

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਗੁਰਮਤ ਮਾਰਤੰਡ

ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ

ਰਚਿਤ

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ,
ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ।

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ :

ਸਕੱਤਰ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ,
ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ।

ਫਰਵਰੀ, ੨੦੧੦

੩੦੦੦

ਛਾਪਣ ਵਾਲੇ :

ਗੋਲਡਨ ਆਫਸੈਟ ਪ੍ਰੈਸ (ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ)
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਾਮਸਰ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ।

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਗੁਰਮਤ ਮਾਰਤੰਡ

ਘਨਾਕਸ਼ਰੀ

ਏਕ ਹੀ ਉਪਾਸਯ ਨਿਰਾਕਾਰ ਗੁਣਾਧਾਰ ਪ੍ਰਭੂ,
ਖੇਲ ਮਾਤ੍ਰ ਕਰੈ ਭਰੈ ਹਰੈ ਜੋਉ ਬ੍ਰਹਮ ਅੰਡ ।
ਤਿਸ ਹੀ ਕੀ ਸੇਵਾ ਸਿਮਰਨ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾਤਾ,
ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ ਭੇਦ ਭ੍ਰਮ ਕੋ ਕਰੈਯਾ ਖੰਡ ਖੰਡ ।
ਭ੍ਰਾਤ੍ਰੀਭਾਵ, ਸੇਵਾ ਜਥੇਬੰਦੀ ਕੋ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਹੈ,
ਗੁਰੁ ਗੀਤਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪ੍ਰਦ ਸਤਜਭਾਸ਼ੀ ਹੈ ਉਦੰਡ ।
ਗੁਰੁ ਗਿਰਾ ਕਸ਼ਪੱਟੀ ਗੁਰਮਤ ਪ੍ਰਭਾਕਰ,
ਸੁਧਾਕਰ ਸਾਰ ਯਹ “ਗੁਰਮਤ ਮਾਰਤੰਡ” ।

**“ਗੁਰਮਤ ਮਾਰਤੰਡ” ਵਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਤੋਂ ਹਵਾਲੇ ਲਏ ਗਏ ਹਨ,
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੱਖਰ ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ**

ਸੂਚੀ ਪੱਤਰ

੧. ਸਰਬ ਲੋਹ	੧੭. ਤੇਸੀਫੋਸਨਾ
੨. ਸਾਖੀ ਰਹਿਤ ਦੀ	੧੮. ਭਾਈ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰਹਿਤਨਾਮਾ
੩. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ	੧੯. ਦੀਵਾਨਿ ਗੋਯਾ
੪. ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ	੨੦. ਦੇਸਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰਹਿਤਨਾਮਾ
੫. ਖਾਲਸਾ ਸ਼ੱਤਕ	੨੧. ਪ੍ਰਸ਼ਨੋਤਰ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ
੬. ਖਾਲਸਾ ਪੰਚਾਸਾ	੨੨. ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰਹਿਤਨਾਮਾ
੭. ਗੁਰੂ ਸੋਭਾ (ਸੈਨਾਪਤਿ)	੨੩. ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ
੮. ਗੁਰੁਦਾਸ ਭਾਈ	੨੪. ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼
੯. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼	੨੫. ਬਿਬੇਕ ਬੋਧਨੀ
੧੦. ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ	੨੬. ਭਗਤ ਰਤਨਾਵਲੀ
੧੧. ਗੁਰੂ ਵਿਲਾਸ ਪਾ: ੬	੨੭. ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼
੧੨. ਗੁਰੂ ਵਿਲਾਸ ਪਾ : ੧੦	੨੮. ਮੱਕੇ ਮਦੀਨੇ ਦੀ ਗੋਸ਼ਟਿ
੧੩. ਗਿਆਨ ਰਤਨਾਵਲੀ	੨੯. ਮੁਕਤਨਾਮਾ
੧੪. ਚੌਪਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰਹਿਤਨਾਮਾ	੩੦. ਰਤਨਮਾਲ
੧੫. ਜ਼ਿੰਦਗੀਨਾਮਾ	੩੧. ਵਾਜਿਬੁਲ ਅਰਜ਼
੧੬. ਰਤਨਾਹਨਾਮਾ	

* * *

ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ॥
'ਗੁਰਮਰ ਮਾਰਤੰਡ' ਦਾ ਅੱਖਰ ਵਾਰ

ਸੁਚੀ ਪੱਤਰ

	ਪੰਨਾ		ਪੰਨਾ
ੴ ਦੇਖੋ, ਏਕ ਓਅੰਕਾਰ		ਓਅੰਕਾਰ-ਦੇਖੋ, ਇੱਕ ਓਅੰਕਾਰ	
ਉਸਤਤਿ	੧	ਓਅੰਕਾਰ ਦਾ ਉੱਚਾਰਣ	੯੮
ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਾ	੪	ਓਅੰਕਾਰ ਦੇ ਮੁੱਢ ਏਕਾ ਲਿਖਣ	
ਉਗਾਹੀ-ਦੇਖੋ, ਗਵਾਹੀ		ਦਾ ਕਾਰਣ	੯੯
ਉੱਚਾ ਦੁਮਾਲਾ	੭੩	ਅਉਧੂ]	
ਉਜਾੜ	੫	ਅਉਧੂਤ] ਦੇਖੋ, ਅਵਧੂਤ	
ਉਤਪਤਿ-ਦੇਖੋ, ਸੰਸਾਰ ਰਚਨਾ		ਅਸ਼ਟ ਧਾਤੁ	੧੨੪-੪੮੬
ਉਰਾਰਾ	੭੯੩	ਅਸ਼ਟਾਂਗ ਪ੍ਰਣਾਮ	੨੯੪
ਉੱਥਾਨਿਕਾ	੫	ਅਸਤਰਜ-ਦੇਖੋ, ਝੂਠ	
ਉਦਾਸੀ	੬	ਅਸਤਰਜ	੧੪-੧੩੩
ਉਦਾਸੀ ਪੰਥ	੬	ਅਸਾਧੂ-ਦੇਖੋ, ਸੰਤ ਅਸੰਤ	
ਉਦਾਰ	੭	ਅਸੀਸ (ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ)	੨੭
ਉੱਦਮ	੮	ਅਸੁਰ-ਦੇਵਰਾ	੨੮
ਉਦਿਆਨ]		ਅਸੰਤ-ਦੇਖੋ, ਸੰਤ ਅਸੰਤ	
ਉਦਯਾਨ ਕ੍ਰਮਣ]	੮	ਅਸਤ੍ਰ	੩੨੫
ਉਪਕਾਰ-ਦੇਖੋ, ਪਰਉਪਕਾਰ		ਅਹਸਾਨ ਫਰਾਮੋਸ਼-ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਤਘਨ	
ਉਪਦੇਸ਼	੯	ਅਹਾਰ-ਦੇਖੋ, ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ	
ਉਪਦੇਸ਼ਕ	੧੪	ਅਹਿੰਸਾ	੨੧੪
ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਦੀ ਮੁਦ੍ਰਾ	੧੪	ਅਹੋਈ	੮੧੪
ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸਭ ਹਨ	੧੯	ਅਹੰਕਾਰ-ਦੇਖੋ, ਹੰਕਾਰ	
ਉਪ ਪੁਰਾਣ	੮੪੨	ਅਕਲ-ਦੇਖੋ, ਵਿਦਯਾ-ਬੁਧਿ	
ਉਪਵੇਦ	੮੩੬	ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ (ਇਲਹਾਮ)	੨੮
ਉਪਾਸਨਾ (ਅਨਨਯ ਉਪਾਸਨਾ)	੨੦	ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ-ਦੇਖੋ, ਕਰਤਾਰ	
ਉਪੇਖਯਾ	੪੦੫	ਅਕਾਲੀ	੨੯
ਉਮਰ (ਆਯੁ)	੨੫	ਅਕਿਰਤਘਨ-ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਤਘਨ	

ਅਕੋਹਿਨੀ-ਦੇਖੋ, ਖੁਹਣਿ		ਅਦਿਸ਼ਟ-ਦੇਖੋ, ਕਰਮ	
ਅੱਖਾਂ ਮੀਟਣੀਆਂ	੬੭੬	ਅਦ੍ਰਿਤ ਵਾਦ	੭੩੦
ਅਖੰਡ ਪਾਠ	੪੨੨	ਅਨਹਦ]	
ਅਗਨਿ ਹੋਰ੍ਹ-ਦੇਖੋ, ਹੋਮ ਜੱਗ		ਅਨਹਦ] ਦੇਖੋ, ਅਨਾਹਤ ਬਬਦ	
ਅਗਨਿ ਤਪ	੬੭੧-੬੭੪-੬੭੫	ਅਨਨਜ ਉਪਾਸਨਾ-ਦੇਖੋ, ਉਪਾਸਨਾ	
ਅਗਯਾਨ-ਦੇਖੋ, ਗਯਾਨ		ਅਨਨਜ ਸਿੱਖ	੫੫੭
ਅਗਯਾਨੀ ਗੁਰੂ	੪੪੫	ਅਨਾਹਤ]	
ਅਚਰਜ	੩੦	ਅਨਾਹਤ ਬਬਦ]	੩੪-੫੨੮
ਅਛੁਤ	੩੦	ਅਨਾਦਿ]	
ਅੱਛਤ	੨੩	ਅਨਾਦੀ]	੨੧੬-੨੭੭
ਅਜਗਰ	੬੪੨	ਅਨਾੜੀ	੧੬੬
ਅਜਗਰ ਵਿੱਤਿ	੭੬੧	ਅਨੁਲੋਮ ਵਿਲੋਮ	੭੬੧
ਅਜਪਾ ਜਾਪ	੩੦-੫੨੨	ਅਪ ਸਗਨ-ਦੇਖੋ, ਸਗਨ	
ਅਜਰ ਜਰਣਾ	੩੧	ਅਪਰਸ	੩੫
ਅਜਰਾਈਲ	੬੦੬	ਅਪਰ ਸੈਜੋਗ	੮੩੧
ਅਜਾਮਿਲ	੬੨੮	ਅਪਵਿਰ੍ਹਤਾ-ਦੇਖੋ, ਜੂਠ	
ਅਟੱਲ ਪਦਵੀ (ਅਵਿਨਾਸ਼ੀ ਪਦ)	੩੧	ਅਫ਼ਸੋਸ ਯੋਗਜ-ਦੇਖੋ, ਸੈਚਣ ਯੋਗਜ	
ਅਠਸਠਿ ਭੀਰਬ	੯੭	ਅਫ਼ੀਮ ਸੁੱਖਾ	੩੨੨
ਅਠਾਰਾਂ ਪੁਰਾਣ	੮੪੧	ਅਭੱਖ	੬੬੩
ਅਠਾਰਾਂ ਵਿਦਯਾ	੩੮੮	ਅਭਿਮਾਨ-ਦੇਖੋ, ਹੰਕਾਰ	
ਅੱਠ ਅੰਗ ਯੋਗ ਦੇ	੫੨੧	ਅਭੈਦਾਨ	੩੬
ਅੱਠ ਸਿੱਧੀਆਂ	੧੬੫	ਅਭਯਾਗਰ	੩੫
ਅੱਠ ਥਾਂ ਉੱਚਾਰਣ ਦੇ	੨੮੬	ਅਮਰ ਵਾਕੁਟੀ	੫੨੫
ਅੱਠ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ	੨੮੬	ਅਮਲ (ਨਸ਼ੇ) ੧੨੭, ੧੭੫, ੨੩੧, ੩੨੨,	
ਅੱਠ ਵਿਕ੍ਰਤੀਆਂ	੨੮੬	੩੩੬, ੩੩੬, ੫੪੬ ਤੋਂ ੫੫੩	
ਅੱਠ ਵਜਾਕਰਣ	੨੮੬	ਅਮਲ (ਕਰਣੀ) ੧੭, ੧੮, ੨੩੧	
ਅਣਵਿੱਧ	੮੧	ਅਮਲੀ	੧੨੬
ਅੰਗ ਵੇਧਨ	੭੪	ਅਮ੍ਰਿਤ-ਦੇਖੋ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ	
ਅਤੀਤ	੩੨	ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ-ਦੇਖੋ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	
ਅਥਰਵਣ ਵੇਦ	੮੩੫	ਅਮ੍ਰਿਤ ਸੰਸਕਾਰ-ਦੇਖੋ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਸਕਾਰ	
ਅਦਬ-(ਬੇ-ਅਦਬ)	੩੨	ਅਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ-ਦੇਖੋ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ	

ਅਰਚਾ-ਦੇਖੋ, ਪੂਜਾ		ਆਪੇ ਗੁਰੂ ਚੇਲਾ-ਦੇਖੋ,	
ਅਰਦਾਸ-ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ	੩੬	ਗੁਰੂ ਚੇਲਾ ਚੇਲਾ ਗੁਰੂ	
ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਈ ਦੀ ਡੋਟਾ	੩੮	ਆਯੂ]	
ਅਰਧਾਗਿਨੀ	੮੬	ਆਰਜਾ] ਦੇਖੋ, ਉਮਰ	
ਅਲਪ ਅਹਾਰ-ਦੇਖੋ, ਬੋੜਾ ਸੈਣਾ, ਬੋੜਾ ਖਾਣਾ		ਆਰਤੀ	੬੮-੪੨੩
ਅਵਤਾਰ	੪੮	ਆਰਤੀ ਸਿੰਹਿਲਾ-ਦੇਖੋ, ਨਿਤਨੇਮ	
ਅਵਧੂਤ	੫੦	ਆਰਤੀ ਦੀ ਚੌਕੀ	੩੦੦
ਆਸ	੫੧	ਆਰਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਕਾਰਣ	੭੦
ਆਸਨ-ਦੇਖੋ, ਅੱਠ ਅੰਗ ਯੋਗ ਦੇ		ਆਲਸ	੭੧
ਆਸ਼ਾ	੫੧-੫੭੫	ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਬਾਬਾ	੫੮੧
ਆਸ਼ਾ ਦੀ ਵਾਰ	੩੦੦	ਆਲਾਪ	੭੮੬
ਆਸ਼ਾ ਦੀ ਵਾਰ ਪਿੱਛੋਂ		ਆਵਨਿ ਅਠਰਹੇ ਜਾਨਿ ਸਤਾਨਵੇ	੭੧੫
ਅਨੰਦ ਦਾ ਪਾਠ	੩੦੦	ਆਵਾਗਮਨ]	
ਆਸ਼ਿਕ	੭੦੮	ਆਵਾ ਗੋਟ]	੭੧
ਅਸੀਸ (ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ)	੨੭	ਆਵਾ ਗੋਟ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ	੭੨
ਆਸੇਬ	੫੦੮	ਆਬੋਬੰਦ	੨੩੪
ਆਸਤਿਕ-ਦੇਖੋ, ਨਾਸਤਿਕ		ਐਸੀਆ	੧੧੫
ਆਸ਼੍ਰਮ ਵਰਣ-ਦੇਖੋ,		ਐਗੁਣ-ਦੇਖੋ, ਗੁਣ	
ਚਾਰ ਆਸ਼੍ਰਮ ਵਰਣ		ਅਸਿਅਵਤਾਰ	੪੮
ਆਗਯਾ ਮੰਨਣੀ-ਦੇਖੋ, ਕਰਤਾਰ ਦਾ		ਅੰਗ ਫਰਕਣਾ]	
ਗੁਕਮ ਮੰਨਣਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਯਾ		ਅੰਗ ਫੁਰਣਾ]	੧੧੬-੭੮੩
ਆਤਮਘਾਤੀ	੫੩	ਅੰਗ ਵੇਧਨ	੭੪, ੮੧, ੩੩੮
ਆਤਮ ਰਸ	੫੩	ਅੰਜਲੀ-ਦੇਖੋ, ਤਿਲਾਜਲੀ	
ਆਤਮਾ ਪਰਾਤਮਾ (ਪਰਮਾਤਮਾ)	੫੩	ਅੰਤਹ ਕਰਣ	੭੪੬
ਆਤਮਾਨੰਦ	੫੪	ਅੰਦੇਸ਼ਾ (ਸੋਚ, ਫਿਕਰ)	੭੫
ਆਨੰਦ (ਵਿਵਾਹ)	੫੪	ਅੰਨ ਦਾ ਰਜਾਗ	੬੬੬-੬੭੫
ਆਨੰਦ ਕਰਾਈ ਦੀ ਡੋਟਾ	੫੫	ਅੰਨ ਦਾਨ	੫੮੪
ਆਨੰਦ ਗੀਤੀ	੫੬	ਅੰਨ੍ਹਾ-ਅੰਧ-ਦੇਖੋ, ਸੁਜਾਖਾ	
ਆਪਣੇ ਜੇਹਾ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖੋ	੧੨	ਅੰਮ੍ਰਿਤ	੭੫
ਆਪ ਪਛਾਣਨਾ	੬੭	ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	੭੬
ਆਪ ਤਲੋਂ ਜਗ ਤਲਾ	੬੮	ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਸਕਾਰ	੭੮

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਸਮੇਂ ਸਿਖਿਆ	੮੦	ਬਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ	੧੦੮-੩੨੫
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਣ ਵਾਲਾ ਮਾਸ ਕੁਲ ਦਾ	੭੯	ਬਸਤ੍ਰ ਵਿਦਿਆ	੧੧੦-੫੮੨
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਬਾਣੀ	੮੦	ਬਸਤ੍ਰ ਦੇ ਚਾਰ ਭੇਦ	੧੦੯
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ (ਬ੍ਰਹਮ ਮੁਹੂਰਤ)	੮੪	ਸਹਜ	੧੧੦
ਇਸ਼ਟ	੮੬	ਸਹਜਧਾਰੀ	੧੧੧-੪੭੫
ਇਸਤਿਕਲਾਲ-ਦੇਖੋ, ਧੀਰਜ		ਸਹਜਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ	
ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ]		ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਗੋਤਿ	੮੩-੬੩੬
ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਿਖਿਆ]	੮੬	ਸਹਜ ਧੌਗ	੫੨੫
ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਤਯਾਗ	੮੮	ਸਹਨ ਬੀਲਤਾ-ਦੇਖੋ, ਖਿਆ	
ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਿਬਾਸ-ਦੇਖੋ, ਨਿਬਾਸ		ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੇਗ	੧੬੬
ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਿਦਯਾ	੯੪-੩੪੨	ਸਹੇ ਦਾ ਮਾਸ	੬੮੬
ਇਸਤ੍ਰੀ ਥ੍ਰਤ	੯੫-੬੬੪	ਸਖੀ ਸਰਵਰ-ਦੇਖੋ ਸੁਲਤਾਨ	
ਇਸਨਾਨ (ਸਨਾਨ)	੯੬-੩੩੯	ਸਗਨ (ਬਰੁਨ)	੫੬-੧੧੪
ਇਸਲਾਮ-ਦੇਖੋ, ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ		ਸੱਚ (ਸਤ੍ਯ)	੧੧-੧੧੭
ਇੱਕ ਓਅੰਕਾਰ	੯੮	ਸੱਚ ਖੰਡ	੧੨੦
ਇਤਿਫ਼ਾਕ-ਦੇਖੋ, ਏਕਾ		ਸਤ ਸੰਗ]	
ਇੰਦ੍ਰੀਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਫਲਤਾ		ਸਤਿ ਸੰਗ]	੧੨੨
ਤੇ ਨਿਸਫਲਤਾ	੯੯	ਸਤਿਸੰਗ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਦਾ ਨੇਮ	੧੨੮
ਇਨਸਾਫ	੬੫੪-੬੫੭	ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ	੮੨੦
ਇਬਰਾਹੀਮ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਣਾ-ਦੇਖੋ,		ਸਤਿਗੁਰ-ਸਤਿਗੁਰ-ਦੇਖੋ, ਗੁਰ	
ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੀ		ਸਤਿਗੁਰ ਦੀਆਂ ਰਸਵੀਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗਹਿਣੇ	੩੬੯
ਅਭੇਦਤਾ		ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਧ	੪੮੧
ਇਮਾਨਤ	੧੦੪	ਸਤਿ ਨਾਮੁ	੧੨੯
ਇਲਹਾਮ-ਦੇਖੋ, ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ		ਸਤੀ	੧੨੯
ਈਰਖਾ (ਹਸਦ)	੧੦੫	ਸੱਤ ਸਮੁਦ੍ਰ	੩, ੨੭੮, ੭੦੬
ਏਕ ਨਾਰੀ ਵ੍ਰਤ-ਦੇਖੋ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਵ੍ਰਤ		ਸੱਤ ਸੁਹਾਗਣਾ	੫੫੭
ਏਕਾਤੀ	੧੦੮	ਸੱਤ ਸੁਰ	੮੦੨
ਏਕੰਕਾਰ-ਦੇਖੋ, ਇੱਕ ਓਅੰਕਾਰ		ਸੱਤ ਤਾਨਾ	੮੦੨
ਏਕਾ (ਐਕਤ)	੧੦੬-੨੧੯	ਸੱਤ ਦੀਪ (ਦ੍ਰੀਪ)	੩
ਸਸਕਾਰ	੪੭੮	ਸੱਤ ਪੁਰੀਆਂ	੪੨੫
ਸਸਕਾਰਣਾ	੪੬੯	ਸੱਤ ਮੁੱਠਾਂ ਭੰਗ ਦੀਆਂ	੧੬੭-੬੧੩

ਸੱਤ ਰਿਖੀ	੫੪੭	ਸਰਵਰ-ਦੇਖੋ, ਸੁਲਤਾਨ	
ਸੱਤ ਲਾਟਾ ਅਗਨੀ ਦੀਆਂ	੫੫੬	ਸਰਾਬ-ਦੇਖੋ ਸ਼ੁਧ	
ਸਤਕ-ਦੇਖੋ, ਸੱਚ		ਸਰਾਬ ੧੭੫, ੩੩੪, ੬੧੧, ੬੧੩	
ਸਤਕ ਪ੍ਰਤਿਗਯਾ	੧੩੦	ਸਰੀਰ ਦੀ ਰਖਯਾ	੭੫੪
ਸਤਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ-ਦੇਖੋ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ		ਸਲਵਾਰ-ਦੇਖੋ, ਪਜਾਮਾ	
ਸੱਦ ਦਾ ਭਾਵ	੪੭੦-੪੮੧	ਸਵਾਗਤ-ਦੇਖੋ, ਤਾਜ਼ੀਮ	
ਸਨਮੁਖ-ਦੇਖੋ, ਗੁਰਮੁਖ	੧੩੬-੪੦੫	ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ	੮੩੬
ਸਪਤ ਨਾੜੀ ਚਕ੍ਰ	੫੫੭	ਸਾਹਾ ਸੋਧਣਾ	੫੬
ਸਪਤਾਹ ਸੰਪੂਰਨ ਪਾਠ	੪੨੨	ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ	੧੩੪
ਸਫ਼ਾਈ-ਦੇਖੋ, ਸੁੱਧੀ		ਸਾਕਤ	੧੩੫
ਬਬਦ-ਸਬਦੁ	੧੩੧	ਸਾਕਸ਼ੀ (ਸਾਖੀ)	੫੭
ਬਬਦ ਸੁਰਤਿ-ਦੇਖੋ, ਸੁਰਤਿ ਬਬਦ		ਸ਼ਾਂਤਿ ਕਰਾਉਣੀ	੬੭
ਬਬਦ ਦੀ ਸਥਾਈ (ਟੇਕ)-ਦੇਖੋ, ਰਹਾਉ		ਸ਼ਾਂਤਿ ਮਈ (Non Violence)	੬੪੫
ਸਬਰ-ਦੇਖੋ, ਸੁਫਲ ਅਤੇ ਸੰਤੋਖ		ਸ਼ਾਂਤਿ ਅਤੇ ਵੀਰ-ਰਸ ਦਾ ਮਿਲਾਪ	੨੬੬
ਸਤਾ-ਦੀਵਾਨ	੧੩੨	ਬਾਦੀ-ਦੇਖੋ, ਆਨੰਦ	
ਸਤਾ (ਦੀਵਾਨ) ਵਿੱਚ ਬੈਠਣ ਅਤੇ		ਸਾਧ ਸੰਗ]	
ਬੈਠਣ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ	੧੩੩	ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ]	੧੨੨
ਸਤਕ	੧੩੩	ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਦਾ ਲੱਛਣ	੧੨੨-੧੨੩
ਸਮਾ]		ਸਾਧੁ-ਦੇਖੋ, ਸੰਤ	
ਸਮਾ] ਦੇਖੋ, ਵੇਲਾ		ਸਾਧੁ-ਅਸਾਧੁ-ਦੇਖੋ, ਸੰਤ-ਅਸੰਤ	
ਸਮਾਈ (ਬੁਰਯਥਾਗੀ)	੧੩੪	ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ	੧੩
ਸਮਾਧਿ-ਦੇਖੋ, ਅੱਠ ਅੰਗ ਯੋਗ ਦੇ		ਸਾਮਵੇਦ	੮੩੫
ਸਮਾਧਿ (ਮਝੀ)	੪੭੮-੪੭੯	ਸਾਮਾਨਤ ਧਰਮ	੬੦੩
ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬਸਤ੍ਰ	੧੦੯	ਸਾਰ ਗ੍ਰਾਂਥ-ਦੇਖੋ, ਗੁਣ ਗ੍ਰਾਂਥ	
ਸਮੇਂ ਦੀ ਕਦਰ	੧੪	ਸਾਲਗ੍ਰਾਮ	੮੧੫-੮੧੭
ਸਰਧਾ-ਦੇਖੋ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ		ਸਿਆਪਾ-ਦੇਖੋ, ਚਲਾਣਾ	
ਸਰਧਾ ਪੂਰਕ-ਦੇਖੋ, ਸ਼ੁਧਾ ਪੂਰਕ		ਸਿੰਹਗਤ (ਸਿੰਘਤ)	੫੫੬
ਸਰਬ ਲੋਹ	੩੩੦	ਸ਼ਿਕਾਰ	੧੩੭
ਸਰਬ ਲੋਹੀਏ	੫੮੫	ਸਿੱਖ	੧੩੭-੧੪੪
ਸਰਵਣ	੩੬੪-੭੬੫	ਸਿੱਖ ਸਦਾ ਵਿਦਯਾਰਥੀ ਹੈ	੮੨੯
ਸਰਵਨ-ਦੇਖੋ, ਸੁਣਨਾ ਵਿਚਾਰਨਾ		ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ	੧੪੭

ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਹੈ	੧੪੭	ਸੀਤਲ	੫੪
ਸਿੱਖ ਦੀ ਗੁਰੂ ਭਾਈਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤਿ		ਸੀਤਲਾ (ਚੇਚਕ)	੧੬੨
ਅਤੇ ਭ੍ਰਾਤ੍ਰਭਾਵ	੧੪੮	ਸੀਤਲਾ ਬੀਬੜੀਆਂ	੧੭੭, ੮੦੪, ੮੦੫
ਸਿੱਖ ਦੀ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤਿ	੧੪੯	ਸੀਤਲਾ ਦਾ ਬੋਤਾ	੧੬੨
ਸਿੱਖ ਦੇ ਕਰਮ-ਦੇਖੋ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਗੁਰੂ		ਸੁਆਹ-ਦੇਖੋ, ਭਸਮ	
ਗੀਤਿਸਿੱਖ ਧਰਮ (ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਨ)	੧੫੧	ਸੁਕਰ	੧੬੨
ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ		ਸੁਖ-ਦੁਖ	੧੬੩
ਆਦਿ ਸਭ ਦੀ ਅਭੇਦਤਾ	੧੫੨	ਸੁਖ ਨਿਧਾਨ	੧੬੬
ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਪਰਸਪਰ ਪ੍ਰੇਮ	੧੦੭	ਸੁੱਖਣਾ (ਮੰਨਤ)	੩੩੭, ੫੭੧, ੭੯੪
ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ	੧੫੫	ਸੁੱਖਾ	੩੨੨
ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਰਹੁਗੀਤਿ		ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਭਾਈ	੧੩
(ਮਰਯਾਦਾ)	੧੪੬-੧੫੬	ਸੁੱਚ-ਦੇਖੋ, ਸੁੱਧੀ	
ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਰਮ	੧੪੦-੧੪੧	ਸੁਜਾਖਾ-ਅੰਨ੍ਹਾ	੧੬੯
ਸਿੱਖੀ	੧੫੭	ਸੁਣਨਾ, ਵਿਚਾਰਨਾ, ਪੌਕਿਆਂ	
ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਨਾਤਾ (ਸਾਕ)	੧੬੦	ਕਰਨਾ, ਪ੍ਰਤੱਖ ਵੇਖਣਾ,	
ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਨਿਯਮ	੧੪੦	[ਸ੍ਰਵਨ, ਮੰਨਣ ਨਿਧਿਆਸਣ	
ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪੰਜ ਭੇਦ	੧੫੯	ਤੇ ਸਾਖਸ਼ਾਤਕਾਰ]	੧੭੦
ਸਿੱਖੀ ਮਾਰਗ	੧੬੧	ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਕੁਰੂਪ	੧੭੧
ਸਿੱਖੀ ਵਿਰੁੱਧ ਕਰਮ	੮੧੫	ਸੁੱਧ ਪਾਠ	੩੯੧
ਸਿੰਗਾਰ (ਬਿੰਗਾਰ)	੧੬੧	ਸੁੱਧੀ	੮੫, ੩੩੬, ੩੩੮, ੩੪੪
ਸਿੰਘ	੧੬੨	ਸੁਨਹਿਰੀਆ ਭਾਈ	੮੦
ਸਿਜਦਾ	੬੧੮	ਸੁਨੇ ਘਰ ਦਾ ਪਰਾਹੁਣਾ ਅਤੇ ਕਾਉਂ	੧੭੨
ਸਿਦਕ-ਦੇਖੋ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ		ਸੁਪਚ	੭੨੯
ਸਿੱਧਾਸਨ	੫੨੧	ਸੁਪ੍ਰਭ	੧੭੩-੭੬੪
ਸਿਮਰਣ-ਦੇਖੋ, ਨਾਮ ਸਿਮਰਣ		ਸੁਭਾਉ (ਪ੍ਰਵਿਤੀ)	੧੭੩
ਸਿਮਰਨੀ-ਦੇਖੋ, ਮਾਲਾ		ਸੁਰਗ ਨਰਕ ਆਦਿ ਲੋਕ	੧੭੩
ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ	੮੪੦-੮੪੪	ਸੁਰਤਿ ਸ਼ਬਦ	੧੭੪-੧੭੫
ਸਿਰ ਗ੍ਰੰਥ	੮੨-੮੪	ਸੁਲਹ ਕੁੱਲ	੭੭੪-੮੨੨
ਸਿਰਲੇਖ Heading-ਦੇਖੋ,		ਸੁਲਤਾਨ (ਸਰਵਰ)	੧੭੫
ਬਾਣੀ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ	੬੭੬	ਸੂਹਾ (ਕਸ਼ੁੰਗੀ) ਰੰਗ	੩੩੯-੫੪੩
ਸੀਤ ਪ੍ਰਸਾਦ	੪੭੬	ਸੂਤਕ-ਪਾਤਕ	੧੭੭

ਸੁਦ-ਦੇਖੋ, ਵਿਆਜ		ਸੀਤ ਸੇਵਾ	੨੦੩
ਸੁਮ-ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਪਣ		ਸੀਤ ਦਾ ਲਿਬਾਸ-ਦੇਖੋ, ਸੀਤ ਭੋਖ	੧੯੬
ਸੁਰਜ ਚੰਦਮਾ ਦਾ ਪੂਜਣ	੧੭੯-੬੦੯	ਸੀਤ ਦੇਖੀ (ਸੀਤ ਦੇਖੀ)	੨੦੩
ਸੁਰ ਦਾ ਮਾਸ	੧੫੫	ਸੀਤ ਬਚਨ ਸਰਜ ਹੈ	੨੦੪
ਸੁਰਯਾਗ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ	੫੨੨	ਸੀਤ ਭੋਖ (ਬਾਣਾ)	੧੯੬, ੮੦੭
ਸੁਰਵੀਰ-ਸੁਰਵੀਰਤਾ	੧੮੦	ਸੀਤਾਨ ਲਈ ਸਿਖਤਾ	੨੦੫
ਸੋਹਰਾ	੬੭	ਸੀਤੋਖ (ਸਬਰ)	੨੦੫
ਸੇਵਕ	੧੮੨	ਸੀਤੋਖ ਸਿੰਘ ਡਾਈ	੧੬
ਸੇਵਕ ਦੀ ਸਹਾਯਤਾ	੧੮੫	ਸੋਧਿਆ]	
ਸੇਵਕ ਦੀ ਸੁਆਮੀ ਨਾਲ ਅਭੇਦਤਾ	੧੮੫	ਸੋਧਤਾ]	੨੦੬
ਸੇਵਾ (ਟਹਲ)	੧੮੬-੫੮੪	ਸੋਨਿਆਸ]	
ਬੰਡਾਨ	੧੯੧	ਸੋਨਿਆਸੀ]	੨੦੭
ਸੈਦ ਪੁਰ	੭੧੩	ਸੋਨਿਆਸ]	
ਸੈਨਾਪਤਿ ਭਵਿ	੭੯	ਸੋਪਦਾ ਅਤੇ ਬਿਪਤਾ (ਵਿੱਪਤੀ)	੨੦੯
ਸੋਹਲਾ-ਦੇਖੋ, ਨਿੱਕਨੇਮ		ਸੋਪੁਟ ਪਾਠ	੪੨੨, ੭੯੧
ਬੋਕ-ਦੇਖੋ, ਹਰਖ ਸੋਗ		ਸਨਾਨ-ਦੇਖੋ, ਇਸ਼ਨਾਨ	
ਬੋਥਾਗਾਰ	੯੧	ਬ੍ਰਥਾ-ਦੇਖੋ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ	੨੯੪-੩੫੭
ਸੋਗ-ਦੇਖੋ, ਹਰਖ ਸੋਗ		ਬ੍ਰਥਾ ਪੁਰਖ	੨੦੯
ਸੋਚਣ (ਅਭਿਸੇਕ ਕਰਨ) ਯੋਗਤ	੧੯੧	ਸ੍ਰਵਣ ਮਨਨ-ਦੇਖੋ, ਸੁਣਨਾ ਵਿਚਾਰਨਾ	
ਸੋਦਰ-ਦੇਖੋ, ਰਹਰਾਸਿ		ਬ੍ਰਾਥ	੪੭੨-੪੭੯
ਸੋਲਾ ਬਿੰਗਾਰ	੧੬੪, ੭੬੮	ਬ੍ਰਾਥ (ਬਾਥ)-ਦੇਖੋ, ਵਰ	
ਸੋਲਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਪੁਸ਼ਾ	੩੩੧	ਸ੍ਰਿਬਟੀ ਰਚਨਾ-ਦੇਖੋ, ਸੰਸਾਰ ਰਚਨਾ	
ਸੋਣਾ-ਜਾਗਣਾ	੧੯੧	ਬਿੰਗਾਰ-ਦੇਖੋ, ਬਿੰਗਾਰ	
ਸੋਦਾਗਰੀ	੨੯੯-੩੩੩	ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ	੧੦੯
ਸੋਸਕਾਰਾ ਦੇ ਡਿੱਠੇ ਰੋਦ	੭੮	ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ	
ਸੰਸਾਰ (ਜਗਤ) ਰਚਨਾ	੧੯੩	ਡਿੱਠੇ ਬੀੜਾਂ	੪੧੧
ਸੰਸਾਰ ਰਚਨਾ ਨਿਰਤ ਨਹੀਂ	੧੯੫	ਬ੍ਰੰਡਾ ਦੇ ਗੁਣ	੧੮
ਸੰਖ ਅਤੇ ਘੜਿਆਲ	੪੨੦	ਸੁ-ਸਰਕਾਰ]	
ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਯਾ	੧੦੨	ਸੁ-ਸਨਮਾਨ]	੨੧੧
ਸੰਜਮ (ਸੰਯਮ)	੧੮੯-੧੯੯	ਸੁਫਤਾ-ਦੇਖੋ, ਬੁੱਧੀ	
ਸੀਤ-ਅਸੀਤ	੧੯੬	ਸੁਤੰਤਰਤਾ	੨੧੧

ਸੁਪਨ ਦਾ ਫਲ	੧੯੫	ਹੰਕਾਰ (ਅਹੰਕਾਰ)	੨੨੬
ਸੁ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ	੨੧੧	ਕਸੀਦਾ	੯੧
ਸੁਾਗਤ	੩੩, ੨੯੧, ੮੨੧	ਕਹਿਣੀ ਅਤੇ ਕਰਣੀ	੨੩੧
ਸੁਆਮੀ ਦੀ ਆਗਤਾ ਦਾ ਪਾਲਨ-ਦੇਖੋ, ਚਾਕਰ		ਕੱਚਾ	੭੭੩
ਸੁਾਰਥ		ਕਛ	
ਸੁਾਰਥੀ ਮਿੱਤ੍ਰ] ਦੇਖੋ, ਮਿਤ੍ਰ ਬਥਦ		ਕਛਹਰਾ]	੨੩੩
ਹਉਮੈ-ਦੇਖੋ, ਹੰਕਾਰ		ਕਠੌਰ ਬਚਨ-ਦੇਖੋ, ਕੋੜਾ ਬੋਲ	
ਹਸਦ-ਦੇਖੋ, ਈਰਖਾ		ਕਤੋਬ (ਕੁਤੋਬ)	੮੪੧
ਹਠ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ	੪੦੬	ਕਥਾ-ਵਯਾਖਯਾਨ	੨੩੪
ਹੱਥ ਹੋਲਾ	੭੯੩	ਕਥਾ-ਵਯਾਖਯਾਨ ਵੇਲੇ ਗੱਲਾਂ ਦਾ	
ਹੱਥ ਧੋ ਕੇ ਪੁੰਝਣੇ ਚਾਹੀਏ	੨੯੧-੩੩੫	ਨਿਬੇਧ	੨੩੫
ਹਰਖ ਸੈਗ	੨੧੨	ਕੰਨਯਾ ਅਤੇ ਕਰ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼	੫੭
ਹਰਦੇਗੀ ਚਮਚਾ	੫੯੧	ਕਪਟ-ਕਪਟੀ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਕਪਟ	੨੩੫
ਹਰਿਜਨ	੧੮੫	ਕਬਰ-ਦੇਖੋ, ਮਝੀ	
ਹਰਿਮੰਦਰ-ਹਰਿਮੰਦਰ	੨੧੩	ਕਮਲ ਪ੍ਰਗਾਸ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼)	੨੩੮
ਹਲੀਮੀ-ਦੇਖੋ, ਨਿਮ੍ਰਾ		ਕਮਾਈ-ਦੇਖੋ, ਕਿਰਤ	
ਹਵਨ	੨੨੨-੬੮੪	ਕਰਜ਼-ਰਿਣ	੨੩੯
ਹਿੰਸਾ ਅਤੇ ਦਇਆ (ਦਯਾ)	੨੧੪	ਕਰਣੀ (ਅਮਲ)	੧੭, ੧੮, ੨੩੧
ਹਿੰਦੂ-ਮੁਸਲਮਾਨ	੨੧੫	ਕਰਤਵਯ-ਦੇਖੋ, ਧਰਮ	
ਹੁਕਮਨਾਮਾ	੩੪੨	ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ	
ਹੁਕਮ ਮੰਨਣਾ-ਦੇਖੋ, ਕਰਤਾਰ ਦਾ		ਕਰਤਾਰ-ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ]	੨੩੯
ਹੁਕਮ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਤਾ		ਕਰਤਾਰ ਅਕੁੱਲ ਹੈ	੨੪੮
ਹੁਕਮ ਲੈਣਾ-ਦੇਖੋ, ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਸ ਸਾਹਿਬ		ਕਰਤਾਰ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਹੈ	੨੪੮
ਦਾ ਹੁਕਮ ਲੈਣਾ		ਕਰਤਾਰ ਸ਼ਰਣ ਸੁਰ ਹੈ	੨੪੯
ਹੁੱਕਾ (ਚਰਸ, ਤਮਾਕੂ,		ਕਰਤਾਰ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਹੈ	੨੪੯
ਗਾਜਾ ਚੰਡੂ)	੩੩੪, ੩੩੯, ੫੫੦	ਕਰਤਾਰ ਸਰਬ ਗੁਣ ਭਰਪੂਰ ਹੈ	੨੫੦
ਹੋਮ ਜੱਗ (ਹਵਨ-ਯਗਯ)	੨੨੨	ਕਰਤਾਰ ਸਰਬ ਵਯਾਪੀ ਹੈ	੨੫੦
ਹੋਲਾ ਮਹੱਲਾ	੧੧੦	ਕਰਤਾਰ ਸੂਰ ਧਾਰ ਹੈ	੨੫੧
ਹੋਲੀ	੭੧੦	ਕਰਤਾਰ ਕਾਇਰ ਹੈ	੨੫੨
ਹੰਸ-ਪਰਮ ਹੰਸ	੨੨੫	ਕਰਤਾਰ ਚਿੱਤ ਆਵੇ	੨੭
ਹੰਸ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ	੫੨੨	ਕਰਤਾਰ ਚਿੱਤਕਾਰ ਹੈ	੨੫੨

ਕਰਤਾਰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਰਹਿਤ ਹੈ	੨੫੩	ਕਰਤਾਰ ਬੇਅੰਤ ਹੈ	੨੭੬
ਕਰਤਾਰ ਤਰਾਜ਼ੁ ਨਾਲ ਕਰਮ ਫਲ		ਕਰਤਾਰ ਮਾਲੀ ਹੈ	੨੭੬
ਨਹੀਂ ਡੋਲਦਾ	੨੫੬	ਕਰਤਾਰ ਵਿਸ਼ੁ ਰੂਪ ਹੈ	੨੭੬
ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣਾ	੨੫੪	ਕਰਤਾਰ	੨੮੧
ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਕਰਮ (ਰਹਮ)	੨੫੫	ਕਰਦ-ਦੇਖੇ, ਬਸਰੁ ਅਤੇ	
ਕਰਤਾਰ ਦਾਰਾ (ਰਾਜਿਕ) ਹੈ	੨੫੭	ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਕਰਦ ਡੇਟ	੨੮੧
ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਨਿਆਉਂ (ਇਨਸਾਫ਼)	੨੫੯	ਕਰਮ-ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ	੨੮੧
ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਪੰਖ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈ	੨੬੦	ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰੀਆ	੯੬
ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਬਿਰਦ	੨੬੧	ਕਰਮ ਭਾਭ	੨੮੩
ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਭਯ ਮੰਨਣਾ ਸੁਖ ਦਾ		ਕਰਮਾਨੁਸਾਰ ਜਾਤਿ	੫੦੧, ੫੦੪, ੫੦੫
ਸਾਧਨ ਹੈ	੨੬੧	ਕਰਵੱਤ (ਕਰਪਕ੍ਰ)	੪੫੪
ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਰਾਸ	੨੬੨	ਕਰਮਾਤ	੨੮੫-੪੪੦
ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਸ਼ਰਣ	੨੬੩	ਕਰੁਣਾ	੪੦੫
ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਕੋਈ ਮਾਸ		ਕਲਹਿ-ਭਗਤ	੨੮੭
ਜੁਥਾਨ ਨਹੀਂ	੨੬੬	ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ-ਦੇਖੇ, ਕਾਮਧੇਨੁ	
ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਰਖਤਾ	੨੬੭	ਕਲਭ (ਖਿਲਾਸ)	੨੮੭
ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ		ਕਲਿਜੁਗ (ਯੁਗ)	੨੮੭
ਨਿੰਦਣਾ ਛੁੱਲ੍ਹ ਹੈ	੨੬੮	ਕਲਯਾਨਾ ਭਾਈ	੮੧੫
ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਬੇਅੰਤ		ਕਵਚ	੭੯੨
ਅਤੇ ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਹੈ	੨੬੮	ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ	੨੯੦-੪੪੦
ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਉਪਕਾਰ	੨੬੯	ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਸਮ ਭਾਗ ਵਰਤੇ	੨੯੨
ਕਰਤਾਰ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ	੨੭੧	ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਬਟੋਰੇ (ਕੋਲ) ਵਿੱਚ	੨੯੨
ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਬਣ ਵਿੱਚ ਟੋਲਣਾ		ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦਾ ਨੁਸਖਾ	੨੯੦
ਅਗਯਾਨ ਹੈ	੨੭੨	ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਨੂੰ ਤਾਜੀਮ	੨੯੧
ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਭੁਲਣਾ ਦੁੱਖਾ		ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਬਣਾਨ ਅਤੇ	
ਦਾ ਬਾਰਣ ਹੈ	੨੭੩	ਕਰਤਾਰ ਵਾਲਾ	੨੯੧-੩੩੬
ਕਰਤਾਰ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਨੇੜੇ ਹੈ	੨੭੩	ਕਾਗ ਬਲਿ	੪੭੩
ਕਰਤਾਰ ਪਰਿਤ ਪਾਵਨ ਹੈ	੨੭੪	ਕਾਦਿਰ-ਦੇਖੇ, ਕਰਤਾਰ ਕਾਦਿਰ ਹੈ	
ਕਰਤਾਰ ਪਤੀ ਹੈ	੨੭੫	ਕਾਮ	੨੯੩
ਕਰਤਾਰ ਪਿਤਾ ਮਾਤਾ ਹੈ	੨੭੭	ਕਾਮਧੇਨੁ-ਚਿੰਤਾਮਣਿ-ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ	੨੯੩
ਕਰਤਾਰ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਅਨਾਦੀ ਨਹੀਂ	੨੭੭	ਕਾਮਨਾ	੨੯੪

ਕਾਯਰਤਾ (ਬੁਜ਼ਦਿਲੀ)	੨੯੬-੩੪੧	ਕੰਘਾ	੩੧੩
ਕਾਰ-ਦੇਖੇ, ਚੋਕਾਕਾਰ		ਕੰਘਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਿਕਲੇ ਕੇਸਾਂ ਬਾਬਤ	੩੧੩
ਕਾਰ ਭੇਟ	੧੪੬	ਕੰਨ, ਨੱਥ, ਵਿੰਨ੍ਹਣ ਦਾ ਨਿਸ਼ੇਧ-ਦੇਖੇ,	
ਕਾਲ	੨੯੭	ਅੰਕ ਵੇਧਨ ਬੰਨ੍ਹਣਾ ਅਤੇ	
ਕਿਰਤ-ਕਮਾਈ	੨੯੮	ਵਰ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼	੫੭
ਕਿਵਾਜ਼ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਭੋਗ ਲਗਾਉਣਾ	੭੦	ਕੰਨ੍ਹਾ ਦਾ ਧਨ ਲੈਣਾ ਪਾਪ ਹੈ	੩੧੩, ੩੧੮
ਕੀਰਤਨ	੨੯੯	ਕੰਨ੍ਹਾ ਮਾਰਨੀ-ਦੇਖੇ, ਕੁੜੀ ਮਾਰ	
ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਮੁਦਾ	੧੦੨	ਕ੍ਰਿਤਗਤ	੩੧੪
ਕੀਰਤਨ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਚੋਕੀਆਂ	੩੦੦	ਕ੍ਰਿਤਪਨ	੩੧੪-੬੬੨
ਕੀਰਤਨ ਵਿੱਚ ਬਥਾ (ਵਯਾਖਯਾਨ)	੩੦੨	ਕ੍ਰਿਪਣ (ਸੁਮ)	੩੧੬
ਕੀਰਤਨੀ ਮੰਡਲੀਆਂ	੮੨੧	ਕ੍ਰਿਪਾਣ-ਦੇਖੇ, ਬਸਤ੍ਰ, ਕੈ ਮੁਦਾ ਅਤੇ	
ਕੁਸਲ	੩੦੩	ਦੇਗ ਤੇਗ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਭੇਟ-ਦੇਖੇ,	
ਕੁਸੰਗੀ ਰੰਗ-ਦੇਖੇ, ਸੁਹਾ		ਕਰਦ ਭੇਟ ਕ੍ਰੋਧ	੩੧੭
ਕੁਸੰਗਤਿ	੩੦੩-੩੩੯	ਖਟ (ਸ਼ਟ) ਬਾਸਤ੍ਰ	੮੩੭
ਕੁੱਠਾ ਅਤੇ ਭਟਕਾ	੩੦੫-੫੪੪	ਖਟ ਕਲਮ ੧੨੮, ੨੮੫, ੩੦੧, ੫੨੪, ੬੩੩, ੭੨੯	
ਕੁਦਇਆ	੪੯੨	ਖਟ ਚਕ੍ਰ	੫੨੩
ਕੁਦਰਤ	੨੫੨	ਖਟ ਦਰਬਨ-ਦੇਖੇ, ਵੇਦ ਬਾਸਤ੍ਰ	
ਕੁੰਡਕ	੩੮੭-੫੨੫	ਖਟ ਰਸ (ਰਸੋਈ ਵਿਦਯਾ)	੯੨-੩੧੮
ਕੁੰਡ ਮੇਲਾ	੧੦੨-੫੫੯	ਖਟ ਰਿਕ੍ਰ-ਦੇਖੇ, ਡੀ ਰੁੱਤਾਂ	
ਕੁਮਿੰਕ੍ਰ	੭੭੪	ਖਟ (ਦਾਜ)	੬੭
ਕੁਰਹਤੀਆ	੩੦੬-੩੩੫	ਖਾਸੀ	੧੩੩
ਕੁਰਬਾਨੀ-ਬਲਿਦਾਨ	੩੦੭	ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਪਹਿਰਨਾ	
ਕੁਰੂਪ-ਦੇਖੇ, ਸੁੰਦਰ		(ਖਾਨ ਪਾਨ ਪਹਰਾਨ)	੩੧੮
ਕੁਲਕਾਨ (ਕੁਲਗੀਤਿ)	੩੦੭	ਖਾਰੀ ਬੀੜ-ਦੇਖੇ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ	
ਕੁੜੀ ਮਾਰ	੩੦੮	ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਬੀੜਾਂ	
ਕੁੜ-ਦੇਖੇ, ਝੂਠ		ਖਾਲਸਾ	੩੨੨, ੩੨੪, ੩੨੫
ਕੋਬ	੩੦੮, ੩੨੪, ੩੨੫	ਖਾਲਸਾ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਆਦਿਕਾਂ ਤੋਂ	
ਕੋਸ ਬਨਾਨ	੮੫-੩੩੮	ਧਾਰਮਿਕ ਨਿਯਮਾਨੁਸਾਰ ਨਿਰਾਲਾ ਹੈ	੩੨੬
ਕੋੜਾ ਅਤੇ ਮਿੱਠਾ	੩੧੦	ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਮਹਿਮਾ	੩੩੦
ਕੋੜਾ (ਵਿੱਕਾ) ਅਤੇ ਮਿੱਠਾ ਚੋਲ	੩੧੦	ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਰਹਤ ਅਤੇ ਗੀਤ	੩੩੧
ਕੰਗਣਾ ਬੰਨ੍ਹਣਾ	੬੭	ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ-ਦੇਖੇ, ਅਮ੍ਰਿਤ	

ਸੰਸਕਾਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਰਹੁਰੀਤ		ਗਵਾਹੀ (ਬਹਾਦਰ)	੩੩੫-੩੬੯
ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਬੋਲੇ	੩੪੬	ਗੜਗੱਜ ਬੋਲੇ-ਦੇਖੋ, ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਬੋਲੇ	
ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂਤਾ	੩੬੬	ਗੰਜਾ	੩੩੪
ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਦਸਮੇਸ਼ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼	੧੩	ਕਾਧੜੀ	੨੦੬
ਖਿਜਾਬ-ਦੇਖੋ, ਕਲਫ਼		ਕਾਧੜੀ ਗੀਤਾ	
ਖਿਮਾ (ਕਸ਼ਮਾ)	੧੧, ੧੩, ੩੬੭	ਆਦਿ ਦਾ ਪਾਠ	੧੦੩, ੨੦੬
ਖੁਦੀ-ਦੇਖੋ ਹੰਕਾਰ		ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ	੫੦
ਖੁਰਾਸਾਨ	੭੧੩	ਕੁੱਕਾ	੧੭੭
ਖੁਹਣਿ (ਅਕੋਹਣੀ)	੩੬੭	ਕੁਣ-ਐਕੁਣ	੩੭੦
ਖੁਹ ਦਾ ਡੱਕੂ	੮੨੬	ਕੁਣ ਕਰਮਾਨੁਸਾਰ ਜਾਤਿ	੫੦੧
ਖੇਤੀ ਸੋਦਾਗਰੀ ਦਸਤਕਾਰੀ	੨੯੯-੩੩੩	ਕੁਣ ਗ੍ਰਾਹਕਤਾ	੧੨-੩੭੨
ਖੇਵਪਾਲ	੫੫੬	ਕੁਣਾਂ ਤੋਂ ਪੁਜਤ ਹੋਂਦਾ ਹੈ	੩੭੩
ਖੋਜਣਾ	੩੬੮	ਕੁਣਾਂ ਦੀ ਸਾਥ	੩੭੧
ਖੋਟੀ ਸੰਗਤਿ	੮੪	ਕੁਰ, ਸਤਿਕੁਰ, ਗੁਰ-ਗੁਰੂ	੩੭੩
ਖੋਡੇ	੩੭੧	ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਅਮਲ-ਦੇਖੋ, ਗੁਰੂ	
ਖੋਡਸੋਪਚਾਰ-ਦੇਖੋ, ਸੈਲਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ		ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਅਮਲ	
ਪੁਜਾ		ਗੁਰੂ ਆਗਤਾ-ਦੇਖੋ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਤਾ	
ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ	੭੯	ਗੁਰੂ ਬਬਦ-ਦੇਖੋ, ਗੁਰੂਬਾਣੀ	
ਖਾਸੀ	੧੩੩	ਗੁਰੂ ਸਿਖਤਾ-ਦੇਖੋ, ਗੁਰੂ ਦੀਖਤਾ	
ਖਜਾਹੀ ਸ਼ਾਧ	੩੨੯	ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ-ਦੇਖੋ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖ	
ਖੁਜਾਹ ਮਿਜ਼ਰ	੩੭੬-੫੯੪	ਉੱਪਰ ਕ੍ਰਿਪਾ	
ਗਊ-ਦੇਖੋ, ਗੋਰਕਬਾ		ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਚਾਲ (ਗੋਰਿ)	੩੭੭
ਗਹਣਾ-ਚੇਵਰ-ਕੂਬਣ	੩੬੯	ਗੁਰੂ ਚੋਲਾ-ਚੋਲਾ ਗੁਰੂ	੩੭੮
ਗੱਜ ਕੇ ਬੋਲੇ ਵਾਹਗੁਰੂ	੧੪	ਗੁਰੂ ਜਨ-ਦੇਖੋ, ਬਚੁਰਗਾਂ ਦਾ ਮਾਨ	
ਗਾਇਕਾ ਗਨਕਾ ਦੇਖੋ, ਵੇਸ਼ਾ		ਗੁਰੂ ਦਖਿਣਾ	੩੭੯
ਗਧੇ	੩੭੧	ਗੁਰੂ ਦਰਸ਼ਨ-ਦੇਖੋ, ਸਿੱਖ ਧਰਮ	
ਗਯਾ-ਦੇਖੋ, ਪਿੰਡ ਦਾਨ ਅਤੇ ਪਿਰਤ		ਗੁਰੂ ਦਰੀਆਉ	੯੭, ੩੭੬, ੪੨੪
ਕਰਮ		ਗੁਰੂ ਦਾਸ ਕਵਿ	੩੭੮
ਗਰਬ-ਦੇਖੋ, ਹੰਕਾਰ		ਗੁਰੂ ਦਾਸ ਦੀ ਬੀੜ-ਦੇਖੋ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ	
ਗਰੀਬੀ (ਹਲੀਮੀ)	੬੪੫-੬੪੭	ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਟਿੱਠ ਬੀੜਾਂ	
ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਥਾ	੪੭੦	ਗੁਰੂਦਾਸ ਤਾਈ	੩

ਗੁਰੂ ਦੀਖਿਆ-ਗੁਰੂ ਮੰਤ੍ਰ	੩੭੮	ਗੁਰਮੁਖ-ਸਨਮੁਖ ਅਤੇ ਮਨਮੁਖ-ਵੇਮੁਖ	੩੮੭
ਗੁਰਦੁਆਰਾ	੩੮੦	ਗੁਰਮੁਖ ਪੰਥ	੪੦੬
ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ	੩੮੧	ਗੁਰਮੁਖ ਮਨਮੁਖ ਭਿੰਨ	
ਗੁਰਦੁਆਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ	੪੩੮-੪੩੯	ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ	੪੦੪
ਗੁਰਦੁਆਰੀਏ	੩੮੧	ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਧੰਨ ਹੈ	੪੦੨
ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸਿਰ ਢਕ ਕੇ ਜਾਣਾ	੩੮੧	ਗੁਰਮੁਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ	੬੫੬
ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਚੁੱਗੀ ਉਤਾਰ ਕੇ ਜਾਣਾ	੩੮੭	ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿਦਯਾ	੬੫੫-੮੩੦
ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਨਮੂਨਾ	੪੩੯	ਗੁਰੂ ਮੰਤ੍ਰ-ਦੇਖੋ, ਗੁਰੂ ਦੀਖਣਾ	
ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਮਾਯਾ	੬੮੭	ਗੁਰੂ ਗੀਤ-ਦੇਖੋ, ਗੁਰੂ ਮਰਯਾਦਾ	
ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਪੈਰ ਧੋ ਕੇ ਜਾਣਾ	੩੮੩	ਗੁਰੂ ਵਿਲਾਸ	੧੩
ਗੁਰੂ ਪਰਬ, ਗੁਰੂ ਪੁਰਬ	੩੮੩	ਗੁਰੂ ਵਿਲਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦਸਵੀਂ	੨੩
ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਯ	੧੬	ਗੁਰੂ-ਦੇਖੋ, ਗੁਰੂ	੧੪੫
ਗੁਰੂਬਾਣੀ	੩੮੪	ਗੁਰੂ ਆਗਮ ਮੰਨਣੀ	੪੦੭
ਗੁਰੂਬਾਣੀ ਦਾ ਅਦਭ	੩੮੦	ਗੁਰੂ ਇਕ ਰੂਪ ਹਨ-ਦੇਖੋ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ	
ਗੁਰੂਬਾਣੀ ਦਾ ਅਰਥ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ		ਦੇਖ ਅਤੇ ਨੌ ਗੁਰੂ ਇੱਕ ਰੂਪ ਹਨ	
ਸੁੱਧ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ	੩੮੧	ਗੁਰੂ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਹੈ	੪੦੮
ਗੁਰੂਬਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ	੩੮੩	ਗੁਰੂ ਬਰਾਡ ਹੈ	੪੦੮
ਗੁਰੂਬਾਣੀ ਦਾ ਡਾਸ਼ਾਰਥ ਵਿੱਚ		ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਿਹ੍ਰੇ	੪੦੮
ਲਿਖਣ ਦਾ ਢੰਗ	੩੮੩	ਗੁਰੂ ਬਾਰੂ ਹੈ	੪੦੯
ਗੁਰੂਬਾਣੀ ਦਾ ਰਸ ਅਭਿਆਸੀ ਹੀ		ਗੁਰੂ ਸੁਰਵੀਰ ਹੈ	੪੧੦
ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ	੩੮੪	ਗੁਰੂ ਬੁੱਝੀ ਬਰਦਾਰ ਹੈ	੪੧੦
ਗੁਰੂਬਾਣੀ ਦੀ ਅਨੇਕ ਅੰਖਰਾ (ਬੋਲੀ)		ਗੁਰੂ ਖੇਵਟ (ਮਲਾਹ) ਅਤੇ	
ਵਿੱਚ ਨਕਲ	੩੮੩	ਬੋਹਿਥ (ਜਹਾਜ਼) ਹੈ	੪੧੦
ਗੁਰੂਬਾਣੀ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ-ਦੇਖੋ,		ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਸ ਸਾਹਿਬ	੪੧੧
ਬਾਣੀ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ		ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਸ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅਦਭ	੪੧੯
ਗੁਰੂਬਾਣੀ ਲਿਖ ਕੇ ਨਾ ਵੇਚੇ	੩੪੩	ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਸ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਨਮਾਨ	
ਗੁਰੂਬਾਣੀ ਵੇਚਣ ਦਾ ਉਲਥਾ ਨਹੀਂ	੮੪੪	ਮੁਰਤਿ ਪੂਜਾ ਨਹੀਂ	੪੧੯
ਗੁਰੂਬਾਣੀਆਂ ਨਾਲ ਪਯਾਰ	੩੮੪	ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਸ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ	੪੨
ਗੁਰਮਤ	੩੮੫	ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਸ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਤੇ	
ਗੁਰੂ ਮਤਾ	੩੩੮-੩੮੫	ਗੁਰਮ ਲੈਣਾ	੪੨੦
ਗੁਰੂ ਮਰਯਾਦਾ-ਗੁਰੂ ਗੀਤ	੩੮੬	ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਸ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਭੀੜਾਂ	੪੧੧

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਹੁਤ ਥਿਧ		ਗੁਰੂ ਫੀਲਥਾਨ (ਹਾਥੀਥਾਨ) ਹੈ	੪੪੯
ਬੀੜ ਬਾਬਤ ਵਿਚਾਰ	੪੨੪	ਗੁਰੂ ਬਖਸ਼ਿਦ ਹੈ	੪੪੯
ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਭੋਗ ਪਿੱਛੋਂ ਜਪੁ		ਗੁਰੂ ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ ਹੈ	੪੪੯
ਆਦਿਕ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਬਾਬਤ	੪੨੩	ਗੁਰੂ ਰਹਬਰ ਹੈ	੪੪੯
ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਹਮਾਲ		ਗੁਰੂ ਵਿਚੋਲਾ ਹੈ	੪੫੦
ਅਰਪਣ ਬਾਬਤ	੪੨੩	ਗੁਰੂ ਵੇਦ ਹੈ	੪੫੦
ਗੁਰੂ ਤੀਰਥ ਹੈ	੪੨੪	ਗੋ-ਹਰਯਾ	੪੫੧
ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵਿਮੁਖਾਂ ਦੀ ਦਬਾ	੪੨੫	ਗੋਹੇ ਦਾ ਚੌਕਾ	੪੫੧
ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਨਾਲ ਪਯਾਰ	੪੨੬	ਗੋਡੇ ਤੀਕ ਬੱਛ	੨੩੪
ਗੁਰੂ ਦਾ ਧਨਯਵਾਦ	੪੨੭	ਗੋਪੀ ਚੰਦਨ	੬੩੫
ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਯਾ ਮੰਨਣੀ	੪੦੭	ਗੋਬਰ ਗੋਮੁਕ ਦਾ ਨਿਬੇਧ	੩੩੬-੪੫੧
ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਣ	੪੨੮	ਗੋਯਾ, ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਦੀ ਛਾਪ ੨੪, ੭੨੩	
ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖ ਉੱਪਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਅਤੇ ਉਪਕਾਰ	੪੨੯	ਗੋ-ਰਥਥਾ	੪੫੧
ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ	੪੩੨	ਗੋਲਕ	੪੫੨
ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ	੪੩੩	ਗੋਗਾ ਜਲ	੪੫੯
ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਕਾਰ-ਦੇਖੋ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖ		ਗਯਾਨ ਅਤੇ ਅਗਯਾਨ	੨੯੫-੪੫੨
ਉੱਪਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਅਤੇ ਉਪਕਾਰ		ਗਯਾਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ	੮੨੭
ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਅਮਲ	੪੩੪	ਗਯਾਨੀ-ਬ੍ਰਹਮ ਗਯਾਨੀ	੪੫੪
ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਅਸਰ	੪੩੪	ਗ੍ਰਹ	੪੫੬
ਗੁਰੂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਰੂਪ	੩੮੯	ਗ੍ਰਹਣ	੪੫੭
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ	੪੩੫	ਗ੍ਰਹ ਪੂਜਾ	੫੭
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਅਤੇ		ਕ੍ਰਿਹਸਥ	੪੫੭
ਨੌ ਗੁਰੂ ਇੱਕ ਰੂਪ ਹਨ	੪੪੧	ਕ੍ਰਿਥ ਸਾਹਿਬ-ਦੇਖੋ, ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਥ ਸਾਹਿਬ	
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦਾ ਗੁਰੂ	੪੪੨	ਕ੍ਰਿਥ-ਪੰਥ ਨੂੰ ਗੁਰੂਭਾ	੩੬੬
ਗੁਰੂ ਨਿਰਵੈਰ ਹੈ	੪੪੩	ਕ੍ਰਿਥੀ	੪੬੨
ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਰਨ ਮਨ ਧਨ ਅਰਪਣਾ	੪੪੪	ਖੜਿਆਲ	੪੨੧
ਗੁਰੂ ਪਾਯਾ (ਉਪਾਧਯਾਯ) ਹੈ	੪੪੪	ਖੜਿਟ (ਖੜਿ)	੪੬੩
ਗੁਰੂ ਪਾਰਸ ਹੈ	੪੪੫	ਖੜੀ ਚੜ੍ਹਨਾ	੬੭
ਗੁਰੂ ਪੂਰਣ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਯਾਨੀ ਦੀ ਸ਼ਰਣ		ਖੜੇ ਦੀ ਸਵਾਰੀ	੧੦੮-੩੨੪
ਭੈਣੀ ਚਾਹੀਏ ਅਗਯਾਨੀ ਗੁਰੂ		ਖੜੇ ਵਜਾਉਣੇ	੭੦
ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈ	੪੪੫	ਚਕ੍ਰਾਕਿਡ	੪੬੩

ਚਰਸ	੩੩੯	ਚਿੱਟੇ ਕੇਸ ਚੁਗਣੇ (ਪੁੱਟਣੇ)	੨੮੭
ਚਰਚਾ	੪੬੪	ਚਿੱਠੀਆਂ ਪਾਉਣੀਆਂ	੬੬੭
ਚਰਣ ਪੁੜਿ (ਚਰਣ ਰਜ)	੪੬੪	ਚਿੱਤਾ-ਦੇਖੇ, ਅੰਦੇਸ਼ਾ	
ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ	੭੮-੪੬੬	ਚਿੱਤਾਮਣਿ-ਦੇਖੇ ਕਾਮਧੇਨੁ	
ਚਲਾਣਾ (ਦੇਹਾਂਤ)	੪੬੬	ਚਿਤ੍ਰ ਗੁਪਤ	੬੦੯
ਚੜ੍ਹਸ-ਦੇਖੇ, ਚਰਸ ਅਤੇ ਡਮਾਰੂ		ਚਿਰਜੀਵੀ	੫੯੦
ਚਾਕਰੀ ਚਾਕਰ	੨੯੯-੪੮੩	ਚੁਗਲੀ	੪੮੮
ਚਾਂਦਾਯਣ ਵ੍ਰਤ	੫੪੯, ੬੭੨	ਚੁੱਪ (ਮੇਨ ਵਰਤ)	੪੫੩-੪੮੯
ਚਾਯ (ਚਾਹ)	੧੬੭	ਚੁਲਾ, ਚੁਲੀ	੪੯੦, ੫੮੫, ੫੮੬
ਚਾਰ ਉਪਦੇਸ਼	੧੩-੧੩੦	ਚੁਲੀ (ਪ੍ਰਤਿਗਯਾ, ਸੰਕਲਪ)	੪੯੦
ਚਾਰ ਅਗਨੀਆਂ	੪੮੫	ਚੇਚਕ-ਦੇਖੇ, ਸੀਰਲਾ	
ਚਾਰ ਆਸ਼ਰਮ,		ਚੇਰ, ਚੇਰੀ	੪੯੧
ਵਰਣ ਅਤੇ		ਚੋਬਾ-ਕਾਰ	੩੨੧-੪੯੧
ਮਜ਼ਹਬ	੨੦੮-੪੮੫	ਚੋਕੀ-ਕਾਰ	੪੯੩
ਚਾਰ ਆਸ਼੍ਰਮ, ਵਰਣ ਅਤੇ ਮਜ਼ਹਬਾਂ		ਚੋਬਾ (ਕੁਰੀਯ) ਪਦ	੪੯੪
ਦਾ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੋਣਾ	੪੮੬	ਚੋਦਾਂ ਚੋਦਾਂ ਗੁਣ ਬ੍ਰੰਡਾ ਅਤੇ ਵਰਤਾ ਦੇਵ	੪੯੮
ਚਾਰ ਸਾਧਨ	੨੦੬	ਚੋਦਾਂ ਲੋਕ	੨੬੮
ਚਾਰ ਕਤੋਬਾਂ	੨੨੧-੮੪੧	ਚੋਦਾਂ ਵਿਦਯਾ	੩੮੮
ਚਾਰ ਕੁਰਹਤਾਂ-ਦੇਖੇ, ਚਾਰ ਡਨਖਾਹਾਂ		ਚੋਪਕ	੪੯੫
ਚਾਰ ਖਾਣੀਆਂ	੪੮੭	ਚੋਬੀਸ ਅਥਰਾਰ	੪੯
ਚਾਰ ਚੌਕੀਆਂ ਕੀਰਤਨ ਦੀਆਂ	੩੦੦	ਚੰਡੂ	੩੩੪
ਚਾਰ ਡਨਖਾਹਾਂ	੫੪੬	ਚੰਦ੍ਰਾਗ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ	੫੨੨
ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ	੧੮੬-੪੮੭	ਛੱਤੀ ਭੋਜਨ	੨੬੯
ਚਾਰ ਪਾਪ	੬੩੩	ਛਲ	੨੩੮
ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਚਰਚਾ-ਦੇਖੇ, ਚਰਚਾ		ਛਾਪਾ	੫੦੦
ਚਾਰ ਫਰਿਸ਼ਤੇ	੬੦੯	ਛਾਯਾ	੫੦੮
ਚਾਰ ਬਾਣੀਆਂ	੪੮੮	ਛਿੱਕ	੧੧੫
ਚਾਰ ਮਜ਼ਹਬ	੨੨੦-੪੮੬	ਛਿੱਕ	੫੭੩
ਚਾਰ ਵਰਣ	੨੨੦	ਛਿਦ੍ਰ ਦਰਬੀ	੪੯੬
ਚਾਰ ਵੇਦ ਚਾਰ ਕਤੋਬਾਂ	੨੨੧-੮੩੪	ਛੀ ਕਰਮ-ਦੇਖੇ, ਖਟ ਕਰਮ	
ਚਾਰ ਵਯਸਨ	੭੦੫	ਛੀ ਪਉੜੀਆਂ ਅਨੰਦ ਦੀਆਂ ਦੇ	

ਪਾਠ ਬਾਬਤ ਵਿਚਾਰ	੬੫	ਜੀਵਨ ਪਦਵੀ	੫੧੩
ਛੀ ਰਾਗ	੭੮੮	ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ	੫੧੩
ਛੀ ਰੁੱਤਾਂ (ਛੇ ਰੁੱਤਾਂ)	੧੫੨	ਜੀਵਾਤਮਾ	੫੧੫
ਛੂਤ (ਭਿੱਟ)	੧੭੮-੬੨੯	ਜੀਵਾਤਮਾ ਅਤੇ ਦੇਹ (ਸ਼ਰੀਰ)	੫੧੬
ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦੀ ਬਾਦੀ	੫੫	ਜੁੱਗੀ ਉਤਾਰਣੀ	੩੮, ੩੮੨, ੪੬੭
ਜਗਤ ਗੁਰੂ	੧੨੧	ਜੁਗਾਥਾ	੩੮੩
ਜਗਤ ਰਚਨਾ-ਦੇਖੋ, ਸੰਸਾਰ ਰਚਨਾ		ਜੁਲਮ	੫੧੮
ਜੱਗ (ਯਗਜ)	੨੨੨	ਜੁਆ	੩੩੬-੫੧੮
ਜਟਾ	੪੯੬-੬੭੩	ਜੂਠ (ਅਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ)	੫੧੯
ਜਤ (ਯਤ)	੪੯੬	ਜੂਠਾ ਖਾਣਾ	੩੩੪-੩੩੯-੫੨੦
ਜਥੇਬੰਦੀ-ਦੇਖੋ, ਏਕਾ		ਜੂਠਾ ਛੱਡਣਾ	੫੨੦
ਜਨਮ ਅਥਣਮੀ	੮੧੫	ਜੇਹਾ ਦੇਸ਼ ਡੇਹਾ ਡੇਸ	੮੦੬
ਜਨਮ ਸਾਖੀ	੧੩	ਜੇਵਰ-ਦੇਖੋ, ਗਹਣਾ	
ਜਨਮ ਸੰਸਕਾਰ	੪੯੭	ਜੈਥਾ-ਦੇਖੋ, ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ	
ਜਨੇਊ	੧੦੯, ੪੯੮, ੫੦੦	ਜੈਨਮਤ ਦਾ ਅਸਰ	੩੦੬
ਜਪਨੀ-ਦੇਖੋ, ਮਾਲਾ		ਜੈਗ (ਯੋਗ)	੫੨੧
ਜਪੁ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਪੌੜੀਆਂ ਅਤੇ ਸਲੋਕ ਦੇ ਪਾਠ		ਜੈਗੀ (ਯੋਗੀ)	੫੩੨
ਬਾਬਤ ਵਿਚਾਰ	੪੨੩	ਜੋਤਿਸ਼ (ਜਯੋਤਿਸ਼)	੫੩੫
ਜ਼ਫਰ ਨਾਮਹ	੧੧੮	ਜੋੜ ਮੇਲ	੫੩੬
ਜਮਹੂਰੀ ਰਾਜ (Democracy) (ਲੋਕ ਰਾਜ) ੬੯੧		ਜੋਗ-ਦੇਖੋ, ਯੁੱਧ	
ਜਲ ਕ੍ਰੋਥਣਾ	੨੯੧-੪੧੯	ਜੋਗਮ	੧੮੯
ਜਲ ਧਾਰਾ	੬੭੩	ਜੋਗ ਵਿਚ ਘਮਸਾਨ	੩੨੪
ਜਾਗਣਾ, ਜਾਗਰਣ ਦੇਖੋ, ਸੋਣਾ		ਜੋਗ ਵਿੱਚ ਪਿੱਠ ਨਾ ਦਿਖਾਵੇ	੭੯੪
ਜਾਤਿ-ਵਰਣ	੫੦੧	ਜੋਗ ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਅਭਿਆਸ	੩੨੪
ਜਾਤਿ ਵਿਰੋਧੀ	੮੨੮	ਜੇਫ਼ ਮੰਝ-ਦੇਖੋ, ਮੰਝ ਜੇਫ਼ ਭੇਫ਼	
ਜਿਨਸੀ ਸਿੱਖ	੫੪੨	ਭਗੜਾ-ਦੇਖੋ, ਕਲਹਿ	
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਮਹ	੨੩	ਭਟਕਾ	੩੦੫-੫੪੪
ਜਿੰਨ-ਭੂਰ-ਪ੍ਰੇਰ-ਬੇਰਾਨ	੫੦੮-੫੯੨	ਭਟਕਾ ਅਤੇ ਸੂਰ	੩੦੫
ਜੀਵਤ ਮਰਣ	੫੦੯	ਭਟਕੇ ਬਾਬਤ ਭਗੜਾ	੩੦੫
ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਮਰਣ	੫੧੦	ਭਾੜਾ-ਭੂਥਾ	੭੯੩
ਜੀਵਨ ਦੀ ਕੋਈ ਅਵਧਿ ਨਹੀਂ	੫੧੧	ਭੁਰਣਾ, ਭੁਰੇਵਾ	੫੩੬

ਬੂਠ (ਅਸਤਰ)	੧੧-੫੩੭	ਤਮਾਮ-ਦੇਖੋ, ਤ੍ਰਿਸਨਾ	
ਬੰਡਾ--ਦੇਖੋ, ਨਗਾਰਾ ਨਿਬਾਨ		ਤਮਹੀਦ-ਦੇਖੋ, ਉੱਥਾਨਿਕਾ	
ਬੰਡਾ ਬੁੰਗਾ	੬੧੩	ਤਮਾਬੁ (ਤੰਬਾਬੁ), ਤਮਾਖੁ, ਹੁੰਕਾ,	
ਟਹਲ-ਦੇਖੋ, ਸੇਵਾ		ਸਿਕਰੇਟ, ਸਿਕਾਰ, ਬੀਡੀ	੫੪੬
ਟਿੱਕਾ-ਦੇਖੋ, ਤਿਲਕ		ਤਰਪਣ, ਤਰਪਨ	੨੦੭
ਟੀਕਾ ਚੋਬੀਹਵੀਂ ਪੈੜੀ ਦਾ	੨੨੫	ਤਵ ਪ੍ਰਸਾਦ	੫੮੫
ਟੂਟੇ (ਟਾਮਨ)	੧੧੫	ਤਵ ਪ੍ਰਸਾਦ ਭਰਮ ਕਾ ਨਾਸ	੫੮੫
ਟੋਡੜੀ	੫੩੬	ਤਾਗਾ (ਧਾਗਾ)	੧੧੬-੫੪੫
ਠੱਕ, ਠੱਗੀ	੫੩੬	ਤਾਗੀਮ-(ਸੁਾਗਰ)	੩੩, ੨੬੧, ੪੨੦
ਠੱਠਾ-ਮਖੌਲ	੫੩੬	ਤਾਡਵ (ਨ੍ਰਿਤਰ-ਨਾਬਾ)	੮੦੦
ਫਕੈਡੀ	੫੪੦	ਤਾਡ੍ਰਕ	੨੦੬-੭੮੬
ਫਰ	੫੪੦	ਤਾਨ	੮੦੨
ਭਾਕਾ	੪੬੧	ਤਾਰਾ ਵੁੱਥਣਾ	੫੫੬
ਭਿੰਡ-ਦੇਖੋ ਦੇਂਡ		ਤਾਨ	੮੦੦
ਭੋਰਾ (ਬੋਲਾ)	੧੬੬	ਤਾਵੀਚ	੩੩੭, ੭੬੧, ੭੬੨
ਭੰਡੇਰ-ਦੇਖੋ, ਅਸਟਾਗ ਪ੍ਰਣਾਮ		ਤਿਆਗ, ਤਿਆਗੀ	੫੫੧
ਢਾਡੀ, ਢਾਢੀ	੫੪੧	ਤਿਹਰਾ ਭੱਗ (ਜਨੇਊ)	੬੭੦
ਭਸਬੀ	੨੨੦, ੪੮੭, ੭੭੧	ਤਿਹਾਵਲ-ਦੇਖੋ, ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ	
ਭਸਬੀਰਾ-ਦੇਖੋ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਿਤ੍ਰ		ਤਿਤਿਕਸ਼ਾ, ਤਿਤਿਖਿਯਾ	੫੫੨
ਭਜਾਰਡ-ਦੇਖੋ, ਵਟਿਜ		ਤਿਥਿ ਵਾਰ-ਮਹੀਨਾ ਮੁਹੁਰਤ	੫੫੩
ਭੱਤ ਖਾਲਸਾ	੩੨੬-੫੪੨	ਤਿੰਨ ਥਾਡ-ਦੇਖੋ, ਥਰਮ ਥਾਡ	
ਭਨਸੁਖ ਥਵਿ	੧੨੨	ਤਿੰਨ ਭਾਧ	੧੭੬-੫੫੮
ਭਨਖਾਹ-ਭਨਖਾਹੀਆ	੫੪੨	ਤਿੰਨ ਵਸਤ੍ਰ	੮੨੫
ਭਨਖਾਹ ਸਬਦ ਦਾ ਮੂਲ	੫੪੨	ਤਿਲਕ (ਟਿੱਕਾ)	੪੨੩, ੫੫੮, ੬੭੪
ਭਨਖਾਹ ਬਖਸ਼ਣੀ	੫੪੨	ਤਿਲਾਜਲੀ	੪੭੦
ਭਨਖਾਹ ਬਖਸ਼ਵਾਉਣੀ	੩੩੭-੫੪੨	ਤੀਰਥ	੫੫੬
ਭਨਖਾਹ ਬਾਬਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ	੫੪੨	ਤੀਰਥਾਂ 'ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਰਣ	੫੬੩
ਭਨਖਾਹੀਆ	੫੪੨	ਤੁਰਕ	੧੨੦-੨੧੮
ਭਨ ਮਨ ਧਨ ਅਰਪਣ ਦਾ ਭਾਵ	੪੪੪	ਤੁਰੀਆ ਪਦ	
ਭਪ (ਤਪੀਆ)	੫੪੭	ਤੁਰੀਯ ਪਦ	੪੬੪
ਭਬੀਰ (ਤਾਵੀਜ਼)	੩੩੭	ਤੇਗ-ਦੇਖੋ, ਦੇਗ ਤੇਗ	

ਤੋਤੀਸ ਕੋਟਿ ਦੇਵਤਾ	੫੮੭	ਦਹੇਜ-ਦੇਖੇ, ਖੱਟ	
ਤੋਰਾ ਪਦ ਪਿਤ੍ਰ ਕਰਮ ਦੇ	੪੭੪	ਦਗਾ	੩੪੧
ਤੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ-ਦੇਖੇ, ਮੰਤ੍ਰ ਜੰਤ੍ਰ ਤੰਤ੍ਰ		ਦਮਦਮੇ ਵਾਲੀ ਬੀੜ-ਦੇਖੇ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ	
ਤਗਾਰ, ਤਗਾਰੀ ਦੇਖੇ, ਰਿਆਗ ਤਿਆਗੀ		ਦੀਆ ਤਿੰਨ ਬੀੜਾਂ	
ਟਾਟਕ	੫੨੪	ਦਯਾ	੧੧੮, ੨੧੪, ੩੨੩, ੩੪੩
ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ (ਤਮਾਸ਼)	੫੬੩	ਦਰਵੇਸ਼	੫੭੧
ਤ੍ਰਿਕਾਲ ਸੰਧਯਾ-ਦੇਖੇ, ਸੰਧਯਾ		ਦਰੂਦ	੧੭੬
ਤ੍ਰਿਭੁਵਨੀ	੩੮੫	ਦਾਸਕੁ ਭਾਵ	੫੭੨
ਤ੍ਵੇ ਮੁਦਾ	੩੩੨-੫੬੪	ਦਾਸ-ਦਹੇਜ-ਦੇਖੇ, ਖੱਟ	
ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦ-ਦੇਖੇ, ਤਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ		ਦਾਡਨ	੩੧੩, ੩੪੦, ੫੭੨
ਥੋਤਾ ਸੈਣਾ	੫੬੫	ਦਾਨ	੫੭੩
ਥੋੜਾ ਖਾਣਾ		ਦਾਡੀ	੩੪੫
ਥੋੜਾ ਬੋਲਣਾ		ਦਿਬਾ ਸੂਲ	੧੧੫
ਢਾਇਆ	੧੧੮	ਦਿਗੰਬਰ	੫੭੫
ਦਸ ਅਵਤਾਰ	੪੮-੫੮੦	ਦਿੱਬ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ (ਦਿਵਜ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ)	੫੭੫
ਦਸ ਇੰਦ੍ਰੀਆ-ਦੇਖੇ, ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰੀਆ ਅਤੇ		ਦਿਲ ਛਾਹੁਣਾ ਮਹਾ ਪਾਪ ਹੈ	੫੭੬
ਗਯਾਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆ		ਦਿਲ ਦੁਖਾਉਣਾ	੫੪੬
ਦਸ ਗੁਰੂ ਇੱਕ ਰੂਪ ਹਨ-ਦੇਖੇ,		ਦਿਵਜ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ-ਦੇਖੇ, ਦਿੱਬ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ	
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਅਤੇ ਨੌਂ ਗੁਰੂ ਇੱਕ ਰੂਪ ਹਨ		ਦਿਵਜ ਨੇਤ੍ਰ	੫੭੬
ਦਸਤਕਾਰੀ	੩੩੩	ਦਿਵਜ ਨਯਾਯ	੨੫੮
ਦਸਰਾਰ	੩੧੩	ਦੀਰਘ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ-ਦੇਖੇ, ਦੂਰਦੇਸ਼ੀ	
ਦਸਤਾਰ-ਬੰਦੀ	੪੬੭	ਦੀਵਾ	੪੭੧
ਦਸ ਨਾਮ ਉਦਾਸੀ	੬	ਦੀਵਾਨ-ਦੇਖੇ, ਸਭਾ	
ਦਸ ਨਾਮ ਸੋਨਿਆਸੀ	੨੦੮-੬੭੪	ਦੀਵਾਨ (ਸਭਾ) ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ	੧੩੩
ਦਸ ਪੁਰਖ (ਪਰਵ)	੩੮੩	ਦੁਸ਼ਟ ਚੋਕੜੀ (ਮੰਡਲੀ)	੫੭੭
ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ	੪੧੫-੫੬੭	ਦੁਹਰਾ ਵਰਤਾਰਾ	੩੩੮
ਦਸਮੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਬੀੜ	੪੧੩	ਦੁਹਾਜ਼ੂ	੫੭੭
ਦਸ ਲੱਛਣ ਸਾਧੂ ਦੇ	੨੦੦	ਦੁੱਖ-ਦੇਖੇ, ਸੁਖ ਦੁਖ	
ਦਸਵੰਧ-ਦਸੌਧ	੮੧-੫੭੦	ਦੁੱਖ ਨਿਧਾਨ	੧੬੭
ਦਸੌਧੀਆ	੫੭੧	ਦੁਬਿਧਾ-ਦੁਵਿਧਾ-ਦੂਜਾ ਭਾਉ	੫੭੭
ਦਸਤਕਾਰੀ-ਹੁੰਨਰ	੩੩੩	ਦੁਰਗਾ	੫੮੮

ਦੁਰ ਭਿੱਖ	੭੧੧	ਧਰਮ ਰਾਜ	੬੦੭
ਦੁਆ ਤੀਆ	੨੫੬	ਧਵਲ-ਧੋਲੂ	੬੧੦
ਦੁਜਾ ਡਾਉ-ਦੇਖੋ, ਦੁਬਿਧਾ		ਧਾਗਾ-ਦੇਖੋ, ਡਾਗਾ	
ਦੁਧਾਧਾਰੀ	੬੭੬	ਧੀ ਭੈਣ ਦਾ ਪੇਸਾ	੩੧੮
ਦੁਰੰਦੇਸ਼ੀ (ਦੀਰਘ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ)	੫੭੯	ਧੀਰਜ (ਇਸਤਿਕਬਲਾਲ)	੬੧੦
ਦੇਹ ਦੀ ਪਾਲਨਾ-ਦੇਖੋ, ਸਰੀਰ ਦੀ ਰਖਤਾ		ਧੂਪ	੪੨੩
ਦੇਹਾਂਤ-ਦੇਖੋ, ਬਲਾਣਾ		ਧੂਮ ਫੇੜ	੫੫੬
ਦੇਖ ਕੇ ਅਟਕਿਓਂ ਕਰਨਾ	੬੬੮	ਧੋਰੀ	੫੨੪
ਦੇਖਾ ਦੇਖੀ (ਰੀਸ)	੫੮੦	ਧੋਲੂ-ਦੇਖੋ, ਧਵਲ	
ਦੇਕ ਡੇਕ	੫੮੧	ਧਯਾਨ-ਦੇਖੋ, ਅੱਠ ਅੰਗ ਯੋਗ ਦੇ	
ਦੇਵਤਾ ਅਡੇ ਦੈਂਤ	੨੮-੫੦੭	ਨਸਵਾਰ	੫੪੩
ਦੇਵ ਲੋਕ	੨੨੩	ਨਸ਼ੇ (ਮਾਦਕ ਦ੍ਰਵਯ)-ਦੇਖੋ ,	
ਦੇਵ ਬਨ	੪੨੫	ਅਮਲ ਅਤੇ ਸੁਖ ਨਿਧਾਨ	
ਦੇਵਾਨਾ-ਦੀਵਾਨਾ	੫੮੬	ਨਹੁ ਵਧਾਉਣੇ	੪੯੬
ਦੇਵੀ	੮੧੮	ਨੱਕ ਕੰਨ ਬਿੰਨੁਣਾ-ਦੇਖੋ, ਅੰਗ ਵੇਧਨ	
ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਾ	੩੮੯-੫੮੭	ਨਗਰ ਫੀਰਤਨ	੬੧੫
ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦਾ ਨਿਸ਼ੇਧ		ਨਗਾਰਾ-ਨਿਸ਼ਾਨ	੪੨੦-੬੧੬
ਦੇਵੀ ਪੂਜਨ ਤੇ ਵਿਚਾਰ]		ਨਜ਼ਰ (ਬਦ ਨਜ਼ਰ)	੬੧੭
ਦੇਵੀ ਪੂਜਨ ਦਾ ਖੰਡਨ]	੫੯੫	ਨਮਸਕਾਰ (ਸਿਜਦਾ, ਪ੍ਰਣਾਮ)	੬੧੮
ਦੋਸ਼ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਦਿਓ	੬੦੦	ਨਮਕ ਹਰਾਮ-ਦੇਖੋ, ਭ੍ਰਿਤਘਨ	
ਦੋਸਤ-ਦੇਖੋ, ਮਿਤ੍ਰ		ਨਮਕ ਹਲਾਲ	੧੮੨-੫੫੯
ਦੰਡਵਤ ਪ੍ਰਣਾਮ-ਦੇਖੋ, ਅਬਟਾਗ ਪ੍ਰਣਾਮ		ਨਵਧਾ ਡਗਰਿ	੭੩੦
ਦੰਡ	੬੮੦	ਨਾਸਿਤਕ	੬੧੯
ਧਨ ਧਨੀ ਅਤੇ ਨਿਰਧਨ	੬੦੦	ਨਾਗਾ	੬੬੯-੬੭੪
ਧਨਯਵਾਦ	੪੨੭	ਨਾਤਾ ਸਿੱਖ ਨਾਲ ਕਰੇ	੩੪੧
ਧਰਮ (ਕਰਤਵਯ)	੬੦੩	ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ	੬੫੨
ਧਰਮ ਬਾਲਾ	੬੦੪	ਨਾਮ	੬੨੦
ਧਰਮ ਸਾਲੀਆ	੬੦੭	ਨਾਮ ਸਿਮਰਣ	੬੨੮
ਧਰਮ ਕਿਰਤ-ਦੇਖੋ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ		ਨਾਮ ਸਿਮਰਣ ਦੀ ਮਹਿਮਾ	੬੩੨
ਧਰਮ ਦੇ ਚਾਰ ਚਰਣ	੪੩੮	ਨਾਮ ਕਰਣ ਸੰਸਕਾਰ	੮੦-੬੩੬
ਧਰਮ ਧੁਜਾ ਅਖਾੜਾ	੬੪੯	ਨਾਮ ਦਾਨ ਇਸਨਾਨ	੧੫੨-੬੩੬

ਨਾਮ ਧਿਆਉਣਾ	੬੨੮	ਨਿਰਮਾਣ	੧੦
ਨਾਮ ਮੰਨਣਾ	੬੨੯	ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿਣਾ	੬੫੦
ਨਾਮ ਰੱਖਣਾ	੮੦-੬੩੬	ਨਿਰਵੈਰ	੬੫੧
ਨਾਮ ਲਿਖ ਕੇ ਦੇਰਣਾ	੬੩੭	ਨਿਰਵੈਰ ਨਾਲ ਵੈਰ	੬੫੧
ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਣ (non-co operation)		ਨਿਰੰਕਾਰ]	
ਦੇਖੋ, ਮਿਲਵਰਤਣ		ਨਿਰੰਕਾਰੀ]	੬੫੨
ਨਾਰਦ ਪੰਚ ਰਾਤ੍ਰ	੨੧੭	ਨੀਤਿ (ਨੀਤੀ)	੬੫੩
ਨਿਉਲੀ (ਨੌਲਿ) ਕਰਮ	੩੮੭-੫੨੪	ਨੀਲਾ ਰੰਗ-ਦੇਖੋ ਰੰਗ	
ਨਿਆਉਂ-ਦੇਖੋ, ਦਿਵਤ ਨਜਾਯ ਅਤੇ ਨੀਤਿ		ਨੇਰਿ]	
ਨਿਸ ਕਪਟ-ਦੇਖੋ, ਕਪਟ		ਨੇਤੀ]	੫੨੪
ਨਿਸਚਲ ਥਾਨ-ਦੇਖੋ, ਸੱਚ ਖੰਡ		ਨੈਣਾ ਸਿੰਘ	੨੯
ਨਿਸਚਾ-ਦੇਖੋ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ		ਨੈਣਾ ਦੇਵੀ	੫੯੭-੭੮੪
ਨਿਸ਼ਾਨ-ਦੇਖੋ, ਨਗਾਰਾ ਨਿਸ਼ਾਨ		ਨੌਹ ਵਧਾਉਣੇ	੪੯੬
ਨਿਸ਼ਾਨ ਦੇ ਵਸਤੂ (ਫਰਹਰੇ) ਦਾ ਰੰਗ	੬੧੬	ਨੌਕਰ-ਦੇਖੋ, ਚਾਕਰ	
ਨਿਹਕਰਮੀ (ਨਿਸਕਾਮ ਕਰਮ ਕਰਤਾ)	੬੩੮	ਨੌ ਖੰਡ	੮-੪੩੯
ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ	੨੯-੬੩੮	ਨੌ ਕੂਹ	੧੧੫-੪੫੬
ਨਿਗੁਰਾ	੩੭੭-੬੩੯	ਨੌ ਦੁਆਰ	੧੦੧-੫੨੮
ਨਿਡਨੇਮ (ਨਿਡਤ ਨਿਯਮ)	੩੩੨-੬੪੦	ਨੌ ਨਿਧਿ	੨੦
ਨਿੰਦਕ]		ਨੌਲਿ-ਦੇਖੋ, ਨਿਉਲੀ ਕਰਮ	
ਨਿੰਦਾ]	੧੧-੬੪੨	ਨੰਗੇ ਸਿਰ	੩੮-੩੮੧
ਨਿੰਦਿਆ]		ਨੰਦ ਨਾਲ ਭਾਈ	੨੩
ਨਿਮ੍ਰਤਾ-ਨਿਮ੍ਰਤਾ (ਹਲੀਮੀ)	੬੪੪	ਨਿਮ੍ਰਤਾ-ਦੇਖੋ, ਨਿਮ੍ਰਤਾ	
ਨਿਬੰਗ	੮੭-੮੩੧	ਨਿਰਯ	੮੦੦
ਨਿਰਧਨ-ਦੇਖੋ, ਧਨੀ-ਧਨ		ਪਸ਼ੂ	੬੫੭
ਨਿਰਥਾਣ	੬੪੭	ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ-ਦੇਖੋ, ਪਛਰਾਵਾ	
ਨਿਰਭਉ]		ਪਹਰਾਵਾ-ਦੇਖੋ, ਲਿਥਾਸ	
ਨਿਰਭਯ]	੬੪੭	ਪਹਾੜੀਆਂ ਨਾਲ ਚਿਰੋਧ ਦਾ ਕਾਰਣ	੭੮੫
ਨਿਰਮਲ	੬੪੮	ਪਹਿਰਾਵਾ-ਦੇਖੋ, ਖਾਨ ਖਾਨ ਪਹਿਰਾਨ ਅਤੇ	
ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ	੬੪੮	ਲਿਥਾਸ	
ਨਿਰਮਲਾ	੬੪੯	ਪਛਰਾਵਾ	੬੫੮
ਨਿਰਮਲੇ ਸਾਧੂ	੬੪੯	ਪਜਾਮਾ (ਸਲਵਾਰ)	੭੯-੮੦੬

ਪਟਕਾ	੩੦੫	ਪਾਖਾਣ (ਪਾਬਾਣ) ਪੂਜਾ—ਦੇਖੋ, ਮੂਰਤਿ ਪੂਜਾ	
ਪਰ	੬੫੬	ਪਾਖੰਡ-ਰੋਖ	੬੬੮
ਪਰਾਸੇ	੭੬	ਪਾਠ ਦੀ ਗੀਤੀ	੪੨੧
ਪਰਿਤ	੬੬੦	ਪਾਤਕ—ਦੇਖੋ, ਸੁਤਕ	
ਪਰਿਤ ਪਾਵਨ	੫੦੩	ਪਾਪ, ਪਾਪੀ	੬੮੧
ਪਰਿਵਰ ਧਰਮ—ਦੇਖੋ, ਇਸਕ੍ਰੀ ਸਿਖਤਾ		ਪਾਮਰ	੬੮੧
ਪਦ-ਛੇਦ	੩੮੨	ਪਿੰਡ ਦਾਨ	੪੭੨
ਪਦਮਾਸਨ	੫੨੧	ਪਿੰਡ ਪੱਤਲ	੪੭੦-੪੭੨
ਪਦਮਾ ਪਤਿ	੨੫੮	ਪੁੱਛਣਾ]	
ਪਰਉਪਕਾਰ	੧੩-੫੮੪-੬੬੦	ਪੁੱਛਿਆ]	੩੩੭
ਪਰ ਇਸਕ੍ਰੀ-ਪਰ-ਧਨ	੬੬੨	ਪੁਜਾਰੀਆ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼	੬੮੫-੬੮੭
ਪਰਕੀਮਿਆ—ਦੇਖੋ, ਪ੍ਰਦੱਛਣਾ		ਪੁਨਹਚਰਣ (ਪੁਰਸਚਰਣ)	੭੮੬
ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਸੁਖੀ ਰੱਖਣਾ	੬੫੬	ਪੁਨਰ ਵਿਵਾਹ—ਦੇਖੋ, ਅਪਰ ਸੰਜੋਗ	
ਪਰ ਤਨ	੬੬੩	ਪੁਰਸਚਰਣ—ਦੇਖੋ, ਪੁਨਹਚਰਣ	
ਪਰਦਾ	੪੬੩	ਪੁਰਬ—ਦੇਖੋ, ਗੁਰੂ ਪਰਬ	
ਪਰਦੇਸ਼ ਦਰਸੀ—ਦੇਖੋ, ਛਿਦ੍ਰ ਦਰਸੀ		ਪੁਰਾਣ	੮੪੧
ਪਰ ਦ੍ਰੋਹ	੬੬੬	ਪੁਰੁਸ਼ਾਰਥ—ਦੇਖੋ, ਉੱਦਮ	
ਪਰ ਧਨ—ਦੇਖੋ, ਪਰ ਇਸਕ੍ਰੀ-ਪਰ-ਧਨ		ਪੂਜਨ]	
ਪਾਰਥੁਰਮ—ਦੇਖੋ, ਬਰਤਾ ਪੁਰਖ		ਪੂਜਾ]	੬੮੨
ਪਰਮ ਹੰਸ—ਦੇਖੋ, ਹੰਸ		ਪੂਜਾ ਦਾ ਪਦਾਰਥ	੬੮੫
ਪਰਮੇਸੁਰ—ਦੇਖੋ, ਬਰਤਾਰ		ਪੂਰਕ	੩੮੭-੫੨੫
ਪਰਵ	੩੮੩-੫੬੨	ਪੈਰ ਪੈ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾਣਾ	੩੮੩
ਪਰਾਭਤ (ਪ੍ਰਾਯਸਚਿਤ)	੬੬੬	ਪੈਰੀ ਪੈਣਾ	੬੮੬
ਪਰੀਕਥਾ ਪਰੀਛਾ	੬੬੭	ਪੇਸਰ	੬੧੩
ਪਰੇਸਣ ਵਾਲਾ	੫੨੦	ਪੇਸ਼ਾਕ—ਦੇਖੋ, ਨਿਥਾਸ	
ਪਰੋਪਕਾਰ—ਦੇਖੋ, ਪਰਉਪਕਾਰ		ਪੰਜ ਸਨਾਨ—ਦੇਖੋ, ਪੰਜ ਸਨਾਨਾ	
ਪਰਿਵਰਤਾ—ਦੇਖੋ, ਸੁੱਧੀ		ਪੰਚ ਬਥਦ	੪੦੧-੬੮੬
ਪੜਦਾ—ਦੇਖੋ, ਪਰਦਾ		ਪੰਚਕ	੬੭੮
ਪੜਦਾ ਢੱਕਣਾ	੬੬੮	ਪੰਚ ਕਰਮ	੭੧੬
ਪੜਿਆ ਮੁਰਖ	੮੨੬	ਪੰਚ ਗਵਥ	੪੫੧
ਪਾਸਾ—ਦੇਖੋ, ਚੋਪੜ		ਪੰਚਾਕ, ਪੜੀ	੫੩੬

ਪੰਚਾਮ੍ਰਿਤ	੧੯੦-੨੯੦	ਪੰਥ ਨੂੰ ਗੁਰੂਤਾ	੩੬੬
ਪੰਚਾਯਤ—ਦੇਖੋ, ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ		ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ-ਦੇਖੋ, ਸੁਭਾਉ	
ਪੰਜ ਐਥ (ਵਯਸਨ)	੩੩੪	ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ	੬੦੫
ਪੰਜ ਇਬਨਾਨ	੬੯੦	ਪ੍ਰਜਾ ਨੂੰ ਸੁਖੀ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਏ]	
ਪੰਜ ਬਸਤ੍ਰ	੨੯	ਪ੍ਰਜਾ ਨੂੰ ਵਖਾਉਣਾ ਪਾਪ ਹੈ]	੬੫੫
ਪੰਜ ਸਨਾਨਾ	੬੯੦	ਪ੍ਰਣਾਮ	੬੧੮
ਪੰਜ ਬਥਦ	੪੦੧	ਪ੍ਰਤਿਗਯਾ ਪਾਲਨ-ਦੇਖੋ, ਸਤਰ ਪ੍ਰਤਿਗਯਾ	
ਪੰਜ ਹਿੰਸਾ ਫਰਮ	੨੨੪	ਪ੍ਰਤੀਤਿ-ਦੇਖੋ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ	
ਪੰਜ ਕਕਾਰ]		ਪਰੀਕਰਮਾ	
ਪੰਜ ਕੱਢੇ]	੮੧-੫੬੪	ਪ੍ਰਦਖਣਾ	੬੩, ੧੦੩, ੪੦੧
ਪੰਜ ਕਰਮ—ਦੇਖੋ, ਪੰਥ ਕਰਮ		ਪ੍ਰਣਾਯਾਮ	੫੨੧
ਪੰਜ ਕਲੋਸ਼	੫੨੧	ਪ੍ਰਾਯਸਚਿਤ	੨੧-੬੬੬
ਪੰਜ ਚੋਰ	੬੯੭	ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ-ਦੇਖੋ, ਅਰਦਾਸ	
ਪੰਜ ਠੱਗ	੬੯੧	ਪ੍ਰਾਰਥਾ	੭੦੧
ਪੰਜ ਤੱਤ	੬੯੧	ਪ੍ਰਿਥਮ ਸਤਿਨਾਮੁ ਸਿਮਰਿ ਕੈ	੩੮
ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਰਹਤ	੬੯੧	ਪ੍ਰਿਥਮ ਡਗਉਤੀ	
ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਦ	੬੯੨	ਸਿਮਰਿ ਕੈ	੩੮, ੭੧੨, ੭੩੩
ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ	੬੯੧	ਪ੍ਰੀਤਿ-ਪ੍ਰੇਮ	੭੦੨
ਪੰਜ ਪਉੜੀਆਂ ਦੇ ਪਾਠ ਬਾਬਤ		ਪ੍ਰੇਰ-ਦੇਖੋ, ਜਿੰਨ ਫੂਰ	
ਵਿਚਾਰ	੧੦੮	ਪ੍ਰੇਮ	੭੦੨
ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਿੱਖੀ	੧੫੯	ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ	੩੩
ਪੰਜ ਭੋਜਨ	੩੧੮	ਪ੍ਰੇਮੀ	੭੦੮
ਪੰਜ ਮੇਲ	੩੪੪	ਫਤਹ]	
ਪੰਜ ਵਾਜੇ]	੬੮੯-੮੦੨	ਫਤੇ] ਦੇਖੋ, ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ	
ਪੰਜ ਵਿਸਯ]		ਫਤੇ ਬੋਰ ਰਾਣੀ	੫੮੧
ਪੰਜ ਵਿਕਾਰ	੬੯੬	ਫਰਿਸ਼ਤਾ—ਦੇਖੋ, ਚਾਰ ਫਰਿਸ਼ਤੇ	
ਪੰਜ ਵਯਸਨ-ਦੇਖੋ, ਪੰਜ ਐਥ		ਫਾਰਸੀ	੩੩੩
ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ	੬੫੬	ਫਾਰਸੀ ਦੇ ਸੱਤ ਰੇਦ	੨੬੭-੩੩੩
ਪੰਡਿਤ (ਜੋਤਿਸ਼ੀ)	੬੯੯	ਫਾਰਸੀ ਪੜ੍ਹਨ ਬਾਬਤ	੩੩੩-੮੩੦
ਪੰਡਿਤ ਦਾ ਧਰਮ		ਫਿਕਰ—ਦੇਖੋ, ਅੰਦੇਸ਼ਾ	
ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼	੫੦	ਫਿੱਕਾ ਬੋਲ	੩੧੦

ਫੁੱਟ	੧੦੭	ਬਿਕਾਰ—ਦੇਖੋ, ਵਿਕਾਰ	
ਫੁੱਲ (ਅਸਥ) ਪਾਉਣੇ	੪੬੭-੫੬੨	ਬਿਘਨ	੭੧੫
ਫੁੱਲ ਅਤੇ ਧੂਪ	੪੨੩	ਬਿਭੂਤ—ਦੇਖੋ, ਭਸਮ	
ਫੁਲਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਵਰਦਾਨ	੫੮੧	ਬਿਰਦ—ਦੇਖੋ, ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਬਿਰਦ	
ਫੁਲਾ ਸਿੰਘ	੨੯	ਬਿਰਾਗ—ਬਿਰਾਗ—ਵਿਰਾਗ	੭੧੫
ਥੀਰ ਅਤੇ ਹੋਲੀ	੭੦੯	ਬਿਲਾਵਲ ਦੀ ਚੌਕੀ	੩੦੦
ਥਗਾਵਤ	੬੫੫	ਬੀਬਡੀਆਂ	੧੭੭
ਥਚਨ ਨਹੀਂ ਹਾਰਨਾ	੧੩	ਬੁਜ਼ਦਿਲੀ—ਦੇਖੋ, ਕਾਯਰਤਾ	
ਥੋਚਿਆ ਥਾਬਰ	੧੩੩	ਬੁਤ ਪ੍ਰਸਤੀ—ਦੇਖੋ, ਮੁਗਰਿ ਪ੍ਰਸਾ	
ਥਜੁਰਗਾਂ ਦਾ ਮਾਨ	੯੩-੯੪	ਬੁੱਧਿ—ਦੇਖੋ, ਵਿਦਯਾ	
ਥਜੁਰਗਾਂ ਦੇ ਲੱਛਣ	੨੦੦	ਬੁਰਦਬਾਗੀ—ਦੇਖੋ, ਸਮਾਈ	
ਥਟਣਾ ਮਲਣਾ	੬੭	ਬੁਰਾ ਅਤੇ ਭਲਾ—ਦੇਖੋ, ਭਲਾ ਅਤੇ ਬੁਰਾ	
ਥੱਤੀ ਸੁਲੱਖਣੀ	੮੯	ਬੁਰਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਾ ਚਿਤਵੇ	੭੧੮
ਥਦ—ਨਜ਼ਰ	੬੧੭	ਬੁਰਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ	੭੧੯
ਥੋਪ ਪਦਮਾਸਨ	੫੨੧	ਬੁਰੇ ਦਾ ਭਲਾ	੭੨੦
ਥਨਵਾਸ	੨੭੨	ਥੇਅਦਬ—ਦੇਖੋ, ਅਦਬਾ	
ਥਰਖਾ	੭੧੦	ਥੋਤਾਲ—ਦੇਖੋ, ਜਿੰਨ ਫੂਰ	
ਥਰਟੀ—ਦੇਖੋ, ਵਰਟੀ		ਥੇਮੁਖ—ਦੇਖੋ, ਗੁਰਮੁਖ-ਮਨਮੁਖ	
ਥਰਤ—ਦੇਖੋ ਵਰਤ		ਥੇਰਾਗੀ—ਵਿਰਾਗੀ	੭੧੯-੭੨੧
ਥਲਿਦਾਨ	੭੧੧	ਥੇਰਾੜ ਕੋਮ	੫੮੧
ਥਾਹੀਅੜਾ	੩੩੯	ਥੋਲਾ (ਬਹਰਾ) ਦੇਖੋ ਡੋਰਾ	
ਥਾਣਾ—ਦੇਖੋ, ਲਿਥਾਸ		ਥੋਦਗੀ]	
ਥਾਣੀ—ਦੇਖੋ, ਗੁਰੁਥਾਣੀ		ਥੋਦਾ]	੭੨੨
ਥਾਣੀ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ		ਥੋਨੋ ਦੀ ਬੀੜ—ਦੇਖੋ, ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਸ ਸਾਹਿਬ	
ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ	੭੧੨	ਥੀਆਂ ਤਿੰਨ ਬੀੜਾਂ	
ਥਾਬਰ	੭੧੨	ਥ੍ਰਮਚਰਯ	੭੨੪
ਥਾਬਾ ਆਲਾ ਸਿੰਘ	੫੮੧	ਥ੍ਰਮ ਮੁਹੁਰਤ—ਦੇਖੋ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ	
ਥਾਰਾਂ ਤਿਲਕ	੫੫੮	ਭਸਮ (ਸੁਆਹ) ੪੫੩, ੪੯੬, ੬੭੧, ੬੭੩	
ਥਾਰਾਂ ਪੰਥ ਯੋਗੀਆਂ ਦੇ	੨੦੮-੬੭੪	ਭਸਤਾ (ਭਸ਼ਾ)	੫੨੫
ਥਾਰਾਂ ਰਾਸਾਂ	੧੧੫	ਭਗਉਤੀ—ਦੇਖੋ, ਭਗੋਤੀ	
ਥਾਲਾ ਭਾਈ—ਦੇਖੋ, ਭਾਈ ਥਾਲਾ		ਭਗਤ	੭੨੪

ਭਗਤ ਯੋਗ	੫੩੧	ਵੰਜੇ ਉਤਾਰਨਾ—ਦੇਖੋ, ਮੰਜੇ ਤੋਂ ਲਾਹੁਣਾ	
ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਨਾਲ		ਭੁਜੰਗਮਾ ਨਾੜੀ	੩੮੭
ਜੋੜ ਨਹੀਂ	੭੨੬	ਭੁਬਨ]	
ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਰਖਤਾ	੭੨੬	ਭੁਖਣ] ਦੇਖੋ, ਗਹਿਣਾ	
ਭਗਤਿ	੭੨੬	ਭੂਤ—ਦੇਖੋ, ਜਿੰਨ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ	
ਭਗਤਿ ਦਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ	੩੩੨	ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ	੫੯੨
ਭਗਤਿ ਦੇ ਨੌਂ ਭੇਦ—ਦੇਖੋ, ਨਵਧਾ		ਭੇਖ—ਦੇਖੋ, ਪਾਖੰਡ-ਭੇਖ	
ਭਗਤਿ		ਭੇਖੀ ਸਿੱਖ	੩੪੦-੩੪੨
ਭਗਤਿ ਹੰਡਾਰ	੭੩੨	ਭੇਡ ਚਾਲ—ਦੇਖੋ, ਦੇਖਾ ਦੇਖੀ	
ਭਗਤਿ ਯੋਗ	੫੩੧	ਭੋਗ	੭੩੯
ਭਗਵਾਨ	੨੫੭	ਭੋਗ ਅਤੇ ਮੋਖ	੭੪੦
ਭਗਵਾਂ ਵੇਸ	੬੬੮	ਭੋਜਨ—ਦੇਖੋ, ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ	
ਭਗੋਤੀ (ਭਗਉਤੀ)	੭੩੩	ਭੋਗ—ਭਰਾਥ	੧੭੫-੬੧੩
ਭਜਨ—ਦੇਖੋ, ਸਿਮਰਨ		ਭੋਗ ਦਾ ਭੋਗ ਲਾਉਣਾ	੧੬੭
ਭੌਂਦਣ (ਮੁੰਡਨ)	੩੪੪	ਭੋਗ ਦੀਆਂ ਸੱਤ ਮੁੱਠਾਂ	੧੬੭-੬੧੩
ਭਢ	੧੧੨	ਭ੍ਰਮ	੭੪੦
ਭਢਾ	੧੧੫	ਭ੍ਰਮ ਦੀ ਨਿਵ੍ਰਤੀ	੭੪੧
ਭਢ—ਦੇਖੋ, ਭਰ		ਭ੍ਰਮਣ	੭੪੩
ਭਰੋਸਾ—ਦੇਖੋ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ		ਭ੍ਰਾਤ੍ਰ ਭਾਵ—ਦੇਖੋ, ਸਿੱਖ ਦੀ	
ਭਲਾ ਅਤੇ ਬੁਰਾ	੭੩੭	ਗੁਰੁਭਾਈਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤਿ ਅਤੇ	
ਭਵਾਨੀ	੨੪੬-੭੩੭	ਭ੍ਰਾਤ੍ਰਿਭਾਵ ਅਰ ਭਾਈ ਪਦਵੀ	
ਭਾਈ ਪਦਵੀ	੧੪੮	ਮੁਸ਼ੋਕਤ—ਦੇਖੋ, ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਅਤੇ ਮੁਸ਼ੋਕਤ	
ਭਾਈ ਬਾਲਾ	੧੨	ਮਸਤਕ ਲੇਖ	੭੦੧
ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ,		ਮਸਤਕ]	
ਉਥਾਰੇ ਖਾਨ	੨੨੧	ਮਸਤੀ]	੨੪-੭੪੩
ਭਾਠੀ	੫੨੫	ਮਸਾਣ ਜਗਾਉਣਾ	੫੯੨-੭੯੧
ਭਾਣਾ (ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਰਜਾ)	੭੩੮	ਮਸਾਣੀ	੭੫੮
ਭਾਰ	੬੨੩	ਮਸੀਹ	੫੯੪
ਭਾਵਨਾ—ਦੇਖੋ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ		ਮਸੀਦ	੭੪੩
ਭਾਵੀ (ਹੋਣਹਾਰ—ਹੋਣੀ)	੭੩੯	ਮਸਤਿ—ਦੇਖੋ, ਮਸਤੀ	
ਭਿੱਟ—ਦੇਖੋ, ਫੂਰ		ਮਹਜਰ ਨਾਮਾ	੫੩੭

ਮਹੱਲਾ—ਦੇਖੋ, ਹੋਲਾ ਮਹੱਲਾ		ਮਝੀ—ਕਬਰ—ਮਸਾਣੀ	੭੫੮
ਮਹੱਲਾ ਦਾ ਭਾਵ	੪੪੨	ਮਝੀ (ਸਮਾਧਿ) ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਨਿਬੰਧ	੪੭੮
ਮਹਾ ਪ੍ਰਸਾਦ	੧੮੯-੨੯੦	ਮਾਇਆ—ਦੇਖੋ, ਮਾਯਾ	
ਮਹਾ ਪੁਰਖ	੭੪੪	ਮਾਸ (ਮਾਸ)	੩੦੫, ੩੧੯, ੭੫੯
ਮਹਾ ਰਸ	੭੪੫	ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਮਾਨ	੭੬੩
ਮਹੀਨਾ	੫੫੩	ਮਾਤ੍ਰਾ (ਲਗਾ) ਦਾ ਵਿਚਾਰ	੪੨੧
ਮਕਰ ਸਨਾਨ	੫੬੧	ਮਾਦਕ ਦੁਵਯ—ਦੇਖੋ, ਅਮਲ	
ਮਖੋਲ—ਦੇਖੋ, ਠੱਠਾ		ਮਾਨ	੧੦
ਮਗਹਰ	੫੬੦	ਮਾਨ ਯੋਗਤਾ ਦਾ ਮਾਨ	੭੬੫
ਮਜੀਠ ਦਾ ਰੰਗ	੭੫੧	ਮਾਨੁਸ਼ ਜਨਮ—ਦੇਖੋ, ਮਨੁੱਖ ਦੇਹ	
ਮਠ]		ਮਾਯਾ	੭੬੬
ਮਟ]	੩੮੯, ੫੩੩	ਮਾਯਾ ਵਿੱਚ ਨਿਰਲੇਪ	੭੬੯
ਮਤਿ ਉੱਚੀ—ਦੇਖੋ, ਮਨ ਨੀਵਾ		ਮਾਲਾ (ਤਸਬੀ)	੧੪੩, ੪੮੭, ੭੭੦
ਮਥਨ (ਬਿਲੋਨਾ)	੭੪੬	ਮਿਹਨਤ—ਦੇਖੋ, ਮੁਸ਼ੱਕਤ	
ਮਨ	੭੪੬	ਮਿਹਰ—ਦੇਖੋ, ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਕਰਮ	
ਮਨ ਹਠ	੭੪੯	ਮਿੱਠਾ	੩੧੦
ਮਨ ਦਾ ਰੰਗਣਾ	੭੫੧	ਮਿੱਠਾ ਬੋਲ	੩੧੦
ਮਨ ਦੀ ਫਠੋਰਤਾ	੭੪੯	ਮਿਤ੍ਰ	੭੭੨
ਮਨ ਦੇ ਡਰੰਗ	੭੪੯	ਮਿਤ੍ਰਤਾ	੭੭੪
ਮਨ ਨੀਵਾ, ਮਤਿ ਉੱਚੀ	੧੫੮-੭੫੦	ਮਿਥਯਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ—ਦੇਖੋ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ	
ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਰਚਾ	੭੫੦	ਮਿਲਵਰਤਣ (Co-operation)	੩੭੧
ਮਨ ਮਤਿ	੭੫੨	ਮੀਣਾ—ਮੀਟੇ	੭੭੫
ਮਨਮੁਖ	੩੯੭-੭੫੨	ਮੀਰਾ	੧੭੭
ਮਨ ਨਾਉਣਾ	੭੫੩	ਮੁਸ਼ੱਕਤ—ਦੇਖੋ, ਮੁਸ਼ੱਕਤ	
ਮਨੁੱਖ ਦੇਹ	੭੫੩	ਮੁਸਲਮਾਨ—ਦੇਖੋ, ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ	
ਮਨੁੱਖ ਦੇਹ ਦੀ ਸਫਲਤਾ	੭੫੬	ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੀ ਬੁੱਧੀ	੧੫੪
ਮਰਜੀਵੜੇ	੭੫੭	ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਣਾ	੧੫੩-੧੫੪
ਮਲਕੁਲ ਮੋਤ—ਦੇਖੋ, ਅਜਰਾਈਲ		ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਭੋਗਣੀ	੪੫੬
ਮਲੀਨ	੭੫੮	ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਰਾਜ	੭੧੨
ਮਲੇਫ	੧੦੯	ਮੁਹੁਰਤ	੫੫੫
ਮਲੇਫ ਭਾਸ਼ਾ	੨੮੯	ਮੁਕਤ	੭੭੫

ਮੁਕਤਿ	੭੭੬	ਧੁੱਧ (ਜੰਗ)	੭੬੪
ਮੁੰਦਨ	੩੦੬	ਧੁੱਧ ਵਿੱਚ ਪਿੱਠ ਨਾ ਦਿਖਾਵੇ	੭੬੪
ਮੁੰਦਾਵਣੀ	੭੭੭	ਧੋਗ, ਧੋਗੀ—ਦੇਖੋ, ਜੋਗ ਜੋਗੀ	
ਮੁੰਦਿਤਾ	੪੦੫	ਧੰਕੁ—ਦੇਖੋ, ਮੰਕੁ ਜੰਕੁ	
ਮੁਨਿ	੭੮੦	ਰਸਾਯਣ	੩੮੭, ੭੬੫
ਮੁਰਦਾ	੭੮੦	ਰਸੋਈ ਵਿਦਯਾ	
ਮੁਰਦੇ ਨੂੰ ਜੀਵਨ	੭੮੧	ਰਹਣੀ—ਦੇਖੋ, ਕਰਣੀ	੬੨
ਮੂੰਹ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ	੫੮੬	ਰਹਤ	੫੮੫
ਮੁਰਖ	੭੮੧	ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦੇਖੋ,	
ਮੁਰਤਿ ਪੂਜਾ	੨੩-੭੮੨	ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਰੂ-ਰੀਤਿ ਅਤੇ	
ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ—ਦੇਖੋ, ਗੁਰੂ ਦੀਖਿਆ		ਮਾਲਸੇ ਦੀ ਰਹਤ	
ਮੂੜ	੪	ਰਹਤਨਾਮਾ	੭੬੬
ਮੇਰ ਟੇਰ	੭੮੫	ਰਹਮ—ਦੇਖੋ, ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਕਰਮ	
ਸੇੜੀ	੪੦੫	ਰਹਰਾਸਿ-ਰਹਾਉ	੧੦੨-੪੨੧
ਸੇਲੀ ਕੱਢ	੨੩੩	ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਸਰਦਾਰ	੫੦
ਸੇਹ	੭੮੫	ਰਬਾਬ	੮੦੧
ਸੋਤ—ਦੇਖੋ, ਭਾਲ		ਰਾਸ ਲੀਲਾ	੭੬੭
ਸੋਨ ਕੂਟ—ਸੋਨੀ—ਦੇਖੋ, ਚੁੱਪ		ਰਾਸਤ ਬਾਜ਼ੀ—ਦੇਖੋ, ਸੱਚਾਈ	
ਮੰਗਣਾ	੭੮੬	ਰਾਗ	੭੬੮
ਮੰਗਲ	੭੮੬	ਰਾਗ ਮਾਲਾ	੭੭੬
ਮੰਗਲਾਚਰਣ	੫੮੫	ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਭੇਦ	੭੬੬
ਮੰਜੇ ਤੋਂ ਲਾਹੁਣਾ	੪੬੬	ਰਾਜ ਕਰੋਗਾ ਖਾਲਸਾ ਵਾਕ	੪੨੨
ਮੰਤ੍ਰ-ਜੰਤ੍ਰ-ਤੰਤ੍ਰ	੧੧੬, ੧੫੨, ੭੮੬	ਰਾਜ ਜੋਗ—ਦੇਖੋ, ਰਾਜ ਯੋਗ	
ਮੰਤ੍ਰ ਜਾਪ	੭੮੬	ਰਾਜ ਧਰਮ—ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ	੬੫੭
ਮੰਨਤ—ਸੁੱਖਣਾ	੭੮੩	ਰਾਜ ਯੋਗ	੫੨੫-੫੩੦
ਮਿ੍ਤਰ ਸੰਸਕਾਰ	੪੬੬	ਰਾਜਾ	੬੫੪
ਯੰਗਜ—ਦੇਖੋ, ਜੱਗ		ਰਾਜਾ ਦਾ ਧਰਮ—ਦੇਖੋ, ਨੀਤਿ	
ਯਗਯੋਪਵੀਤ—ਦੇਖੋ, ਜਨੇਊ		ਰਾਜਿਕ—ਦੇਖੋ, ਕਰਤਾਰ ਦਾਤਾ	
ਯਜੁਰ ਵੇਦ	੮੩੫	ਰਾਣੀ ਫ਼ਤੇ ਕੌਰਿ	੫੮੧
ਯਤ—ਦੇਖੋ, ਜਤ		ਰਾਮ ਦਾਸ (ਮਸ਼ੈਦ)	੭੪੩
ਯਾਚਨਾ—ਦੇਖੋ, ਮੰਗਣਾ		ਰਿਸ਼ਵਤ—ਦੇਖੋ, ਵੱਢੀ	

ਰਿਗਵੇਦ	੮੩੪	ਵੱਡਾ ਅਤੇ ਛੋਟਾ	੮੦੬
ਰਿਣ—ਦੇਖੋ, ਕਰਜ਼		ਵੱਢੀ (ਰਿਸ਼ਵਤ)	੩੩੫-੮੧੦
ਰਿੱਧਿ ਜਿੱਧਿ	੮੦੨	ਵਣਿਜ (ਵਯਾਪਾਰ)	੮੧੦
ਰੀਸ	੮੦੩	ਵਮਾਨ ਕੱਢਣਾ	੪੬੬
ਰੁੰਨਟ	੮੦੩	ਵਰ-ਸ਼ਾਪ	੮੧੨
ਰੁਮਾਲ	੪੨੩	ਵਰਣ—ਦੇਖੋ, ਚਾਰ ਆਸ਼੍ਰਮ,	
ਰੇਚਕ	੫੨੫	ਵਰਣ ਅਤੇ ਜਾਤਿ	
ਰੋਗ	੮੦੩	ਵਰਣੀ	੮੧੨
ਰੋਜ਼ੀ ਦਿਹੰਦ—ਦੇਖੋ, ਕਰਤਾਰ		ਵਰਤ-ਸ਼ਰਤ-ਵ੍ਰਤ	੮੧੩
ਰਾਜਿਕ ਹੈ		ਵਰਤਾ ਕੇ ਛਕਣਾ—ਦੇਖੋ, ਵੰਡ ਕੇ	
ਰੋੜ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ	੧੩੭-੪੩੭	ਛਕਣਾ	
ਰੋਣਾ-ਸਿਆਪਾ	੪੬੭	ਵਾਹਗੁਰੂ, ਵਾਹਗੁਰੂ	੮੧੮
ਰੰਗ	੩੩੭-੮੦੫	ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਵਰਹ	੮੨੦
ਲਗਨ-ਸਗਨ—ਦੇਖੋ, ਸਗਨ		ਵਾਹਿਦ ਪ੍ਰਸਤੀ	੨੦
ਲੱਬ—ਦੇਖੋ, ਲੋਡ ਲਯ		ਵਾਜਿਭੁਨ ਅਰਥ	੧੧੧
ਲਾਸ਼ਕ (ਨ੍ਰਿਤਕ)	੮੦੦	ਵਾਯ ਵਿਵਾਦ	੮੨੧
ਲਾਵਾਂ	੬੩	ਵਾਰ	੫੫੩
ਲਿਥਾਸ	੮੦੬	ਵਾਰ ਕਪੂ—ਦੇਖੋ, ਵੇਸਯਾ	
ਲਿਵ	੮੦੭	ਵਿਆਹ—ਦੇਖੋ, ਆਨੰਦ	
ਲੁੱਟ ਦਾ ਮਾਲ	੨੬੬	ਵਿਆਜ (ਸੁਦ)	੬੮੫
ਲੂਣ ਹਰਾਮੀ—ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਤਘਨ		ਵਿਸ਼ਯ, ਵਿਸ਼ਯੀ	੮੨੨
ਲੋਕ ਗੀਤਿ		ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਰਮ	੬੦੩
ਲੋਕ ਨਾਜ	੮੦੭	ਵਿਸ਼ਵਾਸ-ਸ਼੍ਰਧਾ	੮੨੩
ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ		ਵਿਕਾਰ	੮੨੨
ਲੋਡ	੮੦੮	ਵਿਘਨ—ਦੇਖੋ, ਬਿਘਨ	
ਲੋਡੀ	੮੦੯	ਵਿਚਾਰ-ਬਿਬੇਕ	੮੨੫
ਲੰਗਰ—ਦੇਖੋ, ਦੇਗ		ਵਿਜਯਾ, ਵਿਜੀਆ—ਦੇਖੋ, ਭੰਗ	
ਲੰਗਰ ਵਿੱਚ ਪੈਚਾ	੩੩੮	ਵਿਦਯਾ-ਭੂਧਿ	੩੩-੮੨੬
ਵਸਤੀ	੫੨੪	ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਅਰੰਭ	੮੩੦
ਵਕਤਾ ਦੇ ਗੁਣ	੧੮	ਵਿਦਿਆ ਸਾਗਰ	੫੬੭
ਵਕੂਆ, ਵਕੂਹਾ	੫੩੯	ਵਿਧਵਾ	੮੩੧

ਵਿਪੱਤਿ] ਦੇਖੋ, ਸੰਪਦ		ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਰੰਗ	੮੩੮
ਵਿਪਦਾ]		ਵੇਮੁਖ—ਦੇਖੋ, ਮਨਮੁਖ	
ਵਿਭਚਾਰ—ਦੇਖੋ, ਇਸ਼ਕੀ ਥ੍ਰਤ ਅਤੇ		ਵੇਲਾ (ਸਮਯ)	੮੪੫
ਪਰ-ਇਸ਼ਕੀ ਰਥਾ ਪਰਿਵ੍ਰਤ		ਵੇਲੇ ਦੀ ਕਦਰ	੧੩੩-੮੪੫
ਵਿਮਾਨ ਬੱਢਣਾ—ਦੇਖੋ, ਵਮਾਨ ਬੱਢਣਾ		ਵੈਸ਼ਨਵ	੮੪੫
ਵਿਮੁਖ—ਦੇਖੋ, ਮਨਮੁਖ		ਵੈਕੁੰਠ	੮੪੬
ਵਿਰਲੇ ਉੱਤਮ ਹੈਨ	੮੩੧	ਵੈਦ	੮੪੬
ਵਿਰਾਗ—ਦੇਖੋ, ਬਿਰਾਗ		ਵੈਦਿਕ ਡੰਦਾ ਦੇ ਅੱਠ ਡੰਦ	੨੮੯
ਵਿਲੋਮ ਪਾਠ	੭੮੧	ਵੈਰੁ ਵਿਰੋਧ	੮੪੭
ਵਿਵਾਹ—ਦੇਖੋ, ਆਨੰਦ		ਵੈਰਾਗਯ—ਦੇਖੋ, ਬਿਰਾਗ	
ਵੇਸ਼ਯਾ	੫੪੫-੮੩੨	ਵੈਡ ਕੇ ਡਕਣਾ	੩੩੫-੮੪੭
ਵੇਦ	੮੩੪-੮੪੪	ਵਯਸਨ	੪੦੦-੮੪੮
ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਕਤੇਬ ਪੁਰਾਣ	੮੩੪	ਵਯਾਪਾਰ—ਦੇਖੋ, ਵਣਿਜ	
ਵੇਦ ਦੀ ਅਮੰਗਲ ਧੁਨਿ	੫੧੯	ਵ੍ਰਤ—ਦੇਖੋ ਵਰਤ	
ਵੇਦਾਂਗ	੮੩੬		

* * *

ਭੂਮਿਕਾ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰੂ ਭਾਈਚੇ !

ਜੋ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਭਿਆਸੀ ਅਤੇ ਕਾਵਯ ਦੇ ਗਯਾਤਾ ਹਨ, ਉਹ ਬਿਨਾ ਕਠਨਾਈ ਸਮਝ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਗੁਰੂਬਾਣੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲੈ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰਸ ਦੀ ਰਚੀ ਹੋਈ ਬਾਣੀ ਹੈ।

ਕਬਿੱਤ—ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ

ਜੈਸੇ ਅਨੁਚਰ ਨਰਪਤਿ ਕੀ ਪਛਾਨੈ ਭਾਖਾ,

ਬੋਲਤ ਬਚਨ ਖਿਨ ਬੁਝੈ ਬਿਨ ਦੇਖ ਹੀ।

ਜੈਸੇ ਜੌਹਰੀ ਪਰਖ ਜਾਨਤ ਹੈ ਰਤਨ ਥੀ,

ਦੇਖਤ ਹੀ ਕਹੈ ਖਰੇ ਖੋਟੇ ਰੂਪ ਰੇਖ ਹੀ।

ਜੈਸੇ ਖੀਰ ਨੀਰ ਕੋ ਨਿਬੇਰੋ ਕਰਿ ਜਾਨੈ ਹੰਸ,

ਰਾਖੀਯੈ ਮਿਲਾਇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਕੈ ਸਰੇਖ ਹੀ।

ਤੈਸੇ ਗੁਰ ਸਬਦ ਸੁਨਤ ਪਹਿਚਾਨੈ ਸਿਖ,

ਆਨ ਬਾਨੀ ਕ੍ਰਿਤਮੀ ਨ ਗਨਤ ਹੈ ਲੇਖ ਹੀ ? ॥੫੭੦॥

ਸਾਡੇ ਮੱਤ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਬੁੱਧੀ ਅਰ ਨਿਸ਼ਚਯ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਤਿਹਾਸ, ਰਹਿਤਨਾਮੇ ਅਤੇ ਸੰਸਕਾਰ ਵਿਧੀ ਆਦਿਕ ਅਨੇਕ ਪੁਸਤਕ ਰਚੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਲਾਭ ਅਰ ਹਾਨੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਗੁਰਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਵਾਕ ਲਾਭ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤ ਵਿਰੁੱਧ ਵਚਨ ਹਾਨੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਖੋਜ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਮੱਤ ਦੇ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਅਨਯਮਤੀ ਗ੍ਰੰਥਕਾਰਾਂ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਭਾਰੀ ਭੁੱਲ ਥੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜ, ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਆਦਿਕ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਮਜ਼ਹਬੀ ਰੰਗਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਬਿਨਾ ਛਾਣ-ਬੀਣ ਕੀਤੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਸੰਗ ਐਸੇ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਜੋ ਮੂਲੋਂ ਨਿਰਮੂਲ ਅਥਵਾ ਗੁਰਮਤ ਤੋਂ ਦੂਰ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਇਸ ਪਰ ਭੀ ਭਾਰੀ ਹੋਰ ਖੇਦ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਕੌਮ ਵਿੱਚ ਪਰਮਾਰਥ ਗਯਾਤਾ, ਸਤ੍ਯ ਦੇ ਖੋਜੀ ਵਿਦਵਾਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਖੋਜੀਆਂ ਦੇ ਵੈਰੀ ਅਤੇ

ਯਥਾਰਥ ਲਿਖਣ ਜਾਂ ਕਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸਤਿਕ ਆਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਥਹੁਤੀ ਹੈ।

ਇਹ ਸੁਭਾਵਿਕ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮੱਤ ਦੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮਨ ਤ੍ਰਮ-ਚੱਕ੍ਰ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮਤ ਦਾ ਸੱਚਾ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਕਿਹੜਾ ਪੁਸਤਕ ਹੈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਵਿਚਾਰ-ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਈਸਾਈ, ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਆਦਿਕਾਂ ਨੇ ਅੰਜ਼ੀਲ, ਕੁਰਾਨ ਅਤੇ ਵੇਦ ਆਦਿਕ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਮੱਤ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਜਾਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਚਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਅਤੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵਚਨਾਂ ਨੂੰ ਅਪ੍ਰਮਾਣ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਬਾਣੀ ਦੀ ਕਸੌਟੀ ਨਾਲ ਸਭ ਸਿੱਖ ਮਤ ਦੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਪਰੀਖਿਆ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਵਚਨਾਂ ਦਾ ਤਯਾਗ ਅਤੇ ਅਨੁਕੂਲ ਵਚਨਾਂ ਦਾ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਠਿਨਾਈਆਂ ਛਿਨ ਵਿੱਚ ਮਿਟ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਗੁਰਮਤ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਰਸਤਾ ਲੱਭ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ।

੧. ਇਸਲਾਮ ਦੀ ਤਾਲੀਮ :-

“ਕੁਰਾਨ ਪਿੱਛੋਂ ਅਜੇਹੀ ਕੋਹਲੀ ਕਿਤਾਬ ਹੈ, ਜਿਸ ਉੱਪਰ ਲੋਕ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰਨਗੇ ?”

(ਕੁਰਾਨ, ਸੂਰਤ ੭੯, ਆਯਤ ੫੦)

“ਜੇ ਅੱਲਾ ਦੇ ਰਸੂਲ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਨੂੰ ਉਲੰਘੇਗਾ, ਉਹ ਨਿੱਤਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਜਾਊ।”

(ਕੁਰਾਨ, ਸੂਰਤ ੮, ਆਯਤ ੧੪)

“ਜੇ ਅੱਲਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਰਸੂਲ ਦੇ ਹੁਕਮ ਪਰ ਚੱਲਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲ ਪਰ ਅੱਲਾ ਰਹਿਮ ਕਰੇਗਾ।”

(ਕੁਰਾਨ, ਸੂਰਤ ੯, ਆਯਤ ੭੧)

੨. ਈਸਾਈ ਮਤ ਦੱਸਦਾ ਹੈ :-

“ਜੇ ਕੋਈ ਈਸਾ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਨੂੰ ਉਲੰਘਦਾ ਹੈ, ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਉਸ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਕੋਈ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਆਵੇ ਅਤੇ ਈਸਾ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਨਾਲ ਨਾ ਲਿਆਵੇ,

੧ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਦੀ ਬਾਣੀ ਬੇਦ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ, ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਅਤੇ ਜਨਮ ਸਾਖੀ, ਗੁਰੂ ਵਿਲਾਸ, ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਆਦਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਹਨ।

ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਘਰ ਨਾ ਵੜਨ ਦਿਓ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਲਾਮ ਨਾ ਕਰੋ।'

(ਅੰਜੀਲ ਯਹੇਨਾ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ੨, ਅੰਕ ੯-੧੦-੧੧)

੩. ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ :-

‘ਧਰਮ’ ਜਾਣਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵੇਦ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਹੈ।

(ਮਨੁ ਅਧਿਆਯ ੨, ਸਲੋਕ ੧੩)

ਜੋ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਵੇਦ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹਨ, ਉਹ ਸਭ ਨਿਸ਼ਫਲ ਅਤੇ ਨਰਕ ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ।

(ਮਨੁ ਅ: ੧੨, ਸਲੋਕ ੯੫)

‘ਵੇਦ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਵੇਦ ਸਭ ਤੋਂ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ, ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਬਚਨ ਮੰਨਣ ਯੋਗ ਹੈ।’

(ਵਿਆਸ ਸੰਹਿਤਾ, ਅ: ੧, ਸਲੋਕ ੪)

੪. ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ :-

੧-ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਗਤ ਰਤਨਾਵਲੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :-

ਜੋ ਵਚਨ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਬਦ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਵੇ, ਸੋਈ ਸੁਣੇ, ਸੋਈ ਪੜ੍ਹੇ। ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਬਚਨ ਨਾ ਸੁਣੇ !

੨-ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਆਗਾਯਾ ਕਰਦੇ ਹਨ :

ਵਿਣੁ ਗੁਰ ਬਚਨੁ ਜੁ ਮੰਨਣਾ, ਉਰਾ ਪਰਥਾਉ।

(ਵਾਰ ੨੭/੧੭)

੩-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ :-

ੳ) ਸੋ ਛੁਟੈ ਮਹਾ ਜਾਲ ਤੇ ਜਿਸੁ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਨਿਰੰਤਰਿ॥

(ਆਸਾ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੩੯੭)

ਅ) ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਆਈ॥ ਤਿਨਿ ਸਗਲੀ ਚਿੰਤ ਮਿਟਾਈ॥

(ਸੋਰਠਿ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੬੨੮)

ੲ) ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਵਰ ਭਾਈ॥ ਓਰ ਸਫਲ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਈ॥

(ਸੋਰਠਿ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੬੨੮)

੪-ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਵਾਮੀ ਦਾ ਵਾਕ ਹੈ :-

ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ, ਵਿਚਿ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਾਰੇ॥

ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਕਹੈ ਸੇਵਕੁ ਜਨੁ ਮਾਨੈ, ਪਰਤਾਪਿ ਗੁਰੂ ਨਿਸਤਾਰੇ॥

(ਨਟ ਅਸਟਪਦੀ ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੯੮੨)

੫-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਤੀਜੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਮਹਾਵਾਕ ਹੈ :

ਆਵਹੁ ਸਿਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੇ ਪਿਆਰਿਹੋ, ਗਾਵਹੁ ਸਚੀ^੧ ਬਾਣੀ ॥

ਬਾਣੀ ਤ^੨ ਗਾਵਹੁ ਗੁਰੂ ਕੇਰੀ, ਬਾਣੀਆ ਸਿਰਿ^੩ ਬਾਣੀ ॥...

ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕਚੀ ਹੈ ਬਾਣੀ ॥

ਬਾਣੀ ਤ ਕਚੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਝਹੁ, ਹੋਰ ਕਚੀ ਬਾਣੀ ॥ (੯੨੦)

੬-ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਆਗਯਾ ਕਰਦੇ ਹਨ—

ਸਭਸੈ ਉਪਰਿ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥

ਹੋਰ ਕਥਨੀ ਬਦਉ ਨ, ਸਗਲੀ ਛਾਰੁ ॥

(ਰਾਮਕਲੀ, ਅਸਟਪਦੀ ੪, ਪੰਨਾ ੯੦੪)

ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਚਨਾਂ 'ਤੇ ਪੱਕਾ ਨਿਸਚਾ ਰੱਖੀਏ ਤਾਂ ਕਦੇ ਭੀ ਭ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਕਿਸੇ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਅਪ੍ਰਮਾਣ ਵਚਨ ਪਰ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾ ਕਰੀਏ ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਆਪ ਨੂੰ ਕਈ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਦੱਸਦੇ ਹਾਂ :

੧) ਉਸੁਲ ਵਿਰੁੱਧ ।

੨) ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਰੁੱਧ ।

੩) ਯੁਕਤੀ ਵਿਰੁੱਧ ।

੧—ਉਸੁਲ ਵਿਰੁੱਧ

(੨) ਓਅੰ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਆਦਿ ਏਕਤਾ ਲਿਖਣ ਦਾ ਕਾਰਨ :-

ਪੰਡਿਤ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰਮਤ ਨਿਰਣਯ ਸਾਗਰ ਦੀ ਉਰਮੀ ੨੮ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਸਰਬ ਬਾਣੀਓਂ ਕੇ ਆਦਿ ਮੇਂ ਓਅੰ ਸ਼ਬਦ ਕੇ ਆਦਿ ਮੇਂ ਏਕਤਾ ਅੰਕ ਕਿਸ ਭਾਵ ਸੇ ਸਥਾਪਨ ਕੀਆ ?

ਉੱਤਰ-ਵੇਦ ਮੇਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਸਭ ਵਰਣੋਂ ਕੀ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਅਰ ਸੂਦ੍ਰ ਵੇਦ ਨਾ ਪੜ੍ਹੇ ਓਅੰ ਸ਼ਬਦ ਸਰਬ ਬੇਦ ਕਾ ਸਾਰ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਵੇਦ ਮਰਯਾਦਾ ਕੇ ਸਥਾਪਕ ਹੈਂ...ਵਜਵਧਾਨ (ਪਰਦੇ) ਸੇ ਉਚਾਰਣ ਕਰਨਾ ਉਲਟੇ ਉਚਾਰਨ ਵਤ ਦੇਖ

੧ ਸੱਚਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ।

੨ 'ਤ' ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, ਕੇਵਲ; ਅਰਥਾਤ ਕੇਵਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦੀ ਬਾਣੀ ਮੰਨ ਕੇ ਪੜ੍ਹੇ ਅਤੇ ਗਾਓ ।

੩ ਯੋਮਣੀ ।

ਜਨਕ ਨਹੀਂ। ਜੈਸੇ ਬਾਲਮੀਕਿ ਕੋ ਰਿਖੀਓਂ ਨੇ ਵੇਦ ਮੰਤ੍ਰ ਰਾਮ ਕਾ ਉਲਟ 'ਮਰਾ ਮਰਾ' ਉਚਾਰਨ ਕੀਆ। ਕੇਹੀ ਉੱਤਮ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਸਿੱਖ-ਪੰਥ ਨੂੰ ਸ਼ੁਦਾ ਅਤੇ ਚੰਡਾਲ ਮੰਡਲੀ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ! ਜੇ ਕਦੇ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀਆਂ ਇਹ ਤੁਕਾਂ :-

ਏਕਾ ਏਕੰਕਾਰੁ ਲਿਖਿ ਦੇਖਾਲਿਆ।

ਊਸਾ ਓਅੰਕਾਰੁ ਪਾਸਿ ਬਹਾਲਿਆ। (ਵਾਰ ੩/੧੫)

ਪੜ੍ਹ ਲੈਂਦੇ ਤਾਂ ਕਦੇ ਅਯੋਗ ਲੇਖ ਲਿਖਣ ਦਾ ਹੋਸਲਾ ਨਾ ਕਰਦੇ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਓਅੰ ਦੇ ਮੁੱਢ ਇਸ ਭਾਵ ਨਾਲ ੧ ਅੰਗ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਗੁਰੂ ਇਕ (ਅਦੁਤੀਯ) ਹੈ, ਓ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਦੇਵ ਕਲਪਨਾ ਅਗਿਆਨ ਹੈ, ਇਸ ਏਕੇ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਤੇਤੀ ਕੋਟਿ ਦੇਵਤਾ ਉਪਾਸਤ ਬਣ ਗਏ ਸਨ।

(੨) ਇਸਤ੍ਰੀ :-

੧-‘ਵਿਮਲ ਵਿਵੇਕ ਵਾਰਿਧਿ’ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਨੂੰ ਡੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ—‘ਭਾਈ ! ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਾਮੇ ਕਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਅੰਦਰ ਕਾ ਹਾਲ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ।’

ਜਿਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ‘ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ’ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—“ਸੋ ਕਿਉ ਮੰਦਾ ਆਖੀਐ ਜਿਤੁ ਜੰਮਹਿ ਰਾਜਾਨ॥” ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਪੰਜਵੀਂ ਵਾਰ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—

‘ਲੋਕ ਵੇਦ ਗੁਣੁ ਗਿਆਨ ਵਿਚਿ ਅਰਧ ਸਰੀਰੀ ਮੋਖ ਦੁਆਰੀ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ ਨਿਹਚਉ ਨਾਰੀ॥੧੬॥’

੨-ਚਰਿਤ੍ਰਪਾਖਯਾਨ ਵਿੱਚ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਇਉਂ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ :-

ਜਿਨ ਇਹ ਕੀਯੋ ਸਗਲ ਸੰਸਾਰੋ॥ ਵਹੈ ਪਛਾਨਿ ਭੇਦ ਤ੍ਰਿਯ ਹਾਰੋ॥੧੭॥

(ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੧੨, ਪੰਨਾ ੧੨੬੭)

ਇਨ ਇਸਤ੍ਰਿਨ ਕੇ ਚਰਿਤ ਅਪਾਰਾ॥

ਸਜਿ ਪਛਤਾਨਯੋ ਇਨ ਕਰਤਾਰਾ॥੨੫॥ (ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੨੨)

ਚੰਚਲਾਨ ਕੇ ਚਰਿਤ ਕੋ ਸਕਤ ਨ ਕੋਈ ਬਿਚਾਰ॥

ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਸਨ ਸਿਵ ਖਟ ਬਦਨ, ਜਿਨ ਸਿਰਜੀ ਕਰਤਾਰਾ॥੧੨॥

(ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੩੭, ਪੰਨਾ ੧੨੯੫)

੧ ਕਰਤਾਰ ਕਿਤਣਾ ਅਲਪਗਯ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ।

੨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰਚਣ ਵੇਲੇ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਰਚ ਕੇ ਪਛਤਾਉਣਾ ਪਵੇ।

੩ ਸਾਰੇ ਦਾਨਾ ਆਖਦੇ ਅਤੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਰਤਾਰ ਮਨ ਬੁੱਧਿ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦਾ ਭੇਤ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ।

(੩) ਸਥਾਨ ਮਹਿਮਾ :

੧-ਗੁਰੂ ਫਿਲਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੬, ਅਧਯਾਯ ੧੭, ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਅਟੱਲ ਰਾਇ ਜੀ ਦੇ ਦਾਹ ਸਥਾਨ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਇਉਂ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ :

ਜਪ ਤਪ ਕਰੈ ਮੁਕਤਿ ਨਹਿ ਪਾਵੈ।

ਇਹਾਂ ਦਾਹਿ ਫਿਰ ਜਨਮ ਨਾ ਆਵੈ ॥੧੦੦॥

੨-ਅਧਯਾਯ ੨੧ ਵਿੱਚ ਪਤਾਲ ਪੁਰੀ (ਕੀਰਤ ਪੁਰ) ਬਾਬਤ ਲੇਖ ਹੈ :-
ਇਹੁ ਠਾਂ ਦਾਹਿ ਜਿਸੇ ਨਰ ਹੋਈ।

ਗੁਰੂ ਧਾਮ ਜਾਵੇ ਹੈ ਸੋਈ^੧। (੬੧੮)

(੪) ਸੀਤਲਾ ਪੂਜਨ ਸੰਬੰਧੀ :

੧-ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਗੁਰੂ ਫਿਲਾਸ ਦੇ ਦੂਜੇ ਅਧਯਾਯ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੀਤਲਾ (ਚੇਚਕ) ਨਿਕਲੀ, ਤਦ ਦੁਰਗਾ ਪੂਜਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ :

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਤੈਂ ਦੁਰਗਾ ਭਈ ਪ੍ਰਸੰਨ।

ਸਪਤ ਦਿਵਸ ਬੀਤਤ ਭਏ ਠੰਢੀ ਕਹਿ ਸੁਖ ਮੰਨ। (੭੪)

ਬਾਜ ਬਜਾਵਤਿ ਚਲੇ ਅਪਾਰਾ।

ਦੁਰਗਿਆਣੇ ਦੇਵੀ ਦਰਬਾਰਾ।

ਪੂਜਾ ਨਲੇਰ ਸੋਂ ਦਰਬ ਅਪਾਰਾ।

ਭੇਟਾ ਧਰੀ ਦੇਵਿ ਦਰਬਾਰਾ।

ਦੇਵੀ ਕੀ ਪਰਿਕ੍ਰਮਾਂ ਕੀਨੀ।

ਦੇਹੁਰੈ ਕੀ ਅਤਿਸੈ ਛਬ ਚੀਨੀ ॥੭੬॥...

ਤਥੈ ਕੜਾਹੀ ਕੀਨ ਕੰਵਕਾ ਲੀਨ ਭੁਲਾਇ ਬਹੁ।

ਗਹਿਨੇ ਚੁੰਨੀਆਂ ਦੀਨ, ਬਜੇ ਬਜੰਤੁ ਸੁ ਹਰਖ ਸੋਂ ॥੮੨॥

੨-ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਦੀ ਰਾਸਿ ੩ ਦੇ ਅੰਸੁ ੧੨ ਵਿੱਚ ਇਉਂ ਕਰਦੇ ਹਨ :

ਜਬਿ ਭਏ ਬਰਖ ਪੰਚੈ ਬਿਤੀਤ ॥੨੭॥

੧ ਜਉ ਤਨੁ ਕਾਸੀ ਤਜਹਿ ਕਬੀਰਾ, ਰਮਈਐ ਬਹਾ ਨਿਹੋਰਾ ॥੧॥...

ਕਹਤੁ ਕਬੀਰੁ ਸੁਨਹੁ ਰੇ ਲੋਈ ॥ ਤਰਮਿ ਨ ਭੁਲਹੁ ਕੋਈ ॥

ਕਿਆ ਕਾਸੀ ਕਿਆ ਉਖਰੁ ਮਗਰੁ ਰਾਮੁ ਰਿਦੈ ਜਉ ਹੋਈ ॥੨॥੩॥

(ਧਨਾਸਰੀ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੬੬੨)

ਇਕ ਦਿਨ ਚਢਯੋਸੁ ਜੁਰ ਹਰਿਗੋਵਿੰਦ ।
 ਤਬਿ ਰਹੇ ਪੌਵਿ, ਚਿਤ ਮਾਤ ਚਿੰਦ ।
 ਪੁਨਿ ਦਿਵਸ ਤੀਸਰੇ ਭੀ ਦਿਖਾਇ ।
 ਜਿਹ ਨਾਮ ਸੀਤਲਾ ਜਗਤ ਗਾਇ ॥੨੮॥
 ਬਹੁ ਸਘਨ ਨਿਕਸਿ ਬਿਸਫੋਟ ਬਿੰਦ ।...
 ਗੁਰ ਅਰਜਨ ਤਬਿ ਦਿਜਬਰ ਬੁਲਾਇ ।
 ਦੁਰਗਾ ਸੁ ਪਾਠ ਪਵਿਥੇ ਲਗਾਇ ।...
 ਸਭਿ ਧੂਪ ਦੀਪ ਤਿਨ ਕੇ ਦਿਵਾਇ ॥੩੩॥
 ਪੂਜਾ ਜੁ ਸੋਜ ਸਭਿ ਭੋਜਿ ਦੀਨਿ ।
 ਸੰਪਟ ਸੁ ਪਾਠ ਪਢਤੇ ਪ੍ਰਬੀਨ ।...
 ਸਭਿ ਚਹਿ ਅਰੋਗ, ਸੁਖ ਹੋਹਿ ਛਿਪੂ... ॥੩੪॥
 ਬਹੁ ਕਰਤਿ ਜਤਨ ਯੁਤਿ ਚਿੰਤ ਗੰਗ ।
 ਨਿਤ ਹੋਮ ਹੋਤਿ ਬਹੁ ਘਿੱਤ ਸੰਗ ॥੩੬॥
 ਸਰਬਰਾ ਭਾਰਿ ਜਵ ਤਿਲ ਮਿਲਾਇ ।
 ਖਾਰਕ^੧ ਬਦਾਮ ਵਿਚ ਅਗਨਿ ਪਾਇ ।...
 ਹੁਇ ਮਾਤ ਸੀਤਲਾ ਬਹੁ ਪ੍ਰਸੰਨ ।
 ਮਮ ਪੁੱਤਰ ਰੱਛ ਹੋ ਸੁਖ ਸਪੰਨ । (੪੨)

ਅੰਸੁ ੧੪

ਪੁਨ ਗੰਗਾ ਮਨ ਮੋਦ ਕਰਿ ਚਹਤਿ ਸੀਤਲਾ ਪੂਜ ।
 ਸਭਿ ਤਯਾਗੀ ਕਰਵਾਇ ਕਰਿ ਲੇ ਸੁਤ ਜਨੁ ਸਸਿ ਦੂਜ ॥੧॥...
 ਦਿਬ ਪਸ਼ਚਮ ਪੁਰਿ ਤੇ ਰਾਮਨ ਠਾਨਿ ।
 ਤਹਿ ਦੁਰਗਿਆਣਿ ਦੁਰਗਾ ਸਥਾਨ^੨ ॥੧੧॥...
 ਪਟ ਪਾਟ ਕੇ ਸੁ ਚੋਲਾ ਬਿਸਾਲ ।
 ਧਰਿ ਚੰਡਿ ਉਪਰ ਸੁ ਰੰਗ ਲਾਲ ।
 ਗਨ ਪੁੰਗ ਨਾਲੀਅਰ ਸੋ ਚੜਾਇ ।
 ਹਰਖੰਤਿ ਕੀਨਿ ਸਭਿ ਜਗਤ ਮਾਇ ॥੧੬॥
 ਕੀਨਸ ਕਰਾਰੁ ਤਹਿ ਬਾਂਟ ਦੀਨਿ ।...
 ਸਭਿ ਭੈ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਿ ਹੈ ਪ੍ਰਸੰਨ ।...

੧ ਵੁਹਾਰੇ ।

੨ ਦੁਰਗਿਆਣੇ ਦਾ ਬਣਨਾ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਮਤ ੧੬੦੫ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਥੇ ਜੋ ਸੀਤਲਾ ਮੰਦਿਰ ਹੈ, ਉਹ ਭੀ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣਾ ਨਹੀਂ ।

ਕੰਨਯਾ ਹਕਾਰਿ ਦੀਨਸਿ ਅਹਾਰ।

ਸੁਭਿ ਬਸਤ੍ਰ ਬਿਭੂਖਨ ਦੇਖ ਚਾਰੁ। (੨੧)

ਦਿਜ ਘਰ ਜੁ ਪਾਠ ਕਰਤੇ ਪ੍ਰਬੀਨ।

ਤਿਨ ਕੋ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਿ ਦਰਬ ਦੀਨਿ। (੨੨)

ਹੁਣ ਵੇਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਪੂਜਯ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਸੀਤਲਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :

੧—ਨੇਤ੍ਰ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਕੀਆ ਗੁਰਦੇਵ ॥

ਭਰਮ ਗਏ ਪੂਰਨ ਭਈ ਸੇਵ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਸੀਤਲਾ ਤੇ ਰਖਿਆ ਬਿਹਾਰੀ ॥

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਭ ਬਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ॥੧॥

ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਜਪੈ ਸੋ ਜੀਵੈ ॥

ਸਾਧਸੰਗਿ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਵੈ ॥੨॥

(ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੨੦੦)

੨—ਸਦਾ ਸਦਾ ਹਰਿ ਜਾਪੈ ॥

ਪ੍ਰਭ ਬਾਲਕ ਰਾਖੇ ਆਪੈ ॥

ਸੀਤਲਾ ਠਾਕਿ ਰਹਾਈ ॥

ਬਿਘਨ ਗਏ ਹਰਿ ਨਾਈ ॥੧॥

(ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੬੨੭)

੩—ਧਾਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਪ੍ਰਭ ਰਾਬ ਦੇ ਰਾਖਿਆ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦੁ ਨਵਾ ਨਿਰੋਆ ॥੧॥

(ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੬੨੦)

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਸੀਤਲਾ (ਮਸਾਣੀ) ਬਾਬਤ ਹੁਕਮ :

੧—ਦੁਬਿਧਾ ਨ ਪੜਉ, ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਹੋਰੁ ਨ ਪੁਜਉ,

ਮੜੈ ਮਸਾਣਿ ਨ ਜਾਈ ॥

(ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀ ੧, ਪੰਨਾ ੬੩੪)

੨—ਜਿਨਿ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਦਿਤਾ ਤਿਸੁ ਚੇਤਹਿ ਨਾਹਿ ॥

ਮੜੀ ਮਸਾਣੀ, ਮੂੜੇ ! ਜੋਗੁ ਨਾਹਿ ॥੬॥

(ਬਸੰਤ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀ ੫, ਪੰਨਾ ੧੧੯੦)

੩—ਭੈਰਉ ਭੂਤ ਸੀਤਲਾ ਧਾਵੈ ॥ ਖਰ ਬਾਹਨੁ ਉਹੁ ਛਾਰੁ ਉਡਾਵੈ ॥੧॥

(ਗੋਂਡ ਨਾਮਦੇਵ, ਪੰਨਾ ੮੭੪)

(੫) ਸ਼੍ਰਾਧ :

‘ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼’ ਵਿੱਚ ਲੇਖ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨੇ ਮਰੇ ਹੋਏ ਪਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਸ਼੍ਰਾਧ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਇਹ ਵਾਕ ਮੰਨਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ, ਕਜ਼ੋਂਕਿ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਸ਼ਬਦ ਪਾਖੰਡ ਰੂਪ ਸ਼੍ਰਾਧ ਕਰਮ ਨੂੰ ਖੰਡਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਯਥਾ :

ਇਕ ਲੋਕੀ ਹੋਰੁ ਭਮਿਛਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਵਟਿ ਪਿੰਡੁ ਖਾਇ ॥

ਨਾਨਕ ਪਿੰਡੁ ਬਖਸੀਸ ਕਾ ਕਬਹੂੰ ਨਿਖੁਟਸਿ ਨਾਹਿ ॥੪॥

(ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਨਾ ੩੫੮)

ਆਇਆ ਗਇਆ ਮੁਇਆ ਨਾਉ ॥

ਪਿਛੈ ਪਤਲਿ ਸਦਿਹੁ ਕਾਵ ॥

ਨਾਨਕ ਮਨਮੁਖਿ ਅੰਧੁ ਪਿਆਰੁ ॥

ਬਾਤੁ ਗੁਰੁ ਝੁਥਾ ਸੰਸਾਰੁ ॥੨॥

(ਵਾਰ ਮਾਝ, ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਨਾ ੧੩੮)

(੬) ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਸਾਜਣ ਦਾ ਕਾਰਨ :

ਪੰਡਿਤ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰਮਤ ਨਿਰਣਯ ਸਾਗਰ ਦੀ ਉਰਮੀ ੮ ਵਿੱਚ ਇਉਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :

ਗੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਹਿਤ ਰਛਿਆ, ਨਾਸ ਮਲੇਛਨ ਹੇਤ ।

ਸਿੰਘ ਵੇਸ ਪਰਿਵੇਰਤਿਓ, ਪੁਜ ਦੁਰਗ ਅਸਥੇਤੁ ॥੨੦॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣੋ :

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਬਾਚ :

ਮੈ ਅਪਨਾ ਸੁਤ ਤੋਹਿ ਨਿਵਾਜਾ ॥ ਪੰਥੁ ਪ੍ਰਚਰ ਕਰਬੇ ਕਹੁ ਸਾਜਾ ॥

ਜਾਹਿ ਤਹਾਂ ਤੇ ਧਰਮੁ ਚਲਾਇ ॥ ਕਬਹਿ ਕਰਨ ਤੇ ਲੋਕ ਹਟਾਇ ॥੨੧॥

ਕਬਿ ਬਾਚ :

ਦੋਹਰਾ—ਠਾਢ ਭਯੋ ਮੈ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਬਚਨ ਕਹਾ ਸਿਰ ਨਜਾਇ ॥

ਪੰਥ ਚਲੈ ਤਬ ਜਗਤ ਮੈ ਜਬ ਤੁਮ ਕਰਹੁ ਸਹਾਇ ॥੩੦॥

(ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ, ਅ: ੬, ਪੰਨਾ ੫੭)

੧—ਜਾ ਤੇ ਛੁਟਿ ਗਯੋ ਤੁਮ ਉਰ ਕਾ ॥

ਤਿਹੋ ਆਗੈ ਹਿੰਦੂ ਕਿਆ ਤੁਰਕਾ ॥੧੯॥

(ਚਉਬੀਸ ਅਵਤਾਰ, ਪੰਨਾ ੧੫੭)

੨. ਏਵਤਾ ਅਏਵ ਜੱਛ ਗੰਧੂਬ ਤੁਰਕ ਹਿੰਦੂ,
ਨਿਆਰੇ ਨਿਆਰੇ ਦੇਸਨ ਕੇ ਤੇਸ ਕੋ ਪ੍ਰਭਾਉ ਹੈ॥
ਏਕੈ ਨੈਨ ਏਕੈ ਕਾਨ, ਏਕੈ ਦੇਹ, ਏਕੈ ਬਾਨ,
ਖਾਕ ਬਾਦ ਆਤਸ ਔ ਆਬ ਕੋ ਰਲਾਉ ਹੈ॥ (੮੬)

(ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ, ਪੰਨਾ ੧੯)

੩. ਦੇਹਰਾ ਮਸੀਤ ਸੋਈ, ਪੂਜਾ ਔ ਨਿਵਾਜ ਓਈ,
ਮਾਨਸ ਸਬੈ ਏਕੈ ਪੈ ਅਨੇਕ ਕੋ ਭ੍ਰਮਾਉ ਹੈ॥

(ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ, ਪੰਨਾ ੧੯)

ਮਨੁੱਖ ਮਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਜੇਹਾ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਡੇ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਕੇਵਲ ਪਾਖੰਡ, ਪਾਪ ਅਤੇ ਅਨਿਆਈ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਸਨ, ਕਿਸੇ ਸ਼ਾਸ ਜਾਤੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੇਰ ਭਾਵ ਦੱਸਣਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਹੈ।

(੭) ਜਾਤਿ ਵਰਣ ਦੇ ਪੱਖੀਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਉਸੂਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ। ਪੰਡਿਤ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਗੁਰਮਤ ਨਿਰਣਯ ਸਾਗਰ ਦੀ ਉਰਮੀ ੨੮ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :

“ਦੀਖਿਆ ਕਾਲ ਮੇਂ ਏਕ ਜਗਾ ਭੋਜਨ ਕਰਨੇ ਸੇ ਜਾਤਿ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਤੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੱਤ੍ਰੀ, ਬੈਸਯ ਸਿੱਖਨ ਕੀ ਜਾਤੀ ਵੋਹੀ ਰਹੇ ਹੈ ਔ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਵਿਵਾਹਨਾ ਜਾਤਿ ਮੇ ਰਹੇ ਹੈ, ਤੈਸੇ ਜਨੇਊ ਆਦਿਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਭੀ ਰਹੇ, ਸਿੱਖੀ ਮੇ ਜੈਸੇ ਜਾਇ ਨਹੀਂ ਰੋਕੀ, ਤੈਸੇ ਜਨੇਊ, ਤਿਲਕ, ਮਾਲਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਰੋਕੇ, ਯਾ ਤੇ ਰੱਖਨੇ ਯੋਗਯ ਹੈ।”

ਪੰਡਿਤ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ‘ਸਿੰਘ ਸੂਰਯੋਦਯ’ ਰਹਤਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ :
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਵਰਣ ਜਾਤੀ ਕੀ ਗੀਤਿ ਨਾ ਤਯਾਗੇ।

ਦੇਵੀ ਪੂਜਾ :

੧. ‘ਭਵਾਨੀ—ਕਾਲੀ—ਦੁਰਗਾ’ :

ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੁਰੂ ਵਿਲਾਸ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਅਧਿਆਯ ਵਿੱਚ ਦੱਤਾ ਨੰਦ ਉਜੈਨ ਨਿਵਾਸੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਰਾਹੀਂ ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਪੂਜਨ ਦਸਮੇਸ਼ ਤੋਂ ਕਰਵਾਯਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :-

ਹੈ ਦੱਤਾਨੰਦ ਤਾਂ ਕੋ ਸੁ ਨਾਮ। ਉਜੈਨ ਮੱਧ ਤਾਂ ਕੋ ਸੁ ਧਾਮ। (੩੦)

੧ ਸਭ ਏਕ।

੨ ਲਿਬਾਸ, ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਅਰੁ ਮੱਤਾਂ ਦੇ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਹੋਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਦੋਸ਼ ਅਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਭੇਦ ਕਰ ਕੇ ਹੈ।

ਜਪੈ ਰੈਨ ਦਿਓਸੈ ਮਹਾਂ ਚੰਡ ਮਾਈ।
 ਜਲੰ ਅੰ ਥਲੰ ਜੋਤ ਜਾ ਕੀ ਸਮਾਈ।
 ਮਧੰਕੀਟ ਹੰਤੀ ਅਨੰਤੀ ਅਪਾਰੀ।
 ਸਬੈ ਬਿਸੁ ਏਸੈ ਦਿਪੈ ਜੈ ਨਿਰਾਰੀ॥੧੦੯॥
 ਸਵਾ ਪਹਿਰ ਦਿਨ ਚਸੁਤ ਲਗ ਸਵਾ ਜਾਮ ਪਛ ਰਾਤ।
 ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਯੋ ਕਰਤ ਹੈ ਸ੍ਰੀ ਕਾਲੀ ਜਗ ਮਾਤ॥੧੧॥
 ਬਰੰਬੂਹਿ ਮਾਤਾ ਤਬ ਕਹਾ। (੧੪੦)
 ਯੋ ਸੁਨਿ ਗਦ ਗਦ ਤਯੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ।
 ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਸੋਂ ਕਹ ਬਚਨ ਬਿਸਾਲਾ।
 ਮੈਯਾ ! ਇਹੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਅਬ ਕੀਜੈ।
 ਖੜਗ ਪਾਨ ਦਾਹਨ ਮੁਹ ਦੀਜੈ॥੧੪੧॥
 ਨਿਸ ਦਿਨ ਬਿਜੈ ਹੋਇ ਜਗ ਮੇਰੀ।
 ਅਸੁਰ ਮਲੇਛ ਮਾਰ ਕਰ ਢੇਰੀ। (੧੪੨)...
 ਚਰਨਨ ਰਹੈ ਤਿਹਾਰੇ ਚਿੱਤਾ।
 ਗ੍ਰਿਹ ਮਹਿ ਹੋਇ ਸੁ ਅਗਨਤੈ ਬਿੱਤਾ।
 ਗ੍ਰਿਹ ਮਹਿ ਹੋਇ ਸੁ ਅਗਨਤੈ ਬਿੱਤਾ॥੧੪੩॥...
 ਏਵਸਤ, ਕਹਿ ਮਾਤ ਭਵਾਨੀ।
 ਬਰ ਏ ਭਈ ਲੋਪ ਜਗ ਰਾਨੀ। (੧੪੪)...

‘ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼’ ਦੀ ਪੱਚੀਸਵੀਂ ਸਾਖੀ ਵਿੱਚ ਲੇਖ ਹੈ :-
 ਕਰ ਹੋਮ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖ ਮਾਤਾ ਭਈ ਪ੍ਰਸੰਨ।
 ਭਇਆ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਾਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਧੰਨ ਮਾਤ ਜਗ ਧੰਨ॥੩੩॥...
 ਖੰਡਾ ਕੁੰਡ ਮਹਿ ਧਰ ਮਾਤਾ।
 ਸੋ ਤੋ ਜਾਨਤ ਹੈ ਸਭ ਗਿਆਤਾ।
 ਖੜਗ ਜੋਗ ਕਾ ਵਡ ਪਰਤਾਪ।
 ਮਾਤਾ ਦੀਆ ਲੀਆ ਪ੍ਰਭ ਆਪ॥੩੬॥...
 ਲੇ ਆਏ ਖੰਡਾ ਨਿਜ ਧਾਮ।
 ਖੜਗ ਜੋਗ ਪੂਰਨ ਅਭਿਰਾਮ।
 ਮੰਜੀ ਵਿਛਾਯ ਤਾਂ ਪਰ ਵਹ ਰਾਖਾ।
 ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨਾਮ ਖੰਡੇ ਕਾ ਭਾਖਾ॥੩੯॥

‘ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ’ ਦੀ ਕੁੱਝ ੩, ਅੰਸੂ ੪ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :-
 ਚਿਤਵਤ ਬਿਦਤਨਿ ਚੰਡਕਾ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਮਹਾਰਾਜ। (੧)...

ਤਬਿ ਏਕ ਸਿੱਖ ਗੁਰ ਨਿਕਟ ਆਇ ।
 ਕਰਿ ਜੋਰਿ ਅਰਜ ਐਸੇ ਸੁਨਾਇ... ॥੧੦॥
 ਪੁਰਿ ਮਹਾਂਦੇਵ ਕੇ ਬਸਤਿ ਜੋਇ ।
 ਚਲਿ ਆਇ ਬਾਗ ਮਹਿ ਉਤਰ ਸੋਇ ।
 ਕਹਿ ਜਾਂਹਿ ਸੁ ਕੇਸਵ ਦਾਸ ਨਾਮ ।
 ਬਿਧਿ ਚੰਡ ਪੂਜਿਥੇ ਗੁਨਨ ਧਾਮ ॥੧੧॥
 ਸੁਨਿ ਬੁੱਨ ਬੈਨ ਗੁਰ ਹਰਖ ਧਾਰਿ ।
 ਧੰਨ ਧੰਨ ਖੜਗਕੇਤੋਂ ਉਚਾਰਿ ।
 ਨਿਜ ਸੇਵਕਾਨ ਕੇ ਕਰਤਿ ਕਾਜ ।
 ਘਟ ਘਟ ਬਿਆਪ ਰਾਜਾਨਿ ਰਾਜ ॥੧੫॥
 ਸੁਨਿ ਗੁਰੁ ਬੁਝਨਾ ਕੀਨਿ ਤਾਂਹਿ ।
 ਜਗ ਮਾਤ ਪੂਜਿਥੇ ਹਮਹਿ ਚਾਂਹਿ ।
 ਜਿਸ ਤੇ ਪ੍ਰਤੱਛ ਹੁਇ ਦਰਸ ਏਹਿ ।
 ਹਮ ਹੋਰਿ ਰੂਪ ਬਰ ਮਾਂਗ ਲੋਹਿ ॥੩੭॥

ਅੰਸੂ ੫

ਪ੍ਰਿਥਮੇ ਘਨੋਂ ਦਰਬ ਹੀ ਚਾਹੀਯਹਿ । ਜਿਸ ਤੇ ਸਭਿ ਕਾਰਜ ਨਿਰਬਹੀਯਹਿ ।
 ਲਾਖ ਅਹੁਤੀ ਦੈਬੇ ਹੇਤੁ । ਮੋਲ ਸਮਿੱਗੀ ਲੇ ਧਨ ਦੇਤਿ ॥੨॥...
 ਕੇਥੋਂ ਦਾਸ ਬਿਚਾਰੀ ਤਬੇ । ਜਿਤਿਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਅਹੁਤੀ ਸਬੇ ।
 ਤਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਘਿੱਤ ਜਫ ਤਿਲੈ ।
 ਤੰਦੁਲ ਮੇਵਾ ਖੰਡ ਸੁ ਮਿਲੈ ॥੩੬॥
 ਪਿਸਤਾ ਗਰੀ ਬਿਦਾਮ ਸੁਪਾਰੀ । ਖਾਰਕ ਖੋਪਾ ਦਾਖ ਸੁਧਾਰੀ ।
 ਧੂਪ ਧੁਖਾਵਨਿ ਕੇ ਹਿਤ ਘਨੀ । ਅਨਿਕ ਸੁਗੰਧੈਂ ਚੰਦਨ ਸਨੀ ॥੩੭॥...
 ਸਭਿਹਿਨਿ ਕੇ ਪ੍ਰਮਾਨ ਲਿਖਿ ਕਰਿ ਕੇ ।
 ਦਯੋ ਬਿੱਪ੍ਰ ਬਰ ਕਰ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ॥੩੮॥

ਅੰਸੂ ੭

ਏਕ ਅਰਾਧਨ ਚੰਡਿਕਾ ਭਏ ਪਰਾਧਨ ਧੀਰ ।
 ਬਿਦਤਹਿ ਦੈਬੇ ਹੇਤੁ ਬਰ ਪੰਥ ਕਰਨ ਕੋ ਭੀਰ ॥੪੧॥

ਅੰਸੂ ੧੦

ਜੈ ਜੈ ਅਸਟਭੁਜ ਬਲ ਵਾਲੀ । ਜੈ ਜੈ ਭੀਮਾ, ਮੁੰਡਨਿ ਮਾਲੀ ॥੨੪॥...
 ਛੁਟੇ ਸਿਰ ਪਰ ਬਾਲ ਬਿਸਾਲੀ । ਜੈ ਜੈ ਰਣ ਮਹਿ ਰੂਪ ਕਰਾਲੀ ॥੨੫॥

ਅੰਸੂ ੧੧

ਭੇਵ ਪਹਿਰ ਦਿਨ ਕੇ ਰਹੇ ਨੌਮੀ ਆਦਿਤ ਵਾਰ।
 ਚੇਤ ਮਾਸ ਪਖ ਸੁਕਲ ਮਹਿ ਬਿਦਤੀ ਜਗਤ ਅਧਾਰ ॥੧॥...
 ਭੀਮ ਭੇਖ ਤੇ ਭੈ ਹਰਾ ਗਿਰ ਕੇ ਸਿਰ ਪਰ ਆਇ।
 ਖਰੀ ਭਈ ਬਰੰਬੂਹ ਬਚ ਉਥੇ ਕਹਯੋ ਸੁਨਾਇ ॥੧੦॥
 ਦਿਹੁ ਬਰ ਮਾਤਾ ਪੰਥ ਉਪਾਵਉ।
 ਤੁਰਕ ਰਾਜ ਕੈ ਤੇਜ ਖਪਾਵਉ ॥੧੫॥...
 ਨਿਜ ਰਹ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਦਈ।
 ਯਾਂ ਤੇ ਕਰਦ ਮਾਮ ਬਿਦਤਈ।
 'ਇਹ ਲੇ ਕਰਿ ਜਲ ਜੁਤਿ ਮਿਸਟਾਨ।
 ਫੇਰਨ ਕਰਹੁ ਆਪਨੇ ਪਾਨ ॥੨੧॥
 ਅਬਿ ਦੀਜਹਿ ਬੁਛ ਭੇਟ ਹਮਾਰੀ।
 ਹੇ ਸੁਤ ! ਜਿਸ ਤੇ ਹੁਇ ਸੁਖ ਭਾਰੀ' ॥੨੨॥
 ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਕਰਦ ਕਰੀ ਕਰ ਧਾਰਨ।
 ਹਤ ਨਿਜ ਤਨ ਕਿਯ ਰਕਤ ਨਿਕਾਰਨ।
 ਸੋ ਲੇ ਕਰਿ ਜਗ ਮਾਤ ਪ੍ਰਸੰਨ।
 ਪੁਨ ਗੁਰ ਦੇਨਿ ਭੇਟ ਕਰ ਅੰਨ ॥੨੩॥
 ਬਸਤ੍ਰਨਿ ਸੈਂ ਹਤਿ ਹੁਇ ਬਿਚ ਬਾਢੇ।
 ਚਾਰਹੁ ਦੀਨੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ।
 ਲਾਖਹੁ ਸਿੰਘ ਧਰਹਿ ਉਰ ਕ੍ਰੋਧ।
 ਹੁਇ ਝੁਮ ਭੇਟ ਮ੍ਰਿਤਕ ਬਿਚ ਯੁਧ ॥੨੪॥...
 ਅੰਤਰਧਯਾਨ ਭਈ ਜਗ ਮਾਈ।
 ਤਬਿ ਲੰਕੁੜੀਏ ਗਿਰਾ ਅਲਾਈ ॥੨੫॥
 'ਮਮ ਬਾਨਾ ਕਛਨੀ ਇਹੁ ਲੀਜੈ।
 ਅਪਨੇ ਸਰਬ ਪੰਥ ਮੈਂ ਦੀਜੈ।' (੨੬)
 ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕੇਸ਼ਵ ਦਾਸ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ :
 ਬ੍ਰਿੱਪ ਤੁਹਾਰੀ ਕਰੁਨਾ ਪਾਇ।
 ਕਾਰਜ ਸਿੱਧ ਭਏ ਸਮੁਦਾਇ। (੩੬)

ਅੰਸੂ ੧੨

ਸਾਦਰ ਬਹੁਰ ਅਹਾਰ ਖਵੱਯਾ।
 ਦਖਨਾ ਲੱਛ ਸਵਾ ਸੁ ਰੁਪੱਯਾ। (੪੫)

ਗੁਰ ਪਦ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਬਾਵਾ ਸੁਮੇਰ ਸਿੰਘ ਲਿਖਦਾ ਹੈ :

ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਸ੍ਰੀ ਹਨੁਮਾਨ ਜੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੱਛ ਤਬ ਦੀਨੀ।

ਲੀਜੈ ਮਹਾਰਾਜ ਮਮ ਭੇਟਾ ਮਰਯਾਦਾ ਅਤਿ ਚੀਨੀ।

ਦੇਵੀ ਤੋਂ ਵਰ ਲੈਣ ਪਿੱਛੋਂ ਦਸਮੇਸ਼ ਨੇ ਕਾਲਿਦਾਸ ਖ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ, ਜਿਸ ਨੇ ਜੱਗ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ, ਸੰਬੋਧਨ ਕਰ ਕੇ ਆਖਿਆ :

ਕਾਲਿ ਦਾਸ ਪਹਿਰਾਇ ਸਗਲ ਬਿਧਿ ਜੋਰਿ ਹਾਥ ਗੁਰੁ ਗਾਈ।...

ਸਭ ਪ੍ਰਸਾਦ ਰਾਵਰੇ ਵਿਪ੍ਰ ਵਰ ! ਮਾਤਾ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਯੋ।

ਸਦਾ ਰਿਣੀ ਮੈਂ ਅਹੋ ਤਿਹਾਰੋ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ ਗੁਨ ਗਾਯੋ।...

“ਛੱਕੇ ਤਗਉਤੀ ਕੇ” ਇਕ ਸਤੋਤ੍ਰ ਦਸਮੇਸ਼ ਵਲੋਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਭੁਛ ਭੁ ਇਹ ਪਾਠ ਹੈ :-

ਸੁਨੋ ਤੁਮ ਭਵਾਨੀ ਹਮਨ ਕੀ ਪੁਕਾਰੇ॥...

ਦੁਾਰ ਤੁਮਾਰੇ ਠਾਢ ਹਉ ਇਕ ਵਾਰ ਦੀਜੈ ਮੋਹਿ॥

ਪੰਥ ਚਲੈ ਤਬ ਜਗਤ ਮੇਂ ਦੁਸ਼ਟ ਖਪਾਵੈਂ ਤੋਹਿ॥...

ਤੁਮਨ ਦੁਾਰ ਪਰ ਸੀਸ ਅਪਨਾ ਘਸਾਵੈਂ॥...

ਸਕਲ ਛੇਡਿ ਕਰ ਓਟ ਪਕੜੀ ਤਿਹਾਰੀ॥...

ਮੜੀ ਗੋਰ ਦੇਵਲ ਮਸੀਤਾਂ ਗਿਰਾਯੋ॥...

ਮਿਟੈ ਬੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਠਾਰਹਿ ਪੁਰਾਨਾ॥

ਮਿਟੈ ਬਾਂਗ ਸਲਵਾਤ ਸੁੰਨਤ ਕੁਰਾਨਾ॥...

ਯਹੀ ਦੇਰੁ ਆਗਯਾ ਤੁਰਕਣ ਗਹਿ ਖਪਾਉ॥

ਗਉ ਘਾਤ ਕਾ ਦੋਖ ਜਗ ਸੇ ਮਿਟਾਉ॥

ਯਹੀ ਆਸ ਪੁਰਨ ਕਰੋ ਤੁਮ ਹਮਾਰੀ॥

ਮਿਟੈ ਕਸ਼ਟ ਗਉਅਨ ਛੁਟੈ ਖੇਦ ਭਾਰੀ॥

ਉਪਰਲੀ ਸਾਰੀ ਕਪੋਲ ਰਚਨਾ ਦਾ ਪੋਲ ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੇ ਵਾਕ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੋਲ੍ਹਦੇ ਹਨ :

ੴ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦॥

ਸਵੈਯਾ॥

ਜੋ ਕਿਛੁ ਲੇਖੁ ਲਿਖਿਓ ਬਿਧਨਾ

ਸੋਈ ਪਾਯਤੁ ਮਿਸ੍ਰ ਜੁ ਸੋਕ ਨਿਵਾਰੋ॥ (੧)...

ਦੇਹਰਾ :

ਚਟਪਟਾਇ ਚਿਤ ਮੈ ਜਰਯੋ ਤ੍ਰਿਣ ਜਯੋ ਕ੍ਰੁੱਧਤ ਹੋਇ ॥

ਖੋਜ ਰੋਜ ਕੇ ਹੇਤ ਲਗ ਦਯੋ ਮਿਸ੍ਰ ਜੁ ਹੋਇ ॥੪॥

(ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਨਾ ੭੧੭)

(੯) ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਸੇਵਨ :-

੧. ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਗੁਰੂ ਵਿਲਾਸ ਦੇ ਅਧਯਾਯ ੧੮ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦਾ ਭੰਗ ਪੀਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :

ਜਥੈ ਜਾਮ ਦਿਨ ਆਨਿ ਰਹਾਯੋ ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਬਿਜੀਆ ਪਾਨ ਬਰਾਯੋ । (੨੧੯)

੨. ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ੧੦ਵੇਂ ਗੁਰੂ ਵਿਲਾਸ ਦੇ ੧੦ਵੇਂ ਅਧਯਾਯ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ :

ਬਿਜਯਾ ਧਰਛਤ^੧ ਅਮਲ ਮੰਗਾਵੈ ।

ਆਪ ਅਚੈ ਪੁਨ ਅਵਰ ਦਿਆਵੈ ॥੧੦॥

੩. ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਵਿਲਾਸ ਦੇ ੧੬ਵੇਂ ਅਧਯਾਯ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਵਰਾਤ੍ਰ ਅੰਸੂ ਦੇ ਪੂਜਨ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ :

ਮਦਿਰਾ ਬਿਜੀਆ ਖਾਂਡ ਮਿਲਾਈ ।

ਕਰ ਚਰਨਾਮਿਤ ਗਾਗਰ ਪਾਈ^੨ ।

ਲੈ ਨਿਜ ਭੇਟ ਕਾਲਕਾ ਦੀਨੇ ।

ਜੈ ਭਵਾਨਿ ਕੀ ਉਚਰਤ ਪਰਬੀਨੇ ॥੧੩੭॥

੪. ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਦੀ ਕੁਤ ੩, ਅੰਸੂ ੪ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ :

ਅਧਿਕੈ ਸੁਗੰਧਿ ਮਹਿਕਾਰ ਸੰਗ ।

ਬਹੁ ਰਗੜ ਬਿਦਾਮਨ ਸਹਿਤ ਭੰਗ ।

ਏਲਾ^੩ ਲਵੰਗੁ^੪ ਮਿਰਚਾਂਨਿ ਕਾਰਿ ।

ਮੇਲਯੋ ਗੁਲਾਬ ਬਿਚ ਸਰਦ ਬਾਰਿ ॥੭॥...

ਜੁਤਿ ਛੱਤ੍ਰਧਾਰਿ^੫ ਸਤਿਗੁਰ ਛਕਾਇ ॥੮॥

੧ ਛਤ੍ਰਧਾਰ, ਅਫ਼ੀਮ ।

੨ ਸ਼ਰਾਬ ਮਿਲੀ ਭੰਗ ਦਾ ਕੋਹਾ ਸੁੰਦਰ ਚਰਨਾਮਿਤ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਵਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।

੩ ਇਲਾਇਚੀ ।

੪ ਲੋਹਾ । ੫ ਕਾਲੀਆਂ ਮਿਰਚਾਂ । ੬ ਅਫ਼ੀਮ ।

੫. ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਦੀ ਰੁੱਤ ੩ ਦੇ ਅੰਸੂ ੨੧ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਸਮੇਸ਼ ਨੇ ਆਖਿਆ :

‘ਸੋਫੀ ਸੁੰਮ ਪੰਥ ਨਹਿ ਰਾਖਨ।’(੩੮)...

ਯਾਂ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਬਾਕ ਉਚਾਰਾ।

ਹੁਇ ਸੁੱਖੇ ਕੀ ਦੇਗ ਉਦਾਰਾ।

ਸਿੰਘ ਹੋਇ ਜਥਿ ਆਯੁਧ ਧਾਰੀ।

ਮਾਦਕ^੧ ਚਾਹੀਯਤਿ ਅਨੰਦ ਮਭਾਰੀ ॥੩੯॥

ਸਤਿ ਮਾਦਿਕ^੨ ਤੇ ਬਿਜੀਆ^੩ ਆਛੀ।

ਕਯੋਕਿ ਮਹੇਸ਼ ਆਦਿ ਇਹੁ ਬਾਛੀ। (੪੦)

੬. ਰੁਤ ੬, ਅੰਸੂ ੪੪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੈ ਕਿ ਦਸਮੇਸ਼ ਨੇ ਗੁਲਾਬੇ ਮਸੰਦ ਨੂੰ ਫੁਰਮਾਯਾ:

ਸੁੱਖਾ ਮਿਰਚਾਂ ਆਨਿ ਉਦਾਰਾ ॥੩੯॥...

ਪਾਨ ਕਰੈਂ ਗੁਲਸੈਂ ਰਬਿ ਚੀਤਾ। (੪੦)

ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਕੇ ਬੇ ਕੁਛ ਪਾਲੇ। (੪੨)

ਬੋਰਾ ਹੁਤੋ ਤਯਾਰ ਕਰ ਦਯੋ।

ਤਿਖਾ ਸਹਿਤ ਸੋ ਪੀਵਨ ਕਯੋ।

ਹੁਇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਬਰ ਦੇਵਤਿ ਜੋਵੈਂ।

ਪੰਥ ਖਾਲਸੇ ਮਹਿ ਤੁਮ ਹੋਵੈਂ ॥੪੩॥

ਤੁਤ ਸਮ ਵੇਸ ਸੁਭਾਉ ਬਿਸਾਲੀ।

ਨਾਮ ਨਿਹੰਗ ਅਨੇਕ ਅਕਾਲੀ^੪। (੪੪)

੭. ‘ਵਿਮਲ ਬਿਬੇਕ ਵਾਰਹਿ’ ਵਿੱਚ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਰਹਤਨਾਮੀਆ, ਚੈਨ ਪੁਰ ਤੁਝਾ ਤੋਂ ਖੜੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਘਰੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਰਹਤਨਾਮੇ ਦੇ ਵਾਕ ਲਿਖਦਾ ਹੈ :

ਅਥੀਐ ਸੁੱਖਾ ਛੱਤਰਧਾਰ^੫।

ਰਨ ਮੇਂ ਜੁਝੈ ਅਪਰ ਅਪਾਰ।

ਫੇਰ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :

‘ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਸੰਗਤ ਕੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕਰ ਸਸਤ੍ਰ ਪਕੜਾ

੧ ਭੰਗ ਦੇ ਉੱਤਮ ਹੋਣ ਦੀ ਦਲੀਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਿਵ ਨੇ ਪਸੰਦ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਸ਼ਿਵ ਨੇ ਤਾਂ ਭੰਗ ਨਾਲੋਂ ਹਲਾਹਲ ਅਧਿਕ ਪਸੰਦ ਕੀਤੀ ਹੈ।

੨ ਨਬਾ। ੩ ਭੰਕ। ੪ ਅਛੀਮ।

੫ ਇਸ ਕਥਾ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਹੰਗ ਪੰਥ ਦੀ ਨੀਂਹ ਸੁੱਖੇ ‘ਤੇ ਖੜੀ ਗਈ ਹੈ।

ਕਰ ਸਿੰਘ ਸਜਾ ਕਰ ਵਿਦਾ ਕਰਾ, ਤਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਕੁਛ ਅਮਲ ਛਕਿਆ ਕਰੋ, ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਅਮਲ ਖਾਨੇ ਲੱਗੇ, ਤਾਂ ਕਿਤਨਿਆਂ ਦੀ ਥਿਤੀਆਂ ਠਹਿਰ ਗਈਆਂ।^੧

੮. ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੬੬ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਕਾਲ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਅਤੇ ਤੰਗ ਦਾ ਵਰਤਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਕਥਾ ਇਉਂ ਹੈ :

੧. ਰਾਜਾ ਸੁਮਤਿ ਸੈਨ ਦੇ ਘਰ ਸਮਰਪਤੀ ਹਾਣੀ ਦੇ ਪੇਟੋਂ ਰਨਖੰਭਕਲਾ ਰਾਜ-ਕੁਮਾਰੀ ਹੋਈ। ਯੋਗਜ ਸਮੇਂ ਵਿਦਯਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਪੰਡਿਤ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਅਤੇ ਸ਼ਾਲਗ੍ਰਾਮ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਸੀ। ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਮਹਾਕਾਲ ਦੀ ਉਪਾਸ਼ਕ ਸੀ। ਮਤਭੇਦ ਕਰ ਕੇ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਵਿਵਾਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਹਠੀਆ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਆਪਣੇ ਮਤ ਵਿੱਚ ਨਾ ਲਿਆ ਸਕੀ, ਤਾਂ ਰਨਖੰਭਕਲਾ ਨੇ ਪੰਡਿਤ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਮਤ ਨੂੰ ਅੰਗੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਦ ਮੈਂ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਆਖਾਂਗੀ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਬੇਪਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਹੱਥ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਡਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਦਾ ਮਤ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕੀਤਾ :

ਇਹ ਛਲ ਸੋ ਮਿਸਰਹਿ ਛਲਾ ਪਾਹਨ ਦਏ ਬਹਾਇ॥

ਮਹਾ ਕਾਲ ਕੈ ਸਿੱਖਯ ਕਰਿ ਮਦਰਾ ਭਾਂਗ ਪਿਵਾਇ॥੧੨੫॥

(ਪੰਨਾ ੧੨੧੦)

ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੪੫ ਵਿੱਚ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ :

ਜੇ ਅਮਲਨ ਕਹੋਂ ਖਾਹਿ ਖਤਾ ਕਬਹੂੰ ਨਹਿ ਖਾਵੇਂ॥

ਮੁੰਡਿ ਅਵਰ ਨਹਿ ਜਾਹਿ ਆਪੁ ਕਬਹੂੰ ਨ ਮੁੰਡਾਵੇਂ॥

ਚੰਚਲਾਨ ਕੋ ਚਿੱਤ ਚੋਰ ਛਿਨ ਇਕ ਮਹਿ ਲੇਹੀ॥

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਮਿਨਿਨਿ ਭੋਗ ਭਾਵਤ ਮਨ ਦੇਹੀ॥੨੩॥...

ਅਮਲ ਪਾਨ ਸੁਭ ਅੰਗ ਧਨਖਸਰ ਜਿਨ ਲਯੋ॥

ਹੋ ! ਸੋ ਨਰ ਜੀਵਤ ਮੁਕਤਿ ਜਗਤ ਭੀਤਰ ਭਯੋ॥੨੪॥

(ਪੰਨਾ ੧੧੬੨-੬੩)

੧ ਵਿਤਿ ਠਹਿਰਾਣ ਦਾ ਕੋਹਾ ਸੁੰਦਰ ਉਪਾਉ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਵਿਤੀ, ਸੇਵਾ, ਗੁਰੁਥਾਣੀ ਦਾ ਅਭਿਆਸ, ਪਰਿਪਕਾਰ, ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਠਹਿਰਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਨਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਗੁੜ੍ਹਦ ਹੋ ਕੇ ਉੱਲ੍ਹ ਬਣਨ ਨਾਲ।

੨ ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਜੀਵਤ ਮੁਕਤ ਦਾ ਅਰਥ ਸਮਝਿਆ ਹੈ ਕਿ ਚਿੰਦਗੀ ਤੋਂ ਛੋਤੀ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ।

ਉੱਪਰ ਲਿਖੇ ਵਾਕਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਅੱਗੇ ਲਿਖੇ ਵਾਕ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਨਿਸ਼ੇਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ :

ਸਚੁ ਸਰਾ ਗੁੜ ਬਹਰਾ ਜਿਸੁ ਵਿਚਿ ਸਚਾ ਨਾਉ ॥...

ਤਾ ਮਨੁ ਖੀਵਾ ਜਾਣੀਐ ਜਾ ਮਹਲੀ ਪਾਏ ਥਾਉ ॥੨॥

(ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੧੫)

ਗੁੜੁ ਕਰਿ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਕਰਿ ਧਾਵੈ ਕਰਿ ਕਰਣੀ ਕਸੁ ਪਾਈਐ ॥

ਭਾਠੀ ਭਵਨੁ ਪ੍ਰੇਮ ਕਾ ਪੋਚਾ ਇਤੁ ਰਸਿ ਅਮਿਉ ਚੁਆਈਐ ॥੧॥...

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਾ ਵਾਪਾਰੀ ਹੋਵੈ ਕਿਆ ਮਦਿ ਛੂਛੈ ਭਾਉ ਧਰੇ ? ॥

(ਆਸਾ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੩੬੦)

ਇਤੁ ਮਦਿ ਪੀਤੈ ਨਾਨਕਾ ਬਹੁਤੇ ਖਟੀਅਹਿ ਬਿਕਾਰ ॥

(ਵਾਰ ਬਿਹਾਗੜਾ, ਮਰਦਾਨਾ, ਪੰਨਾ ੫੫੩)

ਭਉ ਤੇਰਾ ਭਾਂਗ ਖਲੜੀ ਮੇਰਾ ਚੀਤੁ ॥...

ਤਉ ਦਰਸਨ ਕੀ ਕਰਉ ਸਮਾਇ ॥

(ਤਿਲੰਗ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੭੨੧)

ਗੋਯਾ ਨਿਗਾਰੇ ਯਾਰ ਕਿ ਮਖਮੂਰ ਗਸ਼ਤਹ ਏਮ ।

ਕਿ ਖਾਹਬੇ ਮਯ ਰੰਗੀਨ ਪੁਰ ਅਸਰਾਰ ਮੇ ਕੁਨੇਮ ।

(ਦੀਵਾਨਿ ਗੋਯਾ)

ਅਮਲ ਕੋਈ ਖਾਏ ਨਹੀਂ, ਅਮਲ ਖਾਣਾ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮਨੁ ਹੈ ਜੋ ਦੇਹ ਨੂੰ ਸੁਸਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਸੇ ਵੇਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਅਰੁ ਬਦ-ਅਮਲਾਂ ਨੂੰ ਦੌੜਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਸਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਚਾਂਹਦਾ ਹੈ, ਸਵਾਦ ਕਰ ਕੇ ਬਦ-ਅਮਲ ਹੋਂਦੇ ਹਨ ।

(ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ)

(੧੧) ਲੋਕ ਗੀਤਿ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ :

‘ਸਗਨ, ‘ਸਾਹਾ ਸੋਧਣਾ, ‘ਗ੍ਰਹਣ, ‘ਗ੍ਰਹਪੂਜਾ, ‘ਮੁਹੂਰਤ ਅਤੇ ਵਿਆਹਾਂ’ ਤੇ ਗੰਦੀਆਂ ਗਾਲ੍ਹਾਂ, ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ।

੧ ਸਗਨ ਗੁਰੁ ਵਿਲਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੬ ਦੇ ਅਧਯਾਯ ੫ ਵਿੱਚ ਪਾਠ ਹੈ :

ਗੁਰੁ ਅਰਜਨ ਮਨ ਹਰਖ ਸੁ ਧਾਰੇ ।...

ਸਾਤ ਘੜੀ ਦਿਨ ਚੜੈ ਨਿਹਾਰੇ ।

ਝੋਲੀ ਸਗਨ ਤਬੈ ਤੁਮ ਧਾਰੇ । (੭੭)

੨ ਸਾਹਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਦਿਜ ਕੇ ਕਹਾ ਸੁਨਾਏ।
ਸੋਧਹੁ ਸਾਹਾ ਅਬੈ ਬਨਾਏ। (੧੦੧)

ਰਤਨਮਾਲ :

੩ ਗ੍ਰਹਣ ਗ੍ਰਹਣ ਬੇਲ ਪੂਜਾ ਜਪੇ ਹੋਮ ਤਰਪਣ ਇਸਨਾਨ।
ਛੁਟੇ ਗ੍ਰਹਣ ਦੇ ਦਾਨ ਮਮ ਸਿੱਖ ਭਲਾਈ ਜਾਨ।
ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਦੀ ਰਾਸ਼ਿ ੬, ਅੰਸੂ ੧੮ ਵਿੱਚ ਪਾਠ ਹੈ—ਬੀਬੀ
ਵੀਰੋ ਜੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਸਮੇਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ :

੪ ਗ੍ਰਹ ਪੂਜਾ ਗਣਪਤਿ ਨੇ ਗ੍ਰੇਹ ਕੋ ਪੁਜਵਾਇ।
ਅਗਨਿ ਕਰੀ ਅਭਿਸੇਚਨ ਲਯਾਇ ॥੪॥
ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਦੀ ਰੁਤ ੧, ਅੰਸੂ ੧੩ ਵਿੱਚ ਦਸਮੇਸ਼ ਦਾ ਸ੍ਰੀ
ਜੀਤੋ ਜੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :
ਪੂਜਤਿ ਨਵ ਗ੍ਰਿਹ ਗਣਪਤਿ ਸਾਥ।
ਕਹੈ ਕ੍ਰਿਤ ਠਾਨਹਿ ਗੁਰੁ ਨਾਥ।
ਪੁਨ ਬੇਦੀ ਮਹਿ ਰਾਖਿ ਹੁਤਾਸਨ।
ਭਾਰਤਿ ਸਰਪੀ ਕੀਨਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਿ ॥੨੭॥

੫ ਮਹੁਰਤ ਤੀਜੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵਲੋਂ ਇਹ ਹੁਕਮ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ—
ਬੋਲਣਾ ਗੁਰੁ ਅਮਰਦਾਸ ਕਾ :
'ਐਤਵਾਰ ਕਿਤੇ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਾਨ ਖਾਵਣੇ। ਸੋਮਵਾਰ ਦਰਪਣ ਦੇਖ
ਕੇ ਤੁਰਨਾ। ਮੰਗਲਵਾਰ ਲੋਗ ਖਾਵਣੇ। ਬੁਧਵਾਰ ਮਧੁ ਖਾਵਣਾ।
ਵੀਰਵਾਰ ਦਹੀਂ ਖਾਣਾ। ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ ਰੋਟੀ ਰਾਈ ਖਾਇ ਜਾਵਣਾ।
ਛਨਿੱਛਰ ਵਾਰ ਕਿਤੇ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੀਧਾ ਲੂਣ ਖਾਇ ਜਾਣਾ।'
ਕੇਸੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਐਤਵਾਰ ਕੇਸੀ ਨ੍ਹਾਵੇ ਤਿਸ ਕੀ ਉਮਰ ਘਟ ਜਾਇ।
ਸੋਮਵਾਰ ਨ੍ਹਾਵੇ ਤਾਂ ਜਹਮਤ ਹੋਇ।
ਮੰਗਲਵਾਰ ਕੇਸੀ ਨ੍ਹਾਵੇ ਤਾਂ ਜਹਮਤ ਭੀ ਹੋਇ ਤੇ ਦਾਰੂ ਨਾ ਮਿਲੇ।
ਬੁੱਧਵਾਰ ਨ੍ਹਾਵੇ ਤਾਂ ਦੌਲਤ ਬਹੁਤ ਹੋਵੇ।
ਵੀਰਵਾਰ ਕੇਸੀ ਨ੍ਹਾਵੇ ਤਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਬਹੁਤ ਹੋਇ।...

ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰਣ ਦਾ ਮੁਹੁਰਤ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—
ਪੁਨਰ ਵਸੁ ਮੁਖ ਨਖਤ੍ਰ ਅਰੁ ਹਸਤ ਚਿਤ੍ਰ ਪਹਿਚਾਨ।
ਰੋਹਣਿ ਮ੍ਰਿਗ ਸਿਰ ਤਿਉਂ ਸੁਮਤਿ ਨਖਤ੍ਰ ਵਿਸਾਖਾ ਮਾਨ।
ਅਨੁਰਾਧਾ ਜੇਬਣਾ ਕਹੀ ਉਤ੍ਰਾ ਫਲਗੁਨਿ ਜਾਨ।
ਉਤ੍ਰ ਭਾਦ੍ਰੋ ਪਦਾ ਬਹੁਰ ਉਤ੍ਰਾ ਖਾੜਾ ਪ੍ਰਮਾਨ।

“ਸਿੰਘ ਸੂਰਯੋਦਯ” ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਘੋੜੇ ‘ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਦਾ ਮੁਹੂਰਤ ਦੱਸਿਆ ਹੈ :

ਸੁਭ ਦਿਨ ਧਨੇਸਟਾ ਰੇਵਤਿ ਅਸੁਨੀ ਜਾਨ।

ਪੁਨਰਭਸੁ ਪੁਖ ਸ੍ਵਾਤਿ ਪੁਨ ਮ੍ਰਿਗ ਸਿਰ ਸਤਭਿਖ ਮਾਨ।

ਬਿਆਹ ਸਮੇਂ ਗਾਲੀਆਂ :

੧. ਗੁਰੁ ਵਿਲਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੬, ਅਧਿਆਏ ੫—

ਮਧੁਰ ਮਧੁਰ ਸੁਰ, ਨਾਰੀ ਗਾਰੀ।

ਦੇਨਿ, ਸੁਨੈ ਗੁਰੁ ਹਰਖ ਅਪਾਰੀ॥੧੮੪॥

੨. ਗੁਰੁ ਵਿਲਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੬, ਅਧਿਆਏ ੨੦ ਵਿੱਚ ਗੁਰੁ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ :

ਜੁਤ ਬਰਾਤ ਬੈਠੇ ਗੁਰੁ ਜਾਇ।

ਖਟ ਰਸ ਭੋਜਨ ਭਯੋ ਮਹਾਇ।

ਭੋਜਨ ਲਾਗੀ ਕਰਨ ਬਰਾਤਾ।

ਗਾਰੀ ਦੇਤ ਤਿਯਾ ਲਖ ਘਾਤਾ॥੨੦੨॥

ਸਨੇ ਸਨੇ ਸਭ ਭੋਜਨ ਕਰਹੀਂ।

ਦਯਾਸਿੰਧੁ ਮਨ ਆਨੰਦ ਭਰਹੀਂ। (੨੦੩)

੮. ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਦੀ ਰੁਤ ੧. ਅੰਸੂ ੧੩ ਵਿੱਚ ਦਸਮੇਸ਼ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਜੀਤੋ ਜੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :

ਤੁਰਤ ਪਰੋਸਯੋ ਚਤੁਰਨ ਚਾਰੂ।

ਖਾਨ ਲਗੇ ਬਰ ਸ੍ਵਾਦ ਅਹਾਰੂ।

ਨਾਰੀ ਦੇਤਿ ਗਾਰਿ ਬਿਚ ਗੀਤ।

ਸਭਿਨਿ ਸੁਨਾਵਤ ਸੁੰਦਰ ਗੀਤਿ॥੪੨॥

ਖੱਟ ਗੁਰੁ ਵਿਲਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੬, ਅਧਿਆਏ ੫ :

ਨਿਰਖ ਖੱਟ ਸਭ ਹਰਖਤਿ ਭਏ।

ਦੇਖ ਖੱਟ ਸਭ ਊਚ ਸੁਨਏ।

ਸਭੀ ਖੱਟਿ ਇਕੱਠੀ ਕਰੀ ਕੰਨਯਾ ਵਰ ਇਕ ਠਾਇ।

ਪੁਨਹਿ ਮਣਸ ਰੋਦਨ ਕਰਾ ਸਭ ਨਰ ਨਾਰਿ ਹਿਤਾਇ॥੧੯੯॥

ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਰਾਸਿ ੬, ਅੰਸੂ ੧੮ ਥੀਥੀ ਵੀਰੋ ਜੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ‘ਤੇ ਦਾਜ :

ਭਈ ਪ੍ਰਭਾਤਿ ਦਾਜ ਕੀ ਤਯਾਰੀ।

ਕਹਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਰਵਾਇਸਿ ਸਾਰੀ॥੧੮॥

ਰੋਣਾ ਗੁਰੂ ਵਿਲਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੬, ਅਧਯਾਯ ੭ :

ਤਬ ਹੀ ਮਾਰਾ ਗੰਗਾ ਆਈ।
ਸੁਨਤ ਬਾਤ ਤਬ ਬਹੁ ਰੁਦਨਾਈ।
ਸੁਧਾ ਸਰੋਵਰ ਪੁਨਿ ਸਭ ਅਏ।
ਕਰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਤਿਲਾਂਜਲੀ ਦੇਏ।
ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਪੁਨ ਰੋਇ ਸੁਨਾਯੋ।
ਹੇ ਪਿਤ ਹਮ ਕੋ ਤਿਆਗ ਸਿਧਾਯੋ।
ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਕੀ ਕੋਠੀ ਆਏ।
ਅਤਿ ਹੀ ਰੁਦਨ ਭਯੋ ਤਿਹ ਠਾਂਏ ॥੨੨੫॥

ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਐਸੇ ਕਰਮ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਿੰਦਿਤ ਕਥਨ ਕੀਤੇ ਹਨ :

ੳ) ਰੋਵਣ ਵਾਲੇ ਜੇਤੜੇ ਸਭਿ ਬੰਨਹਿ ਪੰਡ ਪਰਾਲਿ ॥

(ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੧੫)

ਅ) ਓਹੀ ਓਹੀ ਕਿਆ ਕਰਹੁ ? ਹੈ ਹੋਸੀ ਜੇਈ ॥

ਤੁਮ ਰੋਵਹੁਗੇ ਓਸ ਨੇ, ਤੁਮ ਕਉ ਕਉਣੁ ਰੋਈ ? ॥੩॥

ਧੰਧਾ ਪਿਟਿਹੁ ਭਾਈਹੋ ! ਤੁਮ ਕੁਝ ਕਮਾਵਹੁ ॥

ਓਹੁ ਨ ਸੁਣਈ ਕਤ ਹੀ, ਤੁਮ ਲੋਕ ਸੁਣਾਵਹੁ ॥੪॥

(ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਨਾ ੪੧੮)

ਗੁਰੂ ਵਿਲਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦ :

ਜੋ ਹਮ ਕੋ ਰੋਵੈਗਾ ਕੋਈ।

ਈਤ ਉਤ ਤਾਂ ਕੋ ਦੁਖ ਹੋਈ।

ਕੀਰਤਨ ਕਥਾ ਸੁ ਗਾਵਹੁ ਬਾਨੀ।

ਇਹੇ ਮੋਰ ਸਿਖਯਾ ਸੁਨ ਕਾਨੀ।

ਤਜੇ ਬੋਕ ਸਭ ਅਨਦ ਬਢਾਇ।

ਨਹਿ ਪੀਟਹਿ ਤ੍ਰਿਯ ਮਿਲ ਸਮੁਦਾਇ।

(੧੧) ਵਰੁਣ ਦੀ ਪੂਜਾ :

ਗੁਰੂ ਦਰੀਆਉ ਸਦਾ ਜਲੁ ਨਿਰਮਲੁ,

ਮਿਲਿਆ ਦੁਰਮਤਿ ਮੈਲੁ ਹਰੈ ॥ (ਪੰਨਾ ੧੩੨੬)

ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਜਲਪਤਿ ਵਰੁਣ ਦੀ ਪੂਜਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤੀ ਅਰੁ ਕਝਾਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦਾ ਛਾਂਦਾ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਗਯਾਨੀ ਸਿੱਖ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਬੁੱਧਿ ਭੀ ਤ੍ਰਮ-ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਫਸ ਗਈ।

ਦੇਖੋ 'ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਵਿੱਚ ਦੂਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕਥਾ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :
 ਹੇ ਪੁਰਖਾ ! ਜਬ ਬਟੈ ਪ੍ਰਸਾਦ ।
 ਗੁਰੁ ਦਰਿਆਉ ਮੇ ਦੇਨੋ ਆਦੈ ।

ਪੰਡਿਤ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨਰੋਤਮ ਗੁਰਮਤ ਨਿਰਣਯ ਸਾਗਰ ਦੀ ਉਰਮੀ ੫ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :

ਜਿਹਵਾ ਈਸੁਰ ਕੀ ਲਿਖੀ ਜਲਹੀ ਵਯਾਸ ਅਛਾਨੈ । (੫੯)

ਅਨਯ ਜਨੇ ਸੇ ਪ੍ਰਥਮ ਹੀ ਦੇਵੇ ਗੁਰੁ ਦਰਿਆਉ । (੬੧)

ਫੇਰ ਉਰਮੀ ੨੫ ਵਿੱਚ ਪਾਠ ਹੈ :

ਵਰਣ ਕੋ ਭੋਗ ਲਗਾਵਨੇ ਮੇ ਕਿਆ ਨਿਮਿੱਤ ਹੈ ?

ਉੱਤਰ—'ਵਰੁਣ ਵਿਸ਼ਨੁ ਕਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸ ਮੇ ਸਾਖੀ ਔਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਕਾ ਅਵਿਰੋਧ ਹੈ' ਵਰੁਣ ਕੋ ਵਿਸ਼ਨੁ ਕੀ ਜਿਹਵਾ ਜਾਨ ਨਿਵੇਦਨ ਹੈ।'

(੧੨) ਵਿਸ਼ਨੁ ਭਗਤੀ :

ਗੁਰਮਤ ਨਿਰਣਯ ਸਾਗਰ ਦੀ ਉਰਮੀ ੬ ਵਿੱਚ ਪੰਡਿਤ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਲੇਖ ਹੈ :

ਇਸ਼ਟ ਵਿਸ਼ਨੁ ਹੀ ਗੁਰੁ ਕੋ ਜਾਂ ਤੇ ਭਾਸਤ ਪਾਕ । (੫)

ਤਾ ਹੋਨੇ ਮੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਯੇ ਸੁਨੇ ਮਹਾਤਮ ਲੋਕ ।

ਥੀਓ ਗ੍ਰੰਥ ਯਹ ਗੁਰੋਂ ਜਗ ਨਿਖਲ ਨਿਵਾਰਨ ਸ਼ੋਕ । (੬)

ਜਾ ਮੇ ਯਾਵਤ ਬਹੇ ਹੈਂ ਭਗਤ ਜਨੇ ਹਿਤ ਨਾਮ ।

ਵਿਸ਼ਨੁ ਹੀ ਕੇ ਮਿਲੇ ਵਰ ਨਾਹਿ ਔਰ ਸੇ ਕਾਮ । (੭)

ਵਹੀ ਕਹੈਂ ਕੁਛ ਸੁਨੇ ਅਬ ਹਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਰਾਮ ।

ਜਗੰਨਾਥ ਜਗਦੀਸਰੇ ਮੁਰਲਿ ਮਨੋਹਰ ਸ਼ਯਾਮ । (੮)

੧ ਇਹ ਆਗਯਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ ਮੁੱਖ ਕਥਾਵਾਦੀ ਹੈ । ੨ ਪ੍ਰਕਟ ਖੁੱਲੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ।

੩ ਕਿਸੇ ਤੁਥ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਸਮਝੀਏ ਕਿ ਵਰੁਣ ਨਾਮ ਦਾ ਵਿਸ਼ਨੁ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰੁਣ ਆਦਿਕ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਬਾਬਤ ਆਪਣੀ ਥਾਣੀ ਵਿੱਚ ਭੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ :

ੳ) ਮਾਇਆ ਮੋਹੇ ਦੇਵੀ ਸਭਿ ਦੇਵਾ ॥ (ਗਉੜੀ ਅਸਟਪਦੀ, ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਨਾ ੨੨੭)

ਅ) ਦੇਵੀ ਦੇਵਾ ਪ੍ਰਜੀਐ ਭਾਈ ਕਿਆ ਮਾਗਉ ਕਿਆ ਦੇਹਿ ॥ (ਸੋਰਠਿ ਅੰਗ ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਨਾ ੬੩੭)

ੲ) ਈਸੁਰ ਭੁਰਮਾ ਦੇਵੀ ਦੇਵਾ ॥ ਇੰਦ੍ਰ ਤਪੇ ਮੁਨਿ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ॥

ਜਤੀ ਸਤੀ ਕੇਤੇ ਬਨਵਾਸੀ ਅੰਤੁ ਨ ਕੋਈ ਪਾਇਦਾ ॥ (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ, ਮਾ ੧, ਪੰਨਾ ੧੦੩੪)

ਜਿਸ ਵਿਸ਼ਨੁ ਦੀ ਜੀਤ ਨੂੰ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਬੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਚਟਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਬਾਬਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਵਾਕ ਹੈ :

ਰੋਗੀ ਭੁਰਮਾ ਬਿਸਨੁ ਸਰੁਦਾ ਰੋਗੀ ਸ਼ਕਲ ਸੋਸਾਰਾ ॥

ਹਰਿ ਪਦੁ ਚੀਨਿ ਭਏ ਸੇ ਮੁਕਤੇ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਾ ॥ (ਭੈਰਉ ਅਸਟਪਦੀ ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਨਾ ੧੧੫੩)

ਵਰੁਣ ਦੇ ਭਲਤਾਂ ਨੇ ਬੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਪਾ ਕੇ ਅਨੇਕ ਖੂਹਾਂ ਅਤੇ ਤਾਲਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ।

ਜਿਸ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਭੈਰਉ ਅਸਟਪਦੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—
“ਰੋਗੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਸਰੁਦਾ”

ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਇਸ਼ਟ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਦਲੀਲ ਇਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਹੀ ਨਾਮ ਵਰਤੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਦੇ ਦੱਸੇ ਨਾਮ ਕਰਤਾਰ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇਵਤਾ ਦੇ ਨਹੀਂ ਅਰੁ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਸਮਝਣਾ ਭੁੱਲ ਹੋ^੧, ਪਰ ਅਸੀਂ ਪੁੱਛਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਅਲਾਹ, ਕਬੀਰ, ਕਰੀਮ, ਕਾਦਿਰ, ਮੁਦਾ, ਪਰਵਦਗਾਰ ਅਤੇ ਰਹੀਮ ਆਦਿਕ ਨਾਮ ਕਿਸ ਦੇ ਹਨ ?

✧ ✧ ✧

੨—ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਰੁੱਧ

੧. ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਗੁਰੂ ਵਿਲਾਸ ਦੇ ਸੱਤਵੇਂ ਅਧਯਾਯ ਵਿੱਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨੇ ‘ਤਿਮਰ’ ਗਛਰੀਏ ਨੂੰ ਆਖਿਆ :

ਕਛੂ ਭਾਂਗ ਹਮ ਕੋ ਲਯਾ ਦੇਵੇ।

ਪਾਛੇ ਜੋ ਮਾਗੋ ਸੋ ਲੇਵੇ। (੧੧੧)...

ਐਸੇ ਮੁਸ਼ਟਾਂ ਭਾਂਗ ਕੀ ਤਿਮਰ ਸਾਤ ਜਬ ਪਾਇ।

ਸਤਿ ਪਤਿਸ਼ਾਹੀ ਸਾਥ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਮੁਖੋਂ ਅਲਾਇ^੨॥੧੧੪॥...

ਤੈਸੇ ਸਾਤ ਸੀਸ ਨਿਜ ਦੇਵੇਂ।

ਤੋ ਪਤਿਸ਼ਾਹੀ ਇਨ ਤੇ ਲੇਵੇ^੩। (੧੨੩)

੨. ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੀੜ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਤਦ ਗੁਪਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਭਗਤ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਦਰਜ ਕਰਾਣ ਲਈ ਆਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਭੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕੇ^੪। ਜੇ ਕਵੀ ਜੀ ਉਹ ਪੋਥੀਆਂ, ਜੋ ਮੋਹਨ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਪੰਜਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਲੈ ਕੇ ਆਏ, ਵੇਖ ਲੈਂਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਲਪਨਾ ਕਦੇ ਨਾ ਕਰਦੇ, ਕਿਸੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੋਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

੧ ਦੇਖੋ, ਨਾਮ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਵਯਾਖਯਾ।

੨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਾਲਿਆਂ

ਨੇ ਇਹ ਕਥਾ ਬਾਬਰ ਦੇ ਨਾਲ ਘੜ ਲਈ ਹੈ, ਜੋ ਤੈਮਰ ਤੋਂ ਛੇਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਸੀ।

੩ ਰੋਗੀ ਦਾਨਾਈ ਅਤੇ ਦੂਰਦੇਸ਼ੀ ਹੈ, ਪਹਿਲਾਂ ਭੰਗ ਦੇ ਭਾਤੋਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਦੇਣੀ, ਫੇਰ ਸੱਤ ਸਿਰ ਦੇ ਕੇ ਵਾਪਿਸ ਲੈਣੀ।

੪ ਦੇਖੋ, ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰਾਇ ੩, ਅਧਯਾਯ ੪੨।

ਅਤੇ— ਗੁਰੂ ਵਿਲਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੬, ਅਧਯਾਯ ੪।

ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਅਤੇ ਵੇਦ, ਸਰਾਪ ਦੇ ਕਾਰਣ ਮਨੁੱਖ ਦੇਹ ਵਿੱਚ ਭੱਟ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਪਾਸ ਆਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਭੱਟਾਂ ਦੇ ਸਵੈਯੇ^੧ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਵਿਦਵਾਨ ਸਮੁੰਦਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਗ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਆਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਮੰਨ ਕੇ 'ਰਾਗ ਮਾਲਾ' ਰਚੀ ਗਈ^੨। ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਪੋਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵਰ ਸਰਾਪ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੋਂਦਾ ਅਰ ਨਾ ਗਰਭ ਪੈ ਕੇ ਜਨਮ ਧਾਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਗ ਭੀ ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਨਹੀਂ, ਸੁਰ ਰਚਨਾ ਰਾਗ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਬੀਬੀ ਵੀਰੋ ਜੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :

੧. ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਗੁਰੂ ਵਿਲਾਸ ਦੇ ਗਯਾਰਵੇਂ ਅਧਿਆਯ ਵਿੱਚ ਬੀਬੀ ਵੀਰੋ ਜੀ ਦਾ ਬਾਲ ਵਿਆਹ ਹੋਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :

ਸੋਰਹ ਸੈ ਉਨੀਸ ਮਝਾਰਾ। (੧੪੦)

੨. ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਦੀ ਰਾਸਿ ੬, ਅੰਸੂ ੧੮ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ :

ਸੰਮਤ ਸੋਰਹ ਸਹਿਸ ਉਨਾਸੀ।

ਸੁਤਾ ਬਝਾਹ ਕਿਯ ਗੁਰੂ ਅਬਿਨਾਸੀ। (੩੧)

੩. ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਕਾਮ ਰੂਪ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ :

ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਮਰਜੀ ਲਈ ਬਿਸਨ ਸਿੰਘ ਮਹਿਪਾਲ।

ਕਰਜੇ ਕੂਚ ਆਗੇ ਚਲਜੇ ਲਖਹਿ ਮੁਹਿੰਮ ਬਿਸਾਲ॥੧॥

(ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਰਾਸਿ ੧੨, ਅੰਸੂ ੪)

ਪਰ ਇਹ ਭਾਰੀ ਭੁੱਲ ਹੈ, ਰਾਜਾ ਬਿਸਨ ਸਿੰਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਾਮ ਰੂਪ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਜੰਮਿਆ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

੧ ਇਕ ਇਕ ਬੇਦ ਚਤੁਰ ਬਪੁ ਧਾਰੇ, ਪ੍ਰਗਟ ਨਾਮ ਕਹੈ ਅਸੰਸ :
ਪੂਰਬ ਜਾਮ ਬੇਦ ਕੇ ਇਹ ਭੇ-ਮਥਰਾ, ਜਾਲਪ, ਬੱਲ, ਹਰਬੰਸ।
ਪੁਨ ਰਿਗਵੇਦ-ਫਲਜ, ਜੱਲ, ਨੱਲ, ਤ੍ਰੈ, ਕਲਸਹਾਰ ਚੋਥੇ ਗਿਨਿ ਅੰਸ।
ਭਏ ਜੁਜਰ ਕੇ-ਟੱਲਜ, ਸੱਲਜ ਪੁਨਿ ਮੱਲਜ, ਭੱਲਜ ਉਪਜੇ ਦਿਜ ਬੰਸ॥੧੦॥
ਬਹੁਰ ਅਬਰਬਣ-ਦਾਸ ਰੁ ਕੀਰਤਿ, ਮਨਿ ਗਇੰਦ ਸਦਰੰਗ ਸੁ ਚਾਰ।
ਕਮਲਾਸਨ ਕੋ ਤਿੱਖਾ ਨਾਮ ਸੁ ਇਹ ਸਤਿ ਤੇ ਤਾ ਅਧਿਕ ਉਦਾਰ।

(ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਸੁ: ਰਾਸਿ ੩, ਅੰਸੂ ੪੮)

ਇਹੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਗੁਰੂ ਵਿਲਾਸ ਦੇ ਚੌਥੇ ਅਧਿਆਯ ਵਿੱਚ ਹੈ।

੨ ਰਾਗਨ ਕੀ ਬਿਨਤੀ ਸੁਨੀ ਗੁਰ ਅਰਜਨ ਸੁਖ ਖਾਨ।

ਰਾਗਮਾਲ ਤਬ ਹੀ ਲਿਖੀ, ਡੋਕ ਭਾਹਿ ਪਰ ਠਾਨ॥੩੮੯॥

(ਗੁਰੂ ਵਿਲਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੬, ਅ: ੪)

ਮਿਰਜਾ ਜੈ ਸਿੰਹ ਪਿੱਛੋਂ ਰਾਮ ਸਿੰਹ ਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬੈਠਾ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵਲੋਂ ਇਸ ਨੂੰ 'ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰੀ' ਦਾ ਖਿਤਾਬ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਅਸਾਮ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ 'ਤੇ ਭੇਜਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਹ ਨਾਲ ਲੈ ਗਿਆ, ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਸਿੰਹ ਦੇ ਮਰਣ ਪਿੱਛੋਂ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਹ ਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬੈਠਾ (ਕਰਨਲ ਜੇਮਲ ਟਾਡ, ਅੰਬਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ)।

੪. ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਆਦਿਕ ਕਈ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਕੁੱਲ ਨਾਲ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਨ ਦਸਮੇਸ਼ ਦੇ ਦੋ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦਾ ਕਾਤਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :

ਖਾਨ ਵਜ਼ੀਰੇ ਨੈਨ ਤਰੇਰੇ।

ਭਰਤਿ ਨਹੀਂ ਕਿਮ ਕਹੈਂ ਕਰੇਰੇ।

ਇਨ ਕੋ ਅਥਿ ਦੈਹੈਂ ਮਰਿਵਾਇ।...

(ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਰੁਤਿ ੬, ਅੰਸੂ ੫੧)

ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਸ ਭਾਣਾ ਬੀਤਣ ਸਮੇਂ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਕੁੰਜਪੁਰੇ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਸਰਹਿੰਦ ਦਾ ਸੂਬਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੇ ੧੩ ਪੌਰ ਸੰਮਤ ੧੭੬੧ ਨੂੰ ਦਸਮੇਸ਼ ਦੇ ਦੋ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਣ ਲਏ ਸਨ। ਬੰਦਾ ਬਹਾਦੁਰ ਨੇ ੧ ਹਾੜ ਸੰਮਤ ੧੭੬੭ ਨੂੰ ਚਪੜਾਚੜ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਕੇ ਸਰਹਿੰਦ ਛੱਡੇ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸੁੱਚਾ ਨੰਦ ਆਦਿਕ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੀਚ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਵਲ ਭੁਗਾਇਆ।

੫. ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਸਿੰਘ ਲਿਖਦਾ ਹੈ :

ਸਾਲ ੧੭੬੨ ਵਿੱਚ ਏਹ ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਅਵਿਚਲ ਨਗਰ ਬੈਠ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਏਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਲਗੀਧਰ ਸੁਆਮੀ ੧੭੬੫ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਅਵਿਚਲ ਨਗਰ ਨਹੀਂ ਗਏ।

ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਤਥਾ ਅਵਿਚਲ ਨਗਰ ਗੁਰੁਧਾਮ ਦੇ ਨਾਮ ਭੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਪਿੱਛੋਂ ਪੰਥ ਨੇ ਥਾਪੇ ਹਨ।

ਰਤਨ ਮਾਲ, ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੌ ਸਾਖੀ :-

੧. ਪਾਂਡਵਾਂ ਵੇਲੇ ਸੈਯਦਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਹੋਈ ਅੱਠ ਮੁਗਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਔਲਾਦ ਹਨ। (ਸਾਖੀ ੧)

੨. ਅਫਲਾਤੂ ਅਤੇ ਸਿਕੰਦਰ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਇਕੱਠੇ ਆਏ। (ਸਾਖੀ ੪੧)

੩—ਯੁਕਤਿ ਵਿਰੁੱਧ

ੳ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ “ਕੀੜ ਨਗਰ” ਵਿੱਚ ਗਏ, ਓਥੇ ਕੀੜਿਆਂ ਦਾ ਹੀ ਰਾਜ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਰਥਾਇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿਆ :

ਕੀੜਾ ਥਾਪਿ ਦੇਇ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਲਸਕਰ ਕਰੇ ਸੁਆਹ ॥ (੧੪੪)

ਅ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਕੁੰਭ ਮੇਲੇ ਦਾ ਮਹਾਤਮ ਪੁੱਛਿਆ, ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਕਥਨ ਕੀਤਾ :

ਕੁੰਭੇ ਬਧਾ ਜਲੁ ਰਹੈ, ਜਲ ਬਿਨੁ ਕੁੰਭੁ ਨ ਹੋਇ ॥ (੪੬੯)

ੲ) ਮੱਕੇ ਵਿੱਚ ਇਕ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੀ ਮੂਰਤਿ ਮੁਧੀ ਪਈ ਸੀ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਿੱਧੀ ਕੀਤੀ, ਇਸ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮੂਰਤੀ ਉਪਾਸ਼ਕ ਸਨ ਅਰ ਮੂਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਓਹ ਮੂਰਤਿ ਇਸ ਕਵੀ ਦੇ ਘਰ ਹੈ ਜਾਂ ਮੱਕੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਫੇਰ ਮੁਧੀ ਪਈ ਹੈ।

ਸ) ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੂਰ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ ਕਿ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਵੇਰਾਹ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ ਸੀ। ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਮੱਛ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਪਰ ਭੀ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੱਛੀਆਂ ਖਾਣੇ ਬੜੇ ਨਹੀਂ ਹੱਟਦੇ।

ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਵਿਲਾਸ ਦੇ ਸੱਤਵੇਂ ਅਧਯਾਯ ਵਿੱਚ ਖਾਲਸੇ ਦੀਆਂ ਵਧੀਕੀਆਂ ਲਿਖਦਾ ਹੈ :

ਜਹਾਂ ਅੰਨ ਦਾਨੋ ਲਹੈ ਬੀਰ ਭਾਰੀ।

ਲਹੈ ਲੂਟ ਤਾਂ ਕੈ ਪ੍ਰਜਾ ਕੈ ਪ੍ਰਹਾਰੀ।

ਜਹਾਂ ਘਾਸ ਛੀਰੋ ਅਜਾਨੰਦ ਪਾਵੈ।

ਤਿਸੈ ਮਾਰ ਕੂਟੇ ਲਏ ਡੇਰ ਆਵੈ ॥੧੦॥

ਫੇਰ ਅਧਯਾਯ ੧੩ ਵਿੱਚ :

ਕਿਰਸਾ ਕਹੂੰ ਰਹਨ ਨਹਿ ਦੇਹੀਂ।

ਮਾਰ ਕੂਟ ਕੈ ਲੂਟ ਸੁ ਲੇਹੀਂ ॥੯॥

ਗੁਰੂ ਵਿਲਾਸ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ੬, ਅਧਯਾਯ ੮ :

ਜਬ ਲਗ ਵਰਤਤ ਰਹੈ ਕੜਾਹਿ।

ਤਬ ਲੋ ਵਾਸ ਕਰੋ ਤੁਮ ਤਾਹਿ।

ਕੜਾਹ ਸਾਥ ਕਲਜੁਗ ਚਲਿ ਆਵੈ।

ਸੰਗਤਿ ਮੈਂ ਗੋਗਾ ਪੜ ਜਾਵੈ ॥੩੯੩॥

ਗੁਰੂ ਵਿਲਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੬, ਅਧਯਾਯ ੮ ਇਸੇ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਦਸਵੇਂ ਅਧਯਾਯ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਅੰਗ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਲਹ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਵਸੇ ਜਿਸ ਤੋਂ ਯੁੱਧ ਹੋਵੇ :

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਕਹਿ, ਬਾਸਾ ਕਰੋ,
ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਰਿਦ ਜਾਇ ॥੮੧੬॥
ਜਾਹਿ ਬਿਰੋਧ ਬਸੈ ਸੁਇ ਕਾਜ ਕਰੋ,
ਤੁਹਿ ਜੁੱਧ ਅੰਘਾਂਉ ॥੮੧੭॥

ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਗੁਰੂ ਵਿਲਾਸ ਦੇ ਪੰਜਵੇਂ ਅਧਯਾਯ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭੀਮ ਚੰਦ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਬਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ :

ਤਬ ਤਾਂ ਕੇ ਮਨ ਮੈ ਯੋ ਆਈ।
ਹਮਰੁ ਇਨ ਸਿੱਖ ਹੁਜੈ ਧਾਈ ॥੨੬੭॥

ਇਸ ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੋਚਿਆ :

ਜੇ ਇਹ ਭਯੋ ਸਿੱਖ ਨਿਜ ਆਈ।
ਤੋ ਕਰਿਹੈ ਕਾ ਸੰਗ ਲਰਾਈ ॥੨੭੦॥
ਤਾਂ ਤੇ ਬਛੁ ਜਤਨ ਅਬ ਕੀਜੈ।
ਨਿਸ਼ਚਾ ਯਾਦਿ ਫੇਰ ਕਰ ਦੀਜੈ। (੨੭੧)

ਗੁਰੂ ਵਿਲਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦ਵੀਂ ਦੇ ਅਧਯਾਯ ੨੬ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਲਿਖਦਾ ਹੈ :

ਥੁਕ ਤਾਸੁ ਜਨਨੀ ਕਹਿ ਹੋਈ।
ਬੇਰੁ ਨ ਲਏ ਤਾਤ ਕਾ ਜੋਈ।
ਤਾਤ ਪਿਤਾ ਕੇ ਮਾਰਨ ਵਾਰੋ।
ਹਾਜ਼ਰ ਆਗੈ ਹੋਇ ਨਿਹਾਰੋ ॥੨੧॥

ਇਸੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, ਦੇਖੋ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਦਾ ਐਨ ੨, ਅੰਸ਼ ੧੭ :

ਪੁੱਤ੍ਰ ਪਠਾਨ ਤਬੈ ਚਲਿ ਆਯੋ।
ਕਰਿ ਸਲਾਮ ਕੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯੋ ॥੧੨॥
ਕੌਨ ਨਾਮ ਹੇ ਪਿਤਾ ਪਿਤਾਮਾ?...
ਸੁਨਿ ਪਠਾਨ ਕੇ ਪੂਤ ਉਚਾਰਾ।
ਹੁਤੋ ਪੈਦ ਖਾਂ ਦਾਦ ਹਮਾਰਾ ॥੧੫॥

ਨਾਮ ਪਦਰ ਕੋ ਸੰਦੇ ਖਾਨਾ।
 ਗੁਲ ਖਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਮ, ਬਖਾਨਾ॥੧੬॥
 ਪੰਚ ਅਸ਼ਰਫੀ ਬਖਸ਼ਨ ਕੀਨਿ।
 ਲੇ ਕਰਿ ਗੁਲ ਖਾਂ ਹਰਖਯੋ ਪੀਨ॥੨੧॥
 ਚੌਪਰ ਖੇਲਤਿ ਦੇਤਿ ਇਨਾਮੁ।
 ਰੁਖ ਕਰਿ ਮਾਨਹੁ ਤਾਂਹਿ ਸਲਾਮੁ।
 ਸੰਸੈ ਸਭਿ ਸਿੰਘਨ ਕੈ ਹੋਵਾ।
 ਨਯੋ ਸੁਭਾਵ ਆਪ ਕੋ ਜੋਵਾ॥੩੪॥
 ਸੁਨਹੁ ਖਾਲਸਾ ! ਕਾਮ ਹਮਾਰਾ।
 ਪਰਯੋ ਇਸੀ ਕੇ ਹਾਥ ਉਦਾਰਾ॥੩੫॥

ਅੰਸੁ ੧੮

ਪਰਹਿ ਦਾਵ ਕੋ ਨਰਦ ਉਠਾਵੈ।
 ਮਾਰਤਿ, ਮੁਖ ਤੇ ਬਾਕ ਅਲਾਵੈ।
 'ਪਿਤਾ ਪਿਤਾਮਾ ਪਲਟਾ ਲੇਯ ਨ।
 ਬੁਕ ਜਨਮ ਤਿਸ ਕੇ ਸੁਤ ਰੋਯ ਨ॥੧੬॥
 ਹਾਥ ਬਸਤ੍ਰ ਬੱਤ੍ਰ ਦਿਗ ਹੋਇ।
 ਮਾਰਹਿ ਨਹਿ ਕਪੂਤ ਹੈ ਸੋਇ'॥੧੭॥
 ਥਿਰੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਉਪਰੇ ਫੇਰ।
 ਇਕ ਜਮਧਰ ਲੀਨੀ ਕਰ, ਹੇਰ।
 ਗੁਲ ਖਾਂ ! ਨਿਕਟ ਹੋਇ ਇਸ ਦੇਖਿ॥੩੫॥
 ਕਰਿ ਕੈ ਨਗਨ ਦਈ ਤਿਸ ਹਾਥ।
 ਪੁਨ ਪ੍ਰੇਰਨ ਲਾਗੇ ਕਹਿ ਨਾਥ॥੩੬॥
 'ਰਹੈ ਬਿਸੁਰਤਿ ਗੀਦੀ ਹੋਇ।
 ਬੁਕ ਜਨਮ ਲਾਨਤ ਲੇ ਸੋਇ'॥੪੧॥
 ਜਮਧਰ ਨਗਨ ਹਾਥ ਮਹਿ ਧਰੀ।
 ਪ੍ਰਭੁ ਕੋ ਤਾਕਿ ਪ੍ਰਹਾਰਨ ਕਰੀ॥੪੨॥...
 ਲਾਗ ਉਦਰ ਮਹਿ ਕੇਤਕਿ ਫਾਰਾ।
 ਲਗੇ ਘਾਵ ਤੇ ਕੋਪ ਬਿਸਾਲੇ।
 ਜਸਧਰ ਦੂਜੀ ਧਰੀ ਸੰਭਾਲੇ।
 ਤਤਛਿਨ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਵਾਰ ਪ੍ਰਹਾਰਯੋ।
 ਉਦਰ ਪਠਾਨ ਬੱਤ੍ਰ ਕੋ ਫਾਰਯੋ॥੪੬॥

ਉੱਤੇ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦੋਹਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਪਠਾਣ ਨੂੰ ਉਕਸਾ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਖੁਦਕਸ਼ੀ ਦਾ ਕਲੰਕ ਲਾਇਆ ਹੈ।

ਅਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਸ਼ਕਤਿ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਸਿਧਾਂਤ ਸੋਚੇ ਹੀ ਤੁੱਛ ਬਾਤ 'ਤੇ ਵਿਤੰਡਾਵਾਦ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਨੇ ਹਾਂ। ਕੁਛ ਸਮਾਂ ਹੋਇਆ ਕਿ “ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ” ਨੇ ਕਿਸੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਗਏ ਸਿੱਖ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇਂਦੇ ਹੋਏ ਗਾਇ ਇੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਿੰਘਾਸਨ ਉੱਚਾ ਰੱਖ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਾਨਾ ਅਤੇ ਕੁਰਸੀਆਂ 'ਤੇ ਬੈਠਣਾ ਨਾ ਮੁਨਾਸਿਬ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਵਧ ਕੇ ਵਿਰੋਧ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਕਿਸ ਨਿਯਮ ਦਾ ਭੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅਦਬ ਰੱਖ ਕੇ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਚਤ ਨਿੰਦਿਤ ਨਹੀਂ।

ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਅਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਖਲੋਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਫੇਰ ਨਾਲ ਮਾਮੂਲੀ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਬੈਠਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਮੰਜੀਆਂ ਬਖਸ਼ੀਆਂ, ਦਸਮੇਸ਼ ਨੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਅੱਗੇ ਖਲੋ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਅਤੇ ਚਮਕੌਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰਤਾ ਅਰਪਨ ਕੀਤੀ।

ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ, ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਸੰਬੰਧੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋ ਵਚਨ ਮੈਂ ਸੰਚਯ ਕਰਦਾ ਰਹਿਆ ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ “ਗੁਰਮਤ ਮਾਰਤੰਡ” ਵਿੱਚ ਇਕੱਠ੍ਹ ਕਰ ਕੇ ਵਯਾਖਯਾ ਸਹਿਤ ਆਪ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਭਰੋਸਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਇਸ ਤੁੱਛ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮੇਰੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਛਿਮਾ ਕਰੋਗੇ।

ਵਿਜੇਸ਼ ਭਵਨ

ਨਾਭਾ

ਨਵੰਬਰ ੧੯੩੮

ਗੁਰੂ-ਪੰਥ ਦਾ ਸੇਵਕ-

ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ

ਨਾਭਾ ਨਿਵਾਸੀ

* * *

੧ ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਹਰਿਮੰਦਿਰ ਆਪ ਨਾ ਬਣਾ ਜਾਂਦੇ, ਤਾਂ ਉੱਪਰਲੀ ਛੱਤ ਅਤੇ ਗੈਲਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਕਪਾਲ ਕ੍ਰਿਯਾ, ਬਿਨਾਂ ਸੋਚੇ ਹੋ ਜਾਂਦੀ।

ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ॥

ਗੁਰਮਤ ਮਾਰਤੰਡ

ੴ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

੧. ਉਸਤਤਿ

ਜਗਨ ਨਾਥ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਪੁਰੀ ਸੁਤਿ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਕ੍ਰਿਤਗਤਾ ਗੁਣ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਸਾ ਕੇ, ਅਤੇ “ਗੁਣ ਕਹਿ ਗੁਣੀ ਸਮਾਵਟਿਆ” ਦੇ ਮਹਾ ਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ ਪਯਾਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਅਰ ਆਪਣਾ ਉੱਚ ਆਚਰਣ ਬਣਾਣ ਲਈ^੧ ਅਤੇ ਵਿਦਯਾ ਬੁੱਧਿ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਫਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਸ਼੍ਰਾਮੀ ਦੀ ਉਸਤਤਿ, ਅਰਥਾਤ ਯਥਾਰਥ ਮਹਿਮਾ ਕਰੀਏ ।

[੨੨੮] ਗਉੜੀ ਬੈਰਾਗਣਿ ਅਸਟਪਦੀ ਮਹਲਾ ੧ (੧੭)

ਬਿਨੁ ਉਪਮਾ ਜਗਦੀਸ ਕੀ ਬਿਨਸੈ ਨ ਅੰਧਿਆਰਾ^੨ ॥

[੨੬੦] ਗਉੜੀ ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੪੯)

ਖਖਾ ਖਰਾ ਸਰਾਹਉ ਤਾਹੁ ॥ ਜੋ ਖਿਨ ਮਹਿ ਉਨੇ ਸੁਭਰ ਭਰਾਹੁ^੩ ॥

[੪੬੬] ਵਾਰ ਆਸਾ ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੧ (੬)

ਨਾਨਕ ਭਗਤਾ ਭੁਖ ਸਾਲਾਹਣੁ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਆਧਾਰੁ ॥

ਸਦਾ ਅਨੰਦਿ ਰਹਹਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ, ਗੁਣਵੰਤਿਆ ਪਾ ਛਾਰੁ ॥੧॥

[੫੦੭] ਗੁਜਰੀ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੨ (੮)

ਰਾਜਨ ਮਹਿ ਤੂੰ ਰਾਜਾ ਕਹੀਅਹਿ, ਭੂਮਨ ਮਹਿ ਭੂਮਾ^੪ ॥

ਠਾਕੁਰ ਮਹਿ ਠਕੁਰਾਈ ਤੇਰੀ, ਕੋਮਨ ਸਿਰਿ ਕੋਮਾ ॥੧॥

ਪਿਤਾ ਮੇਰੇ ਬਡੇ ਧਨੀ ਅਰਮਾ^੫ ॥

੧ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਨਿਰਦੋਸ ਨਿਰਵਿਕਾਰ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਿ ਦਾਤਾਰ ਕਾਮੀ ਆਦਿਕ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਆਚਰਣ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸ਼ਕਤਿਭਰ ਵਸਾਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ, ਯਥਾਰਥ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸਤਤਿ ਕਰਨੀ ਹੈ । [ਉਸਤਤਿ]

੨ ਮਨ ਦੀ ਮਲੀਨਤਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਰਚਨਾ ਸੰਬੰਧੀ ਅਗਤਾਨਤਾ ।

੩ ਜੋ ਖਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਰਦਾ ਹੈ ।

੪ ਵਡਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਡਾ, ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਪਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ ।

੫ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਨ ਬਾਣੀ ਦੀ ਪੂਰਣ ਗਮਯਤਾ ਨਹੀਂ ।

ਉਸਤਤਿ ਕਵਨ ਕਰੀਜੈ ਕਰਤੇ ਪੇਖਿ ਰਹੇ ਬਿਸਮਾ^੧ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਸੁਖੀਅਨ ਮਹਿ ਸੁਖੀਆ ਤੂੰ ਕਹੀਅਹਿ, ਦਾਤਨ ਸਿਰਿ ਦਾਤਾ ॥
 ਤੇਜਨ ਮਹਿ ਤੇਜਵੰਸੀ^੨ ਕਹੀਅਹਿ, ਰਸੀਅਨ ਮਹਿ ਰਾਤਾ^੩ ॥੨॥
 ਸੂਰਨ ਮਹਿ ਸੂਰਾ ਤੂੰ ਕਹੀਅਹਿ, ਭੋਗਨ ਮਹਿ ਭੋਗੀ ॥
 ਗ੍ਰਸਤਨ ਮਹਿ ਤੂੰ ਬਡੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ, ਜੋਗਨ ਮਹਿ ਜੋਗੀ ॥੩॥
 ਕਰਤਨ ਮਹਿ ਤੂੰ ਕਰਤਾ ਕਹੀਅਹਿ, ਆਚਾਰਨ ਮਹਿ ਆਚਾਰੀ ॥
 ਸਾਹਨ ਮਹਿ ਤੂੰ ਸਾਚਾ ਸਾਹਾ, ਵਪਾਰਨ ਮਹਿ ਵਪਾਰੀ ॥੪॥
 ਦਰਬਾਰਨ ਮਹਿ ਤੇਰੇ ਦਰਬਾਰਾ, ਸਰਨ ਪਾਲਨ ਟੀਕਾ^੪ ॥
 ਲਖਿਮੀ ਕੇਤਕ ਗਨੀ ਨ ਜਾਈਐ, ਗਨਿ ਨ ਸਕਉ ਸੀਕਾ^੫ ॥੫॥
 ਨਾਮਨ ਮਹਿ ਤੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਨਾਮਾ, ਗਿਆਨਨ ਮਹਿ ਗਿਆਨੀ ॥
 ਜੁਗਤਨ ਮਹਿ ਤੇਰੀ ਪ੍ਰਭ ਜੁਗਤਾ, ਇਸਨਾਨਨ ਮਹਿ ਇਸਨਾਨੀ ॥੬॥
 ਸਿਧਨ ਮਹਿ ਤੇਰੀ ਪ੍ਰਭ ਸਿਧਾ, ਕਰਮਨ ਸਿਰਿ ਕਰਮਾ ॥
 ਆਗਿਆ ਮਹਿ ਤੇਰੀ ਪ੍ਰਭ ਆਗਿਆ, ਹੁਕਮਨ ਸਿਰਿ ਹੁਕਮਾ ॥੭॥

[੭੬੫] ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੧ ਚਉਪਦੇ ਘਰੁ ੧ (੧)

ਤੂ ਸੁਲਤਾਨੁ ਕਹਾ ਹਉ ਮੀਆ, ਤੇਰੀ ਕਵਨ ਵਡਾਈ^੬ ॥

[੧੦੧੨] ਮਾਰੂ ਅਸਟਪਦੀਆ ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੁ ੧ (੬)

ਕੀਤਾ ਕਿਆ ਸਾਲਾਹੀਐ, ਕਰਿ ਦੇਖੇ ਸੋਈ ॥

ਜਿਨਿ ਕੀਆ ਸੋ ਮਨਿ ਵਸੈ, ਮੈ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥

ਸੋ ਸਾਚਾ ਸਾਲਾਹੀਐ ਸਾਚੀ ਪਤਿ ਹੋਈ^੭ ॥੩॥

[੧੧੪੪] ਭੈਰਉ ਮਹਲਾ ੫ (੩੨)

ਸਭ ਤੇ ਉਚ ਜਾ ਕਾ ਦਰਬਾਰੁ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਤਾ ਕਉ ਜੋਹਾਰੁ^੮ ॥...

ਦੇਦੇ ਤੋਟਿ ਨਹੀ ਭੰਡਾਰ ॥ ਖਿਨ ਮਹਿ ਥਾਪਿ ਉਥਾਪਨਹਾਰੁ^੯ ॥

ਜਾ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਨ ਮੋਟੈ ਕੋਇ ॥ ਸਿਰਿ ਪਾਤਿਸਾਹਾ ਸਾਚਾ ਸੋਇ ॥੩॥

੧ ਆਸਚਰਯ, ਹੈਰਾਨ ।

੨ ਤੇਜਸ਼ੀ, ਪ੍ਰਤਾਪੀ ।

੩ ਰਸ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆ ਵਿੱਚ ਤੂੰ ਰਸਾਂ ਦਾ ਅਧਿਸਠਾਨ ਰੂਪ ਹੈ ।

੪ ਸ਼ਰਣਾਗਤਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ।

੫ ਤੇਰੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸਿੱਕੇ ਗਿਣਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੇ ।

੬ ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਤੂੰ ਚੱਕ੍ਰਵਰਤੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਹੈਂ, ਜੇ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ "ਮੀਆ" ਆਖਾਂ, ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ? ਸਗੋਂ ਛੁਟਿਆਈ ਹੈ । ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਗੋਵਰਧਨ ਧਾਰੀ ਰਾਵਣਾਹੀ ਆਦਿ ਨਾਮਾਂ ਨਾਲ ਵਡਿਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੇ ਮਹਤੱਵ ਤੋਂ ਅਗਾਭ ਹਨ ।

੭ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰੋ, ਉਸ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਸਮਝ ਕੇ ਨਾ ਸ਼ਲਾਹੋ । ੮ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ । ੯ ਉਤਪੰਨ ਅਤੇ ਲਯ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।

ਜਿਸ ਕੀ ਓਟ ਤਿਸੈ ਕੀ ਆਸਾ ॥ ਦੁਖ ਸੁਖ ਹਮਰਾ ਤਿਸ ਹੀ ਪਾਸਾ ॥
ਰਾਖਿ ਲੀਨੋ ਸਭੁ ਜਨ ਕਾ ਪੜਦਾ^੧ ॥ ਨਾਨਕੁ ਤਿਸ ਕੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਦਾ ॥੪॥

[੧੩੬੮] ਸਲੋਕ—ਕਬੀਰ

ਕਬੀਰ ਸਾਤ ਸਮੁੰਦਹਿ ਮਸੁ^੨ ਕਰਉ, ਕਲਮ ਕਰਉ ਬਨਰਾਇ^੩ ॥
ਬਸੁਧਾ ਕਾਗਦੁ^੪ ਜਉ ਕਰਉ, ਹਰਿ ਜਸੁ ਲਿਖਨੁ ਨ ਜਾਇ ॥੮੧॥

[ਪੰਨਾ ੪੬] ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦, ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ, ਅ: ੧

ਕਾਗਦ ਦੀਪ^੫ ਸਭੈ ਕਰਿ ਕੈ,
ਅਰੁ ਸਾਤ ਸਮੁੰਦਨ ਕੀ ਮਸੁ^੬ ਕੈ ਹੋ ॥
ਕਾਟ ਬਨਾਸਪਤੀ ਸਗਰੀ,
ਲਿਖਬੇ ਹੁ ਕੇ ਲੇਖਨ^੭ ਕਾਜ ਬਨੈ ਹੋ ॥
ਸਾਰਸੁਤੀ ਬਕਤਾ ਕਰਿ ਕੈ,
ਜੁਗਿ ਕੋਟਿ ਗਨੇਸਿ^੮ ਕੈ ਹਾਥ ਲਿਖੈ ਹੋ ॥
ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਨ^੯ ਬਿਨਾ ਬਿਨਤੀ,
ਨ ਤਉ ਤੁਮ ਕੋ ਪ੍ਰਭ ! ਨੈਕ ਰਿਝੈ ਹੋ ॥੧੦੧॥

ਕਬਿੱਤ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ^{੧੦}

ਜਾ ਕੇ ਅਨਿਕ ਫਨੰਗ ਫਨਗੁ ਭਾਰ ਧਰਨਿ ਧਾਰੀ,

- ੧ ਜੋ ਦੋਸ ਅਤੇ ਅਪਰਾਧਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦਾ ।
- ੨ ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦੀ ਸਿਆਹੀ । ੩ ਸਾਰੀ ਵਨਸਪਤੀ ਕਲਮ । ੪ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਕਾਗਜ਼ ।
- ੫ ਦੀਪ । ਭਾਗਵਤ ਆਦਿ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਘਿਰੇ ਹੋਏ ਸੱਤ ਦੀਪ ਇਹ ਲਿਖੇ [ਸੱਤ ਦੀਪ] ਹਨ—ਸੰਭੂ, ਪਲਕ, ਭਾਲਮਲੀ, ਕੁਸ਼, ਭ੍ਰਾਂਚ, ਸਾਕ, ਪੁਸ਼ਕਰ ।
- ੬ ਸਿਆਹੀ । ਫੈਸਲਾਈ ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦੀ । ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ [ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰ] ਲਿਖੇ ਹਨ—ਦੁੱਧ ਦਾ, ਦਹੀ ਦਾ, ਘੀ ਦਾ, ਇੱਥ (ਗੰਨੇ) ਦੇ ਰਸ ਦਾ, ਸ਼ਹਿਦ ਦਾ, ਮਿੱਠੇ ਪਾਣੀ ਦਾ, ਖਾਰੇ ਪਾਣੀ ਦਾ । ੭ ਕਲਮ, ਲੇਖਣੀ । ੮ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਗਣੇਸ਼ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ । ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰਸੁਤੀ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲੇ ਵਚਨ ਬਿਨਾਂ ਕੁਛਾਵਟ ਗਣੇਸ਼ ਲਿਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ੯ ਕਾਲ ਰੁਪ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਤਲਵਾਰ, ਭਾਵ—ਕਾਲ ਦਾ ਭੀ ਕਾਲ ।
- ੧੦ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਸਿੱਖ, ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ ਦੇ ਨੇੜਿਓਂ ਭਾਈ ਸਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੌਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਸੰਮਤ ੧੬੩੬ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਧਾਰਣ ਕੀਤਾ, ਅਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਿਧਾਂਤ ਪੰਜਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਸਮਝਿਆ, ਅਰ ਸਿੱਖ ਮੱਤ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਹੋ ਕੇ ਧਰਮ ਦੇ ਨਿਯਮ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੈਲਾਏ । ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਲਾਹੌਰ, ਆਗਰਾ, ਕਾਸ਼ੀ ਆਦਿਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਉੱਤਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ । ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਵਾਇਆ, ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਲਮ ਤੋਂ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਅਤਿ ਮਨੋਹਰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈ । ਇਹ ਆਖਣਾ ਕੁਝ ਅਤਿ ਉਕਤਿ ਨਹੀਂ ਹੋਉ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੋ ਕੋਈ ਨਹੀਂ । ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਬਚਨ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਇਹ ਬਾਣੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ ਹੈ । ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਛੇਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਭਾਵੇਂ ਸੁਦੀ [ਗੁਰਦਾਸ ਭਾਈ] ੮ ਸੰਮਤ ੧੬੯੪ ਨੂੰ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ ।

ਤਾਹਿ 'ਗਿਰਧਰ' ਕਹੈ ਕਉਨ ਸੀ ਬਡਾਈ ਹੈ^੧ ?
 ਜਾ ਕੋ ਏਕ ਬਾਵਰੋ 'ਬਿਸੁਨਾਥ' ਨਾਮ ਕਹਾਵੈ,
 ਤਾਹਿ 'ਬਿਜਨਾਥ' ਕਹੈ ਕਉਨ ਅਧਿਕਾਈ ਹੈ ?
 ਅਨਿਕ ਅਕਾਰ ਓਅੰਕਾਰ ਕੇ ਬਿਥਾਰੇ ਜਾਹਿ,
 ਤਾਹੀ, 'ਨੰਦ ਨੰਦਨ' ਕਹੈ, ਕਉਨ ਸੋਭਤਾਈ ਹੈ ?
 ਜਾਨਤ ਉਸਤਤਿ ਕਰਤ ਨਿੰਦਿਆ ਅੰਧ ਮੂੜ^੨,
 ਐਸੇ ਅਰਾਧਥੇ ਤੇ ਮੋਨਿ ਸੁਖਦਾਈ ਹੈ^੩ ॥੫੫੫॥

੨. ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਾ

ਨਿੰਦਿਆ ਪਦ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਜਦ ਉਸਤਤਿ ਪਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਹੋਂਦੇ ਹਨ, ਅੰਗੂਣਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਣ ਅਰੋਪਣੇ। ਐਸੇ ਹੀ ਨਿੰਦਾ ਦਾ ਅਰਥ ਗੁਣਾਂ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ ਥਾਪਣੇ ਹੋਂਦਾ ਹੈ, ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਐਸੀ ਉਸਤਤਿ ਅਤੇ ਨਿੰਦਾ ਦਾ ਤਯਾਗ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਝੂਠੀ ਉਸਤਤਿ ਬਰਨ ਵਾਲੇ ਖੁਸ਼ਾਮਦੀ ਔਰ ਪਰਦੋਸ਼ ਅਤੇ ਛਿਦ੍ਰ ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਨਿੰਦਕ, ਨਿਰਾਰਥਕ ਪਾਪ ਸਿਰ ਲੈ ਕੇ ਕਲੰਕਿਤ ਹੋਂਦੇ ਹਨ।

[੨੧੯] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੯ (੧)

ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਾ ਦੋਉ ਤਿਆਗੈ, ਖੋਜੈ ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਨਾ^੧ ॥

[੬੩੩] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੯ (੧੧)

ਨਹ ਨਿੰਦਿਆ ਨਹ ਉਸਤਤਿ ਜਾ ਕੈ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਅਭਿਮਾਨਾ ॥

੧ ਪੁਰਾਣ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਥ ਪੁਰ ਸੋਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਥ ਉਸ ਦਾ ਹਜ਼ਾਰ ਨਵਾਂ ਨਾਉਂ ਲੈ ਕੇ ਨਿੰਤਨੇਮ ਪੁਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਥ ਅਜਿਹਾ ਬਲੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਹਜ਼ਾਰ ਵਣਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਵਣ ਉੱਪਰ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਚੁੱਕੀ ਖੜਾ ਹੈ। ਤਾਈ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਗ ਨੇ ਸਾਗੀ ਜ਼ਮੀਨ ਚੁੱਕੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਕ ਗੋਵਰਧਨ ਪਹਾੜੀ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲਾ ਕਹਿਣਾ, ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ ?

੨ ਮੂੜਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ—ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਵਰੁਣ ਤੋਂ ਪਾਣੀ, ਸ਼ਿਵ ਤੋਂ ਮੈਦਾ.....ਲੈ ਕੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਬਣਾਇਆ, ਖਵਾਜੇ ਪੀਰ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦਾ ਸ਼ਨਾਨ ਲਿਆ। ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨੇ ਦੇਵੀ ਤੋਂ ਕੇਸ਼ ਅਤੇ ਲੱਕੜੀਏ ਤੋਂ ਕੱਢਨੀ ਲੈ ਕੇ ਖਾਲਸਾ ਰਚਿਆ.....ਚਾਰੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਅਤੇ ਇੱਕ ਲੱਖ ਸਿੱਖ ਦਾ ਨਹੁ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਕੀਤਾ.....ਅਰ ਫ਼੍ਰੇਂਚ ਵਸਿ ਹੋ ਕੇ ਅਵਗਯਾ ਬਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦੇ ਕੇ ਸੁਖ ਸੰਪਦਾ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ.....ਆਦਿਕ। ਕੀ ਉਹ ਅਕਲ ਵਾਲੇ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਸਾਡੀ ਸਮਝ ਵਿੱਚ "ਮੂੜ ਰਾਜ" ਦੀ ਪਦਵੀ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਬੁਫ਼ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ।

[ਮੂੜ] ਕੋਹਾ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਅਜੇਹੇ ਮੂੜ ਆਪਣੀ ਪੱਡਿਤਾਈ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਪੋਥੀਆਂ ਨਾ ਲਿਖਦੇ।

੩ ਐਸੀ ਮਹਿਮਾ ਕਰਨ ਨਾਲੋਂ ਚੁੱਪ ਕਰਨਾ ਹੀ ਭਲਾ ਹੈ, (ਸਾਹੁਕਤਾਵਲੀ)

"ਮੁਢ ਸੋਡੇ ਕਫੈ ਮੋਨ।"

੪ ਅਚਲ ਅਰ ਅਵਿਨਾਸੀ ਪਦ।

ਹਰਖ ਸੋਗ ਤੇ ਰਹੈ ਨਿਆਰਉ, ਨਾਹਿ ਮਾਨ ਅਪਮਾਨਾ ॥
 ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਸਗਲ ਤਿਆਗੈ, ਜਗ ਤੇ ਰਹੈ ਨਿਰਾਸਾ ॥
 ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਜਿਹ ਪਰਸੈ ਨਾਹਿਨਿ, ਤਿਹ ਘਟਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਨਿਵਾਸਾ ॥

[੬੮੫] ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੯ (੩)

ਪਰ ਨਿੰਦਾ ਉਸਤਤਿ ਨਹ ਜਾ ਕੈ ਕੰਚਨ ਲੋਹ ਸਮਾਨੋ ॥
 ਹਰਖ ਸੋਗ ਤੇ ਰਹੈ ਅਤੀਤਾ^੧ ਜੋਗੀ ਤਾਹਿ ਬਖਾਨੋ ॥

[੧੦੮੧] ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੧ (੨੦)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝੈ ਸਬਦਿ ਪਤੀਜੈ ॥ ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਾ ਕਿਸ ਕੀ ਕੀਜੈ ॥
 ਚੀਨਹੁ ਆਪੁ^੨, ਜਪਹੁ ਜਗਦੀਸਰੁ, ਹਰਿ ਜਗੰਨਾਥੁ ਮਨਿ ਭਾਇਆ ॥੧੩॥

੩. ਉਜਾੜ

[੧੦੫] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫ (੩੭)

ਜਿਥੈ ਨਾਮੁ ਨ ਜਪੀਐ ਮੇਰੇ ਗੋਇਦਾ^੩, ਸੇਈ ਨਗਰ ਉਜਾੜੀ ਜੀਉ ॥

[੭੦੭] ਵਾਰ ਜੈਤਸਰੀ ਮਃ ੫ (੯)

ਕਉਤਕ ਕੋਡ^੪ ਤਮਾਸਿਆ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਸੁ ਨਾਉ ॥
 ਨਾਨਕ ਕੋਡੀ^੫ ਨਰਕ ਬਰਾਬਰੇ ਉਜੜੁ ਸੋਈ ਬਾਉ ॥

੪. ਉੱਥਾਨਿਕਾ

ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਮਨ-ਬਲਪਿਤ ਉੱਥਾਨਿਕਾ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖ ਕੇ, ਉਸ ਦਾ ਕਰਤਾ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਅਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਅਤੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੱਥੀਂ ਉੱਥਾਨਿਕਾ ਦਾ ਲਿਖੇ ਜਾਣਾ ਕਲਪਿਆ ਹੈ^੧ ਪਰ ਬਹੁਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਉੱਥਾਨਿਕਾ ਮੂਲੋਂ ਅਸੰਗਤ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—

“ਸੁਖੀ ਬਸੈ ਮਸਕੀਨੀਆ ਆਪੁ ਨਿਵਾਰਿ ਤਲੇ ॥”

ਦੀ ਉੱਥਾਨਿਕਾ ਘੜੀ ਹੈ ਕਿ ਮਸਕੀਨੀਆ ਪਹਿਲਵਾਨ ਉਪਕਾਰ ਵਾਸਤੇ ਮੱਲ ਅਖਾੜੇ ਵਿੱਚ ਢਹਿ ਪਿਆ। “ਕੀੜਾ ਬਾਪਿ ਦੇਇ ਪਾਤਿਸਾਹੀ” ਦੀ ਉੱਥਾਨਿਕਾ ਲਿਖੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਕੀਟ ਨਗਰ ਗਏ, ਉਥੇ ਕੀੜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜ ਸੀ, ਇਕ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਕੀੜਿਆਂ ਨੇ ਪਾਤਲੋਂ ਜ਼ਹਿਰ ਲਿਆ ਕੇ ਮਾਰ ਮੁਕਾਈ, ਆਦਿ।

੧ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ, ਹਰਖ ਸੋਗ ਦੇ ਅਸਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾ।

੨ ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਭਾਤੀ ਪਾਓ, ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਜੋ ਕਰਮ ਨਿੰਦਾ ਦਾ ਕਾਰਣ ਸਮਝਦੇ ਹੋ, ਉਹ ਕਿਤੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਨਹੀਂ? ੩ ਮੇਰੇ ਕੋਵਿੰਦ ਦਾ। ੪ ਕ੍ਰੋੜਾ ਹੀ।

੫ ਬੀਜੋਂ, ਭਾਵ ਅਨੰਤ। ੬ ਪੰਡਿਤ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਪੋਥੀ ਤਦੋਂ ਨਿਵਾਸੀ ਰਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲਿਖੀ ਹੈ।

ਜੋ ਉੱਥਾਨਿਕਾ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਯੁਕਤਿ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ ਉਹ ਮੰਨਣੀ ਚਾਹੀਏ, ਜਿਵੇਂ ਜਗੰਨਾਥ ਜਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ “ਗਗਨ ਮੈ ਥਾਲੁ” ਬਬਦ ਉਚਾਰਿਆ, ਗਯਾ ਤੀਰਥ ਤੇ ‘ਪਿੰਡੁ ਪਤਲਿ ਮੇਰੀ ਕੇਸਉ ਕਿਰਿਆ’ ਕਥਨ ਕੀਤਾ, ਇਤਯਾਦਿ ।

ਸਾਰੇ ਬਬਦਾਂ ਦੀ ਉੱਥਾਨਿਕਾ ਤਯਾਗਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ, ਕਈ ਉੱਥਾਨਿਕਾ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਾਣੇ ਬਿਨਾਂ ਬਬਦ ਦਾ ਭਾਵ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਜਿਵੇਂ—

“ਜੇ ਰਤੁ ਲਗੈ ਕਪੜੈ ਜਾਮਾ ਹੋਇ ਪਲੀਤੁ ॥

ਜੇ ਰਤੁ ਪੀਵਹਿ ਮਾਣਸਾ ਤਿਨ ਕਿਉ ਨਿਰਮਲੁ ਚੀਤੁ ॥ (ਮਃ ੧, ਵਾਰ ਮਾਝ)

ਇਸ ਦੀ ਉੱਥਾਨਿਕਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ, ਖੁਨ ਆਲੂਦਾ ਵਸਤੂ ਧੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂਕਿ ਉਹ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਸਕੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਹੁ ਪੇਸ਼ਾਬ ਆਦਿ ਨਾਲ ਪਲੀਤ ਹੋਇਆ ਵਸਤੂ ਪਹਿਨ ਕੇ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਨਾ ਬਰਾ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਪਸ਼ੂ ਦਾ ਖੁਨ ਅਜੇਹਾ ਅਪਵਿੱਤ੍ਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਉਹ ਲੋਕ ਪਵਿੱਤ੍ਰ-ਮਨ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਲਹੂ ਪੀਂਦੇ, ਭਾਵ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰ ਕੇ ਰਿਸ਼ਵਤ ਆਦਿ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ?

ਵਿਚਾਰਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਵੇਕ ਭੁੱਧਿ ਨਾਲ ਯੋਗਜ ਅਤੇ ਅਯੋਗਜ ਉੱਥਾਨਿਕਾ ਦਾ ਨਿਰਣਯ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਏ ।

੫. ਉਦਾਸੀ

ਜਗਤ ਤੋਂ ਉਦਾਸੀਨ ਹੋ ਕੇ ਘਰ-ਬਾਰ ਤਯਾਗਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਨਾਮ ਉਦਾਸੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਭ ਬੁਛ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਭੀ ਜੋ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਯਾ ਵਿੱਚ ਖੱਚਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੀ ਉਦਾਸੀ ਸੰਗਯਾ ਹੈ^੧ ।

੧ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਜਦ ਜਗਤ ਜਲੰਦੇ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤਿ ਦੇਣ ਲਈ ਦੇਸ਼ਾਂਤਰੀ ਵਿਚਰਣ ਵਾਸਤੇ ਸੇਤੁ ਬਾਣਾ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ, ਅਰ ਜਿਸ ਲਿਬਾਸ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਦੀ [ਉਦਾਸੀ] ਸਮਾਤ ਬਣਾਈ, ਉਸ ਦੀ ਭੀ “ਉਦਾਸੀ” ਸੰਗਯਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—
“ਬਾਬੇ ਭੋਖ ਬਣਾਇਆ ਉਦਾਸੀ ਕੀ ਗੋਤਿ ਚਲਾਈ ।” (ਵਾਰ ੧/੨੪)

ਇਹ ਭੋਖ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਸੰਪਰਦਾ ਦਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਬਾਣਾ ਹੀ ਨਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ, ਇਹ ਦੱਸਣ ਲਈ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—

ਵਿਹਿ ਬਾਬਾ ਆਇਆ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰਿ ਭੋਖੁ ਉਦਾਸੀ ਸਗਲ ਉਤਾਰਾ । (ਵਾਰ ੧/੩੮)

ਯੋਗਿਰਾਜ ਸ੍ਰੀ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਚੋਲਾ ਬਣਾਇਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਚੋਲੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਧੁੰਦੇ (ਧੁੰਦੇ) ਉਦਾਸੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਹਨ ।

“ਬਾਨੂ ਹਸਨਾ, ਫੂਲ, ਪੁਨ, ਕੌਂਦਾ, ਅਰੁ ਅਲਮਸਤ ।

ਮੁੱਖ ਉਦਾਸੀ ਏ ਭਏ ਬਹੁਰੇ ਸਾਧੁ ਸਮਸਤ । (ਗ੍ਰੰ ਪ੍ਰ: ਸੂਰਜ)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਛੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਮਿਲਾ ਕੇ ਦਸ ਨਾਮੀ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੁ ਆਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਉਦਾਸੀ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੇਸ਼ਾਂਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਗੁਰਮਤ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਯੋਗਜ ਹੈ । [ਦਸ ਨਾਮ ਉਦਾਸੀ]

[੪੩੭] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧ ਛੰਤ (੩)

ਹਰਿ ਕੀ ਭਗਤਿ ਰਤੇ ਬੈਰਾਗੀ, ਬੂਕੇ ਮੋਹ ਪਿਆਸਾ ॥

ਨਾਨਕ, ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਪਤੀਏ, ਵਿਰਲੇ ਦਾਸ ਉਦਾਸਾ ॥

[੯੯੨] ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ (੧੧)

ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਬਾਹਰਿ ਘਰਿ ਏਕੋ ਨਾਨਕੁ ਭਇਆ ਉਦਾਸੀ ॥

[੧੦੭੦] ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੪ (੨)

ਵਿਚੇ ਗ੍ਰਿਹ ਸਦਾ ਰਹੈ ਉਦਾਸੀ ਜਿਉ ਕਮਲੁ ਰਹੈ ਵਿਚਿ ਪਾਣੀ ਹੇ ॥੧੦॥

[੧੩੩੨] ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮਹਲਾ ੧ (੧੭)

ਸੋ ਗਿਰਗੀ ਸੋ ਦਾਸੁ ਉਦਾਸੀ ਜਿਨਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਪੁ ਪਛਾਨਿਆ^੧ ॥

ਨਾਨਕੁ ਕਹੈ ਅਵਰੁ ਨਹੀ ਦੂਜਾ ਸਾਥ ਸਬਦਿ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥੫॥

ਕਬਿੱਤ—ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ

ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਸਗ-ਜੀਵਨ ਜੁਗਤਿ ਜਾਨੀ

ਸਲਿਲ^੨ ਕਮਲ ਗਤਿ ਮਾਇਆ ਮੈ ਉਦਾਸੀ ਹੈ ॥੨੪੮॥

੬. ਉਦਾਰ

ਉਦਾਰ ਹੋਣਾ, ਅਰਥਾਤ ਦਾਨੀ ਬਣਨਾ, ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਨਿਯਮ ਹੈ। ਜੋ ਧਰਮ ਕਿਰਤ ਨਾਲ ਪਦਾਰਥ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਭ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਯੋਗ ਰੀਤਿ ਨਾਲ ਖਰਚਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਉਦਾਰ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਲੂਮ ਰਹੇ ਕਿ ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਉਦਾਰਤਾ ਅਤੇ ਬਿਤ ਅਨੁਸਾਰ^੩ ਜੁਗਤ ਨਾਲ ਵਰਤਣ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕਿਰਪਣਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

[੨੭੩] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ ੫ (੮)

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਅਨਾਥ ਕਾ ਨਾਥੁ ॥

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕਾ ਸਤ ਉਪਰਿ ਹਾਥੁ^੪ ॥

[੧੨੪੫] ਮਹਲਾ ੧ ਵਾਰ ਸਾਰੰਗ (੨੨)

ਘਾਲਿ ਖਾਇ^੫ ਕਿਛੁ ਹਥਹੁ ਦੇਇ ॥ ਨਾਨਕ, ਰਾਹੁ^੬ ਪਛਾਣਹਿ ਸੇਇ ॥

੧ ਆਪਣੀ ਅਸਲਿਯਤ ਸਮਝੀ ਹੈ।

੨ ਪਾਣੀ।

੩ “ਜੇਸਾ ਬਿਤੁ ਤੇਸਾ ਹੋਇ ਵਰਤੈ, ਅਪੁਨਾ ਬਲੁ ਨਹੀ ਹਾਰੈ ॥” (ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੬੭੯)

੪ ਬਰਤਾਰ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਗਯਾਤਾ ਤਰ੍ਹਾਂਵੇਤਾ ਦਾ ਹੱਥ, ਸਭ ਦੇ ਹੱਥ ਉਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਉਹ ਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਹੱਥ, ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹੱਥ ਹੇਠ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

੫ ਮੋਹਨਤ ਮੁਸ਼ੱਕਤ ਨਾਲ ਕਮਾ ਕੇ।

੬ ਸੁਮਾਰਗ, ਰਾਹੇ ਰਾਸਤ।

੭. ਉੱਦਮ

ਸਿੱਖ ਮੱਤ ਵਿੱਚ ਉੱਦਮ (ਪੁਰਸਾਰਥ) ਦੀ ਭਾਰੀ ਮਹਿਮਾ ਹੈ। ਜੋ ਧਰਮ ਕਿਰਤ ਨਾਲ ਨਿਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਆਲਸੀ ਹੋ ਕੇ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਨਿਯਮ “ਦਾਨ” ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਅਰ ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸੁਖ ਪੂਰਵਕ ਵਿਤੀਤ ਹੋਂਦਾ ਹੈ।

[੫੨੨] ਮਹਲਾ ੫ ਵਾਰ ਗੁਜਰੀ ੨ (੧੭)

ਉਦਮੁ ਕਰੇਦਿਆ ਜੀਉ ਤੂੰ^੧, ਕਮਾਵਦਿਆ ਸੁਖ ਭੁੰਝੁ^੨ ॥

ਧਿਆਇਦਿਆ ਤੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲੁ, ਨਾਨਕ ਉਤਰੀ ਚਿੰਤ^੩ ॥

[੧੦੬੬] ਮਹਲਾ ੫ ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ (੭)

ਆਗਾਹਾ ਰੂ ਤ੍ਰਾਘਿ, ਪਿਛਾ ਫੇਰਿ ਨ ਮੁਹਡੜਾ^੪ ॥

[੧੩੭੧] ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ (੧੩੮)

ਕਬੀਰ ਕਾਲਿ ਕਰੰਤਾ ਅਬਹਿ ਕਰੁ, ਅਬ ਕਰਤਾ ਸੁ ਇਤਾਲ^੫ ॥

੮. ਉਦਿਆਨ ਭ੍ਰਮਣ

ਗੁਰਮਤ ਦੇ ਸੱਚੇ ਮਾਰਗ ਤੋਂ ਭੁੱਲ ਕੇ ਅੰਧ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ, ਜੋ ਅਗਿਆਨ ਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਿਤਰਦੇ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਔਝੜ ਭ੍ਰਮਣ ਸੌਂਦਦੇ ਹਨ।

[੭੦੭] ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੫, ਵਾਰ ਜੈਤਸਰੀ (੯)

ਬਸੰਤਿ ਸੁਰਗ ਲੋਕਹ, ਜਿਤਤੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਨਵ ਖੰਡਣਹ^੧ ॥

ਬਿਸਰੰਤ ਹਰਿ ਗੋਪਾਲਹ ਨਾਨਕ, ਤੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਉਦਿਆਨ ਭਰਮਣਹ ॥੧॥

[੭੭੩] ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪, ਛੰਤ (੧)

ਕੂੜੁ ਕਪਟੁ ਕਮਾਵੈ ਮਹਾ ਦੁਖੁ ਪਾਵੈ, ਵਿਣੁ ਸਤਿਗੁਰ ਮਗੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥

ਉਝੜੁ ਪੰਥਿ ਭ੍ਰਮੈ ਗਾਵਾਰੀ, ਖਿਨੁ ਖਿਨੁ ਧਕੇ ਖਾਇਆ ॥

੧ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਉੱਦਮ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਵਿਤੀਤ ਕਰ।

੨ ਧਰਮ ਕਿਰਤ ਨਾਲ ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਕਮਾ ਕੇ ਸੁਖ ਭੋਗ, ਭਾਵ-ਕ੍ਰਿਪਣਤਾ ਕਰਕੇ ਦੁਖੀ ਜੀਵਨ ਨਾ ਬਿਤਾ।

੩ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਣ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲ। ਐਸਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਤੂੰ ਦੋਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਸਚਿੰਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

੪ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧ, ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਪਾਸਾ ਨਾ ਪਰਤ।

੫ ਤੁਰਤ, ਇਸੇ ਕਾਲ, ਫੇਰਨ।

੬ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੌਂ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਹੈ—ਕੂੜੁ, ਹਿਰੇਨ੍ਯਮਯ, ਇਲਾਵ੍ਰਤ, ਕੇਤੁਮਾਲ, ਹਰਿਵਰਸ, ਰੇਮਯਕ [ਨੌਂ ਖੰਡ] ਕਿੰਪੁਰਸ਼, ਭਵ ਅਤੇ ਭਾਰਤ।

੯. ਉਪਦੇਸ਼

ਸਾਡੇ ਹਿੱਤ ਲਈ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪਦ-ਪਦ ਵਿੱਚ ਜੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰਨੀ ਅਸੰਭਵ ਹੈ, ਪਰ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਾਸਤੇ ਬੁਛ ਇਕ ਉਪਦੇਸ਼-ਪੁਰਤ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਸੀਂ ਭੋਗ ਮੋਖ ਦਾ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ।

[੫੧] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੫ (੨੫)

ਸੰਚਿ ਹਰਿ ਧਨੁ, ਪੂਜਿ ਸਤਿਗੁਰੁ, ਛੋਡਿ ਸਗਲ ਵਿਕਾਰ ॥
ਜਿਨਿ ਤੂੰ ਸਾਜਿ ਸਵਾਰਿਆ ਹਰਿ ਸਿਮਰਿ, ਹੋਇ ਉਧਾਰੁ ॥...
ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਦਇਆ ਕਮਾਵੈ, ਏਹ ਕਰਣੀ ਸਾਰ ॥
ਆਪੁ ਛੋਡਿ ਸਭ ਹੋਇ ਰੇਣਾ ਜਿਸੁ ਦੇਇ ਪ੍ਰਭੁ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ॥

[੧੪੧] ਮਹਲਾ ੪ ਵਾਰ ਮਾਝ (੮)

ਪਰਹਰਿ^੧ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਭੂਨੁ ਨਿੰਦਾ, ਤਜਿ ਮਾਇਆ, ਅਹੰਕਾਰੁ ਚੁਕਾਵੈ ॥
ਤਜਿ ਕਾਮੁ, ਕਾਮਿਨੀ ਮੋਹੁ ਤਜੈ, ਤਾ ਅੰਜਨ ਮਾਹਿ ਨਿਰੰਜਨੁ ਪਾਵੈ^੨ ॥

[੧੫੪] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੧ (੧੩)

ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ, ਸਿਖ ਹਮਾਰੀ ॥
ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ^੩ ਕੀਤਾ ਰਹਸੀ, ਮੇਰੇ ਜੀਅਝੇ, ਬਹੁਝਿ ਨ ਆਵੈ ਵਾਰੀ ॥

[੨੦੯] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੩੭)

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸੁਰ, ਮਨ ਤਾ ਕੀ ਓਟ ਗਹੀਜੈ ਰੇ ॥
ਜਿਨਿ ਧਾਰੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਖੰਡ ਹਰਿ, ਤਾ ਕੇ ਨਾਮੁ ਜਪੀਜੈ ਰੇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਮਨ ਕੀ ਮਤਿ ਤਿਆਗਹੁ ਹਰਿ ਜਨ, ਹੁਕਮੁ ਬੁਝਿ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ਰੇ ॥
ਜੋ ਪ੍ਰਭੁ ਕਰੈ ਸੋਈ ਭਲ ਮਾਨਹੁ, ਸੁਖਿ ਦੁਖਿ ਓਹੀ ਧਿਆਈਐ ਰੇ ॥੧॥
ਕੋਟਿ ਪਤਿਤ ਉਧਾਰੇ ਖਿਨ ਮਹਿ, ਕਰਤੇ ਬਾਰ ਨ ਲਾਗੈ ਰੇ^੪ ॥
ਦੀਨ ਦਰਦ ਦੁਖ ਭੰਜਨ ਸੁਆਮੀ; ਜਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਿਸਹਿ ਨਿਵਾਜੈ ਰੇ ॥੨॥
ਸਭ ਕੇ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਕ, ਜੀਅ ਪ੍ਰਾਨ ਸੁਖ ਸਾਗਰੁ ਰੇ ॥
ਦੇਂਦੇ ਤੋਟਿ ਨਾਹੀ ਤਿਸੁ ਕਰਤੇ, ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਰਤਨਾਗਰੁ^੫ ਰੇ ॥੩॥
ਜਾਚਿਕੁ ਜਾਚੈ ਨਾਮੁ ਤੇਰਾ ਸੁਆਮੀ, ਘਟ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਸੋਈ ਰੇ ॥
ਨਾਨਕੁ ਦਾਸੁ ਤਾ ਕੀ ਸਰਣਾਈ, ਜਾ ਤੇ ਬ੍ਰਿਥਾ^੬ ਨ ਕੋਈ ਰੇ ॥੪॥੧੬॥

੧ ਤਨਾਗ ਕੇ । ੨ ਮਾਯਾ ਰੂਪ ਪ੍ਰਪੰਚ ਵਿੱਚ ਵਰਤਦਾ ਹੋਇਆ, ਸ਼ੁੱਧ ਨਿਰਵਿਕਾਰ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ । ੩ ਸੁਤ ਕਰਮ । ੪ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਨੀਚੇ ਉੱਚ ਬਣਾਉਂਦੇ ਚਿਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ । ੫ ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਖਾਨ, ਗੁਣ ਸਮੁੰਦਰ । ੬ ਖਾਲੀ, ਨਿਰਾਸ਼ ।

[੨੧੯] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੯ (੧)

ਸਾਧੋ, ਮਨ ਕਾ ਮਾਨੁ ਤਿਆਗਉ ॥^੧

ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਸੰਗਤਿ ਦੁਰਜਨ ਕੀ ਤਾ ਤੇ ਅਹਿਨਿਸਿ ਭਾਗਉ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਸੁਖੁ ਦੁਖੁ ਦੋਨੋ ਸਮ ਕਰਿ ਜਾਨੈ ਅਉਰੁ ਮਾਨੁ ਅਪਮਾਨਾ ॥

ਹਰਖ ਸੋਗ ਤੇ ਰਹੈ ਅਤੀਤਾ, ਤਿਨਿ ਜਗਿ ਤਤੁ ਪਛਾਨਾ ॥੧॥

[੨੨੦] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੯ (੮)

ਮਨ ਰੇ ਕਹਾ ਭਇਓ ਤੈ ਬਉਰਾ ॥

ਅਹਿਨਿਸਿ ਅਉਧ ਘਟੈ ਨਹੀ ਜਾਨੈ, ਭਇਓ ਲੋਭ ਸੰਗਿ ਹਉਰਾ^੨ ॥

[੨੪੯] ਗਉੜੀ ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੪)

ਰੋਸੁ ਨ ਕਾਹੁ ਸੰਗ ਕਰਹੁ, ਆਪਨ ਆਪੁ ਬੀਚਾਰਿ ॥^੩ਹੋਇ ਨਿਮਾਨਾ^੪ ਜਗਿ ਰਹਹੁ, ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਪਾਰਿ ॥^੫

[੩੨੨] ਮਹਲਾ ੫, ਵਾਰ ਗਉੜੀ (੧੭)

ਜਿਸੁ ਸਰਬ ਸੁਖਾ ਫਲ ਲੋਕੀਅਹਿ, ਸੋ ਸਚੁ ਕਮਾਵਉ ॥

ਨੇੜੈ ਦੇਖਉ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ^੬, ਇਕੁ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਉ ॥

ਹੋਇ ਸਗਲ ਕੀ ਰੇਣੁਕਾ, ਹਰਿ ਸੰਗਿ ਸਮਾਵਉ ॥

ਦੂਖੁ ਨ ਦੇਈ ਕਿਸੈ ਜੀਅ, ਪਤਿ ਸਿਉ ਘਰਿ ਜਾਵਉ ॥

[੩੯੭] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ (੧੦੭)

ਸੋਈ ਕੰਮੁ ਕਮਾਇ, ਜਿਤੁ ਮੁਖੁ ਉਜਲਾ^੭ ॥

[੮੮੩] ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ (੨)

ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਵਹੁ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਿਵ ਲਾਵਹੁ, ਆਤਮੁ ਚੀਨਹੁ^੮ ਭਾਈ ॥

੧ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਣ, ਰੂਪ, ਵਿਦਯਾ, ਧਨ ਵਿੱਚ ਵੱਡਾ ਮੰਨ ਕੇ ਹਉਮੈ ਅੰਬਰੁ ਫੁੱਲਣਾ [ਮਾਨ]

“ਮਾਨ” ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਤਤਾਗਣਾ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਕਰਮ ਹੈ—

“ਕਬੀਰ ਮਾਇਆ ਤਜੀ ਤ ਕਿਆ ਭਇਆ, ਜਉ ਮਾਨੁ ਤਜਿਆ ਨਹੀ ਜਾਇ ॥

ਮਾਨ ਮੁਨੀ ਮੁਨਿਵਰ ਗਲੇ, ਮਾਨੁ ਸਭੈ ਕਉ ਖਾਇ ॥” ੧੫੬॥ (ਪੰਨਾ ੧੩੭੨)

੨ ਹਲਕਾ । ਵਜ਼ਨ ਫੱਡ ਕੇ । ਦੀਨ ।

੩ ਸਭ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜਿਹਾ ਵਿਚਾਰੋ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਥਾਤਾਂ ਤੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਨੰਦ, ਸ਼ੋਕ, ਲਾਭ ਅਤੇ ਹਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਉਹੋ ਜੇਹਾ ਹੀ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਸਮਝੋ ।

੪ ਨਿਰਮਾਨ । [ਨਿਰਮਾਣ]

੫ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਵਿਸ਼ਟਿ ਨਾਲ ਪਾਰ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੋਵੇਗਾ ।

੬ “ਨਿਕਟਿ ਬੁਝੈ ਸੇ ਬੁਰਾ ਕਿਉ ਕਰੈ ॥” (ਭੋਰਉ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੧੧੩੯)

੭ ਉਹ ਕਰਮ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮੌਕੇ ਕਾਲਖ ਦਾ ਟਿੱਕਾ ਨਾ ਲੱਗੇ ।

੮ ਸਭ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਵੇਖੋ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਅਸਲਿਯਤ ਸਮਝੋ ।

ਨਿਕਟਿ ਕਰਿ ਜਾਣਹੁ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੁ ਹਾਜਰੁ, ਕਿਸੁ ਸਿਉ ਕਰਹੁ ਬੁਰਾਈ^੧ ॥

[੯੦੨] ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੯ (੮੧)

ਪ੍ਰਾਨੀ, ਨਾਰਾਇਨ ਸੁਧਿ ਲੇਹਿ ॥

ਛਿਨੁ ਛਿਨੁ ਅਉਧ ਘਟੈ ਨਿਸਿ ਬਾਸੁਰ, ਬਿਥਾ ਜਾਤੁ ਹੈ ਦੇਹ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਰਨਾਪੇ ਬਿਖਿਅਨ ਸਿਉ ਖੋਇਓ, ਬਾਲਪਨੁ ਅਗਿਆਨਾ ॥

ਬਿਰਧਿ ਤਇਓ ਅਜਹੁ ਨਹੀ ਸਮਝੈ, ਕਉਨ ਕੁਮਤਿ ਉਰਝਾਨਾ ॥੧॥

ਮਾਨਸ ਜਨਮੁ ਦੀਓ ਜਿਹ ਠਾਕੁਰਿ, ਸੇ ਤੇ ਕਿਉ ਬਿਸਰਾਇਓ ॥

ਮੁਕਤੁ ਹੋਤ ਨਰ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰੈ ਨਿਮਖ^੨ ਨ ਤਾ ਕਉ ਗਾਇਓ ॥੨॥

ਮਾਇਆ ਕੋ ਮਦੁ ਕਹਾ ਕਰਤੁ ਹੈ ? ਸੰਗਿ ਨ ਕਾਹੂ ਜਾਈ ॥

ਨਾਨਕੁ ਕਹਤੁ ਚੇਤਿ ਚਿੰਤਾਮਨਿ^੩, ਹੋਇ ਹੈ ਅੰਤਿ ਸਹਾਈ ॥੩॥੩॥੮੧॥

[੧੦੨੫] ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ਸੋਲਹੇ (੬)

ਛੋਡਹੁ ਪ੍ਰਾਣੀ, ਥੂੜ ਕਥਾੜਾ^੪ ॥...

ਸਾਕਤ ਬੁਝਿ ਪਚਹਿ ਮਨਿ ਹਉਮੈ, ਦੁਹੁ ਮਾਰਗਿ^੫ ਪਚੈ ਪਚਾਈ ਹੇ ॥੬॥

ਛੋਡਹੁ ਨਿੰਦਾ, ਤਾਤਿ^੬ ਪਚਾਈ ॥ ਪੜਿ ਪੜਿ ਦਝਹਿ ਸਾਤਿ ਨ ਆਈ ॥...[ਨਿੰਦਾ]

ਛੋਡਹੁ ਕਾਮ ਝੋਧੁ ਬੁਰਿਆਈ ॥ ਹਉਮੈ ਧੰਧੁ ਛੋਡਹੁ ਲੰਪਟਾਈ ॥...

ਬੋਲਹੁ ਸਾਚੁ, ਪਛਾਣਹੁ ਅੰਦਰਿ ॥ ਦੂਰਿ ਨਾਹੀ ਦੇਖਹੁ ਕਰਿ ਨੰਦਰਿ^੭ ॥ [ਸਚ]

ਬਿਘਨੁ ਨਾਹੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਤਰੁ ਤਾਰੀ, ਇਉ ਭਵਜਲੁ ਪਾਰਿ ਲੰਘਾਈ ਹੇ ॥੧੨॥

[੧੦੩੦] ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੧ (੧੦)

ਸਤ ਸੰਤੋਖਿ ਰਹੁ ਜਨ ਭਾਈ ॥ ਖਿਆ ਗਹੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣਾਈ ॥ [ਖਿਆ]

ਆਤਮੁ ਚੀਨਿ ਪਰਾਤਮੁ ਚੀਨਹੁ^੮, ਗੁਰ ਸੰਗਤਿ ਇਹੁ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੇ ॥੮॥

[੧੨੫੪] ਮਲਾਰ ਮਹਲਾ ੧ (੧)

ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਹਸਣਾ ਸਉਣਾ, ਵਿਸਰਿ ਗਇਆ ਹੈ ਮਰਣਾ ॥

ਖਸਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਖੁਆਰੀ ਕੀਨੀ, ਪ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵਣੁ ਨਹੀ ਰਹਣਾ ॥੧॥

੧ ਜੋ ਵਾਹਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰ-ਨਾਜ਼ਰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਬੁਰਿਆਈ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਭੀ ਮਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ।

੨ ਅੱਖ ਦੇ ਫੁਰਨੇ ਮਾੜ੍ਹ, ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਥੋੜਾ ਸਮਾਂ ਭੀ ।

੩ ਜੋ ਮਨ ਚਿਤਵੇ ਪਦਾਰਥ ਦਾਨ ਫਰਦਾ ਹੈ, ਫਰਤਾਰ । ੪ ਗੰਦ, ਥੂੜਾ । [ਝੂਠ]

੫ ਮੰਦਾ ਰਾਹ । ਕੁਮਾਰਗ ।

੬ ਈਰਖਾ । ਹਸਦ । ਸਾੜਾ ।

੭ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਨਾਲ ਵੇਖੋ ।

੮ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਯਥਾਰਥ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ । ਅਥਵਾ ਆਪਣਾ ਅਰ ਦੂਜੇ ਦਾ ਮਨ ਇੱਕੋ ਸਮਝੋ ।

ਕਬਿੱਤ—ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ
 ਆਪਨੇ ਸੁਅੰਨਿ^੧ ਜੈਸੇ ਲਾਗਤ ਪਿਆਰੇ ਜੀਅ,
 ਜਾਨੀਐ ਵੈਸੇ ਦੀ ਪਿਆਰੇ ਸਕਲ ਸੰਸਾਰ ਕਉ ।
 ਆਪਨੇ ਦਰਬੁ ਜੈਸੇ ਰਾਖੀਐ ਜਤਨ ਕਰਿ,
 ਵੈਸੇ ਦੀ ਸਮਝਿ ਸਭ ਕਾਹੂੰ ਕੇ ਬਿਉਹਾਰ ਕਉ ।
 ਅਸਤੁਤਿ ਨਿੰਦਾ ਸੁਨਿ ਬਿਆਪਤ ਹਰਖ ਸੋਗ,
 ਵੈਸੀਐ ਲਗਤ ਜਗ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਉ ।
 ਜੈਸੇ ਕੁਲ ਧਰਮੁ ਕਰਮੁ ਜੈਸੇ ਜੈਸੇ ਕਾ ਕੋ,
 ਉਤਮ ਕੈ ਮਾਨਿ ਜਾਨਿ ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਬਾਰ ਕਉ^੨ ॥੩੯੮॥
 ਜੈਸੇ ਨੈਨ ਬੈਨ ਪੰਖ ਸੁੰਦਰ ਸਰਬੰਗ^੩ ਮੋਰ,
 ਤਾ ਕੇ ਪਗ ਓਰ ਦੇਖਿ ਦੇਖ ਨ ਬੀਚਾਰੀਐ ।
 ਸੰਦਲ ਸੁਗੰਧ ਅਤਿ ਕੰਮਲ ਕਮਲ ਜੈਸੇ,
 ਕੰਟਕਿ^੪ ਬਿਲੋਕਿ ਨ ਅਉਗਨ ਉਰਧਾਰੀਐ ।
 ਜੈਸੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲ ਮਿਸਟਿ ਗੁਨਾਦਿ ਸ੍ਵਾਦ,
 ਬੀਜ ਕਰਵਾਈ ਕੈ ਬੁਰਾਰੀ ਨ ਸਮਾਰੀਐ^੫ ।
 ਤੈਸੇ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਦਾਨ ਸਤਹੂੰ ਸੈ ਮਾਂਗਿ ਲੀਜੈ,
 ਬੰਦਨਾ ਸਕਲ ਭੂਤ ਨਿੰਦਾ ਨ ਤਕਾਰੀਐ^੬ ॥੩੯੯॥
 ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ, 'ਸਾਖੀ ੧੫੭—'ਸਤਿ ਨਾਮੁ' ਕਾ ਸ਼ਬਦ
 ਚਿੱਤ ਕਰ ਕੇ ਪੜ੍ਹੋ, ਭਲਿਆਈ ਕਰੋ, ਦਾਨ ਕਰੋ, ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਗੁੱਸਾ ਨਾ ਕਰੋ,
 ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਅਨਿੱਤ ਜਾਣੋ, ਸ਼ਬਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੋ ਪੀਵੋ, ਤੁਹਾਡੀ ਕਲਿਆਣ ਹੋਵੇਗੀ ।

੧ ਪੁੱਤ੍ਰ, ਸੁਨ ।

੨ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੁਲ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਰੀਤਿ ਪਰ ਤਰਕ ਕਰ ਕੇ ਮਨ ਨਹੀਂ ਦੁਖਾਉਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਭਰਮ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਪਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿੱਤ੍ਰਤਾ ਅਰੁ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਕੁਮਾਰਗੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਸੁਮਾਰਗ ਪਾਉਣਾ ਲੋੜੀਏ । ਕਬਿੱਤ ਦਾ ਭਾਵ 'ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ' ਦੀ ਇਸ ਤੁਕ ਅਨੁਸਾਰ—'ਜੇਹਾ ਵੇਖਹਿ ਤੇਹਾ ਵੇਖੁ'—ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇਹਾ ਹਿੱਤ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਤੇਹਾ ਸਤਸ ਲਈ ਚਾਹੋ ਅਤੇ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ, ਉਹ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਨਾ ਚਾਹੋ ।

[ਆਪਣੇ ਜੇਹਾ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖੋ]

- ੩ ਸਰਵਾਂਕ । ੪ ਚੰਨਣ ਨੂੰ ਕੋੜਾ ਅਤੇ ਕਮਲ ਨੂੰ ਕੰਡਿਆਂ ਵਾਲਾ ਦੇਖ ਕੇ ।
 ੫ ਅੰਬ, ਸੀਤਾ ਫਲ (ਸ਼ਰੀਫ਼ਾ) ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਬੀਜਾਂ ਵਿੱਚ ਕਸੈਲਾ ਸ਼ਬਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ੬ ਮਿਠਾਸ (ਗੁਣ) ਗਹਿਣ ਸਭ ਥਾਂ ਤੋਂ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਏ ਅਤੇ [ਗੁਣ ਕ੍ਰਾਹਕਤਾ] ਕਸੈਲਾ—ਪਨ (ਅਵਗੁਣ) ਫੰਡ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਦੇਖੋ "ਰਤਨ ਮਾਲ ਸਾਖੀ" ਦਾ ਬਚਨ —
 'ਵੇਦ ਆਦਿਕਾਂ ਦਾ ਵਿਅਰਥ ਵਾਕ ਤਿਆਗਣਾ, ਸਾਰ ਵਾਲਾ ਵਾਕ ਬਾਲਕ ਦਾ ਭੀ ਮੰਨਣਾ।'
 ੭ ਇਸ ਸਾਖੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ [ਭਾਈ ਬਾਲਾ] ਪਿੱਛੋਂ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਆਪਣੀ ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਤਲਵੰਡੀ ਤੋਂ ਕੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਖੜ੍ਹਕ ਆਇਆ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਪੂਰ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਸਾਰੀ ਸਾਖੀ ਕਾ

ਸਾਧੁ ਸੰਗਤਿ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ^੧

ਭਾਈ ਸਿੱਖੋ ! ਚਾਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਮੰਨਣੇ ਯੋਗ ਹਨ :- [ਚਾਰ ਉਪਦੇਸ਼]

(ੳ) ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਨਾ । ਇਸ ਸਮਾਨ ਕੋਈ ਜਪ ਤਪ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

[ਪਰਉਪਕਾਰ]

(ਅ) ਬਚਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਫਿਰਣਾ ।

[ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਹਾਰਨਾ]

(ੲ) ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ ਵੇਦ ਬਾਸਤ੍ਰ ਆਦਿ ਔਰ ਕਿਸੀ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਨਾ ।

(ਸ) ਖਿਆ ਕਰਨੀ, ਜੜੋਂ ਜੜੋਂ ਬਡੇ ਹੋਣਾ ਤੜੋਂ ਤੜੋਂ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਰੱਖਣੀ, ਨਿਰਧਨ ਨੂੰ ਆਦਰ ਦੇਣਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਉਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ, ਮਰਾਤਬੇ ਨੂੰ ਪਾਇ ਕੇ ਗਰਬ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ । [ਖਿਆ]

ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਦਸਮੇਸ਼ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼

ਗੁਰੂ ਵਿਲਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦^੨, ਅਧਯਾਯ ੧੨

ਮੋਰ ਬਚਨ ਸੋ ਕਰਹੁ ਪਸਾਰਾ । ਖਬਰਾਕੇਤੁ ਹੈ ਰੱਛਕ ਬਾਰਾ ।

ਝੂਠੇ ਸਰਬ ਉਪਾਵ ਤਿਆਗਹੁ । ਸ੍ਰੀ ਅਸਪੁਜ ਕੀ ਚਰਨੀ ਲਾਗਹੁ ॥੪੯॥

ਪੋਥੀ ਗ੍ਰੰਥ ਮਹਲ ਦਸ ਬਾਨੀ । ਸੋਧ ਲਹੇ ਪਦ ਜੋ ਨਿਰਬਾਨੀ ।

ਸੁਣਾਈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਨਿਵਾਸੀ ਭਾਈ ਪੰਡੇ ਮੇਖੇ ਨੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਇਸੇ ਬਾਰਣ ਇਸ ਸਾਖੀ ਦਾ ਦੂਜਾ ਨਾਉਂ "ਪੰਡੇ ਮੇਖੇ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ" ਭੀ ਹੈ । [ਜਨਮ ਸਾਖੀ] ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਦੇ ਸੰਮਤ ੧੫੮੨ ਅਤੇ ੧੫੯੨ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸਹੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਏ ਹਨ ੧੫੯੬ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰੂ-ਗੱਦੀ ਪੁਰ ਬੈਠਣਾ ਬਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਅਤੇ ੧੫੯੨ ਵਿੱਚ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਭੀ ਨਹੀਂ ਆਏ ਸੇ ।

ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਇਸ ਸਾਖੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਭੇਦ ਦੇਖਣ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਬੁੱਧਿ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ । ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਹੰਦਾਲੀਏ ਦੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹਾਂ ਨਿਬੰਧ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮਤ ਵਿਰੁੱਧ ਅਨੇਕ ਬਾਤਾਂ ਨਿੰਦਾ ਦੇ ਭਾਵ ਨਾਲ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਪੁਰ ਭੀ ਇਸ ਸਾਖੀ ਵਿੱਚ ਬੇਅੰਤ ਉਪਦੇਸ਼ ਗੁਰਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

੧ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਧਾਰਮਕ ਪ੍ਰਬਨ ਕੀਤੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤੇ, ਉਹ ਇਸ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਇਕੱਠ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ।

੨ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ, ਦਸਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ [ਗੁਰੂ ਵਿਲਾਸ] ਦਾ ਗੁਰੂ ਬਿਲਾਸ ਸੰਮਤ ੧੮੫੪ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਵਿੱਚ ਰਚਿਆ ਹੈ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ੧੮੨੫ ਵਿੱਚ ਅਨੰਦਪੁਰ ਜਨਮੇ, ਗੁਰਮਤੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕਵੀ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਵਿਦਯਾ ਪੜ੍ਹੇ ਅਰ ਨਿਤ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਰੋਸਗੜ੍ਹ ਕਥਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਲਾਣਾ ਅਨੰਦਪੁਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੰਮਤ ੧੮੯੫ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਆਪ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਸਾਧਾਰਣ ਹੈ, ਅਰ ਛੇਦ ਦੀ ਚਾਲ ਸਹੀ ਕਰਨ ਲਈ ਅਸਲ ਸ਼ਬਦ ਬਹੁਤ ਵਿਗਾੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ।

[ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਭਾਈ]

ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਸਿਮਰਹੁ ਬਰ ਬੁੱਧਾ । ਖਲ ਦਲ ਸਾਥੈ ਕਰਹੁ ਨਿੱਤ ਜੁੱਧਾ ॥੫੦॥
 ਰਾਜ ਜੋਗ ਤੁਮ ਕਹ ਮੈ ਦੀਨਾ । ਪਰਮ ਜੋਤ ਸੰਗ ਪਰਚੈ ਕੀਨਾ ।
 ਸੰਤ ਸਮੂਹਨ ਕੇ ਸੁਖ ਦੀਜੈ । ਅਚਲ ਰਾਜ ਧਰਨੀ ਮਹਿ ਕੀਜੈ ॥੫੧॥
 ਖਾਲਸਾ^੩ ਕੀ ਚਰਨੀ ਸਭ ਲਾਗੇ । ਪਰਮ ਜੋਤ ਕੇ ਰਸ ਮਹਿ ਪਾਗੇ ।
 ਖੜਗ ਗੋਦੈ^੪ ਤੁਮ ਕਹ ਮੈ ਪਾਯੋ । ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਕਰ ਪੰਥ ਬਤਾਯੋ ॥੫੨॥
 ਦੇਗ ਤੇਗ ਹੋ ਜੀਤ ਤਿਹਾਰੀ । ਅਸਧੁਜ ਰਹਤ^੫ ਲੇਹੁ ਉਰ ਧਾਰੀ ।
 ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕਾ ਕਰੋ ਧਯਾਨਾ । ਘਟ ਮੈ ਨਿਰਖੇ ਹਰਿ ਭਗਵਾਨਾ ॥੫੩॥

੧੦. ਉਪਦੇਸ਼ਕ

ਉੱਤਮ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਉਹ ਹਨ, ਜੋ ਆਲਿਮ, ਆਮਿਲ, ਜਥੇ-ਬੰਦੀ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਪਾਬੰਦ, ਸਮੇਂ ਦੀ ਕੁਦਰ ਵਾਲੇ^੧, ਧੀਰਯ, ਖਿਆ, ਸਾਂਤਿ ਦੇ ਪੁੰਜ, ਦੂਰੰਦੇਸ਼ੀ ਵਾਕ ਪਟੁਤਾ ਆਦਿ ਗੁਣਾਂ ਕਰ ਕੇ ਭਰਪੂਰ ਹੋਣ, ਕਥਨੀ ਮਾਤ੍ਰ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਨਿੰਦਿਤ ਹਨ, ਅੱਗੇ ਲਿਖੇ ਗੁਰੁਵਾਕ ਉਪਦੇਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਥੱਠ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਏ—

[੧੧੮] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੩ ਅਸਟਪਦੀ (੧੬)

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬੋਲੈ ਸਦਾ ਮੁਖਿ ਵੈਣੀ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਵੇਖੇ ਪਰਖੇ ਸਦਾ ਨੈਣੀ ॥
 ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਕਥਾ ਕਹੈ ਸਦਾ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ, ਅਵਰਾ ਆਖਿ ਸੁਣਾਵਣਿਆ ॥੨॥

[੧੪੦] ਵਾਰ ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੪ (੫)

ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰਿ ਸਚੁ ਹੈ, ਸੋ ਸਚਾ ਨਾਮੁ ਮੁਖਿ ਸਚੁ ਅਲਾਏ ॥
 ਓਹੁ ਹਰਿ ਮਾਰਗਿ ਆਪਿ ਚਲਦਾ, ਹੋਰਨਾ ਨੋ ਹਰਿ ਮਾਰਗਿ ਪਾਏ ॥

੧ ਪਾਮਰ ਅਧਰਮੀ ਅਨੁਯਾਯੀ ਨੌਕਾ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਕੌਮ ਵਾਸਤੇ ।

੨ ਸ਼ੁੱਧ ਬ੍ਰਹਮ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਅਥਾਨ ।

੩ ਮਹਾਕਾਲ ਦੀ ਗੋਦੀ ।

੪ ਅਕਾਲੀ ਰਹਿਤ, ਭਾਵ-ਖਾਲਸਾ ਰਹਿਤ ।

੫ ਜੋ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਕਥਾ ਵਯਾਖਯਾਨ ਸਮੇਂ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਬੋਤਾ ਸਮਾਂ [ਸਮੇਂ ਦੀ ਕੁਦਰ] ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਮਿਲਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਉੱਤਮ ਗੀਤਿ ਨਾਲ ਬਯਾਨ ਕਰਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸਭਯ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਏ । [ਅਸਭਯ] ਉੱਤਮ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਉਹ ਹੈ, ਜੋ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਵਿਸਤਾਰ ਕਰ ਕੇ ਬਯਾਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਕਿਸੇ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਨੂੰ ਆਪ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਮੰਗਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਸਤਾ (ਦੀਵਾਨ) ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਜਿਤਨਾ ਸਮਾਂ ਦੇਣ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਹੀ ਆਪਣਾ ਵਕਤਵਯ ਸਮਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ । ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਦੀ ਮੁਦਾ ਸਤਾ ਦੇ ਸ੍ਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਚਾਹੀਏ । ਜੋ ਅਯੋਗ ਗੀਤਿ ਨਾਲ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਹਰਕਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਹਕਾਰਤ ਨਾਲ ਵੇਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । [ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਦੀ ਮੁਦਾ]

ਜੋ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਆਰੰਭ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦਾ ਸਿਲਸਲਾ ਵਿਗਾੜਨ ਲਈ ਵਾਰ ਵਾਰ ਆਖਦੇ ਹਨ—ਗੱਜ ਕੇ ਬੋਲੇ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਉਹ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਸਿੱਖੇ ਹੋਏ ਨਹੀਂ, ਕਥਾ ਵਯਾਖਯਾਨ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿੱਚ ਹੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਬੋਲਣਾ ਅਤੇ ਬੁਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਏ । [ਗੱਜ ਕੇ ਬੋਲੇ ਵਾਹਗੁਰੂ]

[੨੩੦] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੩ ਅਸਟਪਦੀ (੨)

ਆਪਣਾ ਮਨੁ ਪਰਬੋਧਹੁ, ਬੁਝਹੁ ਸੋਈ^੧ ॥

ਲੋਕ ਸਮਝਾਵਹੁ, ਸੁਣੇ ਨ ਕੋਈ^੨ ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਮਝਹੁ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥੪॥

[੧੮੫] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੯੭)

ਆਪਿ ਕਮਾਉ ਅਵਰਾ ਉਪਦੇਸ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਹਿਰਦੈ ਪਰਵੇਸ ॥੩॥

[੧੮੪] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੪੦)

ਅੰਤਰਿ ਬਿਖੁ^੩ ਮੁਖਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸੁਣਾਵੈ ॥ ਜਮ ਪੁਰਿ ਬਾਧਾ ਚੋਟਾ ਖਾਵੈ ॥੨॥

[੨੬੯] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ ੫ (੫)

ਰਹਤ ਅਵਰ, ਬਛੁ ਅਵਰ ਕਮਾਵਤ ॥

ਮਨਿ ਨਹੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮੁਖਹੁ ਗੰਢ ਲਾਵਤ ॥^੪

ਜਾਨਨਹਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਪਰਬੀਨ ॥ ਬਾਹਰਿ ਭੇਖ ਨ ਕਾਹੂ ਭੀਨ ॥^੫

ਅਵਰ ਉਪਦੇਸੈ, ਆਪਿ ਨ ਕਰੈ ॥ ਆਵਤ ਜਾਵਤ ਜਨਮੈ ਮਰੈ ॥

ਜਿਸ ਕੈ ਅੰਤਰਿ ਬਸੈ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ॥ ਤਿਸ ਕੀ ਸੀਖ^੬ ਤਰੈ ਸੰਸਾਰੁ ॥

[੩੧੧] ਵਾਰ ਗਉੜੀ ੧, ਮਹਲਾ ੪ (੨੦)

ਓਇ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਾਣੀ^੭ ਧੰਨਿ ਜਨ ਹਰਿ, ਉਪਦੇਸੁ ਕਰਹਿ ਪਰਉਪਕਾਰਿਆ ॥

[੩੮੦] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ (੩੮)

ਉਪਦੇਸੁ ਕਰੈ ਆਪਿ ਨ ਬਮਾਵੈ, ਤਤੁ ਸਬਦੁ ਨ ਪਛਾਨੈ^੮ ॥

[੩੮੧] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ (੪੩)

ਪ੍ਰਥਮੇ ਮਨੁ ਪਰਬੋਧੈ ਅਪਨਾ, ਪਾਛੈ ਅਵਰ ਗੋਭਾਵੈ ॥

[੫੨੧] ਵਾਰ ਗੁਜਰੀ ੨, ਮਹਲਾ ੫ (੧੨)

ਕੜਛੀਆ ਫਿਰੰਨਿ, ਸੁਆਉ ਨ ਜਾਣਨਿ ਸੁਵੀਆ ॥

ਸੋਈ ਮੁਖ ਦਿਸੰਨਿ, ਨਾਨਕ ਰਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸਿ^੯ ॥੧॥

੧ ਪਹਿਲਾ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਓ ਅਤੇ ਜੋ ਆਖਦੇ ਹੋ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝੋ ।

੨ ਆਪ ਅਮਲ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹੋ ਉਸ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ । ੩ ਕਪਟ ।

੪ ਪਦਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਉਕਤੀ ਯੁਕਤੀ ਕੰਢ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

੫ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ । ਗੋਬਦਾ । ੬ ਸਿਖਤਾ । ਉਪਦੇਸ਼ ।

੭ ਪੁਰਖਤ੍ਵ ਵਾਲੇ ਜੀਵ । ਇਨਸਾਨਿਯਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ।

੮ ਸਬਦ ਦੇ ਸਾਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦਾ ।

੯ ਕੜਛੀਆ ਖਟ ਰਸਾਂ ਵਿੱਚ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਰਸਾਂ ਦੇ ਕਯਾਨ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੇਵਲ ਕਹਿਣੀ ਵਾਲੇ, ਸਬਦ ਦੇ ਰਸ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਉਹੀ ਮੁੱਖ ਸੋਭਾਵਾਨ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਭਰੇ ਬਚਨ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਸ ਵਕਤਾ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਲਿਆ ਹੈ ।

[੫੪੯] ਵਾਰ ਬਿਹਾਗੜਾ ਮਹਲਾ ੩ (੪)

ਆਪਣਾ ਆਪੁ ਨ ਪਛਾਣੈ ਮੂੜਾ, ਅਵਰਾ ਆਖਿ ਦੁਖਾਏ^੧ ॥

[੫੬੬] ਵਡਹੰਸੁ ਮਹਲਾ ੧ ਛੰਤ (੧)

ਜਿਥੈ ਜਾਇ ਬਹੀਐ ਭਲਾ ਕਹੀਐ, ਸੁਰਤਿ ਸਬਦੁ ਲਿਖਾਈਐ ॥

[੬੬੧] ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੧ (੨)

ਜਬ ਲਗੁ ਦੁਨੀਆ ਰਹੀਐ ਨਾਨਕ, ਕਿਛੁ ਸੁਣੀਐ ਕਿਛੁ ਕਹੀਐ^੨ ॥

[੧੩੬੯] ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ

ਕਬੀਰ ਅਵਰਹ ਕਉ ਉਪਦੇਸਤੇ, ਮੁਖ ਮੈ ਪਰਿ ਹੈ ਰੇਤੁ ॥

ਰਾਸਿ ਬਿਰਾਨੀ ਰਾਖਤੇ, ਖਾਯਾ ਘਰ ਥਾ ਖੇਤੁ ॥੯੮॥

[੭੧੦] ਹਜ਼ਾਰੇ ਸ਼ਬਦ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦ (੩)

ਔਰਨ ਕਹਾ ਉਪਦੇਸਤ ਹੈ ਪਸੁ ? ਤੋਹਿ ਪਰਬੋਧ ਨ ਲਾਗੈ ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਵਾਰ ੧੯ (੧੮)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਪੁ ਗਵਾਇ ਅੰਦਰੁ ਸੋਧੀਐ^੩ ।...

ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਉਪਦੇਸੁ ਸਹਜਿ ਸਮੋਧੀਐ^੪ ।

ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ^੫, ਰਾਸਿ ੩, ਅਧਯਾਯ ੬੨

੧ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਨੂੰ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਕਥਨ ਸਮੇਂ ਦਿਲ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲੇ ਥਾਵੇਂ ਮੂੰਹੋਂ ਨਾ ਨਿਕਲਣ ।

੨ ਆਪ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੋਂ ਸੁਣੀਏ ਅਤੇ ਘੱਟ ਵਿਦਵਾ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸੀਏ ।

੩ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣਾ ਅੰਦਰ ਸੋਧੀਏ ।

੪ ਚਾਰ ਵਰਨਾਂ ਨੂੰ ਸਹਜ (ਸਹਜਾਨ) ਸੰਬੋਧਨ ਕਰੀਏ । ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬੁਦਰ ਅਥਵਾ ਨੀਚ ਮੰਨ ਕੇ ਘਿਰਣਾ ਨਾ ਕਰੀਏ ।

੫ ਇਹ ਥਾਵਾਂ ਰਚਨਾ, ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਕਥਾ ਇਉਂ ਹੈ—ਨੂਰ ਦੀ ਸਰਾਂ ਨਿਵਾਸੀ ਭਾਈ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰ, ਸੰਮਤ ੧੮੪੫ ਵਿੱਚ ਕਵੀ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ, ਆਪ ਨੇ ਜਗਨਾਨੀ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਵਿਦਵਾ ਪੜ੍ਹੀ । [ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਭਾਈ] “ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਪਿਤਾ ਤੇ ਜਨਮ ਕਵਿ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ।” (ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਉ, ਅ: ੫੭) ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਗੁਰ ਅੰਬਰ ਦਾਤਾ । ਨਮੋ ਕਰੋ ਤਿਨ ਪਦ ਜਲਜਾਤਾ ।

(ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰੁੱਤ ੧, ਅ: ੧)

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਥਾਵਾਂ ਦੇ ਪੂਰਣ ਪੰਡਿਤ ਸੇ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾ ਰਚਣ ਦੀ ਅਲੌਕਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਰੱਖਦੇ ਸਨ । ਆਪ ਨੇ ਬੁਝੀਏ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਅਮਰ ਕੋਸ਼ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸ: ੧੮੮੦ ਵਿੱਚ ‘ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼’ ਪੁਸਤਕ ਰਚਿਆ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਇਹ ਮਹਾਰਾਜਾ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਪਟਿਆਲੇ ਜਾ ਨੌਕਰ ਹੋਏ । ਸੰਮਤ ੧੮੮੨ ਵਿੱਚ ਬੈਥਲ ਪਤੀ ਭਾਈ ਉਦਯ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਟਿਆਲਾ ਤੋਂ ਮੰਗ ਲਿਆ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਰੱਖਿਆ । ਬੈਥਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ, ਭਾਈ ਉਦਯ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨੌਕਰ ਪੰਡਿਤਾਂ ਦੀ ਸਹਾਯਤਾ ਨਾਲ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਪੁਸਤਕ ਬਣਾਏ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਜੀਵਨ ਵਿਤਾਰ

‘ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਬੋਲੇ ਬਚ ਪੁਤ’। ਜੇ ਨਰ ਕਰਹਿ ਭਲੀ ਕਰਤੂਤ’।
 ਜਿਮ ਅਪਰਨਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਉਚਾਰੇ। ਤਿਮ ਨਿਬਚੇ ਅਪਨੇ ਉਰ ਧਾਰੇ ॥੪੬॥
 ਤਿਨ ਕੀ ਛਾਯ’ ਸਭਿ ਪਰ ਜਾਇ। ਸੁਨਹਿ ਬਾਕ ਜੇ ਰਿਦੈ ਬਸਾਇ।^੧
 ਬਹੁਤਿਨਿ ਕੋ ਉਧਾਰ ਸੋ ਕਰੇ। ਤਿਸ ਪਰ ਤੁਕ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਹੁ ਉਚਾਰੇ ॥੪੭॥
 ‘ਪਹਿਲ’ ਦੇ ਜੜ ਅੰਦਰਿ ਜੰਮੇ, ਤਾ ਉਪਰਿ ਹੋਵੇ ਛਾਂਉ ॥^੨

■ ‘ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਯ’ ਨਾਮਕ ਗ੍ਰੰਥ ਰਚਿਆ, ਜੋ ਸੰਮਤ ੧੬੦੦ ਦੇ ਸਾਵਨ ਮਹੀਨੇ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ।
 ਇਸੇ ਸਾਲ ਬੱਤਕ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਕੈਥਲ ਵਿੱਚ ਚਲਾਣਾ ਹੋਇਆ।
 ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਗ੍ਰੰਥ ਰਚਨਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਪਣੀ ਕਲਮ ਤੋਂ ਇਉਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—
 ਪੂਰਬ ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਕਥਾ। ਛੰਦਨ ਭਿਖੈ ਰਚੀ ਮਤਿ ਯਥਾ।
 ਰਹਜੇ ਚਾਹਿਤੇ ਗੁਰਨਿ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ। ਨਹਿ ਪਾਯੋ ਤਿਸ ਤੇ ਪਸਚਾਤ ॥੬॥...
 ਕਰਮ ਕਾਲ ਤੇ ਕੈਥਲ ਆਏ। ਬਿਤ ਹੁਇ ਜਪੁ ਜੀ ਅਰਥ ਬਨਾਏ ॥੧੦॥...
 ਬਾਲਮੀਕਿ ਬ੍ਰਿਤ ਭਾਯਾ ਸੁਨੀ ਜਥਿ। ਛੰਦਨਿ ਪਿਪਿ ਰਚੀ ਹਥ ਹਮ ਸਥਿ ॥੧੧॥...
 ਪੁਨ ਬਿਦਾਤ ਕੋ ਗ੍ਰੰਥ ਮਹਾਨ। ਉਪਨਿਸ਼ਧਨਿ ਕੋ ਜਹਿ ਬੱਖਿਯਾਨ।
 ਆਤਮ ਕੋ ਪੁਰਾਨ ਜਿਸ ਨਾਮੁ। ਸਕਲ ਬਨਾਯੋ ਸੋ ਅਭਿਰਾਮ ॥੧੩॥...
 ਚਾਹਤਿ ਛੇ ਆਪ ਗੁਰ ਜਥਹੁ। ਭਾ ਸੰਚੈ ਦਸ ਗੁਰ ਜਥੁ ਸਭਿ ਹੁੰ ॥੧੫॥
 ਹੋਰਿ ਉਮੰਗ ਮੋਹਿ ਮਨ ਆਈ। ਕਰਨ ਲਗਯੋ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਸੁਹਾਈ।^੧
 ਪੁਰਬਾਰਧਿ ਉੱਤਾਰਧਿ ਦੇਇ। ਕਥਾ ਬਨੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਸੋਇ।
 ਬਰਨੀ ਦਾਦਥ ਰਾਇ ਅਗਾਰੀ। ਨਵਮ ਗੁਰੂ ਲਗ ਕਥਾ ਸੁਧਾਰੀ ॥੨੦॥
 ਖਟ ਰਿਤੁ ਸੁਗਤ ਬਨੇ ਹੁਯੋ ਐਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਗਾਥਾ ਐਨ।
 ਛੇ ਪ੍ਰਬਰਣ ਸਰਥ ਕੇ ਭਾਈ। ਨੌ ਰਸ ਤੇ ਪੂਰਨ ਮਠ ਭਾਈ ॥੨੧॥
 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਕੀ ਗਾਥਾ ਸੁਭ ਗੰਗਾ। ਛੰਦ ਉਮੰਗ ਉਤੰਗ ਤਰੰਗਾ।...
 ਰਾਮ ਕੁਇਰ ਗਿਰਵਰ ਤੇ ਨਿਕਸੀ। ਸਿੱਖਨ ਭਿਖੇ ਜਗਤ ਮਹਿ ਬਿਲਸੀ।...
 ੦ ੦ ੬ ੧

ਸ਼ੁੰਨ ਸ਼ੁੰਨ ਗ੍ਰੰਥ ਆਤਮਾ ਸੰਮਤ ਆਇ ਪਛਾਨ।
 ਮਧੁ ਮਾਸ ਸੱਤ੍ਰਨਿ ਕਰਿ ਭਾ ਉਤਪਾਤ ਮਹਾਨ ॥੩੫॥
 ਪਰੀ ਨੂਟ ਕਪਿਥਲ ਭਿਖੇ ਮਿਲੇ ਚੋਰ ਬਟਪਾਰ।
 ਆਪ ਆਪ ਕੋ ਰਜ ਚਲੇ ਤਜਿ ਪੁਰਿ ਸਭ ਇਕ ਘਾਰ ॥੩੬॥...
 ਸਾਵਨ ਮਹਿ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਕੀ ਭਈ ਸਮਾਪਤਿ ਆਇ।
 ਬਿਘਨ ਬਿੰਦ ਤੇ ਬਚ ਰਹੇ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰ ਸਹਾਇ ॥੪੦॥

[ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਯ, ਐਨ ੨, ਅ: ੩੬]

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸੀ, ਪਰ ਪੰਡਿਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਕਰ ਕੇ (ਕਿ ਜੋ ਆਪ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਕਥਾ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣ ਗੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅਵਤਾਰਾਂ ਜਿਹੀ ਲਿਖੇਗੇ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਆਪ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਕ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸਭ ਆਪ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਆਦਰ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨਗੇ), ਕਈ ਥਾਈਂ ਟਪਲਾ ਖਾ ਗਏ ਹਨ।

- ੧ ਭਾਈ ਲਾਲੂ ਅਤੇ ਨਿਹਾਲੂ ਤੋਂ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣ ਕੇ ਸਭ ਦਾ ਮਨ ਕਜੇ ਸ਼ਾਂਤ ਅਤੇ ਦੇਕਾਰਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।
 ੨ ਪਵਿੱਤ੍ਰ। ੩ ਕਰਟੀ, ਅਮਲ। [ਕਰਟੀ (ਅਮਲ)]
 ੪ ਤਾਸੀਰ, ਅਸਰ। ੫ ਉਸ ਦੇ ਬਚਨ ਨੂੰ ਜੋ ਸੁਣਦਾ ਹੈ, ਸੋ ਮਨ ਵਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।
 ੬ ਵਾਰ ਮਲਾਰ, ਮਹਲਾ ੧ (੨੨) * ਰਾਸਿ ੧, ਅੰਸੁ ੫।

ਜੋ ਪਵਿ ਕਰਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਤਾਵੈ । ਆਪ ਨਹੀਂ ਸੁਭ ਕਰਮ ਕਮਾਵੈ ।
 ਤਿਸ ਕੀ ਛਾਯਾ ਪਰਹਿ ਨ ਕਿਸ ਪੈ । ਸ੍ਵਨ ਕਰੇ ਕੁਛ ਹੋਇ ਨ ਤਿਸ ਪੈ^੧ ॥੪੮॥...
^੨ਪਠਹਿ ਸੁਨਹਿ ਜੇ ਹਿਤ ਕਲੰਯਾਨ । ਸੁਭ ਕਰਮੀ ਕਿ ਕਰੈ ਗੁਜਰਾਨ ॥੪੯॥
 ਅਰਥ ਲਖੈ ਦੁਰਮਤਿ ਕੋ ਤਜਾਗੈ । ਸੋਤਿ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨਿ ਅਨੁਰਾਗੈ ।
 ਤਿਨ ਕੋ ਜਨਮ ਮਰਨ ਮਿਟਿ ਜਾਇ । ਗੁਰ ਸਮੀਪਤਾ ਸੋ ਨਰ ਪਾਇ ॥੫੦॥
 ਪਠਹਿ ਲੇਨਿ ਧਨ ਕੋ ਧਰਿ ਲੋਭਾ । ਕਰਹਿ ਕੁਕਰਮਨਿ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਸੋਭਾ ।
 ਜਿਮ ਅਹਿ ਮਟਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੋ ਪਾਇ । ਬੀਨ ਬੀਨ ਕਿਰਮਨਿ ਕੋ ਖਾਇ^੩ ॥੫੧॥
 ਤਿਮ ਤਿਨ ਨਰ ਕੀ ਕ੍ਰਿਤ ਪਛਾਨੈ । ਪਠਿ ਸੁਨਾਇ ਲੋ ਦਰਬ ਮਹਾਨੈ ।
 ਕਰਹਿ ਕੁਕਰਮ ਭੋਗ ਤ੍ਰਿਯ ਪਰ ਕੋ । ਸਿਮਰਹਿ ਨਹਿ ਸਤਿ ਨਾਮ ਸੁਬਰਕੋ ॥੫੨॥
 ਨਰਕ ਸਿਧਾਰਹਿ, ਗੁਰ ਨ ਸਹਾਇ । ਬਿਨ ਸਹਾਇਤਾ ਬਹੁ ਦੁਖ ਪਾਇ^੪ ।

ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰੁੱਤ ੩ ਅੰਸੂ ੩੩

^੫ਕਰਣੀ ਬਿਨਾ ਤਰਹਿ ਨਹਿ ਕੋਉ । ਕਰਣੀ ਖਾਲੀ ਜਾਇ ਨ ਸੋਉ ॥੫੩॥ [ਕਰਣੀ]
 ਧਰਿ ਧਰਿ ਬੇਖ ਦੇਤਿ ਉਪਦੇਸ਼ । ਬਿਨ ਕਰਣੀ ਦੁਖ ਪਾਇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ।

੧ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਵਰਤਾ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਚੰਦਾਂ ਚੰਦਾਂ ਗੁਣ ਲਿਖੇ ਹਨ—

੧ ਹਸਦਾਯਕ ਬਾਣੀ ਵਾਲਾ, ੨ ਰਾਵਨ ਦਾ ਭਯਾਨਾ, ੩ ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਰੁਚੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅਰਥ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਅਤੇ ਸੰਖੇਪ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ੪ ਸਤਤਵਾਦੀ । ੫ ਮਤ [ਵਧਵਾ ਦੇ ਗੁਣ]
 ਮਤਾਭਰਾ ਦੇ ਪੰਡਿਤ ਮੰਡਨ ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹਾ । ੬ ਪ੍ਰਸੰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇਣ ਵਾਲਾ । ੭ ਸਭ
 ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਜਾਣੂ । ੮ ਧੀਰਜਵਾਨ । ੯ ਚੰਚਲਤਾ ਰਹਿਤ । ੧੦ ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ
 ਦੀ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਅਰਥ ਗਠਾਉਣ ਵਾਲਾ । ੧੧ ਹੰਕਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ । ੧੨ ਸੰਤੋਖੀ । ੧੩ ਧਨ
 ਵਿੱਚ ਪੱਕਾ । ੧੪ ਜੋ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਪੁਰ ਆਪ ਅਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।

[ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਗੁਣ] ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਗੁਣ—੧ ਸ਼ੌਧਵਾਨ । ੨ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਵਾਲਾ । ੩ ਪ੍ਰੇਮੀ । ੪ ਉਦਾਰ ।
 ੫ ਅਰਥ ਸਮਝਣ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ । ੬ ਆਲਸ ਰਹਿਤ । ੭ ਪ੍ਰਸੰਨ ਦੇ ਢੰਗ ਦਾ ਜਾਣੂ ।
 ੮ ਮਿੱਠੀ ਬਾਣੀ ਵਾਲਾ । ੯ ਇੰਦ੍ਰੀਜਿਤ । ੧੦ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦੇ ਸਿੱਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ । ੧੧
 ਬੁਣਿਲਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ । ੧੨ ਸੇਵਾ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ । ੧੩ ਪਾਖੰਡ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਯਸ ਦਾ ਤਜਾਗੀ ।
 ੧੪ ਜੋ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਉਸ ਉੱਪਰ ਅਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।

੨ ਨਾਨੁ ਅਤੇ ਕਾਨੁ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ । (ਰਾਸਿ ੩. ਅੰਸੂ ੬੩)

੩ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਪ ਮਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਆਸਰੇ ਕੀੜੇ ਪਤੰਗੇ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਦਵਾ ਦੇ
 ਚਮਤਕਾਰ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਮਨਮੁਖ ਕੁਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗਦੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਅਯੋਗ ਰੀਤੀ
 ਨਾਨ ਵਰਤਦੇ ਹਨ ।

੪ ਕਵਿਅਨ ਜੇਤੇ ਬਾਸਤੁ ਬਨਾਏ । ਘੜਹਿ ਲੁਹਾਰ ਸਮਾਨ ਸਦਾਏ ।

ਜੇ ਪੰਡਿਤ ਤਿਨ ਟੀਕਾਕਾਰਾ । ਸਿਕਲੀਗਰ ਸੋ ਲੋਹੁ ਬਿਚਾਰਾ ॥੮੫॥

ਜਿਨ ਪਵਿ ਸੁਨਿ ਕਿਯ ਮਨ ਬਾ ਮਾਰਨ । ਸੇ ਜੋਧਾ ਹਨਤੇ ਹੋਭਯਾਰਨ ।

ਪਵਹਿ ਜੀਵਿਥਾ ਬਾਰਨ ਜੇਉ । ਬੇਚਨਹਾਰ ਬਸਤੁ ਸਮ ਸੋਉ ॥੮੬॥ (ਨਾ: ਪ੍ਰ: ਉਂ, ਅ: ੮)

੫ ਦਸਮੇਸ਼ ਦੀ ਉਪਦੇਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਤਾ ।

ਹਸਦਯਾਂ ਟਪਦਯਾਂ ਸੁਾਂਗ ਬਣਾਏ। ਪਰਮੇਸੁਰ ਰੀਝੈ ਨ ਕਦਾਏ ॥੩੧॥
 ਮਰਿ ਮਰਿ ਲੋਕ ਬਹੁਰ ਪਛਤਾਵਹਿ। ਫਸਿ ਬਿਸਯਨਿ ਮਹਿ ਬੈਸ ਬਿਤਾਵਹਿ।
 ਪਰਹਿ ਆਨਿ ਸਿਰ ਪਰ ਜਦਿ ਭਾਰੀ। ਤਬਿ ਜਾਨਹਿਗੇ ਅੰਧ ਗਵਾਰੀ ॥੩੨॥...
 ਯਾਂ ਤੇ ਸੋਤਿ ਨਾਮ ਕੋ ਸਿਮਰਨ। ਲਿਵ ਲਗਾਇ ਕਰਿ ਠਾਨਹਿ ਨਿਸ ਦਿਨ।
 ਵਹਿਰ ਕ੍ਰਿਆ ਸਭਿ ਕੈਸੀ ਕਰੈ^੧। ਅੰਤਰ ਸਦਾ ਨਾਮ ਹਰਿ ਧਰੈ ॥੩੩॥
 ਜਾਨੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੋ ਮੀਤ। ਕਰਹਿ ਜੁ ਤਿਸ ਪਿਖਿ ਹਰਖੇ ਚੀਤ।
 ਭਾਣਾ ਮਾਨਹਿ ਰਹੈ ਅਨੰਦ। ਤਨ ਹੰਤਾ ਨਿਤ ਕਰਹਿ ਨਿਕੰਦ^੨ ॥੩੪॥
 ਮਨ ਟਿਕ ਜਾਇ ਨਾਮ ਪਰ ਜਬੈ। ਪ੍ਰਭੁ ਸਹਾਇਕ ਹੋਵੈ ਤਬੈ।
 ਜਨਮ ਅਨੇਕ ਪਾਪ ਕੇ ਖੋਇ। ਸਕਹਿ ਪਛਾਨ ਆਤਮਾ ਜੋਇ ॥੩੫॥

੧੧. ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸਭ ਹਨ

ਜੈਸੇ ਅਨੇਕ ਮੱਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅੰਤਯਜ ਆਦਿਕ ਆਤਮ ਵਿਦਯਾ ਅਤੇ ਤਤ੍ਵ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਨਧਿਕਾਰੀ ਹਨ, ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਅਜੇਹਾ ਭਰਮ ਨਹੀਂ। ਮਨੁੱਖ ਮਾਤ੍ਰ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸਾਂਝੀਵਾਲ ਹਨ।

[੯੭] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫ (੨)

ਸਭੇ ਸਾਝੀਵਾਲ ਸਦਾਇਨਿ, ਤੂੰ ਕਿਸੈ ਨ ਦਿਸਹਿ ਬਾਹਰਾ, ਜੀਉ ॥੩॥

[੩੦੦] ਗਉੜੀ ਬਿਤੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੭)

ਖੜੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੁਦ ਬੈਸੁ ਉਧਰੈ ਸਿਮਰਿ ਚੰਡਾਲ^੩ ॥

ਜਿਨਿ ਜਾਨਿਓ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਨਾ ਨਾਨਕ ਤਿਸਹਿ ਰਵਾਲ^੪ ॥

[੬੪੭] ਵਾਰ ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੩ (੧੨)

ਪਰਥਾਇ ਸਾਖੀ ਮਹਾ ਪੁਰਖ ਬੋਲਦੇ, ਸਾਝੀ ਸਗਲ ਜਹਾਨੈ^੫ ॥

[੭੪੭] ਸੁਹੀ ਮਹਲਾ ੫ (੫੦)

ਖੜੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੁਦ ਵੈਸ, ਉਪਦੇਸੁ ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਕਉ ਸਾਝਾ^੬ ॥

੧ ਜੇਹੀ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਜੋਗ ਹੈ। ੨ ਨਾਥ।

੩ ਅੰਤਯਜ, ਮਹਾਤਮਾ ਹਰਿ ਪ੍ਰਸਾਦ ਜੀ ਨੇ 'ਜਪੁ' ਦਾ ਭਾਸ਼ਯ ਲਿਖਦੇ ਹੋਏ "ਪੰਚ ਪਰਵਾਣ ਪੰਚ ਪਰਧਾਨ" ਦਾ ਅਰਥ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਚਾਰ ਵਰਣ ਅਤੇ ਪੰਜਵਾਂ ਅੰਤਯਜ।

੪ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਧੁੜਿ।

੫ ਪ੍ਰਸੰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਮੌਕੇ ਅਤੇ ਖਾਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਮਹਾਤਮਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਸਭਸ਼ ਲਈ ਸਾਝਾ ਹੋਂਦਾ ਹੈ।

੬ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਚਾਰ ਵਰਣਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਨ— ਵਿਦਵਾਨ, ਯੋਧਾ, ਵਪਾਰੀ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਾਣ-ਮਜ਼ਦੂਰ।

੧੨. ਉਪਾਸ਼ਨਾ (ਅਨਨਯ ਉਪਾਸ਼ਨਾ)

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਕਰਨੀ ਵਿਧਾਨ ਹੈ, ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਸਾਜੇ ਹੋਏ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਾ ਅਵਤਾਰ ਆਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਇਸ਼ਟ ਮੰਨ ਕੇ ਉਪਾਸ਼ਦੇ ਹੋਣ, ਉਹ ਗੁਰਮਤ ਤੋਂ ਅਗਯਾਤ ਹੋਣ।

[੪੫] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੫ (੭੯)

ਇਕ ਪਛਾਣੁ ਜੀਅ ਕਾ, ਇਕੋ ਰਖਣਹਾਰੁ ॥

ਇਕਸ ਕਾ ਮਨਿ ਆਸਰਾ, ਇਕੋ ਪ੍ਰਾਣ ਅਧਾਰੁ ॥

ਤਿਸੁ ਸਰਣਾਈ ਸਦਾ ਸੁਖ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਕਰਤਾਰੁ ॥੧॥

ਮਨ ਮੇਰੇ, ਸਗਲ ਉਪਾਵ ਤਿਆਗੁ ॥

ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਆਰਾਧਿ ਨਿਤ, ਇਕਸੁ ਕੀ ਲਿਵ ਲਾਗੁ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਇਕੋ ਭਾਈ ਮਿਤੁ ਇਕੁ, ਇਕੋ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ॥

ਇਕਸ ਕੀ ਮਨਿ ਟੇਕ ਹੈ, ਜਿਨਿ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਦਿਤਾ ॥

ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਮਨਹੁ ਨ ਵਿਸਰੈ, ਜਿਨਿ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਵਸਿ ਕੀਤਾ ॥੨॥

ਘਰਿ ਇਕੋ ਬਾਹਰਿ ਇਕੋ, ਬਾਨ ਬਨੰਤਰਿ ਆਪਿ ॥

ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਜਿਨਿ ਕੀਏ, ਆਠ ਪਹਰ ਤਿਸੁ ਜਾਪਿ ॥ [ਵਾਹਿਗ ਪ੍ਰਸਤੀ]

ਇਕਸੁ ਸੇਤੀ ਰਤਿਆ, ਨ ਹੋਵੀ ਸੋਗ ਸੰਤਾਪੁ ॥੩॥

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੁ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥

ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭੁ ਤਿਸ ਕਾ, ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੁ ਹੋਇ ॥

ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਪੂਰਾ ਭਇਆ, ਜਪਿ ਨਾਨਕ ਸਚਾ ਸੋਇ ॥੪॥

[੧੯੫] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੭੬)

ਪ੍ਰਭੁ ਤਿਆਗਿ ਲਾਗਤ ਅਨ ਲੋਭਾ^੧ ॥ ਦਾਸਿ ਸਲਾਮੁ ਕਰਤ ਕਤ ਸੋਭਾ ॥੨॥

[੧੭੭] ਗਉੜੀ ਗੁਆਰੇਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੬)

ਜਿਨਿ ਕੀਤਾ ਮਾਟੀ ਤੇ ਰਤਨੁ ॥ ਗਰਭ ਮਹਿ ਰਾਖਿਆ ਜਿਨਿ ਕਰਿ ਜਤਨੁ ॥

ਜਿਨਿ ਦੀਨੀ ਸੋਭਾ ਵਡਿਆਈ ॥ ਤਿਸੁ ਪ੍ਰਭੁ ਕਉ ਆਠ ਪਹਰ ਧਿਆਈ ॥੧॥...

ਜਿਨਿ ਕੀਤਾ ਮੂੜ ਤੇ ਬਕਤਾ ॥ ਜਿਨਿ ਕੀਤਾ ਬੇਸੁਰਤ ਤੇ ਸੁਰਤਾ ॥

ਜਿਸੁ ਪਰਸਾਦਿ ਨਵੈ ਨਿਧਿ^੨ ਪਾਈ ॥ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਮਨ ਤੇ ਬਿਸਰਤ ਨਾਹੀ ॥੨॥

ਜਿਨਿ ਦੀਆ ਨਿਥਾਵੈ ਕਉ ਥਾਨੁ ॥ ਜਿਨਿ ਦੀਆ ਨਿਮਾਨੇ ਕਉ ਮਾਨੁ ॥

ਜਿਨਿ ਕੀਨੀ ਸਭ ਪੂਰਨ ਆਸਾ ॥ ਸਿਮਰਉ ਦਿਨੁ ਰੈਨਿ ਸਾਸ ਗਿਰਾਸਾ ॥੩॥

੧ ਅਨਯ ਲੋਭ। (ਨੌ ਨਿਧਿ) ੨ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਨੌ ਨਿਧੀਆਂ ਇਹ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ—ਪਦਮ, ਮਹਾ ਪਦਮ, ਮਕਰ, ਕੰਛਪ, ਮੁਰੰਦ, ਕੁੰਦ, ਨੀਲ, ਸੰਘ ਅਤੇ ਖਰਬ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਵ ਨਿਧਿ ਤੋਂ ਭਾਵ ਸਰਵ ਪਦਾਰਥ ਹੈ।

[੨੫੭] ਗਉੜੀ ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੩੫)

ਧਰ ਜੀਅਰੇ, ਇਕ ਟੇਕ ਤੂ, ਲਾਹਿ ਵਿਡਾਨੀ ਆਸ ॥

ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ, ਕਾਰਜੁ ਆਵੈ ਰਾਸਿ ॥੧॥

[੨੮੯] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੯)

ਏਕੋ ਜਪਿ ਏਕੋ ਸਾਲਾਹਿ ॥ ਏਕੁ ਸਿਮਰਿ ਏਕੋ ਮਨ ਆਹਿ ॥

ਏਕਸ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਉ ਅਨੰਤ ॥ ਮਨਿ ਤਨਿ ਜਾਪਿ ਏਕ ਤਗਵੰਤ ॥

ਏਕੋ ਏਕੁ ਏਕੁ ਹਰਿ ਆਪਿ ॥ ਪੂਰਨ ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਪ੍ਰਭੁ ਬਿਆਪਿ ॥

ਅਨਿਕ ਬਿਸਥਾਰ ਏਕ ਤੇ ਭਏ ॥ ਏਕੁ ਅਰਾਧਿ ਪਰਾਛਤ^੧ ਗਏ ॥

ਮਨ ਤਨ ਅੰਤਰਿ ਏਕੁ ਪ੍ਰਭੁ ਰਾਤਾ ॥ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨਾਨਕ ਇਕੁ ਜਾਤਾ ॥੮॥

[੪੭੦] ਵਾਰ ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧ (੧੩)

ਖਸਮੁ ਛੋਡਿ ਦੂਜੈ ਲਗੇ ਭੁਭੇ ਸੇ ਵਣਜਾਰਿਆ ॥

[੫੦੯] ਵਾਰ ਗੁਜਰੀ ੧, ਮਹਲਾ ੩ (੨)

ਸਦਾ ਸਦਾ ਸੋ ਸੇਵੀਐ, ਜੋ ਸਭ ਮਹਿ ਰਹੇ ਸਮਾਇ ॥

ਅਵਰੁ ਦੂਜਾ ਕਿਉ ਸੇਵੀਐ, ਜੰਮੈ ਤੈ ਮਹਿ ਜਾਇ ॥

[੬੦੯] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫ (੪)

ਜਿਨਿ ਤੁਮ ਸਿਰਜੇ ਸਿਰਜਿ ਸਵਾਰੇ, ਤਿਸੁ ਧਿਆਵਰੁ ਦਿਨੁ ਰੈਨੇਹੀ ॥

[੧੨੩੩] ਸਾਰਗ ਅਸਟਪਦੀ ਮਹਲਾ ੧ (੨)

ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ ਸਾਗਰ ਰਤਨਾਗਰ, ਅਵਰ ਨਹੀ ਅਨ ਪੂਜਾ ॥

ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰਿ ਭਰਮ ਭਉ ਭੰਜਨੁ, ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਨਿਆ ਦੂਜਾ ॥੫॥

ਮਨੁਆ ਮਾਰਿ ਨਿਰਮਲ ਪਦੁ ਚੀਨਿਆ, ਹਰਿ ਰਸ ਰਤੇ ਅਧਿਕਾਈ ॥

ਏਕਸ ਬਿਨੁ ਮੈ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਨਾਂ, ਸਤਿਗੁਰਿ ਬੁਝ ਬੁਝਾਈ ॥੬॥

ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ ਅਨਾਥੁ^੨ ਅਜੋਨੀ, ਗੁਰਮਤਿ ਏਕੋ ਜਾਨਿਆ ॥

ਸੁਭਰ ਭਰੇ ਨਾਹੀ ਚਿਤੁ ਭੋਲੈ, ਮਨ ਹੀ ਤੇ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥੭॥

ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਅਕਥਉ ਕਥੀਐ, ਕਹਉ ਕਹਾਵੈ ਸੋਈ ॥

ਨਾਨਕ ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਹਮਾਰੇ, ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਨਿਆ ਕੋਈ ॥੮॥੨॥

੧ ਦੇਸ਼, ਪਾਪ। ਪਾਪ ਦੀ ਨਿਵੇਰਤੀ ਵਾਸਤੇ ਜੋ ਕਰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਪ੍ਰਾਯਸਚਿੱਤ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਅਰਾਧਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਯਸਚਿੱਤ ਕਰਮ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। (ਪ੍ਰਾਯਸਚਿੱਤ)

੨ ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾਥ ਨਹੀਂ, ਭਾਵ-ਜੋ ਸਭ ਦਾ ਸਵਾਮੀ ਹੈ।

[੧੨੬੭] ਮਲਾਰ ਮਹਲਾ ੫ (੪)

ਰਾਜ ਤੇ ਕੀਟ ਕੀਟ ਤੇ ਸੁਰਪਤਿ^੧ ਕਰਿ ਦੋਖ ਜਨਰ^੨ ਕਉ ਭਰਤੇ ॥
 ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਿ ਛੋਡਿ ਆਨ ਕਉ ਪੂਜਹਿ ਆਤਮ ਘਾਤੀ ਹਰਤੇ ॥੧॥
 ਹਰਿ ਬਿਸਰਤ ਤੇ ਦੁਖਿ ਦੁਖਿ ਮਰਤੇ ॥
 ਅਨਿਕ ਬਾਰ ਭ੍ਰਮਹਿ ਬਹੁ ਜੋਨੀ, ਟੇਕ^੩ ਨ ਥਾਹੁ ਧਰਤੇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਤਿਆਗਿ ਸੁਆਮੀ ਆਨ ਕਉ ਚਿਤਵਤ ਮੂੜ ਮੁਗਧ ਖਲ ਖਰ ਤੇ ॥
 ਕਾਗਰ ਨਾਵ^੪ ਲੰਘਹਿ ਕਤ ਸਾਗਰੁ ? ਬ੍ਰਿਥਾ ਕਥਤ—“ਹਮ ਤਰਤੇ” ॥੨॥
 ਸਿਵ ਬਿਰੰਚਿ ਅਸੁਰ ਸੁਰ ਜੇਤੇ ਕਾਲ ਅਗਨਿ ਮਹਿ ਜਰਤੇ ॥
 ਨਾਨਕ ਸਰਨਿ ਚਰਨ ਬਮਲਨ ਕੀ, ਤੁਮ੍ਹ ਨ ਭਾਰਹੁ, ਪ੍ਰਭ ਕਰਤੇ ॥੩॥੪॥

[੧੨੬੮] ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ

ਕਬੀਰ ਸਮੁੰਦੁ ਨ ਛੋਡੀਐ ਜਉ ਅਤਿ ਖਾਚੇ ਹੋਇ ॥
 ਪੋਖਰਿ ਪੋਖਰਿ^੫ ਢੂਢਤੇ ਭਲੇ ਨ ਕਹਿਹੈ ਕੋਇ ॥੫੦॥

[੧੨੭੭] ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ

ਹਰਿ ਸੈ ਹੀਰਾ ਛਾਡਿ ਕੈ ਕਰਹਿ ਆਨ ਕੀ ਆਸ ॥
 ਤੇ ਨਰ ਦੋਜਕ ਜਾਹਿਗੇ, ਸਤਿ ਭਾਖੈ ਰਵਿਦਾਸ ॥੨੪੨॥

[੧੩੮੮] ਸਵਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਬਾਕੁ ਮਹਲਾ ੫ (੭)

ਬ੍ਰਹਮਾਂਦਕ ਸਿਵ ਛੰਦ ਮੁਨੀਸੁਰ^੬ ਰਸਕਿ ਰਸਕਿ ਠਾਕੁਰ ਗੁਨ ਗਾਵਤ ॥
 ਇੰਦ੍ਰ ਮੁਨਿੰਦ੍ਰ ਬੋਜਤੇ ਗੋਰਖ^੭, ਧਰਣਿ ਗਗਨ ਆਵਤ ਭੁਨਿ ਧਾਵਤ ॥
 ਸਿਧ ਮਨੁਖ ਦੇਵ ਅਰੁ ਦਾਨਵ ਇਥੁ ਤਿਲੁ ਤਾ ਕੈ ਮਰਮੁ^੮ ਨ ਪਾਵਤ ॥
 ਪ੍ਰਿਅ ਪ੍ਰਭ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪ੍ਰੇਮਰਸ ਭਗਤੀ ਹਰਿਜਨ ਤਾ ਕੈ ਦਰਸਿ ਸਮਾਵਤ ॥
 ਤਿਸਹਿ ਤਿਆਗਿ ਆਨ ਕਉ ਜਾਚਹਿ ਮੁਖ ਦੰਤ ਰਸਨ ਸਗਲ ਘਸਿ ਜਾਵਤ ॥
 ਰੇ ਮਨ ਮੂੜ, ਸਿਮਰਿ ਸੁਖਦਾਤਾ, ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤੁਝਹਿ ਸਮਝਾਵਤ ॥

[੫੭] ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ, ਅਧਯਾਜ ੬

ਨ ਜਾਪ ਆਨ ਕੈ ਜਪੋ ॥ ਨ ਅਉਰ ਥਾਪਨਾ ਕਪੋ ॥੩੭॥...
 ਨ ਧਿਆਨ ਆਨ ਕੈ ਧਰੋ ॥ ਨ ਨਾਮ ਆਨ ਉਚਰੋ ॥੩੮॥

[੭੧੦-੭੧੧] ਹਜ਼ਾਰੇ ਸ਼ਬਦ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦ (੫)

ਬਿਨ ਕਰਤਾਰ ਨ ਕਿਰਤਮ ਮਾਨੋ ॥^੯

ਆਇ ਅਜੋਨਿ ਅਜੈ ਅਬਿਨਾਸੀ ਤਿਹ ਪਰਮੇਸਰ ਜਾਨੋ ॥^{੧੦}

੧ ਜੋ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਬੰਗਾਲ ਤੇ ਬੰਗਾਲ ਤੋਂ ਇੰਦ੍ਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ੨ ਪੇਟ, ਉਦਰ ।

੩ ਵਿਥਾਮ, ਇਸਥਿਤੀ । ੪ ਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਬੇੜੀ ਨਾਲ । ੫ ਛੋਪੜੀ, ਟੇਕਾ ।

੬ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਬਰਤਾ ਭਿਰੋਮਣੀ ਮੁਨਿ । ੭ ਵਿਸ਼ਨੁ ਅਥਵਾ ਯੋਗੀ ਗੋਰਖਨਾਥ ।

੮ ਰੋਤ, ਰਹਸ਼ਤ । ੯ ਰਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਦੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਕਰੋ, ਉਸ ਦੇ ਰਚੇ ਹੋਏ ਦੇਵੀ, ਦੇਵਤੇ, ਅਵਤਾਰ ਆਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਥਾਂ ਉਪਾਸ਼ਕ ਨਾ ਬਣਾਓ ।

੧੦ ਇਸ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਲੱਛਣ ਨਿਖਦੇ ਹਨ ।

ਇਕ ਬਿਨ ਦੂਸਰ ਸੋ ਨ ਚਿਨਾਰੀ ॥

ਭੰਜਨ ਗਭਨ ਸਮਰਥ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭ, ਜਾਨਤ ਹੈ ਕਰਤਾਰੀ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਕਹਾ ਭਇਓ ਜੋ ਅਤਿ ਹਿਤ ਚਿਤ ਕਰ, ਬਹੁ ਬਿਧ ਸਿਲਾ ਪੁਜਾਈ ॥

ਪਾਨ ਬਕਿਓ ਪਾਹਿਨ ਕਹਿ ਪਰਸਤ, ਕਛ ਕਰ ਸਿਧ ਨ ਆਈ ॥੧॥

ਅੱਛਤੀ ਧੁਪ ਦੀਪ ਅਰਪਤ ਹੈ, ਪਾਹਨ ਕਛੁ ਨ ਖੈਰੈ ॥ [ਅੱਛਤ]

ਤਾ ਮੈ ਕਹਾਂ ਸਿਧ ਹੈ, ਰੇ ਜਥ ! ਤੋਹਿ ਕਛੁ ਬਰ ਦੇਹੈ ॥੨॥

ਸੌ ਜੀਯ ਹੋਤ ਤੋਂ ਦੇਤ ਕਛੁ ਤ੍ਰਹਿ, ਮਨ ਬਚ ਕਰਮ ਬਿਚਾਰ ॥

ਕੇਵਲ ਏਕ ਸਰਣ ਸੁਆਮੀ ਬਿਨ, ਯੋ ਨਹਿ ਕਤਹਿ ਉਧਾਰ ॥ (੯) [ਮੂਰਤਿ ਪੁਜਾ]

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੧੧

ਇਕ ਮਨਿ ਇਕੁ ਅਰਾਧਣਾ, ਦੁਬਿਧਾ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਮਿਟਾਇਆ । (੪)

ਵਾਰ ੧੫

ਥਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨ ਚੇਤਿਓ, ਕੀਤੇ ਨੈ ਕਰਤਾ ਕਰਿ ਜਾਣੈ ॥ (੭)

ਵਾਰ ੧੬

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲੁ ਸਾਧਸੰਗੁ, ਪਰਮ ਹੰਸ ਗੁਰਸਿਖ ਸੁਹੰਦੇ ।

ਇਕ ਮਨਿ ਇਕੁ ਧਿਆਇਏ, ਦੂਜੇ ਭਾਇ ਨ ਜਾਇ ਫਿਰੰਦੇ ॥ (੮)

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਮਹ^੬

ਦਰ ਮਜ਼ਹਬੇ ਮਾ ਤੋਰ ਪਰਸੀ ਨ ਬੁਨੇਦ ।

੧ ਪਛਾਣ ।

੨ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਰਤਾਰ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ, ਜੋ ਉਤਪੱਤਿ, ਪਾਲਨ ਅਤੇ ਲਯ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ।

੩ ਉਹ ਚਾਉਲ ਜੋ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਨਾ ਹੋਣ, ਦੇਵ ਪੂਜਨ ਸਮੇਂ ਹਿੰਦੂ, ਸਾਥਤ ਚਾਉਲ ਵਰਤਦੇ ਹਨ ।

੪ ਅਗਿਆਨੀ ਸ਼ੀਵ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਤੋਂ ਵਿਮੁਖ ਹੋ ਕੇ, ਉਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ।

“ਕੀਤੇ ਕਉ ਮੇਰੇ ਸੰਮਾਨੈ, ਕਰਣਹਾਰ ਤ੍ਰਿਛੁ ਜਾਨੈ ॥” [ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੬੧੩]

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ—“ਕੀਤਾ ਕਿਆ ਸਾਲਾਹੀਐ ? ਕਰੇ ਸੋਇ ਸਾਲਾਹਿ ॥”

[ਮਹਲਾ ੨, ਵਾਰ ਸਾਰੰਗ, ੧੨੩੬]

੫ ਗੜ੍ਹ ਬੰਕਰ ਨਿਵਾਸੀ ਭਾਈ ਤਿਲਕ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ—

ਦੁਹ ਥੋੜੀ ਕੋ ਪਾਰ ਨ ਪਰਈ । ਇਕ ਥੋੜੀ ਨਿਸ਼ਚੈ ਨਰ ਤਰਈ । [ਗੁ: ੫: ਸੁ:]

੬ (ਨੰਦ ਲਾਲ ਭਾਈ) ਇਹ ਪੁਸ਼ਤਕ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਕਥਾ ਇਹ ਹੈ—ਮੁਨਸ਼ੀ ਡੱਜ਼ ਰਾਮ ਆਗਿਰਸ ਪੱਤਰੀ ਜੋ ਭਾਰਸੀ ਦਾ ਵਿਦਵਾਨ ਸੀ, ਸੰਨ ੧੬੩੦ (ਸੰਮਤ ੧੬੮੭) ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੋਂ ਗ਼ਜ਼ਨੀ ਵੱਲ ਗਿਆ ਅਰ ਆਪਣੀ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਬਲ ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਹਾਕਿਮ ਦਾ ਮੀਰ ਮੁਨਸ਼ੀ ਹੋ ਗਿਆ । ਇਥੇ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਘਰ ਸੰਨ ੧੬੩੩ ਵਿੱਚ ਨੰਦ ਲਾਲ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ । ਪਿਤਾ ਨੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਤਾਲੀਮ ਦਾ ਉੱਤਮ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਸੁਖਮ ਭੁੱਧਿ ਦੇ ਕਾਰਣ ਵਿਦਵਾਨ ਵਿੱਚ ਆਸ਼ਾ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤਰੱਕੀ ਹੋਣ ਲੱਗੀ ।

ਸਦ ੧੨ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਹੋਈ, ਤਾਂ ਬੁਲਗੀਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਬੁਲ-ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵੈਸ਼ਨਵ ਧਰਮ ਦੀ ਸਿਖਤਾ ਦਿਵਾ ਕੇ ਕੰਠੀ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦੀ ਰਸਮ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ।

ਸਰ ਤਾ ਬ ਕਦਮ ਬਹਿਬ, ਮਸੀ ਨ ਕੁਨੈਦੀ।

ਵਿਚਾਰ ਬੀਲ ਨੰਦ ਲਾਲ ਨੇ ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਕੁਲ-ਕੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਤਲੀਫ਼ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਧਰਮ ਧਾਰਣ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ। ਸੰਨ ੧੬੫੨ ਵਿੱਚ ਪਿਤਾ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋਣ ਪੂਰ ਨੰਦ ਲਾਲ ਉਦਾਸ ਹੋ ਕੇ ਗੁਜਰਨੀ ਤੋਂ ਚਲਾ ਆਇਆ ਅਤੇ ਮੁਲਤਾਨ ਦੇ ਦਿੱਲੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਘਰ ਬਣਾ ਕੇ ਰਹਿਣ ਲੱਗਾ। ਇਸ ਦੇ ਮਕਾਨ ਪਾਸ ਵਸੇ ਮਹੱਲੇ ਦਾ ਨਾਉਂ “ਆਗਾ ਪੁਰ” ਪੁਸ਼ਿੱਧ ਹੋਇਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਨੰਦ ਲਾਲ ਦੇ ਬਾਗ਼ਿਰਦ ਉਸਤਾਦ ਨੂੰ “ਆਗਾ” (ਸਵਾਮੀ) ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਯਾ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਇੱਥੇ ਹੀ ਇਕ ਸਿੱਖ ਘਰਾਣੇ ਦੀ ਪੁੜੀ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਬਾਦੀ ਹੋ ਗਈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਤੋਂ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਮਨ ਵਿੱਚ ਉਪਜੀ, ਸੰਨ ੧੬੮੨ ਵਿੱਚ ਨੰਦ ਲਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੋਯਾ ਅਨੰਦਪੁਰ ਪੁੱਜਾ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਗੁਰ-ਦੀਖਿਆ ਨੈ ਕੇ ਅਨਨਯ ਸਿੱਖੀ ਧਾਰਣ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਪੁਸਤਕ ਫ਼ਾਰਸੀ ਆਬਯਾਤ [ਛੰਦਾਂ] ਵਿੱਚ “ਬੰਦਗੀ ਨਾਮਹ” ਨਾਮ ਦੀ ਰਚ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਭੇਟ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਸਮੇਸ਼ ਸਵਾਮੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਕਲਮ ਨਾਲ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਅੰਤ—

ਜਾਬੇ ਹੈਵਾ ਪੁਰ ਬੁਦਹ ਚੁ ਜਾਮੇ ਓ।

ਜਿੰਦਗੀ ਨਾਮਹ ਬੁਦਹ ਜਾ ਨਾਮੇ ਓ। (੪੮੭)

ਬੰਤ ਲਿਖ ਕੇ “ਜਿੰਦਗੀ ਨਾਮਹ” ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਬੀਰਵਾਦ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੇ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੇਗਾ, ਉਸ ਦਾ ਜਨਮ ਸਕਲ ਹੋਵੇਗਾ।

ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਅਰਬੀ, ਫ਼ਾਰਸੀ ਅਤੇ ਭਿਆਜ਼ੀ ਦੇ ਪੂਰੇ ਪੰਡਿਤ ਅਤੇ ਚਮਤਕਾਰੀ ਬੁੱਧਿ ਰੱਖਦੇ ਸਨ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰਗਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਬਾਹਜ਼ਾਦਾ ਮੁਅੱਜ਼ਮ ਨਾਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਬਾਹਜ਼ਾਦੇ ਪਾਸ ਮੁਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਮੀਰ ਮੁਨਸ਼ੀ ਹੋ ਕੇ ਸੰਨ ੧੬੮੩ ਤੋਂ ਰਹਿਣ ਲੱਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਅਤੇ ਆਲਿਮਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਇੱਕ ਆਯਤ ਦੇ ਮਨੋਹਰ ਅਰਥ ਸੁਣ ਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਆ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਮੁਅੱਜ਼ਮ ਤੋਂ ਵਿਦਾ ਲੈ ਕੇ ਸੰਨ ੧੬੮੭ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਜਾ ਰਹੇ।

ਆਪ ਦਸਮੇਸ਼ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਰੂਸ਼ਣ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਬਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਨੰਗਰਾਂ ਦੀ ਪਰੀਖਯਾ ਸਮੇਂ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੀ ਨੰਗਰ ਗੀਤੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ ਸਲਾਹੀ ਸੀ।

ਨੰਦ ਲਾਲ ਤੇ ਹਮਰੇ ਦਾਤਾ। ਭਗਤਿ ਭਾਵ ਸੰਤਨ ਮਨ ਰਾਤਾ।

ਛੁਪਿਤ ਨ ਦੇਖ ਸਕੈ ਚਿਤ ਭਾਰੇ। ਦੇਭ ਕਰਤ ਮਮ ਹੋਇ ਪਿਆਰੇ। (ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ)

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਆਗਯਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਨ ੧੭੦੩ (ਸੰਮਤ ੧੭੬੦) ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਮੁਲਤਾਨ ਜਾ ਰਹੇ ਅਤੇ ਉਸ ਥਾਂ ਵਿਦਯਾ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਮਾਂ ਵਿਤਾਯਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਸੰਨ ੧੭੦੫ (ਸੰਮਤ ੧੭੬੨) ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ।

ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੇ ਦੋ ਸਪੁੱਤ੍ਰ ਸਨ, ਵੱਡਾ ਲਖਪਤਿ ਰਾਇ ਅਤੇ ਛੋਟਾ ਲੀਲਾ ਰਾਮ। ਲਖਪਤਿ ਦੇ ਸੰਤਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਲੀਲਾ ਰਾਮ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਚਲੀ, ਜੋ ਹੁਣ ਬਹਾਵਲ ਪੁਰ ਅਤੇ ਮੁਲਤਾਨ ਆਦਿਕ ਥਾਈਂ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਅਤੇ ਖੰਡਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਗੁਰਮੁਖ ਸੱਜਣ ਪੰਥ ਦੇ ਰਤਨ ਹਨ, ਅਰ ਭਾਈ ਲਕਸ਼ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਨ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਮਹਿਮਾ, ਭਗਤਿ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਵਿਸ਼ਯ ਪੁਰ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਲਿਖੇ ਹਨ—੧ ਜਿੰਦਗੀ ਨਾਮਹ, ੨ ਤੇਸੀਵੇ ਸਨਾ, ੩ ਕੀਜਿ ਨਾਮਹ, ੪ ਜੋਤ ਵਿਕਾਸ, ੫ ਦੀਵਾਨੇ ਜੋਯਾ, ੬ ਇਨਬਾ ਦਸਤੂਰ, ੭ ਅਰਜੁਨ ਇਲਫ਼ਾਜ਼ ੮ ਖਾਤਿਮਾ।

ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦਾ ਤਖੱਲੁਸ (ਫਾਪ) “ਯੋਯਾ” ਹੈ।

(ਗੋਯਾ)

੧ ਸਾਭੇ (ਸਿੱਖ) ਮਜ਼ਹਬ ਵਿੱਚ, ਦੂਜੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤਾਈਂ ਹੋਸ਼ ਅੰਦਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਮਸਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

(ਮਸਤੀ)

ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ, ਅਫ਼ਾਨ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਕਿਸੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਅਤੇ ਦਿਖਾਵੇ ਵਾਸਤੇ ਦਮ, ਹਾਲ, ਸਮਾਧੀ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਤਾਈਂ ਵਿਦੇਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ।

੧੨. ਉਮਰ-ਅਵਸਥਾ-ਆਯੁ-ਆਰਜਾ

ਉਮਰ ਉਹੋ ਸਫਲ ਹੈ, ਜੋ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਸਿਮਰਣ, ਧਰਮ ਕਿਰਤ, ਵਿਦਯਾ ਅਭਿਆਸ ਅਤੇ ਪਰੋਪਕਾਰ ਆਦਿ ਸੁੱਧ ਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਤੀਤ ਹੋਵੇ । ਇਸ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਵੱਡੀ ਆਰਜਾ ਅਤੇ ਧਨ ਸੰਪਦਾ, ਸਭ ਨਿਸ਼ਫਲ ਹੈ ।

[੨] ਜਪੁ (੭)

ਜੇ ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਆਰਜਾ, ਹੋਰ ਦਸੁਣੀ^੧ ਹੋਇ ॥
ਨਵਾ ਖੰਡਾ ਵਿਚਿ ਜਾਣੀਐ, ਨਾਲਿ ਚਲੈ^੨ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥
ਚੰਗਾ ਨਾਉ^੩ ਰਖਾਇ ਕੈ, ਜਸੁ ਕੀਰਤਿ ਜਗਿ ਲੇਇ ॥
ਜੇ ਤਿਸੁ ਨਦਰਿ ਨ ਆਵਈ^੪, ਤ ਵਾਤ ਨ ਪੁਛੈ ਕੇ^੫ ॥

[੪੧] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੪ (੭੦)

ਦਿਨਸੁ ਚੜ੍ਹੇ ਫਿਰਿ ਆਬਵੈ^੬, ਰੈਣਿ ਸਬਾਈ^੭ ਜਾਇ ॥
ਆਵ^੮ ਘਟੈ ਨਰੁ ਨਾ ਭੁਭੈ, ਨਿਤਿ ਮੁਸਾ ਲਾਜੁ ਟੁਕਾਇ^੯ ॥
ਗੁਣੁ ਮਿਠਾ ਮਾਇਆ ਪਸਰਿਆ, ਮਨਮੁਖੁ ਲਗਿ ਮਾਖੀ^{੧੦} ਪਚੈ ਪਚਾਇ ॥੧॥

[੪੩] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੫ (੭੩)

ਪ੍ਰਾਣੀ ! ਤੂੰ ਆਇਆ ਲਾਹਾ ਲੈਣਿ ॥
ਲਗਾ ਕਿਤੁ ਕੁਫਕੜੇ^{੧੧} ? ਸਭ ਮੁਕਈ ਚਲੀ ਰੈਣਿ^{੧੨} ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

[੭੫-੭੬] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧ ਪਹਰੇ^{੧੩} (੨)

ਪਹਿਲੈ ਪਹਰੈ ਰੈਣਿ ਕੈ, ਵਣਜਾਰਿਆ^{੧੪} ਮਿਤ੍ਰਾ ! ਬਾਲਕ ਭੁਧਿ ਅਚੇਤੁ ॥
ਖੀਰੁ ਪੀਐ ਖੇਲਾਈਐ, ਵਣਜਾਰਿਆ ਮਿਤ੍ਰਾ, ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਹੇਤੁ ॥...
ਦੂਜੇ ਪਹਰੈ ਰੈਣਿ ਕੈ, ਵਣਜਾਰਿਆ ਮਿਤ੍ਰਾ, ਭਰਿ ਜੋਬਨਿ ਮੇ ਮਤਿ^{੧੫} ॥
ਅਹਿਨਿਸਿ ਕਾਮਿ ਵਿਆਪਿਆ, ਵਣਜਾਰਿਆ ਮਿਤ੍ਰਾ, ਅੰਧੁਲੇ ਨਾਮੁ ਨ ਚਿਤਿ ॥...
ਤੀਜੇ ਪਹਰੈ ਰੈਣਿ ਕੈ, ਵਣਜਾਰਿਆ ਮਿਤ੍ਰਾ, ਸਰਿ ਹੰਸ^{੧੬} ਉਲਥੜੇ ਆਇ ॥
ਜੋਬਨੁ ਘਟੈ ਜਰੂਆ ਜਿਣੈ, ਵਣਜਾਰਿਆ ਮਿਤ੍ਰਾ, ਆਵ ਘਟੈ ਦਿਨੁ ਜਾਇ ॥...
ਚਉਥੇ ਪਹਰੈ ਰੈਣਿ ਕੈ, ਵਣਜਾਰਿਆ ਮਿਤ੍ਰਾ, ਬਿਰਧਿ ਭਇਆ ਤਨੁ ਖੀਣੁ ॥
ਅਖੀ ਅੰਧੁ ਨ ਦੀਸਈ, ਵਣਜਾਰਿਆ ਮਿਤ੍ਰਾ, ਬੰਨੀ ਸੁਣੈ ਨ ਵੈਣ ॥

੧ ਦਸ ਗੁਣੀ । ੨ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋ ਕੇ, ਆਕੜਾ ਵਿੱਚ ਚਲੇ । ੩ ਸੁਭ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲਾ, ਅਥਵਾ, ਮਨੁ ਆਦਿਕ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁਭ ਨਾਮ । ੪ ਜੇ ਤਿਸ ਨੂੰ ਕਰਤਾਰ ਨਜ਼ਰ ਨ ਆਵਈ, ਅਥਵਾ, ਜੇ ਸੁਭਾਸੁਭ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ, ਵਿਵੇਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਨਹੀਂ ।

੫ ਕੋਈ । ੬ ਅਸਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ੭ ਸਾਰੀ । ੮ ਆਯੁ, ਉਮਰ । ੯ ਕਾਲ ਰੂਪ ਚੁਹਾ ਉਮਰ ਰੂਪ ਹੋਸੀ ਨੂੰ ਟੁੱਥ ਰਿਹਾ ਹੈ । ੧੦ ਮੱਖੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ । ੧੧ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਨਿੰਦਤ ਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ? ੧੨ ਅਵਸਥਾ, ਉਮਰ । ੧੩ ਉਮਰ ਰੂਪ ਰਾਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਚਾਰ ਪਹਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਹੈ । ੧੪ ਹੋ ਲਾਰ ਦੇ ਵਧਾਪਾਰ ਵਾਸਤੇ ਆਏ ਹੋਏ ਜੀਵ !

੧੫ ਜੁਆਨੀ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਮਦਿਹਾ ਨਾਲ ਮਸਤ । ੧੬ ਚਿੱਟੇ ਰੋਸ ।

ਅਖੀ ਅੰਧੁ ਜੀਭ ਰਸੁ ਨਾਹੀ, ਰਹੇ ਪਰਾਕਉ ਤਾਣਾ^੧ ॥
 ਗੁਣ ਅੰਤਰਿ ਨਾਹੀ ਕਿਉ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ ? ਮਨਮੁਖ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ॥...
 ਗੁਣ ਸੰਜਮਿ ਜਾਵੈ ਚੋਟ ਨ ਖਾਵੈ, ਨਾ ਤਿਸੁ ਜੰਮਣੁ ਮਰਣਾ ॥
 ਕਾਲੁ ਜਾਲੁ ਜਮੁ ਜੋਹਿ ਨ ਸਾਕੈ, ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਭੈ ਤਰਣਾ^੨ ॥
 ਪਤਿ ਸੇਤੀ ਜਾਵੈ ਸਹਜਿ ਸਮਾਵੈ, ਸਗਲੇ ਦੁਖ ਮਿਟਾਵੈ ॥
 ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਛੁਟੈ, ਸਾਚੇ ਤੇ ਪਤਿ ਪਾਵੈ ॥੫॥

[੧੩੯] ਵਾਰ ਮਾਝ, ਮਹਲਾ ੧ (੧)

ਦਸ ਬਾਲਤਣਿ, ਬੀਸ ਰਵਣਿ^੧, ਤੀਸਾ ਕਾ ਸੁੰਦਰੁ ਕਹਾਵੈ ॥
 ਚਾਲੀਸੀ ਪੁਰੁ ਹੋਇ, ਪਚਾਸੀ ਪਗੁ ਖਿਸੈ, ਸਠੀ ਕੇ ਬੰਦੇਪਾ ਆਵੈ ॥
 ਸਤਰਿ ਕਾ ਮਤਿਹੀਣੁ, ਅਸੀਰਾ ਕਾ ਵਿਉਹਾਰੁ ਨ ਪਾਵੈ ॥
 ਨਵੈ ਕਾ ਸਿਹਜਾਸਣੀ^੨ ਮੁਲਿ ਨ ਜਾਣੈ ਅਪ ਬਲੁ ॥
 ਢੰਢੋਲਿਮੁ ਢੂਢਿਮੁ ਡਿਨੁ ਮੈ, ਨਾਨਕ, ਜਗੁ ਧੁਏ ਕਾ ਧਵਲਹਰੁ^੩ ॥੩॥

[੭੧੨] ਟੋਡੀ ਮਹਲਾ ੫ (੨)

ਬਿਨੁ ਸਿਮਰਨੁ ਜੋ ਜੀਵਨੁ ਬਲਨਾ^੧, ਸਰਪ ਜੈਸੇ ਅਰਜਾਰੀ^੨ ॥
 ਨਵ ਖੰਡਨ ਕੈ ਰਾਜੁ ਕਮਾਵੈ, ਅੰਤਿ ਚਲੈਗੇ ਹਾਰੀ ॥੧॥

[੧੨੦੪] ਸਾਰੰਗ ਮਹਲਾ ੫ (੭)

ਬਿਨੁ ਸਿਮਰਨ ਕੋਟਿ ਬਰਖ ਜੀਵੈ, ਸਗਲੀ ਅਉਧ ਬ੍ਰਿਥਾਨਦ ॥
 ਏਕ ਨਿਮਖ ਗੋਬਿੰਦ ਭਜਨੁ ਕਰਿ, ਤਉ ਸਦਾ ਸਦਾ ਜੀਵਾਨਦ ॥੩॥

[੧੩੭੯] ਸਲੋਕ ਫਰੀਦ

ਫਰੀਦਾ ਚਾਰਿ ਗਵਾਇਆ ਹੋਇ ਕੈ, ਚਾਰਿ ਗਵਾਇਆ ਸੰਮਿ^੧ ॥
 ਲੇਖਾ ਰਬੁ ਮੰਗੋਸੀਆ, ਤੂ ਆਹੋ ਕੇਰੇ ਕੰਮਿ ॥੩੮॥

[੧੪੨੬] ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੯

ਤਰਨਾਪੇ ਇਉ ਹੀ^੧ ਗਇਓ, ਲੀਓ ਜਰਾ ਤਨੁ ਜੀਤਿ ॥
 ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਭਜੁ ਹਰਿ ਮਨਾ ! ਅਉਧ ਜਾਤੁ ਹੋ ਬੀਤਿ ॥੩॥

੧ ਸ਼ਰੀਰ ਦਾ ਪਰਾਕ੍ਰਮ ਅਰ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਬਲ ਰਹਿ ਗਿਆ । ੨ ਭਾਵ (ਪ੍ਰੇਮ), ਭਗਤਿ ਅਤੇ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਭਯ ਤਰਣ ਦੇ ਸਾਧਨ ਹਨ । ੩ ਕਾਮ ਮਦ ਕਰ ਕੇ ਮਸਤ, ਜਵਾਨ ।

੪ ਬਿਸਤਰ ਤੋਂ ਉੱਠ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਹੀ ਬੈਠਣ ਜੋਗਾ ।

੫ ਧੁਏ ਦਾ ਮੰਦਿਰ, ਜੋ ਪੈਂਟ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਨਾਲ ਬਣ ਅਤੇ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

੬ ਵਿਲਯਨ, ਵਿਭਾਉਣਾ । ੭ ਸੱਪ ਦੀ ਉਮਰ ਵੱਡੀ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਸਭ ਨੂੰ ਦੁਖਦਾਈ ਹੋ । ੮ ਚਾਰ ਪਹਰ ਦਿਨ ਦੇ ਵਿਰਥਾ ਵਿਰ ਕੇ, ਅਰ ਚਾਰ ਪਹਰ ਰਾਤ ਦੇ ਸੌ ਕੇ ਭਵਾ ਦਿੱਤੇ, ਭਾਵ ਅੱਧੀ ਉਮਰ ਸੌ ਕੇ ਅਤੇ ਅੱਧੀ ਨਿਕੰਮਾ ਵਿਰ ਕੇ ।

੯ ਐਵੇਂ ਹੀ, ਵਿਰਥਾ ਹੀ, ਬਿਨਾ ਲਾਜ ।

[੧੪੨੮] ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੬

ਬਾਲ ਜੁਆਨੀ ਅਰੁ ਬਿਰਧਿ ਫੁਨਿ ਤੀਨਿ ਅਵਸਥਾ ਜਾਨਿ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਭਜਨ ਬਿਨੁ ਬਿਰਥਾ ਸਭ ਹੀ ਮਾਨੁ ॥੩੫॥

੧੩. ਅਸੀਸ (ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ)

ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਪੁੱਤ੍ਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦੇ ਕੇ ਸੁਭ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਸਿਖਣਾ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਆਪਣੀ ਸੰਤਾਨ ਨੂੰ ਭੋਗ ਮੋਖ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਸਫਲ ਕਰਨ।

[੪੯੬] ਗੁਜਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੪)

ਜਿਸੁ ਸਿਮਰਤ ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖ ਨਾਸਹਿ ਪਿਤਰੀ ਹੋਇ ਉਧਾਰੋ ॥
ਸੋ ਹਰਿ, ਹਰਿ ਤੁਮ੍ਹ ਸਦ ਹੀ ਜਾਪਹੁ ਜਾ ਕਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰੋ ॥੧॥
ਪੁਤਾ, ਮਾਤਾ ਕੀ ਆਸੀਸ ॥ [ਕਰਤਾਰ ਚਿਤ ਆਵੇ]
ਨਿਮਖ ਨ ਬਿਸਰਉ ਤੁਮ੍ਹ ਕਉ, ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਦਾ ਭਜਹੁ ਜਗਦੀਸ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਤੁਮ੍ਹ ਕਉ ਹੋਇ ਦਇਆਲਾ ਸੰਤਸੰਗਿ ਤੇਰੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥
ਕਾਪੜੁ ਪਤਿ ਪਰਮੇਸਰੁ ਰਾਖੀ ਭੋਜਨੁ ਕੀਰਤਨੁ ਨੀਤਿ ॥੨॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਵਹੁ^੧ ਸਦਾ ਚਿਰੁ ਜੀਵਹੁ ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਅਨਦ ਅਨੰਤਾ ॥
ਰੰਗ ਤਮਾਸਾ ਪੂਰਨ ਆਸਾ ਕਬਹਿ ਨ ਬਿਆਪੈ ਚਿੰਤਾ^੨ ॥੩॥
ਭਵਰੁ ਤੁਮ੍ਹਾਰਾ ਇਹੁ ਮਨੁ ਹੋਵਉ ਹਰਿ ਚਰਣਾ ਹੋਹੁ ਕਉਲਾ^੩ ॥
ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਉਨਸੰਗਿ ਲਪਟਾਇਓ ਜਿਉ ਬੁੰਦਹਿ ਚਾੜ੍ਹੁ ਕੁਮਉਲਾ^੪ ॥੪॥

[੫੮੨] ਵਡਹੰਸੁ ਮਹਲਾ ੧ ਅਲਾਹਣੀਆ (੫)

ਬਾਬਾ, ਆਵਹੁ ਭਾਈਹੋ, ਗਲਿ ਮਿਲਹ, ਮਿਲਿ ਮਿਲਿ ਦੇਹ ਆਸੀਸਾ ਹੇ ॥
ਬਾਬਾ, ਸਚਕਾ ਮੇਲੁ ਨ ਚੁਕਈ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੀਆ ਦੇਹ ਆਸੀਸਾ ਹੇ ॥
ਆਸੀਸਾ ਦੇਵਹੋ ਭਗਤਿ ਕਰੇਵਹੋ, ਮਿਲਿਆ ਕਾ ਕਿਆ ਮੇਲੋ ॥

੧ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਸ਼ਰਣਾਗਤ ਜਗਯਾਸੂਆਂ ਨੂੰ—“ਕਰਤਾਰ ਚਿੱਤ ਆਵੇ” ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ੨ ਜੋ ਬੱਚੇ ਸਤਸੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਬੱਚੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਂਦੇ। ੩ ਵਸਤਰ ਤੇਰੇ ਨਿਰਮਲ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਹੋਣ, ਜੋ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਪਤਵੰਤਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਤੂੰ ਨਿੱਤ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰੇ, ਭਾਵ-ਕ੍ਰਿਤਕਯਤਾ ਬੰਦੇ ਮਨੋ ਨਾ ਵਿਸਰੇ। ੪ ਖਾਨ ਪਾਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਹੋਵੇ, ਭਾਵ ਬਲ ਅਤੇ ਉਮਰ ਵਧਾਵੇ। ੫ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਹੋਣ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਦੇ ਚਿੰਤਾ ਅਤੇ ਪਛਤਾਵੇ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਾ ਬਣੇ। ੬ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਭੀ, ਮਨ ਤੁਮ੍ਹਰ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਕਮਲ ਦਾ ਮਥਰੰਦ ਪੀਂਦਾ ਰਹੇ। ੭ ਪ੍ਰਫੁੱਲ, ਆਨੰਦ।

੧੪. ਅਸੁਰ-ਦੇਵਤਾ

[ਪੰਨਾ ੪੮] ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ, ਅਧਯਾਯ ੨

ਸਾਧ ਕਰਮ ਜੇ ਪੁਰਖ ਕਮਾਵੈ ॥ ਨਾਮ ਦੇਵਤਾ ਜਗਤ ਕਹਾਵੈ ॥

ਬੁਕ੍ਰਿਤ ਕਰਮ ਜੇ ਜਗ ਮੈ ਕਰਹੀ ॥ ਨਾਮ ਅਸੁਰ ਤਿਨ ਕੋ ਸਭ ਧਰਹੀ ॥੧੫॥

੧੫. ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ-ਇਲਹਾਮ

ਅਨੇਕਾਂ ਮੱਤਾਂ ਵਾਲੇ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਕਾਸ਼ਾਂ, ਉੱਤਮ ਪੁਰੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਿਸੇ ਦੇਵਤਾ ਜਾਂ ਦੂਤ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਐਸੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਉਹ ਹੁਕਮ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਵਾਹਗੁਰੂ ਨੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਾਉਣੇ ਹਨ, ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਸਫੁਰਣ ਹੋਏ ਹਨ ।

[੭੨੨] ਤਿਲੰਗ ਮਹਲਾ ੧ (੫)

ਜੈਸੀ ਮੈ ਆਵੈ ਖਸਮ ਕੀ ਬਾਣੀ, ਤੈਸੜਾ ਕਰੀ ਗਿਆਨੁ^੧ ਵੇ ਲਾਲੋ ॥

[੭੩੪] ਸੁਹੀ ਮਹਲਾ ੪ (੧੧)

ਦਾਸਨਿ ਦਾਸੁ ਕਹੈ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ,

ਜੇਹਾ ਤੂੰ ਕਰਾਇਹਿ ਤੇਹਾ ਹਉ ਕਰੀ ਵਖਿਆਨੁ ॥੪॥

[੭੪੩] ਸੁਹੀ ਮਹਲਾ ੫ (੨੩)

ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ^੨ ਸਚੁ ਸਾਹਿਬੁ ਮੇਰਾ ॥ ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੈ ਬੋਲਾਇਆ ਤੇਰਾ ॥੪॥

੧੬. ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ

ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਅਕਾਲ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ, ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਆਦਿ ਬਬਦ ਅਵਿਨਾਸੀ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਆਏ ਹਨ—

ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ [ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ]

[੨੧੨] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੫੧)

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅਗਾਧਿ ਬੋਧ ॥ ਸੁਨਤ ਜਸੈ ਕੋਟਿ ਅਖ ਖਏ ॥੨॥

[੧੦੩੮] ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੧ (੧੮)

ਤੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨਾਹੀ ਸਿਰਿ ਕਾਲਾ ॥

੧ ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖਾਂ ਅੰਦਰ ਹੀ ਦੇਵਤਾ ਅਤੇ ਰਾਖਸ਼ ਹਨ । ਭਾਵ-ਜਾਤਿ ਕਰਮਾਨੁਸਾਰ ਹੈ, ਜਨਮ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ।

੨ ਉਪਦੇਸ਼ । ੩ ਜੋ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਯ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਮਨ ਬੁੱਧਿ ਦੀ ਗੰਮਤਾ ਵਿਹੀਨ ਹੈ ।

[੧੦੮੨] ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੫ (੧੧)

ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਜਿਸੁ ਕਦੇ ਨਾਹੀ ਖਉ ॥

ਜਾਪੁ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਨਮਸਤ੍ਰੰ ਅਕਾਲੇ ॥...ਨਮੋ ਕਾਲ ਕਾਲੇ ॥...ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅਦੇਸ ॥

ਕਾਲਾਨ ਕਾਲ ॥ ਗੁਰ ਬਰ ਅਕਾਲ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੧] ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੀ ਰਛਾ ਹਮ ਨੈ ॥

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮਾਂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਨਾਮ ਦੇ ਸਿੱਧਾਂਤ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਕਾਲ ਦੇ ਭਯ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।

੧੭. ਅਕਾਲੀ

ਅਕਾਲ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਅਕਾਲੀ ਸੱਦੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ। ਭਾਵੇਂ ਅਕਾਲ ਉਪਾਸ਼ਕ ਸਾਰੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਅਕਾਲੀ ਹਨ, ਪਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਹੈ।

[ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ] ਪਹਿਲਾਂ ਅਕਾਲੀ (ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ) ਸੁਰਮਈ ਵਸਤ੍ਰ, ਪੰਜ ਸ਼ਸਤ੍ਰ (ਕ੍ਰਿਪਾਣ, ਧਨੁੱਖ, ਬੰਦੂਕ, ਕਟਾਰ ਅਤੇ ਬਰਛਾ) ਰੱਖਦੇ ਸਨ^੧ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਦਸਤਾਰਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। [ਪੰਜ ਸ਼ਸਤ੍ਰ]

[ਨੈਣਾ ਸਿੰਘ] ਥਾਥਾ ਨੈਣਾ ਸਿੰਘ ਅਕਾਲੀ ਨੇ ਫੌਜ ਦੇ ਨਿਬਾਨਚੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਚੇ ਦੁਮਾਲੇ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਫਰਹਰੇ ਝੁਲਾ ਦਿੱਤੇ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਨਿਬਾਨ (ਉੱਚਾ ਦੁਮਾਲਾ) ਹੱਥ ਫੜਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾ ਰਹੇ। ਦੁਮਾਲੇ ਢਾਲਾ ਸਿੰਘ ਹੀ ਨਿਬਾਨ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ, ਅਰ ਨਿਬਾਨ ਤੋਂ ਹੱਥ ਵੇਹਲੇ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਤਲਵਾਰ ਬੰਦੂਕ ਆਦਿ ਸ਼ਸਤਰ ਭੀ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਵਰਤ ਸਕੇ^੨।

[ਝੁਲਾ ਸਿੰਘ] ਨੈਣਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਚਾਟੜਾ ਅਕਾਲੀ ਝੁਲਾ ਸਿੰਘ ਨਿਹੰਗ ਦੱਡਾ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਜਥਾ ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਮਾਨ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਛਾਵਨੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੀ।

ਅਕਾਲੀ ਸਿੰਘ ਰਹਤ ਦੇ ਪੱਕੇ, ਹਠੀ, ਤਪੀ, ਗੁਰੁਥਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਸੰਤੋਖੀ, ਨਿਰਭੈ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਉਦਾਰਤਮਾ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਰਾਂ ਮਿਸਲਾਂ ਅਤੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੀ

੧ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਵਿ ਸੈਨਾਪਤਿ ਲਿਖਦਾ ਹੈ :-

“ਮਾਰੇ ਸਮੇਰਨ ਕੇ ਲੇਖਨ ਪੈ ਲੇਖ ਭਾਰੀ ਤੀਰਨ ਕੇ ਮਾਰੇ ਕਹੂੰ ਧੀਰਜ ਨ ਧਰਹੀ।

ਮਾਰੇ ਬੰਦੂਕਨ ਕੇ ਦੀਨੇ ਅਸਵਾਰ ਭਾਰ ਨੇਜਨ ਕੇ ਮਾਰੇ ਨਰ ਧਰਨੀ ਪੈ ਪਰਹੀ।

ਮਾਰੇ ਜਮਦਾਰਨ ਕੇ ਜੀਵਨ ਕੇ ਨਾਰਿ ਮੂਲ ਬਾਧੇ ਹਥਿਆਰ ਖਾਂਬ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਲਰਹੀ।” [ਗੁਰੂ ਬੋਝਾ]

੨ “ਨੈਣਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਦੇ ਦੁਮਾਲੀ। ਪ੍ਰਕਟ ਗੀਤਿ ਯਾ ਜਗ ਮੇ ਚਾਲੀ।”

(ਗੁਰੂ ਪਦ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਥਾਬ)

ਬਾਦਸ਼ਾਹਤ ਵੇਲੇ ਪੰਥ ਦੀ ਰਾਖੀ ਅਤੇ ਰਹਨੁਮਾਈ ਸ਼ਲਾਘਾ ਯੋਗਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜੇ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਵਿੱਚ ਭੰਗ ਅਤੇ ਅਫੀਮ ਦਾ ਵਧਸਨ ਨਾ ਪੈਂਦਾ ਅਤੇ ਵਿਦਯਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਰੱਖਦੇ, ਤਾਂ ਇਹ ਆਪਣੀ ਕੌਮ ਨੂੰ ਅਪਾਰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦੇ ਸਨ।

੧੮. ਅਚਰਜ

[੨੧੯] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੯ (੨)

ਇਕਿ ਬਿਨਸੈ ਇਕ ਅਸਥਿਰੁ ਮਾਨੈ, ਅਚਰਜੁ ਲਖਿਓ ਨ ਜਾਈ^੧ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

੧੯. ਅਛੁਤ

ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾ ਛੁਹਣ ਯੋਗਤਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਦੇ ਛੁਹਣ ਤੋਂ ਭਿੱਟੜ ਹੋਣ ਦਾ ਖਤਾਲ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਅਛੁਤ ਸੰਗਯਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਜਾਤਿ ਜਨਮ ਤੋਂ ਕੋਈ ਅਛੁਤ ਨਹੀਂ, ਮਲੀਨਤਾ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਤੋਂ ਅਛੁਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਬਰਣ ਆ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਮਾੜ੍ਹ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਹਨ।

[੧੫] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧ (੩)

ਜਿਥੈ ਨੀਚ ਸਮਾਲੀਅਨਿ, ਤਿਥੈ ਨਦਰਿ ਭੇਰੀ ਬਖਸੀਸ ॥੪॥

[੮੫੮] ਬਿਲਾਵਲੁ, ਰਵਿਦਾਸ (੨)

ਬ੍ਰਹਮਨ ਬੈਸ ਸੁਦ ਅਰੁ ਖੜੀ ਭੋਮ ਚੰਡਾਰ ਮਲੇਛ ਮਨ ਸੋਇ ॥

ਹੋਇ ਪੁਨੀਤ ਭਗਵੰਤ ਭਜਨ ਤੇ^੧ ਆਪੁ ਤਾਰਿ, ਤਾਰੇ ਬੁਲ ਦੋਇ ॥੧॥

[੮੬੧] ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੪ (੪)

ਓਹੁ ਸਭ ਤੇ ਉਚਾ, ਸਭ ਤੇ ਸੂਚਾ, ਜਾ ਕੈ ਹਿਰਦੈ ਵਸਿਆ ਭਗਵਾਨੁ ॥

ਜਨ ਨਾਨਕੁ ਤਿਸ ਕੇ ਚਰਨ ਪਖਾਲੇ ਜੋ ਹਰਿ ਜਨੁ ਨੀਚੁ ਜਾਤਿ ਸੇਵਕਾਣੁ ॥੪॥

੨੦. ਅਜਪਾ ਜਾਪੁ

ਤਾਲੂ, ਜੀਭ, ਰਸਨਾ, ਹੋਠ ਆਦਿ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਬਿਨਾ ਮਨ ਦੀ ਏਕਾਗ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਾਮ ਚਿੰਤਨ, ਅਜਪਾ ਜਾਪ ਹੈ।

[੮੪੦] ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੧ ਥਿਤੀ (੧੬)

ਅਜਪਾ ਜਾਪੁ ਜਪੈ ਮੁਖਿ ਨਾਮ ॥

੧ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਲ ਦਾ ਕ੍ਰਾਸ ਹੁੰਦਾ ਦੇਖ ਕੇ ਭੀ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਤਾਈਂ ਅਵਿਨਾਸ਼ੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਮਹਾਂ ਆਸਚਰਯ ਹੈ, ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

"अद्वयहनि पूरति गच्छतीह यमलक्ष ।

शेषा : स्वाका सिचंचति किमप्यचक्षतः परं ।"

[ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ, ਵਰਨਪਰਵ, ਅ: ੩੧੭, ਸ਼: ੧੬]

ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਬਿਨਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਖੜੀ ਆਦਿ ਭੀ ਅਛੁਤ ਹੈ।

[੧੨੯੧] ਮਹਲਾ ੧ ਵਾਰ ਮਲਾਰ (੨੭)

ਅਜਪਾ ਜਾਪੁ ਨ ਵੀਸਰੈ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਸਮਾਇ ॥

[੭੧੦] ਹਜਾਰੇ ਸ਼ਬਦ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦ (੩)

ਆਤਮ ਉਪਦੇਸ਼ ਭੇਸ ਸੰਜਮ ਕੋ, ਜਾਪ ਸੁ ਅਜਪਾ ਜਾਪੇ ॥

ਸਦਾ ਰਹੈ ਕੰਚਨ ਸੀ ਕਾਯਾ, ਕਾਲ ਨ ਕਬਹੂੰ ਬਯਾਪੇ ॥

੨੧. ਅਜਰ ਜਰਣਾ

ਅਜੀਰਣ ਵਸਤੁ ਨੂੰ ਜਰਣਾ, ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਹਜ਼ਮ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਚਾਉਣਾ, ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮ ਤੱਤ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਅਭਿਮਾਨੀ ਨਾ ਹੋਣਾ, ਦਿਖਾਵੇ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਨਾ ਉਠਾਉਣਾ। ਮਾਨ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਪਾ ਕੇ ਨੰਮ੍ ਹੋਣਾ।

[੭੦੧] ਜੈਤਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੬)

ਮਨ ਮਹਿ ਸਤਿਗੁਰ ਧਿਆਨੁ ਧਰਾ ॥

ਦ੍ਰਿੜ੍ਓ ਗਿਆਨੁ ਮੰਤ੍ਰੁ ਹਰਿ ਨਾਮਾ, ਪ੍ਰਭ ਜੀਉ ਮਇਆ ਕਰਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਕਾਲ ਜਾਲ ਅਰੁ ਮਹਾ ਜੰਜਾਲਾ ਛੁਟਕੇ ਜਮਹਿ ਭਰਾ ॥...

ਅਪਿਉ^੧ ਪੀਓ ਗਤੁ ਬੀਓ^੨ ਭਰਮਾ, ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਅਜਰੁ ਜਰਾ ॥੨॥

੨੨. ਅਟੱਲ ਪਦਵੀ (ਅਵਿਨਾਸ਼ੀ ਪਦ)

[੨੭੮] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੧)

ਕਬਹੂ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਇਹੁ ਪਾਵੈ ॥ ਉਸੁ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਬਹੁਰਿ ਨ ਆਵੈ ॥

ਅੰਤਰਿ ਹੋਇ ਗਿਆਨ ਪਰਗਾਸੁ ॥ ਉਸੁ ਅਸਥਾਨ ਕਾ ਨਹੀ ਬਿਨਾਸੁ ॥

ਮਨ ਤਨ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਇਕ ਰੰਗਿ ॥ ਸਦਾ ਬਸਹਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੈ ਸੰਗਿ ॥

ਜਿਉ ਜਲ ਮਹਿ ਜਲੁ ਆਇ ਖਟਾਨਾ^੧ ॥ ਤਿਉ ਜੋਤੀ ਸੰਗਿ ਜੋਤਿ ਸਮਾਨਾ ॥

ਮਿਟਿ ਗਏ ਗਵਨ ਪਾਏ ਬਿਸ੍ਵਾਮ ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਦ ਬੁਰਬਾਨ ॥੮॥

[੫੦੨] ਗੁਜਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੨੯)

ਅਟਲ ਪਦਵੀ ਨਾਮ ਸਿਮਰਣ ਦ੍ਰਿੜੁ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਰਣ ॥੪॥

[੭੧੪] ਟੋਡੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੦)

ਅਬਿਨਾਸੀ ਖੇਮ ਚਾਹਹਿ ਜੇ ਨਾਨਕ, ਸਦਾ ਸਿਮਰਿ ਨਾਰਾਇਣ ॥੨॥

੧ ਅੰਮ੍ਰਿਤ। ਅਪੋਕ।

੨ ਨਾਬ ਹੋ ਗਿਆ, ਮਿਟ ਗਿਆ।

੩ ਸਮਾਇਆ, ਮਿਲ ਗਿਆ।

੨੩. ਅਤੀਤ

ਅਤੀਤ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਲੰਘਿਆ (ਗੁਜ਼ਰਿਆ) ਹੋਇਆ। ਜੋ ਮਾਯਾ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਅਟਕ ਕੇ ਪਰਮਾਰਥ ਤਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ, ਉਹ ਇਸ ਪਦਵੀ ਤੋਂ ਵੰਚਿਤ ਹੈ।

[੨੨੭] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀ (੧੫)

ਬਲਹਿ ਸਾਚੁ ਮਿਥਿਆ ਨਹੀਂ ਰਾਈ ॥

ਚਾਲਹਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ॥

ਰਹਹਿ ਅਤੀਤ ਸਚੇ ਸਰਣਾਈ ॥੧॥

[੮੩੨] ਬਿਲਾਵਲੁ ਅਸਟਪਦੀ ਮਹਲਾ ੧ (੨)

ਰਹੈ ਅਤੀਤੁ ਜਾਣੈ ਸਭੁ ਤਿਸ ਥਾ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਅਰਪੈ ਹੈ ਇਹੁ ਜਿਸ ਥਾ ॥

[੧੧੮੯] ਬਸੰਤੁ ਅਸਟਪਦੀ ਮਹਲਾ ੧ (੪)

ਮਨ ਮਹਿ ਮਨੁਆ ਚਿਤ ਮਹਿ ਚੀਤਾ ॥ ਐਸੇ ਹਰਿ ਕੇ ਲੋਗ ਅਤੀਤਾ ॥੫॥

ਹਰਖ ਸੋਗ ਤੇ ਰਹਹਿ ਨਿਰਾਸਾ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਚਾਖਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਨਿਵਾਸਾ ॥

੨੪. ਅਦਬ—ਬੇ-ਅਦਬ

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਮਹ

ੳ. ਦਰ ਰਾਹੇ ਹੱਕ ਜੁਜ ਅਦਬ ਤਅਲੀਮ ਨੇਸਤ।

ਤਾਲਿਬੇ ਉ ਰਾ ਬਜੁਜ ਤਸਲੀਮ ਨੇਸਤ। (੩੧੫)

ਅ. ਤਾਲਿਬਾਨੇ ਹੱਕ ਹਮੇਸ਼ਹ ਬਾ-ਅਦਬ।

ਬਾ-ਅਦਬ ਬਾਸੰਦ ਦਾਯਮ ਬਾ-ਅਦਬ। (੩੧੬)

ੲ. ਹਾਦੀਏ ਰਾਹ ਸੁਦਾ ਆਮਦ ਅਦਬ।

ਬੇ-ਅਦਬ ਖਾਲੀਸ੍ਤ ਅਜ ਅਲਤਾਫਿ ਰੱਬ। (੩੧੯)

ਸ. ਦਰ ਹਕੀਕਤ ਬੇ-ਅਦਬ ਯਾਬਦ ਸਜਾ।

ਚੁੰ ਅਦਬ ਆਮਦ ਹਮਹ ਰਾ ਰਹਨੁਮਾ। (੩੧੧)

ਹ. ਬੇ-ਅਦਬ ਰਾ ਕੈ ਜਿ ਰਾਹੇ ਸ਼ਾਂ ਸਬਰ?

ਬੇ-ਅਦਬ ਅਜ ਹੱਕ ਹਮੇਸ਼ਹ ਬੇ-ਸਬਰ। (੩੧੭)

੧. ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਦਾ ਮਨ, ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਚਿਤਵਨ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਦਾ ਦਿਲ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਮਾਯਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੋਂ ਗੁਜ਼ਰਿਆ ਹੋਇਆ ਅਤੀਤ ਹਰਿ ਜਨ ਹੈ।

ੳ. ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਅਦਬ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਹੋਰ ਸਿਖਤਾ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਦੇ ਜਿਗਯਾਸੂ ਨੂੰ ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ (ਕੋਈ ਕਰਤੱਬ) ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਅ. ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਜਿਗਯਾਸੂ ਸਦਾ ਅਦਬ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਦਬ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੇ, ਸਦਾ ਅਦਬ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ੲ. ਅਦਬ, ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹ ਦੀ ਸਿਖਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਬੇਅਦਬ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸ. ਬੇਅਦਬ ਬਿਨਾਂ ਸੋਸੇ ਸਜਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਦਬ ਸਭ ਨੂੰ ਰਾਹ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸਾਬਤ ਹੋਯਾ ਹੈ।

ਹ. ਬੇਅਦਬ ਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਭੇਤ ਦੀ ਕੀ ਸਬਰ ਹੈ? ਵਾਹਗੁਰੂ ਤੋਂ ਸਦਾ ਖਾਲੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਕ. ਬੇ-ਅਦਬ ਹਰਗਿਜ਼ ਬ-ਹੱਕ ਰਾਹੇ ਨ ਯਾਫ਼ਤ।

ਰਾਹੇ ਹੱਕ ਰਾ ਹੇਚ ਗੁਮਰਾਹੇ ਨ ਯਾਫ਼ਤ॥੩੧੮॥

ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ^੧

ਜਹਾਂ ਸੰਜੋਗ^੨ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਥੇ ਆਪਸ ਮੇ ਅਦਬ ਭਾਉ ਪਿਆਰ ਕਰ ਬੈਠਣਾ, ਅਦਬ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਾਦ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ, ਐਸਾ ਅਦਬ ਭਾਉ ਕਰਣਾ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਜੈਸਾ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਬੋਲਣਾ ਨਹੀਂ, ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਰੱਖਣਾ, ਜੈਸੇ ਚਕੋਰ ਦਾ ਚੰਦ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਜੈਸੇ ਦੀਪਕ ਨਾਲ ਪਤੰਗ ਦਾ ਹੈ, ਜੈਸੇ ਲੋਭੀ ਦਾ ਮਾਲ ਨਾਲ ਹੈ, ਜੈਸੇ ਉੱਘੇ ਦਾ ਸੇਜਾ ਨਾਲ ਹੈ, ਜੈਸੇ ਭੁੱਖੇ ਦਾ ਅਨਾਜ ਨਾਲ ਹੈ, ਜੈਸੇ ਚੁੰਬਕ ਦਾ ਲੋਹੇ ਨਾਲ ਹੈ, ਤੈਸੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ, ਚਰਣ ਕਵਲ ਨਾਲ^੩, ਦਰਸਨ^੪ ਨਾਲ ਅਰੁ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪਯਾਰ ਰੱਖਣਾ।

[ਤਾਜ਼ੀਮ, ਸੁਗਤ] ਜੋ ਕੋਈ ਸੰਗਤਿ ਮਾਲਸੇ ਬਿਖੇ ਆਵੇ, ਓਸ ਨੂੰ ਪੰਜ ਸੱਤ ਸਿੱਖ ਉੱਠ ਕੇ ਅਦਬ ਨਾਲ ਤਾਜ਼ੀਮ ਕਰਨ^੫, ਆਪਸ ਮੇ ਭਾਉ ਕਰ ਕੇ ਬੈਠਾਇਨ, ਇਸ ਬੋਲਣੇ ਉੱਪਰ ਚਲੇਗਾ, ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗੀ, ਸੁਖਾਲਾ ਰਹੇਗਾ।

ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰਾਸ਼ਿ ੩, ਅੰਸੂ ੩੮

‘ਗੁਣ ਬਿਹੀਨ ਪੁਜਾ ਕਹਾਂ? ਬਿੱਦਯਾ ਬਿਨ ਮਾਨਾ?’

ਜੀਤ ਕਹਾਂ ਬਿਨ ਸੂਰਤਾ? ਮਨ ਬਿਤ ਬਿਨ ਧਯਾਨਾ?

ਬਿਨ ਸੰਤੋਖ ਉਰ ਸੁਖ ਕਹਾਂ? ਤਪ ਬਿਨਾ ਨ ਰਾਜੁ।

ਗਯਾਨ ਕਹਾਂ ਬਿਨ ਸਤਿਗੁਰੂ? ਸ਼ੋਭਾ ਬਿਨ ਲਾਜੁ?॥੮॥

ਬਿਨ ਜਹਾਜ਼ ਤਰਿਬੋ ਕਹਾਂ ਸਾਗਰ ਅਸਗਾਹੁ?

ਭਗਤਿ ਕਹਾਂ ਬਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੇ ਪਗ ਪੰਕਜ ਮਾਹੁ?

ਕਵਿਤਾ ਬਿਨ ਕੀਰਤਿ ਕਹਾਂ? ਜਸੁ ਬਿਨਾ ਨ ਦਾਨਾ।

ਮੁਕਤਿ ਕਹਾਂ ਬਿਨ ਪ੍ਰਭੂ ਕੇ ਸੁਰ ਬਿਨਾਂ ਨ ਗਾਨਾ॥੯॥

ਕ. ਬੇ-ਅਦਬ ਨੇ ਮੁੱਢੋਂ ਹੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਾ ਮਾਰਗ ਨਹੀਂ ਧਾਯਾ, ਕਿਸੇ ਭੋਂਦੂ ਬੇਅਦਬ ਨੇ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦਾ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਭਿਆ।

੧ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਆਦਿ “ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦” ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ, ਜੋ ੧੮੮੦ ਅਥਵਾ ੧੮੮੫ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ।

੨ ਮੋਕਾ। ੩ ਵਾਹਗੁਰੂ ਅਥਵਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਨਾਲ।

੪ ਦਰਸਨ ਦਾ ਅਰਥ ਇੱਥੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਹੈ, ਦੇਖੋ, ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਾਸਤੇ—

“ਖਟੁ ਦਰਸਨੁ ਵਰਤੈ ਵਰਤਾਰਾ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਅਗਮ ਅਪਾਰਾ॥”

(ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੩, ਪੰਨਾ ੩੬੦)

੫ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਅੱਗੇ ਜਾ ਮਿਲਣ, ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਏ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਤਾਜ਼ੀਮ ਦੇਣ।

੬ ਬਾਬਾ ਦਾਤੂ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬੇਅਦਬੀ ਤੇ ਪਛਤਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਰਬਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਦਯੋਸੁ^੧ ਕਹਾਂ ਸੁਰਜ ਬਿਨਾ ? ਮੈਂ ਏਵ ਬਿਚਾਰਾ ॥੧੦॥...

ਬਿਨ ਸਿੱਖੀ ਤਰਬੋ ਕਹਾਂ ਜਗ ਸਾਗਰ ਭਾਰਾ ?।

ਕਰਨਿ ਅਵਗਯਾ^੨ ਬਡਨਿ ਕੀ ਕੈਸੇ ਸੁਖ ਪਾਵੈ ?।

ਕਟਹਿ ਤਰੋਵਰ ਕੋ ਜਬੈ, ਪੁਨਿ ਫਲ ਕਿਮ ਖਾਵੈ ? ॥੧੬॥

ਤੋਰਹਿ ਤਰੀ^੩ ਜੁ ਤੋਇ^੪ ਮਹਿ ? ਕਿਮ ਤਰੈ ਸੁਖਾਰੋ ?।

ਸਦਨ ਢਾਹਿ ਵਨ ਬਸਨ ਚਹਿ ਮਤਿ ਮੰਦ ਗਵਾਰੋ।

੨੫. ਅਨਹਤ-ਅਨਾਹਤ—ਅਨਹਦ-ਸ਼ਬਦ

ਹਠ ਯੋਗ ਦੇ ਅਭਿਆਸੀਆਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਪ੍ਰਾਣ ਅਨਾਹਤ ਚੱਕ੍ਰ ਵਿੱਚ ਦੀ ਬ੍ਰਹਮ ਗ੍ਰੰਥੀ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਤਦ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਪੈਦਾ ਹੋਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਲਈ ਅਨਾਹਤ ਨਾਦ ਸੰਗਯਾ ਹੈ। ਜਦ ਅਨਾਹਤ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਰਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਮਨ ਦੇ ਤਰੰਗ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ, ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਅਥਵਾ ਨਾਮ ਦੇ ਭਾਵਾਰਥ ਦੇ ਚਿੰਤਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਵਿਤੀ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਜੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਉਤਪੰਨ ਹੋਂਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਅਨਾਹਤ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਅਰ ਇਸੇ ਨੂੰ ਸੁਰਤਿ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਸੁਰਤਿ (ਵ੍ਰਤਿ) ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਜੋੜਨਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਮਨ ਦੀ ਏਕਾਗ੍ਰਤਾ ਹੋਂਦੀ ਹੈ।

[੪੪੦] ਆਸਾ ਫੰਤ ਮਹਲਾ ੩ (੨)

ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਲਿਐ ਧਾਵਤੁ ਬੰਮਿਆ, ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਸਿਆ ਆਵੈ ॥...

ਧਾਵਤੁ ਬੰਮਿਆ ਸਤਿਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ, ਦਸਵਾ ਦੁਆਰੁ^੫ ਪਾਇਆ ॥

ਤਿਥੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭੋਜਨੁ ਸਹਜ ਧੁਨਿ ਉਪਜੈ, ਜਿਤੁ ਸਬਦਿ ਜਗਤੁ ਬੰਮਿ ਰਹਾਇਆ ॥

[੨੨੮] ਗਉੜੀ ਗੁਆਰੇਰੀ ਮਹਲਾ ੧ (੧੬)

ਗੁਰਮਤਿ ਰਾਮੁ ਜਪੈ ਜਨੁ ਪੂਰਾ ॥ ਤਿਤੁ ਘਟ ਅਨਹਤ ਥਾਜੇ ਤੂਰਾ ॥੨॥

[੨੬੩] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮ: ੫ (੧)

ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਅਨਹਦ ਭੁਨਕਾਰ ॥

[੯੨੫] ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ਫੰਤ (੩)

ਰੁਣ ਰੁਣੇ ਸਬਦੁ ਅਨਾਹਦੁ^੬ ਨਿਤ ਉਠਿ ਗਾਈਐ ਸੰਤਨ ਕੇ ॥

੧ ਦਿਨ।੨ ਬੇਅਦਬੀ।

੩ ਨੌਕਾ, ਬੇੜੀ। ੪ ਪਾਣੀ, ਨਦੀ।

੫ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਤੋਂ ਭਾਵ ਦਿਮਾਗ ਹੈ, ਜੋ ਬੁੱਧਿ ਦਾ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦੁਆਰਾ (ਸੁਰਤਿ ਲਾਉਣ ਤੋਂ) ਜੋ ਅਨੁਭਵ ਅਤੇ ਯਥਾਰਥ ਦਾ ਥੋਪ ਹੋਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਨਹਤ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ੬ ਇੱਥੇ ਅਨਾਹਦ ਦਾ ਅਰਥ ਅਖੰਡ (ਵਿੱਥ ਫਲ) ਹੈ।

ਭਾਈ ਕੁਰਦਾਸ ਜੀ ਭੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—“ਗਾਵੈ ਸਬਦੁ ਅਨਾਹਦੁ ਨਾਦੁ।” (ਵਾਰ ੧੦, ਪੰ: ੨)

੨੬. ਅਪਰਸ

ਕਈ ਪਾਖੰਡੀ, ਧਾਤੂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਦਿਕ ਨੂੰ ਦਿਖਾਵੇ ਮਾਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਛੁੰਦੇ ਅਤੇ ਆਪ ਨੂੰ 'ਅਪਰਸ' ਸਦਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਦੰਡੀ ਹਨ। ਅਪਰਸ ਉਹੀ ਹੈਨ, ਜੋ ਆਪਣੀਆਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਅਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਬੁਕਰਮਾਂ ਦੇ ਸੰਯੋਗ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

[੨੭੪] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮ: ੫ (੯)

ਮਿਥਿਆ ਨਾਹੀ ਰਸਨਾ ਪਰਸ ॥ ਮਨ ਮਹਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਿਰੰਜਨ^੧ ਦਰਸ ॥
ਪਰ ਤ੍ਰਿਅ ਰੂਪੁ ਨ ਪੇਖੈ ਨੇਤ੍ਰ^੨ ॥ ਸਾਧ ਬੀ ਟਹਲ, ਸੰਤਸੰਗਿ ਹੇਤ ॥
ਕਰਨ ਨ ਸੁਨੈ ਕਾਹੂ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ॥ ਸਭ ਤੇ ਜਾਨੈ ਆਪਸ ਕਉ ਮੰਦਾ ॥
ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਬਿਖਿਆ^੩ ਪਰਹਰੈ ॥ ਮਨ ਕੀ ਬਾਸਨਾ ਮਨ ਤੇ ਟਰੈ^੪ ॥
ਇੰਦ੍ਰੀ ਜਿਤ ਪੰਚ ਦੋਖ ਤੇ ਰਹਤ^੫ ॥ ਨਾਨਕ, ਕੋਟਿ ਮਧੇ ਕੋ ਐਸਾ ਅਪਰਸ ॥੧॥

੨੭. ਅਭਿਆਗਤ

ਜੋ ਮੁਫਤ ਖੋਰੇ ਪ੍ਰਪੰਚੀ, ਭੇਖ ਨੂੰ ਉਪਜੀਵਿਕਾ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਸਮਝ ਕੇ ਮੰਗਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਨਿਸਫਲ ਹੈ। ਜੋ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਚਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸੱਚੇ ਅਭਿਆਗਤ ਅਥਵਾ ਅਤਿਥਿ ਹੈਨ, ਔਰ ਦਾਨ ਮਾਨ ਦੇ ਪੂਰਨ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹਨ।

[੯੪੯] ਵਾਰ ਰਾਮਕਲੀ ੧, ਸਲੋਕ ਮ: ੩ (੬)

ਅਭਿਆਗਤ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਨਿ, ਜਿਨ ਕੇ ਚਿਤ ਮਹਿ ਭਰਮੁ^੧ ॥
ਤਿਸ ਦੇ ਦਿਤੇ ਨਾਨਕਾ, ਤੇਹੋ ਜੇਹਾ ਧਰਮੁ^੨ ॥...
ਮ: ੩ ॥ ਅਭਿਆਗਤ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਨਿ ਜਿ ਪਰ ਘਰਿ ਭੋਜਨੁ ਕਰੇਨਿ ॥
ਉਦਰੈ ਕਾਰਣਿ ਆਪਣੇ ਬਹਲੇ^੩ ਭੇਖ ਕਰੇਨਿ ॥
ਅਭਿਆਗਤ ਸੇਈ ਨਾਨਕਾ, ਜਿ ਆਤਮ ਗਉਣੁ^੪ ਕਰੇਨਿ ॥
ਭਾਲਿ ਲਹਨਿ ਸਹੁ ਆਪਣਾ ਨਿਜ ਘਰਿ ਰਹਣੁ ਕਰੇਨਿ^੫ ॥੨॥

੧ ਮਾਯਾ ਦੇ ਲੇਪ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨਿਰਵਿਕਾਰ ਬਰਤਾਰ। ੨ ਵਿਕਾਰ ਵਿਸ਼ਟਿ ਨਾਲ।

੩ ਵਿਕਾਰ, ਵਿਸ਼ਯ। ੪ ਮਿਟ ਜਾਵੇ। ੫ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅੰਧਾਰ ਦੇ ਅਯੋਗ ਅਸਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਜੋ ਪੰਜ ਦੇ ਵਸਿ ਨਹੀਂ। ੬ ਵਿਪਰੀਤ ਗਤਾਨ, ਅਸਲਿਯਤ ਤੋਂ ਬੇਸਮਝੀ। ੭ ਪਾਖੰਡੀ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨੀ ਅਭਿਆਗਤਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਕੇਵਲ ਵਹਿਮਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਰੂਪ ਫਲ ਹੈ। ੮ ਬਹੁਤ, ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ।

੯ ਆਤਮ ਵਿਚਾਰ ਅਥਵਾ ਆਤਮਾ ਦੇ ਗਤਾਨ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਗਮਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

੧੦ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਾਲਿਕ ਨੂੰ ਲੱਭਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਥ ਹੋ ਕੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਭਟਕਦੇ, ਅਰਥਾਤ ਬਿਰਤ ਕਰ ਕੇ ਨਿਰਵਾਰ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਮੰਗ ਕੇ ਖਾਣਾ ਪਾਪ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।

੨੮. ਅਭੈਦਾਨ

ਨਿਰਭਯਤਾ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਹਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕੁਕਰਮ ਦਾ ਤਯਾਗ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਪਰਉਪਕਾਰ ਤਥਾ ਨਾਮ ਅਭਯਾਸ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਾਪ ਦਾ ਫਲ ਭਯ ਹੈ, ਪਾਪ ਰਹਿਤ ਨਿਰਭਯ^੧ ਹੈ ।

[੭੦੧] ਜੈਤਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੯)

ਇਆ ਰਸ ਮਹਿ ਮਗਨੁ ਹੋਤ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਮਹਾ ਬਿਖਿਆ ਤੇ ਤੋਰਿ ॥੧॥...
ਅਭੈ ਪਦੁ ਦਾਨੁ ਸਿਮਰਨੁ ਸੁਆਮੀ ਕੇ, ਪ੍ਰਭ ਨਾਨਕ ਬੰਧਨ ਛੋਰਿ ॥੨॥

[੭੦੩] ਜੈਤਸਰੀ ਮਹਲਾ ੯ (੨)

ਹਰਿ ਜੂ, ਰਾਖਿ ਲੇਹੁ ਪਤਿ ਮੇਰੀ ॥

ਜਮ ਕੇ ਤ੍ਰਾਸ ਭਇਓ ਉਰ ਅੰਤਰਿ, ਸਰਨਿ ਗਗੀ ਕਿਰਪਾ ਨਿਧਿ ਤੇਰੀ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਮਹਾ ਪਤਿਤ ਮੁਗਧ ਲੋਭੀ ਫੁਨਿ ਕਰਤ ਪਾਪ ਅਬ ਹਾਰਾ ॥

ਭੈ ਮਰਥੇ ਕੈ ਬਿਸਰਤ ਨਾਹਿਨ, ਤਿਹ ਚਿੰਤਾ ਤਨੁ ਜਾਰਾ ॥੧॥

ਕੀਏ ਉਪਾਥ ਮੁਕਤਿ ਕੇ ਕਾਰਨਿ^੨ ਦਹ ਦਿਸਿ ਕਉ ਉਠਿ ਧਾਇਆ ॥

ਘਟ ਹੀ ਭੀਤਰਿ ਬਸੈ ਨਿਰੰਜਨੁ ਤਾ ਕੋ ਮਰਮੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥੨॥

ਨਾਹਿਨ ਗੁਨੁ ਨਾਹਿਨ ਕਛੁ ਜਪੁ ਤਪੁ, ਕਉਨੁ ਕਰਮੁ ਅਬ ਕੀਜੈ ॥

ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਪਰਿਓ ਸਰਨਾਗਤਿ, ਅਭੈ ਦਾਨੁ, ਪ੍ਰਭ ਦੀਜੈ ॥੩॥

[੮੨੦] ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ (੯੧)

ਜੇ ਜੇ ਸਰਣਿ ਪਰਿਓ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਅਭੈ ਦਾਨੁ ਸੁਖ ਪਾਏ ॥੪॥

੨੯. ਅਰਦਾਸ—ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ

ਬੁੱਧ ਮਨੋਰਥਾਂ ਦੀ ਸਫਲਤਾ^੧, ਭੁੱਲਾਂ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੀ ਮੁਆਫੀ, ਕਰਣੀ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨ ਤਯਾਗ ਕੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੀ ਮੰਗ ਅਤੇ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਅੰਦਰ ਰਹਿ ਕੇ ਆਤਮ ਸਮਰਪਣ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਅਰਦਾਸ ਵਿਧਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ^੨, ਜਿਸ ਦਾ ਮੂਲ ਅਰਜਦਾਸਤ ਅਥਵਾ ਆਰਦ-ਆਸ਼ਾ ਹੈ ।

੧ ਦੇਖੋ ਡਰ । ੨ ਤਯ ਤੋਂ ਵੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ।

੩ ਪਰ ਧਨ ਪਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਚੋਰੀ ਜੂਏ ਵਿੱਚ ਸਫਲਤਾ, ਬੁੱਠੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਫਾਮਯਾਬੀ, ਬਿਸੇ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪੁਰਾਣੇ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਇਤਯਾਦਿਕ ਮੱਦ ਮਨੋਰਥਾਂ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਸਿੱਧਾਂਤ ਤੋਂ ਅਜ਼ਾਤ ਹਨ ।

੪ “ਜੇ ਮੇਰੇ ਸਿੱਖ ਨਿੰਮੁ ਹੋਇ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨਗੇ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਝਜ ਰਾਸ ਹੋਵਣਗੇ ॥”

(ਬਾਲੋ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ, ਸਾਖੀ ੯੪)

“ਸਿੱਖ ਅਨਿੰਨ, ਪੰਡਿਤ ! ਦਿਖ ਐਸੇ । ਕ੍ਰਿਹ ਬਿਤ ਵਾਰ ਜਾਨ ਨਹਿ ਕੈਸੇ ॥੧੩੮॥...

ਏਕ ਡਰੇਸਾ ਪ੍ਰਤ ਕਾ ਪਾਏ । ਤਯਾਗ ਲਗਨ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਏ ।”

(ਗੁਰ ਵਿਲਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੬, ਅ: ੬)

“ਅਰਦਾਸ ਬਿਨਾ ਜੇ ਕਾਜ ਸਿਧਾਵੈ ।...ਕੋਥਿੰਦ ਸਿੰਘ, ਵਹ ਸਿੰਘ ਨ ਭਾਵੈ ।” (ਤਨਾਹਨਾਮਾ)

“ਕਾਰਜੇ ਕੇ ਆਦਿ ਮੈਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰੈ ।” (ਰਹਤਨਾਮਾ ਤਾਈ ਚੌਪਾ ਸਿੰਘ)

ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਅਰਦਾਸ ਦੇ ਨਿਯਮ ਸਾਫ਼ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ, ਕਿ— ਕੇਵਲ ਕਰਤਾਰ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰੋ, ਖਲੋ ਕੇ ਅਤੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰੋ, ਯਥਾ ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਕਰੇ ਆਪਿ, ਆਪੇ ਆਣੈ ਰਾਸਿ ॥

ਤਿਸੈ ਅਗੈ ਨਾਨਕਾ, ਖਲਿਓ ਕੀਚੈ ਅਰਦਾਸਿ^੧ ॥ [ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੧, ਮਹਲਾ ੨, ਪੰਨਾ ੧੦੬੩]

ਦੁਇ ਕਰ ਜੋੜਿ ਕਰਉ ਅਰਦਾਸਿ^੨ ॥ [ਸੁਹੀ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੭੩੭]

ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਉਲੰਘ ਕੇ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ, ਮੰਦਿਰਾਂ ਅਤੇ ਵਸਤਾਂ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਮਨ-ਬਲਪਿਤ ਬਬਦ ਰਚ ਕੇ ਮਨ-ਮਤਿ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਤੋਂ ਅਗਯਾਤ ਹਨ^੩ ।

੧ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਮੁੱਖ ਕਰ ਕੇ ਖਲੋਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਅਤੇ ਲੇਟੇ ਹੋਏ ਤੀ ਅਰਦਾਸ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

੨ “ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਕਰੇ ਆਪਿ” ਅਤੇ “ਦੁਇ ਕਰ ਜੋੜਿ” ਆਦਿ ਵਾਕ ਅਰਦਾਸ ਦੀ ਵਿਧਿ ਦੱਸਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਪਰ ਆਪ ਅਰਦਾਸ ਰੂਪ ਨਹੀਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਕਾਂ ਨੂੰ ਡਾਕੋਂ ਅਰਦਾਸ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਗੀਤਿ ਪੈ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਦਾ ਅੰਗ ਨਹੀਂ ।

੩ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮੁਨ ਮੰਤ੍ਰ ਕਲਮੇ ਅੰਦਰ “ਗੁਲ ਅੱਲਾ” ਪਦ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਨਾ ਤਰਕ ਯੋਗਤ ਕਰਮ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਯਥਾ—“ਸਭ ਤੇ ਅਪਨਾ ਨਾਮ ਜਪਾਯੈ” ਅਰਦਾਸੀਏ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵਾਕ ਡੁਪੀ ਕਰੁ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ।

ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਸ਼ੋਕ ਨਾਲ ਲਿਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਅਰਦਾਸ ਦੀ ਗੀਤਿ ਇੱਕ ਨਹੀਂ, ਪ੍ਰੇਮੀ ਜਨ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਰੁਚੀ ਅਰ ਨਿਸ਼ਚਯ ਅਨੁਸਾਰ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਯੋਗਤ ਨਹੀਂ, ਅਰਦਾਸ ਸਭ ਕੁਰੁ ਭਾਈਆ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਕਰਨੀ ਲੋੜੀਏ, ਅਰ ਗੁਰਮਤ ਵਿਰੁੱਧ ਪਦਾਂ ਦਾ ਇਸਤਾਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ।

ਜੈਸੇ—“ਬਾਈ ਵਾਰਾਂ ਚੈਬੀਹ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਦਾ ਧਯਾਨ ਧਰ ਕੇ ਬੈਠੇ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ” ਬਾਈ ਵਾਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਹੋਣਾ ਹੀ ਅਣਬਣ ਹੈ, ਅਰ ਵਰਾਹ ਅਵਤਾਰ ਦੇ ਚਰਨ, ਦਾ ਚਿਕੋਰ ਕਰਨਾ ਤੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਜਦੋਂ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ ਕਈ ਭੋਲੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ—“ਸੰਬਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਧਯਾਨ ਧਰ ਕੇ” ਇਸ ਪਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਕੁਰੁ ਵੇਖੀ ਪੁਜਤ ਹੈ ਜਾਵੇ ਹਨ । ਕਈ ਅਰਦਾਸੀਏ ਚਿੱਤ੍ਰ ਰੂਪਤਾ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾ ਚਿਮਤਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦੇ ਕਿ ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਮੰਨੇ ਹੋਏ ਸਭ ਵਜਾਪੀ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਮੁਨਸ਼ੀ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਗੁਪਤ ਕਰਮ ਲਿਖ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕਰੇ, ਅਰ ਜੇ ਪੁਰਾਣ ਕਲਪਿਤ ਚਿੱਤ੍ਰ ਰੂਪਤ ਧਰਮ ਰਾਜ ਦਾ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਰਦਾਸ ਦੇ ਇਸ ਬਚਨ ਅਨੁਸਾਰ—“ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਅਣਭਿੰਨ ਕੀਤਾ” ਚਿੱਤ੍ਰ ਰੂਪਤ ਮਹਾ ਮਨਮੁਖ ਹੈ, ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੁਖਬਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਗੁਰਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਐਸੇ ਡਿਟੈਕਟਿਵ (detective) ਦਾ ਅਰਾਧਣਾ ਮਹਾ ਪਾਪ ਹੈ । ਕਈ ਪੁਜਾਰੀ, ਸਬੰਧਿਤ ਕੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਕੁਛ ਕੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲੈ ਕੇ ਬਾਕੀ ਕੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਬਹੁਤ ਅਰਦਾਸੀਏ, ਪੁਜਾ ਭੋਟਾ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਮਿਰਾਸੀਆਂ ਵਾਂਗ ਕਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਬੁੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਜਟਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਕੁਰੁ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਪਦਾਂ ਵਿੱਚ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਕੇ ਕਰਦਾਨ ਲੈਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਲਿਆਕਤ ਰੱਖਦੇ ਹਨ । ਕਈ ਕੁਛ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲੈ ਕੇ ਬਾਕੀ ਧਰਮ ਵੀਰਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਫੱਝ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਕਈ ਮੋਏ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨਿਮਿੱਤ ਕੁਰੁ ਗੁੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰ ਕੇ ਵਸਤਰ ਬਰਤਨ ਸੇਜਾ ਆਦਿ ਸਮੱਗਰੀ ਅਰਪ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਾਠ ਦਾ ਫਲ ਅਤੇ ਵਸਤਰ ਆਦਿ ਸਾਮਾਨ, ਮੋਏ ਹੋਏ ਦੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ । ਕਈ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਆਖਦੇ ਹਨ—“ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ! ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦਾ ਭੋਗ ਲਗੇ ਸੀਤ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ।” ਇਹ ਮੂਰਤਿ ਪੁਜਕਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਲਾਉਣ ਦੀ ਨਕਲ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਮਤ ਦੇ ਇਸ਼ਟ ਦੇਵਤਾਂ ਦਾ ਭੋਗ ਖਾਣਾ ਅਯੋਗ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਆਦਿ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਲੈਣ ਤੋਂ ਕਰਜਣਾ ਹੈ ।

ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਲਈ ਅਰਦਾਸ (ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ) ਰੂਪ ਬਬਦ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚੋਂ ਚੁਣ ਕੇ ਅੱਗੇ ਲਿਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ—

[੨੬੮] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮ: ੫ (੪)

ਤੂ ਠਾਥੁਰੁ, ਤੁਮ ਪਹਿ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭੁ ਤੇਰੀ ਰਾਸਿ^੧ ॥
ਤੁਮ ਮਾਤ ਪਿਤਾ, ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਤੇਰੇ ॥ ਤੁਮਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਮਹਿ ਸੁਖ ਘਨੇਰੇ ॥
ਕੋਇ ਨ ਜਾਨੈ ਤੁਮਰਾ ਅੰਤੁ ॥ ਉਚੇ ਤੇ ਉਚਾ ਤਗਵੰਤ ॥
ਸਗਲ ਸਮਗ੍ਰੀ ਤੁਮਰੇ ਸੂਤ੍ਰਿ ਧਾਰੀ^੨ ॥ ਤੁਮ ਤੇ ਹੋਇ ਸੁ ਆਗਿਆਕਾਰੀ^੩ ॥
ਤੁਮਰੀ ਗਤਿ^੪ ਮਿਤਿ^੫ ਤੁਮ ਹੀ ਜਾਨੀ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਸਦਾ ਕੁਰਬਾਨੀ ॥੮॥

ਜਦੋਂ ਸਾਨੂੰ ਅਰਦਾਸ ਵਿੱਚ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਹੇ ਸਰਬ ਵਸਤੂਆਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਆਪ ਨੂੰ ਅੰਗੀਕਾਰ ਹੋਵੇ । ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਆਦਿ ਵਾਕ ਵਿਰਥਾ ਹਨ, ਕਯੋਕਿ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਨੂੰ ਅਵਸਥਾ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਵਰਤਾਣਾ ਹੈ ।

ਕਈ—“ਪ੍ਰਿਥਮ ਤਗਉਤੀ ਸਿਮਰਿ ਕੈ” —ਪਾਠ ਬਦਲ ਕੇ, “ਪ੍ਰਿਥਮ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਿ ਕੈ” ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਅਯੋਗ ਹੈ, ਕਯੋਕਿ ਪਾਠ ਦੇ ਬਦਲ ਦੇਣ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ, ਐਸੇ ਹੀ ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਅਨੁਚਿਤ ਵਾਕ ਹਨ, ਜੋ ਅਰਦਾਸ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਵਰਤਣੇ ਚਾਹੀਏ, ਅਰ ਅਰਦਾਸ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯਾਂ ਲਈ ਸਾਥੇ ਬਬਦਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਨਾ ਲੋੜੀਏ, ਜਿਵੇਂ—

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਅਮਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰਮੁਖ ਪ੍ਰੇਮੀ ! ਬੋਲੋ ਵਾਹਗੁਰੂ । ਚਾਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ, ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ, ਚਾਲੀ ਮੁਕਤਿਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮਤ ਦਾ ਸਿੱਧਾਂਤ ਸਮਝ ਕੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਿਆ, ਭਟ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਅਤੇ ਅਮਨ ਦੀ ਲੱਖਣਾਂ ਲਈ ਤੋੜ ਵਾਹੀ, ਵਰਤਾ ਕੇ ਛਕਿਆ, ਕੌਮ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਹਿਤ ਤਨ, ਧਨ ਅਰਪਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਰਣੀ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮਾਲਸਾ ਜੀ ! ਬੋਲੋ ਵਾਹਗੁਰੂ । ਸਾਰੇ ਗੁਰੂਧਾਮਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਮਰਯਾਦਾ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਂਦੇ ਹੋਏ ਸਤਿਨਾਮੁ ਦੇ ਸੇਵਕ ! ਬੋਲੋ ਵਾਹਗੁਰੂ । ਗੁਰੂ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਮਨ ਨੀਵਾਂ, ਮਹਿ ਉੱਚੀ, ਪਰ ਦਾ ਰਾਖਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਸਦਾ ਅੰਗ ਸੰਗ ਰਹੇ । ਸਾਧ ਸੰਗਤ ! ਬੋਲੋ ਵਾਹਗੁਰੂ । ਅਜੇਹੇ ਹੋਰ ਪਦ ਜੋ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਵਿੱਚ ਵਰਤਣੇ ਚਾਹੀਏ, ਉਹ ਆਖ ਕੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ— ‘ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ, ਤੇਰੇ ਰਾਣੇ ਸਰਬੋਤ ਦਾ ਭਲਾ ।’

ਕਹਿ ਕੇ ਸਮਾਪਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ ।

[ਨੰਗੇ ਸਿਰ] ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਨੰਗੇ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਅਰ ਚੁੱਤੀ ਉਤਾਰਨੀ ਯੋਗਤ ਹੈ । ਜੇ ਸਰਬ ਅਥਵਾ ਹਵਾ-ਧੋਰੀ ਕਰਦੇ ਜਾਂ ਘੋੜੇ ‘ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਮੋਕਾ ਬਣੇ, ਤਦ ਚੁੱਤੀ ਉਤਾਰਨ ਦੀ ਖ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ । ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਤਲਵਾਰ ਸੂਤ ਕੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਖਲੋਣਾ ਨਿਮਰਤਾ ਸੂਚਕ ਨਹੀਂ [ਚੁੱਤੀ ਉਤਾਰਨੀ] । ਵੇਸ ਦੇ ਰੂਚ ਵੇਲੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ‘ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ’ ਦਾ ਜੋਧਾਰਾ ਕਜਾਣ ਵੇਲੇ ਤਲਵਾਰ ਮਿਆਨੋਂ ਕੱਢਣੀ ਵਿਧਾਨ ਹੈ । [ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਈ ਦੀ ਭੇਟਾ] ਅਰਦਾਸੀਏ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਟਕਾ, ਰੁਖ਼ਸਾ ਆਦਿਕ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਈ ਦੀ ਭੇਟਾ ਦੇਣੀ ਭੀ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ, ਅਰਦਾਸ ਦੀ ਉਜਰਤ ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨ ਨਹੀਂ ।

੧ ਵਸਤੁ ਸਮੱਗਰੀ ।

੨ ਤੇਰੀ ਭੋਰ ਵਿੱਚ ਬੰਧੀ ਹੋਈ ਹੈ ।

੩ ਜੋ ਆਗਤਾ ਤੈਥੋਂ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਮੀਨ ਕਰਨ ਯੋਗਤ ਹੈ ।

੪ ਗਿਆਨ, ਦਬਾ, ਮਾਰਗ ।

੫ ਅਵਧਿ, ਪਰਿਮਾਣ, ਮਰਯਾਦਾ ।

[੧੫੬] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੧ (੧੭)

ਜੇਤਾ ਸਮੁੰਦੁ ਸਾਗਰੁ^੧ ਨੀਰਿ ਭਰਿਆ ਤੇਤੇ ਅਉਗਣ ਹਮਾਰੇ ॥
ਦਇਆ ਕਰਹੁ ਕਿਛੁ ਮਿਹਰ ਉਪਾਵਹੁ ਭੁਥਦੇ ਪਥਰ ਤਾਰੇ ॥੫॥

[੧੮੧] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੮੭)

ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਸਖਾ ਤੂੰ ਹੀ ਮੇਰਾ ਮੀਤੁ ॥ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਤੁਮ ਸੰਗਿ ਹੀਤੁ^੨ ॥
ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਪਤਿ ਤੂਹੈ ਮੇਰਾ ਗਹਣਾ ॥ ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਨਿਮਖੁ ਨ ਜਾਈ ਰਹਣਾ ॥੧॥
ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਲਾਲਨ^੩ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਾਨ ॥ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਖਾਨ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਜਿਉ ਤੁਮ ਰਾਖਹੁ ਤਿਵ ਹੀ ਰਹਨਾ ॥ ਜੋ ਤੁਮ ਕਹਹੁ ਸੋਈ ਮੋਹਿ ਕਰਨਾ ॥
ਜਹ ਪੇਖਉ ਤਹਾ ਤੁਮ ਬਸਨਾ ॥ ਨਿਰਭਉ ਨਾਮੁ ਜਪਉ ਤੇਰਾ ਰਸਨਾ ॥੨॥
ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਨਵ ਨਿਧਿ ਤੂੰ ਭੰਡਾਰੁ ॥ ਰੰਗ ਰਸਾ^੪ ਤੂੰ ਮਨਹਿ ਅਧਾਰੁ ॥
ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਸੋਭਾ ਤੁਮ ਸੰਗਿ ਰਚੀਆ ॥ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਓਟ ਤੂੰ ਹੋ ਮੇਰਾ ਤਥੀਆ^੫ ॥੩॥
ਮਨ ਤਨ ਅੰਤਰਿ ਤੁਹੀ ਧਿਆਇਆ ॥ ਮਰਮੁ ਤੁਮਾਰਾ ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਇਆ ॥
ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜਿਆ ਇਥੁ ਏਕੈ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਟੇਕੈ ॥੪॥

[੨੦੩] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੧੫)

ਭੁਜ ਬਲ ਬੀਰ^੬ ਬ੍ਰਹਮ ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਗਰਤ ਪਰਤ ਗਹਿ ਲੇਹੁ ਅੰਗੁਰੀਆ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਸ੍ਵਨਿ ਨ ਸੁਰਤਿ ਨੈਨ ਸੁੰਦਰ ਨਹੀ, ਆਰਤ ਦੁਆਰਿ ਰਟਤ ਪਿੰਗੁਰੀਆ ॥੧॥
ਦੀਨਾ ਨਾਥ ਅਨਾਥ ਕਰੁਣਾ ਮੈ ਸਾਜਨ ਮੀਤ ਪਿਤਾ ਮਹਤਰੀਆ^੭ ॥
ਚਰਨ ਕਵਲ ਹਿਰਦੈ ਗਹਿ ਨਾਨਕ, ਭੈ ਸਾਗਰ ਸੰਤ ਪਾਰਿ ਉਤਰੀਆ ॥੨॥

[੨੦੫] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੨੫)

ਰਾਖੁ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ! ॥ ਮੋਹਿ ਨਿਰਗੁਨੁ ਸਭ ਗੁਨ ਤੇਰੇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਪੰਚ^੮ ਬਿਖਾਦੀ^੯ ਏਕੁ ਗਰੀਬਾ ਰਾਖਹੁ ਰਾਖਨਹਾਰੇ ॥
ਖੇਦੁ ਕਰਹਿ ਅਰੁ ਬਹੁਤੁ ਸੰਤਾਵਹਿ ਆਇਓ ਸਰਨਿ ਤੁਹਾਰੇ ॥੧॥
ਕਰਿ ਕਰਿ ਹਾਰਿਓ ਅਨਿਕ^{੧੦} ਬਹੁ ਭਾਤੀ ਛੋਡਹਿ ਕਤਹੂੰ ਨਾਹੀ ॥
ਏਕ ਬਾਤ ਸੁਨਿ ਤਾਕੀ ਓਟਾ ਸਾਧਸੰਗਿ ਮਿਟਿ ਜਾਹੀ ॥੨॥
ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਸੰਤ ਮਿਲੇ ਮੋਹਿ ਤਿਨ ਤੇ ਧੀਰਜੁ ਪਾਇਆ ॥
ਸੰਤੀ ਮੰਤ੍ਰੁ ਦੀਓ ਮੋਹਿ ਨਿਰਭਉ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਕਮਾਇਆ ॥੩॥
ਜੀਤਿ ਲਏ ਓਇ ਮਹਾ ਬਿਖਾਦੀ ਸਹਜ ਸੁਹੇਲੀ ਬਾਣੀ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਮਨਿ ਭਇਆ ਪਰਗਾਸਾ ਪਾਇਆ ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਣੀ ॥੪॥

੧ ਖਾਡੀ ਅਤੇ ਸਮੁੰਦਰ । ੨ ਹਿੱਤ, ਪਰੇਮ । ੩ ਪਰਮ ਪ੍ਰੇਮ ।

੪ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸੋਭਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਅਥਵਾ ਸਭ ਰਸਾਂ ਵਿੱਚ ਆਨੰਦਤਾ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।

੫ ਆਸਰਾ, ਪਨਾਹ, ਓਟ । ੬ ਹੋ ਮਹਾਬੀਰ ! ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਮ ਬਲ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ।

੭ ਮਾਤਾ । ੮ ਭਾਮ, ਬ੍ਰਹਮ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ । ੯ ਦੁਖਦਾਈ, ਵੈਰੀ ।

੧੦ ਅਨੇਕ ਉਪਾਧ ਕਰ ਕੇ ਹਾਰ ਜ਼ਿਆ ਹਾਂ ।

[੨੦੬] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੨੮)

ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਕਵਨੁ ਹਮਾਰਾ ॥ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਅੰਤਰ ਕੀ ਬਿਧਿ^੧ ਤੁਮ ਹੀ ਜਾਨੀ ਤੁਮ ਹੀ ਸਜਨ ਸੁਹੇਲੇ ॥
 ਸਰਬ ਸੁਖਾ ਮੈ ਤੁਝ ਤੇ ਪਾਏ ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਅਗਹ ਅਤੋਲੇ ॥੧॥
 ਬਰਨਿ ਨ ਸਾਕਉ ਤੁਮਰੇ ਰੰਗਾ ਗੁਣ ਨਿਧਾਨ ਸੁਖਦਾਤੇ ॥
 ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ ਪ੍ਰਭ ਅਬਿਨਾਸੀ ਪੁਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਜਾਤੇ ॥੨॥
 ਕ੍ਰਮੁ ਭਉ ਕਾਟਿ ਕੀਏ ਨਿਹਕੇਵਲ ਜਬ ਤੇ ਹਉਮੈ ਮਾਰੀ ॥
 ਜਨਮ ਮਰਣ ਕੋ ਬੁਕੋ ਸਹਸਾ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਦਰਸਾਰੀ ॥੩॥
 ਚਰਣ ਪਖਾਰਿ ਕਰਉ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਬਾਰਿ ਜਾਉ ਲਖ ਬਰੀਆ ॥
 ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਇਹੁ ਭਉਜਲੁ ਤਰਿਆ ਜਨ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਿਅ ਸੰਗਿ ਮਿਰੀਆ^੨ ॥੪॥

[੨੬੧] ਗਉੜੀ ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ, ਮਹਲਾ ੫

ਹੇ ਅਬੁਤ ਹੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਅਬਿਨਾਸੀ ਅਘ ਨਾਸ ॥
 ਹੇ ਪੂਰਨ ਹੇ ਸਰਬ ਮੈ ਦੁਖ ਭੰਜਨ ਗੁਣਤਾਸ^੩ ॥
 ਹੇ ਸੰਗੀ ਹੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਹੇ ਨਿਰਗੁਣ ਸਭ ਟੇਕ ॥
 ਹੇ ਗੋਬਿੰਦ^੪ ਹੇ ਗੁਣ ਨਿਧਾਨ ਜਾ ਕੈ ਸਦਾ ਬਿਬੇਕ^੫ ॥
 ਹੇ ਅਪਰੰਪਰ ਹਰਿ ਹਰੇ ਹਰਿ ਭੀ ਹੋਵਨਹਾਰ^੬ ॥
 ਹੇ ਸੰਤਹ ਕੈ ਸਦਾ ਸੰਗਿ ਨਿਧਾਰਾ ਆਧਾਰ ॥
 ਹੇ ਠਾਕੁਰ! ਹਉ ਦਾਸਰੋ ਮੈ ਨਿਰਗੁਨ ਗੁਨੁ ਨਹੀ ਕੋਇ ॥
 ਨਾਨਕ ਦੀਜੈ ਨਾਮ ਢਾਨੁ ਰਾਖਉ ਹੀਐ ਪਰੋਇ ॥੫॥

[੪੫੦] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੪, ਛੰਤ (੧੦)

ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਉ ਰਾਖਿ ਲੈ ਹਮ ਸਰਣਿ ਪ੍ਰਭ ਆਏ ਰਾਮ ਰਾਜੇ ॥
 ਹਮ ਭੂਲਿ ਵਿਗਾੜਹ ਦਿਨਸੁ ਰਾਤਿ ਹਰਿ ਲਾਜ ਰਖਾਏ ॥
 ਹਮ ਬਾਰਿਕ, ਤੂੰ ਗੁਰੁ ਪਿਤਾ ਹੈ ਦੇ ਮਤਿ ਸਮਝਾਏ ॥
 ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਦਾਸੁ ਹਰਿ ਕਾਇਆ^੭ ਹਰਿ ਪੈਜ ਰਖਾਏ ॥੪॥

[੫੨੩] ਮਹਲਾ ੫, ਵਾਰ ਗੁਜਰੀ ੨ (੧੮)

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਮਦ ਲੋਭ ਮੋਹ, ਦੁਸਟ ਬਾਸਨਾ^੮ ਨਿਵਾਰਿ ॥
 ਰਾਖਿ ਲੇਹੁ ਪ੍ਰਭ ਆਪਣੇ, ਨਾਨਕ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰਿ ॥੧॥

੧ ਹਾਲਾਤ, ਦਸ਼ਾ । ੨ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਗਿਆ । ੩ ਸਵਾਮੀ, ਪਤੀ, ਕੁਣਾਂ ਦਾ ਮਾਲਿਕ ।

੪ ਵਿਸ਼ੁਗਯਾਤਾ । ੫ ਨਿੱਤ ਕਯਾਨ । ੬ ਹੈ, ਹੋਯਾ (ਭੀ) ਅਰ ਹੋਵਨਹਾਰ, ਤਿੰਨ ਕਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਤ੍ਯ । ੭ ਸੇਵਕ ਬਹਿਆ ਜਾਨਾ ਹਾਂ, ਨਾਉ ਧਰੀਕ ਦਾਸ ਹਾਂ ।

੮ ਮੰਦ ਵਾਸਨਾ ।

[੫੪੭] ਬਿਹਾਗੜਾ ਮਹਲਾ ੫ ਛੰਤ (੮)

ਸੁਨਹੁ ਬੇਨੰਤੀਆ ਸੁਆਮੀ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ॥

ਕੋਟਿ ਅਪ੍ਰਾਧ ਭਰੇ ਭੀ ਤੇਰੇ ਚੇਰੇ ਰਾਮ ॥

ਦੁਖ ਹਰਨ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨ ਮੋਹਨ ਕਲਿ ਕਲੇਸਹ ਭੰਜਨਾ ॥

ਸਰਨਿ ਤੇਰੀ ਰਖਿ ਲੇਹੁ ਮੇਰੀ ਸਰਬ ਮੈ ਨਿਰੰਜਨਾ ॥

ਸੁਨਤ ਪੇਖਤ ਸੰਗਿ ਸਭ ਕੈ ਪ੍ਰਭ ਨੇਹਹੁ ਤੇ ਨੇਰੇ ॥

ਅਰਦਾਸਿ ਨਾਨਕ ਸੁਨਿ ਸੁਆਮੀ ! ਰਖਿ ਲੇਹੁ ਘਰ ਕੇ ਚੇਰੇ ॥੧॥

ਤੂ ਸਮਰਥੁ ਸਦਾ ਹਮ ਦੀਨ ਭੇਖਾਰੀ ਰਾਮ ॥

ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਮਗਨੁ, ਕਢਿ ਲੇਹੁ ਮੁਰਾਰੀ^੧ ਰਾਮ ॥

ਲੋਭਿ ਮੋਹਿ ਬਿਕਾਰਿ ਬਾਧਿਓ, ਅਨਿਕ ਦੋਖ ਕਮਾਵਨੇ ॥

ਅਲਿਪਤ ਬੰਧਨ ਰਹਤ ਕਰਤਾ, ਕੀਆ ਅਪਨਾ ਪਾਵਨੇ ॥

ਕਰਿ ਅਨੁਗ੍ਰਹੁ ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ! ਬਹੁ ਜੋਨਿ ਭ੍ਰਮਤੇ ਹਾਰੀ ॥

ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਹਰਿ ਕਾ, ਪ੍ਰਭ ਜੀਅ ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰੀ ॥੨॥

ਤੂ ਸਮਰਥੁ ਵਡਾ, ਮੇਰੀ ਮਤਿ ਥੇਰੀ ਰਾਮ ॥

ਪਾਲਹਿ ਅਕਿਰਤਘਨਾ, ਪੂਰਨ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਤੇਰੀ ਰਾਮ ॥

ਅਗਾਧਿ ਬੋਧਿ^੨ ਅਪਾਰ ਕਰਤੇ ! ਮੋਹਿ ਨੀਚੁ ਕਛੁ ਨ ਜਾਨਾ ॥

ਰਤਨੁ ਤਿਆਗਿ ਸੰਗ੍ਰਹਨ ਕਉਡੀ, ਪਸੁ ਨੀਚੁ ਦਿਆਨਾ ॥

ਤਿਆਗਿ ਚਲਤੀ ਮਹਾ ਚੰਚਲਿ^੩ ਦੋਖ^੪ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜੋਰੀ^੫ ॥ਨਾਨਕ ਸਰਨਿ ਸਮਰਥ ਸੁਆਮੀ, ਪੈਜ^੬ ਰਾਖਹੁ ਮੇਰੀ ॥੩॥

[੬੧੩] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫ (੧੭)

ਹਮ ਮੈਲੇ ਤੁਮ ਉਜਲ ਕਰਤੇ ! ਹਮ ਨਿਰਗੁਨ, ਤੂ ਦਾਤਾ^੧ ॥

ਹਮ ਮੂਰਖ, ਤੁਮ ਚਤੁਰ ਸਿਆਣੇ, ਤੂ ਸਰਬ ਕਲਾ ਕਾ ਗਿਆਤਾ ॥੧॥

ਮਾਧੋ^੨ ! ਹਮ ਐਸੇ, ਤੂ ਐਸਾ ॥ਹਮ ਪਾਪੀ, ਤੁਮ ਪਾਪ ਖੰਡਨ, ਨੀਕੋ ਠਾਕੁਰ ਦੇਸਾ^੩ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤੁਮ ਸਭ ਸਾਜੇ ਸਾਜਿ ਨਿਵਾਜੇ, ਜੀਉ ਪਿੰਡ ਦੇ ਪ੍ਰਾਨਾ ॥

ਨਿਰਗੁਨੀਆਰੇ ਗੁਨੁ ਨਹੀ ਕੋਈ, ਤੁਮ ਦਾਨੁ ਦੇਹੁ ਮਿਹਰਵਾਨਾ ॥੨॥

ਤੁਮ ਕਰਹੁ ਭਲਾ, ਹਮ ਭਲੋ ਨ ਜਾਨਹ, ਤੁਮ ਸਦਾ ਸਦਾ ਦਇਆਲਾ ॥

੧ ਅਵਿਦਿਆ ਨਾਸਕ, ਆਵਰਣ ਦੋਖ ਵਿਨਾਸਕ ।

੨ ਜਿਸ ਦਾ ਗਣਾਨ ਅਥਾਹ (ਬੇਅੰਤ) ਹੈ । ੩ ਮਾਯਾ । ੪ ਪਾਪ, ਅਧਰਮ ।

੫ ਜੋੜੀ, ਜਮ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ । ੬ ਬਰਣ ਆਏ ਦੀ ਨਾਜ, ਪੱਤ । ੭ ਗੁਣ ਦਾਤਾ ।

੮ ਮਾਯਾ ਦਾ ਸ਼ਕਤੀ ਸਾਧਿਕ ਮਾਯਕ । ੯ ਜੇ ਨਾਸਕ । ੧੦ ਦੇਸਾ ਦਿਸ਼ਾਯ ਓਤਮ ਜੈ ।

ਤੁਮ ਸੁਖਦਾਈ ਪੁਰਖ ਬਿਧਾਤੇ, ਤੁਮ ਰਾਖਹੁ ਅਪੁਨੇ ਬਾਲਾ ॥੩॥...

[੭੦੯] ਵਾਰ ਜੈਤਸਰੀ, ਮਹਲਾ ੫ ਪਉੜੀ ॥

ਮੇਲਿ ਲੈਹੁ, ਦਇਆਲ ! ਢਹਿ ਪਏ ਦੁਆਰਿਆ ॥

ਰਖਿ ਲੇਵਹੁ, ਦੀਨ ਦਇਆਲ ! ਕ੍ਰਮਤ ਬਹੁ ਹਾਰਿਆ ॥

ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ ਤੇਰਾ ਬਿਰਦੁ, ਹਰਿ ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਿਆ ॥

ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ਬਿਨਉ ਮੋਹਿ ਸਾਰਿਆ^੧ ॥

ਕਰੁ ਗਹਿ ਲੇਹੁ ਦਇਆਲ, ਸਾਗਰ ਸੰਸਾਰਿਆ ॥੧੬॥

[੭੧੨] ਟੋਡੀ ਮਹਲਾ ੫ (੫)

ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਿ, ਬਸਹੁ ਰਿਦੇ ਹਰਿ ਨੀਤ ॥

ਤੈਸੀ ਬੁਧਿ ਕਰਹੁ ਪਰਗਾਸਾ, ਲਾਗੇ ਪ੍ਰਭ ਸੰਗਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਦਾਸ ਤੁਮਾਰੇ ਕੀ ਪਾਵਉ ਧੂਰਾ, ਮਸਤਕਿ ਲੇ ਲੇ ਲਾਵਉ ॥

ਮਹਾ ਪਤਿਤ ਤੇ ਹੋਤ ਪੁਨੀਤਾ, ਹਰਿ ਕੀਰਤਨ ਗੁਨ ਗਾਵਉ ॥੧॥

ਆਗਿਆ ਤੁਮਰੀ ਮੀਠੀ ਲਾਗਉ, ਕੀਓ ਤੁਹਾਰੇ ਭਾਵਉ ॥

ਜੋ ਤੂ ਦੇਹਿ ਤਹੀ ਇਹੁ ਤ੍ਰਿਪਤੈ, ਆਨ ਨ ਕਤਹੁ ਧਾਵਉ ॥੨॥

ਸਦ ਹੀ ਨਿਕਟਿ ਜਾਨਉ ਪ੍ਰਭ ਸੁਆਮੀ, ਸਗਲ ਰੇਣੁ ਹੋਇ ਰਹੀਐ ॥

ਸਾਧੁ ਸੰਗਤਿ ਹੋਇ ਪਰਾਪਤਿ, ਤਾ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪੁਨਾ ਲਹੀਐ ॥੩॥

ਸਦਾ ਸਦਾ ਹਮ ਛੋਹਰੇ ਤੁਮਰੇ, ਤੂੰ ਪ੍ਰਭ ਹਮਰੇ ਮੀਰਾ ॥

ਨਾਨਕ ਬਾਰਿਕ ਤੁਮ ਸਾਭ ਪਿਤਾ, ਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਤੁਮਾਰੇ ਖੀਰਾ^੨ ॥੪॥

[੭੩੮] ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ (੬)

ਕਿਆ ਗੁਣ ਤੇਰੇ ਸਾਰਿ ਸਮਾਲੀ? ਮੋਹਿ ਨਿਰਗੁਨ ਕੇ ਦਾਤਾਰੇ ॥

ਬੈ ਖਰੀਦੁ^੧ ਕਿਆ ਕਰੇ ਚਤੁਰਾਈ? ਇਹੁ ਜੀਉ ਪਿੰਭੁ ਸਭੁ ਬਾਰੇ ॥੧॥

ਲਾਲ ਰੰਗੀਲੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਮਨਮੋਹਨ, ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਕਉ ਹਮ ਬਾਰੇ^੨ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਪ੍ਰਭੁ ਦਾਤਾ ਮੋਹਿ^੩ ਦੀਨੁ ਭੇਖਾਰੀ, ਤੁਮ੍ਹ ਸਦਾ ਸਦਾ ਉਪਕਾਰੇ ॥

ਸੋ ਬਿਣੁ ਨਾਹੀ ਜਿ ਮੈ ਤੇ ਹੋਵੈ, ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਅਗਮ ਅਪਾਰੇ ॥੨॥

ਕਿਆ ਸੇਵ ਕਮਾਵਉ? ਕਿਆ ਕਹਿ ਗੋਭਾਵਉ? ਬਿਧਿ ਕਿਤੁ ਪਾਵਉ ਦਰਸਾਰੇ ॥

ਮਿਤਿ ਨਹੀ ਪਾਈਐ, ਅੰਤੁ ਨ ਲਹੀਐ, ਮਨੁ ਤਰਸੈ ਚਰਨਾਰੇ ॥੩॥

ਪਾਵਉ ਦਾਨੁ ਢੀਨੁ^੪ ਹੋਇ ਮਾਗਉ, ਮੁਖਿ ਲਾਗੈ ਸੰਤ ਰੇਨਾਰੇ ॥

ਜਨ ਨਾਨਕ ਕਉ ਗੁਰਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ, ਪ੍ਰਤਿ ਹਾਥ ਦੇਇ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥੪॥

੧ ਜਿਸ ਅੰਗੇ ਮੈ ਬੋਨਤੀ ਰਹੈ । ੨ ਦੁੱਧ, ਥੀਰ (ਜੀਰ) । ੩ ਮੁੱਲ ਲਿਆ ਹੋਯਾ ਗੁਲਾਮ ।

੪ ਕੁਰਬਾਨ । ੫ ਮੈ । ੬ ਨਿਲੰਜ ਹੋ ਕੇ ।

[੭੭੯] ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫, ਛੰਤ (੪)

ਤੂ ਠਾਕੁਰੋ ਬੈਰਾਗਰੋ^੧, ਮੈ ਜੇਹੀ ਘਣ^੨ ਚੇਰੀ, ਰਾਮ ॥
 ਤੂੰ ਸਾਗਰੋ ਰਤਨਾਗਰੋ^੩, ਹਉ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਾ ਤੇਰੀ, ਰਾਮ ॥
 ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਾ ਤੂ ਵਡ ਦਾਣਾ^੪, ਕਰਿ ਮਿਹਰੰਮਤਿ ਸਾਂਈ ॥
 ਕਿਰਪਾ ਕੀਜੈ ਸਾ ਮਤਿ ਦੀਜੈ, ਆਠ ਪਹਰ ਤੁਧੁ ਧਿਆਈ ॥
 ਗਰਬੁ ਨ ਕੀਜੈ ਰੇਣ ਹੋਵੀਜੈ, ਤਾ ਗਤਿ ਜੀਅਰੇ ਤੇਰੀ ॥
 ਸਭ ਉਪਰਿ ਨਾਨਕ ਕਾ ਠਾਕੁਰੁ, ਮੈ ਜੇਹੀ ਘਣ ਚੇਰੀ, ਰਾਮ ॥੧॥
 ਤੁਮ੍ਹਗਉਹਰ^੫ ਅਤਿ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰਾ, ਤੁਮ ਪਿਰ, ਰਮ ਬਹੁਰੀਆ^੬ ਰਾਮ ॥
 ਤੁਮ ਵਡੇ ਵਡੇ ਵਡ ਉਚੇ, ਹਉ ਇਤਨੀਕ ਲਹੁਰੀਆ^੭ ਰਾਮ ॥
 ਹਉ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਏਕੋ ਤੂਹੇ, ਆਪੇ ਆਪਿ ਸੁਜਾਨਾ ॥
 ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਨਿਮਖ ਪ੍ਰਭ ਜੀਵਾ, ਸਰਬ ਰੰਗ ਰਸ ਮਾਨਾ ॥
 ਚਰਣਹ ਸਰਨੀ ਦਾਸਹ ਦਾਸੀ, ਮਨਿ ਮਉਲੈ ਰਨੁ ਹਰੀਆ ॥
 ਨਾਨਕ ਠਾਕੁਰੁ ਸਰਬ ਸਮਾਣਾ, ਆਪਨ ਭਾਵਨ ਕਰੀਆ ॥੨॥
 ਤੂ ਉਪਰਿ ਮੇਰਾ ਹੈ ਮਾਣਾ, ਤੂਹੇ ਮੇਰਾ ਤਾਣਾ, ਰਾਮ ॥
 ਸੁਰਤਿ ਮਤਿ ਚਤੁਰਾਈ ਤੇਰੀ, ਤੂ ਜਾਣਾਇਹਿ ਜਾਣਾ ਰਾਮ ॥
 ਸੋਈ ਜਾਣੈ ਸੋਈ ਪਛਾਣੈ ਜਾ ਕਉ ਨਦਰਿ ਸਿਰੰਦੇ^੮ ॥
 ਮਨਮੁਖਿ ਭੁਲੀ ਬਹੁਤੀ ਰਾਹੀ, ਫਾਥੀ ਮਾਇਆ ਛੰਦੇ ॥
 ਠਾਕੁਰ ਭਾਣੀ ਸਾ ਗੁਣਵੰਤੀ, ਤਿਨ ਹੀ ਸਭ ਰੰਗ ਮਾਣਾ ॥
 ਨਾਨਕ ਕੀ ਧਰ^੯ ਤੂਹੇ ਠਾਕੁਰ, ਤੂ ਨਾਨਕ ਕਾ ਮਾਣਾ ॥੩॥
 ਹਉ ਵਾਰੀ ਵੰਞਾ ਘੋਲੀ ਵੰਞਾ, ਤੂ ਪਰਬਤੁ ਮੇਰਾ ਓਲਾ ਰਾਮ ॥
 ਹਉ ਬਲਿ ਜਾਈ ਲਖ ਲਖ ~~ਲਖ~~ ਬਰੀਆ, ਜਿਨਿ ਤੂਮ ਪਰਦਾ ਖੋਲਾ ਰਾਮ ॥
 ਮਿਟੇ ਅੰਧਾਰੇ ਤਜੇ ਬਿਕਾਰੇ, ਠਾਕੁਰ ਸਿਉ ਮਨੁ ਮਾਨਾ ॥
 ਪ੍ਰਭ ਜੀ ਭਾਣੀ ਭਈ ਨਿਕਾਣੀ^{੧੦}, ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਪਰਵਾਨਾ ॥
 ਭਈ ਅਮੋਲੀ ਭਾਰਾ ਤੋਲੀ^{੧੧}, ਮੁਕਤਿ ਜੁਗਤਿ ਦਰੁ ਖੋਲਾ ॥
 ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਹਉ ਨਿਰਭਉ ਹੋਈ, ਸੋ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰਾ ਓਲਾ ॥੪॥

੧ ਸਭ ਇੰਡਾ ਰਹਿਤ । ੨ ਘਣੀ, ਬਹੁਤ, ਅਨੇਕ ।

੩ ਰਤਨਾਂ ਦਾ ਘਰ, ਰਤਨਾਕਰ, ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਖਾਣੀ । ੪ ਦਾਨਾ, ਸਰਵਜਨ ।

੫ ਜਿਸ ਦਾ ਮਾਰਗ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ) ਮਰਾ ਕਠਿਨ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਮੌਤੀ ।

੬ ਵਹੁਟੀ, ਇਸਤ੍ਰੀ । ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਕਰ ਕੇ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਪਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਅਨਨਯ ਉਪਾਸਨਾ ਤੋਂ ਹੈ ।

੭ ਛੋਟੀ, ਲਘੁ । ੮ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਦੀ । ੯ ਆਸਰਾ, ਅਧਾਰ ।

੧੦ ਅਗਿਆਨੀ ਧਰਮ ਉਪਦੇਸ਼ਣਾ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਾਣ ਬੁਝਾ ਦਿੱਤੀ ।

੧੧ ਵੱਡੇ ਵਜ਼ਨ ਵਾਲੀ, ਪ੍ਰਤਿਬਠਿਤ ।

[੭੮੦] ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫, ਛੰਤ (੬)

ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ, ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੁਆਮੀ ! ਨੇੜੁ ਦੇਖਹਿ ਦਰਸੁ ਤੇਰਾ, ਰਾਮ ॥
 ਲਾਖ ਜਿਹਵਾ ਦੇਹੁ, ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ! ਮੁਖੁ ਹਰਿ ਆਰਾਧੇ ਮੇਰਾ, ਰਾਮ ॥
 ਹਰਿ ਆਰਾਧੇ ਜਮ ਪੰਥੁ ਸਾਧੇ, ਦੁਖੁ ਨ ਵਿਆਪੈ ਕੈਈ ॥
 ਜਲਿ ਬਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਪੂਰਨ ਸੁਆਮੀ, ਜਤ ਦੇਖਾ ਤਤ ਸੋਈ ॥
 ਭਰਮ ਮੋਹ ਬਿਕਾਰ ਨਾਠੇ, ਪ੍ਰਭੁ ਨੇਰ ਹੂ ਤੇ ਨੇਰਾ ॥
 ਨਾਨਕ ਥਉ ਪ੍ਰਭ ਕਿਰਪਾ ਕੀਜੈ, ਨੇੜੁ ਦੇਖਹਿ ਦਰਸੁ ਤੇਰਾ ॥੧॥
 ਕੋਟਿ ਕਰਨ ਦੀਜਹਿ, ਪ੍ਰਭ ਪ੍ਰੀਤਮ, ਹਰਿ ਗੁਣ ਸੁਣੀਅਹਿ ਅਭਿਨਾਸੀ, ਰਾਮ ॥
 ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਇਹੁ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਵੈ, ਕਟੀਐ ਕਾਲ ਕੀ ਫਾਸੀ, ਰਾਮ ॥
 ਕਟੀਐ ਜਮ ਫਾਸੀ ਸਿਮਰਿ ਅਭਿਨਾਸੀ, ਸਗਲ ਮੰਗਲ ਸੁਗਿਆਨਾ ॥
 ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪੁ ਜਪੀਐ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ, ਲਾਗੈ ਸਹਜਿ ਧਿਆਨਾ ॥
 ਕਲਮਲ ਦੁਖ ਜਾਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਚਿਤਾਰੇ, ਮਨ ਕੀ ਦੁਰਮਤਿ ਨਾਸੀ ॥
 ਕਹੁ ਨਾਨਕ, ਪ੍ਰਭ ! ਕਿਰਪਾ ਕੀਜੈ, ਹਰਿ ਗੁਣ ਸੁਣੀਅਹਿ ਅਭਿਨਾਸੀ ॥੨॥
 ਕਰੋੜਿ ਹਸਤ ਤੇਰੀ ਟਹਲ ਕਮਾਵਹਿ, ਚਰਣ ਚਲਹਿ ਪ੍ਰਭ ਮਾਰਗਿ, ਰਾਮ ॥
 ਭਵ ਸਾਗਰ ਨਾਵ ਹਰਿ ਸੇਵਾ, ਜੇ ਚਕੈ ਤਿਸੁ ਤਾਰਗਿ ਰਾਮ ॥
 ਭਵਜਲੁ ਤਰਿਆ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਿਮਰਿਆ, ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ॥
 ਮਹਾ ਬਿਕਾਰ ਗਏ ਸੁਖ ਉਪਜੇ, ਬਾਜੇ ਅਨਹਦ ਤੂਰੇ ॥
 ਮਨ ਬਾਂਛਤ ਫਲ ਪਾਏ ਸਗਲੇ, ਕੁਦਰਤਿ ਕੀਮਤਿ ਅਪਾਰਗਿ ॥
 ਕਹੁ ਨਾਨਕ, ਪ੍ਰਭ ! ਕਿਰਪਾ ਕੀਜੈ, ਮਨੁ ਸਦਾ ਚਲੈ ਤੇਰੇ ਮਾਰਗਿ ॥੩॥
 ਏਹੋ ਵਰੁ ਏਹਾ ਵਡਿਆਈ, ਇਹੁ ਧਨੁ ਹੋਇ ਵਡਭਾਗਾ ਰਾਮ ॥
 ਏਹੋ ਰੰਗੁ ਏਹੋ ਰਸ ਭੋਗਾ, ਹਰਿ ਚਰਣੀ ਮਨੁ ਲਾਗਾ ਰਾਮ ॥
 ਮਨੁ ਲਾਗਾ ਚਰਣੇ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਸਰਣੇ, ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਗੋਪਾਲਾ ॥
 ਸਭੁ ਬਿਛੁ ਤੇਰਾ ਤੂ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ, ਮੇਰੇ ਨਾਥੁਰ ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ ॥
 ਮੋਹਿ ਨਿਰਗੁਣ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੁਖ ਸਾਗਰ, ਸੰਤਸੰਗਿ ਮਨੁ ਜਾਗਾ ॥
 ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭਿ ਕਿਰਪਾ ਕੀਨੀ ਚਰਣ ਕਮਲ ਮਨੁ ਲਾਗਾ ॥੪॥

[੮੦੯] ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ (੩੪)

ਰਾਖਹੁ ਅਪਨੀ ਸਰਣਿ ਪ੍ਰਭ ! ਮੋਹਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੇ ॥
 ਸੇਵਾ ਕਛੁ ਨ ਜਾਨਉ, ਨੀਚੁ ਮੂਰਖਾਰੇ ॥੧॥
 ਮਾਨੁ ਕਰਉ ਤੁਧੁ ਉਪਰੇ, ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਿਆਰੇ ॥
 ਹਮ ਅਪਰਾਧੀ ਸਦ ਭੁਲਤੇ, ਤੁਮ ਬਖਸਨਹਾਰੇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਹਮ ਅਵਗਨ ਕਰਹ ਅਸੰਖ ਨੀਤਿ, ਤੁਮ ਨਿਰਗੁਨ ਦਾਤਾਰੇ ॥
 ਦਾਸੀ ਸੰਗਤਿ ਪ੍ਰਭੂ ਤਿਆਗਿ^੧, ਏ ਕਰਮ ਹਮਾਰੇ ॥੨॥
 ਤੁਮ ਦੇਵਹੁ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਦਇਆ ਧਾਰਿ, ਹਮ ਅਕਿਰਤਘਨਾਰੇ ॥
 ਲਾਗਿ ਪਰੇ ਤੇਰੇ ਦਾਨ ਸਿਉ, ਨਹ ਚਿਤਿ ਖਸਮਾਰੇ ॥੩॥
 ਤੁਝ ਤੇ ਬਾਹਰਿ ਕਿਛੁ ਨਹੀ, ਭਵ ਬਾਟਨਹਾਰੇ^੨ ॥
 ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ ਦਇਆਲ ਗੁਰ, ਲੇਹੁ ਮੁਗਧ ਉਧਾਰੇ ॥੪॥

[੧੧੪੪] ਭੈਰਉ ਮਹਲਾ ੫

ਤੂ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ, ਤੂਹੈ ਮੇਰਾ ਮਾਤਾ^੩ ॥ ਤੂ ਮੇਰੇ ਜੀਅ ਪ੍ਰਾਨ ਸੁਖਦਾਤਾ ॥
 ਤੂ ਮੇਰਾ ਠਾਕੁਰ, ਹਉ ਦਾਸੁ ਤੇਰਾ ॥ ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨਹੀ ਕੈ ਮੇਰਾ ॥੧॥
 ਬਰਿਕਿਰਪਾਕਰਹੁ ਪ੍ਰਭ ! ਦਾਤਿ ॥ ਤੁਮ੍ਹਰੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਉ ਦਿਨ ਰਾਤਿ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਹਮ ਤੇਰੇ ਜੰਤ^੪ ਤੂ ਬਜਾਵਨਹਾਰਾ ॥

ਹਮ ਤੇਰੇ ਭਿਖਾਰੀ ਦਾਨੁ ਦੇਹਿ ਦਾਤਾਰਾ ॥

ਤਉ ਪਰਸਾਦਿ ਰੰਗ ਰਸ ਮਾਣੇ ॥ ਘਟ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਤੁਮਹਿ ਸਮਾਣੇ ॥੨॥
 ਤੁਮ੍ਹਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਜਪੀਐ ਨਾਉ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਤੁਮਰੇ ਗੁਣ ਗਾਉ ॥
 ਤੁਮ੍ਹਰੀ ਦਇਆ ਤੇ ਹੋਇ ਦਰਦ ਬਿਨਾਸੁ ॥
 ਤੁਮ੍ਹਰੀ ਮਇਆ ਤੇ ਕਮਲ ਬਿਗਾਸੁ^੫ ॥੩॥
 ਹਉ ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਉ ਗੁਰਦੇਵ ॥ ਸਵਲ ਦਰਸਨੁ ਜਾ ਕੀ ਨਿਰਮਲ ਸੇਵ ॥
 ਦਇਆ ਕਰਹੁ, ਠਾਕੁਰ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ॥ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਨਾਨਕੁ ਨਿਤ ਤੇਰੇ ॥੪॥

[੧੨੨੦] ਸਾਰੰਗ ਮਹਲਾ ੫ (੫੮)

ਪ੍ਰਭ ਜੀ ਮੋਹਿ ਕਵਨੁ ਅਨਾਥੁ ਬਿਚਾਰਾ ॥
 ਕਵਨ ਮੂਲ ਤੇ^੬ ਮਾਨੁਖੁ ਕਰਿਆ, ਇਹੁ ਪਰਤਾਪੁ ਤੁਹਾਰਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਜੀਅ ਪ੍ਰਾਣ ਸਰਬ ਕੇ ਦਾਤੇ ਗੁਣ ਕਹੇ ਨ ਜਾਹਿ ਅਪਾਰਾ ॥
 ਸਤ ਕੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸ੍ਰਬ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਕ, ਸਰਬ ਘਟਾਂ ਆਧਾਰਾ ॥੧॥
 ਕੋਇ ਨ ਜਾਣੈ ਤੁਮਰੀ ਗਤਿ ਮਿਤਿ, ਆਪਹਿ ਏਕ ਪਸਾਰਾ ॥
 ਸਾਧ ਨਾਵ ਬੈਠਾਵਹੁ ਨਾਨਕ, ਭਵ ਸਾਗਰੁ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਾ ॥੨॥

[੧੨੨੮] ਸਾਰੰਗ ਮਹਲਾ ੫ (੧੦੫)

ਤੁਅ ਚਰਨ, ਆਸਰੇ, ਈਸ ! ॥

ਤੁਮਹਿ ਪਛਾਨੁ, ਸਾਥੁ ਤੁਮਹਿ ਸੰਗਿ, ਰਾਖਨਹਾਰ ਤੁਮੇ^੭ ਜਗਦੀਸ ॥ ਰਹਾਉ ॥

੧ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਰਚਕਰ ਕੇ ਰਚਨਾ ਦੇ ਸੇਵਕ, ਭਾਵੇਂ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੈ ਕੇ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ । ੨ ਹੇ ਜਲਮ ਮਰਨ ਮਿਟਾ ਕੇ ਨਿੱਤ ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ।

੩ ਮਹਾਂ ਕਾਲ, ਕਾਲਿਕਾ, ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਰੂਪ ।

੪ ਯੇਤ੍ਰ, ਬਾਜਾ । ੫ ਹਿੰਦੂ ਰੂਪ ਕਮਲ ਦਾ ਵਿਕਾਸ, ਖਿੜਾਉ ।

੬ ਕਿਸ ਤੁੱਛ ਬੀਜ (ਰਕਤ ਚਿੰਟ) ਤੋਂ । ੭ ਤੁਮ ਹੀ ।

ਤੂ ਹਮਰੇ, ਹਮ ਤੁਮਰੇ ਕਹੀਐ, ਇਤ ਉਤ ਤੁਮ ਹੀ ਰਾਖੇ ॥
 ਤੂ ਬੇਅੰਤੁ ਅਪਰੰਪਰੁ ਸੁਆਮੀ, ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਕੋਈ ਲਾਖੇ^੧ ॥੧॥
 ਬਿਨੁ ਬਥਨੇ ਬਿਨੁ ਕਹਨ ਕਹਾਵਨ, ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਜਾਨੈ ॥
 ਜਾ ਕਉ ਮੇਲਿ ਲਏ ਪ੍ਰਭੁ ਨਾਨਕੁ, ਸੇ ਜਨ ਦਰਗਹ ਮਾਨੇ ॥੨॥

[੧੨੭੩] ਮਲਾਰ ਮਹਲਾ ੫ (੩੦)

ਹੇ ਗੋਬਿੰਦ ! ਹੇ ਗੋਪਾਲ ! ਹੇ ਦਇਆਲ ਲਾਲ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਪ੍ਰਾਨ ਨਾਥ ! ਅਨਾਥ ਸਖੇ ! ਦੀਨ ਦਰਦ ਨਿਵਾਰ ॥੧॥
 ਹੇ ਸਮੂਖ ਅਗਮ ਪੂਰਨ ਮੋਹਿ ਮਇਆ ਧਾਰਿ ॥੨॥
 ਅੰਧ ਰੂਪ ਮਹਾ ਭਇਆਨ, ਨਾਨਕ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰ ॥੩॥

[੧੩੦੧] ਕਾਨੜਾ ਮਹਲਾ ੫ (੧੯)

ਬੁਢਿਲ ਕਠੋਰ ਕਪਟ ਕਾਮੀ ॥
 ਜਿਉ ਜਾਨਹਿ ਤਿਉ ਤਾਰਿ, ਸੁਆਮੀ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਤੂ ਸਮਰਥੁ ਸਰਨਿ ਜੋਗੁ^੨, ਤੂ ਰਾਖਹਿ ਅਪਨੀ ਕਲ ਧਾਰਿ^੩ ॥੧॥
 ਜਾਪ ਤਾਪ ਨੇਮ ਸੁਚਿ ਸੰਜਮ, ਨਾਹੀ ਇਨ ਬਿਧੇ ਛੁਟਕਾਰ ॥
 ਗਰਤ ਘੋਰ ਅੰਧ ਤੇ ਕਾਢਹੁ, ਪ੍ਰਭੁ ਨਾਨਕ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਰਿ ॥੨॥

[੧੩੨੧] ਕਲਿਆਨ ਮਹਲਾ ੪ (੬)

ਪ੍ਰਭੁ ਕੀਜੈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ^੪ ! ਹਮ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਵਹਗੇ ॥
 ਹਉ ਤੁਮਰੀ ਕਰਉ ਨਿਤ ਆਸ, ਪ੍ਰਭੁ ਮੋਹਿ ਕਥ ਗਲਿ ਲਾਵਹਿਗੇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਮੁਗਧ ਇਆਨ, ਪਿਤਾ ਸਮਝਾਵਹਿਗੇ ॥
 ਸੁਤੁ ਖਿਨੁ ਖਿਨੁ ਭੂਲਿ ਬਿਗਾਰਿ, ਜਗਤ ਪਿਤ ਭਾਵਹਿਗੇ ॥੧॥
 ਜੋ ਹਰਿ ਸੁਆਮੀ ਤੁਮ ਦੇਹੁ, ਸੋਈ ਹਮ ਪਾਵਹਗੇ ॥
 ਮੋਹਿ ਦੂਜੀ ਨਾਹੀ ਠਉਰ ਜਿਸੁ ਪਹਿ ਹਮ ਜਾਵਹਗੇ ॥੨॥
 ਜੋ ਹਰਿ ਭਾਵਹਿ ਭਗਤ, ਤਿਨਾ ਹਰਿ ਭਾਵਹਿਗੇ ॥
 ਜੇਤੀ ਜੇਤਿ ਮਿਲਾਇ, ਜੇਤਿ ਰਲਿ ਜਾਵਹਗੇ ॥੩॥
 ਹਰਿ ਆਪੇ ਹੋਇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ, ਆਪਿ ਲਿਵ ਲਾਵਹਿਗੇ ॥
 ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਸਰਨਿ ਦੁਆਰਿ, ਹਰਿ ਲਾਜ ਰਖਾਵਹਿਗੇ ॥੪॥

[੧੪੧੬] ਮਹਲਾ ੩, ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ (੨੯)

ਅਸੀ ਖਤੇ^੫ ਬਹੁਤੁ ਕਮਾਵਦੇ, ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥
 ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕੈ ਬਖਸਿ ਲੈਹੁ, ਹਉ ਪਾਪੀ ਵਡ ਗੁਨਹਗਾਰੁ ॥

੧ ਲਖਣਾ (ਜਾਣਣਾ ਹੈ) ।

੨ ਪਨਾਹ ਦੇਣ ਯੋਗਤ ।

੩ ਸ਼ਕਤੀ, ਸਮਰੱਥਾ ਕਰ ਕੇ ।

੪ ਹੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਾਨ ਪ੍ਰਭੁ ! ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ ।

੫ ਭੁੱਲਾ, ਅਪਰਾਧ ।

[ਪੰਨਾ ੭੧੩]—੩੩ ਸਵੱਯੇ, ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਅੱਛਰ^੧ ਆਦਿ ਅਨੀਲ ਅਨਾਹਦ, ਸੱਤ ਸਦੈਵ, ਤੁਹੀ ਕਰਤਾਰਾ ॥
ਜੀਵ ਜਿਤੇ ਜਲ ਮੈ ਬਲ ਮੈ, ਸਬ ਕੇ ਸਦ ਪੇਟ ਕੋ ਪੋਖਨਹਾਰਾ ॥
ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਕੁਰਾਨ ਦੁਹੁ ਮਿਲ, ਤਾਤਿ ਅਨੇਕ ਬਿਚਾਰ ਬਿਚਾਰਾ ॥
ਔਰ ਜਹਾਨ ਨਿਦਾਨ ਕਛੁ ਨਹਿ, ਏ ਸੁਬਹਾਨ^੨ ! ਤੁਹੀ ਸਿਰਦਾਰਾ ॥੬॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੩੬

ਹਉ ਅਪਰਾਧੀ ਗੁਨਹਗਾਰ ਹਉ ਬੇਮੁਖ ਮੰਦਾ ।
ਚੇਰੁ ਯਾਰੁ ਜੁਆਰਿ ਹਉ ਪਰ ਘਰਿ ਜੋਹੰਦਾ ।
ਨਿੰਦਕੁ ਦੁਸਟੁ ਹਰਾਮਖੋਰੁ ਠਗੁ ਦੇਸ ਠਗੰਦਾ ।
ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧੁ ਮਦੁ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ਕਰੰਦਾ ।
ਬਿਸਾਸਘਾਤੀ ਅਕਿਰਤਘਣ ਮੈ ਕੋ ਨ ਰਖੰਦਾ ।
ਸਿਮਰਿ ਮੁਰੀਦਾ ਢਾਢੀਆ ਸਤਿਗੁਰ ਬਖਸੰਦਾ ॥੨੧॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੩੭

ਮੈ ਜੇਹਾ ਨ ਅਕਿਰਤਿਘਣੁ, ਹੈ ਭਿ ਨ ਹੋਆ ਹੋਵਣਿਹਾਰਾ ।
ਮੈ ਜੇਹਾ ਨ ਹਰਾਮਖੋਰੁ, ਹੋਰੁ ਨ ਕੋਈ ਅਵਗੁਣਿਆਰਾ ।
ਮੈ ਜੇਹਾ ਨਿੰਦਕੁ ਨ ਕੋਇ, ਗੁਰੁ ਨਿੰਦਾ ਸਿਰਿ ਬਜਰੁ ਭਾਰਾ ।
ਮੈ ਜੇਹਾ ਬੇਮੁਖੁ ਨ ਕੋਇ, ਸਤਿਗੁਰੁ ਤੇ ਬੇਮੁਖ ਹਤਿਆਰਾ ।
ਮੈ ਜੇਹਾ ਕੋ ਦੁਸਟ ਨਾਹਿ, ਨਿਰਵੇਰੈ ਸਿਉ ਵੇਰ ਵਿਕਾਰਾ ।
ਮੈ ਜੇਹਾ ਨ ਵਿਸਾਹੁ ਧ੍ਰੋਹੁ, ਬਗਲ ਸਮਾਧੀ ਮੀਨ ਅਹਾਰਾ ।
ਬਜਰੁ ਲੇਪੁ ਨ ਉਤਰੈ, ਪਿੰਡੁ ਅਪਰਚੇ ਅਉਚਰਿ ਚਾਰਾ^੩ ।
ਮੈ ਜੇਹਾ ਨ ਦੁਬਾਜਰਾ^੪, ਤਜਿ ਗੁਰਮਤਿ ਦੁਰਮਤਿ ਹਿਤਕਾਰਾ ।
ਨਾਉ ਮੁਰੀਦ, ਨ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰਾ^੫ ॥੨੬॥

ਕਬਿੱਤ—ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ

ਰੂਪ ਹੀਨ ਕੁਲ ਹੀਨ ਗੁਨ ਹੀਨ, ਗਿਆਨ ਹੀਨ,

ਸੋਭਾ ਹੀਨ ਭਾਗ ਹੀਨ ਤਪ ਹੀਨ ਬਾਵਰੀ ।

ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਦਰਸ ਹੀਨ, ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਹੀਨ,

ਸੁਧਿ ਬਲ ਹੀਨ ਸੁਧੇ ਹਸਤ ਨ ਪਾਵ ਰੀ ।

੧ ਅਕਸਰ, ਅਭਿਨਾਸੀ । ੨ ਪਵਿੱਤ੍ਰ । ੩ ਗੁਰਮਤ ਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਚਯ

ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਖਾਨ ਪਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਅਰੱਖ ਹੈ ।

੪ ਇਸ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ "ਦੁਬਾਜਰੇ" ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ।

੫ ਮੇਰਾ ਨਾਉਂ ਸਿੱਖ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੁ ਸਬਦ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ।

ਪ੍ਰੀਤਿ ਹੀਨ ਗੀਤਿ ਹੀਨ ਭਾਇ ਤੈ ਪ੍ਰਤੀਤਿ ਹੀਨ,

ਚਿਤ ਹੀਨ ਬਿਤ ਹੀਨ ਸਹਜ ਸੁਭਾਵ ਰੀ।

ਅੰਗ ਅੰਗ ਹੀਨ ਦੀਨਾ ਧੀਨ^੧ ਪਰਾਚੀਨ ਲਗਿ^੨,

ਚਰਨ ਸਰਨਿ ਕੈਸੇ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੁਇ ਰਾਵਰੀ ॥੨੨੦॥

ਤੋ ਸੋ ਨ ਨਾਥੁ, ਅਨਾਥ ਨ ਮੋ ਸਰਿ^੩, ਤੋ ਸੋ ਨ ਦਾਨੀ, ਨ ਮੋ ਸੋ ਭਿਖਾਰੀ।

ਮੋ ਸੋ ਨ ਦੀਨ, ਦਇਆਲ ਨ ਤੋ ਸਰਿ, ਮੋ ਸੋ ਅਗਿਆਨੁ, ਨ ਤੋ ਸੋ ਬਿਚਾਰੀ।

ਮੋ ਸੋ ਨ ਪਤਿਤ ਨ ਪਾਵਨ ਤੋ ਸਰਿ, ਮੋ ਸੋ ਬਿਕਾਰੀ ਨ ਤੋ ਸੋ ਉਪਕਾਰੀ^੪।

ਮੋਰੇ ਹੈ ਅਵਗੁਨ, ਤੂ ਗੁਨ ਸਾਗਰ, ਜਾਤ ਰਸਾਤਲ^੫ ਓਟ ਤਿਹਾਰੀ ॥੨੨੧॥

ਅਵਤਾਰ

ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਉਪਕਾਰ ਲਈ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਪੁਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਨੁਭਾਵਾਂ ਨੇ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਭ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਲਾਭ ਪ੍ਰਚਾਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਸਰਬ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਤਕਾਰ ਦੇ ਯੋਗਤ ਹਨ। ਐਸੇ ਉਪਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਧਾਰਣ ਲੋਕਾਂ ਜੇਹਾ ਸਮਝਣਾ ਅਤੇ ਅਪਮਾਨ ਕਰਣਾ ਭਾਰੀ ਭੁੱਲ ਹੈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਹਗੁਰੂ ਭੁੱਲ ਜਾਣ ਉਪਾਸਤ ਮੰਨਣਾ ਗੁਨਾਹ ਹੈ, ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅਤੇ ਨਾਮਾਂ ਦੇ ਭੇਦ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕ ਨਹੀਂ, ਮਤ ਭੇਦਾਂ ਕਰ ਕੇ ਬਹੁਤ ਵਰਕ ਹੈ।

[੪੨੩] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੩ ਅਸਟਪਦੀਆ (੧)

ਜੁਗਹ ਜੁਗਹ ਕੇ ਰਾਜੇ ਕੀਏ, ਗਾਵਹਿ ਕਰਿ ਅਵਤਾਰੀ॥

ਤਿਨ ਭੀ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ਤਾ ਕਾ, ਕਿਆ ਕਰਿ ਆਖਿ ਵੀਚਾਰੀ॥੭॥

[੫੧੬] ਵਾਰ ਗੁਜਰੀ ੧, ਮਹਲਾ ੩

ਪਉਥੀ॥ ਅੰਸਾ ਅਉਤਾਰੁ^੧ ਉਪਾਇਓਨੁ ਭਾਉ ਦੂਜਾ ਕੀਆ॥

ਜਿਉ ਰਾਜੇ ਰਾਜੁ ਕਮਾਵਏ ਦੁਖ ਸੁਖ ਤਿਝੀਆ॥

ਈਸਰੁ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸੇਵਏ ਅੰਤੁ ਤਿਨੀ ਨ ਲਹੀਆ॥

ਨਿਰਭਉ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਅਲਖੁ ਹੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪ੍ਰਗਟੀਆ॥

ਤਿਥੈ ਸੋਗੁ ਦਿਜੋਗੁ ਨ ਵਿਆਪਈ ਅਸਥਿਰੁ ਜਗਿ ਥੀਆ॥੧੬॥

੧ ਦੀਨ-ਅਧੀਨ। ੨ ਮੁੱਢ ਤੋਂ। ੩ ਸਾਵਿਤ੍ਰ, ਜੇਹਾ। ੪ ਤੋ ਸੋ-ਉਪਕਾਰੀ, ਤੋਰੇ ਜਿਹਾ ਉਪਕਾਰ ਕਰਤਾ। ੫ ਅਧੋਗਤਿ, ਭਾਵ-ਮੈਂ ਨਰਕ ਜਾਣ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

੬ (ਅੰਬਾਂ ਅਵਤਾਰ) ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਿਸ਼ਨੁ ਭਿਵ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਕਲਪ ਕੇ ਸੋਲਾਂ ਸੋਲਾਂ ਅੰਬ (ਕਲਾਂ ਵਾਲਾ) ਦੇਵਤਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ "ਅੰਬ-ਅਵਤਾਰ" ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਅਵਤਾਰ ਵਿੱਚ ਪੰਜ, ਕਿਸੇ ਵਿੱਚ ਨੌਂ, ਅਰ ਕਿਸੇ ਵਿੱਚ ਸੋਲਾਂ ਅੰਬ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

[੮੯੪] ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ (੩੬)

ਅਵਤਾਰ ਨ ਜਾਨਹਿ ਅੰਤੁ ॥ ਪਰਮੇਸਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਬੇਅੰਤੁ ॥੧॥

[੧੦੩੭] ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ਸੋਲਹੇ (੧੬)

ਹੁਕਮਿ ਉਪਾਏ ਦਸ ਅਉਤਾਰਾ^੧ ॥ ਦੇਵ ਦਾਨਵ ਅਗਣਤ ਅਪਾਰਾ ॥ਮਾਨੈ ਹੁਕਮੁ ਸੁ ਦਰਗਹ ਪੈਥੈ^੨, ਸਾਚਿ ਮਿਲਾਇ ਸਮਾਇਦਾ ॥੧੩॥[੧੫੫-੫੬] ਚੌਥੀਸ ਅਵਤਾਰ^੩ (ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ) ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ

ਜਬ ਜਬ ਹੋਤ ਅਰਿਸਟਿ ਅਪਾਰਾ ॥ ਤਬ ਤਬ ਦੇਹ ਧਰਤ ਅਵਤਾਰਾ ॥

[ਚੌਥੀਸ ਅਵਤਾਰ]

ਕਾਲ ਸਬਨ ਕੋ ਪੇਖ ਤਮਾਸਾ ॥ ਅੰਤਹ ਕਾਲ ਬਰਤ ਹੈ ਨਾਸਾ ॥੨॥...

ਜੋ ਚਉਥੀਸ ਅਵਤਾਰ ਕਹਾਏ ॥ ਤਿਨ ਭੀ ਭੂਮ, ਪ੍ਰਭ ! ਤਨਕ ਨ ਪਾਏ ॥੭॥...

[੭੧੧] ਹਜ਼ਾਰੇ ਸ਼ਬਦ, ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਸੋ ਕਿਮ ਮਾਨਸ ਰੂਪ ਬਹਾਏ ?

ਸਿਧ ਸਮਾਧ ਸਾਧ ਕਰ ਹਾਰੇ, ਕਜੋਹੁ ਨ ਦੇਖਨ ਪਾਏ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਨਾਰਦ ਬਿਆਸ ਪਰਾਸਰ ਧੂਮ ਸੇ, ਧਿਆਵਤ ਧਿਆਨ ਲਗਾਏ ॥

ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਹਾਰ ਹਠ ਛਾਡਿਓ, ਤਦਪਿ ਧਿਆਨ ਨ ਆਏ ॥੧॥

ਦਾਨਵ ਦੇਵ ਪਿਸਾਚ ਪ੍ਰੇਤ ਤੇ, ਨੇਤਹ ਨੇਤ ਕਹਾਏ ॥

ਸੁਫਮ ਤੇ ਸੁਫਮ ਕਰ ਚੀਨੇ, ਬਿਧਨ ਬਿਧ ਬਤਾਏ ॥੨॥

ਭੂਮ ਅਕਾਸ ਪਤਾਲ ਸਭੈ ਸਜਿ, ਏਕ ਅਨੇਕ ਸਦਾਏ ॥

ਸੋ ਨਰ ਕਾਲ ਫਾਸ ਤੇ ਬਾਚੇ, ਜੋ ਹਰਿ^੪ ਸਰਣ ਸਿਧਾਏ ॥੩॥੧॥੮॥

[੭੧੩-੧੪] ੩੩ ਸਵੱਯੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਕਾਹੂ ਲੈ ਠੋਕ^੫ ਬਧੇ ਉਰ ਠਾਕੁਰ, ਕਾਹੂ ਮਹੇਸ ਕੋ ਏਸ^੬ ਬਖਾਨਯੋ ॥ਕਾਹੂ ਬਹਯੋ ਹਰਿ ਮੰਦਰ^੭ ਮੇ ਹਰਿ, ਕਾਹੂ ਮਸੀਤ ਕੈ ਬੀਚ ਪ੍ਰਮਾਨਯੋ ॥

ਕਾਹੂ ਨੇ ਰਾਮ ਕਹਯੋ, ਕ੍ਰਿਸਨਾ ਕਹਿ, ਕਾਹੂ ਮਨੈ ਅਵਤਾਰਨ ਮਾਨਯੋ ॥

ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਬਿਸਾਰ ਸਬੈ, ਕਰਤਾਰ ਹੀ ਕਉ ਕੋ ਕਰਤਾ^੮ ਜੀਅ ਜਾਨਯੋ ॥੧੨॥

੧ ਮੱਛ, ਕੱਛ, ਵਰਾਹ, ਨ੍ਰਿਸਿੰਘ, ਵਾਮਨ, ਪਰਬ੍ਰਹਮ, ਰਾਮ ਚੰਦ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਬੁੱਧ ਅਰ ਕਲਕੀ ।

ਸਲਯ: ਕ੍ਰਮੀਂ ਕਾਹਲਾਚ ਨਾਸਿਹੋੜ ਕ ਬਾਸਨ: ।

ਰਾਮੋ ਰਾਮਚ ਰਾਮਚ ਕੁਲੁ : ਕਲਕੀਨਿ ਜੋ ਦਸ ॥

(ਮਹਾ ਭਾਰਤ)

[ਦਸ ਅਵਤਾਰ]

੨ ਮਾਨ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਮਿਲਤ ਹਾਸਿਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

੩ ਮੱਛ, ਕੱਛ, ਵਰਾਹ, ਮੋਹਿਨੀ, ਨ੍ਰਿਸਿੰਹ, ਪਰਬ੍ਰਹਮ, ਰਾਮ ਚੰਦਰ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇਵ, ਬਲਰਾਮ, ਵਾਮਨ, ਬੁੱਧ ਨਾਰਦ, ਰਿਸ਼ਭ ਦੇਵ, ਕਪਿਲ, ਵਯਾਸ, ਹੰਸ, ਪ੍ਰਿਥੁ, ਦੱਤ, ਨਰ, ਨਾਰਾਇਣ, ਹਯਗ੍ਰੀਵ, ਵੈਵਸ੍ਵਤ ਮਨੁ, ਧਨਵੰਤਰਿ, ਕਲਕੀ । ੪ ਅਕਾਲ ਵਾਹਗੁਰੂ । ੫ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰ ਕੇ ।

੬ ਈਸ਼, ਸਵਾਮੀ । ੭ ਦੋਵਾਲਯ । ੮ ਅਸੀਂ ਕੇਵਲ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਸਭ ਦਾ ਕਰਤਾ ਉਪਾਸ਼ਯ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ।

ਕਾਹੇ ਕੋਂ ਏਸ ਮਹੇਸਹਿ ਭਾਖਤ ? ਕਾਹੇ ਦਿਜੇਸੈ ਕੋ ਏਸ ਬਖਾਨਯੋ ॥
 ਹੈ ਨ ਰਘੁਸੈ ਜਦੇਸੈ ਰਮਾ ਪਤਿ, ਤੈ ਜਿਨ ਕੋ ਬਿਸੁਨਾਥ ਪਛਾਨਯੋ ॥
 ਏਕ ਕੋ ਛਾਡਿ ਅਨੇਕ ਭਜੈ, ਸੁਕਦੇਵ ਪਰਾਸਰ ਬਯਾਸ ਭੁਠਾਨਯੋ ॥
 ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਸਜੇ ਸਬ ਹੀ, ਹਮ ਏਕ ਹੀ ਕੋ ਬਿਧਨੇਕ ਪ੍ਰਮਾਨਯੋ ॥੧੪॥

ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ, ਸਾਖੀ ੧੪੯

ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੁ, ਮਹੇਸ਼, ਓਹ ਭੀ ਅੰਤ ਪਾਇ ਬੱਕੇ ਹੇਨ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅੰਤ
 ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਓਹ ਪਰਮੇਸਰ ਆਪਣੀ ਕੁਦਰਤ ਕੋ ਆਪੇ ਹੀ ਜਾਣੈ, ਕਮਲਾ
 ਸੰਸਾਰ ਅਵਤਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸਰ ਆਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭੀ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ।

ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਧਿਆਇ ੭੪

ਹਿੰਦੂ ਕਹਿਤ ਜਿਨ੍ਹੇ ਅਵਤਾਰ। ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਤਨ ਧਾਰੇ ਸਾਰ।
 ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਬਪਿ ਪੂਜਤ ਮਾਨਤ। ਭਜਨ ਧਯਾਨ ਉਨ ਹੀ ਕਾ ਠਾਨਤ।
 ਸਿੱਖ ਉਨ੍ਹੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨ ਮਾਨੈ। ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਕੇ ਸੇਵਕ ਜਾਨੈ।

ਅਵਧੂਤ

ਜੋ ਚਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਵਧੂਨਨ ਕਰਦਾ (ਝਾੜ ਸੁੱਟਦਾ) ਹੈ, ਜਿਵੇਂ
 ਸ਼ਰੀਰ ਨੂੰ ਲੱਗੀ ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਭਸਮ ਝਾੜ ਸੁੱਟੀਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਅੱਧੂਤ ਹੈ।

[੮੭੭] ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧ (੫)

ਸੁਣਿ ਮਾਛਿੰਦਾ ! ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੈ ॥ ਵਸਗਤਿ ਪੰਚ ਕਰੇ ਨਹ ਭੋਲੈ ॥
 ਐਸੀ ਜੁਗਤਿ ਜੋਗ ਕਉ ਪਾਲੇ ॥ ਆਪਿ ਤਰੈ ਸਗਲੇ ਬੁਲ ਤਾਰੇ ॥੧॥
 ਸੋਅਉਧੂਤ ਐਸੀਮਤਿ ਪਾਵੈ ॥ ਅਹਿਨਿਸਿਸੁਨਿਸਮਾਧਿ ਸਮਾਵੈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

੧ ਬ੍ਰਹਮਾ। ੨ ਰਾਮਦੇਵ-ਰਾਮ ਚੰਦਰ। ੩ ਯਾਦਵ ਈਸ਼, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇਵ।

੪ ਵਿਸ਼ਨੂੰ। ੫ ਠਗਾ ਹੋ ਗਏ। ੬ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ, ਅਨੰਤ ਰੂਪ।

੭ ਸੰਮਤ ੧੮੬੬ ਬਿਰੂਮੀ ਵਿੱਚ ਸਰ ਡੇਵਿਡ ਅਕਟਰ ਲੌਨੀ (Ocaterylony) ਦੀ ਆਗਯਾ ਨਾਲ
 ਬਪਤਾਨ ਮਰੇ (Murray) ਨੇ ਸਿੱਖ ਸਰਦਾਰਾਂ ਤੋਂ [ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਸਰਦਾਰ] ਕ੍ਰਿਪਾਏ ਦੇ ਮਕਾਮ,
 ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਪੁੱਛਿਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਸਰਦਾਰ ਰਤਨ
 ਸਿੰਘ ਭੜੀ ਨਿਵਾਸੀ ਨੇ, (ਜੋ ਸਰਦਾਰ ਮਤਾਬ ਸਿੰਘ ਮੀਰਾਂ ਕੋਟੀਏ ਦੇ ਪੋਤੇ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਜਯਾਮ
 ਸਿੰਘ ਥਰੋੜੀਆ ਮਿਸਲ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਦੇ ਦੋਹਤੇ ਸਨ), ਮਰੇ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਇਤਿਹਾਸ
 ਲਿਖਵਾਯਾ। ਫੇਰ ਇਸੇ ਕਥਾ ਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਛੇਦਾਂ ਵਿੱਚ ਰਚ ਕੇ ਨਾਮ "ਪੰਥ
 ਪ੍ਰਕਾਸ਼" ਰੱਖਿਆ, ਅਰ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਸੰਮਤ ੧੮੯੮ ਵਿੱਚ ਸਮਾਪਤ ਕੀਤਾ,
 ਇਸ ਕ੍ਰਿਥ ਦੀ ਸਿਥਿਲ ਕਵਿਤਾ ਦੇਖ ਕੇ ਤਾਈ ਗਯਾਨ ਸਿੰਘ ਗਯਾਨੀ ਨੇ, ਨਵੀਨ ਛੇਦ ਰਚਨਾ
 ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਚੋਥੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਪਾਠ ਲਿਆ ਹੈ। [ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ]
 ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਮਨੁਮ ਕਰੇ ਕਿ ਬਹੁਤ ਤਾਰੀਖਾਂ ਅਤੇ ਸਾਲ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ, ਜਯਾਨ ਸਿੰਘ
 ਜੀ ਨਾਲੋਂ ਸਹੀ ਹਨ।

੮ ਬਾਪ ਕੇ।

੯ ਅਕੁਰ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿੱਚ ਸੈਕਲਪ ਵਿਕਲਪ ਰਹਿਤ ਸਮਾਧਿ।

ਭਿਖਿਆ ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਭੈ ਚਲੈ ॥ ਹੋਵੈ ਸੁ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਸੰਤੋਖਿ ਅਮੁਲੈ ॥
 ਧਿਆਨ ਰੂਪਿ ਹੋਇ ਆਸਣੁ ਪਾਵੈ ॥ ਸਚਿ ਨਾਮਿ ਤਾੜੀ ਚਿਤੁ ਲਾਵੈ ॥੨॥...
 ਆਸਾ ਮਾਹਿ ਨਿਰਾਸੁ ਵਲਾਏ^੧ ॥ ਨਿਹਚਉ ਨਾਨਕ ਕਰਤੇ ਪਾਏ ॥੩॥...
 ਦੀਖਿਆ ਦਾਰੂ ਭੋਜਨੁ ਖਾਇ^੨ ॥ ਛਿਅ ਦਰਸਨ ਕੀ ਸੋਝੀ ਪਾਇ^੩ ॥੪॥

ਆਸ-ਆਸਾ

ਕਰਤਾਰ ਉੱਤੇ ਹੀ ਆਸ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਣਾ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ । ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਟੇਕ ਛੱਡ ਕੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੇ ਦਾਸ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਸ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਤ ਨਿਰਾਸ ਅਤੇ ਉਦਾਸ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ।

[੨੫੭] ਗਉੜੀ ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ, ਮਹਲਾ ੫ (੩੫)
 ਧਰ ਜੀਅਰੇ ਇਕ ਟੇਕ ਤੂ, ਲਾਹਿ ਬਿਡਾਨੀ^੧ ਆਸ ॥
 ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ, ਕਾਰਜੁ ਆਵੈ ਰਾਸਿ ॥੧॥

[੨੮੧] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੪)

ਏਕ ਉਪਰਿ ਜਿਸੁ ਜਨ ਕੀ ਆਸਾ ॥

ਤਿਸ ਕੀ ਕਟੀਐ ਜਮ ਕੀ ਵਾਸਾ ॥

[੫੧੭] ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੩ ਵਾਰ ਗੁਜਰੀ ੧ (੨੨)
 ਆਸਾ ਕਰਤਾ ਜਗੁ ਮੁਆ, ਆਸਾ ਮਰੈ ਨ ਜਾਇ ॥
 ਨਾਨਕ ਆਸਾ ਪੂਰੀਆ, ਸਚੇ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਲਾਇ ॥੧॥

[੮੫੯] ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੪ (੧)

ਜੇ ਮਨਿ, ਚਿਤਿ ਆਸ ਰਖਹਿ ਹਰਿ ਉਪਰਿ,
 ਤਾ ਮਨ ਚਿੰਦੇ ਅਨੇਕ ਅਨੇਕ ਫਲ ਪਾਈ ॥
 ਹਰਿ ਜਾਣੈ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਜੋ ਜੀਇ ਵਰਤੈ,
 ਪ੍ਰਭੁ ਘਾਲਿਆ ਕਿਸੈ ਕਾ ਇਥੁ ਤਿਲੁ ਨ ਗਵਾਈ ॥
 ਹਰਿ ਤਿਸ ਕੀ ਆਸ ਕੀਜੈ ਮਨ ਮੇਰੇ !
 ਜੋ ਸਭ ਮਹਿ ਸੁਆਮੀ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ ॥੧॥
 ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਆਸਾ ਕਰਿ ਜਗਦੀਸ ਗੁਸਾਈ ॥
 ਜੋ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਆਸ ਅਫਰ ਕਾਹੂ ਕੀ ਕੀਜੈ,
 ਸਾ ਨਿਹਫਲ ਆਸ ਸਭ ਬਿਰਥੀ ਜਾਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

੧ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਕ੍ਰਸਿਤ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਉਪਰਾਮਤਾ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ।

੨ ਗੁਰੂ ਦੀਖਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਮਦਿਰਾ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਦੀ ਥਾਂ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਓਛੀ (ਹੋਛੀ) ਮਦਿਰਾ ਨੂੰ ਸਮਾਧਿ ਦਾ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ । ੩ ਉਸ ਨੂੰ ਖਟ ਬਾਸਤ੍ਰ ਦੀ ਅਸਲੀਯਤ ਸਮਝ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ।

੪ ਕਰਤਾਰ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਦੂਜੇ ਦੀ ਭੂਠੀ ਆਸਾ ।

ਜੋ ਦੀਸੈ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਕੁਟੰਬੁ ਸਭੁ,
 ਮਤ ਤਿਸ ਕੀ ਆਸ ਲਗਿ ਜਨਮੁ ਗਵਾਈ ॥
 ਇਨ੍ਹ ਕੈ ਕਿਛੁ ਹਾਥਿ ਨਹੀ, ਕਹਾ ਕਰਹਿ ਇਹਿ ਬਪੁੜੇ ?
 ਇਨ੍ਹ ਕਾ ਵਾਹਿਆ ਕਛੁ ਨ ਵਸਾਈ ॥
 ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਆਸ ਕਰਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਅਪੁਨੇ ਕੀ,
 ਜੋ ਤੁਝੁ ਤਾਰੈ, ਤੇਰਾ ਕੁਟੰਬੁ ਸਭੁ ਛਡਾਈ ॥੨॥
 ਜੇ ਕਿਛੁ ਆਸ ਅਵਰ ਕਰਹਿ ਪਰਮਿਤ੍ਰੀ,
 ਮਤ ਤੂੰ ਜਾਣਹਿ ਤੇਰੇ ਕਿਤੇ ਕੰਮਿ ਆਈ ॥
 ਇਹ ਆਸ ਪਰਮਿਤ੍ਰੀ ਭਾਉ ਦੂਜਾ ਹੈ,
 ਖਿਨ ਮਹਿ ਬੁਨੁ ਬਿਨਸਿ ਸਭ ਜਾਈ ॥
 ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਆਸਾ ਕਰਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਾਚੇ ਕੀ,
 ਜੋ ਤੇਰਾ ਘਾਲਿਆ ਸਭੁ ਥਾਇ ਪਾਈ ॥੩॥...
 ਜਨ ਨਾਨਕ ਕੀ ਆਸ ਤੂੰ ਜਾਣਹਿ,
 ਹਰਿ ! ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ, ਹਰਿ ਦਰਸਨਿ ਤ੍ਰਿਪਤਾਈ ॥੪॥

[੧੨੧੪] ਸਾਰਗ ਮਹਲਾ ੫ (੪੯)

ਅਪਨਾ ਮੀਤੁ ਸੁਆਮੀ ਗਾਈਐ ॥

ਆਸ ਨ ਅਵਰ ਕਾਹੁ ਕੀ ਕੀਜੈ, ਸੁਖਦਾਤਾ ਪ੍ਰਭੁ ਧਿਆਈਐ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਸੁਖ ਮੰਗਲ ਕਲਿਆਣ ਜਿਸਹਿ ਘਰਿ, ਤਿਸ ਹੀ ਸਰਣੀ ਪਾਈਐ ॥
 ਤਿਸਹਿ ਤਿਆਗਿ ਮਾਨੁਖ ਜੇ ਸੇਵਹੁ, ਤਉ ਲਾਜ ਲੋਨੁ^੧ ਹੋਇ ਜਾਈਐ ॥੧॥
 ਏਕ ਓਟ ਪਕਰੀ ਠਾਕੁਰ ਕੀ, ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਮਤਿ ਭੁਧਿ ਪਾਈਐ ॥
 ਗੁਣ ਨਿਧਾਨ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭੁ ਮਿਲਿਆ, ਸਗਲ ਚੁਕੀ ਮੁਹਤਾਈਐ^੨ ॥੨॥

[੧੩੪] ਬਾਰਹ ਮਾਹਾ ਮਾਂਝ, ਮਹਲਾ ੫ (੪)

ਜਗਜੀਵਨ ਪੁਰਖੁ ਤਿਆਗਿ ਕੈ ਮਾਣਸ ਸੰਦੋ^੩ ਆਸ ॥
 ਦੁਖੈ ਭਾਇ ਵਿਗੁਚੀਐ^੪ ਗਲਿ ਪਈਸੁ ਜਮ ਕੀ ਫਾਸ ॥

[੨੮੧] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੪)

ਮਾਨੁਖ ਕੀ ਟੇਕ ਬ੍ਰਿਥੀ ਸਭ ਜਾਨੁ ॥ ਦੇਵਨ ਕਉ ਏਕੈ ਭਗਵਾਨੁ ॥
 ਜਿਸ ਕੈ ਦੀਐ ਰਹੈ ਅਘਾਇ ॥ ਬਹੁਰਿ ਨ ਤ੍ਰਿਸਨਾ^੫ ਲਾਗੈ ਆਇ ॥

੧ ਸ਼ਰਮਿੰਦਰੀ ਔਖਾ ਵਾਲੇ, ਲੋਜਾ ਦੇ ਮਾਰੇ ਔਖਾ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ।

੨ ਮੁਹਤਾਜੀ । ੩ ਦੀ ।

੪ ਘਾਟੇ ਵਿੱਚ ਰਹੀਦਾ ਹੈ, ਪਛਤਵਾ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ।

੫ ਤੁੱਖ, ਲੋੜ ।

ਆਤਮਘਾਤੀ

ਜੋ ਲੋਕ ਕਰਤਾਰ ਤੋਂ ਵਿਮੁੱਖ ਹੋ ਕੇ ਕੁਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਆਪਣੀ ਹਾਨੀ ਕਰਦੇ ਅਰ ਮਨੁੱਖ ਪਦਵੀ ਤੋਂ ਪਤਿਤ ਹੋਣ ਦੇ ਸਾਧਨ ਸਾਧਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਅਸਲ ਆਤਮਘਾਤੀ ਹਨ ।

[੧੮੮] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੧੧)

ਨਾਮੁ ਨ ਜਪਹਿ, ਤੇ ਆਤਮ ਘਾਤੀ ॥੧॥

[੩੬੨] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੩ (੪੫)

ਮਨਮੁਖ ਮਰਹਿ, ਮਰਿ ਮਰਣੁ ਵਿਗਾੜਹਿ ॥ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਆਤਮ ਸੰਘਾਰਹਿ ॥

[੧੨੬੭] ਮਲਾਰ ਮਹਲਾ ੫ (੪)

ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਿ ਛੋਡਿ ਆਨ ਕਉ ਪੂਜਹਿ, ਆਤਮ ਘਾਤੀ ਹਰਤੇ^੧ ॥੧॥

[੧੨੨੪] ਸਾਰਗ ਮਹਲਾ ੫ (੧੦੫)

ਅੰਧੇ ਖਾਵਹਿ ਬਿਸੁ ਕੇ ਗਟਾਕ^੨ ॥...

ਅਨਾਥ ਰਵਾਣਿ^੩ ਉਦਰੁ ਲੇ ਪੋਖਹਿ, ਮਾਇਆ ਗਈਆ ਹਾਟਿ ॥

ਕਿਲਬਿਖ ਕਰਤ ਕਰਤ ਪਛੁਤਾਵਹਿ, ਕਬਹੂ ਨ ਸਾਕਹਿ ਛਾਟਿ^੪ ॥੧॥...

ਨਾਨਕ ਆਪਨ ਕਟਾਰੀ ਆਪਸ ਕਉ ਲਾਈ, ਮਨੁ ਅਪਨਾ ਕੀਨੋ ਛਾਟ^੫ ॥੨॥

ਆਤਮ ਰਸ

[੨੫੨] ਗਉੜੀ ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ (੧੩)

ਆਤਮ ਰਸੁ ਜਿਹ ਜਾਨਿਆ ਹਰਿ ਰੰਗ ਸਹਜੇ ਮਾਣੁ ॥

[੨੭੨] ਸੁਖਮਨੀ (੮)

ਆਤਮ ਰਸੁ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਚੀਨਾ ॥

[੨੭੬] ਸੁਖਮਨੀ (੧੦)

ਆਤਮ ਰਸਿ ਸੁਖਿ ਸਹਜਿ ਸਮਾਵਹਿ ॥

ਸਰਬ ਲੋਹ

ਆਤਮ ਰਸ ਜੋ ਜਾਨਈ ਸੋ ਹੈ ਖਾਲਸ ਦੇਵ ।

ਆਤਮਾ-ਪਰਾਤਮਾ (ਪਰਮਾਤਮਾ)

[੪੨੧] ਆਸਾ ਅਸਟਪਦੀਆ ਮਹਲਾ ੧ (੨੦)

ਜਿਨੀ ਆਤਮੁ ਚੀਨਿਆ ਪਰਮਾਤਮੁ ਸੋਈ ॥

੧ ਸਭ ਕਰਮ ਧਰਮ ਵਿਰਥਾ ਖੋ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ੨ ਜਹਿਰ ਦੇ ਗ੍ਰਾਸ ਰਸਦਾਯਕ ਸਮਝ ਕੇ ।

੩ ਰੰਜ ਬਰ ਕੇ, ਦੁਖਾ ਕੇ । ੪ ਪਾਪ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਕਦੇ ਪਛੁਤਾਉਂਦੇ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਨਾ ਹੀ ਕੁਕਰਮਾ

ਨੂੰ ਛਾਟ ਕੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢਦੇ ਹਨ । ੫ ਜ਼ਖਮੀ, ਫੱਟੜ ।

ਏਕੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਿਰਖੁ ਹੈ ਫਲੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹੋਈ ॥੬॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲੁ ਜਿਨੀ ਚਾਖਿਆ ਸਚਿ ਰਹੇ ਅਘਾਈ ॥

ਤਿੰਨਾ ਭਰਮੁ ਨ ਭੇਦੁ ਹੈ ਹਰਿ ਰਸਨ ਰਸਾਈ ॥੭॥

[੬੬੧] ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੧ (੮)

ਆਤਮਾ ਪਰਾਤਮਾ ਏਕੋ ਕਰੈ ॥ ਅੰਤਰ ਕੀ ਦੁਬਿਧਾ ਅੰਤਰਿ ਮਰੈ ॥੧॥

[੧੧੫੩] ਭੈਰਉ ਅਸਟਪਦੀਆ ਮਹਲਾ ੧ (੧)

ਆਤਮ ਮਹਿ ਰਾਮੁ, ਰਾਮ ਮਹਿ ਆਤਮੁ, ਚੀਨਸਿ ਗੁਰ ਬੀਚਾਰਾ ॥

ਸਰਬ ਲੋਹ

ਜਲ ਤਰੰਗ ਮੈਂ ਭੇਦ ਕਛੁ ਨਾਹਿਨ ਜੀਵ ਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮਾਤਮ ਨਹੀਏ ।

ਆਤਮਾਨੰਦ

[੧੨੦੫] ਸਾਰਗ ਮਹਲਾ ੫ (੯)

ਊਇ ਸੁਖ ਕਾ ਸਿਉ ਬਰਨਿ ਸੁਨਾਵਤ ॥

ਅਨਦ ਬਿਨੋਦ ਪੇਖਿ ਪ੍ਰਭ ਦਰਸਨ, ਮਨਿ ਮੰਗਲ ਗੁਨ ਗਾਵਤ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਬਿਸਮ ਭਈ ਪੇਖਿ ਬਿਸਮਾਈ, ਪੁਰਿ ਰਹੇ ਕਿਰਪਾਵਤ ॥

ਪੀਓ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਅਮੋਲਕ ਜਿਉ ਚਾਖਿ ਗੁੰਗਾ ਮੁਸਕਾਵਤ ॥੧॥

ਜੈਸੇ ਪਵਨੁ ਬੰਧ ਕਰਿ ਰਾਖਿਓ ਭੁਝ ਨ ਆਵਤ ਜਾਵਤ ॥

ਜਾ ਕਉ ਰਿਦੈ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਭਇਓ ਹਰਿ ਉਆ ਕੀ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ ਕਹਾਵਤ ॥੨॥

ਆਨ ਉਪਾਵ ਜੇਤੇ ਕਿਛੁ ਕਹੀਅਹਿ ਤੇਤੇ ਸੀਖੇ ਪਾਵਤ ॥

ਅਚਿੰਤ ਲਾਲੁ ਗ੍ਰਿਹ ਭੀਤਰਿ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਅਗਮ ਜੈਸੇ ਪਰਖਾਵਤ ॥੩॥

ਨਿਰਗੁਣ ਨਿਰੰਕਾਰ ਅਬਿਨਾਸੀ ਅਤੁਲੇ ਤੁਲਿਓ ਨ ਜਾਵਤ ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਅਜਰੁ ਜਿਨਿ ਜਰਿਆ ਤਿਸ ਹੀ ਕਉ ਬਨਿ ਆਵਤ ॥੪॥

[ਅਜਰ ਜਰਣਾ]

[੨੧੫] ਗਉੜੀ ਮਾਲਾ ਮਹਲਾ ੫

ਪਾਇਆ ਲਾਲੁ ਰਤਨੁ ਮਨਿ ਪਾਇਆ ॥

ਤਨੁ ਸੀਤਲੁ ਮਨੁ ਸੀਤਲੁ ਥੀਆ ਸਤਗੁਰ ਸਬਦਿ ਸਮਾਇਆ ॥...[ਸੀਤਲ]

ਆਨੰਦ (ਵਿਵਾਹ)

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਵਿਆਹ ਦਾ ਨਾਉਂ 'ਆਨੰਦ' ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਾਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ:-

ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ

‘ਕੰਨਯਾ ਜਬ ਵਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇ’ ਤਬ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕੋ ਚਾਹੀਐ ਜੋ ਉਸ ਕੇ ਸੰਜੋਗ ਕਾ ਉੱਦਮ ਕਰਨ। ਛੋਟੀ ਬਾਲਕੀ ਦਾ ਸੰਜੋਗ ਬਰਣਾ [ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ] ਭਲਾ ਅਰ ਜੋਗ ਨਹੀਂ। ਸੰਜੋਗ ਐਸੀ ਕੁਲ ਵਿਖੈ ਕਰੈ ਜਿੱਥੇ ਸਿੱਖੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਹੋਵੇ, ਖਾਲਸਾ ਹੈ, ਗਰੀਬ ਹੈ, ‘ਕਿਰਤੀ ਹੈ, ਤਹਾਂ ਸੰਜੋਗ ਬਿਨਾਂ ਪੁੱਛੇ ਕਰੇ, ਉਸ ਕੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਬਣ ਆਵੈ, ਮਾਯਾ ਧਨ ਦੇਖੈ ਨਾਹੀ’, ਗੁਰੂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਕੀ ਆਸ ਭਰੋਸੇ ਉੱਪਰ ਦੇਵੈ, ‘ਅਨੰਦ’ ਕਰੈ, ਗੁਰੂ ਭਾਵੈ ਤਾਂ ਬੇਟੀ ਬਹੁਤ ਸੁਖੀ ਹੋਵੈ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇਇਗੀ।”

“ਜੋ ਬੁਛ ਸਰੰਜਾਮ ਸੰਜੋਗ ਕਾ ਕਰੇ ਸੋ ਯਥਾ-ਸ਼ਕਤਿ ਕਰੇ, ਸੰਸਾਰੀ ਅਹੰਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਰਉਸ ਨਾ ਕਰੇ, ਇਹੀ ਜੁਗਤ ਬੇਟੇ ਵਾਲਾ ਕਰੇ। ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਜੋਗ ਵਿਧਿ ਕਰੇ ਅਰੁ ਲੇਵੇ ਕਿਛ ਨਾਹੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਟਿ ਗੁਰੁਪੁਰਖ ਦਾ ਫਲ ਹੋਵੈ, ਕਦਾਂਚ ਕਛੁ ਲੇਵੈ, ਤਾਂ ਕੋਟਿ ਹਤਯਾ ਵਿਘਨ ਲੱਗਨ।”

ਰਹਿਤ ਨਾਮਾ ਭਾਈ ਦਯਾ ਸਿੰਘ^੧ ਜੀ ਦਾ

ਆਨੰਦ ਬਿਨਾ ਬਿਵਾਹ ਨਾ ਕਰੇ।’

ਰਤਨਮਾਲ^੨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਯ

‘ਬਿਨਾ ਬਿਵਾਹੇ ਪਵੇ ਅਨੰਦ। ਪਰ ਤ੍ਰਿਯ ਰਮਹਿ ਨ ਹੇਤ ਅਨੰਦ।’

ਸੰਬੰਧ ਨਾਲ ਆਨੰਦ ਦੀ ਗੀਤਿ ਇਹ ਹੈ—

(ੳ) ਸਿੱਖ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹੋਵੇ।

(ਅ) ਦੋਵੇਂ ਰੂਪ, ਅਵਸਥਾ, ਗੁਣ ਆਦਿਕ ਵਿੱਚ ਯੋਗ ਹੋਣ ਅਤੇ ਪਰਸਪਰ ਸੰਬੰਧ ਦੇ ਇੱਛਾਵਾਨ ਹੋਣ।

੧ ਵਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਯੋਗ, ਅਰਥਾਤ ਯੁਵਾ ਹੋਵੇ।

੨ ਚਾਹੇ ਗਰੀਬ ਹੈ ਪਰ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਗਰੀਬ ਦਾ ਅਰਥ ਨਿਰ-ਅਭਿਮਾਨ ਹੀ ਹੈ।

੩ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਿ ਧਨਵਾਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਨਾ ਕਰੇ, ਸਿੱਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਮੁੱਖ ਗੁਣ ਵਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹੋਣ ਕਿ ਸਿੱਖ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਕਿਰਤ ਕਰ ਤੇ ਨਿਰਵਾਹ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ।

੪ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਿਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸਭ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਨ, ਜੋ ਲੋਕ-ਲਾਜ ਵਿੱਚ ਫਲ ਕੇ ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਅੰਤ ਦੁੱਖ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

੫ ਆਨੰਦ ਦੀ ਗੀਤਿ ਕਰਾਉਣ ਵੇਲੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਪਾਧੇ ਅਤੇ ਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਛ ਉਜਰਤ ਨਹੀਂ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਏ। ਗੁਰੂ ਬਚਨ ਹੈ—

[ਆਨੰਦ ਕਰਾਈ ਦੀ ਭੇਟਾ]

ਆਸਾ ਪਟੀ ਮ: ੩ (੬)

“ਸਾਈ ਪੁਤ੍ਰੀ ਜਜਮਾਨ ਕੀ, ਸਾ ਤੇਗੇ,

ਦੇਰੁ ਧਾਨਿ ਖਾਧੈ ਤੇਰਾ ਜਨਮੁ ਕਰਿਆ ॥”

ਜਜਮਾਨ ਦੀ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਦੇ ਵਿਵਾਹ ਸਮੇਂ ਕਿਰਤ ਕਰਾਈ ਦਾ ਧਨ ਜਦ ਪਾਧੇ ਦੇ ਜਨਮ ਨੂੰ ਖੋ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਉਸ ਪੁਰੁਸ਼ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੋਉ ਜੇ ਆਪਣੀ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਚ ਕੇ ਧਨ ਵੱਟਦਾ ਹੈ?

੬ ਭਾਈ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਪੰਜ) ਪਿਆਰੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਹੋਏ ਹਨ।

੭ ਸੋ ਸਾਖੀ ਦਾ ਇਹ ਅਸਲ ਨਾਉਂ ਹੈ।

- (ੲ) ਸਗਾਈ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਸੰਗਤਿ ਵਿੱਚ [ਸਗਨ] ਅਰਦਾਸ ਸੋਧ ਕੇ ਹੋਵੇ ।
- (ਸ) ਆਨੰਦ ਦਾ ਦਿਨ ਗੁਰਪੁਰਬ ਅਥਵਾ ਪੰਜ ਪਯਾਰਿਆਂ [ਆਨੰਦ ਗੀਤੀ] ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਕੋਈ ਬਾਪਿਆ ਜਾਵੇ^੧ ।
- (ਹ) ਜਿਤਨੇ ਆਦਮੀ ਲੜਕੀ ਵਾਲਾ ਮੰਗਵਾਏ ਉਤਨੇ ਲੈ ਕੇ ਲਾੜਾ (ਦੁਲਹਾ) ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਜਾਵੇ, ਮਿਲਾਪ ਸਮੇਂ ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਦੇ ਛੰਦ ਮਿਲ ਕੇ ਗਾਏ ਜਾਣ, ਯਥਾ—

[੭੬੪] ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੧ (੨)

ਹਮ ਘਰਿ ਸਾਜਨ ਆਏ ॥ ਸਾਢੈ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ॥
ਸਹਜਿ ਮਿਲਾਏ ਹਰਿ ਮਨਿ ਭਾਏ, ਪੰਚ ਮਿਲੇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥
ਸਾਈ ਵਸਤੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਈ ਜਿਸੁ ਸੇਤੀ ਮਨੁ ਲਾਇਆ ॥
ਅਨਦਿਨੁ ਮੇਲੁ ਭਇਆ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ, ਘਰ ਮੰਦਰ ਸੋਹਾਏ ॥
ਪੰਚ ਸਬਦੁ ਪੁਨਿ ਅਨਹਦ ਵਾਜੇ ਹਮ ਘਰਿ ਸਾਜਨ ਆਏ ॥੧॥...

[੮੪੫] ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫, ਛੰਤ (੧)

ਮੰਗਲ ਸਾਜੁ ਭਇਆ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਨਾ ਗਾਇਆ ਰਾਮ ॥
ਅਭਿਨਾਸੀ ਵਰੁ ਸੁਣਿਆ, ਮਨਿ ਉਪਜਿਆ ਚਾਇਆ ਰਾਮ ॥
ਮਨਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਾਗੇ ਵਡੇ ਭਾਗੇ, ਕਬ ਮਿਲੀਐ ਪੂਰਨ ਪਤੇ ॥
ਸਹਜੇ ਸਮਾਈਐ ਗੋਵਿੰਦੁ ਪਾਈਐ, ਦੇਹੁ ਸਖੀਏ, ਮੋਹਿ ਮਤੇ ॥
ਦਿਨੁ ਰੈਣਿ ਠਾਈ ਕਰਉ ਸੇਵਾ, ਪ੍ਰਭੁ ਕਢਨ ਜੁਗਤੀ ਪਾਇਆ ॥
ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਕਰਹੁ ਕਿਰਪਾ, ਲੇਹੁ ਮੋਹਿ ਲੜਿ ਲਾਇਆ ॥੧॥...
ਸਾਹਾ ਅਟਲੁ ਗਣਿਆ ਪੂਰਨ ਸੰਜੋਗੇ, ਰਾਮ ॥
ਸੁਖਹੁ ਸਮੁਹੁ ਭਇਆ ਗਾਇਆ ਵਿਜੋਗੇ ਰਾਮ ॥
ਮਿਲਿ ਸੰਤ ਆਏ ਪ੍ਰਭੁ ਧਿਆਏ, ਬਣੇ ਅਚਰਜ ਜਾਵੀਆਂ^੨ ॥
ਮਿਲਿ ਇਕਤ੍ਰ ਹੋਏ ਸਹਜਿ ਵੋਏ, ਮਨਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਉਪਜੀ ਮਾਵੀਆਂ^੩ ॥
ਮਿਲਿ ਜੋਤਿ ਜੋਤੀ ਓਤਿ ਪੋਤੀ, ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਸਭਿ ਰਸ ਭੋਗੇ ॥
ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਸਭ ਸੰਤਿ ਮੇਲੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਜੋਗੇ ॥੩॥

੧ ਸਾਹਾ ਸੋਧਣਾ ਅਤੇ ਗ੍ਰੰਥ ਰਾਸਿ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਮਨਮਤ ਹੈ, [ਸਾਹਾ ਸੋਧਣਾ] ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਆਨੰਦ ਸੋਧੇ ਦੀ ਚਿੰਨ੍ਹ ਤੇ ੧੯ ਸਭ ਮੰਗਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਗੁਰੁਵਾਕ ਹੈ—
[੮੦੪] ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧ ਅਸਟਪਦੀ (੪)

ਸਾਹਾ ਗਣਹਿ ਨ ਕਰਹਿ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਸਾਹੇ ਉਪਰਿ ਏਕੰਕਾਰੁ ॥

ਜਿਸੁ ਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਸੋਈ ਬਿਧਿ ਜਾਣੈ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਹੋਇ ਤ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ ॥੧॥

੨ ਬਰਾਤੀ, ਦੁਲਹ (ਲਾੜੇ) ਦੇ ਸਾਥੀ ।

੩ ਦੁਲਹਨ (ਲਾੜੀ) ਦੇ ਸੰਬੰਧੀ ਮੇਲੀ ।

[੭੭੩] ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪, ਛੰਤ (੧)

ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਕਰਿ ਭਾਉ ਕੁੜਮੁ ਕੁੜਮਾਈ ਆਇਆ, ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥
 ਸੰਤ ਜਨਾ ਕਰਿ ਮੇਲੁ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਵਾਈਆ, ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ^੧ ॥
 ਬਾਣੀ ਗੁਰ ਗਾਈ ਪਰਮ ਗਤਿ ਪਾਈ, ਪੰਚ ਮਿਲੇ ਸੋਹਾਇਆ ॥
 ਗਇਆ ਕਰੋਧੁ ਮਮਤਾ ਤਨਿ ਨਾਠੀ, ਪਾਖੰਡੁ ਭਰਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥

[੭੬੪] ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧, ਛੰਤ (੩)

ਆਵਹੁ ਸਜਣਾ ਹਉ ਦੇਖਾ ਦਰਸਨੁ ਤੇਰਾ ਰਾਮ ॥
 ਘਰਿ ਆਪਨਕੈ ਖੜੀ ਤਕਾ, ਮੈ ਮਨਿ ਚਾਉ ਘਨੇਰਾ ਰਾਮ ॥
 ਮਨਿ ਚਾਉ ਘਨੇਰਾ, ਸੁਣਿ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰਾ ਮੈ ਤੇਰਾ ਭਰਵਾਸਾ ॥
 ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਭਈ ਨਿਰਕੇਵਲ^੨, ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਖੁ ਨਾਸਾ ॥
 ਸਗਲੀ ਜੋਤਿ ਜਾਤਾ ਤੂ ਸੋਈ, ਮਿਲਿਆ ਭਾਇ ਸੁਭਾਏ ॥
 ਨਾਨਕ ਸਾਜਨ ਕਉ ਬਲਿ ਜਾਈਐ, ਸਾਚਿ ਮਿਲੇ ਘਰਿ ਆਏ^੩ ॥੧॥
 (ਕ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ^੪ 'ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ' ਦਾ ਭੰਗ ਪੈਣ ਤੇ, ਲਾੜੇ ਲਾੜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ
 ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੰਮੁਖ ਬਿਨਾ ਮਾਸ ਵਸਤ੍ਰ ਬਿਛਾਏ ਅਤੇ ਬਿਨਾ ਪਰਦਾ ਕੀਤੇ
 ਬੈਠਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਦੁਲਹਨਿ ਦੁਲਹ ਦੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਹੋਵੇ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ
 ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਲੈ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਪਿੱਛੋਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਆ ਜਾਵੇ—

[੯੧] ਵਾਰ ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੪ (੨੦)

ਪਉੜੀ ॥ ਕੀਤਾ ਲੋੜੀਐ ਕੰਮੁ ਸੁ ਹਰਿ ਪਹਿ ਆਖੀਐ^੫ ॥
 ਕਾਰਜੁ ਦੇਇ ਸਵਾਰਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸਚੁ ਸਾਖੀਐ^੬ ॥
 ਸੰਤਾ ਸੰਗਿ ਨਿਧਾਨੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਚਾਖੀਐ ॥
 ਤੈ ਭੰਜਨ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦਾਸ ਕੀ ਰਾਖੀਐ ॥
 ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇ ਅਲਖੁ ਪ੍ਰਭੁ ਲਾਖੀਐ ॥

(ਖ) ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਕੰਨਯਾ ਅਤੇ ਵਰ ਨੂੰ [ਕੰਨਯਾ ਅਤੇ ਵਰ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼]

੧ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤਯਾਗ ਕੇ ਜੋ ਕੰਦੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸੱਤ੍ਰੰਤਾ ਅਤੇ ਧਰਮ ਰੋਂ ਅਗੰਤਾ ਹਨ।

੨ ਕਲੇਸ਼ ਰਹਿਤ।

੩ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਜੋ ਇਹ ਸਾਰੇ ਛੰਦ ਗਾਏ ਜਾਣ, ਜੋ ਇਕ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇੱਕੋ ਬਹੁਤ ਹੈ।

੪ ਇਹ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਕਿ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਆਨੰਦ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਅਥਵਾ "ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ" ਬਿਨਾਂ ਆਨੰਦ ਅਧੂਰਾ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੫ ਭਾਵ—ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਨਿਰਵਿਘਨਤਾ ਲਈ ਕਰਤਾਰ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰੋ, ਉਸ ਦੇ ਕੀਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਸੂਰਜ [ਗ੍ਰਹ ਪੂਜਾ] ਆਦਿ ਨਵੇਂ ਗ੍ਰਹਾਂ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਨਾ ਕਰੋ। ਤਾਈਂ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—

"ਈ ਦੇ ਆਲਮ ਜ਼ਰਬੇ ਅਜ ਨੂਰੇ ਓਸਤ ॥

ਮਿਹਰੇ ਮਹ ਮਸ਼ਅਲ-ਕਬੇ ਮਜ਼ਦੂਰੇ ਓਸਤ ॥੨੯॥

੬ ਜਲ ਅਗਨਿ ਆਦਿ ਨੂੰ ਸਾਖੀ (ਗਵਾਹ) ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਸਾਖੀ ਮੰਨੋ। [ਸਾਖੀ]

ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ—

ਅੱਜ ਆਪ ਦਾ ਆਨੰਦ ਸੰਸਕਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸੰਗਤਿ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਲੱਗਾ ਹੈ, ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਨੂੰ ਸੁਖ ਪੂਰਵਕ ਸਦਾ (ਆਧੂ ਪ੍ਰਯੰਤ) ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਰੱਖਣ ਲਈ ਅਤੇ ਜੀਵਨ-ਯਾਤ੍ਰਾ ਨੂੰ ਸੁੱਖ ਨਾਲ ਬਿਤਾਉਣ ਲਈ ਜੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਸਾ ਕੇ ਪੂਰਾ ਅਮਲ ਕਰਨਾ—

(੧) ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਪੱਕੇ ਰਹੋ। ਨਾਮ, ਦਾਨ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਰਹਿਤ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬਣੋ। ਧਰਮ ਤੋਂ ਪਤਿਤ, ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਦੇ ਸੁਖ ਤੋਂ ਵਾਂਝਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

(੨) ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਈ ਪਤਿ-ਪ੍ਰੇਮ ਸ਼ਿਰੋਮਣਿ ਸਾਧਨ ਹੈ—

[੯੭] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫ (੧੧)

ਸਾ ਗੁਣਵੰਤੀ ਸਾ ਵਡਭਾਗਣਿ ॥ ਪੁਤ੍ਰਵੰਤੀ ਸੀਲਵੰਤਿ ਸੋਹਾਗਣਿ ॥

ਰੂਪਵੰਤਿ ਸਾ ਸੁਘੜਿ ਬਿਚਖਣਿ, ਜੋ ਧਨ ਕੰਤ ਪਿਆਰੀ ਜੀਉ ॥੨॥

ਅਚਾਰਵੰਤਿ ਸਾਈ ਪਰਧਾਨੇ ॥ ਸਭ ਸਿੰਗਾਰ ਬਣੇ ਤਿਸੁ ਗਿਆਨੇ ॥

ਸਾ ਕੁਲਵੰਤੀ ਸਾ ਸਤਰਾਈ, ਜੋ ਪਿਰਿ ਕੈ ਰੰਗਿ ਸਵਾਰੀ ਜੀਉ ॥੩॥

(੩) ਪਤਿ ਸੇਵਾ ਮੁੱਖ ਕਰਤਵੰਤ ਜਾਣਨਾ—

[੩੭੭] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ (੨੮)

ਹੋਇ ਨਿਮਾਣੀ ਸੇਵ ਕਮਾਵਹਿ, ਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਹੋਵਹਿ ਮਨਿ ਪਿਆਰੀ ॥੧॥...

ਦਾਸਨ ਕੀ ਹੋਇ ਦਾਸਿ ਦਾਸਰੀ, ਤਾ ਪਾਵਹਿ ਸੋਭਾ ਹਰਿ ਦੁਆਰੀ ॥੨॥

[੭੩੯] ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੦)

ਪਾਵ ਮਲੋਵਉ ਸੰਗਿ ਨੈਨ ਭਤੀਰੀ ॥

ਜਹਾ ਪਠਾਵਹੁ ਜਾਂਉ ਤਤੀ ਰੀ ॥੨॥...

ਮਾਣੁ ਤਾਣੁ ਅਹੰਭੁਧਿ ਹਤੀ ਰੀ ॥

ਸਾ ਨਾਨਕ ਸੋਹਾਗਵਤੀ ਰੀ ॥੪॥

(੪) ਪਤੀ ਅਥਵਾ ਹੋਰ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਕੌੜਾ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਾ, ਸਦਾ ਮਿੱਠੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲ ਕੇ ਪਤੀ ਦਾ ਮਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰੱਖਣਾ, ਜੈਸਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ—

[੩੧] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੩ (੪੬)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਦਾ ਸੋਹਾਗਣੀ ਪਿਰੁ ਰਾਖਿਆ ਉਰ ਧਾਰਿ ॥

ਮਿਠਾ ਬੋਲਹਿ ਨਿਵਿ ਚਲਹਿ ਸੇਜੈ ਰਵੈ ਭਤਾਰੁ ॥

[੧੭] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧ (੯)

ਜਾਇ ਪੁਛਹੁ ਸੋਹਾਗਣੀ, ਤੁਸੀ ਰਾਵਿਆ ਕਿਨੀ ਗੁਣੀ ? ॥

ਸਹਜਿ ਸੰਤੋਖਿ ਸੀਗਾਰੀਆ ਮਿਠਾ ਬੋਲਣੀ ॥

(੫) ਪਤੀ ਦੀ ਆਗਯਾ ਬਰਧਾ ਨਾਲ ਮੰਨਣੀ । ਪਤੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਉੱਤਮ ਗਿਣੀ ਗਈ ਹੈ, ਜੈਸਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਰਮ ਪਿਤਾ ਦਾ ਬਚਨ ਹੈ—

[੭੨੨] ਤਿਲੰਗ ਮਹਲਾ ੧ (੪)

ਜਾਇ ਪੁਛਹੁ ਸੋਹਾਗਣੀ ਵਾਹੈ, ਕਿਨੀ ਬਾਤੀ ਸਹੁ ਪਾਈਐ ॥
ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੇ ਸੋ ਤਲਾ ਕਰਿ ਮਾਨੀਐ ਹਿਕਮਤਿ ਹੁਕਮੁ ਚੁਕਾਈਐ ॥
ਜਾ ਕੈ ਪ੍ਰੇਮਿ ਪਦਾਰਥੁ ਪਾਈਐ, ਤਉ ਚਰਣੀ ਚਿਤੁ ਲਾਈਐ ॥
ਸਹੁ ਕਹੈ ਸੋ ਕੀਜੈ ਤਨੁ ਮਨੋ ਦੀਜੈ, ਐਸਾ ਪਰਮਲੁ ਲਾਈਐ ॥
ਏਵ ਕਹਹਿ ਸੋਹਾਗਣੀ, ਭੈਣੇ ! ਇਨੀ ਬਾਤੀ ਸਹੁ ਪਾਈਐ ॥੩॥

[੪੦੦] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ (੧੧੮)

ਭਰਤਾ ਕਹੈ ਸੁ ਮਾਨੀਐ, ਏਹੁ ਸੀਗਾਰੁ ਬਣਾਇ ਗੀ ॥

(੬) ਭੂਠ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਾ, ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਪਾਸ ਸੱਚ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਣੀ । ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਭੂਠ ਬੋਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਚੱਲਦੀਆਂ ਹਨ ।

[੭੬੪] ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੧ (੧)

ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਸਦਾ ਸਚੁ ਪਲੈ ਸਚੁ ਬੋਲੈ ਪਿਰ ਭਾਏ ॥
ਨਾਨਕ ਵਿਛੜਿ ਨਾ ਦੁਖੁ ਪਾਏ ਗੁਰਮਤਿ ਅੰਕਿ ਸਮਾਏ ॥੪॥

[੭੮੫] ਮਹਲਾ ੩ ਵਾਰ ਸੂਹੀ (੨)

ਨਾਨਕ, ਸੋਹਾਗਣਿ ਕਾ ਕਿਆ ਚਿਹਨੁ ਹੈ ? ॥
ਅੰਦਰਿ ਸਚੁ ਮੁਖੁ ਉਜਲਾ, ਖਸਮੇ ਮਾਹਿ ਸਮਾਇ ॥੧॥

[੬੮੯] ਧਨਾਸਰੀ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੧ (੩)

ਭੂਠੁ ਅਲਾਵੈ ਕਾਮਿ ਨ ਆਵੈ, ਨਾ ਪਿਰੁ ਦੇਖੈ ਨੈਣੀ ॥
ਅਵਗੁਣਿਆਰੀ ਕੰਤਿ ਵਿਸਾਰੀ, ਛੂਟੀ ਵਿਧਣ ਰੇਣੀ ॥

(੭) ਪਤੀ ਦੇ ਸੁਖ ਦੁੱਖ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਸੁਖ ਦੁੱਖ ਸਮਝਣਾ । ਜੇ ਸੰਜੋਗ ਨਾਲ ਕਲੇਸ਼ ਆ ਬਣੇ ਤਾਂ ਪਤੀ ਦੀ ਸੱਚੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਣੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਦੁੱਖ ਕੱਟਣਾ ਸੁਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਾਣਨਾ, ਜੇਹਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦੇ ਹਨ—

[੧੩੦੬] ਕਾਨੜਾ ਮਹਲਾ ੫ (੪੨)

ਰੁਖੋ ਭੋਜਨੁ, ਭੂਮਿ ਸੈਨ, ਸਖੀ ! ਪ੍ਰਿਅ ਸੰਗਿ ਸੁਖਿ ਬਿਹਾਤ ॥੨॥

[੧੪੨੫] ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ ਮਹਲਾ ੫ (੨)

ਧਣੀ ਵਿਹੁਣਾ ਪਾਟ ਪਟੰਬਰ ਭਾਗੀ ਸੇਤੀ ਜਾਲੇ ॥

ਧੂੜੀ ਵਿਚਿ ਲੁਭੰਦੜੀ ਸੋਹਾਂ ਨਾਨਕ ਤੈ ਸਹ ਨਾਲੇ ॥੨॥

(੮) ਵਿਦਯਾ ਅਤੇ ਹੁੰਨਰ ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ, ਕਯੋਂਕਿ ਇਸੇ ਤੋਂ ਘਰ ਦਾ ਚੰਗਾ ਨਿਰਬਾਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਘਰ ਦਾ ਪੂਰਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਰੱਖਣਾ, ਜੇਹਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ—

[੧੧੭੧] ਬਸੰਤ ਮਹਲਾ ੧ (੧੦)

ਕਵਿ ਕਸੀਦਾ ਪਹਿਰਹਿ ਚੋਲੀ ਤਾਂ ਤੁਮ੍ਹ ਜਾਣਹੁ ਨਾਰੀ ॥

ਜੇ ਘਰੁ ਰਾਖਹਿ^੧ ਬੁਰਾ ਨ ਚਾਖਹਿ^੨ ਹੋਵਹਿ ਕੰਤ ਪਿਆਰੀ ॥੨॥

[੧੪੧੩] ਮਹਲਾ ੩, ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ (੧੨)

ਜਿਉ ਪੁਰਖੈ ਘਰਿ ਭਗਤੀ ਨਾਰਿ ਹੈ, ਅਤਿ ਲੋਚੈ ਭਗਤੀ ਭਾਇ ॥

ਬਹੁ ਰਸ ਸਾਲਣੇ ਸਵਾਰਦੀ, ਖਟ ਰਸ ਮੀਠੇ ਪਾਇ ॥

(੯) ਮੰਤ੍ਰ ਜੰਤ੍ਰ, ਟੂਟੇ ਟਾਮਣ ਪਰ ਨਿਸਚਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਕਈ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਅਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਠੱਗਾਂ ਦੇ ਫੰਧੇ ਫਸ ਕੇ ਪਤੀ ਦੇ ਵਸ਼ਿਕਰਣ ਲਈ ਅਨੇਕ ਯਤਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਫਲ ਉਲਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਅਤੇ ਵਸ਼ਿਕਰਣ ਲਈ ਇਹ ਸੁਭ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ—
ਗੁਣ ਕਾਮਣ ਕਾਮਣਿ ਕਰੈ ਤਉ ਪਿਆਰੇ ਕਉ ਪਾਵੈ ॥੬॥

[੭੩੭] ਸੁਹੀ ਮਹਲਾ ੫ (੪)

ਗੁਣ ਕਾਮਣ ਕਰਿ ਕੰਤੁ ਗੀਝਾਇਆ ॥

ਵਸਿ ਕਰਿ ਲੀਨਾ ਗੁਰਿ ਭਰਮੁ ਬੁਕਾਇਆ ॥

[੧੩੮੪] ਸਲੋਕ-ਫਰੀਦ

ਨਿਵਣੁ ਸੁ ਅਖਰੁ, ਖਵਣੁ ਗੁਣੁ, ਜਿਹਬਾ ਮਣੀਆ ਮੰਤ੍ਰੁ ॥

ਏ ਤ੍ਰੈ ਭੈਣੇ ਵੇਸ ਕਰਿ, ਤਾਂ ਵਸਿ ਆਈ ਕੰਤੁ ॥੧੨੭॥

(੧੦) ਪਤੀ ਨੂੰ ਨੇਕ ਸਲਾਹ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਕਦੇ ਮੰਦੀ ਸਲਾਹ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ, ਕਯੋਂਕਿ ਉੱਤਮ ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਕਰ ਕੇ ਕੁਟੰਬ ਦੇ ਸਭ ਆਦਮੀ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸੁਖ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਉੱਤੇ ਸਾਡੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਇਹ ਬਚਨ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ—

[੩੭੧] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫

ਬਤੀਹ ਸੁਲਖਣੀ ਸਬੁ ਸੰਤਤਿ ਪੂਤ ॥ ਅਗਿਆਕਾਰੀ ਸੁਘੜ ਸਰੂਪ ॥

ਇਛ ਪੂਰੇ ਮਨ ਕੰਤ ਸੁਆਮੀ ॥ ਸਗਲ ਸੰਤੋਖੀ ਦੇਰ ਜੇਠਾਨੀ ॥੩॥

੧ ਸੰਜਮ ਨਾਲ ਘਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਰੱਖੋ, ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚੀ ਨਾ ਕਰੋ।

੨ ਬੁਰਾ ਚੱਖਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹਰਾਮ ਦੀ ਭਾਈ ਨਾ ਖਾਵੇ ਅਤੇ ਅਤਿ ਉੱਤਮ ਗੀਤਿ ਨਾਲ ਸੁਆਦਸ਼ਟ ਰੋਜਨ ਤਿਆਗ ਕਰੇ, ਅੰਨ, ਦਾਲ, ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਨਾ ਪੀਂਦੇ।

ਸਭ ਪਰਵਾਰੈ ਮਾਹਿ ਸਰੇਸਟ ॥ ਮਤੀ ਦੇਵੀ ਦੇਵਰ ਜੇਸਟ ॥

ਧੰਨੁ ਸੁ ਗ੍ਰਿਹੁ ਜਿਤੁ ਪ੍ਰਗਟੀ ਆਇ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਸੁਖੇ ਸੁਖਿ ਵਿਹਾਇ ॥੪॥

(੧੦) ਸਾਰੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਰੂਪ ਬਣ ਕੇ ਰਹੋ, ਔਰ ਕਦੇ ਭੀ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਬਿਵਹਾਰਿਕ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਡਾ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਗੁਰਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸੱਚੇ ਭਰਤਾ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਉਹੀ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਟ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਔਰ ਸਿੱਧਾਂਤ ਇੱਕ ਹੋਣ, ਪਰ ਮਨ ਇੱਕ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਜੇਹਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਹੈ—

[੭੮੮] ਮਹਲਾ ੩ ਵਾਰ ਸੁਰੀ (੯)

ਧਨ ਪਿਰੁ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਨਿ ਬਹਨਿ ਇਕਠੇ ਹੋਇ ॥

ਏਕ ਜੋਤਿ ਦੁਇ ਮੂਰਤੀ, ਧਨ ਪਿਰੁ ਕਹੀਐ ਸੋਇ ॥੩॥

(ਗ) ਵਰ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ :—

(੧) ਹੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰਮੁਖ ! ਤੂੰ ਇਸ ਭਾਗ-ਭਰੀ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਧਰਮ-ਪਤਨੀ ਮੰਨ ਕੇ ਸਦਾ ਇਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਵਰਤਾਉ ਕਰਨਾ, ਇਸ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਾਸਤੇ ਤਨ ਮਨ ਤੇ ਧਨ ਤੋਂ ਜਤਨ ਕਰਨਾ, ਇਸ ਦੇ ਸੁਖ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸੁਖ ਦੁੱਖ ਜਾਣਨਾ, ਕੌਣਕਿ ਇਹ ਸਭ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਪਰਣਾ ਛੱਡ ਕੇ ਤੇਰੇ ਲੜ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੈਥੋਂ ਛੁੱਟ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਸ ਦਾ ਹਿਤ ਅਤੇ ਸੁਖਦਾਈ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਤੂੰ ਪਤਿ-ਧਰਮ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ, ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਦੇਣਦਾਰ ਠਹਿਰੇਗਾ।

(੨) ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਨੀ ਨੂੰ 'ਪਤੀ-ਭ੍ਰਤ' ਧਰਮ ਮੁੱਖ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤੀ ਨੂੰ 'ਇਸਤ੍ਰੀ-ਭ੍ਰਤ' ਧਰਮ ਦੀ ਆਗਯਾ ਹੈ। ਜੋ ਪੁਰੁਖ ਪਰ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਵੱਲ ਮੈਲੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਵਿਸ਼ਯ ਸੰਬੰਧੀ ਦੋਖੇ, ਸਾਡੇ ਮੁਕਤਿ-ਭੁਗਤਿ ਦੇ ਦਾਤਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

[੪੦੩] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ (੧੭)

ਜੈਸਾ ਸੰਗੁ ਬਿਸੀਅਰ ਸਿਉ ਹੈ ਰੇ ! ਤੈਸੇ ਹੀ ਇਹੁ ਪਰ ਗ੍ਰਿਹੁ ॥੨॥

[੧੩੬੨] ਫੁਨਹੇ ਮਹਲਾ ੫ (੮)

ਪਰ ਕ੍ਰਿਅ ਰਾਵਣਿ ਜਾਹਿ ਸੇਈ ਤਾ ਲਾਜੀਅਹਿ ॥

[੯੪੧] ਮਹਲਾ ੧ ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ (੨੬)

ਪਰ ਘਰੁ ਜੋਹੈ ਹਾਣੇ ਹਾਣਿ ॥

[੧੧੬੫] ਭੈਰਉ ਨਾਮਦੇਵ (੮)

ਘਰ ਕੀ ਨਾਰਿ ਤਿਆਗੈ ਅੰਧਾ ॥ ਪਰ ਨਾਰੀ ਸਿਉ ਘਾਲੈ ਧੰਧਾ ॥

ਜੈਸੇ ਸਿੰਬਲੁ ਦੇਖਿ ਸੁਆ ਥਿਗਸਾਨਾ ॥

ਅੰਤ ਕੀ ਬਾਰ ਮੁਆ ਲਪਟਾਨਾ ॥੧॥

(੩) ਸਾਡੇ ਮਹਾਰਿਖੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ 'ਇਸਤ੍ਰੀ-ਬ੍ਰਤ' ਬਾਬਤ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਦਾ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਸਾਉਣਾ ਚਾਹੀਏ—

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਵਾਰ ੬

ਏਕਾ ਨਾਰੀ ਜਤੀ ਹੋਇ, ਪਰ ਨਾਰੀ ਧੀ ਭੈਣ ਵਖਾਣੈ। (੮)

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੧੨

ਹਉ ਤਿਸੁ ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਇਆ, ਪਰ ਨਾਰੀ ਦੇ ਨੇੜਿ ਨ ਜਾਵੈ। (੮)

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੨੬

ਦੇਖਿ ਪਰਾਈਆਂ ਚੰਗੀਆਂ, ਮਾਵਾਂ ਭੈਣਾਂ ਧੀਆਂ ਜਾਣੈ। (੧੧)

(੮) ਹੇ ਸੁਪੁੱਤ੍ਰ ! ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਮੱਤਾਂ ਵਾਲੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਵੇਦ ਮੱਤਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸੁਦ੍ਰਾ ਅਥਵਾ ਤੁੱਛ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਇਸਤ੍ਰੀ ਐਸੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਗਈ। ਸਾਡੇ ਮੱਤ ਵਿੱਚ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਤੀ ਦਾ ਅੰਗ ਹੈ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰਣ, ਪੂਰੀ ਸਲਾਹਕਾਰ, ਵਿਦਯਾ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸਾਂਝੀਵਾਲ ਅਤੇ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਧਰਮ ਦੀ ਗੱਡੀ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਬਰੋਬਰ ਦਾ ਪਰੀਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ 'ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ' ਵਿੱਚ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦੇ ਹਨ—

‘ਸੋ ਕਿਉ ਮੰਦਾ ਆਖੀਐ ਜਿਤੁ ਜੰਮਹਿ ਰਾਜਾਨ ॥’

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—

ਲੋਕ ਵੇਦ ਗੁਣੁ ਗਿਆਨ ਵਿਚਿ ਅਰਧ ਸਰੀਰੀ ਮੋਖ ਦੁਆਰੀ। (ਵਾਰ ੫/੧੬)

(੫) ਕਲਗੀਧਰ ਸਵਾਮੀ ਨੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੇ ਤੁੱਲ ਹੀ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਦਾ ਦਰਜਾ ਰੱਖਿਆ ਹੈ, ਅਰ ਜੋ ਕੁੜੀ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਦੁਰਾਚਾਰੀ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਵਿਹਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਖੇਧ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਮਾਨ ਪੁਰੁਸ਼ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(੬) ਮੈਂ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੰਗਤ ਦੀ ਆਗਾਯਾ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਇਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰਮਤ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਉੱਤੇ ਤੁਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਅਮਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉੱਤਮ ਸੰਤਾਨ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਹੋ ਕੇ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਦਾ ਅਨੰਦ (ਲਾਭ) ਕਰੋਗੇ।

(੭) ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸੂਚਕ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅੱਗੇ ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਾਈ ਜਾਵੇ।

੧ ਮਨੁ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਦੇ ਨੌਵੇਂ ਅਧਯਾਯ ਦੇ ਅਠਾਰ੍ਹਵੇਂ ਸ਼ਲੋਕ ਦਾ ਪਾਠ ਹੈ—

ਜਸਿ ਸ੍ਰੀਆਂ ਨਿਯ ਧਨੈਰਿਥਿ ਧਰਮ ਕਰ ਸਿਧਿ: ।

ਜਿਰਿਨਿਯ ਫੁ ਧਨਾਯਥ ਲਿਖਯੋ: ਨ੍ਰਯਥਿ ਸਿਧਿ: ।

(੬) ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਕੰਨਯਾ ਦਾ ਪਿਤਾ ਅਥਵਾ ਕੋਈ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਸੰਬੰਧੀ, ਲਾੜੇ ਦਾ ਪੱਲਾ ਲਾੜੀ ਦੇ ਹੱਥ ਫੜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਹ ਬਬਦ ਗਾਇਆ ਜਾਵੇ—

[੯੬੩] ਮਹਲਾ ੫ ਵਾਰ ਰਾਮਕਲੀ ੨ (੧੪)

ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮੈ ਹਭ ਵਵਾਈ, ਛੋੜਿਆ ਹੁਤੁ ਕਿਤੁ ਤਿਆਗੀ ॥
ਹਭੇ ਸਾਕ ਕੁੜਾਵੇ ਡਿਠੇ ਤਉ ਪਲੈ ਤੈਭੇ ਲਾਗੀ ॥੧॥

(੮) ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਤਾਬੇ ਬੈਠਾ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਲਾਵਾਂ ਦੀ ਇਕ ਇਕ ਪੌੜੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰੇ। ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਰਾਗੀ ਅਥਵਾ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਇਕ ਇਕ ਲਾਵ ਗਾਉਣ ਅਤੇ (ਲਾੜੇ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਕਰ ਕੇ) ਲਾੜੇ-ਲਾੜੀ ਤੋਂ ਚਾਰ ਪ੍ਰਦੱਖਣਾ^੧ ਕਰਾਈਆਂ ਜਾਣ। [ਲਾਵਾਂ]

ਜੇ ਇੱਕੇ ਸਮੇਂ ਕਈ ਵਰ-ਦੁਲਹਨਿ ਦਾ ਆਨੰਦ ਸੰਸਕਾਰ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ, ਤਦ ਸਾਰੀਆਂ ਜੋੜੀਆਂ (ਲਾੜੀਆਂ ਪਟੇ ਪਤੀ ਦਾ ਪਤਨੀ ਭਾਵ ਨਾਲ ਲੜ ਫੜ ਕੇ) ਲਾਵਾਂ ਦੇ ਪਾਠ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਦੱਖਣਾ ਕਰਨ। ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਪ੍ਰਦੱਖਣਾ ਨਾ ਕਰਾਈ ਜਾਵੇ^੨।

[੭੭੩] ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪, (ਲਾਵਾਂ^੩ ੨)

ਹਰਿਪਹਿਲੜੀ ਲਾਵ ਪਰਵਿਰਤੀ ਕਰਮ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ^੪ ॥
ਬਾਣੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵੇਦੁ ਧਰਮੁ ਦ੍ਰਿੜਹੁ ਪਾਪ ਤਜਾਇਆ, ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥
ਧਰਮੁ ਦ੍ਰਿੜਹੁ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਹੁ, ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਆਰਾਧਹੁ, ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖ ਪਾਪ ਗਵਾਇਆ ॥
ਸਹਜ ਅਨੰਦੁ ਹੋਆ ਵਡਭਾਗੀ, ਮਨਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਮੀਠਾ ਲਾਇਆ ॥
ਜਨੁ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਲਾਵ ਪਹਿਲੀ, ਆਰੰਭੁ ਕਾਜੁ ਰਚਾਇਆ^੫ ॥੧॥

੧ ਇਸ਼ਟ ਨੂੰ ਦੱਖਿਣ (ਸੱਜੇ) ਰੱਖ ਕੇ ਜੋ ਘੁੰਮਣਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦੱਖਣਾ ਆਖੀਦਾ ਹੈ।

੨ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਦੱਖਣਾ ਕੀਤੇ, ਲਾਵਾਂ ਅਤੇ ਆਨੰਦ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਪੌੜੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨੀ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ।

੩ ਇਹ ਲਾਵਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਵਰ ਅਤੇ ਕੰਨਯਾ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਯਾਤ੍ਰਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੪ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਦਾਂ ਵਿੱਚ “ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ” ਅੰਤ ਦੀ ਟੋਕ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਸਰਬ ਵਜਾਪੀ ਪਰਮਾਤਮਾ! ਮੈਂ ਤੈਥੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਹਾਂ, ਕੁਰਬਾਨ ਹਾਂ। ਲਾਵਾਂ ਅੰਦਰ ਵਿਹਾਰ ਅਤੇ ਪਰਮਾਰਥ ਦਾ ਸਾਭਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ।

੫ ਪਹਿਲੀ ਲਾਵ ਦਾ ਭਾਵਾਰਥ—

(੧) ਵਾਰਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਵਾ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਸ ਪਹਿਲੀ ਲਾਵ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਕਰਮ (ਦਾ ਮੁੱਢ ਆਨੰਦ ਸੰਸਕਾਰ) ਪੱਕਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

(੨) ਜਿਸ ਬਾਣੀ ਕਰ ਕੇ ਵਾਰਗੁਰੂ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਸੱਤਜ ਧਰਮ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹੇ ਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰੋ।

(੩) ਧਰਮ ਉੱਪਰ ਨਿਸਚਾ ਕਰੋ, ਸਤਿਨਾਮੁ ਅਰਾਧੋ, ਔਰ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਵਾਰਾ ਨਾਮ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰੋ।

(੪) ਪੂਰਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਚਿਤਵਨ ਕਰੋ, ਪਾਪ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਖੋ ਦਿਓ।

ਹਰਿ ਦੂਜੜੀ ਲਾਵ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਮਿਲਾਇਆ, ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥
 ਨਿਰਭਉ ਤੈ ਮਨੁ ਹੋਇ, ਹਉਮੈ ਮੈਲੁ ਗਵਾਇਆ, ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥
 ਨਿਰਮਲੁ ਭਉ ਪਾਇਆ, ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇਆ, ਹਰਿ ਵੇਖੈ ਰਾਮੁ ਹਦੂਰੇ ॥
 ਹਰਿ ਆਤਮ ਰਾਮੁ ਪਸਾਰਿਆ ਸੁਆਮੀ, ਸਰਬ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰੇ ॥
 ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੋ, ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਜਨ ਮੰਗਲ ਗਾਏ ॥
 ਜਨ ਨਾਨਕ ਦੂਜੀ ਲਾਵ ਚਲਾਈ, ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਵਜਾਏ^੧ ॥੨॥
 ਹਰਿ ਤੀਜੜੀ ਲਾਵ ਮਨਿ ਚਾਉ ਭਇਆ, ਬੈਰਾਗੀਆ, ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥
 ਸੰਤ ਜਨਾ ਹਰਿ ਮੇਲੁ ਹਰਿ ਪਾਇਆ, ਵਡਭਾਗੀਆ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥
 ਨਿਰਮਲੁ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇਆ, ਮੁਖਿ ਬੋਲੀ ਹਰਿ ਬਾਣੀ ॥
 ਸੰਤ ਜਨਾ ਵਡਭਾਗੀ ਪਾਇਆ, ਹਰਿ ਕਬੀਐ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ॥
 ਹਿਰਦੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਧੁਨਿ ਉਪਜੀ, ਹਰਿ ਜਪੀਐ ਮਸਤਕਿ ਭਾਗੁ ਜੀਉ ॥
 ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੈ ਤੀਜੀ ਲਾਵੈ, ਹਰਿ ਉਪਜੈ ਮਨਿ ਬੈਰਾਗੁ ਜੀਉ^੨ ॥੩॥

੧ (੫) ਹੋ ਵਡਭਾਗੀ ਦੰਪਤੀ ! ਵਾਹਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਦ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮਿੱਠਾ ਲੱਗਿਆ, ਤਦ ਸੁਰੇ ਹੀ ਆਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ।

(੬) ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਯਾ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਪਹਿਲੀ ਲਾਵ ਨਾਲ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਦੇ ਆਰੰਭ ਦਾ ਕਾਰਜ ਹੋਇਆ ਹੈ।

੧ ਭਾਵਾਰਥ—

(੧) ਦੂਜੀ ਲਾਵ ਦਵਾਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਗੁਰੂ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

(੨) ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਮਨ ਤੋਂ ਹੋਰਿ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਹੋਕਾਰ ਦੀ ਮੇਲ ਗਵਾਈ ਹੈ।

(੩) ਸ਼ੁੱਧ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਤੈ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਸਿਆ ਹੈ, ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਏ ਹਨ, ਔਰ ਵਾਹਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਵੇਖਿਆ ਹੈ।

(੪) ਆਤਮ ਦੇਵ ਸਵਾਮੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਵਾਰਾ ਸਭ ਪਸਾਰਾ ਪਸਾਰਿਆ ਹੈ, ਔਰ ਉਸ ਵਿੱਚ ਆਪ ਭਰਪੂਰ ਹੋ ਰਹਿਆ ਹੈ।

(੫) ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਇੱਕੋ ਮਾਲਿਕ ਵਾਹਗੁਰੂ ਹੈ, ਔਰ ਉਸ ਦੇ ਮੰਗਲਮਈ ਗੀਤ ਪ੍ਰਭੁ ਦੇ ਪਸਾਰਿਆ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਗਾਏ ਹਨ।

(੬) ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੂਜੀ ਲਾਵ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਆਨੰਦ ਦੇ ਅਖੰਡ ਭੋਜਨ ਵੱਜੇ ਹਨ।

੨ ਭਾਵਾਰਥ—

(੧) ਹੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਪਤੀ ! ਹਰੀ ਦੀ ਦਯਾ ਕਰ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵੈਰਾਗ ਔਰ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਹੋਇਆ ਹੈ।

(੨) ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਡਭਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਕਰਾ ਕੇ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ।

(੩) ਨਿਰਮਲ ਹਰੀ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਏ ਹਨ, ਮੁੱਖ ਤੋਂ ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕੀਤਾ ਹੈ।

(੪) ਭਲੇ ਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਦਵਾਰਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਮਨ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਪਰੇ ਜੋ ਅਕੀਥ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

(੫) ਮਨ ਵਿੱਚ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਵੱਸਣ ਕਰ ਕੇ ਅਨਹਦ ਧੁਨੀ ਉਪਜੀ ਹੈ, ਮੁੱਖ ਉਸ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਨ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਤਾਈਂ ਸੁਤਾਗੀ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੀਏ।

(੬) ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੀਜੀ ਲਾਵ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੋ ਵਾਹਗੁਰੂ ! ਇਹ ਜੋੜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਤੇਰੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਅਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਤੋਂ ਗਿਲਾਨੀ ਉਪਜੇ।

ਹਰਿ ਚਉਥੜੀ ਲਾਵ ਮਨਿ ਸਹਜੁ ਭਇਆ, ਹਰਿ ਪਾਇਆ, ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਿਲਿਆ ਸੁਭਾਇ, ਹਰਿ ਮਨਿ ਤਨਿ ਮੀਠਾ ਲਾਇਆ, ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥
 ਹਰਿ ਮੀਠਾ ਲਾਇਆ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਇਆ, ਅਨਦਿਨੁ ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥
 ਮਨ ਚਿੰਦਿਆ ਫਲੁ ਪਾਇਆ ਸੁਆਮੀ, ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਵਜੀ ਵਾਧਾਈ ॥
 ਹਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਠਾਕੁਰਿ ਕਾਜੁ ਰਚਾਇਆ, ਧਨ ਹਿਰਦੈ ਨਾਮਿ ਵਿਗਾਸੀ ॥
 ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੇ ਚਉਥੀ ਲਾਵੈ, ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਪ੍ਰਭੁ ਅਵਿਨਾਸੀ^੧ ॥੪॥੨॥
 (ਛ) ਪ੍ਰਦੱਖਣਾ ਪਿੱਛੋਂ ਸੁਭਾਗ ਜੋੜੀ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਜਾਵੇ ਅਰ ਇਸ ਛੰਦ
 ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਹੋਵੇ—

[੫੭੭] ਵਡਹੰਸੁ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੫ (੧)

ਪੂਰੀ ਆਸਾ ਜੀ ਮਨਸਾ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ॥
 ਮੋਹਿ ਨਿਰਗੁਣ ਜੀਉ, ਸਭਿ ਗੁਣ ਤੇਰੇ ਰਾਮ ॥
 ਸਭਿ ਗੁਣ ਤੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਮੇਰੇ, ਕਿਤੁ ਮੁਖਿ ਤੁਧੁ ਸਾਲਾਹੀ ?
 ਗੁਣੁ ਅਵਗੁਣੁ ਮੇਰਾ ਕਿਛੁ ਨ ਬੀਚਾਰਿਆ, ਬਖਸਿ ਲੀਆ ਖਿਨ ਮਾਹੀ ॥
 ਨਉ ਨਿਧਿ ਪਾਈ ਵਜੀ ਵਾਧਾਈ, ਵਾਜੇ ਅਨਹਦ ਤੂਰੇ ॥
 ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਮੈ ਵਰੁ ਘਰਿ ਪਾਇਆ, ਮੇਰੇ ਲਾਥੇ ਜੀ, ਸਗਲ ਵਿਸੁਰੇ ॥੪॥
 (ਜ) ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ 'ਆਨੰਦ' ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਪੌੜੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਹੋਵੇ—

[੯੧੭] ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੩ ਅਨੰਦੁ

ਅਨੰਦੁ ਭਇਆ ਮੇਰੀ ਮਾਏ ! ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੈ ਪਾਇਆ ॥
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਤ ਪਾਇਆ ਸਹਜ ਸੇਤੀ, ਮਨਿ ਵਜੀਆ ਵਾਧਾਈਆ ॥
 ਰਾਗ ਰਤਨ ਪਰਵਾਰ ਪਰੀਆ, ਸਬਦ ਗਾਵਣ ਆਈਆ ॥

੧ ਭਾਵਾਰਥ —

੧ ਚੌਥੀ ਲਾਵ ਕਰ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ—ਜਦ ਮਨ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਹਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ।

੨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਮੇਲ ਹੋਇਆ ਹੈ; ਉਸ ਨੂੰ ਮਨ ਬਾਣੀ ਕਰ ਕੇ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਹਰੀ ਮਿੱਠਾ ਲੱਗਿਆ ਹੈ ।

੩ ਜਿਸ ਨੇ ਰਾਤ ਦਿਨ ਹਰੀ ਨਾਲ ਲਿਵ ਲਾਈ ਹੈ, ਔਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ ਹਰੀ ਪਯਾਰਾ ਲੱਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਮੇਰੇ ਸੁਆਮੀ ਨੂੰ ਭਾਇਆ ਹੈ ।

੪ ਹਰਿ ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰ ਕੇ ਮਨ ਲੋੜੀਂਦਾ ਫਲ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ, ਔਰ ਵਧਾਈ ਦੀ ਧੁਨੀ ਵੱਜੀ ਹੈ ।

੫ ਹਰੀ ਸੁਆਮੀ ਨੇ ਇਹ ਵਿਵਾਹ ਰਚਿਆ ਹੈ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

੬ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਚੌਥੀ ਲਾਵ ਦਵਾਰਾ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਵਿਨਾਸੀ ਪਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ।

ਸਿੱਧਾਂਤ—ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਦਵਾਰਾ ਸੰਸਕਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਅਤੇ ਪਰਮਾਰਥ ਦੋਵੇਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਗੁਰਮੁਖ ਪੁਰੁਸ਼ ਭੋਗ ਮੋਖ ਦਾ ਆਨੰਦ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਜੀਵਨ-ਯਾਤਰਾ ਸਵਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਸਬਦੇ ਤ ਗਾਵਹੁ ਹਰੀ ਕੇਰਾ, ਮਨਿ ਜਿਨੀ ਵਸਾਇਆ ॥
 ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਅਨੰਦੁ ਹੋਆ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੈ ਪਾਇਆ ॥੧॥
 ਏ ਮਨ ਮੇਰਿਆ ! ਤੂ ਸਦਾ ਰਹੁ ਹਰਿ ਨਾਲੇ ॥
 ਹਰਿ ਨਾਲਿ ਰਹੁ ਤੂ ਮੰਨ ਮੇਰੇ ! ਦੁਖ ਸਭਿ ਵਿਸਾਰਣਾ ॥
 ਅੰਗੀਕਾਰੁ ਓਹੁ ਕਰੇ ਤੇਰਾ ਕਾਰਜ ਸਭਿ ਸਵਾਰਣਾ ॥
 ਸਭਨਾ ਗਲਾ ਸਮਰਥੁ ਸੁਆਮੀ, ਸੋ ਕਿਉ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰੇ ? ॥
 ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ, ਮੰਨ ਮੇਰੇ ! ਸਦਾ ਰਹੁ ਹਰਿ ਨਾਲੇ ॥੨॥
 ਸਾਚੇ ਸਾਹਿਬ ! ਕਿਆ ਨਾਹੀ ਘਰਿ ਤੇਰੇ !
 ਘਰਿ ਤ ਤੇਰੇ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹੈ, ਜਿਸੁ ਦੇਹਿ ਸੁ ਪਾਵਏ ॥
 ਸਦਾ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ ਤੇਰੀ ਨਾਮੁ ਮਨਿ ਵਸਾਵਏ ॥
 ਨਾਮੁ ਜਿਨ ਕੈ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਵਾਜੇ ਸਬਦ ਘਨੇਰੇ ॥
 ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ! ਕਿਆ ਨਾਹੀ ਘਰਿ ਤੇਰੇ ? ॥੩॥
 ਸਾਚਾ ਨਾਮੁ ਮੇਰਾ ਆਧਾਰੇ ॥
 ਸਾਚੁ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ ਮੇਰਾ, ਜਿਨਿ ਭੁਖਾ ਸਭਿ ਗਵਾਈਆ ॥
 ਕਰਿ ਸਾਂਤਿ ਸੁਖ ਮਨਿ ਆਇ ਵਸਿਆ ਜਿਨਿ ਇਛਾ ਸਭਿ ਪੁਜਾਈਆ ॥
 ਸਦਾ ਭਰਬਾਣੁ ਕੀਤਾ ਗੁਰੁ ਫਿਟਹੁ ਜਿਸ ਦੀਆ ਦੇਹਿ ਵਡਿਆਈਆ ॥
 ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸੁਣਹੁ ਸੰਤਹੁ ! ਸਬਦਿ ਧਰਹੁ ਪਿਆਰੇ ॥
 ਸਾਚਾ ਨਾਮੁ ਮੇਰਾ ਆਧਾਰੇ ॥੪॥
 ਵਾਜੇ ਪੰਚ ਸਬਦ ਤਿਤੁ ਘਰਿ ਸਭਾਰੈ ॥
 ਘਰਿ ਸਭਾਰੈ ਸਬਦ ਵਾਜੇ ਕਲਾ ਜਿਤੁ ਘਰਿ ਧਾਰੀਆ ॥
 ਪੰਚ ਦੂਤ ਭੁਧੁ ਵਸਿ ਕੀਤੇ ਕਾਲੁ ਕੰਟਕੁ ਮਾਰਿਆ ॥
 ਧਰਿ ਕਰਮਿ ਪਾਇਆ ਭੁਧੁ ਜਿਨ ਕਉ ਸਿ ਨਾਮਿ ਹਰਿ ਕੈ ਲਾਗੇ ॥
 ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਤਹ ਸੁਖੁ ਹੋਆ, ਤਿਤੁ ਘਰਿ ਅਨਹਦ ਵਾਜੇ ॥੫॥...
 ਅਨੰਦੁ ਸੁਣਹੁ ਵਡਭਾਗੀਹੋ ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ॥
 ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ਉਤਰੇ ਸਗਲ ਵਿਸੁਰੇ ॥
 ਦੁਖ ਰੋਗ ਸੰਤਾਪ ਉਤਰੇ ਸੁਣੀ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ॥
 ਸੰਤ ਸਾਜਨ ਭਏ ਸਰਸੇ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਜਾਣੀ ॥
 ਸੁਣਤੇ ਪੁਨੀਤ ਕਹਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਤਿਗੁਰੁ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰੇ ॥
 ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕੁ ਗੁਰ ਚਰਣ ਲਾਗੇ ਵਾਜੇ ਅਨਹਦ ਤੂਰੇ ॥੬੦॥੧॥

(੩) ਆਨੰਦ ਵਿਵਾਹ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਕੇ ਬੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦੇ ਕੇ ਸੁਤਾਗ ਜੋੜੀ ਨੂੰ ਘਰ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।

(੪) ਆਨੰਦ ਕਾਰਜ ਨਿਮਿੱਤ ਜੋ ਘਰ ਦੇ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਪਾਠ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਭੋਗ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਕੇ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਭੋਗ ਪਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਸਮਾਂ ਹੋਵੇ ਤਦ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਭੋਗ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

(੮) ਕੰਨਯਾ ਨੂੰ ਵਿਦਾ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਜੋ ਧਨ, ਵਸਤੂ ਆਦਿ ਸਾਮਾਨ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਖਾਉਣ ਦੀ ਗੀਤਿ ਹਉਮੈ ਭਰੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ। [ਖੱਟ (ਦਾਜ)]

[੭੯] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੪ ਛੰਤ (੧)

ਹੋਰਿ ਮਨਮੁਖ ਦਾਜੁ ਜਿ ਰਖਿ ਦਿਖਾਲਹਿ,

ਸੁ ਬੂਝੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ਕਥੁ ਪਾਜੋ॥

(ਠ) ਆਮ ਰਿਵਾਜ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਰਸਮਾਂ ਦੇਸ਼ ਕੁਲ ਦੀ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਗੀਤਿ ਮੁਤਾਬਿਕ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਬਤ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਬੰਮ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਗੀਤਿ ਦਾ ਹੋਣਾ ਧਰਮ ਵਿਰੁੱਧ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦੇ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਹਰਜ ਨਹੀਂ, ਜੈਸੇ [ਬਟਣਾ] ਬਟਣਾ ਮਲਣਾ, ਘੋੜੇ ਘੋੜੀ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਨੀ, [ਘੋੜੀ ਚੜ੍ਹਨਾ] ਸਿਰਪੇਚ, ਸੇਹਰਾ, ਜਿਗਾ, ਕਲਗੀ ਆਦਿ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹਣਾ ਆਦਿ, ਪਰ ਜੋ ਰਸਮਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਨਿਯਮਾਂ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹਨ, ਜਿਹਾ ਕਿ ਬਾਤਿ^੧ [ਸੇਹਰਾ] ਕਰਾਉਣੀ, ਨਵ ਗ੍ਰਹਿ ਪੂਜਨ, ਕੰਗਣਾ ਬੰਨ੍ਹਣਾ ਆਦਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਚਾਹੀਏ। [ਕੰਗਣਾ ਬੰਨ੍ਹਣਾ]

ਆਪ ਪਛਾਣਨਾ

ਮੁਦ-ਪਸੰਦੀ ਅਤੇ ਅਭਿਮਾਨ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਅਸਲੀਅਤ ਸਮਝਣ ਅਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਆਤਮ ਸੁਰੂਪ ਨੂੰ ਯਥਾਰਥ ਗੀਤਿ ਕਰ ਕੇ ਜਾਣਨ ਦਾ ਅਰਥ “ਆਪ ਪਛਾਣਨਾ” ਹੈ।

[੫੮] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧ ਅਸਟਪਦੀ (੮)

ਸਭ ਸਾਲਾਹੇ ਆਪ ਕਉ, ਵਡਹੁ ਵਡੇਰੀ ਹੋਇ॥

ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਆਪੁ ਨ ਚੀਨੀਐ, ਕਹੇ ਸੁਣੇ ਕਿਆ ਹੋਇ ?॥

੧ ਰਈ ਅਗਯਾਨੀ ਸਿੱਖ, “ਸਾਤਿ ਖਾਈ ਕੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰੇ” ਸ਼ਬਦ ਤਾ ਕੇ ਨਾਨਕਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਬਾਤਿ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਪਾਖੰਡ ਕਰਮ ਹੈ। [ਬਾਤਿ ਕਰਾਉਣੀ]

ਨਾਨਕ ਸਬਦਿ ਪਛਾਣੀਐ, ਹਉਮੈ ਕਰੈ ਨ ਕੋਇ ॥੮॥

[੧੦੫੬] ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੩ (੧੩)

ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ ਸੋ ਸਭਿ ਗੁਣ ਜਾਣੈ ॥

ਆਪੁ ਭਲੇ ਜਗੁ ਭਲਾ

[੨੫੮] ਗਉੜੀ ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੩੯)

ਬੀਰਾ ! ਆਪਨ ਭੁਰਾ ਮਿਟਾਵੈ ॥ ਤਾਹੁ ਭੁਰਾ ਨਿਕਟਿ ਨਹੀ ਆਵੈ ॥

[੨੬੬] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ ੫ (੩)

ਮਨ ਅਪੁਨੇ ਤੇ ਭੁਰਾ ਮਿਟਾਨਾ ॥ ਪੇਖੈ ਸਗਲ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਾਜਨਾ ॥

[੬੧੦] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫ (੬)

ਸੁਖੀਏ ਕਉ ਪੇਖੈ ਸਭ ਸੁਖੀਆ, ਰੋਗੀ ਕੈ ਭਾਣੈ ਸਭ ਰੋਗੀ ॥...

ਸੰਤਸੰਗਿ ਜਾ ਕਾ ਮਨੁ ਸੀਤਲੁ, ਓਹੁ ਜਾਣੈ ਸਗਲੀ ਠਾਂਢੀ^੧ ॥

ਹਉਮੈ ਰੋਗਿ ਜਾ ਕਾ ਮਨੁ ਬਿਆਪਿਤ, ਓਹੁ ਜਨਮਿ ਮਰੈ ਬਿਲਲਾਤੀ ॥੨॥

[੧੩੪੨] ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਅਸਟਪਦੀ ਮਹਲਾ ੧ (੧)

ਜਿਉ ਮਨੁ ਦੇਖਹਿ ਪਰ ਮਨੁ ਤੈਸਾ ॥ ਜੈਸੀ ਮਨਸਾ ਤੈਸੀ ਦਸਾ ॥

[੧੩੮੨] ਸਲੋਕ—ਫਰੀਦ

ਆਪੁ ਸਵਾਰਹਿ ਮੈ ਮਿਲਹਿ, ਮੈ ਮਿਲਿਆ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥

ਫਰੀਦਾ ! ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਹੋਇ ਰਹਹਿ, ਸਭੁ ਜਗੁ ਤੇਰਾ ਹੋਇ ॥੯੫॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੩੧ (੪)

ਆਪਿ ਭਲਾ ਸਭੁ ਜਗੁ ਭਲਾ, ਭਲਾ ਭਲਾ ਸਭਨਾ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ।

ਆਪਿ ਭੁਰਾ ਸਭੁ ਜਗੁ ਭੁਰਾ, ਸਭ ਕੋ ਭੁਰਾ ਭੁਰੇ ਦੇ ਲੇਖੈ ।

ਆਰਤੀ

ਹਿੰਦੂ ਮੱਤ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਟ ਦੇਵਤਾ ਅੱਗੇ ਦੀਵੇ ਭੁਆ ਕੇ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਦਾ ਨਾਉਂ “ਆਰਤੀ” (ਆਰਾਤ੍ਰਿਕ) ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਿੱਖ ਮੱਤ ਵਿੱਚ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਖੰਡ ਆਰਤੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਉੱਥਾਨਿਕਾ ਇਹ ਹੈ—

ਸੱਤ੍ਰਯ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜਦ ਪੁਰੀ (ਜਗੰਨਾਥ) ਪਹੁੰਚੇ, ਤਦ ਆਥਣ ਵੇਲੇ ਆਰਤੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ।

੧ ਹੇ ਭਾਈ ! ੨ ਸਾਰੀ ਵਿਸ਼ਵ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਰੂਪ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ।

ਪੰਡਿਤਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਖਿਆ—“ਤੁਸੀਂ ਨਾਸਤਿਕ ਹੋ ਜੋ ਠਾਕੁਰ ਦੀ ਆਰਤੀ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ।” ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਆਰਤੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ—

[੧੩] ਰਾਗੁ ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੧ (ਸੋਹਿਲਾ ੩)

ਗਗਨ ਮੈ ਥਾਲੁ, ਰਵਿ ਚੰਦੁ ਦੀਪਕ ਬਨੇ, ਤਾਰਿਕਾ ਮੰਡਲ ਜਨਕ ਮੋਤੀ^੧ ॥
 ਧੂਪੁ ਮਲਆਨਲੋ, ਪਵਣੁ ਚਵਰੇ ਕਰੇ, ਸਗਲ ਬਨਰਾਇ ਫੁਲੰਤ ਜੋਤੀ^੨ ॥੧॥
 ਕੈਸੀ ਆਰਤੀ ਹੋਇ ॥ ਭਵ ਖੰਡਨਾ^੩ ! ਤੇਰੀ ਆਰਤੀ ॥ ਅਨਹਤਾ ਸਬਦ
 ਵਾਜੰਤ ਭੇਰੀ^੪ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਹਸ ਤਵ ਨੈਨ, ਨਨ^੫ ਨੈਨ ਹਹਿ
 ਤੋਹਿ ਕਉ, ਸਹਸ ਮੂਰਤਿ, ਨਨਾ ਏਕ ਤੁਹੀ ॥ ਸਹਸ ਪਦ ਬਿਮਲ, ਨਨ
 ਏਕ ਪਦ, ਗੰਧ ਬਿਨੁ, ਸਹਸ ਤਵ ਗੰਧ, ਇਵ ਚਲਤ ਮੋਹੀ^੬ ॥੨॥
 ਸਭ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਜੋਤਿ ਹੋ ਸੋਇ^੭ ॥ ਤਿਸ ਦੇ ਚਾਨਣਿ ਸਭ ਮਹਿ ਚਾਨਣੁ ਹੋਇ^੮ ॥
 ਗੁਰ ਸਾਖੀ^੯ ਜੋਤਿ ਪਰਗਟੁ ਹੋਇ ॥ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੁ ਆਰਤੀ ਹੋਇ ॥੩॥
 ਹਰਿ ਚਰਣ ਕਵਲ ਮਕਰੰਦ ਲੋਭਿਤ, ਮਨੋ^{੧੦} ਅਨਦਿਨੁ ਮੋਹਿ ਆਹੀ ਪਿਆਸਾ ॥
 ਕ੍ਰਿਪਾ ਜਲੁ ਦੇਹਿ ਨਾਨਕ ਸਾਰੰਗ ਕਉ^{੧੧} ਹੋਇ ਜਾ ਤੇ ਤੇਰੇ ਨਾਇ ਵਾਸਾ ॥੪॥

[੬੯੪] ਧਨਾਸਰੀ—ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ (੩)

ਨਾਮੁ ਤੇਰਾ ਦੀਵਾ, ਨਾਮੁ ਤੇਰੇ ਥਾਤੀ, ਨਾਮੁ ਤੇਰੇ ਤੇਲੁ ਲੇ ਮਾਹਿ ਪਸਾਰੇ ॥
 ਨਾਮ ਤੇਰੇ ਕੀ ਜੋਤਿ ਲਗਾਈ, ਭਇਓ ਉਜਿਆਰੇ ਭਵਨ ਸਗਲਾਰੇ ॥੨॥

[੧੩੫੦] ਪ੍ਰਭਾਤੀ—ਕਬੀਰ ਜੀ (੫)

ਲੇਹੁ ਆਰਤੀ, ਹੋ ਪੁਰਖ ਨਿਰੰਜਨ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਜਹੁ, ਭਾਈ ॥
 ਠਾਢਾ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨਿਗਮ^{੧੨} ਬੀਚਾਰੈ, ਅਲਖੁ ਨ ਲਖਿਆ ਜਾਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

੧ ਅਕਾਸ਼ ਰੂਪੀ ਥਾਲ ਹੈ, ਸੂਰਜ ਅਤੇ ਚੰਦ ਦੀਵੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਯ ਮਾਨੋ ਮੋਤੀ ਹਨ।

੨ ਮਲਯ ਨੂੰ ਫੂਹ ਕੇ ਜੋ ਪੋਣ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਹੀ ਤੇਰੇ ਲਈ ਧੂਪ ਹੈ, ਪਵਨ ਚੌਰ ਵਿਚ ਰਹਿਆ ਹੈ, ਹੋ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ! ਸਾਰੀ ਫੁਲੀ ਹੋਈ ਬਨਸਪਤੀ ਤੇਰੇ ਉੱਤੇ ਫੁੱਲ ਚੜ੍ਹਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

੩ ਹੋ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਮਿਟਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸੁਆਮੀ ! ਤੇਰੀ ਕੈਸੀ ਅਦਰੁਤ ਆਰਤੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

੪ ਤੇਰੀ ਆਰਤੀ ਵਿੱਚ ਘੰਟੇ, ਛੋਟੇ, ਸੋਖਾਂ ਦੀ ਥਾਂ, ਅਨਹਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਨਕਾਰੇ ਨਫੀਰੀਆਂ ਵੱਜ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

੫ ਨਹੀਂ।

੬ ਤੇਰੇ ਅਦਭੁਤ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਮੋਹਿਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

੭ ਸਭ ਵਿੱਚ ਉਸੇ ਮਹਾਂ ਜੋਤੀ ਰੂਪ ਦੀ ਜੋਤਿ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਤੁਫ ਦੀਵਿਆਂ ਤੀ ਜੋਤਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ?

੮ ਜੋ ਸਭ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਦੀਵਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ?

੯ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ।

੧੦ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਕਮਲ ਦੀ ਮਿਠਾਸ ਲਈ ਮੇਰਾ ਡੋਰਾ-ਮਨ ਲੋਭਿਤ ਹੋਇਆ ਹੈ।

੧੧ ਨਾਨਕ ਚਾੜ੍ਹਕ (ਪਪੀਹੇ) ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਰੂਪੀ ਸ੍ਰਾਤੀ ਜਲ ਦੇਹ।

੧੨ ਵੇਦ।

ਤਤੁ ਤੇਲੁ^੧ ਨਾਮੁ ਕੀਆ ਝਾਤੀ, ਦੀਪਕੁ ਦੇਹ ਉਜਾਰਾ ॥

ਜੋਤਿ ਲਾਇ ਜਗਦੀਸ ਜਗਾਇਆ, ਬੁਝੈ ਬੁਝਨਹਾਰਾ^੨ ॥੨॥

ਸਿੱਖ ਨਿਯਮਾਂ ਤੋਂ ਅਗਯਾਤ ਕਈ ਸਿੱਖ ਭਾਈ, ਦੀਵੇ ਮਚਾ ਕੇ ਆਰਤੀ ਕਰਦੇ ਅਤੇ 'ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ' ਦਾ ਸਵੈਯਾ—

“ਸੰਖਨ ਕੀ ਧੁਨਿ ਘੰਟਨ ਕੀ ਕਰਿ ਫੂਲਨ ਕੀ ਬਰਖਾ ਬਰਖਾਵੈ ॥”

ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੰਖ ਵਜਾਉਂਦੇ, ਘੰਟੇ ਖੜਕਾਉਂਦੇ ਹੋਏ^੩ ਫੁੱਲ ਬਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਆਰਤੀ ਦੀ ਨਕਲ ਹੈ। ਅਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਆਰਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਿਵੇਂ [ਆਰਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਕਾਰਨ] ਹੋਇਆ? ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ :—

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸ਼੍ਰੀਮੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਪਿੱਛੋਂ, ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਿੱਖ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੰਘ ਪੁਜਾਰੀ ਗ੍ਰੰਥੀ, ਸ਼ਾਂਤਿ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਕਯੋਂਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਅਨਯਾਈ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘਾਂ ਪੁਰ ਭਾਰੀ ਸਖਤੀ ਕਰਦੇ ਸੇ, ਬਹੁਤ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂਆਂ ਨੇ ਸਾਂਭ ਲਈ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੜ੍ਹੋਸੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰ ਕੇ ਭੇਟਾ ਲੈਣ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ ਸਿੱਧਾਂਤਾਂ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ, ਹਿੰਦੂ ਪੂਜਾ ਸਿੱਖ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਰਮਚਾਰੀ ਡੋਗਰੇ ਅਰ ਥਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਹੋਰ ਭੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰ ਕੇ ਬੇਅੰਤ ਭੁਗੀਤੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜੈਸੇ ਕਿ ਦੀਵੇ ਮਚਾ ਕੇ ਆਰਤੀ ਕਰਨੀ, ਟਿੱਕੇ ਲਾਉਣੇ, ਕਿਵਾੜ ਬੰਦ ਜਾਂ ਪੜਦਾ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦਾ ਭੋਗ ਲਾਉਣਾ^੪, ਨਗਾਰੇ ਦੀ ਥਾਂ ਘੰਟਿਆਂ ਦੀ ਘਨਘੋਰ ਲਾਉਣੀ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨਾਂ ਪਰ ਬਾਲ ਭੋਗ (ਟਿੱਕੀ) ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਬਣਾਉਣਾ, ਇਤਯਾਦਿਕ।

ਅਸੀਂ ਹੇਰਾਨ ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਾਈਆਂ ਦੀ ਭੁੱਧਿ ਪਰ, ਜੋ ਮੂੰਹੋਂ ਦੀਵਿਆਂ ਦੀ ਆਰਤੀ ਦੇ ਖੰਡਨ ਰੂਪ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਦੀਵੇ ਅਰਥਾਤ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਵਿਰੁੱਧ ਕ੍ਰਿਯਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

੧ ਤੱਤੁ ਵਿਚਾਰ ਰੂਪੀ ਤੇਲ।

੨ ਜਗਦੀਸ਼ੁਰ ਦੀ ਜੋਤਿ ਲਗਾ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਬਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਆਰਤੀ ਨੂੰ ਭਗਨੀ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ।

੩ ਘੰਟੇ ਵਜਾਉਣ ਦੀ ਗੀਤਿ ਸਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਵਿਚਲ ਨਗਰ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਉਦਾਸੀਆਂ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੇ ਚਲਾਈ, ਜੋ ਹੁਣ ਤੱਕ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਹੈ।

੪ ਅਵਿਚਲ ਨਗਰ (ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ) ਇਸ ਵੇਲੇ ਭੀ ਕਿਵਾੜ ਬੰਦ ਕਰ ਕੇ ਘੰਟੇ ਵਜਾ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦਾ ਭੋਗ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। [ਕਿਵਾੜ ਬੰਦ ਕਰ ਕੇ ਭੋਗ ਲਾਉਣਾ]

ਆਲਸ

ਉਂਦਮ ਦਾ ਤਜਾਰੀ ਆਲਸੀ ਪੁਰੁਸ਼, ਉਪਕਾਰ ਆਦਿਕ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਨਿਰਾਰਥਕ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਿਰਾਲਸ ਰਹਿ ਕੇ ਵਿਵਹਾਰ ਅਤੇ ਪਰਮਾਰਥ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਕਰਨੀ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ।

[੧੦੮] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫ (੪੮)

ਸੰਤਸੰਗਿ ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪਿਆ ਬਿਨਸੇ ਆਲਸ ਰੋਗਾ^੧ ਜੀਉ ॥੧॥

[੫੧੮] ਸਲੋਕ ਮ: ੫ ਵਾਰ ਗੁਜਰੀ ੨ (੩)

ਚੰਗਿਆਈ ਆਲਸੁ^੨ ਕਰੇ, ਬੁਰਿਆਈ ਹੋਇ ਸੇਰੁ^੩ ॥

[੧੦੧੧] ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ਅਸਟਪਦੀ (੪)

ਮਨਮੁਖ ਕਉ ਆਲਸੁ ਘਟੋ ਫਾਥੇ ਚੰਜਾਬੀ ॥

ਆਵਾ-ਗੌਣ (ਆਵਾ-ਗਮਨ)

ਸੁਭ ਅਸੁਭ ਕਰਮਾਨੁਸਾਰ ਜੀਵ ਦਾ ਉਚ ਨੀਚ ਜੁਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਕੇ ਦੂਜੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਣਾ, ਆਵਾ-ਗੌਣ (ਆਵਾ-ਗਮਨ) ਤਨਾਸੁਸ਼ (Transmigration) ਸੱਦੀਦਾ ਹੈ।

[੩੫੬] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧ (੨੩)

ਏਕੁ ਮੋਹਿ^੪ ਫਿਰਿ ਜੁਨੀ ਪਾਹਿ ॥ ਮੋਹੇ ਲਾਗਾ ਜਮ ਪੁਰਿ ਜਾਹਿ ॥

[੪੬੫] ਵਾਰ ਆਸਾ (੪)

ਏਹੁ ਜੀਉ ਬਹੁਤੇ ਜਨਮ ਭਰੰਮਿਆ... ॥

[੪੬੬] ਵਾਰ ਆਸਾ ਮ: ੨ (੭)

ਹਉਮੈ ਏਈ ਬੰਧਨਾ, ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੋਨੀ ਪਾਹਿ ॥

[੭੦੫] ਜੈਤਸਰੀ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੫ (੩)

ਉਦਮ ਕਰਹਿ ਅਨੇਕ, ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਨ ਗਾਵਹੀ ॥

ਭਰਮਹਿ ਜੋਨਿ ਅਸੰਖ ਮਰਿ ਜਨਮਹਿ ਆਵਹੀ ॥

[੮੮੨] ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧)

ਮਨੁ ਤਨੁ ਥਾਪਿ ਕੀਆ ਸਭੁ ਅਪਨਾ ਏਹੋ ਆਵਣ ਜਾਣਾ^੫ ॥

੧ ਪੁਰੁਸ਼ਾਰਥ ਛੱਡ ਕੇ ਜੋ ਆਲਸੀ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗ ਆ ਕ੍ਰਮਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਸਦਾ ਪੁਰੁਸ਼ਾਰਥ ਰੂਪ ਔਖਾਪਿ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

੨ ਆਲਸ, ਸੁਸਤੀ। ੩ ਚੰਗੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਆਲਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਕਰਨ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰ (ਬਲੀ ਤੇ ਉਂਦਮੀ) ਬਣ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਉਪਦੇਸ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰਲੇ ਰੰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਉਂਦਮੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ। ੪ ਇਸ ਅਗਯਾਨ ਦੇ ਬਾਰਣ। ੫ ਭਾਵ, ਹੋਮੇ ਅਥਵਾ ਆਵਾ-ਗਮਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ।

ਆਵਾ-ਗੋਣ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ

ਗੁਰਮਤ ਨੂੰ ਮਨ ਵਸਾ ਕੇ ਜਦ ਪੁਰੁਸ਼ ਭੁਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਮਨ ਫੇਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਦਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਪਰ ਅਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਅਗਯਾਨ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਗਯਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਆਵਾ-ਗੋਣ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਆਤਮ ਜਗਿਆਸਾ, ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਸਿੱਧੀ, ਤੱਤ੍ਵ ਗਯਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਤੇ ਆਵਾਗਮਨ ਦੀ ਨਿਵ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਸਰੂਪ, ਬਹੁਤ ਉੱਤਮ ਗੀਤਿ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ—

[੭੩] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੫ (੨)

ਪੈ ਪਾਇ ਮਨਾਈ ਸੋਇ ਜੀਉ ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਪੁਰਖਿ ਮਿਲਾਇਆ, ਤਿਸੁ ਜੇਵਡੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ਜੀਉ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਗੋਸਾਈ ਮਿਹੰਡਾ ਇਠੜਾ^੧ ॥ ਅੰਮ ਅਥੇ ਥਾਵਹੁ ਮਿਠੜਾ^੨ ॥

ਭੈਣ ਭਾਈ ਸਭਿ ਸਜਣਾ ਤੁਧੁ ਜੇਹਾ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ਜੀਉ ॥੧॥

ਤੇਰੇ ਹੁਕਮੇ ਸਾਵਣੁ ਆਇਆ ॥ ਮੈ ਸਤ ਕਾ ਹਲੁ ਜੋਆਇਆ ॥

ਨਾਉ ਬੀਜਣ ਲਗਾ ਆਸ ਕਰਿ, ਹਰਿ ਬੋਹਲ ਬਖਸ ਜਮਾਇ ਜੀਉ ॥੨॥

ਹਉ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਇਕੁ ਪਛਾਣਦਾ ॥ ਦੁਯਾ ਕਾਗਲੁ ਚਿਤਿ ਨ ਜਾਣਦਾ^੩ ॥

ਹਰਿ ਇਕਤੇ ਕਾਰੇ ਲਾਇਓਨੁ, ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਵੈ ਨਿਬਾਹਿ ਜੀਉ ॥੩॥

ਤੁਸਿ ਭੋਗਿਹੁ ਭੁੰਚਹੁ, ਭਾਈਹੋ ! ਗੁਰਿ ਦੀਬਾਣਿ ਕਵਾਇ ਪੈਨਾਈਓ^੪ ॥

ਹਉ ਹੋਆ ਮਾਹਰੁ^੫ ਪਿੰਡ ਦਾ^੬, ਬੰਨਿ ਆਦੇ ਪੰਜਿ ਸਰੀਕ ਜੀਉ ॥੪॥

ਹਉ ਆਇਆ ਸਾਮੈ ਤਿਹੰਡੀਆ^੭ ॥ ਪੰਜਿ ਕਿਰਸਾਣੁ ਮੁਜੇਰੇ ਮਿਹੰਡੀਆ^੮ ॥

ਕੰਨੁ ਕੋਈ ਕਢਿ ਨ ਹੰਘਈ, ਨਾਨਕ ਵੁਠਾ ਘੁਘਿ ਗਿਰਾਉ ਜੀਉ^੯ ॥੫॥

ਹਉ ਵਾਗੀ ਘੁੰਮਾ ਜਾਵਦਾ ॥ ਇਕ ਸਾਹਾ ਤੁਧੁ ਧਿਆਇਦਾ ॥

ਉਜੜੁ ਬੇਹੁ ਵਸਾਇਓ^{੧੦}, ਹਉ ਤੁਧੁ ਢਿਟਹੁ ਕੁਰਬਾਣੁ ਜੀਉ ॥੬॥

ਹਰਿ ਇਠੈ ਨਿਤ ਧਿਆਇਦਾ ॥ ਮਨਿ ਚਿੰਦੀ ਸੋ ਫਲੁ ਪਾਇਦਾ ॥

੧ ਇਸ਼ਟ, ਪਯਾਰਾ। ੨ ਮਾਂ ਅਤੇ ਬਾਪ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਪਯਾਰਾ ਹੈ।

੩ ਦ੍ਰਿੜਵਾਦ ਦੇ ਲੇਖ ਲਿਖਣੇ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ।

੪ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਸਿਰੋਪਾ ਦੀ ਦਾਤ ਮਿਲੀ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਸਿਖਤ ਹਾਸਿਲ ਹੋਇਆ ਹੈ।

੫ ਸਰਦਾਰ, ਚੌਧਰੀ, ਮੋਹਰ। ੬ ਸਰੀਰ ਦਾ। ੭ ਤੋਰੀ।

੮ ਮੇਰੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਨਹੀਂ, ਮੇਰੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

੯ ਮੇਰੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਲ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕੰਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਅਮਨ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ (ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦੀ) ਆਬਾਦੀ ਸੰਘਣੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

੧੦ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਤਬਾਹ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਮਨ ਅਤੇ ਤਨ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਅਥਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਭੇ ਕਾਜ ਸਵਾਰਿਅਨੁ, ਲਾਹੀਅਨੁ ਮਨ ਕੀ ਭੁਖ ਜੀਉ ॥੭॥
 ਮੈ ਛਡਿਆ ਸਭੇ ਧੰਧੜਾ^੧ ॥ ਗੋਸਾਈ ਸੇਵੀ ਸਚੜਾ ॥
 ਨਉ ਨਿਧਿ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ਹਰਿ, ਮੈ ਪਲੈ ਬਧਾ ਛਿਕਿ^੨ ਜੀਉ ॥੮॥
 ਮੈ ਸੁਖੀ ਹੂੰ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ਗੁਰਿ ਅੰਤਰਿ ਸਬਦੁ ਵਸਾਇਆ ॥
 ਸਤਿਗੁਰਿ ਪੁਰਖਿ ਵਿਖਾਲਿਆ, ਮਸਤਕਿ ਧਰਿ ਕੈ ਹਥੁ ਜੀਉ ॥੯॥
 ਮੈ ਬਧੀ ਸਚੁ ਧਰਮ ਸਾਲ ਹੈ ॥ ਗੁਰਸਿਖਾ ਲਹਦਾ ਭਾਲਿ ਕੈ ॥
 ਪੈਰ ਧੋਵਾ ਪਖਾ ਫੇਰਦਾ, ਤਿਸੁ ਨਿਵਿ ਨਿਵਿ ਲਗਾ ਪਾਇ ਜੀਉ ॥੧੦॥
 ਸੁਣਿ ਗਲਾ ਗੁਰ ਪਹਿ ਆਇਆ ॥ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ਦਿੜਾਇਆ ॥
 ਸਭੁ ਮੁਕਤੁ ਹੋਆ ਸੈਸਾਰੜਾ, ਨਾਨਕ ਸਚੀ ਬੇੜੀ^੩ ਚਾੜਿ ਜੀਉ ॥੧੧॥
 ਸਭ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸੇਵੇ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ਜੀਉ ॥ ਦੇ ਕੰਨੁ ਸੁਣਹੁ ਅਰਦਾਸਿ ਜੀਉ ॥
 ਠੋਕਿ ਵਜਾਇ^੪ ਸਭ ਡਿਠੀਆ, ਤੁਸਿ ਆਪੇ ਲਇਅਨੁ ਛਡਾਇ ਜੀਉ ॥੧੨॥
 ਹੁਣਿ ਹੁਕਮੁ ਹੋਆ ਮਿਹਰਵਾਣ ਦਾ ॥ ਪੈ ਕੋਇ ਨ ਕਿਸੈ ਰਵਾਣਦਾ^੫ ॥
 ਸਭ ਸੁਖਾਲੀ ਢੁਠੀਆ^੬, ਇਹੁ ਹੋਆ ਹਲੇਮੀ ਰਾਜੁ^੭ ਜੀਉ ॥੧੩॥
 ਝਿੰਮਿ ਝਿੰਮਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਵਰਸਦਾ ॥ ਬੋਲਾਇਆ ਬੋਲੀ ਖਸਮ ਦਾ ॥
 ਬਹੁ ਮਾਣੁ ਕੀਆ ਤੁਧੁ ਉਪਰੇ, ਤੂੰ ਆਪੇ ਪਾਇਹਿ ਥਾਇ ਜੀਉ ॥੧੪॥
 ਤੇਰਿਆ ਭਗਤਾ ਭੁਖ ਸਦ ਤੇਰੀਆ ॥ ਹਰਿ, ਲੋਚਾ ਪੂਰਨ ਮੇਰੀਆ ॥
 ਦੇਹੁ ਦਰਸੁ ਸੁਖਦਾਤਿਆ ! ਮੈ ਗਲ ਵਿਚਿ ਲੇਹੁ ਮਿਲਾਇ ਜੀਉ ॥੧੫॥
 ਤੁਧੁ ਜੇਵਡੁ ਅਵਰੁ ਨ ਭਾਲਿਆ ॥ ਤੂੰ ਦੀਪ ਲੋਅ ਪਇਆਲਿਆ^੮ ॥
 ਤੂੰ ਬਾਨਿ ਬਨੰਤਰਿ ਰਵਿ ਰਹਿਆ, ਨਾਨਕ ਭਗਤਾ ਸਚੁ ਅਧਾਰੁ ਜੀਉ ॥੧੬॥
 ਹਉ ਗੋਸਾਈ ਦਾ ਪਹਿਲਵਾਨੜਾ ॥ ਮੈ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਉਚ ਦੁਮਾਲੜਾ^੯ ॥

[ਉੱਚਾ ਦੁਮਾਲਾ]

ਸਭ ਹੋਈ ਛਿੰਬ^{੧੦} ਇਕਠੀਆ, ਦਧੁ ਬੈਠਾ ਦੇਖੇ ਆਪਿ ਜੀਉ ॥੧੭॥
 ਵਾਤ^{੧੧} ਵਜਨਿ ਟੰਮਕ ਭੇਰੀਆ ॥ ਮਲ ਲਥੇ ਲੈਦੇ ਫੇਰੀਆ^{੧੨} ॥
 ਨਿਹਤੇ ਪੰਜਿ ਜੁਆਨ ਮੈ, ਗੁਰ ਬਾਪੀ ਦਿਤੀ ਕੰਡਿ ਜੀਉ^{੧੩} ॥੧੮॥

੧ ਮੰਦ ਕਰਮ, ਅਰ ਤੋੜੁ ਵਿਚਾਰ ਰਹਿਤ ਕਰਮ ਕਾਂਡ । ੨ ਦਿੜੁ ਕਰ ਕੇ ।

੩ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਰੂਪੀ ਸੱਚੀ ਨੋਕਾ, ਗੁਰਮਤ ਦਾ ਜਹਾਜ਼ । ੪ ਪੁਰੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਰ ਕੇ ।

੫ ਰੋਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ । ੬ ਵਸਦੇ ਹਨ ।

੭ ਅਮਨ ਦਾ ਰਾਜ, ਸੁਖਦਾਈ ਰਾਜ । ੮ ਪਾਤਾਲਾ ਵਿੱਚ ।

੯ ਅਖਾਤਾ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲਵਾਨ ਨੂੰ ਮਾਨ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਰੂਪ ਦਸਤਾਰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਸਿਰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਅਖਾਤਾ ਵਿੱਚ ਵਿਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਡਰੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਅਜ਼ਾਨੀ ਸਿੱਖ 'ਉੱਚ ਦੁਮਾਲੜੇ' ਤੋਂ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਦੁਮਾਲਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਅਰਥ ਪ੍ਰਕਰਣ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦ 'ਦੁੱਬਾਲਹ' ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਟੋਰੇਦਾਰ ਪੱਕੜ। ਦੇਖੋ 'ਨਿਹੰਗ'।

੧੦ ਅਖਾਤਾ ਵਿੱਚ ਕੁਸ਼ਤੀ ਦੇਖਣ ਲਈ ਤਮਾਸ਼ਬੀਨ ਅਤੇ ਮੱਲਾਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਯ ।

੧੧ ਵਾਦਿਤ੍ਰ, ਵਾਜੇ । ੧੨ ਅਖਾਤਾ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰ ਕੇ ਮੱਲ ਫੇਰੀਆ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ ।

੧੩ ਮੈਂ ਪੰਜ ਜੁਆਨ ਪਛਾਤ ਸਿੱਟੇ, ਅਰਥਾਤ ਪੰਜ ਵਿਕਾਰ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਪਿੱਠ ਲਾ ਦਿੱਤੀ।

ਇਸ ਥਾਵਾਦਾਰੀ ਪੁਰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਪਿੱਠ ਉੱਪਰ ਬਾਪੀ ਦਿੱਤੀ ।

ਸਭ ਇਕਠੇ ਹੋਇ ਆਇਆ ॥ ਘਰਿ ਜਾਸਨਿ, ਵਾਟ ਵਟਾਇਆ^੧ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਾਹਾ ਲੈ ਗਏ, ਮਨਮੁਖ ਚਲੇ ਮੂਲੁ ਗਵਾਇ ਜੀਉ ॥੧੯॥
 ਤੂੰ ਵਰਨਾ ਚਿਹਨਾ ਬਾਹਰਾ ॥ ਹਰਿ, ਦਿਸਹਿ ਹਾਜਰੁ ਜਾਹਰਾ ॥
 ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਤੁਝੈ ਧਿਆਇਏ, ਭੇਰੇ ਭਗਤ ਰਤੇ ਗੁਣਤਾਸੁ ਜੀਉ ॥੨੦॥
 ਮੈ ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਦਯੈ ਸੇਵਕੀ ॥ ਗੁਰਿ ਕਟੀ ਮਿਹਡੀ ਸੇਵਕੀ^੨ ॥
 ਹਉ ਬਾਹੁੜਿ ਛਿੰਝ ਨ ਨਚਉ^੩, ਨਾਨਕ ਅਉਸਰੁ ਲਧਾ ਭਾਲਿ ਜੀਉ ॥੨੧॥

[੧੩] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (ਸੋਹਿਲਾ ੫)

ਨਿਜ ਘਰਿ ਮਹਲੁ^੪ ਪਾਵਹੁ ਸੁਖ ਸਹਜੇ, ਬਹੁਰਿ ਨ ਹੋਇਗੋ ਫੇਰਾ ॥੩॥

[੨੫੮] ਗਉੜੀ ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੩੮)

ਢਾਹੇ ਕਾਟੇ ਮਿਟੇ ਗਵਨ, ਫਤਿਹ ਭਈ ਮਨਿ ਜੀਤ ॥
 ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਤੇ ਥਿਤ ਪਾਈ, ਫਿਰਨ ਮਿਟੇ ਨਿਤ ਨੀਤ ॥੧॥

[੨੮੭] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੮)

ਜਨਮ ਮਰਨ ਕੇ ਮਿਟੇ ਅੰਦੇਸੇ ॥ ਸਾਧੂ ਕੇ ਪੁਰਨ ਉਪਦੇਸੇ ॥...
 ਥਿਤਿ ਪਾਈ ਬੁਕੇ ਭ੍ਰਮ ਗਵਨ ॥ ਸੁਨਿ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਸੁ ਸ੍ਰਵਨ ॥੭॥

[੬੮੭] ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫ ਅਸਟਪਦੀ (੧)

ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ ਗੋਪਾਲ ਰਾਇ, ਕਾਟੈ ਰੇ ਬੰਧਨ ਮਾਇ,
 ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਰਾਤਾ ॥
 ਸਦਾ ਸਦਾ ਆਨੰਦੁ, ਭੋਟਿਓ ਨਿਰਭੈ ਗੋਬਿੰਦੁ,
 ਸੁਖ ਨਾਨਕ ਲਾਧੇ ਹਰਿ ਚਰਨ ਪਰਾਤਾ ॥੮॥
 ਸਫਲ ਸਫਲ ਭਈ ॥੧॥ ਜਾਤ੍ਰਾ^੪,
 ਆਵਣ ਜਾਣ ਰਹੇ ਮਿਲੇ ਸਾਧਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ਦੂਜਾ ॥੧॥

ਅੰਗ ਵੇਧਨ

ਸਿੱਖ ਮਤ ਵਿੱਚ ਬਾਲਕ ਬਾਲਕੀ ਦੇ ਨੱਕ ਕੰਨ ਢਿੰਨ੍ਹਟੇ ਵਿਵਰਜਿਤ ਹਨ ।
 ਭਾਈ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਰਚੇ ਹੋਏ ਰਹਿਤ ਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ
 ਹੁਕਮ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ :—

ਬੇਧੇ ਕਾਨ ਨ ਨਾਕ ਕੋ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਮਰਯਾਦ ।

੧ ਜਿੱਤੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਘਰ ਮਾਨ ਨਾਲ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਹਾਰੇ ਹੋਏ ਰਸਤਾ ਵਟਾਉਣਗੇ । ਭਾਵ ਇਹ
 ਕਿ ਸ਼ਰਮ ਦੇ ਮਾਰੇ ਪੁੱਠੇ ਪੈਰੀਂ ਮੁੜਨਗੇ । ਸਿੱਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਚੋਰਾਸੀ ਵਿੱਚ ਫੇਰ ਭ੍ਰਮਣਗੇ ।

੨ ਮੇਰਾ ਅਗਤਾਨ ਬੰਧਨ, ਅਵਿਦਯਾ ਦੀ ਭਾਗੀ ।

੩ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਕੇ ਮੈਂ ਫੇਰ ਇਸ ਅਖਾੜੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਨੱਚਾਂਗਾ, ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਆਵਾ-ਗੋਟ
 ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਫਿਰਾਂਗਾ ।

੪ ਆਪਣੇ ਆਤਮ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਸਥਿਤੀ । ੫ ਮਾਨਸ ਜਨਮ ਦਾ ਸਮਾ ।

ਅੰਦੇਸ਼ਾ (ਸੋਚ-ਫਿਕਰ)

[੪੩੯] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧ ਛੰਤ (੫)

ਭਗਤਿ ਕਰਿ ਚਿਤੁ ਲਾਇ ਹਰਿ ਸਿਉ, ਛੋਡਿ ਮਨਹੁ ਅੰਦੇਸਿਆ ॥

[੫੭੬] ਵਡਹੰਸੁ ਮਹਲਾ ੫ ਛੰਤ (੧)

ਸਚੁ ਸਬਦੁ ਧਿਆਇਆ, ਮੰਗਲੁ ਗਾਇਆ, ਚੁਕੇ ਮਨਹੁ ਅੰਦੇਸਾ ॥

ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ਕਤਹਿ ਨ ਜਾਇਆ, ਸਦਾ ਸਦਾ ਸੰਗਿ ਬੈਸਾ ॥...

ਮਨੁ ਬੀਆ ਠੰਢਾ ਚੁਕੀ ਛੰਤਾ^੧, ਪਾਇਆ ਬਹੁਤੁ ਖਜਾਨਾ ॥

ਸਿਖ ਸੇਵਕ ਸਭਿ ਭੁੰਚਣ ਲਗੇ, ਹੰਉ ਸਤਗੁਰ ਕੈ ਭਰਥਾਨਾ ॥

[੬੩੦] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫ (੯੦)

ਜੋ ਜਨੁ ਭਜਨੁ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰਾ, ਤਿਸੈ ਅੰਦੇਸਾ ਨਾਹੀ ॥

[੧੨੧੩] ਸਾਰਗ ਮਹਲਾ ੫ (੪੭)

ਅਬ ਮੇਰੇ ਸਹਸਾ ਦੁਖੁ ਗਇਆ ॥...

ਸਰਬ ਸਿਧਿ ਕਾਰਜ ਸਭਿ ਸਵਰੇ, ਅਹੰ ਰੋਗ ਸਗਲ ਹੀ ਖਇਆ^੨ ॥...

ਪੰਚ ਦਾਸ ਗੁਰਿ ਵਸਗਤਿ ਕੀਨੇ, ਮਨ ਨਿਹਚਲ ਨਿਰਭਇਆ ॥

ਆਇ ਨ ਜਾਵੇ ਨ ਕਤ ਹੀ ਭੋਲੇ, ਥਿਰੁ ਨਾਨਕ ਰਾਜਇਆ ॥੨॥

[੯੨੬] ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫, ਛੰਤ (੮)

ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਮਨੁ ਤਨੁ ਸੁਖੀ ਬਿਨਸੀ ਦੁਤੀਆ ਸੋਚ ॥

ਨਾਨਕ ਟੇਕ ਗੁਪਾਲ ਕੀ ਗੋਵਿੰਦ ਸੰਕਟ ਮੋਚ ॥੧॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਅਮ੍ਰਿਤ)

ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੀ ਕੇ ਅਮਰ ਹੋਈਏ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ “ਅੰਮ੍ਰਿਤ” ਹੈ। ਪੁਰਾਣ ਕਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਪੀਣਯੋਗ ਸੁਰਗ ਦਾ ਪਦਾਰਥ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਪੀ ਕੇ ਭੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੇਖੀਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਰਹਸਜ ਅਤੇ ਆਤਮ ਗਿਆਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਨਿੱਤਰ-ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਂਦਾ ਹੈ।

[੨੪੪] ਗਉੜੀ ਪੂਰਬੀ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੩ (੨)

ਅਪੁਨੇ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਰਹੀਐ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਗਹੀਐ, ਦੁਬਿਧਾ ਮਾਰਿ ਨਿਵਾਰੇ ॥

[੫੩੯] ਬਿਹਾਗੜਾ ਮਹਲਾ ੪ ਛੰਤ (੨)

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਹੈ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੁਝੀਏ !

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਏ ਰਾਮ ॥

ਹਉਮੈ ਮਾਇਆ ਬਿਖੁ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੁੜੀਏ !
 ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਿ ਬਿਖੁ ਲਹਿ ਜਾਏ ਰਾਮ ॥
 ਮਨੁ ਸੁਕਾ ਹਰਿਆ ਹੋਇਆ, ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੁੜੀਏ !
 ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ਰਾਮ ॥

[੫੯੮] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੧ (੯)

ਜਿਸੁ ਜਲ ਨਿਧਿ^੧ ਕਾਰਣਿ ਤੁਮ ਜਗਿ ਆਏ, ਸੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਗੁਰ ਪਾਹੀ ਜੀਉ ॥
 ਛੋਡਹੁ ਵੇਸੁ ਭੇਖ ਚਤੁਰਾਈ, ਦੁਬਿਧਾ ਇਹੁ ਫਲੁ ਨਾਹੀ ਜੀਉ ॥੧॥
 ਮਨ ਰੇ ! ਬਿਭੁ ਰਹੁ, ਮਤੁ ਬਤ ਜਾਹੀ ਜੀਉ ॥
 ਬਾਹਰਿ ਦੂਵਤ ਬਹੁਤੁ ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ਘਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਘਟ ਮਾਹੀ ਜੀਉ ॥

[੬੪੪] ਮਹਲਾ ੩ ਵਾਰ ਸੋਰਠਿ (੪)

ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਸਤੁ ਜਗੁ ਬਉਰਾਨਾ, ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥
 ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਏਕੋ ਸਬਦੁ ਹੈ, ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਇਆ ॥੨॥

[੬੧੮] ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੩ ਅਨੰਦੁ (੧੩)

ਸੁਰਿ ਨਰ ਮੁਨਿ ਜਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਖੋਜਦੇ, ਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਇਆ ॥
 ਪਾਇਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਗੁਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਥੀਨੀ, ਸਚਾ ਮਨਿ ਵਸਾਇਆ ॥

[੧੨੩੮] ਮਹਲਾ ੨ ਵਾਰ ਸਾਰੰਗ (੪)

ਜਿਨ ਵਡਿਆਈ ਭੇਰੇ ਨਾਮ ਕੀ ਤੇ ਰਤੇ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥
 ਨਾਨਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਏਕੁ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਹਿ ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ (ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ)

[੬੨੩] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫ (੫੭)

ਸੰਤਹੁ ! ਰਾਮਦਾਸ ਸਰੋਵਰੁ^੧ ਨੀਕਾ ॥
 ਜੋ ਨਾਵੈ ਸੋ ਭੁਲੁ ਤਰਾਵੈ ਉਧਾਰੁ ਹੋਆ ਹੈ ਜੀ ਕਾ ॥੧॥ਰਹਾਉ ॥...
 ਸੰਤ ਸਰੋਵਰ ਨਾਵੈ^੨ ॥ ਸੋ ਜਨੁ ਪਰਮ ਗਤਿ ਪਾਵੈ ॥
 ਮਰੈ ਨ ਆਵੈ ਜਾਈ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈ ॥੩॥

੧ ਸਭ ਜਲਾਂ ਦੀ ਨਿਧਿ, ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤੋਂ ਤ੍ਰਿਬਨਾਂ ਦੀ ਪੂਰਣ ਥਾਂਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ।

੨ ਚੌਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ ਰਚਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ 'ਰਾਮਦਾਸ ਸਰੋਵਰ' ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਲੋਬ ਅਰਥ ਸਤਸੰਗ ਹੈ ।

੩ ਇਸ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰੋਵਰ ਦਾ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਮੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਅਰਥ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

[੭੮੧] ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫, ਛੰਤ^੧ (੭)

ਹਰਿ ਜਪੇ ਹਰਿ ਮੰਦਰੁ ਸਾਜਿਆ, ਸੰਤ ਭਗਤ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਰਾਮ ॥
 ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸੁਆਮੀ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਨਾ, ਸਗਲੇ ਪਾਪ ਤਜਾਵਹਿ ਰਾਮ ॥...
 ਮੇਰਾ ਘਰੁ^੨ ਬਨਿਆ, ਬਨੁ^੩, ਤਾਲੁ^੪ ਬਨਿਆ,
 ਪ੍ਰਭ ਪਰਸੇ ਹਰਿ ਰਾਇਆ ਰਾਮ ॥
 ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਸੋਹਿਆ ਮੀਤ ਸਾਜਨ ਸਰਸੇ,
 ਗੁਣ ਮੰਗਲ ਹਰਿ ਗਾਇਆ ਰਾਮ ॥
 ਗੁਣ ਗਾਇ ਪ੍ਰਭੁ ਧਿਆਇ ਸਾਚਾ ਸਗਲ ਇਛਾ ਪਾਈਆ ॥
 ਗੁਰ ਚਰਣ ਲਾਗੇ ਸਦਾ ਜਾਗੇ, ਮਨਿ ਵਜੀਆ ਵਾਧਾਈਆ ॥
 ਕਰੀ ਨਦਰਿ ਸੁਆਮੀ ਸੁਖਹ ਗਾਮੀ, ਹਲਤੁ ਪਲਤੁ^੫ ਸਵਾਰਿਆ ॥
 ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਨਿਤ ਨਾਮੁ ਜਪੀਐ, ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਜਿਨਿ ਧਾਰਿਆ ॥੪॥

[੭੮੩] ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ਛੰਤ (੧੦)

ਸੰਤਾ ਕੇ ਕਾਰਜਿ ਆਪਿ ਖਲੋਇਆ, ਹਰਿ ਕੰਮੁ ਕਰਾਵਣਿ ਆਇਆ ਰਾਮ^੬ ॥
 ਧਰਤਿ ਸੁਹਾਵੀ ਤਾਲੁ ਸੁਹਾਵਾ, ਵਿਚਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਲੁ^੭ ਛਾਇਆ ਰਾਮ ॥...
 ਜਿਸ ਕਾ ਕਾਰਜੁ ਤਿਨ ਹੀ ਕੀਆ, ਮਾਣਸੁ ਕਿਆ ਵੇਚਾਰਾ ਰਾਮ ? ॥
 ਭਗਤ ਸੋਹਨਿ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ, ਸਦਾ ਕਰਹਿ ਸੈਕਾਰਾ ਰਾਮ ॥
 ਗੁਣ ਗਾਇ ਗੋਬਿੰਦ ਅਨਦ ਉਪਜੇ, ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਸੰਗਿ ਬਨੀ ॥
 ਜਿਨਿ^੮, ਉਦਮੁ ਕੀਆ ਤਾਲ ਕੇਰਾ, ਤਿਸ ਕੀ ਉਪਮਾ ਕਿਆ ਗਨੀ ?

[੧੩੬੨] ਫੁਨਹੇ ਮਹਲਾ ੫

ਭਿਠੇ ਸਭੇ ਥਾਵ ਨਹੀਂ ਤੁਧੁ ਜੋਹਿਆ ॥
 ਬਧੋਹੁ ਪੁਰਖਿ ਬਿਧਾਤੇ ਤਾਂ ਤੂੰ ਸੋਹਿਆ^੯ ॥
 ਵਸਦੀ ਸਘਨ ਅਪਾਰ ਅਨੂਪ ਰਾਮਦਾਸ ਪੁਰ ॥

੧ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰੋਵਰ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਵਿੱਚ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਨੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਅਰ ਉਸ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਬਬਦ ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ। ੨ ਹਰਿਮੰਦਰ।

੩ ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਾਗ। ੪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ। ੫ ਲੋਕ, ਪਰਲੋਕ।

੬ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੁਆਰਾ ਜੋ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਯ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਮਾਨੋ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਖੜੇ ਕੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ।

੭ ਸਵੱਛ, ਨਿਰਮਲ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਸ ਬਚਨ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਦਾ ਜਲ ਪਰਮ ਸੁੱਧ ਰੱਖਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ।

੮ ਜਿਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ।

੯ ਤੈਨੂੰ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਨਗਰ ਕਰ ਕੇ ਵਸਾਇਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਤੇਰੇ ਵਿੱਚ ਪਰਮ ਪਿਤਾ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਦੀ ਅਨਨ੍ਯ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਤੂੰ ਅਤੀ ਸ਼ੋਭਾਵਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਬਚਨ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਦੀ ਸੱਚੀ ਸ਼ੋਭਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦਾ ਸਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ।

ਹਰਿਗਾਂ ! ਨਾਨਕ ਕਸਮਲ ਜਾਹਿ ਨਾਇਐ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾ ॥੧੦॥

ਰਾਮਦਾਸ ਨਗਰ ਵਿੱਚ 'ਸੰਤੋਖ ਸਰ' ਅਤੇ 'ਰਾਮਸਰ' ਨਾਮਕ ਸਰੋਵਰਾਂ ਦੇ ਸਲੇਬ ਅਰਥ ਬੋਧਕ ਬਬਦ ਭੀ ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ :—

[੭੯੯] ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੪ (੩)

ਜਿਨ ਕਉ ਤੁਮੁ ਹਰਿ ਮੇਲਹੁ ਸੁਆਮੀ, ਤੇ ਨਾਏ ਸੰਤੋਖ ਗੁਰ ਸਰਾ ॥

ਦੁਰਮਤਿ ਮੈਲੁ ਗਈ ਹਰਿ ਭਜਿਆ, ਜਨ ਨਾਨਕ ਪਾਰਿ ਪਰਾ ॥੪॥

[੧੯੮] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੬੪)

ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਨਾਵਟੁ ਰਾਮ ਸਰਿ ਕੀਜੈ ॥ ਭੋਲਿ ਮਹਾ ਰਸੁ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਜੈ ॥੧॥

ਰਹਾਉ ॥ ਨਿਰਮਲ ਉਦਭੁ ਗੋਵਿੰਦ ਕਾ ਨਾਮ ॥ ਮਜਨੁ ਕਰਤ ਪੂਰਨ ਸਭਿ ਕਾਮ ॥੧॥

ਸੰਤਸੰਗਿ ਤਹ ਗੋਸਟਿ ਹੋਇ ॥ ਕੋਟਿ ਜਨਮ ਕੇ ਕਿਲਵਿਖ ਖੋਇ ॥੨॥

ਸਿਮਰਹਿ ਸਾਧ ਕਰਹਿ ਆਨੰਦੁ ॥ ਮਨਿ ਤਨਿ ਰਵਿਆ ਪਰਮਾਨੰਦੁ ॥੩॥

ਜਿਸਹਿ ਪਰਾਪਤਿ ਹਰਿ ਚਰਣ ਨਿਧਾਨ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤਿਸਹਿ ਕੁਰਬਾਨ ॥੪॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਸਕਾਰ^੧

ਨੌ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵੇਲੇ ਅਤੇ ਸੰਮਤ ੧੭੫੬ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਸਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਭੀ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ^੨ ਦੇਣ ਦੀ ਰੀਤਿ ਸੀ। ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ੧ ਵੈਸਾਖ ੧੭੫੬ ਨੂੰ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਿਆ ਕੇ ਸੂਰਬੀਰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਰਚਿਆ ਅਤੇ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਦੇਣ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਬਤੌਰੀ ਬੰਦ ਕੀਤੀ। [ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ]

੧ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਅਸ਼ਨਾਨ ਤੋਂ ਸ਼ਰੀਰ ਮੇਲ ਅਤੇ ਰਾਮਦਾਸ ਦੇ ਬਚਨ ਰੂਪੀ ਜਲ ਵਿੱਚ ਮਨ ਦਾ ਅਸ਼ਨਾਨ ਬਰਨ ਤੋਂ ਸਭ ਪਾਪ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

੨ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਕਾਰ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹਨ—ਉੱਤਮ, ਮੱਧਮ, ਨਿਖਿੱਧ।

(ੳ) ਉੱਤਮ ਸੰਸਕਾਰ ਉਹ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰ ਕੇ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੁਝ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਅਰ ਜੋ ਧਾਰਮਿਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਧਾਰੇ ਜਾਣ, ਉਹ ਸ਼ਰੀਰ ਤਥਾ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਦਾ ਧਾਰਨ ਹੋਣ, ਜੈਸੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਸਕਾਰ ਸਮੇਂ ਕੱਛ, ਕ੍ਰਿਪਾਨ, [ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਭੇਦ] ਸਿੱਖ ਧਾਰਦੇ ਹਨ।

(ਅ) ਮੱਧਮ ਸੰਸਕਾਰ ਉਹ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਵਾਰਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਐਸੇ ਧਾਰੇ ਜਾਣ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਰੀਰ ਅਰ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਾ ਪਹੁੰਚੇ, ਜੈਸੇ ਜਟਾ, ਰਸਮ, ਜਨੇਊ, ਕੰਠੀ ਆਦਿਕ ਨੌਕ ਧਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

(ੲ) ਨਿਖਿੱਧ (ਨਿਕ੍ਰਿਸ਼ਟ) ਸੰਸਕਾਰ ਉਹ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰ ਕੇ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਖੰਡਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਰ ਦੇਹ ਤਥਾ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਕੋਈ ਹਿਤ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ, ਜੈਸੇ ਕਰਨ-ਵੇਧ, ਸੁਨਤ (ਖ਼ਰਨਾ), ਮੁੰਡਨ ਆਦਿਕ।

੩ ਚਰਨ ਧੋਇ ਰਹਰਾਸਿ ਕਰਿ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਸਿਖਾਂ ਪੀਲਾਇਆ।

(ਭਾਈ ਕੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੧, ਪਉੜੀ ੨੩)

ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਆਸਾਮ ਦੇ ਰਾਜਾ ਰਤਨ ਰਾਇ ਨੂੰ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਦਿੱਤਾ।...

“ਇਸ ਕਹਿ ਪਦ ਅਰਥਿੰਦ ਪਥਾਰੇ। ਪਾਹੁਲ ਦਈ ਭਾਗ ਜਿਸ ਭਾਰੇ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਿਜ ਮੰਤ੍ਰ ਦ੍ਰਿਤਾਯੋ॥”...

(ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਸੁ:, ਕੁਤ ੧, ਅੰਸੁ ੨੩)

ਭਾਈ ਦੇਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਹਿਤਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—

ਪ੍ਰਥਮ ਰਹਤ ਇਹ ਜਾਨ, ਖੰਡੇ ਕੀ ਪਾਹੁਲ ਛਕੇ ।

ਸੋਈ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਅਵਰ ਨ ਪਾਹੁਲ ਜੋ ਲਏ ।

ਕਵਿ ਸੈਨਾਪਤਿ ਜੀ ਗੁਰੂ ਸੋਭਾ^੧ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—

ਦੇ ਖੰਡੇ ਕੀ ਪਾਹੁਲ ਤੇਜ ਬਢਾਇਆ* ।

ਖੰਡੇ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਗੀਤਿ ਇਹ ਹੈ :—

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਅਭਿਲਾਖੀ ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਹੋਣ, ਉਹ ਕੇਸੀ ਅਥਨਾਨ ਕਰ ਕੇ ਸਵੱਛ ਲਿਬਾਸ ਪਹਿਨ ਕੇ 'ਗਾੜ੍ਹੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ (ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ) ਸਜਾ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਸੰਮੁਖ ਹਾਜ਼ਿਰ ਹੋਣ । ਖਾਲਸਾ ਧਰਮ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਅਰ ਏਕਾਗਰ ਮਨ ਕਰ ਕੇ ਵਾਹਗੁਰੂ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹੋਏ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਖਲੋਣ । [ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ]

ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਬੁਣੇ ਹੋਏ ਸਰਵਾਂਗ ਪੂਰਨ ਰਹਤਵਾਨ ਪੰਜ ਸਿੰਘ^੧ ਨਿਰਮਲ, ਅਰੋਗ ਅਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਧਾਰੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੌਹ ਵਧੇ ਨਹੀਂ ਅਰ ਨਾ ਕਿਸੇ ਉਂਗਲ ਤੇ ਛੱਲਾ ਛਾਪ ਪਹਿਨਿਆ ਹੈ, ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਲੈ ਕੇ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧ ਕੇ ਸਰਬ ਲੋਹ ਦੇ ਨਿਰਮਲ ਬਰਤਨ ਵਿੱਚ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਦਾ ਸੁੱਧ ਜਲ ਅਰ ਪਤਾਸੇ ਪਾ ਕੇ ਖੰਡਾ ਫੇਰਦੇ ਹੋਏ ਬੀਰਾਸਨ ਬੈਠ ਥੇ :—

੧ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਓਕਾ ਨਿਖਾਰੀ ਕਵਿ ਸੈਨਾਪਤਿ ਜੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਵੰਜਾ ਕਵੀਆਂ [ਸੈਨਾਪਤਿ ਕਵੀ] ਵਿੱਚ ਆਈ ਹੈ। ਇਹ "ਗੁਰੂ ਸੋਭਾ" ਗ੍ਰੰਥ ਸੈਨਾਪਤਿ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ, ਜੋ ਸੰਮਤ ੧੭੬੮ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਵੀ ਨੇ ਚਾਣਕਸ਼ ਨੀਤੀ ਦਾ ਉਲਥਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਹਾ ਕਿ ਚਣਾਕੇ ਦੇ ਏਸ ਦੌਰੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ :—

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਕੀ ਸੋਭਾ ਮੈਂ ਲੇਖਕ ਪਰਮ ਸੁਜਾਨ ।

ਚਾਣਾਕੇ ਭਾਸ਼ਾ ਕਰੀ ਕਵਿ ਸੈਨਾਪਤਿ ਮਾਨ ।

■ [ਪਜਾਮਾ] ਬਹੁਤ ਗੁਰਦੁਆਰੇਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਅਤੇ ਫਕਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਜਾਮਾ (ਸਲਵਾਰ) ਪਹਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ, ਪਰ ਇਹ ਕੇਵਲ ਮਨਕਲਪਿਤ ਥਾਤ ਹੈ, ਕੱਛ ਦੇ ਉੱਪਰ ਜੋ ਕੋਈ ਪਜਾਮਾ ਪਹਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਰਹਿਤ ਵਿਰੁੱਧ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ।

੩ [ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਵਾਲਾ ਖਾਸ ਕੁਲ ਦਾ] ਕਈ ਖਾਨਦਾਨ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਕੁਲ ਪੁਰੋਹਿਤ ਵਾਂਗ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਭੀ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਵੰਸ਼ ਦਾ ਅਥਵਾ ਗੱਦੀ-ਨਸ਼ੀਨ ਬੁਟਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਖਾਲਸਾ ਗੀਤਿ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਖਾਸ ਕੁਲ ਜਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਗੱਦੀ ਦੀ ਮਾਲਕ ਰਹਤਵਾਨ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾਮਾ ਸਿੱਖ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਲਈ ਬੁਟਨਾ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ। ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਵੰਸ਼ਕੀਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦੇ ।

* (੩੪ ॥ ੧੫੦ ॥ ਅਧਿ: ੫)

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਬਾਣੀ

ਯਥਾ ਕ੍ਰਮ ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ—ਜਪੁ, ਜਾਪੁ, ਸਵਯੇ^੧, ਚੌਪਈ^੨ ਅਤੇ ਅਨੰਦ^੩ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ^੪। ਬਾਣੀ ਦਾ ਭੋਗ ਪੈਣ ਪਰ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਕੇ ਸੰਗਤਿ ਦੀ ਆਗਯਾ ਲੈ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਜਾਵੇ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਜਗਯਾਸੂ ਨੂੰ ਬੀਰਾਸਨ ਬੈਠਾ ਕੇ ਪੰਜ ਚੁਲੇ, 'ਬੋਲ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ, ਬੋਲ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ, ਗਜਾ ਕੇ ਛਕਾਏ ਜਾਣ, ਪੰਜ ਛੱਟੇ ਨੇਤ੍ਰਾਂ 'ਤੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਪੰਜ ਕੇਸਾਂ 'ਤੇ। ਹਰੇਕ ਚੁਲੇ ਅਤੇ ਛੱਟੇ ਨਾਲ ਛਕਾਉਣ ਵਾਲਾ 'ਬੋਲ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ, ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ' ਅਤੇ ਛਕਣ ਵਾਲਾ ਵੀ 'ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ, ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ' ਗਜਾਵੇ।

[ਸੁਨਹਿਰੀਆ ਭਾਈ] ਬਾਣੇ ਵਿੱਚ ਬਚਿਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਿੰਘਣੀ ਨੂੰ ਪਿਆ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵਾਰੋ ਵਾਰੀ ਬਾਣਾ ਦੇ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਿਆ ਕੇ ਸੁਨਹਿਰੀਏ ਭਾਈ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ।

[ਨਾਮ ਰੱਖਣਾ] ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੁਕਮ ਲੈ ਕੇ ਅੱਖਰ ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਮ ਰੱਖੇ ਜਾਣ। ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਕੌਰ ਹੋਵੇ।

ਜੇ ਜਨਮ ਸੰਸਕਾਰ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਅੱਖਰ ਲੈ ਕੇ ਨਾਮ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਖੰਡੇ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਮੇਂ ਨਾਮ ਬਦਲਣ ਦੀ ਗੱਤਿ ਨਹੀਂ।

ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ^੫ ਦਾ ਪੰਜ ਵਾਰ ਪਾਠ ਕਰਾ ਕੇ ਖਾਲਸਾ ਧਰਮ ਦੀ ਰਹਿਤ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ—

ਵਿਧਿ ਵਾਕਯ—

੧) ਅੱਜ ਤੁਹਾਡਾ ਜਨਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਿਛਲੀ ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ, ਵਰਣ, ਗੋਤ, ਮਜ਼ਹਬ ਆਦਿਕ ਸਭ ਮਿਟ ਗਏ ਹਨ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣਾ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਮੰਨ ਕੇ ਜਨਮ ਪਟਨੇ ਦਾ ਅਰ [ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖਿਆ] ਵਾਸੀ^੬ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੀ ਜਾਣਨੀ।

੧ ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਦੇ ਦਸ ਸਵਯੇ ਸ਼ਾਵਗ ਸ਼ੁੱਧ ਆਦਿ।

੨ ਬੇਨਤੀ ਚੌਪਈ—'ਗਮਗੀ ਕਰੇ ਹਾਥ ਏ...' ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 'ਦੁਸ਼ਟ ਦੋਖ ਤੇ ਲੋਹੁ ਬਚਾਈ' ਤੱਕ।

੩ ਮੁੱਢ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਪੋਤੀਆਂ ਤੇ ਅਖੀਰਲੀ ੪੦ਵੀਂ ਪੋਤੀ।

੪ ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਥੂ ਦੀ ਸੇਮਤੀ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਤਰਕ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ੫ ੧੯ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

੬ ਇਸ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਗੁਰਵੰਧੀ ਬਣੇ ਹੋ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਵਿਵਹਾਰਿਕ ਲਿਖਤ ਪੜ੍ਹਤ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਜਨਮ ਅਰ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਉਂ ਛੱਡ ਕੇ ਪਟਨੇ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਦਾ ਨਾਉਂ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੀਦੇ।

- ੨) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਨਿੱਤਰ ਬਨਾਨ ਕਰਨਾ, ਔਰ ਕ੍ਰਿਆ ਅਤਿ ਸਵੱਛ ਰੱਖਣੀ ।
- ੩) ਜਪੁ, ਜਾਪੁ, ਸਵੈਯੇ, ਰਹਰਾਸਿ ਅਤੇ ਸੋਹਲੇ ਦਾ ਨੇਮ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ।
- ੪) ਕੇਸ, ਕ੍ਰਿਪਾਨ [ਤਲਵਾਰ] ਕੱਛ, ਕੰਘਾ ਅਤੇ ਕੜਾ, [ਪੰਜ ਕੱਕੇ] ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਦੀ ਰਹਤ ਰੱਖਣੀ ।
- ੫) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਆਪ ਸਭ ਗੁਰੁਭਾਈ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਖਾਨ, ਪਾਨ, ਵਰਤਣ, ਵਿਵਹਾਰ ਆਦਿਕ ਦਾ ਵਰਤਾਉ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਭਾਈਆਂ ਜੋਹਾ ਕਰਨਾ ।
- ੬) ਦਸ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਰੂਪ ਜਾਣਨਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨਣਾ, ਅਰ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਜਾਣ ਕੇ ਮਨੋਂ ਤਨੋਂ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਔਰ ਆਗਿਆ ਪਾਲਣੀ ।
- ੭) ਧਰਮ ਕਿਰਤ ਕਰ ਕੇ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰਨਾ ।
- ੮) ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਵਿੱਚੋਂ ਦਸੋਂਧ [ਦਸਵਾਂ ਹਿੱਸਾ] ਗੁਰੂ ਅਰਥ ਕੱਢ ਕੇ ਪੰਥ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਵਾਸਤੇ ਪੰਥ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਅਰਪਨ ਕਰਨਾ ।
- ੯) ਪਰਉਪਕਾਰ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦੇਹ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਪਰਮ ਕਰਤਵਜ ਸਮਝਣਾ ।
- ੧੦) ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ, ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਦਾ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਪੂਰੇ ਗਿਆਤ ਹੋਣਾ, ਬਸਤ੍ਰ ਵਿਦਯਾ ਅਤੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਦੇ ਪੂਰੇ ਅਭਿਆਸੀ ਬਣਨਾ ।
- ੧੧) ਮਨ ਨੀਵਾਂ ਮਤਿ ਉੱਚੀ ਰੱਖਣੀ ।
- ੧੨) ਦਸਤਾਰਾ ਕੌਮੀ ਚਿੰਨ੍ਹ ਤੇ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਰੱਖਕ ਸਮਝ ਕੇ ਸੀਸ ਸਜਾਉਣਾ ।
- ੧੩) ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਸਤਸੰਗ ਕਰਨਾ ।
- ੧੪) ਮਰਨੇ ਪਰਨੇ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਸੰਸਕਾਰ ਗੁਰਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਨੇ ।
- ੧੫) ਗੁਰਮਤ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਪੂਰਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ।
- ੧੬) ਗੁਰਪੁਰਖਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋੜ ਮੇਲ ਉਤਸ਼ਾਹ ਔਰ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ ।
- ੧੭) ਆਪਣੇ ਮਾਲਿਕ ਦੇ ਪੱਕੇ ਨਿਮਕ-ਹਲਾਲ ਰਹਿਣਾ ।
- ੧੮) ਖਾਲਸਾ ਧਰਮ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ “ਜਥੇਬੰਦੀ” ਦੇ ਗੂੜ੍ਹ ਮੰਤਵਜ ਦੇ ਲਾਭ ਸਮਝ ਕੇ ਇਕ ਸੂਤ ਵਿੱਚ ਪਰੋਏ ਰਹਿਣਾ ।
- ੧੯) ਲੜਕੇ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਅਣਵਿੱਧ ਰੱਖਣਾ ਅਤੇ ਪੁੱਤ੍ਰੀਆਂ [ਅਣਵਿਧੇ] ਨੂੰ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਜਿਹਾ ਜਾਣ ਕੇ ਵਿਵਹਾਰਕ ਔਰ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਦਯਾ ਦੇ ਕੇ ਲਾਯਕ ਬਣਾਉਣਾ ।

੨੦) ਜੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਧਰਮ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਸੰਗਤਿ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਤਨਖਾਹ ਬਖਸ਼ਵਾ ਲੈਣੀ ।

ਨਿਸ਼ੇਧ ਵਾਕਯ—

੨੧) ਇਕ ਅਕਾਲ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਾ, ਅਵਤਾਰ ਔਰ ਪੈਗੰਬਰ ਦੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ।

੨੨) ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣਾ ।

੨੩) ਜੰਤ੍ਰ, ਮੰਤ੍ਰ, ਬਕੁਨ, ਮਹੁਰਤ, ਗ੍ਰਹ, ਰਾਸ਼ੀ, ਸ਼ੁਧ, ਹੋਮ ਅਤੇ ਤਰਪਣ ਆਦਿਕ ਭਰਮ ਰੂਪ ਕਰਮਾਂ ਪਰ ਸ਼ਰਧਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ।

੨੪) ਸਿੱਖ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਨਾਲ ਸਾਕ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ।

੨੫) ਮੀਟੇ ਮਸੰਦ, ਧੀਰਮਲੀ, ਰਾਮਰਾਈ, ਨੜੀ ਮਾਰ, ਕੁੜੀ ਮਾਰ ਅਤੇ ਸਿਰਗੁੰਮਾਂ^੧ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ-ਵਿਹਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ^੨ । [ਸਿਰ ਗੁੰਮੇ] ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਕੋਈ ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਧੜੇ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਫੈਲਾਏ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਗੁਰਿਆਈ ਬਾਪ ਕੇ ਦਸ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਆਸ਼ਰਜ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਚੱਲੇ ਉਸ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਵਰਤਣਾ ।

੨੬) ਚੋਰੀ, ਯਾਰੀ, ਝੂਠ, ਅਨਯਾਯ, ਨਿੰਦਾ, ਛਲ, ਕਪਟ, ਵਿਸ਼੍ਵਾਸਘਾਤ, ਜੁਆ ਆਦਿਕ ਅਵਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ ।

੨੭) ਮਦਿਰਾ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਅਮਲ (ਨਸ਼ੇ) ਖੁੱਧੀ ਅਤੇ ਬਲ-ਵਿਨਾਸ਼ਕ ਜਾਣ ਕੇ ਨਹੀਂ ਵਰਤਣੇ ।

੨੮) ਸਿੱਖ ਦਾ ਅਧੁਰਾ ਨਾਉਂ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ।

੨੯) ਬਚਨ ਕਰ ਕੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹਾਰਨਾ ।

੩੦) ਚੰਚਲ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਪਹਿਰਨੇ ਯੋਗਜ ਕਸੁੰਭੇ ਆਦਿਕ ਰੰਗ ਔਰ ਗਹਿਣੇ ਨਹੀਂ ਪਹਿਰਨੇ, ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਭੂਸ਼ਣ ਸਮਝ ਕੇ ਸਦੇਵ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ।

੩੧) ਕੁੱਠਾ, ਤਮਾਕੂ, ਮੁੰਡਨ ਅਤੇ ਪਰ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਧਰਮ-ਨਾਸ਼ਕ ਜਾਣ ਕੇ ਸਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ^੩ ।

੩੨) ਕਿਸੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਾ ਅਤੇ ਮੜੀ ਮੱਠ ਪੁਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਅਰਪਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ।

੩੩) ਕਿਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸੁੱਖਣਾ ਨਹੀਂ ਸੁੱਖਣੀ ।

੧ ਸਿਰ ਖੁਥਾ, ਢੂੰਢੀਆ, ਤਾਵ ਅਨੀਸ਼ੁਰਵਾਦੀ ।

੨ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੇਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਮਨਮਤ ਰਿਆਗ ਕੇ ਗੁਰਮਤ ਧਾਰਨ ਕਰੇ, ਉਸ ਨਾਲ ਭਾਈਆਂ ਜਿਹਾ ਵਰਤਾਉ ਕਰਨਾ ।

੩ ਦੇਖੋ, ਚਾਵ ਤਨਖਾਹ ।

- ੩੪) ਬੇਗਾਨਾ ਹੱਕ (ਰਿਸ਼ਵਤ ਆਦਿਕ) ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ।
- ੩੫) ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਤੀਰਥ ਅਥਵਾ ਧਾਮ ਨਹੀਂ ਸਮਝਣਾ ।
- ੩੬) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਜਿਤਨੇ ਭੇਖ ਮਾੜ੍ਹ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਸਿਦਕੀ ਸਿੱਖ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਵਰਤਣਾ, ਕਦੇ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ, ਈਰਖਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ, ਅਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹਾਨੀ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਸੰਕਲਪ^੧ ਤੱਕ ਮਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਣਾ । “ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ” ਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਸਭ ਦਾ ਹਿੱਤ ਚਾਹੁਣਾ ।
- ੩੭) ਕਲਫ਼ ਨਹੀਂ ਲਾਉਣੀ, ਚਿੱਟੇ ਕੇਸ ਨਹੀਂ ਚੁਗਣੇ ।
- ੩੮) ਕੰਨਯਾ ਦਾ ਧਨ ਅੰਗੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ।
- ੩੯) ਯਾਚਨਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ।
- ੪੦) ਰਣ ਵਿੱਚ ਪਿੱਠ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ।
- ੪੧) ਰੋਮਾਂ ਦਾ ਰੰਗ ਬਦਲਣ ਲਈ ਕੋਈ ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਵਰਤਣਾ । ਰੋਮ ਸਰੀਰ ਦਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕੱਟਣਾ ।
- ੪੨) ਹੁਕਈ ਦੇ ਹੱਥ ਦਾ, ਅਣ-ਅੰਮ੍ਰਿਤੀਏ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਖਾਣਾ ।
ਇਸ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਵਾਲਾ (ਵਾਲੇ) “ਸਤਿ ਬਚਨ” ਆਖ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਢੇ (ਨਿਵਾਉਣ) ।
- ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ‘ਅਨੰਦ’ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਰਤੇ । ਅੰਮ੍ਰਿਤੀਏ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਾਲੇ ਬਾਟੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਰਤਾਇਆ ਜਾਵੇ । ਸਹਿਜਧਾਰੀਆਂ [ਸਹਿਜਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਗੀਤਿ] ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਦੀ ਗੀਤਿ ਉਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਜਨਮ ਸੰਸਕਾਰ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਸਕਾਰ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਥਵਿ ਸੈਨਾਪਤਿ, ਗੁਰੂ ਸ਼ੋਭਾ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਸੰਖੇਪ ਨਾਲ ਇਹ ਲਿਖਦਾ ਹੈ :—
- ਚੇਤ ਮਾਸ ਬੀਤਯੋ ਸਕਲ ਮੇਲਾ ਭਯੋ ਅਪਾਰ ।
ਬੈਸਾਖੀ ਕੇ ਦਰਸ ਪੈ^੨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਿਯੋ ਬਿਚਾਰ^੩ ॥੨॥੧੧੮॥...
- ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕਰੀ ਖੁਸੀ ਸੰਗਤਿ ਕਰੀ ਨਿਹਾਲ ।
ਕਿਯੋ ਪ੍ਰਗਟ ਤਬ ਖਾਲਸਾ ਬੁਕਯੋ ਸਰਬ ਜੰਜਾਲ^੪ ॥੩॥੧੨੦॥

੧ ਜੇ ਕੋਈ ਨਿਯਮਾਂ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਚੱਲਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਰਸਤੇ ਪਰ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ, ਪਰ ਵਿਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਪਣੇ ਅੰਗ ਛੇਦਨ ਕਰ ਕੇ ਕੋਈ ਉੱਨਤੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ।

੨ ੧ ਵੈਸਾਖ ਸੰਮਤ ੧੭੫੬ । ੩ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ।

੪ ਅਨਯਮਤੀਆਂ ਦਾ ਭਰਮ ਜੰਜਾਲ ।

ਸਭ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲੀ ਸੁਭ ਸਤਿਨਾਮ ਕੇ ਤੀਰ ।
 ਕੇਤਕ ਸੁਨ ਭਏ ਖਾਲਸਾ, ਕੇਤਕ ਭਏ ਅਧੀਰ^੧ ॥੫॥੧੨੧॥
 ਤਜ ਮਸੰਦ, ਪ੍ਰਭੁ ਏਕ ਜਪ, ਯਹਿ ਬਿਬੇਕ ਤਹਾਂ ਕੀਨ ।
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੋ ਸੇਵਕ ਮਿਲੇ, ਨੀਰ ਮੱਧ ਜਯੋਂ ਮੀਨ ॥੬॥੧੨੨॥...
 ਸਿਰ ਗੁੰਮਨ^੨ ਕੇ ਮੁਖ ਨਹੀਂ ਲਾਗੇ । ਪਾਂਚਨ^੩ ਕੇ ਸਬ ਸੰਗ ਤਿਆਗੇ ।... [ਸਿਰ ਗੁੰਮ]
 ਹੁਕਾ ਤਿਆਗੇ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਵੇ । ਇਛਾ ਭੋਜਨ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪਾਵੇ ।
 ਭੱਦਰ ਤਿਆਗ ਕਰੋ ਰੇ ਭਾਈ । ਤਬ ਸਿੱਖਨ ਯਹ ਬਾਤ ਸੁਨਾਈ ॥੨੧॥੧੩੭॥
 ਸੰਗਤਿ ! ਭੱਦਰ ਮਤਿ ਕਰੋ, ਖੁਰ^੪ ਨਾ ਲਾਵਉ ਸੀਸ ।
 ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਕੋਈ ਮਰੇ, ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਰੀ ਹਦੀਸ^੫ ॥੨੪॥੧੪੦॥...
 ਦੇ ਖਾਂਡੇ ਕੀ ਪਾਹੁਲ ਤੇਜ ਬਢਾਇਆ ।
 ਜੋਰਾਵਰ ਕਰਿ ਸਿੰਘ ਹੁਕਮ ਵਰਤਾਇਆ ।

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸ਼ੋਭਾ, ਧਿਆਇ ੫)

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ (ਬ੍ਰਹਮ ਮੁਹੂਰਤ)

ਪਹੁ ਪਾਟਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਰਾਤੀ ਦਾ ਪਿਛਲਾ ਹਿੱਸਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ੋਰ ਸ਼ਰਾਬਾ
 ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਮੇਦਾ ਸਾਫ਼ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਭੁੱਖਿ ਬ੍ਰਿਤਿ ਨਿਰਮਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ,
 ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਾਗ ਕੇ ਅਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਪਰਮ ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਲਿਵ ਲਗਾ
 ਕੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਣ ਅਰ ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਦਾ ਅਰਥ ਵਿਚਾਰ ਸਹਿਤ ਪਾਠ ਕਰਨਾ
 ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਨਿਯਮ ਹੈ ।

ਜਪੁ (੪)

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਸਚੁ ਨਾਉ ਵਡਿਆਈ ਵੀਚਾਰੁ^੧ ॥

[੨੫੫] ਗਉੜੀ ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੨੫)

ਝਾਲਾਘੇ^੨ ਉਠਿ ਨਾਮੁ ਜਪਿ, ਨਿਸਿ ਬਾਸੁਰ ਆਰਾਧਿ ॥

ਕਾਰੂ^੩ ਤੁਝੈ ਨ ਬਿਆਪਈ, ਨਾਨਕ ਮਿਟੈ ਉਪਾਧਿ ॥੧॥

[੭੩੪] ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪ (੧੦)

ਹਰਿ ਧਨੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੈ ਵਤੈ ਕਾ ਬੀਜਿਆ,

ਤਗਤ ਖਾਇ ਖਰਚਿ ਰਹੇ ਨਿਖੁਟੈ ਨਾਹੀ ॥

੧. ਬਾਯਰਾਂ ਨੇ ਚਮਕਦੀ ਸ਼ਿਪਾਨ ਵੇਖ ਕੇ ਧੀਰਜ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ।

੨. ਸੈਨਾਪਤਿ ਨੇ ਸਿਰ ਗੁੰਮ ਉਸ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਮੋਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ।

੩. ਮੀਣਾ, ਮਸੰਦ, ਧੀਰਮਲੀਆ, ਰਾਮਗਾਈਆ, ਸਿਰ ਗੁੰਮ । ੪ ਉਸਤਰਾ, ਖੁਰ ।

੫. ਹਦਾਯਤ । ੬. ਹੋਰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ
 ਪਰ ਸੈਨਾਪਤਿ ਨੇ ਇਹ ਸੰਸਾ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ੭. ਸਾਮਾਨਯ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਵੇਲੇ
 ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੋਵੇ, ਉਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਹੈ ।

੮. ਝਨਾ-ਆਗੇ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਪਹੁ ਫਟਣ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ । ੯. ਕਲੇਸ਼, ਭੁਰੇਵਾਂ ।

[੭੪੩] ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ (੩੦)

ਪ੍ਰਾਤਹਥਾਨਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਉਚਾਰੀ ॥ ਈਤ ਉਤ ਕੀ ਓਟ ਸਵਾਰੀ ॥੧॥...
ਪ੍ਰਭੁ ਅਥਿਨਾਸੀ ਰੈਣਿ ਦਿਨੁ ਗਾਉ ॥ ਜੀਵਤ ਮਰਤ ਨਿਹਚਲੁ ਪਾਵਹਿ ਥਾਉ ॥੨॥

[੧੧੮੫] ਬਸੰਤ ਮਹਲਾ ੫ (੧੯)

ਉਠਿ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰਹੁ ਪਰਭਾਤੇ, ਸੋਏ ਹਰਿ ਆਰਾਧੇ ॥

[੧੩੮੩] ਸਲੋਕ—ਫਰੀਦ

ਫਰੀਦਾ ਪਿਛਲ ਰਾਤਿ ਨ ਜਾਗਿਓਹਿ ਜੀਵਦਤੈ ਮੁਇਓਹਿ ॥
ਜੇ ਤੈ ਰਬੁ ਵਿਸਾਰਿਆ, ਤ ਰਬਿ ਨ ਵਿਸਰਿਓਹਿ ॥੧੦੭॥

[੧੩੮੪] ਸਲੋਕ—ਫਰੀਦ

ਪਹਿਲੈ ਪਹਰੈ ਫੁਲਝਾ, ਫਲੁ ਭੀ ਪਛਾ ਰਾਤਿ ॥
ਜੋ ਜਾਗੰਨਿ ਲਹੰਨਿ ਸੇ ਸਾਈ ਕੰਨੋ ਦਾਤਿ ॥੧੧੨॥

ਵਾਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ੧੨

ਕੁਰਬਾਣੀ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਪਿਛਲ ਰਾਤੀ ਉਠਿ ਬਹੰਦੇ ।
ਕੁਰਬਾਣੀ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਵੇਲੈ ਸਰਿ ਨਾਵੰਦੇ । (੨)

ਵਾਰ ੨੬

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੈ ਨਾਵਣਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਪੁ ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰੁ ਜਪਾਇਆ । (੪)

ਵਾਰ ੪੦

ਗੁਰਸਿਖ ਭਲਕੇ ਉਠ ਕਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੈ ਸਰੁ ਨਾਵੰਦਾ । (੧੧)

੧ ਵੇਲੈ ਸਿਰ, ਠੀਕ ਵਰਤ ਪਰ । ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮੀ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਿਰ ਨਾਉਣ (ਕੋਸੀ ਸ਼ਨਾਨ) ਦੀ ਆਗਾਜਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇਂਦੇ ਹਨ :— [ਕੋਸੀ ਸ਼ਨਾਨ]

ਮਹਲਾ ੧ ਵਾਰ ਮਾਭ (੨੬)

ਮੋਇਆ ਜੀਵਦਿਆ ਗਤਿ (ਸੁੱਧੀ ਹੋਵੇ), ਜਾ ਸਿਰਿ ਪਾਈਐ ਪਾਣੀ ॥

ਐਰ ਸਾਖੀ ਪ੍ਰਮਾਣ—“ਜੇ ਮੇਰਾ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਾਤਥਾਨ ਨਹਾਵੈਗਾ, ਸਿਰ ਪਾਣੀ ਠੰਢਾ ਪਾਵੇਗਾ, ਤਿਸ ਦੀ ਪਰਮ ਗਤਿ (ਪਵਿੱਤਰਤਾ) ਹੋਵੇਗੀ ।” ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਸਾਖੀ ਵਿੱਚ “ਗਤਿ” ਪਦ ਸੁਧੀ ਦਾ ਬੋਧਕ ਹੈ, ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਈ ਦੇਖੋ—

ਸੋਗਠਿ ਮਹਲਾ ੧

ਨਿਰਮਲੁ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਸਦ ਕੁਰਮਤਿ, ਅੰਤਰਿ ਕੀ ਗਤਿ ਤਾਹੀ ਜੀਉ ॥

[ਸੁੱਧੀ] [ਅਸੀਂ ਨਿੱਤ ਕੋਸੀ ਸ਼ਨਾਨ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਇਤਨੀ ਪਰਾਥਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਨਾਨ ਬਰ ਕੇ ਕੋਸੀ ਖੁਸ਼ਕ ਕਰ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਏ । ਕਿੰਨੇ ਕੋਸੀ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਅਜੇਹੀ ਦੁਰਗੰਧੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਘਾਸ ਬੈਠਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਦਮ ਨੱਕ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਸ਼ਨਾਨ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਵਾਸਤੇ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਅਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਵੈਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ । ਕਈ ਸਿੱਖ ਜਿਤਨੀ ਬਾਰ ਸੁਚੇਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨੀ ਬਾਰ ਹੀ ਸਰੋਬ ਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਬਰਮ ਕਾਡੀਆਂ ਦੀ ਨਕਲ ਹੈ, ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਅਜੇਹੇ ਸੁਭਰਮ ਨਹੀਂ ਹਨ । ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਸੁੱਧੀ ਰੱਖਣੀ ਸ਼ਿਰੋਮਣਿ ਨਿਯਮ । ਹੈ, ਪਰ ਅਜੇਹੀ ਸੁੱਧੀ ਨਹੀਂ ਜੇਹੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਕਈ ਥਾਈਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਨਾਨ ਪੰਜ ਵੇਲੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕੱਛ ਅਤੇ ਤੋਲੀਏ ਵਿੱਚੋਂ ਦੁਰਗੰਧ ਆਉਂਦੀ ਹੈ । ਭਾਵ ਸਰੀਰ ਅਰ ਨਿੱਤ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਵਸਤੂ ਸਵੱਛ ਹੋਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ ।]

ਇਸ਼ਟ (ਇਸ਼੍ਟ)

ਪ੍ਰਿਯ ਪੂਜਯ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਪੂਜਯ ਦੇਵ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਵੈਸ਼ਨਵਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਨੁ, ਸ਼ੈਵਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਵ ਅਤੇ ਸ਼ਾਕਤਿਕਾਂ ਦਾ ਸ਼ਕਤਿ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਟ ਕੇਵਲ ਜਗਤ ਨਾਥ ਕਰਤਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਦੇਵ ਨੂੰ ਜੋ ਇਸ਼ਟ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਧਰਮ ਤੋਂ ਅਗਿਆਨੀ ਹੈ। ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਦੀ ਤਾਈਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਿਖਯਾ

ਭਾਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸ਼ੁਦ੍ਰ, ਅਥਵਾ ਪੈਰ ਦੀ ਜੁੱਤੀ ਨਹੀਂ ਅਰ ਨਾ ਕਈ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਵਰਤਮਾਨ ਦਸ਼ਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿਰ ਦਾ ਤਾਜ ਹੈ, ਪਰ ਵਿਹਾਰ ਅਤੇ ਪਰਮਾਰਥ ਵਿੱਚ ਸਹਾਯਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ [ਅਰਧਾਂਗਿਨੀ] ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਦੀ ਗੱਤੀ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਪੁਰੁਸ਼ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਜਾ ਪਹੀਆ, ਅਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ—“ਲੋਕ ਵੇਦ ਗੁਣ ਗਿਆਨ ਵਿਚਿ, ਅਰਧ ਸਰੀਰੀ ਮੋਖ ਦੁਆਰੀ॥” ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ।

ਅੱਗੇ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਪਤਿਬ੍ਰਤ ਧਰਮ, ਸੁਭ ਆਚਰਣ, ਸੱਚਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਅਤੇ ਵਿਦਯਾ ਆਦਿਕ ਵਿਧਿਕਰਮਾਂ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਹੈ। ਵਿਭਚਾਰ, ਟੁਟੇ ਟਾਮਣੇ ਅਤੇ ਝੂਠੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਆਦਿਕ ਦਾ ਨਿਸ਼ੇਧ ਹੈ। ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਥਨਾਂ 'ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣਾ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਸੁਧਾਰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਦੀਆਂ ਅਧਿਕਾਰਣਾਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ।

[੪੭੩] ਮਹਲਾ ੧ ਵਾਰ ਆਸਾ (੧੯)

ਭੰਡਿ^੧ ਜੰਮੀਐ ਭੰਡਿ ਨਿੰਮੀਐ^੨, ਭੰਡਿ ਮੰਗਣੁ ਵੀਆਹੁ ॥

ਭੰਡਹੁ ਹੋਵੇ ਦੋਸਤੀ^੩, ਭੰਡਹੁ ਚਲੈ ਰਾਹੁ^੪ ॥

ਭੰਡੁ ਮੁਆ ਭੰਡੁ ਭਾਲੀਐ^੫, ਭੰਡਿ ਹੋਵੇ ਬੰਧਾਨੁ ॥

ਸੋ ਕਿਉ ਮੰਦਾ ਆਖੀਐ, ਜਿਤੁ ਜੰਮਹਿ ਰਾਜਾਨ^੬ ? ॥

੧ ਭਾਂਡਾ, ਇਸਤ੍ਰੀ।

੨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗਰਭ ਦੀ ਇਸਥਿਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਔਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੋਂ ਹੀ ਸੰਤਾਨ ਜਨਮ ਲੈਂਦੀ ਹੈ।

੩ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਆਸ਼ਰਮ ਦੇ ਨਿਰਥਾਹ ਵਾਸਤੇ ਸੁੱਧ ਅਤੇ ਸੱਚਾ ਪ੍ਰੇਮ।

੪ ਸੰਤਾਨ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਜਿਲਸਲਾ।

੫ ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਦਿਖਾਵਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਮਰਨ ਪਰ ਦੂਜੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹੋਣਾ ਜੋਗ ਹੈ।

੬ ਉਸ ਨੂੰ ਮੰਦਾ ਕਿਉਂ ਆਖੀਏ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਮਹਾਂ-ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਚਮਤਕਾਰੀ ਪੁਰੁਸ਼, ਜੋ ਧਰਮ ਅਤੇ ਨੀਤੀ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ? ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨਾ ਵਿਚਾਰਵਾਨਾਂ ਦਾ ਕਰਮ ਨਹੀਂ।

ਭੰਡਹੁ ਹੀ ਭੰਡੁ ਉਪਜੇ, ਭੰਡੈ ਬਾਝੁ ਨ ਕੋਇ ॥
 ਨਾਨਕ ਭੰਡੈ ਬਾਹਰਾ^੧ ਏਕੋ ਸਚਾ ਸੋਇ ॥
 ਜਿਤੁ ਮੁਖਿ ਸਦਾ ਸਾਲਾਹੀਐ ਭਾਗਾ ਰਤੀ ਚਾਰਿ^੨ ॥
 ਨਾਨਕ, ਤੇ ਮੁਖ ਉਜਲੇ ਤਿਤੁ ਸਚੈ ਦਰਬਾਰਿ^੩ ॥੨॥

[੪੯੪] ਗੁਜਰੀ ਮਹਲਾ ੪ (੭)

ਮਾਈ ਬਾਪ ਪੁਤ੍ਰ ਸਭਿ ਹਰਿ ਕੇ ਕੀਏ ॥
 ਸਤਨਾ^੪ ਕਉ ਸਨਬੰਧੁ ਹਰਿ ਕਰਿ ਦੀਏ ॥੧॥

[੧੭] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧ (੧੦)

ਜਾਇ ਪੁਛਹੁ ਸੋਹਾਗਣੀ, “ਤੁਸੀ ਰਾਵਿਆ^੫ ਕਿਨੀ ਗੁਣੀ?”
 ਸਹਜਿ ਸੰਤੋਖਿ ਸੀਗਾਰੀਆ, “ਮਿਠਾ ਬੋਲਣੀ ॥

[੩੧] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੩ (੪੬)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਦਾ ਸੋਹਾਗਣੀ, ਪਿਰੁ ਰਾਖਿਆ ਉਰ ਧਾਰਿ ॥
 ਮਿਠਾ ਬੋਲਹਿ ਨਿਵਿ ਚਲਹਿ, ਸੇਜੈ ਰਵੈ ਭਤਾਰੁ ॥
 ਸੋਭਾਵੰਤੀ ਸੋਹਾਗਣੀ ਜਿਨ ਗੁਰ ਕਾ ਹੇਤੁ ਅਪਾਰੁ ॥੨॥

[੫੦] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੫ (੯੩)

ਪੇਈਅਝੈ ਸਹੁ ਸੇਵਿ ਤੂੰ, ਸਾਹੁਰਝੈ ਸੁਖਿ ਵਸੁ ॥
 ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਚਜੁ^੬ ਅਚਾਰੁ^੭ ਸਿਖੁ, ਤੁਧੁ ਕਦੇ ਨ ਲਗੈ ਦੁਖੁ ॥੩॥

[੫੪] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀ (੨)

ਬਿਨੁ ਪਿਰ ਪੁਰਖੁ ਨ ਜਾਣਈ^੮, ਸਾਚੇ ਗੁਰ ਕੈ ਹੇਤਿ ਪਿਆਰਿ ॥੬॥

[੫੬] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀ (੫)

ਕਾਮਟਿ ਕਾਮਿ ਨ ਆਵਈ, ਖੋਟੀ ਅਵਗਣਿਆਰਿ ॥
 ਨਾ ਸੁਖੁ ਪੇਈਐ ਸਾਹੁਰੈ, ਭੁਠਿ ਜਲੀ ਵੇਕਾਰਿ ॥

੧ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਅਰਥਾਤ ਮਾਯਾ ਰਹਿਤ ਸ਼ੌਧ ਨਿਰੰਜਨ ।

੨ ਜਿਸ ਮੁਖ ਨਾਲ ਡਾਕ ਰੂਪ ਮਣੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ਤੁਸ਼ਿਤ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ “ਕਾਗਜ਼ ਸੰਦੀ ਪ੍ਰਤਲੀ ਤਉ ਨ ਤ੍ਰਿਆ ਨਿਹਾਰ ॥” ਐਸਾ ਕਹਿ ਕੇ ਜੇ ਭਿਰਥਾ ਦੋਸ਼ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ।

੩ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਮੁਖ ਉੱਜਲੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰ ਕੇ ਕ੍ਰਿਤਘਨਤਾ ਦਾ ਪਾਪ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਲਿਆ, ਬਲਕਿ ਕ੍ਰਿਤਗਤ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਬਕਬਾਦ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਰਸਨਾ ਗੰਦੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ।

੪ ਤਾਵ-ਨਰ ਨਾਰੀ ਸਰ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ । ੫ ਪਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕੀਤਾ, ਰੀਝਾਇਆ ।

੬ ਸੁਹਾਗਣੀ ਦਾ ਉੱਤਰ ਹੈ ਕਿ ਸੁਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਸੰਤੋਖ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ।

੭ ਤਲੇ ਕਰਮ । ੮ ਨੇਕ ਚਲਣ । ੯ ਪਤੀ ਬਿਨਾਂ ਬਾਕੀ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਥਵਾ ਨਪੁੰਸਕ ਰੂਪ ਜਾਣਦੀ ਹੈ ਤਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਤੀਬ੍ਰਤ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਪੱਕੀ ਹੈ । ਸੰਤਾਨ ਦੇ ਨਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਹੀ ਨਿੰਦਿਤ ਨਿਯੋਗ ਕੀਤਿ (ਨਿਯੋਗ) ਨੂੰ ਅਯੋਗਤਿ ਦਾ ਕਾਰਨ ਜਾਣਦੀ ਹੈ ।

ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਤਯਾਗ

[੭੨] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧ (ਜੋਗੀ ਅੰਦਰਿ)

ਦੋਹਰਾਣੀ^੧ ਕਿਆ ਨੀਸਾਣੀਆ ? ॥ ਖਸਮਹੁ ਘੁਬੀਆ ਫਿਰਹਿ ਨਿਮਾਣੀਆ ॥

ਮੈਲੇ ਵੇਸ ਤਿਨਾ ਕਾਮਣੀ, ਦੁਖੀ ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਇ ਜੀਉ ॥੭॥

[੮੫] ਮਹਲਾ ੧ ਵਾਰ ਸਿਰੀਰਾਗ (੭)

ਗਲੀ ਅਸੀ ਚੰਗੀਆ, ਆਚਾਰੀ ਬੁਰੀਆਹ ॥

ਮਨਹੁ ਕੁਸੁਧਾ ਕਾਲੀਆ, ਬਾਹਰਿ ਚਿਟਵੀਆਹ ॥

ਰੀਸਾ ਕਰਿਹ ਤਿਨਾਬੀਆ, ਜੋ ਸੇਵਹਿ ਦੁਰੁ ਖੜੀਆਹ ॥

ਨਾਲਿ ਖਸਮੇ ਰਤੀਆ, ਮਾਣਹਿ ਸੁਖਿ ਰਲੀਆਹ ॥

ਹੋਏ ਤਾਣਿ ਨਿਤਾਣੀਆ, ਰਹਹਿ ਨਿਮਾਨਣੀਆਹ ॥

ਨਾਨਕ ਜਨਮੁ ਸਕਾਰਥਾ, ਜੇ ਤਿਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਮਿਲਾਹ ॥੨॥

[੮੬] ਮਹਲਾ ੩, ਵਾਰ ਸਿਰੀਰਾਗ (੧੭)

ਮਨਮੁਖ ਮੈਲੀ ਕਾਮਣੀ, ਕੁਲਖਣੀ ਕੁਨਾਰਿ ॥

ਪਿਰੁ ਛੋਡਿਆ ਘਰਿ ਆਪਣਾ, ਪਰ ਪੁਰਖੈ ਨਾਲਿ ਪਿਆਰੁ ॥

ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਕਦੇ ਨ ਚੁਕਈ, ਜਲਈ ਕਰੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ॥

ਨਾਨਕ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਕੁਰੁਪਿਕੁਸੋਰਣੀ, ਪਰਹਰਿ ਛੋਡੀਭਤਾਰਿ ॥੧॥

[੮੭] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫ (੧੧)

ਸਾ ਗੁਣਵੰਤੀ ਸਾ ਵਡਭਾਗਣਿ ॥ ਪ੍ਰਤ੍ਰਵੰਤੀ ਸੀਲਵੰਤਿ ਸੋਹਾਗਣਿ ॥

ਰੂਪਵੰਤਿ ਸਾ ਸੁਘਾੜਿ ਬਿਚਖਣਿ, ਜੋ ਧਨ ਕੰਤ ਪਿਆਰੀ ਜੀਉ ॥੨॥

ਅਚਾਰਵੰਤਿ ਸਾਈ ਪਰਧਾਨੇ ॥ ਸਭ ਸਿੰਗਾਰ ਬਣੇ ਤਿਸੁ ਗਿਆਨੇ ॥

ਸਾ ਕੁਲਵੰਤੀ ਸਾ ਸਭਰਾਈ ਜੋ ਪਿਰਿ ਕੈ ਰੰਗਿ ਸਵਾਰੀ ਜੀਉ ॥੩॥

ਮਹਿਮਾ ਤਿਸ ਕੀ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਏ ॥ ਜੋ ਪਿਰਿ ਮੇਲਿ ਲਈ ਅੰਗਿ ਲਾਏ ॥

ਥਿਰੁ ਸੋਹਾਗੁ ਵਰੁ ਅਗਮੁ ਅਗੋਚਰੁ, ਜਨ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰੇਮਿ ਸਾਧਾਰੀ ਜੀਉ ॥੪॥

੧ ਖੋਟੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀਆਂ, ਦੁਰਾਚਾਰੀਆਂ ।

੨ ਤਯਾਗ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਜਿੱਥੇ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਵਿਭਚਾਰਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਤਯਾਗ ਵਿਧਾਨ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਪਤੀ ਲਈ, ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ-ਬ੍ਰਤ ਵਿੱਚ ਪੱਕਾ ਹੈ । [ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਤਯਾਗ]

ਪ੍ਰਮਾਣ :- 'ਪਰ ਕੀ ਰਮਤੀ ਨਾਰੀ ਛੋਰ ।

ਜੋ ਅਪਨੀ ਦਿਵੀ ਹੈ ਠੋਰ ।' (ਰਤਨਮਾਲ)

੩ ਪ੍ਰੇਮ ਸਹਿਤ ਪਤੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਗ ਵਿੱਚ ਧਾਰਿਆ ਹੈ ।

[੩੭੧] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ (੩)

ਬਤੀਹ ਸੁਲਖਣੀ^੧ ਸਚੁ ਸੰਤਤਿ ਪੂਤ^੨ ॥ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਸੁਖੜ ਸਰੂਪ ॥
 ਇਛ ਪੂਰੇ ਮਨ ਕੰਤ ਸੁਆਮੀ ॥ ਸਗਲ ਸੰਤੋਖੀ ਦੇਰ^੩ ਜੇਠਾਨੀ ॥੩॥
 ਸਭ ਪਰਵਾਰੈ ਮਾਹਿ ਸਰੋਸਟ ॥ ਮਤੀ ਦੇਵੀ ਦੇਵਰ ਜੇਸਟ^੪ ॥
 ਧੰਨੁ ਸੁ ਗ੍ਰਿਹੁ ਜਿਤੁ ਪ੍ਰਗਟੀ ਆਇ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਸੁਖੇ ਸੁਖਿ ਵਿਹਾਇ^੫ ॥੪॥

[੩੭੨] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ (੨੮)

ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਮਿਟਾਵੈ, ਛੁਟਕੈ ਗੁਰਮਤਿ ਅਪੁਨੀ ਧਾਰੀ ॥
 ਹੋਇ ਨਿਮਾਣੀ ਸੇਵ ਕਮਾਵਹਿ, ਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਹੋਵਹਿ ਮਨਿ ਪਿਆਰੀ ॥੧॥
 ਸੁਣਿ ਸੁੰਦਰਿ ਸਾਧੂ ਬਚਨ ਉਧਾਰੀ ॥
 ਦੂਖ ਭੂਖ ਮਿਟੈ ਤੋਰੇ ਸਹਸਾ, ਸੁਖ ਪਾਵਹਿ ਤੂੰ ਸੁਖਮਨਿ ਨਾਰੀ^੧ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਚਰਣ ਪਖਾਰਿ ਕਰਉ ਗੁਰ ਸੇਵਾ, ਆਤਮ ਸੁਧੁ ਬਿਖੁ ਤਿਆਸ ਨਿਵਾਰੀ ॥
 ਦਾਸਨ ਕੀ ਹੋਇ ਦਾਸਿ ਦਾਸਗੀ, ਤਾ ਪਾਵਹਿ ਸੋਭਾ ਹਰਿ ਦੁਆਰੀ ॥੨॥
 ਇਹੀ ਅਚਾਰ ਇਹੀ ਬਿਉਹਾਰਾ, ਆਗਿਆ ਮਾਨਿ ਭਗਤਿ ਹੋਇ ਤੁਮਾਰੀ ॥
 ਜੋ ਇਹੁ ਮੰਤ੍ਰੁ ਕਮਾਵੈ ਨਾਨਕ, ਸੋ ਭਉਜਲੁ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੀ ॥੩॥

[੪੦੦] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ (੧੧੮)

ਭਰਤਾ ਕਹੈ ਸੁ ਮਾਨੀਐ, ਏਹੁ ਸੀਗਾਰੁ ਬਣਾਇ ਗੀ ॥
 ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਵਿਸਾਰੀਐ, ਏਹੁ ਤੰਬੁਲਾ^੧ ਖਾਇ ਗੀ ॥੨॥

[੫੫੭] ਵਡਹੰਸੁ ਮਹਲਾ ੧ (੨)

ਗੁਣਵੰਤੀ ਸਹੁ ਰਾਵਿਆ, ਨਿਰਗੁਣਿ ਕੁਛੇ ਕਾਇ ? ॥
 ਜੇ ਗੁਣਵੰਤੀ ਥੀ ਰਹੈ^੧ ਤਾ ਭੀ^੨ ਸਹੁ ਰਾਵਣ ਜਾਇ ॥੧॥

੧ ਬਤੀਹ ਸੁਲਖਣੀ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਪੂਰਨ ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਕਰ ਕੇ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ਅਨੇਕ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਬੁੱਧਿ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ੩੨ ਸੁਭ ਲੱਛਣ ਗਿਣੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬੁਣ ਕੇ ਅਸੀਂ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਹਿਤ ਅਰਥ ਇਥੇ ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ :- (ਬਤੀਹ ਸੁਲਖਣੀ)

੧. ਸੰਦਰਭਾ, ੨. ਸਵੱਛਤਾ, ੩. ਲੱਜਾ, ੪. ਚਤੁਰਾਈ, ੫. ਵਿਦਯਾ, ੬. ਪਤਿ-ਭਗਤੀ, ੭. ਸੇਵਾ, ੮. ਦਯਾ, ੯. ਸੰਤਤ, ੧੦. ਪ੍ਰਿਯ ਭਾਣੀ, ੧੧. ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ, ੧੨. ਨਿਮ੍ਰਤਾ, ੧੩. ਨਿਸ਼ਕਪਟਤਾ, ੧੪. ਦੇਵਤਾ, ੧੫. ਧੀਰਜ, ੧੬. ਧਰਮ ਨੇਸਠਾ, ੧੭. ਸੰਯਮ, ੧੮. ਉਦਾਰਤਾ, ੧੯. ਗੰਭੀਰਤਾ, ੨੦. ਉਦਮ, ੨੧. ਸੂਰਬੀਰਤਾ, ੨੨-੨੮ ਰਾਗ, ਥਾਵਜ, ਚਿਤ੍ਰ, ਅੰਸ਼ਧਿ, ਰਸੋਈ ਅਤੇ ਸਿਉਣ-ਪਕੋਣ ਦੀ ਵਿਦਯਾ, ੨੯. ਘਰ ਦੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦਾ ਯਥਾ ਯੋਗ ਸਿੰਗਾਰਣਾ, ੩੦. ਬਚੁਰਗਾਂ ਦਾ ਮਾਨ, ੩੧. ਘਰ ਆਏ ਪ੍ਰਾਨੁਟਿਆਂ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਅਤੇ ੩੨. ਸੰਤਾਨ ਦਾ ਪਾਲਣ।

੨ ਨਿਰੰਤਰ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਉੱਤਮ ਸੰਤਾਨ ਦੀ ਮਾਂ ਹੈ। ੩ ਦਿਹਾਨੀ।

੪ ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੂਰਨ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੇਵਰ ਜੇਠ ਨੂੰ ਵਿਦਯਾ-ਰਹਿਤ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇਕ ਸਲਾਹ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ।

੫ ਐਸੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਉਣ ਤੋਂ ਘਰ ਸਵਰਗ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਕੁਚੱਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਪੈਣ ਤੋਂ ਸਵਰਗ ਰੂਪ ॥੧॥ ਨਰਕ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੬ ਮਨ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾਮਾ ਨਾਰੀ। ੭ ਖਾਨ, ਤਾਬੂਲ।

੮ ਹੋ ਜਾਵੇ। ੯ ਤਾਂ ਉਹ ਭੀ।

[੫੬੧] ਵਡਹੰਸੁ ਮਹਲਾ ੪ (੩)

ਹਉ ਜਾਇ ਪੁਛਾ ਸੋਹਾਗ ਸੁਹਾਗਣਿ,

“ਤਸੀ ਕਿਉ ਪਿਰੁ ਪਾਇਅਝਾ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ? ॥”

“ਮੈ ਉਪਰਿ ਨਦਰਿ ਕਰੀ ਪਿਰਿ ਸਾਚੇ, ਮੈ ਛੋਡਿਅਝਾ ਮੇਰਾ ਤੇਰਾ ॥

ਸਭੁ ਮਨੁ ਤਨੁ ਜੀਉ ਕਰਹੁ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਕਾ, ਇਤੁ ਮਾਰਗਿ, ਭੈਣੇ ਮਿਲੀਐ ॥

ਆਪਨਝਾ ਪ੍ਰਭੁ ਨਦਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ, ਨਾਨਕ ਜੋਤਿ ਜੋਤੀ ਰਲੀਐ ॥੩॥”

[੬੩੯] ਸੋਰਠਿ ਅਸਟਪਦੀ ਮਹਲਾ ੩ (੩)

ਪਿਰ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਨ ਜਾਣਈ, ਭਾਈ ! ਸਾ ਕੁਲਖਣੀ ਕੁਨਾਰਿ ॥

[੬੮੯] ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੧, ਛੰਤ (੩)

ਪਿਰੁ ਧਨ ਭਾਵੈ, ਤਾ ਪਿਰ ਭਾਵੈ ਨਾਰੀ ਜੀਉ^੧ ॥

ਰੰਗਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਰਾਤੀ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰੀ ਜੀਉ ॥...

ਪਿਰ ਘਰਿ ਸੋਹੈ ਨਾਰਿ, ਜੇ ਪਿਰ ਭਾਵੈ ਜੀਉ ॥...

ਭੂਨੁ ਅਲਾਵੈ^੨ ਕਾਮਿ ਨ ਆਵੈ, ਨਾ ਪਿਰੁ ਦੇਖੈ ਨੈਣੀ ॥ਅਵਗੁਣਿਆਰੀ ਬੰਤਿ ਵਿਸਾਰੀ, ਛੂਟੀ ਵਿਧਣ ਭੈਣੀ^੩ ॥

[੭੨੨] ਤਿਲੋਗ ਮਹਲਾ ੧ (੪)

ਜਾਇ ਪੁਛਹੁ ਸੋਹਾਗਣੀ, ਵਾਹੈ^੪ ਕਿਨੀ ਬਾਤੀ ਸਹੁ ਪਾਈਐ ॥

“ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੇ ਸੋ ਭਲਾ ਕਰਿ ਮਾਨੀਐ, ਹਿਕਮਤਿ ਹੁਕਮੁ ਚੁਕਾਈਐ ॥

ਜਾ ਕੈ ਪ੍ਰੇਮਿ ਪਦਾਰਥੁ ਪਾਈਐ, ਤਉ ਚਰਣੀ ਚਿਤੁ ਲਾਈਐ ॥

ਸਹੁ ਕਹੈ ਸੋ ਥੀਜੈ, ਤਨੁ ਮਨੋ ਦੀਜੈ, ਐਸਾ ਪਰਮਲੁ^੫ ਲਾਈਐ ॥”

ਏਵ ਕਹਹਿ ਸੋਹਾਗਣੀ—“ਭੈਣੇ ! ਇਨੀ ਬਾਤੀ ਸਹੁ ਪਾਈਐ ॥੩॥”

[੭੩੭] ਸੂਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੩)

ਧਨੁ^੬ ਸੋਹਾਗਣਿ ਜੋ ਪ੍ਰਭੁ ਪਛਾਨੈ ॥ ਮਾਨੈ ਹੁਕਮੁ, ਤਜੈ ਅਭਿਮਾਨੈ ॥

ਪ੍ਰਿਅ ਸਿਉ ਰਾਤੀ ਰਲੀਆ ਮਾਨੈ ॥੧॥

ਸੁਨਿ ਸਖੀਏ ! ਪ੍ਰਭ ਮਿਲਣ ਨੀਸਾਨੀ^੭ ॥ਮਨੁ ਤਨੁ ਅਰਪਿ, ਤਜਿ ਲਾਜ ਲੋਕਾਨੀ^੮ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਸਖੀ ਸਹੇਲੀ ਕਉ ਸਮਝਾਵੈ ॥ ਸੋਈ ਕਮਾਵੈ ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵੈ ॥

ਸਾ ਸੋਹਾਗਣਿ ਅੰਕਿ ਸਮਾਵੈ ॥੨॥

੧ ਜੇ ਪਤੀ ਦਿਸਤੀ ਨੂੰ ਭਾਵੇ ਤਾਂ ਨਾਰਿ ਪਤੀ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦੀ ਹੈ । ੨ ਆਖੇ ।

੩ ਦੁਖਦਾਈ ਅਵਸਥਾ (ਰੋਣਿ) ਬਿਤਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਵੈਦਵਜ ਰਾਤੀ ਜੇਹੀ (ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਤੀ ਦਾ ਦੋਹਾਤ ਹੋਇਆ ਹੈ) ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਬੀਤਦੀ ਹੈ । ੪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ !

੫ ਅਤਰ ਆਦਿਕ ਸੁਗੰਧੀਆਂ । ੬ ਪੰਨਜ । ੭ ਜੁਗਤਿ, ਗੋਤੀ ।

੮ ਸੱਚੇ ਨਿਯਮਾਂ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਵਾਲੀ ਲੋਕ ਨਾਜ ।

ਗਰਬਿ ਗਹੇਲੀ^੧ ਮਹਲੁ ਨ ਪਾਵੈ ॥ ਫਿਰਿ ਪਛਤਾਵੈ ਜਬ ਰੈਣਿ^੨ ਬਿਹਾਵੈ ॥

[੭੬੪] ਸੁਹੀ ਮਹਲਾ ੧ ਛੰਤ (੧)

ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਸਦਾ ਸਚੁ ਪਲੈ, ਸਚੁ ਬੋਲੈ ਪਿਰ ਭਾਏ ॥

ਨਾਨਕ ਵਿਛੜਿ ਨਾ ਦੁਖੁ ਪਾਏ, ਗੁਰਮਤਿ ਅੰਕਿ^੩ ਸਮਾਏ ॥੪॥

[੭੬੨] ਮਹਲਾ ੨, ਵਾਰ ਸੁਹੀ (੨੦)

ਜਾਂ ਸੁਖੁ ਤਾ ਸਚੁ ਰਾਵਿਓ, ਦੁਖਿ ਭੀ ਸੰਮਲਿਓਇ^੪ ॥

ਨਾਨਕੁ ਕਹੇ ਸਿਆਣੀਏ ! ਇਉਂ ਕੰਤ ਮਿਲਾਵਾ ਹੋਇ ॥੨॥

[੭੬੫] ਮਹਲਾ ੩, ਵਾਰ ਸੁਹੀ (੨)

ਨਾਨਕ, ਸੋਹਾਗਟਿ ਕਾ ਕਿਆ ਚਿਹਨੁ ਹੈ ?—

“ਅੰਦਰਿ ਸਚੁ, ਮੁਖੁ ਉਜਲਾ, ਖਸਮੇ ਮਾਹਿ ਸਮਾਇ ॥੧॥”

[੮੧੨] ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ (੪੫)

ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਦਇਆ ਧਰਮੁ ਸੀਗਾਰੁ ਬਨਾਵਉ ॥

ਸਫਲ ਸੁਹਾਗਟਿ ਨਾਨਕਾ ! ਅਪੁਨੈ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵਉ ॥੪॥

[੧੦੨੬] ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ਸੋਲਹੇ (੬)

ਪਿਰ ਬਿਨੁ ਕਿਆ ਤਿਸੁ ਧਨ ਸੀਗਾਰਾ ? ॥ ਪਰ ਪਿਰ ਰਾਤੀ ਖਸਮੁ ਵਿਸਾਰਾ ॥

ਜਿਉਂ ਬੇਸੁਆ ਪ੍ਰਭ ਬਾਪੁ ਕੈ ਕਹੀਐ ਤਿਉਂ ਫੋਕਟ ਕਾਰ ਵਿਕਾਰਾ ਹੇ ॥੫॥

[੧੦੮੮] ਮਹਲਾ ੧, ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੧ (੫)

ਮਹਲ^੫ ਕੁਚਜੀ ਮਥਵਥੀ^੬, ਕਾਲੀ ਮਨਹੁ ਕਸੁਧ ॥

ਜੇ ਗੁਣ ਹੋਵਨਿ ਤਾ ਪਿਰੁ ਰਵੈ, ਨਾਨਕ ਅਵਗੁਣ ਮੁਧ^੭ ॥੧॥

ਮ: ੧ ॥ ਸਾਚੁ ਸੀਲ ਸਚੁ ਸੰਜਮੀ ਸਾ ਪੂਰੀ ਪਰਵਾਰਿ ॥

ਨਾਨਕ ਅਹਿਨਿਸਿ ਸਦਾ ਭਲੀ, ਪਿਰ ਕੈ ਹੇਤਿ ਪਿਆਰਿ ॥੨॥

[੧੧੭੧] ਬਸੰਤੁ ਮਹਲਾ ੧ (੧੦)

ਕਢਿ ਕਸੀਦਾ ਪਹਿਰਹਿ ਚੋਲੀ^੮ ਤਾਂ ਤੁਮ੍ਹ ਜਾਣਹੁ ਨਾਰੀ ॥

ਜੇ ਘਰੁ ਰਾਖਹਿ ਬੁਰਾ ਨ ਚਾਖਹਿ, ਹੋਵਹਿ ਕੰਤ ਪਿਆਰੀ^੯ ॥੨॥

੧ ਗੁਲੀ ਹੋਈ, ਭੁੱਲੀ ਹੋਈ । ੨ ਅਵਸਥਾ । ੩ ਪਤੀ ਦੇ ਅੰਗ ਵਿੱਚ ।

੪ ਤਾਵ ਇਹ ਹੈ, ਜੋ ਬਿਪਤਾ ਵਿੱਚ ਪਤੀ ਦਾ ਸੰਕ ਨਹੀਂ ਰਿਆਕਦੀ ।

੫ ਮਹਿਲਾ, ਇਸਤ੍ਰੀ ।

੬ ਸੋਹਾਗਾਭ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਈ । ਪੁਰਾਣਿਆਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਕ ਖਾਸ ਕਮਰਾ [ਸੋਹਾਗਾਭ] ਮਹੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ੋਕ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਬੈਠਦੀਆਂ ਸਨ ।

੭ ਮੁਹਧਾ । ੮ ਇਸ ਤੋਂ ਦਸਤਕਾਰੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ । [ਕਸੀਦਾ]

੯ ਜੇ ਘਰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖੇ ਅਤੇ ਰਸਨਾ ਦੇ ਸਵਾਦਾਂ-ਵਸ਼ਿ ਹੋ ਕੇ ਧਨ ਬਰਬਾਦ ਨਾ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਭਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰੀ ਹੋਵੇਗੀ ।

[੧੧੮੭] ਬਸੰਤੁ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀ^੧ (੧)

ਗਾਛਹੁ ਪੁਤ੍ਰੀ ਰਾਜ ਕੁਆਰਿ^੨ !॥ ਨਾਮੁ ਭਣਹੁ ਸਚੁ ਦੋਤੁ^੩ ਸਵਾਰਿ ॥
ਪ੍ਰਿਉ ਸੇਵਹੁ, ਪ੍ਰਭ ਪ੍ਰੇਮ ਅਧਾਰਿ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਬਿਖੁ ਤਿਆਸ ਨਿਵਾਰਿ ॥੭॥

[੧੧੮੮] ਸਾਰਗ ਮਹਲਾ ੧ (੨)

ਬੁਚਿਲ ਬੁਰੂਪਿ ਕੁਨਾਰਿ ਕੁਲਖਨੀ, ਪਿਰ ਕਾ ਸਹਜੁ^੪ ਨ ਜਾਨਿਆ ॥

[੧੩੮੮] ਸਲੋਕ—ਫਰੀਦ

ਕਢਣੁ ਸੁ ਅਖਰੁ ਕਢਣੁ ਗੁਣੁ, ਕਢਣੁ ਸੁ ਮਣੀਆ ਮੰਤ੍ਰ^੫ ? ॥
ਕਢਣੁ ਸੁ ਵੇਸੋ^੬ ਹਉ ਕਰੀ, ਜਿਤੁ ਵਸਿ ਆਵੈ ਕੰਤੁ ? ॥੧੨੬॥
ਨਿਛਣੁ ਸੁ ਅਖਰੁ, ਖਢਣੁ^੭ ਗੁਣੁ, ਜਿਹਥਾ^੮ ਮਣੀਆ ਮੰਤ੍ਰ ॥
ਏ ਤ੍ਰੈ ਭੈਣੇ ! ਵੇਸ ਕਰਿ, ਤਾਂ ਵਸਿ ਆਵੀ ਕੰਤੁ ॥੧੨੭॥

[੧੪੧੩] ਮਹਲਾ ੩, ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ (੧੨)

ਜਿਉ ਪੁਰਖੇ ਘਰਿ ਭਗਤੀ ਨਾਰਿ ਹੈ, ਅਤਿ ਲੋਚੈ ਭਗਤੀ ਭਾਇ ॥
ਬਹੁ ਰਸ ਸਾਲਣੇ^੯ ਸਵਾਰਦੀ, ਖਟ ਰਸ^{੧੦} ਮੀਠੇ ਪਾਇ ॥

[੧੩੦੬] ਕਾਨੜਾ ਮਹਲਾ ੫ (੪੨)

ਵਾਰਿ ਵਾਰਉ ਅਨਿਕ ਭਾਰਉ ॥ ਸੁਖੁ, ਪ੍ਰਿਅ ਸੁਹਾਗ ਪਲਕ ਰਾਤ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਕਨਿਕ ਮੰਦਰ ਪਾਟ ਸੇਜ, ਸਖੀ ! ਮੋਹਿ ਨਾਹਿ ਦਿਨ ਸਿਉ ਰਾਤ^{੧੧} ॥੧॥
ਮੁਕਤ^{੧੨} ਲਾਲ ਅਨਿਕ ਭੈਗ, ਬਿਨੁ ਨਾਮ ਨਾਨਕ ਹਾਤ^{੧੩} ॥
ਰੁਖੇ ਭੋਜਨੁ ਭੂਮਿ ਸੈਨ, ਸਖੀ ! ਪ੍ਰਿਅ ਸੰਗਿ ਸੁਖਿ ਬਿਹਾਤ ॥੨॥

[੧੪੨੫] ਮਹਲਾ ੫, ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ (੨)

ਧਣੀ ਵਿਹੁਣਾ ਪਾਟ ਪਟੰਬਰ ਭਾਗੀ^{੧੪} ਸੇਤੀ ਜਾਲੇ ॥
ਪੂਜੀ ਵਿਚਿ ਲੁਭੰਦੜੀ ਸੋਹਾਂ, ਨਾਨਕ ਤੈ ਸਹ ਨਾਲੇ ॥

੧ ਸੰਗਨਾਦੀਪ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਉੱਤਮ ਉਪਦੇਸ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੀ ਚਪਲਤਾ ਨਾਲ ਜਗਤ-ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮੋਹਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਸੁਭ ਸਿੱਖਿਆ ਇਹ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਸਾਧੂ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਸਦੈਵ ਦਿੰਦ੍ਰ ਜੀਤ ਕੇ ਅਜੇਹਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ ਯੋਗ ਹੈ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਪਤੀ-ਬ੍ਰਤ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਦ੍ਰਿੜ ਹੋਣ।

੨ ਹੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ! ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਉ।

੩ ਬਿੰਗਾਰ। ਸੱਚ ਦਾ ਬਿੰਗਾਰ ਸਵਾਰ ਕੇ ਸਜਾਓ। ੪ ਸੁਭਾਵ।

੫ ਵਸਿ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਿਰੋਮਣੀ ਮੰਕ੍ਰ ਹੈ। ੬ ਉਪਾਯ, ਯਤਨ। ੭ ਖਿਆ, ਸਮਾਈ।

੮ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਣਾ। ੯ ਸਲੂਣੇ, ਭਾਵ ਰਸੋਈ ਵਿਦਯਾ।

੧੦ ਮਿੱਠਾ, ਖੱਟਾ, ਸਲੂਣਾ, ਕੋੜਾ, ਚਰਪਰਾ, ਕਸੈਲਾ। ਸਬਦ [ਖਟ ਰਸ, ਰਸੋਈ ਵਿਦਯਾ] ਦਾ ਸਿੱਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਰਸੋਈ ਵਿਦਯਾ ਵਿੱਚ ਨਿਪੁੰਨ ਹੋਣਾ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਲਈ ਅਵੱਸ਼ਯ ਹੈ।

੧੧ ਪ੍ਰੀਤੀ, ਰੁਚੀ। ੧੨ ਮੁਕਤਾ, ਮੋਤੀ।

੧੩ ਦੁਖਦਾਈ। ੧੪ ਅਗਨੀ, ਵੰਨਿ।

ਕਥਿੱਤ—ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ

ਨੈਹਰ ਕੁਟੰਬ^੧ ਤਜਿ ਬਿਆਹੇ ਸਸੁਰਾਰ ਜਾਇ,

ਗੁਨਨ ਕੈ ਕੁਲਾਂ ਬਧੁ^੨ ਬਿਰਦ ਕਹਾਵਈ।

ਪੂਰਨ ਪਤਿਬ੍ਰਤਿ ਅਉ ਗੁਰ ਜਨ^੩ ਸੇਵਾ ਭਾਇ, [ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦਾ ਮਾਨ]

ਗਿ੍ਹ ਮੈ ਗਿ੍ਹੇਸੁਰਿ^੪ ਸੁਜਸੁ ਪ੍ਰਗਟਾਵਈ।

ਅੰਤ ਕਾਲਿ ਜਾਇ ਪ੍ਰਿਅ ਸੰਗਿ ਸਹ ਗਾਮਿਨੀ^੫ ਹੁਇ,

ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਬਿਖੈ ਉਚ ਪਦ ਪਾਵਈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਾਰਗਿ ਤੈ ਭਾਇ ਨਿਰਬਾਹੁ ਕਰੈ,

ਧੰਨ ਗੁਰਸਿਖ ਆਇ ਅੰਤਿ ਠਹਿਰਾਵਈ^੬ ॥੧੧੯॥

ਲਜਾ ਕੁਲ ਅੰਕਸੁ^੭ ਅਉ ਗੁਰ ਜਨ ਸੀਲ ਭੀਲ,

ਕੁਲਾ ਬਧੁ ਬ੍ਰਤਿ ਕੈ ਪਤਿਬ੍ਰਤ ਕਹਾਵਈ।

ਦੁਸਟ ਸਭਾ ਸੰਜੋਗ ਅਧਮ ਅਸਾਧ ਸੰਗ,

ਬਹੁ ਬਿਬਿਚਾਰ ਧਾਰਿ ਗਨਿਕਾ ਬੁਲਾਵਈ।

ਕੁਲਾ ਬਧੁ ਸੁਤ ਕੋ ਬਖਾਨੀਅਤ ਗੋਤ੍ਰਾਚਾਰ^੮,

ਗਨਿਕਾ ਸੁਅਨ^੯ ਪਿਤਾ ਨਾਮ ਕੋ ਬਤਾਵਈ ?

ਦੁਰਮਤਿ ਲਾਗਿ ਜੈਸੇ ਕਾਗ ਬਨ ਬਨ ਫਿਰੈ,

ਗੁਰਮਤਿ ਹੰਸ ਏਕ ਟੇਕ ਜਸੁ ਪਾਵਈ ॥੧੬੪॥

ਜੈਸੇ ਕੁਲਾ ਬਧੁ ਬੁਧਿਵੰਤੁ ਸਸੁਰਾਰ ਬਿਖੈ,

ਸਾਵਧਾਨ ਚੇਤਨ ਰਹੈ ਅਚਾਰ ਚਾਰ ਕੈ।

ਸਸੁਰ ਦੇਵਰ ਜੇਠ ਸਕਲ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰੈ,

ਖਾਨ ਪਾਨ ਗਿਆਨ ਜਾਨਿ ਪਤਿ ਪਰਵਾਰ ਕੈ।

ਮਧੁਰ ਬਚਨ ਗੁਰ ਜਨ ਸੈ ਲਜਾ ਲਵੰਨਿ

ਸਿਹਜਾ ਸਮੈ ਰਸ ਪ੍ਰੇਮ ਪੂਰਨ ਭਤਾਰ ਕੈ।... ॥੩੯੫॥

ਲੋਕ ਬੇਦ ਗਿਆਨ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੋ ਪਤਿਬ੍ਰਤਾ ਕਉ,

ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ ਸੁਾਮੀ ਸੇਵਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ।

੧ ਪੇਗਾ ਘਰ। ੨ ਕੁਲੀਨ ਬਹੁਟੀ। ੩ ਸੱਸ ਸਸੁਰਾ ਆਦਿ ਬਜ਼ੁਰਗ।

੪ ਘਰ ਦੀ ਈਸ਼ਵਰੀ।

੫ ਪਤੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗਣ ਵਾਲੀ। ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਜਲਣ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ, “ਬਿਰਹੇ ਚੋਟ ਮਰੇਨ” ਵਾਲੀ ਸਤੀ।

੬ ਪਤਿਬ੍ਰਤਾ ਜੇਹਾ ਸਿੱਖ, ਆਦਿ ਤੋਂ ਅੰਤ ਤਕ ਨਿਯਮ ਨਿਬਾਹੁਣ ਵਾਲਾ ਧਨ ਹੈ।

੭ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦਾ ਤੈ।

੮ ਵੈਸਾਵਲੀ। ੯ ਪੁੱਤਰ।

ਨਾਮ ਇਸਨਾਨ ਦਾਨ ਸੰਜਮ ਨ ਜਾਪ ਤਾਪ,

ਤੀਰਥ ਬਰਤ ਪੂਜਾ ਨੇਮ ਨਾ ਤਕਾਰ ਹੈ।

ਹੋਮ ਜਗ ਭੋਗ ਨਈਬੇਦ ਨਹੀਂ ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਸੇਵ,

ਰਾਗ ਨਾਦ ਬਾਦ ਨ ਸੰਬਾਦ ਆਨ ਦੁਆਰ ਹੈ।

ਤੈਸੇ ਗੁਰਸਿਖਨ ਮੈ ਏਕ ਟੇਕ ਹੀ ਪ੍ਰਧਾਨ,

ਆਨ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਸਿਮਰਨ ਬਿਬਚਾਰ ਹੈ ॥੪੮੨॥

^੧ਗੁਰੂ ਬਿਲਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੬, ਅਧਯਾਯ ੧੧

^੨ਸੁਨ, ਬੀਬੀ ! ਮੈਂ ਤੁਝੇ ਸੁਨਾਉਂਦਾ। ਪਤਿ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਕਹਿੰ ਤਕ ਗਾਉਂ ?

ਪਤੀ ਸੇਵ ਕੀ ਸੇਵਾ ਸਫਲੀ^੩। ਪਤਿ ਬਿਨ ਔਰ ਕਰੈ ਸਭ ਨਿਫਲੀ ॥੧੦੮॥...

ਗੁਰ ਜਨ ਬੀ^੪ ਇੱਜਤ ਬਹੁ ਕਰਨੀ। ਸਾਸ ਸੇਵ ਰਿਦ ਮਾਹਿ ਸੁ ਧਰਨੀ ॥੧੦੯॥...

^੫ਸੁਨ, ਪੁਤ੍ਰੀ ! ਪ੍ਰਾਨਨ ਤੇ ਪਯਾਰੀ। ਜਿਸ ਤੇ ਬੈਸ ਬਿਤੈ ਸੁਖਕਾਰੀ।

[ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦਾ ਮਾਨ]

ਕੁਲ ਕੀ ਬਾਤ^੬ ਚਿੱਤ ਮੇਂ ਧਰਨੀ। ਖੋਟੀ ਸੰਗਤਿ ਨਹੀਂ ਸੁ ਕਰਨੀ ॥੧੧੩॥

[ਖੋਟੀ ਸੰਗਤਿ]

ਪ੍ਰਾਤੈ ਉਠ ਕਰ ਮੱਜਨ ਕਰੀਯੋ। ਗੁਰਬਾਨੀ ਕੇ ਮੁਖ ਤੇ ਰਰੀਯੋ।

ਪੁਨਾ ਔਰ ਵਿਵਹਾਰ ਜੋ ਹੋਈ। ਭਲੇ ਸੰਭਾਲਹੁ ਨੀਕੇ ਸੋਈ ॥੧੧੪॥

ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਿਦਯਾ

ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ ਵਿੱਚ ਦਸਮੇਸ਼ ਦੀ ਆਗਿਆ

ਸਭ ਤੇ ਵੱਡੀ ਰਹਤ ਏਹ ਹੈ—ਜੋ ਮਿਥਯਾ ਨ ਬੋਲੈ। ਮਰਦ ਪਰ-ਨਾਰੀ ਦਾ ਸੰਗ

੧ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ :—

ਇਕ ਵਾਰ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ, ਨਾਨਕ ਸਰ ਦੇ ਇਸਨਾਨ ਨੂੰ ਗਏ, ਉਥੇ ਰਾਜੀਆ ਨੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਇਹ ਪੌੜੀ ਗਾਈ—ਪੰਜਿ ਪਿਆਲੇ ਪੰਜਿ ਪੀਰ ਫਠਮ ਪੀਰੁ ਬੈਠਾ ਗੁਰੂ ਭਾਗੀ।^੧ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਨਾਨਕ ਸਰ ਨਿਵਾਸੀ ਭਾਈ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ, ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਛੇਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਥਾ ਸੁਣਨ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜੋ ਕਥਾ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਭਾਈ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸੁਣਾਈ ਹੈ, ਆਪ ਨੂੰ ਉਹੀ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।

ਗੁਰੂ ਬਿਲਾਸ ਦਾ ਕਰਤਾ (ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਗੁਪਤ ਹੈ) ਲਿਖਦਾ ਹੈ—‘ਮੇਰੇ ਗੁਰਦੇਵ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਕਥਾ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਸੁਣੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਇਆ ਕਰ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਸੁਣਾਈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਕਥਾ ਦੀ ਛੇਵੇਂ ਰਚਨਾ ੧੭੭੫ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਵਿੱਚ ਬਣਾਈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਕਰਤਾ ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਅਕਾਲ ਬੁੰਗੀਏ ਅਤੇ ਭਾਈ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਚੌਥੀ ਵਾਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨਿਵਾਸੀ ਹਨ। ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਸੰਮਤ ੧੮੯੦ ਵਿੱਚ ਆਰੰਭ ਹੋ ਕੇ ੧੯੦੦ ਵਿੱਚ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ।

੨ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਆਪਣੀ ਸਪੁੱਤ੍ਰੀ ਬੀਬੀ ਵੀਰੋ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼।

੩ ਪਤਿ-ਸੇਵਕਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸੇਵਾ ਆਦਿਕ ਸਫਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

੪ ਸੱਸ ਸਹੁਰੇ ਆਦਿਕ ਵੱਡਿਆਂ ਦੀ। ੫ ਬੀਬੀ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ।

੬ ਗੁਰੂ-ਕੁਲ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ।

ਨਾ ਕਰੇ । ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਿਗਾਨੇ ਮਰਦ ਨੂੰ ਨਾ ਦੇਖੇ । ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿਦਯਾ ਬਬਦ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਰੱਖ ਪੜ੍ਹੇ ਅਰੁ ਜੋ ਸਿੱਖਣੀਆਂ ਏਸ ਮਾਰਗ ਦੀਆਂ ਹੋਵਨ ਆਪਸ ਮੈ ਮੇਲ ਕਰਨ, ਬਬਦ ਬੀਚਾਰ^੧ ਕਰਨ, ਅਪਨੇ ਭਰਤੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੇ, ਆਗਯਾ ਬਿਖੈ ਰਹੇ, ਸਿੱਖੀ ਦਾਨ ਹੋਇਗਾ ।

ਰਤਨ ਮਾਲਾ

ਸੁਖੀ ਕਰੈ ਘਰ ਸਿੱਖਣੀ, ਤਲਾ ਦਿਖਾਵੇ ਰਾਹ^੨ ।

ਇਸਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਤ

ਜੇਹਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਾਸਤੇ ਪਤਿਬ੍ਰਤ ਧਰਮ ਵਿਧਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਤੇਹਾ ਹੀ ਪਤੀ ਲਈ ਇਸਤ੍ਰੀ-ਬ੍ਰਤ ਹੈ । ਜੋ ਪੁਰੁਸ਼ ਪਰ-ਇਸਤ੍ਰੀ-ਗਾਮੀ ਹੈ, ਉਹ ਪਤੀ, ਵਿਭਚਾਰੀ ਪਾਮਰ ਹੈ ।

[੧੧੬੪-੬੫] ਭੈਰਉ, ਨਾਮਦੇਵ (੮)

ਘਰ ਕੀ ਨਾਰਿ ਤਿਆਗੈ ਅੰਧਾ ॥ ਪਰ ਨਾਰੀ ਸਿਉ ਘਾਲੈ ਧੰਧਾ ॥
ਜੈਸੇ ਸਿੰਬਲੁ ਦੇਖਿ ਸੁਆ ਬਿਗਸਾਨਾ ॥ ਅੰਤ ਕੀ ਬਾਰ ਮੁਆ ਲਪਟਾਨਾ^੧ ॥੧॥
ਪਾਪੀ ਕਾ ਘਰੁ ਅਗਨੈ^੨ ਮਾਹਿ ॥ ਜਲਤ ਰਹੈ ਮਿਟਵੈ ਕਬ ਨਾਹਿ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

[੧੦੯੫] ਮਹਲਾ ੫, ਮਾਰੂ ਵਾਰ ੨ (੪)

ਕਿਆ ਗਾਲਾਇਓ ਭੂਛ ? ਪਰ ਵੇਲਿ ਨ ਜੋਹੇ ਕੰਤ ਭੂ ॥
ਨਾਨਕ ਭੁਲਾ ਸੰਦੀ ਵਾਸਿ ਖਿੜਿਆ ਹੁਤੁ ਸੰਸਾਰੁ ਜਿਉ^੩ ॥੩॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੬

ਏਕਾ ਨਾਰੀ ਜਤੀ ਹੋਇ, ਪਰ ਨਾਰੀ ਧੀ ਭੈਣ ਵਖਾਣੈ । (੮)

ਵਾਰ ੧੨

ਹਉ ਤਿਸੁ ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਇਆ, ਪਰ ਨਾਰੀ ਦੇ ਨੇੜਿ ਨ ਜਾਵੈ । (੪)

ਵਾਰ ੨੯

ਦੇਖਿ ਪਰਾਈਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਭੈਣਾਂ ਧੀਆਂ ਜਾਣੈ । (੧੧)

੧ ਬਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਵਿਚਾਰ ।

੨ ਘਰ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਪਤੀ ਸਦਾ ਸੁਖੀ ਰੱਖੇ ਅਤੇ ਨੇਕ ਰਾਹ ਲਾਵੇ ।

੩ ਸਿੰਬਲ ਦੇ ਫੁੱਲ ਦੀ ਖੋਤਾ ਦੇਖ ਕੇ ਬਿਨਾ ਵਿਚਾਰੇ ਤੋਤਾ ਆਪਣੀ ਚੁੰਜ ਫਸਾ ਕੇ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੈਸੇ ਪਰ-ਇਸਤ੍ਰੀ-ਗਾਮੀ ਵਿਸ਼ਈ ਮਨੁੱਖ ਅਨੇਕ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗਦਾ ਹੋਇਆ ਪਛਤਾ ਕੇ ਮਰਦਾ ਹੈ । ੪ ਪਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਗਾਮੀ ਚਿੰਤਾ, ਰੋਕ ਉੱਚਾਟ, ਸੋਤਾਪ ਆਦਿਕ ਦੀ ਅਗਨੀ ਨਾਲ ਸੜਦਾ ਹੈ । ੫ ਹੇ ਮੂਰਖ ! ਤੂੰ ਕੀ ਤਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਬਰਦਾ ਹੈ ? ਜੇ ਪਰਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵੱਲ ਮੰਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਕਰੇ, ਤਦ ਹੀ ਤੂੰ ਕੰਤ (ਪਤੀ) ਹੈਂ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਭਚਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੈ ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਛੇੜਨ ਜਾਂ ਤੋੜਨ ਦਾ ਤੇਰਾ ਹੱਥ ਨਹੀਂ, ਮਾਲੀ ਨੇ ਜੋ ਫੁੱਲ ਤੇਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ, ਉਸੇ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਅ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ 'ਤੇ ਸਬਰ ਕਰ ।

ਰਹਤਨਾਮਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉੱਤਰ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਕਾ
ਪਰ ਬੇਟੀ ਕੋ ਬੇਟੀ ਜਾਨੈ। ਪਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੋ ਮਾਤ ਬਖਾਨੈ।
ਅਪਨਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੋ ਰਤਿ ਹੋਈ। ਰਹਤਵੰਤ ਗੁਰੁ ਕਾ ਸਿੱਖ ਸੋਈ।

ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ ਵਿੱਚ ਕਲਗੀਧਰ ਦੀ ਆਗਿਆ

ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਿਆਹਿਤਾ ਸੇ ਸਿਵਾਯ ਔਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾ ਕਰੇ, ਏਕ ਇਸਤ੍ਰੀ
ਪਰ ਸੰਤੋਖ ਕਰਨਾ ਬਡੇ ਪੁਰਖ ਕਾ ਕਾਮ ਹੈ। ਨਿਮਿੱਤ ਕਰੈ ਸੰਜੋਗ ਨਾ ਕਰੈ,
ਅੰਤ ਅੱਖਾ ਹੋਸੀ, ਪਛਤਾਵਾ ਕਰਸੀ।

ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰਾਸਿ ੬, ਅੰਸੁ ੨੬
ਹੋਹੁ ਨ ਪਰ ਤ੍ਰਿਯ ਸੋ ਬਿਭਚਾਰੀ। ਰਿਦੇ ਪ੍ਰੀਤਿ ਧਾਰਹੁ ਨਿਜ ਨਾਰੀ।...
ਪਰ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਸਨਮੁਖ ਨ ਲਿਆਵਹੁ। ਸ਼ੱਤ੍ਰੁਨ ਸੋ ਨਹਿ ਪੀਠ ਦਿਖਾਵਹੁ।

ਇਸ਼ਨਾਨ (ਸ਼੍ਰਾਨ)

ਸ਼ਰੀਰ, ਮਨ, ਬਸਤ੍ਰ ਅਤੇ ਸਥਾਨ ਆਦਿਕ ਦੀ ਸੁੱਧੀ, ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਮੁੱਖ
ਅੰਗ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਜਲ-ਸ਼ਨਾਨ ਨੂੰ ਹੀ ਪੂਰਣ ਇਸ਼ਨਾਨ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਭੁੱਲ ਹੈ।

[੧੬] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧ (੫)

ਨਾਉ^੧ ਨੀਰੁ ਚੰਗਿਆਈਆ, ਸਤ੍ਰੁ ਪਰਮਲੁ ਤਨਿ ਵਾਸੁ^੨॥
ਤਾ ਮੁਖੁ ਹੋਵੇ ਉਜਲਾ, ਲਖ ਦਾਤੀ ਇਕ ਦਾਤਿ॥

[੧੩੯] ਵਾਰ ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੧ (੪)

ਵਸਤ੍ਰੁ ਪਖਾਲਿ ਪਖਾਲੇ ਕਾਇਆ, ਆਪੇ ਸੰਜਮਿ^੩ ਹੋਵੇ॥
ਅੰਤਰਿ ਮੈਲੁ ਲਗੀ ਨਹੀ ਜਾਣੈ, ਬਾਹਰਹੁ ਮਲਿ ਮਲਿ ਧੋਵੇ॥

[੪੭੨] ਵਾਰ ਆਸਾ, ਮਹਲਾ ੧ (੧੭)

ਸੂਚੇ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਹਿ, ਬਹਨਿ ਜਿ ਪਿੰਡਾ ਧੋਇ॥
ਸੂਚੇ ਸੋਈ ਨਾਨਕਾ, ਜਿਨ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਸੋਇ॥੨॥

[੫੬੫] ਵਡਹੰਸੁ ਮਹਲਾ ੧ ਛੰਤ (੧)

ਨਾਤਾ ਸੋ ਪਰਵਾਣੁ ਸਚੁ ਕਮਾਈਐ॥

[੫੫੯] ਵਡਹੰਸੁ ਮਹਲਾ ੩ (੧)

ਮਨਿ ਮੈਲੈ ਸਭੁ ਥਿਛੁ ਮੈਲਾ, ਤਨਿ ਧੋਤੇ ਮਨੁ ਹਛਾ^੪ ਨ ਹੋਇ॥

੧ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਔਲਾਦ ਨਹੀ ਹੁੰਦੀ ਆਦਿਕ।

੨ ਪੈਦੇ ਖਾਨ ਨੂੰ ਗੁਰੁ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼।

੩ ਨਾਉਂ। ੪ ਸੱਚ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸੁਗੰਧਿਤ ਕਰੋ।

੫ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲ ਵਿੱਚ ਸੰਯਮਵਾਨ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

੬ ਨਿਰਮਲ, ਸਥੰਛ।

[੫੯੮] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੧ (੯)

ਅੰਤਰਿ ਮੇਲੁ ਲੋਭ ਬਹੁ ਝੂਠੇ ਬਾਹਰਿ ਨਾਵਹੁ ਕਾਹੀ ਜੀਉ ?
ਨਿਰਮਲ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਸਦ ਗੁਰਮੁਖਿ ਅੰਤਰ ਕੀ ਗਤਿ^੧ ਤਾਹੀ ਜੀਉ ॥੩॥

[੬੩੭] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀ (੪)

ਜਲਿ ਮਲਿ ਕਾਇਆ ਮਾਜੀਐ, ਭਾਈ ! ਭੀ ਮੇਲਾ ਤਨੁ ਹੋਇ ॥
ਗਿਆਨਿ ਮਹਾ ਰਸਿ^੨ ਨਾਈਐ ਤਾਈ ! ਮਨੁ ਤਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਇ ॥੫॥

[੬੧੧] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫ (੧੧)

ਕਰਿ ਇਸਨਾਨੁ ਸਿਮਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਨਾ, ਮਨ ਤਨ ਭਏ ਅਰੋਗਾ^੩ ॥

[੬੫੬] ਸੋਰਠਿ ਕਬੀਰ ਜੀ (੮)

ਕਾਇਆ ਮਾਜਸਿ ਕਉਨ ਗੁਨਾ^੪ ? ਜਉ ਘਟ ਭੀਤਰਿ ਹੈ ਮਲਨਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਲਉਕੀ^੫ ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ^੬ ਨਾਈ ॥ ਕਉਰਾਪਨੁ ਤਉ ਨ ਜਾਈ ॥੨॥

[੧੩੨੯] ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮਹਲਾ ੧ (੬)

ਗੁਰੁ ਦਰਿਆਉ^੭ ਸਦਾ ਜਲੁ ਨਿਰਮਲੁ, ਮਿਲਿਆ ਦੁਰਮਤਿ ਮੇਲੁ ਹਰੈ ॥
ਸਤਿਗੁਰਿ ਪਾਇਐ ਪੂਰਾ ਨਾਵਣੁ, ਪਸੁ ਪਰੇਤਹੁ ਦੇਵ^੮ ਬਰੈ ॥੨॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੨੬

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੈ ਨਾਵਣਾ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਪੁ ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਜਪਾਇਆ । (੪)

ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰੁਤ ੩, ਅੰਸੂ ੪੩

ਸੀਤਲ ਜਲ ਕੇ ਅੰਗੀਕਾਰੈ ॥ ਜੇ ਨਹਿ ਸਕਤਿ ਤਪਤ ਕਰਿ ਬਾਰੈ^੯ ॥
ਬਿਨ ਇਸਨਾਨ ਨ ਦਿਵਸ ਬਿਤਾਵੈ ॥ ਬਿਨ ਇਸਨਾਨ ਨ ਭੋਜਨ ਖਾਵੈ^{੧੦} ॥

* * *

੧ ਸੁੱਧੀ । ਅੰਤਰਿਕਸ਼ਟ ਦੀ ਸੁੱਧੀ ਤਦ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ । ੨ ਜਲ ਵਿੱਚ ।

੩ ਇਸਨਾਨ ਨਾਲ ਤਨ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਮਨ ਅਰੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ੪ ਨਾਤ ।

੫ ਕੋੜੀ ਰੁੱਥੀ ।

੬ ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਦੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਤੀਰਥਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ ਤੀਰਥ ੬੮ ਮੰਨੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਪਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਸੰਖਯਾ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਜਾ ਸਕਦੀ । ਦੇਖੋ, ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਿੱਚ 'ਅਠਸਠ' ਸ਼ਬਦ । [ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ]

੭ ਗੁਰੂ, ਗਿਆਨ-ਸਾਗਰ ਪ੍ਰਗਤਿ ਨਦ ਹੈ । ਇਸ ਸਾਗਰ ਦਾ ਅਰਥ ਸਮਝੋ ਬਿਨਾਂ ਅਨੇਕ ਅਗਿਆਨੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਵਰ੍ਹਣ ਦੇਵਤਾ ਨੂੰ "ਗੁਰ ਦਰਿਆਉ" ਕਲਪਿਆ ਹੈ, ਅਰ ਗੁਰਮਤ ਵਿਰੁੱਧ ਨਦੀ, ਤਾਲ, ਖੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਬੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਭੇਟਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । [ਗੁਰ ਦਰਿਆਉ]

੮ ਖੋਟੇ ਤਾਮਸੀ ਸੁਭਾਵ ਮੋਟ ਕੇ ਸੁਤ ਗੁਣ ਧਾਰੀ ਦੇਵਤਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।

੯ ਵਾਰਿ (ਜਲ) ਨੂੰ ਗਰਮ ਕਰ ਲਵੋ ।

੧੦ ਬਿਮਾਰ ਆਦਿਕਾਂ ਲਈ ਇਹ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ।

ਇਕ ਓਅੰਕਾਰ^੧—੧ੳ

[ਓਅੰਕਾਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ] ਓਅੰਕਾਰ ਦੇ ਮੁੱਢ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਏਕਾ ਅੰਗ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਲਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਗੁਰੂ ਇਕ ਅਤੇ ਅਦ੍ਵਿਤੀਯ ਹੈ, ਅਰ ਉਸ ਦੀ ਅ—ਓ—ਮ ਅਥਵਾ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਆਦਿਕ ਤੇਦ ਕਲਪ ਕੇ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਕਰਨੀ ਭੁੱਲ ਹੈ।

[੩੦] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੩ (੬)

ਹਰਿ ਜੀਉ ਸਦਾ ਧਿਆਇ ਤੂ ਗੁਰਮੁਖਿ ਏਕੰਕਾਰੁ^੨ ॥੧॥

[੨੬੬] ਥਿਤੀ ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧)

ਜਲਿ ਬਲਿ ਮਹੀਅਲਿ^੩ ਪੂਰਿਆ ਸੁਆਮੀ ਸਿਰਜਨਹਾਰੁ ॥

ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ ਹੋਇ ਪਸਰਿਆ ਨਾਨਕ ਏਕੰਕਾਰੁ ॥੧॥

[੭੮੨] ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੫ (੮)

ਗੁਣ ਗੋਪਾਲ^੪ ਗਾਵਹੁ ਨਿਤ ਸਖੀਹੋ, ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ^੫ ਪਾਏ ਰਾਮ ॥

ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਹੋਆ ਮਿਲਿ ਸਾਧੁ ਏਕੰਕਾਰੁ ਧਿਆਏ ਰਾਮ ॥

[੬੨੬] ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧ ਦਖਣੀ, ਓਅੰਕਾਰੁ (੧)

ਓਅੰਕਾਰਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਉਤਪਤਿ ॥ ਓਅੰਕਾਰੁ ਕੀਆ ਜਿਨਿ ਚਿਤਿ^੬ ॥

ਓਅੰਕਾਰਿ ਸੈਲ ਜੁਗ ਭਏ ॥ ਓਅੰਕਾਰਿ ਬੇਦ^੭ ਨਿਰਮਏ ॥

ਓਅੰਕਾਰਿ ਸਬਦਿ^੮ ਉਧਰੇ ॥ ਓਅੰਕਾਰਿ ਗੁਰਮੁਖਿ^੯ ਡਰੇ ॥

ਓਨਮ^{੧੦} ਅਖਰ^{੧੧} ਸੁਣਹੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਓਨਮ ਅਖਰੁ ਤ੍ਰਿਤਵਣ ਸਾਰੁ ॥

[੬] ਜਾਪੁ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਓਅੰਕਾਰਿ ਆਦਿ ॥ ਕਥਨੀ ਅਨਾਦਿ ॥ (੧੬੭)

ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ, ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਪ੍ਰਣਵੇ ਆਦਿ ਏਕੰਕਾਰ^{੧੨} ॥ ਜਲ ਥਲ ਮਹੀਅਲ ਕੀਓ ਪਸਾਰਾ ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੩

ਏਕਾ ਏਕੰਕਾਰੁ ਲਿਖਿ ਦੇਖਾਲਿਆ।

੧ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਦਾ ਉਚਾਰਣ "ਇਕ ਓਅੰ" ਸਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਿੱਖ ਸੰਪਰਦਾ ਵਿੱਚ "ਇਕ ਓਅੰਕਾਰ" ਉਚਾਰਣ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ੨ ਇਕ ਓਅੰਕਾਰ। ੩ ਆਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ, ਮੱਧ ਵਿੱਚ।

੪ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੫ ਮਨ ਦੇ ਅਰਥ, ਮਨਵਾਂਛਿਤ ਫਲ।

੬ ਅੰਤਹਕਰਣ। ੭ ਸਰਬ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਰਮ। ੮ ਓਅੰਕਾਰ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਚਿੱਤ੍ਰਿਤੀ ਨਾਲ ਆਰਾਧਨਾ ਕਰਨ ਤੋਂ। ੯ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਓਅੰਕਾਰ ਦਾ ਸਥਾਰਥ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਪਰ। ੧੦ ਓਅੰ ਨਮਃ। ੧੧ ਅਵਿਨਾਸ਼ੀ ਅੱਖਰ।

੧੨ ਇਕ ਓਅੰਕਾਰ (ਰੱਖਕ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ) ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਉੜਾ ਓਅੰਕਾਰੁ ਪਾਸਿ ਬਹਾਲਿਆ^੧। (੧੫)

ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਤੇ ਨਿਸਫਲਤਾ

ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰਿਯ (ਕੰਨ, ਤੁਚਾ, ਨੇਤ੍ਰ, ਰਸਨਾ, ਨਾਸਿਕਾ) ਅਰ ਪੰਜ ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰਿਯ (ਮੁੱਖ, ਹੱਥ, ਪੈਰ, ਗੁਦਾ, ਲਿੰਗ) ਹਨ, ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਵਸਿ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਂਦਾ, ਉਹ ਅਰੋਗਤਾ ਅਤੇ ਆਤਮ ਸੁਖ ਮਾਣਦਾ ਹੈ। ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਦਾਸ ਸ਼ਰੀਰਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸੁਖ ਖੋ (ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ, ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ) ਬੈਠਦਾ ਹੈ।

[੨੩੬] ਗਉੜੀ ਅਸਟਪਦੀ, ਮਹਲਾ ੫ (੩)

ਦਸ ਇੰਦ੍ਰੀ ਕਰਿ ਰਾਖੇ ਢਾਸਿ^੨ ॥ ਤਾ ਕੈ ਆਤਮੈ^੩ ਹੋਇ ਪਰਗਾਸੁ ॥

[੧੦੬੨] ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ਸੋਲਹੇ (੧੮)

ਅਨੇਕ ਜਤਨ ਕਰੇ ਇੰਦ੍ਰੀ ਵਸਿ ਨ ਹੋਈ ॥

ਕਾਮਿ ਕਰੋਧਿ ਜਲੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੇ ਮਨੁ ਢਾਸਿ ਆਵੈ, ਮਨ ਮਾਰੇ ਮਨਹਿ ਸਮਾਇਦਾ ॥੧੫॥

[੫੪੦] ਬਿਹਾਗੜਾ ਮਹਲਾ ੪ ਛੰਤ (੪)

ਸਾ ਰਸਨਾ ਧਨੁ ਧੰਨੁ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੁੜੀਏ !

ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਕੇਰੇ ਰਾਮ ॥

ਤੇ ਸ੍ਵਨ ਭਲੇ ਸੰਤਨੀਕ ਹਰਿ, ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੁੜੀਏ !

ਹਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਸੁਣਹਿ ਹਰਿ ਤੇਰੇ ਰਾਮ ॥

੧ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੁਭਾਂ ਤੋਂ ਕਈ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਹ ਭਾਵ ਸਮਝਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਚਾਰਣ 'ਓਅੰਕਾਰ ਓਅੰਕਾਰ' ਹੈ ਪਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਥੇ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਓਅੰ ਦੇ ਆਦਿ ਏਕਾਗ ਇਸ ਢਾਂਚੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਗੁਰੂ ਇਥੇ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਤੁਲ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ— [ਓਅੰਕਾਰ ਦੇ ਮੁਢ ਏਕਾ ਲਿਖਣ ਦਾ ਫਾਰਨ]

ਤਿਸ ਕਾ ਸਰੀਰੁ ਕੋ ਨਹੀ

(ਮਹਲਾ ੩, ਵਾਰ ਵਡਹੰਸ)

ਤਥਾ-ਏਕੈ ਰੇ, ਹਰਿ ਏਕੈ ਜਾਨ ॥

(ਦੇਵਕੰਧਾਰੀ ਮਹਲਾ ੫)

ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨਾਨਕ ਇਕੁ ਜਾਤਾ ॥

(ਸੁਖਮਨੀ)

ਕਈ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਓਅੰ ਵੇਦ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਉਚਾਰਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਏਕੈ ਅੰਗ ਦਾ ਪੜਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਓਅੰ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੌਣ ਅਸਾਡੇ ਕਵੀ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਨੀਚ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਜੈਸੇ ਸਤਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਦੇ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਓਅੰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੜਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਪੜਦਾ ਦੇਣ ਦਾ ਨਿਸਚਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਪੰਡਤਾਂ ਦੀ ਅਥਲ 'ਤੇ ਪੜਦਾ ਪੈਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸੰਸਾ ਨਹੀਂ।

੨ ਵਸਿ, ਰਾਖੁ, ਅਧੀਨ।

੩ ਰਿਏ ਵਿੱਚ।

ਜੋ ਸੀਸੁ ਭਲਾ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਪਾਵਨੁ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੁੜੀਏ !

ਜੋ ਜਾਇ ਲਗੈ ਗੁਰ ਪੈਰੇ ਰਾਮ॥

ਗੁਰ ਵਿਟਹੁ ਨਾਨਕ ਵਾਰਿਆ, ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੁੜੀਏ !

ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਚਿਤੇਰੇ ਰਾਮ॥੨॥

ਤੇ ਨੇੜੁ ਭਲੇ ਪਰਵਾਣੁ ਹਰਿ, ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੁੜੀਏ !

ਜੋ ਸਾਧੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਦੇਖਹਿ ਰਾਮ॥

ਤੇ ਹਸਤ ਪੁਨੀਤ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਹਰਿ, ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੁੜੀਏ !

ਜੋ ਹਰਿ ਜਸੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਲੇਖਹਿ ਰਾਮ॥

ਤਿਸੁ ਜਨ ਕੇ ਪਗ ਨਿਤ ਪੁਜੀਅਹਿ, ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੁੜੀਏ !

ਜੋ ਮਾਰਗਿ ਧਰਮ ਚਲੇਸਹਿ ਰਾਮ॥

ਨਾਨਕੁ ਤਿਨ ਵਿਟਹੁ ਵਾਰਿਆ, ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੁੜੀਏ !

ਹਰਿ ਸੁਣਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਮਨੇਸਹਿ ਰਾਮ॥੩॥

[੨੦੯] ਮਹਲਾ ੫, ਵਾਰ ਜੈਤਸਰੀ ਪਉੜੀ

ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੀ ਤਿਨਾ ਜਿ ਸੁਨਤੇ ਹਰਿ ਕਥਾ॥

ਪੂਰੇ ਤੇ ਪਰਧਾਨ ਨਿਵਾਵਹਿ ਪ੍ਰਭ ਮਥਾ॥

ਹਰਿ ਜਸੁ ਲਿਖਹਿ ਬੇਅੰਤ ਸੋਹਹਿ ਸੇ ਹਥਾ॥

ਚਰਨ ਪੁਨੀਤ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਚਾਲਹਿ ਪ੍ਰਭ ਪਥਾ॥

ਸੰਤਾਂ ਸੰਗਿ ਉਧਾਰੁ ਸਗਲਾ ਦੁਖੁ ਲਥਾ॥੧੪॥

[੯੨੧] ਰਾਮਕਲੀ ਅਨੰਦੁ ਮਹਲਾ ੩ (੩੨)

ਏ ਰਸਨਾ ! ਤੂੰ ਅਨ ਰਸਿ ਰਾਚਿ ਰਹੀ, ਤੇਰੀ ਪਿਆਸ ਨ ਜਾਇ॥

ਪਿਆਸ ਨ ਜਾਇ ਹੋਰਤੁ ਕਿਤੇ ਜਿਚਰੁ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪਲੈ ਨ ਪਾਇ॥

ਹਰਿ ਰਸੁ ਪਾਇ ਪਲੈ ਪੀਐ ਹਰਿ ਰਸੁ, ਬਹੁਝਿ ਨ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਲਾਗੈ ਆਇ॥

[੯੨੨] ਰਾਮਕਲੀ ਅਨੰਦੁ, ਮਹਲਾ ੩ (੩੬)

ਏ ਨੇੜੁਹੁ ਮੇਰਿਹੋ ! ਹਰਿ ਤੁਮ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਧਰੀ,

ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਦੇਖਹੁ ਕੋਈ॥

ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਦੇਖਹੁ ਕੋਈ, ਨਦਰੀ ਹਰਿ ਨਿਹਾਲਿਆ॥

ਏਹੁ ਵਿਸੁ ਸੰਸਾਰੁ ਤੁਮ ਦੇਖਦੇ, ਏਹੁ ਹਰਿ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈ,

ਹਰਿ ਰੂਪੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ॥

[੧੨੨] ਰਾਮਕਲੀ ਅਨੰਦੁ, ਮਹਲਾ ੩ (੩੭)

ਏ ਸ੍ਵਣਹੁ ਮੇਰਿਹੋ ! ਸਾਚੈ ਸੁਨਣੈ ਨੋ ਪਠਾਏ॥

ਸਾਚੈ ਸੁਨਣੈ ਨੋ ਪਠਾਏ ਸਰੀਰਿ ਲਾਏ, ਸੁਣਹੁ ਸਤਿ ਬਾਣੀ ॥

[੯੬੪] ਮਹਲਾ ੫, ਵਾਰ ਰਾਮਕਲੀ ੨ (੧੫)

ਪਾਵ ਸੁਹਾਵੇ ਜਾਂ ਤਉ ਧਿਰਿ ਜੁਲਾਏ^੧, ਸੀਸੁ ਸੁਹਾਵਾ ਚਰਣੀ ॥

ਮੁਖੁ ਸੁਹਾਵਾ ਜਾਂ ਤਉ ਜਸੁ ਗਾਵੈ, ਜੀਉ ਪਇਆ ਤਉ ਸਰਣੀ ॥੨॥

[੨੬੮-੬੯] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ ੫ (੫)

ਮਿਥਿਆ^੨ ਸ੍ਰਵਨ ਪਰ ਨਿੰਦਾ ਸੁਨਹਿ ॥

ਮਿਥਿਆ ਹਸਤ ਪਰ ਦਰਬ ਕਉ ਹਿਰਹਿ ॥

ਮਿਥਿਆ ਨੇਤ੍ਰ ਪੇਖਤ ਪਰ ਤ੍ਰਿਅ ਰੂਪਾਦ ॥

ਮਿਥਿਆ ਰਸਨਾ ਭੋਜਨ ਅਨ ਸੁਾਦ ॥

ਮਿਥਿਆ ਚਰਨ ਪਰ ਬਿਕਾਰ^੩ ਕਉ ਧਾਵਹਿ ॥

ਮਿਥਿਆ ਮਨ ਪਰ ਲੋਭੁ ਲੁਭਾਵਹਿ ॥

ਮਿਥਿਆ ਤਨ ਨਹੀ ਪਰਉਪਕਾਰਾ ॥

ਮਿਥਿਆ ਬਾਸੁ ਲੇਤ ਬਿਕਾਰਾ ॥

ਬਿਨੁ ਬੁਝੇ ਮਿਥਿਆ ਸਭ ਭਏ ॥

ਸਫਲ ਦੇਹ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਲਏ ॥੫॥

[੨੯੮] ਗਉੜੀ ਬਿਤੀ, ਮਹਲਾ ੫ (੯)

ਨਉਮੀ ਨਵੇ ਛਿਦ੍ਰ^੪ ਅਪਵੀਤ ॥ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਨ ਜਪਹਿ ਕਰਤ ਬਿਪਰੀਤ^੫ ॥

ਪਰ ਤ੍ਰਿਅ ਰਮਹਿ ਬਕਹਿ ਸਾਧ ਨਿੰਦ ॥ ਕਰਨ ਨ ਸੁਨਹੀ ਹਰਿ ਜਸੁ ਬਿੰਦ^੬ ॥

[੧੧੨੧] ਕੇਦਾਰਾ ਮਹਲਾ ੫ (੧੩)

ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਧ੍ਰਿਗੁ ਸ੍ਰੋਤ ॥

ਜੀਵਨ ਰੂਪ ਬਿਸਾਰਿ ਜੀਵਹਿ, ਤਿਹ ਕਤ ਜੀਵਨ ਹੋਤ ? ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਖਾਤ ਪੀਤ ਅਨੇਕ ਬਿੰਜਨ ਜੈਸੇ ਭਾਰ ਬਾਹਕ ਖੋਤ^੭ ॥

[੧੩੬੨] ਫੁਨਹੇ ਮਹਲਾ ੫

ਨੈਣ^੮ ਨ ਦੇਖਹਿ ਸਾਧ, ਸਿ ਨੈਣ ਬਿਹਾਲਿਆ ॥

ਕਰਨ ਨ ਸੁਨਹੀ ਨਾਦੁ, ਕਰਨ ਮੁੰਦਿ ਘਾਲਿਆ ॥

ਰਸਨਾ ਜਪੈ ਨ ਨਾਮੁ ਤਿਲੁ ਤਿਲੁ ਕਰਿ ਕਟੀਐ ॥

ਹਰਿਗਾਂ ! ਜਬ ਬਿਸਰੈ ਗੋਬਿਦ ਰਾਇ ਦਿਨੋ ਦਿਨੁ ਘਟੀਐ ॥੧੪॥

੧ ਚਲਾਏ । ੨ ਨਿਸਫਲ, ਨਿਰਾਰਥਕ । ੩ ਪਰਾਏ ਦੇ ਬੁਰੇ (ਕਿਸੇ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ) ਲਈ ।

੪ ਨੌਂ ਚਾਰ-ਦੋ ਨਾਸਿਰਾ, ਦੋ ਚੰਨ, ਦੋ ਨੇਤਰ, ਮੁਖ, ਦਿੱਦੀ, ਕੁਦਾ । [ਨੌਂ ਚਾਰ]

੫ ਉਲਟੇ ਕਰਮ । ੬ ਖੋਤਾ ਚਿਰ ਭੀ । ੭ ਖੋਤਾ ।

੮ ਮੁੰਦ ਸਿਟਣੇ ਚਾਹੀਏ, ਖੰਦ ਥਰ ਦੇਣੇ ਲੋੜੀਏ ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੬

ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਥਿ ਸਕਥ^੧ ਹਨਿ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਗੁਰ ਕਾਰ ਕਮਾਵੈ।
ਪਾਣੀ ਪਖਾ ਪੀਹਣਾ, ਪੈਰ ਧੋਇ ਚਰਣਾਮਤੁ ਪਾਵੈ।
ਗੁਰਬਾਣੀ ਲਿਖਿ ਪੋਥੀਆ, ਤਾਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਰਬਾਬ ਫਜਾਵੈ^੨।
ਨਮਸਕਾਰ ਭੰਡਉਤ ਕਰਿ, ਗੁਰਭਾਈ ਗਲਿ ਮਿਲਿ ਗਲਿ ਲਾਵੈ।
ਕਿਰਤਿ ਵਿਰਤਿ ਕਰਿ ਧਰਮ ਦੀ, ਹਥਹੁ ਦੇ ਕੈ ਭਲਾ ਮਨਾਵੈ।
ਪਾਰਸੁ ਪਰਸਿ ਅਪਰਸਿ ਹੋਇ^੩, ਪਰ ਤਨ^੪ ਪਰ ਧਨ ਹਥੁ ਨ ਲਾਵੈ।
ਗੁਰਸਿਖ ਗੁਰਸਿਖ ਪੂਜ ਕੈ, ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਭੈ ਭਾਣਾ ਭਾਵੈ।
ਆਪੁ ਗਵਾਇ, ਨ ਆਪੁ ਗਣਾਵੈ॥੧੨॥
ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੈਰ ਸਕਾਰਥੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਾਰਗਿ ਚਾਲ ਚਲੰਦੇ।
ਗੁਰੁ ਦੁਆਰੈ ਜਾਨਿ ਚਲਿ^੫, ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਚਲਿ ਜਾਇ ਬਹੰਦੇ।

੧ ਸਾਰਥਕ, ਸਫਲ।

੨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਨਦੀ ਹੋਰ ਸਭ ਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਮ੍ਰਿਦੰਗ [ਸੰਗੀਤ ਢੋਲਿਆ] ਅਤੇ ਰਬਾਬ ਦਾ ਵਜਾਉਣਾ ਵੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਸ਼ੇਖ ਨਾਲ ਲਿਖਣਾ ਪਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਯਾ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦੀ ਦੱਸੀ ਹੋਈ ਬਹੁਤ ਹੁਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਰਬਾਬ ਸਰੰਦਾ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਬਾਜ਼ਦ ਵਿਰਲੇ ਰਾਗੀ ਹੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਜਾ ਸਕਦੇ ਹੋਣ। ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਸਧਾਰਣ ਰਾਗੀ ਮਾਮੂਲੀ ਗੀਤਾਂ ਉੱਪਰ ਬਬਦਾ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਛੰਦ ਪੜਤਾਲ ਅਤੇ ਪੇਂਡੀ ਆਦਿਕ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਾਈਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਰਬਾਬ ਵਿੱਚ ਵੀਣਾ ਦਾ ਬਾਜ ਅਤੇ ਸਰੰਦੇ ਦਾ ਆਲਾਪ ਨਾਮ ਮਾਫ਼ ਤੀ ਨਹੀਂ [ਕੀਰਤਨ ਛਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਮੁਢਾ] ਜਾਣਦੇ, ਅਤੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਸੰਗੀਤ ਛਪੀ ਆਦਿਕ ਛੰਦ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪਖਾਵਜ ਦੇ ਬੋਲ ਹਨ) ਪੜ੍ਹ ਤੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਫਟਕਾਰ ਅਤੇ ਕੜਕੁਣ ਦਾ ਨਾਉਂ 'ਕੀਰਤਨ' ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਰਸ ਸ਼੍ਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

ਬਬਦਾ ਵਿੱਚ ਸਬਾਈ (ਟੇਕ) 'ਰਹਾਉ' ਲਿਖ ਕੇ ਸਾਫ਼ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੈ; ਇਸ [ਰਹਾਉ] ਪਰ ਤੀ ਮੰਨ ਮੰਨੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਅਤੇ ਬੋਲੀਆਂ ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਨਾਲ ਸੋਤ ਕੇ ਗਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਪੂਰੀ ਮਨਮਤ ਹੈ। ਸਲੋਕ ਆਦਿਕ ਅਨੇਕ ਪਦ ਅਤੇ ਬਬਦ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਾਉ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਬਾਈ ਤੀ ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਦੀ ਤੁਕ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੇ। ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਰਾਗੀ ਰਬਾਬੀ ਇਸ ਨਿਯਮ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਰੋਹਾ ਅੱਛਾ ਹੋਵੇ ਜੋ ਅਜੇ ਤੀ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਧਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦਾ ਧਤਨ ਗੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਪੰਥਮੁਖੀਏ ਇਕ 'ਗੁਰਮਤ ਸੰਗੀਤ ਆਬਰਮ' ਬਣਾ ਕੇ ਲਾਇਕ ਰਾਗੀ ਉਤਪੰਨ ਕਰਨ। ਗੁਰਮਤ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਸਾਫ਼ ਅਤੇ ਬਬਦ ਸੁਰ ਦੇ ਅਭਿਆਸੀ ਗੁਰਮੁਖ ਕੀਰਤਨੀਏ, ਜਦ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਧਾਰਨਾਂ ਦੇ ਬਬਦ ਚੰਚਲਤਾ ਰਹਿਤ ਮੁਢਾ ਵਿੱਚ ਇਸਥਿਤ ਹੋਏ ਨਿਵਲੀਨਤਾ ਨਾਲ ਗਾਇਨ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਸ਼੍ਰੋਤਾਂ ਕਣ ਵਜਦ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

੩ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਪਾਰਸ ਨੂੰ ਪਰਸ ਕੇ ਪਰ-ਧਨ, ਪਰ-ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਪਰਸਨ ਤੋਂ ਅਪਰਸ ਹੋਇ ਵੈ।

੪ ਪਰ-ਇਸਤਰੀ ਅਤੇ ਪਰ-ਪੁਰੁਸ਼।

੫ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਚਰਨ, ਯਾਤਰਾ ਵਾਸਤੇ ਕੇਵਲ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵੱਲ ਚੱਲਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮਧਰੀਕ ਉਦਾਸੀ ਨਿਰਮਲੇ ਆਦਿਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀਆਂ ਪਰ ਸ਼ੇਖ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਜੋ ਗੰਗਾ ਗੋਦਾਵਰੀ ਆਦਿਕ ਦੇ ਕੁੰਡ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਰਬਾਂ ਪਰ ਜਾ ਕੇ ਸੰਨਯਾਸੀ ਆਦਿਕਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਝਗੜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਭਨਾਨ ਕਰਾਂਗੇ। [ਕੁੰਡ ਮੇਲਾ] ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਹਰੇਕ ਮੇਲੇ ਪਰ ਜਾਣਾ ਯੋਗ ਹੈ, ਪਰ ਸਦਗਤੀ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ ਵਿੱਚ ਫਟਕਣਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਚੱਲਣਾ ਥੱਜਾ ਦੀ ਥਾਤ ਹੈ।

ਧਾਵਨ ਪਰਉਪਕਾਰ ਨੇ ਗੁਰਸਿਖਾ ਨੇ ਖੋਜਿ ਲਹੰਦੇ।
ਦੁਬਿਧਾ ਪੰਥਿ ਨ ਧਾਵਨੀ, ਮਾਇਆ ਵਿਚਿ ਉਦਾਸ ਰਹੰਦੇ ॥...੧੩॥

ਵਾਰ ੨੭

ਪ੍ਰਿਗੁ ਸਿਰੁ ਜੋ ਗੁਰ ਨ ਨਿਵੈ, ਗੁਰ ਲਗੈ ਨ ਚਰਣੀ।
ਪ੍ਰਿਗੁ ਲੋਇਣਿ ਗੁਰ ਦਰਸ ਵਿਣੁ ਵੇਖੈ ਪਰ ਤਰਣੀ।
ਪ੍ਰਿਗੁ ਸਰਵਣਿ ਉਪਦੇਸ ਵਿਣੁ ਸੁਣਿ ਸੁਰਤਿ ਨ ਧਰਣੀ।
ਪ੍ਰਿਗੁ ਜਿਹਥਾ ਗੁਰ ਸਬਦ ਵਿਣੁ ਹੋਰ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿਮਰਣੀ^੧।
ਵਿਣੁ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਿਗੁ ਹਥ ਪੈਰ ਹੋਰ ਨਿਹਫਲ ਕਰਣੀ।
ਪੀਰ ਮੁਰੀਦਾਂ ਪਿਰਹੜੀ ਸੁਖ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣੀ ॥੧੦॥

ਕਬਿੱਤ—ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ

ਸਫਲ ਜਨੰਮੁ ਗੁਰ ਚਰਨ ਸਰਨਿ ਲਿਵ,
ਸਫਲ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਗੁਰ ਦਰਸੁ ਅਲੋਈਐ।
ਸਫਲ ਸੁਰਤਿ ਗੁਰ ਸਬਦ ਸੁਨਤ ਨਿਤ,
ਜਿਹਥਾ ਸਫਲ ਗੁਨਨਿਧਿ ਗੁਨ ਗੋਈਐ^੨।
ਸਫਲ ਹਸਤ ਗੁਰ ਚਰਨ ਪੂਜਾ ਪ੍ਰਨਾਮ,
ਸਫਲ ਚਰਨ ਪਰਦਛਨਾ^੩ ਕੈ ਪੋਈਐ।

੧ ਜੋ ਸਿੱਖ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਥਾਂ ਗਾਯਤ੍ਰੀ, ਗੀਤਾ, [ਗਾਯਤ੍ਰੀ ਗੀਤਾ ਆਦਿਕ ਦਾ ਪਾਠ] ਸਹੰਸਰਨਾਮ, ਦੁਰਗਾ ਪਾਠ, ਮਹਿਮਨ, ਸੂਰਜ ਆਦਿਕ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਸਤੋਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਸਨਾ ਧਿੱਕਾਰ ਯੋਗ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਮਤ ਭੀ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਦੇਖੀਐ, ਜੋ ਦੂਜੇ ਮਤ ਦੇ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਪਾਠ ਆਪਣਾ ਨਿੱਤਨੇਮ ਬਣਾਵੇ, ਇਹ ਕੇਵਲ ਸਾਡੀ ਕੌਮ ਦੇ ਹੀ ਬੇਸਮਝ ਬੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਅਮੋਲਕ ਰਤਨ ਛੱਡ ਕੇ ਕੱਚ ਦੀ ਚਮਕ ਪਰ ਮੋਹਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਿ ਗੀਤਾ ਆਦਿਕ ਪੁਸਤਕ ਖੋਜ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਬਾਸਤੇ ਪੜ੍ਹਨੇ ਭਰੇ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਖੋਜੀ ਹੋਣਾ ਸਿੱਖ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਮਤ ਮਤਾਤਰਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਯਤਨ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੁ ਬਾਣੀ ਬਿਨਾਂ ਅਜਾਣਾ ਕੋਈ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਅਤੇ ਜਪ ਮੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ। ੨ ਗਾਈਏ, ਬਹੀਏ।

੩ ਆਪਣਾ ਸੱਜਾ (ਦਖਿਣ) ਪਾਸਾ ਇਸ਼ਟ ਵੱਲ ਰੱਖ ਕੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਫਿਰਨ ਦਾ ਨਾਉਂ [ਪ੍ਰਦੱਖਣਾ] ਪ੍ਰਦੱਖਣਾ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਵੀ ਦੀ ਇਕ, ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਸੱਤ, ਗਣੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੀਆਂ ਚਾਰ, ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਅੱਧੀ ਪਰਿਕ੍ਰਮਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਮੱਤ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਖਾਸ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ। ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦੱਖਣਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਆਪ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੁਰਥਾਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਕਈ ਸਿੱਖ, ਇਸ਼ਟ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਰੱਖ ਕੇ ਪ੍ਰਦੱਖਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਐਸਾ ਕਰਨਾ ਅਯੋਗ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਖਿਆਲ ਕਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਜੋ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਭਾਤਰੇ ਵੁਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਭੀ ਸਾਥ ਹੀ ਪਰਿਕ੍ਰਮਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸਹੀ ਨਹੀਂ; ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਗੀਤਿ ਕਿਸੇ ਮਤ ਵਿੱਚ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰਦੱਖਣਾ ਕਰੀਏ ਉਸ ਨੂੰ ਭੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੀ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਵੇਰੀਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ਼ਟ ਨੂੰ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਕਰਨਾ ਭੀ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਅਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਰਿਕ੍ਰਮਾ ਵਿਧਾਨ ਭੀ ਨਹੀਂ।

ਸੰਗਮ ਸਫਲ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਸਹਜ ਘਰਿ,

ਹਿਰਦਾ ਸਫਲ ਗੁਰਮਤਿ ਕੈ ਸਮੋਦੀਐ ॥੪੯੯॥

ਜਿੰਦਗੀ ਨਾਮਹ

(ੳ) ਆਂ ਜਿਹੇ ਦਸਤੇ ਕਿਹ ਵਸਫੇ ਉ ਨਵਿਬਤ।

ਆਂ ਜਿਹੇ ਪਾਏ ਰਹੇ ਬੁਇਅਬ ਗਰਿਫਤ।੩੬੧।

(ਅ) ਆਂ ਜੁਥਾਨੇ ਬਿਹ ਕਿਹ ਜ਼ਿਕਰੇ ਉ ਕੁਨੱਦ।

ਖਾਤਿਰੇ ਆਂ ਬਿਹ ਕਿਹ ਫ਼ਿਕਰੇ ਉ ਕੁਨੱਦ।੩੬੨।

ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਯ, ਰੁੱਤ ੪, ਅੰਸੂ ੭

‘ਸੁਨਿ ਸਿੱਖਾ ਗੁਰਮਤਿ ਇਹ ਸਾਰ। ਸਤਿਸੰਗਤਿ ਥੀ ਸੇਵ ਉਦਾਰ।

ਹਾਥ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਟਹਿਲ ਤੇ ਜਾਨਹੁ। ਪਦ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਗੁਰ ਦਰਸ ਪਯਾਨਹੁ ॥੧੨॥...

ਜਿਮ ਮੁਰਦੇ ਬੇ ਅੰਗ ਅਪਾਵਨ। ਸੁਕਚਤਿ ਸਤਿ, ਨਹਿ ਕਰਹਿ ਛੁਵਾਵਨ।

ਬਿਨਾ ਸੇਵ ਸਤਿਸੰਗਤਿ ਕੇਰੀ। ਦੇਹਿ ਅਪਾਵਨ ਤਿਮ ਨਰ ਕੇਰੀ ॥੧੫॥

ਇਮਾਨਤ

ਇਮਾਨਤ ਵਿੱਚ ਖਿਆਨਤ ਅਤੇ ਮਾਲਿਕ ਦੇ ਮੰਗਣ ਪੁਰ ਹੀਲ-ਚੁੱਜਤ
ਜਾਂ ਰੰਜ ਕਰਨਾ ਭਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ।

[੨੬੮] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮ: ੫ (੫)

ਅਗਨਤ ਸਾਹੁ ਅਪਨੀ ਦੇ ਰਾਸਿ^੧ ॥

ਖਾਤ ਪੀਤ ਬਰਤੈ ਅਨਦ ਉਲਾਸਿ ॥

ਅਪੁਨੀ ਅਮਾਨ^੨ ਕਛੁ ਬਹੁਰਿ ਸਾਹੁ ਲੇਇ ॥

ਅਗਿਆਨੀ ਮਨਿ ਰੋਸੁ ਕਰੇਇ ॥

ੳ) ਉਹ ਹੱਥ ਧੰਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਉਹ ਪੈਰ ਧੰਨ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਹਾਥ ਚੱਲਦਾ ਹੈ।

ਅ) ਉਹ ਰਸਨਾ ਭਲੀ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਮਨ ਸ਼੍ਰੇਣ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੧ ਇਕ ਵਾਰ ਦਸਮੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਫਕਣ ਲਈ ਜਲ ਮੰਗਿਆ ਤਾਂ ਇਕ ਸਿੱਖ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਜਲ ਦਾ ਕਟੋਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਬਹੁਤ ਕੋਮਲ ਹੱਥ ਦੇਖ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ, ‘ਲੜਕਿਆ ! ਤੇਰੇ ਹੱਥ ਵਧੇ ਕੋਮਲ ਹਨ, ਤੂੰ ਕੀ ਕੰਮ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ?’ ਲੜਕੇ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ‘ਅੱਜ ਆਪ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਬਦੇ ਮੈਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।’ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਬਲਗੀਧਰ ਸਵਾਮੀ ਨੇ ਪਾਣੀ ਭੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਅਰ ਕਥਨ ਕੀਤਾ—‘ਜੇ ਆਦਮੀ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਗ ਮੁਰਦੇ ਜੇਹੇ ਅਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹਨ, ਇਉਂ ਇਹ ਜਲ ਫਕਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ।

੨ ਕਰਤਾਰ, ਸਾਹੂਕਾਰ, ਥੇਮੀਤ ਪੁੰਜੀ ਇਸ ਜੀਵ ਗੁਮਾਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਵਰਤਨ ਵਾਸਤੇ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

੩ ਇਮਾਨਤ।

ਅਪਨੀ ਪਰਤੀਤਿ ਆਪ ਹੀ ਖੋਵੈ ॥
 ਬਹੁਰਿ ਉਸ ਕਾ ਬਿਸੁਆਸੁ ਨ ਹੋਵੈ ॥
 ਜਿਸ ਕੀ ਬਸਤੁ ਤਿਸੁ ਆਗੈ ਰਾਖੈ ॥
 ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਆਗਿਆ ਮਾਨੈ ਮਾਥੈ ॥
 ਉਸ ਤੇ ਚਉਗੁਨ ਕਰੈ ਨਿਹਾਲੁ ॥
 ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬੁ ਸਦਾ ਦਇਆਲੁ ॥੨॥

[੧੨੪੯] ਮਹਲਾ ੩, ਵਾਰ ਸਾਰੰਗ (੩੨)

ਪਰਾਈ ਅਮਾਣ ਕਿਉ ਰਖੀਐ ? ਦਿਤੀ ਹੀ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥

ਈਰਖਾ—ਹਸਦ

ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਅਤੇ ਸ਼ੋਭਾ ਨਾ ਸਹਾਰਨੀ, ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਈਰਖਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਉੱਤਮ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਤਿਆਗ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

[੧੮੯] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੧੭)

ਏਕਸੁ ਸਿਉ ਜਾ ਕਾ ਮਨੁ ਰਾਤਾ ॥ ਵਿਸਰੀ ਤਿਸੈ ਪਰਾਈ ਤਾਤਾ^੧ ॥੧॥

[੨੧੫] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੬੧)

ਅਚਰਜੁ ਏਕੁ, ਸੁਨਹੁ ਰੇ ਭਾਈ ! ॥ ਗੁਰਿ ਐਸੀ ਬੁਝ ਬੁਝਾਈ ॥
 ਲਾਗਿ ਪਰਦਾ ਠਾਕੁਰੁ ਜਉ ਭੋਟਿਓ, ਤਉ ਬਿਸਰੀ ਤਾਤਿ ਪਰਾਈ ॥੩॥

[੩੦੮] ਮਹਲਾ ੪, ਵਾਰ ਗਉੜੀ ੧ (੧੫)

ਜਿਸੁ ਅੰਦਰਿ ਤਾਤਿ ਪਰਾਈ ਹੋਵੈ, ਤਿਸ ਕਾ ਕਦੇ ਨ ਹੋਵੀ ਭਲਾ ॥

[੪੭੯] ਆਸਾ ਕਬੀਰ (੧੬)

ਕਾਹੂ ਦੀਨੇ ਪਾਟ ਪਟੇਬਰ, ਕਾਹੂ ਪਲਘ ਨਿਵਾਰਾ ॥
 ਕਾਹੂ ਗਰੀ ਗੋਦਰੀ^੨ ਨਾਹੀ, ਕਾਹੂ ਖਾਨ^੩ ਪਰਾਰਾ^੪ ॥੧॥
 ਅਹਿਰਖ ਵਾਏ^੫ ਨ ਕੀਜੈ ਰੇ ਮਨ ! ॥ ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ^੬ ਲੀਜੈ ਰੇ ਮਨ ! ॥

[੭੪੧] ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੯)

ਸੁਆਦ ਬਾਦ ਈਰਖ ਮਦ ਮਾਇਆ ॥
 ਦਿਨ ਸੰਗਿ ਲਾਗਿ ਰਤਨ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥੩॥

੧ ਈਰਖਾ, ਮਨ ਦੀ ਤਪਰ, ਸਾੜਾ । ੨ ਬੋਦੀ, ਕੋਦੜੀ ।

੩ ਖਾਨਹ, ਘਰ ਵਿੱਚ ।

੪ ਪਰਾਲੀ, ਧਾਨਾਂ ਦਾ ਫੂਸ । ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਪਰਾਲੀ ਵਿਚਾ ਕੇ ਬਿਸਤਰਾ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ।

੫ ਈਰਖਾ ।

੬ ਅੱਛੇ ਕੰਮ ਕਰ ਕੇ, ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਅਤੇ ਕਮਾਈ ਕਰ ਕੇ ਸਭ ਪਦਾਰਥ ਹਾਸਿਲ ਕਰੇ, ਬਿਰਥਾ ਈਰਖਾ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਨਾ ਸੜੇ ।

[੧੨੯੯] ਕਾਨੜਾ ਮਹਲਾ ੫ (੮)

ਬਿਸਰਿ ਗਈ ਸਭ ਤਾਤਿ ਪਰਾਈ॥ ਜਬ ਤੇ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਮੋਹਿ
ਪਾਈ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਨਾ ਕੋ ਬੈਰੀ ਨਹੀ ਬਿਗਾਨਾ ਸਗਲ ਸੰਗਿ ਹਮ ਕਉ
ਬਨਿ ਆਈ॥੧॥

ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰੁਤ ੫, ਅੰਸੂ ੪੬

ਪਰ ਸੁਖਿ ਪਿਖਿ ਤਪਤਉ ਉਰ ਮਾਂਹੀ। ਪਾਪ ਬਿਅਰਥ ਹੋਤਿ ਸਿਰ ਤਾਹੀ॥੧੪॥
ਇਕ ਤੋ ਰਿਦਾ ਤਪਹਿ ਦੁਖ ਪਾਵੈ। ਪਿਖਹੁ ਭਲੇ ਕੁਛ ਹਾਥ ਨ ਆਵੈ।
ਪੁਨ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੋਪ ਕਰੰਤਾ। ਮੋਹਿ ਦਿਯੋ ਪਿਖਿ ਏਹ ਜਰੰਤਾ॥੧੫॥
ਇਤ੍ਯਾਦਿਕ ਇਸ ਮਹਿ ਬਹੁ ਦੋਖ। ਲਾਲਚ ਤਜੈ, ਧਰੈ ਸੰਤੋਖ।

ਏਕਾ (ਐਕੜ)

[੪੬੮] ਵਾਰ ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧ (੧੧)

ਬੀਉ ਬੀਜਿ ਪਤਿ ਲੈ ਗਏ, ਅਬ ਕਿਉ ਉਗਵੈ ਦਾਲ ?॥
ਜੇ ਇਥੁ ਹੋਇ ਤ ਉਗਵੈ^੧, ਰੁਤੀ ਹੁ ਰੁਤਿ ਹੋਇ॥

[੪੬੮] ਗੁਜਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੩)

ਮਿਲਬੇ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਬਰਨਿ ਨ ਸਾਕਉ, ਨਾਨਕ ਪਰੈ ਪਰੀਲਾ॥੨॥

[੧੧੮੫] ਬਸੰਤ ਮਹਲਾ ੫ (੧੯)

ਹੋਇ ਇਕਤ੍ਰ ਮਿਲਹੁ, ਮੇਰੇ ਭਾਈ ! ਦੁਬਿਧਾ ਦੂਰਿ ਕਰਹੁ ਲਿਵ ਲਾਇ॥

[੮੮੭] ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੬)

ਜੋ ਜੋ ਕੀਨੇ ਹਮ ਤਿਸ ਕੇ ਦਾਸ॥ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਕੋ ਸਗਲ ਨਿਵਾਸ॥
ਨਾ ਕੋ ਦੂਤੁ ਨਹੀ ਬੈਰਾਈ॥ ਗਲਿ ਮਿਲਿ ਚਾਲੇ ਏਕੈ ਭਾਈ॥੩॥

[੨੦੫] ਗਉੜੀ ਪੂਰਬੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੨੨)

ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਸਭੋ ਜਗੁ ਸੋਇਆ, ਇਹੁ ਭਰਮੁ^੨ ਕਹਹੁ ਕਿਉ ਜਾਈ॥੧॥
ਏਕਾ ਸੰਗਤਿ ਇਕਤ੍ਰ ਗ੍ਰਿਹਿ ਬਸਤੇ ਮਿਲਿ ਬਾਤ ਨ ਕਰਤੇ ਭਾਈ॥

ਕਬਿੱਤ—ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ

ਜੈਸੇ ਏਕ ਚੀਟੀ ਪਾਛੈ ਕੋਟਿ ਚੀਟੀ ਚਲੀ ਜਾਤਿ,
ਇਕ ਟਕ ਪਗ ਭਗਮਗਿ ਸਾਵਧਾਨ ਹੈ।
ਜੈਸੇ ਕੁੰਜ ਪਾਂਤਿ ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਸਾਂਤਿ ਸਹਜ ਮੈ,
ਉਡਤ ਅਕਾਸ ਚਾਰੀ ਆਗੈ ਅਗਵਾਨ ਹੈ।

੧ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਆਗਯਾ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਈ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸੰਗਤਿ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼।

੨ ਜਦ ਕਿ ਦੁਬਾੜ ਦਾਣਾ ਅੰਕੁਰ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਤਦ ਪਰਸਪਰ ਝੁੱਟ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਬੂਟ ਫਲ ਦੀ ਕੀ
ਆਸ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਨ ? ੩ ਇਕ ਪਿਤਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਹੋਣ ਪਲ ਭੀ ਪਰਸਪਰ ਵੈਰ ਭਾਵ, ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ।

ਜੈਸੇ ਮ੍ਰਿਗ ਮਾਲ ਚਾਲ ਚਲਤ ਟਲਤ ਨਾਹਿ,
ਜਤ੍ਰ ਤਤ੍ਰ ਅਗ੍ਰਭਾਗੀ ਰਮਤ^੧ ਤਤ ਧਿਆਨ ਹੈ ।
ਚੀਟੀ ਖਗ ਮ੍ਰਿਗ ਸਨਮੁਖ^੨ ਪਾਛੇ ਲਾਗੇ ਜਾਹਿ,
ਪ੍ਰਾਨੀ ਗੁਰ ਪੰਥ ਛਾਡਿ ਚਲਿਤ ਅਗਿਆਨ ਹੈ^੩ ॥੪੧੩॥

ਗੁਰੁ ਬਿਲਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੬, ਅਧਿਆਇ ੩
ਫੂਟ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਹਰਨਾਖ ਨਰਹਰਿ^੪ ਹਤਿਓ,
ਫੂਟ ਕੈ ਬਭੀਖਨ ਲੁਟਾਇ ਲੰਕ ਦਈ ਹੈ ।
ਫੂਟ ਕੁਰ ਪੰਡ^੫ ਗਏ ਸਭੇ ਕੁਲ ਨਾਸ ਕਏ,
ਫੂਟੀ ਦੇਖੋ ! ਕੇਕਈ ਸੁ ਰਾਮ ਸੀਅ ਗਈ ਹੈ ।
ਫੂਟੇ ਰਾਜਪੂਤ ਜੋਈ ਬਡੇ ਦੁਖ ਪਾਵੈ ਸੋਈ^੬,
ਔਰ ਹੈ ਅਨੇਕ ਗਥ^੭ ਜੋਉ ਪਾਛੇ ਭਈ ਹੈ ।
ਮੇਲ ਕੀਏ ਹੋਤ ਸੁਖ, ਫੂਟਨਿ ਤੇ ਮਹਾਂ ਦੁਖ,
ਭਾਂ ਤੇ ਮੇਲ ਕਰੇ ਪਾਛੇ ਭਈ ਬੀਤ ਗਈ ਹੈ ॥੬॥

ਨਵੀਨ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਅਧਿਆਇ ੬੪

‘ਕਾਮ ਪਰਤ ਥਾ ਜੋ ਕਛੁ ਕਥ ਹੀ। ਕਰਤ ਗੁਰਮਤਾ ਮਿਲ ਕਰ ਸਭ ਹੀ।
ਜਥੇਦਾਰ ਜੋ ਕੁਛ ਕਹਿ ਦੇਤਾ। ਸੋਈ ਪੰਥ ਮਾਨ ਸਭ ਲੇਤਾ।
ਮਨ ਤਨ ਧਨ ਸਭ ਗੁਰੁ ਕਾ ਲਖਤੇ। ਦਾਈਆ ਸੀਸ ਦੇਨ ਕਉ ਰਖਤੇ।
[ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸਪਰ ਪ੍ਰੇਮ]

ਅਧਿਆਇ ੭੪

ਖਾਣਾ ਭੀ ਇਕਠੇ ਸਭ ਖੇ ਹੈਂ। ਸਕੇ ਬੀਰ ਆਪਸ ਮੈ ਕੇ ਹੈਂ।
ਜਾਤਿ ਗੋਤ ਕੁਲ ਕਿਰਿਆ ਨਾਮ।... ਪਿਛਲੇ ਸੋ ਤਜ ਦੇਤ ਤਮਾਮ।
ਇਕ ਕੋ ਦੂਸਰ ਆਪਸ ਮਾਹੈਂ। ਜਾਨਤ ਨੀਕੋ ਅਧਿਕ ਸਰਾਹੈ।
ਟਹਲ ਏਕ ਕੀ ਦੂਸਰਿ ਕਰ ਕੈ। ਹੋਤ ਮੋਦ ਪਰਮੋਦ ਸੁ ਧਰ ਕੈ।
ਜੋ ਕੁਛ ਵਸਤੁ ਕਿਸੀ ਕੋ ਥਜਾ ਹੈ। ਪੰਥ ਤਈ ਖੁਸਿ ਹੋਤ ਛਕਾ ਹੈ।
ਘਰ ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਸਿੱਖ ਕੇ ਜਾਵੈ। ਮਾਲਕ ਸਮ ਹੋ ਸੋਉ ਰਹਾਵੈ।
ਬਨੇ ਰਹਿਤ ਸਭ ਸਕੇ ਬਿਰਾਦਰ। ਇਕ ਕੋ ਦੂਸਰ ਦੇਵਤ ਆਦਰ।

੧ ਹਮਰ, ਤਾਮ। ੨ ਆਗੂ, ਮੁਖੀਆ, ਜਥੇਦਾਰ।

੩ ਜੋ ਗੁਰੁ ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਫੂਟ ਦਾ ਸਿਕਾਰ ਹੋਏ ਵੱਖਰੀ ਚਾਲ ਚੱਲਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਭੀ [ਫੂਟ] ਅਗਿਆਨ ਹੈ। ੪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਤਾਈ, ਬਾਬਾ ਮਹਾਦੇਵ ਜੀ ਦਾ, ਵੱਡੇ ਭਾਈ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਨੂੰ ਫੂਟ ਦੇ ਔਗੁਣ ਅਤੇ ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਗੁਣ ਦਸ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਉੱਤਮ ਉਪਦੇਸ਼।

੫ ਨਰਸਿੰਹ ਅਵਤਾਰ ਨੇ। ੬ ਕੌਰਵ ਅਤੇ ਪਾਡਵ।

੭ ਪ੍ਰਿਥੀ ਰਾਜ ਜੋ ਚੰਦ ਆਦਿਕਾਂ ਨੇ ਫੂਟ ਕੇ ਵੱਡਾ ਦੁੱਖ ਪਾਇਆ।

੮ ਕਥਾ, ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ। ੯ ਪੁਰਾਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਗੋਤਿ।

ਹੈ ਇਨ ਮੈ ਇਤਛਾਕ ਮਹਾਨ। ਸਿੱਖ, ਸਿੱਖ ਪੈ ਵਾਰਤ ਪ੍ਰਾਨ।

ਅਧਯਾਯ ੮੫

ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਭਾਈ ਸੁਤ ਤੀਆ। ਇਨ ਤੇ ਪਯਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਖੀਆ।

ਮਨ ਤਨ ਧਨ ਸਿੱਖਨ ਪੈ ਵਾਰਤ। ਆਪਨ ਪਯਾਰ ਜ਼ਰਾ ਨ ਧਾਰਤ।

ਏਕ ਰੱਬ ਕੀ ਕਰਤ ਬੰਦਗੀ। ਰਖਤ ਨ ਔਰਨ ਕੀ ਮੁਛੰਦਗੀ।

ਏਕਾਂਤੀ

ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਗੁਫਾ, ਬਨ, ਕੰਦਰਾ ਆਦਿਕ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਏਕਾਂਤੀ ਸਦਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਉਹੀ ਏਕਾਂਤੀ ਹੈਨ, ਜੋ ਚੰਚਲ ਮਨ ਨੂੰ ਇਸਥਿਤ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

[੧੧੮੦] ਬਸੰਤ ਮਹਲਾ ੫ (੩)

ਸੋ ਇਕਾਂਤੀ ਜਿਸੁ ਰਿਦਾ ਥਾਇ॥

ਸ਼ਸਤ੍ਰ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸ੍ਰੈ-ਰੱਖਯਾ^੧ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਰੱਖਯਾ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰਣੇ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਯਮ ਥਾਪਿਆ ਹੈ^੨।

[੭੧੭-੧੮] ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਾਮ ਮਾਲਾ

ਅਸ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਖੰਡੋ ਖੜਗ ਤੁਪਕ ਅਰੁ ਤੀਰ॥

ਸੈਫ ਸਰੋਹੀ ਸੈਹਥੀ ਯਹੈ ਹਮਾਰੈ ਪੀਰ॥੩॥...

ਜਮਧਰ ਜਮਦਾਜ਼ਾ ਜਬਰ ਜੋਧਾਂਤਕ ਜਿਹੋ ਨਾਇ॥

ਲੂਟ ਕੂਟ ਲੀਜਤ ਤਿਨੈ ਜੇ ਬਿਨ ਬਾਂਧੇ ਜਾਇ^੩॥੨੪॥

ਰਹਤਨਾਮਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉੱਤਰ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਕਾ

ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹੀਨ ਇਹ ਕਥਹੁ ਨ ਹੋਈ। ਰਹਤਵੰਤ ਮਾਲਿਸ ਹੈ ਸੋਈ।

ਰਹਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ

ਘੋੜੇ ਔਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਦੀ ਸਾਰ ਰਖੇ^੪।

੧ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—

“ਖੇਤੀ ਵਾੜਿ ਸੁ ਵਿੰਗਰੀ, ਕਿਕਰ ਆਸ ਪਾਸ ਜਿਉ ਭਾਗੈ।

ਸਪ ਪਲੇਟੇ ਚੰਨਟੈ, ਝੁਹੇ ਜੰਦਾ ਬੁਤਾ ਜਾਗੈ।”

(ਥਾਰ ੨੬/੨੫)

੨ ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰੈ ਮੁਦਾ ਅਤੇ ਦੇਗ ਤੋਕ।

੩ ਜੋ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕਮਰ ਬੰਨ੍ਹੇ ਬਿਨਾਂ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਲੂਟ ਕੂਟ ਲਈਦੇ ਹਨ।

੪ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਘੋੜੇ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੇ ਅਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ [ਘੋੜੇ ਦੀ ਸਵਾਰੀ] ਵਿਦਿਆ ਵਿੱਚ ਨਿਪੁੰਨ ਹੋਵੇ, ਅਰਥਾਤ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੂ ਹੋਵੇ, ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਭੇਦ ਕੀਤੇ ਹਨ—

(੧) ਮੁਕਤ, ਜੋ ਹੱਥੋਂ ਫੌਂਡ ਕੇ ਪ੍ਰਯੋਗੇ ਜਾਣ, ਜੈਸੇ ਚੱਕ ਆਦਿਕ।

ਗੁਰੂ ਬਿਲਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦, ਅਧਯਾਯ ੨੩

‘ਪੁਨੰ ਸੰਗ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਸੁਨਾਈ। ਬਿਨਾ ਤੇਗ ਤੀਰੰ ਰਹੋ ਨਾਹ ਭਾਈ’ ॥੯੮॥
 ਬਿਨਾ ਬਸਤ੍ਰ ਕੇਸੰ ਨਰੰ ਭੇਡ ਜਾਨੇ। ਗਹੇ ਕਾਨ ਤਾ ਕੋਂ ਕਿਤੇ ਲੈ ਸਿਧਾਨੇ ॥੯੯॥
 ਇਹੈ ਮੋਰ ਆਗਿਆ ਸੁਨੋ ਲੈ ਪਿਆਰੇ। ਬਿਨਾ ਤੇਗ ਕੇਸੰ ਦਿਵੇ ਨ ਦਿਦਾਰੇ।
 ਇਹੈ ਮੋਰ ਬੈਨਾ ਸੁਨੈਗਾ ਸੁ ਜੋਈ। ਤਿਸੈ ਇੱਛ ਪੂਰੰ ਸਭੈ ਜਾਨ ਹੋਈ ॥੧੦੦॥

ਰਹਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਦੇਸਾ ਸਿੰਘ

ਕੱਛ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਨ ਕਬਹੂੰ ਤਜਾਗੈ। ਸਨਮੁਖ ਲਰੇ ਨ ਰਣ ਤੇ ਭਾਗੈ।

ਭਗਤ ਰਤਨਾਵਲੀ, ਸਾਖੀ^੧ ੧੩੧

ਰਾਜੇ^੨ ਦਰਬਨ ਨੂੰ ਆਏ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਿਬਾਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, “ਤੁਸੀਂ ਪਾਹੁਲ ਲਵੋ ਤੇ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰੋ ਤਾਂ ਰਾਜ ਰਘੁਵੰਸੀਆਂ ਦਾ ਜੋ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੋਂ ਖੁਥਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਸੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਫੇਰ ਲੈ ਦੇਵੀਏ।” ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ, ‘ਅਸਾਡੀ ਲਾਂਗ’ ਬੋਈ ਤੇ ਜਨੇਊ ਗਹਿਣ ਦੇਵੋ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਪਾਹੁਲ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ।’ ਬਚਨ ਹੋਇਆ, “ਇਕ ਜੋਗੀ ਕੈ ਸੰਨਿਆਸੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਗਲੀ ਕਾਣ ਬ੍ਰਹਮੇ ਦੀ ਸਭ ਮਿਟਾਇ ਕੇ ਦੀਖਿਆ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਤੁਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ^੩ ਦਾ ਜਨੇਊ^੪ ਜਗਤ ਦੇ ਰਾਜ ਵਾਸਤੇ, ਤੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਜਨੇਊ^੫ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕੱਟਣ ਵਾਸਤੇ ਦੇਂਦੇ ਸਾਂ, ਤੇ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਵਡਿਆਈ ਸਹਾਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਤਾਂ ਹੋਰ ਚਾਰ ਵਰਣਾਂ ਨੂੰ ਬਸਤ੍ਰ ਫੜਾਇ ਕੇ ਰਾਜਾ ਤੇ ਮਲੇਛ^੬ ਸਭ ਤੁੜਾਵਦੇ ਹਨ।

੧ (੨) ਅਮੁਖਤ, ਜੋ ਮਾਰਨ ਵੇਲੇ ਹੱਥੋਂ ਨਾ ਛੱਡੇ ਜਾਣ, ਜੈਸੇ ਤਲਵਾਰ ਆਦਿਕ।

(੩) ਮੁਕਤਾ ਮੁਕਤ, ਜੋ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਅਤੇ ਛੱਡ ਕੇ ਭੀ ਪ੍ਰਹਾਰੇ ਜਾਣ, ਜੈਸੇ ਥਰਫੀ ਗਦਾ ਆਦਿਕ।

(੪) ਯੰਤ੍ਰ ਮੁਕਤ, ਜੋ ਕਲ ਨਾਲ ਛਡੇ ਜਾਣ, ਜੈਸੇ ਤੀਰ ਕੋਲੀ ਆਦਿਕ। [ਬਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਭੇਦ]

੧ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਸੰਗਤਿ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼।

੨ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵੇਰ ਨਾਲ ਬਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਬਦਲਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਬਸਤ੍ਰ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਤਿਆਸ ਕਰਨਾ ਯਕੂਰੀ ਹੈ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਬਿ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਅਤੇ ਤੋੜੇਦਾਰ ਬੰਦੂਕ ਹੀ ਵਰਤੀਏ। [ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬਸਤ੍ਰ]

੩ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ੧੧ਵੀਂ ਵਾਰ ਦਾ ਟੀਕਾ ਕਰ ਕੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਦਸਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਛ ਸਾਖੀਆਂ ਅਤੇ ਰਹਿਤ ਬਿਬੇਕ ਦੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਸੰਗ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਹ ਪਾਠ ਹੈ।

੪ ਪਹਾਤੀ ਰਾਜੇ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਆਏ। ੫ ਧੋਤੀ।

੬ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਨਾਉਂ ‘ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ’ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਰਾਜ ਵਿਭੂਤੀ (ਸ੍ਰੀ) ਇਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਖਾਲਸਾ ਮਤ ਵਿੱਚ ਲਛਮੀ—ਪਤੀ ਖਤਰ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। [ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ]

੭ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਜਨੇਊ ਵਾਂਗ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਪਹਿਰਨਾ ਵਿਧਾਨ ਹੈ। [ਜਨੇਊ]

੮ ਦੋਖ, ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਸਲੋਕ ੧੫।

੯ ਅਧਰਮੀ ਅਤੇ ਅਨਿਆਈ ਬਾਦਸ਼ਾਹ। ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਲੇਛ ਮੰਨਦੇ ਜਾਂ ਆਖਦੇ [ਮਲੇਛ] ਹਨ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ।

ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਵਿਦਿਆ

ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰੁਤ ੩, ਅੰਸੂ ੨੩

‘ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਿ ਕੇ ਅਧੀਨ ਹੈ ਰਾਜ। ਜੋ ਨ ਧਰਹਿ ਤਿਸ ਬਿਗਰਹਿ ਥਾਜ ॥੬॥

ਯਾਂ ਤੇ ਸਰਬ ਖਾਲਸਾ ਸੁਨੀਅਹਿ। ਆਯੁਧ ਧਰਿਥੇ ਉੱਤਮ ਗੁਨੀਅਹਿ।

ਜਬਿ ਹਮਰੇ ਦਰਸਨ ਕੋ ਆਵਹੁ। ਬਨਿ ਸੁਚੇਤ ਤਨ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਜਾਵਹੁ ॥੭॥

ਕਮਰਕਸਾ ਕਰਿ ਦੇਹੁ ਦਿਖਾਈ। ਹਮਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਇ ਅਧਿਕਾਈ^੧।

ਐਨ ੨, ਅੰਸੂ ੨੩

ਆਯੁਧ ਬਿੰਦਯਾ ਕੋ ਅੱਭਯਾਸਹੁ। ਬਨਹੁ ਬੀਰ ਅਰਿ ਸਮੁਖ ਬਿਨਾਸਹੁ।

ਜਗਤ ਪਦਾਰਥ ਸਗਰੇ ਪਾਵਹੁ। ਭੋਗਹੁ ਆਪ ਭਿ ਅਵਰ ਭੋਗਾਵਹੁ ॥੧੪॥

ਮਰਹੁ ਜੁੱਧ ਮਹਿ ਸੁਰਗ ਸਿਧਾਰਹੁ। ਸਹਿਕਾਮੀ ਸੁਖ ਸਕਲ ਬਿਹਾਰਹੁ।

ਨਿਹਕਾਮੀ ਹੁਇ ਮੁਝ ਸੋ ਮੇਲ। ਪਰਹਿ ਨ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕੋ ਗੈਲ^੨ ॥੧੫॥

ਸਹਜ-ਸਹਜੁ

ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸਹਜ ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ਸੁਭਾਵ, ਸੁਭਾਵਿਕ, ਸਨੇ ਸਨੇ, ਸ਼ਾਂਤੀ, ਸੁਖਦਾਇਕ ਆਦਿਕ ਅਨੇਕ ਹਨ ਪਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਆਤਮ ਗਯਾਨ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

[੬੮] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੩, ਅਸਟਪਦੀ (੬)

ਭਾਈ ਰੇ ! ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਸਹਜੁ^੧ ਨ ਹੋਇ ॥

ਸਬਦੈ ਹੀ ਤੇ ਸਹਜੁ ਉਪਜੈ, ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਸਚੁ ਜੋਇ ॥...

ਪੜੀਐ ਗੁਣੀਐ ਕਿਆ ਕਥੀਐ ਜਾ ਮੁੰਦਹੁ ਘੁਬਾ ਜਾਇ^੨ ? ॥

੧ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼।

੨ ਸ਼ੋਕ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕੌਮੀ ਵਿਦਿਆ (ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਵਿਦਿਆ) ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ, ਸਿਰਫ਼ ਫੌਜੀਆਂ ਦਾ ਕਰਤੱਵ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ। ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਸਿੱਖ ਪੂਰਾ ਸਿਪਾਹੀ ਹੋਵੇ ਅਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੇ।

ਜੁੱਧ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਨਿਤ ਨਵਾਂ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਕਲਗੀਧਰ ਸੁਆਮੀ ਦੀ ਚਲਾਈ ਹੋਈ ਗੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਚੇਤ ਵਦੀ ੧ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ‘ਹੋਲਾ ਮਹੱਲਾ’ ਹੋਂਦਾ ਹੈ, [ਹੋਲਾ ਮਹੱਲਾ] ਜਿਸ ਦਾ ਹੋਲੀ ਦੀ ਰਸਮ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ। ਮਹੱਲਾ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਈ ਲੜਾਈ (Manoeuvre) ਹੈ। ਪੈਦਲ ਅਰ ਅਸਥਾਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਦੇ ਪਾਰਟੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਇਕ ਖ਼ਾਸ ਹਮਲੇ ਦੀ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਰ ਅਨੇਕ ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਕਰਤੱਵ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਕੇਵਲ ਇਹ ਰਸਮ ਨਾਮ ਮਾਤ੍ਰ ਕਰ ਛੱਡਦੇ ਹਾਂ, ਲਾਭ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਉਠਾਉਂਦੇ। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਵਿਦਿਆ ਤੋਂ ਅਵਾਣ ਸਿੱਖ, ਖ਼ਾਲਸਾ ਧਰਮ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਧੁਰਾ ਸਿੱਖ ਹੈ।

੩ ਮਾਰਗ, ਆਵਾ-ਗੋਣ ਦਾ ਚੱਕਰ।

੪ ਆਤਮ ਕਿਆਨ। ੫ ਗੁਮਰਾਹ ਹੋ ਰਹਿਆ ਹੈ।

ਚਉਥੇ^੧ ਪਦ ਮਹਿ ਸਹਜੁ ਹੈ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਲੈ ਪਾਇ ॥੬॥...

ਸਹਜੇ ਅਦਿਸਟ^੨ ਪਛਾਣੀਐ ਨਿਰਭਉ ਜੋਤਿ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ॥

ਸਤਨਾ ਜੀਆ ਕਾ ਇਕੁ ਦਾਤਾ, ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਵਟਹਾਰੁ ॥

[੬੫੫] ਸੋਰਠਿ ਕਬੀਰ (੭)

ਕਿਆ ਪੜੀਐ ਕਿਆ ਗੁਨੀਐ^੩ ? ਕਿਆ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨਾਂ ਸੁਨੀਐ ? ॥

ਪੜੇ ਸੁਨੇ ਕਿਆ ਹੋਈ ? ॥ ਜਉ ਸਹਜ ਨ ਮਿਲਿਓ ਸੋਈ ॥੧॥

[੬੧੬] ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੩, ਅਨੰਦੁ (੧੮)

ਕਰਮੀ^੪ ਸਹਜੁ ਨ ਉਪਜੈ, ਵਿਣੁ ਸਹਜੇ ਸਹਸਾ ਨ ਜਾਇ ॥...

ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਸਹਜੁ ਉਪਜੈ ਇਹੁ ਸਹਸਾ ਇਵ ਜਾਇ ॥

ਸਹਜਧਾਰੀ

ਜਿਵੇਂ ਬੰਦਈ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੱਤ ਮਾਲਸਾ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਸੀ, ਤਿਵੇਂ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ “ਸਹਜਧਾਰੀ” ਸ਼ਬਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ, ਜੋ ਕੇਸ, ਕ੍ਰਿਪਾਨ, ਕੱਛ ਦੀ ਪੂਰੀ ਰਹਤ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ ਸਨ, ਅਰਥਾਤ ਸਾਰੇ ਨਿਯਮ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਧਾਰਨ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਸਿੰਘਾਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ, ਸਹਜਧਾਰੀ ਸੰਗਿਆ ਅੰਦਰ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਅਸਾਡੇ ਅੰਗ ਰੂਪ ਅਤੇ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰੂ ਭਾਈ ਹਨ।

ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਸੰਕਲਪ ਸੀ ਕਿ ਸਹਜਧਾਰੀ ਸਨੇ ਸਨੇ ਸਿੰਘ ਸਜ ਜਾਣ। ਇਹ ਭਾਵ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਲਿਖੀ “ਭਗਤਾਵਲੀ” ਵਿੱਚ ਸਹਜਧਾਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਈ ‘ਵਾਜਿਬੁਲ ਅਰਜ਼’ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ [ਵਾਜਿਬੁਲ ਅਰਜ਼] ਹੋਂਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਸੂਖਮ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਵਾਜਿਬੁਲ ਅਰਜ਼ ਦਾ ਸਿੱਧਾਂਤ :—

ਵਾਜਿਬੁਲ ਅਰਜ਼

(ੳ) ਸਮੇਂ ਵਿਆਹ ਦੇ ਅਸੀਂ ਵੇਦ-ਪਾਠੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇ ਕੈ ਵਿਵਾਹ ਦੀਆਂ ਕਾਢੀਆਂ ਪੜ੍ਹਾਇ ਕੈ ਵਿਵਾਹ ਕਰਦੇ ਸਾਂ ਤੇ ਹੁਣ ਸਿੱਖ^੫ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ—ਤੁਸੀਂ ਆਨੰਦ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਵਿਵਾਹ ਕਰੋ, ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਬੁਲਾਵੇ, ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ! ਅਬ ਜਿਵੇਂ ਹੁਕਮ ਹੋਵੇ ?

ਦਸਤਖਤ ਖਾਸ ਹੋਵੇ—ਪਹਿਲੇ ‘ਆਨੰਦ’ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਅਰਦਾਸ ਬਰਨੀ,

੧ ਦੋਖੇ, ਚੋਖਾ ਪਦ। ੨ ਅਲਖ, ਨਿਰੰਜਨ। ੩ ਵਿਚਾਰੀਏ।

੪ ਅਗਨਿਹੋਤ੍ਰ, ਯੱਗਯ, ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਆਦਿ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ।

੫ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਵਾਲੇ ਕੇਸਧਾਰੀ ਸਿੰਘ।

ਪਿੱਛੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਥੀਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਾਂਵਦੇ ਆਏ ਹੋ, ਤਿਵੇਂ ਪੜ੍ਹਾਵਣਾ, ਸੰਸਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ^੧ ।

(ਅ) ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ ਜੋ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਪੰਜਾਂ ਮੇਲਾਂ—ਪੀਰਮਲੀਏ, ਰਾਮਰਾਈਏ, ਮੀਣੇ, ਮਸੰਦ, ਸਿਰਗੁੰਮ, ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ ।
ਕੋਈ ਬਪਾਰ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਮੁਸੱਦੀ ਪੇਸ਼ਾ ਹੈ, ਵਿਹਾਰ ਦਾ ਸਦਕਾ ਸਭ ਕਿਸੇ ਦਾ ਆਨ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਤਾਂ ਖਾਸ ਦਸਤਖਤ ਹੋਏ—ਪਹਿਲੇ ਪੁਛ ਕੇ ਵਰਤਣ ਕਰਣੀ, ਜੇ ਭੁੱਲ ਭੁਲਾਵੇ ਵਰਤੋ, ਤਾਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਵਾਇ ਲੈਣੀ ।

(ੲ) ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ! ਅਸੀਂ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਤੇਰੇ ਸਿੱਖ ਜੋ ਹੈਸਾਂ, ਸੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੇ ਮਰਨੇ ਉੱਪਰ ਕ੍ਰਿਆ ਕਰਮ ਭੱਦ੍ਰ ਜੇਥੀ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਗੀਤਿ ਸੀ, ਸੇ ਕਰਦੇ ਹੈਸਾਂ ਤੇ ਹੁਣ ਸਿੱਖ ਆਖਦੇ ਹਨ—ਜੋ ਖਾਲਸਾ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵਰਤਾਇਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਏਹੁ ਗੀਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਨਾ ਕਰਿਆ ਕਰੋ ।
ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜਿਵੇਂ ਹੁਕਮ ਹੋਵੇ ?

ਤਾਂ ਬਚਨ ਹੋਇਆ, ਖਾਸ ਦਸਤਖਤ ਹੋਏ—ਭੱਦਨ (ਭਦ੍ਰ) ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਹੋਰ ਕ੍ਰਿਆ ਕਰਮ ਕਰਤੂਤ ਜੈਸੀ ਦੇਸ ਚਾਲ ਹੋਵੇ, ਤਿਵੇਂ ਕਰ ਕੇ ਬਖਸ਼ਾਇ ਲੈਣਾ^੨ ।

(ਸ) ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ! ਸਮੇਂ ਵਿਵਾਹ ਅਤੇ ਖਿਆਹ ਸਰਾਧ ਦੇ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਕਰਾਂਵਦੇ ਹੈਸਾਂ, ਹੁਣ ਸਿੱਖ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਛਕਾਵਣਾ ?

ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ—ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਭੀ, ਅਤਿਥਾਂ ਨੂੰ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰ ਕੇ ਸਭਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਾਇਆ ਕਰੋ ।

(ਹ) ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ! ਵਖਤ ਜੰਝੂ ਪਾਵਣੇ ਦੇ ਅਸੀਂ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਉਸਤਰੇ ਨਾਲ ਭਦ੍ਰ ਕਰਾਂਵਦੇ ਸਾਂ, ਹੁਣ ਜਿਵੇਂ ਹੁਕਮ ਹੋਵੇ ਤਿਵੇਂ ਕੀਚੈ ?

ਹੁਕਮ ਤੇ ਖਾਸ ਦਸਤਖਤ ਹੋਏ—ਜੋ ਸਹਿਜਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਬੇਟਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਹੁਲ ਦੇਣੀ ।

(ਕ) ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ! ਅੱਗੇ ਅਸੀਂ ਅਸਥੀਆਂ ਗੰਗਾ ਭੋਜਦੇ ਸਾਂ, ਹੁਣ ਸਿੱਖ ਮਨ੍ਹੇ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਹੁਕਮ ਹੋਵੇ ?

ਬਚਨ ਤੇ ਖਾਸ ਦਸਤਖਤ ਹੋਏ—ਜੇ ਪਹੁੰਚਾਇ ਸਕੋ ਤਾਂ ਅਸਥੀਆਂ ਪਹੁੰਚਾਇ ਦੇਣੀਆਂ ਅਰ ਜੇ ਸਿੱਖ ਜੁੱਧ ਵਿੱਚ ਜਿਥੇ ਹੁਕਮ ਸਤਿ ਹੁੰਦਾ ਹੈ,

੧ ਵੇਰ ਪੰਡਿਤ ਕੀ ਪੜ੍ਹਨਗੇ ? ਸ਼ਾਲੀ ਤਾਂ ਹੋ ਚੁੱਕੀ । ਕੋਹੀ ਅਦਭੁਤ ਯੁਕਤਿ ਨਾਲ ਗੁਰਮਤ ਵਿਰੁੱਧ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਹੈ ।

੨ ਇਸ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ ਕ੍ਰਿਆ ਕਰਮ ਜੋ ਦੇਬ ਕੁਲ ਦੀ ਗੀਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ, ਉਹ ਤਨਖਾਹੀਆਂ ਕਰ ਦੋਈ ਹੈ ।

ਸੋਈ ਕੁਰੁਛੇਤ੍ਰੁ ਹੈ, ਇਕੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਕੀ ਚਰਣ ਧੂਰਿ ਵਿੱਚ ਪਾਇ ਦੇਣੀਆਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਦੇ ਚੌਢੇਰੇ, ਏਸੇ ਥਾਂ ਓਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਤਿ ਹੋਵੇਗੀ^੧।

- (ਖ) ਅਸੀਂ ਜੋ ਆਮਿਲ ਪੇਸ਼ਾ ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਦਾੜੀਆਂ ਕੇਸ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਕੈਂਚੀਆਂ ਨਾਲ ਕਟਵਾਇ ਲੈਂਦੇ ਸਾਂ, ਹੁਣ ਜਿਵੇਂ ਹੁਕਮ ਹੋਵੇ ਤਿਵੇਂ ਕਰੀਏ ?

ਹੁਕਮ ਤੇ ਖਾਸ ਦਸਤਖਤ ਹੋਏ—ਜੇਹੜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਹਜਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਹੋ, ਜੇ ਕੇਸਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਬਤ ਰੱਖੋ ਤਾਂ ਭਲਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮਾਤ੍ਰ ਵਧੀਕ ਹੋਵੋ ਸੋ ਬਰਾਬਰ ਕਰਵਾਇ ਛੱਡਣੇ, ਫੇਰ ਬਖਸ਼ਾਇ ਲੈਣਾ, ਜੋ ਕੇਸਧਾਰੀ ਇਹ ਕਰਮ ਕਰੇਗਾ, ਓਹ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ।

- (ਗ) ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ! ਜੋ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਸਿਰ ਗੁੰਮਾਂ ਪੰਜਾਂ ਮੇਲਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਕੋਈ ਲਗੇ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਕੋਈ ਆਂਵਦਾ ਜਾਂਦਾ ਮੂੰਹ ਲੱਗ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਕਰ ਵਚਨ ਹੈ ?

ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ—ਰਿਦਾ ਸੁੱਧ ਗੁਰਾਂ ਵੱਲ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਆਂਵਦਾ ਜਾਂਦਾ ਮੂੰਹ ਲੱਗ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਕੀ ਹੈ ? ਵਰਤਣ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ।

- (ਘ) ਜੇਹੜੇ ਸਿੱਖ ਗੰਗਾ ਜੀ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਨੂੰ ਗਏ ਹਨ, ਸੋ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਕੇ ਆਵਣ ਤਾਂ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਵਰਤੀਏ ?

ਵਚਨ ਹੋਇਆ—ਹਿਤ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਓਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਰਤਣਾ, ਬਹੁਤ ਦਿੱਕਤ ਨਾਹੀਂ ਕਰਨੀ, ਭਾਈ ਸਿੱਖੇ ! ਤੁਹਾਡੇ ਉੱਪਰ ਸਾਡਾ ਇਹ ਹੁਕਮ ਹੈ—ਪੰਜਾਂ ਮੇਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਓਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਦਕ ਘੱਟਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਕੋਈ ਓਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭੀ ਮੇਲ ਕੀਤਾ ਚਾਹੇ, ਸੋ ਮੇਲ ਲੈਣਾ, ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ, ਭਜਨ ਕਰਣਾ, ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਣੀ ਤੇ ਵੰਡ ਖਾਣਾ, ਸਿੱਖ ਦੀ ਰਹਰਾਸਿ ਏਹੋ ਹੈ।

- (ਙ) ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ! ਅੱਗੇ ਜੇ ਕੋਈ ਹੁਕਮ-ਸਤਿ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਪੰਡਿਤਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇ ਕੈ ਗਰੜ ਪੁਰਾਣ ਵਚਾਂਵਦੇ ਸਾਂ, ਤੇ ਦਸਗਾਤ੍ਰ ਕਰਾਂਵਦੇ ਸਾਂ, ਤੇ ਹੁਣ ਪੰਡਿਤ ਨਹੀਂ ਆਂਵਦੇ, ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ—ਜੋ ਧਾਰਾ^੨ ਤੇ ਲੰਗੋਟ ਰੱਖੋ ਤੇ ਦਸਗਾਤ੍ਰ ਕਰੋ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਵਨੇ ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਹੁਕਮ ਹੋਵੇ ਤਿਵੇਂ ਕੀਓ ?

ਵਚਨ ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਹੋਏ—ਤੁਸੀਂ ਸਿਦਕ ਤੇ ਤਗੜੇ ਰਹਿਣਾ, ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾਵਣਾ ਤੇ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ ਸਲੋਕਾਂ ਦੀ

੧ ਇਸ ਵਾਕ ਦੀ ਤਾਈਦ ਕੁਰੁਛਾਣੀ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋਂਦੀ।

੨ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਸਹਜਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਭੀ ਜਨੇਊ ਦੇ ਤਿਆਗੀ ਸਨ।

ਕਥਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੁਣਨੀ, ਪ੍ਰਾਣੀ ਦਾ ਭੀ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਵਿੱਚ ਵਾਸਾ ਹੋਵੇਗਾ
ਤੇ ਤੁਸਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ, ਸਿਦਕ ਜੇਹਾ ਤੇ ਨਾਮ ਜੇਹਾ
ਪਦਾਰਥ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ।

ਜੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਅਥਵਾ ਭਾਰਤ ਨਿਵਾਸੀ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਨ ਤਾਂ
ਅਹੋ ਭਾਗ, ਪਰ ਜੇ ਕਿਸੇ ਕਾਰਣ ਸਿੰਘ ਨਾ ਸਜ ਸਕਣ, ਤਦ “ਸਹਜਧਾਰੀ”
ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਅੰਗ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ।

ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਵਰਤਾਉ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਹਜਧਾਰੀਆਂ
ਨਾਲ ਨਿੱਤ ਪ੍ਰੇਮ ਵਧੇ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੋਣ ਦੀ ਉਮੰਗ
ਉਪਜੇ, ਜੋ ਸਹਜਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਨਾਮ ਦੇਖਦੇ ਅਤੇ ਘ੍ਰਿਣਾ ਕਰਦੇ
ਹਨ, ਉਹ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਹਨ ।

ਸਗਨ (ਸ਼ਕੁਨ)

ਸ਼ਕੁਨਿ (ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਜਾਂ ਹਰਕਤ) ਤੋਂ ਮੰਨੇ ਹੋਏ ਸ਼ੁਭ ਅਸ਼ੁਭ ਫਲ
ਸ਼ਕੁਨ ਅਥਵਾ ਸਗਨ ਆਖੀਏ ਹਨ, ਪਰ ਭ੍ਰਮ ਦੇ ਗ੍ਰਸੇ ਹੋਏ ਲੋਕ ਮ੍ਰਿਗ ਰਾਧੇ
ਆਦਿਕ ਪਸ਼ੂਆਂ ਅਤੇ ਵਿਧਵਾ ਆਦਿਕ ਇਸ਼ਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਸੱਜੇ ਖੱਬੇ ਸੰਮੁਖ ਹੋਣ
ਤੋਂ ਭੀ ਅਨੇਕ ਨਤੀਜੇ ਮੰਨਦੇ ਹਨ । ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਸਗਨਾਂ ਦਾ ਭਲਾ
ਬੁਰਾ ਫਲ ਮੰਨਣਾ ਨਿਸ਼ੇਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ।

[੪੮] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੫ (੮੮)

ਸੋਈ ਸਾਸਤ੍ਰ^੧ ਸਉਣ^੨ ਸੋਇ, ਜਿਤੁ ਜਪੀਐ ਹਰਿ ਨਾਉ ॥

[੨੯੧] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ ੫ (੨੧)

ਜਬ ਆਪਨ ਆਪੁ ਆਪਿ ਉਰਿ ਧਾਰੈ ॥

ਤਉ ਸਗਨ ਅਪਸਗਨ ਕਹਾ ਬੀਚਾਰੈ ॥

[੪੦੧] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ (੧੨੦)

ਸਗੁਨ ਅਪਸਗੁਨ ਤਿਸ ਕਉ ਲਗਹਿ, ਜਿਸੁ ਚੀਤਿ ਨ ਆਵੈ^੩ ॥

[੮੪੧] ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੩, ਵਾਰ ਸਤ (੮)

ਛਨਿਛਰਵਾਰਿ, ਸਉਣ ਸਾਸਤ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਹਉਮੈ ਮੇਰਾ ਭਰਮੈ ਸੰਸਾਰੁ ॥

ਮਨਮੁਖ ਅੰਧਾ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ॥ ਜਮ ਦਰਿ ਬਾਧਾ ਬੈਟਾ ਖਾਇ ॥

ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ॥ ਸਚੁ ਕਰਣੀ, ਸਾਚਿ ਲਿਵ ਲਾਏ ॥੮॥

੧ ਸਾਸਤ੍ਰ-ਭਾਵ ਮੁਹੂਰਤ ਸਾਸਤ੍ਰ ਤੋਂ ਹੈ । ੨ ਸ਼ਕੁਨ ।

੩ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਾਹਗੁਰੂ ਚਿੰਤ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਭਰਮ ਗ੍ਰਸਿਤ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ
ਹੀ ਸੰਕਲਪਾਂ ਦੇ ਕਲਪੇ ਹੋਏ ਫਲ ਅਨੁਸਾਰ ਕਲੇਸ਼ ਭੋਗਦਾ ਹੈ ।

[੧੧੩੭] ਭੈਰਉ ਮਹਲਾ ੫ (੭)

ਪ੍ਰਭੁ ਹਮਾਰੈ ਸਾਸਤ੍ਰੁ ਸਉਣ ॥ ਸੂਖ ਸਹਜ ਆਨੰਦ ਗ੍ਰਿਹ ਭਉਣੈ ॥ ਰਹਾਉ ॥

[੧੧੪੫] ਭੈਰਉ ਮਹਲਾ ੫ (੩੫)

ਨਾਮੁ ਹਮਾਰੈ ਸਉਣ ਸੰਜੋਗੈ ॥ ਨਾਮੁ ਹਮਾਰੈ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਸੁਭੋਗੈ ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੫

ਸਉਣ ਸਗੁਨ ਵੀਚਾਰਣੇ ਨਉ ਗ੍ਰਿਹ^੧ ਬਾਰਹ ਰਾਸਿ^੨ ਵੀਚਾਰਾ ।ਕਾਮਣ ਟੂਟੇ^੩ ਅਉਸੀਆ^੪, ਕਣਸੋਈ^੫ ਪਾਸਾਰ ਪਸਾਰਾ ।ਗਦਹੁ ਬੁਤੇ ਬਿਲੀਆ, ਇਲ ਮਲਾਲੀ^੬ ਗਿਦਬ ਛਾਰਾ^੭ ।ਨਾਰਿ ਪੁਰਖੁ^੮ ਪਾਣੀ ਅਗਨਿ ਛਿਕ ਪਦ ਹਿਡਕੀ ਵਰਤਾਰਾ । [ਛਿੱਕ]ਥਿਤਿ ਵਾਰ ਭਦ੍ਰਾ^੯ ਭਰਮ, ਦਿਸਾ ਸੁਲ^{੧੦} ਸਹਸਾ ਸੈਸਾਰਾ । [ਭਦ੍ਰਾ]

ਵਲਛਲ ਕਰਿ ਵਿਸਵਾਸ ਲਖ ਬਹੁ ਚੁਖੀ ਕਿਉ ਰਵੈ ਭਤਾਰਾ ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲੁ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ॥੮॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੨੦

ਸਜਾ ਖਬਾ^{੧੫} ਸਉਣ^{੧੬} ਨ ਮੰਨਿ ਵਸਾਇਆ ।

੧ ਗ੍ਰਿਹ ਚੱਕ੍ਰ । ਗ੍ਰਹਾਂ ਦਾ ਫਿਰਨਾ, ਸਹਜਾਨੰਦ ਦਾ ਜੋ ਸੁਖ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਡਾ ਨਵਗ੍ਰਹ ਚੱਕ੍ਰ ਵਿਚਾਰ ਹੈ, ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਗ੍ਰਹਾਂ ਦਾ ਅਵਿਦਿਆ ਬਲਪਿਤ ਫਲ ਆਪਣੇ ਉਤੇ ਹੁੰਦਾ ਮੰਨ ਕੇ, ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ ।

੨ ਨਗਨ । ਮੇਖ ਬ੍ਰਿਖ ਆਦਿਕ ਭਾਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਉਦਯ ਹੋਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ।

੩ ਦੇਵਪਿਤ੍ਰ ਆਦਿਕ ਦੀ ਤਿਪਤਿ । ੪ ਨੈਵੇਦਯ ।

੫ [ਨੌਂ ਗ੍ਰਹ] ਸੂਰਜ, ਸ਼ਮਸ਼, ਖੁਰਸ਼ੀਦ, Sun । ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਕਮਰ, ਮਾਹ, Moon । ਮੰਗਲ, ਮਾਰੀਖ, ਬਹਿਰਾਮ, Mars । ਬੁੱਧ, ਅਤਾਰਦ, ਤੀਰ, Mercury । ਬ੍ਰਿਹਸਪਤਿ, ਮੁਸ਼ਤਰੀ, ਬਰਜੇਰ, Jupiter । ਸ਼ੁਕ੍ਰ, ਚੁਹਰਾ, ਨਾਹੀਦ, Venus । ਬਨੈਸਚਰ, ਚੁਹਰ, ਕੀਵਾ Saturn । ਰਾਹੁ ਰਾਸ, Seizer । ਕੇਤੁ, ਜਨਥ, The dragon's tail ।

੬ [ਭਾਰਾ ਭਾਸ਼ੀ] ਮੇਖ, ਵਿਸ਼, ਮਿਥੁਨ, ਕਰਕ, ਸਿੰਘ, ਕੰਨਿਆ, ਤੁਲਾ, ਵਿਸ਼ਚਿਕ, ਪਨੁ, ਮਕਰ, ਕੁੰਭ, ਮੀਨ ।

Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpio, Sagittarius, Capricornus, Aquarius, Pisces.

੭ [ਟੂਟੇ] ਵਸਿਕਰਣ ਮਾਰਨ ਆਦਿਕ ਨਈਂ ਗੀਤੇ ਭੰਡ ।

੮ ਅਵਨਿ ਸੀਤਾ, ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਲੀਕਾ ਕੱਢ ਕੇ ਟੋਕ ਜਿਸਤ ਤੋਂ ਸੁਤ ਅਸੁਤ ਫਲ ਕੱਢਣਾ । [ਔਸੀਆ]

੯ ਕੰਨਾ ਸ਼ੋਰੀ । ੧੦ ਕਾਲ ਕਲਿਚੀ, ਸਿਆਮਾ । ੧੧ ਬਘੁਲਾ, ਵਾਵਰੋਲਾ ।

੧੨ ਵਿਧਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਨੌਕੇ ਸਿਰ ਆਦਮੀ ਅਸੁਤ, ਬੱਚੇ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਸਿਰ ਢਕੇ ਆਦਮੀ ਸੁਭ ।

੧੩ ਦੂਜ ਸਤੋਂ ਅਤੇ ਦ੍ਰਾਦਸੀ ।

੧੪ ਕਿਸੇ ਦਿਸ਼ਾ ਵਲ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕਰਨ ਨਈਂ ਕੋਈ ਦਿਨ ਸੁਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁੱਖ ਦੇਣ [ਦਿਸ਼ਾ ਸੁਲ] ਵਾਲਾ । ਜਿਵੇਂ ਪੰਛਮ ਵੱਲ ਜਾਣ ਨਈਂ ਸ਼ੁਕ੍ਰ ਅਤੇ ਅੰਤਵਾਰ, ਉੱਤਰ ਲਈ ਮੰਗਲ ਅਤੇ ਬੁੱਧ, ਪੂਰਬ ਲਈ ਬਨੈਸਚਰ ਅਤੇ ਸ਼ਿਮ, ਦੱਖਣ ਜਾਣ ਨਈਂ ਵੀਰਵਾਰ ।

੧੫ ਸੱਜਾ ਖੰਬਾ ਸੁਰ, ਕਿਸੇ ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀ ਦਾ ਸੱਜੇ ਖੰਬੇ ਆਉਣਾ ਅਥਵਾ ਥੋਲਣਾ ।

੧੬ ਜਗਨ, ਸ਼ੁਕੁਨ ।

ਨਾਰਿ ਪੁਰਖ ਨੋ ਵੇਖਿ ਨ ਪੈਰੁ ਹਟਾਇਆ^੧।
 ਭਾਖ ਸੁਭਾਖ ਵੀਚਾਰਿ^੨ ਨ ਛਿਕ ਮਨਾਇਆ। [ਛਿੱਕੇ]
 ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਨ ਸੇਵਿ, ਨ ਪੂਜ ਕਰਾਇਆ।
 ਭੰਡਲਭੂਸੇ ਖਾਇ ਨ ਮਨੁ ਭਰਮਾਇਆ।
 ਗੁਰਸਿਖ ਸਚਾ ਖੇਤੁ ਬੀਜ ਫਲਾਇਆ^੩ ॥੮॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੪੦

ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਨ ਸੇਵਕਾਂ, ਤੰਤ ਨ ਮੰਤ ਨ ਭੁਰਨਿ^੪ ਵਿਚਾਰੇ। (੬) [ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ]
 [ਅੰਗ ਫਰਕਟੇ]

ਕਬਿੱਤ—ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਾਰਗ ਮੈ ਮਨਮੁਖ ਬਕਤ ਹੁਇ,
 ਲਗਨ ਸਗਨ ਮਾਨੇ ਕੈਸੇ ਮਨ ਮਾਨੀਐ ? ॥੨੬੪॥
 ਬੈਸਨੋ ਅਨੰਨਿ^੫ ਥ੍ਰਮੰਨਿ ਸਾਲਗ੍ਰਾਮ ਸੇਵਾ,
 ਗੀਤਾ ਭਾਗਵਤ ਸ੍ਰੋਤਾ ਏਕਾਕੀ ਕਹਾਵਹੀ।
 ਤੀਰਥ ਧਰਮ ਦੇਵ ਜਾਤ੍ਰਾ ਕਉ ਪੰਡਿਤ ਪੁਛਿ,
 ਕਰਤ ਗਵਨ, ਸੋ ਮਹੂਰਤ ਸੋਧਾਵਹੀ।
 ਬਾਹਰਿ ਨਿਕਸਿ ਗਰਧਬ ਸ੍ਰਾਨ ਸਗਨ ਕੈ,
 ਸੰਕਾ ਉਪਰਾਜਿ ਬਹੁਰਿ ਘਰਿ ਆਵਹੀ^੬।
 ਪਤਿਬ੍ਰਤ ਗਹਿ ਰਹਿ ਸਕਤ ਨ ਏਕਾ ਟੇਕ,
 ਦੁਬਿਧਾ ਅਛਿਤ^੭ ਨ ਪਰੰਮ ਪਦੁ ਪਾਵਹੀ ॥੪੪੭॥
 ਗੁਰਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਾਪ ਕੈ ਪ੍ਰਤਾਪ ਐਸੇ,
 ਪਤਿਬ੍ਰਤ ਏਕ ਟੇਕ ਦੁਬਿਧਾ ਨਿਵਾਰੀ ਹੈ^੮।

੧ ਵਿਧਵਾ ਇਸਤਰੀ, ਨੰਗੇ ਸਿਰ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ ਆਦਿਕ।

੨ ਕਾਲ ਕਲਿੰਚੀ, ਕੋਇਲ, ਗਿੱਦੜ, ਰਿੱਤਰ, ਗਧਾ ਆਦਿਕ ਯਸੁ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਤੋਂ ਸੁਭ ਅਸੁਭ ਭਲ ਵਿਚਾਰਨਾ।

੩ ਅਸੀਂ ਵੱਡੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਪਾਸ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਨਾਉਂ ਧਰੀਕ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਵਹਿਮਾਂ ਵਿੱਚ ਰਸ ਕੇ ਮੰਤਰ ਜੇਤਰ ਟੁਟੇ ਟਾਮਣ ਕਰਦੇ, ਦਿਨ ਬਿਤਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਹਰੇ ਤਰੇ ਖੇਤ ਹਰਿਆਉ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬੇ-ਛਿਕਰ ਹੋਏ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਭਲ ਤਾਂ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ ਸੀ, ਸਕਵਾਂ ਬੀਜ ਦਾ ਤੀ ਰੋਣਾ ਹੈ।

੪ ਅੰਗਾਂ ਦਾ ਫਰਕਟਾ।

੫ ਅਨ-ਅਨਯ। ਜੋ ਇੱਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੂਜੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾ ਰੱਖੇ।

੬ ਵਿਦਵਾਨ ਜੋਤਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਨੁਸਾਰ ਸੋਧਿਆ ਹੋਇਆ ਮਹੂਰਤ ਅਤੇ ਗ੍ਰਹਿ ਆਦਿਕਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਵਲ, ਗਧੇ ਅਤੇ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਅੱਗੇ ਨੱਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੭ ਹੁੰਦੇ। ੮ ਇਸ ਕਬਿੱਤ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਨਾਉਂ ਮਾਤ੍ਰ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੇ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰਮਤ ਵਿਰੁੱਧ ਕਰਮ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਮ ਤੋਂ ਪਤਿਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪੁਛਤ ਨ ਜੋਤਕ ਅਉ ਬੇਦ ਥਿਤਿ ਵਾਰ ਕਛੁ,
 ਗ੍ਰਿਹ ਅਉ ਨਖੜੁ ਕੀ ਨ ਸੰਕਾ ਉਰਧਾਰੀ ਹੈ।
 ਜਾਨਤ ਨ ਸਗਨ ਲਗਨ ਆਨ ਦੇਵ ਸੇਵ,
 ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵ ਨੇਹੁ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਹੈ।
 ਸਿਖ ਸੰਤ ਬਾਲਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਕ ਹੁਇ,
 ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਗਤਿ ਬ੍ਰਹਮ ਬੀਚਾਰੀ ਹੈ ॥੪੪੮॥

ਸੱਚ (ਸਤ੍ਯ)

[੨੨] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧ (੨੧)
 ਮਨੁ ਸਚ ਕਸਵਟੀ^੧ ਲਾਈਐ ਤੁਲੀਐ ਪੂਰੇ ਤੋਲਿ ॥[ਸੱਚ]
 [੬੨] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀ (੧੪)
 ਮਨਹਠ ਬੁਧੀ ਕੇਤੀਆ, ਕੇਤੇ ਬੇਦ ਬੀਚਾਰ ॥...
 ਸਚਹੁ ਓਰੈ ਸਭੁ ਕੋ, ਉਪਰਿ ਸਚੁ ਆਚਾਰੁ^੨ ॥੫॥
 [੬੯] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੩ ਅਸਟਪਦੀ (੮)
 ਸਚੁ ਵੇਖਣੁ ਸਚੁ ਬੋਲਣਾ, ਤਨੁ ਮਨੁ ਸਚਾ ਹੋਇ ॥
 ਸਚੀ ਸਾਖੀ ਉਪਦੇਸੁ ਸਚੁ, ਸਚੇ ਸਚੀ ਸੋਇ^੩ ॥
 ਜਿੰਨੀ ਸਚੁ ਵਿਸਾਰਿਆ, ਸੇ ਦੁਖੀਏ ਚਲੇ ਰੋਇ ॥੪॥
 [੧੧੨] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੩ ਅਸਟਪਦੀ (੬)
 ਜਿਨ ਸਚੁ ਪਲੈ ਸਚੁ ਵਖਾਣਹਿ, ਸਚੁ ਕਸਵਟੀ ਲਾਵਣਿਆ ॥੧॥
 [੧੧੬] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੩ ਅਸਟਪਦੀ (੧੩)
 ਐਥੈ ਸਾਚੇ ਸੁ ਆਗੈ ਸਾਚੇ^੪ ॥ ਮਨੁ ਸਚਾ ਸਚੈ ਸਬਦਿ ਰਾਚੇ ॥
 ਸਚਾ ਸੇਵਹਿ ਸਚੁ ਕਮਾਵਹਿ, ਸਚੇ ਸਚੁ^੫ ਕਮਾਵਣਿਆ ॥੧॥
 [੩੧੨] ਵਾਰ ਗਉੜੀ ੧, ਮਹਲਾ ੪ ਪਉੜੀ (੨੧)
 ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਤਿਨ ਕਉ ਜਿ ਅਨਦਿਨੁ ਸਚੁ ਲਵੇ^੬ ॥
 [੪੬੮] ਮਹਲਾ ੧, ਵਾਰ ਆਸਾ (੧੦)
 ਸਚੁ ਤਾ ਪਰੁ^੭ ਜਾਣੀਐ, ਜਾ ਰਿਦੈ ਸਚਾ ਹੋਇ ॥

੧ ਕਸੋਟੀ, ਘਸਵੱਟੀ, ਕਸਪੱਟੀ।

੨ ਸੱਚ ਤੋਂ ਸਭ ਸਾਧਨ ਉਰੇ (ਘੱਟ) ਹਨ, ਸੱਚ ਸਤ ਦਾ ਸਿਰਤਾਜ ਹੈ।

੩ ਸੋਭਾ, ਸੁਹਰਤ।

੪ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਸੱਚਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਸੁਧਾਰਿਆ ਹੈ। ਭੂਟੇ ਅਤੇ ਦੁਰਾਚਾਰੀ ਦੋਵੇਂ ਲੋਕ ਵਿਗਾੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

੫ ਕੇਵਲ ਸੱਤ੍ਯ, ਸਤਿ।

੬ ਬੋਲਦੇ।

੭ ਤਵ ਹੀ।

ਕੂੜ ਕੀ ਮਲੁ ਉਤਰੈ ਤਨੁ ਕਰੇ ਹਛਾ^੧ ਧੋਇ ॥
 ਸਚੁ ਤਾ ਪਰੁ ਜਾਣੀਐ, ਜਾ ਸਚਿ ਧਰੇ ਪਿਆਰੁ ॥
 ਨਾਉ ਸੁਣਿ ਮਨੁ ਰਹਸੀਐ^੨ ਤਾ ਪਾਏ ਮੋਖ ਦੁਆਰੁ ॥
 ਸਚੁ ਤਾ ਪਰੁ ਜਾਣੀਐ, ਜਾ ਜੁਗਤਿ ਜਾਣੈ ਜੀਉ ॥
 ਧਰਤਿ ਕਾਇਆ ਸਾਧਿ ਕੈ ਵਿਚਿ ਦੇਇ ਕਰਤਾ^੩ ਬੀਉ ॥
 ਸਚੁ ਤਾ ਪਰੁ ਜਾਣੀਐ, ਜਾ ਸਿਖ ਸਚੀ ਲੇਇ ॥
 ਦਇਆ ਜਾਣੈ ਜੀਅ ਕੀ^੪ ਕਿਛੁ^੫ ਪੁੰਨੁ ਦਾਨੁ^੬ ਕਰੇਇ ॥
 ਸਚੁ ਤਾ ਪਰੁ ਜਾਣੀਐ, ਜਾ ਆਤਮ ਤੀਰਥਿ ਕਰੇ ਨਿਵਾਸੁ^੭ ॥
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਨੋ ਪੁਛਿ ਕੈ ਥਹਿ ਰਹੈ ਕਰੇ ਨਿਵਾਸੁ ॥
 ਸਚੁ ਸਭਨਾ ਹੋਇ ਦਾਰੁ ਪਾਪ ਕਦੇ ਧੋਇ ॥
 ਨਾਨਕੁ ਵਖਾਣੈ ਬੇਨਤੀ ਜਿਨ ਸਚੁ ਪਲੈ ਹੋਇ ॥੨॥

[੪੮੮] ਆਸਾ ਸੇਖ ਫਰੀਦ (੨)

ਬੋਲੀਐ ਸਚੁ ਧਰਮੁ, ਭੂਨੁ ਨ ਬੋਲੀਐ ॥

[੧੩੪੩] ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਅਸਟਪਦੀ ਮਹਲਾ ੧ (੩)

ਹਿਰਦੈ ਸਚੁ ਦੇਹ ਕਰਣੀ ਸਾਰੁ ॥ ਹੋਰੁ ਸਭੁ ਪਾਖੰਡੁ ਪੁਜ ਖੁਆਰੁ^੮ ॥੬॥

[੧੩੯੩] ਜ਼ਫਰਨਾਮਹ^੯, ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਹਰਾਂ ਕਸਕ ਜ਼ੋਰਾਸ ਬਾਜ਼ੀ ਕੁਨਦ ॥

ਰਹੀਐ ਬਰੋ ਰਹਮ ਸਾਜ਼ੀ ਕੁਨਦ^{੧੦} ॥੧੦੧॥

੧ ਸਵੱਡ । ੨ ਪੁੰਨ ਹੋਵੇ, ਮਨ ਇਕਾਗਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ।

੩ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਗਿਆਨ ।

੪ ਜੀਵਾਂ ਉਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਜਾਣੇ । ਸੱਪ, ਨੂੰਹੇ, ਬੇਰ, ਬਖਿਆੜ ਅਰ [ਦਇਆ] ਹਲਕਾਏ ਬੁੱਤੇ ਆਦਿਕਾ ਪਰ ਦਇਆ ਕਰ ਕੇ ਪਾਪ ਦਾ ਭਾਗੀ ਨਾ ਬਣੇ ਅਰ ਜੀਵ ਮਰਨ ਦੇ ਭੈ ਤੋਂ ਜੁੱਤੀ ਤਿਆਗ ਕੇ ਮੂੰਹ ਪਰ ਪੱਟੀ ਨਾ ਬੰਨ੍ਹ ਬੈਠੇ । ਐਸੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਰੁੱਖ ਤ੍ਰੇਹ ਅਰ ਬੇ-ਰਹਿਮਾਂ ਦੇ ਵਰਤਾਉ ਰੂਪ ਕਲੇਸ਼ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਭਰ ਜਤਨ ਕਰੇ ।

੫ ਧਰਮ ਦੀ ਰਮਾਈ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ, ਦਸਵੰਧ ।

੬ ਪਵਿੱਤਰ ਦਾਨ, ਸੁਪਾਰ੍ਵ ਵਿੱਚ ਦਾਨ ।

੭ ਇਸ ਤੀਰਥ ਨਿਵਾਸ ਤੋਂ ਕਈ ਅਨਜਾਣ ਸਿੱਖ, ਕੈਫਾ ਭਾਜੀ ਆਦਿਕ ਤੀਰਥਾਂ ਉਤੇ ਨਿਵਾਸ ਕਰ ਕੇ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਉਡੀਕ ਰੱਖਦੇ ਹਨ । ੮ ਪਾਖੰਡ ਮਿਲੀ ਪੁਜਾ ।

੯ ਜ਼ਫਰ ਦੀ ਚਿੱਠੀ । ਧਰਮਵਾਨਾਂ ਦੀ ਹੀ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿੱਚ ਜਿੱਤ ਹੋਂਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਕੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ, ਆਨੰਦਪੁਰ, ਚਮਕੌਰ ਅਤੇ ਮੁਕਤਸਰ ਦੇ ਜੇਗਾਂ ਪਿੰਡੋਂ (ਕਾਂਗੜ ਪਿੰਡ ਤੋਂ, ਜੋ ਰਾਜ ਨਾਭਾ ਵਿੱਚ ਹੈ) ਇਹ ਖ਼ਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਜ਼ਫਰਨਾਮਹ ਨਾਲ ੧੧ ਹਕਾਇਤਾਂ ਅਗਿਆਨੀ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ [ਜ਼ਫਰਨਾਮਹ] ਫ਼ਾਰਸੀ ਇਬਾਰਤ ਸਮਝ ਕੇ ਜੋੜ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ । ੧੦ ਜੋ ਆਦਮੀ ਸਚਾਈ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਚਾਹੁਕੂ ਉਸ ਉਤੇ ਦਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੧੮

ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ ਲਖ ਲਖ ਹੋਮ ਜਗ ਨਈਵੇਦ ਬਰੋੜੀ।
 ਵਰਤ ਨੇਮ ਸੰਜਮ ਘਣੇ ਕਰਮ ਧਰਮ ਲਖ ਤੰਦੁ ਮਰੋੜੀ।
 ਤੀਰਥ ਪੁਰਬ ਸੰਜੋਗ ਲਖ ਪੁੰਨ ਦਾਨੁ ਉਪਕਾਰ ਨ ਓੜੀ।
 ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਸਰੇਵਣੇ ਵਰ ਸਰਾਪ ਲਖ ਜੋੜ ਵਿਛੋੜੀ।
 ਦਰਸਨ ਵਰਨ ਅਵਰਨ ਲਖ ਪੂਜਾ ਅਰਚਾ ਬੰਧਨ ਤੋੜੀ।
 ਲੋਕ ਵੇਦ ਗੁਣ ਗਿਆਨ ਲਖ ਜੋਗ ਭੋਗ ਲਖ ਝਾੜਿ ਪਛੋੜੀ।
 ਸਚਹੁ ਓਰੈ ਸਭ ਕਿਹੁ^੧ ਲਖ ਸਿਆਣਪ ਸੱਭਾ ਬੋੜੀ।
 ਉਪਰਿ ਸਚੁ ਅਚਾਰੁ ਚਮੋੜੀ॥੧੯॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੩੦

ਕੂੜੁ ਕਪਟ ਹਥਿਆਰ^੧ ਜਿਉ, ਸਚੁ ਰਖਵਾਲਾ ਸਿਲਹੁ ਸੰਜੋਆ^੨।
 ਕੂੜੁ ਵੈਰੀ ਨਿਤ ਜੋਹਦਾ^੩ ਸਚੁ ਸੁਮਿਤੁ ਹਿਮਾਇਤਿ ਹੋਆ।
 ਸੂਰਵੀਰੁ ਵਰੀਆਮੁ ਸਚੁ, ਕੂੜੁ ਕੁੜਾਵਾ ਕਰਦਾ ਢੋਆ।
 ਨਿਹਚਲੁ ਸਚੁ ਸੁਥਾਇ ਹੈ, ਲਰਜੈ ਕੂੜੁ ਕੁਥਾਇ ਖੜੋਆ।
 ਸਚਿ ਫਤਿ ਕੂੜੁ ਪਛਾੜਿਆ, ਚਾਰਿ ਚਕ ਵੇਖਨ ਤ੍ਰੈ ਲੋਆ।
 ਕੂੜੁ ਕਪਟੁ ਰੋਗੀ ਸਦਾ, ਸਚੁ ਸਦਾ ਹੀ ਨਵਾਂ ਨਿਰੋਆ।
 ਸਚੁ ਸਚਾ, ਕੂੜੁ ਕੂੜੁ ਵਿਖੋਆ^੪॥੧੦॥

ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰੁੱਤ ੩, ਅੰਸੂ ੫੦

ਸਤਿ ਸੰਗੀ ਹੁਇ ਸਾਚ ਕਮਾਵੈ। ਸੰਗਿ ਸਾਚ ਕੇ ਪ੍ਰੀਤਿ ਵਧਾਵੈ।
 ਸਚ ਉਰ ਧਰੈ ਮ੍ਰਿਜਾਦਾ ਸਾਚੀ। ਛਲ ਬਿਨ ਹੋਵੈ ਸਾਚ ਉਥਾਚੀ॥੪॥
 ਸਚਿ ਕੈ ਸੰਗ ਜੀਵਕਾ ਜੋਈ। ਤਿਸ ਕੈ ਕਰੈ ਦੰਭ ਬਿਨੁ ਹੋਈ।

ਰੁੱਤ ੫, ਅੰਸੂ ੪੬

ਸਚੁ ਬੋਲਹੁ ਸੁਖਿ ਦੇਤਿ ਵਡੇਰਾ। ਤਜਹੁ ਕੂਰ ਦੁਖ ਦਾਯ ਘਨੇਰਾ। (੧੪)

੧ ਤਾੜਕਾ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਦਲੇਖਤਾ ਨਾਲ ਤਾਰੀ ਲਪੇਟਣੇ ਅਤੇ ਗਲ ਹੱਥੀ ਅਭਿਮੰਤ੍ਰਿਤ ਧਾਰੀ ਬੰਨ੍ਹਣੇ। [ਧਾਗਾ]

੨ ਓੜਕ, ਅੰਤ।

੩ ਖੰਡਨ ਮੰਡਨ, ਝਾੜਾ ਫੁਕਾ ਅਤੇ ਸਰ ਸਦਕ।

੪ ਸੱਚੇ ਸੱਚ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹਨ।

੫ ਕੂੜਤੇ ਹੇਠ ਲੁਕੋਇਆ ਖੰਜਰ।

੬ ਸੱਚ ਕਵਚ ਤੁਲ ਰੱਖਕ ਹੈ।

੭ ਮਾਰਨ ਲਈ ਮੋਕਾ ਤਾੜਦਾ ਹੈ।

੮ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਦਾ ਹੈ।

੯ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਸੰਕਤਿ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼।

ਸੱਚ-ਖੰਡ

ਅਨੇਕਾਂ ਮੱਤਾਂ ਵਾਲੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਅਨੇਕ ਭੇਦ ਅਰ ਸਰੂਪ ਕਲਪ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਖਾਸ-ਖਾਸ ਲੋਕ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਇਕ ਦੇਸੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ, ਉਸ ਸਰਵ ਵਯਾਪੀ ਨੂੰ ਸਾਮਾਨਤਾ ਰੀਤੀ ਕਰ ਕੇ—“ਸਭ ਮਧੇ ਰਵਿਆ ਮੇਰਾ ਠਾਕੁਰ” ਕਥਨ ਕਰ ਕੇ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੀਤੀ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਨਿਵਾਸ “ਸੱਚ ਖੰਡ” ਵਿੱਚ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, “ਆਪਿ ਸਤਿ ਕੀਆ ਸਭ ਸਤਿ”—ਬਚਨ ਅਨੁਸਾਰ ਸਭ ਵਿਸ਼ੁ ਸੱਚ-ਖੰਡ ਹੈ, ਪਰ ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਸਤਸੰਗ ਅਤੇ ਆਤਮ ਅਭਿਆਸੀ ਦਾ ਨਿਰਮਲ ਅੰਤਹਕਰਣ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ “ਸੱਚ-ਖੰਡ” ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਤੁਰੀਯ ਪਦ (ਨਿਰਬਾਣ) ਦਾ ਨਾਉਂ ਭੀ ਸੱਚ-ਖੰਡ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

[੮] ਜਪੁ (੩੭)

ਸਚ ਖੰਡਿ ਵਸੈ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ ॥

[੨੩੭] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅਸਟਪਦੀ (੪)

ਕਵਨੁ ਅਸਥਾਨੁ, ਜੋ ਕਬਹੂ ਨ ਟਰੈ^੧ ॥...

ਇੰਦ੍ਰ ਪੁਰੀ ਮਹਿ ਸਰਪਰ^੨ ਮਰਣਾ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਪੁਰੀ ਨਿਹਚਲੁ ਨਹੀ ਰਹਣਾ ॥
ਸਿਵ ਪੁਰੀ ਕਾ ਹੋਇਗਾ ਕਾਲਾ ॥ ਤ੍ਵੇ ਗੁਣ ਮਾਇਆ ਬਿਨਸਿ, ਬਿਤਾਲਾ ॥੨॥
ਗਿਰਿ ਤਰ ਧਰਣਿ ਗਗਨ ਅਰੁ ਭਾਰੇ ॥ ਰਵਿ ਸਸਿ ਪਵਣੁ ਪਾਵਕੁ ਨੀਰਾਰੇ ॥
ਦਿਨਸੁ ਰੈਣਿ ਬਰਤ ਅਰੁ ਭੇਦਾ^੩ ॥ ਸਾਸਤ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਬਿਨਸਹਿਗੇ ਬੇਦਾ^੪ ॥੩॥
ਭੀਰਥ ਦੇਵ ਦੇਹੁਰਾ ਪੋਥੀ ॥ ਮਾਲਾ ਤਿਲਕੁ ਸੋਚ^੫ ਪਾਕ ਹੋਤੀ^੬ ॥
ਧੋਤੀ ਡੰਡਉਤਿ ਪਰਸਾਦਨ ਭੋਗਾ ॥ ਗਵਨੁ ਕਰੈਗੇ ਸਗਲੇ ਲੋਗਾ ॥੪॥
ਜਾਤਿ ਵਰਨ ਤੁਰਕ^੭ ਅਰੁ ਹਿੰਦੂ ॥ ਪਸੁ ਪੰਥੀ ਅਨਿਕ ਜੋਨਿ ਜਿੰਦੂ ॥
ਸਗਲ ਪਾਸਾਰੁ ਦੀਸੈ ਪਾਸਾਰਾ ॥ ਬਿਨਸਿ ਜਾਇਗੇ ਸਗਲ ਆਕਾਰਾ ॥੫॥
ਸਹਜ ਸਿਫਤਿ ਭਗਤਿ ਤਤੁ ਗਿਆਨਾ ॥ ਸਦਾ ਅਨੰਦੁ ਨਿਹਚਲੁ ਸਚੁ ਥਾਨਾ ॥
ਤਹਾ ਸੰਗਤਿ ਸਾਧ ਗੁਣ ਰਸੈ ॥ ਅਨਭਉ ਨਗਰੁ ਤਹਾ ਸਦ ਵਸੈ ॥੬॥
ਤਹ ਭਉ ਭਰਮਾ ਸੋਗੁ ਨ ਚਿੰਤਾ ॥ ਆਵਣੁ ਜਾਵਣੁ ਮਿਰਤੁ ਨ ਹੋਤਾ ॥...
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਿਸੁ ਕਿਰਪਾ ਕਰੈ ॥ ਨਿਹਚਲ ਬਾਨੁ^੮ ਸਾਧਸੰਗਿ ਤਰੈ ॥੮॥

੧ ਨਾਸ ਨਾ ਹੋਵੇ। ੨ ਨਿਸਚਿਤ, ਜ਼ਰੂਰ।

੩ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਭੇਦ ਨਵਖੰਡ ਆਦਿਕ।

੪ ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਵੇਦ ਨਿਤਨ ਨਹੀਂ। ੫ ਬੋਰ। ੬ ਹੋੜੀ, ਹਵਨ ਭਰਤਾ।

੭ ਸਿੱਖ ਮੱਤ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ, ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮਾਤ੍ਰ ਵਾਸਤੇ ‘ਤੁਰਕ’ ਪਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। [ਤੁਰਕ]

੮ ਸੱਚ ਖੰਡ, ਨਿਰਵਾਣ ਪਦ।

[੪੩੬] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧ ਛੰਤ (੨)

ਤਿਤੁ ਅਗਮ ਤਿਤੁ ਅਗਮ ਪੁਰੇ, ਕਹੁ ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਜਾਈਐ ਰਾਮ ॥
 ਸਚੁ ਸੰਜਮੇ ਸਾਰਿ ਗੁਣਾ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਕਮਾਈਐ ਰਾਮ ॥
 ਸਚੁ ਸਬਦੁ ਕਮਾਈਐ ਨਿਜ ਘਰਿ ਜਾਈਐ, ਪਾਈਐ ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨਾ ॥

[੮੮੮] ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ (੨੦)

ਪੰਚ ਸਬਦ^੧ ਤਹ ਪੂਰਨ ਨਾਦ ॥ ਅਨਹਦ ਬਾਜੇ ਅਚਰਜ ਬਿਸਮਾਦ^੨ ॥
 ਕੇਲ ਕਰਹਿ ਸੰਤ ਹਰਿ ਲੋਗ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰਨ ਨਿਰਜੋਗ^੩ ॥੧॥
 ਸੁਖ ਸਹਜ ਆਨੰਦ ਭਵਨ ॥
 ਸਾਧਸੰਗਿ ਬੈਸਿ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ, ਤਹ ਰੋਗ ਸੋਗ ਨਹੀ ਜਨਮ ਮਰਨ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਉਹਾ ਸਿਮਰਹਿ ਕੇਵਲ ਨਾਮੁ ॥ ਬਿਰਲੇ ਪਾਵਹਿ ਓਹੁ ਬਿਸਾਮ ॥
 ਭੋਜਨੁ ਭਾਉ ਕੀਰਤਨ ਆਧਾਰੁ ॥ ਨਿਹਚਲ ਆਸਨੁ ਬੇਸੁਮਾਰੁ ॥੨॥
 ਡਿਗਿ ਨ ਡੋਲੈ ਕਤਹੁ ਨ ਧਾਵੈ ॥ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕੋ ਇਹੁ ਮਹਲੁ ਪਾਵੈ ॥
 ਭ੍ਰਮ ਭੈ ਮੋਹ ਨ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ॥ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਪ੍ਰਭੁ ਕਿਰਪਾਲ ॥੩॥
 ਤਾ ਕਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥ ਆਪੇ ਗੁਪਤੁ ਆਪੇ ਪਾਸਾਰੁ ॥
 ਜਾ ਕੈ ਅੰਤਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸੁਆਦੁ ॥ ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਈ ਨਾਨਕ ਬਿਸਮਾਦੁ ॥੪॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੨੪

ਧਰਮਸਾਲ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰੁ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਸਚ ਖੰਡੁ ਵਸਾਇਆ ।
 ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਇਆ ॥੧॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੨੪

ਨਿਹਚਲ ਨੀਉ ਧਰਾਈਓਨੁ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਸਚ ਖੰਡੁ ਸਮੇਉ^੧ ।
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੰਥੁ ਚਲਾਇਓਨੁ ਸੁਖ ਸਾਗਰੁ ਬੇਅੰਤੁ ਅਮੇਉ ।
 ਸਚਿ ਸਬਦਿ ਆਰਾਧੀਐ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ ਅਲਖ ਅਭੇਉ ।
 ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਉਪਦੇਸਦਾ ਛਿਅ ਦਰਸਨ ਸਭਿ ਸੇਵਕ ਸੇਉ ।
 ਮਿਠਾ ਬੋਲਣੁ ਨਿਵ ਚਲਣੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਅਰਥੇਉ^੨ ।
 ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਆਦੇਸੁ ਹੈ ਅਭਿਨਾਸੀ ਅਤਿ ਅਛਲ ਅਛੇਉ ।
 ਜਗਤੁ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਉ^੩ ॥੨॥ [ਜਗਤ ਗੁਰੂ]

੧ ਦੇਖੋ, ਪੰਚ ਸਬਦ । ੨ ਵਿਸਮਾਦਪ੍ਰਦ, ਅਦਭੁਤ । ੩ ਨਿਰਲੇਪ ।

੪ ਕਈ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ “ਵਾਹਗੁਰੂ” ਗੁਰੂ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਵੇਲੇ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਭੁੱਲ ਹੈ । ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਸਵਾਮੀ ਨੇ ਹੀ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

੫ ਰੂਪ । ੬ ਜਗਿਆਸੂ, ਸਿਧਾਂਤ । ੭ ਅਨੇਕ ਮਤਾਂ ਦੇ ਆਗੂ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਮਤ ਦੇ ਗੁਰੂ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਕਰਤਾਰ ਵੱਲੋਂ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਥਾਪੇ ਗਏ ਹਨ ।

ਸਤਸੰਗ—ਸਾਧ ਸੰਗ^੧—ਸਾਧਸੰਗਤਿ

[੭੨] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧ (ਜੋਗੀ ਅੰਦਰਿ)

ਸਤਸੰਗਤਿ ਕੈਸੀ ਜਾਣੀਐ ? ॥ ਜਿਥੈ ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੀਐ ॥

[੬੯] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਅਸਟਪਦੀ ਮਹਲਾ ੩ (੮)

ਸਚੀ ਸੰਗਤਿ ਬੈਸਣਾ, ਸਚਿ ਨਾਮਿ ਮਨੁ ਧੀਰ^੨ ॥੧॥

[੪੧੪] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧ ਅਸਟਪਦੀ (੫)

ਉਤਮ ਸੰਗਤਿ ਉਤਮੁ ਹੋਵੈ ॥ ਗੁਣ ਕਉ ਧਾਵੈ ਅਵਗਣ ਧੋਵੈ ॥

[੩੭੯] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ (੩੬)

ਥਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਮਾਇਆ ਮਦ ਮਤਸਰ^੩, ਏ ਖੇਲਤ ਸਭਿ ਜੁਐ ਹਾਰੇ ॥

ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਦਇਆ ਧਰਮੁ ਸਚੁ, ਇਹ ਅਪੁਨੈ ਗ੍ਰਿਹ ਭੀਤਰਿ ਵਾਰੇ^੪ ॥੧॥

ਜਨਮ ਮਰਨ ਚੁਕੇ ਸਭਿ ਭਾਰੇ^੫ ॥

ਮਿਲਤ ਸੰਗਿ ਭਇਓ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ, ਗੁਰਿ ਪੂਰੇ ਲੈ ਖਿਨ ਮਹਿ ਤਾਰੇ ॥੧॥

ਰਹਾਉ ॥ ਸਭ ਕੀ ਰੇਨੁ ਹੋਇ ਰਹੈ ਮਨੁਆ, ਸਗਲੇ ਦੀਸਹਿ ਮੀਤ ਪਿਆਰੇ ॥

ਸਭ ਮਧੇ ਰਵਿਆ ਮੇਰਾ ਠਾਕੁਰੁ, ਦਾਨੁ ਦੇਤ ਸਭਿ ਜੀਅ ਸਮਾਰੇ^੬ ॥੨॥

[੩੯੨] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ (੮੯)

ਮਹਾ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਸਾਧ ਕਾ ਸੰਗੁ ॥ ਜਿਸੁ ਭੇਟਤ ਲਾਗੈ ਪ੍ਰਭ ਰੰਗੁ ॥੧॥

ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਓਇ ਆਨੰਦ ਪਾਵੈ ॥

ਜਿਸੁ ਸਿਮਰਤ ਮਨਿ ਹੋਇ ਪ੍ਰਗਾਸਾ, ਤਾ ਕੀ ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਵੈ ॥੧॥

[੧੦] ਗੁਜਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (ਸੋ ਦਰੁ ੫)

ਮੇਰੇ ਮਾਧਉ ਜੀ ! ਸਤਸੰਗਤਿ ਮਿਲੇ ਸੁ ਤਰਿਆ ॥

੧ ਖਾਲਸਾ ਅਤੇ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਨਾਮਾਂ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸਾਧ ਸੰਗ' ਭੀ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—

[ਸਾਧ ਸੰਗ ਦਾ ਲੱਛਣ]

'ਹਮ ਬੁਨਾ ਦਰ ਮਜ਼ਹਬੇ ਦੀ ਸਾਧ ਸੰਗ ।'

[ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਮਹ, ੨੧]

ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਅਨੰਨ ਸਿੱਖ ਕਵਿ ਤਨਸੁਖ ਪੰਥ ਤੰਤ੍ਰ ਦੇ ਅਨੁਵਾਦ ਵਿੱਚ (ਜੋ ਸੰਮਤ ੧੭੪੧ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ) ਲਿਖਦਾ ਹੈ—

'ਕਲਿਜੁਗ ਜਥੈ ਅਨੀਤਿ ਚਲਾਈ । ਨਾਨਕ ਰੂਪ ਧਰਜੇ ਹਰਿ ਆਈ ।

ਚਾਰੋ ਵਰਨ ਸਿਖ ਤਬ ਕੀਨੇ । ਕ੍ਰਿਪਾਵੰਤ ਹੁਇ ਇਹ ਫਲ ਦੀਨੇ ।

ਦਯਾ ਧਰਮ ਪ੍ਰਾਤਹ ਇਸਨਾਨ । ਸਤ੍ਰਜ ਵਚਨ ਐ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸੁ ਦਾਨ ।

'ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ' ਹੋਯੋ ਤਿਹ ਨਾਮ । ਸਬ ਮਿਲ ਪਾਵਹਿ ਤਹਿ ਬਿਸਰਾਮ ।

ਕਲਿ ਕੇ ਦੁਰ ਤਹਾ ਜੋ ਆਵਹਿ । ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਮੇਂ ਠੋਰ ਨ ਪਾਵਹਿ ।

੨ ਠਹਿਰਾਉਣਾ, ਅਨੰਦ । ੩ ਹਸਦ, ਈਰਖਾ ।

੪ ਬਾੜ ਲਏ, ਵਸਾਏ, ਠਹਿਰਾਏ ।

੫ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਬੋਝ, ਅਥਵਾ ਪਾਪੰਡੀਆਂ ਦੀ ਕੁਲਾਮੀ ਦਾ ਬੋਝ ।

੬ ਯਾਦ ਕਰ ਕੇ, ਬਿਨਾ ਭੁੱਲ ਤੋਂ ।

ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਇਆ, ਸੂਕੇ ਕਾਸਟ ਹਰਿਆ^੧ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

[੫੦੫] ਗੁਜਰੀ ਅਸਟਪਦੀ ਮਹਲਾ ੧ (੪)

ਪਾਰਸੁ ਭੇਟਿ ਕੰਚਨੁ ਧਾਤੁ ਹੋਈ ਸਤਸੰਗਤਿ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ॥੬॥

[ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਲੱਛਣ]

[੫੮੬] ਮਹਲਾ ੩, ਵਾਰ ਵਡਹੰਸੁ (੩)

ਸਚੀ ਸੰਗਤਿ ਸਚਿ ਮਿਲੈ, ਸਚੈ ਨਾਇ ਪਿਆਰੁ ॥

[੭੦੧] ਜੈਤਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੬)

ਨਾਵ ਰੂਪ ਭਇਓ ਸਾਧਸੰਗੁ, ਭਵ ਨਿਧਿ ਪਾਰਿ ਪਰਾ ॥

[੮੦੯] ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ (੩੭)

ਪਿੰਗੁਲ ਪਰਬਤ ਪਾਰਿ ਪਰੇ, ਖਲ ਚਤੁਰ ਬਕੀਤਾ^੨ ॥

ਅੰਧਲੇ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸੁਝਿਆ, ਗੁਰ ਭੇਟਿ ਪੁਨੀਤਾ ॥੧॥

ਮਹਿਮਾ ਸਾਧੁ ਸੰਗ ਕੀ, ਸੁਨਹੁ ਮੇਰੇ ਮੀਤਾ ॥

ਮੈਲੁ ਖੋਈ ਕੋਟਿ ਅਘ ਹਰੇ, ਨਿਰਮਲ ਭਏ ਚੀਤਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥...

ਸਿੰਘੁ ਬਿਲਾਈ ਹੋਇ ਗਇਓ, ਤ੍ਰਿਵੁ ਮੇਰੁ ਦਿਖੀਤਾ ॥

ਸ੍ਰਮੁ ਕਰਤੇ ਦਮ ਆਬ ਕਉ, ਤੇ ਗਨੀ ਧਨੀਤਾ^੩ ॥੩॥

[੮੬੧] ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੪ (੪)

ਜਿਉ ਚੰਦਨ ਨਿਕਟਿ ਵਸੈ ਹਿਰਣੁ^੪ ਬਪੁਕਾ,

ਤਿਉ ਸਤਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਪਤਿਤ ਪਰਵਾਣੁ ॥੩॥

[੧੨੧੭] ਸਾਰਗ ਮਹਲਾ ੫ (੬੯)

ਗੁਰ ਉਪਦੇਸਿ ਸਾਧ ਕੀ ਸੰਗਤਿ, ਬਿਨਸਿਓ ਸਗਲ ਸੰਤਾਪੁ ॥

ਮਿਤ੍ਰ ਸਤ੍ਰ ਪੇਖਿ ਸਮਤੁ ਬੀਚਾਰਿਓ, ਸਗਲ ਸੰਭਾਖਨ ਜਾਪੁ^੫ ॥੧॥

[੧੨੯੪] ਕਾਨੜਾ ਮਹਲਾ ੪ (੨)

ਹਰਿ ਕੇ ਜਨ ਉਤਮ ਜਗਿ ਕਹੀਅਹਿ, ਜਿਨ ਮਿਲਿਆ ਪਾਬਰ ਸੇਨ^੬ ॥

[੧੨੯੯] ਕਾਨੜਾ ਮਹਲਾ ੫ (੮)

ਬਿਸਰਿ ਗਈ ਸਭ ਤਾਤਿ ਪਰਾਈ ॥ ਜਬ ਤੇ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਮੋਹਿ ਪਾਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਨਾ ਕੋ ਬੈਰੀ ਨਹੀ ਬਿਗਾਨਾ, ਸਗਲ ਸੰਗਿ ਹਮ ਕਉ ਬਨਿ ਆਈ ॥੧॥

੧ ਭਰਮਿ ਸੂਕੇ ਬਹੁ ਉਡਿ ਸੁਕ ਕਹੀਅਹਿ, ਮਿਲਿ ਸਾਧੁ ਸੰਗਿ ਹਰੀਜੈ ॥

(ਕਲਿਆਨ ਅਸਟਪਦੀ ਮਹਲਾ ੪, ਪੰਨਾ ੧੩੨੬)

੨ ਵਕਤਾ । ੩ ਜੇ ਅੱਧੇ ਦਾਮ ਪਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕਲੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਸੇ, ਹੁਣ ਉਹ ਮਹਾਧਨੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ । ੪ ਇਰੰਡ । ੫ ਸਤਸੰਗੀਆਂ ਦੀ ਕੱਲ-ਬਾਤ (ਗੁਫ਼ਤਗੂ) ਹੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦਾ ਜਾਪ ਹੈ ।

੬ ਸ਼ਿੰਨ, ਸਿੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਪਾਅਰਾਂ ਦੇ ਕਠੋਰ ਮਨ ਵੀ ਦ੍ਰਵ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

[੧੩੧੬] ਵਾਰ ਕਾਨੜਾ ਮਹਲਾ ੪ ਪਉੜੀ (੮)
ਸਤਸੰਗਤਿ ਸਤਿਗੁਰ ਚਟਸਾਲਾ^੧ ਹੈ, ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਗੁਣ ਸਿਖਾ ॥

[੧੩੬੫] ਸਲੋਕ—ਕਬੀਰ
ਕਬੀਰ ਚੰਦਨ ਕਾ ਬਿਰਵਾ ਭਲਾ ਬੇੜਿਓ ਢਾਕ ਪਲਾਸ^੨ ॥
ਚਿੰਦਿ ਤੀ ਚੰਦਨੁ ਹੋਇ ਰਹੇ ਬਸੇ ਜੁ ਚੰਦਨ ਪਾਸਿ ॥੧੧॥

[੧੩੬੬] ਸਲੋਕ—ਕਬੀਰ
ਜੋ ਜੈਸੀ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲੈ ਸੋ ਤੈਸੋ ਫਲੁ ਖਾਇ ॥੮੬॥
[੧੩੬੭] ਸਲੋਕ—ਕਬੀਰ

ਕਬੀਰ ਸੰਗਤਿ ਕਰੀਐ ਸਾਧ ਕੀ, ਅੰਤਿ ਕਰੈ ਨਿਰਬਾਹੁ ॥
ਸਾਕਤ ਸੰਗੁ ਨ ਕੀਜੀਐ, ਜਾ ਤੇ ਹੋਇ ਬਿਨਾਹੁ^੩ ॥੯੩॥
[੧੩੬੮] ਸਲੋਕ—ਕਬੀਰ

ਕਬੀਰ ਸਾਧੁ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਰਹਉ ਜਉ ਕੀ ਭੂਸੀ ਖਾਉ ॥
ਹੈਨਹਾਰੁ ਸੋ ਹੋਇਹੈ, ਸਾਕਤ ਸੰਗਿ ਨ ਜਾਉ ॥੯੪॥
[੧੩੭੧] ਸਲੋਕ—ਕਬੀਰ

ਕਬੀਰ ਏਕ ਘੜੀ ਆਧੀ ਘਰੀ, ਆਧੀ ਹੂੰ ਤੇ ਆਧ ॥
ਭਗਤਨ ਸੇਤੀ ਗੋਸਟੇ ਜੋ ਕੀਨੇ ਸੋ ਲਾਭ ॥੨੩੨॥
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੨

ਚੰਦਨ ਵਾਸ ਵਣਾਸਪਤਿ ਸਭ ਚੰਦਨ ਹੋਵੈ।
ਅਸਟ ਧਾਤੁ^੪ ਇਕ ਧਾਤੁ^੫ ਹੋਇ ਸੰਗਿ ਪਾਰਸਿ ਦੋਵੈ।
ਨਦੀਆ ਨਾਲੇ ਵਾਹੜੇ^੬ ਮਿਲਿ ਗੰਗ ਗੰਗੋਵੈ^੭।...॥੧੬॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੩੮
ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ ਸਾਧਨਾ ਹਠ ਨਿਗ੍ਰਹ ਕਰਣੇ।
ਫਰਤ ਨੇਮ ਤੀਰਥ ਘਣੇ ਅਧਿਆਤਮ^੮ ਧਰਣੇ।

੧ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ, ਚਟਸਾਲਾ। ੨ ਪੌੜ੍ਹ। ੩ ਵਿਨਾਸ, ਹਾਨੀ, ਤਬਾਹੀ।

੪ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਖ਼ਾਲਿਸ ਧਾਤਾਂ ਬਹੁਤ ਬੋਝੀਆਂ ਮੰਨੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਪੁਰਾਣੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਨੀਆਂ ਕਈ ਧਾਤਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਛੱਪ ਧਾਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅਨੇਕ ਐਸੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਕਈ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਇ ਹੈ, ਅਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਅੱਠ ਧਾਤਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਹ ਹਨ—ਸੁਵਰਨ, ਚਾਂਦੀ, ਤਾਂਬਾ, ਲੋਹਾ, [ਅਸਟ ਧਾਤੁ] ਜਿਸਤ, ਪਾਰਾ, ਕਲੀ ਅਤੇ ਸਿੰਕਾ।

੫ ਇਕ ਧਾਤੁ ਅਰਥਾਤ ਸੁਵਰਨ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਨੂੰ ਪਰਸ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸੱਤ ਧਾਤਾਂ ਇਕ (ਸੁਇਨ) ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦਾ ਸਿੱਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਚਾਰ ਵਰਨ ਅਤੇ ਮਜ਼ਹਬ ਗੁਰੂ ਬਰਣ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਪਲਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੬ ਵਾਹਾ, ਜਲ ਦਾ ਛੋਟਾ ਪ੍ਰਵਾਹ। ੭ ਗੰਗਾ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

੮ ਕਰਮ ਕਾਂਡੀਆਂ ਦੇ ਮੰਨੇ ਹੋਏ ਆਤਮਾ ਸਬੰਧੀ ਕਰਮ।

ਦੇਵੀ ਦੇਵਾ ਦੇਹੁਰੇ ਪੂਜਾ ਪਰਵਰਣੇ^੧।
 ਹੋਮ ਜਗ ਬਹੁ ਦਾਨ ਕਰਿ ਮੁਖ ਵੇਦ ਉਚਰਣੇ।
 ਕਰਮ ਧਰਮ ਤੈ ਭਰਮ ਵਿਚਿ ਬਹੁ ਜੰਮਣ ਮਰਣੇ।
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ ਸਾਧਸੰਗਿ ਮਿਲਿ ਦੁਤਰੁ ਤਰਣੇ ॥੧੨॥

ਕਬਿੱਤ—ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ

ਤਨਕ ਹੀ ਜਾਮਨ ਕੈ^੨ ਦੂਧ ਦਧਿ ਹੋਤ ਜੈਸੇ,
 ਤਨਕ ਹੀ ਕਾਂਜੀ ਪਰੈ ਦੂਧ ਫਟਿ ਜਾਤ ਹੈ।
 ਤਨਕ ਹੀ ਬੀਜ ਬੋਏ ਬਿਰਖ ਬਿਥਾਰ ਹੋਇ,
 ਤਨਕ ਹੀ ਚਿਨਗ ਪਰੈ ਭਸਮ ਹੁਇ ਸਮਾਤ ਹੈ।
 ਤਨਕ ਹੀ ਖਾਏ ਬਿਖੁ ਹੋਤ ਹੈ ਬਿਨਾਸ ਕਾਲ,
 ਤਨਕ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੈ ਅਮਰੁ ਹੁਇ ਗਾਤ ਹੈ।
 ਸੰਗਤਿ ਅਸਾਧ ਸਾਧ ਗਨਿਕਾ ਬਿਵਾਹਿਤਾ ਜਿਉ^੩,
 ਤਨਕ ਮੈ ਉਪਕਾਰ ਅਉ ਬਿਕਾਰ ਘਾਤ ਹੈ^੪ ॥੧੩॥
 ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਦਰਸ ਕੈ ਬ੍ਰਹਮ ਧਿਆਨ,
 ਸੋਈ ਤਉ ਅਸਾਧ ਸੰਗਿ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਬਿਕਾਰ ਹੈ^੫।
 ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਕੈ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ,
 ਸੋਈ ਤਉ ਅਸਾਧ ਸੰਗਿ ਬਾਦ ਅਹੰਕਾਰ ਹੈ^੬।
 ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਅਸਨ ਬਸਨ ਕੈ ਮਹਾ ਪ੍ਰਸਾਦ,
 ਸੋਈ ਤਉ ਅਸਾਧ ਸੰਗਿ ਬਿਖਮ ਅਹਾਰ ਹੈ^੭।
 ਦੁਰਮਤਿ ਜਨਮ ਮਰਨ ਹੁਇ ਅਸਾਧ ਸੰਗਿ,
 ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਮੁਕਤਿ ਦੁਆਰ ਹੈ ॥੧੪॥

੧ ਨਾਰਦ ਪੰਚ ਰਾਤ੍ਰ ਥਾਵਿ ਕੁੰਘਾ ਵਿੱਚ ਦਸੇ ਪੂਜਨ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ। ੨ ਜਾਗ (ਲਾਗ) ਨਾਲ।
 ੩ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਬਿਵਾਹਿਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਅਸਾਧੂ ਸੰਗਤਿ ਗਣਿਕਾ ਕੁਲ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਵਾਰਾ ਉਪਕਾਰ (ਉੱਤਮ ਸੰਤਾਨ ਅਤੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦੇ ਅਨੇਕ ਲਾਭ), ਅਤੇ ਗਣਿਕਾ ਤੋਂ ਵਿਕਾਰ ਤਥਾ ਰੋਗਾਂ ਥਰ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

੪ ਸਾਧ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਨਾਲ 'ਜੋ ਦੇਖੈ ਸੋ ਹਰਿ ਕਾ ਰੂਪ' ਇਹ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਾਮਰਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਤੋਂ ਨੇਤ੍ਰ ਪਰਸਨ ਪਰ-ਇਸਰਰੀ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰ ਭਰੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਦੇ ਹਨ।

੫ ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਸਬਦ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਵਾਰਾ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਵਿੱਚ ਲਿਵ ਲੋਗਦੀ ਹੈ। ਅਸਾਧੂ ਸੰਗਤਿ ਹੋਣ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਸਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਔਣ ਪਰ ਭੀ (ਅਰਥਾਤ ਵਿਦਵਾਨ ਗਿਆਨੀ ਹੋਣ ਪਰ ਭੀ) ਵਿਤੰਡਾ ਵਾਦ ਦੀ ਰੁਚੀ ਅਤੇ ਅੰਧਕਾਰ ਉਪਜਦਾ ਹੈ। ੬ ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਸੰਤੋਖ ਪਾਈਦਾ ਹੈ (ਅਰਥਾਤ ਜੈਸੇ ਵਸਤ੍ਰ ਮਿਲਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਆਨੰਦ ਹੈ) ਅਤੇ ਰੁੱਖਾ ਸੁੱਖਾ ਜੇਹਾ ਭੋਜਨ ਮਿਲੇ ਉਹ ਮਹਾ ਪ੍ਰਸਾਦ (ਕਛਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ) ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਧਾਉਂਦਾ। ਅਸਾਧੂ ਸੰਗਤਿ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਹੀ ਸਾਮੰਗਰੀ ਉਲਟੇ ਅਸਰ ਵਿਸ਼ਮਯ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਤਿ ਬਿਨੁ ਸੰਜਮ ਨ ਪਤਿ ਬਿਨੁ ਪੂਜਾ ਹੋਇ,
 ਸਚ ਬਿਨੁ ਸੋਚ ਨ ਜਨੇਉ ਜਤ ਹੀਨ ਹੈ^੧।
 ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਦੋਖਿਆ ਗਿਆਨ ਬਿਨੁ ਦਰਸਨ ਧਿਆਨ,
 ਭਾਉ ਬਿਨੁ ਭਗਤਿ ਨ ਕਥਨੀ ਭੈ ਭੀਨ ਹੈ।
 ਸਾਂਤਿ ਨ ਸੰਤੋਖ ਬਿਨੁ ਸੁਖੁ ਨ ਸਹਜ ਬਿਨੁ,
 ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਬਿਨੁ ਪ੍ਰੇਮ ਨ ਪ੍ਰਬੀਨ ਹੈ।
 ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਬੇਕ ਬਿਨੁ ਹਿਰਦੈ ਨ ਏਕ ਟੇਕ,
 ਬਿਨੁ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਨ ਰੰਗ ਲਿਵ ਲੀਨ ਹੈ॥੨੧੫॥

ਹੋਮ ਜਗ ਨਈਬੇਦ ਕੈ ਪੂਜਾ ਅਨੇਕ,
 ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ ਅਨੇਕ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਕੈ।
 ਜਲ ਥਲ ਗਿਰਿ ਤਰੁ ਤੀਰਥ ਭਵਨ ਭੂਮਿ^੨,
 ਹਿਮਾਚਲ ਧਾਰਾ ਅਗ੍ਰ ਅਰਪਨ ਪ੍ਰਾਨ ਕੈ^੩।
 ਰਾਗ ਨਾਦ ਬਾਦ ਸਾਅੰਗੀਤ ਬੇਦ ਪਾਠ ਬਹੁ,
 ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ ਸਾਧਿ ਕੋਟਿ ਜੋਗ ਧਿਆਨ ਕੈ।
 ਚਰਨ ਸਰਨ ਗੁਰ ਸਿਖ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਪਰਿ,
 ਵਾਰਿ ਭਾਰਉ ਨਿਗ੍ਰਹੁ ਹਠ ਜਤਨ^੪ ਕੋਟਾਨਿ ਕੈ॥੨੧੬॥

ਮਾਰਬੇ ਕੋ ਭ੍ਰਮ ਦੇਖਿ ਚੋਰ ਨ ਰਜਤ ਚੋਰੀ,
 ਬਟਵਾਰਾ ਬਟਵਾਰੀ ਸੰਗਿ ਹੁਇ ਤਕਤ ਹੈ।
 ਬੇਸ੍ਵਾ ਰਤਿ^੫ ਬ੍ਰਿਥਾ ਭਏ ਮਨ ਮੈ ਨ ਸੰਕਾ ਮਾਨੈ^੬,
 ਜੁਆਰੀ ਨ ਸਰਬਸੁ^੭ ਹਾਰੇ ਸੈ ਬਕਤ ਹੈ।
 ਅਮਲੀ ਨ ਅਮਲ ਤਜਤ ਜਿਉ ਪਿਕਾਰ ਕੀਏ,
 ਦੋਖ ਦੁਖ ਲੋਗ ਬੇਦ ਸੁਨਤ ਛਕਤ ਹੈ^੮।
 ਅਧਮ ਅਸਾਧ ਸੰਗ ਛਾਡਤ ਨ ਅੰਗੀਕਾਰ,
 ਗੁਰਸਿਖ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਛਾਡਿ ਕਿਉ ਸਕਤ ਹੈ^੯?॥੨੧੭॥

੧ 'ਪਤਿ ਵਿਣੁ ਪੂਜਾ ਸਤੁ ਵਿਣੁ ਸੰਜਮੁ, ਜਤ ਵਿਣੁ ਥਾਹੇ ਜਨੇਉ॥'

(ਰਾਮਕਲੀ ਅਸਟਪਦੀ ਮਹਲਾ ੧)

੨. ਭੂਮਿ, ਪ੍ਰਿਥਵੀ।

੩. ਹਿਮਾਲਯ ਦੀ ਬਰਫ਼ਾਨੀ ਧਾਰ ਅਤੇ ਗੰਗਾ ਆਦਿ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਿੱਚ ਜਾਨ ਦੇਣੀ।

੪. ਹਠ ਨਾਲ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਦਮਨ ਕਰਨ ਦੇ ਕੋਰੜੇ ਜਤਨ। ੫. ਵੇਸ਼ਣਾ ਗਾਮੀ।

੬. ਭੂਤ ਦੇ ਰੋਗ ਹੋਣ ਪਰ ਭੀ ਮਨ ਵਿੱਚ ਉਦਾਸੀਨਤਾ ਅਤੇ ਗਲਾਨੀ ਨਹੀਂ ਉਪਜਦੀ।

੭. ਸਾਰਾ ਮਾਲ ਧਨ, ਸਰਬਸੁ।

੮. ਅਮਲੀ (ਨਸ਼ਟੀ) ਅਨੇਕ ਲਾਨੁਤਾ ਮਿਲਣ ਪਰ, ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਔਗੁਣ ਸੁਣ ਕੇ ਅਤੇ (ਅਮਲੀ) ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਸ਼ੇਧ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੋਇਆ ਭੀ ਨਸ਼ੇ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ।

੯. ਜਦ ਕਿ ਨੀਚ ਲੋਕ ਨਿੰਦਿਤ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰ ਕੇ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ, ਤਦ ਗੁਰਸਿੱਖ, ਮਹਾਂ ਉੱਤਮ ਸਾਧੁਸੰਗ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੱਡ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਨੇਕ ਵਿਘਨ ਬਾ

ਮਾਨਸਰ ਹੰਸ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਪਰਮ ਹੰਸ,
 ਧਰਮ ਧੁਜਾ ਧਰਮਸਾਲਾ ਚਲਿ ਆਵਹੀ ।
 ਉਤ ਮੁਕਤਾਹਲ ਅਹਾਰ ਦੁਤੀਆ ਨਾਸਤਿ,
 ਇਤ ਗੁਰ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵ ਲਾਵਹੀ ।
 ਉਤ ਖੀਰ ਨੀਰ ਨਿਰਵਾਰੋ ਕੈ ਬਖਾਨੀਅਤ,
 ਇਤ ਗੁਰਮਤਿ ਦੁਰਮਤਿ ਸਮਝਾਵਹੀ ।
 ਉਤ ਬਗ ਹੰਸ ਬੰਸ ਦੁਬਿਧਾ ਨ ਮੇਟਿ ਸਕੈ,
 ਇਤ ਕਾਗ ਪਾਗਿ ਸਮ ਰੂਪ ਕੈ ਮਿਲਾਵਹੀ ॥੩੪੦॥

ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ—ਸਾਖੀ ਸਤਸੰਗ ਕੀ ਮਹਿਮਾ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕਹਿਆ—“ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਜੇ ਸਤਸੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸੋ ਨਿਸਫਲ ਹੋਨ, ਮਨੁੱਖ ਦੇਹ ਭਗਵੰਤ ਨੇ ਜੋ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਸੋ ਪਰਉਪਕਾਰ ਵਾਸਤੇ, ਸਤਸੰਗ ਕਰਣ ਨੂੰ ਤੇ ਨਾਮ ਜਪਣੇ ਨੂੰ, ਸੋ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕੀਏ ਤੇ ਦੇਹੀ ਸਫਲ ਹੋਈ ਹੈ, ਸਤਸੰਗ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੋਈਦਾ ਹੈ, ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤੇ ਸਦਗਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ ।”

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਮਹ

- ੳ) ਸੁਹਬਤੇ ਨੇਕਾ ਅਗਰ ਬਾਬਦ ਨਸੀਬ ।
 ਦੌਲਤੇ ਜਾਵੀਦ ਯਾਬੀ ਐ ਹਬੀਬ ॥੯॥
- ਅ) ਜ਼ਰੋਹ ਰਾ ਦੀਦਮ ਕਿ ਮੁਰਬੀਦੇ ਜਹਾਂ ॥
 ਬੁਦ ਜ਼ਿ ਫੈਜੇ ਸੁਹਬਤੇ ਸਾਹਿਬ ਦਿਲਾਂ ॥੧੨੮॥
- ੲ) ਈਂ ਹਮਰ ਅਜ਼ ਸੁਹਬਤੇ ਮਰਦਾਨਿ ਓਸ੍ਤ ।
 ਦੌਲਤੇ ਹਰ ਦੋ ਜਹਾਂ ਦਰ ਖ਼ਾਨੇ ਓਸ੍ਤ ॥੧੯੬॥
- ਸ) ਐ ਜ਼ਹੇ ਸੁਹਬਤ ਕਿ ਖ਼ਾਕ ਅਕਸੀਰ^੧ ਕਰਦ ।
 ਨਾਕਸੇ ਰਾ ਸਾਹਿਬੇ ਤਦਬੀਰ ਕਰਦ ॥੨੬੭॥
- ਹ) ਆਂ ਹਜ਼ੂਮੇ ਖ਼ੁਸ਼ ਕਿ ਬਹਿਰਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀਸ੍ਤ ।
 ਆਂ ਹਜ਼ੂਮੇ ਖ਼ੁਸ਼ ਕਿ ਮਹਿਜੇ ਬੰਦਗੀਸ੍ਤ ॥੨੩॥

ੲ ਹੋਣ ਪਰ ਭੀ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਮੱਤ ਦੇ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਤਿਆਗਦੇ । ਇਸ ਬਖਿੱਤ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ, ਮਹਾਂ ਨੀਚ ਕਰਮ ਦੱਸਿਆ ਹੈ । ਜੋ [ਅਮਲ, ਨਸ਼ੇ] ਸਿੱਖ ਹੋ ਕੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਧਰਮ ਤੋਂ ਖਤਿਰ ਹਨ ।

ੳ) ਹੇ ਪਿਆਰੇ! ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਭਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸੰਗ ਮਿਲੇ, ਤਦ ਤੈਨੂੰ ਅਭਿਨਾਥੀ ਧਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ।

ਅ) ਸਤਸੰਗਤਿ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪਿ ਕਰ ਕੇ ਮੈਂ ਧੂੜ ਦੇ ਕਿਣਕੇ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਸੂਰਜ ਹੋਇਆ ਡਿੱਠਾ ਹੈ ।

ੲ) ਜੋ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਦੋਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਾਇਆ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਹੈ ।

ਸ) ਅਹੋ ! ਧਨ ਸਤਿਸੰਗ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਧੂੜ ਨੂੰ ਰਸਾਇਣ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਅਤੇ ਨਿਕੰਮੇ ਮੁਰਖ ਨੂੰ ਮਹਾਂ ਚਤੁਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ।

ਹ) ਉਹ ਇਕੱਠ ਭਲਾ ਹੈ, ਜੋ ਸੱਚਾ ਜੀਵਨ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ । ਉਹ ਜੋੜ ਮੇਲ ਅੱਛਾ ਹੈ ਜੋ ਭਗਤੀ ਵਾਸਤੇ ਹੈ । ੧ ਖ਼ਾਕ-ਕਸੀਰ-ਖ਼ਾਕ-ਅਕਸੀਰ ।

ਕ) ਆਂ ਹਜੁਮੇ ਖੁਸ਼ ਕਿ ਬਹਿਰੇ ਯਾਦੇ ਓਸਤ।

ਆਂ ਹਜੁਮੇ ਖੁਸ਼ ਕਿ ਹਥ ਬੁਨਿਆਦੇ ਓਸਤ ॥੨੪॥

ਗੁਰੁ ਸੋਭਾ

ਸੋ ਸਤਿ ਸੰਗਤਿ ਜਾਨੀਏ ਜਹਾਂ ਬਿਬੇਕ ਬਿਚਾਰ।

ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰੁੱਤ ੫, ਅੰਸੂ ੬

ਜਨ ਸੁਖੀਲ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਕਰੀਏ। ਜਿਸ ਮਿਲਿਤੇ ਅਵਗੁਨ ਪਰਹਰੀਏ। (੨੪)

ਸਤਿਸੰਗ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਨੇਮ ਨਾਲ ਪੁੱਜਦੇ ਹਨ

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੫

ਅਪਣੇ ਅਪਣੇ ਵਰਨ ਵਿਚਿ ਚਾਰਿ ਵਰਨ ਕੁਲ ਧਰਮ ਧਰੰਦੇ।

ਛਿਅ ਦਰਸਨਾ ਛਿਅ ਸਾਸਤ੍ਰਾ, ਗੁਰਗੁਰਮਤਿ^੧ ਖਟੁ ਕਰਮ^੨ ਕਰੰਦੇ।

ਅਪਣੇ ਅਪਣੇ ਸਾਹਿਬੈ ਚਾਕਰ ਜਾਇ ਜੁਹਾਰ^੩ ਜੁਝੰਦੇ।

ਅਪਣੇ ਅਪਣੇ ਵਣਜ ਵਿਚਿ ਵਾਪਾਰੀ ਵਾਪਾਰ ਮਚੰਦੇ^੪।

ਅਪਣੇ ਅਪਣੇ ਖੇਤ ਵਿਚਿ ਬੀਉ ਸਭੈ ਕਿਰਸਾਣਿ ਬੀਜੰਦੇ।

ਕਾਰੀਗਰਿ ਕਾਰੀਗਰਾ ਕਾਰਿਖਾਨੇ ਵਿਚਿ ਜਾਇ ਮਿਲੰਦੇ।

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਗੁਰਸਿਖ ਪੁੱਜੰਦੇ^੫ ॥੩॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੧

ਨਮਸਕਾਰੁ ਗੁਰਦੇਵ ਕੋ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਜਿਸੁ ਮੰਤ੍ਰੁ ਸੁਣਾਇਆ। (੧)

ਕਲਿਜੁਗੁ ਥਾਥੇ ਤਾਰਿਆ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਪੜ੍ਹਿ ਮੰਤ੍ਰੁ ਸੁਣਾਇਆ।

ਕਲਿ ਤਾਰਣਿ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਆਇਆ। (੨੩)

ਕਬਿੱਤ—ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ

ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਿਨਾਮ ਸਿਮਰਤ ਸਫਲ ਹੋਇ,

ਬੋਲਤ ਮਧੁਰ ਧੁਨਿ ਸੁਨਿ ਸੁਖਦਾਈ ਹੈ ॥੧੩॥

ਸਰਬ ਲੋਹ

ਸਤਿ ਉਪਦੇਸ ਸੰਤਨ ਕੋ ਦੀਨਾ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਨਿਰਬਾਨੇ।

ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰੁ ਤਾਰਕ ਸਤਿ ਨਾਮਾ ਸੋ ਗੁਰੁ ਕੀਨੋ ਦਾਨੇ।

(ਕ) ਓਹ ਸਮਾਗਮ ਚੰਗਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰੀ ਲਈ ਹੈ, ਉਹ ਮਿਲਾਪ ਉੱਤਮ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਮੁਲ ਕਾਰਨ ਵਾਹਕੁਰੂ (ਦਾ ਵਿਚਾਰ) ਹੈ।

੧ ਵਿਖੇ ਦਰਸਨ ਬਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਮਤ ਹੈ। ੨ ਆਪਣੇ ਆਚਾਰਯ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲੈ ਕੇ।

੩ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਣਾ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ, ਯੋਗ ਕਰਨਾ ਕਰਾਉਣਾ, ਦਾਨ ਦੇਣਾ ਔਰ ਲੈਣਾ [ਖਟ ਕਰਮ] ਅਥਵਾ—ਬਨਾਨ, ਜਾਪ, ਹੋਮ, ਸੰਧਿਆ, ਅਤਿਥਿ ਪੂਜਾ ਅਰ ਦੇਵ ਅਰਚਾ।

੪ ਨਮਸਕਾਰ, ਪ੍ਰਣਾਮ। ੫ ਮਨ ਨਾ ਕੇ ਵਾਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

੬ ਰਿਵੇਂ ਹੀ ਸਾਧ ਸੰਗ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਨਿਯਮ ਨਾਲ ਪੁੱਜਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿ ਨਾਮੁ

ਸਤਿ (ਸਤ੍ਯ) ਇਹ ਨਾਮ, ਅਥਵਾ ਸਤ੍ਯ ਹੈ, ਜਿਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਨਾਮ ਉਹ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਉਪਾਸਯ ਦੇਵ ਹੈ, ਇਸ ਭਾਵ ਅਨੁਸਾਰ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ। ਚਿੰਤਨ ਅਤੇ ਜਪ ਸਮੇਂ “ਸਤਿ ਨਾਮੁ” ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਨਹੀਂ ਹੋਂਦਾ, ਕੇਵਲ “ਸਤਿ” ਦਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਸ਼ਬਦ ਇਦੰਤਾ ਬੋਧਕ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਹਰਿ ਨਾਮ, ਰਾਮ ਨਾਮ ਆਦਿਕ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਵੇਖੀਦਾ ਹੈ।

ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ

ੴ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

[੬੭੦] ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੪ (੧੨)

ਜਪਿ ਮਨ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਸਦਾ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ॥
ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ ਮੁਖ ਉਜਲ ਹੋਈ ਹੈ,
ਨਿਤ ਧਿਆਈਐ ਹਰਿ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰੰਜਨਾ ॥

ਸਤੀ

ਮਰੇ ਪਤੀ ਨਾਲ ਮਨ ਹਠ ਕਰ ਕੇ ਆਤਮ ਘਾਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦਾ ਨਾਉਂ, ਲੋਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ “ਸਤੀ” ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕੇਵਲ ਪਤਿਬ੍ਰਤਾ ਸੁਸ਼ੀਲਾ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਸਤੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

[੧੮੫] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੯੯)

ਦੇਖਾ ਦੇਖੀ ਮਨਹਠਿ ਜਲਿ ਜਾਈਐ ॥
ਪ੍ਰਿਅ ਸੰਗੁ ਨ ਪਾਵੈ ਬਹੁ ਜੋਨਿ ਭਵਾਈਐ^੧ ॥੨॥
ਸੀਲ ਸੰਜਮਿ ਪ੍ਰਿਅ ਆਗਿਆ ਮਾਨੈ ॥
ਤਿਸੁ ਨਾਹੀ ਕਉ ਦੁਖੁ ਨ ਜਮਾਨੈ^੨ ॥੩॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ, ਜਿਨਿ ਪ੍ਰਿਉ ਪਰਮੇਸਰੁ ਕਰਿ ਜਾਨਿਆ^੩ ॥

੧ ਹਿੰਦੂ ਮੱਤ ਦੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਦੇਖ ਕੇ ਕਿ ਪਤੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗਣ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ, ਪਰਲੋਕ ਵਿੱਚ ਪਤੀ ਸਹਿਤ ਆਨੰਦ ਭੋਗਦੀ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਇਸਤਰੀਆਂ ਆਤਮਘਾਤ ਕਰ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ, (ਦੇਖੋ, ਵਿਹਤਹਾਰੀਤ ਸੰਹਿਤਾ, ਅਧਯਾਯ ੮) ਪਰ ਅਜੇਹਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਤੀ ਦਾ ਸੰਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸਗੋਂ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਰੁੱਧ ਕਰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ‘ਬਹੁ ਜੋਨਿ ਭਵਾਈਐ’। ਅਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਇਸ ਬੁਰੀਤ ਦਾ ਚਿਰੋਕਣਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ੪ ਦਸੰਬਰ ੧੮੨੯ ਨੂੰ ਨਾਰਡ ਬੈਟਿੰਕ (W. Benlinc) ਨੇ ਸਤੀ ਹੋਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ।

੨ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ।

੩ ਜਿਸ ਨੇ ਪਰਮ ਪੁਜਤ (ਸਤ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ) ਜਾਣਿਆ ਹੈ।

ਧੰਨੁ ਸਤੀ ਦਰਗਹ ਪਰਵਾਨਿਆ ॥੪॥

[੩੨੮] ਗਉੜੀ, ਕਬੀਰ (੨੩)

ਬਿਨੁ ਸਤ, ਸਤੀ ਹੋਇ ਕੈਸੇ ਨਾਰਿ ॥ ਪੰਡਿਤ ਦੇਖਹੁ ਰਿਦੈ ਬੀਚਾਰਿ ॥੧॥

[੭੮੭] ਮਹਲਾ ੩, ਵਾਰ ਸੂਹੀ (੬)

ਸਤੀਆ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਨਿ, ਜੋ ਮਝਿਆ ਲਗਿ ਜਲਨਿ^੧ ॥

ਨਾਨਕ ਸਤੀਆ ਜਾਣੀਅਨਿ, ਜਿ ਬਿਰਹੇ ਚੋਟ ਮਰੰਨਿ^੨ ॥੧॥

ਮ: ੩ ॥ ਭੀ ਸੋ ਸਤੀਆ ਜਾਣੀਅਨਿ, ਸੀਲ ਸੰਤੋਖਿ ਰਹੰਨਿ ॥

ਸੇਵਨਿ ਸਾਈ ਆਪਣਾ, ਨਿਤ ਉਠਿ ਸੰਮਲੰਨਿ ॥੨॥

[੧੯] ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ, ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਆਗ ਮੈ ਜਰੇ ਤੇ ਗਤ ਰਾਂਡ ਕੀ ਪਰਤ ਕਰ,

ਪਤਾਲ ਕੇ ਬਾਸੀ ਕਿਉ ਭੁਜੰਗ ਨ ਤਰਤ ਹੈ^੩ ? ॥੮੪॥

ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰਾਸਿ ੪, ਅੰਸੂ ੩੧

^੧ਨਹੀਂ ਸਦੀਵ ਏਹਿ ਇਹ ਰਹੇ। ਯਾਂ ਤੇ ਸੁਮਤਿ ਸਨੇਹ ਨ ਗਹੇ।

ਜੋ ਉਪਜਹਿ ਸੋ ਬਿਨਸਨਹਾਰਿ। ਜੋ ਉਚੇ ਸੋ ਗਿਰਨੇਹਾਰਿ ॥੪॥

ਇਹੀ ਸਨਾਤਨ^੪ ਦੇਹਨਿ ਧਰਮ। ਇਸ ਮਹਿ ਪ੍ਰੇਮ ਮਹਾਂ ਉਰ ਭਰਮ^੫।

ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਸਭਿ ਪ੍ਰਣਾਮ^੬ ਕੇ ਪਾਵਹਿ। ਪ੍ਰਥਮ ਸਮਾਨ ਸਥਿਰ ਨ ਰਹਾਵਹਿ ॥੫॥

ਬਾਲਿਕ ਤੇ ਹੋਵਹਿ ਸੁ ਕੁਮਾਰ। ਤਰੁਨ ਹੋਤਿ ਪੁਨ ਬ੍ਰਿਧਤਾ ਧਾਰਿ।

ਜਰਾ ਗ੍ਰਸੇ ਤਬਿ ਜੀਰਣ ਹੋਇ। ਬਹੁਰੇ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਮਹਿ ਸੋਇ ॥੬॥

ਰਹੁ ਪੀਛੇ ਬੁਛ ਸ਼ੋਕ ਨ ਮਾਨਹੁ। ਏਹਿ ਆਪ ਤੇ ਤਜਨਿ ਨ ਠਾਨਹੁ^੭ ॥

ਸਤ੍ਯ ਪ੍ਰਤਿਗਯ

[੧੦੯੯] ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨, ਮ: ੫ (੧੫)

ਬਚਨੁ ਥਰੇ ਤੇ ਖਿਸਕਿ ਜਾਇ ਬੋਲੇ ਸਭੁ ਕਥਾ ॥

ਅੰਦਰਹੁ ਬੋਥਾ ਕੂੜਿਆਰੁ ਕੂੜੀ ਸਤ ਖਚਾ^੮ ॥

੧ ਜੋ ਚਿਤਾ ਦੀ ਅੱਕ ਵਿੱਚ ਮੁਰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਜਲਦੀਆਂ ਹਨ।

੨ ਪਤਿ ਵਿਯੋਗ ਦੇ ਸਦਮੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

੩ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਸੜਨ ਤੋਂ ਜੋ ਮੁਕਤਿ ਮਿਲੇ, ਤਦ ਵਿਧਵਾ ਸਤੀ ਦੇ ਹੋਥ ਮੁਕਤਿ ਕਿਉਂ ਨਾ ਆਵੇ, ਗੁਰੂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਗਤਿ ਹੋਵੇ, ਤਦ ਜ਼ਮੀਨ ਹੇਠ ਖੁੱਭਾ ਵਿੱਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਸੱਪ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਤਰ ਜਾਂਦੇ ?

੪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ, ਆਪਣੀ ਮਹਲਾ (ਮਾਤਾ ਗੰਗਾ ਜੀ) ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨੇੜੇ ਜਾਣ ਕੇ, ਸ਼ਾਤੀ ਅਤੇ ਧੀਰਜ-ਦਾਇਕ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਂਦੇ ਹਨ।

੫ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ੬ ਅਨੰਤ ਵਿੱਚ ਨਿੱਤ ਹੋਣ ਦਾ ਭਰਮ। ੭ ਪਰਿਣਾਮ, ਤਬਦੀਲੀ।

੮ ਸਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ੯ ਚਰਚਾ।

[੧੩੬੧] ਜਫ਼ਰ ਨਾਮਹ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਹਮੂੰ ਮਰਦ ਬਾਯਦ ਸ਼ਵਦ ਸੁਖਨ ਵਰ ॥

ਨ ਸ਼ਿਕਮੇ ਇਗਰ, ਦਰ ਦਹਾਨੇ ਇਗਰ ॥੫੫॥

ਰਹਤਨਾਮਾ ਸਾਧੂ ਸੰਗਤਿ ਕੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ^੧

ਭਾਈ ਸਿੱਖੇ ! ਚਾਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਮਾਲਸੇ ਨੂੰ ਮੰਨਣੇ ਯੋਗ ਹਨ— [ਚਾਰ ਉਪਦੇਸ਼]

ੳ) ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਨਾ, ਇਸ ਸਮਾਨ ਕੋਈ ਜਪ, ਤਪ, ਧਰਮ ਨਹੀਂ ।

ਅ) ਬਚਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਫਿਰਨਾ ।

ੲ) ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਔਰ ਕਿਸੇ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਨਾ ।

ਸ) ਖਿਆ ਥਰਨੀ, ਜੜੋਂ ਜੜੋਂ ਵੱਡੇ ਹੋਣਾ, ਤੜੋਂ ਤੜੋਂ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਰੱਖਣੀ, ਨਿਰਧਨ ਨੂੰ ਆਦਰ ਦੇਣਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਢਾਲੀ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਦੀ ਸਹਾਯਤਾ ਕਰਣੀ, ਮਰਾਤਬੇ ਨੂੰ ਪਾਇ ਕੇ ਚਾਰਬ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ।

ਤਨਖਾਹ ਨਾਮਾ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ

ਕਰੈ ਬਚਨ ਜੋ ਪਾਲੈ ਨਾਹੀ। ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਤਿਸ ਠੌਰ ਨ ਆਹੀ।

ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰੁੱਤ ੫, ਅੰਸੂ ੩੬

ਨੀਚ ਸੰਗ ਨਹਿ ਕੀਜੈ ਮਿੱਤ੍ਰ। ਬਚਨਹਾਰ ਕਾ ਝੂਠ ਚਰਿਤ੍ਰ ॥੨੭॥

ਰਹਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਚੋਪਾ ਸਿੰਘ ਦਾ

ਬਚਨ ਕਹਿ ਕੇ ਜੋ ਮੁਕਰੇ ਸੇ ਤਨਖਾਹੀਆ ।

ਸਬਦ—ਸਬਦੁ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਸਬਦ ਦੇ ਅਰਥ, ਕਰਤਾਰ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਹੁਕਮ, ਧਰਮ, ਗੁਰੂ ਮੰਤ੍ਰ ਅਤੇ ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਹਨ ।

[੪੬੬] ਮਹਲਾ ੨, ਵਾਰ ਆਸਾ (੧੨)

ਜੋਗ ਸਬਦੰ ਗਿਆਨ ਸਬਦੰ^੧ ਬੇਦ ਸਬਦੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਹੰ^੨ ॥

ਖੜੀ ਸਬਦੰ ਸੂਰ ਸਬਦੰ^੩, ਸੂਦ੍ਰ ਸਬਦੰ ਪਰਾ ਕ੍ਰਿਤਹੰ^੪ ॥

ਸਰਬ ਸਬਦੰ ਏਕ ਸਬਦੰ^੫, ਜੇ ਕੋ ਜਾਣੈ ਭੇਉ ॥

੧ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਪਰ ਦਸਮੇਸ਼ ਦਾ ਫ਼ਰਮਾਨ ।

੨ ਯੋਗੀ ਦਾ ਧਰਮ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ।

੩ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਧਰਮ ਵੇਦ ਅਭਿਆਸ ਹੈ ।

੪ ਖੜੀ ਦਾ ਧਰਮ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਹੈ ।

੫ ਸੂਦ੍ਰ ਦਾ ਧਰਮ ਪਰਾਈ ਕਿਰਤ (ਸੇਵਾ) ਹੈ ।

੬ ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ (ਗੁਰਮਤ ਅਨੁਸਾਰ) ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਾਧਾਰਣ ਇਕ ਧਰਮ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਇਕ ਪਿਤਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਪਰਸਪਰ ਕ੍ਰਾਂਤਿ-ਭਾਵ ਰੱਖਣਾ, ਨਾਮ ਦਾਨ ਅਸਨਾਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨਾ; ਕੁਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ।

ਨਾਨਕੁ ਤਾ ਕਾ ਦਾਸੁ ਹੈ, ਸੋਈ ਨਿਰੰਜਨ ਦੇਉ^੧ ॥੪॥

[੬੩੫] ਸੋਰਠਿ ਅਸਟਪਦੀ, ਮਹਲਾ ੧ (੧)

ਸਬਦੁ ਗੁਰ ਪੀਰਾ^੨ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰਾ, ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਜਗੁ ਬਉਰਾਨੰ ॥

[੬੦੧] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੩ (੪)

ਸਬਦੁ ਨ ਜਾਣਹਿ ਸੇ ਅੰਨੇ ਬੋਲੇ, ਸੇ ਕਿਤੁ ਆਏ ਸੰਸਾਰਾ ? ॥

[੬੪੪] ਵਾਰ ਸੋਰਠਿ, ਮਹਲਾ ੩ (੪)

ਸਬਦੇ ਹੀ ਨਾਉ ਊਪਜੈ, ਸਬਦੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥

ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਸਭੁ ਜਗੁ ਬਉਰਾਨਾ, ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਏਕੈ ਸਬਦੁ ਹੈ, ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਇਆ ॥੨॥

ਸਭਾ—ਦੀਵਾਨ

[੪੪] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੫ (੭੬)

ਥਾਨੁ ਸੁਹਾਵਾ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਹੈ ਜਿਥੈ ਸੰਤ ਸਭਾ^੧ ॥

[੮੭] ਵਾਰ ਸਿਰੀਰਾਗ, ਮਹਲਾ ੪, ਪਉੜੀ (੧੧)

ਜੋ ਮਿਲਿਆ ਹਰਿ ਦੀਬਾਣ ਸਿਉ,

ਸੋ ਸਭਨੀ ਦੀਬਾਣੀ ਮਿਲਿਆ^੨ ॥

ਜਿਥੈ ਓਹੁ ਜਾਇ ਤਿਥੈ ਓਹੁ ਸੁਰਖਰੁ,

ਉਸ ਕੈ ਮੁਹਿ ਡਿਠੈ ਸਭ ਪਾਪੀ ਤਰਿਆ ॥

[੩੫੦] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧ (੬)

ਸਿਖ ਸਭਾ ਦੀਖਿਆ ਕਾ ਭਾਉ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ, ਸੁਣਣਾ ਸਾਚਾ ਨਾਉ ॥

[੧੩੪੩] ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਅਸਟਪਦੀ ਮਹਲਾ ੧ (੩)

ਕਰਣੀ ਕੀਰਤਿ ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਰੁ ॥ ਸੰਤ ਸਭਾ ਗੁਣ ਗਿਆਨੁ ਬੀਚਾਰੁ^੪ ॥

੧ ਜੋ ਕੋਈ ਇਸ ਰੇਦ ਨੂੰ ਸਮਝੇ, ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਦਾਸ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਹ ਪੁਰਖ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ।

੨ ਏਸੇ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਨੂੰ ਗੁਰੁਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ੩ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ।

੪ ਜੋ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਅਰਥਾਤ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਅਥਵਾ ਸਭਾ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੀਵਾਨਾਂ (ਮਜਲਸਾਂ) ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਾ ਮੰਤਵ ਹੈ—'ਏਕ ਪਿਤਾ ਏਕਸ ਕੇ ਹਮ ਬਾਹਿਰ' ਅਰ 'ਵਿਚਿ ਦੁਨੀਆ ਸੇਵ ਕਮਾਈਐ ॥ ਤਾ ਦਰਗਹ ਬੈਸਣੁ ਪਾਈਐ' ਤਥਾ—'ਜੋ ਸਰਣਿ ਆਵੈ ਤਿਸੁ ਕੰਠਿ ਲਾਵੈ'।

੫ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਕਹਿਣੀ ਦੀ ਬਦਰ ਨਹੀਂ, ਕਰਣੀ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਹੈ, ਅਰ ਗੁਣ ਅਤੇ ਇਲਮ ਦੀ ਚਰਚਾ ਹੋਂਦੀ ਹੈ।

ਸਭਾ (ਦੀਵਾਨ) ਵਿੱਚ ਬੈਠਣ ਅਤੇ ਬੋਲਣ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ

ਜਿਸ ਜਾਤਿ ਅਤੇ ਕੌਮ ਦੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਬੈਠਣਾ ਅਤੇ ਬੋਲਣਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਉਹ “ਸਭਾ” ਆਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰੇ ਸਮਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਨ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸਦਾ ਉੱਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। [ਸਭਾ]

ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਅਦਬ ਨਾਲ ਉਸ ਥਾਂ ਬੈਠਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਜਿਥੇ ਸਭਾ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ। ਗੋਡੇ ਖੜੇ ਕਰ ਕੇ ਅਤੇ ਪੱਟ ਤੇ ਪੈਰ ਰੱਖ ਕੇ ਬੈਠੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠਣਾ ਚਾਹੀਏ। ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਮੁੱਛਾਂ ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰਨਾ, ਨੱਕ ਵਿੱਚ ਉਂਗਲ ਪਾਣੀ, ਪਿੰਡਾ ਖੁਰਕਣਾ ਆਦਿ ਨਿੰਦਿਤ ਕਰਮ ਹਨ।

ਸਭਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਥਵਾ ਮੰਤ੍ਰੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਬਿਨਾ ਕਦੇ ਬੋਲਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤੇ ਥੁਛ ਬੋਲਣਾ ਪਵੇ, ਤਦ ਉਤਨਾ ਸਮਾ [ਵੇਲੇ ਦੀ ਕਦਰ] ਲੈਣਾ ਲੋੜੀਏ, ਜੋ ਬੋਲਣ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਵਾਧੂ ਇਕ ਮਿੰਟ ਵੀ ਲੈਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਸਭਾ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਥੋੜ੍ਹਾ ਵੀ ਵਿਘਨ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਸਭਾ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜੇ ਕਰਣੀ ਵਾਲਾ ਅਥਵਾ ਵਿਦਵਾਨ ਸੱਜਣ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਬੈਠਾਣਾ ਚਾਹੀਏ।

ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਸੱਜਣਾਂ ਦੇ ਜੋੜੇ ਅਥਵਾ ਵਸਤ੍ਰ, ਛਤਰੀ [ਅਸਭਾ] ਸੋਟੀ ਆਦਿ ਸਮਾਨ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਅਜੇਹੀ ਉੱਤਮ ਰੀਤਿ ਨਾਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਏ, ਜੋ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਿਕਰ ਨਾ ਰਹੇ ਅਤੇ ਵਸਤ੍ਰ ਬਿਨਾਂ ਦਿੱਕਤ ਅਤੇ ਵਿੱਲ ਦੇ ਮਿਲ ਜਾਵੇ।

ਮਾਈਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਅਜੇਹੇ ਥਾਂ ਬੈਠਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜੇ ਬੱਚੇ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਆਨੰਦ ਨਹੀਂ ਮਾਣ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਮਲਮੂਤ੍ਰ ਤਜਾਗਣ ਲਈ ਥਾਂ-ਕੁ-ਥਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ [ਬੱਚਿਆਂ ਬਾਬਤ] ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਿਆਉਣ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ।

ਪਾਠ, ਕਥਾ, ਕੀਰਤਨ ਹੋਂਦੇ ਆਪੋ ਵਿੱਚੋਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਸਭਾ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਤੋਂ ਅਤਯੰਤ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ।

ਜੇ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਖੰਘ (ਖਾਂਸੀ) ਛਿੜਦੀ ਹੋਵੇ ਤਦ ਅਰੋਗ ਹੋਣ ਤੱਕ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਬੈਠਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਖਾਂਸੀ ਵਾਲਾ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਵਿੱਚ ਕੁਰੱਸ [ਖਾਂਸੀ] ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

★ ★ ★

ਸਮਾਈ (ਬੁਰਦਬਾਰੀ^੧)

ਕਥਿੱਤ—ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ

ਬੁੰਦ ਬੁੰਦ ਬਰਖ ਪਰਨਾਰੇ ਬਹਿ ਚਲੈ ਜਲ,

ਬਹੁਰਿਓ ਉਮਗਿ ਬਹੇ ਬੀਬੀ ਬੀਬੀ ਆਇ ਕੈ ।

ਤਾ ਤੇ ਨੇਰਾ ਨੇਰਾ^੨ ਭਰਿ ਚਲਤ ਚਤੁਰ ਬੁੰਟ,

ਸਰਿਤਾ ਸਰਿਤਾ ਪ੍ਰਤਿ^੩ ਮਿਲਤ ਹੈ ਜਾਇ ਕੈ ।

ਸਰਿਤਾ ਸਕਲ ਜਲ ਪ੍ਰਬਲ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲਿ,

ਸੰਗਮ ਸਮੁੰਦੁ ਹੋਤ ਸਮਤ ਸਮਾਇ ਕੈ ।

ਜਾ ਮੈ ਜੈਸੀਐ ਸਮਾਈ ਤੈਸੀਐ, ਮਹਮਾ ਬਛਾਈ,

ਓਛੇ ਅਉ ਗੰਭੀਰ ਧੀਰ ਬੁਝੀਐ ਬੁਲਾਇ ਕੈ^੪ ॥੩੭੨॥

ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਬੇਦੀ, ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਕ੍ਰੇਹਣ,
ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਭੱਲੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਵੰਸ਼
ਸੋਢੀ, ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਨਮਾਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹਨ, ਪਰ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਪਦਵੀ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ
ਦੀ ਆਗਯਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਅਤੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ।

[੩੦੭] ਮਹਲਾ ੪, ਵਾਰ ਗਉੜੀ ੧ (੧੪)

ਕੋਈ ਪੁਤ੍ਰ, ਸਿਖੁ, ਸੇਵਾ ਕਰੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਥੀ, ਤਿਸੁ ਥਾਰਜ ਸਭਿ ਸਵਾਰੇ ॥

[੩੦੮] ਮਹਲਾ ੪, ਵਾਰ ਗਉੜੀ ੧ (੧੫)

ਜਿ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਬਹਿ ਟਿਕਿਆ, ਤਿਸੁ ਜਨ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਵਡੀ ਹੋਈ ॥

[੭੩੩] ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪ (੯)

ਜਿਸੁ ਘਰਿ ਫਿਰਤੀ ਸੋਈ ਜਾਣੈ, ਜਗਤ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭਿ ਕਰਹੁ ਬੀਚਾਰਾ ॥

ਚਹੁ ਪੀੜੀ ਆਇ ਜੁਗਾਇ ਬਖੀਲੀ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਓ,

ਹਰਿ ਸੇਵਕ ਭਾਇ ਨਿਸਤਾਰਾ ॥੪॥

[੯੨੪] ਰਾਮਕਲੀ ਸਦੁ (੬)

ਮੋਹਰੀ ਪੁਤ੍ਰ ਸਨਮੁਖੁ ਹੋਇਆ, ਰਾਮਦਾਸੈ ਪੈਰੀ ਪਾਇ ਜੀਉ ॥

੧ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦੇਖੋ, ਖਿਆ । ੨ ਨਾਲਾ । ੩ ਵੱਡੀ ਨਦੀ ਨਾਲ ।

੪ ਕਥਿੱਤ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੰਭੀਰ ਸਮਾਈ ਵਾਲੇ ਵਡਿਆਈ ਅਤੇ ਸੰਪਦਾ ਪਾ ਕੇ ਵਿੱਤੋਂ
ਥਾਹਰ ਨਹੀਂ ਹੋਏ, ਹੋਛੇ ਨੌਕ ਬੋੜੀ ਪ੍ਰਭਤਾ ਪਾ ਕੇ ਭੀ ਹੋਛੇ ਟੱਪ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

[੯੬੭] ਰਾਮਕਲੀ ਵਾਰ ੩ (੨)

ਪੁਤ੍ਰੀ ਕਉਲੁ ਨ ਪਾਲਿਓ, ਕਰਿ ਪੀਰਹੁ ਕੰਨੁ ਮੁਰਟੀਐ^੧ ॥

[੧੨੪੫] ਮਹਲਾ ੧, ਵਾਰ ਸਾਰੰਗ (੨੨)

ਗੁਰੁ ਪੀਰੁ ਸਦਾਏ ਮੰਗਣ ਜਾਇ ॥ ਤਾ ਕੈ ਮੁਲਿ ਨ ਲਗੀਐ ਪਾਇ^੨ ॥

ਸਾਕਤ

ਜੋ ਧਰਮ ਅਤੇ ਅਖਲਾਕ ਤੋਂ ਪਤਿਤ, ਅਰੁ ਕਰਤਾਰ ਤੋਂ ਵਿਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸਾਕਤ ਹੈ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਨੂੰ ਸਾਕਤ ਸੱਦੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਰਥ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਕਈ ਥਾਈਂ ਮਾਇਆ ਅਤੇ ਦੁਰਗਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸਾਕਤ ਆਇਆ ਹੈ। ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਕਤ ਦੀ ਪੂਰੀ ਵਿਆਖਿਆ ਹੈ।

[੧੭੦] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੪ (੫੭)

ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਜੋ ਦੂਜੇ ਲਾਗੇ, ਤੇ ਸਾਕਤ ਨਰ ਜਮਿ ਘੁਟੀਐ ॥
ਤੇ ਸਾਕਤ ਚੋਰ ਜਿਨਾ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ, ਮਨ ! ਤਿਨ ਕੈ ਨਿਕਟਿ ਨ
ਭਿਟੀਐ^੩ ॥੪॥

[੧੩] ਗਉੜੀ ਪੂਰਬੀ ਮਹਲਾ ੪ (ਸੋਹਿਲਾ ੪)

ਸਾਕਤ ਹਰਿ ਰਸ ਸਾਦੁ^੪ ਨ ਜਾਣਿਆ, ਤਿਨ ਅੰਤਰਿ ਹਉਮੈ ਕੰਡਾ ਹੇ ॥
ਜਿਉ ਜਿਉ ਚਲਹਿ, ਚੁਭੈ ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿ, ਜਮਕਾਲੁ ਸਹਹਿ ਸਿਰਿ ਡੰਡਾ ਹੇ ॥੨॥

[੧੮੦] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੮੨)

ਜੋ ਭਲਾਈ, ਸੋ ਬੁਰਾ ਜਾਨੈ ॥ ਸਾਚੁ ਕਹੈ ਸੋ ਬਿਖੈ^੫ ਸਮਾਨੈ ॥
ਜਾਣੈ ਨਾਹੀ ਜੀਤ ਅਰੁ ਹਾਰ ॥ ਇਹੁ ਵਲੇਵਾ^੬ ਸਾਕਤ ਸੰਸਾਰ ॥੨॥
ਜੋ ਹਲਾਹਲ^੭ ਸੋ ਪੀਵੈ ਬਉਰਾ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਜਾਨੈ ਕਰਿ ਕਉਰਾ ॥
ਸਾਧਸੰਗ ਕੈ ਨਾਹੀ ਨੇਰਿ ॥ ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਭ੍ਰਮਤਾ ਫੇਰਿ ॥੩॥

[੧੯੫] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੪੭)

ਸਾਕਤ ਕੀ ਐਸੀ ਹੈ ਗੀਤਿ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਸਗਲ ਬਿਪਰੀਤਿ^੮ ॥੨॥

੧ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਨੇ ਆਗਿਆ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਾਮੀਲ ਨਾ ਕੀਤੀ, ਇਸ ਲਈ ਜਗਤ ਗੁਰੂ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ) ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੰਨਾਂ ਮੋੜ ਲਿਆ। ਭਾਵ ਗੁੱਝ ਪਲਟ ਲਿਆ।

੨ ਉਪਦੇਸ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਆਪਣੇ ਤਾਈਂ ਗੁਰੂ ਆਖ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਕਾਰ ਭੇਟਾ ਲੈਣ ਅਥਵਾ ਮੰਗਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਪੈਰੀਂ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣਾ ਚਾਹੀਏ। ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਇਸ ਗੀਤੀ ਨਾਲ ਟੈਰਸ ਉਗਰਾਹੁਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਨਾਉਂ 'ਮਸੰਦ' ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਤਿਆਗ ਬੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ੩ ਭੇਟੀਏ, ਪਾਸ ਜਾਈਏ। ੪ ਸਵਾਦ, ਰਸ, ਆਨੰਦ।

੫ ਵਿਥ, ਜ਼ਹਿਰ। ੬ ਵਿਵਹਾਰ। ੭ ਜ਼ਹਿਰ, ਸ਼ਰਾਬ ਆਦਿ। ੮ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਤੋਂ ਉਲਟ।

[੧੯੮] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੬੦)

ਹਰਿ ਕੇ ਦਾਸ ਸਿਉ ਸਾਕਤ ਨਹੀ ਸੰਗੁ ॥

ਓਹੁ ਬਿਖਈ ਓਸੁ ਰਾਮ ਕੋ ਰੰਗੁ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

[੬੦੯] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫ (੩)

ਸਾਕਤ ਕਾ ਬਕਨਾ ਇਉ ਜਾਨਉ, ਜੈਸੇ ਪਵਨੁ ਝੁਲਾਈ^੧ ॥੩॥

[੬੪੧] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫, ਅਸਟਪਦੀ (੨)

ਸਾਕਤ ਸੰਗੁ ਨ ਕੀਜਈ, ਪਿਆਰੇ ! ਜੇ ਕਾ ਪਾਰਿ ਵਸਾਇ^੨ ॥

[੬੮੧] ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੪੨)

ਸਾਕਤ ਕੀ ਆਵਰਦਾ^੩, ਜਾਇ ਬ੍ਰਿਥਾਰੀ ॥

ਜੈਸੇ ਕਾਗਦ ਕੇ ਭਾਰ ਮੂਸਾ ਟੁਕਿ ਗਵਾਵਤ, ਕਾਮਿ ਨਹੀ ਗਾਵਾਰੀ ॥ ਰਹਾਉ ॥

[੮੦੦] ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ (੬)

ਸਾਕਤ ਮੂੜ ਮਾਇਆ ਕੇ ਬਧਿਕ, ਵਿਚਿ ਮਾਇਆ ਫਿਰਹਿ ਫਿਰੰਦੇ ॥

ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਜਲਤ ਥਿਰਤ ਕੇ ਬਾਧੇ, ਜਿਉ ਤੇਲੀ ਬਲਦ ਭਵੰਦੇ ॥੨॥

[੮੧੧] ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੪ (੪੪)

ਸੰਤਨ ਕਾ ਦਾਨਾ ਰੂਖਾ ਸੇ ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ॥

ਗ੍ਰਿਹਿ ਸਾਕਤ ਛਤੀਹ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤੇ ਬਿਖੁ ਸਮਾਨ ॥੨॥

ਭਗਤ ਜਨਾ ਕਾ ਲੁਗਰਾ^੪ ਓਢਿ ਨਗਨ ਨ ਹੋਈ ॥

ਸਾਕਤ ਸਿਰਪਾਉ^੫ ਰੇਸਮੀ ਪਹਿਰਤ ਪਤਿ ਖੋਈ ॥੩॥

ਸਾਕਤ ਸਿਉ ਮੁਖਿ ਜੋਰਿਐ^੬ ਅਧ ਵੀਚਹੁ ਟੁਟੈ ॥

ਹਰਿ ਜਨ ਕੀ ਸੇਵਾ ਜੋ ਕਰੇ, ਇਤ ਉਤਹਿ ਛੁਟੈ ॥੪॥

[੮੯੨] ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ (੩੨)

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਕਉਰਾ ਬਿਖਿਆ ਮੀਠੀ ॥ ਸਾਕਤ ਕੀ ਬਿਧਿ ਨੈਨਹੁ ਡੀਠੀ ॥

ਕੁੜਿ ਕਪਟਿ ਅਹੰਕਾਰਿ ਗੋਝਾਨਾ ॥ ਨਾਮੁ ਸੁਨਤ ਜਨੁ ਬਿਛੁਅ ਭਸਾਨਾ ॥੨॥

[੯੮੧] ਨਟ ਮਹਲਾ ੪, ਅਸਟਪਦੀਆ (੩)

ਸਾਕਤ ਸਿਉ ਮਨ ਮੇਲੁ ਨ ਕਰੀਅਹੁ, ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਬਿਸਾਰੇ ॥

ਸਾਕਤ ਬਚਨ ਬਿਛੁਆ ਜਿਉ ਭਸੀਐ, ਤਜਿ ਸਾਕਤ ਪਰੈ ਪਰਾਰੇ ॥੫॥

[੯੮੩] ਨਟ ਅਸਟਪਦੀਆ ਮਹਲਾ ੪ (੬)

ਜਿਉ ਜਿਉ ਨਿਵਹਿ ਸਾਕਤ ਨਰ ਸੇਤੀ, ਛੇੜਿ ਛੇੜਿ ਕਢੈ ਬਿਖੁ ਖਾਰੇ ॥੫॥

੧ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਕਤ ਦੀ ਗੱਲ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਨਾ ਵਸਾਓ ।

੨ ਜਿਥੋਂ ਤਾਈਂ ਵਸ ਚੱਲੇ । ੩ ਅਵਸਥਾ, ਉਮਰ । ੪ ਪਾਟੀ ਹੋਈ ਕੰਬਲੀ ।

੫ ਖਿਲਤ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰ ਤਕ ਪਹਿਰਨ ਦੇ ਬਸਤਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਪੂਰੀ ਪੋਸ਼ਾਕ ।

੬ ਮਿੱਤਰਤਾ ਗੋਚਰੇ ।

[੧੩੭੨] ਸਲੋਕ—ਕਬੀਰ

ਕਬੀਰ ਸਾਕਤ ਤੇ ਸੂਕਰ ਤਲਾ ਰਾਖੈ ਆਛਾ ਗਾਉ ॥
ਉਹੁ ਸਾਕਤੁ ਬਪੁਰਾ ਮਰਿ ਗਇਆ ਕੋਇ ਨ ਲੇਹੈ ਨਾਉ ॥੧੪੩॥

ਸ਼ਿਕਾਰ

ਪਰਮਾਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਮ ।

[੧੧੩੬] ਭੈਰਉ ਮਹਲਾ ੫ (੪)

ਦਸ ਮਿਰਗੀ^੧ ਸਹਜੇ ਬੰਧਿ ਆਨੀ ॥ ਪਾਂਚ ਮਿਰਗ^੨ ਬੇਧੇ ਸਿਵ ਕੀ ਬਾਨੀ^੩ ॥੧॥
ਸੰਤਸੰਗਿ ਲੇ ਚੜ੍ਹਓ ਸਿਕਾਰ^੪ ॥ ਮ੍ਰਿਗ ਪਕਰੇ ਬਿਨੁ ਘੋਰ^੫ ਹਥੀਆਰ ॥੧॥
ਰਹਾਉ ॥ ਆਖੇਰ ਬਿਰਤਿ ਬਾਹਰਿ ਆਇਓ ਧਾਇ ॥

ਅਹੇਰਾ ਪਾਇਓ ਘਰ ਕੈ ਗਾਂਇ^੬ ॥੨॥ਮ੍ਰਿਗ ਪਕਰੇ ਘਰਿ ਆਣੇ ਹਾਟਿ ॥ ਚੁਖ ਚੁਖ ਲੇ ਗਏ ਬਾਂਢੇ ਬਾਟਿ^੭ ॥੩॥ਏਹੁ ਅਹੇਰਾ ਕੀਨੈ ਦਾਨੁ^੮ ॥ ਨਾਨਕ ਕੈ ਘਰਿ ਕੇਵਲ ਨਾਮੁ ॥੪॥

[੬੦] ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ, ਅਧਯਾਯ ੮

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਬਨ ਖੇਲ ਸਿਕਾਰਾ ॥

ਮਾਰੇ ਗੰਢ, ਰੋਝ ਝੰਖਾਰਾ^੯ ॥੧॥... [ਰੋਝ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ]ਕਾਲਿੰਦੀ^{੧੦} ਤਟਿ ਕਰੇ ਬਿਲਾਸਾ ॥ ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਪੇਖਿ ਤਮਾਸਾ ॥੨॥ਤਹ ਕੇ ਸਿੰਘ ਘਨੇ ਚੁਨਿ ਮਾਰੇ^{੧੧} ॥ ਰੋਝ^{੧੨} ਗੰਢ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਬਿਦਾਰੇ...॥੩॥

ਸਿੱਖ

ਸਿੱਖ ਉਹ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿਖਤਾ ਸਿੱਖੀ ਹੈ—“ਸਿਖੀ ਸਿਖਿਆ ਗੁਰ ਵੀਚਾਰਿ”^{੧੩} ਅਰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਰਹਿਤ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ।

ਅੱਗੇ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਖੇਪ ਮਾਤ੍ਰ ਗੁਰੂਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਲੱਛਣ ਅਤੇ ਕਰਮ

੧ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਦਿੰਦੀਆਂ । ੨ ਕਾਮਾਦਿਕ ।

੩ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਸਿਵ) ਦੀ ਬਾਣੀ ਰੂਪ ਬਾਣ ਨਾਲ । ਕਲਿਆਣ ਅਰ ਆਨੰਦ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਵ ਹੈ ।

੪ ਸਤਿਸੰਗ ਨੂੰ ਸਾਥੀ ਬਣਾ ਕੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਚੜ੍ਹਿਆ । ੫ ਘੋੜਾ ।

੬ ਪਿੰਡ ਅਤੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਭ ਆ ਗਿਆ ।

੭ ਮ੍ਰਿਗਾਂ ਨੂੰ ਜਰਾ ਜਰਾ ਵੱਢ ਕੇ ਵੰਡ ਲੈ ਗਏ । ਤਾਵ ਇਹ ਹੈ—ਸੰਤ ਜਨ ਜੋ ਸਾਥੀ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਸੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖੰਡ-ਖੰਡ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ।

੮ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ ।

੯ ਬਾਹਰਿ ਸਿੰਗਾ । ੧੦ ਜਮਨਾ, ਕਾਲਿੰਦੀ ।

੧੧ ਪੁੱਜਾ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਨਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ-ਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਮੁਖ ਕਰਮ ਹੈ ।

੧੨ ਰੋਝ ਮਾਰਨਾ ਜਾਂ ਖਾਣਾ, ਸਾਡੇ ਮਤ ਵਿੱਚ ਮਨ੍ਹਾ ਨਹੀਂ । ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਦੀਆਂ ਪੋਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਭੀ ਰੋਝ ਦਾ ਮਾਸ ਵਿਧਾਨ ਹੈ । ੧੩ ਵਾਰ ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧ (੫)

ਵਰਣਨ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਪਰ ਅਮਲ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਕਹਾਉਣ ਯੋਗਯ ਹੋਈਦਾ ਹੈ ।

[੨੨੭] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀ (੧੫)

ਬੋਲਹਿ ਸਾਬੁ, ਮਿਥਿਆ ਨਹੀ ਰਾਈ^੧ ॥ ਚਾਲਹਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ॥

ਰਹਹਿ ਅਤੀਤ^੨, ਸਚੇ ਸਰਣਾਈ ॥੧॥...

ਸਤਿਗੁਰੁ ਦੇਖਿਆ ਦੀਖਿਆ ਲੀਨੀ^੩ ॥

ਮਨੁ ਤਨੁ ਅਰਪਿਓ^੪ ਅੰਤਰ ਗਤਿ ਕੀਨੀ ॥...

ਸਾਚ ਮਹਲਿ ਗੁਰਿ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਆ ॥...ਸਾਚਿ ਸੰਤੋਖੇ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਇਆ ॥੮॥

ਜਿਨ ਕੈ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਸਬੁ ਸੋਈ ॥ ਤਿਨ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਈ ॥

ਨਾਨਕ ਸਾਚਿ ਨਾਮਿ ਮਲੁ ਖੋਈ ॥੯॥

[੩੦੫] ਮਹਲਾ ੮, ਵਾਰ ਗਉੜੀ ੧ (੧੧)

ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਜੋ ਸਿਖੁ ਅਖਾਏ,

ਸੁ ਭਲਕੇ^੫ ਉਠਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥

ਉਦਮੁ ਕਰੇ ਭਲਕੇ ਪਰਭਾਤੀ,

ਇਸਨਾਨੁ ਕਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰਿ ਨਾਵੈ ॥

ਉਪਦੇਸਿ ਗੁਰੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪੁ ਜਾਪੈ,

ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖ ਪਾਪ ਦੇਖ ਲਹਿ ਜਾਵੈ ॥

ਫਿਰਿ ਚੜੈ ਦਿਖਸੁ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਵੈ,

ਬਹਦਿਆ ਉਠਦਿਆ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥

ਜੋ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਧਿਆਵੈ, ਮੇਰਾ ਹਰਿ ਹਰਿ,

ਸੋ ਗੁਰਸਿਖੁ ਗੁਰੁ ਮਨਿ ਭਾਵੈ ॥...

ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਧੂੜਿ ਮੰਗੈ ਤਿਸੁ ਗੁਰਸਿਖ ਕੀ,

ਜੋ ਆਪਿ ਜਪੈ ਅਵਰਹ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵੈ ॥੨॥

[੩੧੪] ਮਹਲਾ ੮, ਵਾਰ ਗਉੜੀ ੧ ਪਉੜੀ

ਉਪਦੇਸੁ ਜਿ ਦਿਤਾ ਸਤਿਗੁਰੁ, ਸੋ ਸੁਣਿਆ ਸਿਖੀ ਕੰਨੇ ॥

ਜਿਨ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਭਾਣਾ ਮੰਨਿਆ, ਤਿਨ ਚੜੀ ਚਵਗਣਿ, ਵੰਨੇ ॥

ਇਹ ਚਾਲ ਨਿਰਾਲੀ ਗੁਰਮੁਖੀ, ਗੁਰ ਦੀਖਿਆ ਸੁਣਿ ਮਨੁ ਭਿੰਨੇ ॥੨੫॥

[੩੧੭] ਮਹਲਾ ੮, ਵਾਰ ਗਉੜੀ ੧ (੩੩)

ਵਿਣੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਹੁਕਮੈ ਜਿ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਪਾਸਹੁ ਕੰਮੁ ਕਰਾਇਆ ਲੋੜੇ,

੧ ਕਿੰਚਿਤ ਮਾਤ੍ਰ, ਥੋੜਾ ਭੀ । ੨ ਭਰਮੀ ਭੇਖੀਆਂ ਦੇ ਸੰਗ ਤੋਂ ਬਿਨਾਸੇ ਅਰ ਪ੍ਰਪੰਚ ਦੇ ਅਸਰ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ । ੩ ਭਾਵ-ਪੂਰੀ ਪ੍ਰੀਤਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਯ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਗੁਰੁਪਦ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਦੀਖਣਾ ਲੀਨੀ । ੪ ਅੰਤਰ ਮੁਖੀ ਵਿੱਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ । ੫ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ

ਤਿਸੁ ਗੁਰਸਿਖੁ ਫਿਰਿ ਨੇੜਿ ਨ ਆਵੈ^੧ ॥

[੫੯੩] ਮਹਲਾ ੪ ਵਾਰ ਵਡਹੰਸ ਪਉੜੀ

ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਸੋ ਗੁਰਸਿਖੁ ਕਹੀਐ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰ ਚਰਣੀ ਜਾਇ ਪਾਇਆ ॥

ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਸੋ ਗੁਰਸਿਖੁ ਕਹੀਐ, ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਨਾਮਾ ਮੁਖਿ ਰਾਮੁ ਕਹਿਆ ॥

ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਸੋ ਗੁਰਸਿਖੁ ਕਹੀਐ, ਜਿਸੁ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸੁਣਿਐ ਮਨਿ ਅਨਦੁ ਭਇਆ ॥

ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਸੋ ਗੁਰਸਿਖੁ ਕਹੀਐ, ਜਿਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵਾ ਕਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਲਾਇਆ ॥

ਤਿਸੁ ਗੁਰਸਿਖੁ ਕੰਊ ਹੰਊ ਸਦਾ ਨਮਸਕਾਰੀ,

ਜੋ ਗੁਰ ਕੈ ਭਾਣੈ ਗੁਰਸਿਖੁ ਚਲਿਆ ॥੧੮॥

[੬੦੧] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੩ (੬)

ਸੋ ਸਿਖੁ ਸਖਾ ਬੰਧਪੁ ਹੈ ਭਾਈ ! ਜਿ ਗੁਰ ਕੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚਿ ਆਵੈ^੨ ॥

ਆਪਣੈ ਭਾਣੈ ਜੋ ਚਲੈ ਭਾਈ, ਵਿਛੁੜਿ ਚੋਟਾ ਖਾਵੈ ॥

[੬੧੯] ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੩, ਅਨੰਦੁ

ਜੇ ਕੋ ਸਿਖੁ ਗੁਰੁ ਸੇਤੀ ਸਨਮੁਖੁ ਹੋਵੈ ॥

ਹੋਵੈ ਤ ਸਨਮੁਖੁ ਸਿਖੁ ਕੋਈ, ਜੀਅਹੁ ਰਹੈ ਗੁਰ ਨਾਲੇ ॥

ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਹਿਰਦੈ ਧਿਆਏ, ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਸਮਾਲੇ ॥

ਆਪੁ ਛਡਿ ਸਦਾ ਰਹੈ ਪਰਟੈ^੩ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਏ^੪ ॥

ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸੁਣਹੁ ਸੰਤਹੁ, ਸੋ ਸਿਖੁ ਸਨਮੁਖੁ ਹੋਵੈ^੫ ॥੨੧॥ [ਸਨਮੁਖ]

[੬੭੮] ਨਟ ਮਹਲਾ ੪ (੯)

ਤੇ ਗੁਰ ਕੇ ਸਿਖ ਮੇਰੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਭਾਏ,

ਜਿਨਾ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਨਿਓ ਮੇਰਾ ਨਾਲਿ ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ^੬ਵਾਰ ੧੧

ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨਮੁ ਸਕਾਰਥਾ, ਗੁਰਸਿਖ ਮਿਲਿ ਗੁਰ ਸਰਣੀ ਆਇਆ ।

ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਆਦੇਸੁ ਕਰਿ, ਸਫਲ ਮੂਰਤਿ ਗੁਰ ਦਰਸਨੁ ਪਾਇਆ ।

ਪਰਦਖਣਾ ਭੰਡਉਤ ਕਰਿ, ਮਸਤਕੁ ਚਰਣ ਕਵਲ ਗੁਰ ਲਾਇਆ ।

੧ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ—ਜੋ ਪ੍ਰਪੰਚੀ ਪੁਰੁਸ਼, ਲੋਕ ਅਥਵਾ ਬੁਲ ਰੀਤੀ ਆਖ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰਮਤ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਵਾਇਆ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਕਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਦੁਬਦੇ ।

੨ ਜੋ ਗੁਰੂ ਰੀਤੀ ਤਿਆਗ ਕੇ ਮਨਮਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਬੰਧੀ ਅਤੇ ਸਖਾ ਮੰਨਣਾ ਭਾਰੀ ਭੁੱਲ ਹੈ ।

੩ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਦੇ ਆਸਰੇ ।

੪ ਜੋ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਇਸ਼ਟ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ।

੫ ਇਸ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਚਲਣ ਵਾਲਾ ਮਨਮੁਖ ਹੈ ।

੬ ਇਸ ਵਾਰ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਰੂਪ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਫੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਿਰੋਮਣਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲਿਖੇ ਹਨ । ਇਸ ਵਾਰ ਦਾ ਟੀਕਾ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ "ਭਗਤ ਰਤਨਾਵਲੀ" ਅਥਵਾ "ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਭਗਤਮਾਲ" ਹੈ ।

ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖ ਦਇਆਲੁ ਹੋਇ “ਵਾਹਗੁਰੁ” ਸਬੁ ਮੰਤ੍ਰੁ ਸੁਣਾਇਆ ।
 ਸਚ ਰਾਸਿ ਰਹਰਾਸਿ^੧ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਜਗੁ ਪੈਰੀ ਪਾਇਆ ।
 ਕਾਮੁ ਕਰੋਧੁ ਵਿਰੋਧੁ ਹਰਿ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ਤਜਾਇਆ ।
 ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਦਇਆ ਧਰਮੁ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ^੨ ।
 ਗੁਰ ਸਿਖ^੩ ਲੈ ਗੁਰਸਿਖੁ ਸਦਾਇਆ^੪ ॥੩॥

ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵ ਲੀਣੁ ਹੋਇ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਸਚਿ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਆ ।
 ਹੁਕਮ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ, ਆਪੁ ਗਵਾਇ, ਨ ਆਪੁ ਜਣਾਇਆ ।
 ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ ਅਵੇਸੁ ਕਰਿ ਪਰਉਪਕਾਰਿ ਅਚਾਰਿ^੫ ਲੁਭਾਇਆ ।
 ਪਿਰਮ ਪਿਆਲਾ ਅਪਿਉ^੬ ਪੀ ਸਹਜ ਸਮਾਈ ਅਜਰੁ ਜਰਾਇਆ^੭ ।
 ਮਿਠਾ ਬੋਲਣੁ ਨਿਵਿ ਚਲਣੁ ਹਥਹੁ ਦੇ ਕੈ ਭਲਾ ਮਨਾਇਆ ।
 ਇਕ ਮਨਿ ਇਕੁ ਅਰਾਧਣਾ ਦੁਬਿਧਾ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਮਿਟਾਇਆ ।
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ ਨਿਜ ਪਦੁ ਪਾਇਆ^੮ ॥੪॥

੧ ਰਹਤ, ਗੁਰੁ ਗੀਤ । ੨ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਮੂਲ ਨਿਯਮ—੧ ਸੱਤਰ, ੨ ਸੰਤੋਖ, ੩ ਦਇਆ,

[ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਨਿਯਮ] ੪ ਧਰਮ, ੫ ਨਾਮ, ੬ ਦਾਨ, ੭ ਇਸਨਾਨ ।

੩ ਗੁਰ ਸਿਖਾ । ੪ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਪੌੜੀ ਦਾ ਇਹ ਟੀਕਾ ਥੀਤਾ :—

“ਗੁਰੁ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ ਸਫਲ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰੁ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੁ ਕੇ ਦੁਆਰੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਟੁਰ ਜਾਵੇ ਹਨ, ਗੁਰੁ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਅੱਗੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕਰ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਵਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ‘ਤੇ ਪੱਖੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਟਹਿਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਗੁਰੁ ਦੇ ਵਰਣਾ ਦੀ ਪਰਦੱਖਣਾ ਕਰ ਕੇ ਚਰਣ ਪੁਤਿ ਮਸਤਕ ਤੇ ਲਾਵਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਵਾਹਗੁਰੁ ਦਾ ਮੰਤਰ-ਸ਼ਬਦ ਧਿਆਨ ਲਾਵਿਕੇ ਸੁਣਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸੱਚੀ ਰਹਰਾਸਿ ਸੁਣਨ ਦਾ ਨੇਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਗੁਰੁ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪੈਰੀਂ ਪੰਵਦੇ ਹਨ—ਪੰਨ ਵਾਹਗੁਰੁ ਹੈ, ਜੋ ਅਸਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਲੜ ਲਾਇ ਕੇ ਉਧਾਰ ਥੀਤਾ ਹੋਸ਼ । ਬੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੱਚੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੈਰੀਂ ਪੰਵਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੁ ਕੇ ਸਿੱਖ ਕਾਮ ਨੂੰ ਤਿਆਗਦੇ ਹਨ, ਆਪਣੀ ਧਰਮ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਧਰੇ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਕ੍ਰੋਧ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕ੍ਰੋਧ ਚੰਡਾਲ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਵ੍ਰਹਿਆ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ । ਜੋ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅੱਗੋਂ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਅਸੀਂ ਸਭਨਾ ਥੀਂ ਨੀਚ ਹਾਂ, ਗੁਰੁ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸਭ ਅਸਾਂ ਥੀਂ ਵਿਸੇਖ ਹਨ, ਤੇ ਜਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਮਾਂ ਭੈਣ ਦੇ ਸਮਾਨ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਸਮਾਨ ਜਾਣਦੇ ਹਨ । ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ ਵੰਡ ਖਾਵਦੇ ਹਨ, ਗੁਰੁ ਕਾ ਦਸਵੇਧ ਕੱਦੇ ਹਨ, ਗਰੀਬਾਂ ਤੇ ਅਗਿਆਨੀਆਂ ਪਰ ਦਯਾ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਆਪਣੇ ਗੁਰੁ ਦੇ ਧਰਮ ਪਰ ਦ੍ਰਿੜੁ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉੱਠ ਕੇ ਇਸਨਾਨ ਕਰ ਕੇ ਥਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ । ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਗੁਰੁ ਕੇ ਨਿਮਿੱਤ ਦੇ ਕੇ ਖਾਵਦੇ ਹਨ । ਬਸਤ੍ਰ ਗੁਰੁ ਕੇ ਨਿਮਿੱਤ ਦੇ ਕੇ ਪਹਿਰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਗੁਰੁ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹਨ ॥” [ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਰਮ] ੫ ਪਰਉਪਕਾਰ ਰੂਪ ਮਹਾਨ ਉੱਤਮ ਕਰਮ (ਆਚਾਰ) ਵਿੱਚ । ੬ ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਨਅਧਿਕਾਰੀ (ਮਨਮੁਖ) ਪੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ।

੭ ਦੇ ਕੇ ਪਛਤਾਉਂਦੇ ਨਹੀਂ । ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਕੇ ਵੇਰ ਲੈਣ ਦੀ ਖਾਤਰ ਕੁਰਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ।

੮ ਉੱਪਰ ਲਿਖੀਆਂ ਦੋ ਪੌੜੀਆਂ ਦਾ ਸਾਰ ਇਹ ਹੈ—ਗੁਰੁ ਦੇ ਸਿੱਖ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ ਅਤੇ ਵੈਰ ਦਾ ਤਜਾਗ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਸੱਚ, ਸੰਤੋਖ, ਦਯਾ, ਧਰਮ, ਨਾਮ, ਦਾਨ ਅਤੇ ਸਨਾਨ ਨੂੰ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਮਨ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਸਾਧੂਆਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਅਤੇ ਅਸਾਧੂਆਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਭਾਣਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਉੱਤਮ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੧੨

ਕੁਰਬਾਣੀ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਪਿਛਲ ਰਾਤੀ ਉਠਿ ਬਹੰਦੇ।
ਕੁਰਬਾਣੀ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਵੇਲੈ ਸਰਿ ਨਾਵੰਦੇ।
ਕੁਰਬਾਣੀ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਹੋਇ ਇਕ ਮਨਿ ਗੁਰ ਜਾਪੁ ਜਪੰਦੇ।
ਕੁਰਬਾਣੀ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਚਲਿ ਜਾਇ ਜੁੜੰਦੇ।
ਕੁਰਬਾਣੀ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਿਤਿ ਗਾਇ ਸੁਣੰਦੇ।
ਕੁਰਬਾਣੀ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਮਨਿ ਮੇਲੀ ਕਰਿ ਮੇਲਿ ਮਿਲੰਦੇ।
ਕੁਰਬਾਣੀ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਗੁਰਪੁਰਖ ਕਰੰਦੇ।
ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਫਲੁ ਸੁਫਲ ਫਲੰਦੇ ॥੨॥

ਹਉ ਤਿਸੁ ਫਿਟਹੁ ਵਾਰਿਆ ਹੋਏ ਤਾਣਿ ਜੁ ਹੋਇ ਨਿਤਾਣਾ।
ਹਉ ਤਿਸੁ ਫਿਟਹੁ ਵਾਰਿਆ ਹੋਏ ਮਾਣਿ ਜੁ ਰਹੈ ਨਿਮਾਣਾ।
ਹਉ ਤਿਸੁ ਫਿਟਹੁ ਵਾਰਿਆ ਛੋਡਿ ਸਿਆਣਪੁ ਹੋਇ ਇਆਣਾ^੧।
ਹਉ ਤਿਸੁ ਫਿਟਹੁ ਵਾਰਿਆ ਖਸਮੇ ਦਾ ਭਾਵੈ ਜਿਸੁ ਭਾਣਾ।
ਹਉ ਤਿਸੁ ਫਿਟਹੁ ਵਾਰਿਆ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਾਰਗੁ ਦੇਖਿ ਲੁਬਾਣਾ।
ਹਉ ਤਿਸੁ ਫਿਟਹੁ ਵਾਰਿਆ^੨ ਚਲਣੁ ਜਾਣਿ ਜੁਗਤਿ ਮਿਹਮਾਣਾ।
ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਦਰਗਹ ਪਰਵਾਣਾ ॥੩॥

ਹਉ ਤਿਸੁ ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਇਆ ਗੁਰਮਤਿ ਰਿਦੈ ਗਰੀਬੀ ਆਵੈ।
ਹਉ ਤਿਸੁ ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਇਆ ਪਰ ਨਾਰੀ ਦੇ ਨੇੜਿ ਨ ਜਾਵੈ।
ਹਉ ਤਿਸੁ ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਇਆ ਪਰ ਦਰਬੈ ਨੋ ਹਥੁ ਨ ਲਾਵੈ।
ਹਉ ਤਿਸੁ ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਇਆ ਪਰ ਨਿੰਦਾ ਸੁਣਿ ਆਪੁ ਹਟਾਵੈ।
ਹਉ ਤਿਸੁ ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਇਆ ਸਤਿਗੁਰ ਦਾ ਉਪਦੇਸੁ ਕਮਾਵੈ।
ਹਉ ਤਿਸੁ ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਇਆ ਬੋਝਾ ਸਵੈ ਬੋਝੋ ਹੀ ਖਾਵੈ।
ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੋਈ ਸਹਜਿ ਸਮਾਵੈ ॥੪॥

ਹਉ ਤਿਸ ਦੇ ਚਉਖੰਨੀਐ^੩ ਗੁਰ ਪਰਮੇਸਰੁ ਏਕੋ ਜਾਣੈ।

੧ ਮਹਿਮਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ, ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਪਰ ਅਮਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰਉਪਕਾਰ ਨੂੰ ਮੁਖ ਕਰਤੱਵਜ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਸਹਨ-ਸ਼ੀਲ ਰਹਿੰਦੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਪ੍ਰੇਮ-ਰਸ ਪੀ ਕੇ ਆਨੰਦ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਦੇ ਅਤੇ ਨਿਉਂ ਕੇ ਚਲਦੇ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਮੰਗਦੇ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਸਭਸ ਦਾ ਭਲਾ ਲੋਚਦੇ ਹਨ, ਇਕ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਦੇ ਤੁਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। [ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਰਮ] ਅਜੇਹੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਨਿਜ ਪਦ (ਪਰਮ ਪਦ) ਪਾਇਆ ਹੈ।

੨ ਫਲ ਚਤੁਰਾਈ ਫੱਡ ਕੇ ਸਹਲ ਚਿਤ ਹੋਵੇ, ਅਥਵਾ—ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ, ਇਹ ਮੰਨ ਕੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਬਣਿਆ ਰਹੇ।

੩ ਜੇ ਪਰਾਹੁਣੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜਾਣਦਾ ਹੈ।

੪ ਕੁਰਬਾਨ, ਬਲਿਹਾਰ।

ਹਉ ਤਿਸ ਦੇ ਚਉਖੰਨੀਐ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਨ ਅੰਦਰਿ ਆਵੈ ।
 ਹਉ ਤਿਸ ਦੇ ਚਉਖੰਨੀਐ ਅਉਗੁਣੁ ਕੀਤੇ ਗੁਣ ਪਰਵਾਵੈ ।
 ਹਉ ਤਿਸ ਦੇ ਚਉਖੰਨੀਐ ਮੰਦਾ ਕਿਸੇ ਨ ਆਖਿ ਵਖਾਵੈ ।
 ਹਉ ਤਿਸ ਦੇ ਚਉਖੰਨੀਐ ਆਪੁ ਠਗਾਏ ਲੋਕਾ ਭਾਵੈ ।
 ਹਉ ਤਿਸ ਦੇ ਚਉਖੰਨੀਐ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰੈ ਰੰਗ ਮਾਵੈ ।
 ਲਉਬਾਲੀ ਦਰਗਾਹ^੧ ਵਿਚਿ ਮਾਣੁ ਨਿਮਾਣਾ, ^੨ਮਾਣੁ ਨ ਮਾਵੈ ।
 ਗੁਰ ਪੂਰਾ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਸਿਵਾਵੈ ॥੫॥

ਹਉ ਸਦਕੇ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਸਤਿਗੁਰ ਨੋ ਮਿਲਿ ਆਪੁ ਗਵਾਇਆ ।
 ਹਉ ਸਦਕੇ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਕਰਨਿ ਉਦਾਸੀ ਅੰਦਰਿ ਮਾਇਆ ।
 ਹਉ ਸਦਕੇ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ ।
 ਹਉ ਸਦਕੇ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਗੁਰ ਸਿਖ ਦੇ ਗੁਰਸਿਖ ਮਿਲਾਇਆ^੩ ।
 ਹਉ ਸਦਕੇ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਬਾਹਿਰ ਜਾਂਦਾ ਵਰਜਿ ਰਹਾਇਆ ।
 ਹਉ ਸਦਕੇ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਆਸਾ ਵਿਚਿ ਨਿਰਾਸੁ ਵਲਾਇਆ ।
 ਸਤਿਗੁਰ ਦਾ ਉਪਦੇਸ ਦਿਝਾਇਆ ॥੬॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੧੬

ਚਰਣ ਕਵਲ ਸਰਣਾਗਤੀ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਗੁਰੁ ਸਿਖ ਆਵੈ ।
 ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਿਸਟਿ ਨਿਹਾਲੁ ਕਰਿ ਦਿਥ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਦੇ ਪੈਰੀ ਪਾਵੈ ।
 ਚਰਣ ਰੇਣੁ ਮਸਤਕਿ ਤਿਲਕ^੪ ਭਰਮ ਕਰਮ ਦਾ ਲੇਖੁ ਮਿਟਾਵੈ ।
 ਚਰਣੋਦਭੁ ਲੈ ਆਚਮਨੁ ਹਉਮੈ ਦੁਬਿਧਾ ਰੋਗੁ ਗਵਾਵੈ^੫ ।
 ਪੈਰੀ ਪੈ ਪਾਖਾਕੁ ਹੋਇ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਸਹਜ ਘਰਿ ਆਵੈ ।
 ਚਰਣ ਕਵਲ ਵਿਚਿ ਭਵਰ ਹੋਇ ਸੁਖ ਸੰਪਟ ਮਕਰੰਦ ਲੁਭਾਵੈ^੬ ।
 ਪੂਜ ਮੂਲ ਸਤਿਗੁਰੁ ਚਰਣ ਦੁਤੀਆ ਨਾਸਤਿ ਲਵੈ ਨ ਲਾਵੈ^੭ ।
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲੁ ਗੁਰ ਸਰਣਾਵੈ ॥੧੭॥

੧ ਬੇਪਰਵਾਹ, ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਰਸੂਖ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ।

੨ ਹੰਕਾਰੀ ਨੂੰ ਓਥੇ ਮਾਨ ਨਹੀਂ ।

੩ ਜੋ ਉਪਦੇਸ ਦੇ ਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ।

੪ 'ਬਾਹਰ ਤਿਲਕ ਮਿਟਾਇ ਕੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਤਿਲਕ ਨੀਸਾਣ ਚੜ੍ਹਾਏ ।' (ਵਾਰ ੪੦/੨੨)

੫ ਜਾਤਿ ਅਭਿਮਾਨ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ।

੬ ਫੁੱਲ ਦੇ ਮਿਠਾਸ ਪਰ ਮੋਹਿਤ ਹੋਏ ਭੋਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਮਲ ਵਿੱਚ ਸੰਪੁਟ (ਬੰਦ) ਹੋਣਾ ਭੀ ਸੁਖ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਤੈਸੇ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ-ਸਿੱਖ ਅਨੇਕ ਕਠਿਨ ਕਲੇਸ਼ ਸਹਾਰਦੇ ਹੋਏ ਭੀ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵਿਮੁਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ।

੭ ਦ੍ਰਿੜ-ਵਾਦੀਆਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦੇ, ਇਕ ਦੇ ਅਧਾਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੩੨

ਪਹਿਲਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨਮੁ ਲੈ^੧ ਤੈ ਵਿਚਿ ਵਰਤੈ ਹੋਇ ਇਆਣਾ।
ਗੁਰ ਸਿਖ^੨ ਲੈ ਗੁਰਸਿਖੁ ਹੋਇ ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਵਿਚਿ ਖਰਾ ਸਿਆਣਾ।
ਗੁਰ ਸਿਖ ਸੁਣਿ ਮੰਨੈ ਸਮਝਿ ਮਾਣਿ ਮਹਤਿ^੩ ਵਿਚਿ ਰਹੈ ਨਿਆਣਾ।
ਗੁਰਸਿਖ ਗੁਰਸਿਖੁ ਪੂਜਦਾ ਪੈਰੀ ਪੈ ਰਹਰਾਸਿ ਲੁਭਾਣਾ।
ਗੁਰ ਸਿਖ ਮਨਹੁ ਨ ਵਿਸਰੈ ਚਲਣੁ ਜਾਣਿ ਜੁਗਤਿ ਮਿਹਮਾਣਾ।
ਗੁਰ ਸਿਖ ਮਿਠਾ ਬੋਲਣਾ ਨਿਵਿ ਚਲਣਾ ਗੁਰਸਿਖੁ ਪਰਵਾਣਾ।
^੪ਘਾਲਿ ਖਾਇ ਗੁਰਸਿਖ ਮਿਲਿ ਖਾਣਾ ॥੧॥...

ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ਦਿਖੁ, ਮਨ ਬਚ ਕਰਮ ਕਰੈ ਮੇਲਾਣਾ।
ਗੁਰਸਿਖ ਬੋਝਾ ਬੋਲਣਾ, ਬੋਝਾ ਸਉਣਾ, ਬੋਝਾ ਖਾਣਾ।
ਪਰ ਤਨ ਪਰ ਧਨ ਪਰਹਰੈ, ਪਰ ਨਿੰਦਾ ਸੁਣਿ ਮਨਿ ਸਰਮਾਣਾ।
ਗੁਰ ਮੂਰਤਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸਬਦੁ, ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਸਮਸਰਿ^੫ ਪਰਵਾਣਾ।
ਇਕ ਮਨਿ ਇਕੁ ਅਰਾਧਣਾ, ਦੁਤੀਆ ਨਾਸਤਿ ਭਾਵੈ ਭਾਣਾ।
ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਤਾਣਿ ਨਿਤਾਣਾ ॥੨॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੩੬

ਅਮਲੀ ਖਾਸੇ ਮਜਲਸੀ ਪਿਰਮੁ ਪਿਆਲਾ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਆ।
ਮਾਲਾ ਤਸਬੀ ਤੋੜਿ ਕੈ ਜਿਉ ਸਉ ਤਿਵੈ ਅਠੱਤਰੁ ਲਾਇਆ।
ਮੇਰੁ ਇਮਾਮੁ ਰਲਾਇ ਕੈ ਰਾਮੁ ਰਹੀਮੁ ਨ ਨਾਉਂ ਗਣਾਇਆ।
ਦੁਇ ਮਿਲਿ ਇਕੁ ਵਜ੍ਹਦੁ ਹੁਇ, ਚਉਪੜ ਸਾਰੀ ਜੋੜਿ ਜੁੜਾਇਆ।
ਸਿਵ ਸਕਤੀ ਨੋ ਲੰਘਿ ਕੈ ਪਿਰਮ ਪਿਆਲੇ ਨਿਜ ਘਰਿ ਆਇਆ।
ਰਾਜਸੁ ਤਾਮਸੁ ਸਾਤਕੋ^੬ ਤੀਨੋ ਲੰਘਿ ਚਉਥਾ ਪਦੁ^੭ ਪਾਇਆ।
ਗੁਰ ਗੋਵਿੰਦ ਖੁਦਾਇ ਪੀਰੁ ਗੁਰਸਿਖ ਪੀਰੁ ਮੁਰੀਦੁ ਲਖਾਇਆ।
ਸਚੁ ਸਬਦ ਪਰਗਾਸੁ ਕਰਿ ਸਬਦੁ ਸੁਰਤਿ ਸਚੁ ਸਚਿ ਮਿਲਾਇਆ।
ਸਚਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਸਚੁ ਭਾਇਆ^੮ ॥੧੧॥

੧ ਗੁਰਦੀਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਦੂਜਾ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ।

੨ ਗੁਰਦੀਖਿਆ। ੩ ਮਹੱਤਵ, ਬਜ਼ੁਰਗੀ।

੪ ਮਿਹਨਤ ਕਰ ਕੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਖਾਣਾ।

੫ ਗੁਰੂ ਸਬਦ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸੰਗਤਿ ਦੋਵੇਂ ਤੁਲ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹਨ।

੬ ਸਾਤਵਿਕ। ੭ ਤ੍ਰੀਯ ਪਦ, ਨਿਰਵਾਣ ਪਦ।

੮ ਪੌੜੀ ਦਾ ਸਾਰ ਇਹ ਹੈ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰੀ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪਯਾਲਾ ਪੀਤਾ ਹੈ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਸੋ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਇਕ ਸੌ ਅੱਠ ਮਣਕੇ ਦੀ ਮਾਲਾ ਬਣਾ ਕੇ ਉਤੇ ਇਮਾਮ ਅਤੇ ਮੇਰੂ (ਵੱਡਾ ਮਣਕਾ) ਲਾਇਆ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਰਹੀਮ ਅਤੇ ਰਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਜਪਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਦੋਵੇਂ ਮਾਲਾ ਤਯਾਗ ਕੇ ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਗਿਣਤੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ [ਮਾਲਾ] ਕੀਤਾ, ਅਰਥਾਤ ਵਾਹਗੁਰੂ ਨਾਲ ਵਹੀ-ਖਾਤਾ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ। ਉਹ ਸਵਾਸ ਸਵਾਸ ਅਤੇ

ਕਬਿੱਤ—ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ

ਜੋਈ ਕੁਲਾ ਧਰਮ ਕਰਮ ਕੈ ਸੁਚਾਰ ਚਾਰ;
 ਸੋਈ ਪਰਵਾਰ ਬਿਖੈ ਸ੍ਰੇਸਟ ਬਖਾਨੀਐ।
 ਬਨਜੁ ਬਿਉਹਾਰ ਸਾਚੇ ਸਾਹ ਸਨਮੁਖ ਸਦਾ,
 ਸੋਈ ਤਉ ਬਨਉਟਾ^੧ ਨਿਹਕਪਟ ਕੈ ਮਾਨੀਐ।
 ਸੁਆਮਿ ਕਾਮ ਸਾਵਧਾਨ ਮਾਨਤ ਨਰੇਸ ਆਨ,
 ਸੋਈ ਸੁਆਮਿ ਕਾਰਜੀ^੨ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪਹਿਚਾਨੀਐ।
 ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ ਪਰਵੇਸ ਰਿਦ ਅੰਤਰਿ ਹੈ,
 ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਸੋਈ ਸਿਖ ਜਗ ਜਾਨੀਐ^੩॥੩੮੦॥
 ਸਿਖ ਸੋਈ ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਸਬਦ ਰਹਤ ਰਹੇ,
 ਕਪਟ ਸਨੇਹ ਕੀਏ ਪਾਛੇ ਪਛੁਤਾਤ ਹੈ॥੪੪੦॥
 ਮਾਨਸਰ ਤਿਆਗਿ ਆਨ ਸਰ ਜਾਇ ਬੈਠੇ ਹੰਸੁ,
 ਖਾਇ ਜਲ ਜੰਤ ਹੰਸ ਬੰਸਹਿ ਲਜਾਵਈ।
 ਸਲਿਲ^੪ ਬਿਛੋਰ ਭਏ ਜੀਅਤ ਜਉ ਰਹੈ ਮੀਨ,
 ਕਪਟ ਸਨੇਹ ਕੈ ਸਨੇਹੀ ਨ ਕਹਾਵਈ।
 ਬਿਨੁ ਘਨ ਬੁੰਦ ਜਉ ਅਨਤ ਜਲ ਪਾਨ ਕਰੈ,
 ਚਾਤ੍ਰਕ ਸੰਤਾਨ ਬਿਖੈ ਲਾਛਨ^੫ ਲਗਾਵਈ।

੧ ਰੋਮ ਰੋਮ ਨਾਲ ਸਵਾਮੀ ਨੂੰ ਅਰਾਧਦੇ ਹਨ। "ਗੁਰਮੁਖਿ ਰੋਮ ਰੋਮ ਹਰਿ ਧਿਆਵੈ।" (ਜਿਧ ਕੋਸਟਿ) ਦੋਵੇਂ ਮਿਲ ਕੇ ਇਕ ਰੂਪ (ਸਿੱਖ) ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਚੌਪੜ ਦੀ ਨਰਦਾ ਵਾਂਗ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਜੋੜ ਜੁੜਿਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਦੋ ਨਰਦਾ ਮਿਲੀਆਂ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਖਾਦੀਆਂ, ਤਿਵੇਂ ਪਰਸਪਰ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਵਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਵੈਰੀਆਂ ਤੋਂ ਅਜਿਤ ਹਨ। ਸ਼ਿਵਸ਼ਕਤਿ ਦੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਛੱਡ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਰਸ ਪੀਂਦੇ ਅਤੇ ਸ਼ੁਰੂਪ ਨੂੰ ਲਖਦੇ ਹਨ, ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਤੁਲੀਯ ਪਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਏ ਸੱਜਣ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਮੁਰੀਦ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਭੁਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਦੋਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਪੀਰ ਬਬਦ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਨੂੰ ਬੇਵਲ ਸੱਚ ਪਸੰਦ ਹੈ।

੨ ਸਵਾਮੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੇਵਕ।

੩ ਜਿਸ ਦੇ ਚਿੱਤ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਅਸਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਸੁਰਤ ਗੁਰੂ ਸਬਦ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੈ, ਉਹੀ ਸਿੱਖ ਹੈ। [ਸਿੱਖ]

ਸਤਿ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਕਰਨਹਾਰੋ,
 ਪੂਜੇ ਨਾਹਿ ਮਾਯਾ ਵਿਚਿ ਵਿਛਨੁ ਮਹੇਸ਼ ਕੋ।
 ਉੱਦਮ ਸੇ ਲਛਮੀ ਕਮਾਵੈ ਆਪ ਖਾਵੈ ਭਲੇ,
 ਔਰਨ ਖੁਲਾਵੈ ਕਰੇ ਨਿਤ ਹਿਤ ਦੇਸ਼ ਕੋ।
 ਵਾਦ ਵੈਰ ਈਰਖਾ ਵਿਕਾਰ ਮਨ ਲਾਵੈ ਨਾਹਿ,
 ਪਰਹਿਤ ਖੇਦ ਸਹੈ, ਦੇਵੈ ਨ ਭਲੇਸ਼ ਕੋ।
 ਸਦਾਚਾਰੀ ਸਾਹਸੀ ਸੁਹਿਦ ਸਤਨਾਮੁ ਧਾਰੀ,
 ਐਸੇ ਗੁਰੂ ਸਿੱਖਿ ਸਰਤਾਜ ਹੈ 'ਵਿਜੇਸ਼' ਕੋ।

੪ ਪਾਨੀ।

੫ ਦਾਗ਼।

ਚਰਨ ਕਮਲ ਅਲਿ ਗੁਰਸਿਖ ਮੋਖ ਹੁਇ,
 ਆਨ ਦੇਵ ਸੇਵਕ ਹੁਇ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਵਈ ॥੪੬੩॥
 ਜੈਸੇ ਪਤਿਥੁਤਾ ਪਰ ਪੁਰਖੈ ਨ ਦੇਖਿਓ ਚਾਹੈ,
 ਪੂਰਨ ਪਤਿਥੁਤਾ ਕੈ ਪਤਿ ਹੀ ਕੈ ਧਿਆਨ ਹੈ।
 ਸਰ ਸਰਿਤਾ ਸਮੁੰਦ ਚਾੜ੍ਹਕ ਨ ਚਾਹੈ ਕਾਹੂ,
 ਆਸ ਘਨ ਬੁੰਦ ਪ੍ਰਿਅ ਪ੍ਰਿਅ ਗੁਨ ਗਿਆਨ ਹੈ।
 ਦਿਨਕਰ^੧ ਓਰ ਭੋਰ^੨ ਚਾਹਤ ਨਹੀ ਚਕੋਰ,
 ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ ਹਿਮਕਰ^੩ ਪ੍ਰਿਅ ਪ੍ਰਾਨ ਹੈ।
 ਤੈਸੇ ਗੁਰਸਿਖ ਆਨ ਦੇਵ ਸੇਵ ਰਹਿਤ ਪੈ,
 ਸਹਜ ਸੁਭਾਵ^੪ ਨ ਅਵਗਿਆ ਅਭਿਮਾਨ ਹੈ ॥੪੬੪॥
 ਦੋਇ ਦਰਪਨ ਦੇਖੈ ਏਕ ਸੈ ਜਲੇਕ ਰੂਪ,
 ਦੋਇ ਨਾਵ ਪਾਵ ਧਰੈ ਪਹੁਚੈ ਨ ਪਾਰਿ ਹੈ।
 ਦੋਇ ਦਿਸਾ ਗਹੇ ਗਹਾਏ ਸੈ ਹਾਥ ਪਾਉ ਟੁਟੈ,
 ਦੁਰਾਹੇ ਦੁਚਿਤ ਹੋਇ ਭੂਲਿ ਪਗੁ ਧਾਰਿ ਹੈ। [ਗੁਰੂ]
 ਦੋਇ ਰੂਪ ਤਾ ਕੇ ਗਾਉ ਪਰਜਾ ਨ ਸੁਖੀ ਹੋਤ,
 ਦੋਇ ਪੁਰਖਨ ਕੀ ਨ ਬੁਲਾ ਬਧੁ ਨਾਰਿ ਹੈ।
 ਗੁਰਸਿਖ ਹੋਇ ਆਨ ਦੇਵ ਸੇਵ ਟੇਵ^੫ ਗਾਹੈ,
 ਸਹੈ ਜਮ ਭੰਡੁ, ਪ੍ਰਿਗ ਜੀਵਨੁ ਸੰਸਾਰ ਹੈ ॥੪੬੫॥
 ਦਰਸਨ ਦੀਪ ਦੇਖਿ ਹੋਇ ਨ ਮਿਲੈ ਪਤੰਗੁ,
 ਪਰਚਾ ਬਿਹੂਨ ਗੁਰਸਿਖ ਨ ਕਹਾਵਈ।
 ਸੁਨਤ ਸਬਦ ਧੁਨਿ ਹੋਇ ਨ ਮਿਲਤ ਮ੍ਰਿਗ,
 ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਹੀਨ ਜਨਮੁ ਲਜਾਵਈ।
 ਗੁਰ ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਕੈ ਚਾੜ੍ਹਕੁ ਨ ਹੋਇ ਮਿਲੈ,
 ਰਿਦੈ ਨ ਬਿਸਵਾਸੁ ਗੁਰ ਦਾਸ ਹੁਇ ਨ ਹਸਾਵਈ।
 ਸਤਿ ਰੂਪ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਸਤਿਗੁਰ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ,
 ਏਕ ਟੇਕ ਸਿਖ ਜਲ ਮੀਨ ਹੁਇ ਦਿਖਾਵਈ ॥੪੬੬॥

੧ ਸੂਰਜ।

੨ ਬੋੜਾ ਜਿਹਾ ਭੀ।

੩ ਚੰਦਰਮਾ।

੪ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਅਭਿਮਾਨੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਅਨਾਦਰ ਬਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਪਤਿਥੁਤਾ ਪਤਿਪਰਾਯਣਾ ਹੋਣ ਤੇ ਭੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ।

੫ ਟੇਕ, ਆਧਾਰ।

ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ

‘ਸਿੱਖ ਨਿਰਮਲ ਉਹ ਹੈਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਤਾ
ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਿਰਮਲ ਉਹ ਹੈਨ ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਭੇਟਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ’।
ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਹੋਇ ਕਰ ਮਲੀਨ ਬਿਹਾਰ ਵਾਲੇ ਦਾ ਅਹਾਰ^੧ ਕੀਤਾ, ਸੋ ਗੁਰੂ ਮਲੀਨ
ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਤੁਰਦਾ, ਉਹ ਸਿੱਖ ਤੀ ਮਲੀਨ ਹੈ^੨।

ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰਾਸਿ ੧, ਅੰਸੁ ੬੪

‘ਗੁਰੂ ਬਾਕ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਜਿਨ ਕਰਿ ਮਾਨੇ। ਸੋ ਮਮ ਪਯਾਰੇ ਸਿੱਖਯ ਮਹਾਨੇ॥੪੫॥
ਜਾਗਹਿ ਜਾਮ ਜਾਮਨੀ^੩ ਰਹੇ। ਮੱਜਨ ਕਰਿ ਇਕੰਤ ਹੁਇ ਬਹੇ।
ਮੋਰਿ ਸਰੂਪ ਰਿਦੇ ਮੇਂ ਧਾਰੇ। ਗੁਰਬਾਨੀ ਕੈ ਰਿਦੇ ਬਿਚਾਰੇ॥੪੬॥
ਮਨ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਿ ਕੈ ਸੁਰਤਿ ਟਿਕਾਵੈ। ਪ੍ਰਾਤਿ ਹੋਤਿ ਲੋ ਨਾਮ ਅਲਾਵੈ।

[ਸਿੱਖ ਦੇ ਕਰਮ]

ਧਰਮ ਕਿਰਤ ਕਰਿ ਸੰਤਨ ਸੇਵੈ। ਪਰ ਤ੍ਰਿਯ ਪਰ ਧਨ ਕਬਹੂ ਨ ਲੇਵੈ॥੪੭॥
ਨਿੰਦਾ ਝੂਠ ਨ ਨਿਨ੍ਹਰ^੪ ਬਖਾਨੈ। ਪਰ ਦੁਖ ਦੁਖ, ਪਰ ਸੁਖ ਸੁਖ ਮਾਨੈ।
ਛੁਪਾ ਬਿਨਾ ਨਹਿੰ ਖੈਬੋ ਕਰੈ। ਨੀਂਦ ਬਿਨਾ ਨਹਿੰ ਸੁਪਤਨ ਪਰੈ^੫॥੪੮॥
ਜੇ ਸੁਪਤਹਿ ਨਿਜ ਅਵਧਿ ਘਟਾਵਹਿ। ਛੁਪਿ ਬਿਨ ਖਾਇ ਰੋਗ ਉਪਜਾਵਹਿ।
ਹੋਹਿ ਨ ਸੋਤਿ ਨਾਮ ਕੋ ਸਿਮਰਨ। ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਜਪੁ, ਬਿਸਰ ਨ ਇਕ ਛਿਨ॥੪੯॥
ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਾ ਭਾਣੋ ਮਾਨਹਿ। ਨਹੀਂ ਦੋਸੁ ਪ੍ਰਭੁ ਮਹਿੰ ਕਥਿ ਠਾਨਹਿ।
ਆਛੋ ਜਾਨ ਮੁਦਤਿ ਚਿਤ ਰਹੈ। ਤਨ ਹੰਤਾ ਕੈ ਨਿਤਿਪ੍ਰਤਿ ਦਹੈ॥੫੦॥
ਥਾਮ ਨ ਕ੍ਰੋਧ ਨ ਲੋਭ ਨ ਧਾਰੈ। ਯਥਾ ਲਾਭ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਬਿਚਾਰੈ।
ਆਛੋ ਕਰਮ ਦਿਖਾਇ ਨ ਚਾਹੈ। ਲਾਭ ਘਟੈ ਪਾਖੰਡ ਇਸ ਮਾਹੈ॥੫੧॥
ਨਾਮ ਦਾਨ ਇਸਨਾਨ ਨ ਤਯਾਗਹਿ। ਨਿਤਿਪ੍ਰਤਿ ਦਿਨਹੀ ਸੋ ਅਨੁਰਾਗਹਿ।
ਹਰਿ ਗੁਰ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਨਹਿੰ ਸੁਨੈ। ਭਾਗਹਿ ਤਹਿ ਤੇ, ਕੈ ਤਿਸੁ ਹਨੈ॥੫੨॥
ਛਰ ਮਤਸਰ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਕੋ ਤਜਿ ਕੈ। ਨਿਜ ਆਛੋ ਜਾਨਹਿ ਹਰਿ ਭਜਿ ਕੈ।
ਸੁਖ ਪਰਲੋਕ ਚਾਹਿ ਕਰਿ ਸਦਾ। ਜਗ ਸੁਖ ਮਹਿੰ ਉਰਭਹਿ ਨਹਿੰ ਕਦਾ॥੫੩॥

੧ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼।

੨ ਇਸ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਭਾਈ ਗੁਰੂ ਸਦਾ ਕੇ ਕਾਰ ਭੇਟ ਟੈਕਸ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਗਰਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਐਸੇ ਆਦਮੀ [ਕਾਰ ਭੇਟ] ‘ਮਸੇਦ’ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਰਤਣ ਦਾ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ।

੩ ਜੋ ਧਰਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਉਹ ਮਲੀਨ ਵਿਹਾਰ ਵਾਲੇ ਹਨ।

੪ ਗੁਰੂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਚਨਾਂ ਪਰ ਅਮਲ ਕਰ ਕੇ ‘ਨਿਰਮਲ’ ਪਦ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ।

੫ ਭਾਈ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਆਦਿਕ ਗੁਰੂਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂਨ ਗੀਤਾ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਕੀ ਹੈ? ਇਸ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ।

੬ ਪਹਿਰ ਭਾਤ ਰਹਿੰਦੀ ਜਾਗੇ। ੭ ਕਠੋਰ, ਕੌੜਾ।

੭ ਜਿਤਨਾ ਸਮਾਂ ਅਰੋਗਤਾ ਵਾਸਤੇ ਸੌਣ ਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਵਧ ਜੇ ਸੌਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣਾ ਅਮੁੱਲਾ ਜਾਮ ਵਿਖਾ ਗਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਮਰ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਅਕਾਰਥ ਖੋ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰ ਸੇਵਨ ਹਰਿ ਸਿਮਰਨ ਬਰਨੋ। ਇਸ ਤੇ ਨੀਕੋ ਅਪਰ ਨ ਬਰਨੋ।
 ਸੁਭ ਮਤਿ ਇਨ ਕਉ ਤਯਾਗਹਿ ਨਾਂਹੀ। ਮਿਲਯੋ ਰਹੇ ਸਤਿਸੰਗਤਿ ਮਾਂਹੀ ॥੫੩॥
 ਗੁਰਬਾਨੀ ਸੋ ਮਨੁ ਅਨੁਰਾਗਹਿ। ਪਠਤਿ ਸੁਨਤਿ ਜਬਿ ਮੀਠੀ ਲਾਗਹਿ।
 ਤਬਿ ਜਾਨਹਿ ਮਮ ਹੁਇ ਕੱਲ੍ਹਾਨਹਿ। ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਸਬਦ ਕਮਾਵਨ ਠਾਨਹਿ ॥੫੪॥
 ਇਮਿ ਗੁਰ ਕਹੀ, ਸੁਨੀ ਦੈ ਕਾਨ^੧। ਗੁਰ ਸਿੱਖਯਾ ਸਿੱਖਯਨ ਸੁਖਦਾਨ।
 ਧਰੀ ਰਿਦੇ ਮਹਿ ਜੇ ਬਡਿ ਭਾਗੀ। ਸੱਤ੍ਯ ਨਾਮੁ ਜਪਿਬੇ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ॥੫੬॥

ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ^੨

[੪੪੪] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੪, ਛੰਤ (੨)

ਗੁਰੂ ਸਿਖੁ, ਸਿਖੁ ਗੁਰੂ ਹੈ ਏਕੋ, ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ ਚਲਾਏ^੩ ॥

ਰਹਤਨਾਮਾ ਡਾਈ ਦੇਸਾ ਸਿੰਘ

ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਖਾਲਸਾ ਹਈਏ। ਜਾਂ ਕੀ ਟਹਲ ਪਰਮ ਸੁਖ ਲਈਏ।

ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਐਨ ੨, ਅੰਸੂ ੨੩

ਸਿੰਘ ਸੁ ਰਹਤ ਪੰਚ ਜਹਿ ਮਿਲੇ। ਮਮ ਸਰੂਪ ਸੋ ਦੇਖਹੁ ਭਲੇ। (੧੨)

ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਹੈ

[੮੨] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੪ (ਵਣਜਾਰਾ)

ਪਿਤਾ ਜਾਤਿ ਤਾ ਹੋਈਐ, ਗੁਰੂ ਤੁਨਾ ਕਰੇ ਪਸਾਉ^੪ ॥

[੩੧੨] ਮਹਲਾ ੪, ਵਾਰ ਗਉੜੀ ੧ (੨੦)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੈ ਮਿਲੇ ਸੇਈ ਜਨ ਉਬਰੇ, ਜਿਨ ਹਿਰਦੈ ਨਾਮੁ ਸਮਾਰਿਆ ॥

ਜਨ ਨਾਨਕ ਕੇ ਗੁਰਸਿਖ ਪੁਤਹੁ, ਹਰਿ ਜਪਿਅਹੁ ਹਰਿ ਨਿਸਤਾਰਿਆ ॥੨॥

[੯੪੦] ਰਾਮਕਲੀ, ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ ਮਹਲਾ ੧ (੨੦)

ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਜਨਮੇ ਗਵਨੁ^੫ ਮਿਟਾਇਆ ॥

[੧੩੧੦] ਕਾਨੜਾ ਅਸਟਪਦੀ ਮਹਲਾ ੪ (੪)

ਫਿਰਿ ਉਲਟਿਓ ਜਨਮੁ ਹੋਵੈ ਗੁਰ ਬਚਨੀ,

ਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਮਿਲੈ ਰੰਗੁ ਲਾਵੈਗੋ ॥੨॥

੧ ਧਿਆਨ (ਤਵੱਜੋ) ਨਾਲ ਕੁਰੂ ਸਿਖਿਆ ਸੁਣੀ। ੨ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦੋਖੋ, ਗੁਰੂ ਚੋਲਾ।

੩ ਜੋ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੈ।

੪ ਜਦ ਕੁਰੂ, ਸਿੱਖ ਦੀ ਬਰਤੀ 'ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ।

੫ ਆਵਾ-ਗਮਨ, ਜਨਮ ਮਰਨ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੨੬

ਸਤਿਗੁਰ ਵੰਸੀ ਪਰਮ ਹੰਸੁ, ਗੁਰੁ ਸਿਖ ਹੰਸ ਵੰਸੁ ਨਿਬਹੰਦਾ।

ਪਿਆ ਦਾਦੇ ਦੇ ਰਾਹਿ ਚਲੰਦਾ ॥੨੬॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਵਾਰ ੨੬

ਚਾਰਿ ਵਰਨ ਇਕ ਵਰਨ ਹੋਇ ਗੁਰਸਿਖ ਵਡੀਅੰਨਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗੋਤੇ^੧।...

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਦਾਦੇ ਪੋਤੇ ॥੫॥

ਸਿੱਖ ਦੀ ਗੁਰੁਭਾਈਆਂ ਨਾਲਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਅਤੇ ਭ੍ਰਾਤ੍ਰ ਭਾਵ^੨

{੬੪੮} ਵਾਰ ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੪ (੧੪)

ਜਿਨਾ ਗੁਰੁ ਪਿਆਰਾ ਮਨਿ ਚਿਤਿ ਤਿਨਾ ਭਾਉ ਗੁਰੁ ਦੇਵਾਈਆ ॥

ਗੁਰ ਸਿਖਾ ਇਕੋ ਪਿਆਰੁ ਗੁਰ ਮਿਤਾ ਪੁਤਾ ਭਾਈਆ ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੨੦

ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਗੁਰਸਿਖ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਆ।

ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਗੁਰਪੁਰਖ ਕਰੈ ਬਰਾਇਆ।

^੧ਗੁਰਸਿਖ ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਜਠੇਰੇ ਭਾਇਆ।

ਗੁਰਸਿਖ ਮਾਂ ਪਿਉ ਵੀਰ^੨ ਕੁਟੰਬ ਸਥਾਇਆ।

ਗੁਰਸਿਖ ਖੇਤੀ ਵਟਰੁ ਲਾਹਾ ਪਾਇਆ।

ਹੰਸ ਵੰਸ^੩ ਗੁਰਸਿਖ ਗੁਰਸਿਖ ਜਾਇਆ ॥੭॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੩੬

ਸਚਾ ਸਾਕ ਨ ਵਿਛੜੈ, ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਗੁਰਭਾਈ ਭਤਾ^੪ ॥

ਭੋਗ ਭੁਗਤਿ ਵਿਚਿ, ਜੋਗ ਚੁਗਤਾ ॥੧੬॥

੧ ਸਨਮੁਖ (ਗੁਰਮੁਖ) ਗੋਤੁ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ੨ ਦੋਖੇ, ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਨਾਤਾ।

੩ ਦੇਵੀ ਦੇਵਰਾ ਅਤੇ ਜਠੇਰਿਆਂ ਦੀ ਪੁਜਾ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਭਾਈ ਹੈ।

੪ ਸਹੋਦਰ, ਸਕਾ ਭਾਈ। ੫ ਗੁਰੁਵੰਸ਼ੀ, ਪਰਮ ਕੁਲੀਨ।

੬ ਭ੍ਰਾਤਾ, ਗੁਰੁਭਾਈਆਂ ਦਾ ਸਾਕ ਉੱਪਰ ਲਿਖੇ ਸਭ ਸਾਕਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਹੈ। [ਭਾਈ ਪਦਵੀ] ਜੋ ਸਿੱਖ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਸਕੇ ਭਾਈਆਂ ਜਿਹਾ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ, ਉਹ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਤੋਂ ਪਰਿਤ ਹਨ। ਗੁਰੁ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਭ੍ਰਾਤ੍ਰ-ਭਾਵ ਨੂੰ ਪੈਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਵਿੱਚ 'ਭਾਈ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਈ ਅਭਿਆਨੀ, 'ਭਾਈ' ਸ਼ਬਦ ਕੇਵਲ ਗ੍ਰੰਥੀ ਗੁਰਦੁਆਰੀਏ ਅਤੇ ਰਾਗੀ ਆਦਿਕਾਂ ਲਈ ਹੀ ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੁੱਲ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਮ ਸੰਬੰਧੀ "ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ" ਪਰਮ ਉੱਚ ਪਦਵੀ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੇ ਸਿੱਖ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ 'ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ' ਕਹਿੰਦੇ ਅਤੇ ਲਿਖਦੇ ਸੇ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਛੋਟੇ, ਉਚ ਨੀਚ ਦਾ ਵਿਤਕਰਾ ਨਾ ਰਹੇ। ਸਾਡੇ ਪਿਤਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਭੀ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ 'ਭਾਈ' ਦੀ ਪਦਵੀ ਨਾਲ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦੇ ਸੇ, ਜਿਹਾ ਕਿ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਯਥਾ—ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ, ਭਾਈ ਬਾਲਾ, ਭਾਈ ਪਾਰੋ, ਭਾਈ ਬੁੱਦਾ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਭਾਈ ਬਹਿਲੋ, ਭਾਈ ਭਕਤੂ, ਭਾਈ ਗੋਰਾ

ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ (੨੬੧)

ਜੇ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਖ਼ਾਲਸੇ ਕੇ^੧ ਹੋਣਗੇ ਸੋ ਆਪਸ ਮੇ ਪਿਆਰ ਕਰਨ । ਅਰੁ
ਨੇਕ ਬਦ ਨਾ^੨ ਇਕੱਠੇ ਹੋਇ ਜਾਣ ਅਰੁ ਜੇ ਇਕਸ ਸਿੱਖ ਉੱਪਰ ਆਇ ਬਣੇ^੩
ਤਾਂ ਸਭ ਇਕੱਠੇ ਜੀਉ ਦੇਣੇ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋਣ, ਤਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ
ਦਾ ਫਲ ਹੋਵੇ।

ਨਵੀਨ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਅਧਯਾਯ ੬੪
ਆਪਸ ਮਾਹਿ ਪਯਾਰ ਸਭ ਰਾਖੇਂ ਜੈਸ ਸਹੋਦਰ ਭਾਈ।
ਪੇਖਿ ਸਿੰਘ ਕੋ ਸਿੰਘ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਰੈ ਪਯਾਰ ਅਧਿਕਾਈ।

ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰੁਤ ੩, ਅੰਸੂ ੩
ਕਰਤਿ ਭਜਨ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਧਾਵੈ। ਚਾਪੈ ਪਗ, ਜੋ ਮਗ ਬਥ ਜਾਵੈ।
ਭਾਉ ਪਰਸਪਰ ਭਾ ਅਧਿਕਾਈ। ਨਿਜ ਕਰ ਸਿਖ, ਸਿਖ ਕੇ ਮੁਖ ਪਾਈ ॥੩੨॥
ਆਪਸ ਮਹਿ ਮਰਦਾਤਿ ਹੈ ਅੰਗ। ਮੱਜਨ ਕਰਿਵਾਵਹਿ ਹਿਤ ਸੰਗ।
ਸਿਖ ਕੇ ਲੈ ਸਿਖ ਬਸਤ੍ਰ ਪਖਾਰੈ। ਹਸ ਕਰਿ ਮਿਲਹਿ ਪ੍ਰੇਮ ਉਰ ਧਾਰੈ ॥੩੩॥
ਭੋਜਨ ਇਕ ਸਥਾਨ ਸਭਿ ਕਰਿਹੀਂ। ਕਰਿ ਅਰਦਾਸ ਧਯਾਨ ਕੋ ਧਰਿਹੀਂ।
ਉਠੈ ਪ੍ਰਾਤਿ ਬਡ, ਕਰੈ ਬਨਾਨ। ਬਸਤ੍ਰ ਬਸਤ੍ਰ ਤੇ ਹੁਇ ਸਵਧਾਨ ॥੩੪॥

ਸਿੱਖ ਦੀ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤਿ

[੮੩] ਮ: ੨, ਵਾਰ ਸਿਰੀਰਾਗ (੩)

ਜਿਸੁ ਪਿਆਰੇ ਸਿਉ ਨੇਹੁ, ਤਿਸੁ ਆਗੈ ਮਰਿ ਚਲੀਐ ॥
ਧ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵਣੁ ਸੰਸਾਰਿ, ਤਾ ਕੈ ਪਾਛੈ ਜੀਵਣਾ ॥੨॥

[੭੫੭] ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪, ਅਸਟਪਦੀ (੧)

ਕੋਈ ਆਇ ਮਿਲਾਵੈ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਪਿਆਰਾ,
ਹਉ ਤਿਸੁ ਪਹਿ ਆਪੁ ਵੇਚਾਈ ॥੧॥ ਦਰਸਨੁ ਹਰਿ ਦੇਖਣ ਕੈ ਤਾਈ ॥
ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹਿ ਤਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਲਹਿ, ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਜੇ ਸੁਖ ਦੇਹਿ ਤ ਤੁਝਹਿ ਅਰਾਧੀ, ਦੁਖਿ ਭੀ ਤੁਝੈ ਧਿਆਈ ॥੨॥
ਜੇ ਭੁਖ ਦੇਹਿ ਤ ਇਤ ਹੀ ਰਾਜਾ, ਦੁਖ ਵਿਚਿ ਸੁਖ ਮਨਾਈ ॥੩॥

੧ ਰਾਈ ਰੂਪ ਚੰਦ, ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ, ਭਾਈ ਰਾਮ ਕੁੰਵਰ, ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਤਿਲੋਕ
ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਪਰਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਆਦਿਕ।

੧ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੇ। ੨ ਸੁਖ ਦੁੱਖ ਵਿੱਚ। ੩ ਮੁਸੀਬਤ ਆ ਪਵੇ।

੪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵੇਲੇ ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਰਹਿਤ
ਸੀ, ਉਹ ਲਿਖਦੇ ਹਨ।

੫ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਪੁਰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਸਲੋਕ
ਉਚਾਰਣ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਤਨੁ ਮਨੁ ਕਾਟਿ ਕਾਟਿ ਸਤੁ ਅਰਪੀ, ਵਿਚਿ ਅਗਨੀ ਆਪੁ ਜਲਾਈ ॥੪॥
 ਪਖਾ ਫੇਰੀ ਪਾਣੀ ਦੋਵਾ, ਜੋ ਦੇਵਹਿ ਸੋ ਖਾਈ ॥੫॥
 ਨਾਨਕੁ ਗਰੀਬੁ ਢਹਿ ਪਇਆ ਦੁਆਰੇ, ਹਰਿ ਮੇਲਿ ਲੇਹੁ ਵਡਿਆਈ ॥੬॥
 ਅਖੀ ਕਾਢਿ ਧਰੀ ਚਰਣਾ ਤਲਿ, ਸਭ ਧਰਤੀ ਫਿਰਿ ਮਤ ਪਾਈ ॥੭॥
 ਜੇ ਪਾਸਿ ਬਹਾਲਹਿ ਤਾ ਤੁਝਹਿ ਅਰਾਧੀ, ਜੇ ਮਾਰਿ ਕਢਾਹਿ ਤੀ ਧਿਆਈ ॥੮॥
 ਜੇ ਲੋਭੁ ਸਲਾਹੇ ਤਾ ਤੇਰੀ ਉਪਮਾ, ਜੇ ਨਿੰਦੈ ਤ ਛੋਡਿ ਨ ਜਾਈ ॥੯॥
 ਜੇ ਤੁਧੁ ਵਲਿ ਰਹੈ ਤਾ ਕੋਈ ਕਿਹੁ ਆਖਉ^੧, ਤੁਧੁ ਵਿਸਰਿਐ ਮਰਿ ਜਾਈ ॥੧੦॥
 ਵਾਰਿ ਵਾਰਿ ਜਾਈ ਗੁਰ ਉਪਰਿ, ਪੈ ਪੈਰੀ ਸੰਤ ਮਨਾਈ ॥੧੧॥...
 ਭਖੜੁ ਭਾਗੀ^੨ ਮੀਰੁ ਵਰਸੈ ਤੀ ਗੁਰੁ ਦੇਖਣ ਜਾਈ ॥੧੩॥
 ਸਮੁੰਦੁ ਸਾਗਰੁ ਹੋਵੈ ਬਹੁ ਖਾਰਾ, ਗੁਰਸਿਖੁ ਲੰਘਿ ਗੁਰ ਪਹਿ ਜਾਈ ॥੧੪॥
 ਜਿਉ ਪ੍ਰਾਣੀ^੩ ਜਲ ਬਿਨੁ ਹੈ ਮਰਤਾ, ਤਿਉ ਸਿਖੁ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਮਰਿ ਜਾਈ ॥੧੫॥
 ਜਿਉ ਧਰਤੀ ਸੇਭ ਕਰੇ ਜਲੁ ਥਰਸੈ, ਤਿਉ ਸਿਖੁ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਬਿਗਸਾਈ ॥੧੬॥...
 ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਗੁਰੁ ਅਪੁਨਾ, ਸੋਇਆ ਮਨੁ ਜਾਗਾਈ ॥੧੭॥...
 ਜੇ ਗੁਰੁ ਝਿੜਕੇ ਤ ਮੀਠਾ ਲਾਗੈ^੪ ਜੇ ਬਖਸੇ ਤ ਗੁਰ ਵਡਿਆਈ ॥੧੮॥...
 ਪਾਲਾ ਕਕਰੁ ਵਰਫ ਵਰਸੈ, ਗੁਰਸਿਖੁ ਗੁਰ ਦੇਖਣ ਜਾਈ ॥੧੯॥
 ਸਤੁ ਦਿਨਸੁ ਰੋਟਿ ਦੇਖਉ ਗੁਰੁ ਅਪੁਨਾ, ਵਿਚਿ ਅਖੀ ਗੁਰ ਪੈਰ ਧਰਾਈ ॥੨੦॥
 ਅਨੇਕ ਉਪਾਵ ਕਰੀ ਗੁਰ ਕਾਰਣਿ, ਗੁਰ ਭਾਵੈ ਸੋ ਭਾਇ ਪਾਈ ॥੨੧॥
 ਰੋਟਿ ਦਿਨਸੁ ਗੁਰ ਚਰਣ ਅਰਾਧੀ, ਦਇਆ ਕਰਹੁ ਮੇਰੇ ਸਾਈ ॥੨੨॥
 ਨਾਨਕ ਕਾ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਗੁਰੁ ਹੈ, ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਅਘਾਈ ॥੨੩॥
 ਨਾਨਕ ਕਾ ਪ੍ਰਭੁ ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਹੈ, ਸਤ ਕਰ ਤਤ ਗੋਸਾਈ ॥੨੪॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੨੭

ਚੰਦ ਚਕੋਰ ਪਰੀਤ ਹੈ ਲਾਇ ਤਾਰ^੧ ਨਿਹਾਲੇ ।
 ਚਕਰੀ ਸੂਰਜ ਹੇਤ ਹੈ ਮਿਲਿ ਹੋਨਿ ਸੁਖਾਲੇ ।
 ਨੇਹੁ ਕਵਲ ਜਲ ਜਾਣੀਐ ਖਿੜਿ ਮੁਹ ਦੇਖਾਲੇ ।
 ਮੋਰ ਬਬੀਰੇ ਬੋਲਦੇ ਵੇਖਿ ਬਦਲ ਕਾਲੇ ।
 ਨਾਰਿ ਭਤਾਰ ਪਿਆਰੁ ਹੈ, ਮਾਂ ਪੁਤ ਸਮੁਲੇ ।
 ਪੀਰ ਮੁਰੀਦਾ ਪਿਰਹੜੀ^੨ ਓਹੁ ਨਿਬਹੈ ਨਾਲੇ ॥੪॥

੧ ਜੇ ਤੂੰ ਵੱਲ ਰਹੇਂ, ਅਥਵਾ ਜੇ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਬਣੀ ਰਹੇ, ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਕੁਝ ਕਰੇ, ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਰਾ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ । ੨ ਅਨੋਰੀ-ਤੁਝਾਨ । ੩ ਜਲ-ਜੀਵ ।

੪ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ, ਸਿੱਖ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਾਸਤੇ ਝਿੜਕਦਾ ਹੈ । ੫ ਟਕ-ਧਿਆਨ ।

੬ ਪ੍ਰੀਤ, ਮੁਹੱਬਤ ।

ਸਿੱਖ ਧਰਮ (ਗੁਰੂ ਦਰਸ਼ਨ)^੧

ਪਰਮ ਪਿਤਾ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਹੋਏ ਨਿਰਮਲ (ਖਾਲਸਾ) ਧਰਮ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਵਿਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

[੩੬੦] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੩ (੪੦)

ਹਰਿ ਦਰਸਨੁ ਪਾਵੈ ਵਡਭਾਗਿ^੧ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸਚੈ ਬੈਰਾਗਿ^੨ ॥
ਖਟੁ ਦਰਸਨੁ ਵਰਤੈ ਵਰਤਾਰਾ^੩ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਅਗਮ ਅਪਾਰਾ^੪ ॥੧॥
ਗੁਰ ਕੈ ਦਰਸਨਿ^੫ ਮੁਕਤਿ ਗਤਿ^੬ ਹੋਇ ॥ ਸਾਚਾ ਆਪਿ ਵਸੈ ਮਨਿ ਸੋਇ ॥੧॥
ਰਹਾਉ ॥ ਗੁਰ ਦਰਸਨਿ ਉਧਰੈ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਜੇ ਕੋ ਲਾਏ ਭਾਉ ਪਿਆਰਾ^੭ ॥...
ਜਮਥਾਲੁ ਤਿਸੁ ਨੇੜਿ ਨ ਆਵੈ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਚਿ ਸਮਾਵੈ ॥੪॥

[੫੩-੫੪] ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ, ਅਧਯਾਯ ੫

ਤਿਨ ਇਹ ਕਲ ਮੋ ਧਰਮੁ^੮ ਚਲਾਯੋ ॥ ਸਭ ਸਾਧਨ ਕੋ ਰਾਹੁ ਬਤਾਯੋ ॥
ਜੇ ਤਾ ਕੇ ਮਾਰਗ ਮਹਿ ਆਏ ॥ ਤੇ ਕਬਹੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾਪ ਸੰਤਾਏ ॥੫॥
ਜੇ ਜੇ ਪੰਥ ਤਵਨ ਕੇ ਪਰੇ ॥ ਪਾਪ ਤਾਪ ਤਿਨ ਕੇ ਪ੍ਰਭ ਹਰੇ ॥
ਦੂਖ ਭੂਖ ਕਬਹੂੰ ਨ ਸੰਤਾਏ^੯ ॥ ਜਾਲ ਕਾਲ ਕੇ ਬੀਚ ਨ ਆਏ ॥੬॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੫

ਸਤਿਗੁਰ ਸਚਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਾਭੀ ਰਾਹੁ^{੧੦} ਚਲਾਇਆ।
ਪੰਜਿ ਦੂਤਿ ਕਰਿ ਭੂਤ ਵਸਿ^{੧੧}, ਦੁਰਮਤਿ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਮਿਟਾਇਆ।
ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵਿ ਚਲਣਾ, ਜਮੁ ਜਾਗਾਤੀ ਨੇੜਿ ਨ ਆਇਆ।
ਬੇਮੁਖਿ ਬਾਰਹ ਬਾਟ ਕਰਿ^{੧੨}, ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਸਚੁ ਖੰਡੁ ਵਸਾਇਆ।

੧ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਧਰਮ। ਅਕਾਲੀ ਮਤ (ਦਰਸ਼ਨ) ਵਡਭਾਗੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਂਦਾ ਹੈ।

੨ ਪਾਖੰਡ ਰੂਪ ਵੈਰਾਗ ਨਹੀਂ, ਕਿੰਤੂ 'ਵਿਚੇ ਗਿਰੁ ਸਦਾ ਰਹੈ ਉਦਾਸੀ, ਜਿਉ ਕਮਲ ਰਹੈ ਵਿਚਿ ਪਾਟੀ ਹੈ' ॥ ਇਸ ਵਚਨ ਅਨੁਸਾਰ ਸੱਚਾ ਵੈਰਾਗੀ ਬਣਦਾ ਹੈ।

੩ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਭੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ (ਸਾਖਰ, ਪਾਤੰਜਲ, ਨੜਾਯ, ਵੈਸੇਥਿਕ, ਮੀਮਾਂਸਾ ਅਤੇ ਵੇਦਾਂਤ) ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ।

੪ ਪਰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ-ਗੁਰੂ ਦਾ ਧਰਮ-ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਅਤੇ ਅਦੁੱਤੀ (ਅਵਿਦੁਤੀਯ) ਹੈ।

੫ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੁਆਰਾ।

੬ ਪਰਾਪਤੀ, ਹਾਸਿਲ।

੭ ਕੇਵਲ ਸੰਸਾਰਕ ਮਾਤ੍ਰ ਕਰ ਕੇ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਜੇ ਕੋ ਲਾਏ ਭਾਉ ਪਿਆਰ।

੮ ਸਿੱਖ ਧਰਮ, ਨਿਰਮਲ (ਖਾਲਸਾ) ਧਰਮ।

੯ ਉੱਦਮ ਨਾਲ ਭਿਰਤ ਕਮਾਉਣ ਤੋਂ ਦੁੱਖ ਭੁੱਖ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹੋਂਦਾ।

੧੦ ਸਿੱਧੀ ਸਤਕ। ੧੧ ਵਸੀਰੂਤ।

੧੨ ਵਿਮੁਖਤਾ ਨੂੰ ਖੰਡ-ਖੰਡ ਕਰ ਕੇ।

ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਭਉ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ^੧।
ਜਿਉ ਜਲ ਅੰਦਰਿ ਕਮਲ ਹੈ ਮਾਇਆ ਵਿਚਿ ਉਦਾਸੁ ਰਹਾਇਆ।
ਆਪੁ ਗਵਾਇ, ਨ ਆਪੁ ਗਣਾਇਆ ॥੧੩॥

ਕਬਿੱਤ—ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ

ਸਤਿਗੁਰ ਦਰਸ ਧਿਆਨ ਅਸਚਰਜ ਮੈ^੨,
ਦਰਸਨੀ ਹੋਤ ਖਟ ਦਰਸ ਅਤੀਤ ਹੈ^੩।
ਸਤਿਗੁਰ ਚਰਨ ਸਰਨਿ ਨਿਹਕਾਮ ਧਾਮ,
ਸੇਵਕੁ ਨ ਆਨ ਦੇਵ ਸੇਵ ਕੀ ਨ ਪ੍ਰੀਤ ਹੈ।
ਸਤਿਗੁਰ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ^੪,
ਆਨ ਤੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਕੀ ਨ ਸਿਖਨ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੈ। [ਮੰਤ੍ਰ ਤੰਤ੍ਰ]
ਸਤਿਗੁਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਪੰਗਤਿ ਸੁਖ,
ਹੰਸ ਬੰਸ ਮਾਨਸਰ ਅਨਤ ਨ ਚੀਤ ਹੈ ॥੧੮੩॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੧੨

ਛਿਅ ਰੁਤਿ ਬਾਰਹ ਮਾਹ ਵਿਚਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਦਰਸਨੁ ਸੁਭ ਸੁਭਾਤੀ^੫। (੧੨)

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਆਦਿ ਸਭ ਦੀ ਅਭੇਦਤਾ

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤ੍ਰ ਵਾਸਤੇ ਹੈ। ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਬਿਨਾ ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਸਹੋਦਰ ਭਾਈ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਸੰਸਕਾਰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣਾ, ਸਾਫ਼ ਸਿੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਜਾਤਿ

੧ ਪ੍ਰੇਮ, ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਭਯ ਸਾਧਨ ਹੋਣ ਪਰ ਹੀ ਨਾਮ, ਦਾਨ, ਸ਼ਨਾਨ (ਨਾਮ, ਦਾਨ, ਸ਼ਨਾਨ) ਵਲਦਾਇਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਤੁਕ ਦਾ ਅਨ੍ਹੈ ਇਉਂ ਹੈ—ਭਾਉ ਦੇ ਨਾਮ, ਭਗਤਿ ਦੇ ਦਾਨ, ਭਉ ਦੇ ਇਸਨਾਨੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ, ਅਰਥਾਤ—ਪ੍ਰੇਮ ਸਾਧਨ ਦੇ ਕੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰਾਇਆ, ਭਗਤਿ (ਤਕਸੀਮ) ਦਾ ਗਿਆਨ ਕਰਾ ਕੇ ਦਾਨ ਦਾ ਰਸਤਾ ਦੱਸਿਆ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਲਈ ਮਲੀਨਤਾ ਅਰ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਭਯ ਜਮਭਾ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ (ਸਵੇਂਛਤਾ) ਦਾ ਮਹਾਤਮ ਜਣਾਇਆ।

੨ ਅਸਚਰਯ (ਅਦਭੁਤ) ਰੂਪ ਹੈ।

੩ ਛੀ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਲੇਖ ਕੇ (ਤਿਆਗ ਕੇ) ਗੁਰਦਰਸ਼ਨੀ (ਸਿੱਖ ਧਰਮ-ਧਾਰੀ) ਹੋਂਦਾ ਹੈ।

੪ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਵਿੱਚ ਲਿਵ ਲੱਲੀ ਹੈ।

੫ ਜਿਵੇਂ ਛੀ ਰੁੱਤਾਂ ਅਤੇ ਬਾਰਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੂਰਯ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਦਰਸ਼ਨ, ਖਟ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਪੰਥਾਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਹੈ। ਛੀ ਰੁੱਤਾਂ ਇਹ ਹਨ—ਚੇਤ ਵੈਸਾਖ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ, ਜੇਠ ਹਾਤ ਯੁੱਖਮ ਰੁੱਤ, ਸਾਵਣ ਭਾਦਰੋ ਵਰਖਾ ਰੁੱਤ, ਅੱਸੂ ਕੱਤਕ ਸਰਦ ਰੁੱਤ, ਮੱਘਰ ਪੰਚ ਹਿਮ ਰੁੱਤ, ਮਾਘ ਫੱਗਣ ਸਿਸਿਰ ਰੁੱਤ।

ਮਿਟ ਚੁਕੀ ਸੀ ।^੧

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜਦ ਮਾਲਵੇ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਛੱਤੇਆਟੇ ਪਿੰਡ ਪੁੱਜੇ, ਤਾਂ ਬਹਮੀਬਾਹ [ਇਬਰਾਹੀਮ ਬਾਹ ਸਿੰਘ ਸਜਿਆ] (ਇਬਰਾਹੀਮ ਬਾਹ) ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਧਰਮ ਧਾਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ, ਅਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿੰਘ ਸਜਾਇਆ ਗਿਆ । ਦੇਖੋ—

ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਐਨ ੧, ਅੰਸ਼ ੧੮

ਸੁਨਿ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਧਾਰੀ । ਪੂਰਬ ਭਲੀ ਗੀਤਿ ਤੈਂ ਭਾਰੀ^੨ ।
ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੁਇ ਭਾਵਨ ਧਰੈ । ਮਿਲਨਿ ਪੰਥ ਮਹਿ ਜੇ ਹਿਤ ਕਰੈ ॥੮॥
ਤੋਂ ਇਹ ਉਚਿਤ ਖਾਲਸੇ ਬੀਚ । ਪਾਹੁਲ ਲਹੈ ਉਚ ਕੈ ਨੀਚ ।
ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਕੋ ਹੁਕਮ ਬਖਾਨਾ । ਖਰੋ ਹੋਹੁ ਕਰਿ ਸਿੱਖ ਸੁਜਾਨਾ ॥੯॥
ਲੇ ਆਗਸਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਨਵਾਯੋ । ਖਰੇ ਹੋਇ ਤਤਕਾਲ ਛਕਾਯੋ ।

੧ "ਹਿਕ ਚਾਦਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੀ ਦਿੱਤੀ, ਹਿੱਕ ਚਾਦਰ ਬਾਲੇ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਹਿੱਕ ਚਾਦਰ ਮਰਦਾਨੇ ਦੀ ਆਹੀ, ਤ੍ਰਿਹਾਂ ਚਾਦਰਾਂ ਦਾ ਖੰਫਨ ਕੀਤਾ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀ ਚਿਖਾ ਬਣਾਈ, ਆਪ ਹੀ ਇਸਨਾਨ ਕਰਾਇਆ, ਆਪਣੇ ਹੱਥੀ ਲਾਭੁ ਦਿੱਤਾ । (ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ ਸਾਖੀ ੫੯) ਗਿਆਨ ਰਤਨਾਵਲੀ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—

“ਮਰਦਾਨੇ ਦੇ ਬ੍ਰਹਮਚਰ੍ਯ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪਹਰ ਰਾਤ ਰਹਿੰਦੀ ਪ੍ਰਾਣ ਨਿਬਲ ਗਏ, ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਜ਼ਾਹ ਕਰ ਕੇ ਅਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਜਾ ਕੇ ਮਰਦਾਨੇ ਦਾ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤਾ ਅਰ ਬਜ਼ਾਹ ਵਰਤਾ ਦਿੱਤਾ ।”

੨ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਸਹਜਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੋਂਦੇ ਆਏ ਹਨ, ਪਰ ਖਾਲਸਾ ਸਜਣ ਦੀ ਗੀਤਿ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਰੀ ਹੈ । [ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਣਾ] ਭਾਈ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜੇਹੇ ਅਨੇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਿੰਘ ਸਜੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ਬਹੁਤ ਨਜ਼ਦੀਕ ਸਮੇਂ ਦੇ ਕਈ ਸੱਜਣਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਥੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ :

(੧) ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਰਈਸ ਭਾਗਤੀਆ ਨੇ ਮੇਲੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਸਜਾਇਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਬੇਟਾ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਹੋਇਆ ਔਰ ਉਸ ਦਾ ਬੇਟਾ ਹਰਿਚਰਨ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅਹਿਲਕਾਰ ਰਿਹਾ ।

(੨) ਸਾਉਂਤਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਬਣਿਆ, ਉਸ ਦਾ ਬੇਟਾ ਭਾਈ ਕੇ ਕਕਰਾਲੇ ਦੇਰ ਤਾਈ ਰਿਹਾ ਔਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਬੇਟੀਆਂ ਰਾਮਗੜੀਏ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਚਿਆਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ।

(੩) ਭਾਈ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਤਦੋਤ ਵਾਲਾ, ਜਨਮ ਦਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਾਈ ਉਦੈ ਸਿੰਘ ਕੈਬਲ ਵਾਲੇ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਖਾਲਸੇ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਇਆ ।

(੪) ਜਨਮ ਦਾ ਤੁਰਕ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਭਾਈ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ, ਭਲਿਆਈ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਮਹੰਤ ਦੀ ਪਦਵੀ ਪਰ ਭਿਰਾਜਮਾਨ ਰਿਹਾ ।

(੫) ਮਹਾਰਾਜਾ ਨਰੇਂਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਦਰੁਦੀਨ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਮਹੰਤ ਹੋਂਬਾ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਬਣਾਇਆ ਅਰ ਉਹ ੨੬ ਬਰਸ ਤੱਕ ਫੂਲ ਦੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਦਾ ਮਹੰਤ ਰਿਹਾ, ਉਸ ਦਾ ਸਗੀਰ ੧੯੨੬ ਵਿੱਚ ਅੰਤ ਹੋਇਆ ।

(੬) ਰਾਜਾ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਐਲੀਏ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਕਿਆਨ ਸਿੰਘ ਬਣਾਇਆ, ਜੋ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜੀਦ ਦਾ ਮਹੰਤ ਬਣਿਆ ।

(੭) ਬੇਖ ਬੁਗਾਟੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਮੱਸਾ ਸਿੰਘ ਬਣਿਆ, ਜੋ ਮੁਕਤਸਰ ਦੇ ਪਰਗਟੇ ਭਲਿਆਈਆਣੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਧਰਮਸ਼ਾਲੀਆ ਰਿਹਾ, ਇਤਿਆਦਿਕ ।

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਤਬਿ ਨਾਮ ਉਚਰਯੋ । ਬੁਭ 'ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ' ਤਿਹ ਧਰਯੋ ॥੧੦॥
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਕਹਿ ਛਤੇ ॥ ਤਾ ਕੱਲ੍ਹਾਨ ਉਚਿਤ ਮੁਦ ਚਿਤੇ ।

[੭੨] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧ (ਜੋਗੀ ਅੰਦਰਿ)

ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰੁ ਐਸਾ ਜਾਣੀਐ ਜੋ ਸਭਸੇ^੧ ਲਏ ਮਿਲਾਇ ਜੀਉ ॥੧੦॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੧੧

ਚਾਰਿ ਵਰਨਿ ਇਕ ਵਰਨ ਕਰਿ, ਵਰਨ ਅਵਰਨ ਤਮੋਲ ਗੁਲਾਲੇ ।
ਅਸਟ ਧਾਤੁ ਇਕੁ ਧਾਤੁ ਕਰਿ, ਵੇਦ ਕਤੇਬ ਨ ਭੇਦੁ ਵਿਚਾਲੇ^੨ । (੭)

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੩੩

ਛੁਟੇ ਜੁਲਾਹਾ ਤੰਦੁ ਗੰਢਿ ਇਕੁ ਸੂਤੁ ਕਰਿ ਤਾਣਾ ਵਾਣਾ ।
ਦਰਜੀ ਪਾੜਿ ਵਿਗਾੜਦਾ ਪਾਟਾ ਮੁਲ ਨ ਲਹੈ ਵਿਥਾਣਾ ।
ਕਤਰਣਿ ਕਤਰੈ ਕਤਰਣੀ ਹੋਇ ਦੁਮੁਹੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਸਾਣਾ ।
ਸੂਈ ਸੀਵੈ ਜੋੜਿ ਕੈ, ਵਿਛੜਿਆਂ ਕਰਿ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਣਾ ।
ਸਾਹਿਬੁ ਇਕੋ, ਰਾਹਿ ਦੁਇ, ਜਗ ਵਿਚਿ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਣਾ ।
ਗੁਰਸਿਖੀ ਪਰਧਾਨੁ ਹੈ, ਪੀਰ ਮੁਰੀਦੀ ਹੈ ਪਰਵਾਣਾ^੩ ॥੪॥
ਸਤਿਗੁਰਾ ਦੇ ਸਿੱਧਾਂਤ ਤੋਂ ਕਈ ਅਨਜਾਣ ਸਿੱਖ ਖ਼ਜ਼ਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ
ਕੋਈ ਮੁਸਲਮਾਨ ਖ਼ਾਲਸਾ ਧਰਮ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ, ਤਦ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਕਰਨ
ਵਾਸਤੇ ਸੂਰ ਦਾ ਮਾਸ ਖਵਾਉਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਪਰ ਇਹ ਭੁੱਲ ਹੈ, ਗੁਰਮਤ

੧ ਮਨੁੱਖ ਮਾੜ ਨੂੰ ।

੨ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਚਾਰ ਵਰਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਕਰ ਕੇ ਨਵਾਂ ਸਿੱਖ [ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਣਾ]
ਧਰਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ? ਇਸ ਪਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਵਿਸ਼ਟਾਂਤ
ਦੇਵੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਨ, ਚੂਨਾ, ਕੱਥ, ਸੁਪਾਰੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸੁਰਖ
ਰੰਗ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੇਵਲ ਚਾਰ ਵਰਨ ਹੀ ਇਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ, ਸਗੋਂ
ਅਸਟ ਧਾਤੂ (ਚਾਰ ਮਜ਼ਹਬ ਅਤੇ ਚਾਰ ਵਰਨ) ਅਤੇ ਵਰ ਦਿਤੇ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਭੇਦ ਕਰਨ
ਵਾਲੇ ਜੋ ਵੇਦ ਅਤੇ ਬੁਰਾਨ ਆਦਿ ਪੁਸਤਕ ਸੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਰੇ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਦਵਾਰਾ
ਇਹ ਨਿਬਚਯ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ :-

“ਏਕੁ ਪਿਤਾ ਏਕਸੁ ਕੋ ਹਮ ਬਾਰਿਕ ॥”

੩ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਇਸ ਕਾਰਨ ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਦੋਵੇਂ ਮਿਲਾ ਲੈਣੇ ਪ੍ਰਥਾਨ ਹਨ । ਭਾਈ
ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ੧੧ਵੀਂ ਵਾਰ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ [ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੀ ਬੁੱਧੀ]
ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਧਾਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ । ਯਥਾ—‘ਮੀਆਂ ਜਮਾਲੁ ਨਿਹਾਲੁ ਹੈ ਤਗਤੁ ਭਗਤਿ ਕਮਾਵੈ ਕਾਰਾ’
ਇਸ ਦਾ ਟੀਕਾ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਉਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ।
‘ਮੀਆਂ ਜਮਾਲ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆਇਆ, ਪ੍ਰਸਾਦ ਲੀਤਾ ਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ
ਤੇ ਬਹਿਆ, ਜੋ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਸਿੱਖ ਕਰੀਏ । ਤਾਂ ਬਚਨ ਹੋਇਆ, ਗੁਰੂ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਿਦਕ ਨਾਲ
ਪੜ੍ਹਨੀ । ਇਹ ਸਰੀਰ ਜਿਤਨੇ ਖੰਜਾ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਹਨ ਸਭਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕ ਚੈਤਨ ਹੈ । ਜੋ ਇਕ
ਪਛਾਣਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖ ਹਨ ।’

ਤੋਂਜ਼ਕਿ ਜਹਾਂਗੀਰੀ ਵਿੱਚ ਜਹਾਂਗੀਰ ਆਪਣੇ ਸਨ ਜਲੂਸ ਇਕ ਦਾ ਹਾਲ ਲਿਖਦਾ ਹੋਇਆ,
ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਦਾਨ ਮੁਸਲਮਾਨ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਹੋ ਕੇ ਸਿੱਖ
ਬਣਦੇ ਸੇ ।

ਵਿੱਚ ਅਜੇਹੇ ਕਰਮ ਮਹਾ-ਨਿੰਦਿਤ ਹਨ, ਬੁੱਧੀ ਸ਼ਰੀਰ ਵਸਤੂ ਦੀ ਜਲ, ਸਬੂਟ ਆਦਿ ਨਾਲ ਹੋਂਦੀ ਹੈ, ਮਨ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਬੁੱਧ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਮਤਾਂਧ ਲੋਕ ਜੋ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਗੋਮਾਸ ਖਵਾ ਕੇ ਬੁੱਧ ਸਮਝਦੇ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੂਰ ਦਾ ਮਾਸ ਖਵਾ ਕੇ ਬੁੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਅਸ਼ੁੱਧ ਮਨ ਹੋਣ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । [ਸੂਰ ਦਾ ਮਾਸ]

ਪਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧ ਅਤੇ ਗਿਲਾਨਿ ਉਤਪੰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਸਦਾ ਤਯਾਗ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਮਨ ਦੁਖਾਉਣਾ ਅਤੇ ਚਿੜਾਉਣਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਨਿਸ਼ੇਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਸੇਵਾ

[੭੩] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੈ ਪਾਇ ਮਨਾਈ)

ਮੈ ਬਧੀ ਸਚੁ ਧਰਮ ਸਾਲ ਹੈ, ਗੁਰਸਿਖਾ ਲਹਦਾ ਭਾਲਿ ਕੈ ॥
ਪੈਰ ਧੋਵਾ ਪਖਾ ਫੇਰਦਾ, ਤਿਸੁ ਨਿਵਿ ਨਿਵਿ ਲਗਾ ਪਾਇ ਜੀਉ ॥੧੦॥

[੩੦੬] ਮਹਲਾ ੪, ਵਾਰ ਗਉੜੀ ੧ (੧੧)

ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਧੂਝਿ ਮੰਗੈ ਤਿਸੁ ਗੁਰਸਿਖ ਕੀ,
ਜੋ ਆਪਿ ਜਪੈ ਅਵਰਹ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵੈ ॥੨॥

[੪੯੩] ਗੁਜਰੀ ਮਹਲਾ ੪ (੫)

ਹਮ ਹੋਵਹੁ ਲਾਲੇ ਗੋਲੇ^੧ ਗੁਰਸਿਖਾ ਕੇ,
ਜਿਨ੍ਹਾ ਅਨਦਿਨੁ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਪੁਰਖੁ ਧਿਆਇਆ ॥੧॥...
ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਾਨ ਸਖਾ ਗੁਰ ਕੇ ਸਿਖ ਭਾਈ,
ਮੇ ਕਉ ਕਰਹੁ ਉਪਦੇਸੁ, ਹਰਿ ਮਿਲੈ ਮਿਲਾਇਆ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

[੭੬੩] ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ (ਗੁਣਵੰਤੀ ੩)

ਜੋ ਦੀਸੈ ਗੁਰਸਿਖੜਾ ਤਿਸੁ ਨਿਵਿ ਨਿਵਿ ਲਾਗਉ ਪਾਇ ਜੀਉ ॥
ਆਖਾ ਬਿਰਥਾ ਜੀਅ ਕੀ, ਗੁਰੁ ਸਜਣੁ ਦੇਹਿ ਮਿਲਾਇ ਜੀਉ ॥
ਸੋਈ ਦਸਿ ਉਪਦੇਸੜਾ, ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਅਨਤ ਨ ਕਾਹੁ ਜਾਇ ਜੀਉ ॥
ਇਹੁ ਮਨੁ ਤੈ ਕੂੰ ਭੇਵਸਾ, ਮੈ ਮਾਰਗੁ ਦੇਹੁ ਬਤਾਇ ਜੀਉ ॥
ਹਉ ਆਇਆ ਦੂਰਹੁ ਚਲਿ ਕੈ, ਮੈ ਤਕੀ ਤਉ ਸਰਣਾਇ ਜੀਉ ॥
ਮੈ ਆਸਾ ਰਖੀ ਚਿਤਿ ਮਰਿ, ਮੇਰਾ ਸਭੋ ਦੁਖੁ ਗਵਾਇ ਜੀਉ ॥
ਇਤੁ ਮਾਰਗਿ ਚਲੇ ਭਾਈਅਕੇ, ਗੁਰੁ ਕਹੈ ਸੁ ਕਾਰ ਕਮਾਇ ਜੀਉ ॥
ਤਿਆਗੋਂ ਮਨ ਕੀ ਮਤੜੀ, ਵਿਸਾਰੋਂ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਜੀਉ ॥

ਇਉ ਪਾਵਹਿ ਹਰਿ ਦਰਸਾਵੜਾ, ਨਹ ਲਗੈ ਤਤੀ ਵਾਉ ਜੀਉ ॥
 ਹਉ ਆਪਹੁ ਬੋਲਿ ਨ ਜਾਣਦਾ, ਮੈ ਕਹਿਆ ਸਤੁ ਹੁਕਮਾਉ ਜੀਉ ॥
 ਹਰਿਭਗਤਿ ਖਜਾਨਾ ਬਖਸਿਆ, ਗੁਰਿ ਨਾਨਕਿ ਕੀਆ ਪਸਾਉ ਜੀਉ ॥
 ਮੈ ਬਹੁੜਿ ਨ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਭੁਖੜੀ, ਹਉ ਰਜਾ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਅਘਾਇ ਜੀਉ ॥

[੭੧੭] ਖਾਲਸੇ ਕੀ ਮਹਿਮਾ, ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਸੇਵ ਕਰੀ ਇਨਹੀ ਕੀ ਭਾਵਤ, ਅਉਰ ਕੀ ਸੇਵ ਸੁਹਾਤ ਨ ਜੀ ਕੇ ॥...
 ਮੇ ਗਿਰ ਮੈ ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਤੇ ਸਿਰ ਲਉ ਧਨ ਹੈ ਸਭ ਹੀ ਇਨਹੀ ਕੇ ॥੩॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੧੪

ਹੋਮ ਜਗ ਲਖ ਭੋਗ ਚਟੇ ਬਬਾਵਣੀ^੧।
 ਤੀਰਥ ਪੁਰਥ ਸੰਜੋਗ ਪੈਰ ਧੁਵਾਵਣੀ^੨।
 ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਲਖ ਜੋਗ ਸਬਦ ਸੁਣਾਵਣੀ^੩ ॥੧੯॥

ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰਾਸਿ ੧, ਅੰਸੂ ੪੦

ਗੁਰਸਿੱਖਨ ਕੋ ਪ੍ਰਥਮ ਅਚਾਵਹੁ। ਬੇਬ ਰਹੈ ਭੋਜਨ ਭੁਮ ਖਾਵਹੁ।
 ਮਹਾਂ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੋਤ ਹੈ ਸੋਇ। ਸਿੱਖਜਨ ਪੀਛੇ ਅਚਯਤਿ ਜੋਇ ॥੩੨॥

ਰੁੱਤ ੩, ਅੰਸੂ ੪੦

ਸਿੱਖ ਕੋ ਦੇਯ ਬਿਵਾਹ ਕਰਾਇ। ਸੋ ਨਿਸਤਰਹਿ ਬਿਲਮ ਨਹਿ ਲਾਇ ॥੧੩॥
 ਸਿੱਖ, ਸਿੱਖ ਬਿੱਦਯਾ ਸਿਖਲਾਵੈ। ਨਗਨ ਸਿੱਖ ਕੋ ਬਸਤ੍ਰ ਉਵਾਵੈ।
 ਕਾਰਜ ਅਰਜੋ^੪ ਸਿੱਖ ਕੋ, ਸਾਧੇ। ਜਮ ਕੀ ਬਾਧਾ^੫ ਸੋ ਨਹਿ ਲਾਧੇ^੬ ॥੧੪॥

ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਰਹੁਰੀਤ (ਮਰਯਾਦਾ^੭)

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੨੮

ਪਿਛਲ ਰਾਤੀਂ ਜਾਗਣਾ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ਦਿਝਾਏ।
 ਮਿਠਾ ਬੋਲਣੁ ਨਿਵ ਚਲਣੁ ਰਥਹੁ ਦੇ ਕੈ ਭਲਾ ਮਨਾਏ।
 ਬੋੜਾ ਸਵਣਾ ਖਾਵਣਾ ਬੋੜਾ ਬੋਲਣੁ ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਏ।
 ਘਾਲਿ ਖਾਇ^੮ ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ ਕਰੈ^੯ ਵਡਾ ਹੋਇ ਨ ਆਪੁ ਗਣਾਇ। (੧੫)

੧ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਚਟੇ ਦੇਣੇ, ਲੱਖਾਂ ਜੱਕ ਹੋਮਾਂ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਹਨ।

੨ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਪਰਥ ਸਨਾਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਧੋਣ ਦਾ ਮਹਾਤਮ ਹੈ।

੩ ਗੁਰ ਸਬਦ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਸੁਣਾਉਣ ਦਾ ਮਹਾਤਮ ਲੱਖ ਧੋੜ ਧਿਆਨ ਅਤੇ ਅਨਹਤ ਸਬਦ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਹੈ। ੪ ਅੜਿਆ (ਰੁਕਿਆ ਹੋਇਆ)। ੫ ਸਜਾ, ਪੀੜਾ, ਦੰਡ।

੬ ਲੱਭਦਾ, ਪਾਉਂਦਾ। ੭ ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵ ਸੰਬੰਧੀ ਦੇਖੋ, ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਰਹਿਤ।

੮ ਅੱਖਰ ਥੋੜੇ ਅਤੇ ਮਤਲਬ ਬਹੁਤਾ। ੯ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਦਾਨਾਈ ਨਾਲ ਖੰਟ ਕੇ।

੧੦ ਦੇਸ਼ ਕੋਮ ਦੇ ਅਰਥ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਕਰੇ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੪੦

ਗੁਰਸਿਖ ਭਲਕੇ ਉਠ ਕਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਸਰੁ ਨੁਵੰਦਾ।
ਗੁਰੁ ਕੈ ਬਚਨ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਧਰਮਸਾਲ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਕਰੰਦਾ^੧।
ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਵਿਚਿ ਜਾਇ ਕੈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸੁਣੰਦਾ।
ਸੰਕਾ ਮਨਹੁ ਮਿਟਾਇ ਕੈ^੨ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਦੀ ਸੇਵ ਕਰੰਦਾ।
ਕਿਰਤ ਵਿਰਤ ਕਰਿ ਧਰਮ ਦੀ ਲੈ ਪਰਸਾਦ ਆਇ ਵਰਤੰਦਾ^੩।
ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਨੋ ਦੇਇ ਕਰਿ ਪਿਛੋਂ ਬਚਿਆ ਆਪੁ ਖਵੰਦਾ।
ਕਲੀ ਕਾਲ ਪਰਗਾਸ ਕਰਿ ਗੁਰੁ ਚੇਲਾ ਚੇਲਾ ਗੁਰੁ ਸੰਦਾ^੪।
ਗੁਰਮੁਖ ਗਾਡੀ ਰਾਹੁ ਚਲੰਦਾ॥੧੧॥

ਰਹਤਨਾਮਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉੱਤਰ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਕਾ
ਗੁਰਸਿਖ ਰਹਤ ਸੁਨਹੁ ਰੇ ਮੀਤ। ਪਰਭਾਤੇ ਉਠ ਕਰ ਹਿਤ ਚੀਤ^੫।
ਵਾਹਗੁਰੂ ਗੁਰੁ ਮੰਤ੍ਰ ਸੁ ਜਾਪ। ਕਰਿ ਇਸਨਾਨ ਪੜ੍ਹੈ ਜਪੁ ਜਾਪੁ।
ਸੰਧਯਾ ਸਮੇ ਸੁਨੈ ਰਹਰਾਸ। ਕੀਰਤਨ ਕਥਾ ਸੁਨੈ ਹਰਿ ਯਾਸ^੬।

ਸਿੱਖੀ

[੪੬੫] ਮਹਲਾ ੧, ਵਾਰ ਆਸਾ (੫)

ਸਿਖੀ ਸਿਖਿਆ ਗੁਰ ਵੀਚਾਰਿ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੨੮

ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਸਿਖਣਾ ਨਾਦੁ ਨ ਵੇਦ ਨ ਆਖਿ ਵਖਾਣੈ।
ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਲਿਖਣਾ ਲਖ ਨ ਚਿਤ੍ਰ ਗੁਪਤਿ ਲਿਖਿ ਜਾਣੈ।
ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਸਿਮਰਣੋਂ ਸੇਖ ਅਸੰਖ ਨ ਰੇਖ ਸਿਦਾਣੈ।
ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਵਰਤਮਾਨੁ ਵੀਹ ਇਕੀਹ ਉਲੰਘਿ ਪਛਾਣੈ^੧।
ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਬੁਝਣਾ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਅੰਦਰਿ ਕਿਵ ਆਣੈ ?
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਸਾਧਸੰਗਿ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਹੋਇ ਮਾਣੁ ਨਿਮਾਣੈ।
ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਵਿਰਲਾ ਰੰਗੁ ਮਾਣੈ॥੩॥

ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਬੋਲਣਾ ਹੁਇ ਮਿਠਬੋਲਾ ਲਿਖੈ ਨ ਲੇਖੈ।
ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਚਲਣਾ ਚਲੇ ਭੈ ਵਿਚਿ ਲੀਤੇ ਭੇਖੈ।

੧ ਨਿੱਤਨੇਮ ਦੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਫੇਰ ਧਰਮਸਾਲਾ ਜਾਣ ਲਈ ਸੁਰਤ ਬਰਦਾ ਹੈ।

੨ ਵਡਿਆਈ ਫੁਟਿਆਈ, ਉਚ ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਦਾ ਖਿਆਲ ਮਨੋਂ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ।

੩ ਰਤਾਰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਆਇ ਪ੍ਰਸਾਦ, ਜੋ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਰਤੇ, ਆਪਣੇ ਛਾਏ ਵਿੱਚੋਂ ਸਬੰਧੀ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡਦਾ। ੪ ਚੇਲਾ ਗੁਰੂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੫ ਚਿਤ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ।

੬ ਹਰਿਯਾਸ।

੭ ਵੀਹ ਲੰਘ ਇਕੀਹ ਪਛਾਣੈ।

ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਰਾਹੁ ਏਹੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਚਾਲ ਚਲੈ ਸੋ ਦੇਖੈ।

ਘਾਲਿ ਖਾਇ ਸੇਵਾ ਥਰੈ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ ਅਵੇਸੁ ਵਿਸੇਖੈ।...

ਮੁਰਦੇ ਵਾਂਗੁ ਮੁਰੀਦ ਹੋਇ ਗੁਰ ਗੋਰੀ ਵਡਿ ਅਲਖ ਅਲੇਖੈ...॥੬॥

ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਨਾਵਣਾ ਗੁਰਮਤਿ ਲੈ ਦੁਰਮਤਿ ਮਲੁ ਧੋਵੈ।

ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਪੂਜਣਾ ਗੁਰਸਿਖ ਪੂਜ ਪਿਰਮ ਰਸੁ ਭੋਵੈ।

ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਗਲਿ ਹਾਰੁ ਪਰੋਵੈ।

ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਜੀਵਣਾ ਜੀਵਦਿਆਂ ਮਰਿ ਹਉਮੈ ਖੋਵੈ।

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਗੁਰੁ ਸਬਦ ਵਿਲੋਵੈ ॥੮॥

ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਕਰਮੁ ਏਹੁ ਗੁਰ ਫੁਰਮਾਏ ਗੁਰਸਿਖ ਕਰਣਾ।

ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਗੁਰੁ ਸਿਖੁ ਗੁਰੁ ਸਰਣਾ ॥੧੦॥

ਲਖ ਜਪ ਤਪ ਲਖ ਸੰਜਮਾਂ, ਹੋਮ ਜਗ ਲਖ ਵਰਤ ਕਰੰਦੇ।

ਲਖ ਤੀਰਥ ਲਖ ਉਲਖਾ^੧ ਲਖ ਪੁਰੀਆ ਲਖ ਪੁਰਬ ਲਗੰਦੇ।

ਦੇਵੀ ਦੇਵਲ ਦੇਹੁਰੇ ਲਖ ਪੁਜਾਰੀ ਪੂਜ ਕਰੰਦੇ।

ਜਲ ਬਲ ਮਹੀਅਲ ਭਰਮਦੇ, ਕਰਮ ਧਰਮ ਲਖ ਫੇਰਿ ਫਿਰੰਦੇ।

ਲਖ ਪਰਬਤ ਵਟਖੰਡ ਲਖ ਲਖ ਉਦਾਸੀ ਹੋਇ ਭਵੰਦੇ।

ਅਗਨੀ ਅੰਗੁ ਜਲਾਇੰਦੇ ਲਖ ਹਿਮੰਚਲਿ^੨ ਜਾਇ ਗਲੰਦੇ।

ਗੁਰੁ ਸਿਖੀ ਸੁਖੁ ਤਿਲੁ ਨ ਲਹੰਦੇ^੩ ॥੧੮॥

ਭਗਤ ਰਤਨਾਵਲੀ, ਟੀਕਾ ੧੪ਵੀਂ ਪੌੜੀ ਦਾ

‘ਬਚਨ ਹੋਆ, ਮਨ ਨੀਵੇਂ ਕਰ ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਤੁਸਾਡੇ ਸ਼ਰੀਰ ਪਾਸੋਂ ਸੇਵਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਹੋਇ ਆਵੇ ਸੋ ਕਰਨੀ ਤੇ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਉੱਠ ਕੇ ਇਸਨਾਨ ਕਰ ਕੇ ਸਬਦ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ ਤੇ ਵਾਹਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀ ਅਤੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੇਵਕ ਜਾਣਨਾ ਤੇ ਸਾਧੁ ਸੰਗਤਿ ਵਿੱਚ ਜਾਇ ਕੇ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਬਦ ਸੁਣਨਾ ਤੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਬਾਣੀ ਦਾ ਮੰਨਣ ਕਰਣਾ। [ਮਨ ਨੀਵਾਂ]

ਟੀਕਾ ਇਕੱਤੀਹਵੀਂ ਪੌੜੀ ਦਾ

ਭਾਈ ਚੂਹੜ ਲਖਨਊ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਠਦਿਆਂ, ਬੈਠਦਿਆਂ, ਭੁਰਦਿਆਂ ਅੱਠੇ ਪਹਰ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਰਹੇ, ਸਾਹਿਬ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਪਾਸ ਉਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ, ‘ਜੀ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ! ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਮੂਲ, ਟਾਂਸ^੪, ਪੱਤ੍ਰ, ਫੁਲ ਫਲ ਕੀ ਹੈਨ ?’ ਬਚਨ ਹੋਇਆ, ‘ਮਨ ਨੀਵਾਂ, ਸੇਵਾ ਟਹਲ, ਸਾਧੁ ਸੰਗਤਿ ਕਾ ਸੰਗ, ਸਬਦ ਦਾ

੧ ਇਲਖਾਇ ਦਾਨੀ, ਉਦਾਰ। ੨ ਹਿਮਾਲਯ ਦੀ ਬਰਫ਼ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ।

੩ ਪਰ ਇਹ ਸਾਰੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਤਿਨ ਮਾਤ੍ਰ ਆਨੰਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਰਾਪਤ ਹੋਏ।

੪ ਭਾਈ ਫਿਰੋਣੇ ਅਤੇ ਜੋਧ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼। ੫ ਟਾਹਟੇ, ਕਾਂਡ।

ਅਭਿਆਸ ਸਮਝ (ਗਿਆਨ), ਜਿਸ ਨੇ ਜਗਤ ਕੋ ਝੂਠ^੧ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕੋ ਸੱਤ^੨ ਜਾਤਾ ਹੈ ਸੋ ਸਿੱਖ ਹੈ, ਤੁਸਾਂ ਸਾਰੇ ਇਕ ਵਾਹਗੁਰੂ ਨੂੰ ਜਾਣਨਾ ।’

ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰੁਤ ੩, ਅੰਸੂ ੩੪

‘ਧੰਧੇ ਕੀ ਇਕ, ਦੇਖਾ ਦੇਖੀ। ਹਿਰਸੀ ਤ੍ਰੈ, ਸਿਦਕੀ ਅਵਰੇਖੀ॥੩੦॥
ਪੰਚਮ ਅਹੈ ਭਾਵ ਕੀ ਭਲੇ। ਪ੍ਰਥਮਾ^੩ ਇਮ ਜਿਮ ਭਾਈ ਚਲੇ।
ਸਤਿ ਸਗੁਰੇ, ਮੁਝ ਨਿਗੁਰਾ ਕਹੈ। ਲੇ ਸਿੱਖੀ, ‘ਧੰਧੇ ਕੀ’ ਅਹੈ॥੩੧॥
ਕੋ ਇਕ ਸਿੱਖ ਬਨਜੈ, ਕਿਹ ਦੇਖਾ। ਸਦਨ ਪਦਾਰਥ ਭਲੇ ਬਿਸ਼ੇਖਾ।
ਸੁਤ ਬਿਤ ਪਤਿ^੪ ਦੁਧ ਆਦਰ ਆਦਿ। ਸਰਬ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੇਰਿ ਅਹਿਲਾਦ^੫॥੩੨॥
ਲੋਭ ਪਦਾਰਥ ਕੋ ਮਨ ਭਯੋ। ਗੁਰੁ ਕੋ ਸਿੱਖ ਹੋਇ ਸੋ ਗਯੋ।
ਇਹ ਸਿੱਖੀ ਹੈ ‘ਦੇਖਾ ਦੇਖੀ’। ਰਹੀ ਪਦਾਰਥ ਚਾਹਿ ਵਿਸ਼ੇਖੀ॥੩੩॥
ਸਤਿਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਨ ਪਰਚਾ ਪਾਯੋ। ਗੁਰੁ ਸਰੂਪ ਨਹਿ ਰਿਦੈ ਬਸਾਯੋ।
ਤੀਜੀ ‘ਹਿਰਸੀ’ ਸਿੱਖੀ ਜਾਨੇ। ਬਹੁਤ ਜੁ ਕਰਹਿ ਕਰਨਿ ਸੋ ਠਾਨੇ॥੩੪॥
ਸੋਝੀ ਥੁਛ ਨ ਆਪ ਕੋ ਆਈ। ਨਹੀਂ ਸੀਖ ਲੇ ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਈ।
ਨਹਿ ਸੰਗਤ ਮਹਿ ਬੈਠਜੈ ਜਾਇ। ਗੁਰ ਪਾਹੁਲ ਕੋ ਭੇਦ ਨ ਪਾਇ॥੩੫॥
ਚਤੁਰਥ ਸਿੱਖੀ ‘ਸਿਦਕੀ’ ਹੋਈ। ਗੁਰ ਬਿਨ ਅਪਰ ਨ ਮਾਨਹਿ ਕੋਈ।
ਜੀਵਣ ਮਰਣ ਬਿਖੈ ਗੁਰ ਸ਼ਰਣੀ। ਤਜਹਿ ਨ ਜਿਮ ਪ੍ਰਵਾਹਿ ਮੈਂ ਤਰਣੀ^੬॥੩੬॥
ਸਿਰ ਜਾਣੇ ਲਗਿ ਸਦਾ ਨਿਬਾਹੈ। ਤਨ ਮਿੱਥਿਆ ਲਖਿ ਕਰਿ ਜਗ ਮਾਹੈ।
ਸਿੱਖੀ ਸਚੁ^੭ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਕੀ ਕਰਤਾ। ਇਮ ਪ੍ਰਾਨਨਿ ਬਿਨਸਨ ਲਗਿ ਧਰਤਾ^੮॥੩੭॥
ਬਿਘਨ ਅਨੇਕ ਕਸ਼ਟ ਸਹਿ ਸਾਰੇ। ਗਾਵੇ ਸਿਦਕ ਨਹੀਂ ਨਿਰਵਾਰੇ।
ਪਲ ਮਹਿ ਸਿਰ ਦੇ, ਸਿਦਕ ਨ ਖੋਵੈ। ਸੋ ਸਿਖ ਮੇਰੇ ਪੂਰਨ ਹੋਵੈ॥੩੮॥
‘ਪੰਚਮ ਸਿੱਖੀ ਭਾਵ’ ਉਪਾਈ। ਲਖਿ ਗੁਰ ਮਹਿਮਾ ਪਰਿ ਸ਼ਰਣਾਈ।
ਨਿਸ ਦਿਨ ਗੁਰ ਮੂਰਤਿ ਉਰ ਧਾਰੀ। ਕਰਹਿ ਭਾਵ ਸਤਿ ਸਿੱਖ ਮਝਾਰੀ॥੩੯॥
ਪੰਚ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਿੱਖਿ ਇਮ ਕਰੇ। ਯਥਾ ਕਰਮ^{੧੦} ਫਲ ਦੀਰਘ ਲਹੇ।

☆

੧ ਸਦਾ ਇਕ ਰਸ ਨਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ।

੨ ਸਦਾ ਇਕ ਰਸ ਹਸਤਿ।

੩ [ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਿੱਖੀ] ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ, ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ :-

੧ ਧੰਧੇ ਦੀ, ੨ ਦੇਖਾ ਦੇਖੀ, ੩ ਹਿਰਸੀ, ੪ ਸਿਦਕੀ

੫ ਭਾਵ ਦੀ, ਇਹ ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਹੈ।

੬ ਪਹਿਲੀ, ਧੰਧੇ ਦੀ।

੭ ਇੱਕਤ, ਮਾਨ।

੮ ਆਨੰਦ।

੯ ਨੌਕਾ।

੧੦ ਪਰਮ ਆਨੰਦ।

੧੧ ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਅੰਤ ਤਾਈਂ

ਨਿਬਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੧੨ ਯਥਾਕ੍ਰਮ ਨਿਬਰ ਬਮੁਚਥ, ਪਹਿਲੀ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਵਧ।

ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਨਾਤਾ

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੨੭

ਸਾਹੁਰੁ ਪੀਹਰੁ ਪਖ ਤ੍ਰੈ ਘਰੁ ਨਾਨੇਹਾਲਾ ।
ਸਹੁਰਾ ਸਸੁ ਵਖਾਣੀਐ ਸਾਲੀ ਤੈ ਸਾਲਾ ।
ਮਾ ਪਿਉ ਭੈਣਾ ਭਾਇਰਾ ਪਰਵਾਰੁ ਦੁਰਾਲਾ^੧ ।
ਨਾਨਾ ਨਾਨੀ ਮਾਸੀਆ ਮਾਮੇ ਸੰਜਾਲਾ ।
ਸੁਇਨਾ ਰੁਪਾ ਸੰਜੀਐ ਹੀਰਾ ਪਰਵਾਲਾ^੨ ।
ਪੀਰ ਮੁਰੀਦਾਂ ਪਿਰਹੜੀ ਏਹੁ ਸਾਕੁ ਸੁਖਾਲਾ^੩ ॥੭॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੩੬

ਪਿਉ ਦਾਦਾ ਪੜਦਾਦਿਅਹੁ ਪੁਤ ਪੋਤਾ ਪੜਪੋਤਾ ਨਤਾ^੪ ।
ਮਾਂ ਦਾਦੀ ਪੜਦਾਦੀਅਹੁ ਫੁਫੀ ਭੈਣ ਧੀਅ ਸਣਖਤਾ^੫ ।
ਨਾਨਾ ਨਾਨੀ ਆਖੀਐ ਪੜਨਾਨਾ ਪੜਨਾਨੀ ਪਤਾ ।
ਤਾਇਆ ਚਾਚਾ ਜਾਣੀਐ ਤਾਈ ਚਾਚੀ ਮਾਇਆ ਮਤਾ ।
ਮਾਮੇ ਤੈ ਮਾਮਾਣੀਆਂ ਮਾਸੀ ਮਾਸੜ ਦੇ ਰੰਗ ਰਤਾ ।
ਮਾਸੜ ਫੁਫੜ ਸਾਕ ਸਭ ਸਹੁਰਾ ਸਸ ਸਾਲੀ ਸਾਲਤਾ^੬ ।
ਤਾਏਰ ਪਿਤੀਏਰ ਮੇਲੁ ਮਿਲਿ ਮਉਲੇਰ^੭ ਫੁਫੇਰ ਆਵਤਾ ।
ਸਾਧੂ ਕੁਝਮੁ ਕੁਟੰਬ ਸਭ ਨਦੀ ਨਾਵ ਸੰਜੋਗ ਨਿਸਤਾ^੮ ।
ਸਚਾ ਸਾਕ ਨ ਵਿਛੜੈ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਗੁਰਭਾਈ ਭਤਾ^੯ ।
ਭੋਗ ਭੁਗਤਿ ਵਿਚਿ ਜੋਗ ਜੁਗਤਾ ॥੧੯॥

ਕਬਿੱਤ—ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ

ਨਹੀ ਦਦਸਾਰ ਪਿਤਾ ਪਿਤਾਮਾ ਪਰ-ਪਿਤਾਮਾ,
ਸਜਨ ਕੁਟੰਬ ਸੁਤ ਬਾਂਧਵ ਨ ਭੂਤਾ ਹੈ ।
ਨਹੀ ਨਨਸਾਰ ਮਾਤਾ ਪਰ-ਮਾਤਾ ਬ੍ਰਿਧ ਪਰ ਮਾਤਾ,
ਮਾਮੂ ਮਾਮੀ ਮਾਸੀ ਔ ਮੌਸਾ ਬਿਬਿਧ ਬਿਖਯਾਤਾ ਹੈ ।
ਨਹੀ ਸਸੁਰਾਰ ਸਾਸੁ ਸਸੁਰਾ ਸਾਰੇ ਅਉ ਸਾਰੀ,
ਨਹੀ ਬਿਰਤੀਸੁਰ ਮੈ ਜਾਚਿਕ ਨ ਦਾਤਾ ਹੈ ।
ਅਸਨ ਬਸਨ ਧਨ ਧਾਮ ਥਾਹੁ ਮੈ ਨ ਦੇਖਿਓ,
ਜੈਸਾ ਗੁਰਸਿਖ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਕੋ ਨਾਤਾ ਹੈ ॥੧੦੦॥

੧ ਦੂਰ ਤਕ ਸਾਕਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ । ੨ ਮੂੰਗਾ, ਭਾਵ—ਮਾਇਆ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ।

੩ ਸਿੱਖ ਦਾ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਸਾਕ ਸੁਖਦਾਈ ਹੈ । ੪ ਪੜੋਤੇ ਦਾ ਪੁੱਤ ।

੫ ਨੂੰਹ, ਸਨੁਖਾ । ੬ ਸਾਲੇ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ।

੭ ਮਾਮੇ ਦੀ ਸੰਤਾਨ । ੮ ਸੱਤਾ ਰਹਿਤ, ਭੁੱਲੇ ।

੯ ਭਾਤਾ ।

ਸਿੱਖੀ ਮਾਰਗ

[੫੩੪] ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੩੧)

ਮਾਨ ਮੋਹ ਮੇਰ ਤੇਰ ਬਿਬਰਜਿਤ ਏਹੁ ਮਾਰਗੁ ਖੰਡੇ ਧਾਰ ॥੩॥

[੭੬੩] ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ (ਗੁਣਵੰਤੀ)

ਇਤੁ ਮਾਰਗਿ ਚਲੇ ਭਾਈਅੜੇ ਗੁਰੁ ਕਹੈ ਸੁ ਕਾਰ ਕਮਾਇ ਜੀਉ ॥

ਤਿਆਗੇਂ ਮਨ ਕੀ ਮਤਭੀ ਵਿਸਾਰੇਂ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਜੀਉ ॥

[੯੧੮] ਰਾਮਕਲੀ ਅਨੰਦੁ (੧੪)

ਖੰਨਿਅਹੁ ਤਿਖੀ ਵਾਲਹੁ ਨਿਕੀ ਏਤੁ ਮਾਰਗਿ ਜਾਣਾ ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੯

ਗੁਰਸਿਖੀ ਬਾਰੀਕ ਹੈ, ਸਿਲ ਚਟਵੁ ਫਿਕੀ।

ਤ੍ਰਿਖੀ ਖੰਡੇਧਾਰ ਹੈ, ਉਹੁ ਵਾਲਹੁ ਨਿਕੀ।...

ਦੁਤੀਆ ਨਾਸਤਿ ਏਤੁ ਘਰਿ, ਹੋਇ ਇਕਾ ਇਕੀ^੧।...

ਸਭੈ ਸਿਕਾ ਪਰਹਰੈ, ਸੁਖੁ ਇਕਤੁ ਸਿਕੀ^੨ ॥੨॥

ਸਿੰਗਾਰ-ਸਿੰਗਾਰ

ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਚਪਲਤਾ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਿੰਗਾਰ, ਜੋ ਅੰਗ ਬੇਧਨ ਦੁਆਰਾ ਅਥਵਾ ਕੁਦਰਤੀ ਰੰਗ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਕੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਨਿੰਦਿਤ ਹਨ ਸ਼ਰੀਰ ਦੀ ਅਰੋਗਤਾ ਅਤੇ ਬਲ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ ਅਤੇ ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਤਾਈਂ ਭੂਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਉੱਤਮ ਸਿੰਗਾਰ ਹੈ।

[੮੧੨] ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ (੪੫)

ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਦਇਆ ਧਰਮੁ ਸੀਗਾਰੁ ਬਨਾਵਉ ॥

[੯੫੦] ਮਃ ੩, ਵਾਰ ਰਾਮਕਲੀ ੧ (੮)

ਮਨਮੁਖਿ ਸੀਗਾਰੁ ਨ ਜਾਣਨੀ, ਜਾਸਨਿ ਜਨਮੁ ਸਭੁ ਹਾਰਿ ॥

ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਭਗਤੀ ਸੀਗਾਰੁ ਕਰਹਿ, ਨਿਤ ਜੰਮਹਿ ਹੋਇ ਖੁਆਰੁ ॥

ਸੈਸਾਰੈ ਵਿਚਿ ਸੋਭ ਨ ਪਾਇਨੀ, ਅਗੈ ਜਿ ਕਰੇ ਸੁ ਜਾਣੈ ਕਰਤਾਰੁ ॥

[੯੭] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫ (੪)

ਅਚਾਰਵੰਤਿ ਸਾਈ ਪਰਧਾਨੇ ॥ ਸਭ ਸਿੰਗਾਰ ਬਣੇ ਤਿਸੁ ਗਿਆਨੇ ॥

੧ ਇਸ ਗੁਰੁਪਰ ਵਿੱਚ ਦ੍ਰਿਤ ਦਾ ਅਭਾਵ ਹੈ, ਇਕ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਅਤੇ ਏਕਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮੁਖ ਹੈ।

੨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਰ ਸਭ ਮੱਤਾਂ ਦੇ ਸਿੱਕੇ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਕੇ (ਆਗਿਆ) ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ ਸੁਖ ਦਾ ਸਾਧਨ ਸਮਝੇ।

ਸਾ ਕੁਲਵੰਤੀ ਸਾ ਸਭਰਾਈ, ਜੋ ਪਿਰਿ ਕੈ ਰੰਗਿ ਸਵਾਰੀ ਜੀਉ ॥੩॥

[੪੦੦] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ (੧੧੮)

ਭਰਤਾ ਕਹੈ ਸੁ ਮਾਨੀਐ, ਏਹੁ ਸੀਗਾਰੁ ਬਣਾਇ ਗੀ ॥

ਸਿੰਘ

ਜੋ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਕੇਸ, ਕ੍ਰਿਪਾਨ, ਕੱਛ, ਕੜਾ, ਕੰਘਾ ਦੀ
ਰਹਤ ਰੱਖਦਾ ਹੋਇਆ ਸੂਰਬੀਰ, ਪਰਉਪਕਾਰੀ, ਨਿਰਭਯ, ਨਿਰਵੈਰ, ਉੱਦਮੀ
ਉਦਾਰ, ਸਦਾਚਾਰੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸਿੰਘ ਸੰਗਯਾ ਹੋਂਦੀ ਹੈ ।

ਦੇਖੋ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਸਕਾਰ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ।

ਸੀਤਲਾ (ਚੇਚਕ)

ਅਗਯਾਨੀ ਲੋਕ ਸੀਤਲਾ ਨੂੰ ਚੇਚਕ ਰੋਗ ਦੀ ਦੇਵੀ ਮੰਨ ਕੇ ਪੂਜਦੇ ਹਨ,
ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਚੇਚਕ ਨਿਕਲਣ ਵੇਲੇ ਇਸ ਦੀ ਬਹੁਤ ਮਾਨਤਾ
ਹੋਂਦੀ ਹੈ, ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਰਾਣੀ ਦਾ ਖੇਤਾ ਸੱਦੀਦਾ ਹੈ, ਗਧਿਆਂ ਨੂੰ ਦਾਣਾ
ਨਿਹਾਰੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਸੀਤਲਾ ਦਾ ਨਾਮ 'ਮਸਾਣੀ ਦੇਵੀ' ਭੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਪੂਜਣ
ਦਾ ਖਾਸ ਦਿਨ ਸੀਤਲਾਸਟਮੀ (ਚੇਤ ਵਦੀ ੮) ਹੈ^੧ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀਤਲਾ
ਆਦਿ ਦਾ ਪੂਜਨ ਵਰਜਿਤ ਹੈ ।

ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦੇਖੋ, ਭੂਮਿਕਾ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਵਾਕ ਅਤੇ
ਸੀਤਲਾ ਭਥਾ ਮੜੀ ਮਸਾਣੀ ।

ਸੁਕਰ^੨

ਸੁਕਰ (ਧਨਜਵਾਦ) ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹੋ ਸੁਖਮਨੀ ਦੀ ਚੌਥੀ ਅਸਟਪਦੀ ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੨੨

ਚਲਣੁ ਹੁਕਮੁ ਰਜਾਇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਣਿਆ ।...

ਸਿਦਕੁ ਸਬੂਰੀ ਪਾਇ ਕਰਿ ਸੁਕਰਾਣਿਆ^੩ । (੧੬)

੧ ਸੰਬੰਧ ਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਸੀਤਲਾ ਦਾ ਸਰੋਤ੍ਰ ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਇਹ ਹੈ :-

“नमामि रीतस्त देवी यस्यस्यं दिगम्बरी ।

ਸਤੰਗੀ ਕਲਸਯੋਪੇਤੰ ਸੂਪਲਿਭ੍ ਕ੍ਰੁਤ ਸਲਕਾਂ ।”

੨ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦੇਖੋ, ਬਰਤਾਰ ਦੇ ਉਪਕਾਰ ।

੩ ਸਿਦਕ, ਸਬਰ ਅਤੇ ਸੁਕਰ ।

ਸੁਖ-ਦੁੱਖ

ਜੋ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਪੁਰੁਸ਼ ਬੁਭ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹਨ, ਉਹੀ ਸੁਖੀ ਹੋਣ, ਬਾਕੀ ਅਗਿਆਨੀ ਜੀਵ ਦੁੱਖ-ਸਮੁੰਦ ਵਿੱਚ ਪਏ ਗੋਤੇ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਯਥਾ ਗੁਰੁਵਾਕ ਹੈ :-

‘ਨਾਨਕ ਦੁਖੀਆ ਸਭੁ ਸੰਸਾਰੁ’ ॥

ਅਰ— ‘ਫਰੀਦਾ ਮੈ ਜਾਨਿਆ ਦੁਖੁ ਮੁਝ ਕੂ, ਦੁਖੁ ਸਬਾਇਐ ਜਗਿ ॥

ਉਚੇ ਚੜ੍ਹਿ ਕੈ ਦੇਖਿਆ, ਤਾਂ ਘਰਿ ਘਰਿ ਏਹਾ ਅਗਿ’ ॥

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਨਿਤਨ ਸੁਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਦੀ ਨਵ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ।

[੩੬] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੩ (੫੮)

ਤਿਨਾ ਅਨੰਦੁ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੈ ਜਿਨਾ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਆਧਾਰੁ ॥

ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਸਚੁ ਪਾਇਆ ਦੁਖੁ ਨਿਵਾਰਣਹਾਰੁ ॥

[੫੭] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀ (੭)

ਸੁਖ ਕਉ ਮਾਗੈ ਸਭੁ ਕੋ, ਦੁਖੁ ਨ ਮਾਗੈ ਕੋਇ ॥

ਸੁਖੈ ਕਉ ਦੁਖੁ ਅਗਲਾ^੧, ਮਨਮੁਖਿ ਬੁਝ ਨ ਹੋਇ^੨ ॥

[੯੯] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫ (੧੬)

ਦੁਖਿ ਸੁਖਿ ਪਿਆਰੇ, ਤੁਧੁ ਧਿਆਈ ॥ ਏਹੁ ਸੁਮਤਿ ਗੁਰੂ ਤੇ ਪਾਈ ॥

[੧੭੯] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੮੧)

ਬਹੁ ਰੰਗ ਮਾਇਆ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਪੇਖੀ ॥ ਕਲਮ ਕਾਗਦ ਸਿਆਨਪ ਲੇਖੀ ॥

ਮਹਰ^੧ ਮਲੂਕ^੨, ਹੋਇ ਦੇਖਿਆ ਖਾਨ ॥ ਤਾ ਤੇ ਨਾਹੀ ਮਨੁ ਤ੍ਰਿਪਤਾਨ ॥੧॥

ਸੈ ਸੁਖੁ ਮੈ ਕਉ ਸੰਤ ਬਤਾਵਹੁ ॥ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬੁਝੈ ਮਨੁ ਤ੍ਰਿਪਤਾਵਹੁ ॥੧॥

ਰਹਾਉ ॥ ਅਸੁ ਪਵਨ^੩ ਹਸਤਿ ਅਸਵਾਰੀ ॥ ਚੋਆ ਚੰਦਨੁ ਸੇਜੁ ਸੁੰਦਰਿ ਨਾਰੀ ॥

ਨਟ ਨਾਟਿਕ ਆਖਾਰੇ ਗਾਇਆ ॥ ਤਾ ਮਹਿ ਮਨਿ ਸੰਤੋਖੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥੨॥

ਤਖਤੁ ਸਭਾ ਮੰਡਨ ਦੋਲੀਚੇ^੪ ॥ ਸਗਲ ਮੇਵੇ ਸੁੰਦਰ ਬਾਗੀਚੇ ॥

ਆਖੇੜ ਬਿਰਤਿ^੫ ਰਾਜਨ ਕੀ ਲੀਲਾ ॥ ਮਨੁ ਨ ਸੁਹੇਲਾ ਪਰਪੰਚੁ ਹੀਲਾ^{੧੦} ॥੩॥

ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਸੰਤਨ ਸਚੁ ਕਹਿਆ ॥ ਸਰਬ ਸੂਖ ਇਹੁ ਆਨੰਦੁ ਲਹਿਆ ॥

ਸਾਧਸੰਗਿ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਈਐ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਵਡਭਾਗੀ ਪਾਈਐ ॥੪॥

੧ ਵਾਰ ਰਾਮਕਲੀ ੧ ਮਹਲਾ ੧ (੧੪) । ੨ ਸਲੋਕ ਫਰੀਦ (੮੧) । ੩ ਬਹੁਤ ।

੪ ਮਨਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਾਦੀ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਫੱਡ ਕੇ ਜੋ ਹੋਏ ਪਰੇ ਸੁਖ ਦੇ ਸਾਧਨ ਅਰ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਬਾਰਨ ਹਨ ।

੫ ਇੰਦਰ, ਬਿਰੋਮਣੀ, ਬਜੁਰਕ । ੬ ਮਲਿਕ (ਬਾਦਸ਼ਾਹ) ਦੀ ਜਮਾਂ ।

੭ ਪੈਂਟ ਰੁਲ ਵੇਗ ਵਾਲੇ ਘੋੜੇ । ੮ ਕਲੀਚੇ, ਕਾਲੀਨ ।

੯ ਬਿਕਾਰ ਖੇਡਣਾ । ੧੦ ਪਰਚਾਵੇ, ਦਿਲਭਾਗੀ ਦੇ ਸਾਧਨ ।

ਜਾ ਕੈ ਹਰਿ ਧਨੁ ਸੋਈ ਸੁਹੇਲਾ^੧ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਸਾਧਸੰਗਿ ਮੇਲਾ ॥੧॥

[੨੧੦] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੩੬)

ਸੁਖੁ ਨਾਹੀ ਰੇ, ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਬਿਨਾ ॥

ਜੀਤਿ ਜਨਮੁ ਇਹੁ ਰਤਨੁ ਅਮੋਲਕੁ, ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਜਪਿ ਇਕ ਬਿਨਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

[੨੨੫] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀ (੧੦)

ਚੋਆ ਚੰਦਨੁ ਅੰਕਿ ਚੜਾਵਉ ॥ ਪਾਟ ਪਟੇਬਰ ਪਹਿਰਿ ਹਢਾਵਉ ॥

ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮ ਕਹਾ ਸੁਖੁ ਪਾਵਉ ? ॥੧॥...

ਕਾਨੀ ਕੁੰਡਲ ਗਲਿ ਮੋਤੀਅਨ ਕੀ ਮਾਲਾ ॥ ਲਾਲ ਨਿਹਾਲੀ^੨ ਫੂਲ ਗੁਲਾਲਾ ॥

ਬਿਨੁ ਜਗਦੀਸ ਕਹਾ ਸੁਖੁ ਭਾਲਾ ? ॥੨॥

ਨੈਨ ਸਲੋਨੀ^੩ ਸੁੰਦਰ ਨਾਰੀ ॥ ਖੋੜ ਸੀਗਾਰ^੪ ਕਰੈ ਅਤਿ ਪਿਆਰੀ ॥

ਬਿਨੁ ਜਗਦੀਸ ਭਜੇ ਨਿਤ ਖੁਆਰੀ ॥੩॥

ਦਰ ਘਰ ਮਹਲਾ ਸੇਜ ਸੁਖਾਲੀ ॥ ਅਹਿਨਿਸਿ ਫੂਲ ਬਿਛਾਵੈ ਮਾਲੀ ॥

ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮ, ਸੁ ਦੇਹ ਦੁਖਾਲੀ ॥੪॥

ਹੈਵਰ ਗੈਵਰ^੫ ਨੇਜੇ ਵਾਜੇ ॥ ਲਸਕਰ ਨੇਬ ਖਵਾਸੀ ਪਾਜੇ^੬ ॥

ਬਿਨੁ ਜਗਦੀਸ ਝੁਠੇ ਦਿਵਾਜੇ^੭ ॥੫॥

ਸਿਧੁ ਕਹਾਵਉ ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਬੁਲਾਵਉ ॥ ਤਾਜ ਬੁਲਹ ਸਿਰਿ ਛਤ੍ਰ ਬਨਾਵਉ ॥

ਬਿਨੁ ਜਗਦੀਸ ਕਹਾ ਸਚੁ^੮ ਪਾਵਉ ? ॥੬॥

ਖਾਨੁ ਮਲੂਕੁ ਕਹਾਵਉ ਰਾਜਾ ॥ ਅਬੇ ਤਬੇ ਕੂੜੇ ਹੈ ਪਾਜਾ ॥

ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦ ਨ ਸਵਰਸਿ ਕਾਜਾ ॥੭॥

[੩੮੫] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ (੫੬)

ਘਰ ਮਹਿ ਸੁਖ ਬਾਹਰਿ ਭੁਨਿ ਸੁਖਾ ॥ ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਸਗਲ ਬਿਨਾਸੇ ਦੂਖਾ ॥੧॥...

ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ॥ ਭਨਤਿ ਨਾਨਕੁ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥੪॥

[੪੬੭] ਗੁਜਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੭)

ਜਿਸੁ ਮਾਨੁਖ ਪਹਿ ਕਰਉ ਬੇਨਤੀ, ਸੋ ਅਪਨੈ ਦੁਖਿ ਭਰਿਆ ॥

੧ ਸੁਖੀ, ਸੁਹੇਲਾ । ੨ ਰਜਾਈ । ੩ ਸੁੰਦਰ ਨੇਤਰਾਂ ਵਾਲੀ ।

੪ ਸੋਲਾਂ ਸਿੰਗਾਰ (ਖੋਤਸ ਸਿੰਗਾਰ) ।

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਕਲ ਸੁਖਿ ਮਜਨ ਅਮਲ ਵਾਸ ਜਾਵਕ ਸੁਦੇਸ਼ ਕੇਸ਼ ਪਾਸ ਕੋ ਸੁਧਾਰਥੇ ।

ਅੰਗ ਰਾਗ ਰੂਪਟ ਵਿਵਿਧ ਮੁਖ ਬਾਸ ਰੰਗ, ਕੱਜਲ ਕਲਿਤ ਲੋਲ ਲੋਚਨ ਨਿਹਾਰਥੇ ।

ਥੋਲਨ ਹਸਨ ਮ੍ਰਿਦ ਚਲਨ ਚਿਤੋਨ ਚਾਰ ਪਲ ਪਲ ਪਤਿਵ੍ਰਤ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਥੇ ।

ਕੇਸੋ ਦਾਸ ਸਵਿਨਾਸ ਕਰਹੋ ਕੁੰਵਰਿ ਰਾਧੇ ! ਇਹ ਵਿਧਿ ਸੋਰਹ ਸਿੰਗਾਰਨ ਸਿੰਗਾਰਥੇ ।

(ਗਸਿਕ ਪ੍ਰਿਯਾ) (ਸੋਲਾਂ ਸਿੰਗਾਰ)

੫ ਉੱਤਮ ਘੋੜੇ ਅਰ ਹਾਥੀ ।

੬ ਫੌਜ, ਪ੍ਰਤਿਨਿਧੀ, ਦਰਬਾਰੀ ਆਦਿਕ ਸਭ ਦਿਖਾਵੇ ਮਾਤਰ ਹਨ ਨੇਬਖਵਾਸ ਦਾ ਅਰਥ ਚੌਬਦਾਰ ਅਰ ਸੇਵਕ ਤੀ ਹੈ । ੭ ਦਿਖਾਵੇ, ਪਾਖੰਡ । ੮ ਆਨੰਦ ।

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਜਿਨਿ ਰਿਦੈ ਅਰਾਧਿਆ, ਤਿਨਿ ਭਉ ਸਾਗਰੁ ਤਰਿਆ ॥੧॥

ਗੁਰ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਕੋ ਨ ਬਿਥਾ^੧ ਦੁਖੁ ਕਾਟੈ ॥

ਪ੍ਰਭੁ ਤਜਿ ਅਵਰ ਸੇਵਕੁ ਜੇ ਹੋਈ ਹੈ, ਤਿਤੁ ਮਾਨੁ ਮਹਤੁ^੨ ਜਸੁ ਘਾਟੈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

..ਫਿਰਤ ਫਿਰਤ ਤੁਮ੍ਹਰੈ ਦੁਆਰਿ ਆਇਆ, ਤੈ ਤੰਜਨ ਹਰਿ ਰਾਇਆ ॥

ਸਾਧ ਕੇ ਚਰਨ ਧੂਰਿ ਜਨੁ ਬਾਛੈ, ਸੁਖੁ ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਪਾਇਆ ॥੪॥

[੬੦੩] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੩ (੧੦)

ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੁਖ ਸਾਗਰੁ ਜਗ ਅੰਤਰਿ, ਹੋਰੁ ਬੈ ਸੁਖੁ ਨਾਹੀ ॥

ਹਉਮੈ ਜਗਤੁ ਦੁਖਿ ਰੋਗਿ ਵਿਆਪਿਆ, ਮਰਿ ਜਨਮੈ ਰੋਵੈ ਧਾਹੀ ॥੧॥

[੬੧੭] ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੨੭)

ਬਿਨਸਿ ਜਾਇ ਜੋ ਨਿਮਖ ਮਹਿ, ਸੋ ਅਲਪ ਸੁਖੁ ਭਨੀਐ^੩ ॥ ਰਹਾਉ ॥

[੭੦੧] ਜੈਤਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੫)

ਅਬ ਮੈ ਸੁਖੁ ਪਾਇਓ ਗੁਰ ਆਗਿ^੪ ॥

ਤਜੀ ਸਿਆਨਪ^੫ ਚਿੰਤ ਵਿਸਾਰੀ, ਅਹੰ ਛੋਡਿਓ ਹੈ ਤਿਆਗਿ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਜਉ ਦੇਖਉ ਤਉ ਸਗਲ ਮੋਹਿ ਮੋਹੀਅਉ, ਤਉ ਸਰਨਿ ਪਰਿਓ ਗੁਰ ਭਾਗਿ ॥

ਬਰਿ ਕਿਰਪਾ ਟਹਲ ਹਰਿ ਲਾਇਓ, ਤਉ ਜਮਿ ਛੋਡੀ ਮੋਹੀ ਲਾਗਿ^੬ ॥੧॥

ਤਰਿਓ ਸਾਗਰੁ ਪਾਵਕ ਕੋ, ਜਉ ਸੰਤ ਭੇਟੇ ਵਡ ਭਾਗਿ ॥

ਜਨ ਨਾਨਕ ਸਰਬ ਸੁਖ ਪਾਏ, ਮੋਹੋ ਹਰਿ ਚਰਨੀ ਚਿਤੁ ਲਾਗਿ ॥੨॥

[੭੧੭] ਟੋਡੀ ਮਹਲਾ ੫ (੨੬)

ਮਾਈ, ਮੇਰੇ ਮਨ ਕੋ ਸੁਖੁ ॥

ਕੋਟਿ ਅਨੰਦ ਰਾਜ ਸੁਖੁ ਭੁਗਵੈ, ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਬਿਨਸੈ ਸਭ ਦੁਖੁ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਕੋਟਿ ਜਨਮ ਕੇ ਕਿਲਬਿਖ ਨਾਸਹਿ, ਸਿਮਰਤ ਪਾਵਨ ਤਨ ਮਨ ਸੁਖ ॥

ਦੇਖਿ ਸਰੂਪੁ ਪੂਰਨੁ ਭਈ ਆਸਾ, ਦਰਸਨੁ ਭੇਟਤ ਉਤਰੀ ਭੁਖ ॥੧॥

ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਅਸਟ ਮਹਾ ਸਿਧਿ^੭, ਥਾਮਧੇਨੁ ਪਾਰਜਾਤ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰੁਖੁ ॥

ਨਾਨਕ ਸਰਨਿ ਗਹੀ ਸੁਖ ਸਾਗਰ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਫਿਰਿ ਗਰਭ ਨ ਧੁਖੁ^੮ ॥੨॥

੧ ਦਰਦ, ਪੀੜ । ੨ ਮਹਤਤਾ, ਬਜ਼ੁਰਗੀ । ੩ ਤੁੱਛ ਸੁਖ ਕਥਨ ਫੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

੪ ਗੁਰ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਅਮਲ ਕਰ ਕੇ । ੫ ਕੁਰਤਰਥ ਬੁਧੀ । ੬ ਪਿੱਛਾ, ਤਾਕਥ ।

੭ [ਅੱਠ ਸਿੱਧੀਆਂ] ਅਣਿਆ (ਪ੍ਰਮਾਣੁ ਤੁਲ ਸੁਖਮ ਹੋ ਜਾਣਾ), ਮਹਿਆ (ਮਹਾਂ ਸਬੂਲ ਹੋ ਜਾਣਾ), ਗਰਿਆ (ਰੂਈ ਜੈਸੇ ਹਲਕੇ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਭਾਰੀ ਹੋ ਜਾਣਾ), ਲਘਿਆ (ਪਰਬਤ ਜੈਸੇ ਭਾਰੀ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਰੂਈ ਤੁਲ ਹਲਕਾ ਹੋ ਜਾਣਾ), ਪ੍ਰਾਪਤਿ (ਸਭ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਆ ਜਾਣਾ), ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਕੁਕਾਵਟ ਬਿਨਾਂ ਜਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਵਿੱਚ ਲਯ ਹੋਣਾ ਔਰ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਰੋਰ, ਪ੍ਰਗਟਾਣਾ), ਵਸਿਥਰਣ (ਭੌਤਿਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਆਗਿਆ ਵਿੱਚ ਕਰ ਲੈਣਾ), ਈਸ਼ਤਾ (ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਰਚਣ ਔਰ ਲਯ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਣੀ) ।

੮ ਚਿੰਤਾ, ਕਲੇਸ਼ ।

[੮੧੩] ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ (੫੦)

ਦੁਖੁ ਤਦੇ ਜਦਿ ਵੀਸਰੈ, ਸੁਖੁ ਪ੍ਰਭ ਚਿਤਿ ਆਏ ॥

ਸੰਤਨ ਕੈ ਆਨੰਦੁ ਏਹੁ ਨਿਤ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਏ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

[੮੧੭] ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੩, ਅਨੰਦੁ (੭)

ਆਨੰਦੁ ਆਨੰਦੁ ਸਭੁ ਕੋ ਕਹੈ, ਆਨੰਦੁ ਗੁਰੂ ਤੇ ਜਾਣਿਆ^੧ ॥...ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਕਿਲਵਿਖ ਕਟੇ ਗਿਆਨ ਅੰਜਨੁ ਸਾਰਿਆ^੨ ॥

[੧੧੪੭] ਭੈਰਉ ਮਹਲਾ ੫ (੪੧)

ਸੁਖੁ ਨਾਹੀ ਬਹੁਤੈ ਧਨਿ ਖਾਟੇ ॥ ਸੁਖੁ ਨਾਹੀ ਪੇਖੇ ਨਿਰਤਿ ਨਾਟੇ^੩ ॥

ਸੁਖੁ ਨਾਹੀ ਬਹੁ ਦੇਸ ਕਮਾਏ ॥ ਸਰਬ ਸੁਖਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਏ ॥੧॥...

ਬੰਧਨ ਕਾਟਨਹਾਰੁ ਮਨਿ ਵਸੈ ॥ ਤਉ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ ਨਿਜ ਘਰਿ ਬਸੈ ॥੨॥

[੧੧੮੦] ਬਸੰਤੁ ਮਹਲਾ ੫ (੩)

ਸੋ ਸੁਖੀਆ ਜਿਸੁ ਭ੍ਰਮੁ ਗਇਆ^੪ ॥

[੧੩੨੮] ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮਹਲਾ ੧ (੨)

ਦੁਖਾ ਤੇ ਸੁਖ ਉਪਜਹਿ, ਸੁਖੀ ਹੋਵਹਿ ਦੁਖ^੫ ॥

ਸੁਖ ਨਿਧਾਨ

ਤਾਂਤ੍ਰਿਕਾਂ ਦੇ ਫੰਦੇ ਫਸੇ^੧ ਅਸਾਡੇ ਤੰਗੜ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਲੱਜਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ, ਜੋ ਮਤਿ-ਤੰਗ-ਕਰਤਾ ਤੰਗ ਨੂੰ 'ਸੁਖ ਨਿਧਾਨ' ਪਦਵੀ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤੰਗ ਦੀ ਮਿੱਠੀ ਸਰਦਾਈ ਨੂੰ 'ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੇਗ' ਆਖਣੇ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, [ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੇਗ] ਅਰ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਕੇ ਤੰਗ ਦਾ ਤੰਗ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਕਲਪਨਾ

੧ ਸੁਖ ਤੋਂ ਸਭ ਕੋਈ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਆਨੰਦ ਹੋ ? ਹਾਂ, ਮੈਂ ਬੜਾ ਆਨੰਦ ਹਾਂ, ਪਰ ਅਸਲ ਆਨੰਦ ਕੀ ਹੈ, ਇਹ ਬਾਤ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਅਭਿਆਨੀ ਵਿਸ਼ਵ ਭੋਗੀ ਵਿੱਚ ਆਨੰਦ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਆਤਮਾਨੰਦ ਗੁਰੂ ਨੇ ਜਣਾਇਆ ਹੈ।

੨ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ੩ ਨਾਟਕ।

੪ ਭ੍ਰਮ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ, ਯਥਾਰਥ ਗਿਆਨ ਬਿਨਾਂ ਭ੍ਰਮ ਨਹੀਂ ਮਿਟਦਾ।

੫ ਮਿਹਨਤ ਅਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸੁਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਰਾਮ-ਤਲਬੀ ਤੋਂ ਦੁੱਖ ਉਪਜਦੇ ਹਨ।

੬ ਵਿਜਯਾ ਪ੍ਰਾਪਤਿਯੇਨ ਵਿਜਯਾ ਖਰਿਗ ਰਥਾ।

ਵਿਜਯੇ ਧਾਮਿਨ੍ਯੇਨ ਹ੍ਰਿਤਸ੍ਸਰ੍ਵ ਧਾਰਨੈ:। (੬੫)

ਸਤਿਸ਼ਾਕ: ਸ੍ਵਯੋਗੀਸ਼ ਸਰਸਵਤੀ ਭ੍ਰਮਿ ਸਰਥਾ।

ਸਹਾਯ ਧ੍ਰੁਵਿਤ ਧ੍ਰਮਸ੍ਥ ਵਿਜਯਾਯੇਨ ਪ੍ਰਾਪਤਿਯੇ। (੬੬)

(ਚਿਦੰਬਰ ਤੰਤ੍ਰ, ਵਿਜਯਾ ਬਲਪ)

ਕਲਪਨਾ ਮਾਤ੍ਰ ਲਵਾਉਂਦੇ ਹਨ^੧।

ਯੋਗਤ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅੱਗੇ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਨਿੰਦਿਤ
ਵਸਤੂ ਦਾ ਤਜਾਗ ਕਰ ਕੇ ਵਾਸਤਵ ਸੁਖ ਨਿਧਾਨ ਦਾ ਗਯਾਨ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ।

[੩੧੯] ਵਾਰ ਗਉੜੀ, ਮਹਲਾ ੫ (੭)

ਸੁਖ ਨਿਧਾਨੁ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੁ ਹੈ^੨ ਅਥਿਨਾਸੀ ਸੁਣਿਆ॥

ਜਲਿ ਬਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਪੁਰਿਆ, ਘਟਿ ਘਟਿ ਹਰਿ ਭਣਿਆ॥

[੬੮੪] ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੫੬)

ਮਨ ਤਨ ਅੰਤਰਿ ਚਰਨ ਧਿਆਇਆ॥

ਹਰਿ ਸੁਖ ਨਿਧਾਨ ਨਾਨਕ ਦਾਸਿ ਪਾਇਆ॥੪॥

[੭੨੧] ਤਿਲੰਗ ਮਹਲਾ ੧ (੨)

ਭਉ ਭੇਰਾ ਭਾਂਗ ਖਲੜੀ^੩ ਮੇਰਾ ਚੀਤੁ॥ ਮੈ ਦੇਵਾਨਾ ਭਇਆ ਅਤੀਤੁ^੪॥

[੮੦੧] ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ (੩)

ਸੁਖ ਨਿਧਾਨ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ॥

ਸੁੱਚ—ਸੁੱਧੀ—ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਦੀ ਭਾਰੀ ਮਹਿਮਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਲਈ ਇਸ ਦਾ
ਨਾਉਂ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਹੈ, ਪਰ ਅਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਭਰਮੀਆਂ
ਦੀ ਸੁੱਧੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ੇਧ ਹੈ।

[੧੯] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧ (੧੫)

ਤਨੁ ਸੂਚਾ ਸੋ ਆਖੀਐ ਜਿਸੁ ਮਹਿ ਸਾਚਾ ਨਾਉ॥

੧ ਕਈ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਭੰਗ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਬਰਤਨ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅੱਗੇ, ਜਾਂ ਮੰਦਿਰ
ਅੰਦਰ ਰੱਖ ਕੇ ਘੰਟਾ ਨਗਾਰਾ ਆਦਿ ਵਜਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭੋਗ ਲੱਗ
ਗਿਆ। ਅਨੇਕ ਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਨ ਦੇ ਲੱਗਰ ਨਾਲ ਭੰਗ ਦਾ ਵੀ ਸਦਾਵ੍ਰਤ ਚੱਲਦਾ ਹੈ।
ਇਸ ਤੋਂ ਭੀ ਵੱਧ ਕੇ ਇਕ ਹੋਰ ਸ਼ੋਕ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਭਿਅੰਤਰ
ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਚਾਯ ਪੀਣ ਪਿਆਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਭੰਗ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਗਿਆ ਹੈ। ਬੇਅੰਤ ਸਿੱਖ
ਚਾਯ ਦੇ ਦਾਸ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਘਰ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਚਾਯ ਪਿਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ
ਅਤੇ ਆਦਰ ਵਿਗਾੜਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਸਥਾਨ ਅੰਦਰ ਚਾਯ ਬਣਾਨ ਅਤੇ ਪੀਣ ਦੀ ਆਗਿਆ
[ਚਾਯ] ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

੨ ਉਸ ਤੋਂ ਛੁਟ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸੁਖ-ਨਿਦਾਨ ਨਹੀਂ ਭੰਗ ਦੁੱਖ ਨਿਧਾਨ ਹੈ। [ਦੁੱਖ ਨਿਧਾਨ]

੩ ਭੰਗ ਰੱਖਣ ਦੀ ਚੰਮ ਦੀ ਬੈਲੀ, ਜੋ ਭੰਗਤ ਭਰੀਰ ਪਾਸ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

੪ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਉੱਥਾਨਿਕਾ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਾਬਰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ
ਨੂੰ ਸਮਰਕੰਦ ਦੀ ਭੰਗ ਅਰਪਣ ਕੀਤੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪ ਭੰਗ ਦਾ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੀ, ਉਸ
ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਣ ਕਰ ਕੇ ਪਰਮਾਰਥਿਕ ਭੰਗ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਹਿ ਕੇ
ਸਤ੍ਰੰਜ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਰਿਤਨੇ ਅਗਿਆਨੀ ਹਨ ਉਹ, ਜੋ ਬਾਬਰ ਤੋਂ ਸੱਤ ਮੁੱਠਾਂ ਭੰਗ ਦੀਆਂ
ਲੈ ਕੇ ਸੱਤ ਪੁਸ਼ਤਾਂ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹਤ ਬਖਸ਼ੀ ਜਾਣੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦੱਸਦੇ ਹਨ।

[ਭੰਗ ਦੀਆਂ ਸੱਤ ਮੁੱਠਾਂ]

[੫੯] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧ ਅਸਟਪਦੀ (੯)

ਕਥਨੈ ਕਹਣਿ ਨ ਛੁਟੀਐ ਨਾ ਪੜਿ ਪੁਸਤਕ ਭਾਰੈ ॥

ਕਾਇਆ ਸੋਚੈ ਨ ਪਾਈਐ, ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਪਿਆਰ ॥

[੧੪੦] ਸਲੋਕੁ ਮ: ੧, ਵਾਰ ਮਾਝ (੬)

ਜੇ ਰਤੁ ਲਗੈ ਕਪੜੈ ਜਾਮਾ ਹੋਇ ਪਲੀਤੁ ॥

ਜੋ ਰਤੁ ਪੀਵਹਿ ਮਾਣਸਾ, ਤਿਨ ਕਉ ਨਿਰਮਲੁ ਚੀਤੁ ? ॥

ਨਾਨਕ ਨਾਉ ਖੁਦਾਇ ਕਾ ਦਿਲਿ ਹਛੈ ਮੁਖਿ ਲੇਹੁ ॥

ਅਵਰਿ ਦਿਵਾਜੇ ਦੁਨੀ ਕੇ ਬੂਠੇ ਅਮਲ ਕਰੇਹੁ ॥੧॥

[੨੬੫] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ ੫ (੩)

ਸੋਚ ਕਰੈ ਦਿਨਸੁ ਅਗੁ ਰਾਤਿ ॥ ਮਨ ਕੀ ਮੈਲੁ ਨ ਤਨ ਤੇ ਜਾਤਿ ॥

ਇਸੁ ਦੇਹੀ ਕਉ ਬਹੁ ਸਾਧਨਾ ਕਰੈ ॥ ਮਨ ਤੇ ਕਬਹੂ ਨ ਬਿਖਿਆ ਟਰੈ ॥

ਜਲਿ ਧੋਵੈ ਬਹੁ ਦੇਹ ਅਨੀਤਿ ॥ ਸੁਧ ਕਹਾ ਹੋਇ ਕਾਚੀ ਭੀਤਿ ? ॥

[੪੭੨] ਮ: ੧, ਵਾਰ ਆਸਾ (੧੭)

ਸੂਚੈ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਹਿ ਬਹਨਿ ਜਿ ਪਿੰਡਾ ਧੋਇ ॥

ਸੂਚੈ ਸੇਈ ਨਾਨਕਾ ਜਿਨ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਸੋਇ ॥੨॥

[੫੯੭] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੧ (੫)

ਅਹਿਨਿਸਿ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਸੇ ਸੂਚੈ, ਮਰਿ ਜਨਮੇ ਸੇ ਕਾਚੈ ॥੩॥

ਅਰੋਗਤਾ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਰਮਲ ਰਹਿਣਾ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਰਹਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਚੌਪਾ ਸਿੰਘ ਕਾ

ਪ੍ਰਸਾਦ ਵਰਤਾਉਂਦਾ ਬੋਲੇ ਨਾ, ਬੋਲੇ ਤਾਂ ਮੁਖ ਕੋ ਰੁਮਾਲ ਸੇ ਢਕੇ, ਪਿੰਡਾ ਖੁਰਕੇ
ਤਾਂ ਹੱਥ ਧੋਇ ਲਵੇ ।

੧ ਭਰਮ ਰੂਪ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਦੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਭਾਰ, ਬੇਅੰਤ ਕੁੱਝ ।

੨ ਏਥੇ ਉਸ ਸੋਚ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਅਰੋਗਤਾ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਅੱਗੇ ਜੋ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ ।

੩ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਜਿਸ ਨੇ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਵਸਤੂ ਪਰ ਨਹੂ ਦੇ ਛਿੱਟੇ ਪਏ ਸੇ, ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਧੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅੱਗੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਖੁਨ ਆਲ੍ਹਦਾ ਕਪੜਾ ਪਹਿਨ ਕੇ ਪੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਨਮਾਜ਼ ਕੜ੍ਹਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਉਸ ਪਾਖੰਡੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਪਸ਼ੂ ਦਾ ਲਹੂ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਜਾਮਾ ਅਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਉਹ ਲੋਕ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਵਿੱਤਰ-ਮਨ ਕਰੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਲਹੂ ਪੀਂਦੇ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਵਤ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ।

ਮਹਾਰਾਜ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਖੁਦਾ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕੇਵਲ ਕਪੜੇ ਧੋ ਕੇ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਦਿਲ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਕੇ ਮੁਖੋਂ ਲਓ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿਖਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਜੋ ਅਮਲ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਇਹ ਬੁਠਾ ਪਾਖੰਡ ਹੈ ।

੪ ਅਨਿਤਤਾ ।

੫ ਅਪਵਿੱਤਰ, ਜੁਠੇ ।

ਰਹਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਦਾ
ਜਿਸ ਜਲ ਮੇ ਹੱਥ ਪਵੇ, ਸੋ ਨਾ ਪੀਵੇ।

ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰੁੱਤ ੫, ਅੰਸੂ ੪੬
ਉਪਰ ਬਸਤ੍ਰ ਨ ਰਖੇ ਮਲੀਨ। ਤਿਮ ਕਾਯਾ ਕੋ ਨਿਤ ਮਲ ਹੀਨ॥੨੧॥

ਸੁਜਾਖਾ—ਅੰਨ੍ਹਾ (ਅੰਧ), ਡੋਰਾ (ਬੋਲਾ)

[੧੧੯੦] ਬਸੰਤ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀ (੫)
ਗੁਣ^੧ ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੈ ਤਲੀ ਬਾਣਿ॥ ਤੁਮ ਹੋਰੁ ਸੁਜਾਖੇ^੨ ਲੇਹੁ ਪਛਾਣਿ॥੧੦॥

[੧੧੯੧] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੩, ਅਸਟਪਦੀ (੪)
ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਹਰਿ ਚੇਤੇ ਨਾਹੀ॥ ਜਮ ਪੁਰਿ ਬਧਾ ਦੁਖ ਸਹਾਹੀ॥
ਅੰਨਾ ਬੋਲਾ ਕਿਛੁ ਨਦਰਿ ਨ ਆਵੈ, ਮਨਮੁਖ ਪਾਪਿ ਪਚਾਵਣਿਆ॥੪॥

[੩੧੩] ਮਃ ੩, ਵਾਰ ਗਉੜੀ ੧ (੨੪)
ਮਾਇਆਧਾਰੀ ਅਤਿ ਅੰਨਾ ਬੋਲਾ॥ ਸਬਦੁ ਨ ਸੁਣਈ ਬਹੁ ਰੋਲ ਘਚੋਲਾ^੩॥

[੬੦੧] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੩ (੪)
ਸਬਦੁ ਨ ਜਾਣਹਿ ਸੇ ਅੰਨੇ ਬੋਲੇ, ਸੇ ਕਿਤੁ ਆਏ ਸੰਸਾਰਾ ?॥

[੬੦੩] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੩ (੧੦)
ਇਹੁ ਜਗੁ ਅੰਧਾ ਸਭੁ ਅੰਧੁ^੪ ਕਮਾਵੈ, ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਮਗੁ^੫ ਨ ਪਾਏ॥
ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤ ਅਖੀ ਵੇਖੈ, ਘਰੈ ਅੰਦਰਿ ਸਚੁ ਪਾਏ॥੪॥

[੬੯੬] ਜੈਤਸਰੀ ਮਹਲਾ ੪ (੧)
ਹਮ ਅੰਧੁਲੇ ਗਿਆਨਹੀਨ ਅਗਿਆਨੀ, ਕਿਉ ਚਾਲਹ ਮਾਰਗਿ ਪੰਥਾ^੬॥
ਹਮ ਅੰਧੁਲੇ ਕਉ ਗੁਰ ਅੰਚਲੁ ਦੀਜੈ, ਜਨ ਨਾਨਕ ਚਲਹ ਮਿਲੰਥਾ^੭॥੪॥

[੭੪੧] ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ (੨੦)
ਪੇਖਤ, ਚਾਖਤ^੮ ਕਹੀਅਤ ਅੰਧਾ, ਸੁਨੀਅਤ ਸੁਨੀਐ ਨਾਹੀ॥
ਨਿਕਟਿ ਵਸਤੁ ਕਉ ਜਾਣੈ ਦੂਰੇ, ਪਾਪੀ ਪਾਪ ਕਮਾਹੀ॥੧॥

[੯੫੪] ਮਃ ੨, ਵਾਰ ਰਾਮਕਲੀ ੧ (੧੬)
ਅੰਧੇ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਨਿ ਜਿਨ ਮੁਖਿ^੯ ਲੋਇਣ ਨਾਹਿ॥
ਅੰਧੇ ਸੇਈ ਨਾਨਕਾ, ਖਸਮਹੁ ਘੁਥੇ ਜਾਹਿ^{੧੦}॥੧॥

੧ ਗੁਣਦਾਇਕ ਬਾਣੀ। ੨ ਬਿਬੇਕ ਵਿਚਾਰ ਰੂਪੀ ਨੇਤਰਾਂ ਨਾਲ। ੩ ਵਿਥਾ ਸ਼ੋਰ ਮਚਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਬਕਬਾਦ ਵਿੱਚ ਦੂਜੇ ਦੀ ਡਲੀ ਸਿਖਿਆ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ। ੪ ਬਿਨਾਂ ਸੋਚੇ ਵਿਚਾਰੇ ਕਰਮ। ੫ ਸੁਮਾਰਗ। ੬ ਗੁਰੂ-ਪੰਥ ਦੇ ਰਸਤੇ। ੭ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ। ੮ ਨੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖਦਾ ਹੋਇਆ ਭੀ। ੯ ਚੋਹਰੇ ਉੱਪਰ। ੧੦ ਭੁੱਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਗੁਮਰਾਹ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।

[੧੨੮੬] ਮਹਲਾ ੧ ਵਾਰ ਮਲਾਰ (੨੫)

ਅੰਧਾ ਸੋਇ ਜਿ ਅੰਧੁ ਕਮਾਵੈ, ਤਿਸੁ ਰਿਦੈ ਸਿ ਲੋਚਨ^੧ ਨਾਹੀ ॥

ਸੁਣਨਾ, ਵਿਚਾਰਨਾ, ਪੱਕਿਆਂ ਕਰਨਾ, ਪ੍ਰਤੱਖ ਵੇਖਣਾ,
(ਸ੍ਰਵਣ, ਮੰਨਣ, ਨਿਧਿਯਾਸਨ, ਸਾਖਯਾਤਕਾਰ)

[੩] ਜਪੁ (੧੦)

ਸੁਣਿਐ ਪੜਿ ਪੜਿ ਪਾਵਹਿ ਮਾਨੁ ॥ ਸੁਣਿਐ ਲਾਰੀ ਸਹਜਿ ਧਿਆਨੁ ॥

[੩] ਜਪੁ (੧੧)

ਸੁਣਿਐ ਅੰਧੇ ਪਾਵਹਿ ਰਾਹੁ ॥ ਸੁਣਿਐ ਹਾਥ ਹੋਵੈ ਅਸਗਾਹੁ^੨ ॥ਨਾਨਕ ਭਗਤਾ ਸਦਾ ਵਿਗਾਸੁ^੩ ॥ ਸੁਣਿਐ ਦੁਖ ਪਾਪ ਥਾ ਨਾਸੁ ॥

[੫੭੭] ਵਡਹੰਸੁ ਮਹਲਾ ੫, ਛੰਤ (੨)

ਤਿਨ ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਈ, ਜਿਨ ਪ੍ਰਭੁ ਸ੍ਰਵਣੀ ਸੁਣਿਆ ਰਾਮ ॥

ਸੇ ਸਹਜਿ ਸੁਹੇਲੇ, ਜਿਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰਸਨਾ ਭਣਿਆ ਰਾਮ ॥

ਸੇ ਸਹਜਿ ਸੁਹੇਲੇ, ਗੁਣਹ ਅਮੋਲੇ, ਜਗਤ ਉਧਾਰਣ ਆਏ ॥

ਭੈ ਬੋਹਿਥ ਸਾਗਰ ਪ੍ਰਭ ਚਰਣਾ^੪, ਕੇਤੇ ਪਾਰਿ ਲਘਾਏ ॥

[੩] ਜਪੁ (੧੨)

ਮੰਨੇ ਕੀ ਗਤਿ^੫ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ ॥

[੩] ਜਪੁ (੧੩)

ਮੰਨੈ ਸੁਗਤਿ ਹੋਵੈ ਮਨਿ ਭੁਧਿ ॥ ਮੰਨੈ ਸਗਲ ਭਵਣ ਕੀ ਭੁਧਿ ॥

[੩] ਜਪੁ (੧੪)

ਮੰਨੈ ਤਰੈ ਤਾਰੇ ਗੁਰੁ ਸਿਖ ॥ ਮੰਨੈ ਨਾਨਕ ਭਵਹਿ ਨ ਭਿਖ^੬ ॥

[੨੭] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੩ (੪)

ਜਿਨੀ ਸੁਣਿ ਕੈ ਮੰਨਿਆ, ਤਿਨਾ ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸੁ ॥

[੭੨੬] ਤਿਲੰਗ ਮਹਲਾ ੪ (ਹਰਿ ਕੀਆ ਕਥਾ)

ਗੁਰ ਰਸਨਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਭੋਲਦੀ, ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸੁਹਾਵੀ ॥

ਜਿਨ ਸੁਣਿ ਸਿਖਾ ਗੁਰੁ ਮੰਨਿਆ, ਤਿਨਾ ਭੁਖ ਸਭ ਜਾਵੀ ॥੧੮॥

੧ ਤੀਜਾ ਨੇਤਰ, ਵਿਵੇਕ ਭੁੱਝੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਆਤਮ-ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ।

੨ ਅਥਾਹ ਵਸਤੁ ਦਾ ਡਾਹ ਲੱਭਦਾ ਹੈ ।

੩ ਉਸ ਦੇ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੈ ।

੪ ਭੈ ਸਾਗਰ ਬੋਹਿਥ ਪ੍ਰਭ ਚਰਣਾ ।

੫ ਮਹਿਮਾ ।

੬ ਦਰ-ਬ-ਦਰ ਤਿਖਿਆਰਥ ਨਹੀਂ ਭਉਂਦਾ ।

[੧੨੭] ਮਾਝ ਅਸਟਪਦੀ, ਮਹਲਾ ੩ (੩੦)

ਹਉ ਵਾਰੀ ਜੀਉ ਵਾਰੀ, ਪੜਿ ਬੁਝਿ ਮੰਨਿ ਵਸਾਵਣਿਆ ॥

[੨੬੩] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ, ਮਹਲਾ ੫ (੨੨)

ਸੁਨਿ ਉਪਦੇਸੁ ਹਿਰਦੈ ਬਸਾਵਹੁ ॥ ਮਨ ਇਛੇ ਨਾਨਕ ਫਲ ਪਾਵਹੁ ॥੫॥

[੮੭] ਵਾਰ ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਃ ੪ (੧੨)

ਤਹ ਭਇਆ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਮਿਟਿਆ ਅੰਧਿਆਰਾ, ਜਿਉ ਸੂਰਜ ਰੈਣਿ ਕਿਰਾਖੀ^੧ ॥

ਅਦਿਸਟੁ ਅਗੋਚਰੁ ਅਲਖੁ ਨਿਰੰਜਨੁ, ਸੋ ਦੇਖਿਆ ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਖੀ^੨ ॥

[੨੧੫] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੬੧)

ਪਾਇਆ ਲਾਲੁ ਰਤਨੁ ਮਨਿ ਪਾਇਆ ॥

ਤਨੁ ਸੀਤਲੁ ਮਨੁ ਸੀਤਲੁ ਥੀਆ, ਸਤਗੁਰ ਸਬਦਿ ਸਮਾਇਆ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

[੬੦੭] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੪ (੭)

ਤੂ ਹਿਰਦੈ ਗੁਪਤੁ ਵਸਹਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ, ਤੇਰਾ ਭਾਉ^੧ ਨ ਬੁਝਹਿ ਗਵਾਰੀ ॥

ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਮਿਲਿਆ ਪ੍ਰਭੁ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਗੁਣ ਵੀਚਾਰੀ ॥੨॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਭਇਆ ਸਾਂਤਿ ਆਈ, ਦੁਰਮਤਿ ਬੁਧਿ ਨਿਵਾਰੀ ॥

[੭੧੬] ਟੋਡੀ ਮਹਲਾ ੫ (੨੪)

ਸੰਤ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਮੇਰੇ ਪੂਰ ਮਨੋਰਥ, ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਭੇਟੇ ਗੁਣਤਾਸ ॥

ਸਾਂਤਿ ਸਹਜ ਸੁਖ ਮਨਿ ਉਪਜਿਓ, ਕੋਟਿ ਸੂਰ ਨਾਨਕ ਪਰਗਾਸ ॥੨॥

[੮੪੬] ਬਿਲਾਵਲੁ ਫੰਤ ਮਹਲਾ ੫ (੨)

ਬ੍ਰਹਮੁ ਦੀਸੈ, ਬ੍ਰਹਮੁ ਸੁਣੀਐ, ਏਕੁ ਏਕੁ ਵਖਾਣੀਐ ॥

ਆਤਮ ਪਸਾਰਾ ਕਰਣਹਾਰਾ, ਪ੍ਰਭ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਜਾਣੀਐ ॥

[੯੨੨] ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੩, ਅਨੰਦੁ (੩੬)

ਏਹੁ ਵਿਸੁ ਸੰਸਾਰੁ ਤੁਮ ਦੇਖਦੇ, ਏਹੁ ਹਰਿ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈ,

ਹਰਿ ਰੂਪੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ ॥

ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਕੁਰੂਪ

ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨਾਲੋਂ ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦੀ (ਇਖਲਾਕੀ) ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੋਣੀ ਅਤਿ ਅਵੱਸ਼ਯਕ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੀ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਸੁੰਦਰ ਹੋਣ ਪੁਰ ਭੀ ਕੁਰੂਪ ਹੈ, ਅਰ ਕੁਰੂਪ ਹੋਣ ਪੁਰ, ਸਦਾਚਾਰੀ ਮਨਮੋਹਨ ਹੈ ।

੧ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ । ੨ ਵਿਵੇਕ ਅਤੇ ਆਤਮ-ਵਿਦਿਆ ਰੂਪ ਨੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ।

੩ ਹਸਤੀ, ਹੋਂਦ ।

[੫੨੮] ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਮਹਲਾ ੪ (੬)

ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਸੁੰਦਰਿ ਹੈ ਨਕਟੀ^੧ ॥
ਜਿਉ ਬੇਸੁਆ ਕੇ ਘਰਿ ਪੂਰੁ ਜਮਤੁ ਹੈ,
ਤਿਸੁ ਨਾਮੁ ਪਰਿਓ ਹੈ ਧ੍ਰੁਕਟੀ^੨ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

[੫੩੧] ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੪)

ਸੁੰਦਰੁ ਸੁਘਣੁ ਸੂਰੁ ਸੋ ਬੇਤਾ^੩ ਜੋ ਸਾਧੁ ਸੰਗੁ ਪਾਵੈ ॥

[੫੯੧] ਮਹਲਾ ੩, ਵਾਰ ਵਡਹੰਸ (੧੩)

ਮਨਮੁਖ ਕਾਇਰੁ ਕਰੁਪੁ ਹੈ, ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਨਕੁ ਨਾਹਿ^੪ ॥
ਅਨਦਿਨੁ ਧੰਧੈ ਵਿਆਪਿਆ ਸੁਪਨੈ ਭੀ ਸੁਖੁ ਨਾਹਿ ॥

[੧੨੪੪] ਮਹਲਾ ੪, ਵਾਰ ਸਾਰੰਗ (੧੭)

ਜਿਨ ਅੰਦਰਿ ਨਿੰਦਾ ਦੁਸਟੁ^੫ ਹੈ, ਨਕ ਵਢੇ ਨਕ ਵਢਾਇਆ ॥
ਮਹਾ ਕਰੁਪ ਦੁਖੀਏ ਸਦਾ, ਕਾਲੇ ਮੁਹ ਮਾਇਆ ॥

ਸੁੰਨੇ ਘਰ ਦਾ ਪਰਾਹੁਣਾ ਅਤੇ ਕਾਂਉਂ

ਸੁੰਨੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਪਰਾਹੁਣੇ ਅਤੇ ਕਾਂਉਂ (ਆਦਿਕ ਜੀਵਾਂ) ਨੂੰ ਖਾਣ ਪੀਣ ਲਈ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਹੋਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਲਾਭ ਲਏ ਬਿਨਾ ਖਾਲੀ ਦੇ ਖਾਲੀ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭੀ ਲਾਭ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

[੩੪] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੩ (੫੪)

ਸਚਾ ਸਬਦੁ ਨ ਪਛਾਣਿਓ, ਸੁਪਨਾ ਗਇਆ ਵਿਹਾਇ^੬ ॥
ਸੁੰਵੇ ਘਰ ਕਾ ਪਾਹੁਣਾ, ਜਿਉ ਆਇਆ ਤਿਉ ਜਾਇ ॥

[੫੮੧] ਵਡਹੰਸੁ ਮਹਲਾ ੧ ਅਲਾਹਟੀਆ (੫)

ਕੂੜਿ ਲਬਿ ਜਾਂ ਬਾਇ ਨ ਪਾਸੀ, ਅਗੈ ਲਹੈ ਨ ਠਾਓ^੭ ॥
ਅੰਤਰਿ ਆਉ ਨ ਬੈਸਹੁ ਕਹੀਐ, ਜਿਉ ਸੁੰਵੇ ਘਰਿ ਕਾਓ^੮ ॥

[੭੯੦] ਮ: ੧, ਵਾਰ ਸੂਹੀ (੧੬)

ਜਿਨੀ ਨ ਪਾਇਓ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸੁ, ਕੰਤ ਨ ਪਾਇਓ ਸਾਉ^੯ ॥
ਸੁੰਵੇ ਘਰ ਕਾ ਪਾਹੁਣਾ, ਜਿਉ ਆਇਆ ਤਿਉ ਜਾਉ ॥੧॥

੧ ਡਾਵੇਂ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਚਰਨਾ ਸੁੰਦਰ ਭੀ ਹੈ। ੨ ਧਿੱਕਾਰ ਯੋਗਤ, ਹਰਾਮੀ।

੩ ਵਿਦਿਆਵੇਤਾ। ੪ ਅਰਥਾਤ ਬੇਤਾ ਅਤੇ ਪੱਤ ਨਹੀਂ।

੫ ਦੁਸ਼ਟਤਾ, ਬਦੀ। ੬ ਸੁਪਨੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਗਿਆ।

੭ ਸਥਾਨ, ਥਾਂ। ੮ ਕਾਂਉਂ, ਕਾਗ। ੯ ਆਨੰਦ, ਕ੍ਰਿਪਾ।

ਸਪੁੱਤ੍ਰ^੧

[੧੩੬੦] ਗਾਥਾ ਮਹਲਾ ੫ (੧੪)

ਅਪਜਸੰ ਮਿਟੰਤ ਸਤ ਪੁਤ੍ਰੁ ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੨੪

ਸਬਦੈ ਸਬਦੁ ਮਿਲਾਇਆ ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਘੜੁ ਘੜਾਏ ਗਹਣਾ ।
 ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਭੈ ਚਲਣਾ ਆਪੁ ਗਣਾਇ ਨ ਖਲਹਲੁ^੨ ਖਹਣਾ ।
 ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਦੀ ਸਾਹਿਬੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗੋਸ ਨਸੀਨੀ^੩ ਬਹਣਾ ।
 ਕਾਰਣ ਕਰਣ ਸਮਰਥ ਹੈ ਹੋਇ ਅਛਲੁ ਛਲ ਅੰਦਰਿ ਛਹਣਾ^੪ ।
 ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਦਇਆ ਧਰਮ ਅਰਥ ਵੀਚਾਰਿ ਸਹਜਿ ਘਰਿ ਘਹਣਾ^੫ ।
 ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧੁ ਵਿਰੋਧੁ ਭਡਿ ਲੋਭ ਮੋਹੁ ਅਹੰਕਾਰਹੁ ਤਹਣਾ^੬ ।
 ਪੁਤ੍ਰੁ ਸਪੁਤ੍ਰੁ ਬਥਾਏ ਲਹਣਾ^੭ ॥੭॥

ਸੁਭਾਉ—ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ

ਸਾਕਤ ਪਾਮਰ ਸੁਸੰਗਤਿ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਭੀ ਆਪਣਾ ਸੁਭਾਉ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ ।

[੪੮੧] ਆਸਾ ਕਬੀਰ (੨੦)

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਲੈ ਲੈ ਨੀਮੁ ਸਿੰਚਾਈ ॥

ਕਹਤ ਕਬੀਰ ਉਆ ਕੇ ਸਹਜੁ^੮ ਨ ਜਾਈ ॥੫॥

[੫੩੬] ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਮਹਲਾ ੯ (੧)

ਕਰਿ ਪਰਪੰਚੁ ਜਗਤ ਕਉ ਭਰਕੈ^੯ ਅਪਨੇ ਉਦਾਰੁ ਭਰੇ ॥੧॥

ਸੁਆਨ ਪੁਛ ਜਿਉ ਹੋਇ ਨ ਸੁਧੇ, ਕਹਿਓ ਨ ਕਾਨ ਧਰੇ ॥

ਸੁਰਗ ਨਰਕ ਆਦਿ ਲੋਕ

[੨੫੧] ਗਉੜੀ ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ, ਮਹਲਾ ੫ (੪)

ਧਨੁ ਨਹੀ ਬਾਛਹਿ^{੧੦}, ਸੁਰਗ ਨ ਆਛਹਿ^{੧੧} ॥

੧ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦੇਖੋ, ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਮਾਨ ।

੨ ਈਰਖਾ, ਹਸਦ ।

੩ ਗੋਸ਼ੇਨਸੀਨੀ, ਉਪਰਾਮਤਾ ਸਹਿਤ ਏਕਾਂਤ ਵਾਸ ।

੪ ਛਲ ਰੂਪ ਪ੍ਰਪੰਚ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਨਾ ਚਾਹੁਣੀ ।

੫ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ, ॥॥ ਰਹਿਣਾ, ਨਿਵਾਸ ਕਰਨਾ ।

੬ ਨੱਠਣਾ, ਦੂਰ ਹੋਣਾ ।

੭ ਬਾਥੇ ਦਾ ਸਪੁਤ੍ਰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਗੁਰੁ ਅੰਕਦ ਹੈ । ੮ ਸੁਭਾਵ, ਆਦਤ ।

੯ ਧੋਖਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ।

੧੦ ਮਦ ਵਿੱਚ ਅੰਨ੍ਹਿਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਨਰਥ ਨਾਲ ਖੇਦਾ ਕੀਤਾ ਧਨ, ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ।

੧੧ ਪੁਰਾਣਿਕ ਸੁਰਗ ਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਅੱਛਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਅਤਿ ਪ੍ਰਿਅ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸਾਧ ਰਜ ਰਾਚਹਿ ॥

[੩੩੭] ਗਉੜੀ ਕਬੀਰ (੬੩)

ਸੁਰਗ ਬਾਸੁ ਨ ਬਾਡੀਐ, ਡਰੀਐ ਨ ਨਰਕਿ ਨਿਵਾਸੁ ॥

ਹੋਨਾ ਹੈ ਸੋ ਹੋਈ ਹੈ, ਮਨਹਿ ਨ ਕੀਜੈ ਆਸ ॥੧॥

ਰਮਈਆ ਗੁਨ ਗਾਈਐ ॥ ਜਾ ਤੇ ਪਾਈਐ ਪਰਮ ਨਿਧਾਨੁ^੧ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

[੯੬੯] ਰਾਮਕਲੀ ਕਬੀਰ (੩)

ਕਵਨੁ ਨਰਕੁ ਕਿਆ ਸੁਰਗੁ ਬਿਚਾਰਾ ? ਸੰਤਨ ਦੋਉ ਰਾਦੇ^੨ ॥

ਹਮ ਕਾਹੁ ਕੀ ਕਾਣਿ ਨ ਕਢਤੇ, ਅਪਨੇ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੇ^੩ ॥੫॥

[੧੨੧੯] ਸਾਰਗ ਮਹਲਾ ੫ (੭੫)

ਸਿਵ ਬਿਰੰਚ ਅਰੁ ਇੰਦ੍ਰ ਲੋਕ, ਤਾ ਮਹਿ ਜਲਤੋ ਫਿਰਿਆ ॥

ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸੁਆਮੀ ਭਏ ਸੀਤਲ, ਦੁਖੁ ਦਰਦੁ ਭ੍ਰਮੁ ਹਿਰਿਆ ॥੧॥

[੧੩੭੦] ਸਲੋਕ-ਕਬੀਰ

ਕਬੀਰ ਸੁਰਗ ਨਰਕ ਤੇ ਮੈ ਰਹਿਓ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਪਰਸਾਦਿ ॥

ਚਰਨ ਕਮਲ ਕੀ ਮਉਜ ਮਹਿ ਰਹਉ ਅੰਤਿ ਅਰੁ ਆਦਿ ॥੧੨੦॥

ਸੁਰਤਿ ਸਬਦ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸੁਰਤਿ ਨਾਮ, ਅੰਤਹਕਰਣ ਦੇ ਚਿੱਤ-ਭੇਦ ਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ, ਮਨ। ‘ਸੁਰਤਿ ਸਬਦ’ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਚਿੱਤ ਲਾਉਣਾ, ਅਰਥਾਤ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਅੰਤਹਕਰਣ ਵਿੱਚ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕਰਨਾ, ਸ਼ਬਦਾਕਾਰ ਵਿੱਤੀ ਤੀ ‘ਸੁਰਤਿ ਸਬਦ’ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਕਿਤਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮਨ ਘੜਤ ਸੁਰਤਿ ਸਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਕਲਪ ਕੇ ਅਤੇ ਆਹਤ ਸਬਦ ਨੂੰ ਅਨਾਹਤ ਦੱਸ ਕੇ ਮਤਿ ਹੀਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਫਸਾ ਲਿਆ ਹੈ।

[੫੬੬] ਵਡਹੰਸੁ ਮਹਲਾ ੧ ਛੰਤ (੧)

ਜਿਥੈ ਜਾਇ ਬਹੀਐ ਭਲਾ ਕਹੀਐ, ਸੁਰਤਿ ਸਬਦੁ ਲਿਖਾਈਐ ॥

[੮੭੭] ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧ (੪)

ਸੁਰਤਿ ਸਬਦੁ ਸਾਖੀ ਮੇਰੀ ਸਿੰਝੀ ਬਾਜੈ ਲੋਭੁ ਸੁਣੇ ॥

[੯੩੮] ਰਾਮਕਲੀ ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ (੫)

ਸੁਰਤਿ ਸਬਦਿ ਭਵ ਸਾਗਰੁ ਤਰੀਐ, ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੇ ॥

੧ ਪਰਮ ਪਦ, ਮੁਕਤਿ।

੨ ਖੰਡਨ, ਛੇਦ।

੩ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਕੇ।

[੧੦੪੨] ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੧ (੨੧)

ਸਾਕਤ ਨਰਿ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਕਿਉ ਪਾਈਐ ? ॥

ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਬਿਨੁ ਆਈਐ ਜਾਈਐ ॥

[੧੨੨੭] ਸਾਰਗ ਮਹਲਾ ੫ (੧੨੨)

ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨਿ ਰਾਤਾ, ਸਬਦੁ ਸੁਰਤਿ ਸਬੁ ਸਾਖੀ ॥੨॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੪

ਗੁਰ ਸਿਖੀ ਗੁਰਸਿਖ ਸੁਣਿ ਅੰਦਰਿ ਸਿਆਣਾ, ਬਾਹਰਿ ਭੋਲਾ^੧ ।

ਸਬਦਿ ਸੁਰਤਿ^੨ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋਇ ਵਿਣੁ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਨ ਸੁਣਈ ਬੋਲਾ^੩ ।

ਸਤਿਗੁਰ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਣਾ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਵਿਣੁ ਅੰਨ੍ਹਾ ਖੋਲਾ^੪ ।

ਵਾਹਗੁਰੂ ਗੁਰੁ ਸਬਦੁ ਲੈ ਪਿਰਮ ਪਿਆਲਾ ਚੁਪਿ ਚਬੋਲਾ^੫ ।

ਪੈਰੀ ਪੈ ਪਾਖਾਕ ਹੋਇ, ਚਰਣਿ ਧੋਇ ਚਰਣੇਦਕ ਝੋਲਾ^੬ ।

ਚਰਣ ਕਵਲ ਚਿਤੁ ਭਵਰੁ ਕਰਿ ਭਵਜਲ ਅੰਦਰਿ ਰਹੈ ਨਿਰੋਲਾ^੭ ।

ਜੀਵਣਿ ਮੁਕਤਿ ਸਚਾਵਾ ਚੋਲਾ^੮ ॥੧੭॥

ਸੁਲਤਾਨ (ਸਰਵਰ)

ਲੋਕ-ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੁਲਤਾਨ ਨਾਉਂ ਦਾ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਇਕ ਪੀਰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ,
ਜਿਸ ਦੇ ਲਖ ਦਾਤਾ, ਲਾਲਾਂ ਵਾਲਾ, ਸਖੀ ਸਰਵਰ, ਨਗਾਹੇ ਵਾਲਾ ਪੀਰ ਆਦਿਕ
ਭੀ ਨਾਮ ਹਨ^੧, ਕਈ ਅਗਯਾਨੀ ਸਿੱਖ ਸੁਲਤਾਨ ਦੇ ਥਾਨ ਪੁਰ ਰੋਟ ਅਤੇ

੧ ਮਨਿ ਨੀਵਾਂ, ਮਤਿ ਉੱਚੀ ।

੨ 'ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ' ਤੋਂ ਭਾਵ ਸਬਦ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ-ਸਬਦਾਕਾਰ ਵਿੱਤੀ ਹੈ । ਕਈ ਪ੍ਰਪੰਚੀ ਬੰਨ ਬੰਦ ਕਰ ਕੇ ਕਲਪਿਤ ਅਨੁਹਤ ਸਬਦ ਸੁਣਨ ਲਈ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜਨੀ ਦੱਸ ਕੇ, ਭੁੱਪੂ [ਸੁਰਗਿ ਭਬਚ] ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸੇਵਕ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ।

੩ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਛੁਟ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼, ਅਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਣਨੇ ਬੋਲਾ ਹੈ । ਇਥੇ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਤਾਧ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਮੰਤਰ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਬੰਨਾ ਵਿੱਚ ਉਗਲਾ ਦੇ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ।

੪ ਗੁਰਦਰਬਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਾ ਦੇ ਮੰਦਿਰ ਅਥਵਾ ਸਮਾਗਮਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ, ਹਨੇਰਾ ਖੋਲਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਅੰਨ੍ਹਾ ਅਤੇ ਬਾਣਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਜ਼ਰ ਡਰ ਕੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦਾ ।

੫ ਆਨੰਦ ਵਿੱਚ ਮਗਨ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰੇਮ ਪਯਾਲਾ ਪੀਂਦਾ ਹੈ । ਖੇਦ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਪਤਿਤ ਸਿੱਖ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪਯਾਲੇ ਦੇ ਭਾਵ ਸਮਝੇ ਬਿਨਾਂ ਭੰਗ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਪਿਆਲੇ ਪਏ ਪੀਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਕੌਮ ਵਿੱਚ ਦੁਰਾਚਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਕੇ ਕਲੰਕ ਦੇ ਭਾਗੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । [ਭੰਗ ਸ਼ਰਾਬ]

੬ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਚਰਣ-ਜਲ ਘਰ ਵਿੱਚ ਫਿੜਕਦਾ ਹੈ ।

੭ ਨਿਰਾਲਾ, ਨਿਰਲੋਪ । ੮ ਸੱਚੀ ਮੂਰਤੀ, ਸਫਲ ਦੋਹ ।

੯ [ਸਖੀ ਸਰਵਰ] ਇਸ ਦਾ ਅਸਲ ਨਾਉਂ ਸੰਯਤ ਅਹਮਦ ਸੀ । ਇਹ ਇਕ ਬਗਦਾਦੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ । ਅਹਮਦ ਦਾ ਪਿਤਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਮੁਲਤਾਨ ਤੋਂ ੧੨ ਮੀਲ ਪੂਰਬ ਵਲ ਹੈ, ਸੰਨ ੧੨੨੦ ਵਿੱਚ ਆਬਾਦ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਅਹਮਦ ਦਾ ਜਨਮ ੧੨੫੩ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਦਿਹਾਂਤ ੧੨੯੧ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ।

ਸ਼ੀਰਣੀ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਤਿਰਾਈ (ਮੁਜਾਵਰ) ਤੋਂ ਦਰੁਦ ਪੜ੍ਹਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਮਨੋਰਥ-ਸਿਧੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ।

[੧੦੯੬] ਮ: ੫, ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ (੬)

ਨਾਨਕ ਪੀਠਾ ਪਕਾ ਸਾਜਿਆ ਧਰਿਆ ਆਇ ਮਉਜੂਦੁ ॥

ਬਾਬਹੁ ਸਤਿਗੁਰ ਆਪਣੇ ਬੈਠਾ ਬਾਬੁ ਦਰੁਦ^੧ ॥੨॥

ਮ: ੫ ॥— ਨਾਨਕ ਤੁਸਰੀਆ^੨ ਪਕਾਈਆ ਪਾਈਆ ਬਾਲੇ ਮਾਹਿ ॥

ਜਿਨੀ ਗੁਰੂ ਮਨਾਇਆ ਰਜਿ ਰਜਿ ਸੇਈ ਖਾਹਿ^੩ ॥੩॥

ਰਹਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ

ਸਰਵਰ ਆਦਿਕ ਦੀ ਜੋ ਸ਼ੀਰਣੀ^੪ ਖਾਵੇ, ਸੋ ਤਨਖਾਹੀਆ ।

ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰਾਸ਼ਿ ੨, ਅੰਸੂ ੪੩

‘ਬਿਨਤੀ ਕੀਨ, ‘ਹਰਹੁ ਤੈ ਤਾਪ’^੫ । ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਕੋ ਬਖਸ਼ਹੁ ਆਪ ।

ਜਨਮ ਮਰਨ ਕੈ ਸੰਕਟ ਭਾਰੀ । ਦੀਨ ਜਾਨਿ ਬਰਿ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰੀ ॥੧॥

ਸੁਨਿ ਕੈ ਸ੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਫੁਰਮਾਯਹੁ : ‘ਅਪਨ ਪੀਰ ਤੈਂ ਤੁਰਕ’ ਬਨਾਯਹੁ ॥

ਸਰਵਰ ਕੇ ਮੁਰੀਦ ਤੁਮ ਰਹੇ । ਇਤ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੁਰਲਭ ਅਹੇ ॥੨॥

ਖੰਡੇ ਧਾਰ ਚਲਹਿ ਨਹਿ ਗਿਰੇ । ਸੁਖਮ ਅਧਿਕ ਕੇਸ ਤੇ ਪਰੇ^੬ ।...

ਸੁਨਿ ਕੈ ਇਮ ਬਾਕਿਨਿ ਗੁਰ ਪਾਸ । ਅੰਜੁਲ ਬਾਂਧਿ^੭ ਕੀਨਿ ਅਰਦਾਸ ।...

‘ਪ੍ਰਭ ਜੀ ! ਆਏ ਸ਼ਰਣਿ ਤੁਮਾਰੀ । ਦਿਹੁ ਸਿੱਖੀ ਹਮ ਲਖਿ ਅਧਿਕਾਰੀ’ ॥੨੦॥

ਬੋਲੇ ਸ੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਸੁਖਧਾਮੁ : ‘ਪੁਰਬ ਸਰਵਰ ਢਾਹੁ ਮੁਕਾਮੁ’^੮ ॥

ਪੁਨ ਆਵਹੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸ਼ਰਣਾਈ । ਕਰੇ ਗੁਨਾਹ ਲੇਹੁ ਬਖਸਾਈ’ ॥੨੧॥...

੧ [ਦਰੁਦ] ਵਰ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਨੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਉਹ ਦਰੁਦ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿੱਚ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ।

੨ ਜ਼ਮੀਨ ਤਪਾ ਕੇ ਜਾਂ ਬਨ੍ਹਰ ਪਕਾਈਆ ਹੋਣੀਆਂ ।

੩ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹੋਣੀਆਂ ਪਕਾ ਕੇ ਦਰੁਦ ਤਿਖਾਰੀ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਐਰ ਨਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਾ ਅੱਗੇ ਅਰਪਦੇ ਹਨ, ਕਿੰਤੂ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਫਰਦੇ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

੪ ਸ਼ੀਰਣੀ, ਪਤਾਸੇ ਆਦਿਕ ਮਿਠਾਈ । ੫ ਭਾਈ ਤੀਰਥ (ਮੱਥਾ) ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ । ੬ [ਰਿੰਨ ਤਾਪ] ਆਧਿ, ਵਿਆਧਿ, ਉਪਾਧਿ, ਮਨ ਵਿੱਚ ਉਤਪੰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸੰਤਾਪ, ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਰੋਗ ਅਤੇ ਸਰਦੀ ਗਰਮੀ ਆਦਿਕ ਦੇ ਅਸਰ ਜਾਂ ਉਪਦ੍ਰਵਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਕਲੇਸ਼ । ੭ ਸੁਲਤਾਨ, ਸਰਵਰ । ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸੁਲਤਾਨ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਪੀਰ ਪਦਵੀ ਦਾ ਅਨ-ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ । ਜੇ ਐਸਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਸ਼ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਨਾ ਲਿਖਦੇ । ਸਿੱਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਪੀਰ ਦੇ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਪੀਰ ਮੰਨਣਾ ਅਗਿਆਨ ਹੈ, ਅਰ ਕਰਤਾਰ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਚਾਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਸਮਝਣਾ, ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਨਿਯਮ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਪੀਰ ਖਾਨਿਆਂ ਦਾ ਪੁਜਣਾ ਮਨਮੁਖਤਾ ਦਾ ਸਿਰੋਮਣਿ ਕਰਮ ਹੈ ।

੮ ‘ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਬਾਰੀਕ ਹੈ, ਖੰਡੇ ਧਾਰ ਗਲੀ ਅਤਿ ਭੀਤੀ ।’ (ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ੧੧/੫)

‘ਵਾਲਹੁ ਨਿਕੀ ਆਖੀਐ ਖੰਡੇ ਧਾਰਹੁ ਸੁਣੀਐ ਤਿਖੀ ।’ (ਉਹੀ, ਵਾਰ ੨੮/੧)

੯ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ।

੧੦ ਸੁਲਤਾਨ ਦਾ ਥਾਨ ਜੋ ਤੈ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਬਾਕ ਮੰਵ ਘਰ ਗਯੋ । ਤੁਰਕ ਮੁਕਾਮ ਸੁ ਢਾਹਤਿ ਭਯੋ ॥੨੨॥
 ਸਰਲ ਹੋਇ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣਾਈ । ਆਏ, ਏਕ ਆਸ ਮਨਿ ਭਾਈ ।
 ਤਬਿ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀਨਸਿ ਉਪਦੇਸ਼ : ਸੱਤਿ ਨਾਮ ਭਜਿ, ਹਰਹੁ ਕਲੇਸ ॥੨੩॥
 ਸਤਿਗੁਰ ਸੇ ਸਨਮੁਖ ਨਿਤ ਰਹੋ । ਸੇਵਹੁ ਸਿੱਖਨ ਕੈ ਸੁਖ ਲਹੋ ।
 ਅੰਤਹਕਰਣ ਖੁੱਧ ਹੋਇ ਜਾਇ । ਆਤਮ ਗਯਾਨ ਰਿਦੇ ਮਹੁ ਪਾਇ ॥੨੪॥

ਰੁੱਤ ੫, ਅੰਸੂ ੩੮

‘ਸਰਵਰ ਗੁਗਾ’ ਆਦਿ^੧ ਜਿ ਪੀਰ । ਦਿਜ ਦਿਜਨੀ ਸੇਵੈ ਹੁਇ ਭੀਰ^੨ ।
 ਤਿਸ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਸਿੱਖ ਨ ਬੈਸੇ । ਦੇਨੋ ਦਾਨ ਕਹਾਂ ਫਲ, ਹਸੇ ? ॥੧੯॥

ਸੂਤਕ-ਪਾਤਕ

ਜਨਮ ਅਤੇ ਮਰਨ ਸਮੇਂ ਵਰਣਾਂ ਦੇ ਭੇਦ ਕਰ ਕੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਬਾਪੀ ਹੋਈ ਅਸ਼ੁੱਧੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸੂਤਕ ਪਾਤਕ ਹੈ^੧, ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਰਮ ਰੂਪ ਜਾਣ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰ ਖੰਡਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

[੨੨੯] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੩, ਅਸਟਪਦੀ (੧)

ਮਨ ਕਾ ਸੂਤਕੁ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ॥ ਭਰਮੇ ਭੂਲੇ ਆਵਉ ਜਾਉ ॥੧॥
 ਮਨਮੁਖਿ ਸੂਤਕੁ ਕਬਹਿ ਨ ਜਾਇ ॥ ਜਿਚਰੁ ਸਬਦਿ ਨ ਭੀਜੈ ਹਰਿ ਕੈ ਨਾਇ ॥੧॥
 ਰਹਾਉ ॥ ਸਭੇ ਸੂਤਕੁ ਜੇਤਾ ਮੋਹੁ ਆਕਾਰੁ ॥ ਮਰਿ ਮਰਿ ਜੰਮੇ ਵਾਰੋ ਵਾਰ ॥੨॥
 ਸੂਤਕੁ ਅਗਨਿ ਪਉਟੈ ਪਾਣੀ ਮਾਹਿ ॥ ਸੂਤਕੁ ਭੋਜਨੁ ਜੇਤਾ ਕਿਛੁ ਖਾਹਿ ॥੩॥

੧ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ।

੨ [ਗੁੱਗਾ] ਇਕ ਚੌਹਾਨ ਰਾਜਪੂਤ, ਜਿਸ ਦਾ ਜਨਮ ਓਰੇਰੇ ਪਿੰਡ (ਇਲਾਬਾ ਬੀਕਾਨੇਰ) ਵਿੱਚ ਈਸਵੀ ਗਿਆਰਵੀਂ ਸਦੀ ਅੰਦਰ ਹੋਇਆ । ਇਹ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਸੱਪ ਦੀ ਜ਼ਹਿਰ ਦੁਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਮਾਲ ਰੱਖਦਾ ਸੀ । ਲੋਕ ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁੱਗੇ ਦੇ ਪੁਜਣ ਦੇ ਥਾਂ ‘ਮਾੜੀ’ ਬਣਾ ਕੇ ਭੋਟਾ ਅਰਪਦੇ ਹਨ । ਭਾਦੋਂ ਵਦੀ ੯ ਨੂੰ, ਜੋ ਗੁੱਗੇ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਉਤਸ਼ਾਹ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਗੁੱਗੇ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸ਼ਿਰਿਯਾਲ ਅਤੇ ਘੋੜੇ ਦਾ ਨਾਮ ਜਵਾਇਆ ਸੀ । ਗੁੱਗੇ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਤੇਹਰ ਪਿੰਡ ਹੋਇਆ, ਜਿਥੇ ਉਸ ਦੀ ਕਬਰ ਪੁਜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

੩ ਆਦਿ ਪਦ ਤੋਂ ਭਾਵ ਮੀਰਾਂ, ਬੀਬੜੀਆਂ, ਸੀਤਲਾ ਆਦਿਕ ਹੈ ।

੪ ਜੋ ਕੇਵਲ ਧਨ ਨੂੰ ਹੀ ਇਸ਼ਟ ਸਮਝ ਕੇ ਮੀਰਾਂ ਆਦਿਕ ਅਨੇਕ ਪੀਰਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਦੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਨਾਂ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਬਣ ਬੈਠਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਪੂਜਣ ਆਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਪੀਰ ਆਇਆ ਦੱਸ ਕੇ ਪੁਛਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਤਿਆਦਿਕ ਪਾਖੰਡ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਸਿੱਖਣੀਆਂ ਕਦੇ ਸੰਗਤਿ ਨ ਕਰਨ ।

ਮੀਰਾਂ [ਮੀਰੇ ਮੀਰਾਨ] ਇਕ ਪੀਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਅਮਰੋਹੇ (ਯੂ.ਪੀ.) ਵਿੱਚ [ਮੀਰਾਂ] ਕਬਰ ਹੈ । ਉਸ ਦੇ ਅਨੇਕ ਬਾਣੀ ਪੂਜਣ ਦੇ ਮਕਾਮ ਹਨ ।

[ਸੀਤਲਾ ਬੀਬੜੀਆਂ] ਬੀਬੜੀਆਂ, ਸੀਤਲਾ ਦੇਵੀ ਦੀ ਅਤਦਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀਆਂ ਯੋਗਿਨੀਆਂ ਹਨ ।

੫ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਦਿਨ, ਛੱਤ੍ਰੀ ਦੇ ਤੇਰਾਂ ਦਿਨ, ਵੈਸ਼ਯ ਦੇ ਸਤਾਰਾਂ ਦਿਨ, ਅਰ ਸ਼ੂਦਰ ਦੇ ਤੀਹ ਦਿਨ ਅਸ਼ੁੱਧੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ।

ਸੂਤਕਿ ਕਰਮ ਨ ਪੂਜਾ^੧ ਹੋਇ ॥ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਇ ॥੪॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿਐ ਸੂਤਕੁ ਜਾਇ ॥ ਮਰੈ ਨ ਜਨਮੈ ਕਾਲੁ ਨ ਖਾਇ ॥੫॥

[੩੩੧] ਗਉੜੀ ਕਬੀਰ

ਜਲਿ ਹੈ ਸੂਤਕੁ, ਬਲਿ ਹੈ ਸੂਤਕੁ, ਸੂਤਕ ਓਪਤਿ ਹੋਈ ॥
ਜਨਮੇ ਸੂਤਕੁ, ਮੁਏ ਛੁਨਿ ਸੂਤਕੁ^੨, ਸੂਤਕ ਪਰਜ ਬਿਗੋਈ^੩ ॥੧॥
ਕਹੁ ਰੇ ਪੰਡੀਆ ! ਕਉਨ ਪਵੀਤਾ^੪ ? ॥
ਐਸਾ ਗਿਆਨੁ ਜਪਹੁ^੫ ਮੇਰੇ ਮੀਤਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਨੈਨਹੁ ਸੂਤਕੁ ਬੈਨਹੁ ਸੂਤਕੁ, ਸੂਤਕੁ ਸ੍ਵਨੀ ਹੋਈ ॥
ਉਠਤ ਬੈਠਤ ਸੂਤਕੁ ਲਾਗੈ, ਸੂਤਕੁ ਪਰੈ ਰਸੋਈ ॥੨॥
ਛਾਸਨ ਕੀ ਬਿਧਿ ਸਭੁ ਕਉ ਜਾਨੈ, ਛੁਟਨ ਕੀ ਇਕੁ ਕੋਈ^੬ ॥
ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਰਾਮੁ ਰਿਦੈ ਬਿਚਾਰੈ, ਸੂਤਕੁ ਤਿਨੈ ਨ ਹੋਈ ॥੩॥੪੧॥

[੪੧੩] ਆਸਾ ਅਸਟਪਦੀ ਮਹਲਾ ੧ (੪)

ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਸੂਤਕੁ ਜਗਿ ਛੱਤਿ^੭ ॥

[੪੭੨] ਸਲੋਕ ਮ: ੧, ਵਾਰ ਆਸਾ (੧੮)

ਜੇ ਕਰਿ ਸੂਤਕੁ ਮੰਨੀਐ, ਸਭੁ ਤੈ ਸੂਤਕੁ ਹੋਇ ॥
ਗੰਹੇ ਅਤੇ ਲਕੜੀ ਅੰਦਰਿ ਕੀੜਾ ਹੋਇ ॥
ਜੇਤੇ ਦਾਣੇ ਅੰਨ ਕੇ ਜੀਆ ਬਾਝੁ ਨ ਕੋਇ ॥
ਪਹਿਲਾ ਪਾਣੀ ਜੀਉ ਹੈ ਜਿਤੁ ਹਰਿਆ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥
ਸੂਤਕੁ ਕਿਉ ਕਰਿ ਰਖੀਐ^੮ ? ਸੂਤਕੁ ਪਵੈ ਰਸੋਇ ॥
ਨਾਨਕ ਸੂਤਕੁ ਏਵ ਨ ਉਤਰੈ, ਗਿਆਨੁ ਉਤਾਰੈ ਧੋਇ^੯ ॥੧॥

ਮ: ੧ ॥ ਮਨ ਕਾ ਸੂਤਕੁ ਲੋਭੁ ਹੈ, ਜਿਹਵਾ ਸੂਤਕੁ ਬੂਝੁ ॥
ਅਖੀ ਸੂਤਕੁ ਦੇਖਣਾ ਪਰ ਤ੍ਰਿਅ ਪਰ ਧਨ ਰੂਪੁ ॥
ਕੰਨੀ ਸੂਤਕੁ ਕੰਨਿ ਪੈ ਲਾਇਤਬਾਰੀ^{੧੦} ਖਾਹਿ ॥

੧ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ, ਸੁੱਧੀ । ੨ ਪਾਤਕ । ੩ ਦੁਨੀਆਂ (ਪਰਜਾ) ਖਰਾਬ ਹੋ ਕੀ ਹੈ ।

੪ ਪਵਿੱਤਰ । ੫ ਵਿਚਾਰੇ, ਜਾਣੇ । ੬ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ, ਤਾਵ ਗਿਆਨਵਾਨ ।

੭ [ਛੁਟ, ਛਿੱਟ] ਛੁਟ, ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਅਵਿਦਿਆ ਕਰ ਕੇ ਮੰਨੀ ਹੋਈ ਛਿੱਟ ਤੋਂ ਨਹੀਂ, ਕਿੰਤੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੀਚਾਂ ਦੀ ਛੁਟ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ—

‘ਲਬੁ ਕੁਤਾ ਕੁੜੁ ਕੂਰਤਾ, ਠਗਿ ਖਾਧਾ ਮੁਰਦਾਰੁ ॥

ਪਰ ਨਿੰਦਾ, ਪਰ ਮਲੁ, ਮੁਖ ਸੁਧੀ, ਅਗਨਿ, ਕ੍ਰੋਧੁ ਬੰਡਾਏ ॥ (ਸਿਰੀਗੁਰੂ ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਨਾ ੧੫)

੮ ਸੂਤਕ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਕ ਕੇ ਰੱਖੀਏ ?

੯ ਜਿਸ ਗੀਤੀ ਨਾਲ ਅਗਿਆਨੀ ਲੋਕ ਸੂਤਕ ਪਾਤਕ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਤਕ ਨਾ ਉਤਰੇ, ਕਿੰਤੂ-ਗਿਆਨੁ ਉਤਾਰੇ ਧੋਇ ।

੧੦ ਭੁਗਲੀ । ਐਸਾ ਕਰਮ, ਜਿਸ ਦੇ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਤਬਾਰ ਜਾਂਦਾ ਰਹੇ ।

ਨਾਨਕ ਹੰਸਾ ਆਦਮੀ ਬਧੇ ਜਮ ਪੁਰਿ ਜਾਹਿ ॥੨॥
 ਮ:੧ ॥ ਸਭੋ ਸੂਤਕੁ ਭਰਮੁ ਹੈ ਦੂਜੇ ਲਗੇ ਜਾਇ ॥
 ਜੰਮਣੁ ਮਰਣਾ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ਭਾਣੈ ਆਵੈ ਜਾਇ ॥
 ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਹੈ^੧ ਦਿਤੋਨੁ ਰਿਜਕੁ ਸੰਬਾਹਿ^੨ ॥
 ਨਾਨਕ ਜਿਨੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁਝਿਆ, ਤਿਨ੍ਹਾ ਸੂਤਕੁ ਨਾਹਿ ॥੩॥
 ਭਗਤ ਰਤਨਾਵਲੀ ਟੀਕਾ ੨੮ਵੀਂ ਪੌੜੀ ਦਾ

ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਤੇ ਭਾਈ ਨੰਦਾ ਤੇ ਭਾਈ ਪਿਰਾਗਾ ਪੰਜਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਆਏ ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ, 'ਜੀ ! ਅਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਐਸਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਈਐ ਜੋ ਅਸਾਂ ਨੂੰ ਫੇਰ ਕਰਤੱਤ^੩ ਕਰਨਾ ਭੁਛ ਨ ਰਹੇ।' ਬਚਨ ਹੋਇਆ—'ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਕੋਚ ਕੇ ਤੁਸਾਂ ਸ੍ਵਾਸ-ਸ੍ਵਾਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਭਜਨ ਕਰਨ ਤੇ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਤੇ ਵਿਰਤਿ ਬਾਹਰ ਆਵੇ ਤਿਸ ਸਮੇਂ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਵੀਚਾਰ ਕਰਨਾ।' ਤਾਂ ਓਹ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲੱਗੇ ਵਰਤਣ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਆ, 'ਤੁਸਾਂ ਨਿੱਤ ਨਿਮਿੱਤ ਕਰਮ ਛੱਡ ਦਿਤੇ ਹੈਨ ਤੁਸੀਂ ਭ੍ਰਸ਼ਟ ਹੋਏ ਹੋ।' ਤਾਂ ਓਨਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਕਹਿਆ, 'ਅਸਾਨੂੰ ਪੰਡਿਤਾਂ ਨੇ ਕਹਿਆ ਹੈ—ਜਿਸ ਦੇ ਘਰ ਸੂਤਕ ਕੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਕਰਮ ਲੇਖੇ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੇ^੪ ਸੋ ਅਸੀਂ ਜਿਸ ਦਿਨ ਦੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਹਾਂ ਅਗਿਆਨ ਸਾਭਾ ਮਿਰਤਕ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਗਿਆਨ ਅਸਾਡੇ ਘਰ ਜਨਮਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਰਮ ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।' ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਹਿਆ, 'ਸੂਤਕ ਤਾਂ ਥੋੜੇ ਦਿਨ ਹੋਂਦਾ ਹੈ' ਤਾਂ ਓਨ੍ਹਾਂ ਫੇਰ ਕਹਿਆ, 'ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਸ੍ਵਾਸ ਨਾਭ ਥੀ ਉਪਜਦਾ ਹੈ, ਸੋ ਜਨਮਦਾ ਹੈ; ਜੋ ਸ੍ਵਾਸ ਨਾਸਕਾ ਦੁਆਰਾ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸੋ ਮਰਦਾ ਹੈ। ਤੁਸਾਂ ਸ੍ਵਾਸ-ਸ੍ਵਾਸ ਨਾਮ ਦਾ ਆਧਾਰ ਰੱਖਣਾ, ਅਸਾਂ ਨੂੰ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੱਥ ਆਵਦਾ।' ਤਾਂ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਮਸ਼ਟ^੫ ਹੋ ਰਹੇ।

ਸੂਰਜ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦਾ ਪੂਜਨ

[੫੫] ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ, ਅਧਯਾਯ ੬

ਪਰਮ ਤੱਤ ਕੋ ਜਿਨ ਨ ਪਛਾਨਾ ॥ ਤਿਨ ਕਰਿ ਈਸਰ ਤਿਨ ਕਹੁ ਮਾਨਾ ॥
 ਕੇਤੇ ਸੂਰ ਚੰਦ ਕਹੁ ਮਾਨੈ ॥ ਅਗਨ ਹੋਤੁ ਕਈ ਪਵਨ ਪ੍ਰਮਾਨੈ ॥੧੦॥

- ੧ ਜਿਸ ਦੇ ਘਰ ਸੂਤਕ ਪਾਤਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਅੰਨ ਖਾਣਾ ਪਾਪ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਭਰਮ ਰਹ ਕੇ ਅਲੱਖੀ ਕਲਪ ਲੈਣੀ ਮਰਾ ਅਵਿਦਿਆ ਹੈ। ੨ ਜੋ ਰੋਜ਼ੀ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਜੋ ਵਸਤੂਆਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਖਾਨ ਪਾਨ ਯੋਗਜ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ।
 ੩ ਕਰਤੱਵਜ। ੪ ਇਸ ਕਹਿਣ ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸੂਤਕ ਪਾਤਕ ਦਾ ਭਰਮ ਰੱਖਦੇ ਸੇ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਠ ਪਰ ਲੱਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਲੱਕੜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਇਕ ਲੈ ਕੇ ਉਠ ਦੇ ਮਾਰ ਕੇ ਸਿੱਧਾ ਕਰ ਲਈਦਾ ਹੈ, ਤੈਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਮੰਨੇ ਹੋਏ ਸੂਤਕ ਪਾਤਕ ਦਾ ਮੰਤਰ ਸੁਣਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰੁਤਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ੫ ਚੁੱਪ, ਖਾਮੋਸ਼।

[੭੧੧] ਹਜ਼ਾਰੇ ਸਬਦ, ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਰੁਦ੍ਰ ਸੂਰਜ ਸਸਿ, ਤੇ ਬਸਿ ਕਾਲ ਸਬੈ ਹੈ ॥ (੧੦)

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੧

ਕੋਈ ਪੂਜੈ ਚੰਦੁ ਸੂਰੁ, ਕੋਈ ਧਰਤਿ ਅਕਾਸੁ ਮਨਾਵੈ।...

ਫੋਕਟਿ ਧਰਮੀ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਵੈ ॥੧੮॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੬

ਭਰਮ ਕਰਮ ਦਾ ਲੇਖੁ ਮੇਟਿ, ਲੇਖੁ ਅਲੇਖ ਵਿਸੇਖ ਬਣੇਦੇ।

ਜਗਮਗ ਜੋਤਿ ਉਦੋਤੁ ਕਰਿ, ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਨ ਲਖ ਪੁਜੇਦੇ^੧। (੭)

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਮਹ

ਈਂ ਦੋ ਆਲਮ ਜ਼ਰਰਹੇ ਅਜ ਨੂਰੇ ਓਸਤ।

ਮਿਹਰੋ ਮਾਹ ਮਸ਼ਮੂਲ-ਕਸੇ ਮਜ਼ਦੂਰੇ ਓਸਤ^੨ ॥੨੬॥

ਸੂਰਵੀਰ—ਸੂਰਵੀਰਤਾ

ਜੋ ਲੋਕ ਕਾਯਰਤਾ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦੇਂਦੇ ਅਤੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਬੌਤੂ ਨੂੰ ਪਿੱਠ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਅਰ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਕਾਰਾਂ ਉੱਤੇ ਫ਼ਤਹ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਸਨਮਾਨ ਯੋਗਯ ਸੂਰਵੀਰ ਹਨ।

[੮੬] ਵਾਰ ਸਿਰੀਰਾਗ ਮਹਲਾ ੩ (੧੧)

ਨਾਨਕ ਸੋ ਸੂਰਾ ਵਰੀਆਮੁ ਜਿਨਿ ਵਿਚਰੁ ਦੁਸਟੁ ਅਹੰਕਰਣੁ ਮਾਰਿਆ ॥

[੫੮੦] ਵਡਹੰਸੁ ਮਹਲਾ ੧ (ਅਲਾਹਣੀਆ ੨)

ਮਰਣੁ ਮੁਣਸਾਂ ਸੂਰਿਆ ਹਰੁ ਹੈ ਜੋ ਹੋਇ ਮਰਹਿ ਪਰਵਾਣੇ ॥੩॥

[੬੭੯] ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੩੫)

ਜਾ ਕਉ ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਲਾਗੋ ਇਸੁ ਜੁਗ ਮਹਿ, ਸੋ ਕਹੀਅਤ ਹੈ ਸੂਰਾ ॥

ਆਤਮ ਜਿਣੈ ਸਗਲ ਵਸਿ ਤਾ ਕੈ, ਜਾ ਕਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ॥੧॥

[੧੦੧੯] ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ (ਅੰਜੁਲੀਆ)

ਜੋ ਸੂਰਾ ਤਿਸ ਹੀ ਹੋਇ ਮਰਣਾ^੩ ॥ ਜੋ ਭਾਗੈ ਤਿਸੁ ਜੋਨੀ ਫਿਰਣਾ ॥

੧ ਜਾਗਤ ਜੋਤਿ (ਅਕਾਲ) ਨੂੰ ਅਰਾਧਦੇ ਹੋਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸੂਰਯ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨਵੱਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਦੇ ਰਿਆਸਤੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਅਥਵਾ-ਉਸ ਮਹਾਨ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿੱਚੋਂ ਵਸਾਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਲੱਖਾਂ ਚੰਦ ਅਤੇ ਸੂਰਯ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ।

੨ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਲੋਕ ਵਾਹਕੂਰੂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹਨ।

ਸੂਰਯ ਅਤੇ ਚੰਦਰਮਾ ਉਸ ਦੇ ਮਸ਼ਾਲਚੀ ਮਜ਼ਰ ਹਨ।

੩ ਉਸ ਦਾ ਹੀ ਮਰਨਾ ਸਫਲ ਹੈ, ਅਥਵਾ-ਉਸ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਮਰਨਾ ਹੈ।

[੧੧੦੫] (ਮਾਰੂ) ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ (੧੦)

ਗਗਨ ਦਮਾਮਾ ਬਾਜਿਓ, ਪਰਿਓ ਨੀਸਾਨੈ ਘਾਉ ॥

ਖੇਤੁ ਜੁ ਮਾਂਡਿਓ ਸੂਰਮਾ, ਅਬ ਜੁਝਨ ਕੋ ਦਾਉ ॥੧॥

ਸੂਰਾ ਸੋ ਪਹਿਚਾਨੀਐ, ਜੁ ਲਰੈ ਦੀਨ ਕੇ ਹੇਤ^੧ ॥

ਪੁਰਜਾ ਪੁਰਜਾ ਕਟਿ ਮਰੈ, ਕਬਹੂ ਨ ਛਾਡੈ ਖੇਤੁ ॥੨॥

[੧੧੮੦] ਬਸੰਤ ਮਹਲਾ ੫ (੨)

ਰਣੁ ਦੇਖਿ ਸੂਰੇ ਚਿਤ ਉਲਾਸ ॥

[੧੩੫੬] ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ ਮਹਲਾ ੫

ਸੈਨਾ ਸਾਧ ਸਮੂਹ ਸੂਰ ਅਜਿਤੰ, ਸੰਨਾਹੰ^੧ ਤਨਿ ਨਿਮ੍ਰਤਾਹ ॥ਆਵਧਹ^੨ ਗੁਣ ਗੋਬਿੰਦ ਰਮਣੰ, ਓਟ ਗੁਰ ਸਬਦ ਕਰ ਚਰਮਣਹ^੩ ॥ਆਰੂੜਤੇ ਅਸੁ ਰਥ ਨਾਗਹ^੪ ਬੁਝੰਤੇ ਪ੍ਰਭ ਮਾਰਗਹ ॥ਬਿਚਰਤੇ ਨਿਰਭਯੰ ਸਤੁ ਸੈਨਾ, ਧਾਯੰਤੇ^੫ ਗੋਪਾਲ ਬੀਰਤਨਹ ॥ਜਿਤਤੇ ਬਿਸੁ ਸੰਸਾਰਹ^੬, ਨਾਨਕ ਵਸੰ ਕਰੋਤਿ ਪੰਚ ਤਸਕਰਹ^੭ ॥੨੯॥

[੭੨] ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ, ਅਧਯਾਯ ੧੩

ਕਬਹੂੰ ਰਣ ਜੁਝਯੋ ਨਹੀ, ਕਛੁ ਦੇ ਜਸੁ ਨਹੀ ਲੀਨ ॥

ਗਾਂਢ ਬਸਤਿ ਜਾਨਯੋ ਨਹੀ, ਜਮ ਸੋ ਕਿਨ ਕਹਿ ਦੀਨ^੮? ॥੨੨॥

ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰਾਸਿ ੩, ਅੰਸੁ ੬੧

੧੦ ਧਰਮ ਬੀਰਤਾ ਜਿਸ ਨੇ ਧਾਰਾ। ਨਿਭੈ ਰਹਿਨ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਮਝਾਰਾ।

ਜੀਤਯੋ ਬੱਤੁ ਚਹਤਿ ਚਿਤ ਮਰਯੋ। ਮਰਤਿ^{੧੧} ਜਿ ਸੱਤਿ ਨਾਮ ਉਰ ਧਰਯੋ ॥੩੫॥

ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਤਿ ਪਰਮ ਗਤਿ ਸੋਇ। ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਪਾਪਨਿ ਖੋਇ।...

ਧਰਮ ਬਡੋ ਇਹ ਆਯੁਧਧਾਰੀ^{੧੨}। ਨਹਿ ਬੱਤੁਨ ਦਿਖਾਇ ਪਿਛਾਰੀ^{੧੩} ॥੩੬॥

ਦੋਨਹੁ ਲੋਕ ਸੂਰ ਤੁਜ ਤਰੈ। ਜੀਤਹਿ, ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਰਾਜ ਸੁ ਕਰੈ।

ਮਰੈ, ਸੂਰਗ ਕੇ ਸੁਖ ਕੋ ਪਾਵਹਿ। ਚਾਮੀਕਰ ਕੇ ਸਦਨ^{੧੪} ਬਸਾਵਹਿ ॥੪੦॥...

ਇਮ ਜਾਨਹੁ ਜੋਧਾ ਗਤਿ ਭਲੇ। ਸਮੁਖ ਰਹੇ ਤੇ ਸੁਭ ਪਦ ਮਿਲੇ ॥੪੧॥

੧ ਪਰਉਪਕਾਰ ਵਾਸਤੇ ਦੀਨ ਰਖਿਆ ਲਈ ਅਰ ਧਰਮ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਹਿਤ।

੨ ਕਵਚ, ਬਖਤਰ। ੩ ਆਯੁਧ, ਸ਼ਸਤ੍ਰ। ੪ ਚਾਲ। ੫ ਹਸਤੀ, ਹਾਥੀ।

੬ ਹਮਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ੭ ਪਰਿਣਾਮੀ ਜਗਤ, ਨਾਪਾਯਦਾਰ ਦੁਨੀਆਂ।

੮ ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ।

੯ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਯੋਧਾ ਅਤੇ ਦਾਨੀ ਹੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਕਾਇਰ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਪਨ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ।

੧੦ ਸ਼ਸਤ੍ਰਧਾਰੀ 'ਕਾਲੇਸੀ' ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼।

੧੧ ਮਰਨ ਵੇਲੇ। ੧੨ ਸ਼ਸਤਰ-ਧਾਰੀ ਦਾ। ੧੩ ਪਿੱਠ। ੧੪ ਸੁਵਰਣ ਦੇ ਮੰਦਿਰ।

ਰਾਸਿ ੩, ਅੰਸੂ ੬੨

ਸੰਕਟਿ ਦੇਹਿ ਗਰੀਬਨਿ ਜੋਇ । ਤਿਹ ਸੋ ਲਰਹੁ, ਧਰਮ ਬਹੁ ਹੋਇ ।
ਜਿਸ ਕੋ ਲੁਣ ਖਾਇ, ਤਿਸ ਹੇਤੁ । ਪੀਠ ਨ ਦੀਜਹਿ ਜਬਿ ਰਣ ਖੇਤ ॥੪੧॥

[ਨਮਕ ਹਲਾਲ]

ਸ੍ਰਾਮੀ ਥਾਰਜ ਹਿਤ ਦੇ ਪ੍ਰਾਨ । ਦੋਨਹੁ ਲੋਕਨਿ ਸੁਜਸੁ ਮਹਾਨ ।
ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੋ ਸਿਮਰਨ ਧਰੇ । ਬਿਜੈ ਨਹੈ, ਮੁਖ ਉੱਜਲ ਕਰੇ ॥੪੨॥

ਰੁਤ ੨, ਅੰਸੂ ੩੨

ਪਰਨ ਮੰਚ ਪਰ ਮਰਨ ਹੁਇ ਭਟ ਕੋ ਨਹਿ ਨੀਕੋ ।
ਦੁਰਲਭ ਪਾਵਨ ਸੁਰਗ ਕੋ ਨਹਿ ਜਸੁ ਕੋ ਟੀਕੋ ॥੭॥...
ਹਲਤ ਬਿਖੈ ਜਗ ਰਾਜ ਲਿਹੁ ਰਹਿਨੀ ਨਿਤ ਰਾਖਹੁ ।
ਗੁਰਮੁਖ ਧਰਮ^੧ ਨ ਛੋਰੀਅਹਿ ਉਰ ਮਹਿ ਅਭਿਲਾਖਹੁ । (੨੩)

ਸੇਵਕ

[੨੮] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੩ (੬)

ਸੋ ਸੇਵਕੁ ਹਰਿ ਆਖੀਐ ਜੋ ਹਰਿ ਰਾਖੇ ਉਰਿ ਧਾਰਿ ॥
ਮਨੁ ਤਨੁ ਸਉਪੇ ਆਗੈ ਧਰੇ, ਹਉਮੈ ਵਿਚਹੁ ਮਾਰਿ ॥

[੫੧] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੫ (੯੬)

ਮਾਨ ਅਭਿਮਾਨ ਮੰਧੇ, ਸੋ ਸੇਵਕੁ ਨਾਹੀ ॥
ਤਤ ਸਮਦਰਸੀ^੨ ਸੰਤਹੁ ! ਕੋਈ ਕੋਟਿ ਮੰਧਾਹੀ ॥੨॥

[੧੦੧] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫ (੨੫)

ਓਤਿ ਪੋਤਿ ਸੇਵਕ ਸੰਗਿ ਰਾਤਾ ॥ ਪ੍ਰਭ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲੇ ਸੇਵਕ ਸੁਖਦਾਤਾ ॥
ਪਾਣੀ ਪਖਾ ਪੀਸਉ, ਸੇਵਕ ਕੈ; ਠਾਕੁਰ ਹੀ ਕਾ ਆਹਰੁ^੪ ਜੀਉ ॥੧॥
ਥਾਟਿ ਸਿਲਕ^੩ ਪ੍ਰਤਿ ਸੇਵਾ ਲਾਇਆ ॥
ਹੁਕਮੁ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਸੇਵਕ ਮਨਿ ਭਾਇਆ ॥
ਸੋਈ ਕਮਾਵੈ ਜੋ ਸਾਹਿਬ ਭਾਵੈ, ਸੇਵਕੁ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਮਾਹਰੁ^੫ ਜੀਉ ॥੨॥
ਤੂੰ ਦਾਤਾ ਠਾਕੁਰੁ ਸਭ ਬਿਧਿ ਜਾਨਹਿ ॥ ਠਾਕੁਰ ਕੇ ਸੇਵਕ ਹਰਿ ਰੰਗ ਮਾਣਹਿ ॥

੧ ਆਡਤ ਨਾਮਕ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਕੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ।

੨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਕੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ।

੩ ਸਿੱਖ ਧਰਮ, ਖਾਲਿਸ ਮਤ । ੪ ਤੌਰ ਅਤੇ ਸਮਵਿਧਾ ।

੫ ਸੇਵਾ ਦਾ ਡਿਕਰ ।

੬ ਲੋਕ ਨਾਸ, ਕੁਲ ਖਾਨ, ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ ਦੀ ਉਚ ਨੀਚਤਾ ਆਦਿਕ ਬੰਧਨ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ।

੭ ਵਿਵਹਾਰ ਅਤੇ ਆਤਮ-ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਗਿਆਤਾ ।

ਜੋ ਕਿਛੁ ਠਾਕੁਰ ਕਾ, ਸੋ ਸੇਵਕ ਕਾ, ਸੇਵਕੁ ਠਾਕੁਰ ਹੀ ਸੰਗਿ ਜਾਹਰੁ ਜੀਉ ॥੩॥
ਅਪੁਨੈ ਠਾਕੁਰਿ ਜੋ ਪਹਿਰਾਇਆ ॥ ਬਹੁਰਿ ਨ ਲੇਖਾ ਪੁਛਿ ਬੁਲਾਇਆ ॥
ਤਿਸੁ ਸੇਵਕ ਕੈ ਨਾਨਕ ਕੁਰਬਾਣੀ, ਸੋ ਗਹਿਰ ਗਭੀਰਾ ਗਉਹਰੁ^੧ ਜੀਉ ॥੪॥

[੧੬੬] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੪ (੪੬)

ਜੇ ਰਾਜਿ ਬਹਾਲੇ ਤਾ ਹਰਿ ਗੁਲਾਮੁ, ਘਾਸੀ ਕਉ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਕਢਾਈ^੨ ॥
ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਹਰਿ ਕਾ ਦਾਸੁ ਹੈ, ਹਰਿ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ॥੪॥

[੨੭੪] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ ੫ (੯)

ਜਿਸ ਕੈ ਮਨਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਨਿਵਾਸੁ ॥ ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਤਿ ਰਾਮਦਾਸੁ^੩ ॥
ਆਤਮ ਰਾਮੁ ਤਿਸੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ ॥

ਦਾਸ ਦਸੰਤਣ ਭਾਇ^੪ ਤਿਨਿ ਪਾਇਆ ॥

ਸਦਾ ਨਿਕਟਿ ਨਿਕਟਿ ਹਰਿ ਜਾਨੁ ॥ ਸੋ ਦਾਸੁ ਦਰਗਹ ਪਰਵਾਨੁ ॥...
ਸਗਲ ਸੰਗਿ ਆਤਮ^੫ ਉਦਾਸੁ ॥ ਐਸੀ ਜੁਗਤਿ^੬ ਨਾਨਕ ਰਾਮਦਾਸੁ ॥੬॥

[੨੮੬] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ, ਮਹਲਾ ੫ (੧੮)

ਗੁਰ ਕੈ ਗ੍ਰਿਹਿ ਸੇਵਕੁ ਜੋ ਰਹੈ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਆਗਿਆ ਮਨ ਮਹਿ ਸਹੈ ॥
ਆਪਸ ਕਉ ਕਰਿ ਕਛੁ ਨ ਜਨਾਵੈ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਰਿਦੈ ਸਦ ਧਿਆਵੈ ॥
ਮਨੁ ਬੇਰੈ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਪਾਸਿ ॥ ਤਿਸੁ ਸੇਵਕ ਕੈ ਕਾਰਜ ਰਾਸਿ ॥
ਸੇਵਾ ਕਰਤ ਹੋਇ ਨਿਹਕਾਮੀ ॥ ਤਿਸ ਕਉ ਹੋਤ ਪਰਾਪਤਿ ਸੁਆਮੀ ॥

[੨੯੨] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ ੫ (੨੨)

ਸੇਵਕ ਕਉ ਸੇਵਾ ਬਨਿ ਆਈ ॥ ਹੁਕਮੁ ਬੁਝਿ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਈ ॥

[੧੦੦੦] ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ (੫)

ਮਾਨ ਮੋਹ ਅਰੁ ਲੋਭ ਵਿਕਾਰਾ ਬੀਓ^੧ ਚੀਤਿ ਨ ਘਾਲਿਓ ॥
ਨਾਮ ਰਤਨੁ ਗੁਣਾ ਹਰਿ ਬਣਜੇ ਲਾਇ ਵਖਰੁ ਲੈ ਚਾਲਿਓ ॥੧॥
ਸੇਵਕ ਕੀ ਓੜਕਿ ਨਿਬਹੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥
ਜੀਵਤ ਸਾਹਿਬੁ ਸੇਵਿਓ ਅਪਨਾ, ਚਲਤੇ ਰਾਖਿਓ ਚੀਤਿ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਜੈਸੀ ਆਗਿਆ ਕੀਨੀ ਠਾਕੁਰਿ ਤਿਸ ਤੇ ਮੁਖੁ ਨਹੀ ਮੋਰਿਓ ॥
ਸਹਜੁ ਅਨੰਦੁ ਰਖਿਓ ਗ੍ਰਿਹੁ ਭੀਤਰਿ, ਉਠਿ ਉਆਹੁ ਕਉ ਦਉਰਿਓ ॥੨॥
ਆਗਿਆ ਮਹਿ ਭੂਖ ਸੋਈ ਕਰਿ ਸੁਖਾ, ਸੋਗ ਹਰਖ ਨਹੀ ਜਾਨਿਓ ॥
ਜੋ ਜੋ ਹੁਕਮੁ ਭਾਇਓ ਸਾਹਿਬ ਕਾ, ਸੋ ਮਾਥੈ ਲੇ ਮਾਨਿਓ ॥੩॥
ਭਾਇਓ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਠਾਕੁਰੁ ਸੇਵਕ ਕਉ ਸਵਰੇ ਹਲਤ ਪਲਾਤਾ ॥

੧ ਉਹ ਗਹਿਰ ਗਭੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਮੋਤੀ ਹੈ ।

੨ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਘਾਹ ਖੋਤਣ ਵਾਲਾ ਬਣਾਵੇ, ਤਦ ਭੀ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹੋਂ ਹਰਿ ਨਾਮ ਕਢਾਈ ।

੩ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦਾ ਸੱਚਾ ਸੇਵਕ । ੪ ਦਾਸਾਨ, ਦਾਸਤੁ ਭਾਵ ।

੫ ਮਨ । ੬ ਗੀਤੀ, ਗਹਿਣੀ । ੭ ਵਾਹਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ।

ਧੰਨੁ ਸੇਵਕੁ, ਸਫਲੁ ਓਹੁ ਆਇਆ, ਜਿਨਿ ਨਾਨਕ ਖਸਮੁ ਪਛਾਤਾ ॥੪॥

[੧੨੧੩] ਸਾਰੰਗ ਮਹਲਾ ੫ (੪੬)

ਇਹੁ ਤਨੁ ਤੁਮਰਾ ਸਭੁ ਗ੍ਰਿਹੁ ਧਨੁ ਤੁਮਰਾ, ਹੀਉ ਕੀਓ ਕੁਰਬਾਨਾ ॥੧॥

ਕੋਟਿ ਲਾਖ ਰਾਜ ਸੁਖ ਪਾਏ ਇਕ ਨਿਮਖ ਪੇਖਿ ਦ੍ਰਿਸਟਾਨਾ ॥

ਜਉ ਕਹਹੁ ਮੁਖਹੁ—‘ਸੇਵਕ, ਇਹ ਬੈਸੀਐ’—ਸੁਖ ਨਾਨਕ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਨਾ ॥੨॥

[੧੨੪੭] ਸਲੋਕ ਮ: ੩, ਵਾਰ ਸਾਰੰਗ (੨੭)

ਨਾਨਕ ਸੇਵਕੁ ਸੋਈ ਆਖੀਐ ਜੋ ਸਿਰੁ ਧਰੇ ਉਤਾਰਿ ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਭਾਣਾ ਮੰਨਿ ਲਏ, ਸਬਦੁ ਰਖੇ ਉਰ ਧਾਰਿ ॥੧॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੩

ਮੁਰਦਾ^੧ ਹੋਇ ਮੁਰੀਦੁ, ਨ ਗਲੀ ਹੋਵਣਾ।

ਸਾਬਰੁ ਸਿਦਕਿ ਸਹੀਦੁ^੨, ਭਰਮ ਭਉ ਖੋਵਣਾ।

ਗੋਲਾ ਮੁਲ ਖਰੀਦੁ ਕਾਰੇ ਜੋਵਣਾ।

ਨਾ ਤਿਸੁ ਭੂਖ ਨ ਨੀਦ, ਨ ਖਾਣਾ ਸੋਵਣਾ^੩।

ਪੀਹਣਿ ਹੋਇ ਜਦੀਦ^੪ ਪਾਣੀ ਢੋਵਣਾ।

ਪਖੇ ਦੀ ਤਾਗੀਦ, ਪਗ ਮਲਿ ਧੋਵਣਾ।

ਸੇਵਕ ਹੋਇ ਸੰਜੀਦੁ^੫, ਨ ਹਸਣੁ ਹੋਵਣਾ।

ਦਰ ਦਰਵੇਸ ਰਸੀਦੁ, ਪਿਰਮ ਰਸੁ ਭੋਵਣਾ।

ਚੰਦ ਮੁਮਾਰਖਿ ਈਦ ਪੁਰਿ ਖਲੋਵਣਾ^੬ ॥੧੮॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੮

ਉਤਮ ਮਧਮ ਨੀਚ ਲਖ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਨੀਚਹੁ ਨੀਚ ਸਦਾਏ।

ਪੈਰੀ ਪੈ ਪਾਖਾਕੁ ਹੋਇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗੁਰਸਿਖੁ ਆਪੁ ਗਵਾਏ।

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਭਉ ਭਾਉ ਕਰਿ, ਸੇਵਕ ਸੇਵਾ ਕਾਰ ਕਮਾਏ।

ਮਿਠਾ ਬੋਲਣ ਨਿਵ ਚਲਣੁ, ਹਥਹੁ ਦੇ ਕੈ ਭਲਾ ਮਨਾਏ।

ਸਬਦਿ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵ ਲੀਣੁ ਹੋਇ, ਦਰਗਹੁ ਮਾਣ ਨਿਮਾਣਾ ਪਾਏ।

ਚਲਣੁ ਜਾਣਿ ਅਜਾਣੁ ਹੋਇ, ਆਸਾ ਵਿਚਿ ਨਿਰਾਸੁ ਵਲਾਏ...॥੨੪॥

੧ ਜੈਸੇ ਸੇਵਕ ਦਾ ਧਰਮ ਸਵਾਮੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਤੈਸੇ ਸੇਵਕ ਦਾ ਮਾਨ ਅਰ ਧੋਗ ਖੋਮ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਸਵਾਮੀ ਦਾ ਪਰਮ ਧਰਮ ਹੈ।

੨ ਮੁਰਦੇ ਤੋਂ ਭਾਵ ਆਪਾ ਖੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਤਾਈਂ ਵਾਹਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣਾ ਹੈ।

੩ ਸੇਵਕ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਸਿਫਤਾਂ ਹੋਣ—ਸਬਰ, ਸਿਦਕ ਅਤੇ ਸਹਾਦਤ।

੪ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੇਵਾ ਪਰਾਯਣ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਾਲਨ-ਪੋਸ਼ਣ ਦਾ ਧਿਆਨ ਭੀ ਛੱਡ ਦੇਣਾ।

੫ ਨਿੱਤ ਨਵਾਂ ਪੀਹਣ। ੬ ਸੰਜੀਦਾ, ਗੰਭੀਰ, ਹੋਫਾਪਨ ਰਹਿਤ।

੭ ਜੋ ਸੇਵਕੀ ਦੇ ਪੂਰੇ ਦਰਜੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਈਦ ਦੇ ਚੰਦ ਵਾਂਗ ਮੁਮਾਰਕ ਹੈ।

ਜਿੰਦਗੀ ਨਾਮਹ

ਤਾ ਤਵਾਨੀ ਬੰਦਹ ਬੈ ਸਾਹਿਬ ਮਬਾਬ।

ਬੰਦਹ ਰਾ ਜੁਬ ਬੰਦਗੀ ਨ ਬਵੱਦ ਤਲਾਬ^੧ ॥੪੮੧॥

ਸੇਵਕ ਦੀ ਸਹਾਯਤਾ

[੪੦੩] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ (੧੨੯)

ਅਪੁਨੇ ਸੇਵਕ ਕੀ ਆਪੇ ਰਾਖੈ, ਆਪੇ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵੈ ॥

ਜਹ ਜਹ ਕਾਜ ਕਿਰਤਿ ਸੇਵਕ ਕੀ, ਤਹਾ ਤਹਾ ਉਠਿ ਧਾਵੈ ॥੧॥

ਸੇਵਕ ਕਉ ਨਿਕਟੀ ਹੋਇ ਦਿਖਾਵੈ ॥

ਜੈ ਜੈ ਕਹੈ ਠਾਕੁਰ ਪਹਿ ਸੇਵਕੁ, ਤਤਕਾਲ ਹੋਇ ਆਵੈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸੁ ਸੇਵਕ ਕੈ ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਜੈ ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵੈ ॥

ਤਿਸ ਕੀ ਸੋਇ ਸੁਣੀ^੨ ਮਨੁ ਹਰਿਆ, ਤਿਸੁ ਨਾਨਕ ਪਰਸਾਇ ਆਵੈ ॥੨॥

ਸੇਵਕ ਦੀ ਸੁਆਮੀ ਨਾਲ ਅਭੇਦਤਾ

[੧੦੭੬] ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੫ (੫)

ਹਰਿ ਕਾ ਸੇਵਕੁ ਸੈ ਹਰਿ ਜੇਹਾ ॥ ਭੇਦੁ ਨ ਜਾਣਹੁ ਮਾਣਸ ਦੇਹਾ ॥

ਜਿਉ ਜਲ ਤਰੰਗ ਉਠਹਿ ਬਹੁ ਭਾਤੀ ਫਿਰਿ ਸਲਲੈ ਸਲਲ ਸਮਾਇਦਾ ॥੮॥

[੧੨੦੯] ਸਾਰਗ ਮਹਲਾ ੫ (੨੭)

ਕਾਟੇ ਅਗਿਆਨ ਤਿਮਰ^੩, ਨਿਰਮਲੀਆ, ਬੁਧਿ ਬਿਗਾਸ ਬਿਬੇਕ^੪ ॥

ਜਿਉ ਜਲ ਤਰੰਗ ਵੇਨੁ ਜਲ ਹੋਈ ਹੈ, ਸੇਵਕ ਠਾਕੁਰ ਭਏ ਏਕਾ ॥੧॥

[੧੪੨੮] ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੯

ਹਰਿ ਜਨ ਹਰਿ ਅੰਤਰੁ ਨਹੀ ਨਾਨਕ ਸਾਈ ਮਾਨੁ ॥੨੯॥

[੫੯] ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ, ਅਧਯਾਯ ੬

ਹਰਿ, ਹਰਿ ਜਨ^੫ ਦੁਈ ਏਕ ਹੋ ਬਿਬ ਬਿਚਾਰ ਕਛੁ ਨਾਹਿ ॥

ਜਲ ਤੇ ਉਪਜ ਤਰੰਗ ਜਿਉ ਜਲ ਹੀ ਬਿਖੈ ਸਮਾਹਿ ॥੬੦॥

੧ ਵਾਹ ਲੱਗਦੀ ਸੇਵਕ ਬਣ, ਸਵਾਮੀ ਨਾ ਬਣ।

ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਛੁਟ ਹੋਰ ਅਭਿਲਾਖਾ ਨਹੀਂ ਬਰਨੀ ਲੋੜੀਏ।

੨ ਸੁਯਸ਼ ਸੁਣ ਕੇ। ੩ ਅਗਿਆਨ ਰੂਪ ਅੰਧੇਰਾ।

੪ ਬਿਬੇਕ ਬੁਧਿ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ।

੫ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਜਾਤਿ-ਅਭਿਮਾਨੀਆਂ ਦੇ ਮੰਨੇ ਹੋਏ ਅਫ਼ਤ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਨਾਮ 'ਹਰਿਜਨ' ਸੰਕੇਤ ਬਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਲਿਖਣ ਢੇਲਣ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, [ਹਰਿਜਨ] ਪਰ ਇਥੇ ਹਰਿਜਨ ਤੋਂ ਤਾਰਕ ਬਰਤਾਰ ਦਾ ਸੇਵਕ (ਹਰਿ ਤਗਤ) ਹੈ।

ਸੇਵਾ (ਟਹਲ)

ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉੱਚ ਭਾਵ ਹੈ, ਜੋ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਮੱਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਵੇਖੀਦਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੁ ਦਾ ਸੇਵਕ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਯਥਾ :—

[੮੮੭] ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੬)

ਜੇ ਜੇ ਕੀਨੇ ਹਮ ਤਿਸ ਕੇ ਦਾਸ ॥ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਕੇ ਸਗਲ ਨਿਵਾਸ ॥
ਨਾ ਕੇ ਦੂਤ ਨਹੀ ਬੈਰਾਈ ॥ ਗਲਿ ਮਿਲਿ ਚਾਲੇ ਏਕੇ ਭਾਈ ॥੩॥

[੨੬] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧ (੩੩)

ਵਿਚਿ ਦੁਨੀਆ ਸੇਵ ਕਮਾਈਐ ॥ ਤਾ ਦਰਗਹ ਬੈਸਣੁ ਪਾਈਐ ॥

[੭੩] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੈ ਪਾਇ ਮਨਾਈ)

ਮੈ ਬਧੀ ਸਚੁ ਧਰਮ ਸਾਲ ਹੈ ॥ ਗੁਰਸਿਖਾ ਲਹਦਾ ਭਾਲਿ ਕੈ ॥
ਪੈਰ ਧੋਵਾ ਪਖਾ ਫੇਰਦਾ, ਤਿਸੁ ਨਿਵਿ ਨਿਵਿ ਲਗਾ ਪਾਇ ਜੀਉ ॥੧੦॥

[੧੦੨] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫ (੨੭)

ਤਿਸੁ ਚਰਣ ਪਖਾਲੀ ਜੋ ਤੇਰੇ ਮਾਰਗਿ ਚਾਲੇ ॥
ਨੈਨ ਨਿਹਾਲੀ^੧ ਤਿਸੁ ਪੁਰਖ ਦਇਆਲੇ ॥
ਮਨੁ ਦੇਵਾ ਤਿਸੁ ਅਪੁਨੇ ਸਾਜਨ, ਜਿਨਿ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਲਾਧੇ ਜੀਉ ॥੨॥

[੧੭੨] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੪ (੬੪)

ਹਮ ਮਲਿ ਮਲਿ ਧੋਵਹ ਪਾਵ ਗੁਰੂ ਕੇ, ਜੋ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਸੁਨਾਵੈ ॥੨॥

[੨੫੫] ਗਉੜੀ ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ ਮਹਲਾ ੫, ਪਉੜੀ (੨੭)

ਟਹਲ ਮਹਲ^੨ ਤਾ ਕਉ ਮਿਲੈ ਜਾ ਕਉ ਸਾਧ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ॥
ਸਾਧੁ ਸੰਗਤਿ ਤਉ ਬਸੈ ਜਉ ਆਪਨ ਹੋਹਿ ਦਇਆਲ ॥

[੨੬੬] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ ੫ (੩)

ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ^੩ ਜੇ ਕੋ ਮਾਗੈ ॥ ਸਾਧ ਜਨਾ ਕੀ ਸੇਵਾ ਲਾਗੈ ॥

[੩੫੪] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧ (੧੯)

ਜੇਤੇ ਜੀਅ ਤੇਤੇ ਸਭਿ ਤੇਰੇ, ਵਿਣੁ ਸੇਵਾ ਫਲੁ ਕਿਸੈ ਨਾਹੀ ॥

੧ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤ੍ਰ ਲਈ ਕੇਵਲ ਬਰਤਾਰ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਸੇਵਾ ਵਾਸਤੇ, ਸੁਾਰਥ ਰਹਿਤ-ਬਾਲਾ। ੨ ਦੇਖਾ। ੩ ਅਧਿਕਾਰ, ਪਦਵੀ, ਹੁਤਬਾ।

੪ [ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ] ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖ,। ਅਰਥਾਤ—

(੧) ਧਾਰਨ ਯੋਗਤ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ, ਜੋ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹਨ।

(੨) ਸੰਪਦਾ ਵਿਭੂਤਿ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਸੁਖ ਨਾਲ ਬੀਤੇ।

(੩) ਕਾਮਨਾ ਦੀ ਪੂਰਣਤਾ। (੪) ਅਭਿਆਸ ਬੰਧਨਾ ਅਤੇ ਕ੍ਰਮ-ਜਾਲ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ।

[੪੬੭] ਮਹਲਾ ੧, ਵਾਰ ਆਸਾ, ਪਉੜੀ (੨੭)

ਸੇਵ ਕੀਤੀ ਸੰਤਖੀਈ ਜਿਨੀ ਸਚੇ ਸਚੁ ਧਿਆਇਆ ॥
ਓਨੀ ਮੰਦੈ ਪੈਰੁ ਨ ਰਖਿਓ, ਕਰਿ ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ^੧ ਧਰਮੁ ਕਮਾਇਆ ॥

[੫੦੦] ਗੁਜਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੨੦)

ਕੇਸ ਸੀਗਿ ਦਾਸ ਪਗ ਝਾਰਉ ਇਹੈ ਮਨੋਰਥ ਮੋਰ ॥੧॥

[੫੩੩] ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੨੬)

ਪ੍ਰਭ ! ਇਹੈ ਮਨੋਰਥੁ ਮੋਰਾ ॥

ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ ਦਇਆਲ ਮੋਹਿ ਦੀਜੈ ਕਰਿ ਸੰਤਨ ਕਾ ਚੇਰਾ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਪ੍ਰਾਤਹਕਾਲ ਲਾਗਉ ਜਨ ਚਰਨੀ, ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ ਦਰਸੁ ਪਾਵਉ ॥
ਤਨੁ ਮਨੁ ਅਰਪਿ ਕਰਉ ਜਨ ਸੇਵਾ, ਰਸਨਾ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਵਉ ॥੧॥

[੫੧੮] ਵਾਰ ਗੁਜਰੀ ੨, ਪਉੜੀ (੩)

ਕਮਾਵਾ ਤਿਨ ਕੀ ਕਾਰ ਸਰੀਰੁ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਹੋਇ ॥

ਪਖਾ ਪਾਣੀ ਪੀਸਿ ਬਿਗਸਾ ਪੈਰ ਧੋਇ ॥

[੬੪੭] ਸਲੋਕੁ ਮ: ੩, ਵਾਰ ਸੋਰਠਿ (੧੪)

ਹਸਤੀ ਸਿਰਿ ਜਿਉ ਅੰਕਸੁ ਹੈ, ਅਹਰਣਿ ਜਿਉ ਸਿਰੁ ਦੇਇ ॥
ਮਨੁ ਤਨੁ ਆਗੈ ਰਾਖਿ ਕੈ ਉਭੀ^੧ ਸੇਵ ਕਰੇਇ ॥
ਇਉ ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਪੁ ਨਿਵਾਰੀਐ, ਸਤੁ ਰਾਜੁ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕਾ ਲੇਇ ॥

[੭੪੫] ਸੁਹੀ ਮਹਲਾ ੫ (੪੨)

ਹਰਿ ਕਾ ਸੰਤੁ ਪਰਾਨ ਧਨ ਤਿਸ ਕਾ ਪਨਿਹਾਰਾ ॥
ਭਾਈ ਮੀਤ ਸੁਤ ਸਗਲ ਤੇ ਜੀਅਹੂੰ ਤੇ ਪਿਆਰਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਕੇਸਾ ਕਾ ਕਰਿ ਬੀਜਨਾ^੨ ਸੰਤ ਚਉਰੁ ਢੁਲਾਵਉ ॥
ਸੀਸੁ ਨਿਹਾਰਉ ਚਰਣ ਤਲਿ, ਧੂਰਿ ਮੁਖਿ ਲਾਵਉ ॥੧॥
ਮਿਸਟ ਬਚਨ ਬੇਨਤੀ ਕਰਉ ਦੀਨ ਕੀ ਨਿਆਈ ॥
ਤਜਿ ਅਭਿਮਾਨੁ ਸਰਣੀ ਪਰਉ ਹਰਿ ਗੁਣ ਨਿਧਿ ਪਾਈ ॥੨॥
ਅਵਲੋਕਨ ਪੁਨਹ ਪੁਨਹ ਕਰਉ ਜਨ ਕਾ ਦਰਸਾਰੁ ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਮਨ ਮਹਿ ਸਿੰਚਉ ਬੰਦਉ ਬਾਰ ਬਾਰ ॥੩॥
ਚਿਤਵਉ ਮਨਿ ਆਸਾ ਕਰਉ ਜਨ ਕਾ ਸੰਗੁ ਮਾਗਉ ॥
ਨਾਨਕ ਕਉ ਪ੍ਰਭ ਦਇਆ ਕਰਿ, ਦਾਸ ਚਰਣੀ ਲਾਗਉ ॥੪॥

੧ ਸ਼ੇਖਰ, ਚੰਗਾ ।

੨ ਸਰ ਤੋ ਉੱਤਮ, ਪੂਰਨ, ਸਾਵਧਾਨਤਾ ਸਹਿਤ । ੩ ਪੱਖਾ, ਵਕਜਨ ।

[੭੪੯] ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ (੫੪)

ਭਾਗਠਝੇ^੧ ਹਰਿ ਸੰਤ ਤੁਮਾਰੇ ਜਿਨ੍ਹ ਘਰਿ ਧਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮਾ ॥
 ਪਰਵਾਣੁ ਗਣੀ ਮੇਈ ਇਹ ਆਏ ਸਫਲ ਤਿਨਾ ਕੇ ਕਾਮਾ ॥੧॥
 ਮੇਰੇ ਰਾਮ, ਹਰਿ ਜਨ ਕੈ ਹਉ ਬਲਿ ਜਾਈ ॥
 ਕੇਸਾ ਕਾ ਕਰਿ ਚਵਰੁ ਢੁਲਾਵਾ ਚਰਣ ਪੁਤਿ ਮੁਖਿ ਲਾਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਹਰੁ ਮਹਿ ਨਾਹੀ ਜਨ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਆਏ ॥
 ਜੀਅ ਦਾਨੁ ਦੇ ਭਗਤੀ ਲਾਇਨਿ ਹਰਿ ਸਿਉ ਲੈਨਿ ਮਿਲਾਏ ॥੨॥
 ਸਚਾ ਅਮਰੁ ਸਚੀ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਸਚੇ ਸੇਤੀ ਰਾਤੇ ॥
 ਸਚਾ ਸੁਖੁ ਸਚੀ ਵਡਿਆਈ ਜਿਸ ਕੇ ਸੇ ਤਿਨਿ ਜਾਤੇ ॥੩॥
 ਪਖਾ ਫੇਰੀ ਪਾਣੀ ਦੋਵਾ ਹਰਿ ਜਨ ਕੈ ਪੀਸਣੁ ਪੀਸਿ ਕਮਾਵਾ ॥
 ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਤ ਪਾਸਿ ਬੇਨਤੀ, ਤੇਰੇ ਜਨ ਦੇਖਣੁ ਪਾਵਾ ॥੪॥

[੭੮੭] ਵਾਰ ਸੂਹੀ (੭)

ਮ:੨ ॥ ਬਧਾ ਚਟੀ ਜੋ ਭਰੇ ਨਾ ਗੁਣੁ ਨਾ ਉਪਕਾਰੁ^੨ ॥
 ਸੇਤੀ ਖੁਸੀ ਸਵਾਰੀਐ, ਨਾਨਕ ਕਾਰਜੁ ਸਾਰੁ ॥੩॥

[੮੧੦] ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ (੪੧)

ਟਹਲ ਕਰਉ ਤੇਰੇ ਦਾਸ ਕੀ, ਪਗ ਝਾਰਉ ਬਾਲ ॥
 ਮਸਤਕੁ ਅਪਨਾ ਭੇਟ ਦੇਉ ਗੁਨ ਸੁਨਉ ਰਸਾਲ ॥੧॥

[੮੧੩] ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ (੫੧)

ਜਲੁ ਢੋਵਉ ਇਹ ਸੀਸ ਕਰਿ, ਕਰ ਪਗ ਪਖਲਾਵਉ^੩ ॥
 ਬਾਰਿ ਜਾਉ ਲਖ ਬੇਰੀਆ ਦਗੁ ਪੇਖਿ ਜੀਵਾਵਉ ॥੧॥
 ਕਰਉ ਮਨੋਰਥ ਮਨੈ ਮਾਹਿ ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਭ ਤੇ ਪਾਵਉ ॥
 ਦੇਉ ਸੁਹਨੀ^੪ ਸਾਧ ਕੈ ਬੀਜਨੁ^੫ ਦੋਲਾਵਉ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਘੁਣ ਸੰਤ ਬੋਲਤੇ ਸੁਣਿ ਮਨਹਿ ਪੀਲਾਵਉ ॥
 ਉਆ ਰਸ ਮਹਿ ਸਾਂਤਿ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਹੋਇ, ਬਿਖੈ ਜਲਨਿ ਭੁਝਾਵਉ ॥੨॥
 ਜਬ ਭਗਤਿ^੬ ਕਰਹਿ ਸੰਤ ਮੰਡਲੀ ਤਿਨ੍ਹ ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਗਾਵਉ ॥
 ਕਰਉ ਨਮਸਕਾਰ ਭਗਤ ਜਨ, ਧੁਰਿ ਮੁਖਿ ਲਾਵਉ ॥੩॥
 ਉਠਤ ਬੈਠਤ ਜਪਉ ਨਾਮੁ ਇਹੁ ਕਰਮੁ ਕਮਾਵਉ ॥

੧ ਧਨਵਾਨ ।

੨ ਹਾਕਮ ਦਾ ਬੋਧਾ ਜੋ ਚੋਟੀ ਭਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਪਕਾਰ ਅਤੇ ਗੁਣ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਗਿਣੀ ਜਾਂਦੀ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਸ਼ਰਮ, ਡਰ ਅਰਥਾਤ ਭਰਮ ਹੋ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪੁਰਣ ਵਲ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ ।

੩ ਪੁਆਵਾ ।

੪ ਬੁਹਾਰੀ, ਝਾੜੂ ।

੫ ਬਜਜਨ, ਪੰਥ ।

੬ ਕੀਰਤਨ ।

ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਬੇਨਤੀ, ਹਰਿ ਸਰਨਿ ਸਮਾਵਉ ॥੪॥

[੮੬੧] ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੪ (੫)

ਨਿਹਕਪਟ ਸੇਵਾ ਕੀਜੈ ਹਰਿ ਕੇਰੀ, ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਸਰਬ ਸੁਖ ਪਈਐ ॥੩॥

[੮੮੩] ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ (੨)

ਪਵਹੁ ਚਰਣਾ ਤਲਿ ਉਪਰਿ ਆਵਹੁ, ਐਸੀ ਸੇਵ ਕਮਾਵਹੁ ॥

ਆਪਸ ਤੇ ਉਪਰਿ ਸਭ ਜਾਣਹੁ, ਤਉ ਦਰਗਹ ਸੁਖ ਪਾਵਹੁ ॥੧॥

[੯੧੧] ਰਾਮਕਲੀ ਅਸਟਪਦੀ, ਮਹਲਾ ੩ (੪)

ਜਿਓਰੁ ਅੰਦਰਿ ਸਾਸੁ ਤਿਓਰੁ ਸੇਵਾ ਕੀਚੈ, ਜਾਇ ਮਿਲੀਐ ਰਾਮ ਮੁਰਾਰੀ ॥੨੫॥

[੯੯੨] ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ (੧੦)

ਜੰਗਮ^੧ ਜੋਧ ਜਤੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਵੀਚਾਰੀ ॥

ਬਿਨੁ ਸੇਵਾ ਫਲੁ ਕਬਹੁ ਨ ਪਾਵਸਿ, ਸੇਵਾ ਕਰਣੀ ਸਾਰੀ ॥੨॥

[੧੩੨੮] ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮਹਲਾ ੧ (੩)

ਤੁਧੁ ਸਾਲਾਹਨਿ ਤਿਨ ਧਨੁ ਪਲੈ, ਨਾਨਕ ਕਾ ਧਨੁ ਸੋਈ ॥

ਜੇ ਕੋ ਜੀਉ ਕਹੈ^੨ ਓਨਾ ਕਉ, ਜਮ ਕੀ ਤਲਬ ਨ ਹੋਈ ॥੪॥

[੧੩੩੫] ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮਹਲਾ ੪ (੨)

ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਸਾਧੁ ਧੂਰਿ ਰਵਾਲ ॥

ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਓ ਗੁਰਿ ਮੀਠਾ, ਗੁਰ ਪਗ ਭਾਰਹੁ ਹਮ ਬਾਲ ॥੧॥

ਡਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੨੦

ਗੁਰਸਿਖਾ ਗੁਰਸਿਖ ਸੇਵਾ ਲਾਇਆ।

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਕਰਿ ਸੇਵ ਸੁਖ ਫਲੁ ਪਾਇਆ।

ਤਪੜੁ ਭਾਇ ਵਿਛਾਇ ਧੂੜੀ ਨਾਇਆ।

ਕੋਰੇ ਮਟ ਅਣਾਇ ਨੀਰੁ ਭਰਾਇਆ।

ਆਇ ਮਹਾ ਪਰਸਾਦੁ^੩ ਵੰਡਿ ਖੁਆਇਆ ॥੧੦॥

੧ ਜੰਗਮ ਉਹ ਬਿਰੰਗਮ ਸਾਧੁ ਹਨ, ਜੋ ਕੋਈ ਖਾਸ ਆਸ਼ਰਮ ਬਣਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ, ਪਰ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਲਿੰਗਾਯਤ ਸ਼ੈਵਾਂ ਦਾ ਇਕ ਵਿਰਥਾ ਜੰਗਮ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਦੋ ਭੇਦ ਹਨ—੧. ਧਤਸਥਲ, ਵਿਰਥਤ।

੨. ਗੁਰਸਥਲ, ਗ੍ਰਿਹਸਥ। ਜੰਗਮ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਪਾਏ [ਜੰਗਮ] ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

੩ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਜੀਉ ਆਇਆ' ਆਖਦਾ, ਅਰਥਾਤ ਸਵਾਗਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੪ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ। ਡਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ੩੦੯ਵੇਂ ਬਖਿੱਤ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—

'ਏਕ ਮਿਸਟਾਨ ਪਾਨ ਲਾਵਤ ਮਹਾ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਏਕ ਗੁਰਪੁਰਬ ਕੈ ਸਿਖਨ ਬੁਲਾਵਹੀ।' ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦਾ ਨਾਉਂ ਡਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ੧੨੪੬ਵੇਂ ਬਖਿੱਤ ਵਿੱਚ [ਮਹਾ ਪ੍ਰਸਾਦ] ਪੰਚਾਮ੍ਰਿਤ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—

'ਖਾਡ ਘ੍ਰਿਤ ਚੂਨ ਜਲ ਪਾਵਕ ਇਕਤ੍ਰ ਭਏ, ਪੰਚ ਮਿਲਿ ਪ੍ਰਗਟ ਪੰਚਾਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਗਾਸ ਹੈ।'।

ਕਈ ਵਿਦਵਾਨ ਅਕਸਰੀ ਦੀ ਥਾਂ ਮੇਵਾ ਪੰਜਵਾਂ ਪਦਾਰਥ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵ

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੨੭

ਵਿਣੁ ਸੇਵਾ ਧ੍ਰਿਗੁ ਹਥ ਪੈਰ, ਹੋਰ ਨਿਹਫਲ ਕਰਣੀ। (੧੦)

ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰਾਸਿ ੨, ਅੰਸੁ ੧੯

‘ਰਾਮਦਾਸ ਸਤਿਗੁਰੁ ਉਚਾਰਾ— ਪ੍ਰਥਮ ਤਜੇ ਮਨ ਕੋ ਹੰਕਾਰਾ ॥੨੦॥

ਗਹੇ ਨੰਮ੍ਰਤਾ ਤਯਾਗਹੁ ਮਤਸਰ^੧। ਕਰਹੁ ਨ ਨਿੰਦਾ, ਅਵਗੁਨ ਪਰਹਰਿ।

ਜੇ ਘਰ ਆਯੋ ਸਿੱਖ ਨਿਹਰਿਯਹਿ। ਨਿਜ ਨਿਜ ਘਰ ਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਿਯਹਿ ॥੨੧॥

ਭੋਜਨ ਬਸਤ੍ਰ ਭਾਉ ਧਰਿ ਦੀਜਹਿ। ਮਾਨਹੁ ਬਾਕ, ਨ ਫੇਰਨਿ ਕੀਜਹਿ।

ਜੇ ਸਿਖ ਕੋ ਹੁਇ ਕਾਜ ਬਡੇਰਾ। ਬਿਨ ਧਨ ਸਰੈ ਨ, ਜੋ ਅਸੁ ਹੇਰਾ ॥੨੨॥

ਸਭਿ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਉਚਰਹੁ ਅਰਦਾਸ। ਸਭਿ ਤੇ ਇਕ ਬਲ ਕਰਿ ਨਿਜ ਪਾਸਿ।

ਸਿਖ ਕੋ ਕਾਰਜ ਦੀਜੇ ਸਾਰ। ਤਥਿ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਤੁਮ ਕੋ ਸੁਖ ਸਾਰ ॥੨੩॥

ਜਹਿ ਸਤਿ ਸੰਗਤਿ ਕੋ ਸਮੁਦਾਇ। ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਹਿ ਬਨਾਇ।

ਤਹਾ ਜਾਇ ਸੰਧਯਾ ਅਰੁ ਪ੍ਰਾਤੀ। ਧਰਹੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਿ ਮਤਿ ਕੋ ਰਾਤੀ^੨ ॥੨੪॥

ਰੁਤ ੩, ਅੰਸੁ ੪੩

‘ਮੁਖ ਤੇ ਕੈ ਮਨ ਤੇ ਸਦਾ, ਲਿਵ ਨਾਮ ਲਗਾਵੈ।

ਹਾਥਨਿ ਤੇ ਕਰਿ ਟਹਿਲ ਕੈ, ਸਿਖ ਸੰਤ ਰਿਝਾਵੈ।

ਸੇ ਮਮ ਪਯਾਰੇ ਅਧਿਕ ਹੈ, ਬਸਿ ਰਹੇ ਸਦੀਵਾ।

ਕਰਣੀ ਉਚੀ ਨਿਤ ਕਰਹਿ, ਰਾਖਹਿ ਮਨ ਨੀਵਾ ॥੩੪॥

ਰੁਤ ੫, ਅੰਸੁ ੪੬

‘ਜਥਾ ਸ਼ਕਤਿ ਦਿਹੁ ਛਾਦਨ^੩ ਆਡੇ। ਚਾਪਹੁ ਪਗ, ਕਰੀਐ ਸਿਖ ਬਾਂਡੇ ॥੭॥

ਮਰਦਨ ਕਰਿ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਵਹੁ। ਬਸਤ੍ਰ ਪਖਾਰਹੁ ਸੁੱਧ ਬਨਾਵਹੁ।

ਹਾਂਕਹੁ ਪੈਨ ਸੁੰਦ ਜਬਿ ਹੋਇ। ਝਾਰਹੁ ਪਨਹੀ^੪ ਪਗ ਕੋ ਧੋਇ ॥੮॥

ਜੂਠੇ ਭਾਂਵਨਿ ਮਾਂਵਨ ਕਰਹੁ। ਸੀਤਲ ਨੀਰ ਕੂਪ ਤੇ ਭਰਹੁ।

ਰਦਧਾਵਨ^੫ ਕੋ ਅਰਪਸੁ ਆਨਿ। ਕਰਹੁ ਰਸੋਈ ਸੁੱਧ ਮਹਾਂਨ^੬ ॥੯॥

੧ ਪੰਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹਨ—ਦੁਧ, ਦਹੀ ਘੀ, ਖੰਡ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਦ। ਜੋ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਾਹਗੁਰੂ ਨੂੰ ਅਰਪਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸਮਨਯ ਗੀਤਿ ਕਰਕੇ ‘ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ’ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਪਦ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੈ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਕਥਨ ਕਰੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ‘ਕਲਗੀਧਰ’ ਪਦ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ [ਪੰਚਾਮ੍ਰਿਤ] ਸਾਹਿਬ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਦਾ ਭੋਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੨ ਧਰਮ ਦਾਸ, ਫੂਗਰ, ਦੀਪਾ, ਜੇਠਾ, ਸੰਸਾਰੀ, ਬੁਲਾ, ਅਤੇ ਤੀਰਥਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ। ੩ ਈਰਖਾ, ਹਸਦ। ੪ ਬੁਧਿ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਰੋਗੇ।

੫ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਜਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼। ੬ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੰਗਤਿ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ੭ ਵਸਤ੍ਰ। ੮ ਜੋੜੇ। ੯ ਦਾਤਨ, ਮੁਖਮਾਂਜਣਾ।

੯ ਆਲ੍ਹਾ ਦਰਜੇ ਦੀ ਸਭਾਈ ਨਾਲ, ਖਵਿੱਤ੍ਰ ਖਾਨ-ਖਾਨ ਅਰੰਭਤਾ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ।

ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਸੇਵਾ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ। ਸਿੱਖਨ ਕੀ ਕੋਜ਼ਹਿ ਦਿਨ ਰਾਤਿ।
ਸਤਿਗੁਰ ਗਿਰਾ ਸੀਖਿ ਨਿਤਿ ਪਠੈ^੧। ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕੇ ਮੁਖ ਤੇ ਰਟੈ ॥੧੦॥

ਸ਼ੈਤਾਨ

ਕਈ ਮੱਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕ ਫ਼ਰਿਸ਼ਤਾ ਸ਼ੈਤਾਨ ਨਾਉਂ ਦਾ ਕੇਵਲ ਅਗਨਿ ਤੱਤ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਤੋਂ ਵਿਮੁਖ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੈਤਾਨ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਵਿਕਾਰ ਗ੍ਰਸਿਤ ਲੋਕ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਹਨ।

[੭੦੮] ਵਾਰ ਜੈਤਸਰੀ, ਮਹਲਾ ੫

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧਿ ਅਹੰਕਾਰਿ ਫਿਰਹਿ ਦੇਵਾਨਿਆ ॥...

ਬਿਨੁ ਪੂਰੇ ਗੁਰਦੇਵ ਫਿਰੈ ਸੈਤਾਨਿਆ ॥੯॥

[੭੨੨] ਤਿਲੰਗ ਮਹਲਾ ੧ (੫)

ਕਾਜੀਆ ਬਾਮਣਾ ਕੀ ਗਲ ਬਕੀ ਅਗਦੁ^੨ ਪਕੈ ਸੈਤਾਨੁ ਵੇ ਲਾਲੈ ॥

ਸੋਚਣ (ਅਫਸੋਸ ਕਰਨ) ਯੋਗ

ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰਾਸਿ ੩, ਅੰਸੁ ੩੬

ਮਨਮਤਿ ਉਰਝੇ ਭਗਤਿ ਬਿਹੀਨੇ। ਕਬਹੂੰ ਨ ਪ੍ਰਭੁ ਕੋ ਸਿਮਰਨਿ ਕੀਨੇ ॥੨੯॥

ਸੋ ਸੋਚਨਿ ਕੇ ਜੋਗ ਮਹਾਨਾ। ਧਰਮ ਭਯਾਗ ਜਿਨ ਕਿਯ ਅਘ ਨਾਨਾ।

ਨਹਿ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵ ਕਮਾਈ। ਸਤਿਗੁਰ ਗਿਰਾ ਨ ਰਿਦੈ ਬਸਾਈ ॥੩੦॥

ਨਿਸ ਦਿਨ ਪਚੀ ਕੁਟੰਬ ਮਝਾਰੇ। ਕੂੜ ਭੋਲਿ ਸੋਚਹਿ ਧਨ ਭਾਰੇ ॥...

ਸੁਪਨਹਿ ਕਾਥਿ ਸਤਿਸੰਗ ਨ ਸੇਵਾ। ਗੁਨ ਬਿਹੀਨ ਅਫਰੇ ਅਹੰਮੇਵਾ।...

ਮਿਲੇ ਕੁਸੰਗ ਕਮਾਇ ਵਿਕਾਰਾ। ਰਿਦੈ ਸਦਾ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਬਿਸਾਰਾ।

ਤਜੇ ਸੁਪੰਥ ਕੁਮਾਰਗ ਚਾਲਾ। ਸੋ ਸੋਚਨਿ ਕੇ ਜੋਗ ਬਿਸਾਲਾ^੩ ॥੩੩॥

ਸੋਣਾ-ਜਾਗਣਾ

ਯਥਾਰਥ ਗਿਆਨ ਸਹਿਤ ਕਰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਨਾਉਂ 'ਜਾਗਣਾ' ਅਤੇ ਅਵਿਦਯਾ ਮੂਲਕ ਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤਣ ਦਾ ਨਾਉਂ 'ਸੋਣਾ' ਹੈ।

੧ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੋਂ ਅਰਥ ਸਿੱਖ ਕੇ ਪੜ੍ਹੇ। ੨ ਅਕੁਦ (ਨਿਕਾਹ) ਸ਼ੈਤਾਨ (ਸ਼ਿਵਤਾਣ-ਕਾਮ) ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਕਾਮ ਦੇ ਵਸਿ ਹੋਏ ਲੋਕ ਵਿਚਾਰ ਬਦਲਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ੩ ਬਾਬਾ ਮੋਹਰੀ ਜੀ ਦਾ ਆਖਣੀ ਸ਼ੋਕਾਤੁਰ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼। ੪ ਅਜੇਹੇ ਪੁਰਖਾਂ 'ਤੇ ਅਫਸੋਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦੇ।

[੧੧੦] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੩, ਅਸਟਪਦੀ (੩)

ਜੋ ਸਚਿ ਲਾਗੇ ਸੇ ਅਨਦਿਨੁ ਜਾਗੇ, ਦਰਿ ਸਚੈ ਸੋਭਾ ਪਾਵਣਿਆ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

[੧੬੦] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੩ (੩੦)

ਮਨਮੁਖਿ ਸੂਤਾ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਪਿਆਰਿ ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਗੇ ਗੁਣ ਗਿਆਨ ਬੀਚਾਰਿ ॥

[੧੮੨] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੮੯)

ਨੈਨਹੁ ਨੀਦ ਪਰ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਵਿਕਾਰ^੧ ॥ ਸ੍ਵਣ ਸੋਏ ਸੁਣਿ ਨਿੰਦ ਵੀਚਾਰ ॥

ਰਸਨਾ ਸੋਈ ਲੋਭਿ ਮੀਠੈ ਸਾਦਿ ॥ ਮਨੁ ਸੋਇਆ ਮਾਇਆ ਬਿਸਮਾਦਿ ॥੧॥

ਇਸੁ ਗ੍ਰਿਹਮਹਿ ਕੋਈ ਜਾਗਤੁ ਰਹੈ ॥ ਸਾਬਤੁ ਵਸਤੁ ਓਹੁ ਅਪਨੀ ਲਹੈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਸਗਲ ਸਹੇਲੀ^੨ ਅਪਨੈ ਰਸ ਮਾਤੀ ॥ ਗ੍ਰਿਹ ਅਪੁਨੇ ਕੀ ਖਬਰਿ ਨ ਜਾਤੀ ॥

ਮੁਸਨਹਾਰ ਪੰਚ ਬਟਵਾਰੇ^੩ ॥ ਸੂਨੇ ਨਗਰਿ ਪਰੇ ਠਗਹਾਰੇ ॥੨॥...

ਸਾਬਤੁ ਪੁੰਜੀ ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਗਿ ॥ ਨਾਨਕੁ ਜਾਗੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੈ ਰੰਗਿ ॥੩॥

[੩੧੨] ਸਲੋਕ ਮ: ੪, ਵਾਰ ਗਉੜੀ ੧ (੨੨)

ਕਿਆ ਸਵਣਾ ਕਿਆ ਜਾਗਣਾ ? ਗੁਰਮੁਖਿ ਤੇ ਪਰਵਾਣੁ ॥

ਜਿਨਾ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਨ ਵਿਸਰੈ ਸੇ ਪੁਰੇ ਪੁਰਖ ਪਰਧਾਨ ॥

[੫੯੨] ਮ: ੩, ਵਾਰ ਵਡਹੰਸ (੧੭)

ਇਕੋ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜਾਗਤਾ, ਹੋਰੁ ਜਗੁ ਸੂਤਾ ਮੋਹਿ ਪਿਆਸਿ ॥

ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਨਿ ਜਾਗੰਨਿ ਸੇ ਜੋ ਰਤੇ ਸਚਿ ਨਾਮਿ ਗੁਣਤਾਸਿ ॥

[੮੦੮] ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ (੩੨)

ਪੰਚ ਸੰਗੁ ਗੁਰ ਤੇ ਛੁਟੇ, ਦੋਖ ਅਰੁ ਰਾਗਉ^੪ ॥

ਰਿਦੈ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਪ੍ਰਗਟ ਭਇਆ, ਨਿਸਿ ਬਾਸੁਰ ਜਾਗਉ ॥੩॥

[੯੫੦] ਮ: ੩, ਵਾਰ ਰਾਮਕਲੀ ੧ (੮)

ਭਰਮੁ ਗਇਆ ਤਾ ਜਾਗਿਆ, ਚੁਕਾ ਅਗਿਆਨ ਅੰਧਾਰੁ^੫ ॥

[੧੦੧੮] ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ਅਸਟਪਦੀ (੪)

ਜਾਗਨਾ ਜਾਗਨੁ ਨੀਕਾ, ਹਰਿ ਕੀਰਤਨ ਮਹਿ ਜਾਗਨਾ ॥੫॥

[੧੧੨੮] ਭੈਰਉ ਮਹਲਾ ੩ (੨)

ਜੋਗੀ ਗ੍ਰਿਹੀ ਪੰਡਿਤ ਭੇਖਧਾਰੀ ॥ ਏ ਸੂਤੇ ਅਪਣੈ ਅਹੰਕਾਰੀ ॥੧॥

ਮਾਇਆ ਮਦਿ ਮਾਤਾ ਰਹਿਆ ਸੋਇ ॥ ਜਾਗਤੁ ਰਹੈ ਨ ਮੁਸੈ ਕੋਇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

੧ ਪਰ-ਧਨ ਪਰ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਦਿਕ ਵੱਲ ਵਿਕਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ । ੨ ਇੰਦਰੀਆ ।

੩ ਬਾਟਮਾਰ, ਰਸਤਾ ਲੁੱਟਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜ ਕਾਮਾਦਿਕ । ੪ ਰਾਗ ਦ੍ਰੋਹ ।

੫ ਭ੍ਰਮ ਦੇ ਰੂਪੇ ਹੋਏ ਅਗਿਆਨੀ ਲੋਕ ਯਥਾਰਥ ਗਿਆਨ ਬਿਨਾਂ ਜਾਗ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ।

ਸੋ ਜਾਗੈ ਜਿਸੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ॥ ਪੰਚ ਦੂਤ ਓਹੁ ਵਸਗਤਿ ਕਰੈ ॥੨॥
 ਸੋ ਜਾਗੈ ਜੋ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰੈ ॥ ਆਪਿ ਮਰੈ, ਅਵਰਾ ਨਹ ਮਾਰੈ ॥੩॥
 ਸੋ ਜਾਗੈ ਜੋ ਏਕੋ ਜਾਣੈ ॥ ਪਰਕਿਰਤਿ^੧ ਛੋਡੈ ਤਤੁ^੨ ਪਛਾਣੈ ॥੪॥
 ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਵਿਚਿ ਜਾਗੈ ਕੋਇ ॥ ਜਮੈ ਕਾਲੈ ਤੇ ਛੂਟੈ ਸੋਇ ॥੫॥
 ਕਹਤ ਨਾਨਕ ਜਨੁ ਜਾਗੈ ਸੋਇ ॥ ਗਿਆਨ ਅੰਜਨੁ ਜਾ ਕੀ ਨੇਤ੍ਰੀ ਹੋਇ ॥੬॥

[੧੩੪੬] ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮਹਲਾ ੩, ਅਸਟਪਦੀ (੨)

ਭੈ ਭਾਇ ਜਾਗੈ ਸੇ ਜਨ ਜਾਗ੍ਰਣੁ ਕਰਹਿ, ਹਉਮੈ ਮੈਲੁ^੩ ਉਤਾਰਿ ॥
 ਸਦਾ ਜਾਗਹਿ ਘਰੁ ਅਪਣਾ ਰਾਖਹਿ, ਪੰਚ ਤਸਕਰ ਕਾਢਹਿ ਮਾਰਿ ॥੧॥...
 ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਜਾਗ੍ਰਣੁ ਨ ਹੋਵਈ, ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਨ ਪਵਈ ਥਾਇ ॥

ਸੰਸਾਰ (ਜਗਤ) ਰਚਨਾ

ਅਨੇਕ ਮਤਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜਗਤ ਦੀ ਉਤਪਤਿ ਅਤੇ ਲਯ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਮੰਨੇ ਅਤੇ ਇਉਂ ਲਿਖੇ ਹਨ । ਜਿਵੇਂ ਸਭ ਕੁਝ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤਰਕ ਵਿਤਰਕ ਛੱਡ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਹੋਣਾ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ।

ਜਪੁ (੨)

ਹੁਕਮੀ ਹੋਵਨਿ ਆਕਾਰ...॥...

ਕੀਤਾ ਪਸਾਉ^੪ ਏਕੋ ਕਵਾਉ^੫ ॥ (੧੬)

ਕਵਣੁ ਸੁ ਵੇਲਾ ਵਖਤੁ ਕਵਣੁ ? ਕਵਣੁ ਥਿਤਿ^੬ ਕਵਣੁ ਵਾਰੁ ? ॥

ਕਵਣਿ ਸਿ ਰੁਤੀ ਮਾਹੁ ਕਵਣੁ ? ਜਿਤੁ ਹੋਆ ਆਕਾਰੁ ॥

ਵੇਲੁ^੭ ਨ ਪਾਈਆ ਪੰਡਤੀ ਜਿ ਹੋਵੈ ਲੇਖੁ ਪੁਰਾਣੁ ॥

ਵਖਤੁ ਨ ਪਾਇਓ ਕਾਦੀਆ ਜਿ ਲਿਖਨਿ ਲੇਖੁ ਕੁਰਾਣੁ ॥

ਥਿਤਿ ਵਾਰੁ ਨਾ ਜੋਗੀ^੮ ਜਾਣੈ, ਰੁਤਿ ਮਾਹੁ ਨਾ ਕੋਈ ॥

ਜਾ ਕਰਤਾ ਸਿਰਠੀ^੯ ਕਉ ਸਾਜੇ, ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਸੋਈ ॥(੨੧)

[੧੧੭] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੩, ਅਸਟਪਦੀ (੧੪)

ਉਤਪਤਿ ਪਰਲਉ ਸਬਦੇ^{੧੦} ਹੋਵੈ ॥ ਸਬਦੇ ਹੀ ਫਿਰਿ ਓਪਤਿ^{੧੧} ਹੋਵੈ ॥

੧ ਸਾਖਿਜ ਆਦਿ ਦੇ ਮੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ।

੨ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ । ੩ ਆਲਸ, ਨੀਂਦ । ੪ ਵਿਸਤਾਰ ।

੫ ਵਚਨ, ਹੁਕਮ । ੬ ਤਿਥਿ, ਤਾਰੀਖ । ੭ ਵੇਲਾ, ਸਮਾਂ ।

੮ ਜੋਤਸ਼ੀ । ੯ ਸਿਰਠੀ । ੧੦ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ।

੧੧ ਪ੍ਰਲਯ ਪਿੱਛੋਂ ਫਿਰ ਉਤਪਤੀ ।

[੧੩੧] ਮਾਝ ਅਸਟਪਦੀ ਮਹਲਾ ੫ (੨)

ਇਕਸੁ ਤੇ ਹੋਇਓ ਅਨੰਤਾ, ਨਾਨਕ ਏਕਸੁ ਮਾਹਿ ਸਮਾਏ ਜੀਉ ॥੯॥

[੨੮੪-੮੫] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੬)

ਹਰਨ ਭਰਨ ਜਾ ਕਾ ਨੇਤ੍ਰ ਫੋਰੈ ॥ ਤਿਸ ਕਾ ਮੰਤ੍ਰੁ ਨ ਜਾਨੈ ਹੋਰੁ ॥...
ਪਿਤਾ ਕਾ ਜਨਮੁ ਕਿ ਜਾਨੈ ਪੂਤ੍ਰ ? ॥ ਸਗਲ ਪਰੋਈ ਅਪੁਨੈ ਸੁਤਿ ॥...
ਜਿਸ ਕੀ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸੁ ਕਰਣੈਹਾਰੁ ॥ ਅਵਰ ਨ ਬੁਝਿ ਕਰਤ ਬੀਚਾਰੁ ॥
ਕਰਤੇ ਕੀ ਮਿਤਿ ਨ ਜਾਨੈ ਕੀਆ ॥ ਨਾਨਕ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋ ਵਰਤੀਆ ॥੭॥

[੨੯੪] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ ੫ (੨੩)

ਆਪਿ ਸਤਿ ਕੀਆ ਸਤੁ ਸਤਿ ॥ ਤਿਸੁ ਪ੍ਰਭ ਤੇ ਸਗਲੀ ਉਤਪਤਿ ॥
ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਾ ਕਰੇ ਬਿਸਥਾਰੁ ॥ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਾ ਏਕੰਕਾਰੁ ॥

[੭੯੭] ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੩ (੨)

ਮਾਇਆ ਕਾ ਰੂਪੁ ਸਭੁ ਤਿਸ ਤੇ ਹੋਇ ॥

[੧੨੩੭] ਮਹਲਾ ੪, ਵਾਰ ਸਾਰੰਗ (੧)

ਕੈ ਗੁਣ ਆਪਿ ਸਿਰਜਿਅਨੁ... ॥

ਜਾਪੁ (੮੧)

ਏਕ ਮੂਰਤਿ ਅਨੇਕ ਦਰਸਨ ਕੀਨ ਰੂਪ ਅਨੇਕ ॥

ਖੇਲ ਖੇਲ ਅਖੇਲ^੧ ਖੇਲਨ ਅੰਤ ਕੋ ਫਿਰਿ ਏਕ ॥

[੧੯] ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ

ਜੈਸੇ ਏਕ ਆਗ ਤੇ ਕਨੁਕਾ ਕੋਟ ਆਗ ਉਠੇ,

ਨਿਆਰੇ ਨਿਆਰੇ ਹੁਇ ਕੇ ਫੇਰਿ ਆਗ ਮੈ ਮਿਲਾਹਿਗੇ ॥

ਜੈਸੇ ਏਕ ਧੂਰ ਤੇ ਅਨੇਕ ਧੂਰ ਪੂਰਤ ਹੈ,

ਧੂਰ ਕੇ ਕਨੁਕਾ ਵੇਰ ਧੂਰ ਹੀ ਸਮਾਹਿਗੇ ॥

ਜੈਸੇ ਏਕ ਨਦ ਤੇ ਤਰੰਗ ਕੋਟ ਉਪਜਤ ਹੈ,

ਪਾਨ ਕੇ ਤਰੰਗ ਸਬੈ ਪਾਨ ਹੀ ਕਹਾਹਿਗੇ ॥

ਤੈਸੇ ਬਿਸੁ ਰੂਪ ਤੇ ਅਭੂਤ ਭੂਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇ,

ਤਾ ਹੀ ਤੇ ਉਪਜ ਸਬੈ ਤਾ ਹੀ ਮੈ ਸਮਾਹਿਗੇ ॥੧੭॥੮੭॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੧੯

ਚਿਅੰਕਾਰਿ ਅਕਾਰੁ ਕਰਿ ਕਿਤਿ ਫਾਰੁ ਨ ਮਾਰੁ ਜਣਾਇਆ ।

੧ ਅੱਖ ਦਾ ਝਮਕਾ, ਲਮਹਾ ।

੨ ਜਗਤ ਰਚਨਾ ਲਈ ਮਾਇਆ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਤਿੰਨ ਗੁਣ ਸਭ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਹੋਏ ਹਨ ।

੩ ਅਖਿਲ, ਤਮਾਮ ।

ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਆਕਾਰੁ ਵਿਣੁ ਏਕੰਕਾਰ ਨ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਆ ।
 ਆਪੇ ਆਪਿ ਉਪਾਇ ਕੈ ਆਪੇ ਅਪਣਾ ਨਾਉ ਧਰਾਇਆ ।
 ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਆਦੇਸੁ ਹੈ, ਹੈ ਭੀ ਹੋਸੀ ਹੋਦਾ ਆਇਆ ।
 ਆਦਿ ਨ ਅੰਤੁ ਬਿਅੰਤੁ ਹੈ ਆਪੇ ਆਪਿ ਨ ਆਪੁ ਗਣਾਇਆ ।
 ਆਪੇ ਆਪੁ ਉਪਾਇ ਸਮਾਇਆ^੧ ॥੭॥

ਸੰਸਾਰ ਰਚਨਾ ਨਿਤਯ ਨਹੀਂ

[੬੩੩] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੯ (੮)

ਰੇ ਨਰ ! ਇਹ ਸਾਈ ਜੀਅ ਧਾਰਿ ॥
 ਸਗਲ ਜਗਤੁ ਹੈ ਜੈਸੇ ਸੁਪਨਾ, ਬਿਨਸਤ ਲਗਤ ਨ ਬਾਰ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਬਾਰੁ ਭੀਤਿ^੧ ਬਨਾਈ ਰਚਿ ਪਚਿ ਰਹਤ ਨਹੀ ਦਿਨ ਚਾਰਿ ॥
 ਤੈਸੇ ਹੀ ਇਹ ਸੁਖ ਮਾਇਆ ਕੇ, ਉਰਝਿਓ ਕਹਾ ਗਵਾਰ ? ॥੧॥

[੭੦੭] ਵਾਰ ਜੈਤਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫ ਪਉੜੀ (੮)

ਸੁਪਨੇ ਸੇਤੀ ਚਿਤੁ ਮੁਰਖਿ ਲਾਇਆ^੨ ॥

[੧੩੬੮] ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ

ਕਬੀਰ ਨਉਬਤਿ ਆਪਨੀ ਦਿਨ ਦਸ ਲੇਹੁ ਬਜਾਇ^੩ ॥
 ਨਦੀ ਨਾਵ ਸੰਜੋਗ ਜਿਉ^੪ ਬਹੁਰਿ ਨ ਮਿਲਹੇ ਆਇ ॥੮੦॥

ਸੰਜਮ (ਸੰਯਮ)

[੨੯੮] ਗਉੜੀ ਬਿਤੀ ਮਹਲਾ ੫

ਦਸਮੀ ਦਸ ਦੁਆਰ ਬਸਿ ਕੀਨੇ ॥ ਮਨਿ ਸੰਤੋਖੁ ਨਾਮ ਜਪਿ ਲੀਨੇ ॥
 ਕਰਨੀ ਸੁਨੀਐ ਜਸੁ ਗੋਪਾਲ ॥ ਨੈਨੀ ਪੇਖਤ ਸਾਧ ਦਇਆਲ ॥
 ਰਸਨਾ ਗੁਨ ਗਾਵੈ ਬੇਅੰਤ ॥ ਮਨ ਮਹਿ ਚਿਤਵੈ ਪੂਰਨ ਭਗਵੰਤ ॥
 ਹਸਤ ਚਰਨ ਸੰਤ ਟਹਲ ਕਮਾਈਐ ॥
 ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਸੰਜਮੁ ਪ੍ਰਭ ਕਿਰਪਾ ਪਾਈਐ ॥੧੦॥

[੬੭੯] ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੩੪)

ਜੈਸਾ ਬਿਤੁ ਤੈਸਾ ਹੋਇ ਵਰਤੈ ਅਪੁਨਾ ਬਲੁ ਨਹੀ ਹਾਰੈ ॥

੧ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਭਲ ਕੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਸਮਾਇਆ ਹੈ । ੨ ਰੇਤੋ ਦੀ ਕੰਧ ।

੩ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਭੀ ਹੈ ਕਿ ਮਿਥਿਆ ਸੁਪਨ ਦਾ ਚੁਭਾ-ਚੁਭ (ਸੁਪਨ ਦਾ ਫਲ) ਫਲ ਮੰਨਣਾ ਅਗਿਆਨ ਹੈ । ੪ ਨੌਬਤ ਵੰਜਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹਕੂਮਤ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰੇ ਨੌਬਤ ਵੰਜਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ । ੫ ਨਦੀ ਪਾਰ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਨੌਕਾ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਮੇਲਾ ਹੈ ।

ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ

‘ਮਰਚ ਆਮਦਨੀ ਤੇ ਕਮ ਕਰਨਾ, ਜੋ ਵਧੀਕ ਕਰੇਗਾ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਹੋਰਾਨ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸੰਤ-ਅਸੰਤ (ਸਾਧੁ-ਅਸਾਧੁ)

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਤ ਕੋਈ ਖਾਸ ਜਮਾਤ ਅਥਵਾ ਪੰਥ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਨਾ ਉਸ ਲਈ ਕੋਈ ਖਾਸ ਲਿਬਾਸ ਨਿਯਤ ਹੈ^੧।

ਹਿੰਦੂ ਮੱਤ ਦੇ ਚਾਰ ਵਰਣ ਅਤੇ ਅੰਤਯਜ, ਈਸਾਈ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਆਦਿਕ ਮਜ਼ਹਬ, ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਨਿਰੱਖਰ, ਸ਼ਸਤ੍ਰਧਾਰੀ ਅਤੇ ਹਲਵਾਹ, ਵਪਾਰੀ ਅਤੇ ਮਜ਼ੂਰ ਆਦਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜਿਸ ਦਾ ਆਚਰਣ ਅੱਗੇ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ, ਅਰ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਕਤ ਲੱਛਣ ਘਟਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸੰਤ ਅਥਵਾ ਸਾਧੁ ਹੈ, ਸੰਤ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਆਚਰਣ ਵਾਲਾ ਅਸੰਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

[੧੦੮] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫ (੪੯)

ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਸੰਤਨ ਤੇਰੇ, ਜਿਨਿ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਲੋਭੁ ਪੀਠਾ ਜੀਉ ॥੩॥
ਤੂੰ ਨਿਰਵੈਰੁ ਸੰਤ ਤੇਰੇ ਨਿਰਮਲ ॥ ਜਿਨ ਦੇਖੇ ਸਭ ਉਤਰਹਿ ਕਲਮਲ^੨ ॥

[੧੮੧] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੮੬)

ਰੈਣਿ ਦਿਨਸੁ ਰਹੈ ਇਕ ਰੰਗਾ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਜਾਣੈ ਸਦ ਹੀ ਸੰਗਾ ॥
ਠਾਕੁਰ ਨਾਮੁ ਕੀਓ ਉਨਿ ਵਰਤਨਿ ॥ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਅਘਾਵਨੁ^੩ ਹਰਿ ਕੈ ਦਰਸਨਿ ॥੧॥
ਹਰਿ ਸੰਗਿ ਰਾਤੇ ਮਨ ਤਨ ਹਰੇ ॥ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਕੀ ਸਰਨੀ ਪਰੇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਚਰਣ ਕਮਲ ਆਤਮ ਆਧਾਰ ॥ ਏਕੁ ਨਿਹਾਰਹਿ ਆਗਿਆਕਾਰ^੪ ॥
ਏਕੋ ਬਨਜੁ ਏਕੋ ਬਿਉਹਾਰੀ ॥ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਨਹਿ ਬਿਨੁ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ॥੨॥
ਹਰਖ ਸੋਗ ਦੁਹਰੁ ਤੇ ਮੁਕਤੇ ॥ ਸਦਾ ਅਲਿਪਤੁ ਜੋਗ ਅਰੁ ਜੁਗਤੋ^੫ ॥
ਦੀਸਹਿ ਸਭ ਮਹਿ ਸਭ ਤੇ ਰਹਤੇ^੬ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਓਇ ਧਿਆਨੁ ਧਰਤੇ ॥੩॥

੧ ਕਲਗੀਧਰ ਦਾ ਸੰਗਤਿ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼।

੨ ਇਸ ਸਮੇਂ ਵੇਖਣ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੰਮਾ ਕੁਤਤਾ ਜਾਂ ਚੋਲਾ, ਸਿਰ 'ਤੇ ਛੋਟੀ ਗੋਲ ਪੱਗ, ਪਸਾਮੇ ਦਾ ਤਿਆਗ, ਪੈਰੀਂ ਪਉਂਦੇ, ਇਹ ਸੰਤ ਦਾ ਖਾਸ ਭੇਖ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿੱਚ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਨਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਮਨੀਂ ਅਹੰਕਾਰ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ। [ਸੰਤ ਦਾ ਲਿਬਾਸ]

੩ ਪਾਪ, ਪਾਮਰਾਂ ਦੀ ਕੁਸੰਗਤਿ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ ਖੋਟੇ ਸੰਸਕਾਰ।

੪ ਪੂਰਣ ਤ੍ਰਿਪਤੀ, ਅਘਾਣ ਤ੍ਰਿਪਤੀ।

੫ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

੬ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵਿਹਾਰਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਭੀ, ਸਹਜ ਯੋਗ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦਵਾਰਾ ਸਦਾ ਅਲਿਪਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ੭ ਕਿਨਾਰੇ, ਨਿਰਲੇਪ।

ਸੰਤਨ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਕਵਨ ਵਖਾਨਉ ? ॥
 ਅਗਾਧਿ ਬੋਧਿ ਕਿਛੁ ਮਿਤਿ ਨਹੀ ਜਾਨਉ ॥
 ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਮੋਹਿ ਕਿਰਪਾ ਕੀਜੈ ॥
 ਪੂਰਿ ਸੰਤਨ ਕੀ ਨਾਨਕ ਦੀਜੈ ॥੪॥

[੨੫੦] ਗਉੜੀ ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੩)

ਸਲੋਕ—ਸੇਈ ਸਾਹ ਭਗਵੰਤ^੧ ਸੇ, ਸਚੁ ਸੰਪੈ^੨ ਹਰਿ ਰਾਸਿ ॥
 ਨਾਨਕ ਸਚੁ ਸੁਚਿ^੩ ਪਾਈਐ ਤਿਹ ਸੰਤਨ ਕੈ ਪਾਸਿ ॥੧॥

[੨੮੭] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੮)

ਆਠ ਪਹਰ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਲੇਇ ॥ ਸਚੁ ਉਪਦੇਸੁ ਸੇਵਕ ਕਉ ਦੇਇ ॥
 ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਕੈ ਸੰਗਿ ਨ ਲੇਪੁ ॥ ਮਨ ਮਹਿ ਰਾਖੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਏਕੁ ॥

[੨੯੪] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ ੫ (੨੩)

ਸੰਤ ਜਨਾ ਕਾ ਪੇਖਨੁ ਸਭੁ ਬ੍ਰਹਮ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੈ ਹਿਰਦੈ ਸਭਿ ਧਰਮ ॥
 ਸੰਤ ਜਨਾ ਸੁਨਹਿ ਸੁਭ ਬਚਨ ॥ ਸਰਬ ਬਿਆਪੀ ਰਾਮ ਸੰਗਿ ਰਚਨ ॥
 ਜਿਨਿ ਜਾਤਾ^੪ ਤਿਸ ਕੀ ਇਹ ਰਹਤ ॥ ਸਭਿ ਬਚਨ ਸਾਧੁ ਸਭਿ ਕਹਤ ॥
 ਜੋ ਜੋ ਹੋਇ ਸੇਈ ਸੁਖੁ ਮਾਨੈ ॥ ਕਰਨ ਕਰਾਵਨਹਾਰੁ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਨੈ ॥
 ਅੰਤਰਿ ਬਸੇ ਬਾਹਰਿ ਭੀ ਓਹੀ ॥ ਨਾਨਕ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਸਭ ਮੋਹੀ ॥੪॥

[੩੧੯] ਸਲੋਕ ਮ: ੫, ਵਾਰ ਗਉੜੀ ੨ (੮)

ਜਿਨਾ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਨ ਵਿਸਰੈ ਹਰਿ ਨਾਮਾ ਮਨਿ ਮੰਤ੍ਰੁ ॥
 ਧੰਨੁ^੫ ਸਿ ਸੇਈ ਨਾਨਕਾ, ਪੂਰਨੁ ਸੇਈ ਸੰਤੁ ॥੧॥

[੩੨੦] ਮਹਲਾ ੫, ਵਾਰ ਗਉੜੀ ੨ ਪਉੜੀ (੧੧)

ਇਹ ਨੀਸਾਣੀ^੬ ਸਾਧ ਕੀ, ਜਿਸੁ ਭੇਟਤ ਤਰੀਐ ॥

[੩੯੨] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ (੮੮)

ਆਠ ਪਹਰ ਨਿਕਟਿ ਕਰਿ ਜਾਨੈ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਕੀਆ ਮੀਠਾ ਮਾਨੈ ॥
 ਏਕੁ ਨਾਮੁ ਸੰਤਨ ਆਧਾਰੁ ॥ ਹੋਇ ਰਹੇ ਸਭ ਕੀ ਪਗ ਛਾਰੁ ॥੧॥
 ਸੰਤ ਰਹਤ ਸੁਨਹੁ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ॥ ਉਆ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਕਥਨੁ ਨ ਜਾਈ ॥੧॥
 ਰਹਾਉ ॥ ਵਰਤਣਿ ਜਾ ਕੈ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ॥ ਅਨਦ ਰੂਪ ਕੀਰਤਨੁ ਬਿਸ੍ਵਾਮ ॥
 ਮਿਤ੍ਰ ਸਤ੍ਰੁ ਜਾ ਕੈ ਏਕ ਸਮਾਨੈ ॥ ਪ੍ਰਭ ਅਪੁਨੇ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਨੈ ॥੨॥
 ਕੋਟਿ ਕੋਟਿ ਅਘ^੭ ਕਾਟਨਹਾਰਾ ॥ ਦੁਖ ਦੂਰਿ ਕਰਨ ਜੀਅ ਕੇ ਦਾਤਾਰਾ ॥

੧ ਸੱਚੀ ਵਿਭੂਤੀ ਦੇ ਪਤੀ, ਭਾਗਵਾਨ । ੨ ਸੰਪਦਾ ।

੩ ਸਚਾਈ ਅਤੇ ਸਭਾਈ । ੪ ਜਿਸ ਨੇ ਵਾਹਗੁਰੂ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ।

੫ ਧੰਨਜ ਹੈਨ । ੬ ਪਰੀਖਿਆ । ੭ ਦੋਸ਼, ਖਾਪ ।

ਸੁਰਬੀਰ ਬਚਨ ਕੇ ਬਲੀ॥ ਕਉਲਾ ਬਪੁਰੀ ਸੰਤੀ ਛਲੀ^੧॥੩॥
 ਤਾ ਕਾ ਸੰਗੁ ਬਾਡਹਿ ਸੁਰਦੇਵ^੨॥ ਅਮੋਘ ਦਰਸੁ^੩ ਸਫਲ ਜਾ ਕੀ ਸੇਵ॥
 ਕਰ ਜੋਝਿ ਨਾਨਕੁ ਕਰੇ ਅਰਦਾਸਿ॥ ਮੋਹਿ ਸੰਤਰ ਟਹਲ ਦੀਜੈ ਗੁਣਤਾਸਿ॥੪॥

[੧੦੧੮] ਮਾਰੂ ਅਸਟਪਦੀ ਮਹਲਾ ੫^੪ (੩)

.....ਸੁਨਿ ਸੰਤਨਾ^੪ ਕੀ ਗੀਤਿ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥...
 ਚੰਦਨ ਅਗਰ ਕਪੂਰ ਲੇਪਨ ਤਿਸੁ ਸੰਗੇ ਨਹੀ ਪ੍ਰੀਤਿ॥
 ਬਿਸਟਾ ਮੂੜੁ ਖੋਦਿ ਤਿਲੁ ਤਿਲੁ ਮਨਿ ਨ ਮਨੀ ਬਿਪਰੀਤਿ॥੨॥
 ਉਚ ਨੀਚ ਬਿਥਾਰ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਸੰਲਗਨ ਸਭ ਸੁਖ ਛੜੁ॥
 ਮਿਤ੍ਰ ਸਤ੍ਰੁ ਨ ਕਛੁ ਜਾਨੈ ਸਰਬ ਜੀਅ ਸਮਤ॥੩॥
 ਕਰਿ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਪ੍ਰਚੰਡ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਅੰਧਕਾਰ ਬਿਨਾਸ॥
 ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਪਵਿਤ੍ਰੁਹ ਕਿਰਣ ਲਾਗੇ ਮਨਿ ਨ ਭਇਓ ਬਿਖਾਦੁ॥੪॥
 ਸੀਤ ਮੰਦ ਸੁਗੰਧ ਚਲਿਓ ਸਰਬ ਥਾਨ ਸਮਾਨ॥
 ਜਹਾ ਸਾ ਕਿਛੁ^੫ ਤਹਾ ਲਾਗਿਓ, ਤਿਲੁ ਨ ਸੰਕਾ ਮਾਨ॥੬॥
 ਸੁਭਾਇ ਅਭਾਇ^੬ ਜੁ ਨਿਕਟਿ ਆਵੈ ਸੀਤੁ ਤਾ ਕਾ ਜਾਇ॥
 ਆਪ ਪਰ ਕਾ ਕਛੁ ਨ ਜਾਣੈ, ਸਦਾ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ॥੭॥
 ਚਰਣ ਸਰਣ ਸਨਾਥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ਲਾਲ॥
 ਗੋਪਾਲ ਗੁਣ ਨਿਤ ਗਾਉ ਨਾਨਕ ਭਏ ਪ੍ਰਭ ਕਿਰਪਾਲ॥੮॥

[੧੩੫੭] ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ ਮਹਲਾ ੫

ਮੰਤ੍ਰ ਰਾਮ ਰਾਮ ਨਾਮੰ, ਧ੍ਰਾਨੰ ਸਰਬਤ੍ਰ ਪੁਰਨਹ॥
 ਗ੍ਰਾਨੰ ਸਮ ਦੁਖ ਸੁਖੰ, ਜੁਗਤਿ ਨਿਰਮਲ ਨਿਰਵੈਰਣਹ॥
 ਦਯਾਲੰ ਸਰਬਤ੍ਰ ਜੀਆ, ਪੰਚ ਦੋਖ ਬਿਵਰਜਿਤਹ॥
 ਭੋਜਨੰ ਗੋਪਾਲ ਕੀਰਤਨੰ, ਅਲਪੰ ਮਾਯਾ ਜਲ ਕਮਲ ਰਹਤਹ॥
 ਉਪਦੇਸੰ ਸਮ ਮਿਤ੍ਰ ਸਤ੍ਰੁਹ ਭਗਵੰਤ ਭਗਤਿ ਭਾਵਨੀ॥
 ਪਰ ਨਿੰਦਾ ਨਹ ਸ੍ਰੋਤਿ ਸ੍ਰਵਣੰ, ਆਪੁ ਤ੍ਰਿਗਿ ਸਗਲ ਰੇਣੁਕਹ॥

੧ ਬੇਚਾਰੀ ਮਾਇਆ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਛਲ ਲਈ ਹੈ, ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਛਲੇ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਵਧਿਬਰਣ ਵਿੱਚ ਲਛਮੀ ਬੇਚਾਰੀ (ਅਸਮਰੱਥ) ਹੈ।

੨ ਪੁਜਤ ਦੇਵਤਾ। ੩ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਹਨ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ, ਸਫਲ ਦਰਸ਼ਨ।

੪ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਸੂਰਜ, ਪਵਨ ਅਤੇ ਅਗਨੀ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੇ ਕੇ ਮਹਾ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਦਸਿਆ ਹੈ।

‘ਆਪੁ ਤੇਜੁ ਬਾਇ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਆਕਾਸਾ॥ ਐਸੀ ਰਹਤ ਰਹਉ ਹਰਿ ਪਾਸਾ॥’

[ਕਉੜੀ ਕਬੀਰ, (੧੮) ਪੰਨਾ ੩੨੭]

੫ ਸੰਤ ਜਨਾਂ। ੬ ਸੂਰਜ, ਮਲੇਰੀਆ ਪੈਦਾ ਕਰਣ ਵਾਲੀ ਦੁਰਗੰਧ, ਸ਼ਕ੍ਰਿਤ, ਕੰਦਰੀ, ਮਨ।

੭ ਭੁਚੀ ਅਨੁਚੀ ਕਰ ਕੇ। ੮ ਅਲਿਪਤ।

ਖਟ ਲਖਣ^੧ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖਹ, ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਸਾਧ ਸੁਜਨਹ ॥੪੦॥

[੧੩੭੨] ਸਲੋਕ—ਕਬੀਰ

ਕਬੀਰ, ਰੋੜਾ ਹੋਇ ਰਹੁ ਬਾਟ ਕਾ ਤਜਿ ਮਨ ਕਾ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥
 ਐਸਾ ਕੋਈ ਦਾਸੁ ਹੋਇ, ਤਾਹਿ ਮਿਲੈ ਭਗਵਾਨੁ ॥੧੪੬॥
 ਕਬੀਰ, ਰੋੜਾ ਹੁਆ ਤ ਕਿਆ ਭਇਆ ? ਪੰਥੀ ਕਉ ਦੁਖੁ ਦੇਇ ॥
 ਐਸਾ ਤੇਰਾ ਦਾਸੁ ਹੈ, ਜਿਉ ਧਰਨੀ ਮਹਿ ਖੇਹ ॥੧੪੭॥
 ਕਬੀਰ, ਖੇਹ ਹੁਈ ਤਉ ਕਿਆ ਭਇਆ ? ਜਉ ਉਡਿ ਲਾਗੈ ਅੰਗ ॥
 ਹਰਿ ਜਨੁ ਐਸਾ ਚਾਹੀਐ ਜਿਉ ਪਾਨੀ ਸਰਬੰਗ ॥੧੪੮॥
 ਕਬੀਰ, ਪਾਨੀ ਹੁਆ ਤ ਕਿਆ ਭਇਆ ? ਸੀਰਾ ਤਾਤਾ ਹੋਇ ॥
 ਹਰਿ ਜਨੁ ਐਸਾ ਚਾਹੀਐ ਜੈਸਾ ਹਰਿ ਹੀ ਹੋਇ ॥੧੪੯॥

[੧੩੭੩] ਸਲੋਕ—ਕਬੀਰ

ਕਬੀਰ, ਸੰਤੁ ਨ ਛਾਡੈ ਸੰਤਈ^੨ ਜਉ ਕੋਟਿਕ ਮਿਲਹਿ ਅਸੰਤ ॥
 ਮਲਿਆਗਰੁ ਭੁਯੰਗਮ ਬੇਢਿਓ^੩ ਤ ਸੀਤਲਤਾ ਨ ਤਜੰਤ ॥੧੫੪॥

[੧੧੩੫] ਭੈਰਉ ਮਹਲਾ ੪ (੭)

ਧੰਨੁ ਸੁ ਵੰਸੁ, ਧੰਨੁ ਸੁ ਪਿਤਾ, ਧੰਨੁ ਸੁ ਮਾਤਾ ਜਿਨਿ ਜਨ^੪ ਜਣੇ ॥
 ਜਿਨ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਧਿਆਇਆ ਮੇਰਾ ਹਰਿ ਹਰਿ,
 ਸੇ ਸਾਈ ਦਰਗਹ ਹਰਿ ਜਨ ਬਣੇ ॥੩॥

[੧੬੦] ਗਉੜੀ ਗੁਆਰੇਰੀ ਮਹਲਾ ੩ (੧੦)

ਅਸੰਤੁ ਅਨਾੜੀ^੫ ਕਦੇ ਨ ਬੁਝੈ ॥
 ਕਬਨੀ ਕਰੇ ਤੈ ਮਾਇਆ ਨਾਲਿ ਲੂਝੈ ॥
 ਅੰਧੁ ਅਗਿਆਨੀ ਕਦੇ ਨ ਸੀਝੈ ॥੨॥

ਡਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੩੫

ਗੁਡਾ ਹੋਇ ਧ੍ਰਿਕਾਨੁਆ ਕਿਉ ਵੜੀਐ ਦਾਖੈ^੬ ? ।
 ਅਕੈ ਕੇਰੀ ਖਖੜੀ ਕੋਈ ਅੰਬੁ ਨ ਆਖੈ ।
 ਗਹਣੇ ਜਿਉ ਜਰਪੋਸ^੭ ਦੇ ਨਹੀ ਸੋਇਨਾ ਸਾਖੈ^੬ ।
 ਫਟਕ ਨ ਪੁਜਨਿ ਗੀਰਿਆ ਓਇ ਭਰੇ ਬਿਆਖੈ^੬ ।

੧ ਇਕ ਇਕ ਤੁਰ ਵਿੱਚ ਇਕ ਇਕ ਲੱਛਣ ਹੈ । ੨ ਸੰਤ-ਪੁਣਾ, ਸਾਧੂ-ਪਨ ।

੩ ਮਲਯਾਗਰਿ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਚੰਦਨ, ਸੱਪਾਂ ਤੋਂ ਲਪੇਟਿਆ ਹੋਇਆ ਡੀ । ੪ ਸਾਧੂ ਜਨ ।

੫ ਅਨਾਰਧ, ਅਥਵਾ ਜੋ ਨਾੜੀ (ਨਬਲ) ਵੇਖਣ ਨਹੀ ਜਾਣਦਾ, ਉਹ ਵੈਦ ਯਮਦੁਤ ਰੂਪ ਹੋਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਅਸੰਤ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ । [ਅਨਾੜੀ]

੬ ਭੋਕ (ਧਰੋਕ) ਦੇ ਫਲਾਂ ਦਾ ਗੁੱਡਾ ਦਾਖਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

੭ ਮੁਲਮੇ ਦੇ । ੮ ਸਾਥੇ, ਜੇਹੇ । ੯ ਖੋਟ ਨਾਲ ।

ਧਉਲੇ ਦਿਸਨਿ ਛਾਹਿ^੧ ਦੁਧੁ ਸਾਦਰੁ ਗੁਣ ਗਾਖੈ।
 ਤਿਉ ਸਾਧ ਅਸਾਧ ਪਰਖੀਅਨਿ ਕਰਤੂਤਿ ਸੁ ਭਾਖੈ॥੧੭॥
 ਸਾਵੇ^੨ ਪੀਲੇ ਪਾਨ ਹਹਿ ਓਇ ਵੇਲਹੁ ਭੁਟੇ।
 ਚਿਤਮਿਤਾਲੇ^੩ ਫੋਫਲੇ ਫਲ^੪ ਬਿਰਖਹੁ ਛੁਟੇ।
 ਕਥ ਹਰੇਹੀ ਰੂਸਲੀ ਦੇ ਚਾਵਲ ਚੁਟੇ^੫।
 ਬੂਨਾ ਦਿਸੈ ਉਜਲਾ ਦਹਿ ਪਥਰੁ ਕੁਟੇ^੬।
 ਆਪੁ ਗਵਾਇ ਸਮਾਇ ਮਿਲਿ ਰੰਗੁ ਚੀਚ ਵਹੁਟੇ^੭।
 ਤਿਉ ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਵਿਚਿ ਸਾਧ^੮ ਹਨਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮੁਹ ਜੁਟੇ॥੧੮॥

ਕਬਿੱਤ—ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ

ਅਲਖ ਅਭੇਦ ਅਪਰੰਪਰ ਦੇਵਾਧਿ ਦੇਵ,
 ਐਸੇ ਗੁਰਦੇਵ ਸੇਵ ਗੁਰਸਿਖ ਸੰਤ ਮੈ॥੧੮੩॥
 ਸਾਧ ਕੀ ਸੁਜਨਤਾਈ ਪਾਹਨ ਕੀ ਰੇਖ ਪ੍ਰੀਤਿ,
 ਬੈਰ ਜਲ ਰੇਖ ਹੁਇ ਬਿਸੇਖ ਸਾਧ ਸੰਗ ਮੈ।
 ਦੁਰਜਨਤਾ ਅਸਾਧ, ਪ੍ਰੀਤਿ ਜਲ ਰੇਖ ਅਰੁ,
 ਬੈਰ ਤਉ ਪਖਾਨ ਰੇਖ ਸੇਖ ਅੰਗ ਅੰਗ ਮੈ^੯॥੨੯੭॥

ਗਯਾਨ ਰਤਨਾਵਲੀ ਟੀਕਾ ੪੪ਵੀਂ ਪੌੜੀ ਦਾ

^੧ ਰੁਕੁਨੁੰਦੀਨ ਪੁੱਛਿਆ—ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੇ ਕੀ ਲੱਛਣ ਹਨ ? ਤਾਂ ਬਾਬੇ
 ਕਹਿਆ, ‘ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਏਹ—ਜੋ ਨੀਯਤ ਸਾਫ਼ ਕਰੇ ਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀ ਸੋਹਬਤ
 ਕਰੇ। ਦੂਸਰਾ—ਕਿਸੇ ਦੇ ਗੁਣ ਸੁਣੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਵੇ। ਤੀਸਰਾ—ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ
 ਦੀ ਖਿਦਮਤ ਕਰੇ। ਚੌਥਾ—ਗੁਰੂ ਪੀਰ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਜਾਣੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਿਲ
 ਕੇ ਗੁਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵਨ। ਪੰਜਵਾਂ—ਜੈਸਾ ਖਾਵਣ ਦਾ ਅਮਲ ਦਾ ਵਯਸਨ
 ਹੈ, ਤੈਸੇ [ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੇ ਲੱਛਣ] ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਬਦ ਦਾ ਤੇ ਆਤਮ ਗਯਾਨ
 ਦਾ ਵਯਸਨ ਕਰੇ। ਛੇਵਾਂ—ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਰੇ ਤੇ ਹੋਰ
 ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਤਯਾਗ ਕਰੇ, ਅਥਵਾ ਸੁਬੁੱਧਿ^{੧੧} ਨਾਲ ਪਯਾਰ ਕਰੇ।
 ਸਤਵਾਂ—ਜਿਸ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਸਾਧਾਂ^{੧੨}, ਨਾਲ ਦੁਬਿਧਾ ਪਵੇ ਉਸ ਦਾ ਤਯਾਗ

੧ ਲੱਸੀ, ਤੜ੍ਹ। ੨ ਹਰੇ। ੩ ਰੰਗ-ਖਰੰਗੇ, ਰੱਬ-ਖੜੱਬੇ।

੪ ਸੁਪਾਰੀ ਦੇ ਫਲ। ੫ ਕੱਥ ਹੌਲੀ ਅਤੇ ਭੂਰੇ ਰੰਗ ਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਵਲ ਪ੍ਰਮਾਣ ਚੁਟਕੀ ਨਾਲ
 ਪਾਨ ਵਿੱਚ ਦੋੜੇ ਹਨ। ੬ ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਡੁਕ ਕੁਟ ਕੇ ਬਣਾਈਦਾ ਹੈ।

੭ ਚੀਚ ਵਹੁਟੀ (ਇੰਦਰ ਵਧੂ) ਜੇਹਾ ਸੁਰਖ ਰੰਗ। ੮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ।

੯ ਸਾਧ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪੱਥਰ ਦੀ ਲੀਕ ਅਤੇ ਵੈਰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੀਕ ਹੈ, ਅਸਾਧ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਜਲ ਦੀ
 ਲੀਕ ਅਤੇ ਵੈਰ ਪੱਥਰ ਦੀ ਲੀਕ ਹੈ।

੧੦ ਮੁਲਤਾਨ ਨਿਵਾਸੀ ਰੁਕੁਨੁੰਦੀਨ ਪੀਰ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

੧੧ ਉੱਤਮ ਬੁੱਧਿ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ। ੧੨ ਸਾਧਨਾਵਾਨ ਸੰਤਾਂ।

ਕਰਨਾ । ਅੱਠਵਾਂ—ਆਪ ਥੀਂ ਬੁੱਧਿ ਕਰ ਕੇ ਯਾ ਤਪ^੧ ਕਰ ਵੱਡਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੀ ਟਹਿਲ ਕਰਨੀ । ਨੌਵਾਂ—ਜੇ ਬਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਹੀ ਨੀਵਾਂ ਕਰਨਾ ਅਰ ਹੋਰਸ ਨੂੰ ਬਲ ਨਾ ਵਿਖਾਲਣਾ, ਅਰ ਦਸਵਾਂ—ਬਦਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੋਹਬਤ ਦਾ ਤਜਾਗ ਕਰਨਾ ।

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਮਹ

- ੳ) ਮਰਦੁ ਮਾਨਸ ਹਰ ਯਕੇ ਪਾਕੀਜ਼ਹ ਤਰ ।
ਸੁਖ ਰੂ ਓ ਸੁਖ ਸੁ ਓ ਸੁਖ ਸਿਯਰ ॥੮੮॥
- ਅ) ਪੇਸ਼ੇ ਸਾਂ ਜੁਜ਼ ਯਾਦਿ ਹੱਕ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨੇਸਤ ।
ਗ਼ੈਰ ਹਰਫੇ ਬੰਦਗੀ ਦਸਤੂਰ ਨੇਸਤ ॥੮੯॥
- ੲ) ਮੇ ਚਿਕਦ ਅਜ਼ ਹਰੀਫੇ ਸਾਂ ਕੰਦੋ ਨਬਾਤ ।
ਬਾਰਦ ਅਜ਼ ਹਰ ਮੂਏ ਸਾਂ ਆਬੇ ਹਯਾਤ ॥੯੦॥
- ਸ) ਫ਼ਾਰਿਗ ਅੰਦ ਅਜ਼ ਬੁਰਜ਼ਿ ਕੀਨਾ ਓ ਅਜ਼ ਹਸਦ ।
ਬਰ ਨਮੇ ਆਯਦ ਜ਼ਿ ਏਸ਼ਾਂ ਅਫ਼ਿਆਲਿ ਬਦ ॥੯੧॥
- ਹ) ਹਰ ਕਸੇ ਰਾ ਇੱਜ਼ਤੇ ਹੁਰਮਤ ਦਿਹੰਦ ।
ਮੁਫ਼ਲਿਸੇ ਰਾ ਸਾਹਿਬੇ ਦੌਲਤ ਬੁਨੰਦ ॥੯੨॥
- ਕ) ਮਰਦਹ ਹਾ ਰਾ ਆਬੇ ਹੇਵਾਂ ਮੇ ਦਿਹੰਦ ।
ਹਰ ਦਿਲੇ ਪਯ ਮੁਰਦਹ ਰਾ ਜਾਂ ਮੇ ਦਿਹੰਦ ॥੯੩॥
- ਖ) ਸਬਜ਼ ਮੇ ਸਾਜ਼ੰਦ ਚੌਬੇ ਮੁਸ਼ਕ ਰਾ ।
ਬੂਏ ਮੇ ਬਖਸ਼ੰਦ ਰਗ ਬੇ-ਮੁਸ਼ਕ ਰਾ ॥੯੪॥...
- ਗ) ਮੁਇ ਸਾਂ ਇਲਮੇ ਅਦਬ ਰਾ ਮਜ਼ਹਰ ਅਸ੍ਰਤ ।
ਰੁਇ ਸਾਂ ਰੌਸ਼ਨ ਜ਼ਿ ਮਿਹਰੇ ਅਨਵਰ ਅਸ੍ਰਤ ॥੯੫॥

੧ ਘਾਲਣਾ, ਕਮਾਈ ।

- ੳ) ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਸਭ ਤੋਂ ਪਵਿੱਤਰ, ਸੁੰਦਰ, ਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਭਲੇ ਸੁਭਾਉ ਵਾਲੇ ਹਨ ।
- ਅ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਹੋਰ ਕੁਝ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ । ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ।
- ੲ) ਭਗਤੀ ਦੀ ਚਰਚਾ ਤੋਂ ਛੁੱਟ (ਹੋਰ ਕੋਨਾਂ ਕਰਨ ਦਾ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਤੀਰਾ ਨਹੀਂ ।
- ੳ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ੱਕਰ ਤੇ ਮਿਸਰੀ ਭੜਕੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਮ ਹੋਮ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਵਰਖਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।
- ਸ) ਸੰਤ ਜਨ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਅਤੇ ਈਰਖਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ (ਕਦੇ ਕੋਈ) ਕੁਝਰਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।
- ਹ) ਸੰਤ ਜਨ ਨਚੀਜ਼ਿਆਂ ਦਾ ਮਾਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕੰਗਲਿਆਂ ਨੂੰ ਧਨੀ ਬਣਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ।
- ਕ) ਮੁਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾਨ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਹਰੇਕ ਮੁਰਥਾਏ ਮਨ ਨੂੰ ਟਹਿਕਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ।
- ਖ) ਸੁੱਕੀ ਲੱਥੜ ਨੂੰ ਹਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਰੰਗ ਅਤੇ ਕਸਤੂਰੀ ਨੂੰ ਸੁਗੰਧ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ।
- ਗ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਤੀਰਾ ਵਿਦਿਆ ਅਤੇ ਅਦਬ ਦੱਸਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚੇਹਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਚਮਕਦਾ ਹੈ ।

- ੫) ਰੋਜ਼ੋ ਸਬ ਬਾਬੰਦ ਦਰ ਜ਼ਿਕਰੇ ਖੁਦਾਮ।
ਦਰ ਲਿਬਾਸੇ ਦੁਨਿਯਵੀ ਮਰਦੇ ਤਮਾਮ॥੧੮੭॥
- ੬) ਬਾ ਹਮਰ ਅਜ਼ ਜੁਮਲਹ ਆਜ਼ਾਦੰਦ ਸ਼ਾਂ।
ਦਰ ਹਮਰ ਹਾਲ ਅਜ਼ ਖੁਦਾ ਬਾਦੰਦ ਸ਼ਾਂ॥੧੯੦॥
- ੭) ਮੇਸ਼ ਰਾ ਰੂੰ ਮੋਰ ਬਿਸੁਮਾਰੰਦ ਸ਼ਾਂ।
ਦਰ ਹਕੀਕਤ ਬਿਹਤਰ ਅਜ਼ ਪੀਲੇ ਦਮਾਂ॥੨੩੭॥
- ੮) ਐ ਜ਼ਿਹੇ ਇਨਸਾਂ ਕਿ ਹੱਕ ਰਾ ਯਾਫ਼ਤਰਹ।
ਰੂ ਜ਼ਿ ਯਾਦੇ ਗ਼ੈਰ ਹੱਕ ਬਰਦਾਸ਼ਤਹ॥੩੩੮॥
- ੯) ਜ਼ਾਹਿਰ ਉ ਦਰ ਕੈਦਿ ਮੁਬਤੇ ਮਾਕ ਹਸਤ।
ਬਾਤਨੇ ਉ ਬਾ-ਖ਼ੁਦਾਏ ਪਾਕ ਹਸਤ॥੩੪੦॥
- ੧੦) ਜ਼ਾਹਿਰ ਅੰਦਰ ਮਾਇਲੇ ਫ਼ਰਜੰਦੋ ਜ਼ਨ।
ਦਰ ਹਕੀਕਤ ਬਾ-ਖ਼ੁਦਾਏ ਮੇਸ਼ਤਨ॥੩੪੧॥
- ੧੧) ਜ਼ਾਹਿਰੋ ਬਾਤਿਨ ਬੁਦਹ ਯਕਸਾਨੇ ਉ।
ਹਰ ਦੇ ਆਲਮ ਬੰਦਹਏ ਫ਼ਰਮਾਨੇ ਉ॥੩੪੬॥
- ੧੨) ਹਮ ਬ-ਦਿਲ ਯਾਦੇ ਖ਼ੁਦਾ ਓ ਬਰ ਜ਼ੁਬਾਂ।
ਈਂ ਜ਼ੁਬਾਨਸ਼ ਦਿਲ ਬੁਦੋ, ਦਿਲ ਬੁਦ ਜ਼ੁਬਾਂ॥੩੪੭॥

- ੫) ਦਿਨ ਰਾਤ ਆਪਣੀ ਨਿੱਕ ਦੀ ਚਰਚਾ (ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਗੀਤਾਂ) ਵਿੱਚ ਜੁੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਦੁਨੀਆਂਦਾਰਾਂ ਦੇ ਵੇਸ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਤੀ ਉਹ ਪਰਮਹੰਸ ਹਨ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਪਰਮ ਹੰਸ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਲਿਖਦੇ ਹਨ।
- ੬) ਉਹ ਸਭ ਦੇ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਬਿਨਾਰੇ ਹਨ। ਹਰ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਨਾਲ ਬਣ ਆਈ ਹੈ। ਤਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਵਿਪਤੀ ਅਤੇ ਕਲੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਰੱਬ ਨਾਲ ਰੁਸ ਨਹੀਂ ਬਹਿੰਦੇ।
- ੭) (ਭਾਵੇਂ) ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਝੂਠ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, (ਪਰ) ਜੇ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਉਹ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਹਨ।
- ੮) ਅਹੋ ਧੰਨਤਾਗੀ ਹੈ ਉਹ, ਜਿਸ ਨੇ ਵਾਹਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਹੋਰ ਦੇ ਸਿਮਰਣ ਤੋਂ (ਜਿਸ ਨੇ) ਮੂੰਹ ਮੋੜ ਲਿਆ ਹੈ।
- ੯) ਜ਼ਾਹਰਦਾਰੀ ਤਾਂ ਸੰਤ ਜਨ ਸੰਸਾਰਿਕ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬੱਧੇ ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾਮਾ ਨਾਲ ਚੁੜਿਆ ਹੈ।
- ੧੦) (ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ) ਦੇਖਣ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਇਸਰਾਰੀ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਪਿਆਨ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਪਰ ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਮਾਲਿਕ ਵੱਲ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ।
- ੧੧) ਉਹ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦੋਵੇਂ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ-ਮੰਨ ਦਾਸ ਹਨ।
- ੧੨) ਵਾਹਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਮਰਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਰਸਨਾ ਉੱਤੇ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਮਨ ਅਤੇ ਮਨ ਜ਼ਬਾਨ ਰੂਪ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਠ) ਹਰ ਨਫ਼ਸ ਦਾਰੰਦ ਦਿਲ ਰਾ ਸੁਏ ਹੱਕ।
ਬੁਦ ਮੁਅੱਤਰ ਮਗਜ਼ੇ ਬਾ ਅਜ਼ ਬੁਦੇ ਹੱਕ ॥੪੯੫॥

ਸੰਤ ਸੇਵਾ

ਸ਼ਾਂਤਾਤਮਾ ਪਰੋਪਕਾਰੀ ਆਮਿਲ ਅਤੇ ਆਲਿਮ ਜਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਤ ਸੇਵਾ ਹੈ।

[੪੦੮] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫, ਪੜਤਾਲ (੧੫੩)

ਸੰਤ ਸੇਵਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਾਥ ਰੰਗੁ ਲਾਲਨ ਲਾਏ ॥੧॥

[੪੯੮] ਗੁਜਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੩)

ਸੰਤ ਸੇਵਾ ਕਰਿ ਭਾਵਨੀ ਲਾਈਐ ਤਿਆਗਿ ਮਾਨੁ ਹਾਠੀਲਾ ॥੧॥

[੮੨੮] ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ (੧੧੯)

ਐਸੀ ਕਿਰਪਾ ਮੋਹਿ ਕਰਹੁ ॥

ਸੰਤਹ ਚਰਣ ਹਮਾਰੇ ਮਾਥਾ, ਨੈਨ ਦਰਸੁ ਤਨਿ ਧੂਰਿ ਪਰਹੁ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

[੭੧] ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ, ਅਧਯਾਯ ੧੩

ਦੂਖ ਭੂਖ ਤਿਨ ਕੇ ਰਹੈ ਲਾਗੀ ॥ ਸੰਤ ਸੇਵ ਤੇ ਜੋ ਹੈ ਤਿਆਗੀ ॥ (੬)

ਸੰਤ ਦੋਖੀ (ਸੰਤ ਦ੍ਰੋਸ਼ੀ)

[੨੭੯] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੩)

ਸੰਤ ਕੈ ਦੂਖਨਿ ਮਤਿ ਹੋਇ ਮਲੀਨ ॥ ਸੰਤ ਕੈ ਦੂਖਨਿ ਸੋਭਾ ਤੇ ਹੀਨ ॥...

ਸੰਤ ਕਾ ਦੋਖੀ ਸਦਾ ਅਪਵਿਤੁ ॥ ਸੰਤ ਕਾ ਦੋਖੀ ਕਿਸੈ ਕਾ ਨਹੀ ਮਿਤੁ ॥...

ਸੰਤ ਕਾ ਦੋਖੀ ਮਹਾ ਅਹੰਕਾਰੀ ॥ ਸੰਤ ਕਾ ਦੋਖੀ ਸਦਾ ਬਿਕਾਰੀ ॥...

ਸੰਤ ਕਾ ਦੋਖੀ ਅੰਤਰ ਤੇ ਥੋਥਾ ॥ ਜਿਉ ਸਾਸ ਬਿਨਾ ਮਿਰਤਕ ਕੀ ਲੋਥਾ ॥...

ਸੰਤ ਕਾ ਦੋਖੀ ਧਰਮ ਤੇ ਰਹਤ ॥ ਸੰਤ ਕਾ ਦੋਖੀ ਸਦ ਮਿਥਿਆ ਕਹਤ ॥

[੬੮੩] ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੫੨)

ਜੋ ਜੋ ਕਰੈ ਅਵਗਿਆ ਜਨ ਕੀ ਹੋਇ ਗਇਆ ਤਤ ਛਾਰ ॥੧॥

[੧੩੧੭] ਸਲੋਕ ਮ: ੪, ਵਾਰ ਕਾਨੜਾ (੧੩)

ਹਰਿ ਜਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਚਉਦਿਆ ਸਰੁ ਸੰਧਿਆ ਗਾਵਾਰ^੧ ॥

ਠ) ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸੁਸ-ਸੁਸ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਗਜ਼ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੀ ਸੁਗੰਧ ਨਾਲ ਮੁਅੱਤਰ (ਸੁਗੰਧਤ) ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

੧ ਰਤਕਾਲ, ਵੇਰਨ।

੨ ਮੰਦਮਤਿ ਨੇ ਹਰਿ ਨਾਮ ਜਪਦਿਆ ਹਰਿਜਨਾਂ 'ਤੇ ਤੀਰ ਸਿੰਨਿਆ (ਜੇਧਾਨ ਕੀਤਾ)।

ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਜਨ ਹਰਿ ਲਿਵ ਉਬਰੇ, ਜਿਨ ਸੰਧਿਆ ਤਿਸੁ ਫਿਰਿ ਮਾਰ ॥੧॥

ਕਬਿੱਤ—ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ

ਮਾਨਸਰ ਪਰ ਜਉ ਬੈਠਾਈਐ ਲੇ ਜਾਇ ਬਗ,
ਮੁਕਤਾ ਅਮੋਲ ਤਜਿ ਮੀਨ ਬੀਨਿ ਖਾਤ ਹੈ।
ਅਸਬਨ ਪਾਨ ਕਰਬੇ ਕਉ ਜਉ ਲਗਾਈਐ ਜੇਕ,
ਪੀਅਤ ਨ ਪੈ ਲੇ ਲੋਹੁ ਅਚਏ ਅਘਾਤ ਹੈ।
ਪਰਮ ਸੁਗੰਧ ਪਰਿ ਮਾਖੀ ਨ ਰਹਿਤ ਰਾਖੀ,
ਮਹਾਂ ਦੁਰਗੰਧ ਪਰਿ ਬੇਗ ਚਲਿ ਜਾਤ ਹੈ।
ਜੈਸੇ ਗਜ ਮਜਨ ਕੈ ਭਾਰਤ ਹੈ ਛਾਤੁ ਸਿਰਿ,
ਸੰਤਨ ਕੈ ਦੋਖੀ ਸੰਤ ਸੰਗੁ ਨ ਸੁਹਾਤ ਹੈ ॥੩੩੨॥

ਸੰਤ ਬਚਨ ਸਤਿਗੁਰ ਹੈ

[੬੮੧] ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੪੫)

ਜੋ ਮਾਗਹਿ ਠਾਕੁਰ ਅਪੁਨੇ ਤੇ, ਸੋਈ ਸੋਈ ਦੇਵੈ ॥
ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਮੁਖ ਤੇ ਜੋ ਬੋਲੈ, ਈਹਾ ਉਹਾ ਸਚੁ ਹੋਵੈ ॥੨॥

[੮੧੨] ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ (੪੬)

ਅਟਲ ਬਚਨ ਸਾਧੂ ਜਨਾ ਸਭ ਮਹਿ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ॥
ਜਿਸੁ ਜਨ ਹੋਆ ਸਾਧਸੰਗੁ ਤਿਸੁ ਭੇਟੇ ਹਰਿ ਰਾਇਆ ॥੧॥

[੧੨੦੪] ਸਾਰਗ ਮਹਲਾ ੫ (੬)

ਮਾਈ, ਸਤਿ ਸਤਿ ਸਤਿ, ਹਰਿ ਸਤਿ ਸਤਿ ਸਤਿ ਸਾਧਾ ॥
ਬਚਨੁ ਗੁਰੂ ਜੋ ਪੂਰੈ ਕਹਿਓ, ਮੈ ਛੀਕਿ ਗਾਂਠਰੀ ਥਾਧਾ^੧ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਨਿਸਿ ਬਾਸੁਰ ਨਖਿਅਤ੍ਰ^੨ ਬਿਨਾਸੀ ਰਵਿ ਸਸੀਅਰ ਬੇਨਾਧਾ ॥
ਗਿਰਿ ਬਸੁਧਾ ਜਲ ਪਵਨ ਜਾਇਗੋ, ਇਕਿ ਸਾਧ ਬਚਨ ਅਟਲਾਧਾ ॥੧॥
ਅੰਤ ਬਿਨਾਸੀ ਜੇਰ ਬਿਨਾਸੀ, ਉਤਭੁਜ ਸੇਤ ਬਿਨਾਧਾ^੩ ॥
ਚਾਰਿ^੪ ਬਿਨਾਸੀ ਖਟਹਿ^੫ ਬਿਨਾਸੀ, ਇਕਿ ਸਾਧ ਬਚਨ ਨਿਹਚਲਾਧਾ ॥੨॥
ਰਾਜ ਬਿਨਾਸੀ ਤਾਮ ਬਿਨਾਸੀ, ਸਾਤਕੁ ਭੀ ਬੇਨਾਧਾ^੬ ॥
ਦ੍ਰਿਸਟਿਮਾਨ ਹੈ ਸਗਲ ਬਿਨਾਸੀ, ਇਕਿ ਸਾਧ ਬਚਨ ਆਗਾਧਾ ॥੩॥

੧ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰ ਕੇ ਪੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਹੈ। ੨ ਨਛੱਤ੍ਰ, ਤਾਰਾਕਣ। ੩ ਚਾਰ ਖਾਣੀਆਂ (ਅੰਡਜ, ਜੇਰਜ, ਉਤਭੁਜ, ਸ੍ਰੋਤਜ) ਨਾਸਵੰਤ ਹਨ। ੪ ਚਾਰ ਵੇਦ। ੫ ਛੇ ਬਾਸਤ੍ਰ।
੬ ਤਿੰਨ ਗੁਣ (ਰਜ, ਤਮ, ਸਤ) ਭੀ ਬਿਨਸਨਹਾਰ ਹਨ।

ਸੰਤਾਨ ਲਈ ਸਿਖਿਆ

[੧੩੬੦] ਗਾਥਾ ਮਹਲਾ ੫ (੧੪)

ਅਪਜਸੰ ਮਿਟੰਤ ਸਤ ਪੁਤ੍ਰੁ ॥

ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੁਰਜ, ਹੁੰਤ ੩, ਅੰਸੁ ੫੦

ਸੁਤ ਬਰਜਹਿ ਨਹਿ ਬਿਰਹਿ ਕੁਸੰਗਤਿ ।

ਤਿਮ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਰਖ ਬਰਜ ਬੁਪੰਗਤਿ । (੨੧)

ਹੁੰਤ ੫, ਅੰਸੁ ੩੮

ਸਿੱਖ ਸਿੱਖਣੀ ਮਿਲਿ ਬਹੈ ਚਰਚਾ ਕਰੈ ਅਪਾਰ ।

ਤਜਨ^੧ ਸਿਖਾਵੈ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕੋ ਨਿਤ ਭਜਿ ਬਾਰੇ ਬਾਰੁ ॥੩੪॥

ਸੰਤੋਖ (ਸਬਰ)

[੧੮] ਸਿਰੀਗਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧ (੧੨)

ਸਚੁ ਮਿਲੈ ਸੰਤੋਖੀਆ ਹਰਿ ਜਪਿ ਏਕੈ ਭਾਇ ॥੧॥

[੨੭੮] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੨)

ਸਹਸ ਖਟੇ ਲਖ ਕਉ ਉਠਿ ਧਾਵੈ ॥ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਨ ਆਵੈ ਮਾਇਆ ਪਾਛੈ ਪਾਵੈ ॥

ਅਨਿਕ ਭੋਗ ਬਿਖਿਆ ਕੇ ਕਰੈ ॥ ਨਹ ਤ੍ਰਿਪਤਾਵੈ ਖਪਿ ਖਪਿ ਮਰੈ ॥

ਬਿਨਾ ਸੰਤੋਖ ਨਹੀ ਕਉ ਰਾਜੈ ॥ ਸੁਪਨ ਮਨੋਰਥ ਖਿਥੇ ਸਭ ਕਾਜੈ ॥

[੪੬੭] ਵਾਰ ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧ (੭)

ਸੇਵ ਕੀਤੀ ਸੰਤੋਖੀਈ, ਜਿਨੀ ਸਚੇ ਸਚੁ ਧਿਆਇਆ ॥

ਓਨੀ ਮੰਦੈ ਪੈਰੁ ਨ ਰਖਿਓ, ਕਰਿ ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ ਧਰਮੁ ਕਮਾਇਆ ॥

[੮੯੭] ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ (੪੭)

ਮਨਿ ਸੰਤੋਖੁ ਸਬਦਿ ਗੁਰ ਰਾਜੈ ॥ ਜਪਿ ਗੋਬਿੰਦੁ ਪੜਦੇ ਸਭਿ ਕਾਜੈ ॥੩॥

[੧੩੭੯] ਸਲੋਕ ਫਰੀਦ

ਰੁਖੀ^੨ ਸੁਖੀ^੩ ਖਾਇ ਕੈ ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ ਜਪੀਉ ॥

ਫਰੀਦਾ ! ਦੇਖਿ ਪਰਾਈ ਚੋਪੜੀ ਨਾ ਤਰਸਾਏ ਜੀਉ ॥੨੯॥

[੧੩੮੪] ਸਲੋਕ-ਫਰੀਦ

ਸਬਰੁ ਏਹੁ ਸੁਆਉ, ਜੇ ਤੂੰ ਬੰਦਾ ਦਿਖੁ ਕਰਹਿ ॥

ਵਧਿ ਬੀਵਹਿ ਦਰੀਆਉ, ਟੁਟਿ ਨ ਬੀਵਹਿ ਵਾਹੜਾ^੪ ॥੧੧੭॥

੧ ਭਜ ਧਾਤੁ ਸੇਵਨ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੁ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਗਰਤਾਰ ਚਿੰਤਨ ਸੰਤਾਨ ਨੂੰ ਸਿਖਾਵੈ।

੨ ਸਲੁਣੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾ। ੩ ਖੁਸ਼ਕ, ਘੀ ਬਿਨਾ।

੪ ਸਬਰ ਹੀ ਤੋਰੇ ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੈ, ਹੋ ਬੰਦੇ। ਜੇ ਤੂੰ ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਨੂੰ ਦਿਖੁ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਤੂੰ ਮਹਾਨਦ (ਵਾਹਗੁਰੂ ਰੂਪ) ਹੋ ਜਾਵੇ, ਅਰ ਉਸ ਤੋਂ ਟੁਟ ਕੇ ਫੋਟਾ ਨਾਲਾ ਨਾ ਬਣੇ।

ਗਯਾਨ ਰਤਨਾਵਲੀ, ਟੀਕਾ ੨੭ਵੀਂ ਪੌੜੀ ਦਾ

‘ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ’ ਮਿਲਣ ਦੇ ਚਾਰ ਦੁਆਰੇ ਹੋਨ, ਪ੍ਰਿਥਮੇ [ਚਾਰ ਸਾਧਨ] ਸਤਸੰਗਤ ਹੈ। ਬਹੁੜੇ ਸਤਯ ਹੈ। ਤੀਸਰਾ ਸੰਤੋਖ ਹੈ ਅਤੇ ਚੌਥਾ ਸਮ ਦਮ^੩ ਹੈ। ਅਤੀਤ ਹੋਵੇ ਭਾਵੇਂ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਹੋਵੇ, ਏਨਾਂ ਚਹੁੰ ਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਜੋ ਆਵੇਗਾ, ਸੋਈ ਗੁਰੂ^੧ ਨੂੰ ਪਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ।

ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰਾਸਿ ੩, ਅੰਸੂ ੩੮

‘ਬਿਨ ਸੰਤੋਖ ਉਰ ਸੁਖ ਕਹਾਂ? ਤਪ^੨ ਬਿਨਾਂ ਨ ਰਾਜੂ।

ਗਯਾਨ ਕਹਾਂ ਬਿਨ ਸਤਿਗੁਰੂ? ਸ਼ੋਭਾ ਬਿਨ ਲਾਜੂ॥੮॥

ਸੰਧਿਆ (ਸੰਧਯਾ)

ਹਿੰਦੂ ਮੱਤ ਦੇ “ਆਨ੍ਰਿਕ ਤੱਤ੍ਵ” ਅਨੁਸਾਰ ਸੂਰਯ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਸੱਠ ਪਲ (ਇਕ ਘੜੀ) ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਸੱਠ ਪਲ ਸੂਰਯ ਨਿਕਲਣ ਪਿੱਛੋਂ ਅਰ ਸੂਰਯ ਦੀ ਟਿੱਕੀ ਝੁੱਬਣ ਤੋਂ ਸੱਠ ਪਲ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਸੱਠ ਪਲ ਟਿੱਕੀ ਝੁੱਬਣ ਪਿੱਛੋਂ; ਇਹ ਦੋ ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਦਾ ਵੇਲਾ ਸੰਧਯਾ ਕਾਲ ਹੈ, ਸਵੇਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਤ: ਸੰਧਯਾ ਅਤੇ ਸੰਝ ਦੀ ਸਾਯੰ ਸੰਧਯਾ ਅਖਵਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਦੋਪਹਰ ਵੇਲੇ ਦਾ (ਅਰਥਾਤ ਬਾਰਾਂ ਵਜਣ ਤੋਂ ੨੨ ਮਿੰਟ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ੨੨ ਮਿੰਟ ਪਿੱਛੋਂ ਦਾ) ਸਮਾਂ ਭੀ ਸੰਧਯਾ ਕਾਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਮਧਯਾਨ ਸੰਧਯਾ ਸੰਗਯਾ ਹੈ।

ਸਵੇਰ ਦੀ ਸੰਧਯਾ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਮਧਯਾਨ ਦੀ ਉਤਰ ਮੁੱਖ ਕਰ ਕੇ, ਸੰਝ ਦੀ ਪੱਛਮ ਉਤਰ ਦੀ ਕੋਣ ਵੱਲ ਮੁੱਖ ਕਰ ਕੇ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ, ਸੰਧਯਾ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਗਾਯਤ੍ਰੀ ਜਪ, ਸੂਰਯ, ਦੇਵ ਆਦਿ ਨੂੰ ਤਰਪਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ [ਗਾਯਤ੍ਰੀ] ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਤੀਆਂ ਦੇ ਨਿੱਤ ਕਰਮ ਵਿੱਚ ਸੰਧਯਾ ਉਪਾਸਨਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਰਮ ਹੈ, ਦ੍ਰਾਦਸੀ, ਅਮਾਵਸ, ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ, ਸੰਕ੍ਰਾਂਤਿ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰਾਵ ਦੇ ਦਿਨ ਸੰਝ ਵੇਲੇ ਦੀ ਸੰਧਯਾ ਦਾ ਤਜਾਰਾ ਕਰਨਾ ਵਿਧਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ, ਸੰਝ ਵੇਲੇ ਅਤੇ ਸੌਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕਰਤਾਰ ਨਾਲ ਮਨ ਦੀ ਲਿਵ ਲਾ ਕੇ ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸਹਿਤ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਨਿੱਤਨੇਮ ਹੈ, ਅਰ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਇਸ਼ਾ ਵੱਲ ਮੁੱਖ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।

[੫੫੩] ਸਲੋਕ ਮ: ੩, ਵਾਰ ਬਿਹਾਗੜਾ (੧੩)

ਏਹਾ ਸੰਧਿਆ ਪਰਵਾਣੁ ਹੈ, ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ਚਿਤਿ ਆਵੈ॥

ਹਰਿ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਉਪਜੈ, ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਜਲਾਵੈ॥

੧ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼। ੨ ਕਰਤਾਰ ਦੇ। ੩ ਮਨ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਯ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵਰਜ ਕੇ ਰੱਖਣਾ। ੪ ਵਾਹਗੁਰੂ ਨੂੰ। ੫ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਬਾਬਾ ਦਾਤੂ ਜੀ ਆਪਣੀ ਕਰਤੂਤ 'ਤੇ ਪਛਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨਾਲ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ੬ ਕਠਿਨ ਸਾਧਨ।

ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਦੁਬਿਧਾ ਮਰੈ, ਮਨੁਆ ਅਸਥਿਰੁ ਸੰਧਿਆ ਕਰੇ ਵੀਚਾਰੁ ॥
ਨਾਨਕ, ਸੰਧਿਆ ਕਰੈ, ਮਨਮੁਖੀ, ਜੀਉ ਨ ਟਿਕੈ, ਮਰਿ ਜੰਮੇ ਹੋਇ ਖੁਆਰੁ ॥੧॥

[੬੦੩] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੩ (੧੦)

ਸੰਧਿਆ ਤਰਪਣੁ^੧ ਕਰਹਿ ਗਾਇਤ੍ਰੀ^੨, ਬਿਨੁ ਬੁਝੇ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ^੩ ॥੨॥

ਸੰਨਿਆਸ—ਸੰਨਯਾਸ—ਸੰਨਯਾਸੀ

ਕੁਟੰਬ, ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰ ਛੱਡ ਦੇਣ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸੰਨਯਾਸ ਨਹੀਂ,
ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੀ ਸੰਨਯਾਸੀ ਹੈ ।

[੧੦੧੩] ਮਾਰੂ ਅਸਟਪਦੀ ਮਹਲਾ ੧ (੭)

ਸੋ ਸੰਨਿਆਸੀ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੈ, ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ ਗਵਾਏ^੧ ॥
ਛਾਦਨ ਭੋਜਨ ਕੀ ਆਸ ਨ ਕਰਈ, ਅਚਿੰਤੁ^੨ ਮਿਲੈ ਸੋ ਪਾਏ ॥

[੭੦੬] ਸ਼ਬਦ ਹਜ਼ਾਰੇ, ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਰੇ ਮਨ ! ਐਸੋ ਕਰ ਸੰਨਿਆਸਾ ॥

ਬਨ ਜੋ ਸਦਨ ਸਬੈ ਕਰਿ ਸਮਝਹੁ, ਮਨ ਹੀ ਮਾਹਿ ਉਦਾਸਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਜਤ^੧ ਕੀ ਜਟਾ, ਜੋਗ^੨ ਕੋ ਮੱਜਨੁ^੩ ਨੇਮ^੪ ਕੇ ਨਖਨ ਬਢਾਓ ॥

ਗਿਆਨ ਗੁਰੁ ਆਤਮ ਉਪਦੇਸਹੁ, ਨਾਮ ਬਿਭੂਤ ਲਗਾਓ ॥੧॥

ਅਲਪ ਅਹਾਰ, ਸੁਲਪ^{੧੦} ਸੀ ਨਿੰਦਾ ਦਯਾ ਛਿਮਾ ਤਨ^{੧੧} ਪ੍ਰੀਤਿ ॥

ਸੀਲ ਸੰਤੋਖ ਸਦਾ ਨਿਰਥਾਹਿਬੇ, ਹ੍ਰੈਬੇ ਕ੍ਰਿਗੁਣ ਅਤੀਤ^{੧੨} ॥੨॥

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਹੰਕਾਰ ਲੋਭ ਹਠ, ਮੋਹ ਨ ਮਨ ਸੋ ਲਜਾਵੈ ॥

ਤਬ ਹੀ ਆਤਮ ਤਤ ਕੋ ਦਰਸੇ, ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕਹ^{੧੩} ਪਾਵੈ ॥੩॥

੧ ਪਿਤਰ ਅਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਜਲ ਦੇ ਕੇ ਤ੍ਰਿਪਤ ਕਰਨਾ ਤਰਪਨ ਆਖੀਦਾ ਹੈ । [ਤਰਪਣ]

੨ 'तत्सवितुर्वरेण्यं धर्मा देवस्य धी महि, धियो यो नः प्रचोदयात् ।'

"ਤਤਸਵਿਤੁਰੁ ਵਰੇਣਯੇ ਧਰਮੋ ਦੇਵਸਯ ਧੀ ਮਹਿ, ਧਿਯੋ ਯੋਨ: ਪ੍ਰਚੋਦਯਾਤੁ ।"

ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ—ਜੋ ਸੂਰਜ ਦੇਵਤਾ ਸਭ ਨੂੰ ਜਿਵਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਵਫਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਹੈ, ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਯੋਗਜ ਹੈ, ਪਾਪ ਨਾਸ਼ਕ ਹੈ, ਜੋ ਅਸਾਭੀਆਂ ਬੁੱਧਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਅਸੀਂ ਧਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ।

੩ ਇਹ ਸਮਝੋ ਬਿਨਾਂ ਕਿ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਥਾਂ, ਕੀਰਤਿਆਂ ਦੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਅਯੋਗ ਹੈ ।

੪ 'ਮੈ' ਤਿਆਗੀ ਹਾਂ' ਇਹ ਹੋਮੇ ਭੀ ਛੱਡ ਦੇਵੇ ।

੫ ਨਿਰਿਛਿਤ, ਨਿਰਯਤਨ ।

੬ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਹੋਰ ਦਾ ਸੰਗ ਨਾ ਕਰਨਾ ।

੭ ਥਿਤ ਥਿਤੀ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਵਾਹਗੁਰੂ ਪਾਯਣ ਕਰਨਾ । ੮ ਬਨਾਨ ।

੯ ਸੁਭ ਕਰਮਾਂ ਲਈ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਨਿਯਮ ਧਾਰਨਾ । ੧੦ ਥੋੜ੍ਹੀ, ਸੁਲਪ । ੧੧ ਸਾਥ, ਨਾਲ ।

੧੨ ਪਰੋ, ਕ੍ਰਿਗੁਣ ਅਤੀਤ ਪਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਕ੍ਰਿਗੁਣਾਤਮਕ ਮਾਇਆ ਦੇ ਅਸਰ ਤੋਂ ਮਨ ਨੂੰ ਨਿਰਲੇਪ ਰੱਖਣਾ । ੧੩ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੧

ਭਈ ਗਿਲਾਨਿ^੧ ਜਗਤ੍ਰਿ ਵਿਚਿ, ਚਾਰਿ ਵਰਨਿ ਆਸ੍ਰਮ^੨ ਉਪਾਏ ।
 ਦਸਿ ਨਾਮਿ ਸੰਨਿਆਸੀਆ^੩, ਜੋਗੀ ਬਾਰਹ ਪੰਥਿ ਚਲਾਏ^੪ ।
 ਜੰਗਮ ਅਤੇ ਸਰੋਵੜੇ, ਦਗੇ^੫ ਦਿਗੰਬਰਿ ਵਾਇ ਕਰਾਏ ।
 ਬ੍ਰਹਮਣਿ ਬਹੁ ਪਰਕਾਰਿ ਕਰਿ ਸਾਸਤ੍ਰਿ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣਿ ਲੜਾਏ^੬ ।
 ਖਟੁ ਦਰਸਨ^੭ ਬਹੁ ਵੈਰਿ ਕਰਿ ਨਾਲਿ ਛਤੀਸਿ ਪਖੰਡ^੮ ਰਲਾਏ ।
 ਤੰਤ ਮੰਤ^੯ ਰਾਸਾਇਣਾ ਕਰਮਾਤਿ ਕਾਲਖਿ^{੧੦} ਲਪਟਾਏ ।
 ਇਕਸਿ ਤੇ ਬਹੁ ਰੂਪਿ ਕਰਿ ਰੂਪਿ ਕੁਰੂਪੀ ਘਣੇ ਦਿਖਾਏ ।
 ਕਲਿਜੁਗਿ ਅੰਦਰਿ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਏ ॥੧੯॥

ਕਥਿੱਤ—ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ

ਨਿਹਕਾਮ ਨਿਹਕ੍ਰੋਧ ਨਿਰਲੋਭ ਨਿਰਮੋਹ,
 ਨਿਹਮੇਵ ਨਿਹਟੇਵ^੧ ਨਿਰਦੋਖ ਵਾਸੀ ਹੈ^੨ ।
 ਨਿਰਲੋਪ ਨਿਰਬਾਨ^੩ ਨਿਰਮਲ ਨਿਰਵੈਰ,
 ਨਿਰਬਿਘਨਾਇ ਨਿਰਾਲੰਬ^੪ ਅਥਿਨਾਸੀ ਹੈ ।
 ਨਿਰਾਹਾਰ ਨਿਰਾਧਾਰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨਿਰਬਿਕਾਰ,
 ਨਿਹਚਲ ਨਿਹਭ੍ਰਾਂਤਿ ਨਿਰਭੈ ਨਿਰਾਸੀ ਹੈ ।
 ਨਿਹਕਰਮ ਨਿਹਭਰਮ ਨਿਹਸਰਮ^੫ ਨਿਹਸੁਆਦ,
 ਨਿਰਬਿਵਾਦ ਨਿਰੰਜਨ ਸੁਨਿ ਮੈ ਸੰਨਿਆਸੀ ਹੈ^੬ ॥੧੯੮॥

੧ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਇਕ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਗਿਲਾਨੀ । ਇਸੇ ਗਿਲਾਨੀ ਨੇ ਸਾਡੀ ਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਗਿਲਾਨੀ ਕਰਵਾਈ ਹੈ ।

੨ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ, ਗ੍ਰਿਹਸਥ, ਵਾਣਪੁਸ਼ਥ, ਸੰਨਯਸਤ । [ਚਾਰ ਆਸ਼ਰਮ]

੩ ੧. ਤੀਰਥ, ੨. ਆਸ਼ਰਮ, ੩. ਬਣ, ੪. ਆਰੇਨਯ, ੫. ਗਿਰਿ, ੬. ਪਰਬਤ, ੭. ਸਾਗਰ, ੮. ਸਰਸੂਤੀ, ੯. ਭਾਰਤੀ, ੧੦. ਪੁਰੀ । [ਦਸ ਨਾਮ ਸੰਨਿਆਸੀ]

੪ ੧. ਹੇਤੁ ਪੰਥ, ੨. ਪਾਵ ਪੰਥ, ੩. ਆਈ ਪੰਥ, ੪. ਜੰਮਯ ਪੰਥ, ੫. ਪਾਗਲ ਪੰਥ, ੬. ਕੋਪਾਲ ਪੰਥ, ੭. ਕੰਥਰੀ ਪੰਥ, ੮. ਬਨ ਪੰਥ, ੯. ਧੂਜ ਪੰਥ, ੧੦ ਚੋਨੀ ਪੰਥ [ਬਾਰਾਂ ਪੰਥ ਯੋਗੀ] ੧੧. ਰਾਵਲ ਪੰਥ, ੧੨. ਦਾਸ ਪੰਥ ।

੫ ਚਕ੍ਰਾਕਿਤ ਵੈਸ਼ਨਵ, ਸੰਖ ਚੱਕ੍ਰ ਦਾ ਛਾਪਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਦਨ ਪੁਰ ਹੈ ।

੬ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ, ਵੇਦ, ਪੁਰਾਣ ਅਤੇ ਸਿੱਖਤੀਆਂ ਦਾ ਪਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਨੁ ਆਪ-ਵਿਚੀ ਝਗੜੇ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਮਨੁ ਲਿਖਦਾ ਹੈ—ਨਿਗਵੇਦ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਹੈ, ਯਜੁਰ ਵੇਦ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਸ਼ਾਮਵੇਦ ਪਿਤਰਾਂ ਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਧੁਨੀ ਅਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੈ । (ਅਧਿਆਯ ੪, ਸ: ੧੨੪)

੭ ੧. ਸਾਖਯ, ੨. ਪਾਰੰਜਲ, ੩. ਨਯਾਯ, ੪. ਵੈਸ਼ੇਸ਼ਿਕ, ੫. ਮੀਮਾਂਸਾ, ੬. ਵੇਦਾਂਤ ।

੮ ਅਨੇਕ ਪਾਖੰਡ । ੯ ਤੰਤਰ ਮੰਤਰ ।

੧੦ ਕਲੰਕ ਰੂਪ (ਨਿੰਦਿਤ) ਕਰਮ । ੧੧ ਖੋਟੇ ਸੁਭਾਵ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ।

੧੨ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਸਥਾਨ ਦਾ ਵਾਸੀ, ਅਰਥਾਤ ਕੁਸੰਗ ਦਾ ਤਿਆਗੀ । ੧੩ ਅਡੋਲ ।

੧੪ ਬਿਨਾਂ ਅਕਾਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਸਰਾ ਨਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ।

੧੫ ਲੋਕ ਨਾਸ ਦਾ ਤਿਆਗੀ, ਅਥਵਾ ਅਣਬੱਧ । ੧੬ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਅੱਗੇ ਹੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ਹੈ ।

ਸੰਪਦਾ ਅਤੇ ਬਿਪਤਾ (ਵਿਪੱਤੀ)

[੧੯੭] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੫੮)

ਬਿਪਤਿ^੧ ਤਹਾ ਜਹਾ ਹਰਿ ਸਿਮਰਨੁ ਨਾਹੀ ॥

ਕੋਟਿ ਅਨੰਦ ਜਹ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਹੀ ॥੧॥

[੩੩੭] ਗਉੜੀ ਕਬੀਰ (੬੩)

ਸੰਪੈ ਦੇਖਿ ਨ ਹਰਖੀਐ, ਬਿਪਤਿ ਦੇਖਿ ਨ ਰੋਇ ॥

ਜਿਉ ਸੰਪੈ ਤਿਉ ਬਿਪਤਿ ਹੈ ਬਿਧ^੨ ਨੇ ਰਚਿਆ ਸੇ ਹੋਇ ॥੩॥

[੭੦੨] ਜੈਤਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੩)

ਹਰਿ ਜਨ, ਸਿਮਰਹੁ ਹਿਰਦੈ ਰਾਮ ॥

ਹਰਿ ਜਨ ਕਉ ਅਪਦਾ ਨਿਕਟਿ ਨ ਆਵੈ, ਪੁਰਨ ਦਾਸ ਕੇ ਥਾਮ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਕੋਟਿ ਬਿਘਨ ਬਿਨਸਹਿ ਹਰਿ ਸੇਵਾ ਨਿਹਚਲੁ ਗੋਵਿੰਦ ਧਾਮ ॥

ਭਗਵੰਤ ਭਗਤ ਕਉ ਭਉ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਆਦਰੁ ਦੇਵਤ ਜਾਮ^੩ ॥੧॥

ਤਜਿ ਗੋਪਾਲ ਆਨ ਜੋ ਕਰਣੀ ਸੋਈ ਸੋਈ ਬਿਨਸਤ ਖਾਮ ॥

ਚਰਨ ਕਮਲ ਹਿਰਦੈ ਗਹੁ ਨਾਨਕ ਸੁਖ ਸਮੂਹ ਬਿਸਰਾਮ ॥੨॥

[੭੪੨] ਸੁਹੀ ਮਹਲਾ ੫ (੨੮)

ਸੋਗ ਰੋਗ ਬਿਪਤਿ ਅਤਿ ਭਾਰੀ ॥ ਦੂਰਿ ਭਈ ਜਪਿ ਨਾਮੁ ਮੁਰਾਰੀ ॥੩॥

[੯੨੬] ਰਾਮਕਲੀ ਛੰਤ, ਮਹਲਾ ੫ (੪)

ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਰਣਾਗਤੀ ਅਨਦ ਮੰਗਲ ਗੁਣ ਰਾਮ ॥

ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭੁ ਆਰਾਧੀਐ ਬਿਪਤਿ ਨਿਵਾਰਣ ਰਾਮ ॥੧॥

ਸ੍ਰੋਧਾ ਪੂਰਕ

—[ਤਾਂਤ੍ਰਿਕ] ਤੰਤ੍ਰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰ ਕੇ ਕਿਸੇ ਤਾਂਤ੍ਰਿਕ ਸਿੱਖ ਦਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਲਿਖਿਆ ਗ੍ਰੰਥ, ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਹਾਲ ਇਹ ਹੈ—

ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੰਤ੍ਰ ਜੰਤ੍ਰ ਅਧੋਗਤੀ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਆਪ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਅਜੇਹੀ ਜੁਗਤਿ ਦੱਸੋ, ਜੋ ਕਾਮਨਾ ਭੀ ਪੂਰੀ ਕਰੇ ਅਤੇ ਮੁਕਤਿ ਭੀ ਹੋਵੇ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਮਹਾ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ, ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਕਾਰਜ ਸਾਰਦੀ ਹੈ। ✽ ✽ ✽

੧ ਵਿੱਪਤਿ, ਮੁਸੀਬਤ।

੨ ਵਿਧਾਤਾ (ਕਰਤਾਰ) ਨੇ।

੩ ਯਮ।

ਗਾਵੇ ਕੋ ਤਾਣੁ ਹੋਵੈ ਕਿਸੈ ਤਾਣੁ ॥

ਇਸ ਪੌੜੀ ਦਾ ਪਾਠ ਐਤਵਾਰ ਤੋਂ ਨਿੱਤ ੧੦੦ ਕਰਨਾ। ਇਕ ਲੱਖ ਪਾਠ ਤੋਂ ਸੰਪਦਾ ਵਧੇ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਵਿਵਾਹੇ।

‘ਸਾਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਸਾਚੁ ਨਾਇ ॥’ ਇਸ ਪੌੜੀ ਦਾ ਪਾਠ ਮੰਗਲਵਾਰ ਤੋਂ ਆਰੰਭੇ, ੨੫ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ੨੫ ਸੌ ਕਰੇ। ਭਗੜਾ ਜੀਤੇ ਮਜਲਸ ਵਿੱਚ ਫਤਹ ਹੋਵੇ।

‘ਸੁਣਿਐ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਗਿਆਨੁ ॥’ ਸੋਮਵਾਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਤਾਕਾਲ ੧੧ ਹਜ਼ਾਰ ੯੧ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਰੇ, ਰਾਜਾ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਵਸਿ ਹੋਇ।

‘ਮੰਨੇ ਕੀ ਗਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ ॥’ ਇਸ ਪੌੜੀ ਦਾ ੨੧ ਹਜ਼ਾਰ ਪਾਠ ਸੋਮਵਾਰ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਕਰ ਕੇ ੨੧ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਪਤ ਕਰੇ, ਗ੍ਰਹਿ ਪੀੜਾ ਮਿਟੇ। ੭੦ ਹਜ਼ਾਰ ੭੦ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ।

‘ਪੰਚ ਪਰਵਾਣੁ ਪੰਚ ਪਰਧਾਨੁ ॥’ ਇਹ ਪੌੜੀ ਸੋਮਵਾਰ ਤੋਂ ੧੦ ਹਜ਼ਾਰ ੧੦ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਪੇ, ਅਧਰੰਗ ਆਦਿ ਰੋਗ ਦੇਹ ਤੋਂ ਜਾਣ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ਟ ਦੂਰ ਹੋਵੇ ਮੰਤਰੀ ਪਦ ਕੋ ਪਾਵੇ, ਵਿਖਯਾਤ ਹੋਵੇ।

‘ਪਾਤਾਲਾ ਪਾਤਾਲ ਲਖ ॥’ ਇਸ ਦਾ ਬੁੱਧਵਾਰ ਤੋਂ ਪਾਠ ਆਰੰਭੇ, ੨੧ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ੨੧ ਹਜ਼ਾਰ ਜਪੇ, ਤਲਵਾਰ ਪਾਸ ਰੱਖੇ, ਸੱਤ ਖੂਹਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਮੰਤ੍ਰ ਕੇ ਪਿਆਵੇ ਅਰ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਨੁਵਾਵੇ ਗਰਭ ਹੋਵੇ।

ਮੋਤੀ ਤ ਮੰਦਰ ਉਸਰਹਿ...ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧

ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਐਤਵਾਰ ਪਹਰ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਆਰੰਭ ਕਰਨਾ, ਮੰਦਰ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਤੇ ਇਕ ਲੱਖ, ਸੌਦਾਗਰੀ ਲਈ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ, ਖੇਤੀ ਬੀਜਣ ਵਾਸਤੇ ਸੌ ਪਾਠ ਕਰਨਾ।

ਆਪੇ ਪਾਵਭੁ ਆਪੇ ਪਵਨਾ ॥ ਗਉੜੀ ਕਬੀਰ

ਇਹ ਸ਼ਬਦ ੨੧ ਵਾਰ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਅੱਗ ਲੱਗੀ ਬੁਝ ਜਾਵੇ।

ਅਰਝਾਵੈ ਬਿਲਲਾਵੈ ਨਿੰਦਕੁ..ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਮੰਗਲਵਾਰ ਤ੍ਰਯੋਦਸੀ ਤਿਥਿ ਤੋਂ ਆਰੰਭੇ, ੨੧ ਹਜ਼ਾਰ ਪਾਠ ੪੨ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਰੇ। ੪੨ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਪਰਾਉਂਠੇ ਆਰੰਭ ਸਮੇਂ, ਵਿਚਕਾਰ ਅਤੇ ਭੋਗ ਸਮੇਂ ਛਕਾਵੇ। ਨਿੰਦਕ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋਵੇ, ਗੁਪਤ ਜਪੇ ਤਾਂ ਨਿੰਦਕ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਇਸਤਰੀ ਨਾਸ਼ ਹੋਵਨ।

ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਗੁਰਸਿੱਖ, ਤਾਂਤ੍ਰਿਕ ਪ੍ਰਪੰਚੀਆਂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਜਪ ਅਤੇ ਫਲ ਪੜ੍ਹ ਕੇ, ਫੇਰ ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਦੇ ਭਾਵ ਵੱਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ, ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਥਿਤਨਾ ਗੁਰਮਤ ਤੋਂ ਦੂਰ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਇਸ ਪ੍ਰਪੰਚ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਮੰਤ੍ਰ, ਜੰਤ੍ਰ, ਤੰਤ੍ਰ।

ਸੁ-ਸਤਕਾਰ—ਸੁ-ਸਨਮਾਨ

ਸੁ-ਸਤਕਾਰ (Self-respect) ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅਹੰਕਾਰ ਅਥਵਾ ਮਾਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਸੁ-ਸਨਮਾਨ ਇਕ ਖਾਸ ਗੁਣ ਹੈ, ਜਿਸ ਬਿਨਾਂ ਸੁ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ (Self reliance) ਉਤਪੰਨ [ਸੁ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ] ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਇਸੇ ਬਾਬਤ ਗੁਰੁਵਾਕ ਹੈ—

‘ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ ਸੇ ਸਤਿ ਗੁਣ ਜਾਣੈ’ ॥’

ਇਸੇ ਦਾ ਨਉਂ ‘ਨਿਜਪਦ’ ਹੈ ।

ਸੁ-ਸਨਮਾਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਹੀ ਅਨੇਕ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰ ਕੇ ਭੀ ਸੁ-ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਤਿਆਗਿਆ, ਇਸੇ ਗੁਣ ਦੇ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਹੀ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਨੀਵਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਸੁ-ਸਤਕਾਰ ਵਾਲੇ ਹੀ ਲਾਲਚ ਵਸਿ ਹੋ ਕੇ ਦਯਾਨਤਦਾਰੀ ਨਹੀਂ ਤਿਆਗ ਸਕਦੇ, ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਪਦਵੀ, ਗੁਰਸਿੱਖੀ, ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੁ-ਸਤਕਾਰ ਦੇ ਆਸ਼੍ਰਯ ਹਨ ।

ਸੁ-ਸਤਕਾਰ ਵਾਲੇ ਜੁਠੇ ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜ ਕੇ, ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਜੋੜੇ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਕੇ, ਪੱਖਾ ਝੱਲ ਕੇ, ਪਾਣੀ ਢੋ ਕੇ ਆਪਣਾ ਸਤਿਕਾਰ ਅਧਿਕ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਅਹੰਕਾਰੀ, ਅਗਯਾਨੀ ਅਤੇ ਵਿਕਾਰੀ ਲੋਕ ਉੱਚ ਸਿੰਘਾਸਨਾਂ ’ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਵੀ ਇਸ ਬੁਝ ਗੁਣ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

★ ★ ★

ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ

ਸੁ (ਆਪਣਾ) ਤੰਤ੍ਰਤਾ (ਵਸ਼ਿਕਾਰ) ਆਪਣਾ ਨਿਰਵਾਹ, ਆਪਣਾ ਆਚਰਣ, ਆਪਣਾ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਾ ਰੱਖਣਾ, ਕਿੰਤੂ ਸਤ ’ਤੇ ਆਪਣਾ ਵਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣਾ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਹੈ ।

ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ, ਇਕ ਆਤਮਿਕ, ਦੂਜੀ ਸਾਂਸਾਰਿਕ । ਆਤਮਿਕ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਭ੍ਰਮ ਵਹਿਮ (Superstition) ਅਗਯਾਨ ਦੀ ਨਿਵ੍ਰਿਤਿ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਮੁਕਤ ਅਥਵਾ ਬੰਧਨ ਰਹਿਤ ਹੋਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—

[੮੦੪] ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ (੮)

ਬੰਧਨ ਕਾਟਿ ਮੁਕਤਿ ਗੁਰਿ ਕੀਨਾ ॥੨॥

[੧੦੦੨] ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ (੧੪)

ਛੂਟੇ ਆਂਡਾ ਭਰਮ ਕਾ ਮਨਹਿ ਭਇਓ ਪਰਗਾਸੁ ॥

ਕਾਟੀ ਬੇਰੀ ਪਗਰ ਤੇ ਗੁਰਿ ਕੀਨੀ ਬੰਦਿ ਖਲਾਸੁ ॥੧॥

[੧੩੨੨] ਕਲਿਆਨ ਮਹਲਾ ੫ (੪)

ਸਾਧਸੰਗਿ ਕ੍ਰਮ ਤੈ ਮਿਟੇ ਕਥੇ ਨਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ॥੨॥

ਸਾਂਸਾਰਿਕ ਸ੍ਰਤੰਤ੍ਰਤਾ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ:-

ਏਕਾ, ਵਿਦਯਾ, ਹੁੰਨਰ ਸ਼ੁਸਤਕਾਰ ਅਤੇ ਆਤਮ ਵਿਸ਼੍ਵਾਸ ।

ਜਿਸ ਕੌਮ, ਜਿਸ ਸਮਾਜ, ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸ੍ਰਤੰਤ੍ਰਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ, ਉਹ ਪੂਰਣ ਉੱਨਤੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਸਭ ਲਈ ਸਮਾਜ ਨੀਤਿ ਆਦਿ ਦੇ ਸਰਵ ਪ੍ਰਿਯ ਹਿਤਦਾਯਕ ਨਿਯਮ ਸਥਾਪਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਸ੍ਰਤੰਤ੍ਰਤਾ ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਨਹੀਂ ਕਿ ਹਰੇਕ ਆਦਮੀ ਆਪਣੀ ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰੇ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਮਨ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜੇ ਤਥਾ ਆਪਣੇ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਯਾਂ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਿਕਾਰ ਨਾ ਰੱਖਦਾ ਹੋਇਆ ਵਿਸ਼ਯ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੇ ਉਪਾਧੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਅਜੇਹੇ ਸ੍ਰਤੰਤ੍ਰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰਤੰਤ੍ਰ ਹੋ ਕੇ ਵਿਪਤਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਲੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਹਰਖ—ਸੋਗ

[੨੧੫] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੬੦)

ਮਾਨੁ ਅਭਿਮਾਨੁ^੧ ਦੋਊ ਸਮਾਨੇ, ਮਸਤਕੁ ਭਾਰਿ ਗੁਰ ਪਾਗਿਓ^੨ ॥

ਸੰਪਤ ਹਰਖੁ ਨ ਆਪਤ ਦੁਖਾ, ਰੰਗੁ ਠਾਕੁਰੈ ਲਾਗਿਓ ॥੧॥

[੮੮੩] ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ (੩)

ਆਵਤ ਹਰਖੁ ਨ ਜਾਵਤ ਦੁਖਾ, ਨਹ ਬਿਆਪੈ ਮਨੁ ਰੋਗਨੀ ॥

ਸਦਾ ਅਨੰਦੁ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ, ਤਉ ਉਤਰੀ ਸਗਲ ਬਿਓਗਨੀ ॥੧॥

[੯੦੭] ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀ (੭)

ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਮ ਕਰਿ ਜਾਣਾ, ਹਰਖੁ ਸੋਗੁ ਤੇ ਬਿਰਕਤੁ ਭਇਆ ॥

ਆਪੁ ਮਾਰਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਪਾਏ, ਨਾਨਕੁ ਸਹਜਿ ਸਮਾਇ ਲਇਆ ॥੧੨॥

[੧੪੨੭] ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੯

ਹਰਖੁ ਸੋਗੁ ਜਾ ਕੈ ਨਹੀ, ਬੈਰੀ ਮੀਤੁ ਸਮਾਨਿ ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕੁ ਸੁਨਿ ਰੇ ਮਨਾ, ਮੁਕਤਿ ਤਾਰਿ ਤੈ ਜਾਨਿ ॥੧੫॥

ਹਰਿਮੰਦਰ—ਹਰਿਮੰਦਰ

[੧੦੭] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫ (੪੪)

ਸੋ ਸਚੁ ਮੰਦਰੁ ਜਿਤੁ ਸਚੁ ਧਿਆਈਐ^੧ ॥

[੪੬੩] ਮਹਲਾ ੨, ਵਾਰ ਆਸਾ (੨)

ਇਹੁ ਜਗੁ ਸਚੈ ਕੀ ਹੈ ਕੋਠੜੀ, ਸਚੈ ਥਾ ਵਿਚਿ ਵਾਸੁ ॥

[੫੪੨] ਬਿਹਾਗੜਾ ਫੋਤ, ਮਹਲਾ ੫ (੧)

ਦਹ ਦਿਸ ਖੋਜਤ ਹਮ ਫਿਰੇ, ਮੇਰੇ ਲਾਲ ਜੀਉ;

ਹਰਿ ਪਾਇਅੜਾ ਘਰਿ ਆਏ, ਰਾਮ ॥

ਹਰਿਮੰਦਰੁ ਹਰਿ ਜੀਉ ਸਾਜਿਆ, ਮੇਰੇ ਲਾਲ ਜੀਉ;

ਹਰਿ ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਏ, ਰਾਮ ॥

[੭੨੩] ਤਿਲੰਗ ਮਹਲਾ ੪ (੧)

ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਧਰਤੀ ਆਕਾਸੁ, ਘਰ ਮੰਦਰ ਹਰਿ ਬਨੀ ॥

ਵਿਚਿ ਵਰਤੈ ਨਾਨਕ ਆਪਿ, ਭੂਨੁ ਕਹੁ ਕਿਆ ਗਨੀ ? ॥੧॥

[੧੨੫੫] ਮਲਾਰ ਮਹਲਾ ੧ (੫)

ਮਹਲ ਮਹਿ ਬੈਠੇ ਅਗਮ ਅਪਾਰ ॥

ਭੀਤਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸੋਈ ਜਨੁ ਪਾਵੈ,

ਜਿਸੁ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਰਤਨੁ ਆਚਾਰ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥...

ਥਾਇਆ ਮਹਲੁ ਮੰਦਰੁ ਘਰੁ ਹਰਿ ਕਾ, ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਰਾਖੀ ਜੋਤਿ ਅਪਾਰ ॥

ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਹਲਿ ਬੁਲਾਈਐ, ਹਰਿ ਮੇਲੇ ਮੇਲਣਹਾਰ ॥੪॥

[੧੩੪੬] ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮਹਲਾ ੩ (੧)

ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਵੇਖੁ ਤੂ, ਹਰਿ ਮੰਦਰੁ ਤੇਰੈ ਨਾਲਿ ॥

ਹਰਿ ਮੰਦਰੁ ਸਬਦੇ ਖੋਜੀਐ, ਹਰਿ ਨਾਮੇ ਲੇਹੁ ਸਮਾਲਿ ॥੧॥...

ਹਰਿ ਮੰਦਰੁ ਏਹੁ ਸਰੀਰੁ ਹੈ, ਗਿਆਨਿ ਰਤਨਿ ਪਰਗਟੁ ਹੋਇ ॥

ਮਨਮੁਖ ਮੂਲੁ ਨ ਜਾਣਨੀ, ਮਾਣਸਿ ਹਰਿ ਮੰਦਰੁ ਨ ਹੋਇ^੨ ॥੨॥

੧ ਇਸੇ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਮੰਦਿਰ ਰਚ ਕੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸੰਕਯਾ ਥਾਪੀ ਹੈ, ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਾ ਦਾ ਮੰਦਿਰ ਹਰਿਮੰਦਿਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ।

੨ ਮਨਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਅੰਤਰਕਰਣ ਹਰਿਮੰਦਰ ਹੈ, ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਾਹਰੇ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰ ਭੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਹਿੰਸਾ ਅਤੇ ਦਇਆ (ਦਯਾ)

ਹਿੰਸਾ ਅਤੇ ਦਯਾ ਦਾ ਤੱਤ ਜਾਣੇ ਬਿਨਾਂ ਲੋਕ ਔਭੜ ਜਾਂ ਰਹੇ ਹਨ, ਚੁੰਆਂ, ਖਟਮਲਾਂ, ਹਲਕਾਏ ਕੁੱਤਿਆਂ ਅਤੇ ਸੱਪ ਆਦਿਕਾਂ 'ਤੇ ਦਯਾ ਕਰਨੀ ਅਰ ਗਰੀਬ ਅਨਾਥਾਂ ਦਾ ਲਹੂ ਪੀਣਾ, ਨੀਚ ਆਖ ਕੇ ਜਾਤਿ ਅਭਿਮਾਨ ਦੇ ਮਦ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਦੱਸਣ ਦਾ ਮਨ-ਮੰਦਿਰ ਢਾਹਣਾ, ਆਪਣੇ ਮਨੋਰਥ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਲਈ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਬਲੀ ਦੇਣੀ, ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਫੌਜ ਦੀ ਸਫ਼ ਅੱਗੇ ਗਾਈਆਂ ਖਲੋਤੀਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਹਥਿਆਰ ਸੁੱਟ ਪਾਣੇ ਅਤੇ ਅਨੰਤ ਗਰੁਆਂ ਦੀ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੰਨ੍ਹਣਾ, ਕਾਵਾਂ ਇੱਲਾਂ ਦਾ ਖਾਧਾ ਜੀਵ ਜੋ ਤੜਫ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਬਚਣ ਦੀ ਕੋਈ ਸੂਰਤ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਣੇ ਸੰਕੋਚ ਕਰਨਾ, ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਨੌਕਰ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਮਰਾਨ ਦੁਖੀ ਰੱਖਣਾ, ਇਤਿਆਦਿਕ ਕਰਮ ਹਨ ਅਗਿਆਨੀ ਅਹਿੰਸਕ ਅਤੇ ਦਯਾਵਾਨ ਦੇ ।

ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਯਥਾਰਥ ਭਾਵ ਵਿੱਚ ਅਹਿੰਸਾ ਅਤੇ ਦਯਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ [ਅਹਿੰਸਾ] ਹੈ, ਨਾ ਜੈਨ ਅਤੇ ਬੁੱਧ ਮਤ ਦਾ ਨਿਯਮ 'ਅਹਿੰਸਾ ਹੀ ਪਰਮੋ ਧਰਮਾ' ਅੰਗੀਕਾਰ ਹੈ ਅਰ ਨਾ ਰਾਕਸ਼ ਵਿੱਤਿ ਵਿਧਾਨ ਹੈ ।

[੩੨੨] ਵਾਰ ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੭)

ਦੁਖੁ ਨ ਦੇਈ ਕਿਸੈ ਜੀਅ ਪਤਿ ਸਿਉ ਘਰਿ ਜਾਵਉ ॥

[੨੯੯] ਗਉੜੀ ਬਿਤੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੧)

ਮਨਿ ਸੰਤੋਖੁ ਸਰਬ ਜੀਅ ਦਇਆ ॥

ਇਨ ਬਿਧਿ ਬਰਤੁ ਸੰਪੂਰਨ ਭਇਆ ॥

[੪੬੮] ਵਾਰ ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧ (੧੦)

ਦਇਆ ਜਾਣੈ ਜੀਅ ਕੀ, ਕਿਛੁ ਪੁੰਨੁ ਦਾਨੁ ਕਰੇਇ ॥

[੧੧੯੮] ਸਾਰੰਗ ਮਹਲਾ ੧ (੩)

ਜਿਸੁ ਮਨੁ ਮਾਨੈ^੧ ਅਭਿਮਾਨੁ ਨ ਤਾ ਕਉ, ਹਿੰਸਾ ਲੋਭੁ ਵਿਸਾਰੇ ॥

[੧੨੫੩] ਸਾਰੰਗ (ਪਰਮਾਨੰਦ)

ਬਾਟ ਪਾਰਿ^੨ ਘਰੁ ਮੁਸਿ ਬਿਰਾਨੇ ਪੇਟੁ ਭਰੇ ਅਪ੍ਰਾਪੀ^੩ ॥

ੴ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨਿਖਦੇ ਹਨ—

“ਨ ਦਾਨਿਸ਼ੇਮ ਅਜ ਰੋਜੇ ਅਚਲ ਦੀ ਨਕਸ਼ ਆਦਮ ਹਾ ।

ਕਿ ਨੌਕਾਬ ਅਜ ਬਰਾਏ ਬੁਦਨੇ ਖੁਦ ਖਾਨਹ ਮੇ ਸਾਜਦ ।”

ਭਾਵ—ਅਸਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਰਚਨਹਾਰ ਨੇ ਆਦਮ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਆਪਣੇ ਹਰਿਣ ਲਈ ਘਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ।

੧ ਜਿਸ ਦਾ ਮਨ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ । ੨ ਹੋ ਪਾਖੰਡੀ ਭਾਵੁ । ੩ ਹੋ ਅਪਰਾਧੀ । ਤੂੰ ਬੇਗਾਨਾ ਘਰ ਲੁੱਟ ਕੇ ਆਪਣਾ ਪੇਟ ਭਰਦਾ ਹੈ ।

ਜਿਹਿ ਪਰਲੋਕ ਜਾਇ ਅਪਕੀਰਤਿ^੧ ਸੋਈ ਅਥਿਦਿਆ ਸਾਧੀ ॥੨॥

ਹਿੰਸਾ ਤਉ ਮਨ ਤੇ ਨਹੀ ਛੁਟੀ, ਜੀਅ ਦਇਆ ਨਹੀ ਪਾਲੀ ॥

ਪਰਮਾਨੰਦ, ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਕਥਾ ਪੁਨੀਤ ਨ ਚਾਲੀ ॥੩॥

[੯੪੦] ਰਾਮਕਲੀ, ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ, ਮਹਲਾ ੧

ਜੀਵਤੁ ਮਰੇ ਤਾ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਸੂਝੈ ਅੰਤਰਿ ਜਾਣੈ ਸਰਬ ਦਇਆ ॥

ਨਾਨਕ, ਤਾ ਕਉ ਮਿਲੈ ਵਡਾਈ ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ ਸਰਬ ਜੀਆ^੨ ॥੨੪॥

[੯੭੧] ਰਾਮਕਲੀ, ਕਬੀਰ (੮)

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਮਾਇਆ ਮਦ ਮਤਸਰ, ਏ ਸੰਪੈ ਮੋ ਮਾਹੀ ॥

ਦਇਆ ਧਰਮੁ ਅਰੁ ਗੁਰ ਥੀ ਸੇਵਾ, ਏ ਸੁਪਨੰਤਰਿ ਨਾਹੀ ॥੪॥

ਹਿੰਦੂ—ਮੁਸਲਮਾਨ

ਵੇਦ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੇ ਅਨੁਗਾਮੀ ਆਰਯ ਲੋਕ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਥਾਪਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਮਤ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਸਨ, ਅਰ ਪਰਸਪਰ ਖੱਤ੍ਰੁਤਾ ਕਰ ਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਹਾਨੀ ਦਾ ਉਪਾਯ ਸੋਚਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ਇਕ ਪਿਤਾ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਜਾਣ ਕੇ ਅਤੇ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਸਭ ਦੇਸ਼ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਹਿੱਤ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਾਖੰਡ, ਭ੍ਰਮ, ਈਰਖਾ ਅਤੇ ਵੈਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭ੍ਰਾਤ੍ਰਤਾਵ ਧਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਦਾ ਸੁਖ ਭੋਗਣ।

[੧੪੨] ਵਾਰ ਮਾਝ, ਮਹਲਾ ੧ (੯)

ਰਾਹ ਦੋਵੈ^੧ ਇਥੁ ਜਾਣੈ, ਸੋਈ ਸਿਝਸੀ ॥

ਕੁਫਰ ਗੋਅ ਕੁਫਰਾਣੈ ਪਇਆ ਦਝਸੀ^੨ ॥

ਸਭ ਦੁਨੀਆ ਸੁਬਹਾਨੁ^੩ ਸਚਿ ਸਮਾਈਐ ॥

[੨੨੩] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀ (੫)

ਰਾਹ ਦੋਵੈ ਖਸਮੁ ਏਕੋ ਜਾਣੁ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੁ ॥੮॥

ਸਗਲ ਰੂਪ ਵਰਨ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਏਕੋ ਸਾਲਾਹੀ ॥੯॥

੧ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਥਰਮਾਂ ਤੋਂ ਤੋਹੀ ਪਰਲੋਕ ਵਿੱਚ ਅਪਕੀਰਤੀ ਹੋਵੇ, ਅਥਵਾ ਜਿਸ ਥਰ ਕੇ ਪਰਲੋਕ ਵਿਗੜੇ ਅਰ ਨਿੰਦਾ ਹੋਵੇ। ੨ ਜੋ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜਿਹਾ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ।

੩ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ। ੪ ਨਾਸਤਕਪੁਟੇ ਦੀਆਂ ਕੱਲਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਰਕ ਦੀ ਅਗਨੀ ਵਿੱਚ ਪਇਆ ਸੜੇਗਾ, ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ—ਜੋ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਕਾਫਰ ਅਤੇ ਮਲੇਛ ਆਖ ਕੇ ਨਫਰਤ ਕਰੇਗਾ, ਉਹ ਸੱਚੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਸਜ਼ਾ ਪਾਉਂਦਾ। ੫ ਪਰਮ ਪਵਿੱਤਰ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ।

[੮੮੫] ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ (੯)

ਕੋਈ ਬੋਲੇ ਰਾਮ ਰਾਮ, ਕੋਈ ਖੁਦਾਇ ॥
 ਕੋਈ ਸੇਵੇ ਗੁਸਈਆ^੧, ਕੋਈ ਅਲਾਹਿ^੨ ॥੧॥
 ਕਾਰਣ ਕਰਣ ਕਰੀਮ ॥ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ਰਹੀਮ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਕੋਈ ਨਾਵੇ ਤੀਰਥਿ, ਕੋਈ ਹਜ ਜਾਇ ॥
 ਕੋਈ ਕਰੇ ਪੂਜਾ, ਕੋਈ ਸਿਰੁ ਨਿਵਾਇ^੩ ॥੨॥
 ਕੋਈ ਪੜੇ ਬੇਦ, ਕੋਈ ਕਤੇਬ ॥
 ਕੋਈ ਓਵੇ ਨੀਲ, ਕੋਈ ਸੁਪੇਦ^੪ ॥੩॥
 ਕੋਈ ਕਰੇ ਤੁਰਕੁ, ਕੋਈ ਕਰੇ ਹਿੰਦੂ ॥
 ਕੋਈ ਬਾਛੈ ਭਿਸਤੁ, ਕੋਈ ਸੁਰਗਿੰਦੂ^੫ ॥੪॥
 ਕਹੁ ਨਾਨਕ, ਜਿਨਿ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਤਾ ॥
 ਪ੍ਰਭ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਤਿਨਿ ਭੇਦੁ ਜਾਤਾ ॥੫॥

[੮੮੬] ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ (੪੫)

ਕਾਰਨ ਕਰਨ ਕਰੀਮ ॥ ਸਰਬ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਰਹੀਮ ॥
 ਅਲਹ ਅਲਖ ਅਪਾਰ ॥ ਖੁਦਿ ਖੁਦਾਇ ਵਡ ਬੇਸੁਮਾਰ ॥੧॥
 ਉਂ ਨਮੋ ਭਗਵੰਤ ਗੁਸਾਈ ॥ ਖਾਲਕੁ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਸਰਬ ਠਾਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਜਗੰਨਾਥ ਜਗਜੀਵਨ ਮਾਧੋ ॥ ਭਉ ਭੰਜਨ ਰਿਦ ਮਾਹਿ ਅਰਾਧੋ ॥
 ਰਿਖੀਕੇਸ ਗੋਪਾਲ ਗੁੰਵਿੰਦ ॥ ਪੂਰਨ ਸਰਬਤ੍ਰ ਮੁਕੰਦ ॥੨॥
 ਮਿਹਰਵਾਨ ਮਉਲਾ ਤੂਹੀ ਏਕ ॥ ਪੀਰ ਪੈਕਾਬਰ ਸੇਖ ॥
 ਦਿਲਾ ਬਾ ਮਾਲਕੁ ਕਰੇ ਹਾਕੁ^੬ ॥ ਕੁਰਾਨ ਕਤੇਬ ਤੇ ਪਾਕੁ ॥੩॥
 ਨਾਰਾਇਣ ਨਰਹਰ ਦਇਆਲ ॥ ਰਮਤ ਰਾਮ ਘਟ ਘਟ ਆਧਾਰ ॥
 ਬਾਸੁਦੇਵ ਬਸਤ ਸਭ ਠਾਇ ॥ ਲੀਲਾ ਕਿਛੁ ਲਖੀ ਨ ਜਾਇ ॥੪॥
 ਮਿਹਰਦਇਆਕਰਿ, ਕਰਨੈਹਾਰ ॥ ਭਗਤਿ ਬੰਦਗੀ ਦੇਹਿ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ॥
 ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰਿ ਖੋਏ ਭਰਮ^੭ ॥ ਏਕੋ ਅਲਹੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ॥੫॥

੧ ਗੋਸੁਆਮੀ । ੨ ਅੱਲਾ । ੩ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ।

੪ ਸਫ਼ੈਦ ਹਿੰਦੂ, ਅਰ ਨੀਲਾ ਮੁਸਲਮਾਨ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਨੀਲਾ ਨਿਬਾਸ ਖ਼ਾਸ ਕਰ ਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਸੀ । ਦੇਖੋ, ਵਾਰ ਆਸਾ—'ਨੀਲ ਬਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕਪੜੇ ਪਹਿਰੇ ਤੁਰਕ ਪਠਾਣੀ ਅਮਲੁ ਗੀਆ ॥' [ਵਾਰ ਆਸਾ (੧੩)] ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਦੋਵੇਂ ਰੰਗ ਪਹਰਣੇ ਵਿਧਾਨ ਹਨ ।

੫ ਬੈਕੁੰਠ । ੬ ਜੋ ਕੁਛ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੱਕ ਹੈ ।

੭ ਇਹ ਭਰਮ ਹੈ ਕਿ ਅਰਬੀ ਮਲੇਫ਼ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇਵ ਵਾਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਥਾ ਇਕ ਪਿਤਾ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਹੈ ਕੇ ਵੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਨਫ਼ਰਤ ਕਰਨੀ ।

[੧੧੩੬] ਭੈਰਉ (ਕਬੀਰ) ਮਹਲਾ ੫ (੩)

ਵਰਤ ਨ ਰਹਉ, ਨ ਮਹ ਰਮਦਾਨਾ^੧ ॥ ਤਿਸੁ ਸੇਵੀ, ਜੋ ਰਖੈ ਨਿਦਾਨਾ ॥੧॥
 ਏਕੁ ਗੁਸਾਈ ਅਲਹੁ ਮੇਰਾ ॥ ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਦੁਹਾਂ ਨੇਬੇਰਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਹਜ ਕਾਬੈ ਜਾਉ ਨ ਤੀਰਥ ਪੂਜਾ ॥ ਏਕੈ ਸੇਵੀ ਅਵਰੁ ਨ ਦੂਜਾ ॥੨॥
 ਪੂਜਾ^੨ ਕਰਉ ਨ ਨਿਵਾਜ ਗੁਜਾਰਉ ॥
 ਏਕ ਨਿਰੰਕਾਰ ਲੇ ਰਿਦੈ ਨਮਸਕਾਰਉ ॥੩॥
 ਨਾ ਹਮ ਹਿੰਦੂ ਨ ਮੁਸਲਮਾਨ ॥ ਅਲਹੁ ਰਾਮ ਕੇ ਪਿੰਡੁ ਪਰਾਨ ॥੪॥

[੧੧੫੮] ਭੈਰਉ ਕਬੀਰ (੭)

ਹਮਰਾ ਝਗਰਾ ਰਹਾ ਨ ਕੋਉ ॥ ਪੰਡਿਤ ਮੁਲਾਂ ਛਾਡੇ ਦੋਉ ॥੧॥/ਰਹਾਉ ॥...
 ਪੰਡਿਤ ਮੁਲਾਂ ਜੋ ਲਿਖਿ ਦੀਆ ॥ ਛਾਡਿ ਚਲੇ ਹਮ ਕਛੁ ਨ ਲੀਆ ॥੩॥

[੧੩੪੯] ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਕਬੀਰ (੨)

ਅਲਹੁ ਏਕੁ ਮਸੀਤਿ ਬਸਤੁ ਹੈ, ਅਵਰੁ ਮੁਲਖੁ ਕਿਸੁ ਕੇਰਾ ? ॥
 ਹਿੰਦੂ ਮੂਰਤਿ ਨਾਮ ਨਿਵਾਸੀ^੧, ਦੁਹ ਮਹਿ ਤਤੁ ਨ ਹੇਰਾ ॥੧॥
 ਅਲਹੁ ਰਾਮ, ਜੀਵਉ ਤੇਰੇ ਨਾਈ ॥ ਤੂ ਕਰਿ ਮਿਹਰਾਮਤਿ ਸਾਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਦਖਨ ਦੇਸਿ^੨ ਹਰੀ ਕਾ ਬਾਸਾ, ਪਛਿਮਿ ਅਲਹੁ ਮੁਕਾਮਾ^੩ ॥
 ਦਿਲ ਮਹਿ ਖੋਜਿ ਦਿਲੈ ਦਿਲਿ ਖੋਜਹੁ, ਏਹੀ ਠਉਰ ਮੁਕਾਮਾ ? ॥੨॥
 ਬ੍ਰਹਮਨ ਗਿਆਸ ਕਰਹਿ ਚਉਬੀਸਾ^੪ ਕਾਜੀ ਮਹ ਰਮਜਾਨਾ ॥
 ਗਿਆਰਹ ਮਾਸ ਪਾਸ ਕੈ ਰਾਖੇ, ਏਕੈ ਮਾਹਿ ਨਿਧਾਨਾ ? ॥੩॥
 ਕਹਾ ਉਡੀਸੇ^੫ ਮਜਨੁ ਕੀਆ, ਕਿਆ ਮਸੀਤਿ^੬ ਸਿਰੁ ਨਾਏ ? ॥
 ਦਿਲ ਮਹਿ ਕਪਟੁ ਨਿਵਾਜ ਗੁਜਾਰੈ, ਕਿਆ ਹਜ ਕਾਬੈ ਜਾਏ ॥੪॥
 ਏਤੇ ਅਉਰਤ ਮਰਦਾ ਸਾਜੇ, ਏ ਸਭ ਰੂਪ ਤੁਮਾਰੇ ॥
 ਕਬੀਰੁ ਪੁੰਗਰਾ^੭ ਰਾਮ ਅਲਹੁ ਕਾ, ਸਭ ਗੁਰ ਪੀਰ ਹਮਾਰੇ ॥੫॥
 ਕਹਤੁ ਕਬੀਰੁ ਸੁਨਹੁ ਨਰ ਨਰਵੈ^੮ ਪਰਹੁ ਏਕ ਕੀ ਸਰਨਾ ॥

੧ ਰਮਜਾਨ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ।

੨ [ਨਾਰਦ ਪੰਥ ਰਾਤ੍ਰ] ਨਾਰਦ ਪੰਥ ਰਾਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਪੂਜਾ ਦੇ ਪੰਜ ਅੰਗ ਲਿਖੇ ਹਨ—

੧. ਅਭਿਆਨ (ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਲੇਪਨ ਅਤੇ ਦੇਵਤਾ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ) ।

੨. ਉਪਦਾਨ (ਸੁਗੰਧ ਧੂਪ-ਵੱਲ ਆਦਿਕ ਸਾਮਾਗਰੀ ਦਾ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਨਾ) ।

੩. ਇਜਯ (ਦੇਵਤਾ ਦੀ ਪੂਜਾ) ।

੪. ਸ਼੍ਰਾਧਯਾਕ (ਮਨ ਵਿੱਚ ਮਨੋਰਥ ਰੱਖ ਕੇ ਮੰਤਰ ਦਾ ਜਾਪ) ।

੫. ਯੋਗ (ਦੇਵਤਾ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦਾ ਧਿਆਨ) ।

੬ ਨਾਮ ਮਾਤ੍ਰ ਕਲਪਿਤ ਮੂਰਤੀ ਵਿੱਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ।

੭ ਦੁਰਿਕਾ । ੮ ਕਾਬੈ ਵਿੱਚ ਅੱਲਾ ਦਾ ਡੇਰਾ ਹੈ ।

੯ ਚੋਬੀਹ ਗਿਆਰਸ (ਏਕਾਦਸ਼ੀਆ) । ੧੦ ਜਗੰਨਾਥ । ੧੧ ਕਾਬੈ ਅਰ ਮਦੀਨੇ ਦੀ ਮਸਜਿਦ ਵਿੱਚ । ੧੨ ਬੱਚਾ । ੧੩ ਹੋ ਭਲੇ ਲੋਕੋ !

ਕੇਵਲ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਰੇ ਪ੍ਰਾਨੀ ਤਬ ਹੀ ਨਿਹਚੈ ਰਹਨਾ ॥੬॥

[੧੩੪੯] ਪ੍ਰਭਾਤੀ, ਕਬੀਰ (੩)

ਅਵਲਿ ਅਲਹ ਨੂਰੁ ਉਪਾਇਆ ਕੁਦਰਤਿ ਕੇ ਸਭ ਬੰਦੇ ॥

ਏਕ ਨੂਰ ਤੇ ਸਭੁ ਜਗੁ ਉਪਜਿਆ, ਕਉਨ ਭਲੇ ਕੋ ਮੰਦੇ ? ॥੧॥

ਲੋਗਾ, ਭਰਮਿ ਨ ਭੂਲਹੁ ਭਾਈ ॥

ਖਾਲਿਕੁ ਖਲਕ, ਖਲਕ ਮਹਿ ਖਾਲਿਕੁ,

ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਸੂਝ ਠਾਂਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

[੧੯-੨੦] ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ, ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

‘ਕੋਉ ਭਇਓ ਮੁੰਡੀਆ’^੧ ਸੰਨਿਆਸੀ ਕੋਉ ਜੋਗੀ ਭਇਓ,

ਕੋਉ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਕੋਉ ਜਤੀ ਅਨਮਾਨਬੋ ॥

ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ^੨ ਕੋਉ ਰਾਛਜੀ^੩, ਇਮਾਮਸਾਫੀ^੪,

ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤ ਸਬੈ ਏਕੈ ਪਹਚਾਨਬੋ ॥

ਕਰਤਾ ਕਰੀਮ ਸੋਈ, ਰਾਜਕ ਰਹੀਮ ਓਈ,

ਦੂਸਰੋ ਨ ਭੇਦ ਕੋਈ ਭੂਲ ਭ੍ਰਮ ਮਾਨਬੋ ॥

ਏਕ ਹੀ ਕੀ ਸੇਵ, ਸਭ ਹੀ ਕੇ ਗੁਰਦੇਵ ਏਕ,

ਏਕ ਹੀ ਸਰੂਪ ਸਬੈ ਏਕੈ ਜੋਤ ਜਾਨਬੋ ॥੧੫॥੮੫॥

ਦੇਹਰਾ^੫ ਮਸੀਤ ਸੋਈ, ਪੂਜਾ ਔ ਨਿਵਾਜ ਓਈ,

ਮਾਨਸ ਸਬੈ ਏਕ^੬, ਪੈ ਅਨੇਕ ਕੋ ਭ੍ਰਮਾਉ ਹੈ ॥

ਦੇਵਤਾ ਅਦੇਵ ਜੱਛ ਗੰਧੂਬ ਤੁਰਕ ਹਿੰਦੂ,

ਨਿਆਰੇ ਨਿਆਰੇ ਦੇਸਨ ਕੇ ਭੇਸ ਕੋ ਪ੍ਰਭਾਉ ਹੈ ॥

ਏਕੈ ਨੈਨ, ਏਕੈ ਕਾਨ, ਏਕੈ ਦੇਹ, ਏਕੈ ਬਾਨ^੭,

ਖਾਕ ਬਾਦ ਆਤਸ ਔ ਆਬ ਕੋ ਰਲਾਉ ਹੈ^੮ ॥

ਅੱਲਹ ਅਭੇਖ ਸੋਈ, ਪੁਰਾਨ ਔ ਕੁਰਾਨ ਓਈ,

੧ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਬਿਨਾਂ ਜੋ ਪਾਖੰਡ ਕਰਮ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਖੇੜ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਭ ਦੀ ਏਕਤਾ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ । ੨ ਬੈਰਾਗੀ ।

੩ [ਤੁਰਕ] ਸਿੱਖ ਮੱਤ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚ ‘ਤੁਰਕ’ ਪਦ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮਾਤ੍ਰ ਵਾਸਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ।

੪ ਸ਼ੀਆ । ੫ ਇਮਾਮਸਾਫੀ ਸੁੰਨ ਮੱਤ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੀ । ਇਮਾਮਸਾਫੀ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਸੁੰਨੀ ਮੱਤ ਦਾ ਪ੍ਰਿਯਕਾਰ ।

੬ ਦੇਵਾਲਯ । ੭ ਸਭ ਏਕ, ਮਨੁੱਖ ਮਾਤਰ ਸਭ ਇਕ ਹਨ ।

੮ ਬਣਾਉਣ, ਰਚਨਾ ।

੯ ਚਾਰ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਰਚਨਾ ਗੁਰਮਤ ਨਹੀਂ, ਕੇਵਲ ਅਨੁਵਾਦ ਹੈ ।

ਏਕ ਹੀ ਸਰੂਪ ਸਬੈ ਏਕ ਹੀ ਬਨਾਉ ਹੈ^੧॥੧੬॥੮੬॥
 ਜੈਸੇ ਏਕ ਆਗ ਤੇ ਕਨੁਕਾ^੨ ਕੋਟ ਆਗ ਉਠੇ,
 ਨਿਆਰੇਨਿਆਰੇਹੁਇਕੈਫੇਰਿਆਗਮੈਮਿਲਾਹਿਗੇ॥
 ਜੈਸੇ ਏਕ ਧੁਰ ਤੇ ਅਨੇਕ ਧੁਰ ਪੁਰਤ ਹੈ^੩,
 ਧੁਰ ਕੇ ਕਨੁਕਾ ਫੇਰ ਧੁਰ ਹੀ ਸਮਾਹਿਗੇ॥
 ਜੈਸੇ ਏਕ ਨਦ ਤੇ ਤਰੰਗ ਕੋਟ ਉਪਜਤ ਹੈ,
 ਪਾਨ ਕੇ ਤਰੰਗ ਸਬੈ ਪਾਨ ਹੀ ਕਹਾਹਿਗੇ॥
 ਤੈਸੇ ਬਿਸ੍ਵ ਰੂਪ^੪ ਤੇ ਅਭੂਤ ਭੂਤ^੫ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇ,
 ਤਾ ਹੀ ਤੇ ਉਪਜ ਸਬੈ ਤਾ ਹੀ ਮੈ ਸਮਾਹਿਗੇ॥੧੭॥੮੭॥

[੧੫੭] ਚੌਥੀਸ ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ (ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

ਜਗ ਆਪਨ ਆਪਨ ਉਰਝਾਨਾ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਾਹੁ ਨ ਪਛਾਨਾ॥
 ਇਕ^੧ ਮਝੀਅਨ, ਕਬਰਨ ਵੇ^੨ ਜਾਂਗੀ॥ ਦੁਹੰਅਨ ਮੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਨਾਹੀ॥੧੮॥
 ਚੌਪਈ—ਏ ਦੋਉ ਮੋਹ^੩ ਬਾਦ ਮੇ ਪਛੇ॥ ਇਨ ਤੇ ਨਾਥ ਨਿਰਾਲੇ ਬਛੇ॥
 ਜਾ ਤੇ ਛੁਟਿ ਗਯੋ ਕ੍ਰਮ ਉਰ ਕਾ॥ ਤਿਹੱਆਗੈ ਹਿੰਦੂ ਕਿਆ ਭੁਰਕਾ^੪॥੧੯॥

■ [ਵੇਰਾ] ਚਾਹੇ ਦੇਸ ਮਤ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਭੇਦ ਕਰ ਕੇ ਲੋਕ ਖੰਡ-ਖੰਡ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਦੇਖਣ ਤੋਂ ਸਭ ਇਕ ਰੂਪ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ 'ਏਕ ਪਿਤਾ' ਵੇਰਸ ਕੇ ਹਮ ਭਾਰਿਕ' ਮੰਨ ਕੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਾਵ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਅਰ ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਲੱਗੀਏ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਸ ਅਮੋਲਕ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਹੀ ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਅਧੋਗਤੀ ਨੂੰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

੨ ਵਿਸਭੁਲੰਡ, ਚਿੰਗਾੜੇ। ੩ ਅਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਛਾਏ ਹੋਏ ਹਨ।

■ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੋ ਸਰਬ ਵਿਸ਼ੁ ਰੂਪ ਹੈ।

■ ਜੋ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਕਾਰਜ ਨਹੀਂ : ਉਪਾਧੀ ਕਰ ਕੇ ਜੀਵ ਦੀਸ਼ਵਰ ਭੇਦ ਅਕਵਾ ਪੰਜ ਤੱਤ (ਭੂਤ) ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹਸਤੀ ਚਿਨਾ (ਅਭੂਤ) ਸੇ। ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ, ਜੈਸੇ ਅਨੇਕ ਮਤਾਵਿਲੰਬੀ ਅਨੇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਅਰ ਅਨਾਦਿ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮੱਤ ਐਸਾ ਨਹੀਂ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਵਾਹਗੁਰੂ (ਅਨਾਦਿ) ਅਨਾਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹੀ ਸਭ ਦੀ ਆਦਿ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਸਭ ਪਦਾਰਥ ਆਦਿ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਜੋ ਹੋਰ ਪਦਾਰਥ ਤੋਂ ਅਨਾਦਿ ਹੋਣ, ਤਾਂ ਕਰਤਾਰ 'ਅਦੁਤੀਯ' ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਗੁਰੁਵਾਕ ਹੈ—

'ਗੁਣੁ ਏਹੋ ਹੋਰੁ ਨਾਹੀ ਕੋਇ॥ ਨਾ ਕੇ ਹੋਆ, ਨਾ ਕੇ ਹੋਇ॥' (ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧)

੬ ਹਿੰਦੂ। ੭ ਮੁਸਲਮਾਨ।

■ ਦੋਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦਾ ਯਕਾਰਬੰ ਗਯਾਨ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ—'ਏ ਦੋਉ ਮੋਹ ਬਾਅਦ ਮੇ ਪਛੇ॥' ਜੋ ਅਗਯਾਨ ਅਤੇ ਭਗਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਚਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ "ਨਾਥ ਨਿਰਾਲੇ ਬਛੇ।"

੮ ਅਗਯਾਨ।

੧੦ ਵਾਹਗੁਰੂ ਕਰੇ ਕਿ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਭਰਮ ਮਿਟ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਬਚਨ ਪੂਰਾ ਹੋਵੇ—'ਗੁਰਸਿਖ ਸਾਧ ਅਸੰਖ ਜਕਿ, ਧਰਮਸਾਲ ਬਾਇ ਬਾਇ ਸੁਹਾਇਆ।' (ਵਾਰ ੨੩/੨)

ਇਕ ਤਸਬੀ^੧ ਇਕ ਮਾਲਾ^੨ ਧਰਹੀ ॥ ਏਕ ਕੁਰਾਨ ਪੁਰਾਨ ਉਚਰਹੀ ॥
 ਕਰਤ ਬਿਰੁੱਧ ਗਏ ਮਰ ਮੁੜਾ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਰੰਗੁ ਨ ਲਾਗਾ ਗੁੜਾ ॥੨੦॥
 ਚੌਪਈ—ਜੋ ਜੋ ਰੰਗ ਏਕ ਕੇ ਰਾਚੇ ॥ ਤੇ ਤੇ ਲੋਕ ਲਾਜ ਤਜਿ ਨਾਚੇ ॥
 ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਜਿਨ ਏਕੁ ਪਛਾਨਾ ॥ ਦੁਤੀਆ ਭਾਵ ਨ ਮਨ ਮਹਿ ਆਨਾ^੩ ॥੨੧॥
 ਚੌਪਈ—ਜੋ ਜੋ ਭਾਵ ਦੁਤਿਯ ਮਹਿ ਰਾਚੇ ॥ ਤੇ ਤੇ ਮੀਤ^੪ ਮਿਲਨ ਤੇ ਬਾਚੇ ॥੨੨॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੧

ਚਾਰਿ ਵਰਨਿ^੫ ਚਾਰਿ ਮਜਹਬਾਂ^੬ ਜਗਿ ਵਿਚਿ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਣੇ ।
 ਖੁਦੀ^੭ ਬਖੀਲਿ^੮ ਤਕਬਰੀ^੯ ਖਿੰਚੋਤਾਣਿ^{੧੦} ਕਰੇਨਿ ਪਿਛਾਣੇ^{੧੧} ।
 ਗੰਗ ਬਨਾਰਸਿ ਹਿੰਦੂਆਂ ਮਕਾ ਕਾਬਾ^{੧੨} ਮੁਸਲਮਾਣੇ ।
 ਸੁੰਨਤਿ ਮੁਸਲਮਾਣ ਦੀ, ਤਿਲਕ ਜੰਝੂ ਹਿੰਦੂ ਲੋਭਾਣੇ ।
 ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਕਹਾਇਏ ਇਕੁ ਨਾਮੁ ਦੁਇ ਰਾਹ ਭੁਲਾਣੇ ।
 ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਭੁਲਾਇ ਕੈ ਮੇਰੇ ਲਾਲਚ ਦੁਨੀ ਸੈਤਾਣੇ ।
 ਸਚੁ ਕਿਨਾਰੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਖਹਿ ਮਰਦੇ ਬਾਮੁਣਿ ਮਉਲਾਣੇ ।
 ਸਿਰੋ ਨ ਮਿਟੇ ਆਵਣਿ ਜਾਣੇ ॥੨੧॥
 ਪੁਛਨਿ ਗਲ ਈਮਾਨ ਦੀ ਕਾਜੀ ਮੁਲਾਂ ਇਕਠੇ ਹੋਈ^{੧੩} ।
 ਵਡਾ ਸਾਂਗ ਵਰਤਾਇਆ ਲਖਿ ਨ ਸਕੈ ਕੁਦਰਤਿ ਕੋਈ ।
 ਪੁਛਨਿ ਫੋਲਿ ਕਿਤਾਬ ਨ^{੧੪}, 'ਹਿੰਦੂ ਵਡਾ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨੋਈ' ।
 ਬਾਬਾ ਆਖੇ ਹਾਜੀਆ—'ਸੁਭਿ ਅਮਲਾ ਬਾਬਰੁ ਦੋਨੇ ਰੋਈ ।

- ੧ [ਤਸਬੀ] ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਸਿਮਰਣੀ, ਜਿਸ ਦੇ ੯੯ ਮਟਕੇ ਅਤੇ ਇਕ ਇਮਾਮ (ਮੇਰੂ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਕੁਰਾਨ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ੧੦੦ ਖੁਦਾ ਦਾ ਨਾਮ ਤਸਬੀ ਨਾਲ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜਪਦੇ ਹਨ ।
- ੨ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ੧੦੮ ਮਟਕੇ ਦੀ ਜਪਨੀ ।
- ੩ ਸਾਡੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਜੋ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਮਰਾਂ ਪਾਪੀ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਹਨ ।
- ੪ ਮਿੱਤਰ, ਵਾਹਕੁਰ ।
- ੫ [ਚਾਰ ਵਰਨ] ੧—ਬ੍ਰਾਹਮਣ । ੨—ਭੌਂਡੀ । ੩—ਵੈਸ਼ਯ । ੪—ਸ਼ੂਦਰ ।
- ੬ [ਚਾਰ ਮਜਹਬ] ੧—ਹਨਫੀ । ੨—ਸ਼ਾਫ਼ਈ । ੩—ਮਾਲਕੀ । ੪—ਹੰਬਲੀ ।
- ੭ ਅਭਿਮਾਨ, ਖੁਦ-ਪਸੰਦੀ ।
- ੮ ਕ੍ਰਿਪਣਤਾ, ਧਨ ਵਿਦਿਆ ਆਦਿਕ ਦਾ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਨਾ ਦੇਣਾ, ਟੀਕਾ ।
- ੯ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਜਾਣਨਾ ।
- ੧੦ ਬਿਨਾਂ ਸੱਤਰ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਖਿਚੋਤਾਣੀ ਕਰਨੀ, ਆਪਣੀ ਥਾਤ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਹੱਠ ।
- ੧੧ ਜ਼ੋਰਾਵਰੀ, ਸੀਨਾਜ਼ੋਰੀ ।
- ੧੨ ਮੱਕੇ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਫਿਰੋਮਣਿ ਮੰਦਿਰ ਮਸਜਿਦੁਲ ਹਰਾਮ ।
- ੧੩ ਇਹ ਮੱਕੇ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੈ ।
- ੧੪ ਬਾਬੇ ਪਾਸ ਜੋ ਕਿਤਾਬ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਫੋਲ ਕੇ ।

ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੁਇ ਦਰਗਹ ਅੰਦਰਿ ਲਹਨਿ ਨ ਚੋਈ।
ਕਚਾ ਰੰਗੁ ਕੁਸੰਭ ਦਾ^੧ ਪਾਣੀ ਧੋਤੇ ਥਿਰੁ ਨ ਰਹੋਈ।
ਕਰਨਿ ਬਖੀਲੀ ਆਪਿ ਵਿਚਿ ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਕੁਥਾਇ ਖਲੋਈ^੨।
ਰਹਿ ਸੈਤਾਨੀ ਦੁਨੀਆ ਗੋਈ^੩॥੩੩॥

ਭਇਆ ਅਨੰਦ ਜਗਤੁ ਵਿਚਿ ਕਲਿ ਤਾਰਨ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਆਇਆ।
ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਣਿ ਨਿਵਾਇਆ^੪॥੩੪॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੩੩

ਦੁਹੁ^੫ ਮਿਲਿ ਜੰਮੇ ਦੁਇ ਜਟੇ^੬ ਦੁਹੁ ਜਟਿਆਂ ਦੁਇ ਰਾਹ ਚਲਾਏ।
ਹਿੰਦੂ ਆਖਨਿ ਰਾਮ ਰਾਮੁ, ਮੁਸਲਮਾਣਾਂ ਨਾਉ ਖੁਦਾਏ।
ਹਿੰਦੂ ਪੁਰਬਿ ਸਉਹਿਆਂ, ਪਛਮਿ ਮੁਸਲਮਾਣੁ ਨਿਵਾਏ।
ਗੰਗ ਬਨਾਰਸਿ ਹਿੰਦੂਆਂ, ਮਕਾ ਮੁਸਲਮਾਣੁ ਮਨਾਏ।
ਵੇਦ ਕਤੇਬਾਂ ਚਾਰਿ ਚਾਰਿ^੭ ਚਾਰ ਵਰਨ ਚਾਰਿ ਮਜ਼ਹਬ ਚਲਾਏ।
ਪੰਜ ਤਤ ਏਵੇ ਜਟੇ ਪਉਣੁ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰੁ ਛਾਏ।
ਇਕ ਥਾਉਂ ਦੁਇ ਨਾਉਂ ਧਰਾਏ॥੨॥

ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ—ਉਬਾਰੇ ਖਾਨ ਨਾਲ

(ਅਬਦੁਲ ਰਹਿਮਾਨ ਖਾਨ ਦੀ ਸਾਖੀ)

ਪਠਾਣ ਕਹਿਆ—‘ਤਪਾ ਜੀ ! ਮੈਂ ਆਪ ਕੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਬਹੁਤ ਸੁਣੀ ਹੈ,
ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਹਿੰਦੂ ਹੋ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ?’ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ—ਖਾਨ ਸਾਹਿਬ !
ਪਾਂਚ ਭੂਤ ਦੋਹਾਂ ਕੀ ਦੇਹ। ਦਿਵਸ ਚਾਰ ਮੇ ਹੋਤੀ ਖੇਹ।
ਨਾਮ ਜੁ ਉਸ ਕਾ ਮਿਟੇ ਨ ਜਾਇ। ਨਾਨਕ ਅਸਥਿਰ ਏਕ ਖੁਦਾਇ।
ਹਿੰਦੂ ਜਾਇ ਮਸਾਣੀ ਜਲਤੇ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਗੋਰ ਘਰ ਕਰਤੇ।

੧ ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਨਾਂ, ਦਿਖਾਵੇ ਮਾਤਰ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਰਸੁੰਡੇ ਦੇ ਰੰਗ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

੨ ਰਾਮ ਅਤੇ ਰਹੀਮ ਨਾਮ ਆਖ ਕੇ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਖੜੇ ਹਨ, ਜੋ ਹਿੰਦੂ ‘ਰਹੀਮ’ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ‘ਰਾਮ’ ਆਖੇ ਤਾਂ ਨਿੰਦਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੩ ਆਖਦੀ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਸੈਤਾਨੀ ਰਸਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦੁਨੀਆਂ ਗੁੰਮਰਾਹ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

੪ ਪੁਰਸ਼ਮਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦਵਾਣਾ ਮੁਕਤਿ ਦਾਤਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨੂੰ ‘ਜਗਤ-ਗੁਰੂ’ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਲੋਕ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਖਾਸ ਜਾਤੀ ਅਰ ਦੇਸ਼ ਵਾਸਤੇ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕੌਮ ਦੇ ਬੰਤਰੂ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਅਭਿਆਨੀ ਹਨ।

੫ ਔਰਤ ਅਤੇ ਮਰਦ।

੬ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ। ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬੁਦਭਤ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

੭ ‘ਹਿਕ, ਯਜੁਰ, ਸ਼ਾਮ ਅਤੇ ਅਥਰਵ; ਤੋਰੇਤ, ਜਥੂਰ, ਅੰਜੀਲ (ਇੰਜੀਲ) ਅਤੇ ਕੁਰਾਨ।

[ਚਾਰ ਵੇਦ, ਚਾਰ ਕਤੇਬਾਂ]

ਦੋਵੇਂ ਭੁੱਲੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਖੁਦਾਇ ਕੋ ਦੁਹਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਜਾਤਾ^੧ ਜਿਸ ਪਰ ਖੁਦਾਇ ਮਿਹਰ ਕਰੇਗਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਬਖਸ਼ੇਗਾ ਤੇ ਬਖਸ਼ਦਾ ਭੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਬੰਦਾ ਕਹੀਦਾ ਹੈ ।’

ਗਯਾਨ ਰਤਨਾਵਲੀ, ਟੀਕਾ ੩੧ਵੀਂ ਪੰਨੀ ਦਾ

ਹਾਜੀਆਂ^੨ ਪੁੱਛਿਆ—‘ਹੇ ਫਕੀਰ ! ਤੂੰ ਹਿੰਦੂ ਹੈਂ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ?’ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਬੋਲਿਆ—‘ਮੈਂ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੁਹਾਂ ਦਾ ਗਵਾਹ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਿੰਦੂ ਭੀ ਸ਼ਰੀਰ ‘ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅਨਾਸਰ^੩ ਦਾ ਭਨ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਨੂਰ^੪ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਕਰ ਇਸ ਤਨ ਵਿੱਚ ਜਲਵਾ^੫ ਹੈ ਅਰ ਜਿਸ ਨੂਰ ਕਰ ਇਹ ਤਨ ਗੁਲਜ਼ਾਰ^੬ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਬੰਦਾ ਜੋ ਹੋਇਆ ਹੈ ਸੋ ਬੰਦਗੀ ਵਾਸਤੇ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਬੰਦਾ ਹੈ ਕੇ ਬੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਅਰ ਹਿਰਸ ਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ^੭ ਉਮਰ ਗੁਜ਼ਾਰਦਾ ਹੈ ਸੋ ਹੋਵਾਨ^੮ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ ।

ਹੋਮ-ਜੱਗ—(ਹਵਨ-ਯਗਯ)

ਹਿੰਦੂ ਮੱਤ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਗਨਿ ਨੂੰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਰਸਨਾ ਮੰਨ ਕੇ ਹਵਨ ਯੱਗ ਆਦਿ ਕਰਮ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਦੇ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਸਾਧਨ ਕਲਪੇ ਗਏ ਹਨ^੯ । ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਹ ਢਾਕ ਹਨ :-

੧ ਜਾਣਿਆ । ੨ ਮੱਕੇ ਦੇ ਹਾਜੀਆਂ ਨੇ ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ।

੩ ਤੱਤ੍ਵ, ਰੂਪ । ੪ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ।

੫ ਚਮਰਕਾਰ । ੬ ਸੋਭਾਵਾਨ ।

੭ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਤੇ ਕਾਮਾਦਿਕ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ । ੮ ਪਸ਼ੂ ।

੯ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤਾਲੀਮ ਹੋਮ ਹੈ, ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀ ਚਾਲ ਵੇਖ ਕੇ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਉਲਟਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ ਦਯਾ ਨੰਦ ਜੀ ਭੀ ਆਪਣੀ ਭੁੱਖੀ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਵੇਦਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬੰਦ ਸਕੇ । ਉਹ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੋਮ ਨਾਲ ਹਵਾ ਸਾਫ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੰਸਾਰ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੇ ਗੁੰਗਲ ਮੁਸ਼ਕ-ਕਾਫ਼ੂਰ ਅਤੇ ਚੰਦਨ ਜੇਹੇ ਪਦਾਰਥ ਜਲਾਏ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹਵਾ ਸਾਫ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਘੀ, ਜੋ ਆਦਿ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਗੁੰਗਲ ਆਦਿਕ ਦਾ ਭੀ ਜਲਾਉਣਾ ਤਦ ਠੀਕ ਹੈ, ਜੇ ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਧੂਪ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ, ਨਾਕਿ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਲੱਕੜਾ ਅਤੇ ਕੀਮਤੀ ਸਾਮੱਗਰੀ ਭੁਕ ਕੇ ।

ਸਾਧੂ ਦਯਾ ਨੰਦ ਜੀ ਦਾ ਲੇਖ ਹੈ :-

“ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਸਵੇਰੇ ਅਤੇ ਆਖਰੇ ਇਕ ਛਤਰਟ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਸੋਨ੍ਹਾ ਉਂਗਲ ਚੌੜਾ ਅਰ ਇਤਨਾ ਹੀ ਝੁੰਘਾ ਹੋਵੇ, ਲੱਕੜਾ ਬਾਲ ਕੇ ਹਵਨ ਕਰੇ, ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਅਹੁਤੀਆਂ ਦੇਵੇ, ਹਵਨ ਤੋਂ ਪਵਨ ਸ਼ੁੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਹੋਮ ਨਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਸ ਲਈ ਪਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੁਰਬ ਤੋਂ ਦੁਰਗੰਧੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਹਵਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਫੈਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਣ ਹੋਮ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਹਿੰਦੂਸਤਾਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰੋਗ ਚਲੇ ਜਾਣ, ਖਾਣ ਨਾਲੋਂ ਹੋਮ ਵਿੱਚ ਘੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਹਰੇਕ ਆਦਮੀ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਛੀ-ਛੀ ਮਾਸੇ ਘੀ ਦੀਆਂ ਸੋਨ੍ਹਾ ਆਹੁਤੀਆਂ ਨਿੱਤ ਦੇਵੇ ।” (ਦੇਖੋ, ਸਤਯਾਨੁਬ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਅ: ੩)

[੨੧੪] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੫੮)

ਹੋਮ ਜਗ ਤੀਰਥ ਕੀਏ, ਬਿੰਬਿ ਹਉਮੈ ਬਧੇ ਬਿਕਾਰ ॥
 ਨਰਭੁ ਸੁਰਗੁ ਦੁਇ ਭੁੰਚਨਾ, ਹੋਇ ਬਹੁਰਿ ਬਹੁਰਿ ਅਵਤਾਰ^੧ ॥੨॥
 ਸਿਵ ਪੁਰੀ ਬ੍ਰਹਮ ਇੰਦ੍ਰ ਪੁਰੀ ਨਿਹਚਲੁ ਕੋ ਬਾਉ ਨਾਹਿ ॥
 ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਸੇਵਾ ਸੁਖੁ ਨਹੀ, ਹੋ ਸਾਥਤ ਆਵਹਿ ਜਾਹਿ ॥੩॥
 ਜੈਸੇ ਗੁਰਿ ਉਪਦੇਸਿਆ, ਮੈ ਤੈਸੇ ਕਹਿਆ ਪ੍ਰਕਾਰਿ ॥
 ਨਾਨਕੁ ਕਹੈ, ਸੁਨਿ ਰੇ ਮਨਾ, ਕਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਹੋਇ ਉਧਾਰੁ ॥੪॥

[੧੧੩੯] ਭੈਰਉ ਮਹਲਾ ੫ (੧੪)

ਹੋਮ ਜਗ ਜਪ ਤਪ ਸਭਿ ਸੰਜਮ, ਤਟਿ ਤੀਰਥਿ ਨਹੀ ਪਾਇਆ ॥
 ਮਿਟਿਆ ਆਪੁ ਪਏ ਸਰਣਾਈ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਨਕ ਜਗਤੁ ਤਰਾਇਆ ॥੪॥

[੧੨੫੭] ਮਲਾਰ ਮਹਲਾ ੧ (੮)

ਸਾਦ ਕਰਿ ਸਮਧਾ^੨, ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਘਿਉ ਤੇਲੁ ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਅਗਨੀ ਸਿਉ ਮੇਲੁ ॥
 ਹੋਮ ਜਗ ਅਰੁ ਪਾਠ ਪੁਰਾਣ ॥ ਜੋ ਰਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋ ਪਰਵਾਣ ॥੩॥

[੧੩੪੯] ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅਸਟਪਦੀ (੩)

ਹੋਮ ਜਗ ਉਰਧ ਤਪ^੩ ਪੂਜਾ ॥ ਕੰਟਿ ਤੀਰਥ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰੀਜਾ ॥
 ਚਰਨ ਕਮਲ ਨਿਮਖ ਰਿਦੈ ਧਾਰੇ ॥ ਗੋਬਿੰਦ ਜਪਤ ਸਭਿ ਕਾਰਜ ਸਾਰੇ ॥੬॥

ੴ ਹੁਣ ਆਪ ਇਸ ਪਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ ਕਿ ਜੇ ਹਵਾ ਚੁੰਧ ਭਰਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹਵਨ ਘਰ ਵਿੱਚ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਜੰਗਲ ਦੀ ਹਵਾ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਾਫ਼ ਹੈ। ਔਰ ਹਵਨ ਪਾਤਰ ਦੇ ਖਾਸ ਮਾਪ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ? ਔਰ ਗਿਆ ਮੰਤਰਾਂ ਨਾਲ ਹਵਾ ਪਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਔਰ ਬਿਨਾਂ ਮੰਤਰਾਂ ਹਵਾ ਘੱਟ ਸਾਫ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੋਮੀਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਕੇ ਦੇਖੋ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਸ ਅਨੇਕੇ ਮੰਤਰ ਦੀ ਆਪ ਨੂੰ ਬਦਰ ਮਾਲੁਮ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਘਰ ਦਾ ਇਕ ਇਕ ਆਦਮੀ ਉੱਡਣ ਅਤੇ ਆਥਣ ਵੇਲੇ ਅੱਠ-ਅੱਠ ਪੈਸਾ ਡਰ ਘੀ ਫੁਕੇ, ਤਾਂ ਟੱਬਰ ਦੇ ਦਸ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ੧੬੦ ਤੋਲੇ ਘੀ ਨਿੱਤ ਹਵਨ ਵਾਸਤੇ ਲੋੜੀਏ, ਅਰ ਖਾਣ-ਲਈ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਖ ਰਿਹਾ। ਪੰਡਿਤ ਦਯਾਨੰਦ ਜੀ ਨੇ ਹੋਮ ਵਿਧਿ ਨਾਲ ਜੋ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਡਲਾ ਸੋਚਿਆ ਹੈ, ਸਾਥੋਂ ਇਸ ਦੀ ਹਜ਼ਾਰ ਫਸਨਾ ਨਾਲ ਤੀ ਵਡਿਆਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਜਦ ਕਿ ਘੀ ਦੁਰਲਭ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਹੋਰਨ ਹੋਦੇ ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬੁਧਿ 'ਤੇ, ਜੋ ਗੁਰਮਤ ਦੇ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਤੀ ਹਵਨ (ਹੋਮ) ਕਰ ਕੇ ਘੀ ਜੇਹੇ ਉੱਤਮ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਾਰਥਕ ਤਸਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਇਕ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਿਤ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਮਾਰੂ ਦੇ ਸੋਲਹੇ "ਅਚੁਤ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰ"—ਦੇ ਇਕ-ਇਕ ਨਾਮ ਨੂੰ ਉਚਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਆਹੁਤੀ ਦੇਂਦੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਯਥਾ—

"ਓਅੰ ਅਚੁਤ ਨਮਾ: ਸੁਹਾ, ਓਅੰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਮ: ਸੁਹਾ" ਆਦਿ।

੧ ਜਨਮ।

੨ ਉਹ ਲੱਕੜਾਂ, ਜੋ ਹਵਨ ਦੀ ਅੱਠ ਮਛਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

੩ ਉਗ੍ਰ ਤਪ, ਬਾਹਾਂ ਖੜੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ਤਪ।

[੧੪੧੭] ਮਹਲਾ ੩, ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ
 ਹੋਮ ਜਗ ਸਭਿ ਤੀਰਥਾ, ਪਸਿ ਪੰਡਿਤ ਥਕੇ ਪੁਰਾਣ ॥
 ਬਿਖੁ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਨ ਮਿਟਈ, ਵਿਚਿ ਹਉਮੈ ਆਵਣੁ ਜਾਣੁ ॥...
 ਜਿਨਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸੇਵਿਆ, ਜਨ ਨਾਨਕੁ ਸਦ ਬੁਰਥਾਣੁ ॥੩੭॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੫

ਜਤ ਸਤ ਸੰਜਮ ਹੋਮ ਜਗ ਜਪੁ ਤਪੁ ਦਾਨ ਪੁੰਨ ਬਹੁਤੇਰੇ^੧ ।...
 ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਗੁਰ ਸਬਦ ਵਿਣੁ ਥਾਉ ਨ ਪਾਇਨਿ ਭਲੇ ਭਲੇਰੇ। (੭)

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੨੧

ਤੀਰਥ ਲਖ ਕਰੋੜਿ ਪੁਰਬੀ ਨਾਵਣਾ^੨ ।
 ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਸਥਾਨ ਸੇਵ ਬਰਾਵਣਾ ।
 ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ ਲਖ ਸਾਧਿ ਸਧਾਵਣਾ^੩ ।
 ਹੋਮ ਜਗ ਨਈਵੇਦ^੪ ਭੋਗ ਲਗਾਵਣਾ ।
 ਵਰਤ ਨੇਮ ਲਖ ਦਾਨ ਕਰਮ ਕਮਾਵਣਾ ।
 ਲਉਥਾਲੀ^੫ ਦਰਗਾਹ ਪਖੰਡ ਨ ਜਾਵਣਾ ॥੧੫॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੨੬

ਹੋਮ ਜਗ ਜਪ ਤਪ ਘਟੇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਰਮ ਧਰਮ ਦੁਖ ਰੋਈ ।
 ਵਸਿ ਨ ਆਵੇ ਧਾਵਦਾ, ਅਨੁ ਖੰਡਿ^੬ ਪਾਖੰਡ ਵਿਗੋਈ।(੧੭)

ਗਯਾਨ ਰਤਨਾਵਲੀ, ਟੀਕਾ ੧੬ਵੀਂ ਪੇੜੀ ਦਾ

ਜੱਗ ਹੋਮ^੭ ਕਲਿਯੁਗ ਕੇ ਇਹ ਹੈਨ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਸਾਦ^੮ ਗੁਰੁ ਭਾਈਆਂ
 ਅਰ ਸਿੱਖਾਂ ਕਉ ਖਲਾਵਣਾ ਅਰ ਆਪ ਕੇ ਨੀਚ ਸਦਾਵਣਾ^੯ ।

੧ ਪਰਮਾਰਥ ਦੀ ਸਮਝ ਬਿਨਾਂ ਦਿਖਾਵੇ ਅਤੇ ਪਾਖੰਡ ਦੇ ਭਰਮ ।

੨ ਖਾਸ ਖਾਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪਰਵ ।

੩ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਬਰਨੀ ।

੪ ਦੇਵਤਾ ਦੇ ਭੋਗ ਨਈਂ ਅਰਪਿਆ ਪਦਾਰਥ ।

੫ ਲਓਥਾਲੀ, ਨਿਰਭੈ, ਬੇ-ਪਰਵਾਹ ।

੬ ਵਰਣ ਆਸ਼੍ਰਮ ਦੇ ਕਰਮ-ਕਾਡ, ਅਭਟਾਕ ਯੋਗ ਦੇ ਸਾਧਨ ।

੭ ਘੀ ਆਦਿਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਅੰਗ ਵਿੱਚ ਭੋਜਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਗੁਰਮਤ ਤੋਂ ਅਗਯਾਤ ਹਨ ।

੮ ਧਰਮ ਕਿਰਤ ਨਾਲ ਕਮਾਇਆ ਅਤੇ ਸੁਫਰਾ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ।

੯ ਮੈਂ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਾਇਆ ਹੈ, ਇਹ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਬਰਨਾ, 'ਦਾਣਾ ਪਾਣੀ ਗੁਰੁ ਕਾ' ।

ਟੀਕਾ ਚੌਥੀਹਵੀਂ ਪੌੜੀ ਦਾ

‘ਪੈੜਾ ਚੰਡਾਲੀਆ ਤੇ ਜੇਠਾ ਸੇਠੀ, ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਰਣ ਆਏ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਨੇ, “ਤੁਸਾਡੇ ਬਚਨ ਕਰ ਕੇ ਅਸੀਂ ਕਿਰਤ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਵਰਤ ਖਾਂਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਅਸਾਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਹਿਲੇ ਚੱਕੀ ਪੀਸਣ ਕਰ, ਬਹੁੜ ਉਖਲੀ ਦੇ ਕੁੱਟਣ ਵਿੱਚ, ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਦੇ ਤਪਾਣ ਕਰ, ਬਾਝ ਦੇ ਫੇਰਨ ਕਰ, ਅਰ ਆਟੇ ਦੇ ਛਾਣਨ ਕਰ ਜੀਉ ਹਿੰਸਾ ਹੋਈ ਹੈ^੧, ਅਸੀਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਹੋਮ ਅਹੁਤੀਆਂ ਅਗਨਿ ਵਿੱਚ ਭਾਲ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਪ੍ਰਸਾਦ ਖਾਂਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਅਹੁਤੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤੁਸਾਡਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕਿਉਂ ਕਰ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ?”

ਬਚਨ ਹੋਇਆ, “ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰਿਥਮੇ ਜੋ ਗਰੀਬਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਾਵੇਂਗੇ ਤੇ ਆਪ ਭੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਕੇ ਤੇ ਵਾਹਗੁਰੂ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਮੁਖ ਪਾਵੇਂਗੇ ਤਾਂ ਵਾਹਗੁਰੂ ਤੁਸਾਡੇ ਪਰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਵੇਗਾ, ਵਿਖਨ ਤੁਸਾਡੇ ਨਿਵਿਰਤ ਹੋਣਗੇ।”

ਹੰਸ—ਪਰਮ ਹੰਸ

ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸਾਰ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸਾਰ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੰਸ ਰੂਪ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

[੧੨੮] ਮਾਭ ਮਹਲਾ ੩, ਅਸਟਪਦੀ (੩੨)

ਹਰਿ ਸਰੁ ਸਾਗਰੁ ਨਿਰਮਲੁ ਸੋਈ ॥ ਸੰਤ ਚੁਗਹਿ ਨਿਤ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਈ ॥
ਇਸਨਾਨੁ ਕਰਹਿ ਸਦਾ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ, ਹਉਮੈ ਮੈਲੁ ਚੁਕਾਵਣਿਆ ॥੪॥
ਨਿਰਮਲੁ ਹੰਸਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰਿ ॥ ਹਰਿ ਸਰਿ ਵਸੈ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ॥
ਅਹਿਨਿਸਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸਬਦਿ ਸਾਚੈ, ਹਰਿ ਸਰਿ ਵਾਸਾ ਪਾਵਣਿਆ ॥੫॥

[੨੨੭] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀ (੧੫)

ਭੰਜਨੁ ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨ ਸਾਰੁ ॥ ਪਰਮ ਹੰਸੁ ਸਚੁ ਜੋਤਿ ਅਪਾਰ ॥
ਜਹ ਦੇਖਉ ਤਹ ਏਕੰਕਾਰੁ ॥੫॥
ਰਹੈ ਨਿਰਾਲਮੁ ਏਕਾ ਸਚੁ ਕਰਣੀ ॥ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਇਆ ਸੇਵਾ ਗੁਰ ਚਰਣੀ ॥
ਮਨ ਤੇ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ਚੁਕੀ ਅਹੰ ਭ੍ਰਮਣੀ ॥੬॥

[੫੦੬] ਗੁਜਰੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅਸਟਪਦੀ (੫੭)

ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਜਗਦੀਸ ਜਪਿ ਮਨ ਧਾਰਿ ਰਿਦ ਪਰਤੀਤਿ ॥

੧ ਜੇ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਰੁਸੰਗਤਿ ਕਰ ਕੇ ਘੀ ਜੇਹੇ ਉੱਤਮ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਫੁਕਣ ਦੀ ਭੈੜੀ ਚਾਹੀ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਸਾਖੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪਛਤਾਵੇ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਖਿਆ ਚਾਹੇ ਅਰ ਅੱਜੇ ਨੂੰ ਇਸ ਕੁਕਰਮ ਤੋਂ ਹਟਣ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਕਰੇ, ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸੇ ਵਾਰ ਦੀ ੧੪ਵੀਂ ਪੌੜੀ ਦਾ ਟੀਕਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, “ਖੁਧਯਾਰਥੀ ਸਿੱਖ ਦੇ ਮੂੰਹ ਪਾਵਣਾ ਇਹ ਬ੍ਰਹਮ ਹੋਮ ਹੈ।”

੨ ਦੇਖੋ, ਪਾਰਾਸਰ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ, ਅ: ੨, ਬ: ੧੩, ੧੪, ੧੫।

ਜੀਅ ਦਇਆ ਮਇਆ ਸਰਬਤ੍ਰ ਰਮਣੰ ਪਰਮ ਹੰਸਹ ਗੀਤਿ ॥੭॥

[੯੬੦] ਮਹਲਾ ੫, ਵਾਰ ਰਾਮਕਲੀ ੨ (੭)

ਸਿਖ ਹੰਸ ਸਰਵਰਿ ਇਕਠੇ ਹੋਏ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਹੁਕਮਾਵੈ ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੯

ਧਰਮਸਾਲ ਹੈ ਮਾਨਸਰੁ ਹੰਸ ਗੁਰਸਿਖ ਵਾਹੁ ।

ਰਤਨ ਪਦਾਰਥ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਬਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਖਾਹੁ । (੧੪)

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੧੧

ਗੁਰਮੁਖਿ ਵੰਸੀ^੧ ਪਰਮ ਹੰਸੁ ਬੁਝੁ ਸਬੁ ਨੀਰੁ ਖੀਰੁ ਵਿਲੋਈ । (੧੧)

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੧੬

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲੁ ਸਾਧਸੰਗੁ ਪਰਮ ਹੰਸ ਗੁਰਸਿਖ ਸੁਹੰਦੇ ।

ਇਕ ਮਨਿ ਇਕੁ ਧਿਆਇਏ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਨ ਜਾਇ ਫਿਰੰਦੇ । (੮)

ਹੰਕਾਰ (ਅਹੰਕਾਰ)

[੨੯] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੩ (੯)

ਮੇਰੇ ਮਨ ਤਜਿ ਨਿੰਦਾ ਹਉਮੈ ਅਹੰਕਾਰੁ^੨ ॥

[੩੯] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੩ (੩੧)

ਜਗਿ ਹਉਮੈ ਮੈਲੁ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ਮਲੁ ਲਾਗੀ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ॥

ਮਲੁ ਹਉਮੈ ਧੋਤੀ ਕਿਵੈ ਨ ਉਤਰੈ, ਜੇ ਸਉ ਤੀਰਥ ਨਾਇ ॥

[੮੬] ਮਹਲਾ ੩, ਵਾਰ ਸਿਰੀਰਾਗ (੧੧)

ਨਾਨਕ ਸੇ ਸੂਰਾ ਵਰੀਆਮੁ ਜਿਨਿ ਵਿਚਹੁ ਦੁਸਟੁ ਅਹੰਕਾਰਣੁ ਮਾਰਿਆ ॥

[੧੦੪] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫ (੨੫)

ਖੁਦੀ ਮਿਟੀ ਚੁਕਾ ਭੋਲਾਵਾ ਗੁਰਿ ਮਨ ਹੀ ਮਹਿ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਜੀਉ ॥੩॥

[੨੧੨] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੫੦)

ਹੈ ਕੋਈ ਐਸਾ, ਹਉਮੈ ਤੋਰੈ ॥ ਇਸੁ ਮੀਠੀ ਤੇ ਇਹੁ ਮਨੁ ਹੋਰੈ^੩ ॥੧॥

ਰਹਾਉ ॥ ਅਗਿਆਨੀ ਮਾਨੁਖੁ ਭਇਆ ਜੋ ਨਾਹੀ ਸੋ ਲਰੈ ॥

ਰੈਣਿ ਅੰਧਾਰੀ ਕਾਰੀਆ ਕਵਨ ਜੁਗਤਿ ਜਿਤੁ ਭੋਰੈ^੪ ॥੧॥

੧ ਗੁਰੂਵੰਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਜਨਮ ਲਿਆ ਹੈ ।

੨ ਹਉਮੈ ਹੰਕਾਰ ਜਦ ਦੋਵੇਂ ਪਦ ਇਕੱਠੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਤਦ ਤਾਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਨ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਆਚਰਣ । ੩ ਵਰਜੇ, ਰੋਕੇ ।

੪ ਅਭਿਮਾਨ ਰੂਪ ਅਨੁਗੀ ਰਾਤ ਹੈ, ਕਿਸ ਜੁਗਤੀ ਨਾਨ ਪਹੁ ਵਟੇ ? ਅਰਥਾਤ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਵੇ ।

ਭ੍ਰਮਤੋ ਭ੍ਰਮਤੋ ਹਾਰਿਆ ਅਨਿਕ ਥਿਧੀ ਕਰਿ ਟੋਰੈ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਕਿਰਪਾ ਭਈ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਨਿਧਿ ਮੋਰੈ ॥੨॥

[੨੩੫] ਗਉੜੀ ਗੁਆਰੇਗੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅਸਟਪਦੀਆ (੧)

ਜਬ ਇਹੁ ਮਨ ਮਹਿ ਕਰਤ ਗੁਮਾਨਾ ॥ ਤਬ ਇਹੁ ਬਾਵਹੁ ਫਿਰਤ ਬਿਗਾਨਾ ॥
ਜਬ ਇਹੁ ਹੁਆ ਸਗਲ ਕੀ ਰੀਨਾ ॥ ਤਾ ਤੇ ਰਮਈਆ ਘਟਿ ਘਟਿ ਚੀਨਾ ॥੧॥
ਸਹਜ ਸੁਹੇਲਾ ਫਲੁ ਮਸਕੀਨੀ^੧ ॥
ਸਤਿਗੁਰ ਅਪੁਨੈ ਮੋਹਿ ਦਾਨੁ ਦੀਨੀ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਜਬ ਕਿਸ ਕਉ ਇਹੁ ਜਾਨਸਿ ਮੰਦਾ ॥ ਤਬ ਸਗਲੇ ਇਸੁ ਮੇਲਹਿ ਫੰਦਾ ॥
ਮੇਰ ਤੇਰ ਜਬ ਇਨਹਿ ਚੁਕਾਈ ॥ ਤਾ ਤੇ ਇਸੁ ਸੰਗਿ ਨਹੀ ਬੈਰਾਈ ॥੨॥
ਜਬ ਇਨਿ ਅਪੁਨੀ ਅਪਨੀ ਧਾਰੀ ॥ ਤਬ ਇਸ ਕਉ ਹੈ ਮੁਸਕਲੁ ਭਾਰੀ ॥
ਜਬ ਇਨਿ ਕਰਣੈਹਾਰੁ ਪਛਾਤਾ ॥ ਤਬ ਇਸ ਨੈ ਨਾਹੀ ਕਿਛੁ ਤਾਤਾ^੨ ॥੩॥
ਜਬ ਇਨਿ ਅਪੁਨੈ ਬਾਧਿਓ ਮੋਹਾ ॥ ਆਵੈ ਜਾਇ ਸਦਾ ਜਮਿ ਜੋਹਾ ॥
ਜਬ ਇਸ ਤੇ ਸਭ ਬਿਨਸੇ ਭਰਮਾ ॥ ਭੇਦੁ ਨਾਹੀ ਹੈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਾ ॥੪॥
ਜਬ ਇਨਿ ਕਿਛੁ ਕਰਿ ਮਾਨੇ ਭੇਦਾ ॥ ਤਬ ਤੇ ਦੂਖ ਭੰਡ ਅਰੁ ਖੇਦਾ ॥
ਜਬ ਇਨਿ ਏਕੋ ਏਕੀ ਬੁਝਿਆ ॥ ਤਬ ਤੇ ਇਸ ਨੈ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਸੁਝਿਆ ॥੫॥
ਜਬ ਇਹੁ ਧਾਵੈ ਮਾਇਆ ਅਰਥੀ ॥ ਨਹ ਰ੍ਹਿਪਤਾਵੈ ਨਹ ਤਿਸ ਲਾਥੀ ॥
ਜਬ ਇਸ ਤੇ ਇਹੁ ਹੋਇਓ ਜਉਲਾ^੩ ॥ ਪੀਛੈ ਲਾਗਿ ਚਲੀ ਉਠਿ ਕਉਲਾ^੪ ॥੬॥
ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਜਉ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲਿਓ ॥ ਮਨ ਮੰਦਰ ਮਹਿ ਦੀਪਕੁ ਜਲਿਓ ॥
ਜੀਤ ਹਾਰ ਕੀ ਸੋਝੀ ਕਰੀ ॥ ਤਉ ਇਸੁ ਘਰ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਪਰੀ ॥੭॥...
ਦੂਰਿ ਨ, ਨੇਰੈ ਸਭ ਕੈ ਸੰਗਾ ॥ ਸਚੁ ਸਾਲਾਹਣੁ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਰੰਗਾ ॥੮॥

[੨੬੦] ਗਉੜੀ ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੪੯)

ਖੁਦੀ ਮਿਟੀ ਤਬ ਸੁਖ ਭਏ ਮਨ ਤਨ ਭਏ ਅਰੋਗਾ ॥
ਨਾਨਕ ਦ੍ਰਿਸਟੀ ਆਇਆ ਉਸਤਤਿ ਕਰਨੈ ਜੋਗੁ ॥੧॥

[੨੭੮] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੨)

ਜਿਸ ਕੈ ਅੰਤਰਿ ਰਾਜ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ਸੋ ਨਰਕਪਾਤੀ^੧ ਹੋਵਤ ਸੁਆਨੁ ॥
ਜੇ ਜਾਨੈ ਮੈ ਜੋਬਨਵੰਤੁ ॥ ਸੋ ਹੋਵਤ ਬਿਸਟਾ ਕਾ ਜੰਤੁ ॥
ਆਪਸ ਕਉ ਕਰਮਵੰਤੁ^੨ ਕਹਾਵੈ ॥ ਜਨਮਿ ਮਰੈ ਬਹੁ ਜੋਨਿ ਭ੍ਰਮਾਵੈ ॥
ਧਨ ਭੂਮਿ ਕਾ ਜੋ ਕਰੈ ਗੁਮਾਨੁ ॥ ਸੋ ਮੂਰਖੁ ਅੰਧਾ ਅਗਿਆਨੁ ॥...
ਆਪਸ ਕਉ ਜੋ ਭਲਾ ਕਹਾਵੈ ॥ ਤਿਸਹਿ ਭਲਾਈ ਨਿਕਟਿ ਨ ਆਵੈ ॥

੧ ਨਿਰ ਅਭਿਮਾਨਤਾ, ਹਲੀਮੀ । ੨ ਚਿੰਤਾ, ਅਥਵਾ ਤਾੜਾਤ, ਤਾਬੇਦਾਗੀ ।

੩ ਬਿਨਾਸੇ । ੪ ਫਮਲਾ, ਲੱਡਮੀ । ੫ ਨਰਕ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗਣ ਵਾਲਾ ।

੬ ਕਰਮ ਭਾਡੀ ।

[੨੮੨] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੫)

ਰੂਪਵੰਤੁ ਹੋਇ ਨਾਹੀ ਮੋਹੈ^੧ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਜੋਤਿ ਸਗਲ ਘਟ ਸੋਹੈ ॥
ਧਨਵੰਤਾ ਹੋਇ ਕਿਆ ਕੰ ਗਰਬੈ ॥ ਜਾ ਸਤੁ ਕਿਛੁ ਤਿਸ ਕਾ ਦੀਆ ਦਰਬੈ ॥
ਅਤਿ ਸੁਰਾ ਜੇ ਕੋਉ ਕਹਾਵੈ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਕਲਾ ਬਿਨਾ ਕਹਿ ਧਾਵੈ ॥
ਜੇ ਕੋ ਹੋਇ ਬਹੈ ਦਾਤਾਰੁ ॥ ਤਿਸੁ ਦੇਨਹਾਰੁ ਜਾਨੈ ਗਾਵਾਰੁ ॥
ਜਿਸੁ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਤੂਟੈ ਹਉ ਰੋਗੁ ॥ ਨਾਨਕ ਸੋ ਜਨੁ ਸਦਾ ਅਰੋਗੁ ॥੨॥

[੨੮੭] ਗਉੜੀ ਬਿਤੀ, ਮਹਲਾ ੫ (੪)

ਚਤੁਰ ਸਿਆਣਾ ਸੁਖੜੁ ਸੋਇ ਜਿਨਿ ਤਜਿਆ ਅਤਿਮਾਨੁ ॥

[੨੮੮] ਗਉੜੀ ਬਿਤੀ ਮਹਲਾ ੫ (੭)

ਆਪੁ ਤਜਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਭਜਹੁ ਸਰਨਿ ਪਰਹੁ ਹਰਿ ਰਾਇ ॥
ਦੂਖ ਹਰੈ ਭਵਜਲੁ ਤਰੈ ਮਨ ਚਿੰਦਿਆ ਫਲੁ ਪਾਇ ॥

[੩੦੧] ਮਹਲਾ ੪, ਵਾਰ ਗਉੜੀ ੧ (੩)

ਮਨ ਅੰਤਰਿ ਹਉਮੈ ਰੋਗੁ ਹੈ, ਭ੍ਰਮਿ ਭੂਲੇ ਮਨਮੁਖ ਦੁਰਜਨਾ ॥
ਨਾਨਕ ਰੋਗੁ ਗਵਾਇ ਮਿਲਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸਾਧੁ ਸਜਨਾ ॥੧॥

[੩੭੪] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ (੧੩)

ਊਚਾ ਚੜ੍ਹੈ ਸੁ ਪਵੈ ਪਇਆਲਾ^੨ ॥ ਧਰਨਿ ਪਥੈ^੩ ਤਿਸੁ ਲਗੈ ਨ ਕਾਲਾ ॥੩॥

[੪੬੬] ਮਹਲਾ ੨, ਵਾਰ ਆਸਾ (੭)

ਹਉਮੈ ਏਹਾ ਜਾਤਿ ਹੈ^੪ ਹਉਮੈ ਕਰਮ ਕਮਾਹਿ ॥
ਹਉਮੈ ਏਈ ਬੰਧਨਾ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੋਨੀ ਪਾਹਿ ॥

[੬੦੭] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੪ (੬)

ਜੋ ਗਰਬੈ ਸੋ ਪਚਸੀ^੫ ਪਿਆਰੇ ਜਪਿ ਨਾਨਕ ਭਗਤਿ ਸਮਾਹਾ^੬ ॥੪॥

[੮੬੮] ਗੋਤ ਮਹਲਾ ੫ (੨੦)

ਜੇ ਕੋ ਬਹੁਤੁ ਕਰੇ ਅਹੰਕਾਰੁ ॥ ਓਹੁ ਖਿਨ ਮਹਿ ਰੁਲਤਾ ਖਾਧੁ ਨਾਲਿ ॥੩॥

[੧੧੦੫] ਮਾਰੂ, ਕਬੀਰ ਜੀਉ

ਆਪਸ ਕਉ ਈਰਘੁ ਕਰਿ ਜਾਨੈ ਅਉਰਨ ਕਉ ਲਗ ਮਾਤ^੭ ॥
ਮਨਸਾ ਬਾਚਾ ਕਰਮਨਾ^੮ ਮੈ ਦੇਖੇ ਦੋਜਕ ਜਾਤ ॥੨॥

੧ ਰੂਪ ਦੇ ਮਦ ਵਿੱਚ ਮੋਹਿਤ ਨਾ ਹੋਵੇ। ੨ ਪਾਤਾਲ, ਹੇਠਾਂ ਹੋਣਾ ਭਿੰਗਦਾ ਹੈ।

੩ ਜੇ ਭੁਕਦਾ (ਨੰਮ੍ਹ) ਹੈ। ੪ ਜਾਤੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਭੀ ਅਭਿਮਾਨ ਹੈ।

੫ ਨਾਥ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ੬ ਨੰਮ੍ਹ ਪੁਰੁਸ਼-ਉਮਾਰੇ ਸਾਥ (ਸ-ਉਮਾਰ) ਹੋਵੇਗਾ।

੭ ਜੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ (ਵੱਡਾ), ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਲਘੂ (ਛੋਟਾ) ਜਾਣਦੇ ਹਨ।

੮ ਮਨ, ਬਾਣੀ, ਸ਼ਰੀਰ ਦਾ ਅਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ—ਨਿਸ਼ਚਯ ਕਰ ਕੇ, ਬਿਨਾਂ ਸੰਦੇਹ।

[੧੨੫੧] ਸਾਰੰਗ ਕਬੀਰ (੧)

ਕਰਾ ਨਰ ਗਰਬਸਿ ਬੋਰੀ ਬਾਤ ॥

ਮਨ ਦਸ ਨਾਜੁ^੧ ਟਕਾ ਚਾਰਿ ਗਾਂਠੀ^੨ ਐਡੋ ਟੇਢੋ ਜਾਤੁ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ਬਹੁਤੁ ਪ੍ਰਤਾਪੁ ਗਾਂਉ ਸਉ ਪਾਏ ਦੁਇ ਲਖ ਟਕਾ ਬਰਾਤ^੩ ॥ਦਿਵਸ ਚਾਰਿ ਕੀ ਕਰਹੁ ਸਾਹਿਬੀ ਜੈਸੇ ਬਨ ਹਰ ਪਾਤ^੪ ॥੧॥

ਨਾ ਕੋਊ ਲੈ ਆਇਓ ਇਹੁ ਧਨੁ ਨਾ ਕੋਊ ਲੈ ਜਾਤੁ ॥

ਰਾਵਨ ਹੂੰ ਤੇ ਅਧਿਕ ਛਤ੍ਰਪਤਿ ਖਿਨ ਮਹਿ ਗਏ ਬਿਲਾਤ^੫ ॥੨॥...

ਮਾਤੁ ਪਿਤਾ ਬਨਿਤਾ ਸੁਤ ਸੰਪਤਿ ਅੰਤਿ ਨ ਚਲਤ ਸੰਗਾਤ ॥

ਕਹਤ ਕਬੀਰੁ ਰਾਮ ਭਜੁ ਬਉਰੇ ਜਨਮੁ ਅਕਾਰਥ ਜਾਤ ॥੪॥

[੧੩੬੫] ਸਲੋਕ—ਕਬੀਰ

ਕਬੀਰ ਬਾਂਸੁ ਬਡਾਈ ਬੁਝਿਆ ਇਉ ਮਤ ਝੂਝੁ ਕੋਇ ॥

ਚੰਦਨ ਕੈ ਨਿਕਟੇ ਬਸੈ ਬਾਂਸੁ ਸੁਗੰਧੁ ਨ ਹੋਇ ॥੧੨॥

[੧੩੬੬] ਸਲੋਕ—ਕਬੀਰ

ਕਬੀਰ ਗਰਬੁ ਨ ਕੀਜੀਐ, ਰੰਝੁ ਨ ਹਸੀਐ ਕੋਇ ॥

ਅਜਹੁ ਸੁ ਨਾਉ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਮਹਿ, ਕਿਆ ਜਾਨਉ ਕਿਆ ਹੋਇ ॥੩੬॥

ਸਲੋਕ—ਕਬੀਰ

ਕਬੀਰ ਗਰਬੁ ਨ ਕੀਜੀਐ ਦੇਹੀ ਦੇਖਿ ਸੁਰੰਗ^੧ ॥

ਆਜੁ ਕਾਲ੍ਹ ਤਜਿ ਜਾਹੁਗੇ, ਜਿਉ 'ਕਾਂਬੁਰੀ' ਭੁਯੰਗ ॥੪੦॥

[੧੩੭੨] ਸਲੋਕ—ਕਬੀਰ

ਕਬੀਰ ਮਾਇਆ ਤਜੀ ਤ ਕਿਆ ਭਇਆ ਜਉ ਮਾਨੁ ਤਜਿਆ ਨਹੀ ਜਾਇ ॥

ਮਾਨ ਮੁਨੀ ਮੁਨਿਵਰ ਗਲੇ ਮਾਨੁ ਸਭੇ ਕਉ ਖਾਇ ॥੧੫੬॥

[੧੩੬੬] ਸਲੋਕ—ਕਬੀਰ

ਕਬੀਰ ਗਰਬੁ ਨ ਕੀਜੀਐ ਚਾਮ ਲਪੇਟੇ ਹਾਡ ॥

ਹੇਵਰ ਉਪਰਿ ਛਤ੍ਰ ਤਰ^੨ ਤੇ ਫੁਨਿ ਧਰਨੀ ਗਾਡ ॥੩੭॥

ਸਲੋਕ—ਕਬੀਰ

ਕਬੀਰ ਗਰਬੁ ਨ ਕੀਜੀਐ ਉਚਾ ਦੇਖਿ ਅਵਾਸੁ^{੧੦} ॥

ਆਜੁ ਕਾਲ੍ਹ ਭੁਇ ਲੇਟਣਾ ਉਪਰਿ ਜਾਮੈ ਘਾਸੁ ॥੩੮॥

੧ ਅਨਾਜ, ਗੱਲਾ। ੨ ਗੰਦ (ਪੌਲੇ) ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਟਕਿਆਂ ਦੀ ਚਰਿ—(ਚਲਣਾ) ਹੋਣਾ ਕੁਝ ਰੁਪਏ ਹੋਣੇ।

੩ ਬਰਾਮਦ, ਦੋ ਲੱਖ ਰੁਪਯਾ ਮੁਆਮਲੇ ਦਾ ਮਿਲ ਗਿਆ। ੪ ਜੈਸੇ ਬਣ ਦੇ ਹਰੇ ਪੱਤੇ ਬੋਹੜੇ ਚਿਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰੰਗ ਬਦਲ ਲੈਂਦੇ ਅਤੇ ਝੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੫ ਮਿਟ ਕਢੇ, ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਏ।

੬ ਕੋਰੀ ਅਰੁ ਸੁੰਦਰ। ੭ ਕੁੰਜ ਨੂੰ ਸੱਪ। ੮ ਨਿਗਲ ਲਏ, ਚੰਗੇ ਮੁਨੀ ਗਲ ਕਢੇ।

੯ ਜੋ ਉਮਦਾ ਘੋੜਿਆ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਸੇ ਅਤੇ ਰਾਜ ਛਤ੍ਰ ਸਿਰ ਰੱਖਦੇ ਸੇ। ੧੦ ਮਹਲ।

[੧੩੮੩] ਸਲੋਕ—ਫਰੀਦ

ਮ: ੫ ॥—ਫਰੀਦਾ ਗਰਬੁ ਜਿਨ੍ਹਾ ਫਡਿਆਈਆ ਧਨਿ ਜੋਬਨ ਆਗਾਹੈ ॥

ਖਾਲੀ ਚਲੇ ਧਣੀ ਸਿਉ ਟਿਬੇ ਜਿਉ ਮੀਹਾਰੁ ॥੧੦੫॥

[੧੪੨੮] ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੬

ਤੀਰਥ ਬਰਤ ਅਰੁ ਦਾਨ ਕਰਿ ਮਨ ਮੈ ਧਰੈ ਗੁਮਾਨੁ ॥

ਨਾਨਕ ਨਿਹਫਲ ਜਾਤ ਤਿਹ ਜਿਉ ਭੁੰਚਰ ਇਸਨਾਨੁ ॥੪੬॥

[੫੯] ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ, ਅਧਯਾਯ ੬

ਜੇ ਜੇ ਬਾਦਿ ਕਰਤ ਹੰਕਾਰਾ ॥ ਤਿਨ ਤੇ ਤਿੰਨ ਰਹਤ ਕਰਤਾਰਾ ॥ (੬੧)

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੨੯

ਬਡ ਪਰਤਾਪੁ ਨ ਆਪੁ ਗਾਣਿ ਕਰਿ ਅਹੰਮੇਉ ਨ ਕਿਸੈ ਰਵਾਣੈ । (੧੧)

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਮਹ

ੳ) ਬੁਦ ਪਰਸਤੀ ਮਤਰਹਏ ਨਾਪਾਕੇ ਤੈ ।

ਆਂ ਕਿਹ, ਜਾ ਕਰਦਰ ਬ-ਮੁਬਤੇ ਮਾਕਿ ਤੈ ॥੫੩॥

ਅ) ਬੁਦ ਪਰਸਤੀ ਕਾਰਿ ਨਾਦਾਂ ਆਮਦਹ ।

ਹੱਕ ਪਰਸਤੀ ਜ਼ਾਦਿ ਵੀਮਾਂ ਆਮਦਹ ॥੧੧੬॥

ੲ) ਬੁਦ ਪਰਸਤੀ ਅਜ ਮਿਯਾਂ ਬਰਦਾਸ਼ ਤੰਦ ।

ਤੁਮਮੇ ਹੱਕ ਦਰ ਕਿਸਤੇ ਦਿਲਹਾ ਕਾਬਤੰਦ ॥੧੪੧॥

ੳ)-ਹੰਕਾਰ ਕਰਣਾ ਡੇਰੀ ਮਲੀਨ ਮੈ (ਵਾਦੀ) ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਛੱਡ, ਉਸ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਮਾਥ ਦੀ ਮੁੱਠੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ—

“ਇਸੁ ਪਾਣੀ ਤੇ ਜਿਨਿ ਤੂੰ ਬਰਿਆ ॥

ਮਾਟੀ ਕਾ ਠੋ ਦੇਤੁਰਾ ਕਰਿਆ ॥”

(ਰਾਮਕਲੀ ਅਸਟਪਦੀ, ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੬੧੩)

ਅ) ਆਪਣੀ ਪੂਜਾ ਕਰਣੀ (ਅਭਿਮਾਨੀ ਹੋਣਾ) ਮੁਰਬਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ । ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੂੰ ਪੂਜਣਾ ਸੱਚਾ ਧਰਮ ਹੈ ।

ੲ) ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੂਜਾ (ਹੰਕਾਰ) ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਵਾਚਕੁਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਬੀਜ ਦਿਲ ਰੁਪੀ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਬੀਜਿਆ ਹੈ ।

੧ ਬਹੁਤ ।

੨ ਬਰਖਾ ਵਿੱਚ ਉੱਚੇ ਟਿੱਬਿਆਂ ਉੱਤੇ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਦਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੰਕਾਰੀ, ਸਵਾਮੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਰਹਤਨਾਮਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉੱਤਰ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਕਾ
ਧਨ ਕੀਰਤਿ ਸੁਖ ਰਾਜ ਬਡਾਈ। ਯੁਵਤੀ^੧ ਸੁਤ ਵਿਦਯਾ ਬਹੁ ਭਾਈ।
ਏ ਸਭ ਦਾਤਿ ਗੁਰੂ ਕੀ ਜਾਨੈ। ਤਾਂ ਤੇ ਨਹਿ ਅਭਿਮਾਨਹਿ ਠਾਨੈ।

ਕਹਿਣੀ ਤੇ ਕਰਣੀ

ਅਮਲ ਬਿਨਾ ਕਥਨੀ ਦੀ ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਨਿਖੇਧੀ ਹੈ। [ਅਮਲ]

[੩੯] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੩ (੩੦)

ਸਬਦੁ ਨ ਚੀਨੈ ਕਥਨੀ ਬਦਨੀ^੨ ਕਰੇ, ਬਿਖਿਆ ਮਾਹਿ ਸਮਾਨੁ ॥੩॥

[੫੯] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀ (੯)

ਕਥਨੈ ਕਹਣਿ ਨ ਛੁਟੀਐ ਨਾ ਪੜਿ ਪੁਸਤਕ ਭਾਰ ॥

[੬੫੬] ਸੋਰਠਿ ਕਬੀਰ ਜੀ (੪)

ਕਥਨੀ ਕਹਿ ਭਰਮੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ਸਭ ਕਥਿ ਕਥਿ ਰਹੀ ਲੁਕਾਈ ॥

[੮੩੧] ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀ (੧)

ਗਿਆਨੁ ਗਿਆਨੁ ਕਥੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥ ਕਥਿ ਕਥਿ ਬਾਦੁ ਕਰੇ ਦੁਖੁ ਹੋਈ ॥

ਕਥਿ ਕਹਣੈ ਤੇ ਰਹੈ ਨ ਕੋਈ ॥ ਬਿਨੁ ਰਸ^੩ ਰਾਤੇ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ ॥੨॥

ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਸਭੁ ਗੁਰ ਤੇ ਹੋਈ ॥ ਸਾਚੀ ਰਹਤ ਸਾਚਾ ਮਨਿ ਸੋਈ ॥

ਮਨਮੁਖ ਕਥਨੀ ਹੈ ਪਰੁ ਰਹਤ ਨ ਹੋਈ ॥

[੯੦੦] ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ (੪੪)

ਬੋਲੈ ਭੂਨੁ ਕਮਾਵੈ ਅਵਰਾ, ਤ੍ਰਿਸਨ ਨ ਬੁਝੈ, ਬਹੁਤੁ ਹਇਆ^੪ ॥

ਅਸਾਧ ਰੋਗੁ ਉਪਜਿਆ ਸੰਤ ਦੁਖਨਿ, ਦੇਹ ਬਿਨਾਸੀ ਮਹਾ ਖਇਆ^੫ ॥੩॥

[੯੮੧] ਨਟ ਮਹਲਾ ੪, ਅਸਟਪਦੀ (੩)

ਮਾਨੁਖੁ ਕਥੈ ਕਥਿ ਲੋਕ ਸੁਨਾਵੈ, ਜੋ ਬੋਲੈ ਜੋ ਨ ਬੀਚਾਰੈ ॥

ਸਤਸੰਗਤਿ ਮਿਲੈ ਤ ਦਿੜਤਾ ਆਵੈ, ਹਰਿ ਰਾਮ ਨਾਮਿ ਨਿਸਤਾਰੈ ॥੩॥

[੨੪] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧ (੨੭)

ਅਮਲੁ ਕਰਿ ਧਰਤੀ ਬੀਜੁ ਸਬਦੋ ਕਰਿ,

ਸਚ ਕੀ ਆਬ^੬ ਨਿਤ ਦੇਹਿ ਪਾਣੀ ॥...

ਮਭੁ ਜਾਣ, ਸਹਿ ਗਲੀ ਪਾਇਆ^੭ ॥

੧ ਵਹੁਟੀ, ਰਾਧਾ ।

੨ ਜ਼ਬਾਨ ਦਰਾਜ਼ੀ, ਕਮਾਉਣ ਦੀਆਂ ਨਹੀਂ, ਰੇਵਲ ਕਹਿਣ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

੩ ਸਿੱਧਾਂਤ, ਰਹਸਯ । ੪ ਨਿਹਾਇਤ ਬਰਮ ਦੀ ਕੱਲ ਹੈ ।

੫ ਤਪੋਦਿਥ, ਮਹਾਂ ਖਈ ਰੋਗ । ੬ ਤਰਾਵਤ, ਰੰਗਤ, ਅਸਰ ।

੭ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ ।

[੨੫] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧ (੩੦)

ਜਹ ਕਰਣੀ ਤਹ ਪੂਰੀ ਮਤਿ ॥ ਕਰਣੀ ਬਾਝੁ ਘਟੇ ਘਟਿ ॥੩॥

[੫੬] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀ (੫)

ਕਥਨੀ ਝੂਠੀ ਜਗੁ ਭਵੈ, ਰਹਣੀ ਸਬਦੁ ਸੁ ਸਾਰੁ ॥੬॥

[੬੪] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀ (੧੭)

ਕਰਿ ਸਿਦਥੁ ਕਰਣੀ ਖਰਬੁ ਬਾਧਹੁ, ਲਾਗਿ ਰਹੁ ਨਾਮੇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

[੨੫੯] ਗਉੜੀ ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ, ਮਹਲਾ ੫ (੪੪)

‘ਰਹਤ ਰਹਤ ਰਹਿ ਜਾਇ ਬਿਕਾਰਾ ॥ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਕੈ ਸਬਦਿ ਅਪਾਰਾ ॥

[੨੮੩] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ, ਮਹਲਾ ੫ (੧੫)

ਸਬੁ ਕਰਣੀ ਸਬੁ ਤਾ ਕੀ ਰਹਤ ॥ ਸਬੁ ਹਿਰਦੈ ਸਤਿ ਮੁਖਿ ਕਹਤ ॥

[੪੧੩] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀ (੩)

ਜਗਿ ਗਿਆਨੀ^੧ ਵਿਰਲਾ ਆਚਾਰੀ^੨ ॥ ਜਗਿ ਪੰਡਿਤੁ ਵਿਰਲਾ ਵੀਚਾਰੀ ॥

ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟੇ ਸਭ ਫਿਰੈ ਅਹੰਕਾਰੀ ॥੬॥

[੫੯੯] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੧ (੧੨)

ਭਟਤਿ ਨਾਨਕੁ ਖੁਬੈ ਕੋ ਬੀਚਾਰੀ ॥ ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ਕਰਣੀ ਸਾਰੀ ॥

[੧੨੯੯] ਕਾਨੜਾ ਮਹਲਾ ੫ (੫)

ਗਾਵਨਹਾਰੀ ਗਾਵੈ ਗੀਤ ॥ ਤੇ ਉਧਰੇ ਬਸੇ ਜਿਹ ਚੀਤ ॥੧॥...

ਕਹਨ ਕਹਾਵਨ ਸਗਲ ਜੰਜਾਰ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਸਬੁ ਕਰਣੀ ਸਾਰ ॥੪॥

[੧੩੪੩] ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਅਸਟਪਦੀ, ਮਹਲਾ ੧ (੨)

ਸਚੀ ਰਹਤ^੩ ਸਚਾ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ॥੭॥

ਕਬਿੱਤ—ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ

ਤੀਰਥ ਮਜਨ ਕਰਵੈ ਕੋ ਹੈ ਇਹੈ ਗੁਨਾਉ^੪

ਨਿਰਮਲ ਤਨ ਤ੍ਰਿਖਾ ਤਪਤਿ ਨਿਵਾਰੀਐ।

ਦਰਪਨ ਦੀਪ ਕਰ ਗਹੈ ਕੋ ਇਹੈ ਗੁਨਾਉ,

ਪੇਖਤ ਚਿਹਨ ਮਗ ਸੁਰਤਿ ਸੰਭਾਰੀਐ^੫।

ਭੇਟਤ ਭਤਾਰਿ ਨਾਰਿ ਕੋ ਇਹੈ ਗੁਨਾਉ,

ਸੁਰਤਿ ਬੁੰਦ ਸੀਪ ਗਤਿ ਲੈ ਗਰਭ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰੀਐ।

੧ ਰਹਤ (ਰਹਿਣੀ) ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ (ਅਮਲ ਕਰਣ) ਤੋਂ ਵਿਕਾਰ ਰੂਪ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

੨ ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੩ ਆਮਿਲ। ੪ ਜੇ ਰਹਤ ਦਿਖਾਵੇ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਸੱਚੀ ਰਹਤ ਹੈ। ੫ ਕੂਟ, ਲਾਭ। ੬ ਥੀਏ ਤੋਂ ਲਾਭ ਹੈ ਕਿ ਬਰੀਰ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵੇਖ ਲਈਏ, ਦੀਵੇ ਤੋਂ ਲਾਭ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਰੇ ਵਿੱਚ ਰਾਹ ਵੇਖ ਕੇ ਟੋਏ ਪੈਣੇ ਬਚੀਏ।

ਤੈਸੇ ਗੁਰ ਚਰਨ ਸਰਨਿ ਕੋ ਇਹੈ ਗੁਨਾਉ,
 ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ ਕਰਿ ਹਾਰ ਉਰਧਾਰੀਐ ॥੩੭੭॥
 ਖਾਂਡ ਖਾਂਡ ਕਹੈ ਜਿਹਥਾ ਨ ਸੁਆ ਮੀਠੋ ਆਵੈ,
 ਅਗਨਿ ਅਗਨਿ ਕਹੈ ਸੀਤ ਨ ਬਿਨਾਸ ਹੈ।
 ਬੈਦ ਬੈਦ ਕਹੈ ਰੋਗ ਮਿਟਤ ਨ ਕਾਹੂ ਕੋ,
 ਦਰਬ ਦਰਬ ਕਹੈ ਕੋਉ ਦਰਬਹਿ ਨ ਬਿਲਾਸ ਹੈ।
 ਚੰਦਨ ਚੰਦਨ ਕਹਤ ਪ੍ਰਗਟੈ ਨ ਸੁਬਾਸ ਬਾਸੁ,
 ਚੰਦੁ ਚੰਦੁ ਕਹੈ ਉਜਿਆਰੋ ਨ ਪ੍ਰਗਾਸ ਹੈ।
 ਤੈਸੇ ਗਿਆਨ ਗੋਸਟਿ ਕਹਤ ਨ ਰਹਤ ਪਾਵੈ,
 ਕਰਨੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਭਾਨ ਉਦਤਿ ਅਕਾਸ ਹੈ ॥੪੩੭॥
 ਪੁਛਤ ਪਥਿਕ^੧ ਤਿਹ ਮਾਰਗਿ ਨ ਧਾਰੈ ਪਹੁ,
 ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੇ ਦੇਸ ਕੈਸੇ ਥਾਤਨ ਕੈ ਜਾਈਐ ?।
 ਪੁਛਤ ਹੈ ਬੈਦ ਖਾਤ ਅਉਖਧਿ ਨ ਸੰਜਮ ਸੈ^੨,
 ਕੈਸੇ ਮਿਟੈ ਰੋਗ ਸੁਖ ਸਹਜਿ ਸਮਾਈਐ ?।
 ਪੁਛਤ ਸੁਹਾਗਨਿ, ਕਰਮ ਹੈ ਦੁਹਾਗਨਿ ਕੈ,
 ਰਿਦੈ ਬਿਭਚਾਰ, ਕਤ ਸਿਹਜਾ ਬੁਲਾਈਐ ?।
 ਗਾਏ ਸੁਨੈ ਆਖੈ ਮੀਚੈ ਪਾਈਐ ਨ ਪਰਮ ਪਦੁ,
 ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ ਗਹਿ^੩ ਜਉ ਲਉ ਨ ਕਮਾਈਐ ॥੪੩੮॥

ਕੱਛ (ਕਛਹਰਾ)

ਕੱਛ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਹਰੀ ਅਤੇ ਨੇਵੇ ਵਾਲਾ ਵੱਡਾ ਜਾਂਘੀਆਂ ਹੈ, ਜੋ ਬਰੀਰ ਨੂੰ ਸਾਵਧਾਨ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨੱਚਣ ਕੁੱਦਣ ਵੇਲੇ ਸਹਾਯਤਾ ਦੇਂਦਾ ਅਤੇ ਪੂਰਾ ਪੜਦਾ ਵਕਦਾ ਹੈ। ਦੇਬ ਭੇਦ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਕਈ ਸ਼ਕਲਾਂ ਬਣ ਗਈਆਂ ਹਨ^੧, ਪਰ ਜਿਸ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਲਈ ਕੱਛ ਦਾ ਪਹਿਰਨਾ ਵਿਧਾਨ ਹੈ, ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਕੇ, ਉਹ ਤਰਕ ਯੋਗਜ ਨਹੀਂ। ਕੱਛ ਧੋ ਕੇ ਬਹੁਤ ਉੱਜਲ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਏ। [ਮੈਲੀ ਕੱਛ] ਜੋ ਕੱਛ ਅਤੇ ਪਰਨਾ ਮੈਲਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਨਿਰਮਲਤਾ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਹਨ।

੧. ਗਾਹੀ, ਮੁਸਾਫਿਰ। ੨. ਪੱਖ ਨਾਲ।

੩. ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਕੇ, ਮਨ ਵਿੱਚ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਜਾ ਕੇ।

੪. ਦੇਖਣੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਕੱਛਾਂ ਦਸ-ਦਸ ਰਾਜ ਲੰਮੀਆਂ ਵੇਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧੋਣ ਵੇਲੇ ਹਰ ਰੋਜ ਨਾਲਾ ਕੱਢਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੱਛਾਂ ਦੋੜ-ਕੁੱਦ ਲਈ ਵਿਘਨਕਾਰੀ ਹਨ।

ਸਰਬ ਲੋਹ

ਤੈ ਮੁਦਾ^੧ ਕਛ ਕੇਸ ਕਿਰਪਾਨੰ।

ਰਹਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਦੇਸਾ ਸਿੰਘ ਦਾ

ਕੱਛ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਨ ਕਬਹੂ ਤਯਾਗੇ।

ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰੁਤ ੩, ਅੰਸੂ ੫੦

ਕਛ ਬਿਹੁਨ ਚਿਰਕਾਲ ਨ ਰਹੇ। ਇਕ ਤਜਿ ਦੁਤੀ ਤੁਰਤ ਹੀ ਗਹੇ ॥੧੭॥

ਰਹਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਦਯਾ ਸਿੰਘ

ਗੋਡੇ ਵਾਲੀ ਕੱਛ ਨਾ ਪਹਿਰੇ^੨।

[ਗੋਡੇ ਤੀਕ ਕੱਛ]

ਕਥਾ—ਵਯਾਖਯਾਨ

[੯੫] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੪ (੩)

ਹਰਿ ਗੁਣ ਪੜੀਐ, ਹਰਿ ਗੁਣ ਗੁਣੀਐ^੧ ॥

ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਕਥਾ ਨਿਤ ਸੁਣੀਐ ॥

ਮਿਲਿ ਸਤਸੰਗਤਿ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਏ, ਜਗੁ ਭਉਜਲੁ ਦੁਤਰੁ^੨ ਤਰੀਐ ਜੀਉ ॥੧॥

[੧੦੪] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫ (੨੬)

ਗੁਣ ਗਾਵਤ ਮਨੁ ਹਰਿਆ ਹੋਵੈ ॥ ਕਥਾ ਸੁਣਤ ਮਲੁ ਸਗਲੀ ਖੋਵੈ ॥

[੧੭੮] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੨੭)

ਸੁਣਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਉਤਾਰੀ ਮੈਲੁ ॥ ਮਹਾ ਪੁਨੀਤ ਭਏ ਸੁਖ ਸੈਲੁ^੩ ॥

੧ ਦੇਖੋ, ਤੈ ਮੁਦਾ।

੨ ਗੋਡੇ ਵਾਲੀ ਕੱਛ ਖੁੰਢੇ ਦਲ ਨੇ ਜੀਨ ਸਵਾਰੀ ਵਿੱਚ ਗੋਡੇ ਦੀ ਠੱਪਿਆ ਲਈ ਛੋਟੀ ਕੱਛ ਦੇ ਉੱਪਰ ਪਹਿਰਨੀ ਵਿਧਾਨ ਕੀਤੀ ਸੀ।

[ਆਡਰਬੰਦ] ਕੱਛ ਦੇ ਹੇਠ ਜਾਂ ਉੱਪਰ ਖਾਸ ਚਰਚਰ ਦੇ ਮੋਢੇ 'ਆਡਰਬੰਦ' ਪਹਿਰਨਾ ਨਿਬੰਧ ਨਹੀਂ।

ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦੇਖੋ, ਕੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਵਿੱਚ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ :

‘ਕਰੀ ਬਦਨਧਾਵਨ ਗੁਰੂ ਮੁਖ ਕਮਲ ਖਯਾਰਾ।

ਪੁਨ ਚੌਕੀ ਪਰ ਖਰੇ ਹੁਇ ਮੰਜਨ ਤਨ ਧਾਰਾ।

ਕਟ ਕੀ ਕਾਛ ਨਿਕਾਰ ਕਰਿ ਤਹਿ ਨੀਚੇ ਡਾਰੀ।

ਆਡਰਬੰਦ ਅੰਤਰ ਹੁਤੇ ਦਿਵ ਕਸਯੋ ਸੁਧਾਰੀ ॥੧੩॥

ਸੋ ਆਮਿਖ ਮਹਿ ਖੁਡਿ ਕਹਯੋ ਜਮਿ ਖੋਟਰਿ ਸਾਥਾ।

ਕਹੋ ਨਿਕਾਸ, ਨ ਨਿਕਸਤੋ, ਐਥਯੋ ਗਹਿ ਹਾਥਾ।

ਤਥੈ ਕੁਲਾਖੇ ਕੋ ਕਹਯੋ ਕਰਿ ਜਤਨ ਨਿਕਾਸੈ।

ਸਨੇ ਸਨੇ ਕਾਦਨ ਲਗਯੋ ਤੈ ਕੈ ਬਹੁ ਪਾਸੈ ॥੧੪॥

੩ ਸੁਗਲ ਉਰੁ ਤੇ ਐਚਿ ਕਰਿ, ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਟ ਗੀਨਾ।

ਨੀਠ ਨੀਠ ਕਾਦਨ ਕਹਯੋ ਪੁਨ ਪੁਨ ਕਰਿ ਦੀਲਾ ॥੧੬॥

(ਰੁਤ ੬, ਅੰਸੂ ੪੫)

੩ ਵਿਚਾਰੀਏ।

੪ ਦੁਸਤਰ, ਜਿਸ ਦਾ ਤਰਨਾ ਐਥਾ ਹੈ।

੫ ਅਚਲ ਸੁਖ।

[੫੬੧] ਵਡਹੰਸੁ ਮਹਲਾ ੪ (੩)

ਨਿਤ ਨਿਤ ਸੇਵ ਕਰੀ ਹਰਿ ਜਨ ਕੀ, ਜੋ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਸੁਣਾਏ ॥
ਧਨੁ ਧੰਨੁ ਗੁਰੁ ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ, ਨਾਨਕ ਮਨਿ ਆਸ ਪੁਜਾਏ ॥੪॥

[੬੫੧] ਮਹਲਾ ੩, ਵਾਰ ਰਾਮਕਲੀ ੧ (੧੦)

ਬਾਬਾਣੀਆ ਕਹਾਣੀਆ, ਪੁਤ ਸਪੁਤ ਕਰੇਨਿ ॥
ਜਿ ਸਤਿਗੁਰ ਤਾਵੇ ਸੁ ਮੰਨਿ ਲੈਨਿ, ਸੇਈ ਕਰਮ ਕਰੇਨਿ ॥

[੬੭੧] ਰਾਮਕਲੀ ਕਬੀਰ (੮)

ਜਿਹ ਘਰਿ ਕਥਾ ਹੋਤ ਹਰਿ ਸੰਤਨ, ਇਕ ਨਿਮਖ ਨ ਕੀਨੋ ਮੈ ਫੇਰਾ ॥
ਲੰਪਟ ਚੈਰ ਦੂਤ ਮਤਵਾਰੇ, ਤਿਨ ਸੰਗਿ ਸਦਾ ਬਸੇਰਾ ॥੩॥

[੧੧੦੧] ਮਹਲਾ ੫, ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ (੨੧)

ਕਥੜੀਆ ਸੰਤਾਹ ਤੇ ਸੁਖਾਉ ਪੰਧੀਆ ॥

ਕਥਾ ਵਜਾਖਯਾਨ ਵੇਲੇ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ੇਧ

ਤਨਖਾਹ ਨਾਮਾ

ਸਤਿਸੰਗ ਜਾਇ ਕਰ ਚਿੱਤ ਝੁਲਾਵੈ। ਹਰਿ ਯਸ ਸੁਨਤੇ ਬਾਤ ਚਲਾਵੈ।
ਨਿਰਧਨ ਦੇਖਿ ਨ ਪਾਸ ਬਹਾਵੈ^੧। ਸੋ ਤਨਖਾਹੀਆ ਮੂਲ ਕਹਾਵੈ।

ਕਪਟ-ਕਪਟੀ ਅਤੇ ਨਿਸ-ਕਪਟ

[੪੦] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੪ (੧)

ਬੁਝਿ ਕਪਟਿ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਓ, ਜੋ ਬੀਜੈ ਖਾਵੈ ਸੋਇ ॥੩॥

[੮੫] ਮਹਲਾ ੪, ਵਾਰ ਸਿਰੀਰਾਗ (੮)

ਇਕਿ ਵਲੁ ਛਲੁ ਕਰਿ ਕੈ ਖਾਵਦੇ, ਮੁਹੁ ਕੁਝੁ ਕੁਸਤੁ ਤਿਨੀ ਢਾਹਿਆ^੨ ॥

[੧੨੩] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੩, ਅਸਟਪਦੀ (੨੩)

ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ਕਪਟੀ, ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਦੁਖੁ ਪਾਵਟਿਆ ॥੪॥

[੪੫੦] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੪, ਫੰਤ (੪)

ਕੋਈ ਗਾਵੈ ਰਾਗੀ ਨਾਦੀ ਬੋਈ ਬਹੁ ਭਾਤਿ ਕਰਿ,
ਨਹੀ ਹਰਿ ਹਰਿ ਭੀਜੈ ਰਾਮ ਰਾਜੇ ॥

੧ ਗੁਰਮੁਖ ਬਾਬਿਆ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੁੱਤਾਂ ਨੂੰ ਸਪੁੱਤ੍ਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੇ ਪੁਰਨਿਆਂ ਪੁਰ ਚੱਲਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੀਦਾ ਹੈ।

੨ ਜੋ ਕੰਮ ਗੁਰਮੁਖ ਬਾਬਿਆ ਨੇ ਕੀਤੇ ਹਨ। ੩ ਬਰਾਬੀ। ੪ ਸਤਬਾਂ, ਪਗਡੰਡੀਆਂ।

੫ ਤਾਵ ਇਹ ਹੈ—ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਨ ਦਾ ਉਤਨਾ ਹੀ ਮਾਨ ਹੈ, ਜਿਤਨਾ ਮਹਾਨ ਧਨੀ ਦਾ। ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਸਭ ਸਮਾਨ ਭਾਈ ਹਨ।

੬ ਛਲੀਏ (ਛੋਰੀ), ਆਪਣਾ ਮਤਲਬ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਲਈ ਝੂਠ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧਾਚਾਰ ਦੀਆਂ ਗੱਪਾਂ ਹੱਥਦੇ ਹਨ।

ਜਿਨਾ ਅੰਤਰਿ ਕਪਟੁ ਵਿਕਾਰੁ ਹੈ, ਤਿਨਾ ਹੋਇ^੧ ਕਿਆ ਕੀਜੈ ? ॥

[੪੬੧] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫, ਛੰਤ (੧੩)

ਖੋਟੁ ਨ ਕੀਚਈ ਪ੍ਰਭੁ ਪਰਖਣਹਾਰਾ ॥

ਬੂਝੁ ਕਪਟੁ ਕਮਾਵਦੜੇ ਜਨਮਹਿ ਸੰਸਾਰਾ ॥

[੪੬੧] ਗੁਜਰੀ ਮਹਲਾ ੩ (੪)

ਹਿਰਦੈ ਜਿਨ ਕੈ ਕਪਟੁ ਵਸੈ, ਬਾਹਰਹੁ ਸੰਤ ਕਹਾਹਿ ॥

ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਮੂਲਿ ਨ ਚੁਕਈ, ਅੰਤਿ ਗਏ ਪਛਤਾਹਿ ॥੨॥

[੫੨੮] ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਮਹਲਾ ੪ (੫)

ਤੁਮਪਵਿਤ੍ਰ ਪਾਵਨ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਭੁ ਸੁਆਮੀ, ਹਮ ਕਿਉ ਕਰਿ ਮਿਲਹ ਜੁਠਾਰੀ^੨ ? ॥

ਹਮਰੈ ਜੀਵਿ ਹੋਰੁ, ਮੁਖਿ ਹੋਰੁ ਹੋਤ ਹੈ, ਹਮ ਕਰਮਹੀਣ ਬੁਝਿਆਰੀ ॥੧॥

[੬੫੨] ਮਹਲਾ ੪, ਵਾਰ ਸੋਰਠਿ (੨੬)

ਅੰਤਰਿ ਅਗਿਆਨੁ ਭਈ ਮਤਿ ਮਧਿਮ, ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਪਰਤੀਤਿ ਨਾਹੀ ॥

ਅੰਦਰਿ ਕਪਟੁ, ਸਭੁ ਕਪਟੈ ਕਰਿ ਜਾਣੈ, ਕਪਟੈ ਖਪਹਿ ਖਪਾਹੀ ॥

[੭੩੨] ਸੁਹੀ ਮਹਲਾ ੪ (੪)

ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਰਹਿ ਨਿਤ ਕਪਟੁ ਕਮਾਵਹਿ, ਹਿਰਦਾ ਸੁਧੁ ਨ ਹੋਈ ॥

ਅਨਦਿਨੁ ਕਰਮ ਕਰਹਿ ਬਹੁਤੇਰੇ, ਸੁਪਨੈ ਸੁਖੁ ਨ ਹੋਈ ॥੧॥

[੭੩੪] ਸੁਹੀ ਮਹਲਾ ੪ (੧੧)

ਜੋ ਬਿਨੁ ਪਰਤੀਤੀ ਕਪਟੀ ਬੁਝੀ ਬੁਝੀ ਅਖੀ ਮੀਟਦੇ,

ਉਨ ਕਾ ਉਤਰਿ ਜਾਇਗਾ ਝੂਠੁ ਗੁਮਾਨੁ ॥੩॥

[੯੧੯] ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੩, ਅਨੰਦੁ (੧੯)

ਜੀਅਹੁ ਮੈਲੇ, ਬਾਹਰਹੁ ਨਿਰਮਲ ॥

ਬਾਹਰਹੁ ਨਿਰਮਲ ਜੀਅਹੁ ਤ ਮੈਲੇ ਤਿਨੀ ਜਨਮੁ ਜੁਐ ਹਾਰਿਆ ॥

[੧੨੪੩] ਵਾਰ ਸਾਰੰਗ, ਮਹਲਾ ੪, ਪਉੜੀ (੧੫)

ਜਿਨ ਕੈ ਹਿਰਦੈ ਮੈਲੁ ਕਪਟੁ ਹੈ ਬਾਹਰੁ ਧੋਵਾਇਆ ॥

ਬੂਝੁ ਕਪਟੁ ਕਮਾਵਦੇ ਬੂਝੁ ਪਰਗਟੀ ਆਇਆ ॥

ਅੰਦਰਿ ਹੋਇ ਸੁ ਨਿਕਲੈ ਨਹ ਛਪੈ ਛਪਾਇਆ ॥

[੪੭੩] ਮਹਲਾ ੧, ਵਾਰ ਆਸਾ (੨੦)

^੩ਜਿਨ੍ ਪਟੁ ਅੰਦਰਿ, ਬਾਹਰਿ ਗੁਦੜੁ, ਤੇ ਭਲੇ ਸੰਸਾਰਿ ॥

੧ ਆਪਣੇ ਤਾਈਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਧ ਬਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬਨਾਉਣੀ ਹੋਣਾ ।

੨ ਅਪਵਿਤ੍ਰ, ਕਪਟੀ । ੩ ਜੋ ਅੰਦਰੋਂ ਹੋਭਮ ਅਰ ਬਾਹਰੋਂ ਤੱਪਸ਼ ਅਥਵਾ ਗੋਦੜੀ ਕੁਲ ਹਨ ।

[੫੪੦] ਬਿਹਾਗੜਾ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੪ (੫)

ਜਿਸੁ ਅੰਤਰੁ ਹਿਰਦਾ^੧ ਸੁਧੁ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੁੜੀਏ,
ਤਿਨਿ ਜਨਿ ਸਭਿ ਭਰ ਸੁਟਿ ਘਤੇ ਰਾਮ ॥

[੫੪੧] ਵਾਰ ਵਡਹੰਸ, ਮਹਲਾ ੪, ਪਉੜੀ (੯)

ਜਿਸੁ ਅੰਤਰੁ ਹਿਰਦਾ ਸੁਧੁ ਹੈ, ਤਿਸੁ ਜਨ ਕਉ ਸਭਿ ਨਮਸਕਾਰੀ ॥

[੯੧੯] ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੩, ਅਨੰਦੁ (੨੦)

ਜੀਅਹੁ ਨਿਰਮਲ ਬਾਹਰਹੁ ਨਿਰਮਲ ॥

ਬਾਹਰਹੁ ਤ ਨਿਰਮਲ ਜੀਅਹੁ ਨਿਰਮਲ, ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਕਰਣੀ ਕਮਾਣੀ ॥
ਬੂੜ ਕੀ ਸੋਇ ਪਹੁੰਚੈ ਨਾਹੀ, ਮਨਸਾ ਸਚਿ ਸਮਾਣੀ ॥

[੯੭੮] ਨਟ ਮਹਲਾ ੪ ਪੜਤਾਲ (੩)

ਅੰਤਰਿ ਕਪਟੁ ਚੁਕਾਵਹੁ, ਮੇਰੇ ਗੁਰਸਿਖਹੁ,
ਨਿਹਕਪਟ ਕਮਾਵਹੁ ਹਰਿ ਕੀ ਹਰਿ ਘਾਲ ॥

[੧੨੨੦] ਸਾਰੰਗ ਮਹਲਾ ੫ (੫੭)

ਛੋਡਹੁ ਕਪਟੁ ਹੋਇ ਨਿਰਵੇਰਾ, ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਸੰਗਿ ਨਿਹਾਰੇ ॥

[੫੧੨] ਮਹਲਾ ੩, ਵਾਰ ਗੁਜਰੀ ੧ (੧੦)

ਅੰਤਰਿ ਕਪਟੁ ਮਨਮੁਖ ਅਗਿਆਨੀ ਰਸਨਾ ਝੂਠੁ ਬੋਲਾਇ ॥
ਕਪਟਿ ਕੀਤੇ ਹਰਿ ਪੁਰਖੁ ਨ ਭੀਜੈ, ਨਿਤ ਵੇਖੈ ਸੁਣੈ ਸੁਭਾਇ ॥
ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਜਾਇ ਜਗੁ ਪਰਬੋਧੈ, ਬਿਖੁ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਸੁਆਇ ॥
ਇਤੁ ਕਮਾਣੈ^੨ ਸਦਾ ਦੁਖੁ ਪਾਵੈ, ਜੰਮੈ ਮਰੈ ਫਿਰਿ ਆਵੈ ਜਾਇ ॥
ਸਹਸਾ ਮੂਲਿ ਨ ਚੁਕਈ, ਵਿਚਿ ਵਿਸਟਾ ਪਚੈ ਪਚਾਇ ॥

[੬੫੬] ਸੋਰਠਿ, ਕਬੀਰ (੯)

ਬਹੁ ਪਰਪੰਚ ਕਰਿ ਪਰ ਧਨੁ ਲਿਆਵੈ ॥ ਸੁਤ ਦਾਰਾ ਪਹਿ ਆਨਿ ਲੁਟਾਵੈ ॥੧॥
ਮਨ ਮੇਰੇ, ਭੂਲੇ^੩ ਕਪਟੁ ਨ ਕੀਜੈ ॥ ਅੰਤਿ ਨਿਬੇਰਾ^੪ ਤੇਰੇ ਜੀਅ ਪਹਿ ਲੀਜੈ ॥੧॥

[੧੩੯੧] ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮਹ, ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

“ਹਮੂੰ ਮਰਦ ਬਾਯਦ ਸ਼ਵਦ ਸੁਖਨ ਵਰ ॥

ਨ ਸ਼ਿਕਮੇ ਦਿਗਰ, ਦਰ ਦਹਾਨੇ ਦਿਗਰ ॥੫੫॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੧੭

ਬਗਾ ਬਗੇ ਕਪੜੇ ਕਰਿ ਸਮਾਧਿ ਅਪਰਾਧਿ ਨਿਵੰਦੇ ।

੧ ਅੰਤਰਹਰਣ । ੨ ਕਪਟ ਨਾਲ ਕਮਾਉਣ ਤੋਂ । ੩ ਝੁੱਲ ਰੇ ਡੀ । ੪ ਹਿਸਾਬ, ਮਾਰੂਲ ਜਵਾਬ ।

੫ ਆਦਮੀ ਵਚਨ ਦਾ ਪੁਰਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ,

ਨਾਕਿ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਦੂਜੀ ਕੱਲ ਹੋਵੇ ।

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਸੁਣਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੰਥ ਨ ਚਲ ਚਲੰਦੇ ।

ਕਪਟ ਸਨੇਹੀ ਫਲੁ ਨ ਲਹੰਦੇ ॥੩॥

ਕਪਟ ਸਨੇਹੀ ਹੋਇ ਕੈ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਵਿਚਿ ਆਇ ਬਹੰਦਾ ।

ਦੁਰਮਤਿ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਪਚੰਦਾ^੧ ॥੧੩॥

ਗੁਰੁ ਵਿਲਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੬, ਅਧਯਾਯ ੨

ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਐਸੇ ਕਹਾ, ਸੁਨ ਸਾਧੂ ! ਨਿਰਧਾਰ ।

ਸੰਤ ਗੁਰੂ ਸਮ ਚਿਤ ਸਦਾ ਕਪਟਿ ਕਰੈਂ ਨਿਰਵਾਰ ॥੫੭॥

ਹਿਰਦੇ ਔ ਮੁਖ ਗੁਰੂ ਕੇ ਏਕ ਬਾਤ ਸਦ ਹੋਇ ।

ਦੁਸਟਿ ਜੀਵ ਰਿਦ ਕਪਟਿ ਧਰ, ਮੁਖ ਮੀਠਾ ਰਹਿ ਸੋਇ ॥੫੮॥

ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰਾਸਿ ੨, ਅੰਸੂ ੪੫

^੨ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਕਹਯੋ, 'ਕਿਰਤਿ ਕਰਿ ਕੋਈ । ਧਰਮ ਸਮੇਤਿ ਨ੍ਰਿਬਾਹਿ ਸੋਈ ।

ਕਪਟ ਬਿਹੀਨ ਜੀਵਕਾ ਥਰੈ । ਪਰ ਕੀ ਵਸਤੁ ਛੁਪਾਇ ਨ ਧਰੈ ॥੨੦॥

ਤਿਸ ਮਹਿ ਬਾਟ ਪ੍ਰਭੂ, ਹਿਤ ਖਾਵੈ^੩ । ਤਿਸਿ ਕੋ ਉਰ ਨਿਰਮਲ ਹੁਇ ਜਾਵੈ ।

ਰੁਤ ੩, ਅੰਸੂ ੫੦

ਫਲ ਬਿਨ ਹੋਵੈ ਸਾਚ ਉਥਾਚੀ^੪ ॥੪॥ [ਫਲ]

ਐਨ ੧, ਅੰਸੂ ੪੯

^੫ਅੰਤਰ ਭੁੱਧ ਭਏ ਛੁਟਿ ਜੈਹੈ । ਅੰਤਰ ਖੇਟ ਮਹਾਂ ਦੁਖ ਪੈਹੈ ।

ਵਹਿਰ ਬੇਖ ਮਾਨਹਿ ਕੋ ਨਾਂਹੀ । ਬਰਮ ਸੁਭਾਸੁਭ ਮਿਟਹਿ ਨ ਥਾਹੀ^੬ ॥੨੫॥

ਕਮਲ ਪ੍ਰਗਾਸ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼)

ਮਨ ਨੂੰ ਕਮਲ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਗਯਾਨ ਦਬਾ ਵਿੱਚ ਮਨ ਮਿਚਿਆ

ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਵਿੱਦਯਾ ਅਤੇ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਖਿੜਦਾ ਹੈ ।

[੧੦੮] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫ (੪੯)

ਉਂਧ ਕਵਲੁ^੧ ਜਿਸੁ ਹੋਇ ਪ੍ਰਗਾਸਾ, ਤਿਨਿ ਸਰਬ ਨਿਰੰਜਨੁ ਭੀਠਾ ਜੀਉ ॥੨॥

[੨੫੪] ਗਉੜੀ ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ, ਮਹਲਾ ੫ (੨੨)

ਚਿਤਿ ਚਿਤਵਉ ਚਰਣਾਰਬਿੰਦ ਉਧ ਕਵਲ ਬਿਗਸਾਂਤ ॥

ਪ੍ਰਗਟ ਭਏ ਆਪਹਿ ਗੁੰਬਿੰਦ, ਨਾਨਕ ਸੰਤ ਮਭਾਂਤ^੨ ॥੧॥

੧ ਕੁੜ੍ਹਦਾ, ਮਨ ਵਿੱਚ ਕਪਟ ਦੀਆਂ ਜੁਗਤਾਂ ਸੋਚਦਾ ਅਤੇ ਤਪਦਾ ।

੨ ਬਹੁੜੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਕਿ 'ਮੈਂ ਕੋਹੜੀ ਕਿਰਤ ਕਰਾਂ ? ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇਂਦੇ ਹਨ । ੩ ਧਰਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਵਿੱਚੋਂ ਵੰਡ ਕੇ ਖਾਵੇ । ੪ ਆਖੇ, ਥਰੇ ।

੫ ਬਹਾਦਰ ਬਾਹ ਨੂੰ ਦਸਮੇਸ਼ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ । ੬ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ।

੭ ਮੁਧਾ (ਵਿਪਰੀਤ ਯਯਾਨ ਵਾਲਾ) ਮਨ ਰੂਪ । ੮ ਸਿੱਧਾਂਤ ।

[੧੩੩੪] ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮਹਲਾ ੩ (੫)

ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਾਦਿ ਕਮਲੁ ਪਰਗਾਸਿਆ, ਹਉਮੈ ਦੁਰਮਤਿ ਖੋਈ ॥

ਕਰਜ (ਰਿਣ)

[੮੧੬] ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ (੬੨)

ਕਰਜੁ ਉਤਾਰਿਆ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਰਿ ਆਹਰੁ ਆਪ ॥੧॥

ਰਤਨਮਾਲ

ਕਰਜ ਨ ਲੇਵੇ ਕਿਸੀ ਕਾ, ਲੇਤਾ ਦੇਵੇ ਭਾਵੈ।

ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ

ਪ੍ਰਥਮੇ ਜਬ ਲਗ ਬਸਾਇ ਰਿਣ ਨ ਲੇਵੈ, ਰਿਣ ਵਡੀ ਹੱਤਿਆ ਹੈ। ਜੋ
ਕਰਜ ਲੇਵੈ, ਤਿਸ ਕੇ ਚਾਹੀਐ ਜੋ ਬਿਨਾਂ ਮੰਗੇ ਪੈਸੇ ਕਰਜ ਕੇ ਦੇਇ, ਜਬ
ਲਗ ਨ ਦੇਇ ਤਬ ਲਗ ਸੁਆਦ ਅਰ ਖੁਸ਼ਬੋਈ ਅੰਗੀਕਾਰ ਨ ਕਰੈ।

ਰਤਨਮਾਲ ਭਾਈ ਚੌਪਾ ਸਿੰਘ ਕਾ

ਕਰਜ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਜੋ ਬੇਮੁਖ ਹੋਵੇ, ਸੋ ਤਨਖਾਹੀਆ।

ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰਾਸਿ ੩, ਅੰਸੁ ੫੦

ਸਿੱਖ ਹੋਇ ਕਿਸ ਕਰਜ ਨ ਲੇਵੇ। ਜੋ ਕਰਿ ਲੇਯ, ਭਾਵੈ ਕਰਿ ਦੇਵੇ। (੩)

ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ—ਕਰਤਾਰ—ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਿਫਤਾਂ ਵਾਲਾ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਉਸ
ਦਾ ਗਿਆਨ ਅੱਗੇ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਹੋਂਦਾ ਹੈ।

ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ

ੴ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ^੧ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ^੨ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ^੩ ॥

॥ ਜਪੁ ॥

ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ ॥ ਹੈ ਭੀ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ ॥੧॥

[੧੦੨] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫ (੨੮)

ਤੂੰ ਪੇਡੁ, ਸਾਖ ਭੇਰੀ ਫੁਲੀ ॥ ਤੂੰ ਸੂਖਮੁ ਹੋਆ ਅਸਬੁਲੀ ॥

੧ ਲਵੇ, ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਮੋੜੇ, ਕੁਰਸ ਨ ਕਰੇ। ੨ ਭਾਵ ਸੁਖ ਅਤੇ ਐਸ਼ ਦੇ ਸਮਾਨ ਛੱਡ
ਦੇਵੇ। ੩ ਪ੍ਰੇਮ, ਮੁਹੱਬਤ। ੪ ਰੱਛਕ ਕਰਤਾਰ-ਜੀ ਅਦਿਤੀਯਾਹੀ।

੫ ਪੂਰਣ, ਸਰਵ ਵਯਾਪੀ।

੬ ਸੁਖੇਤ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕਾਰਯ ਨਹੀਂ।

੭ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ, ਸਭ ਨੂੰ ਕਿਆਨ ਦਾਤਾ। ੮ ਪ੍ਰਸਾਦਿਨ, ਦ੍ਰਿਪਾਲੂ, ਕਰੀਮ।

ਤੂੰ ਜਲਨਿਧਿ ਤੂੰ ਫੇਨੁ ਬਦਬੁਦਾ, ਤੁਧੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਭਾਲੀਐ ਜੀਉ ॥੧॥
 ਤੂੰ ਸੁਤੁ ਮਣੀਏ ਭੀ ਤੂੰਹੈ ॥ ਤੂੰ ਗੰਠੀ^੧ ਮੇਰੁ ਸਿਰਿ ਤੂੰਹੈ ॥
 ਆਇ ਮਧਿ ਅੰਤਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਈ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ਦਿਖਾਲੀਐ ਜੀਉ ॥੨॥
 ਤੂੰ ਨਿਰਗੁਣੁ ਸਰਗੁਣੁ ਸੁਖਦਾਤਾ ॥ ਤੂੰ ਨਿਰਬਾਣੁ ਰਸੀਆ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ॥
 ਅਪਣੇ ਕਰਤਬ ਆਪੇ ਜਾਣਹਿ, ਆਪੇ ਤੁਧੁ ਸਮਾਲੀਐ ਜੀਉ ॥੩॥
 ਤੂੰ ਠਾਕੁਰੁ ਸੇਵਕੁ ਭੁਨਿ ਆਪੇ ॥ ਤੂੰ ਗੁਪਤੁ ਪਰਗਟੁ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪੇ ॥
 ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਸਦਾ ਗੁਣ ਗਾਵੈ, ਇਕ ਭੋਰੀ^੨ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲੀਐ ਜੀਉ ॥੪॥

[੧੫੯] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੩ (੬)

ਆਪੇ ਸਾਹਿਬੁ ਆਪਿ ਵਜੀਰ ॥ ਨਾਨਕ ਸੇਵਿ ਸਦਾ ਹਰਿ ਗੁਣੀ ਗਹੀਰ ॥੪॥

[੨੫੦] ਗਉੜੀ ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ, ਮਹਲਾ ੫ (੨)

ਨਿਰੰਕਾਰ ਆਕਾਰ ਆਪਿ, ਨਿਰਗੁਨ ਸਰਗੁਨ ਏਕ ॥
 ਏਕਹਿ ਏਕ ਬਖਾਨਨੋ, ਨਾਨਕ ਏਕ ਅਨੇਕ ॥੧॥

[੩੯੮] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ (੧੧੨)

ਨਾਨਕ ਕਾ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਇ ਜਿਸ ਕਾ ਸਭੁ ਕੋਇ^੧ ॥
 ਸਰਬ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰਿ ਸਚਾ ਸਚੁ ਸੋਇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

[੪੪੮] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੪, ਛੰਤ (੭)

ਵਡਾ ਮੇਰਾ ਗੋਵਿੰਦੁ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ, ਆਇ ਨਿਰੰਜਨੁ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਜੀਉ ॥
 ਭਾ ਕੀ ਗਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਈ ਅਮਿਤਿ ਵਡਿਆਈ,
 ਮੇਰਾ ਗੋਵਿੰਦੁ ਅਲਖ ਅਪਾਰ ਜੀਉ ॥...

ਤੂੰ ਆਇ ਪੁਰਖੁ ਅਪਰੰਪਰੁ ਕਰਤਾ, ਤੇਰਾ ਪਾਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ਜਾਇ ਜੀਉ ॥
 ਤੂੰ ਘਟ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਸਰਬ ਨਿਰੰਤਰਿ, ਸਭ ਮਹਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ਜੀਉ ॥...
 ਤੂੰ ਸਤਿ ਪਰਮੇਸਰੁ ਸਦਾ ਅਬਿਨਾਸੀ, ਹਰਿ ਹਰਿ ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨੁ ਜੀਉ ॥
 ਹਰਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੋ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ, ਤੂੰ ਆਪੇ ਪੁਰਖੁ ਸੁਜਾਨੁ ਜੀਉ ॥

[੪੫੫] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ ਛੰਤ (੫)

ਜਾ ਕਉ ਖੋਜਹਿ ਅਸੰਖ ਮੁਨੀ, ਅਨੇਕ ਤਪੇ ॥
 ਬ੍ਰਹਮੇ ਕੋਟਿ ਅਰਾਧਹਿ, ਗਿਆਨੀ ਜਾਪ ਜਪੇ ॥
 ਜਪ ਤਾਪ ਸੰਜਮ ਕਿਰਿਆ ਪੂਜਾ, ਅਨਿਕ ਸੋਧਨ ਬੰਦਨਾ ॥
 ਕਰਿ ਗਵਨੁ ਬਸੁਧਾ, ਤੀਰਥ ਮਜਨੁ ਮਿਲਨ ਕਉ ਨਿਰੰਜਨਾ ॥
 ਮਾਨੁਖ ਬਨੁ ਤਿਨੁ ਪਸੁ ਪੰਖੀ ਸਗਲ ਤੁਝਹਿ ਅਰਾਧਤੇ ॥

੧ ਮਾਲਾ (ਜਪਨੀ) ਦੀਆਂ ਗੰਠਾਂ ।

੨ ਥੋੜੀ ਜੇਹੀ, ਨਿਮਖ ਮਾਤ੍ਰ ।

੩ ਗੁਰਮਤ ਦਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ੁਰ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਜਾਤਿ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨਹੀਂ, ਕਿਰਤੂ—
 “ਜਿਸ ਕਾ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥”

ਦਇਆਲ ਨਾਲ ਗੋਬਿੰਦ, ਨਾਨਕ; ਮਿਲੁ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਹੋਇ ਗਤੇ ॥੧॥
 ਕੋਟਿ ਬਿਸਨ ਅਵਤਾਰ ਸੰਕਰ ਜਟਾਧਾਰ ॥
 ਚਾਹਿ ਤੁਝਹਿ ਦਇਆਰ^੧ ਮਨਿ ਤਨਿ ਰੁਚ ਅਪਾਰ ॥
 ਅਪਾਰ ਅਗਮ ਗੋਬਿੰਦ ਠਾਕੁਰ, ਸਗਲ ਪੂਰਕ ਪ੍ਰਭ ਧਨੀ ॥
 ਸੁਰ ਸਿਧ ਗਣ^੨ ਗੰਧਰਬ^੩ ਧਿਆਵਹਿ, ਜਖ^੪ ਕਿੰਨਰ^੫ ਗੁਣ ਭਨੀ ॥
 ਕੋਟਿ ਇੰਦ੍ਰ ਅਨੇਕ ਦੇਵਾ ਜਪਤ ਸੁਆਮੀ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ॥
 ਅਨਾਥ ਨਾਥ ਦਇਆਲ ਨਾਨਕ, ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਉਧਾਰ ॥੨॥

[੮੬੩] ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫ (੫)

ਨਿਮਾਨੇ ਕਉ ਜੋ ਦੇਤੇ ਮਾਨੁ ॥ ਸਗਲ ਭੂਖੇ ਕਉ ਕਰਤਾ ਦਾਨੁ ॥
 ਗਰਭ ਘੋਰ ਮਹਿ ਰਾਖਨਹਾਰੁ ॥ ਤਿਸੁ ਠਾਕੁਰ ਕਉ ਸਦਾ ਨਮਸਕਾਰੁ ॥੧॥
 ਐਸੇ ਪ੍ਰਭੁ ਮਨ ਮਾਹਿ ਧਿਆਇ ॥ ਘਟਿ ਅਵਘਟਿ ਜਤ ਕਤਹਿ ਸਹਾਇ ॥੧॥
 ਰਹਾਉ ॥ ਰੰਕੁ ਰਾਉ ਜਾ ਕੈ ਏਕ ਸਮਾਨਿ ॥ ਕੀਟ ਹਸਤਿ ਸਗਲ ਪੂਰਾਨ ॥
 ਬੀਓ ਪ੍ਰਭਿ ਨ ਮਸਲਤਿ ਧਰੈ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਸੁ ਆਪਹਿ ਕਰੈ ॥੨॥
 ਜਾ ਕਾ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਨਸਿ ਕੋਇ ॥ ਆਪੇ ਆਪਿ ਨਿਰੰਜਨੁ ਸੋਇ ॥
 ਆਪਿ ਅਕਾਰੁ ਆਪਿ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ॥ ਘਟ ਘਟ ਘਟਿ ਸਭ ਘਟ ਆਧਾਰੁ ॥੩॥

[੧੦੩੮] ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੧ (੧੮)

ਤੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨਾਹੀ ਸਿਰਿ ਕਾਲਾ ॥ ਤੂੰ ਪੁਰਖੁ ਅਲੇਖ ਅਗੰਮ ਨਿਰਾਲਾ ॥

[੧੧੫੬] ਭੈਰਉ ਮਹਲਾ ੫, ਅਸਟਪਦੀ (੫)

ਕੋਟਿ ਬਿਸਨ ਕੀਨੇ ਅਵਤਾਰ ॥ ਕੋਟਿ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਜਾ ਕੇ ਧ੍ਰਮ ਸਾਲ ॥
 ਕੋਟਿ ਮਹੇਸ ਉਪਾਇ ਸਮਾਏ ॥ ਕੋਟਿ ਬ੍ਰਹਮੇ ਜਗੁ ਸਾਜਣ ਲਾਏ ॥੧॥
 ਐਸੇ ਧਣੀ ਗੁਵਿੰਦੁ ਹਮਾਰਾ ॥ ਬਰਨਿ ਨ ਸਾਕਉ ਗੁਣ ਬਿਸਥਾਰਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਕੋਟਿ ਮਾਇਆ ਜਾ ਕੈ ਸੇਵਕਾਇ ॥ ਕੋਟਿ ਜੀਅ ਜਾ ਕੀ ਸਿਹਜਾਇ^੧ ॥
 ਕੋਟਿ ਉਪਾਰਜਨਾ ਤੇਰੈ ਅੰਗਿ^੨ ॥ ਕੋਟਿ ਭਗਤ ਬਸਤ ਹਰਿ ਸੰਗਿ ॥੨॥
 ਕੋਟਿ ਛਤ੍ਰਪਤਿ ਕਰਤ ਨਮਸਕਾਰ ॥ ਕੋਟਿ ਇੰਦ੍ਰ ਠਾਢੇ ਹੈ ਦੁਆਰ ॥
 ਕੋਟਿ ਬੈਰੁਠ ਜਾ ਕੀ ਦ੍ਰਿਸਟੀ ਮਾਹਿ ॥ ਕੋਟਿ ਨਾਮ ਜਾ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਨਾਹਿ ॥੩॥
 ਕੋਟਿ ਪੂਰੀਅਤ ਹੈ ਜਾ ਕੈ ਨਾਦ ॥ ਕੋਟਿ ਅਖਾਰੇ ਚਲਿਤ ਬਿਸਮਾਦ ॥
 ਕੋਟਿ ਸਕਤਿ ਸਿਵ ਆਗਿਆਕਾਰ ॥ ਕੋਟਿ ਜੀਅ ਦੇਵੈ ਆਧਾਰ ॥੪॥
 ਕੋਟਿ ਤੀਰਥ ਜਾ ਕੈ ਚਰਨਮਝਾਰ ॥ ਕੋਟਿ ਪਵਿਤ੍ਰ ਜਪਤ ਨਾਮ ਚਾਰ ॥
 ਕੋਟਿ ਪੂਜਾਰੀ ਕਰਤੇ ਪੂਜਾ ॥ ਕੋਟਿ ਬਿਸਥਾਰਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਦੂਜਾ ॥੫॥

੧ ਹੈ ਦਯਾਨੁ । ੨ ਸਿਵ ਅਰ ਗਣੇਸ਼ ਦੇ ਦਾਸ ਦੇਵਤਾ । ੩ ਦੇਵਤਿਆ ਦੇ ਗਵੱਯੇ ।
 ੪ ਕੁਵੇਰ ਦੇ ਦਾਸ । ੫ ਦੇਵਤਿਆ ਦੇ ਨਟ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਘੋੜੇ ਦਾ ਹੈ । ੬ ਸੇਜਾ ।
 ੭ ਤੇਰੇ ਅੰਗ ਬਲਪ ਕੇ ਪੂਜਾ ਅਰਥਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਕੋਟਿ ਮਹਿਮਾ ਜਾ ਕੀ ਨਿਰਮਲ ਹੋਸ ॥

ਕੋਟਿ ਉਸਤਤਿ ਜਾ ਕੀ ਕਰਤ ਬ੍ਰਹਮੰਸ^੧ ॥

ਕੋਟਿ ਪਰਲਉ ਓਪਤਿ ਨਿਮਖ ਮਾਹਿ ॥ ਕੋਟਿ ਗੁਣਾ ਤੇਰੇ ਗਣੇ ਨ ਜਾਹਿ ॥੬॥

ਕੋਟਿ ਗਿਆਨੀ ਕਥਹਿ ਗਿਆਨੁ ॥ ਕੋਟਿ ਧਿਆਨੀ ਧਰਤ ਧਿਆਨੁ ॥

ਕੋਟਿ ਤਪੀਸਰ ਤਪ ਹੀ ਕਰਤੇ ॥ ਕੋਟਿ ਮੁਨੀਸਰ ਮੁਨਿ ਮਹਿ ਰਹਤੇ ॥੭॥

ਅਵਿਗਤ^੨ ਨਾਭੁ ਅਗੋਚਰ ਸੁਆਮੀ ॥ ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਘਟ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥

ਜਤ ਕਤ ਦੇਖਉ ਤੇਰਾ ਵਾਸਾ ॥ ਨਾਨਕ ਕਉ ਗੁਰਿ ਕੀਓ ਪ੍ਰਗਾਸਾ ॥੮॥

[੩੦੧] ਵਾਰ ਗਉੜੀ ੧, ਮਹਲਾ ੪, ਪਉੜੀ (੨)

ਤੇਰਾ ਸਰੀਭੁ ਕੋ ਨਾਹੀ, ਜਿਸ ਨੋ ਲਵੈ ਲਾਇ^੩ ਸੁਣਾਇਆ ॥

[੯] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧ (ਸੋ ਦਰੁ ੩)

ਗੁਣੁ ਏਹੋ ਹੋਰੁ ਨਾਹੀ ਕੋਇ^੪ ॥ ਨਾ ਕੋ ਹੋਆ ਨਾ ਕੋ ਹੋਇ ॥੩॥

[੫੪੯] ਵਾਰ ਬਿਹਾਗੜਾ, ਮਹਲਾ ੪ (੩)

ਤੁਧੁ ਜੇਵਡੁ ਹੋਰੁ ਸਰੀਭੁ ਹੋਵੈ ਤਾ ਆਖੀਐ, ਤੁਧੁ ਜੇਵਡੁ ਤੁਹੈ ਹੋਈ ॥

[੫੯੨] ਵਾਰ ਵਡਹੰਸ, ਮਹਲਾ ੩ (੧੫)

ਤਿਸ ਕਾ ਸਰੀਭੁ ਕੋ ਨਹੀ, ਨਾ ਕੋ ਕੰਟਭੁ ਵੈਰਾਈ ॥

[੪੪] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੫ (੭੭)

ਵਰਨਾ ਚਿਹਨਾ ਬਾਹਰਾ ਕੀਮਤਿ ਕਹਿ ਨ ਸਕਾਉ ॥

[੫੯੭] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੧ (੬)

ਅਲਖ ਅਪਾਰ ਅਗੰਮ ਅਗੋਚਰ, ਨਾ ਤਿਸੁ ਕਾਲੁ ਨ ਕਰਮਾ ॥

ਜਾਤਿ ਅਜਾਤਿ ਅਜੋਨੀ ਸੰਤਉ, ਨਾ ਤਿਸੁ ਭਾਉ^੫ ਨ ਭਰਮਾ ॥੧॥

ਸਾਚੇ ਸਚਿਆਰ ਵਿਟਹੁ ਬੁਰਥਾਣੁ ॥

ਨਾ ਤਿਸੁ ਰੂਪ ਵਰਨੁ ਨਹੀ ਰੇਖਿਆ, ਸਾਚੇ ਸਬਦਿ ਨੀਸਾਣੁ^੬ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਨਾ ਤਿਸੁ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਬੰਧਪ, ਨਾ ਤਿਸੁ ਕਾਮੁ ਨ ਨਾਰੀ ॥

ਅਕੁਲ ਨਿਰੰਜਨ ਅਪਰ ਪਰੰਪਰੁ ਸਗਲੀ ਜੋਤਿ ਤੁਮਾਰੀ ॥੨॥

[੭੨੭] ਤਿਲੰਗ, ਕਬੀਰ (੧)

ਹਕੁ ਸਚੁ ਖਾਲਕੁ ਖਲਕ ਮਿਆਨੇ^੭, ਸਿਆਮ ਮੁਰਤਿ ਨਾਹਿ^੮ ॥੨॥

੧ ਬ੍ਰਹਮ ਰਿਖੀ ।

੨ ਅਵਤਾਰਤ, ਸੁਖਮ ਸਬਲ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ।

੩ ਮੁਕਾਬਲੇ ਰੱਖ ਕੇ । ੪ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਗੁਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਤੁਲਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ।

੫ ਸੰਕਲਪ, ਮਨ ਦਾ ਤਰੇਗ, ਭਾਵ । ੬ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ ।

੭ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ੮ ਭਾਵ ਵਿਭਨੁ ਵਿਸ਼ਨੁ ਆਦਿ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ।

[੧੦੯੬] ਮਹਲਾ ੫, ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨, ਪਉੜੀ (੫)

ਰੂਪੁ ਰੂਪੁ ਨ ਰੇਖਿਆ ਜਾਤਿ, ਤੂੰ ਵਰਨਾ ਬਾਹਰਾ ॥

ਏ ਮਾਣਸ ਜਾਣਹਿ ਦੂਰਿ, ਤੂੰ ਵਰਤਹਿ ਜਾਹਰਾ ॥

[੧੩੫੯] ਮਹਲਾ ੫, ਸਲੋਕ ਸਹਸਕਿਰਤੀ (੫੭)

ਨ ਸੰਖੰ, ਨ ਚਕ੍ਰੰ, ਨ ਗਦਾ, ਨ ਸਿਆਮੰ ॥ ਅਸੂਰਜ ਰੂਪੰ, ਰਹੰਤ ਜਨਮੰ ॥

ਜਾਪੁ, ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਚੱਕ੍ਰ ਚਿਹਨ^੧ ਅਰੁ ਬਰਨ ਜਾਤਿ ਅਰੁ ਪਾਤਿ^੨ ਨਹਿਨ ਜਿਹ ॥

ਰੂਪ ਰੰਗ ਅਰੁ ਰੇਖ ਭੇਖ^੩ ਕੋਊ ਕਹਿ ਨ ਸਕਤ ਕਿਹ^੪ ॥

ਅਚਲ ਮੂਰਤਿ ਅਨਭਉ ਪ੍ਰਕਾਸ^੫ ਅਮਿਤੋਜਿ^੬ ਕਹਿੰਜੈ ॥

ਕੋਟਿ ਇੰਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰਾਣ ਸਾਰੁ ਸਾਹਾਇ ਗਣਿਜੈ ॥

ਤ੍ਰਿਤਵਣ^੭ ਮਹੀਪ^੮ ਸੁਰ ਨਰ ਅਸੁਰ ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ^੯ ਬਨ ਤ੍ਰਿਣ ਕਹਤ ॥

ਤਵ ਸਰਬ ਨਾਮ ਕਥੈ ਕਵਨ ? ਕਰਮ ਨਾਮ^{੧੦} ਬਰਨਤ ਸੁਮਤਿ ॥੧॥

ਆਦਿ ਰੂਪ ਅਨਾਦਿ ਮੂਰਤਿ ਅਜੋਨਿ ਪੁਰਖ^{੧੧} ਅਪਾਰ ॥

ਸਰਬ ਮਾਨ^{੧੨} ਤ੍ਰਿਮਾਨ^{੧੩} ਦੇਵ ਅਭੇਵ ਆਦਿ ਉਦਾਰ^{੧੪} ॥

ਸਰਬ ਪਾਲਕ ਸਰਬ ਘਾਲਕ^{੧੫} ਸਰਬ ਕੋ ਪੁਨਿ ਕਾਲ ॥

ਜੱਤ੍ਰ ਤੱਤ੍ਰ^{੧੬} ਬਿਰਾਜਹੀ ਅਵਿਧੁਤ^{੧੭} ਰੂਪ ਰਿਸਾਲ^{੧੮} ॥੨॥

ਨਾਮ ਠਾਮ ਨ ਜਾਤਿ ਜਾਕਰ, ਰੂਪ ਰੰਗ ਨ ਰੇਖ ॥

ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਉਦਾਰ ਮੂਰਤਿ, ਅਜੋਨਿ ਆਦਿ ਅਸੇਖ^{੧੯} ॥

ਦੇਸ ਔਰ ਨ ਭੇਸ ਜਾਕਰ, ਰੂਪ ਰੇਖ ਨ ਰਾਗ ॥

ਜੱਤ੍ਰ ਤੱਤ੍ਰ ਦਿਸਾ ਵਿਸਾ^{੨੦} ਹੁਇ ਫੈਲਿਓ ਅਨੁਰਾਗ^{੨੧} ॥੩॥

੧ ਸੰਖ ਚੱਕ੍ਰ ਆਦਿ ਚਿੰਨ੍ਹ । ੨ ਕੋਤ੍ਰ, ਜਾਤਿ ਦੇ ਰੇਦ ।

੩ ਉਰਧ ਤਥਾ ਮੱਛ ਰੇਖਾ ਆਦਿਕ, ਤਥਾ ਪੀਤਾਭਰ ਆਦਿ ਰੇਖ ।

੪ ਕਿਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੁਰਤੀ ਉਕਤੀ ਦੇ ਬਲ ਕਰ ਕੇ ।

੫ ਕਿਸੀ ਸੰਸਕਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੋਇਆ ਯਯਾਨ ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ ।

੬ ਕੇਅੰਤ ਬਲ, ਅਮਿਤ-ਓਜ । ੭ ਇੰਦ੍ਰਾਂ ਦਾ ਇੰਦਰ, ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਪਤੀ ।

੮ ਤਿੰਨ ਲੋਕ । ੯ ਸੁਆਮੀ ਰਾਜਾ ।

੧੦ ਇਹ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਨਹੀਂ, ਅਰਥਾਤ ਮਨ ਬੁੱਧੀ ਆਦਿਕ ਤੋਂ ਪ੍ਰਯੋਗ ਪਰ ਪੰਜ ਕੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਨਿਆਰਾ ਹੈ ।

੧੧ ਵਿਪਾਲੁ, ਪੁਰਿਪਾਲਕ, ਗਰਬ ਪ੍ਰਹਾਰੀ, ਅੰਤਰਯਾਮੀ, ਸਿਰਜਨਹਾਰ, ਸਹਾਕਾਲ ਆਦਿਕ ਨਾਮ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੀ ਵਿਆ ਤੋਂ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ।

੧੨ ਵਯਾਪਕ । ੧੩ ਸਭ ਤੋਂ ਪੂਜਕ । ੧੪ ਤਿੰਨ ਕਾਲ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਮੰਨਣੇ ਯੋਗਜ । ੧੫ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ, ਦਾਤਾ ।

੧੬ ਲਯ ਕਰਨ ਵਾਲਾ । ੧੭ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ, ਜਗਾਂ ਤਰਾਂ ।

੧੮ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਭਾਤ ਸਿੱਟਣ ਵਾਲਾ । ੧੯ ਆਨੰਦ ਰੂਪ, ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ ।

੨੦ ਅਨੰਤ । ੨੧ ਉਪਦਿਸ਼ਾ ।

੨੨ ਪ੍ਰੇਮ, ਵਾਹਗੁਰੂ ਅਸਤਿ, ਭਾਤਿ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿਯ ਸੱਤਾਂ ਕਰ ਕੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਨਾਮ ਕਾਮ ਬਿਹੀਨ ਪੇਖਤ, ਧਾਮ ਹੂੰ ਨਹਿ ਜਾਹਿ ॥
 ਸਰਬ ਮਾਨ, ਸਰਬੱਤ੍ਰ^੧ ਮਾਨ, ਸਦੈਵ^੨ ਮਾਨਤ ਤਾਹਿ ॥
 ਏਕ ਮੂਰਤਿ ਅਨੇਕ ਦਰਸਨ ਕੀਨ ਰੂਪ ਅਨੇਕ ॥
 ਖੇਲ ਖੇਲ ਅਖੇਲ^੩ ਖੇਲਨ ਅੰਤ ਕੋ ਫਿਰਿ ਏਕ ॥੮੧॥
 ਦੇਵ ਭੇਵ ਨ ਜਾਨਹੀ ਜਿਹ ਬੇਦ ਅਉਰ ਕਤੇਬ^੪ ॥
 ਰੂਪ ਰੰਗ ਨ ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ, ਸੁ ਜਾਨਈ ਕਿਹ ਜੇਬ^੫ ? ॥
 ਤਾਤ ਮਾਤ ਨ ਜਾਤ ਜਾਕਰ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਬਿਹੀਨ ॥
 ਚੱਕ੍ਰ ਬੱਕ੍ਰ^੬ ਫਿਰੈ ਚਤੁਰ ਚੱਕ ਮਾਨਹੀ ਪੁਰ ਤੀਨ ॥੮੨॥
 ਲੋਕ ਚਉਦਹ^੭ ਕੇ ਬਿਖੈ ਜਗ ਜਾਪਹੀ ਜਿਹ ਜਾਪ ॥
 ਆਦਿ ਦੇਵ ਅਨਾਦਿ ਮੂਰਤਿ ਥਾਪਿਓ ਸਬੈ ਜਿਹ ਥਾਪਿ ॥
 ਪਰਮ ਰੂਪ ਪੁਨੀਤ ਮੂਰਤਿ, ਪੁਰਨ ਪੁਰਖ ਅਪਾਰ ॥
 ਸਰਬ ਬਿਸੁ ਰਚਿਓ ਸੁਖੰਤਵ, ਗਯਨ ਭੰਜਨਹਾਰ ॥੮੩॥
 ਕਾਲ ਹੀਨ, ਕਲਾ^੮ ਸੰਜੁਗਤਿ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ, ਅਦੇਸ^੯ ॥
 ਧਰਮ ਧਾਮ, ਸੁ ਭਰਮ ਰਹਿਤ, ਅਭੂਤ^{੧੦} ਅਲਖ, ਅਭੇਸ ॥
 ਅੰਗ ਰਾਗ^{੧੧} ਨ ਰੰਗ ਜਾਕਹਿ^{੧੨} ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ ਨ ਨਾਮ ॥
 ਗਰਬ ਗੰਜਨ, ਦੁਸਟ ਭੰਜਨ, ਮੁਕਤਿ ਦਾਇਕ ਕਾਮ^{੧੩} ॥੮੪॥
 ਆਪ ਰੂਪ, ਅਮੀਕ^{੧੪} ਅਨਉਸਤਤਿ^{੧੫} ਏਕ ਪੁਰਖ ਅਵਧੂਤ ॥
 ਗਰਬ ਗੰਜਨ, ਸਰਬ ਭੰਜਨ, ਆਦਿ ਰੂਪ, ਅਸੂਤ^{੧੬} ॥
 ਅੰਗ ਹੀਨ ਅਭੰਗ ਅਨਾਤਮ^{੧੭} ਏਕ ਪੁਰਖ ਅਪਾਰ ॥
 ਸਰਬ ਲਾਇਕ ਸਰਬ ਘਾਇਕ ਸਰਬ ਕੋ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰ ॥੮੫॥
 ਸਰਬ ਗੰਤਾ^{੧੮}, ਸਰਬ ਹੰਤਾ, ਸਰਬ ਤੇ ਅਨਭੇਖ ॥
 ਸਰਬ ਸਾਸਤ੍ਰ ਨ ਜਾਨਹੀ, ਜਿਹ ਰੂਪ ਰੰਗੁ ਅਰੁ ਰੇਖ ॥
 ਪਰਮ ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ਜਾਕਹਿ ਨੇਤ ਭਾਖਤ ਨਿੱਤ ॥
 ਕੋਟਿ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਪੁਰਾਨ ਸਾਸਤ੍ਰ ਨ ਆਵਈ ਵਹੁ ਚਿੱਤ ॥੮੬॥...
 ਕਿ ਅਫਵੁਲ ਗੁਨਾਹ^{੧੯} ਹੈ ॥ ਕਿ ਬਾਹਾਨ ਬਾਹ ਹੈ ॥

੧ ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਮੰਨਿਆ ਹੋਇਆ । ੨ ਨਿੱਤ ਸਾਰੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ।

੩ ਸਤ, ਅਖਿਲ, ਤਮਾਮ । ੪ ਤੌਰੇਤ, ਜੰਬਰ ਅੰਜੀਲ ਅਤੇ ਕੁਰਾਨ ਆਦਿਕ ।

੫ ਉਪਮਾ, ਸੋਤਾ । ੬ ਪ੍ਰਚੰਡ, ਅਮੋਘ ।

੭ ਸੱਤ ਅਕਾਸ਼, ਸੱਤ ਪਤਾਲ । ੮ ਸ਼ਕਤੀ, ਚਮਤਕਾਰ ।

੯ ਦੇਸ਼, ਕਾਲ ਆਦਿਕ ਭੇਦਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ । ੧੦ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਕਾਰਯ ਨਹੀਂ ।

੧੧ ਅੰਗਾਂ ਦਾ ਸਿੰਗਾਰ । ੧੨ ਜਿਸ ਦਾ ।

੧੩ ਮੋਖ ਭੋਗ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ, ਕਾਮਨਾ ਪੂਰਕ । ੧੪ ਗੰਭੀਰ, ਅਬਾਹ ।

੧੫ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਤਤਿ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ੧੬ ਅਜਨਮ, ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ।

੧੭ ਜੀਵਾਤਮਾ ਆਦਿਕ ਭੇਦਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ । ੧੮ ਸਰਬ ਗਤਾਤਾ, ਸਰਬ ਗਾਮੀ ।

੧੯ ਅਪਰਾਧ ਬਖਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ।

ਕਿ ਕਾਰਨ ਕੁਨਿੰਦ ਹੈ ॥ ਕਿ ਰੋਜ਼ੀ ਦਿਹੰਦ ਹੈ ॥੧੦੬॥...
 ਨ ਪੌੜੈ ਨ ਪੁੱੜੈ ॥ ਨ ਸੱੜੈ ਨ ਮਿੜੈ ॥
 ਨ ਤਾੜੈ ਨ ਮਾੜੈ ॥ ਨ ਜਾੜੈ ਨ ਪਾੜੈ ॥੧੪੮॥...
 ਨਮੋ ਸੂਰਜ ਸੂਰਜੇ ਨਮੋ ਚੰਦ੍ਰ ਚੰਦ੍ਰੇ ॥
 ਨਮੋ ਰਾਜ ਰਾਜੇ ਨਮੋ ਇੰਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰੇ ॥(੧੮੫)...
 ਸਦਾ ਸੱਚਿਦਾਨੰਦ^੧ ਸੱਤ੍ਰ ਪ੍ਰਣਾਸੀ ॥
 ਕਰੀਮੁਲ ਕੁਨਿੰਦਾ ਸਮਸਤੁਲ ਨਿਵਾਸੀ ॥
 ਅਜਾਇਬ ਬਿਭੂਤੇ^੨ ਗਜਾਇਬ ਗਨੀਮੇ ॥
 ਹਰੀਅੰ ਕਰੀਮੰ^੩ ਕਰੀਮੁਲ ਰਹੀਮੇ ॥੧੯੮॥
 ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ^੪ ਵਰਤੀ ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਭੁਗਤੇ ॥
 ਸੁਯੰਤਵ ਸੁਭੰ ਸਰਬ ਦਾ ਸਰਬ ਚੁਗਤੇ ॥
 ਦੁਕਾਲੰ^੫ ਪ੍ਰਣਾਸੀ ਦਿਆਲੰ ਸਰੂਪੇ ॥
 ਸਦਾ ਅੰਗ ਸੰਗੇ ਅਭੰਗੰ ਬਿਭੂਤੇ^੬ ॥੧੯੯॥

(੧੧) ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ

ਪ੍ਰਣਵੋ^੭ ਆਦਿ ਏਕੰਕਾਰਾ^੮ ॥ ਜਲ ਥਲ ਮਹੀਅਲ^੯ ਕੀਓ ਪਸਾਰਾ ॥
 ਆਦਿ ਪੁਰਖ, ਅਬਗਤ^{੧੦} ਅਬਨਾਸੀ ॥ ਲੋਕ ਚੱਤ੍ਰ ਦਸ ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸੀ ॥੧॥
 ਹਸਤ ਕੀਟ ਕੇ ਬੀਚ ਸਮਾਨਾ ॥ ਰਾਵ ਰੰਕ ਜਿਹ ਇਕਸਰ^{੧੧} ਜਾਨਾ ॥
 ਅਦੈ, ਅਲਖ ਪੁਰਖ, ਅਬਿਗਾਮੀ^{੧੨} ॥ ਸਭ ਘਟ ਘਟ ਕੇ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥੨॥
 ਅਲਖ ਰੂਪ, ਅੱਛੈ, ਅਨਭੇਖਾ ॥ ਰਾਗ ਰੰਗ ਜਿਹ ਰੂਪ ਨ ਰੇਖਾ^{੧੩} ॥
 ਬਰਨ ਚਿਹਨ ਸਭਹੂੰ ਤੇ ਨਿਆਰਾ ॥ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਅਦੈ, ਅਬਿਕਾਰਾ ॥੩॥
 ਬਰਨ ਚਿਹਨ ਜਿਹ ਜਾਤ ਨ ਪਾਤਾ ॥ ਸੱਤ੍ਰ ਮਿੱਤ੍ਰ ਜਿਹ ਤਾਤ ਨ ਮਾਤਾ ॥
 ਸਭ ਤੇ ਦੂਰਿ ਸਭਨ ਤੇ ਨੇਰਾ ॥ ਜਲ ਥਲ ਮਹੀਅਲ ਜਾਹਿ ਬਸੇਰਾ ॥੪॥

੧ ਸੂਰਜ ਦਾ ਸੂਰਜ ਅਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ "ਤਿਸ ਕੈ ਚਾਨਣਿ ਸਭ ਮਹਿ ਚਾਨਣੁ ਹੋਇ ॥
(ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਨਾ ੬੬੩)

੨ ਸਭ ਚਿਤ ਅਤੇ ਆਨੰਦ ਰੂਪ । ੩ ਗਨੀਮਾ ਪਰ ਕਜ਼ਬ ਕੁਨਿੰਦਾ (ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ।

੪ ਹਰਤਾ ਕਰਤਾ । ੫ ਦਿਸ਼ਾ । ੬ ਜਨਮ ਮਰਨ, ਕਲੇਸ਼ ।

੭ ਜਿਸ ਦੀ ਵਿਭੂਤੀ ਕਦੇ ਨਾਭ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ।

੮ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ੯ ਇਕ ਓਅੰਕਾਰ ।

੧੦ ਪੂਰਣ, ਅਕਾਸ਼ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਆਪਿਆ ਹੋਇਆ ।

੧੧ ਸ਼ਰੀਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਅਵਸਥਿਤ । ੧੨ ਬਰਾਬਰ, ਇਕੋ ਜੇਹਾ ।

੧੩ ਸੰਸਾਰ ਵਿਪਰਯੋਗ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਸੁਧ ਕਰਮ ਰੂਪ ।

੧੪ ਜਾ ਕਰ ਰੂਪ ਰੰਗ ਨਹਿ ਜਨਿਯਤ, ਸੋ ਕਿਮ ਸਯਾਮ ਕਰੇ ਹੈ ? ॥

(ਹਜ਼ਾਰੇ ਸ਼ਬਦ, ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦)

ਅਨਹਦ ਰੂਪ^੧ ਅਨਹਦ ਬਾਨੀ^੨ ॥ ਚਰਨ ਸਰੰਨ ਜਿਹ ਬਸਤ ਭਵਾਨੀ^੩ ॥ [ਭਵਾਨੀ]
 ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨ ਅੰਤੁ ਨਹੀ ਪਾਇਓ ॥ ਨੇਤ ਨੇਤ ਮੁਖ ਪਾਂਚ^੪ ਬਤਾਇਓ ॥੫॥
 ਕੋਟਿ ਇੰਦ੍ਰ ਉਪਇੰਦ੍ਰ^੫ ਬਨਾਏ ॥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਰੁਦ੍ਰ ਉਪਾਇ ਖਪਾਏ ॥
 ਲੋਕ ਚੱਤ੍ਰ ਦਸ ਖੇਲ ਰਚਾਇਓ ॥ ਬਹੁਰ ਆਪ ਹੀ ਬੀਚ ਮਿਲਾਇਓ ॥੬॥
 ਦਾਨਵ ਦੇਵ ਫਨਿੰਦ ਅਪਾਰਾ ॥ ਗੰਧੂਬ ਜੱਡ ਰਚੈ ਸੁਭ ਚਾਰਾ ॥
 ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਭਵਾਨ^੬ ਕਹਾਨੀ ॥ ਘਟ ਘਟ ਕੇ ਪਟ ਪਟ ਕੀ ਜਾਨੀ ॥੭॥
 ਤਾਤ ਮਾਤ ਜਿਹ ਜਾਤ ਨ ਪਾਤਾ ॥ ਏਕ ਰੰਗ ਕਾਹੂ ਨਹੀ ਰਾਤਾ ॥
 ਸਰਬ ਜੰਤ ਕੇ ਬੀਚ ਸਮਾਨਾ ॥ ਸਭਹੂੰ ਸਰਬ ਠੌਰ ਪਹਿਚਾਨਾ ॥੮॥
 ਕਾਲ ਰਹਤ ਅਨ ਕਾਲ ਸਰੂਪਾ ॥ ਅਲਖ ਪੁਰਖ ਅਬਗਤ ਅਵਧੂਤਾ ॥
 ਜਾਤ ਪਾਤ ਜਿਹ ਚਿਹਨ ਨ ਬਰਨਾ ॥ ਅਬਗਤ ਦੇਵ ਅਛੈ ਅਨ ਭਰਮਾ ॥੯॥
 ਸਭ ਕੋ ਕਾਲ, ਸਭਨ ਕੋ ਕਰਤਾ ॥ ਰੋਗ ਸੋਗ ਦੋਖਨ ਕੋ ਹਰਤਾ ॥
 ਏਕਚਿੱਤਜਿਹਇਕ ਛਿਨਧਿਆਇਓ ॥ ਕਾਲਫਾਸ ਕੇ ਬੀਚਨ ਆਇਓ ॥੧੦॥

[੧੫੬-੫੭] ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, ੨੪ ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ

ਕਾਲ ਸਭਨ ਕਾ ਕਰਤ ਪਸਾਰਾ ॥ ਅੰਤ ਕਾਲ ਸੇਈ ਖਾਪਨਹਾਰਾ ॥
 ਆਪਨ ਰੂਪ ਅਨੰਤਨ ਧਰਹੀ ॥ ਆਪਹਿ ਮਧ ਲੀਨ ਪੁਨ ਕਰਹੀ ॥੩॥...
 ਅੰਤ ਕਰਤ ਸਭ ਜਗ ਕੋ ਕਾਲਾ ॥ ਨਾਮੁ ਕਾਲ ਤਾ ਤੇ ਜਗ ਭਾਲਾ ॥
 ਸਮੇ ਸੰਤ ਪਰ ਹੋਤ ਸਹਾਈ ॥ ਤਾਂ ਤੇ ਸੰਖਯਾ ਸੰਤ ਸੁਨਾਈ ॥੬॥...
 ਨਿਰਖ ਦੀਨ ਪਰ ਹੋਤ ਦਿਆਰਾ^੭ ॥ ਦੀਨ ਬੰਧ ਹਮ ਤਬੈ ਬਿਕਾਰਾ ॥
 ਸੰਤਨ ਪਰ ਕਰੁਣਾ ਰਸ ਚਰਈ ॥ ਕਰੁਣਾ ਨਿਧਿ ਜਗ ਤਬੈ ਉਚਰਈ ॥੧੦॥...
 ਸੰਕਟ ਹਰਤ ਸਾਧਵਨ ਸਦਾ ॥ ਸੰਕਟ ਹਰਨ ਨਾਮੁ ਭਯੋ ਤਦਾ ॥
 ਦੁਖ ਦਾਹਤ ਸੰਤਨ ਕੇ ਆਯੋ ॥ ਦੁਖ ਦਾਹਨ ਪ੍ਰਭੁ ਤਦਿਨ ਕਹਾਯੋ ॥੧੧॥...
 ਰਹਾ ਅਨੰਤ ਅੰਤ ਨਹੀ ਪਾਯੋ ॥ ਯਾ ਤੇ ਨਾਮੁ ਬਿਅੰਤ ਕਹਾਯੋ ॥
 ਜਗ ਮੋ ਰੂਪ ਸਭਨ ਕੇ ਧਰਤਾ ॥ ਯਾ ਤੇ ਨਾਮੁ ਬਖਾਨੀਯਤ ਕਰਤਾ ॥੧੨॥

੧ ਅਨਹਦ ਰੂਪ, ਛੇਦ (ਨਾਥ) ਰਹਿਤ ਅਥਵਾ-ਜਿਸ ਦਾ ਰੂਪ ਸੀਮਾ-ਬੱਧ ਨਹੀਂ ।

੨ ਅਨਹਤ ਬਾਨੀ-ਜਿਸ ਦੀ ਛਾਣੀ, ਚੰਠ, ਮੂੰਹ, ਦੰਦ, ਹੋਠ, ਨੱਕ, ਰਸਨਾ ਅਰ ਸਵਾਸ ਦੀ ਸਹਾਯਤਾ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਥਵਾਤ ਆਹਤ ਨਹੀਂ ।

੩ ਮਾਯਾ ਪ੍ਰਵ੍ਰਿਤੀ, ਦੋਖੀ ਦੁਰਗਾ ।

੪ ਸ਼ਿਵ । ਬਹੁਤਿਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚ 'ਮੁਖਚਾਰ' ਪਾਠ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਕ ਪੁਰਾਣੀ ਪੋਥੀ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ 'ਮੁਖ ਪਾਂਚ' ਦੇਖਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਸਹੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਆ ਚੁਕਿਆ ਹੈ । ੫ ਵਾਸਨ । ੬ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ । ੭ ਦਯਾਲੂ ।

ਕਿਨਹੂੰ ਕਹੂੰ ਨ ਤਾਹਿ ਲਖਾਯੋ ॥ ਇਹ ਕਰ ਨਾਮੁ ਅਲਖ ਕਹਾਯੋ ॥
 ਜੋਨ ਜਗਤ ਮੈ ਕਬਹੂੰ ਨ ਆਯਾ ॥ ਯਾ ਤੇ ਸਭੋਂ ਅਜੋਨ ਬਤਾਯਾ ॥੧੩॥
 ਬ੍ਰਹਮਾਦਕ ਸਬ ਹੀ ਪਚ ਹਾਰੇ ॥ ਬਿਸਨ ਮਹੇਸੁਰ ਕਉਨ ਬਿਚਾਰੇ ? ॥
 ਚੰਦ ਸੂਰ ਜਿਨ ਕਰੇ ਬਿਚਾਰਾ ॥ ਤਾ ਤੇ ਜਨੀਯਤ ਹੈ^੧ ਕਰਤਾਰਾ ॥੧੪॥
 ਸਦਾ ਅਭੇਖ ਅਭੇਖੀ ਰਹਈ ॥ ਤਾ ਤੇ ਜਗਤ ਅਭੇਖੀ ਕਹਈ ॥
 ਅਲਖ ਰੂਪ ਕਿਨਹੂੰ ਨਹਿ ਜਾਨਾ ॥ ਤਿਹ ਕਰ ਜਾਤ ਅਲੇਖ ਬਖਾਨਾ ॥੧੫॥
 ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਸਰੂਪ ਅਪਾਰਾ ॥ ਭੇਖ ਅਭੇਖ ਸਭਨ ਤੇ ਨਿਆਰਾ ॥

[੭੧੨-੧੩] ੩੩ ਸਵੈਯੇ—ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਸੋਤਿ ਸਦੈਵ ਸਰੂਪ ਸੱਤਬ੍ਰਤ^੧ ਆਦਿ ਅਨਾਦਿ ਅਗਾਧ ਅਜੈ ਹੈ ॥
 ਦਾਨ ਦਯਾ ਦਮ ਸੰਯਮ ਨੇਮ ਜਤੋਂ ਬ੍ਰਤ ਸੀਲ ਸੁ ਬ੍ਰਿਤ ਅਬੈ ਹੈ^੨ ॥
 ਆਦਿ ਅਨੀਲ ਅਨਾਦ ਅਨਾਹਦ, ਆਪਿ ਅਦੇਖ ਅਭੇਖ ਅਭੈ ਹੈ ॥
 ਰੂਪ ਅਰੂਪ ਅਰੇਖ ਜਗਾਰਦਨ^੩ ਦੀਨ ਦਯਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਭਏ ਹੈ ॥੨॥
 ਆਦਿ ਅਦੇਖ ਅਭੇਖ ਮਹਾ ਪ੍ਰਭ ਸੋਤਿ ਸਰੂਪ ਸੁ ਜੋਤ ਪ੍ਰਕਾਸੀ ॥
 ਪੂਰ ਰਹਯੋ ਸਭ ਹੀ ਘਟ ਕੈ ਪਟ, ਤੋਤ ਸਮਾਧਿ ਸੁਭਾਵ ਪ੍ਰਨਾਸੀ^੪ ॥
 ਆਦਿ, ਜੁਗਾਦਿ, ਜਗਾਦਿ, ਤੁਹੀ ਪ੍ਰਭ ! ਫੈਲ ਰਹਯੋ ਸਭ ਅੰਤਰਿ ਬਾਸੀ ॥
 ਦੀਨ ਦਯਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾ ਥਰ, ਆਦਿ ਅਜੋਨ ਅਜੈ ਅਬਨਾਸੀ ॥੩॥
 ਆਦਿ ਅਭੇਖ ਅਛੇਦ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭ, ਬੇਦ ਕਤੋਬਨਿ ਭੇਦੁ ਨ ਪਾਯੋ ॥
 ਦੀਨ ਦਯਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧ, ਸੋਤਿ ਸਦੈਵ ਸਬੈ ਘਟ ਛਾਯੋ ॥
 ਸੇਸ ਸੁਰੇਸ ਗਣੇਸ ਮਹੇਸੁਰ, ਗਾਹਿ^੫ ਫਿਰੈ ਸੂਤਿ ਬਾਹ ਨ ਆਯੋ ॥
 ਰੇ ਮਨ ਮੂੜ ! ਅਗੂੜ^੬ ਇਸੋ ਪ੍ਰਭ, ਤੈਂ ਕਿਹਿ ਕਾਜੈ ਕਹੋ ਬਿਸਰਾਯੋ ? ॥੪॥
 ਅਚੁਤ ਆਦਿ ਅਨੀਲ ਅਨਾਹਦ, ਸੱਤ ਸਰੂਪ ਸਦੈਵ ਬਖਾਨੇ ॥
 ਆਦਿ ਅਜੋਨਿ ਅਜਾਇ ਜਰਾ ਬਿਨੁ, ਪਰਮ ਪੁਨੀਤ ਪਰੰਪਰ ਮਾਨੇ ॥
 ਸਿਧ ਸ੍ਰਯੰਤ੍ਰੁ^੭ ਪ੍ਰਸਿਧ ਸਬੈ ਜਗ, ਏਕ ਹੀ ਠੌਰ ਅਨੇਕ ਬਖਾਨੇ ॥
 ਰੇ ਮਨ ਰੰਕ ! ਕਲੰਕ ਬਿਨਾ ਹਰਿ, ਤੈਂ ਕਿਹਿ ਕਾਰਣ ਤੇ ਨ ਪਹਿਚਾਨੇ ? ॥੫॥...
 ਆਦਿ ਅਗਾਧਿ ਅਛੇਦ ਅਭੇਦ, ਅਲੇਖ ਅਜੇਅ^੮ ਅਨਾਹਦ ਜਾਨਾ ॥
 ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਭਵਾਨ ਤੁਹੀ, ਸਬਹੂੰ ਸਬ ਠੌਰਨ ਮੋ ਮਨੁ ਮਾਨਾ ॥
 ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਮਣੀਧਰ^੯ ਨਾਰਦ, ਸਾਰਦ ਸੋਤਿ ਸਦੈਵ ਪਛਾਨਾ ॥

੧ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ । ੨ ਸੱਤਬ੍ਰਤੀ । ੩ ਨਾਥ ਰਹਿਤ ।

੪ ਭੁਏਪਾ ਆਦਿਕ ਕੋਈ ਅਵਸਥਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

੫ ਜਨਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ । ੬ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਬੰਕ ਭਏ । ੭ ਪ੍ਰਗਟ, ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੁਆਮੀ ।

੮ ਸ੍ਰਯੰਤ੍ਰਵ । ੯ ਅਜੀਤ । ੧੦ ਸ਼ੇਖ ਨਾਯ ।

ਦੀਨ ਦਯਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧ ਕੋ ਕਛੁ ਭੇਦ ਪੁਰਾਨ ਕੁਰਾਨ ਨ ਜਾਨਾ ॥੧॥
 ਸੱਤਿ ਸਦੈਵ ਸਰੂਪ ਸਤੰ ਬ੍ਰਿਤ, ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਤੁਹੀ ਉਪਜਾਯੋ ॥
 ਦੇਵ ਅਦੇਵਨ ਦੇਵ ਮਹੀਧਰ, ਭੂਤ ਭਵਾਨ ਵਹੀ ਠਹਰਾਯੋ ॥
 ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਅਨੀਲ ਅਨਾਹਦ, ਲੋਕ ਅਲੋਕ ਬਿਲੋਕਨ ਪਾਯੋ^੧ ॥
 ਰੇ ਮਨ ਮੂੜ ! ਅਗੂੜ ਇਸੇ ਪ੍ਰਭ, ਤੋਹਿ ਕਹੋ ਕਿਹਿ ਆਨ ਸੁਨਾਯੋ^੨ ? ॥੨॥
 ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਮਹੀਧਰ ਨਾਗਨ, ਸਿੱਧ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਬਡੋ ਤਪੁ ਕੀਨੋ ॥
 ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਕੁਰਾਨ ਸਬੈ ਗੁਨ, ਗਾਇ ਥਕੇ, ਪੈ ਤੋ ਜਾਇ ਨ ਚੀਨੋ ॥
 ਭੂਮ ਅਕਾਸ ਪਤਾਰ ਦਿਸਾ ਬਿਦਿਸਾ, ਜਿਹਿ ਸੋ ਸਬ ਕੇ ਚਿਤ ਚੀਨੋ ॥
 ਪੂਰ ਰਹੀ ਮਹਿ ਮੋ ਮਹਿਮਾ, ਮਨ ਮੈ ਤਿਹਿ ਆਨ ਮੁਝੈ ਕਹਿ ਦੀਨੋ ॥੩॥

ਕਰਤਾਰ ਅਭੁੱਲ ਹੈ

[੬੧] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀ (੧੨)

ਭੁਲਣ ਅੰਦਰਿ ਸਭੁ ਕੋ ਅਭੁਲੁ ਗੁਰੁ ਕਰਤਾਰੁ ॥

[੧੩੪੪] ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀ (੪)

ਭੁਲਣ ਵਿਚਿ ਕੀਆ ਸਭੁ ਕੋਈ, ਕਰਤਾ ਆਪਿ ਨ ਭੁਲੇ ॥

ਕਰਤਾਰ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਹੈ

[੩੬] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੩ (੫੬)

ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਸੁਣਦਾ ਵੇਖਦਾ ਕਿਉ ਮੁਕਰਿ ਪਇਆ ਜਾਇ ? ॥

[੪੮] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੫ (੮੬)

ਲੂਕਿ ਕਮਾਵੈ ਕਿਸ ਤੇ ਜਾ ਵੇਖੈ ਸਦਾ ਹਦੁਰਿ^੧ ॥

[੮੭] ਵਾਰ ਸਿਰੀਰਾਗੁ, ਮਹਲਾ ੪, ਪਉੜੀ (੫)

ਹਰਿ ਅੰਦਰਿ ਬਾਹਰਿ ਇਥੁ ਤੂੰ, ਤੂੰ ਜਾਣਹਿ ਭੇਤੁ ॥

ਜੋ ਕੀਚੈ ਸੋ ਹਰਿ ਜਾਣਦਾ, ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਹਰਿ ਚੇਤੁ ॥

[੪੦੩] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ (੧੨੮)

ਲੂਕਿ ਕਮਾਨੋ ਸੋਈ ਤੁਮ੍ਹ ਪੇਖਿਓ, ਮੂੜ ਮੁਗਧ ਮੁਕਰਾਨੀ ॥

੧ ਅਲੌਕਿਕ ਲੋਕ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼) ਵੇਖਣ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ ।

੨ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਅਗਲੇ ਸਵੱਧੇ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਯਥਾ:-

ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਨ ਭੇਦ ਲਹਜੇ ਤਿਹਿ ਸਿਧ ਸਮਾਧਿ ਸਬੈ ਕਹਿ ਹਾਰੇ ॥

ਸਿੱਖਿਤ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਸਬੈ ਬਹੁ ਤਾਤਿ ਪੁਰਾਨ ਬੀਚਾਰ ਬੀਚਾਰੇ ॥

ਆਦਿ ਅਨਾਦਿ ਅਗਾਧਿ ਭਥਾ ਧੂਮ ਸੋ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਅਜਾਮਲ ਤਾਰੇ ॥

ਨਾਮੁ ਉਚਾਰ ਤਰੀ ਕਨਿਕਾ ਸੋਈ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰ ਬੀਚਾਰ ਹਮਾਰੇ ॥੧੦॥

੩ ਹਦੁਰ, ਹਾਜ਼ਿਰ ।

ਆਪ ਕਮਾਨੇ ਕਉ ਲੇ ਬਾਂਧੇ, ਫਿਰਿ ਪਾਛੈ ਪਛੁਤਾਨੀ ॥੧॥

ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਸਭ ਬਿਧਿ ਆਗੈ ਜਾਨੀ ॥

[੬੧੬] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫ (੨੬)

ਮਨ ਮੂੜੇ, ਦੇਖਿ ਰਹਿਓ ਪ੍ਰਭ ਸੁਆਮੀ ॥

ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰਹਿ ਸੋਈ ਸੋਈ ਜਾਣੈ, ਰਹੈ ਨ ਕਛੁਐ ਛਾਨੀ^੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਕਰਤਾਰ ਸ਼ਰਣ ਸੂਰ ਹੈ

ਜੋ ਸ਼ਰਣ ਆਏ ਨੂੰ ਨਾ ਤਯਾਗੇ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਲੈ ਕੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਭਯ ਨਾ ਰਹੇ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਉਂ 'ਸ਼ਰਣ ਸੂਰ' ਹੈ ।

[੭੦੯] ਮਹਲਾ ੫, ਵਾਰ ਜੈਤਸਰੀ ਸਲੋਕ (੧੬)

ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤ ਗੋਬਿੰਦਹ, ਸਰਬ ਦੋਖ ਨਿਵਾਰਣਹ ॥

ਸਰਣਿ ਸੂਰ ਭਗਵਾਨਹ, ਜਪੰਤਿ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰੇ ॥੧॥

ਕਰਤਾਰ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤਿ-ਮਾਨ ਹੈ

[੧੪੪] ਮਹਲਾ ੧, ਵਾਰ ਮਾਝ (੧੪)

ਸੀਹਾ ਬਾਜਾ ਚਰਗਾ ਭੁਹੀਆ, ਏਨਾ ਖਵਾਲੇ ਘਾਹ^੨ ॥

ਘਾਹੁ ਖਾਨਿ ਤਿਨਾ ਮਾਸੁ ਖਵਾਲੇ, ਦੇਹਿ ਚਲਾਏ ਰਾਹ ॥

ਨਦੀਆ ਵਿਚਿ ਟਿਬੇ ਦੇਖਾਲੇ, ਬਲੀ ਕਰੇ ਅਸਗਾਹ^੩ ॥

ਕੀੜਾ^੪ ਬਾਪਿ ਦੇਇ ਪਾਤਿਸਾਹੀ, ਲਸਕਰ ਕਰੇ ਸੁਆਹ ॥...

ਨਾਨਕ ਜਿਉ ਜਿਉ ਸਚੇ ਭਾਵੈ, ਤਿਉ ਤਿਉ ਦੇਇ ਗਿਰਾਹ^੫ ॥੧॥

[੪੭੨] ਵਾਰ ਆਸਾ, ਮਹਲਾ ੧ (੧੬)

ਨਦਰਿ ਉਪਠੀ^੬ ਜੇ ਕਰੇ ਸੁਲਤਾਨਾ ਘਾਹੁ^੭ ਕਰਾਇਦਾ ॥

ਦਰਿ ਮੰਗਨਿ ਭਿਖ ਨ ਪਾਇਦਾ ॥

[੪੯੯] ਗੁਜਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੮)

ਖਿਨ ਮਹਿ ਬਾਪਿ ਉਥਾਪਨਹਾਰਾ, ਕੀਮਤਿ ਜਾਇ ਨ ਕਰੀ ॥

ਰਾਜਾ ਰੰਭੁ ਕਰੈ ਖਿਨ ਭੀਤਰਿ, ਨੀਚਹ ਜੋਤਿ ਧਰੀ ॥੧॥

ਧਿਆਈਐ ਅਪਨੋ ਸਦਾ ਹਰੀ ॥

੧ ਗੁਪਤ, ਘੋਸੀਦਾ ।

੨ ਸ਼ੇਰ, ਬਾਜ਼, ਸ਼ਬਰ ਅਰ ਸਾਹੀਨ ਨੂੰ, ਜੋ ਮਾਸ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਘਾਹ ਖਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

੩ ਕਦੇ ਅਥਾਹ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਅਥਾਦੀ, ਅਤੇ ਬਸਤੀ ਨੂੰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਲਯ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।

੪ ਤੁਛ, ਅਦਨਾ । ਕਈ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਪਦ ਤੋਂ ਇਕ 'ਕੀੜ ਨਗਰ' ਕਲਪ ਕੇ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿੱਚ ਕੀਤਿਆਂ ਦੀ ਹਾਸਤ ਯੋਗ ਕਥਾ ਲਿਖੀ ਹੈ ।

੫ ਰੋਜ਼ੀ, ਖਰਾਕ । ੬ ਚਿਲਟੀ, ਚਿਪਕੀਤ ।

੭ ਰਿਣ-ਕੰਡਾਲ ।

[੫੩੭] ਬਿਹਾਗੜਾ ਮਹਲਾ ੯

ਛਿਨ ਮਹਿ ਰਾਉ ਰੰਕ ਕਉ ਕਰਈ, ਰਾਉ ਰੰਕ ਕਰਿ ਭਾਰੇ ॥
ਗੀਤੇ ਭਰੇ, ਭਰੇ ਸਖਨਾਵੈ^੧ ਯਹ ਤਾ ਕੋ ਬਿਵਹਾਰੇ ॥੧॥

[੭੦੬] ਵਾਰ ਜੈਤਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧)

ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰਥ ਪ੍ਰਭੁ ਜੋ ਕਰੇ ਸੁ ਹੋਈ ॥
ਖਿਨ ਮਹਿ ਬਾਪਿ ਉਥਾਪਦਾ^੨ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਨਹੀ ਕੋਈ ॥

[੧੦੭੧] ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ਸੋਲਹੇ (੧)

ਕਲਾ ਉਪਾਇ ਧਰੀ ਜਿਨਿ ਧਰਣਾ ॥ ਗਗਨੁ ਰਹਾਇਆ ਹੁਕਮੇ ਚਰਣਾ ॥
ਅਗਨਿ ਉਪਾਇ ਈਧਨ ਮਹਿ ਬਾਧੀ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਰਾਖੇ, ਭਾਈ ਹੇ! ॥੧॥
ਜੀਅ ਜੰਤ ਕਉ ਰਿਜਥੁ ਸੰਬਾਰੇ ॥ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰਥ ਆਪਾਰੇ^੩ ॥
ਖਿਨ ਮਹਿ ਬਾਪਿ ਉਥਾਪਨਹਾਰਾ, ਸੋਈ ਤੇਰਾ ਸਹਾਈ ਹੇ! ॥੨॥...
ਸੁਲਤਾਨ ਖਾਨ ਕਰੇ ਖਿਨ ਕੀਰੇ ॥ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜਿ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਮੀਰੇ^੪ ॥
ਗਰਬ ਨਿਵਾਰਣ ਸਰਬ ਸਧਾਰਣ^੫ ਕਿਛੁ ਕੀਮਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਈ ਹੇ ॥੩॥...
ਭਗਤ ਜਨਾ ਕਾ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਪਿਆਰਾ ॥ ਸਭੇ ਉਧਾਰਣੁ ਖਸਮੁ ਹਮਾਰਾ ॥
ਸਿਮਰਿ ਨਾਮੁ ਪੁੰਨੀ ਸਭ ਇਛਾ, ਜਨ ਨਾਨਕ ਪੈਜ ਰਖਾਈ ਹੇ ॥੧੬॥

ਕਰਤਾਰ ਸਰਵ ਗੁਣ ਭਰਪੂਰ ਹੈ

[੨੪੧] ਗਉੜੀ ਅਸਟਪਦੀ, ਮਹਲਾ ੫ (੧੨)

ਸਭ ਗੁਣ ਕਿਸ ਹੀ ਨਾਹਿ, ਹਰਿ ਪੂਰ ਭੰਡਾਰੀਆ ॥੪॥

[੫੭੭] ਵਡਹੰਸੁ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੫ (੧)

ਸਤਿ ਗੁਣ ਤੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਮੇਰੇ, ਕਿਤੁ ਮੁਖਿ ਤੁਧੁ ਸਾਲਾਹੀ ? ॥

ਕਰਤਾਰ ਸਰਵ ਵਜਾਪੀ ਹੈ

[੨੬੩] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ, ਮਹਲਾ ੫ (੨੩)

ਸੋ ਅੰਤਰਿ ਸੋ ਬਾਹਰਿ ਅਨੰਤ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਬਿਆਪਿ ਰਹਿਆ ਭਗਵੰਤ ॥
ਧਰਨਿ ਮਾਹਿ ਆਕਾਸ ਪਇਆਲ ॥ ਸਰਬ ਲੋਕ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ॥
ਬਨਿ ਤਿਨਿ ਪਰਬਤਿ ਹੈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ॥ ਜੈਸੀ ਆਗਿਆ ਤੈਸਾ ਕਰਮੁ ॥
ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰ ਮਾਹਿ ॥ ਚਾਰਿ ਕੁੰਟ ਦਹ ਦਿਸੇ ਸਮਾਹਿ ॥
ਤਿਸ ਤੇ ਤਿੰਨ ਨਹੀ ਕੋ ਠਾਉ ॥ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨਾਨਕ ਸੁਖ ਪਾਉ ॥੨॥

੧ ਖਾਲੀਆ ਨੂੰ ਭਰਦਾ, ਭਰਿਆ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਕਰਦਾ ਹੈ । ੨ ਮਿਟਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।

੩ ਪੁਲਕ, ਅਪ-ਹਨ ।

੪ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ।

੫ ਅਧਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ।

[੪੨੬] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੩, ਅਸਟਪਦੀ (੩੫)

ਏ ਮਨ ! ਮਤ ਜਾਣਹਿ ਹਰਿ ਦੂਰਿ ਹੈ, ਸਦਾ ਵੇਖੁ ਰਦੁਰਿ ॥
ਸਦ ਸੁਣਦਾ ਸਦ ਵੇਖਦਾ, ਸਬਦਿ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰਿ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

[੫੩੫] ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੩੩)

ਮੇ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਪੇਖਿਓ, ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ਗੀ ਕੋਊ ॥
ਖੰਡ ਦੀਪ^੧ ਸਭ ਭੀਤਰਿ ਰਵਿਆ, ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਸਭ ਲੋਊ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

[੫੩੫] ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੩੪)

ਕਾਹੇ ਭ੍ਰਮਤ ਹਉ, ਭ੍ਰਮ ਭ੍ਰਮੁ ਨ ਭਾਈ ! ਰਵਿਆ ਰੇ, ਰਵਿਆ ਸ੍ਰਬ ਥਾਨ ॥੧॥
ਜਿਉ ਬੈਸੰਤਰੁ ਕਾਸਟ ਮਝਾਰਿ ਬਿਨੁ ਸੰਜਮੈ ਨਹੀ ਕਾਰਜ ਸਾਰਿ ॥
ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਨ ਪਾਵੈਗੀ ਹਰਿ ਜੀ ਕੈ ਦੁਆਰ ॥
ਮਿਲਿ ਸੰਗਤਿ ਤਜਿ ਅਭਿਮਾਨ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪਾਏ ਹੈ ਪਰਮ ਨਿਧਾਨ ॥੨॥

[੬੧੭] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫ (੨੬)

ਸਗਲ ਬਨਸਪਤਿ ਮਹਿ ਬੈਸੰਤਰੁ ਸਗਲ ਦੁਖ ਮਹਿ ਘੀਆ ॥
ਊਚ ਨੀਚ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਸਮਾਣੀ ਘਟਿ ਘਟਿ ਮਾਧਉ ਜੀਆ ॥੧॥
ਸੰਤਹੁ, ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਹਿਓ^੧ ॥
ਪੂਰਨ ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਸਰਬ ਮਹਿ, ਜਲਿ ਥਲਿ ਰਮਈਆ ਆਹਿਓ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਗੁਣ ਨਿਧਾਨ ਨਾਨਕੁ ਜਸੁ ਗਾਵੈ, ਸਤਿਗੁਰਿ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਇਓ ॥
ਸਰਬ ਨਿਵਾਸੀ ਸਦਾ ਅਲੇਪਾ, ਸਭ ਮਹਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇਓ ॥੨॥

ਜਾਪੁ

ਜੱਤੁ ਤੱਤੁ ਦਿਸਾ ਵਿਸਾ ਹੁਇ ਫੈਲਿਓ ਅਨੁਰਾਗੁ ॥੮੦॥...
ਚੱਤੁ ਚੱਕੁ ਵਰਤੀ

[੧੧] ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ

ਹਸਤ ਕੀਟ ਕੇ ਬੀਚ ਸਮਾਨਾ ॥...
ਜਲ ਥਲ ਮਹੀਅਲ ਜਾਹਿ ਬਸੇਰਾ ॥੪॥

ਕਰਤਾਰ ਸੂਤ੍ਰ ਧਾਰ ਹੈ

[੨੬੮] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ ੫ (੪)

ਸਗਲ ਸਮਗ੍ਰੀ ਭੁਮਰੈ ਸੂਤ੍ਰਿ ਧਾਰੀ ॥

[੬੦੪] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੪ (੨)

ਆਪੇ ਸੂਤ੍ਰ ਆਪੇ ਥਹੁ ਮਟੀਆ, ਕਰਿ ਸਕਤੀ ਜਗਤੁ ਪਰੋਇ ॥

੧ ਵੀਪ, ਟਾਪੂ । ੨ ਯਤਨ । ੩ ਸਮਾਹਿਤ, ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ।

ਆਪੇ ਹੀ ਸੂਤਧਾਰੁ^੧ ਹੈ ਪਿਆਰਾ, ਸੂਤੁ ਖਿੰਚੇ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਹੋਇ ॥੧॥

ਕਰਤਾਰ ਕਾਦਰ ਹੈ

[੪੬੪] ਵਾਰ ਆਸਾ, ਮਹਲਾ ੧ (੩)

ਕੁਦਰਤਿ ਦਿਸੈ ਕੁਦਰਤਿ ਸੁਣੀਐ, ਕੁਦਰਤਿ ਭਉ ਸੁਖ ਸਾਰੁ ॥
 ਕੁਦਰਤਿ ਪਾਤਾਲੀ ਆਕਾਸੀ, ਕੁਦਰਤਿ ਸਰਬ ਆਕਾਰੁ ॥ [ਕੁਦਰਤ]
 ਕੁਦਰਤਿ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣ ਕਤੇਬਾ, ਕੁਦਰਤਿ ਸਰਬ ਵੀਚਾਰੁ ॥
 ਕੁਦਰਤਿ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਪੈਨਣੁ, ਕੁਦਰਤਿ ਸਰਬ ਪਿਆਰੁ ॥
 ਕੁਦਰਤਿ ਜਾਤੀ ਜਿਨਸੀ ਰੰਗੀ, ਕੁਦਰਤਿ ਜੀਅ ਜਹਾਨ ॥
 ਕੁਦਰਤਿ ਨੇਕੀਆ ਕੁਦਰਤਿ ਬਦੀਆ, ਕੁਦਰਤਿ ਮਾਨੁ ਅਤਿਮਾਨੁ ॥
 ਕੁਦਰਤਿ ਪਉਣੁ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰੁ, ਕੁਦਰਤਿ ਧਰਤੀ ਖਾਥੁ ॥
 ਸਭ ਭੇਰੀ ਕੁਦਰਤਿ, ਤੂੰ ਕਾਦਿਰੁ ਕਰਤਾ, ਪਾਥੀ ਨਾਈ ਪਾਥੁ ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੧

ਕਾਦਰੁ ਕਿਨੇ ਨ ਲਖਿਆ ਕੁਦਰਤਿ ਸਾਜਿ ਕੀਆ ਅਵਤਾਰਾ ।
 ਇਕ ਦੂ ਕੁਦਰਤਿ ਲਖ ਕਰਿ ਲਖ ਬਿਅੰਤ ਅਸੰਖ ਅਪਾਰਾ ।
 ਰੋਮਿ ਰੋਮਿ ਵਿਚਿ ਰਖਿਓਨਿ ਕਰਿ ਬ੍ਰਹਮੰਡਿ ਕਰੋਕਿ ਸੁਮਾਰਾ । (੪)

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੩੭

ਕਾਦਰੁ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰਿਆ, ਕੁਦਰਤਿ ਅੰਦਰਿ ਕਾਦਰੁ ਦਿਸੈ । (੧੪)

ਜਿੰਦਗੀ ਨਾਮਹ

ਕਾਦਿਰਿ ਮੁਤਲਕ ਬ-ਕੁਦਰਤ ਜਾਹਿਰ ਅਸਤ ।
 ਦਰਮਿਆਨੇ ਕੁਦਰਤੇ ਮੁਦ ਕਾਦਿਰ ਅਸਤ ॥੩੦੩॥

ਕਰਤਾਰ ਚਿੱਤ੍ਰਕਾਰ ਹੈ

[੩੪੦] ਗਉੜੀ ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ, ਕਬੀਰ (੧੨)

ਚਚਾ ਰਚਿਤ ਚਿਤ੍ਰ ਹੈ ਤਾਰੀ^੧ ॥ ਤਜਿ ਚਿਤ੍ਰੇ ਚੇਤਹੁ ਚਿਤਕਾਰੀ^੨ ॥
 ਚਿਤ੍ਰ ਬਚਿਤ੍ਰ ਇਹੈ ਅਵਧੇਰਾ^੩ ॥ ਤਜਿ ਚਿਤ੍ਰੇ ਚਿਤ੍ਰ ਰਾਖਿ ਚਿਤੇਰਾ ॥

੧ ਸੂਤਧਾਰ, ਨਟ, ਸ਼ਾਕ ਖੇਡਣ ਵਾਲਾ ।

੨ ਸਰਬ ਬਰਤਿ-ਮਾਨ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਉਹ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਆਪ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

੩ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਵੱਡੀ ਅਦਭੁਤ ਤਸਵੀਰ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ।

੪ ਤਸਵੀਰ ਦੀ ਖੂਬੀ ਦਾ ਧਨਾਨ ਵੱਡੇ ਬੇ ਚਿੱਤ੍ਰਕਾਰ (ਮੁਜੱਵਰ) ਵੱਲ ਧਨਾਨ ਬਰੇ ।

੫ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਚਿੱਤ੍ਰ ਅਤੀ ਵਿਚਿੱਤ੍ਰ ਅਰ ਅਕਲ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕੁੰਝਲ ਹੈ ।

ਕਥਿੱਤ—ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ

ਰਚਨਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਚਿਤ੍ਰ ਬਿਸਮ ਬਚਿਤ੍ਰ ਪਨ,
ਚਿਤ੍ਰ ਮੈ ਚਿਤੇਰਾ ਕੋ ਬਸੇਰਾ ਸਤਿ ਸਤਿ ਹੈ ॥੨੮੨॥

ਜਿੰਦਗੀ ਨਾਮਹ

‘ਦਰਮਿਯਾਨੇ ਨਕਸ਼ ਨੱਕਸ਼ ਅਸਤੋ ਬਸ।
ਈ ਸੁਖਨ ਰਾ ਦਰ ਨਿਯਾਬਦ ਬੁਲ-ਹਵਸ ॥੭੮॥

ਕਰਤਾਰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਰਹਿਤ ਹੈ

[੩੩੯] ਗਉੜੀ ਕਬੀਰ (੭੦)

ਸੰਕਟਿ ਨਹੀ ਪਰੈ, ਜੋਨਿ ਨਹੀ ਆਵੈ, ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨ ਜਾ ਕੋ ਰੇ ॥
ਕਬੀਰ ਕੋ ਸੁਆਮੀ ਐਸੋ ਠਾਕੁਰੁ ਜਾ ਕੈ ਮਾਈ ਨ ਬਾਪੋ ਰੇ ॥੨॥

[੯] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧, (ਸੋ ਦਰੁ)

ਨਾ ਓਹੁ ਮਰੈ ਨ ਹੋਵੈ ਸੋਗੁ ॥ ਦੇਦਾ ਰਹੈ ਨ ਚੁਕੈ ਭੋਗੁ^੧ ॥

[੧੦੩੮] ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ਸੋਲਹੇ (੧੮)

ਤੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨਾਹੀ ਸਿਰਿ ਕਾਲਾ ॥ ਤੂੰ ਪੁਰਖੁ ਅਲੇਖ ਅਗੰਮ ਨਿਰਾਲਾ ॥

[੧੦੯੫] ਮਹਲਾ ੫, ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨, ਪਉੜੀ (੩)

ਤੂੰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪਰਮੇਸਰੁ, ਜੋਨਿ ਨ ਆਵਹੀ ॥...

ਤੇਰਾ ਰੂਪੁ ਨ ਜਾਈ ਲਖਿਆ, ਕਿਉ ਤੁਝਹਿ ਧਿਆਵਹੀ ॥

ਤੂੰ ਸਭ ਮਹਿ ਵਰਤਹਿ ਆਪਿ, ਬੁਦਰਤਿ ਦੇਖਾਵਹੀ ॥

[੧੧੩੬] ਭੈਰਉ ਮਹਲਾ ੫ (੧)

ਸਗਲੀ ਥੀਤਿ ਪਾਸਿ ਭਾਰਿ ਰਾਖੀ^੧ ॥ ਅਸਟਮ ਥੀਤਿ ਗੋਵਿੰਦ ਜਨਮਾ ਸੀ^੨ ॥੧॥

ਭਰਮਿ ਤੂਲੇ ਨਰ ਕਰਤ ਕਚਰਾਇਣ^੪ ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਤੇ ਰਹਤ ਨਾਰਾਇਣ ॥੧॥

ਰਹਾਉ ॥ ਕਰਿ ਪੰਜੀਰੁ ਖਵਾਇਓ ਚੋਰ^੬ ॥ ਓਹੁ ਜਨਮਿ ਨ ਮਰੈ, ਰੇ ਸਾਕਤ ਚੋਰ ॥੨॥

ਸਗਲ ਪਰਾਧ ਦੇਹਿ ਲੋਚਨੀ^੭ ॥ ਸੋ ਮੁਖੁ ਜਲਉ ਜਿਤੁ ਕਹਹਿ ‘ਠਾਕੁਰੁ ਜੋਨੀ’ ॥੩॥

ਜਨਮਿ ਨ ਮਰੈ, ਨ ਆਵੈ ਨ ਜਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਕਾ ਪ੍ਰਭੁ ਰਹਿਓ ਸਮਾਇ ॥੪॥

੧ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਚਿੱਤ੍ਰ (ਤਸਵੀਰ) ਵਿੱਚ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਚਿਤ੍ਰੇ (ਵਾਹਕੁਰੁ) ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ। ਪਰ ਏਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮਾਯਾ ਦਾ ਸੇਵਕ ਨਹੀ ਸਮਝ ਸਕਦਾ।

੨ ਰੋਜ਼ੀ। ੩ ਹੋਰ ਸਭ ਤਿੱਥਾ ਕਿਨਾਰੇ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ।

੪ ਆਖਦੇ ਹਨ ਭਾਦਰੋ ਵਦੀ ੮ ਨੂੰ ਗੋਵਿੰਦ (ਪ੍ਰਮੇਸ਼ੁਰ) ਨੇ ਜਨਮ ਧਾਰਿਆ ਸੀ।

੫ ਬਕਸ਼ਾਦ, ਦੰਦ ਬਖਾ। ੬ ਪੰਜੀਰੀ (ਬਾਨ ਭੋਗ) ਬਣਾ ਕੇ, ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬੰਦ ਕਰ ਕੇ ਠਾਕੁਰ ਨੂੰ ਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ੭ ਸਾਰੇ ਅਪਰਾਧਾਂ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ ਗੁਨਾਹ ਹੈ, ਜੋ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਰੋਦਾ ਹੋਇਆ ਬਾਲਕ ਮੰਨ ਕੇ ਚੁਪ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਲੋਕੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਜਪੁ, ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਤਾਤ ਮਾਤ ਨ ਜਾਤਿ ਜਾ ਕਰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਬਿਹੀਨ ॥੮੨॥

ਕਬਿੱਤ—ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ

ਆਦਿਤ ਅਉ ਸੋਮ ਭੋਮ^੧ ਬੁਧ ਹੂੰ ਬ੍ਰਿਹਸਪਤਿ,
ਸ਼ੁਕਰ ਸਨੀਚਰ ਸਾਤੋ ਬਾਰ ਬਾਂਟ ਲੀਨੇ ਹੈ।
ਬਿਤਿ ਪਛ ਮਾਸ ਰੁਤ ਲੋਗਨ ਮੈ ਲੋਗਾਚਾਰ,
ਏਕ ਏਕੰਕਾਰ ਕੋ ਨ ਕੋਊ ਦਿਨ ਦੀਨੇ ਹੈ।
ਜਨਮ ਅਸਟਮੀ^੨ ਰਾਮਨਉਮੀ^੩ ਏਕਾਦਸੀ^੪ ਭਈ,
ਦੁਆਦਸੀ^੫ ਚਤੁਰਦਸੀ^੬ ਜਨਮੁ ਏ ਕੀਨੇ ਹੈ।
ਪਰਜਾ ਉਪਾਰਜਨ ਕੋ ਨ ਕੋਊ ਪਾਵੈ ਦਿਨ^੭,
ਅਜੋਨੀ ਜਨਮੁ ਦਿਨੁ, ਕਹੋ ! ਕੈਸੇ ਚੀਨੇ ਹੈ ? ॥੮੩॥
ਜਾ ਕੋ ਨਾਮੁ ਹੈ ਅਜੋਨੀ ਕੈਸੇ ਕੈ ਜਨਮਾ ਲੇਤ ?
ਭਗ ਜਾਨ ਬ੍ਰਤ ਜਨਮਾਸਟਮੀ ਕੋ ਕੀਨੋ ਹੈ ?
ਜਾ ਕੋ ਜਗਜੀਵਨ ਅਕਾਲ ਅਬਿਨਾਸੀ ਨਾਮੁ,
ਕੈਸੇ ਕੈ ਬਧਿਕ ਮਾਰਿਓ ਅਪਜਸੁ ਲੀਨੋ ਹੈ^੮ ?
ਨਿਰਮਲ ਨਿਰਦੋਖ ਮੋਖ ਪਦੁ ਜਾ ਕੇ ਨਾਮਿ,
ਗੋਪੀਨਾਥ ਕੈਸੇ ਹੁਇ ਬਿਰਹ ਦੁਖ ਦੀਨੋ ਹੈ^੯ ?।
ਪਾਹਨ ਕੀ ਪ੍ਰਤਿਮਾ ਕੇ ਅੰਧ ਕੰਧ^{੧੦} ਹੈ ਪੁਜਾਰੀ,
ਅੰਤਰਿ ਅਗਿਆਨ ਮਤਿ ਗਿਆਨ ਗੁਰ ਹੀਨੋ ਹੈ ॥੮੪॥

ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣਾ

ਜਪੁ (੨)

ਨਾਨਕ, ਹੁਕਮੈ ਜੇ ਬੁਝੈ, ਤ ਹਉਮੈ ਕਹੈ ਨ ਕੋਇ ॥

[੮੫] ਮਹਲਾ ੩, ਵਾਰ ਸਿਰੀਰਾਗ (੮)

ਹੁਕਮੁ ਨ ਜਾਣੈ ਬਹੁਤਾ ਰੋਵੈ ॥ ਅੰਦਰਿ ਧੋਖਾ ਨੀਦ ਨ ਸੋਵੈ ॥

੧ ਮੰਗਲ । ੨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜਨਮ, ਭਾਦੋਂ ਵਦੀ ੮ । ੩ ਰਾਮ ਜਨਮ ਚੇਤ ਸੁਦੀ ੯ ।

੪ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਏਕਾਦਸੀ ਵੱਗਣ ਵਦੀ ੧੧, ਆਮਲਕ ਏਕਾਦਸੀ ਵੱਗਣ ਸੁਦੀ ੧੧, ਨਿਰਜਨਾ ਏਕਾਦਸੀ ਜੇਠ ਸੁਦੀ ੧੧ ।

੫ ਕੂਰਮ ਦੁਾਦਸੀ ਪੋਹ ਸੁਦੀ ੧੨, ਵੈਰਾਹ ਦੁਾਦਸੀ ਮਾਘ ਸੁਦੀ ੧੨ । ੬ ਨਰਸਿੰਘ ਚੋਦੇ, ਵੈਸਾਖ ਸੁਦੀ ੧੪ । ੭ ਪਰਜਾ ਰਚਣ ਵਾਲੇ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਮਾਸ ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

੮ ਜਦ ਵੰਧਰ ਨੇ ਮਾਰਿਆ, ਯਾਦਵ ਬੁਲ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਕਲੰਕ ।

੯ ਕਾਮਾਦਿ ਵਿਥਾਰ ਰਹਿਤ ਗੋਪੀ ਨਾਥ ਕਿਵੇਂ ? ਪ੍ਰੀਤ ਨਾ ਕੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਸੱਲ ਫਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ । ੧੦ ਜੜ੍ਹ ਮਤਿ ।

ਜੇ ਧਨ ਖਸਮੈ ਚਲੈ ਰਜਾਈ^੧ ॥ ਦਰਿ ਘਰਿ ਸੋਤਾ ਮਹਲਿ ਭੁਲਾਈ ॥

[੧੦੮] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫ (੪੯)

ਸੋਈ ਸਿਆਣਾ, ਸੋ ਪਤਿਵੰਤਾ, ਹੁਕਮੁ ਲਗੈ ਜਿਸੁ ਮੀਠਾ ਜੀਉ ॥੧॥

[੧੩੯] ਮਹਲਾ ੨, ਵਾਰ ਮਾਝ (੩)

ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣਿ ਕੈ ਤਉ ਖਸਮੈ ਮਿਲਣਾ ॥੧॥

[੨੦੯] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੩੭)

ਮਨ ਕੀ ਮਤਿ ਤਿਆਗਹੁ ਹਰਿ ਜਨ, ਹੁਕਮੁ ਬੁਝਿ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ਰੇ ॥

ਜੋ ਪ੍ਰਭੁ ਕਰੈ ਸੋਈ ਭਲ ਮਾਨਹੁ, ਸੁਖਿ ਦੁਖਿ ਓਹੀ ਧਿਆਈਐ ਰੇ ॥੧॥

[੩੭੭] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ (੨੮)

ਇਹੀ ਅਚਾਰ ਇਹੀ ਬਿਉਹਾਰਾ, ਅਗਿਆ ਮਾਨਿ ਭਗਤਿ ਹੋਇ ਤੁਮਾਰੀ ॥

ਜੋ ਇਹੁ ਮੰਤ੍ਰੁ ਕਮਾਵੈ ਨਾਨਕ, ਸੋ ਭਉਜਲ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੀ ॥੩॥

[੫੨੩] ਮਹਲਾ ੫, ਵਾਰ ਗੁਜਰੀ ੨ (੧੮)

ਜਿਉ ਜਿਉ ਤੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਤਿਵੈ ਤਿਉ ਹੋਵਣਾ ॥

ਜਹ ਜਹ ਰਖਹਿ ਆਪਿ ਤਹ ਜਾਇ ਖੜੋਵਣਾ ॥

[੯੯੨] ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ (੧੦)

ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਰਿਖੀ ਮੁਨੀ ਸੰਕਰੁ ਇੰਦੁ ਤਪੈ ਤੇਖਾਰੀ ॥

ਮਾਨੈ ਹੁਕਮੁ ਸੋਹੈ ਦਰਿ ਸਾਚੈ, ਆਕੀ ਮਰਹਿ ਅਛਾਰੀ^੨ ॥

ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਕਰਮ (ਰਹਮ) ਅਤੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼

ਕਰਤਾਰ ਨਾਲ ਲੇਖਾ ਕੀਤਿਆਂ ਪੁਰਾ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, ਉਸ ਦੇ ਕਰਮ (ਰਹਮ) ਨਾਲ ਹੀ ਫੁਟਕਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਰਕੇ ਉਹ ਪੂਰਣ ਬਖਸ਼ਿੰਦ ਹੈ ।

[੧੮੩] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੯੨)

ਦੁਖ ਦਰਦ ਬਿਨਸੇ ਤੈ ਭਰਮ ॥ ਆਵਣ ਜਾਣ ਰਖੇ ਕਰਿ ਕਰਮ^੧ ॥੨॥

[੨੬੮] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ ੫ (੪)

ਨਾਨਕ ਰਾਖਿ ਲੇਹੁ ਆਪਨ ਕਰਿ ਕਰਮ ॥੭॥

[੭੨੪] ਤਿਲੰਗ ਮਹਲਾ ੫ (੩)

ਰਹਮ ਤੇਰੀ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ, ਸਦਾ ਨਾਨਕ ਕੀ ਅਰਦਾਸਿ ॥੪॥

[੮੯੩] ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ (੩੨)

ਨਾਨਕ ਤਰੀਐ ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ ॥

੧ ਜੋ ਇਸਤਰੀ ਪਤੀ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿੱਚ ਚਲਦੀ ਹੈ ।

੨ ਅਭਿਮਾਨ ਵਿੱਚ । ੩ ਕ੍ਰਿਪਾ ।

[੧੧੫੧] ਭੈਰਉ ਮਹਲਾ ੫ (੫੩)

ਜਿਸ ਨੇ ਕਰਮੁ ਕਰੇ ਕਰਤਾਰੁ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਹੋਇ ਤਿਸੁ ਬਿਉਹਾਰੁ ॥

[੪੬] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੫ (੮੨)

ਨਾਨਕ, ਸਗਲੇ ਦੋਖ ਉਤਾਰਿਅਨੁ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਬਖਸਿੰਦੁ ॥੪॥

[੪੭] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੫ (੮੩)

ਅਕਿਰਤਘਟਾ ਨ ਪਾਲਦਾ ਪ੍ਰਭ ਨਾਨਕ ਸਦ ਬਖਸਿੰਦ ॥੪॥

[੧੧੧] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੩, ਅਸਟਪਦੀ (੩)

ਲੇਖਾ ਮਾਗੈ, ਤਾ ਕਿਨਿ ਦੀਐ^੧ ? ॥

ਸੁਖੁ ਨਾਹੀ ਫੁਨਿ ਦੁਐ ਤੀਐ^੨ ॥

[ਦੁਆ ਤੀਆ]

ਆਪੇ ਬਖਸਿ ਲਏ ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਚਾ^੩, ਆਪੇ ਬਖਸਿ ਮਿਲਾਵਣਿਆ ॥੭॥

[੧੭੭] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੭੩)

ਉਪਾਵ ਛੋਡਿ ਗਹੁ ਤਿਸ ਕੀ ਓਟ ॥ ਨਿਮਖ ਮਾਹਿ ਹੋਵੈ ਤੇਰੀ ਛੋਟਿ ॥੩॥

[੨੬੦] ਗਉੜੀ ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ, ਮਹਲਾ ੫ (੪੯)

ਅਸੰਖ ਖਤੇ ਖਿਨ ਬਖਸਨਹਾਰਾ ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਸਦਾ ਦਇਆਰਾ ॥

[੨੬੧] ਗਉੜੀ ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ, ਮਹਲਾ ੫

ਲੇਖੇ ਕਤਹਿ ਨ ਛੁਟੀਐ, ਖਿਨੁ ਖਿਨੁ ਭੁਲਨਹਾਰ ॥

ਬਖਸਨਹਾਰ ਬਖਸਿ ਲੈ, ਨਾਨਕ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰ ॥੫੨॥

[੨੭੭] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ, ਮਹਲਾ ੫ (੧੧)

ਜਾ ਕਉ ਅਪੁਨੀ ਕਰੈ ਬਖਸੀਸ ॥ ਤਾ ਕਾ ਲੇਖਾ ਨ ਗਨੈ ਜਗਦੀਸ ॥

[੩੧੭] ਮਹਲਾ ੪ ਵਾਰ, ਗਉੜੀ ੧ (੩੩)

ਤੂੰ ਆਪੇ ਬਖਸਿ ਲੈਹਿ ਲੇਖਾ ਛਡੇ ॥

[੪੧੨] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀ (੩)

ਸਰਬ ਨਿਰੰਤਰਿ ਆਪੇ ਆਪਿ ॥ ਕਿਸੈ ਨ ਪੁਛੈ^੪, ਬਖਸੇ ਆਪਿ ॥੪॥

[੬੨੪] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫ (੬੨)

ਜੈਸਾ ਬਾਲਕੁ ਭਾਇ ਸੁਭਾਈ ਲਖ ਅਪਰਾਧ ਕਮਾਵੈ ॥

ਕਰਿ ਉਪਦੇਸੁ ਝਿੜਕੇ ਬਹੁ ਭਾਤੀ ਬਹੁੜਿ ਪਿਤਾ ਗਲਿ ਲਾਵੈ ॥

ਪਿਛਲੇ ਅਉਗੁਣ ਬਖਸਿ ਲਏ ਪ੍ਰਭੁ, ਆਗੈ ਮਾਰਗਿ ਪਾਵੈ ॥੨॥

੧ ਹਿਸਾਬ ਗੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਦ ਕੌਣ ਪੁਰਾ ਉਤਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

੨ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਇਸਲਾਮ, (ਖੁਦਾ ਅਤੇ ਰਸੂਲ, ਦੇਖੋ ਇਸ ਵਿਸ਼ਾਕ ਕੁਰਾਨ, ਸੂਰਤ ਨੂਰ, ਆਯਤ੫੨) ਤ੍ਰਿੜ੍ਹ, ਈਸਾਈ ਧਰਮ Trinity ਖੁਦਾ, ਪਾਥ ਭੂਰ, ਹਜ਼ਰਤ ਈਸਾ ।

੩ ਪੈਗੰਬਰ ਮੁਹੰਮਦ ਅਤੇ ਈਸਾ ਮਸੀਹ Jesus ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ।

੪ ਕਿਸੇ ਪੈਗੰਬਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ ਅਰ ਨਾ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨਾਲ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ ।

[੭੧੩] ਟੋਡੀ ਮਹਲਾ ੫ (੯)

ਲੇਖਾ ਛੋਡਿ ਅਲੇਖੇ ਛੂਟਹ, ਹਮ ਨਿਰਗੁਨ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰੀ ॥੧॥

ਸਦ ਬਖਸਿੰਦੁ ਸਦਾ ਮਿਹਰਵਾਨਾ, ਸਭਨਾ ਦੇਇ ਅਧਾਰੀ ॥

[੮੫੮] ਬਿਲਾਵਲੁ, ਸਧਨਾ

ਤਵ ਗੁਨ ਕਹਾ ਜਗਤ ਗੁਰਾ ਜਉ ਕਰਮੁ ਨ ਨਾਸੈ ॥

ਸਿੰਘ ਸਰਨ ਕਤ ਜਾਈਐ ਜਉ ਜੰਬੁਭੁ ਗ੍ਰਾਸੈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਕਰਤਾਰ ਦਾਤਾ (ਰਾਜਿਕ) ਹੈ

[੮੫] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੫ (੮੦)

ਥਾਨ ਥਨੰਤਰਿ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਇ ॥

ਸਭਨਾ ਦਾਤਾ ਏਕੁ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥

[੧੩੦] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫, ਅਸਟਪਦੀ (੩੫)

ਪਹਿਲੋ ਦੇ ਤੈ ਰਿਜਥੁ ਸਮਾਹਾ^੧ ॥ ਪਿਛੋ ਦੇ ਤੈ ਜੰਤੁ ਉਪਾਹਾ^੨ ॥ਤੁਧੁ ਜੇਵਡੁ ਦਾਤਾ ਅਵਡੁ ਨ ਸੁਆਮੀ, ਲਵੈ ਨ ਕੋਈ ਲਾਵਣਿਆ^੩ ॥੬॥

[੨੫੭] ਗਉੜੀ ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ, ਮਹਲਾ ੫ (੩੪)

ਦਦਾ ਦਾਤਾ ਏਕੁ ਹੈ ਸਭ ਕਉ ਦੇਵਨਹਾਰ ॥

ਦੇਦੇ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵਈ, ਅਗਨਤ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰ ॥

[੨੮੧] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੪)

ਮਾਨੁਖ ਕੀ ਟੇਕ ਖਿਥੀ ਸਭ ਜਾਨੁ ॥ ਦੇਵਨ ਕੋ ਏਕੈ ਭਗਵਾਨੁ^੪ ॥

ਜਿਸ ਕੈ ਦੀਐ ਰਹੇ ਅਘਾਇ ॥ ਬਹੁਰਿ ਨ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਲਾਗੈ ਆਇ ॥

[੫੦੪] ਗੁਜਰੀ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀ (੨)

ਪਵਣੁ ਪਾਣੀ ਅਗਨਿ ਤਿਨਿ ਕੀਆ, ਭ੍ਰਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸ ਅਕਾਰ ॥

ਸਰਬੇ ਜਾਚਿਕ ਤੂੰ ਪ੍ਰਭੁ ਦਾਤਾ, ਦਾਤਿ ਕਰੇ ਅਪੁਨੈ ਬੀਚਾਰ ॥੪॥

ਕੋਟਿ ਤੇਤੀਸ ਜਾਚਹਿ ਪ੍ਰਭ ਨਾਇਕ, ਦੇਦੇ ਤੋਟਿ ਨਾਹੀ ਭੰਡਾਰ ॥

[੬੫੨] ਵਾਰ ਸੋਰਠਿ, ਮਹਲਾ ੪, ਪਉੜੀ (੨੫)

ਰੋਣਿ ਦਿਨਸੁ ਪਰਭਾਤਿ ਤੂਹੈ ਹੀ ਗਾਵਣਾ ॥

ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਰਬਤ ਨਾਉ ਤੇਰਾ ਧਿਆਵਣਾ ॥

ਤੂ ਦਾਤਾ ਦਾਤਾਰੁ, ਤੇਰਾ ਦਿਤਾ ਖਾਵਣਾ ॥

੧ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਹੈ, ਜਮ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ੨ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤਾ।

੩ ਰੋਗੀ ਤੁਲਤਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

੪ [ਭਗਵਾਨ] ਭਗ ਨਾਮ ਪ੍ਰਥਮ ਅਤੇ ਯੋਗਨ ਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਦਾ ਪ੍ਰਥਮ ਅਤੇ ਨਿੱਤ ਗਿਆਨ ਸਰੂਪ ਵਾਹਗੁਰੂ ਹੈ। ਸੋਸ਼ਿਤ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ-ਏਸ਼੍ਵਰਯ, ਬਲ, ਯਸ, ਸ੍ਰੀ, ਯੋਗਨ, ਅਰ ਵੈਰਾਗ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੇ (ਭਗ) ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਧਾਰਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਨਾਮ 'ਭਗਵਾਨ' ਮੰਨਿਆ ਹੈ।

[੧੨੩੯] ਮਹਲਾ ੨, ਵਾਰ ਸਾਰੰਗ (੪)
ਨਾਨਕ ਏਕੀ ਬਾਹਰਾ ਦੂਜਾ ਦਾਤਾ ਨਾਹਿ ॥
ਕਰਤਾ ਸੋ ਸਾਲਾਹੀਐ ਜਿਨਿ ਕੀਤਾ ਆਕਾਰੁ ॥
ਦਾਤਾ ਸੋ ਸਾਲਾਹੀਐ ਜਿ ਸਭਸੈ ਦੇ ਆਧਾਰੁ ॥

[੧੪੨੮] ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੯
ਜਗਤੁ ਤਿਖਾਰੀ ਫਿਰਤੁ ਹੈ ਸਭ ਕੋ ਦਾਤਾ ਰਾਮੁ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਮਨ ਸਿਮਰੁ ਤਿਹ ਪੂਰਨ ਹੋਵਹਿ ਕਾਮ ॥੪੦॥

ਜਾਪੁ-ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਕਿ ਕਾਰਨ ਬੁਨਿੰਦ ਹੈ ॥ ਕਿ ਰੋਜੀ ਦਿਹੰਦ ਹੈ ॥੧੦੯॥

ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ

ਬੀਰ ਅਪਾਰ ਬਡੇ ਬਰਿਆਰ^੧, ਅਬਿਚਾਰਹਿ ਸਾਰ ਕੀ ਧਾਰ ਭਛੱਯਾ^੨ ॥
ਤੋਰਤ ਦੇਸ ਮਲਿੰਦ^੩ ਮਵਾਸਨ^੪, ਮਾਤੇ ਗਜਾਨ ਕੇ ਮਾਨ ਮਲੱਯਾ ॥
ਗਾਝੇ ਗਝਾਨ ਕੇ ਤੋਝਨਹਾਰ, ਸੁ ਬਾਤਨ ਹੀ ਚਕ ਚਾਰ ਲਵੱਯਾ^੫ ॥
ਸਾਹਿਬੁ ਸ੍ਰੀ ਸਭ ਕੋ ਸਿਰ ਨਾਇਕ, ਜਾਚਕ ਅਨੇਕ ਸੁ ਏਕ ਦਿਵੱਯਾ ॥੬॥੨੬॥
ਦੀਨਨ ਕੀ ਪਰਤਿਪਾਲ ਕਰੈ ਨਿਤ, ਸੰਤ ਉਬਾਰ ਗਨੀਮਨ ਰਾਰੈ ॥
ਪੱਛ ਪਸੂ ਨਗ^੬ ਨਾਗ ਨਰਾਧਿਪ^੭, ਸਰਬ ਸਮੇ ਸਭ ਕੋ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰੈ ॥
ਪੋਖਤ ਹੈ ਜਲ ਮੈ ਬਲ ਮੈ ਕਲ ਕੇ ਨਹੀ ਕਰਮ ਬਿਚਾਰੈ ॥
ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਦਇਆ ਨਿਧਿ, ਦੇਖਨ ਦੇਖਤ ਹੈ^੮, ਪਰ ਦੇਤ ਨਹਾਰੈ ॥੧॥੨੮੩॥
ਦਾਹਤ ਹੈ ਦੁਖ ਦੋਖਨ ਕੋ ਦਲ, ਦੁੱਜਨ ਕੇ ਪਲ ਮੈ ਦਲ ਭਾਰੈ ॥
ਖੰਡ ਅਖੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਪ੍ਰਹਾਰਨ^੯, ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤ ਸਭਾਰੈ ॥
ਪਾਰ ਨ ਪਾਇ ਸਕੈ ਪਦਮਾਪਤਿ^{੧੦}, ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਅਭੇਦ ਉਚਾਰੈ ॥
ਰੋਜੀ ਹੀ ਰਾਜ^{੧੧} ਬਿਲੋਕਤ ਰਾਜਕ, ਰੋਖ ਰੂਹਾਨ ਕੀ ਰੋਜੀ ਨ ਟਾਰੈ^{੧੨} ॥੨॥੨੮੪॥
ਕਾਮ^{੧੩} ਨ ਕ੍ਰੋਧ ਨ ਲੋਭ ਨ ਮੋਹ ਨ, ਰੋਗ ਨ ਸੋਗ ਨ ਭੋਗ ਨ ਭੈ ਹੈ ॥

੧ ਬਲਵਾਨ ।

੨ ਆਪਣੇ ਮਰਣ ਜੀਉਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਛੱਡ ਕੇ, ਲੋਹੇ ਦੀ ਧਾਰ ਮੂੰਹ ਤੇ ਸਹਾਰਨ ਵਾਲੇ ।

੩ ਮਲੁ ਦੇਣ(ਰੁਚਲਨ) ਵਾਲੇ । ੪ ਆਗੀਆ ਨੂੰ ।

੫ ਬਚਨਾਂ ਨਾਲ (ਮਾਰੇ ਬੁਢਾਰੇ ਨਾਲ) ਹੀ ਚਾਰੇ ਦਿਸ਼ਾਂ ਸਰ (ਭਤਹਿ) ਕਰਨ ਵਾਲੇ ।

੬ ਪਹਾਤ । ੭ ਰਾਜੇ, ਮਹਾਰਾਜੇ ।

੮ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਦੁਸ਼ਨ ਦੇਖਦਾ ਹੈ । ੯ ਸ਼ਸਤ੍ਰਧਾਰੀ ਮਹਾਨ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ।

੧੦ ਵਿਸ਼ਨੂ, ਲਛਮੀ ਦਾ ਭਰਤਾ । (ਦੇਖੋ ਅਗਲੇ ਸਵੈਯੇ ਵਿੱਚ ਪਦਮਾਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਫੁਟ ਨੋਟ)

੧੧ ਗੁਪਤ ਭੇਦ । ੧੨ ਖੜਾ ਹੋ ਕੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਰੋਜੀ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ।

੧੩ ਇਸ ਸਵੈਯੇ ਵਿੱਚ 'ਪਦਮਾਪਤਿ' ਦਾ ਨਿਰਣਯ ਥਰ ਕੇ ਸਾਫ ਦਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, [ਪਦਮਾਪਤਿ] ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀਪਤਿ, ਪਦਮਾਪਤਿ, ਵਿਸ਼ਨੁ ਅਤੇ ਹਰਿ ਆਦਿਕ ਨਾਮ ਬਹੁਤ ਥਾਈਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਅਰਥ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਬੇਵਲ ਅਕਾਲ ਬੇਧਕ ਹਨ ।

ਦੇਹ ਬਿਹੀਨ, ਸਨੇਹ ਸਭੋ ਤਨ, ਨੇਹ ਬਿਰਥਤ, ਅਗੇਹ ਅਛੈ ਹੈ ॥
 ਜਾਨ^੧ ਕੋ ਦੇਤ ਅਜਾਨ ਕੋ ਦੇਤ, ਜਮੀਨ ਕੋ ਦੇਤ ਜਮਾਨ ਕੋ ਦੇ ਹੈ ॥
 ਕਾਹੇ ਕੋ ਭੋਲਤ ਹੈ ? ਤੁਮਰੀ ਸੁਧ, ਸੁੰਦਰ ਸ੍ਰੀ ਪਦਮਾਪਤਿ ਲੈਹੈ ॥੫॥੨੪੭॥

ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਨਿਆਉਂ (ਇਨਸਾਫ਼)

[੭] ਜਪੁ (੩੪)

ਕਰਮੀ ਕਰਮੀ ਹੋਇ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਸਚਾ ਆਪਿ ਸਚਾ ਦਰਬਾਰੁ ॥

[੮੯] ਵਾਰ ਸਿਰੀਰਾਗ, ਮਹਲਾ ੪ (੧੬)

ਹਰਿ ਆਪਿ ਬਹਿ ਕਰੇ ਨਿਆਉ, ਕੁਝਿਆਰ ਸਭਿ ਮਾਰਿ ਬਢੋਇ ॥
 ਸਚਿਆਰਾ ਦੇਇ ਵਡਿਆਈ ਹਰਿ ਧਰਮ ਨਿਆਉ^੨ ਕੀਓਇ ॥

[੯੦] ਵਾਰ ਸਿਰੀਰਾਗ, ਮਹਲਾ ੪ (੧੮)

ਸਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਸਚੁ ਨਿਆਉ, ਪਾਪੀ ਨਰੁ ਹਾਰਦਾ ॥

[੧੧੦] ਮਾਝ ਅਸਟਪਦੀ ਮਹਲਾ ੩ (੨)

ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਨਿਰਮਲੁ ਅਗਮ ਅਪਾਰਾ ॥ ਬਿਨੁ ਤਕੜੀ ਤੋਲੈ ਸੰਸਾਰਾ^੩ ॥

[੩੦੮] ਮਹਲਾ ੪, ਵਾਰ ਗਉੜੀ ੨ (੧੫)

ਗਲਾ ਉਪਰਿ ਤਪਾਵਸੁ ਨ ਹੋਈ, ਵਿਸੁ ਖਾਧੀ ਤਤਕਾਲ ਮਰਿ ਜਾਏ ॥
 ਭਾਈ, ਦੇਖਹੁ ਨਿਆਉ ਸਚੁ ਕਰਤੇ ਕਾ, ਜੇਹਾ ਕੋਈ ਕਰੇ, ਤੇਹਾ ਕੋਈ ਪਾਏ^੪ ॥

੧ ਜੋ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਰਮਾਰਥ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਉਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।
 ਅਲਪ-ਗਤਾਨੀ ਫਰਮ ਚੰਭ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੧ ਜਾਣਨਹਾਰ, ਵਿਦਵਾਨ।

੨ ਪੱਖਪਾਤ ਬਿਨਾਂ। ੩ ਕੁਰਾਨ ਮਸੀਦ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਤਰਾਜ਼ ਨਾਲ ਕਰਮ ਫਲ ਨਹੀਂ ਤੋਲਦਾ,
 ਕਰਕੇ ਉਹ ਸਰਵਗਤ ਹੈ। ਦੇਖੋ, ਇਸ ਵਿਸ਼ਵ ਕੁਰਾਨ :- [ਫਰਤਾਰ ਫਰਾਜ਼ ਨਾਲ
 ਕਰਮ ਫਲ ਨਹੀਂ ਤੋਲਦਾ]

“ਪੁਲੇ ਦੇ ਦਿਨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਤੋਲਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਤੱਕੜੀ ਨਾ ਦੇਵਾਂਗੇ; ਤਾਕਿ ਕਿਸੇ ‘ਤੇ
 ਹਾਈ ਜਿੰਨਾ ਜ਼ੁਲਮ ਨ ਹੋਵੇ। ਕਿਸੇ ਦਾ ਹਾਈ ਮਾਤ੍ਰ ਕਰਮ ਤੀ ਤੋਲਣ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਲਿਆ
 ਮੌਜੂਦ ਕਰਾਂਗੇ, ਅਰ ਹਿਸਾਬ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਬਸ ਹਾਂ।”

(ਸੂਰਤ ਅੰਬੀਆ ਆਯਤ ੪੭)

੪ [ਦਿਵਯ ਨਿਆਉ] ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ‘ਦਿਵਯ ਨਿਆਉ’ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਜਲ
 ਦਿਵਯ, ਅਗਨਿ ਦਿਵਯ ਅਰ ਵਿਸ਼ ਦਿਵਯ ਆਦਿਕ ਕਈ ਹੋਣ ਸੇ। ਗਵਾਹੀ ਅਤੇ ਲਿਖਿਤ
 ਨਾ ਹੋਣ ਪੁਰ ਸਭੇ ਫੂਟੇ ਦੀ ਪਰੀਖਣਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜੱਜ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ
 ਵਿੱਚ ਸਿਟ ਦਿਓ, ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਪਾਓ, ਅਥਵਾ ਅਗਨੀ ਜੇਹੇ ਤਪਾਏ ਹੋਏ ਲੋਹੇ ਦੇ ਭੋਲੇ ਹੱਥਾਂ
 ਉਤੇ ਰੱਖੋ, ਅਤੇ ਜ਼ਹਿਰ ਖਵਾਓ, ਆਦਿਕ। ਕੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐਸੀਆਂ ਭਰਮ
 ਕਲਪਿਤ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਸੱਚਾ ਇਨਸਾਫ਼ (ਤਪਾਵਸ) ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਖਾਣ ਨਾਲ
 ਹਰੇਕ ਆਦਮੀ ਤਤਕਾਲ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਹਿਰ ਦਾ ਅਸਰ ਧਰਮੀ ਅਰ ਅਧਰਮੀ ਦੇ ਮੋਹਦੇ
 ਪਰ ਇਕੋ ਜੇਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸਰਵਗਤ ਸੁਆਮੀ ਦਾ ਐਸਾ ਸੱਚਾ ਧਰਮ-ਨਿਆਉ ਹੈ ਕਿ ਜੈਸਾ
 ਕਰਮ ਕੋਈ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫਲ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।

[੫੪੨] ਬਿਹਾਗੜਾ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੫ (੧)

ਸਚੁ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸੁਣਹੁ ਸੰਤਹੁ, ਹਰਿ ਵਰਤੈ ਧਰਮ ਨਿਆਏ ॥੧॥

[੫੭੦] ਵਡਹੰਸੁ ਮਹਲਾ ੩, ਛੰਤ (੪)

ਖੋਟੇ ਖਰੇ ਸਭਿ ਪਰਪੀਅਨਿ ਤਿਤੁ ਸਚੇ ਕੈ ਦਰਬਾਰਾ ਰਾਮ ॥

[੬੨੧] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫ (੫੧)

ਤਹ ਸਾਚ ਨਿਆਇ ਨਿਬੇਰਾ^੧ ॥ ਊਹਾ ਸਮ ਠਾਕੁਰੁ ਸਮ ਚੇਰਾ ॥

ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਜਾਨੈ ॥ ਬਿਨੁ ਬੋਲਤ ਆਪਿ ਪਛਾਨੈ^੨ ॥੩॥

[੬੪੯] ਮਹਲਾ ੩, ਵਾਰ ਰਾਮਕਲੀ ੧ (੬)

ਸਚਾ ਆਪਿ ਤਖਤੁ ਸਚਾ, ਬਹਿ ਸਚਾ ਕਰੇ ਨਿਆਉ ॥

ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਪੱਖ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈ

[੩੬੬] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੪ (੨)

ਕਿਸ ਹੀ ਧੜਾ^੧ ਕੀਆ ਮਿਤ੍ਰ ਸੁਤ ਨਾਲਿ ਭਾਈ ॥

ਕਿਸ ਹੀ ਧੜਾ ਕੀਆ ਕੁੜਮ ਸਕੇ ਨਾਲਿ ਜਵਾਈ ॥

ਕਿਸ ਹੀ ਧੜਾ ਕੀਆ ਸਿਕਦਾਰ, ਚਉਪਰੀ ਨਾਲਿ ਆਪਣੇ ਸੁਆਈ ॥

ਹਮਾਰਾ ਧੜਾ ਹਰਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ ॥੧॥

ਹਮ ਹਰਿ ਸਿਉ ਧੜਾ ਕੀਆ ਮੇਰੀ ਹਰਿ ਟੇਕ ॥

ਮੈ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਪਖੁ ਧੜਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ,

ਹਉ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ਅਸੰਖ ਅਨੇਕ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਜਿਨ੍ਹ ਸਿਉ ਧੜੇ ਕਰਹਿ ਸੇ ਜਾਹਿ ॥ ਤੂਠੁ ਧੜੇ ਕਰਿ ਪਛੋਤਾਹਿ ॥

ਬਿਰੁ ਨ ਰਹਹਿ ਮਨਿ ਖੋਟੁ ਕਮਾਹਿ ॥

ਹਮ ਹਰਿ ਸਿਉ ਧੜਾ ਕੀਆ ਜਿਸ ਕਾ ਕੋਈ ਸਮਰਥੁ ਨਾਹਿ^੧ ॥੨॥

ਏਹ ਸਭਿ ਧੜੇ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਪਸਾਰੀ ॥ ਮਾਇਆ ਕਉ ਲੁਭਹਿ ਗਾਵਾਰੀ ॥

ਜਨਮਿ ਮਰਹਿ ਜੁਐ ਬਾਜੀ ਹਾਰੀ ॥

ਹਮਰੈ ਹਰਿ ਧੜਾ ਜਿ ਹਲਤੁ ਪਲਤੁ ਸਭੁ ਸਵਾਰੀ ॥੩॥

ਕਲਿਜੁਗ ਮਹਿ ਧੜੇ ਪੰਚ ਚੋਰ ਝਗੜਾਏ ॥

ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਅਭਿਮਾਨੁ ਵਧਾਏ ॥...

ਹਮਰਾ ਹਰਿ ਧੜਾ ਜਿਨਿ ਏਹ ਧੜੇ ਸਭਿ ਗਵਾਏ ॥੪॥

੧ ਫੈਸਲਾ ।

੨ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਜਾਨ, ਗਵਾਹੀ ਅਰ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਦੀ ਉਥੇ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਨਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਚਰਚਾ ਨਾਲ ਕੰਮ ਬਣਦਾ ਹੈ । ੩ ਪੱਖ, ਸਹਾਯਕ ਟੋਲਾ । ੪ ਜਿਸ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ ।

ਮਿਥਿਆ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਧੜੇ ਬਹਿ ਪਾਵੈ ॥

ਪਰਾਇਆ ਛਿਦੁ ਅਟਕਲੈ^੧, ਆਪਣਾ ਅਹੰਕਾਰੁ ਵਧਾਵੈ ॥

ਜੇਸਾ ਬੀਜੇ ਤੇਸਾ ਖਾਵੈ ॥

ਜਨ ਨਾਨਕ ਕਾ ਹਰਿ ਧੜਾ ਧਰਮੁ ਸਭ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਜਿਣਿ ਆਵੈ^੨ ॥੫॥

[੩੦੫] ਮਹਲਾ ੪, ਵਾਰ ਗਉੜੀ ੧ (੧੦)

ਤਿਨ ਚੁਕੀ ਮੁਹਤਾਜੀ ਲੋਕਨ ਕੀ, ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਅੰਗੁ ਕਰਿ ਬੈਠਾ ਪਾਸਿ ॥

ਜਾਂ ਕਰਤਾ ਵਲਿ ਤਾ ਸਭੁ ਕੋ ਵਲਿ, ਸਭਿ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਕਰਹਿ ਸਾਬਾਸਿ ॥

ਸਾਹੁ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਸਭੁ ਹਰਿ ਕਾ ਕੀਆ,

ਸਭਿ ਜਨ ਕਉ ਆਇ ਕਰਹਿ ਰਹਰਾਸਿ^੩ ॥

ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਬਿਰਦ

ਬਿਰਦ ਦਾ ਅਰਥ ਨਿੱਤ ਕਰਮ ਹੈ, ਬਰਣਾਗਤ ਦਾਸਾਂ ਦੀ ਰੱਖਯਾ ਕਰਨੀ
ਵਾਹਗੁਰੂ ਦਾ ਬਿਰਦ ਹੈ ।

[੭੨] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧ (ਜੋਗੀ ਅੰਦਰਿ)

ਮੇਰੇ ਗੁਣ ਅਵਗਨ ਨ ਬੀਚਾਰਿਆ ॥ ਪ੍ਰਭਿ ਅਪਣਾ ਬਿਰਦੁ ਸਮਾਰਿਆ ॥

ਕੰਠਿ ਲਾਇ ਕੈ ਰਖਿਓਨੁ, ਲਗੈ ਨ ਤਤੀ ਵਾਉ ਜੀਉ ॥੧੮॥

[੫੪੪] ਬਿਹਾਗੜਾ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੫ (੪)

ਜੋ ਸਰਣਿ ਆਵੈ ਤਿਸੁ ਕੰਠਿ ਲਾਵੈ ਇਹੁ ਬਿਰਦੁ ਸੁਆਮੀ ਸੰਦਾ^੧ ॥

[੬੯੪] ਧਨਾਸਰੀ, ਨਾਮਦੇਵ (੫)

ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਮਾਧਉ ਬਿਰਦੁ ਤੇਰਾ ॥

ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਭਯ ਮੰਨਣਾ ਸੁਖ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ

[੧੪੯] ਮਹਲਾ ੩, ਵਾਰ ਮਾਝ (੨੫)

ਭੈ ਵਿਣੁ ਜੀਵੈ ਬਹੁਤੁ ਬਹੁਤੁ, ਖੁਸੀਆ ਖੁਸੀ ਕਮਾਇ ॥

ਨਾਨਕ ਭੈ ਵਿਣੁ ਜੇ ਮਰੈ, ਮੁਹਿ ਥਾਲੈ ਉਠਿ ਜਾਇ ॥੨॥

[੧੫੧] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੧ (੧)

ਭੈ ਬਿਨੁ ਕੋਇ ਨ ਲੰਘਿਸਿ ਪਾਰਿ ॥

੧ ਜਾਚਦਾ (ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਕਰਦਾ) ਹੈ ।

੨ ਅਸਾਡਾ ਪੰਥ ਕਰਤਾਰ ਅਤੇ ਸਰਬ ਧਰਮ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ 'ਤੇ ਫੜੇ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ।

੩ ਤਾਜੀਮ, ਬੇਨਤੀ । ੪ ਦਾ ।

[੪੨੭] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੩, ਅਸਟਪਦੀ (੩੧)

ਭੈ ਬਿਨੁ ਲਾਗਿ ਨ ਲਗਈ, ਨਾ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਇ ॥
ਬਿਨੁ ਭੈ ਕਰਮ ਕਮਾਵਏ, ਝੁਠੇ ਠਾਉ ਨ ਕੋਇ ॥੪॥

[੫੧੬] ਮਹਲਾ ੩, ਵਾਰ ਗੁਜਰੀ ੧ (੧੯)

ਭੈ ਵਿਚਿ ਬੈਸੈ ਭੈ ਰਹੈ, ਭੈ ਵਿਚਿ ਕਮਾਵੈ ਕਾਰ ॥
ਐਥੈ ਸੁਖੁ ਵਡਿਆਈਆ, ਦਰਗਹ ਮੋਖ ਦੁਆਰ ॥

[੭੮੮] ਮਹਲਾ ੩, ਵਾਰ ਸੂਹੀ (੮)

ਜਿਨਾ ਭਉ ਤਿਨੁ ਨਾਹਿ ਭਉ, ਮੁਖੁ ਭਉ ਨਿਭਵਿਆਹ ॥
ਨਾਨਕ ਏਹੁ ਪਟੰਤਰਾ ਤਿਤੁ ਦੀਬਾਣਿ ਗਇਆਹ^੧ ॥੧॥

ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਰਾਜ

[੩੯੮] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ (੧੦੯)

ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਸੂਝ ਠਾਇ ਹਮਾਰਾ ਖਸਮੁ ਸੋਇ ॥
ਏਹੁ ਸਾਹਿਬੁ ਸਿਰਿ ਛਤ੍ਰੀ, ਦੂਜਾ ਨਾਹਿ ਕੋਇ ॥੧॥

[੫੬੬] ਵਡਹੰਸੁ ਮਹਲਾ ੧, ਛੰਤ (੨)

ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਸਾਚੇ ਨਾਵੈ ॥ ਰਾਜੁ ਤੇਰਾ ਕਬਹੂ ਨ ਜਾਵੈ ॥
ਰਾਜੈ ਤ ਤੇਰਾ ਸਦਾ ਨਿਹਚਲੁ, ਏਹੁ ਕਬਹੂ ਨ ਜਾਵਏ ॥
ਚਾਕਰੁ ਤ ਤੇਰਾ ਸੋਇ ਹੋਵੈ ਜੋਇ ਸਹਜਿ ਸਮਾਵਏ ॥
ਦੁਸਮਨੁ ਤ ਦੂਖੁ ਨ ਲਗੈ ਮੂਲੇ, ਪਾਪੁ ਨੇੜਿ ਨ ਆਵਏ ॥

[੫੯੨] ਮਹਲਾ ੩, ਵਾਰ ਵਡਹੰਸ (੧੫)

ਨਿਹਚਲ ਰਾਜੁ ਹੈ ਸਦਾ ਤਿਸੁ ਕੇਰਾ, ਨ ਆਵੈ ਨ ਜਾਈ ॥

[੧੨੩੫] ਸਾਰੰਗ ਮਹਲਾ ੫, ਅਸਟਪਦੀ (੨)

ਗੁਸਾਈ, ਪਰਤਾਪੁ ਤੁਹਾਰੋ ਭੀਠਾ ॥
ਕਰਨ ਕਰਾਵਨ ਉਪਾਇ ਸਮਾਵਨ ਸਗਲ ਛਤ੍ਰਪਤਿ ਭੀਠਾ^੧ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਰਾਣਾ ਰਾਉ ਰਾਜ ਭਏ ਰੰਕਾ, ਉਨਿ ਝੁਠੇ ਕਹਣੁ ਕਹਾਇਓ ॥
ਹਮਰਾ ਰਾਜਨੁ ਸਦਾ ਸਲਾਮਤਿ, ਤਾ ਕੇ ਸਗਲ ਘਟਾ ਜਸੁ ਗਾਇਓ ॥
ਉਪਮਾ ਸੁਨਹੁ ਰਾਜਨ ਕੀ ਸੰਤਹੁ, ਕਰਤ ਜੇਤ ਪਾਹੁਚਾ ॥
ਬੇਸੁਮਾਰ ਵਡ ਸਾਹ ਦਾਤਾਰਾ ਉਢੇ ਹੀ ਤੇ ਉਚਾ ॥੨॥
ਪਵਨਿ ਪਰੋਇਓ ਸਗਲ ਅਕਾਰਾ, ਪਾਵਕ ਕਾਸਟ ਸੰਗੇ ॥

੧ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਭਯ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਲੋਕ ਦਾ ਭਯ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਭਯ ਤਿਆਗ ਕੇ ਕੁਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਭਾਵੀ ਭਰ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਰਣਯ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਪੁਰ ਮਲੂਮ ਹੋਵੇਗਾ। ੨ ਛਤ੍ਰ। ੩ ਵਿਸ਼ਿਠਤ, ਵਯਾਪਿਆ, ਸਥਿਤ।

ਨੀਰੁ ਧਰਣਿ ਕਰਿ ਰਾਖੇ ਏਕਤੁ, ਕੋਇ ਨ ਕਿਸ ਹੀ ਸੰਗੇ ॥੩॥
 ਘਟਿ ਘਟਿ ਕਥਾ ਰਾਜਨ ਕੀ ਚਾਲੈ, ਘਰਿ ਘਰਿ ਤੁਝਹਿ ਉਮਾਹਾ ॥
 ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਪਾਛੈ ਕਰਿਆ ਪ੍ਰਥਮੇ ਰਿਜਭੁ ਸਮਾਹਾ ॥੪॥
 ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰਣਾ ਸੁ ਆਪੇ ਕਰਣਾ ਮਸਲਤਿ ਕਾਹੁ ਦੀਨੀ ॥
 ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਕਰਿ ਕਰਹੁ ਦਿਖਾਏ ਸਾਚੀ ਸਾਖੀ ਚੀਨੀ ॥੫॥...
 ਹਮ ਨਾਨੇ ਨੀਚ ਤੁਮੇ ਬਡ ਸਾਹਿਬ, ਕੁਦਰਤਿ ਕਉਣ ਬੀਚਾਰਾ ॥
 ਮਨੁ ਤਨੁ ਸੀਤਲੁ ਗੁਰ ਦਰਸ ਦੇਖੇ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰਾ ॥੮॥

[੧੪੨੬] ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੫, ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ (੨੨)

ਸਜਣੁ ਸਚਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਸਿਰਿ ਸਾਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹੁ ॥
 ਜਿਸੁ ਪਾਸਿ ਬਹਿਠਿਆ ਸੋਹੀਐ, ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਵੇਸਾਹੁ^੧ ॥

ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਸ਼ਰਣ

[੪੪] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੫ (੭੭)

ਤਿਸ ਕੀ ਸਰਨੀ ਪਰੁ ਮਨਾ ਜਿਸੁ ਜੇਵਡੁ ਅਵਤੁ ਨ ਕੋਇ ॥
 ਜਿਸੁ ਸਿਮਰਤ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ਘਣਾ, ਦੁਖੁ ਦਰਦੁ ਨ ਮੂਲੇ ਹੋਇ ॥

[੭੧] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੫, ਅਸਟਪਦੀ (੨੭)

ਜਾਨਉ ਨਹੀ ਭਾਵੈ ਕਵਨ ਬਾਤਾ ॥ ਮਨ ਖੋਜਿ ਮਾਰਗੁ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਧਿਆਨੀ ਧਿਆਨੁ ਲਾਵਹਿ ॥ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨੁ ਕਮਾਵਹਿ ॥
 ਪ੍ਰਭੁ ਕਿਨਹੀ ਜਾਤਾ ॥੧॥
 ਭਗਉਤੀ^੨ ਰਹਤ ਜੁਗਤਾ ॥ ਜੋਗੀ ਬਹਤ 'ਮੁਕਤਾ' ॥
 ਤਪਸੀ ਤਪਹਿ ਰਾਤਾ ॥੨॥
 ਮੋਨੀ ਮੋਨਿਧਾਰੀ ॥ ਸਨਿਆਸੀ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ॥
 ਉਦਾਸੀ ਉਦਾਸਿ ਰਾਤਾ ॥੩॥
 ਭਗਤਿ ਨਵੈ^੩ ਪਰਕਾਰਾ ॥ ਪੰਡਿਤੁ ਵੇਦੁ ਪੁਕਾਰਾ ॥
 ਗਿਰਸਤੀ ਗਿਰਸਤਿ ਧਰਮਾਤਾ ॥੪॥
 ਇਕ ਸਬਦੀ^੪ ਬਹੁਰੁਪਿਅਵਧੂਤਾ ॥ ਕਾਪੜੀ ਕਉਤੇ ਜਾਗੂਤਾ^੫ ॥
 ਇਕਿ ਤੀਰਥਿ ਨਾਤਾ ॥੫॥

੧ ਵਿਸ਼ਾਸ ਯੋਗਤਾ ।

੨ ਭਗਤੀਏ, ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ।

੩ ਨਵਾਪਾ ਭਗਤੀ-ਸੁਵਟ, ਕੀਰਤਨ, ਸਿਮਰਣ, ਪਾਦਸੇਵਨ, ਅਰਚਨ, ਬੰਦਨ, ਦਾਸ ਭਾਵ, ਮਿੱਤ੍ਰਤਾ ਅਤੇ ਆਤਮ-ਨਿਵੇਦਨ । ਦੇਖੋ, ਭਗਤਿ ।

੪ ਜੋ ਰਿਖਿਆ ਲੈਣ ਵੇਲੇ ਲਿਖ ਥਾਰ ਹੀ 'ਅਨਖ' ਸ਼ਬਦ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਅਥਵਾ ਵੇਦਾਂਤੀ ।

੫ ਵਸਤ੍ਰਧਾਰੀ, ਬਕੀ-ਅਥਵਾ ਕਉਤਕਹਾਰ, ਅਰ ਜਾਗਰਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ।

ਨਿਰਹਾਰ ਵਰਤੀ ਆਪਰਸਾ ॥ ਇਕਿ ਲੁਕਿ ਨ ਦੇਵਹਿ ਦਰਸਾ ॥
 ਇਕਿ ਮਨ ਹੀ ਗਿਆਤਾ ॥੬॥
 ਘਾਟਿ ਨ ਕਿਨ ਹੀ ਕਹਾਇਆ ॥ ਸਭ ਕਹਤੇ ਹੈ 'ਪਾਇਆ' ॥
 ਜਿਸੁ ਮੇਲੇ ਸੋ ਭਗਤਾ ॥੭॥
 ਸਗਲ ਉਕਤਿ ਉਪਾਵਾ ॥ ਤਿਆਗੀ ਸਰਨਿ ਪਾਵਾ ॥
 ਨਾਨਕੁ ਗੁਰ ਚਰਣਿ ਪਰਾਤਾ ॥੮॥

[੧੪੨] ਮਹਲਾ ੧, ਵਾਰ ਮਾਝ (੧੧)

ਦੁਇ ਪੁਤ੍ਰ ਚਕੀ ਜੋੜਿ ਕੈ ਪੀਸਣ ਆਇ ਬਹਿਨੁ ॥
 ਜੋ ਦਰਿ ਰਹੇ ਸੁ ਉਬਰੇ, ਨਾਨਕ ਅਜਬੁ ਡਿਠੁ^੧ ॥੧॥

[੧੬੩] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੪ (੧)

ਪੰਡਿਤੁ ਸਾਸਤ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਪੜਿਆ ॥ ਜੋਗੀ 'ਗੋਰਖੁ ਗੋਰਖੁ' ਕਰਿਆ ॥
 ਸੰਨਿਆਸੀ ਬਿਭੂਤ ਲਾਇ ਦੇਹ ਸਵਾਰੀ ॥

^੨ਪਰ ਤ੍ਰਿਅ ਤਿਆਗੁ ਕਰੀ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ॥...

ਖੜੀ ਕਰਮ ਕਰੇ ਸੁਰਤਣੁ ਪਾਵੈ ॥ ਸੁਦੁ ਵੈਸੁ ਪਰ ਕਿਰਤਿ ਕਮਾਵੈ ॥...
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਨਕ ਦੇ ਵਡਿਆਈ ॥ ਮੈ ਅੰਧੁਲੇ ਹਰਿ ਟੇਕ ਟਿਕਾਈ ॥੪॥

[੧੭੭] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੭੩)

ਉਪਾਵ ਛੋਡਿ ਗੁਰੁ ਤਿਸ ਕੀ ਓਟ ॥ ਨਿਮਖ ਮਾਹਿ ਹੋਵੈ ਤੇਰੀ ਛੋਟਿ^੩ ॥੩॥

[੩੭੧] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ (੫)

ਤੁਧਨੇ ਛੋਡਿ ਜਾਈਐ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਧਰਿ ॥

ਆਨ ਨ ਬੀਆ ਤੇਰੀ ਸਮਸਰਿ ॥

ਤੇਰੇ ਸੇਵਕ ਕਉ ਕਿਸ ਕੀ ਕਾਣਿ ॥ ਸਾਕਤੁ ਭੁਲਾ ਫਿਰੈ ਬੇਬਾਣਿ^੪ ॥੩॥

ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ ॥ ਜਹ ਕਹ ਰਾਖਿ ਲੈਹਿ ਗਲਿ ਲਾਇ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤੇਰੀ ਸਰਣਾਈ ॥ ਪ੍ਰਭਿ ਰਾਖੀ ਪੈਜ ਵਜੀ ਵਾਧਾਈ ॥੪॥

[੫੪੫] ਬਿਹਾਗੜਾ ਮਹਲਾ ੫, ਫੰਤ (੬)

ਜਪ ਤਪ ਬਰਤ ਕੀਨੇ ਪੇਖਨ ਕਉ ਚਰਣਾ ਰਾਮ ॥

ਤਪਤਿ ਨ ਕਤਹਿ ਭੁਝੈ ਬਿਨੁ ਸੁਆਮੀ ਸਰਣਾ ਰਾਮ ॥

੧ ਪੀਹਣ ਵੇਲੇ ਜੋ ਦਾਣਾ ਢੱਕੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਕਿੱਲੀ ਨਾਲ ਲੱਗ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਸਾਬਤ ਬਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਜੋ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਰਲੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਚਦੇ ਹਨ ।

੨ ਸਦੇਵ ਕਾਲ ਲਈ ਇਸ਼ਤਰੀ ਦਾ ਤਜਾਗ ਕਰ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਧਾਰਣ ਕੀਤਾ । ਇਸ ਥਾਂ ਵਾਕ ਅਨੁਯ ਇਉਂ ਹੈ—'ਤ੍ਰਿਅ ਪਰਤਿਆਗੁ ਕਰੀ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ।'

੩ ਖਲਾਸੀ, ਛੁਟਥਾਰਾ । ੪ ਔਝਤ, ਕੁਰਾਹੇ ।

[੫੭੮] ਵਡਹੰਸੁ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੫ (੩)

ਜੇ ਸਰਣਿ ਆਵੈ ਗੁਣ ਨਿਧਾਨ ਪਾਵੈ, ਸੇ ਬਹੁੜਿ ਜਨਮਿ ਨ ਮਰਤਾ ॥

[੬੧੨] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫ (੧੨)

ਮਾਨੁ ਨ ਥੀਜੈ ਸਰਣਿ ਪਰੀਜੈ, ਕਰੈ ਸੁ ਭਲਾ ਮਨਾਈਐ ॥

[੭੧੮] ਟੋਡੀ ਮਹਲਾ ੯ (੧)

ਕਹਉ ਕਹਾ ਅਪਨੀ ਅਧਮਾਈ ? ॥

ਉਰਝਿਓ ਬਨਕ ਕਾਮਨੀ ਕੇ ਰਸ, ਨਹ ਕੀਰਤਿ ਪ੍ਰਭ ਗਾਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥...

ਮਗਨ ਰਹਿਓ ਮਾਇਆ ਮੈ ਨਿਸ ਦਿਨਿ, ਛੁਟੀ ਨ ਮਨ ਕੀ ਕਾਈ ॥

ਕਹਿ ਨਾਨਕ ਅਬ ਨਾਰਿ ਅਨਤ ਗਤਿ^੧, ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਕੀ ਸਰਨਾਈ ॥੨॥

[੮੨੨] ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ (੯੧)

ਜਹ ਮਹਾ ਭਇਆਨ ਦੁਖ ਜਮ ਸੁਨੀਐ, ਤਹ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਤੂਹੇ ਸਹਾਈ ॥

ਸਰਨਿ ਪਰਿਓ ਹਰਿ ਚਰਨ ਗਹੇ ਪ੍ਰਭ, ਗੁਰਿ ਨਾਨਕ ਕਉ ਬੁਝ ਬੁਝਾਈ ॥੨॥

[੯੯੭] ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੪ (੬)

ਤ੍ਰਾਹਿ ਤ੍ਰਾਹਿ^੨, ਸਰਣਾਗਤੀ ਹਰਿ ਦਇਆ ਧਾਰਿ ਪ੍ਰਭ ਰਾਖੁ ॥ਸੰਤਸੰਗਤਿ ਮੇਲਾਪੁ ਕਰਿ, ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਪਤਿ ਸਾਖੁ^੩ ॥

[੧੦੧੮] ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫, ਅਸਟਪਦੀਆ (੪)

ਚਾਦਨਾ ਚਾਦਨੁ ਆਗਨਿ ਪ੍ਰਭ ਜੀਉ ਅੰਤਰਿ ਚਾਦਨਾ^੪ ॥੧॥ਆਰਾਧਨਾ ਅਰਾਧਨੁ ਨੀਕਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅਰਾਧਨਾ^੫ ॥੨॥ਤਿਆਗਨਾ ਤਿਆਗਨੁ ਨੀਕਾ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਲੋਭੁ ਤਿਆਗਨਾ^੬ ॥੩॥ਮਾਗਨਾ ਮਾਗਨੁ ਨੀਕਾ ਹਰਿ ਜਸੁ ਗੁਰ ਤੇ ਮਾਗਨਾ^੭ ॥੪॥ਜਾਗਨਾ ਜਾਗਨੁ ਨੀਕਾ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨ ਮਹਿ ਜਾਗਨਾ^੮ ॥੫॥ਲਾਗਨਾ ਲਾਗਨੁ ਨੀਕਾ ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਮਨੁ ਲਾਗਨਾ^੯ ॥੬॥ਇਹ ਬਿਧਿ ਤਿਸਹਿ ਪਰਾਪਤੇ ਜਾ ਕੈ ਮਸਤਕਿ ਭਾਗਨਾ^{੧੦} ॥੭॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਨੀਕਾ ਜੇ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਸਰਨਾਗਨਾ ॥੮॥

੧ ਉਪਾਯ, ਯਤਨ । ੨ ਰੱਖ ਲਓ ! ਰੱਖ ਲਓ । ੩ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ।

੪ ਚੰਦਮਾ, ਸੂਰਜ ਅਤੇ ਦੀਵੇ ਆਦਿਕ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੋਤੀ ਸੂਰੂਪ ਦਾ ਮਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਤੀ ਉੱਤਮ ਹੈ ।

੫ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਅਰਾਧਣ ਤੋਂ, ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਣ (ਧਿਆਉਣਾ) ਸ਼ੁਰੂ ਹੈ ।

੬ ਘਰ, ਧਨ, ਇਸਤਰੀ ਆਦਿਕ ਦੇ ਤਜਾਗ ਤੋਂ, ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਆਦਿਕ ਦਾ ਤਜਾਗ ਭਲਾ ਹੈ ।

੭ ਦਰ-ਦਰ ਮੰਗਣ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਮੰਗਣਾ ਉੱਤਮ ਹੈ ।

੮ ਰਾਸ, ਤਮਾਸ਼ੇ, ਨਾਚ ਆਦਿਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਗ ਕੇ ਮਨ ਵਿਕਾਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ, ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਗਾ ਕੇ ਰਾਤ ਜਾਗਣਾ ਔਛਾ ਹੈ ।

੯ ਪਰ ਧਨ ਪਰ-ਇਸਤਰੀ ਆਦਿਕ ਵਿੱਚ ਮਨ ਦੀ ਲਗਨ ਲਾਉਣ ਤੋਂ, ਗੁਰ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮਨ ਲਾਉਣਾ ਚੰਗਾ ਹੈ । ੧੦ ਅਤਿ ਉੱਤਮ ਭਾਗ ।

[੧੨੧੮] ਸਾਰਗ ਮਹਲਾ ੫ (੭੪)

ਠਾਕੁਰ, ਤੁਮ੍ਹ ਸਰਣਾਈ ਆਇਆ ॥

ਉਤਰਿ ਗਇਓ ਮੇਰੇ ਮਨ ਕਾ ਸੰਸਾਰ, ਜਬ ਤੇ ਦਰਸਨੁ ਪਾਇਆ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਅਨਬੋਲਤ ਮੇਰੀ ਬਿਰਥਾ ਜਾਨੀ ਅਪਨਾ ਨਾਮੁ ਜਪਾਇਆ ॥

ਦੁਖ ਨਾਠੇ ਸੁਖ ਸਹਜਿ ਸਮਾਏ, ਅਨਦ ਅਨਦ ਗੁਣ ਗਾਇਆ ॥੧॥

ਬਾਹ ਪਕਰਿ ਕਢਿ ਲੀਨੇ ਅਪੁਨੇ, ਗ੍ਰਿਹ ਅੰਧ ਕੂਪ ਤੇ ਮਾਇਆ ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰਿ ਬੰਧਨ ਕਾਟੇ, ਬਿਛੁਰਤ ਆਨਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥੨॥

[੧੩੮੮] ਸਵੈਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਬਾਕੁ, ਮਹਲਾ ੫

ਗੁਣ ਸਮੂਹ ਫਲ ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ, ਪੂਰਨ ਹੋਈ ਆਸ ਹਮਾਰੀ ॥

ਅਉਖਧ ਮੰਤ੍ਰ ਤੰਤ੍ਰ ਪਰ ਦੁਖ ਹਰ, ਸਰਬ ਰੋਗ ਖੰਡਣ ਗੁਣਕਾਰੀ ॥

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਮਦ ਮਤਸਰ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬਿਨਸਿ ਜਾਹਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਉਚਾਰੀ ॥

ਇਸਨਾਨ ਦਾਨ ਤਾਪਨ ਸੁਚਿ ਕਿਰਿਆ, ਚਰਣ ਕਮਲ ਹਿਰਦੈ ਪ੍ਰਭਧਾਰੀ ॥

ਸਾਜਨ ਮੀਤ ਸਖਾ ਹਰਿ ਬੰਧਪ, ਜੀਅ ਧਾਨੈ ਪ੍ਰਭ ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰੀ ॥

ਓਟ ਗਹੀ ਸੁਆਮੀ ਸਮਰਥਹ, ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਸਦਾ ਬਲਿਹਾਰੀ ॥੯॥

[੧੪੨੭] ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੯

ਜਉ ਸੁਖ ਕਉ ਚਾਹੈ ਸਦਾ, ਸਰਨਿ ਰਾਮ ਕੀ ਲੇਹ ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ, ਸੁਨਿ ਰੇ ਮਨਾ ! ਦੁਰਲਭ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹ ॥੨੭॥

[੪੩] ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ, ਅ: ੧

ਲਿਖੰ ਜੰਤ੍ਰ ਕੇਤੇ ਪੜੰ ਮੰਤ੍ਰ ਕੋਟੰ ॥ ਬਿਨਾ ਸਰਨ ਤਾ ਕੀ ਨਹੀ ਔਰ ਓਟੰ ॥੬੧॥

ਹਜ਼ਾਰੇ ਸ਼ਬਦ, ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਛੁਟਿਹੋ ਕਾਲ ਫਾਸ ਤੇ ਤਬ ਹੀ ਗਹੈ ਸਰਨਿ ਜਗਤਾਗਰੰ ॥ (੫)

ਸੋ ਨਰ ਕਾਲ ਫਾਸ ਤੇ ਬਾਚੈ ਜੋ ਹਰਿ ਸਰਣ ਸਿਧਾਏ ॥ (੮)

ਕੇਵਲ ਏਕ ਸਰਣ ਸੁਆਮੀ ਬਿਨ ਯੋ ਨਹਿ ਕਤਹਿ ਉਧਾਰੰ ॥ (੯)

ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਕੋਈ ਖਾਸ ਜੁਬਾਨ ਨਹੀਂ

[੧੧੬] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੩, ਅਸਟਪਦੀ (੧੨)

ਤੇਰੀਆ ਖਾਣੀ ਤੇਰੀਆ ਬਾਣੀ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਸਭ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਣੀ ॥

[੧੦੮੦] ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫, ਸੋਲਹੇ (੯)

ਜੋ ਪੇਖਾ ਸੋ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਸੁਆਮੀ ॥ ਜੋ ਸੁਨਣਾ ਸੋ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਬਾਨੀ ॥

੧ ਆਧਾਰ, ਆਸਰਾ। ੨ ਜੋ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਮੂਲ ਰੂਪ। ੩ ਬਚਾਓ, ਵੁਟਕਾਰਾ।

੪ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਥੇਲੀ (ਤਾਸ਼ਾ) ਨੂੰ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਥੇਲੀ ਮੰਨ ਕੇ, ਭਰਮ ਵਿੱਚ ਭੁੱਲ ਰਹੇ ਹਨ।

[੨੨] ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ

ਕਹੂੰ ਆਰਬੀ^੧ ਤੋਰਕੀ^੨ ਪਾਰਸੀ ਹੋ ॥ਕਹੂੰ ਪਹਲਵੀ^੩ ਪਸਤਵੀ^੪ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ^੫ ਹੋ ॥ਕਹੂੰ ਦੇਸ ਭਾਖਿਆ ਕਹੂੰ ਦੇਵ ਬਾਨੀ^੬ ॥

ਕਹੂੰ ਰਾਜ ਬਿਦਿਆ ਕਹੂੰ ਰਾਜਧਾਨੀ ॥੨੬॥੧੧੬॥

ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਅਰ ਭਾਖਾ ਅਰਬੀ। ਇਕ ਗੰਥਿੰਦ ਕੀ ਬੋਲੀ ਸਰਬੀ।

ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਰੱਖਯਾ

[੪੩] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੫ (੭੫)

ਜਿਸੁ ਤੂੰ ਰਖਹਿ ਹਥ ਦੇ, ਤਿਸੁ ਮਾਰਿ ਨ ਸਕੈ ਕੋਇ ॥

[੧੦੩] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫ (੩੧)

ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਰਾਖਾ ਸਭਨੀ ਬਾਈ, ਤਾ ਤਉ ਕੇਹਾ ਕਾਝਾ^੭ ਜੀਉ ? ॥੧॥

[੮੧੯] ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ (੭੯)

ਤਾਤੀ ਵਾਉ ਨ ਲਗਈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸਰਣਾਈ ॥...

ਰਾਖਿ ਲੀਏ ਤਿਨਿ ਰਖਨਹਾਰਿ ਸਭ ਬਿਆਧਿ ਮਿਟਾਈ ॥

[੯੬੧] ਮਹਲਾ ੫, ਵਾਰ ਰਾਮਕਲੀ ੨ (੮)

ਜਿਸ ਨੇ ਤੂੰ ਰਖਵਾਲਾ ਮਾਰੇ ਤਿਸੁ ਕਉਣੁ ? ॥

ਜਿਸ ਨੇ ਤੂੰ ਰਖਵਾਲਾ ਸਿਤਾ ਤਿਨੈ ਭੈਣੁ^੮ ॥

[੧੩੯੩] ਜਫ਼ਰਨਾਮਹ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਹਕੇ ਯਾਰ ਬਾਸਦ ਚਿ ਦੁਬਮਨ ਬੁਨਦ ॥

ਅਗਰ ਦੁਬਮਨੀ ਰਾ ਬਾਸਦ ਤਨ ਬੁਨਦ^੯ ॥੧੧੦॥

[੩੫] ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ

ਰੋਗਨ ਤੇ ਅਰ ਸੋਗਨ ਤੇ, ਜਲ ਜੋਗਨ^{੧੦} ਤੇ ਬਹੁ ਤਾਤ ਬਚਾਵੈ ॥

ਸਤ੍ਰ ਅਨੇਕ ਚਲਾਵਤ ਘਾਵ, ਤਉ ਤਨ ਏਕ ਨ ਲਾਗਨ ਪਾਵੈ ॥

੧ ਅਰਬੀ। ੨ ਤੋਰਕੀ।

੩ [ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੇ ਸੱਤ ਭੇਦ] ਫ਼ਾਰਸੀ ਦਾ ਭੇਦ। ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੇ ਸੱਤ ਭੇਦ ਹਨ: ਫ਼ਾਰਸੀ, ਪਹਿਲਵੀ, ਦਰੀ, ਹਰਦੀ, ਜਾਬਲੀ, ਸਬਨਰੀ, ਸਗਦੀ।

੪ ਪਸਤੋ, ਅਫ਼ਗਾਨਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ। ੫ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਇਕ ਭੇਦ, ਗਾਥਾ।

੬ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਲਪੀ ਹੋਈ ਦੇਵ ਬਾਣੀ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ।

੭ ਫ਼ਿਕਰ, ਚਿੰਤਾ। ੮ ਕੁਮਣ, ਆਵਾਗਵਨ, ਭਵਨ, ਲੋਕ।

੯ ਜੇ ਮਿੱਤ੍ਰ (ਕਰਤਾਰ) ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੈਰੀ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਸੋ ਬਣ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਕਰੇ ਨਾ ਕਰੇ। ੧੦ ਜਲ ਜੋਤੀਆਂ, ਜਲ-ਜਾਗਨ (ਬਿਜਲੀ)।

ਰਾਖਤ ਹੈ ਅਪਨੋ ਕਰ ਦੈ ਕਰ, ਪਾਪ ਸਬੁਹ ਨ ਭੋਟਨ ਪਾਵੈ ॥
 ਔਰ ਕੀ ਬਾਤ ਕਹਾ ਕਹਿ ਤੋ ਸੋ ਸੁ ਪੇਟ ਹੀ ਕੇ ਪਟ ਬੀਚ ਬਚਾਵੈ ॥੬॥੨੪੮॥

[੭੨] ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ, ਅਧਯਾਯ ੧੩

ਜਿਸ ਨੋ ਸਾਜਨ^੧ ਰਾਖਸੀ ਦੁਸਮਨ ਕਵਨ ਬਿਚਾਰ ? ॥
 ਫੈ ਨ ਸਕੈ ਤਿਹ ਛਾਹਿ ਕੋ ਨਿਹਫਲ ਜਾਇ ਗਵਾਰ ॥੨੪॥

ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਨਿੰਦਣਾ ਭੁੱਲ ਹੈ

ਜੋ ਆਪਣੀ ਅਲਪਗਤਤਾ ਕਾਰਣ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ ਥਾਪਦੇ
 ਹਨ, ਉਹ ਅਗਿਆਨੀ ਮਨਮੁਖ ਹਨ ।

[੬੧੧] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫ (੯)

ਨਿੰਦਉ ਨਾਹੀ ਕਾਹੂ ਬਾਤੈ, ਏਹੁ ਖਸਮ ਕਾ ਕੀਆ ॥

[੧੪੧੨] ਮਹਲਾ ੧, ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ

ਪੂਰੇ ਕਾ ਕੀਆ ਸਭ ਕਿਛੁ ਪੂਰਾ, ਘਟਿ ਵਧਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ॥
 ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਐਸਾ ਜਾਣੈ, ਪੂਰੇ ਮਾਂਹਿ ਸਮਾਹੀ ॥੩੩॥

ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਬੇਅੰਤ ਅਤੇ ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਹੈ

[੫] ਜਪੁ (੨੨)

ਪਾਤਾਲਾ ਪਾਤਾਲ, ਲਖ ਆਗਾਸਾ ਆਗਾਸ^੧ ॥...

ਲੇਖਾ ਹੋਇ ਤ ਲਿਖੀਐ, ਲੇਖੇ ਹੋਇ ਵਿਣਾਸੁ ॥

[੫] ਜਪੁ (੨੪)

ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਪੈ ਕੀਤਾ ਆਕਾਰੁ ॥ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਪੈ ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥

[੭] ਜਪੁ (੩੫)

ਕੇਤੇ ਪਵਣ ਪਾਣੀ ਵੈਸੰਤਰ, ਕੇਤੇ ਕਾਨ ਮਹੇਸ ॥

ਕੇਤੇ ਬਰਮੇ ਘਾੜਤਿ ਘੜੀਅਹਿ, ਰੂਪ ਰੰਗ ਕੇ ਵੇਸ ॥

ਕੇਤੀਆ ਕਰਮ ਭੂਮੀ, ਮੇਰ ਕੇਤੇ, ਕੇਤੇ ਧੂ^੨ ਉਪਦੇਸ^੩ ॥

ਕੇਤੇ ਇੰਦ ਚੰਦ, ਸੂਰ ਕੇਤੇ, ਕੇਤੇ ਮੰਡਲ ਦੇਸ ॥

ਕੇਤੇ ਸਿਧ ਬੁਧ, ਨਾਥ ਕੇਤੇ, ਕੇਤੇ ਦੇਵੀ ਵੇਸ ॥

੧ ਵਾਹਗੁਰੂ ।

੨ ਚੌਦਾ ਲੋਕ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਕਿੰਤੂ ਲੱਖਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾਂਡ ਹਨ । [ਚੌਦਾ ਲੋਕ] ਤੁਰ, ਤਵਰ, ਸੂਰ, ਮਹਰ,
 ਜਨ, ਤਪ, ਸਤ, ਅਤਲ, ਵਿਤਲ, ਸੁਤਲ, ਗਸਾਤਲ, ਤਲਾਤਲ, ਮਹਾਤਲ, ਪਾਤਾਲ ।

੩ ਕੇਵਲ ਉੱਤਰੀ ਅਤੇ ਦੱਖਣੀ ਹੀ ਧੂ ਵ ਨਹੀਂ, ਕਿੰਤੂ ਅਨੰਤ ਹੈਨ ।

੪ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਦੇਸ਼ ।

ਕੇਤੇ ਦੇਵ ਦਾਨਵ, ਮੁਨਿ ਕੇਤੇ, ਕੇਤੇ ਰਤਨ ਸਮੁੰਦ ॥
 ਕੇਤੀਆ ਖਾਣੀ, ਕੇਤੀਆ ਬਾਣੀ, ਕੇਤੇ ਪਾਤ^੧ ਨਰਿੰਦ ॥
 ਕੇਤੀਆ ਸੁਰਤੀ, ਸੇਵਕ ਕੇਤੇ, ਨਾਨਕ ਅੰਤੁ ਨ ਅੰਤੁ ॥

[੧੦੫੬] ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੩ (੧੩)

ਮੇਰੈ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸਾਚੈ ਇਕੁ ਖੇਲੁ ਰਚਾਇਆ ॥
 ਕੋਇ ਨ ਕਿਸ ਹੀ ਜੇਹਾ ਉਪਾਇਆ ॥

ਕਬਿੱਤ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ
 ਰਚਨਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਚਿਤ੍ਰ ਬਿਸਮ ਬਚਿਤ੍ਰਪਨ,
 ਕਾਹੂ ਸੋ ਨ ਕੋਊ ਕੀਨੋ, ਏਕ ਹੀ ਅਨੇਕ ਹੈ। (੩੪੨)

ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਉਪਕਾਰ

[੧੬੭] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੪ (੫੦)

ਸਭੁ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਮੁਖੁ ਨਭੁ ਦੀਆ, ਵਰਤਣ ਕਉ ਪਾਣੀ ॥
 ਅੰਨੁ ਖਾਣਾ ਕਪੜੁ ਪੈਨਣੁ ਦੀਆ, ਰਸ ਅਨਿ ਭੋਗਾਣੀ ॥
 ਜਿਨਿ ਦੀਏ ਸੁ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਈ, ਪਸੁ ਹਉ ਕਰਿ ਜਾਣੀ ॥੩॥

[੨੬੬] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ, ਮਹਲਾ ੫ (੪)

ਰਮਈਆ ਕੇ ਗੁਨ^੧ ਚੇਤਿ ਪਰਾਨੀ ॥ ਕਵਨ ਮੂਲ ਤੇ ਕਵਨ ਦ੍ਰਿਸਟਾਨੀ ॥
 ਜਿਨਿ ਤੂੰ ਸਾਜਿ ਸਵਾਰਿ ਸੀਗਾਰਿਆ ॥
 ਗਰਭ ਅਗਨਿ ਮਹਿ ਜਿਨਹਿ ਉਬਾਰਿਆ ॥
 ਬਾਰ ਬਿਵਸਥਾ^੨ ਤੁਝਹਿ ਪਿਆਰੈ ਦੂਧ ॥ ਭਰਿ ਸੋਬਨ ਭੋਜਨ ਸੁਖ ਸੂਧ ॥
 ਬਿਰਧਿ ਭਇਆ ਉਪਰਿ ਸਾਕ ਸੈਨ ॥ ਮੁਖਿ ਅਪਿਆਉ ਬੈਠ ਕਉ ਦੇਨ^੩ ॥...
 ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਧਰ ਉਪਰਿ ਸੁਖਿ ਬਸਹਿ ॥
 ਸੁਤ ਭ੍ਰਾਤ ਮੀਤ ਬਨਿਤਾ ਸੰਗਿ ਹਸਹਿ ॥
 ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਪੀਵਹਿ ਸੀਤਲ ਜਲਾ ॥ ਸੁਖਦਾਈ ਪਵਨੁ ਪਾਵਕੁ ਅਮੁਲਾ ॥
 ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਭੋਗਹਿ ਸਭਿ ਰਸਾ ॥ ਸਗਲ ਸਮਗ੍ਰੀ ਸੰਗਿ ਸਾਥਿ ਬਸਾ ॥

[੨੬੯] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ ੫ (੬)

ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਛਤੀਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖਾਹਿ^੪ ॥ ਤਿਸੁ ਠਾਕੁਰ ਕਉ ਰਖੁ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥

੧ ਪਾਤਕ, ਰਾਜਕ, ਰਯਾਸਤ ਭਾਵ ਅਨੰਤ ਰਾਜ ਅਤੇ ਅਨੰਤ ਰਾਜੇ। ਪਾਤ ਨਾਮ ਤਖਤ (ਰਾਜ ਸਿੰਘਾਸਨ) ਦਾ ਭੀ ਹੈ। ੨ ਉਪਕਾਰ। ੩ ਬਾਲਕ ਅਵਸਥਾ।

੪ ਬੈਠੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਨਰਮ ਗਿਲਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ।

੫ [ਛਤੀ ਭੋਜਨ] ਕਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਭੋਜਨਾਂ ਦੇ ਖਾਸ ੩੬ ਨਾਮ ਗਿਣੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਲਪਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ ਜੇ ਇਕ ਰਸ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਰਸਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਛੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਛਤੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਜਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਭੀ ਇਹੀ ਖ਼ਤਾਲ ਹੈ। ਯਥਾ—‘ਖਟੁ ਰਸ ਮਿਠ ਰਸ ਮੇਲਿ ਕੈ ਛਤੀਹ ਭੋਜਨ ਹੋਨਿ ਹੋਈ।’ (ਵਾਰ ੧੭, ਪੰ: ੮)

ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸੁਗੰਧਤ ਤਨਿ ਲਾਵਹਿ ॥
 ਤਿਸ ਕਉ ਸਿਮਰਤ ਪਰਮ ਗਤਿ ਪਾਵਹਿ ॥
 ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਬਸਹਿ ਸੁਖ ਮੰਦਰਿ ॥ ਤਿਸਹਿ ਧਿਆਇ ਸਦਾ ਮਨ ਅੰਦਰਿ ॥...
 ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਪਾਟ ਪਟੰਬਰ ਹਢਾਵਹਿ ॥
 ਤਿਸਹਿ ਤਿਆਗਿ, ਕਤ ਅਵਰ ਲੁਭਾਵਹਿ ? ॥
 ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸੁਖਿ ਸੇਜ ਸੋਈਜੈ ॥
 ਮਨ, ਆਠ ਪਹਰ ਤਾ ਕਾ ਜਸੁ ਗਾਵੀਜੈ ॥
 ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਤੁਝੁ ਸਭੁ ਕੋਉ ਮਾਨੈ ॥ ਮੁਖਿ ਤਾ ਕੇ ਜਸੁ ਰਸਨ ਬਖਾਨੈ ॥
 ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਤੇਰੇ ਰਹਤਾ ਧਰਮੁ ॥ ਮਨ ਸਦਾ ਧਿਆਇ ਕੇਵਲ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ॥...
 ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਆਰੋਗ ਕੰਚਨ ਦੇਹੀ ॥ ਲਿਵ ਲਾਵਹੁ ਤਿਸੁ ਰਾਮ ਸਨੇਹੀ ॥
 ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਤੇਰਾ ਚਿਲਾ ਰਹਤ ॥
 ਮਨ, ਸੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਸੁ ਕਹਤ ॥
 ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਤੇਰੇ ਸਗਲ ਛਿਦ੍ਰ ਢਾਕੇ ॥
 ਮਨ, ਸਰਨੀ ਪਰੁ ਠਾਕੁਰ ਪ੍ਰਭ ਤਾ ਕੈ ॥
 ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਤੁਝੁ ਕੋ ਨ ਪਹੁੰਚੈ ॥ ਮਨ, ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸਿਮਰਹੁ ਪ੍ਰਭ ਉਚੈ ॥
 ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਪਾਈ ਦੂਲਭ ਦੇਹ ॥ ਨਾਨਕ ਤਾ ਕੀ ਭਗਤਿ ਕਰੇਹ ॥੩॥
 ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਅਸੁ ਹਸਤਿ ਅਸਵਾਰੀ ॥
 ਮਨ, ਤਿਸੁ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਕਬਹੂ ਨ ਬਿਸਾਰੀ ॥

[੭੦੬] ਮਹਲਾ ੫, ਵਾਰ ਜੈਤਸਰੀ (੩)

ਹਤਿ ਰੰਗ ਮਾਟਹਿ ਜਿਸੁ ਸੰਗਿ, ਤੈ ਸਿਉ ਲਾਈਐ ਨੇਹੁ ॥
 ਸੋ ਸਹੁ ਬਿੰਦ ਨ ਵਿਸਰਉ, ਨਾਨਕ, ਜਿਨਿ ਸੁੰਦਰ ਰਚਿਆ ਦੇਹੁ ॥੨॥

[੯੧੩] ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅਸਟਪਦੀ (੨)

ਇਸੁ ਪਾਨੀ ਤੇ ਜਿਨਿ ਤੂ ਘਰਿਆ ॥ ਮਾਟੀ ਕਾ ਲੇ ਦੇਹੁਰਾ ਕਰਿਆ ॥
 ਉਕਤਿ ਜੋਤਿ ਲੈ ਸੁਰਤਿ ਪਰੀਖਿਆ ॥ ਮਾਭ ਗਰਤ ਮਹਿ ਜਿਨਿ ਤੂ ਰਾਖਿਆ ॥੧॥
 ਰਾਖਨਹਾਰੁ ਸਮੁਾਰਿ ਜਨਾ ॥ ਸਗਲੇ ਛੋਡਿ ਬੀਚਾਰ, ਮਨਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਜਿਨਿ ਦੀਏ ਤੁਧੁ ਬਾਪ ਮਹਤਾਰੀ ॥ ਜਿਨਿ ਦੀਏ ਭ੍ਰਾਤ ਪੁਤ ਹਾਰੀ ॥
 ਜਿਨਿ ਦੀਏ ਤੁਧੁ ਬਨਿਤਾ ਅਰੁ ਮੀਤਾ ॥ ਤਿਸੁ ਠਾਕੁਰ ਕਉ ਰਖਿ ਲੇਹੁ ਚੀਤਾ ॥੨॥
 ਜਿਨਿ ਦੀਆ ਤੁਧੁ ਪਵਨੁ ਅਮੋਲਾ ॥ ਜਿਨਿ ਦੀਆ ਤੁਧੁ ਨੀਰੁ ਨਿਰਮੋਲਾ ॥
 ਜਿਨਿ ਦੀਆ ਤੁਧੁ ਪਾਵਹੁ ਬਲਨਾ ॥ ਤਿਸੁ ਠਾਕੁਰ ਕੀ ਰਹੁ, ਮਨ, ਸਰਨਾ ॥੩॥

ਛਤੀਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਿਨਿ ਭੋਜਨ ਦੀਏ ॥ ਅੰਤਰਿ ਥਾਨ ਠਹਰਾਵਨ ਕਉ ਕੀਏ ॥
 ਬਸੁਧਾ ਦੀਓ ਬਰਤਨਿ ਬਲਨਾ^੧ ॥ ਤਿਸੁ ਠਾਕੁਰ ਕੇ ਚਿਤਿ ਰਖੁ ਚਰਨਾ ॥੪॥
 ਪੇਖਨ ਕਉ ਨੇਤ੍ਰ, ਸੁਨਨ ਕਉ ਕਰਨਾ ॥ ਹਸਤ ਕਮਾਵਨ, ਬਾਸਨ^੨ ਰਸਨਾ ॥
 ਚਰਨ ਚਲਨ ਕਉ, ਸਿਰੁ ਕੀਨੋ ਮੇਰਾ^੩ ॥
 ਮਨ, ਤਿਸੁ ਠਾਕੁਰ ਕੇ ਪੂਜਹੁ ਪੈਰਾ ॥੫॥
 ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਜਿਨਿ ਤੂ ਕਰਿਆ ॥
 ਸਗਲ ਜੇਨਿ ਮਹਿ ਤੂ ਸਿਰਿ ਧਰਿਆ ॥...

ਕਰਤਾਰ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ

[੧੦੬] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫ (੪੨)

ਪ੍ਰਭ ਮਿਲਣੈ ਕੀ ਏਹ ਨੀਸਾਣੀ ॥ ਮਨਿ ਇਕੋ ਸਚਾ, ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੀ ॥
 ਸਹਜਿ ਸੰਤੋਖਿ ਸਦਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾਸੇ ਅਨਦੁ ਖਸਮ ਕੈ ਭਾਣੈ ਜੀਉ ॥੩॥

[੨੧੫] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੬੧)

ਪਾਇਆ ਲਾਲੁ ਰਤਨੁ ਮਨਿ ਪਾਇਆ ॥
 ਤਨੁ ਸੀਤਲੁ ਮਨੁ ਸੀਤਲੁ ਬੀਆ, ਸਤਗੁਰੁ ਸਬਦਿ ਸਮਾਇਆ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਲਾਬੀ ਭੂਖ ਤ੍ਰਿਸਨ ਸਤ ਲਾਬੀ, ਚਿੰਤਾ ਸਗਲ ਬਿਸਾਰੀ ॥
 ਕਰੁ ਮਸਤਕਿ ਗੁਰਿ ਪੂਰੇ ਧਰਿਓ, ਮਨੁ ਜੀਤੇ ਜਗੁ ਸਾਰੀ ॥੧॥
 ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਅਘਾਇ ਰਹੇ ਰਿਦ ਅੰਤਰਿ, ਭੋਲਨ ਤੇ ਅਥ ਚੂਕੇ ॥
 ਅਖੁਟੁ ਖਜਾਨਾ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦੀਆ, ਤੋਟਿ ਨਹੀ ਰੇ ਮੁਕੇ ॥੨॥

[੭੧੬] ਟੋਡੀ ਮਹਲਾ ੫ (੨੪)

ਸੰਤ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਮੇਰੇ ਪੂਰ^੧ ਮਨੋਰਥ, ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਭੇਟੇ ਗੁਣਤਾਸ ॥
 ਸਾਂਤਿ ਸਹਜ ਸੂਖ ਮਨਿ ਉਪਜਿਓ, ਕੋਟਿ ਸੂਰ ਨਾਨਕ ਪਰਗਾਸ ॥੨॥

[੮੪੬] ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫, ਛੰਤ (੨)

ਸੂਰਜ ਕਿਰਣਿ ਮਿਲੇ ਜਲ ਕਾ ਜਲੁ ਹੁਆ ਰਾਮ ॥
 ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਰਲੀ ਸੰਪੂਰਨੁ ਬੀਆ ਰਾਮ ॥
 ਬ੍ਰਹਮੁ ਦੀਸੈ ਬ੍ਰਹਮੁ ਸੁਣੀਐ, ਏਕੁ ਏਕੁ ਵਖਾਣੀਐ ॥
 ਆਤਮ ਪਸਾਰਾ ਕਰਣਹਾਰਾ ਪ੍ਰਭ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਜਾਣੀਐ ॥

੧ ਵਿਲਯਨ, ਜੀਵਨ ਵਿਤਾਉਣ ਲਈ । ੨ ਵਾਸਨਾ ਲੈਣ ਨੂੰ ਨੱਕ ।

੩ ਦਿਮਾਗ ਸਤ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਰਹਿਆ । ੪ ਪੂਰਣ ।

[੧੩੮੨] ਸਲੋਕ—ਫਰੀਦ

ਆਪੁ ਸਵਾਰਹਿ ਮੈ ਮਿਲਹਿ, ਮੈ ਮਿਲਿਆ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥
ਫਰੀਦਾ, ਜੇ ਤੂ ਮੇਰਾ ਹੋਇ ਰਹਹਿ, ਸਭੁ ਜਗੁ ਤੇਰਾ ਹੋਇ ॥੬੫॥

ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਬਣ ਵਿੱਚ ਟੋਲਣਾ ਅਗਿਆਨ ਹੈ

[੧੦੨] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫ (੨੬)

ਸਭ ਕਿਛੁ ਘਰ ਮਹਿ ਬਾਹਰਿ ਨਾਹੀ ॥ ਬਾਹਰਿ ਟੋਲੈ ਸੋ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਹੀ ॥
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਜਿਨੀ ਅੰਤਰਿ ਪਾਇਆ, ਸੋ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਸੁਹੇਲਾ ਜੀਉ ॥੧॥

[੧੨੪] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੩, ਅਸਟਪਦੀ (੨੫)

ਸਰੀਰਹੁ ਭਾਲਣਿ ਕੋ ਬਾਹਰਿ ਜਾਏ ॥
ਨਾਮੁ ਨ ਲਹੈ ਬਹੁਤੁ ਵੇਗਾਰਿ ਦੁਖੁ ਪਾਏ^੧ ॥
ਮਨਮੁਖ ਅੰਧੇ ਸੂਝੈ ਨਾਹੀ ਫਿਰਿ ਘਿਰਿ ਆਇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਖੁ^੨ ਪਾਵਣਿਆ ॥੩॥

[੪੨੦] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀ (੧੭)

ਕਿਆ ਜੰਗਲੁ ਢੂਢੀ ਜਾਇ ? ਮੈ ਘਰਿ ਬਨੁ ਹਰੀਆਵਲਾ^੩ ॥
ਸਚਿ ਟਿਕੈ ਘਰਿ ਆਇ ਸਬਦਿ ਉਤਾਵਲਾ ॥੧॥
ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਜੋਇ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣੀਐ ॥
ਗੁਰ ਕੀ ਬਾਰ ਬਮਾਇ ਮਹਲੁ ਪਛਾਣੀਐ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

[੬੮੪] ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੯ (੧)

ਕਾਹੇ ਰੇ, ਬਨ ਖੋਜਨ ਜਾਈ ? ॥
ਸਰਬ ਨਿਵਾਸੀ ਸਦਾ ਅਲੇਪਾ ਤੋਹੀ ਸੰਗਿ ਸਮਾਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਪੁਹਪ ਮਧਿ ਜਿਉ ਬਾਸੁ ਬਸਤੁ ਹੈ, ਮੁਕਰ ਮਾਹਿ ਜੈਸੇ ਛਾਈ^੪ ॥
ਤੈਸੇ ਹੀ ਹਰਿ ਬਸੇ ਨਿਰੰਤਰਿ ਘਟ ਹੀ ਖੋਜਹੁ, ਭਾਈ ॥੧॥
ਬਾਹਰਿ ਭੀਤਰਿ ਏਕੋ ਜਾਨਹੁ ਇਹੁ ਗੁਰ ਗਿਆਨੁ ਬਤਾਈ ॥
ਜਨ ਨਾਨਕ ਬਿਨੁ ਆਪਾ ਚੀਨੈ ਮਿਟੈ ਨ ਭ੍ਰਮ ਕੀ ਕਾਈ^੫ ॥੨॥

[੧੦੦੨] ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ (੧੨)

ਬਾਹਰਿ ਢੂਢਨ ਤੇ ਛੁਟਿ ਪਰੇ, ਗੁਰਿ ਘਰ ਹੀ ਮਾਹਿ ਦਿਖਾਇਆ ਥਾ ॥
ਅਨਭਉ ਅਚਰਜਰੂਪੁ ਪ੍ਰਭ ਪੋਖਿਆ, ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਛੋਡਿ ਨ ਕਤਹੁ ਜਾਇਆ ਥਾ ॥੧॥

੧ ਅਗਿਆਨੀ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਬੇਗਾਰ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਮੇਰਾ ਦੁੱਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ।

੨ ਵਸਤੂ, ਵਾਹਗੁਰੂ ਦਾ ਗਿਆਨ, ਸੂਰੂਪ ਦੀ ਪਰਾਪਤੀ ।

੩ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਘਰ ਹੀ ਹਰਿਆਵਲਾ ਬਣ ਹੈ । ੪ ਸੀਥੇ ਵਿੱਚ ਜੈਸੇ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ।

੫ ਜਿਵੇਂ ਬਾਈ ਨਾਲ ਵਰਿਆ ਜਲ, ਭਾਨ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਤਿਵੇਂ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਭ੍ਰਮ ਦੀ ਬਾਈ ਹਟਾਏ ਬਿਨਾਂ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦਾ ਸਾਖਸਾਤਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ।

[੧੩੭੮] ਸਲੋਕ—ਫਰੀਦ

ਫਰੀਦਾ ! ਜੰਗਲੁ ਜੰਗਲੁ ਕਿਆ ਭਵਹਿ ? ਵਣਿ ਕੰਡਾ ਮੋੜੇਹਿ^੧ ॥ਵਸੀ ਰਬੁ ਹਿਆਲੀਐ^੨ ਜੰਗਲੁ ਕਿਆ ਦੂਢੇਹਿ ? ॥੧੯॥

ਚਿੰਦਗੀ ਨਾਮਹ

ੳ) ਬਾਹ ਬਾ ਤੋ ਹਮ-ਨਬੀਨੋਂ ਹਮ-ਜੁਬਾਨ।

ਤੂ ਬਸੂਏ ਹਰ ਕਸੋ ਨਾਕਿਸ ਦਵਾਂ ॥੭੫॥

ਅ) ਚੂੰ ਜਿ ਬਾਹ-ਰਗ ਹਸਤ ਬਾਹ ਨਜ਼ਦੀਕ ਤਰ।

ਚੂੰ ਬ-ਸਹਿਰਾ ਮੇ-ਰਵੀ ? ਐ ਬੇ-ਮਬਰ ॥੩੯੩॥

ੲ) ਓ ਦਰੁਨੇ ਦਿਲ ਤੂ ਬੇਰੁ ਮੇ-ਰਵੀ।

ਓ ਬਖਾਨਹ ਤੂ, ਬ-ਜੇਹੁ ਮੇ-ਰਵੀ ? ॥੪੦੨॥

ਸ) ਓ-ਸਤ ਅਜ ਹਰ ਮੂਏ ਤੋ ਚੂੰ ਆਸਕਾਰ।

ਤੂ ਬੁਜਾ ਬੇਰੁ ਰਵੀ ਬਹਿਰੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ॥੪੦੩॥

ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਭੁੱਲਣਾ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ

[੧੩੫] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫, ਬਾਹਰਮਾਹਾ (੯)

ਪਰਮੇਸਰ ਤੇ ਭੁਲਿਆਂ ਵਿਆਪਨਿ ਸਭੇ ਰੋਗ ॥

[੩੮੩] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ (੪੯)

ਤੂੰ ਵਿਸਰਹਿ ਤਾਂ ਸਭੁ ਕੈ ਲਾਗੂ^੧, ਚੀਤਿ ਆਵਹਿ ਤਾਂ ਸੇਵਾ ॥

ਕਰਤਾਰ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਨੇੜੇ ਹੈ

[੫੩੦] ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੨)

ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਨੇਰੈ ਹੂ ਤੇ ਨੇਰੈ ॥

[੫੪੭] ਬਿਹਾਗੜਾ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੫ (੮)

ਸੁਨਤ ਪੇਖਤ ਸੰਗਿ ਸਭ ਕੈ ਪ੍ਰਭੁ ਨੇਰਹੂ ਤੇ ਨੇਰੈ ॥

੧ ਜੰਗਲ ਦੇ ਕੰਡੇ ਦਰੜਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਬਣ ਦੇ ਕੰਡੇ ਕਪੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਚੁਤ ਕੇ ਜੋ ਤੁਰਨੋਂ ਅਟਕਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਮਾਨੋ ਬਣਬਾਸ ਜਾਣੇ ਹੋਕ ਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਮੁੜਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

੨ ਰਿਦੇ ਅਸਥਾਨ ਵਿੱਚ।

ੳ) ਤੇਰਾ ਮਾਨਿਥ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਬੈਠਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਕੱਲਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਨਾਲਾਯਕੀ (ਭੁੱਲ) ਕਰ ਕੇ ਐਧਰ ਉਧਰ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।

ਅ) ਹੇ ਅਗਯਾਨੀ ! ਜਦ ਕਿ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਾਹਰਗ (ਪ੍ਰਾਣ ਨਾੜੀ) ਤੋਂ ਭੀ ਨੇੜੇ ਹੈ, ਵੇਰ ਤੂੰ ਬਣਾ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਭੱਜਦਾ ਹੈ ?

ੲ) ਉਹ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ ਅਤੇ ਤੂੰ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ? (ਜਦ ਕਿ) ਉਹ ਤੇਰੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਤੂੰ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਕੜੇ ਨੰਠਦਾ ਹੈ ?

ਸ) ਜਦ ਕਿ ਉਹ ਤੇਰੇ ਹੋਮ-ਹੋਮ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਬਾਹਰ ਲੱਭਣ ਲਈ ਕਿਧਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?

੩ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਪਿੱਛਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਵੈਰੀ।

[੬੧੨] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫ (੧੩)

ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਸਰਬ ਘਟਾ ਭਰਪੂਰੀ ਰੇ ॥

ਪੇਖਤ ਸੁਨਤ ਸਦਾ ਹੈ ਸੰਗੇ, ਮੈ ਮੁਰਖ ਜਾਨਿਆ ਦੁਰੀ ਰੇ ॥੨॥

[੧੧੩੯] ਭੈਰਉ ਮਹਲਾ ੫ (੧੬)

ਨਿਕਟਿ ਬੁਝੈ^੧, ਸੋ ਬੁਰਾ ਕਿਉ ਕਰੈ?...
ਨਿਕਟਿ ਨ ਦੇਖੈ ਪਰ ਗ੍ਰਿਹਿ ਜਾਇ ॥ ਦਰਬੁ ਹਿਰੈ ਮਿਥਿਆ ਕਰਿ^੨ ਖਾਇ ॥...

ਨਿਕਟਿ ਨ ਜਾਨੈ ਬੋਲੈ ਬੁਝੁ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਮੁਠਾ ਹੈ ਮੂਝੁ ॥

ਜਾਪੁ, ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦ (੧੫੦)

ਕਿ ਜਾਹਰ ਜਹੂਰ ਹੈ ॥ ਕਿ ਹਾਜ਼ਰ ਹਜ਼ੂਰ ਹੈ ॥

ਕਰਤਾਰ ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਹੈ

[੧੫] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧ (੩)

ਜਿਥੈ ਨੀਚ ਸਮਾਲੀਅਨਿ, ਤਿਥੈ ਨਦਰਿ ਤੇਰੀ ਬਖਸੀਸ ॥੪॥

[੧੩੭] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫, ਦਿਨ ਰੈਣਿ

ਦੀਨਾਨਾਥ ਦੈਆਲ ਦੇਵ, ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਣਹਾਰੁ ॥

[੨੧੬] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੬੬)

ਭਏ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸੁਆਮੀ ਮੇਰੇ ਜੀਉ ॥ ਪਤਿਤ ਪਵਿਤ ਲਗਿ ਗੁਰ ਕੇ ਪੈਰੇ ਜੀਉ ॥

ਭ੍ਰਮੁ^੧ ਭਉ^੨ ਕਾਟਿ ਕੀਏ ਨਿਰਵੈਰੇ ਜੀਉ ॥ ਗੁਰਮਨ ਕੀ ਆਸ ਪੁਰਾਈ ਜੀਉ ॥੪॥

[੨੦੯] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੩੭)

ਕੋਟਿ ਪਤਿਤ ਉਧਾਰੇ ਖਿਨ ਮਹਿ, ਕਰਤੇ^੩ ਭਾਰ ਨ ਲਾਗੈ ਰੇ ॥

ਦੀਨ ਦਰਦ ਦੁਖ ਭੰਜਨ ਸੁਆਮੀ, ਜਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਿਸਹਿ ਨਿਵਾਜੈ ਰੇ ॥੨॥

[੨੪੯] ਗਉੜੀ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੫

ਪਤਿਤ ਅਸੰਖ ਪੁਨੀਤ ਕਰਿ, ਪੁਨਹੁ ਪੁਨਹੁ ਬਲਿਹਾਰ ॥

ਨਾਨਕ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਪਾਵਕੋ, ਤਿਨ^੪ ਕਿਲਬਿਖ ਦਾਹਨਹਾਰ ॥੧॥

[੩੦੦] ਗਉੜੀ ਥਿਤੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੬)

ਅਕਥ ਕਥਾ ਨਹ ਬੁਝੀਐ, ਸਿਮਰਹੁ ਹਰਿ ਕੇ ਚਰਨ ॥

ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਨ ਅਨਾਥ ਨਾਥ, ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਸਰਨ ॥

੧ ਜੋ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਨੇਤੇ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ।

੨ ਠੱਗੀ ਥਰ ਕੇ, ਭੁਠੀ ਥੜੋਤ ਥਰ ਕੇ ।

੩ ਉਚ, ਨੀਚ, ਜਾਤਿ ਭ੍ਰਮ ।

੪ ਲੋਕ ਬੁਲ ਲਾਜ ਦਾ ਭਯ ।

੫ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਦੇ ।

੬ ਕ੍ਰਿਣ ।

[੪੯੮] ਗੁਜਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੦)

ਪਤਿਤ ਪਵਿਤ੍ਰ ਲੀਏ ਕਰਿ ਅਪੁਨੇ ਸਗਲ ਕਰਤ ਨਮਸਕਾਰੇ ॥
ਬਰਨੁ ਜਾਤਿ ਕੋਊ ਪੂਛੈ ਨਾਹੀ, ਬਾਛਹਿ ਚਰਨ ਰਵਾਰੇ ॥੨॥

[੫੩੯] ਬਿਹਾਗੜਾ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੪ (੩)

ਪਤਿਤ ਪਵਿਤ੍ਰ ਗੁਰਿ ਹਰਿ ਕੀਏ, ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੁੜੀਏ !
ਚਹੁ ਭੁੰਡੀ ਚਹੁ ਜੁਗਿ ਜਾਤੇ ਰਾਮ ॥

[੬੭੪] ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੬)

ਅਬ ਹਰਿ ਰਾਖਨਹਾਰੁ ਚਿਤਾਰਿਆ ॥
ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤ ਕੀਏ ਖਿਨ ਭੀਤਰਿ ਸਗਲਾ ਰੋਗੁ^੧ ਬਿਦਾਰਿਆ ॥

[੭੦੯] ਵਾਰ ਜੈਤਸਰੀ, ਮਹਲਾ ੫ (੧੬)

ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤ ਗੋਬਿੰਦਹ, ਸਰਬ ਦੇਖ ਨਿਵਾਰਣਹ ॥
ਸਰਣਿ ਸੂਰ ਭਗਵਾਨਹ, ਸਪੰਤਿ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰੇ ॥੧॥

[੮੫੮] ਬਿਲਾਵਲੁ, ਰਵਿਦਾਸ (੨)

ਬ੍ਰਹਮਨ ਬੈਸ ਸੁਦ ਅਰੁ ਖੜੀ, ਭੋਮ ਚੰਡਾਰ ਮਲੇਛ ਮਨ^੨ ਸੋਇ ॥
ਹੋਇ ਪੁਨੀਤ ਭਗਵੰਤ ਭਜਨ ਤੇ, ਆਪੁ ਤਾਰਿ ਤਾਰੇ ਕੁਲ ਦੋਇ^੩ ॥੧॥

[੧੧੦੬] ਮਾਰੂ, ਰਵਿਦਾਸ (੧)

ਐਸੀ, ਲਾਲ ! ਕੁਝ ਬਿਨੁ ਕਉਨੁ ਕਰੈ ? ॥
ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਰੁ ਗੁਸਈਆ ਮੇਰਾ, ਮਾਥੇ ਛਤ੍ਰੁ ਧਰੈ^੪ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਜਾ ਕੀ ਛੋਤਿ^੫ ਜਗਤ ਕਉ ਲਾਗੈ, ਤਾ ਪਰ ਕੁਹੀ ਦਰੈ ॥
ਨੀਚਹ ਉਚ ਕਰੈ ਮੇਰਾ ਗੋਬਿੰਦੁ, ਕਾਹੁ ਤੇ ਨ ਭਰੈ ॥੧॥
ਨਾਮਦੇਵ ਕਬੀਰੁ ਤਿਲੋਚਨੁ, ਸਧਨਾ ਸੈਨੁ ਤਰੈ ॥
ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸੁ, ਸੁਨਹੁ ਰੇ ਸੰਤਹੁ, ਹਰਿ ਜੀਉ ਤੇ ਸਭੈ ਸਰੈ ॥੨॥

ਕਰਤਾਰ ਪਤੀ ਹੈ

ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਅਨਨਯ ਭਗਤੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਲਈ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ
ਜਗਨਾਸੂ ਨੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਵਾਹਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਤੀ ਰੂਪ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

[੭੩੭] ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ (੪)

ਗਿਹੁ ਵਸਿ ਗੁਰਿ ਕੀਨਾ ਹਉ ਘਰ ਕੀ ਨਾਰਿ ॥

੧ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੀਚ ਆਖਦੇ ਸੇ, ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਰਣ-ਰਜ ਲੋੜਦੇ ਹਨ ।

੨ ਛਤ੍ਰ (ਭਿੱਟ) ਦਾ ਰੋਜ਼ । ੩ ਮਨੁੱਖ ।

੪ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀ ਕੁਲ ਉਸ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੈ ਕੇ ਅਤੇ ਸੰਗਤਿ ਤੋਂ ਤਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

੫ ਪਤਿਤ ਅਰ ਕੁਛ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਛਤ੍ਰਧਾਰੀ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।

੬ ਭਿੱਟ, ਛਤ । ੭ ਗੀਤਾ ਹੈ ।

ਦਸ ਦਾਸੀ ਕਰਿ ਦੀਨੀ ਭਤਾਰੀ ॥
 ਸਗਲ ਸਮਗ੍ਰੀ ਮੈ ਘਰ ਕੀ ਜੋੜੀ ॥
 ਆਸ ਪਿਆਸੀ ਪਿਰ ਕਉ ਲੋੜੀ ॥੧॥
 ਕਵਨ ਕਹਾ ਗੁਨ ਕੰਤ ਪਿਆਰੇ ॥
 ਸੁਘੜ ਸਰੂਪ ਦਇਆਲ ਮੁਰਾਰੇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਸਤੁ ਸੀਗਾਰੁ ਭਉ ਅੰਜਨੁ ਪਾਇਆ ॥
 ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਤੰਬੁਲੁ ਮੁਖਿ ਖਾਇਆ ॥
 ਕੰਗਨ ਬਸਤ੍ਰ ਗਹਨੇ ਬਨੇ ਸੁਹਾਵੇ ॥
 ਧਨ ਸਭ ਸੁਖ ਪਾਵੈ ਜਾਂ ਪਿਰੁ ਘਰਿ ਆਵੈ ॥੨॥
 ਗੁਣ ਕਾਮਣੀ ਕਰਿ ਕੰਤੁ ਰੀਝਾਇਆ ॥
 ਵਸਿ ਕਰਿ ਲੀਨਾ ਗੁਰਿ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਇਆ ॥
 ਸਭ ਤੇ ਉਚਾ ਮੰਦਰੁ ਮੇਰਾ ॥
 ਸਭ ਕਾਮਣਿ ਤਿਆਗੀ ਪ੍ਰਿਉ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਮੇਰਾ ॥੩॥
 ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਸੁਰੁ ਜੋਤਿ ਉਜੀਆਰਾ ॥
 ਸੇਜ ਬਿਛਾਈ ਸਰਧ ਅਪਾਰਾ ॥
 ਨਵ ਰੰਗ ਲਾਲੁ ਸੇਜ ਰਾਵਣ ਆਇਆ ॥
 ਜਨ ਨਾਨਕ ਪਿਰ ਧਨ ਮਿਲਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥੪॥

[੧੧੯੭] ਸਾਰੰਗ ਮਹਲਾ ੧ (੧)

ਅਪੁਨੇ ਠਾਕੁਰ ਕੀ ਹਉ ਚੇਰੀ ॥
 ਚਰਨ ਗਹੇ ਜਗਜੀਵਨ ਪ੍ਰਭ ਕੇ, ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਨਿਬੇਰੀ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਪੂਰਨ ਪਰਮ ਜੋਤਿ ਪਰਮੇਸਰ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਾਨ ਹਮਾਰੇ ॥
 ਮੋਹਨ ਮੋਹਿ ਲੀਆ ਮਨੁ ਮੇਰਾ, ਸਮਝਸਿ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰੇ ॥੧॥
 ਮਨਮੁਖ ਹੀਨ ਹੋਛੀ ਮਤਿ ਝੂਠੀ, ਮਨਿ ਤਨਿ ਪੀਰ ਸਰੀਰੇ ॥
 ਜਬ ਕੀ ਰਾਮ ਰੰਗੀਲੇ ਰਾਤੀ, ਰਾਮ ਜਪਤ ਮਨ ਧੀਰੇ ॥੨॥
 ਹਉਮੈ ਛੋਡਿ ਭਈ ਬੈਰਾਗਨਿ, ਤਬ ਸਾਚੀ ਸੁਰਤਿ ਸਮਾਨੀ ॥
 ਅਕੁਲ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿਉ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ, ਬਿਸਰੀ ਲਾਜ ਲੁਕਾਨੀ ॥੩॥
 ਭੂਰ ਭਵਿਖੈ ਨਾਹੀ ਭੁਮ ਜੈਸੇ, ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰਾ ॥
 ਹਰਿ ਕੈ ਨਾਮਿ ਰਤੀ ਸੋਹਾਗਨਿ, ਨਾਨਕ ਰਾਮ ਭਤਾਰਾ ॥੪॥

੧ ਭਰਤਾ (ਪਤੀ) ਨੇ ਦਸ ਇੰਦਰੀਆਂ ਟਹਲਣਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ।

੨ ਜਾਦੂ, ਟੂਣਾ । ੩ ਭੂਤ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ।

ਕਰਤਾਰ ਪਿਤਾ ਮਾਤਾ ਹੈ

[੯੭] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫ (੯)

ਤੂੰ ਸਾਝਾ ਸਾਹਿਬੁ ਬਾਪੁ ਹਮਾਰਾ ॥ ਨਉ ਨਿਧਿ ਤੇਰੈ ਅਖੁਟ ਭੰਡਾਰਾ ॥

[੪੭੬] ਆਸਾ, ਕਬੀਰ (੩)

ਬਲਿ^੧ ਤਿਸੁ ਬਾਪੈ ਜਿਨਿ ਹਉ ਜਾਇਆ ॥ ਪੰਚਾ ਤੇ ਮੇਰਾ ਸੰਗੁ ਚੁਕਾਇਆ ॥...
ਪਿਤਾ ਹਮਾਰੋ ਵਡ ਗੋਸਾਈ ॥ ਤਿਸੁ ਪਿਤਾ ਪਹਿ ਹਉ ਕਿਉ ਕਰਿ ਜਾਈ ? ॥
ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਲੇ ਤ ਮਾਰਗੁ ਦਿਖਾਇਆ ॥ ਜਗਤ ਪਿਤਾ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਭਾਇਆ ॥੩॥
ਹਉ ਪ੍ਰਭੁ ਤੇਰਾ, ਤੂੰ ਬਾਪੁ ਮੇਰਾ ॥ ਏਕੈ ਠਾਹਰ ਦੁਹਾ ਬਸੇਰਾ ॥

[੬੧੧] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫ (੧੨)

ਏਕੁ ਪਿਤਾ, ਏਕਸ ਕੇ ਹਮ ਬਾਰਿਕ, ਤੂ ਮੇਰਾ ਗੁਰ ਹਾਈ ॥

[੮੮੨] ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੪ (੬)

ਨਾਨਕ ਪਿਤਾ ਮਾਤਾ ਹੈ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ, ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਹਰਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰੇ ॥੪॥

[੧੨੬੬] ਮਲਾਰ ਮਹਲਾ ੫ (੨)

ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਭੁ ਦਾਤਾ ॥

ਭੂਲਹਿ ਬਾਰਿਕ ਅਨਿਕ ਲਖ ਬਰੀਆ, ਅਨ ਠਉਰ ਨਾਹੀ ਜਹ ਜਾਤਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਚੰਚਲ ਮਤਿ ਬਾਰਿਕ ਬਪੁਰੇ ਕੀ ਸਰਪ ਅਗਨਿ ਕਰ ਮੇਲੇ ॥
ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕੰਠਿ ਲਾਇ ਰਾਖੇ ਅਨਦ ਸਹਜਿ ਤਬ ਖੇਲੇ ॥੨॥
ਜਿਸ ਕਾ ਪਿਤਾ ਤੂ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਸੁਆਮੀ, ਤਿਸੁ ਬਾਰਿਕ ਭੂਖ ਕੇਸੀ ? ॥
ਨਵ ਨਿਧਿ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ, ਗ੍ਰਹਿ ਤੇਰੈ, ਮਨਿ ਬਾਛੈ ਸੋ ਲੈਸੀ ॥੩॥
ਪਿਤਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲਿ ਆਗਿਆ ਇਹ ਦੀਨੀ, 'ਬਾਰਿਕੁ ਮੁਖਿ ਮਾਂਗੈ ਸੋ ਦੇਨਾ' ॥
ਨਾਨਕ ਬਾਰਿਕੁ ਦਰਸੁ ਪ੍ਰਭ ਚਾਹੈ, ਮੋਹਿ ਹ੍ਰਿਦੈ ਬਸਹਿ ਨਿਤ ਚਰਨਾ ॥੪॥

ਕਰਤਾਰ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਅਨਾਦੀ ਨਹੀਂ

[੮੭੦] ਗੋਂਡ ਕਬੀਰ (੩)

ਪੰਚ ਤਤੁ ਮਿਲਿ ਕਾਇਆ ਕੀਨੀ, ਤਤੁ ਕਹਾ ਤੇ ਕੀਨੁ ਰੇ ? ॥
ਕਰਮ ਬਧ ਤੁਮ ਜੀਉ ਕਹਤ ਹੋ, ਕਰਮਹਿ ਕਿਨਿ ਜੀਉ^੨ ਦੀਨੁ ਰੇ ? ॥੨॥

[੧੦੩੫-੩੬] ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧, ਸੋਲਹੇ (੧੫)

ਅਰਬਦ ਨਰਬਦ ਪ੍ਰੰਧੁਕਾਰਾ^੩ ॥ ਧਰਣਿ ਨ ਗਗਨਾ ਹੁਕਮੁ ਅਪਾਰਾ ॥

੧ ਬਲਿਹਾਰ, ਕੁਰਬਾਨ ।

੨ ਜਨਮ, ਹਸਤੀ ।

੩ ਬੇਅੰਤ ਕਾਲ ਤਕ ਉਦ੍ਯੁਕਾਰਾ ਸੀ, ਅਥਵਾ ਆਰੰਭ ਕਾਲ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁੰਨ ਅਵਸਥਾ ਸੀ ।

ਨਾ ਦਿਨੁ ਰੈਨਿ ਨ ਚੰਦੁ ਨ ਸੂਰਜੁ, ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਲਗਾਇਦਾ ॥੧॥
 ਖਾਣੀ ਨ ਬਾਣੀ ਪਉਣ ਨ ਪਾਣੀ ॥ ਓਪਤਿ ਖਪਤਿ ਨ ਆਵਣ ਜਾਣੀ ॥
 ਖੰਡ ਪਤਾਲ ਸਪਤ ਨਹੀ ਸਾਗਰ^੧, ਨਦੀ ਨ ਨੀਰੁ ਵਹਾਇਦਾ ॥੨॥
 ਨਾ ਤਦਿ ਸੁਰਗੁ, ਮਛੁ^੨ ਪਇਆਲਾ ॥ ਦੋਜਬੁ ਤਿਸਤੁ ਨਹੀ ਖੈ ਕਾਲਾ ॥
 ਨਰਕੁ ਸੁਰਗੁ ਨਹੀ ਜੰਮਣੁ ਮਰਣਾ, ਨਾ ਕੋ ਆਇ ਨ ਜਾਇਦਾ ॥੩॥
 ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ਅਵਰੁ ਨ ਦੀਸੈ ਏਕੋ ਸੋਈ ॥
 ਨਾਰਿ ਪੁਰਖੁ ਨਹੀ ਜਾਤਿ ਨ ਜਨਮਾ ਨਾ ਕੋ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥੪॥
 ਨਾ ਤਦਿ ਜਤੀ ਸਤੀ ਬਨਵਾਸੀ ॥ ਨਾ ਤਦਿ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਸੁਖਵਾਸੀ ॥
 ਜੋਗੀ ਜੰਗਮ ਭੇਖੁ ਨ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋ ਨਾਭੁ ਕਹਾਇਦਾ ॥੫॥
 ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ ਨਾ ਬ੍ਰਤ ਪੂਜਾ ॥ ਨਾ ਕੋ ਆਖਿ ਵਖਾਣੈ ਦੂਜਾ ॥
 ਆਪੇ ਆਪਿ ਉਪਾਇ ਵਿਗਸੈ, ਆਪੇ ਕੀਮਤਿ ਪਾਇਦਾ ॥੬॥
 ਨਾ ਸੁਚਿ ਸੰਜਮੁ ਤੁਲਸੀ ਮਾਲਾ ॥ ਗੋਪੀ ਬਾਨੁ ਨ ਗਉ ਗੋਆਲਾ ॥
 ਤੰਤੁ ਮੰਤੁ ਪਾਖੰਡੁ ਨ ਕੋਈ, ਨਾ ਕੋ ਵੰਸੁ ਵਜਾਇਦਾ ॥੭॥
 ਕਰਮ ਧਰਮ ਨਹੀ ਮਾਇਆ ਮਾਖੀ ॥ ਜਾਤਿ ਜਨਮੁ ਨਹੀ ਦੀਸੈ ਆਖੀ ॥
 ਮਮਤਾ ਜਾਲੁ ਬਾਲੁ ਨਹੀ ਮਾਥੈ, ਨਾ ਕੋ ਕਿਸੈ ਧਿਆਇਦਾ ॥੮॥
 ਨਿੰਦੁ ਬਿੰਦੁ^੩ ਨਹੀ ਜੀਉ ਨ ਜਿੰਦੋ ॥ ਨਾ ਤਦਿ ਗੋਰਖੁ ਨਾ ਮਾਛਿੰਦੋ^੪ ॥
 ਨਾ ਤਦਿ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਭੁਲ ਓਪਤਿ, ਨਾ ਕੋ ਗਣਤ ਗਣਾਇਦਾ ॥੯॥
 ਵਰਨ ਭੇਖ ਨਹੀ ਬ੍ਰਹਮਣ ਖੜੀ ॥ ਦੇਉ^੫ ਨ ਦੇਹਰਾ ਗਉ ਗਾਇਤ੍ਰੀ ॥
 ਹੋਮ ਜਗ ਨਹੀ ਤੀਰਥਿ ਨਾਵਣੁ, ਨਾ ਕੋ ਪੂਜਾ ਲਾਇਦਾ ॥੧੦॥
 ਨਾ ਕੋ ਮੁਲਾ ਨਾ ਕੋ ਕਾਜੀ ॥ ਨਾ ਕੋ ਸੇਖੁ ਮਸਾਇਕੁ^੬ ਹਾਜੀ ॥
 ਰਈਅਤਿ ਰਾਉ ਨ ਹਉਮੈ ਦੁਨੀਆ ਨਾ ਕੋ ਕਹਣੁ ਕਹਾਇਦਾ ॥੧੧॥...
 ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਨ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ ॥ ਪਾਠ ਪੁਰਾਣ ਉਦੈ ਨਹੀ ਆਸਤ ॥
 ਕਹਤਾ ਬਕਤਾ ਆਪਿ ਅਗੋਚਰੁ, ਆਪੇ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਦਾ ॥੧੨॥
 ਜਾਤਿਸੁ ਭਾਣਾਤਾ ਸਗਤੁ ਉਪਾਇਆ ॥ ਬਾਬੁ ਕਲਾ ਆਭਾਣੁ ਰਹਾਇਆ^੭ ॥...
 ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਪਾਤਾਲ ਅਰੰਭੇ, ਗੁਪਤਹੁ ਪਰਗਟੀ ਆਇਦਾ ॥੧੫॥
 ਤਾ ਕਾ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਈ ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਸੋਈ ਹੋਈ ॥
 ਨਾਨਕ ਸਾਚਿ ਰਤੇ ਬਿਸਮਾਦੀ, ਬਿਸਮ ਭਏ ਗੁਣ ਗਾਇਦਾ ॥੧੬॥

੧ [ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰ] ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰ ਲਿਖੇ ਹਨ :- ਮਿੱਠੇ ਪਾਣੀ ਦਾ, ਖਾਰਾ, ਇੱਕ ਦੇ ਰਸ ਦਾ, ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ, ਘੀ ਦਾ, ਦੁੱਧ ਦਾ, ਦਹੀ ਦਾ । ੨ ਮਧਯ ਲੋਕ, ਮਰਤਯ ਲੋਕ ।

੩ ਨਾਦੀ ਬਿੰਦੀ । ੪ ਮਛੇਂਦਰ ਨਾਥ । ੫ ਦੇਵਤਾ ।

੬ ਮਸਾਯਕ, ਸ਼ੇਖ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ, ਅਥਵਾ ਮਸ਼ਕੁ (ਅਤਯਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ।

੭ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਅਸਥੂਲ ਕਲਾ ਦੇ, ਆਪਣੀ ਆਕਰਸ਼ਣ ਬਕਤਿ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਖਕੋਲ ਆਪਣੀ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਫੌਂਡਿਆ ਹੈ ।

ਕਰਤਾਰ ਬੇਅੰਤ ਹੈ

[੪੫੮] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫, ਛੰਤ (੮)

ਬਸੁਧ^੧ ਥਾਗਦ ਬਨਰਾਜ ਕਲਮਾ, ਲਿਖਣ ਕਉ ਜੇ ਹੋਇ ਪਵਨ ॥
ਬੇਅੰਤ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਇ ਪਾਇਆ ਗਹੀ ਨਾਨਕ ਚਰਨ ਸਰਨ ॥੪॥

[੫੩੫] ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੩੫)

ਜਾਨੀ ਨ ਜਾਈ ਤਾ ਕੀ ਗਤਿ^੨ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਕਹ ਪੇਖਾਰਉ ਹਉ ਕਰਿ ਚਤੁਰਾਈ ਬਿਸਮਨ ਬਿਸਮੇ ਕਹਨ ਕਹਾਤਿ ॥੧॥
ਗਣ ਗੰਧਰਬ ਸਿਧ ਅਰੁ ਸਾਧਿਕ ॥ ਸੁਰਿ ਨਰ ਦੇਵ ਬ੍ਰਹਮ ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ ॥
ਚਤੁਰ ਬੇਦ ਉਚਰਤ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ॥ ਅਗਮ ਅਗਮ ਠਾਕੁਰੁ ਆਗਾਧਿ ॥
ਗੁਨ ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ ਭਨੁ ਨਾਨਕ ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਈ ਪਰੈ ਪਰਾਤਿ ॥੨॥

[੮੯੪] ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ (੩੬)

ਮਹਿਮਾ ਨ ਜਾਨਹਿ ਬੇਦ ॥ ਬ੍ਰਹਮੇ ਨਹੀ ਜਾਨਹਿ ਭੇਦ ॥
ਅਵਤਾਰ ਨ ਜਾਨਹਿ ਅੰਤੁ ॥ ਪਰਮੇਸਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਬੇਅੰਤੁ ॥੧॥...
ਸੰਕਰਾ ਨਹੀ ਜਾਨਹਿ ਭੇਵ ॥ ਖੋਜਤ ਰਾਰੇ ਦੇਵ ॥
ਦੇਵੀਆ ਨਹੀ ਜਾਨੈ ਮਰਮ ॥ ਸਤ ਉਪਰਿ ਅਲਖ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ॥੨॥

[੨੭] ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ, ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਅਗਸਤ ਆਦਿ ਜੇ ਬਡੇ ਤਪਸਤਪੀ ਬਿਸੇਖੀਐ ॥
ਬਿਅੰਤ ਬਿਅੰਤ ਬਿਅੰਤ ਕੋ ਕਰੰਤ ਪਾਠ ਪੇਖੀਐ ॥੧੯॥੧੭੯॥

ਕਰਤਾਰ ਮਾਲੀ ਹੈ

[੧੧੮] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੩, ਅਸਟਪਦੀ (੧੫)

ਇਹੁ ਜਗੁ ਵਾੜੀ, ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਮਾਲੀ ॥
ਸਦਾ ਸਮਾਲੇ, ਕੋ ਨਾਹੀ ਖਾਲੀ^੩ ॥

ਕਰਤਾਰ ਵਿਸ਼ੁ ਰੂਪ ਹੈ

[੧੦੨] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫ (੨੮)

ਤੂੰ ਪੇਭੁ ਸਾਖ ਤੇਰੀ ਫੁਲੀ ॥ ਤੂੰ ਸੁਖਮੁ ਹੋਆ ਅਸਥੁਲੀ ॥
ਤੂੰ ਜਲਨਿਧਿ ਤੂੰ ਫੇਨੁ ਬਦਬੁਦਾ ਤੁਧੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਭਾਲੀਐ ਜੀਉ ॥੧॥

੧ ਵਸੁਧਾ, ਪ੍ਰਿਥਵੀ ।

੨ ਗਤਿ, ਦਸ਼ਾ, ਹਾਲਤ ।

੩ ਉਸ ਦੀ ਸੰਮਾਲ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵਾਂਜਿਆ ਨਹੀਂ ।

[੩੮੭] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ (੬੮)

ਆਪੇ ਸੁਰੁ ਕਿਰਟਿ ਬਿਸਥਾਰੁ ॥ ਸੋਈ ਗੁਪਤੁ ਸੋਈ ਆਥਾਰੁ ॥੨॥

[੬੨੨] ਰਾਮਕਲੀ, ਅਨੰਦੁ (੩੬)

ਏਹੁ ਫਿਸੁ ਸੰਸਾਰੁ ਤੁਮ ਦੇਖਦੇ ਏਹੁ ਹਰਿ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈ,
ਹਰਿ ਰੂਪੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ ॥

[੧੬-੧੭] ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ, ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਜਲਸ ਤੁਹੀ ॥ ਥਲਸ ਤੁਹੀ ॥ ਨਦਿਸ ਤੁਹੀ ॥ ਨਦਸ ਤੁਹੀ ॥੧੩॥੬੩॥...
ਜਿਮੀ ਤੁਹੀ ॥ ਜਮਾ ਤੁਹੀ ॥ ਮਕੀ ਤੁਹੀ ॥ ਮਥਾ ਤੁਹੀ ॥੧੬॥੬੬॥...
... .. ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ ॥ ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ ॥੨੦॥੭੦॥

ਜਿੰਦਗੀ ਨਾਮਹ

ੳ) ਦੀਦਹ ਬਰ ਦੀਦਾਰਿ ਹੱਕੁ ਗਰ ਮੁਬਤਲਾਸ੍ਤ ।
ਹਰ ਚਿ ਮੇ ਬੀਨੀ ਬ-ਚਸਮਤ ਹੱਕੁ ਨੁਮਾਸ੍ਤ ॥੨੪੩॥

ਦੀਵਾਨਿ ਗੋਯਾ

ਅ) ਚਸਮਿ ਮਾ ਹਰਗਿਜ ਬਗੈਰ ਅਜ ਹੱਕੁ ਨ ਦੀਦ ।
ਆ ਖੁਦਾ ਚਸਮੇ ਕਿ: ਹੱਕੁ ਬੀਨੰਦਹ ਅਸਤ ॥੧॥
ਮਾ ਨਮੇ ਲਾਫੇਮ ਅਜ ਚੁਹਦੇ ਰਯਾ ।
ਗਰ ਗੁਨਹਗਾਰ ਮ ਹੱਕੁ ਬਖਸ਼ਿੰਦਾ ਅਸਤ ॥੨॥
ਦੀਗਰੇ ਰਾ, ਅਜ ਖੁਜਾ ਆਰੇਮ ਮਾ ।
ਸ਼ੋਰ ਦਰ ਆਦਮ ਯਕੇ ਅਫਗੰਦਾ ਅਸਤ ॥੩॥
ਹਰਫਿ ਗ਼ੋਰ ਅਜ ਹੱਕੁ ਨਿਆਇਦ ਹੇਚ-ਗਾਹ ।
ਬਰ ਲਬਿ 'ਗੋਇਆਜ਼' ਕਿ ਹੱਕੁ ਬਖਸ਼ਿੰਦਾ ਅਸਤ ॥੪॥

ੳ) ਜੇ ਕਰ ਡੇਰੀਆਂ ਔਖਾਂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਲੋਚਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਦ ਜੋ ਕੁਝ ਫੁੱਲ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਉਹ ਵਾਹਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹੀ ਪਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

ਅ) ਸਾਡੀ (ਸਿੱਖ) ਦੀ ਅੱਖ ਨੇ ਸਤ੍ਯ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਭਿੱਠਾ, ਸੱਚ (ਵਾਹਗੁਰੂ) ਦੇ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਅੱਖ ਮਨੋਹਰ ਹੈ ।

ਅਸੀਂ (ਸਿੱਖ) ਤੜਾਕ ਕੇ ਰੋਖ ਦੀ ਸ਼ੇਖੀ ਨਹੀਂ ਮਾਰਦੇ, ਜੋ ਅਸੀਂ ਪਾਪੀ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਬਖਸ਼ਿੰਦਾ ਹੈ ।

ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਕਿਥੋਂ ਲਿਆਈਏ ? ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਇਕ ਨੇ ਹੀ ਰੋਲਾ ਪਾ ਰੱਖਿਆ ਹੈ । (ਤਾਵ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਹੀ ਗੁਣ ਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸੇ ਦੀ ਚਰਚਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ) ।

ਵਾਹਗੁਰੂ ਬਿਨਾ 'ਯੋਯਾ' ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਉੱਤੇ ਹੋਰ ਜ਼ਿਕਰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਕੜੋਕਿ ਸੱਚ ਸ਼ੁਰੂਪ ਹੀ ਬਖਸ਼ਣਹਾਰ ਹੈ ।

ਕਰਤੂਤ

ਅਗਯਾਨੀਆਂ ਦੀ ਮੰਡਲੀ ਵਿੱਚ ਪੰਨ ਪੰਨ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਮਰਦੇ ਪਰਦੇ ਆਦਿਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਥਾ ਧਨ ਬਰਬਾਦ ਕਰਨ ਨੂੰ ਲੋਕ 'ਕਰਤੂਤ' ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੁਖਦਾਈ ਜਾਣ ਕੇ, ਸਾਡੇ ਕਰਣ ਯੋਗਯ ਭਲੀ ਕਰਤੂਤ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸੱਚੀ ਸੋਭਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

[੨੮੮] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੯)

ਜਿਸੁ ਸੋਭਾ ਕਉ ਕਰਹਿ ਭਲੀ ਕਰਨੀ ॥ ਸਾ ਸੋਭਾ ਭਜੁ ਹਰਿ ਕੀ ਸਰਨੀ ॥

[੧੧੮੨] ਬਸੰਤ ਮਹਲਾ ੫ (੯)

ਸਗਲ ਧਰਮ ਮਹਿ ਉਤਮ ਧਰਮ ॥ ਕਰਮ ਕਰਤੂਤਿ ਕੈ ਉਪਰਿ ਕਰਮ ॥

ਜਿਸ ਕਉ ਚਾਹਹਿ ਸੁਰਿ ਨਰ ਦੇਵ ॥ ਸੰਤ ਸਭਾ ਕੀ ਲਗਹੁ ਸੇਵ ॥੩॥

ਕਰਦ ਭੇਟ

ਅਰਦਾਸ ਪਿੱਛੋਂ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ, ਕਰਦ (ਕ੍ਰਿਪਾਨ) ਭੇਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਖਿਆਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਜੀਤ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕਰਦ ਭੇਟ ਤੋਂ ਭਾਵ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਅਕਾਲ ਨੂੰ ਅਰਪਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਜੇਹੀ ਹੀ ਕਲਪਨਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਅਗਨਿ ਨੂੰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਜੀਤ ਮੰਨਿਆ ਹੈ।

ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦਸਮੇਸ਼ ਦਾ ਅਨੁਕਰਣ ਹੈ। ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਜਦ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਅਥਵਾ ਨਾਰਾਚ^੧ ਨਾਲ, (ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੱਥ ਹੁੰਦਾ), ਥੋੜ੍ਹਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਥਾਲ ਵਿੱਚੋਂ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰ ਕੇ ਸੰਗਤਿ ਵਿੱਚ ਵਰਤਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਂਦੇ।

ਕਈ ਰਸਮਾਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਦੀਆਂ ਨਕਲਾਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦੇਣਾ^੨।

ਕਰਮ—ਅਵਿਸ਼ਟ

ਜੋ ਕਰਣ ਵਿੱਚ ਆਵੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕਰਮ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕਰਮ ਹੀ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਯੋਨੀਆਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਹ ਉੱਤਮ ਉਪਦੇਸ਼—‘ਜਿਤੁ ਕੀਤਾ ਪਾਈਐ ਆਪਣਾ, ਸਾ ਘਾਲ ਭੁਰੀ ਕਿਉ

੧ ਸਰਬ ਲੋਹ ਦਾ ਤੀਰ। ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ (ਅਵਿਚਲ ਨਗਰ) ਹੁਣ ਤੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਨੂੰ ਤੀਰ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੨ ਹੁਣ ਦੇਖਣ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਵਰਤਾਵਾ ਪੰਜ ਛਾਂਦੇ ਕੱਢ ਕੇ ਬਾਕੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਫੇਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਰਤਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦੇ। ਇਹ ਗੀਤ ਸਾਡੀ ਦਿੱਲੀ ਦਬਾ ਦੀ ਬੋਧਕ ਹੈ।

ਘਾਲੀਐ^੧—ਸਦਾ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਸਾ ਕੇ, ਕੁਕਰਮਾਂ ਦਾ ਤਯਾਗ ਅਤੇ ਸੁਭ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ।

[੪] ਜਪੁ (੨੦)

ਆਪੇ ਬੀਜਿ ਆਪੇ ਹੀ ਖਾਹੁ ॥

[੩੩] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੩ (੫੦)

ਜੇਹਾ ਕੀਤੋਨੁ ਤੇਹਾ ਹੋਆ ਜੇਹੇ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥੩॥

[੭੮] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੫ (ਪਹਰੇ)

ਕਰਮ ਧਰਤੀ ਸਰੀਰੁ ਜੁਗ^੨ ਅੰਤਰਿ ਜੋ ਬੇਵੈ ਸੋ ਖਾਤਿ ॥

[੧੩੪] ਬਾਰਹ ਮਾਹਾ ਮਾਂਝ ਮਹਲਾ ੫ (੭)

ਜੇਹਾ ਬੀਜੈ ਸੋ ਲੁਣੇ ਕਰਮਾ ਸੰਦਝਾ ਖੇਤੁ ॥

[੪੩੩] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧ ਪਟੀ (੨੧)

ਦੈ ਦੋਸੁ ਨ ਦੇਉ ਕਿਸੈ, ਦੋਸੁ ਕਰਮਾ ਆਪਣਿਆ ॥

ਜੋ ਮੈ ਕੀਆ ਸੋ ਮੈ ਪਾਇਆ, ਦੋਸੁ ਨ ਦੀਜੈ ਅਵਰ ਜਨਾ ॥

[੪੬੮] ਮਹਲਾ ੧, ਵਾਰ ਆਸਾ (੧੦)

ਫਲੁ ਤੇਵੇਹੈ^੩ ਪਾਈਐ ਜੇਵੇਹੀ^੪ ਕਾਰ ਕਮਾਈਐ ॥

[੭੦੫] ਜੈਤਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫, ਵੰਤ (੩)

ਬੀਜੁ ਬੋਢਸਿ ਭੋਗ ਭੋਗਹਿ ਕੀਆ ਅਪਣਾ ਪਾਵਏ ॥

[੮੮੮] ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੯)

ਦੋਸੁ ਨ ਦੀਜੈ ਕਾਹੁ ਲੋਗ ॥ ਜੋ ਕਮਾਵਨੁ ਸੋਈ ਭੋਗ ॥

ਆਪਨ ਕਰਮ ਆਪੇ ਹੀ ਬੰਧ ॥ ਆਵਨੁ ਜਾਵਨੁ ਮਾਇਆ ਧੰਧ ॥੧॥

[੧੩੭੯] ਸਲੋਕ—ਫਰੀਦ

ਫਰੀਦਾ ਲੋੜੈ ਦਾਖ ਬਿਜਉਰੀਆ^੫ ਕਿਕਰਿ ਬੀਜੈ ਜਟੁ ॥

ਹੰਢੈ^੬ ਉਂਨ ਕਤਾਇਦਾ ਪੈਯਾ ਲੋੜੈ ਪਟੁ ॥੨੩॥

[੧੩੮੩] ਸਲੋਕ—ਫਰੀਦ

ਇਕਨਾ ਨੋ ਸਭ ਸੋਝੀ ਆਈ, ਇਕਿ ਫਿਰਦੇ ਵੇਪਰਵਾਹਾ ॥

ਅਮਲ ਜਿ ਕੀਤਿਆ ਦੁਨੀ ਵਿਚਿ, ਸੇ ਦਰਗਹ ਚਿਰਾਹਾ ॥੯੮॥

[੧੨੬] ਬਾਰਹ ਮਾਹਾ, ਮਾਂਝ ਮਹਲਾ ੫ (੧੨)

ਸਚੈ ਮਾਰਗਿ ਚਲਾਇਆ ਉਸਤਤਿ ਕਰੇ ਜਹਾਨੁ^੭ ॥ ੧ ॥

੧ ਵਾਰ ਆਸਾ (੨੧) ।

੨ ਬੀਜ । ਸਰੀਰ ਧਰਤੀ ਅੰਤਰਿ ਕਰਮ ਜੁਗ ਹੋ—ਜੋ ਬੇਵੈ ਸੋ ਖਾਤਿ ॥

੩ ਤੈਆ, ਤੇਹਾ । ੪ ਜੈਸੀ, ਜੇਹੀ । ੫ ਬਜੋਰ ਦੀਆਂ ਦਾਖ ।

੬ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ।

[੩੯੭] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ (੧੦੭)

ਸੋਈ ਕੰਮੁ ਕਮਾਇ ਜਿਤੁ ਮੁਖੁ ਉਜਲਾ॥

[੧੫] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧ (੪)

ਉਤਮ ਸੇ ਦਰਿ ਉਤਮ ਕਹੀਅਹਿ, ਨੀਚ ਕਰਮ ਬਹਿ ਰੋਇ ॥੧॥

[੧੦੫] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫ (੩੭)

ਖਾਇ ਖਾਇ ਕਰੇ ਬਦਫੈਲੀ, ਜਾਣੁ ਵਿਸੁ ਕੀ ਫਾੜੀ ਜੀਉ ॥੨॥

[੧੯੪] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੪੦)

ਕਰੈ ਦੁਹਕਰਮ^੧, ਦਿਖਾਵੈ ਹੋਰੁ^੨ ॥ ਰਾਮ ਕੀ ਦਰਗਹ ਬਾਧਾ ਚੋਰੁ ॥੧॥

[੬੭੩] ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੯)

ਜਿਹ ਕਰਣੀ ਹੋਵਹਿ ਸਰਮਿੰਦਾ, ਇਹਾ ਕਮਾਨੀ ਗੀਤਿ ॥

ਸੰਤ ਕੀ ਨਿੰਦਾ, ਸਾਕਤ ਕੀ ਪੁਜਾ, ਐਸੀ ਦ੍ਰਿੜੀ ਬਿਪਰੀਤਿ ॥੧॥

[੧੩੭੮] ਸਲੋਕ ਫਰੀਦ

ਫਰੀਦਾ ਜੇ ਤੂ ਅਕਲਿ ਲਤੀਫੁ^੩ ਕਾਲੇ^੪ ਲਿਖੁ ਨ ਲੇਖ ॥ਆਪਨਝੇ ਗਿਰੀਫਾਨ ਮਹਿ ਸਿਰੁ ਨੀਵਾਂ ਕਰਿ ਦੇਖੁ^੫ ॥੬॥

[੧੩੮੦] ਸਲੋਕ—ਫਰੀਦ (੪੯)

ਫਰੀਦਾ ਵੇਖੁ ਕਪਾਹੈ ਜਿ ਥੀਆ, ਜਿ ਸਿਰਿ ਥੀਆ ਤਿਨਾਹ ॥

ਕਮਾਏ ਅਰੁ ਬਾਗਏ ਬੁੰਨੇ^੬ ਕੰਇਲਿਆਹ ॥

ਮੰਦੇ ਅਮਲ ਕਰੇਦਿਆ ਏਹ ਸਜਾਇ ਤਿਨਾਹ ॥

[੧੩੮੧] ਸਲੋਕ—ਫਰੀਦ

ਫਰੀਦਾ ਜਿਨ੍ਹੀ ਕੰਮੀ ਨਾਹਿ ਗੁਣ, ਤੇ ਕੰਮਝੇ ਵਿਸਾਰਿ ॥

ਮਨੁ ਸਰਮਿੰਦਾ ਬੀਵਹੀ ਸਾਂਈ ਦੈ ਦਰਬਾਰਿ ॥੫੯॥

ਕਰਮ ਕਾਂਡ

ਵੇਦਾਂਦਿ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਰਣ—ਕਰਮ, ਉਪਾਸਨਾ ਅਤੇ ਗਿਆਨ [ਤਿੰਨ ਕਾਂਡ] ਕਾਂਡ (ਵਿਭਾਗਾਂ) ਵਿੱਚ ਵੰਡੇ ਗਏ ਹਨ। ਹੋਮ ਯੋਗ, ਸ਼੍ਰਾਧ, ਤਰਪਣ, ਵ੍ਰਤ ਆਦਿ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਧਿ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਹ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਹੈ। ਹਰ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਕਰਮ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਏ। ਵਿਖਾਵੇ ਅਰੁ

੧ ਖੋਟੇ ਕਰਮ। ੨ ਸੁਭ ਕਰਮ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੩ ਬਾਰੀਕ, ਸੂਖਮ।

੪ ਕਲੰਕਦਾਯਕ। ੫ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਭਾਤੀ ਮਾਰ। ੬ ਕੋਲੇ ਭੁਝਾਉਣ ਦਾ ਘੜਾ।

ਪਾਖੰਡ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਕਰਮ ਅਥਵਾ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਠੱਗਣ ਲਈ ਕਰਮ ਜਾਲ ਦਾ
ਫੈਲਾਉਣਾ ਉੱਤਮ ਨਹੀਂ ।

[੩੩] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੩ (੫੦)

ਭਾਈ ਰੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁਝੈ ਕੋਇ ॥

ਬਿਨੁ ਬੁਝੈ ਕਰਮ ਕਮਾਵਣੇ ਜਨਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਖੋਇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

[੯੮] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫ (੧੨)

ਖਟੁ ਸਾਸਤ ਬਿਚਰਤ^੧ ਮੁਖਿ ਗਿਆਨਾ ॥ ਪੂਜਾ ਤਿਲਕੁ ਤੀਰਥ ਇਸਨਾਨਾ ॥

ਨਿਵਲੀ ਕਰਮ ਆਸਨ ਚਉਰਾਸੀਹ^੨, ਇਨ ਮਹਿ ਸਾਂਤਿ ਨ ਆਵੈ ਜੀਉ ॥੨॥

ਅਨਿਕ ਬਰਖ ਕੀਏ ਜਪ ਤਾਪਾ ॥ ਗਵਨੁ ਥੀਆ ਧਰਤੀ ਭਰਮਾਤਾ ॥

ਇਕੁ ਖਿਨੁ ਹਿਰਦੈ ਸਾਂਤਿ ਨ ਆਵੈ, ਜੋਗੀ ਬਹੁੜਿ ਬਹੁੜਿ ਉਠਿ ਧਾਵੈ ਜੀਉ ॥੩॥

[੧੬੨] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੩ (੩੪)

ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਬਹੁ ਕਰਹਿ ਅਚਾਰ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਪ੍ਰਿਗੁ ਪ੍ਰਿਗੁ ਅਹੰਕਾਰ ॥੩॥

ਬੰਧਨਿ ਬਾਂਧਿਓ ਮਾਇਆ ਫਾਸ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਛੁਟੈ ਗੁਰ ਪਰਗਾਸ ॥੪॥

[੨੧੬] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੬੪)

ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰ ਕ੍ਰਿਆ ਬਿਰਥੇ ॥

ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ ਕਰਮ ਕਮਾਏ, ਇਹਿ ਓਰੈ ਮੁਸੈ^੩ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਬਰਤ ਨੇਮ ਸੰਜਮ ਮਹਿ ਰਹਤਾ, ਤਿਨ ਕਾ ਆਵੁ^੪ ਨ ਪਾਇਆ ॥

ਆਗੈ ਚਲਣੁ ਅਉਰੁ ਹੈ ਭਾਈ, ਉਹਾ ਕਾਮਿ ਨ ਆਇਆ ॥੧॥

ਤੀਰਥਿ ਨਾਇ ਅਰੁ ਧਰਨੀ ਕ੍ਰਮਤਾ ਆਗੈ ਠਉਰ ਨ ਪਾਵੈ ॥

ਉਹਾ ਕਾਮਿ ਨ ਆਵੈ ਇਹ ਬਿਧਿ, ਓਹੁ ਲੋਗਨ ਹੀ ਪਤੀਆਵੈ ॥੨॥

ਚਤੁਰ ਬੇਦ ਮੁਖ ਬਚਨੀ^੫ ਉਚਰੈ ਆਗੈ ਮਹਲੁ ਨ ਪਾਈਐ ॥

ਬੁਝੈ ਨਾਹੀ ਏਕੁ ਸੁਧਾਖਰੁ^੬ ਓਹੁ ਸਗਲੀ ਝਾਖ ਝਖਾਈਐ^੭ ॥੩॥

[੧੯੯] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੬੫)

ਕਰਮ ਧਰਮ ਨੇਮ ਬ੍ਰਤ ਪੂਜਾ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਬਿਨੁ ਜਾਨੁ ਨ ਦੂਜਾ ॥੨॥

[੩੪੬] ਗਉੜੀ ਰਵਿਦਾਸ, ਅਸਟਪਦੀ (੧)

ਕਰਮ ਅਕਰਮ^੮ ਬੀਚਾਰੀਐ ਸੰਕਾ ਸੁਨਿ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ॥

੧ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹਨ । ੨ ਨਿਵਲੀ ਕਰਮ ਅਤੇ ਆਸਣਾਂ ਦਾ ਨਿਰਣਾ 'ਜੋਗ' ਪਦ ਵਿੱਚ ਦੇਖੋ ।

੩ ਉਰੇ ਹੀ, ਇਥੇ ਹੀ ਠੱਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ੪ ਧੋਨਾ, ਅੱਧਾ ਪੈਸਾ । ੫ ਮੂੰਹ ਜਬਾਨੀ, ਹਿਫ਼ਤ, ਕੰਠਾਗ੍ਰ । ੬ ਇਕ ਬੁੱਧ ਅੱਖਰ ਅਵਿਨਾਸੀ ਬ੍ਰਹਮ ।

੭ ਸਾਰੀ ਅਵਸਥਾ ਦੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਤਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਔਖੜ ਭਰਮਦਾ ਹੈ ।

੮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਨਾ ਕਰਨ ਯੋਗਕ ਕਰਮ ।

ਸੰਸਾ ਸਦ ਹਿਰਦੈ ਬਸੈ, ਕਉਨੁ ਹਿਰੈ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥੩॥...
ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਨਿਗ੍ਰਹ ਕੀਏ, ਟਾਰੀ ਨ ਟਰੈ ਭ੍ਰਮ ਫਾਸ ॥
ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਨਹੀ ਉਪਜੈ ਤਾ ਤੇ ਰਵਿਦਾਸ ਉਦਾਸ ॥੮॥

[੪੯੫] ਗੁਜਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੨)

ਕਿਰਿਆਚਾਰ ਕਰਹਿ ਖਟੁ ਕਰਮਾ^੧ ਇਤੁ ਰਾਤੇ ਸੰਸਾਰੀ ॥ [ਖਟ ਕਰਮ]
ਅੰਤਰਿ ਮੈਲੁ ਨ ਉਤਰੈ ਹਉਮੈ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਬਾਜੀ ਹਾਰੀ ॥੧॥...
ਅਠਸਠਿ ਮਜਨੁ ਕਰਿ ਇਸਨਾਨਾ^੨ ਭ੍ਰਮਿ ਆਏ ਧਰ ਸਾਰੀ ॥
ਅਨਿਕ ਸੋਚ^੩ ਕਰਹਿ ਦਿਨਰਾਤੀ, ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਅੰਧਿਆਰੀ ॥੩॥
ਧਾਵਤ ਧਾਵਤ ਸਤੁ ਜਗੁ ਧਾਇਓ ਅਬ ਆਏ ਹਰਿ ਦੁਆਰੀ ॥
ਦੁਰਮਤਿ ਮੇਟਿ ਬੁਧਿ ਪਰਗਾਸੀ ਜਨ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਤਾਰੀ ॥੪॥

[੮੯੧] ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ (੨੮)

ਰਾਮ ਨਾਮ ਗੁਣ ਗਾਇ ਪੰਡਿਤ ॥
ਕਰਮ ਥਾਂਡ ਅਹੰਕਾਰੁ ਨ ਕਾਜੈ ਕੁਸਲ ਸੇਤੀ ਘਰਿ ਜਾਹਿ ਪੰਡਿਤ ॥੧॥

[੧੨੪੭] ਮਹਲਾ ੩, ਵਾਰ ਸਾਰੰਗ (੨੬)

ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਬਹੁ ਕਰਮ ਕਮਾਵਹਿ ਹੋਰਿ ॥
ਨਾਨਕ ਜਮ ਪੁਰਿ ਬਧੇ ਮਾਰੀਅਹਿ ਜਿਉ ਸੰਨੀ ਉਪਰਿ ਚੋਰ ॥੧॥
[੧੪੨੩] ਮਹਲਾ ੪, ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ [੧੯]
ਮਨਮੁਖਿ ਹੁਕਮੁ ਨ ਭੁਝੇ ਬਪੁਤੀ ਨਿਤ ਹਉਮੈ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥
ਵਰਤ ਨੇਮੁ ਸੁਚ ਸੰਜਮੁ ਪੂਜਾ ਪਾਖੰਡਿ ਭਰਮੁ ਨ ਜਾਇ ॥
ਅੰਤਰਹੁ ਕੁਸੁਧੁ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਬੇਧੇ, ਜਿਉ ਹਸਤੀ ਛਾਰੁ ਉਡਾਏ ॥
ਜਿਨਿ ਉਪਾਏ ਤਿਸੇ ਨ ਚੇਤਹਿ ਬਿਨੁ ਚੇਤੇ ਕਿਉ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ॥

ਕਰਮਾਤ

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਆਤਮਿਕ ਕਰਮਾਤ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੁਕਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਕਰਮੀ, ਨਾਸਤਿਕਾਂ ਨੂੰ ਆਸਤਿਕ, ਆਲਸੀਆਂ ਨੂੰ ਕਰਮ ਯੋਗੀ, ਜਾਤਿ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਕੌਮ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਅਤੇ ਸੇਵਕ ਕਰਦਿੱਤਾ, ਸਮਝੇ ਬਿਨਾ, ਅਨੇਕ ਇਤਿਹਾਸ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ ਵਿਰੁੱਧ ਕਰਮਾਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੰਨ ਕੇ ਬਹੁਤ

੧ ਜੱਗ ਕਰਨਾ, ਕਰਾਉਣਾ, ਦਾਨ ਦੇਣਾ, ਲੈਣਾ, ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ। ਪਰਾਸਰ ਰਿਖੀ ਨੇ ਖਟ ਕਰਮ ਇਹ ਦੱਸੇ ਹਨ:—ਸੰਧਯਾ, ਸਨਾਨ, ਜਪ, ਹਵਨ, ਸਨਯਾਸ, ਮੰਤਰ ਸਾਧਨ ਅਤੇ ਦੇਵ ਪੂਜਾ ਖਟ ਕਰਮ ਹਨ।

੨ ਮਜਨ ਸਨਾਨ। ਗੋਡਾ ਮਾਰ ਕੇ ਨੁਊਣਾ, ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਟੁੰਡੀ ਲਾ ਕੇ ਸਨਾਨ ਕਰਨਾ।

੩ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ, ਸ਼ੋਚ।

ਪ੍ਰਸੰਗ ਅਜੇਹੇ ਲਿਖ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਸਤਤਿ ਵਜਾਜ ਨਿੰਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
ਦੇਖੋ ਕਰਮਾਤ ਸੰਬੰਧੀ ਅੱਗੇ ਲਿਖੇ ਵਾਕ :-

[੧੪੭] ਮਹਲਾ ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ (੧੯)

ਪਹਿਰਾ ਅਗਨਿ ਹਿਵੈ^੧ ਘਰੁ ਬਾਧਾ ਭੋਜਨੁ ਸਾਰੁ ਕਰਾਈ ॥
ਸਗਲੇ ਦੂਖ ਪਾਣੀ ਕਰਿ ਪੀਵਾ ਧਰਤੀ ਹਾਕ ਚਲਾਈ ॥
ਧਰਿ ਤਾਰਾਜੀ ਅੰਬਰੁ ਤੋਲੀ ਪਿਛੈ ਟੰਬੁ ਚੜਾਈ ॥
ਏਵਡੁ ਵਧਾ ਮਾਵਾ ਨਾਹੀ ਸਤਸੈ ਨਥਿ ਚਲਾਈ ॥
ਏਤਾ ਤਾਣੁ ਹੋਵੈ ਮਨ ਅੰਦਰਿ ਕਰੀ ਭਿ ਆਖਿ ਕਰਾਈ ॥
ਜੇਵਡੁ ਸਾਹਿਬੁ ਤੇਵਡੁ ਦਾਤੀ ਦੇ ਦੇ ਕਰੇ ਰਜਾਈ ॥
ਨਾਨਕ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਜਿਸੁ ਉਪਰਿ ਸਚਿ ਨਾਮਿ ਵਡਿਆਈ ॥੧॥

[੪੭੫] ਮਹਲਾ ੨, ਵਾਰ ਆਸਾ (੨੩)

ਨਾਨਕ ਸਾ ਕਰਮਾਤਿ^੨ ਸਾਹਿਬ ਤੁਠੈ ਜੋ ਮਿਲੈ ॥੧॥

[੬੫੦] ਮਹਲਾ ੩, ਵਾਰ ਸੋਰਠਿ (੨੦)

ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਪੈਨਟੁ ਖਾਣੁ ਸਭੁ ਭਾਇ ਹੈ ਧਿਗੁ ਸਿਧੀ ਧਿਗੁ ਕਰਮਾਤਿ ॥
ਸਾ ਸਿਧਿ ਸਾ ਕਰਮਾਤਿ ਹੈ ਅਚਿੰਤੁ ਕਰੇ ਜਿਸੁ ਦਾਤਿ ॥
ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਮਨਿ ਵਸੈ ਏਹਾ ਸਿਧਿ ਏਹਾ ਕਰਮਾਤਿ ॥੨॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਵਾਰ ੧

ਸਿਧਿ ਬੋਲਨਿ, 'ਸੁਣਿ ਨਾਨਕਾ ! ਤੁਹਿ ਜਗ ਨੋ ਕਰਮਾਤਿ ਦਿਖਾਈ।
ਬੁਝੁ ਵਿਖਾਲੇ ਅਸਾਂ ਨੋ, ਤੁਹਿ ਕਿਉਂ ਦਿਲ ਅਵੇਹੀ^੩ ਲਾਈ ?'
ਬਾਬਾ ਬੋਲੇ, 'ਨਾਥ ਜੀ ! ਅਸਿ ਵੇਖਣਿ ਜੋਗੀ, ਵਸਤੁ ਨ ਕਾਈ^੪।
ਗੁਰੁ ਸੰਗਤਿ ਬਾਣੀ ਬਿਨਾ ਦੂਜੀ ਓਟ ਨਹੀ ਹੈ ਰਾਈ^੫।...
ਸਿਧਿ ਤੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਕਰਿ ਭੜਿ ਪਏ^੬, ਸਬਦਿ ਗੁਰੂ ਕੇ ਕਲਾ ਛਪਾਈ। (੪੨)
ਬਾਬਾ ਬੋਲੇ, 'ਨਾਥ' ਜੀ ! ਸਬਦੁ ਸੁਨਹੁ, ਸਚੁ ਮੁਖਹੁ ਅਲਾਈ।
ਬਾਝੇ ਸਚੇ ਨਾਮ, ਦੇ ਹੋਰੁ ਕਰਮਾਤਿ ਅਸਾਂ ਤੇ ਨਾਹੀ^੭।

■ ਹਿਮ (ਬਰਫ) ਵਿੱਚ।

੨ ਕਰਮਾਤ, ਸਿਧੀ ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ, ਬਜ਼ੁਰਗੀ, ਕਰਮਾਤ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ ਕਰਮਾਤ ਹੈ।

■ ਇਤਨੀ। ੪ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਬੁਆਭੇ ਜਹੇ ਚੇਟਕੀਆਂ ਦੇ ਦਿਖਾਉਣ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ, ਭਾਵ
ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਸਤੁ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਦੇਖਣ ਲਈ ਆਪ ਪਾਸ ਨੇਤਰ ਨਹੀਂ : -
'ਨਾਨਕ ਸੇ ਅਖੜੀਆਂ ਬਿਅੰਨਿ ਜਿਨੀ ਭਿਸੰਦੇ ਮਾ ਪਿਰੀ ॥' (ਵਡਹੰਸ ਮਹਲਾ ੫)

੫ ਬੋਝੀ ਜੇਹੀ। ੬ ਸਿਧ ਤੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਕਰ ਕੇ ਹਾਰ ਕਏ, ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੋ ਕੇ ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਗਏ।

੭ ਸਤ੍ਯ ਨਾਮ ਜੋ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਪੁੰਜ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਹੋਰ ਦਿਖਾਵੇ ਮਾਤ੍ਰ ਤੀ ਪਾਖੰਡ
ਰਚਨਾ ਰੂਪ ਕਰਮਾਤ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ—

“ਗਿਧਿ ਸਿਧਿ ਅਵਰਾ ਸਾਦ ॥” (ਜਪੁ)

ਬਸਤਰਿ ਪਹਿਰੈ ਅਗਨਿ ਕੈ, ਬਰਫ ਹਿਮਾਲੇ ਮੰਦਰੁ ਛਾਈ।
 ਕਰੈ ਰਸੋਈ ਸਾਰਿ^੧ ਦੀ, ਸਗਲੀ ਧਰਤੀ ਨਥਿ ਚਲਾਈ।
 ਏਵਡੁ ਕਰੀ ਵਿਥਾਰਿ ਕਉ, ਸਗਲੀ ਧਰਤੀ ਹਕੀ ਜਾਈ।
 ਤੋਲੀ ਧਰਤਿ ਅਕਾਸਿ ਦੁਇ, ਪਿਛੇ ਛਾਬੇ ਟੰਕੁ^੨ ਚੜਾਈ।
 ਇਹਿ ਬਲੁ ਰਖਾ ਆਪਿ ਵਿਚਿ, ਜਿਸੁ ਆਖਾ ਤਿਸੁ ਪਾਸਿ ਕਰਾਈ।
 ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਬਿਨੁ ਬਾਦਰਿ ਛਾਈ^੩ ॥੪੩॥

ਕਲਹਿ—ਝਗੜਾ

[੧੪੨] ਮਹਲਾ ੧, ਵਾਰ ਮਾਥ (੯)
 ਕਲਹਿ ਬੁਰੀ ਸੰਸਾਰਿ ਵਾਦੇ ਖਪੀਐ ॥
 [੨੨੪] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀ (੮)
 ਬਿਨੁ ਬੁਝੇ ਝਗਰਤ ਜਗੁ ਕਾਚਾ^੧ ॥੪॥
 [੩੪੧] ਗਉੜੀ ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ ਕਬੀਰ ਜੀ (੧੫)
 ਝਗਰੁ ਕੀਏ ਝਗਰਉ ਹੀ ਪਾਵਾ ॥
 [੫੬੬] ਵਡਹੰਸੁ ਮਹਲਾ ੧, ਛੰਤ (੧)
 ਮੰਦਾ ਕਿਸੈ ਨ ਆਖਿ ਝਗੜਾ ਪਾਵਣਾ ॥

ਕਲਫ (ਖਿਜਾਬ)

ਰਹਤੰਨਾਮਾ ਭਾਈ ਚੌਪਾ ਸਿੰਘ ਦਾ
 ਸਿਖ ਕਲਫ ਨਾ ਲਗਾਵੇ, ਜੋ ਲਗਾਵੇ ਸੋ ਤਨਖਾਹੀਆ।
 ਜੋ ਸਿੱਖ ਚਿੱਟੇ ਕੇਸ ਚੁਗੇ, ਸੋ ਤਨਖਾਹੀਆ^੧। [ਚਿੱਟੇ ਕੇਸ ਪੁੱਟਣੇ]

ਕਲਿਜੁਗ (ਯੁਗ)

ਬਾਲਮੀਕ ਰਾਮਾਇਣ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ੪੩੨੦੦੦੦ ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ ਸਮਾਂ
 ਸਤਯੁਗ, ਤ੍ਰੇਤਾ ਦ੍ਵਾਪਰ ਅਤੇ ਕਲਿ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੈ ਕਿ ਚਾਰ
 ਯੁੱਗਾਂ ਦਾ ਚੱਕ੍ਰ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਦਾ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਉਮਰ,
 ਕਾਇ ਅਤੇ ਸੁਭਾਉ ਯੁੱਗਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਬਦਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ

੧ ਫੋਲਾਦ ਦੀ।

੨ ਚਾਰ ਮਾਥੇ ਦਾ ਵੱਟਾ।

੩ ਨਾਟਕ, ਚੇਟਕ, ਬੱਦਲ ਦੀ ਛਾ ਵਾਂਗ ਬੋਝੇ ਚਿਰ ਦਾ ਪਰਚਾਵਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਕਬੀਰ
 ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਬਚਨ ਸਿੱਖਾਂ ਪਰ ਠੀਕ ਘਟਦਾ ਹੈ—

‘ਬਹੁ ਕਬੀਰ ਝੁਝਾ ਘਟੁ ਬੋਲੈ ॥ ਭਰਿਆ ਹੋਇ ਸੁ ਕਬਹੂ ਨ ਡੋਲੈ ॥’ (ਪੰਨਾ ੮੭੦ ਗੋਂਡ)

੪ ਅਗਤਾਨੀ ਬੇ-ਸਮਝ। ੫ ਤਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਵਸਥਾ ਲੁਕਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਛਪਟ ਅਤੇ ਦੰਭ ਹੈ।

ਇਹ ਵਿਸ਼ਾਸ ਨਹੀਂ ।

ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸੁਕਰਮੀ ਅਤੇ ਬੁਕਰਮੀ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਤਯੁਗ ਅਤੇ ਕਲਿਯੁਗ ਵਰਤ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

[੧੪੫] ਮਹਲਾ ੧, ਵਾਰ ਮਾਝ (੧੬)

ਕਲਿ ਕਾਤੀ^੧ ਰਾਜੇ ਕਾਸਾਈ, ਧਰਮੁ ਪੰਖ ਕਰਿ ਉਡਰਿਆ ॥

ਕੁਝ ਅਮਾਵਸ ਸਚੁ ਚੰਦਮਾ, ਦੀਸੈ ਨਾਹੀ ਕਹ ਚੜਿਆ ॥

ਹਉ ਭਾਲਿ ਵਿਕੁੰਨੀ^੨ ਹੋਈ ॥ ਆਧੇਰੈ ਰਾਹੁ ਨ ਕੋਈ ॥

ਵਿਚਿ ਹਉਮੈ ਕਰਿ ਦੁਖੁ ਰੋਈ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਕਿਨਿ ਬਿਧਿ ਗਤਿ ਹੋਈ ॥੧॥

[੨੨੯] ਗਉੜੀ ਅਸਟਪਦੀ ਮਹਲਾ ੧ (੧੮)

ਖੋਟੇ ਕਉ ਖਰਾ ਕਹੈ ਖਰੇ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੈ ॥

ਅੰਧੇ ਕਾ ਨਾਉ ਪਾਰਖੁ ਕਲੀ ਕਾਲ ਵਿਡਾਣੈ ॥੩॥

ਸੁਤੇ ਕਉ ਜਾਗਤੁ ਕਹੈ, ਜਾਗਤ ਕਉ ਸੁਤਾ ॥

ਜੀਵਤ ਕਉ ਮੁਆ ਕਹੈ, ਮੁਏ ਨਹੀ ਰੋਤਾ ॥੪॥

ਆਵਤ ਕਉ ਜਾਤਾ ਕਹੈ ਜਾਤੇ ਕਉ ਆਇਆ ॥

ਪਰ ਕੀ ਕਉ ਅਪੁਨੀ ਕਹੈ ਅਪੁਨੇ ਨਹੀ ਭਾਇਆ ॥੫॥

ਮੀਠੇ ਕਉ ਕਉੜਾ ਕਹੈ, ਕੜੁਏ ਕਉ ਮੀਠਾ ॥

ਰਾਤੇ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਹਿ^੩ ਐਸਾ ਕਲਿ ਮਹਿ ਡੀਠਾ ॥੬॥

ਚੇਰੀ^੪ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰਹਿ ਠਾਕੁਰੁ ਨਹੀ ਦੀਸੈ ॥

ਪੋਖਰੁ ਨੀਰੁ ਵਿਰੋਲੀਐ . ਮਾਖਨੁ ਨਹੀ ਰੀਸੈ ॥੭॥

[੩੪੯] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧ (੪)

ਨਾਰਦੁ ਨਾਚੈ ਕਲਿ ਕਾ ਭਾਉ^੫ ॥ ਜਤੀ ਸਤੀ ਕਹ ਰਾਖਹਿ ਪਾਉ ॥੧॥...

ਗੁਰੁ ਪਾਸਹੁ ਫਿਰਿ ਚੇਲਾ ਖਾਇ ॥ ਤਾਮਿ^੬ ਪਰੀਤਿ ਵਸੈ ਘਰਿ ਆਇ ॥...

ਦਰਸਨਿ ਦੇਖਿਐ ਦਇਆ ਨ ਹੋਇ ॥ ਲਏ ਦਿਤੇ ਦਿਵੁ ਰਹੈ ਨ ਕੋਇ^੭ ॥

ਰਾਜਾ ਨਿਆਉ ਕਰੇ ਹਥਿ ਰੋਇ^੮ ॥ ਕਹੈ ਖੁਦਾਇ ਨ ਮਾਨੈ ਕੋਇ ॥੩॥

[੬੬੨] ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੧ (੮)

੧੦ ਕਾਲੁ ਨਾਹੀ ਜੋਗੁ ਨਾਹੀ, ਨਾਹੀ ਸਤ ਕਾ ਢਬੁ ॥

੧ ਫੁਰੀ । ੨ ਵਜਾਫੁਲ । ੩ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਪਰੋਮੀ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

੪ ਮਾਯਾ, ਦੇਵੀ ਆਦਿਕ । ੫ ਫਪਤੀ ਦਾ ਪਾਣੀ ਰਿਤਬਣ ਤੋਂ ਮਿੱਥਣ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦਾ ।

੬ ਕਲਿਯੁਗ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰ ਕੇ ਕਰਤਾਰ ਤੋਂ ਵਿਮੁਖ ਦੰਤੀ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਨਿੰਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ।

੭ ਰੋਜਨ ਖਾਣ ਦੇ ਲਾਲਚ ਕਰ ਕੇ । ੮ ਭਾਵ ਰਿਸ਼ਵਤ ਤੋਂ ਹੈ ।

੯ ਜੇ ਕੁਛ ਟੈਕਸ ਜਾਂ ਭਾਜ-ਦੰਡ ਵਸੂਲ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ ਤਦ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਪਕਾਰ-ਅਥਵਾ ਧਰਮ ਵਾਸਤੇ ਨਿਆਉ ਨਹੀਂ ।

੧੦ ਸਮੇਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ, ਯੋਗ ਅਯੋਗ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਸੱਚ ਦੀ ਗੀਤਿ ਨਹੀਂ ।

ਬਾਨਸਟ ਜਗ ਭਰਿਸਟ ਹੋਏ ਭੂਬਤਾ ਇਥ ਜਗ੍ਹਾ^੧॥੧॥

ਕਲ ਮਹਿ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਸਾਰੁ^੨॥

ਅਖੀ ਤ ਮੀਟਹਿ ਨਾਕ ਪਕੜਹਿ ਠਗਣ ਕਉ ਸੰਸਾਰੁ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥

ਆਂਟ ਸੇਤੀ ਨਾਥੁ ਪਕੜਹਿ ਸੁਝਤੇ ਤਿਨਿ ਲੋਅ^੩॥

ਮਗਰ ਪਾਛੈ^੪ ਕਛੁ ਨ ਸੁਝੈ ਏਹੁ ਪਦਮੁ ਅਲੋਅ^੫॥੨॥

ਖੜੀਆ ਤ ਧਰਮੁ ਛੋਡਿਆ ਮਲੇਛ ਭਾਖਿਆ ਗਹੀ^੬॥

ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਭ ਇਥ ਵਰਨ ਹੋਈ ਧਰਮ ਕੀ ਗਤਿ ਰਹੀ॥੩॥

ਅਸਟ ਸਾਜ ਸਾਜਿ^੭ ਪੁਰਾਣ ਸੋਧਹਿ ਕਰਹਿ ਬੇਦ ਅਭਿਆਸੁ॥

ਬਿਨੁ ਨਾਮ ਹਰਿ ਕੇ ਮੁਕਤਿ ਨਾਹੀ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਦਾਸੁ॥੪॥

[੯੦੨] ਰਾਮਕਲੀ ਅਸਟਪਦੀ ਮਹਲਾ ੧^੮ (੧)

ਸੋਈ ਚੰਦੁ ਚੜਹਿ ਸੇ ਤਾਰੇ ਸੋਈ ਦਿਨੀਅਰੁ^{੧੦} ਤਪਤ ਰਹੈ॥

੧ ਪੂਜਕ ਅਸਥਾਨ, ਅਰਥਾਤ ਸਥਾਨ ਅਧਿਸ਼ਠਾਤਾ ਮਹੰਤ ਪੁਜਾਰੀ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਪਤਿਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਭੁੱਖ ਰਹੀ ਹੈ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸ਼ੁਭ ਸਿਖਿਆ ਲੈਣੀ ਹੈ, ਜੋ ਉਥੇ ਹੀ ਕੁਕਰਮ ਹੁੰਦੇ ਹੋਣ, ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

੨ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਪਾਖੰਡ ਰੂਪ ਕਰਮ ਸਭ ਵੈਕਟ ਹਨ ।

੩ ਅੰਗੁਸ਼ਟ ਅਤੇ ਦੋ ਉਂਗਲਾਂ ਨਾਲ ਨੱਕ ਫੜ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸਮਾਧੀ ਵਿੱਚ ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਦਿਸਦੀ ਹੈ । ੪ ਪਿੱਠ ਪਿੱਛੇ ।

੫ ਇਹ ਅਲੌਕਿਕ ਪਦਮਾਸਨ ਹੈ ।

੬ ਪੂਜਾ ਦੇ ਰੱਖਬਰ ਸ਼ੁਰਵੀਰ ਛੱਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਧਰਮ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਦੇ ਥਾਂ, ਆਪ ਹੀ ਧਰਮ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਯਾਦਗੀ ਦੇ ਥਾਂ ਕਲਮਾਂ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅਰਬੀ ਫ਼ਾਰਸੀ ਆਦਿਕ ਭੋਲੀਆਂ ਨੂੰ ਮਲੇਛ ਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ—ਕੇਵਲ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਮੁਖ ਚੜ੍ਹੀ ਬੋਲੀ ਵਰਤਦੇ ਹਨ ।

੭ ਸਾਰਾ ਭਾਰਤ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ—ਧਰਮ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਿਗੜ ਗਈ ਹੈ । ਸਿੱਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ—ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕ ਬਿਨਾਂ ਵਿਚਾਰੇ, ਤੈ ਅਥਵਾ ਲਾਲਚ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਤਿਆਗ ਕੇ ਦੂਜੇ ਦਾ ਧਰਮ ਧਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਦੇਸ਼ ਅਧੋ-ਯਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

੮ [ਅੱਠ ਥਾਂ ਉਚਾਰਣ ਦੇ] ਵਯਾਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਉਚਾਰਣ ਦੇ ਅੱਠ ਅਸਥਾਨ—ਕੰਠ, ਰਿਦਾ ਸੀਸ, ਹਸਨਾ ਦਾ ਮੂਲ, ਚੰਦ, ਨੱਕ, ਹੋਠ ਔਰ ਤਾਲੂਆ । [ਅੱਠ ਵਿਕ੍ਰੁਤੀਆਂ] ਅਥਵਾ ਵੇਦ ਪਾਠ ਦੀਆਂ ਅੱਠ ਵਿਕ੍ਰੁਤੀਆਂ—ਜਟਾ, ਮਾਲਾ, ਸ਼ਿਖਾ, ਰੇਖਾ, ਪੂਜਾ, ਦੇਛ, ਰੱਬ ਔਰ ਹਨ । ਅਥਵਾ ਅੱਠ ਵਿਦਵਾਨ—ਇੰਦਰ, ਚੰਦਰ, ਕਾਸ਼ ਕ੍ਰਿਤਸਨ, ਅਪਿਸ਼ਲੀ, ਬਾਕਟਾਯਨ, ਪਾਟਿਨੀ, ਅਮਰ ਅਤੇ ਜੈਨੇਂਦ੍ਰ ਦੇ ਰਚੇ ਵਯਾਕਰਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪਦਾਂ ਨੂੰ ਸਵਾਰ [ਅੱਠ ਵਯਾਕਰਣ] ਸਵਾਰ ਕੇ ਅਥਵਾ ਪਦ ਅਤੇ ਅਰਥ ਗਣਾਨ ਦੇ ਸਹਾਯਕ ਅੰਗ—ਹਰਸੁ, ਦੀਰਘ, [ਅੱਠ ਅੰਗ] ਪਲੁਤ, ਉਂਦਾਤ, ਅਨੁਦਾਂਤ, ਸੁਰਿਤ, ਅਨੁਨਾਸਿਕ ਅਤੇ ਅਨਨੁਨਾਸਿਕ । [ਵੈਦਿਕ ਛੰਦਾਂ ਦੇ ਅੱਠ ਰੋਦ] ਅਥਵਾ ਵੈਦਿਕ ਛੰਦਾਂ ਦੇ ਅੱਠ ਰੋਦਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਰਚਨਾ ਕਰ ਕੇ—ਅਰਬੀ, ਦੈਵੀ, ਆਸ਼ੁਰੀ, ਪ੍ਰਾਜਾਪਤਯਾ, ਯਾਜੁਜੀ, ਸਾਮਨੀ, ਆਰੀ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮੀ ।

੯ ਸਭਦ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਜਿਸ ਥਾਂ ਲੋਕ ਅਧਰਮ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹਨ, ਉਦੋਂ ਅਤੇ ਉਥੇ ਹੀ ਕਲਿਯੁਗ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਜੋ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਦੂਜੇ ਥਾਂ ਧਰਮ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਬਾਯਮ ਹੈ, ਤਦ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਸਤਯੁਗ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਏ ।

੧੦ ਦਿਨਕਰ, ਸੂਰਯ ।

ਸਾ ਧਰਤੀ ਸੋ ਪਉਣੁ ਭੁਲਾਰੇ^੧ ਜੁਗ ਜੀਅ ਖੇਲੇ ਥਾਵ ਕੈਸੇ ॥੧॥...
 ਕਿਤੇ ਦੇਸਿ ਨ ਆਇਆ ਸੁਣੀਐ ਤੀਰਥ ਪਾਸਿ ਨ ਬੈਠਾ ॥
 ਦਾਤਾ ਦਾਨੁ ਕਰੇ ਤਹ ਨਾਹੀ ਮਹਲ ਉਸਾਰਿ ਨ ਬੈਠਾ ॥੨॥
 ਜੇ ਕੋ ਸਤੁ ਕਰੇ ਸੋ ਛੀਜੈ^੨ ਤਪ ਘਰਿ ਤਪੁ^੩ ਨ ਹੋਈ ॥
 ਜੇ ਕੋ ਨਾਉ ਲਏ ਬਦਨਾਵੀ^੪ ਕਲਿ ਕੇ ਲਖਣ ਏਈ ॥੩॥

ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨੇ, ਇਕੋ ਫਰਸ਼ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਾ ਕੇ ਜਾਤਿ ਅਭਿਮਾਨ ਅਤੇ ਛੂਤ ਦਾ ਰੋਗ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦਾ ਨਾਉਂ ਪੰਚਾਮ੍ਰਿਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ— [ਪੰਚਾਮ੍ਰਿਤ]

ਖਾਂਡ ਘ੍ਰਿਤ ਚੂਨ ਜਲ ਪਾਵਕ ਇਕਤ੍ਰ ਭਏ,

ਪੰਚ ਮਿਲਿ ਪ੍ਰਗਟ ਪੰਚਾਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਗਾਸ ਹੈ।' (ਕਬਿੱਤ ੧੨੪)

ਬਹੁਤ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਪੰਜਵਾਂ ਪਦਾਰਥ ਬਾਦਾਮ ਅਤੇ ਚਰੌਜੀ ਮੇਵਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ^੧।

ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਯ ਦੇ ਦੂਜੇ ਅਯਨ ਦੇ ਚੌਥੀਹਵੇਂ ਅਧਯਾਯ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਥਾਂ ਭੀ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦਾ ਨਾਉਂ ਪੰਚਾਮ੍ਰਿਤ ਵੇਖੀਦਾ ਹੈ :-

“ਸਗਲ ਦੇਗ ਪਰ ਦੇਹੁ ਲਗਾਈ। ਪੰਚਾਮ੍ਰਿਤ ਆਦਿਕ ਕਰਿਵਾਈ।” (੧੨)

[ਮਹਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ] ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਭੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :-

ਆਣਿ ਮਹਾ ਪਰਸਾਦੁ ਵੰਡਿ ਖੁਆਇਆ।' (ਵਾਰ ੨੦, ਪੌੜੀ ੧੦)

ਅਸੀਂ ਗੁਰੂਧਾਮਾਂ ਵਿੱਚ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਬਣਦਾ ਅਤੇ ਵਰਤਦਾ ਦੇਖ ਕੇ ਬੜੇ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਕਿਤੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦੀ ਥਾਂ ਲੇਟੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ, ਕਿਤੇ ਪੰਜੀਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵੇਖੀਦਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਘੀ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਹੋਇਆ ਟਪਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਫਰਸ਼ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਵਸਤੂ ਦਾਗੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

[ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦਾ ਨੁਸਖਾ] ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਚੇਤੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਜੇ ਸਵਾ ਸਵਾ ਸੇਰ ਆਟਾ, ਘੀ ਅਤੇ ਖੰਡ ਹੈ ਤਾਂ ਸਵਾ ਚਾਰ ਸੇਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਚਾਸ (ਚਾਸ਼ਨੀ) ਤਿਆਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ

੧ ਵਗਦੀ ਹੈ। ੨ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਹਾਨੀ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ, ਅਪਮਾਨਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੩ ਵਿਖਾਵੇ ਮਾਤ੍ਰ ਦੇ ਤਪ ਤੋਂ ਭਾਵ ਨਹੀਂ, ਕਿੰਤੂ ਮਨ ਅਤੇ ਦਿੰਦਗੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਰੂਪ ਤਪ। ੪ ਬਦਨਾਮੀ।

੫ ਕਈ ਹਠੀਏ ਭਾਈ ਮੇਵਾ ਅਥਵਾ ਕੇਸਰ ਦਾ ਰੰਗ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣਾ ਸੁਰਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਮੇਵਾ ਕੇਸਰ ਗੁਰਮਤ ਵਿਰੁਧ ਨਹੀਂ।

ਆਟਾ ਭੁੱਜ ਜਾਣ ਤੇ ਜਦ ਚਾਸ ਮਿਲਾਈ ਜਾਵੇ, ਤਦ ਆਟੇ ਅਤੇ ਚਾਸ ਦੀ ਗਰਮਾਈ ਵਿੱਚ ਬੋਝਾ ਭੀ ਫਰਕ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਜੇ ਚਾਸ ਜ਼ਰਾ ਭੀ ਠੰਢੀ ਹੋਊ, ਤਦ ਘੀ ਅਲੱਗ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਚਾਸ ਪਾਉਣ ਪਿੱਛੋਂ ਕੜਾਹੀ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਤੋਂ ਉਤਾਰ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਏ।

[ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਵਰਤਾਉਣ ਵਾਲਾ] ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਬਣਾਨ ਅਤੇ ਵਰਤਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਰੀਰ ਅਤੇ ਵਸਤੂ ਆਦਿ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਨਿਰਮਲ ਹੋਵੇ, ਨਹੂੰ (ਨਾਖੁਨ) ਵਧੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਮੈਲੇ ਨਾ ਹੋਣ। ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੱਥ ਧੋ ਕੇ ਨਿਰਮਲ ਵਸਤੂ ਨਾਲ ਪੁੰਝ ਕੇ ਸੁਸ਼ਕ ਕੀਤੇ ਹੋਣ^੧ 'ਉਂਗਲਾਂ' 'ਤੇ ਛਾਪ ਛੱਲਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਮੁਖ ਉੱਪਰ ਰੁਮਾਲ ਬੰਧਾ ਹੋਵੇ, 'ਜਪੁ' ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਸਜਾਇਆ ਜਾਵੇ।

ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਕੜਾਹੀ ਵਿੱਚ ਨਾ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ, ਨਿਰਮਲ ਬਾਲ, ਤਾਸ ਅਥਵਾ ਪਰਾਤ ਵਿੱਚ ਸੁਫ਼ ਰੁਮਾਲ ਨਾਲ ਢਕ ਕੇ ਆਵੇ, ਅਰ ਲੰਗਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇਤਨਾ ਠੰਢਾ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਵਰਤਾਣ ਅਤੇ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਨਾ ਸੜਨ।

[ਜਲ ਤ੍ਰੋਕਣਾ] ਲੰਗਰ ਤੋਂ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਸਮੇਂ ਅੱਗੇ-ਅੱਗੇ ਜਲ ਤ੍ਰੋਕਣਾ ਅਫਿਦਯਾ ਕਰਮ ਹੈ।

[ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ੀਮ] ਕਈ ਸੱਜਣ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਆਉਂਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਖਲੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਗੀਤਿ ਗੁਰਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਸ਼ਖਸ ਜਾਂ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ੀਮ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ^੨।

'ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ' ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਪੰਜ ਪੌੜੀਆਂ ਦਾ ਅਤੇ ਅੰਤਲੀ ਇਕ ਪੌੜੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਜਾਂ ਪਾਠ ਕਰ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਭੇਟ ਹੋਣ ਪੁਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਵਾਕ ਲੈ ਕੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਰਤਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਕਈ ਬਾਈਂ ਅਰਦਾਸ ਅਤੇ ਵਾਕ ਪਿੱਛੋਂ ਵਯਾਖਯਾਨ, ਚਰਚਾ ਅਥਵਾ ਹੋਰ ਕਾਰਜ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ। ਐਸਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੱਜਣ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਲਏ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਵਰਤਾਉਣ ਦਾ ਆਰੰਭ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਤੋਂ ਹੋਵੇ ਅਰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਤਾਬੇ ਬੈਠੇ ਸੱਜਣ ਨੂੰ ਕਟੋਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

ਸੰਗਤਿ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਪੱਤਿਆਂ ਜਾਂ ਭੋਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ

੧ [ਹੱਥ ਧੋ ਕੇ ਪੁੰਝਣੇ] ਥੋੜ੍ਹੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਹੱਥ ਧੋ ਕੇ ਗਿੱਲੇ ਹੱਥੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਬਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਵਰਤਾਣਾ ਗਿਲਾਨਿ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ।

੨ [ਤਾਜ਼ੀਮ] ਕਿਸੇ ਰੱਈਸ, ਮਹੰਤ, ਗੁਣੀ, ਧਨੀ ਅਤੇ ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਆਦਿ ਨੂੰ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ [ਸਾਗਰ] ਦਸਤਖਤੀ ਪੁਸਤਕ, ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਅਰ ਸਸਤ੍ਰ ਵਸਤ੍ਰ ਆਦਿ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਤਾਜ਼ੀਮ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਹਾਂ, ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਯੋਗਤ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦਾ ਸੁਗਤ ਕਰਨ ਲਈ ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਕੋਈ ਸੇਵਕ ਅੱਗੇ ਵਧ ਕੇ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਥਾਂ ਸਿਰ ਬੈਠਾਵੇ।

ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਭੀ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਵਰਤਾਉਣ ਤੋਂ ਜੇ ਚਮਚ ਨਾਲ ਵਰਤਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਉੱਤਮ ਹੈ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਬਰਤਨ ਵਿੱਚੋਂ ਵਰਤਾਉਣ ਲਈ ਛੋਟੇ ਥਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਪ ਨਾਲ ਪਾਉਣਾ ਠੀਕ ਹੈ।

ਜਿਸ ਥਾਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਅਰਪਣ ਵਾਲੇ ਹੋਣ, ਉਥੇ ਥੋੜੀ ਰਸਦ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਬਣੇ, ਬਾਕੀ ਰਕਮ ਕੌਮ ਦੇ ਸੁਭ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਖਰਚ ਹੋਵੇ। ਪੁਰਾਣੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਇਸ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦਾ ਨਾਮ ਭੁਟਕਾ (ਭੁਟਕਾ) ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਇਸੇ ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਤਨਿਕ ਮਾਤ੍ਰ ਹੀ ਲੈਣਾ ਠੀਕ ਹੈ।

ਕਈ ਥਾਈਂ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਾਲੇ ਬਿੰਧੇ ਹੱਥ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਖ ਦਾਬੀ ਨਾਲ ਪੁੰਝਦੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਅਸਭਯਤਾ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ, ਇਸ ਬਿੰਧੇ ਵਿੱਚ ਮਿੱਠੇ ਦਾ ਅੰਸ਼ ਮਿਲਿਆ ਹੋਣ ਬਰ ਕੇ ਮੂੰਹ 'ਤੇ ਮੱਖੀਆਂ ਭਿਟਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਸੁੱਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਦਾਬੀ ਵਿੱਚ ਕੀੜੀਆਂ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਤਨਖਾਹ ਨਾਮ

ਕੜਾਹ ਕਰਨ ਕੀ ਬਿਧਿ ਸੁਨ ਲੀਜੈ। ਤੀਨ ਭਾਗ ਕੇ ਸਮਸਰ ਕੀਜੈ¹।

ਲੇਪਨ ਆਗੇ ਬਹੁਕਰ ਦੀਜੈ²। ਮਾਂਜਨ ਕਰਿ ਭਾਂਜਨ ਧੋਵੀਜੈ।

ਕਰਿ ਇਸਨਾਨ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋ ਬਹੈ। ਵਾਹਗੁਰੂ ਬਿਨ ਅਵਰ ਨ ਕਹੈ।

ਕਰਿ ਤਿਆਰ ਚੌਕੀ ਪਰ ਧਰੈ। ਚਾਰ ਓਰ ਥੀਰਤਨ ਬਹਿ ਕਰੈ³।

ਜੋ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਕੋ ਬਾਟ ਹੈ ਮਨ ਮੇ ਧਾਰੈ ਲੋਭ।

ਕਿਸ ਥੋੜਾ ਕਿਸ ਅਗਲਾ⁴ ਸਦਾ ਰਹੈ ਤਿਸੁ ਸੋਗ।

੧ ਆਟਾ (ਮੇਦਾ) ਮਿੱਠਾ ਅਤੇ ਘੀ। ਕਈ ਵਿਦਵਾਨ ਖਯਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤਿੰਨ ਭਾਗ ਬਰਾਬਰ ਲੈਣ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਭਾਵ ਸੀ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮ; ਵੈਸ਼ਨਵ ਅਤੇ ਸ਼ੈਵ ਮੱਤ ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਭਾਵ ਦਾ ਬੀਜ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿੱਚ ਭੀ ਹੈ, ਯਥਾ—‘ਮੇਦਾ ਜਿਵ ਨੇ, ਖੰਡ ਵਿਥਨ ਨੇ, ਘੀ ਧਮ (ਭੁਟ) ਨੇ, ਪਾਣੀ ਕਰੁਣ ਨੇ ਅਤੇ ਮੇਵਾ ਦੇਵੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਬਣਿਆ’ ਆਦਿਕ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸੁਖਮ ਅਲੰਕਾਰ ਨਾ ਸਮਝ ਕੇ ਅਗਿਆਨੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਪਲਨਾ ਕਰ ਲਈ।

੨ ਲੰਗਰ ਲਿਪਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਤ ਦੇਵੇ, ਅਰ ਲੇਪਨ ਕੋਬਰ ਨਾਭ ਨਾ ਕਰੇ।

੩ ਰਾਜੀ ਗ੍ਰੰਥੀ ਅਤੇ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਕਾਉਣ। ਕੜਾਹ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ‘ਆਨੰਦ’ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਪੰਜ ਪੋੜੀਆਂ ਅਤੇ ਅੰਤਲੀ ਇਕ ਪੋੜੀ ਦਾ ਪਾਠ ਹੋਵੇ।

੪ ਬਹੁਤਾ। [ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਸਮ-ਭਾਗ ਕਰੋ] ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਕੋ ਜੇਹਾ ਵਰਤਾਵੇ। ਜੋ ਲੋਕ ਦੂਹਰੇ ਵਰਤਾਇਆਂ ਲਈ ਹੱਥ ਪਸਾਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਗੁਰੂ-ਬੀਤਿ ਤੋਂ ਅਗਾਭ ਹਨ। ਕਈ ਥਾਈਂ ਵੱਡੇ-੨ ਅਹੁਦੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਟੋਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਅਤੇ ਆਮ ਸੰਗਤਿ ਨੂੰ ਹੱਥਾਂ ਉੱਤੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਐਸਾ ਕਰਨਾ ਮਨਮਤ ਹੈ। [ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਬਣੇ ਵਿੱਚ] ਕੋਲ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਕੇਵਲ ਗ੍ਰੰਥੀ ਅਥਵਾ ਗਿਆਨੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਸ਼ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਤਾਬੇ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਜੋ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਵੇਹਲਾ ਹੋ ਕੇ ਫੜ ਲਵੇ।

ਕਈ ਅਗਿਆਨੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਿੱਖ ਭੀ ਹੋਰ ਮੱਤਾਂ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਭੋਗ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਇਤਨਾ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਦੇ ਕਿ ਜੇ ਕਟੋਰੇ ਵਿੱਚ ਭੋਗ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਸ਼ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੰਥੁਕੇ ਹੋਣ ਨਾ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਸਗੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਪਰੋਸਿਆ ਜਾਂਦਾ।

ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਯ, ਰੁਤ ੩, ਅੰਸੂ ੫੦
 ਪਾਵਨ ਤਨ ਪਾਵਨ ਕਰਿ ਥਾਨ । ਘ੍ਰਿਤ ਮੈਦਾ ਲੇ ਖੰਡ ਸਮਾਨ ॥੨੮॥
 ਕਰਹਿ ਕੜਾਹ ਜਪੁ ਪਾਠ ਸੁ ਠਾਨੈ । ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਅਰਦਾਸ ਬਖਾਨੈ ॥

ਕਾਮ

[੧੧੮੬] ਬਸੰਤ ਮਹਲਾ ੯ (੨)

ਪਾਪੀ ਹੀਐ ਮੈ ਕਾਮੁ ਬਸਾਇ ॥ ਮਨੁ ਚੰਚਲੁ ਯਾ ਤੇ ਗਹਿਓ ਨ ਜਾਇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਸੋਗੀ ਜੰਗਮ ਅਰੁ ਸੰਨਿਆਸ ॥ ਸਭ ਹੀ ਪਰਿ ਭਾਰੀ ਇਹ ਫਾਸ ॥੧॥
 ਜਿਹਿ ਜਿਹਿ ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ਸਮਾਇ ॥ ਤੇ ਭਵ ਸਾਗਰ ਉਤਰੇ ਪਾਰਿ ॥੨॥
 ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਕੀ ਸਰਨਾਇ ॥ ਦੀਜੈ ਨਾਮੁ ਰਹੈ ਗੁਨ ਗਾਇ ॥੩॥

[੯੩੨] ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੧ ਦਖਣੀ ਓਅੰਕਾਰੁ

ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਬਾਇਆ ਕਉ ਗਾਲੈ ॥ ਜਿਉ ਕੰਚਨ ਸੁਹਾਗਾ ਢਾਲੈ ॥੧੮॥

[੧੩੫੮] ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ ਮਹਲਾ ੫ (੪੬)

ਹੇ ਕਾਮੰ ਨਰਕ ਬਿਸ੍ਵਾਸੰ ਬਹੁ ਜੋਨੀ ਭ੍ਰਮਾਵਟਹ ॥

ਕਾਮਧੇਨੁ—ਚਿੰਤਾਮਣਿ—ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ

ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਮਧੇਨੁ, ਚਿੰਤਾਮਣਿ, ਕਲਪ-ਬ੍ਰਿਛ ਅਤੇ ਪਾਰਿਜਾਤ ਸੂਰਗ ਦੇ ਰਤਨ ਕਲਪੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਭ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੰਨੇ ਹਨ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸਤਸੰਗ ਅਤੇ ਬਰਤਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਛੁਟ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰਕ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ।

[੧੮] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧ (੧੨)

ਭਾਈ ਰੇ ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੀ ਰੇਣੁ ॥

ਸੰਤ ਸਭਾ ਗੁਰੁ ਪਾਈਐ ਮੁਕਤਿ ਪਦਾਰਥੁ ਧੇਣੁ^੧ ॥

[੨੧੨] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੫੧)

ਚਿੰਤਾਮਣਿ ਕਰੁਣਾ ਮਏ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਣਿ ਸੁਖ ਭਏ ॥੧॥

੧ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਬਰਤਾਰਾ ਤੀ ਬਰਤਨ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਦੇਣਾ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਕਈ ਥਾਈਂ ਵੇਖੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦਾ ਕਟੋਰਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੰਘੜੇ ਹੇਠ ਰੱਖ ਕੇ ਅਥਵਾ ਭੋਜਨ ਦਾ ਥਾਲ ਪਰੋਸ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰੱਖ ਕੇ ਨਗਾਰੇ ਤੇ ਚੋਟ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਸੋਧ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਘੰਟਾ ਧੁਨੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਪਾਖੰਡ ਰਚਨਾ ਗੁਰਮਤ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ ।

੧ ਕਾਮਧੇਨੁ ।

[੨੬੫] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ ੫ (੨)

ਪਾਰਜਾਤੁ^੧ ਇਹੁ ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮ ॥ ਕਾਮਧੇਨੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਮ ॥

[੧੦੭੮] ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ, ਮਹਲਾ ੫ (੭)

ਪਾਰਜਾਤੁ ਲੋਕਹਿ ਮਨ ਪਿਆਰੇ ॥ ਕਾਮਧੇਨੁ ਸੋਹੀ ਦਰਬਾਰੇ^੨ ॥

ਕਾਮਨਾ

[੬੪੨] ਸੋਰਠਿ ਅਸਟਪਦੀ ਮਹਲਾ ੫ (੩)

ਮਨ ਕਾਮਨਾ ਤੀਰਥ ਜਾਇ ਬਸਿਓ ਸਿਰਿ ਕਰਵਤ ਧਰਾਏ ॥

ਮਨ ਕੀ ਮੈਲੁ ਨ ਉਤਰੈ ਇਹ ਬਿਧਿ ਜੇ ਲਖ ਜਤਨ ਕਰਾਏ ॥੩॥

ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਸਿਜਦੇ^੧ ਕਰੇ ਅਨੇਕ ਤੋਪਚੀ ਬਪਟ ਭੇਸ^੨,

ਪੋਸਤੀ ਅਨੇਕ ਦਾ ਨਿਵਾਵਤ ਹੈ ਸੀਸ ਕੋ ॥

ਕਹਾ ਭਇਓ ਮੱਲ ਜੋ ਪੈ ਕਾਢਤ ਅਨੇਕ ਭੰਡ ?

ਸੋ ਤੋ ਨ ਭੰਡੋਤ ਅਸਟਾਂਗ^੩ ਅਥਤੀਸ^੪ ਕੋ ॥

ਕਹਾ ਭਇਓ ਰੋਗੀ ਜੋ ਪੈ ਭਾਰਿਓ ਰਹਿਓ ਉਰਧ ਮੁਖ ?

ਮਨ ਤੇ ਨ ਮੁੰਡ ਨਿਹਰਾਇਓ^੫ ਆਦਿ ਈਸ ਕੋ ॥

ਕਾਮਨਾ ਅਧੀਨ ਸਦਾ ਦਾਮਨਾ^੬ ਪ੍ਰਬੀਨ,

ਏਕ, ਭਾਵਨਾ ਬਿਹੀਨ ਕੈਸੇ ਪਾਵੈ ਜਗਦੀਸ ਕੋ ॥੯॥੭੯॥ [ਸ੍ਰਧਾ]

ਸੀਸ ਪਟਕਤ ਜਾ ਕੇ ਕਾਨ ਮੈ ਖਜੂਰਾ ਧਸੈ,

ਮੁੰਡ ਛਟਕਤ^੭ ਮਿਤ੍ਰ ਪੁਤ੍ਰ ਹੂੰ ਕੇ ਸੋਕ ਸੋ ॥

ਆਕ ਕੋ ਚਰੱਯਾ ਫਲ ਫੂਲ ਕੋ ਭਛੱਯਾ,

ਸਦਾ ਬਨ ਕੋ ਤ੍ਰਮੱਯਾ ਔਰ ਦੂਸਰੇ ਨ ਬੋਕ^੮ ਸੋ ॥

ਕਹਾ ਭਯੋ ਭੇਡ ਜੋ ਘਸਤ ਸੀਸ ਬਿੱਛਨ ਸੋ ॥

ਮਾਟੀ ਕੋ ਭਛੱਯਾ ਬੋਲ ਪੂਛ ਲੀਜੈ ਜੋਕ ਸੋ ॥

ਕਾਮਨਾ ਅਧੀਨ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਮੈ ਪ੍ਰਬੀਨ,

ਏਕ ਭਾਵਨਾ ਬਿਹੀਨ ਕੈਸੇ ਭੇਟੇ ਪਰਲੋਕ^੯ ਸੋ ? ॥੧੦॥੮੦॥ [ਸ੍ਰਧਾ]

੧ ਸਮੁੰਦ੍ਰ (ਪਾਹਿ) ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਵਿੰਦਰ ਦੇ ਬਾਗ ਦਾ ਇਕ ਦਰੱਖਤ, ਜੋ ਬਲਪ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੁਲਕ ਹੈ।

੨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ। ੩ ਪ੍ਰਣਾਮ, ਨਮਸਕਾਰ। ੪ ਬਿਕਾਰੀ।

੫ ਅਸਟਾਂਗ ਦੰਡਵਤ, ਜਿਸ ਦੇ ਬਰਨ ਨਾਲ ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਅੱਠ ਅੰਗ (ਦੋ ਪੈਰ, ਦੋ ਗੋਡੇ, ਦੋ ਹੱਥ, ਛਾਤੀ ਅਤੇ ਮਸਤਕ) ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਨੂੰ ਛੋਂਕਣ। ੬ ਅਤਿਥੀਆਂ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਵਾਹਗੁਰੂ।

੭ ਬੁਢਾਇਆ। ੮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਫਸਾਉਣ ਅਤੇ ਮਾਲਾ ਵੇਰਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਚੜ੍ਹਾ।

੯ ਪਛਾੜਦਾ ਹੈ। ੧੦ ਸਾਡਾ ਬੋਕਣਾ। ੧੧ ਪਾਰਥੁਮ, ਜੋ ਸਰ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ।

ਜੈਸੇ ਏਕ ਸੁੰਗੀ ਕਹੂੰ ਜੋਗੀ ਬੈਰਾਗੀ ਬਨੈ,
 ਕਬਹੂੰ ਸੰਨਿਆਸ ਭੇਸ ਬਨ ਕੈ ਦਿਖਾਵਈ ॥
 ਕਹੂੰ ਪਉਨਹਾਰੀ, ਕਹੂੰ ਬੈਠੇ ਲਾਇ ਤਾਰੀ,^੧
 ਕਹੂੰ ਲੋਭ ਕੀ ਖੁਮਾਰੀ ਸੋ ਅਨੇਕ ਗੁਨ ਗਾਵਹੀ ॥
 ਕਹੂੰ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ, ਕਹੂੰ ਹਾਥ ਪੈ ਲਗਾਵੈ ਬਾਰੀ,^੨
 ਕਹੂੰ ਭੰਡਧਾਰੀ^੩ ਹੁਇ ਕੈ ਲੋਗਨ ਭ੍ਰਮਾਵਈ ॥
 ਕਾਮਨਾ ਅਧੀਨ ਪਰਿਓ ਨਾਚਤੁ ਹੈ ਨਾਚਨ ਸੋ,^੪
 ਗਿਆਨ ਕੇ ਬਿਹੀਨ ਕੈਸੇ ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕ^੫ ਪਾਵਈ ? ॥੧੨॥੮੨॥ [ਗਯਾਨ]
 ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰਾਸਿ ੧੧, ਅੰਸੂ ੧੭
 ‘ਭ ਮੱਖਣ ਸਿਖ ! ਕਾਨ ਦੇ ਸੁਨਹੂੰ, ਬਿਕਾਰ ਜਿ ਬਿੰਦੁ ।
 ਉਪਜਤਿ ਹੈ ਨਰ ਕੇ ਰਿਦੈ ਸੰਕਟ ਦੇਤਿ ਬਿਲੰਦ ॥੩੨॥
 ਸੁਖ ਕੋ ਚਾਹਤਿ ਜਿਨਹੂੰ ਕਰਤਿ ਹੈ । ਤਿਨ ਹੀ ਤੇ ਬਡ ਕਸ਼ਟ ਪਰਤਿ ਹੈ ।
 ਅਜਿਥੇਦੀ ਜਬਿ ਪਿਖਹਿ ਕਿ ਸੁਨਿਹੈ । ਕਾਮ^੬ ਉਪਾਵਤਿ ਉਰਤਤਛਿਨਹੈ ॥੩੩॥...
 ਧਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਆਦਿ ਪਦਾਰਥ । ਪਿਖਿ ਸੁਨਿ ਲੈਬੇ ਚਾਹਤਿ ਸਾਰਥ ॥੩੪॥
 ਜਬਹਿ ਲੈਨ ਹਿਤ ਕਾਮ^੭ ਉਠਾਵਾ । ਤਿਹ ਪ੍ਰਤਿਬੰਧਕ^੮ ਜੋ ਦਰਸਾਵਾ ।
 ਤਬਹਿ ਕ੍ਰੋਧ ਮਨ ਮਾਂਹਿ ਉਪਾਵੈ । ਕ੍ਰਿੱਤਾਕ੍ਰਿੱਤ^੯ ਨ ਪੁਨ ਚਿੱਤ ਆਵੈ ॥੩੫॥
 ਹੋਇ ਕ੍ਰੋਧ ਬਸਿ ਕਰਤ ਕੁਕਰਮ । ਬੁਧਿ ਸਤਿ ਨਾਸਹਿ ਤਯਾਗਹਿ ਧਰਮ ।
 ਜਬਿ ਨਰ ਕੋ ਉਰ ਕ੍ਰੋਧ ਉਪਾਇ । ਕੋ ਅਸ ਪਾਪ ਜੁ ਕਰਿ ਨ ਸਕਾਇ ॥੩੬॥
 ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਗੁਰਦੇਵ ਮਹਾਨੇ । ਕਰਤਿ ਅਵਗਯਾ ਕਛੂ ਨ ਜਾਨੇ ।
 ਜੋਹੈ ਅ-ਬਧ^{੧੦} ਬਧਹਿ ਤਿਨ ਤਾਈਂ । ਨਿਸ਼ਠੁਰ^{੧੧} ਬਾਕ ਕਹੈ ਸਮੁਦਾਈ ॥੩੭॥
 ਉਪਜੇ ਕ੍ਰੋਧ ਅਪਰ ਕਯਾ ਕਹਿਨੋ ? ਪ੍ਰਾਨ ਬਿਨਾਸਹਿ^{੧੨}, ਜਾਇ ਨ ਸਹਿਨੋ ।
 ਆਨ ਸਮਾਨ ਨ ਪ੍ਰਾਨ ਹਾਨ ਕੈ । ਸੋ ਭੀ ਕਰਹਿ ਅਜਾਨ ਜਾਨਿ ਕੈ ॥੩੮॥
 ਜੋ ਕ੍ਰੋਧਤਿ ਹੁਇ ਬਸਿ ਨਹਿ ਚਲੈ । ਉਰ ਮਾਂਹਿ ਤਪਤਹਿ ਕਾਮ ਨ ਮਿਲੈ^{੧੩} ।
 ਤਿਹ ਦੁਖ ਤੇ ਨਹਿ ਕਰਹਿ ਅਹਾਰਾ । ਨਿਸਮਹਿ ਨੀਂਦ ਨ ਪਾਇ, ਦੁਖਾਰਾ ॥੩੯॥
 ਦਿਵਸ ਜਾਮਨੀ ਇਮ ਤਪਤਾਵੈ । ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ ਸੰਕਲਪ ਉਠਾਵੈ ।
 ਗਿਨਤੀ ਗਿਨਹਿ ਨ ਓਰਕ ਆਵੈ । ਏਵ ਕਸ਼ਟ ਮਹਿ ਬੈਸ ਬਿਤਾਵੈ ॥੪੦॥

੧ ਤਾੜੀ, ਪਥਲੀ, ਪੰਥੀ ।

੨ ਵਾੜੀ । ੩ ਏਡੀ ਸੰਨਯਾਸੀ ।

੪ ਕਠਪੁਤਲੀ ਵਾਂਗ ।

੫ ਆਤਮ ਪਦ ।

੬ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ

ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ।

੭ ਕਾਮਨਾ ।

੮ ਸੰਕਲਪ ।

੯ ਰੋਕਣ ਵਾਲਾ ।

੧੦ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਾਯਕ ਹੈ, ਜਾਂ ਨਹੀਂ । ੧੧ ਅਵਧਰ, ਨਾ ਮਾਰਨ ਯੋਗ । ੧੨ ਕਠੋਰ ।

੧੩ ਆਤਮਘਾਤ ਕਰ ਬੈਠਦਾ ਹੈ । ੧੪ ਜਦ ਉਹ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

ਮਤਸਰ ਮਹਤ ਅਸੂਯਾ^੧ ਧਾਰੈ। ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਉਪਜਾਇ ਬਿਕਾਰੈ।
ਯਾਂ ਤੇ ਕਾਮ ਮੂਲ ਮਨ ਜਾਨਿ। ਅਪਰ ਬਿਕਾਰ ਕਾਂਡ^੨ ਫਲ ਮਾਨਿ ॥੪੧॥
ਜਬਹਿ ਮੂਲ ਕੋ ਦੇਹਿ ਉਖੇਰ। ਸ਼ਾਖਾ ਪਤ੍ਰ ਨ ਫਲ ਹੁੰ ਫੇਰ।
ਇਸ ਅਵਗੁਨ ਉਰ ਤੇ ਪਰਹਰੈ। ਸਦ ਗੁਨ ਆਨਿ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਨਿ ਕਰੈ ॥੪੨॥

ਕਾਯਰਤਾ (ਬੁਜ਼ਦਿਲੀ)

ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ, ਅਧਯਾਯ ੮

ਜੇ ਜੇ ਨਰ ਤਹਿ ਨ ਭਿਰੇ, ਦੀਨੇ ਨਗਰ ਨਿਕਾਰ ॥
ਜੇ ਤਿਹ ਠੌਰ ਭਲੇ ਭਿਰੇ, ਤਿਨੈ ਕਰੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰ^੩ ॥੩੭॥

[੫੭੦] ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ ਵਿੱਚੋਂ

ਧੰਨ ਜੀਓ ਤਿਹ ਕੋ ਜਗ ਮੈ, ਮੁਖ ਤੇ ਹਰਿ, ਚਿਤ ਮੈ ਜੁਧ^੪ ਬਿਚਾਰੈ ॥
ਦੇਹ ਅਨਿੱਤ, ਨ ਨਿੱਤ ਰਹੈ, ਜਸ ਨਾਵ ਚੜੈ ਭਵ ਸਾਗਰ ਤਾਰੈ ॥
ਧੀਰਜ ਧਾਮ ਬਨਾਇ ਇਹੈ ਤਨ, ਭੁਧਿ ਸੁ ਦੀਪਕ ਜਯੋ ਉਜਿਆਰੈ ॥
ਗਜਾਨਹਿ ਕੀ ਬਬਨੀ^੫ ਮਨਹੁ ਹਾਥ ਲੈ, ਕਾਤਰਤਾ^੬ ਬੁਤਵਾਰ ਬੁਹਾਰੈ^੭ ॥੨੪੯੧॥

੧ ਈਰਖਾ, ਹਸਦ।

੨ ਟਾਹਣੇ, ਸ਼ਾਖਾ। ਸਾਰੇ ਵਿਕਾਰ ਕਾਮਨਾ ਦੇ ਕਾਂਡ ਹਨ।

੩ ਦਸਮੇਸ਼ ਨੇ ਕਾਯਰਾ ਨੂੰ ਆਨੰਦਪੁਰੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ, ਸ਼ੁਰਵੀਰ ਬਹਾਦੁਰਾਂ ਦਾ ਮਾਨ ਕੀਤਾ। ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ, ਬੁਜ਼ਦਿਲਾਂ ਦਾ ਅਨਾਦਰ ਅਤੇ ਯੋਧਾ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਆਦਰ ਹੋਰਨਾਂ ਲਈ ਸਿਖਤਾ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੪ [ਸ਼ਾਂਤਿ ਅਤੇ ਵੀਰ ਰਸ ਦਾ ਮਿਲਾਪ] ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਂਤਿ ਅਤੇ ਵੀਰ ਰਸ ਦੀ ਸਾਮਯ ਅਵਸਥਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਾਣੇ ਬਿਨਾਂ ਵੀਰ ਰਸ ਧਾਰੀ ਪਰਸੁਰਾਮ ਤਾਮਸੀ ਹੋ ਗਿਆ ਅਰ ਸ਼ਾਂਤਿ-ਰਸ ਧਾਰੀ ਭੁਧ ਭਿੱਖ ਮੰਗਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਕਲਕੀਧਰ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਕਰ ਕੇ ਮੋਖ ਭੋਗ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਕਥਿੱਤ-

ਲੈ ਕਰ ਦੁਤਾਰਾ ਗਾਵੈ ਸੰਗਤਿ ਮੇਂ ਵਾਰ ਆਸਾ,
ਪਕੜ ਦੁਧਾਰਾ ਬਾਹੈ ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਸਿਰ ਆਸਾ ਹੈ।
ਕੜਕਾ ਲੈ ਹਾਥ ਬਰਤਾਵਤ ਅਤੁਟ ਦੇਗ,
ਕਠਿਨ ਕੈਂਦਰ ਬਾਣ ਵੇਧ ਕਰੈ ਪਾਰਾ ਹੈ।
ਤਕਤਿ ਗਜਾਨ ਪ੍ਰੇਮ ਐ ਵੈਰਾਗ ਕੀ ਸੁਟਾਵੈ ਕਥਾ,
ਚੜ੍ਹ ਕੈ ਕੁੰਦਗ ਜੰਗ ਲਲਕਾਰਾ ਹੈ।
ਤਤ੍ਰ ਗਜਾਨੀ, ਦਾਨੀ, ਯੋਧਾ, ਗ੍ਰਿਹੀ, ਤਯਾਗੀ, ਗੁਰੂ, ਚੇਲਾ,
ਵਾਹ ਵਾਹ ! ਧੰਨ ਧੰਨ ! ਜਨਕ ਹਮਾਰਾ ਹੈ।

੫ ਝਾੜ।

੬ ਕਾਯਰਤਾ, ਬੁਜ਼ਦਿਲੀ।

੭ ਕੁੜਾ ਸੰਬਰ ਕੇ ਬਾਹਰ ਸਿਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਕਾਲ

[੫੫] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀ (੪)

ਭਾਈ ! ਰੇ ਇਉਂ ਸਿਰਿ ਜਾਣਹੁ ਕਾਲੁ ॥

ਜਿਉ ਮਛੀ ਤਿਉ ਮਾਣਸਾ ਪਵੈ ਅਚਿੰਤਾ ਜਾਲੁ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

[੪੧] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੪ (੭੦)

ਦਿਨਸੁ ਚੜੈ ਫਿਰਿ ਆਬਦੈ ਰੈਣਿ ਸਬਾਈ ਜਾਇ ॥

ਆਵ ਘਟੈ ਨਰੁ ਨ ਬੁਝੈ ਨਿਤਿ ਮੂਸਾ ਲਾਜੁ ਟੁਕਾਇ ॥

[੨੨੭] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀ (੧੪)

ਜੋ ਉਪਜੈ ਸੋ ਕਾਲਿ ਸੰਘਾਰਿਆ ॥

ਹਮ ਹਰਿ ਰਾਖੇ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰਿਆ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਮਾਇਆ ਮੋਹੇ ਦੇਵੀ ਸਭਿ ਦੇਵਾ ॥ ਕਾਲੁ ਨ ਛੱਡੈ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ॥...

ਹਿਰਦੈ ਸਾਧੁ ਵਸੈ ਹਰਿ ਨਾਇ ॥ ਕਾਲੁ ਨ ਜੋਹਿ ਸਕੈ ਗੁਣ ਗਾਇ ॥

[੨੫੪] ਗਉੜੀ ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੯)

ਗਗਾ ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਣ ਰਵਹੁ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਜਪਿ ਨੀਤ ॥

ਕਹਾ ਬਿਸਾਸਾ ਦੇਹ ਕਾ ? ਬਿਲਮ ਨ ਕਰਿਹੈ ਮੀਤ ॥

ਨਹ ਬਾਰਿਕ ਨਹ ਜੋਬਨੈ ਨਹ ਬਿਰਧੀ ਕਛੁ ਬੰਧੁ ॥

ਓਹ ਬੇਰਾ ਨਹ ਬੁਝੀਐ ਜਉ ਆਇ ਪਰੈ ਜਮ ਫੰਧੁ ॥

[੩੭੫] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ (੧੯)

ਜੈਸੇ ਕਿਰਸਾਣੁ ਬੰਦੈ ਕਿਰਸਾਨੀ ॥ ਕਾਚੀ ਪਾਕੀ ਬਾਢਿ ਪਰਾਨੀ ॥੧॥

ਜੋ ਜਨਮੈ ਸੋ ਜਾਨਹੁ ਮੁਆ ॥ ਗੋਵਿੰਦ ਭਗਤੁ ਅਸਥਿਰੁ ਹੈ ਬੀਆ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਦਿਨ ਤੇ ਸਰਪਰ ਪਉਸੀ ਰਾਤਿ ॥ ਰੈਣਿ ਗਈ ਫਿਰਿ ਹੋਇ ਪਰਭਾਤਿ ॥੨॥

ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਸੋਇ ਰਹੇ ਅਭਾਗੇ ॥ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕੋ ਵਿਰਲਾ ਜਾਗੇ ॥੩॥

[੪੬] ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ, ਅਧਯਾਯ ੧

ਜੋ ਕਹੂੰ ਕਾਲ ਤੇ ਤਾਜ ਕੇ ਬਾਚੀਅਤ, ਤੋ ਕਿਹ ਕੁੰਟ, ਕਹੋ ਤਜਿ ਜਈਯੈ ॥

ਆਗੈ ਹੂੰ ਕਾਲ ਧਰੇ ਅਸ ਗਾਜਤ, ਛਾਜਤ ਹੈ, ਜਿਹੋ ਤੇ ਨਸਿ ਅਈਯੈ ॥

ਐਸੋ ਨ ਕੈ ਗਯੋ ਕੋਈ ਸੁ ਦਾਵ ਰੇ, ਜਾਹਿ ਉਪਾਵ ਸੋ ਘਾਵ ਬਚਈਯੈ ॥

ਜਾ ਤੇ ਨ ਛੁਟੀਐ, ਮੁੜ ਕਹੂੰ, ਹਸਿ ਤਾ ਕੀ ਨ ਕਿਉ ਸਰਣਾਗਤਿ ਜਈਯੈ ॥੯੬॥

ਕ੍ਰਿਸਨ ਅਉ ਬਿਸਨ ਜਪੇ ਤੁਹਿ ਕੋਟਿਕ, ਰਾਮ ਰਹੀਮ^੧ ਤਲੀ ਬਿਧਿ ਧਿਆਯੋ ॥

੧ ਕਾਲ-ਮੂਸਾ ਉਮਰ-ਲੱਜ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਟੁਕ ਰਿਹਾ ਹੈ । ੨ ਨਿਯਤ ਸਮਯ, ਨਿਯਮ ।

੩ ਵੇਲਾ । ੪ ਖੇਤੀ । ੫ ਤੈਸੇ, ਜੋ ਪ੍ਰਾਣੀ ਜਨਮੈ, ਸੋ ਜਾਨਹੁ ਮੁਆ । ੬ ਰਸੂਲ ।

ਬ੍ਰਹਮ^੧ ਜਪਿਓ ਅਰੁ ਸੰਭ ਬਪਿਓ, ਤਿਹ ਤੇ ਤੁਹਿ ਕੇ ਕਿਨਹੂੰ ਨ ਬਚਾਯੋ ॥
 ਕੋਟ ਕਰੀ ਤਪਸਾ ਦਿਨ ਕੋਟਿਕ, ਕਾਹੂ ਨ ਕੋਭੀ ਕੇ ਕਾਮ ਕਵਾਯੋ ॥
 ਕਾਮ ਕਾ ਮੰਤ੍ਰ^੨ ਕਸੀਰੇ^੩ ਕੇ ਕਾਮ ਨ, ਕਾਲ ਕੇ ਘਾਉ ਕਿਨਹੂੰ ਨ ਬਚਾਯੋ ॥੬੭॥

[੭੧੫] ੩੩ ਸਵਯੇ, ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਜਾਲ ਬਧੇ^੪ ਸਬ ਹੀ ਮ੍ਰਿਤ ਕੇ, ਕੋਊ ਰਾਮ ਰਸੂਲ ਨ ਬਾਚਨ ਪਾਏ ॥
 ਦਾਨਵ ਦੇਵ ਫਨਿੰਦ ਧਰਾਧਰ, ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਉਪਾਇ ਮਿਟਾਏ ॥
 ਅੰਤ ਮਰੈ ਪਛਤਾਇ ਪ੍ਰਿਥੀ ਪਰਿ, ਜੇ ਜਗ ਮੈ ਅਵਤਾਰ ਬਹਾਏ ॥
 ਰੇ ਮਨ ਲੈਲ^੫ ! ਇਕੋਲ ਹੀ ਕਾਲ^੬ ਕੇ, ਲਾਗਤ ਬਾਹਿ ਨ ਪਾਇਨ ਧਾਏ^੭ ॥੬੮॥

ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ

ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਦੂਜਾ ਨਾਮ “ਦਾਨ” ਤਦ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਪੁਰੁਸ਼ਾਰਥੀ
 ਹੋ ਕੇ ਕਿਰਤ ਕਰੇ, ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਕਿਰਤ ਦੀ ਭਾਰੀ ਮਹਿਮਾ ਹੈ, ਕਿਰਤੀ
 ਆਦਮੀ ਮੰਗਣ ਦੇ ਵਜ੍ਹਾ ਪਾਪ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

[੮] ਜਪੁ, ਸਲੋਕ

ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ, ਗਏ ਮਸਕਤਿ ਘਾਲਿ ॥
 ਨਾਨਕ ਤੇ ਮੁਖ ਉਜਲੇ, ਕੇਤੀ ਛੁਟੀ ਨਾਲਿ^੧ ॥

[੫੨੨] ਮਹਲਾ ੫, ਵਾਰ ਗੁਜਰੀ ੨ (੧੭)

ਉਦਮੁ ਕਰੇਦਿਆ ਜੀਉ ਤੂੰ, ਕਮਾਵਦਿਆ ਸੁਖ ਭੁੰਝੁ ॥

[੧੨੪੫] ਮਹਲਾ ੧, ਵਾਰ ਸਾਰੰਗ (੨੨)

ਘਾਲਿ ਖਾਇ ਕਿਛੁ ਹਥਹੁ ਦੇਇ ॥ ਨਾਨਕ ਰਾਹੁ ਪਛਾਣਹਿ ਸੇਇ^੨ ॥

[੧੩੭੫] ਸਲੋਕ—ਕਬੀਰ

ਨਾਮਾ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿਆ, ਕਹੈ ਤਿਲੋਚਨੁ ਮੀਤ ॥
 ਕਾਹੇ ਛੀਪਹੁ ਛਾਇਲੈ, ਰਾਮ ਨ ਲਾਵਹੁ ਚੀਤੁ ? ॥੨੧੨॥

੧ ਬ੍ਰਹਮਾ । ੨ ਤੰਤ੍ਰ ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰਕ ਮੰਤ੍ਰ । ਮ੍ਰਿਤਯੁੰਜਯ ਆਦਿ ਜਪ ।

੩ ਦਮੜੀ, ਪੈਸੇ ਦਾ ਰੋਕਾ ਹਿੱਸਾ ।

੪ ਬਧੇ (ਫਸੇ) ਹੋਏ ।

੫ ਚਪਲ, ਚੰਚਲ ।

੬ ਇਹ ਕਾਲ ਸ਼ਬਦ ਅਕਾਲ ਬੋਧਕ ਹੈ ।

੭ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁਸ਼ੱਕਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਭਾਵ—ਵਿਦਵਾ ਬੁੱਧੀ ਅਤੇ ਬਲ ਨਾਲ ਰਹਿਨ ਘਾਲ ਘਾਲੀ, ਅਤੇ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਨੂੰ ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਖ ਉੱਜਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਤੋਂ ਹੋਰ ਕੀ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ।

੮ ਜੇ ਮੋਹਨਤ ਨਾਲ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਵਿੱਚੋਂ ਵਾਹਗੁਰੂ ਅਰਥ ਦਸਵੰਧ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸੱਚੇ ਰਸਤੇ ਦੇ ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ।

ਨਾਮਾ ਕਰੈ, ਤਿਲੋਚਨਾ ! ਮੁਖ ਤੇ ਰਾਮੁ ਸੰਮਲਿ^੧॥
ਹਾਥ ਪਾਉ ਕਰਿ ਕਾਮੁ ਸਭੁ, ਚੀਤੁ ਨਿਰੰਜਨ ਨਾਲਿ^੨॥੨੧੩॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੧

ਹਥੀ ਕਾਰ ਕਮਾਵਣੀ, ਪੈਰੀ ਚਲਿ ਸਤਿਸੰਗਿ ਮਿਲੇਹੀ।
ਕਿਰਤਿ ਵਿਰਤਿ ਕਰਿ ਧਰਮ ਦੀ, ਖਟਿ ਖਵਾਲਣੁ ਕਾਰਿ ਕਰੇਹੀ। (੩)

ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰੁਤ ੫, ਅੰਸੂ ੪੬

^੧ਧਰਮ ਕ੍ਰਿਤ ਕਰ ਦਰਬ ਕਮਾਵੈ। ਥੰਟ ਅਤਿਥਨਿ ਕੋ, ਪੁਨ ਖਾਵੈ। (੨੧)

ਰਹਤ ਨਾਮਾ ਪ੍ਰਸਨ ਉੱਤਰ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਕਾ
ਦਸ ਨਖ ਕਰ ਜੋ ਕਮਾਵੈ। ਤਾਂ ਕਰ ਜੋ ਧਨ ਘਰ ਮੈ ਆਵੈ।
ਤਿਸ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦਸੋਧ ਜੋ ਦੇਈ। ਸਿੰਘ ਸੁਯਸ ਬਹੁ ਜਗ ਮਹਿ ਲੇਈ।

ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ

ਕਿਰਤ ਜੋ ਕਰੈਸੋ ਧਰਮ ਦੀ ਕਰੈ, ਸਭ ਤੇ ਉੱਤਮ ਕਿਰਤ ਸੌਦਾਗਰੀ [ਸੌਦਾਗਰੀ]
ਹੈ, ਉਸ ਤੇ ਖੇਤੀ ਦੀ ਹੈ ਅਰੁ ਜੋ ਚਾਕਰੀ ਕਰੈ ਤਾਂ ਸਿਪਾਹਗਰੀ ਕਰੈ, ਕੈਸੀ [ਚਾਕਰੀ]
ਕਰੈ ? ਜੋ ਬੇ-ਪ੍ਰਫਾਹ^੧ ਰਹੈ, ਅਰੁ ਜੋ ਕਿਛੁ ਮਹੀਨਾ ਹੋਵੈ ਉਸ ਉੱਪਰ ਸੰਤੋਖ ਕਰੈ,
ਅਰ ਜਹਾਂ ਜਿਸ ਕਾ ਚਾਕਰ ਹੋਇ ਸੋ ਕਹੀਂ ਤੇ ਜੇ ਲੜਾਈ ਨੂੰ ਤਾਂ ਉਸ ਮੈ ਅਪਨੀ ਮੁਰਾਬ
ਜਾਣੈ, ਸੂਰਬੀਰ ਹੋਇ ਰਹੈ, [ਲੁੱਟ ਦਾ ਮਾਲ] ਅਰੁ ਕਹੀਂ ਜੋ ਲੁੱਟ ਹੋਇ ਤਾਂ ਲੁੱਟੇ
ਨਾਹੀਂ^੨, ਕਿਸੇ ਦੇ ਮਾਲ ਦੀ ਢੱਲ ਨਦਰ ਨਾ ਕਰੈ, ਅਰ ਜੋ ਕਿਛੁ ਖਾਢੰਦ ਕਾਰ
ਫੁਰਮਾਏ ਸੋ ਸਿਰ ਮੱਥੇ ਉੱਪਰ ਮੰਨੇ।

ਕੀਰਤਨ

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਸੂਰਲਯ ਤਾਲ ਨਾਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ
ਗਾਉਣਾ “ਕੀਰਤਨ” ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈ
ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾਈ, ਉਸ ਪਿਛੋਂ

੧ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ। ਵਾਹਗੁਰੂ ਬੋਲ ॥ ਇਹ ਪਦ ਉਸ ਵੇਲੇ ਬੋਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਇਹ
ਤਾਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਗੱਲ ਮੁੱਢ ਨਾ ਕੱਢੇ। ਸਿੱਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਰਤ ਤੋਂ
ਰੋਕਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦੇ।

੨ ਨਿਕੰਮੇ ਰਹਿਣਾ ਅਤੇ ਪਰਾਈ ਕਮਾਈ ਦੀ ਆਸ ਕਰਨੀ ਭੁਗੀ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਤਦ ਹੀ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ
ਹੈ ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਰਤ ਵਿੱਚ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਮਨ ਕਰਤਾਰ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਹੱਥ
ਕਿਰਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

੩ ਦਸਮੇਸ਼ ਦੀ ਆਗਯਾ ਨਾਲ ਭਾਈ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸੰਗਤਿ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼। . . .

੪ ਸੰਤੋਖੀ। ੫ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਤਾਵ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਿੱਤੀ ਹੋਈ ਵਸਤੂ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਨਾ ਕਰੇ।
ਉਪਦੇਸ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਰਜਾ ਦੇ ਮਾਲ ਨੂੰ ਨਾ ਲੁੱਟੇ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਨਾ ਦੇਵੇ। ਆਪਣੇ
ਜਥੇਦਾਰ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋ ਕੇ ਲੁੱਟ ਨਾ ਮਚਾਵੇ।

ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਰਬਾਬੀ ਤਥਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਰਾਗੀ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸੁਰੰਦਾ ਸਾਜ ਰਚ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਯਾ ਆਪ ਸਿਖਾਈ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਮਨੋਹਰ ਧਾਰਣਾਂ ਦੱਸੀਆਂ, ਅਰ ਨਿੱਤ ਕੀਰਤਨ ਦੀਆਂ ੪ ਚੌਕੀਆਂ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਥਾਪੀ, ਜੋ ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਕ ਹਰਿਮੰਦਰ ਆਦਿਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਇਮ ਹੈ, ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਮਨ ਦੀ ਏਕਾਗ੍ਰਤਾ ਲਈ ਸਰਵੋਤਮ ਸਾਧਨ ਕੀਰਤਨ ਹੈ ।

ਚਾਰ ਚੌਕੀਆਂ ਇਹ ਹਨ :—

- ੧) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ 'ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ' ਦੀ ਚੌਕੀ ।
- ੨) ਸਵਾ ਪਹਰ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਚਰਨ ਕਮਲ ਦੀ ਚੌਕੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਿਲਾਵਲੁ ਦਾ ਸ਼ਬਦ 'ਚਰਨ ਕਮਲ ਪ੍ਰਤ ਹਿਰਦੈ ਧਿਆਏ' ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ 'ਬਿਲਾਵਲੁ' ਦੀ ਚੌਕੀ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ^੧ ।
- ੩) ਆਥਣ ਵੇਲੇ ਰਹਰਾਸਿ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੋਦਰੁ ਦੀ ਚੌਕੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ 'ਸੋ ਦਰੁ ਤੇਰਾ ਕੇਹਾ, ਸੋ ਘਰੁ ਕੇਹਾ' ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ੪) ਚਾਰ ਘੜੀ ਰਾਤ ਬੀਤਣ ਪਰ ਕਲਜਾਨ ਦੀ ਚੌਕੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਲਜਾਨ ਰਾਗ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਵਿੱਚ 'ਕਾਨੜੇ' ਆਦਿ ਰਾਗ ਭੀ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਮੁਖ ਕਲਜਾਣ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਸੰਗਯਾ ਹੈ ।

ਕੀਰਤਨ ਸੰਬੰਧੀ ਅੱਗੇ ਲਿਖੇ ਗੁਰਵਾਕ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੋ :—

[੩੮੫] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ (੫੮)

ਭੀਰਥਿ ਜਾਉ ਤ ਹਉ ਹਉ ਕਰਤੇ ॥ ਪੰਡਿਤ ਪੁਛਉ ਤ ਮਾਇਆ ਰਾਤੇ ॥੧॥

- ੧ [ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ] ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਗਾਉਣ ਦੀ ਗੀਤਿ ਭਾਈ ਨਹਿਣਾ ਜੀ (ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ) ਨੇ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸੁਆਮੀ ਦੀ ਆਗਯਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਸਥਾਪਨ ਕੀਤੀ । ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਗਗਨ ਰਤਨਾਵਲੀ' ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :— ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤਿ ਜਪੁ ਪੜ੍ਹੀਏ ਅਰ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਗਾਵੀਏ, ਸਵਾ ਪਹਰ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੀਆਂ ਤੀਕਰ ਬਾਣੀ ਦੀ ਚਰਚਾ ਹੋਵੇ, ਤੀਸਰੇ ਪਹਰ ਕੀਰਤਨ ਕਰੀਏ, ਸੰਧਯਾ ਨੂੰ ਰਹਰਾਸਿ ਪੜ੍ਹੀਏ, ਵੇਰ ਪਹਰ ਰਾਤ ਭਾਈ ਸੋਹਲਾ ਪੜ੍ਹੀਏ ।' ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਸਾ ਦੇ ਛੰਤ (ਛਕੋ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ੨੪ ਪਦ ਹਨ, ੨੪ ਪੌੜੀਆਂ ਨਾਲ ਗਾਉਣ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਥਾਪਨ ਕੀਤੀ ।

ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਡੋਗ ਸੂਰਜ ਨਿਕਲਣ ਸਮੇਂ ਪਾਇਆ ਜਾਣਾ ਪੁਰਾਣੀ ਧਾਰਣਾ ਹੈ । [ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਪਿਛੋਂ ਅਨੰਦ ਦਾ ਪਾਠ] ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮੀ ਵਾਰ ਦਾ ਡੋਗ ਪਾ ਕੇ ਆਨੰਦ ਦੀਆਂ ਛੇ (ਪੰਜ ਆਦਿ ਤੇ ਇਕ ਅੰਤਲੀ) ਪੌੜੀਆਂ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਆਨੰਦ ਦਾ ਪਾਠ ਤਦ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਜੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਉਸ ਸਮੇਂ ਅਰਪਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ।

- ੨ [ਆਰਤੀ ਦੀ ਚੌਕੀ] ਚਰਨ ਕਮਲ ਅਥਵਾ ਬਿਲਾਵਲੁ ਦੀ ਚੌਕੀ ਦਾ ਤੀਜਾ ਨਾਮ 'ਆਰਤੀ' ਦੀ ਚੌਕੀ ਭੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਚੌਕੀ ਦਾ ਡੋਗ 'ਗਗਨ ਮੇ ਬਾਲੁ ਰਵਿ ਚੰਦੁ ਦੀਪਕ ਬਨੇ...' ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—'ਸਵਾ ਪਹਰ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਉਪਰੰਤ ਕੀਰਤਨ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਵੇਰ ਆਰਤੀ ਪੜ੍ਹੀਏ ।'

ਸੋ ਅਸਥਾਨੁ ਬਤਾਵਹੁ ਮੀਤਾ ॥ ਜਾ ਕੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਨੀਤਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਸਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਵੀਚਾਰ ॥ ਨਰਕਿ ਸੁਰਗਿ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਅਉਤਾਰ ॥੨॥...
ਸਾਧਸੰਗਿ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਈਐ ॥ ਇਹੁ ਅਸਥਾਨੁ ਗੁਰੂ ਤੇ ਪਾਈਐ ॥੧॥

[੬੪੧] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫, ਅਸਟਪਦੀ (੩)

ਪਾਨੁ ਪੜਿਓ ਅਰੁ ਬੇਦੁ ਬੀਚਾਰਿਓ, ਨਿਵਲਿ ਭੁਅੰਗਮ ਸਾਧੇ ॥
ਪੰਚ ਜਨਾ ਸਿਉ ਸੰਗੁ ਨ ਛੁਟਕਿਓ, ਅਧਿਕ ਅਹੰਭੁਧਿ ਬਾਧੇ ॥੧॥
ਪਿਆਰੇ, ਇਨ ਬਿਧਿ ਮਿਲਣੁ ਨ ਜਾਈ ਮੈ ਕੀਏ ਕਰਮ ਅਨੇਕਾ ॥
ਹਾਰਿ ਪਰਿਓ ਸੁਆਮੀ ਕੈ ਦੁਆਰੇ, ਦੀਜੇ ਬੁਧਿ ਬਿਬੇਕਾ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਮੋਨਿ ਭਇਓ ਕਰਪਾਤੀ^੧ ਰਹਿਓ, ਨਗਨ ਫਿਰਿਓ ਬਨ ਮਾਹੀ ॥
ਤਟ ਤੀਰਥ ਸਭ ਧਰਤੀ ਭ੍ਰਮਿਓ, ਦੁਬਿਧਾ ਛੁਟਕੈ ਨਾਹੀ ॥੨॥
ਮਨ ਕਾਮਨਾ ਤੀਰਥ ਜਾਇ ਬਸਿਓ, ਸਿਰਿ ਕਰਵਤ ਧਰਾਏ ॥
ਮਨ ਕੀ ਮੈਲੁ ਨ ਉਤਰੈ ਇਹ ਬਿਧਿ, ਜੇ ਲਖ ਜਤਨ ਕਰਾਏ ॥੩॥
ਕਨਿਕ ਕਾਮਿਨੀ^੨ ਹੋਵਰ ਗੋਵਰ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਦਾਨੁ ਦਾਤਾਰਾ ॥
ਅੰਨ ਬਸਤ੍ਰ ਭੂਮਿ ਬਹੁ ਅਰਪੇ, ਨਹ ਮਿਲੀਐ ਹਰਿ ਦੁਆਰਾ ॥੪॥
ਪੂਜਾ ਅਰਚਾ ਬੰਦਨ ਭੰਡਉਤ ਖਟੁ ਕਰਮਾ^੩ ਰਤੁ ਰਹਤਾ ॥
ਹਉ ਹਉ ਕਰਤ ਬੰਧਨ ਮਹਿ ਪਰਿਆ, ਨਹ ਮਿਲੀਐ ਇਹ ਜੁਗਤਾ ॥੫॥
ਜੋਗ ਸਿਧ ਆਸਣ ਚਉਰਾਸੀਹ ਦੇ ਭੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਰਹਿਆ ॥
ਵਡੀ ਆਰਜਾ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜਨਮੈ, ਹਰਿ ਸਿਉ ਸੰਗੁ ਨ ਗਹਿਆ ॥੬॥
ਰਾਜ ਲੀਲਾ ਰਾਜਨ ਕੀ ਰਚਨਾ ਕਰਿਆ ਹੁਕਮੁ ਅਵਾਰਾ^੪ ॥
ਸੇਜ ਸੋਹਨੀ ਚੰਦਨੁ ਚੋਆ, ਨਰਕ ਘੋਰ ਕਾ ਦੁਆਰਾ ॥੭॥
ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਹੈ, ਸਿਰਿ ਕਰਮਨ ਕੈ ਕਰਮਾ ॥...

੧ ਕਰ (ਹੱਥ) ਹੀ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਪਾਤ੍ਰ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਭਾਭੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ ।

੨ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ । ੩ ਖਟ (ਛਟ) ਕਰਮ । ਛੀ ਕਰਮ ਇਹ ਹਨ :- [ਖਟ ਕਰਮ]

ੳ) ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ, ਘੋਗ ਕਰਨਾ, ਕਰਾਉਣਾ, ਦਾਨ ਦੇਣਾ, ਲੈਣਾ ।

(ਮਨੁ, ਅ: ੧੦, ਸ਼: ੭੫)

ਅ) ਵੇਦ ਦਾ ਅਭਿਆਸ, ਤਪ, ਗਿਆਨ, ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਕਾਬੂ ਕਰਨੀਆਂ, ਅਹਿੰਸਾ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ।

(ਮਨੁ, ਅ: ੧੨, ਸ਼: ੮੩)

ੲ) ਤੰਤ੍ਰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਨੁਸਾਰ ਖਟ ਕਰਮ ਇਹ ਹਨ :-

ਸ਼ਾਂਤਿ ਕਰਮ, ਵਸਿਕਰਣ, ਸਤੰਭਨ, ਵਿਦ੍ਵੇਸ਼ਣ, ਉੱਚਾਟਨ ਅਤੇ ਮਾਰਣ ।

ਸ) ਅਤ੍ਰਿ ਰਿਖੀ ਦੇ ਲੇਖ ਅਨੁਸਾਰ ਖਟ ਕਰਮ :-

ਜਪ, ਤਪ, ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ, ਦੇਵ ਪੂਜਨ, ਮੰਤ੍ਰ ਸਾਧਨ ਅਤੇ ਸੰਨਯਾਸ ।

ਹ) ਪਾਰਾਸ਼ੁਰ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਅਨੁਸਾਰ—

ਸੰਧਯਾ, ਸਨਾਨ, ਜਪ, ਹਵਨ, ਵੇਦ ਪਾਠ ਅਤੇ ਦੇਵ ਪੂਜਨ ।

ੲ) ਯੋਗ ਦੇ ਖਟ ਕਰਮ ਦੇਖੋ, ਜੋਗ ਬੰਦ ਵਿੱਚ ।

੪ ਅਵਿਰ, ਅਮੋੜ ।

ਤੇਰੇ ਸੇਵਕੁ ਇਹ ਰੰਗਿ^੧ ਮਾਤਾ ॥ ਭਇਓ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਦੀਨ ਦੁਖ ਭੰਜਨੁ,
ਹਰਿ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨਿ ਇਹੁ ਮਨੁ ਰਾਤਾ ॥ ਰਹਾਉ ਦੂਜਾ ॥੧॥੩॥

ਭਗਤ ਰਤਨਾਵਲੀ, ਟੀਕਾ ੧੫ਵੀਂ ਪੌੜੀ ਦਾ

ਬਾਬੂ ਮੁਕੰਦੂ ਤੇ ਕਿਦਾਰਾ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਆਏ, ‘ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਜੀ ! ਅਸਾਡਾ ਉਧਾਰ ਕਯੋਂ ਕਰ ਹੋਵੇ ?’

ਤਾਂ ਬਚਨ ਹੋਇਆ—‘ਤੁਸਾਂ ਨੂੰ ਰਾਗ ਦੀ ਸਮਝ ਹੈ ਤੇ ਕਲਿਯੁਗ ਵਿੱਚ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਸਾਮਾਨ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਜੋਗ ਤਪ ਨਹੀਂ । ਇਹੁ ਬਾਂਤਕੀ ਸਾਧਨ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ ਕਰੋ ।’ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ—‘ਜੀ ! ਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਠ ਦਾ ਕਥਾ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਫਲ ਕਹੀਐ?’ ਬਚਨ ਹੋਇਆ—‘ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਇਹੁ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਖੂਹੇ ਦੀ ਪੈਲੀ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕੇ ਝਬਦੇ ਪਕਾਈਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅਨਾਜ ਦਾ ਬੋਹਲ ਘਰ ਲੈ ਆਵੀਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਦੂਜੇ ਖੂਹ ਦੀ ਪੈਲੀ ਨਜ਼ਦੀਕ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਓਸ ਨੂੰ ਭੀ ਪਾਣੀ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਦੂਰ ਦੀਆਂ ਪੈਲੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਐਸਾ ਹੈ ਜੈਸੇ ਮੇਘ ਗਰਜ ਕੇ ਬਰਖਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਭੇ ਪੈਲੀਆਂ ਹਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੋਣ ਤੇ ਕਥਾ ਦਾ ਫਲ ਇਹੁ ਹੈ ਜੋ ਮੇਘ ਠਹਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਨਿਰਵਾਤ^੧ ਝਿੰਮ-ਝਿੰਮ ਬਰਖਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅੱਗੇ ਪੈਲੀਆਂ ਗਾਹੀਆਂ^੨ ਹੋਈਆਂ ਸੁਧਾਰੀਆਂ ਹੋਵਨ, ਜੋ ਜੋ ਬੁੰਦ ਪਵੇ ਵਿੱਚ ਧਰਤੀ ਦੇ ਸਮਾਂਵਦੀ ਜਾਵੇ, ਤੈਸੇ ਜੋ ਸਮਝਵਾਨ ਸਿੱਖ ਹੁੰਦੇ ਹੋਣ, ਜੋ ਜੋ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹੋਣ ਤੇ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹੋਣ ਤੇ ਢਾਰਤਾ ਸੁਣਦੇ ਹੋਣ, ਸੋ ਸੋ ਰਿਦੇ ਵਿੱਚ ਧਾਰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਪਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕਥਾ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਦੋਵੇਂ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਸੋਭਾ ਪਾਂਵਦੇ ਹੋਣ^੩ । ਕਥਾ, ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਮਹਾਤਮ ਨੂੰ ਲਖਾਂਵਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਮਨ ਵਿਖੇ ਰਾਗ (ਹਰਖ) ਉਤਪੰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਜੈਸੇ ਮਾਤਾ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਕਰ ਕੇ ਸ਼ੋਭਦੀ ਹੈ । ਕਥਾ ਮਾਤਾ ਹੈ, ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੈ ।’ ਸਿੱਖਾਂ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ—‘ਇਸ ਦਾ ਪਿਤਾ ਕੌਣ ਹੈ?’ ਬਚਨ ਹੋਇਆ—‘ਪ੍ਰੇਮ ਕਥਾ ਦਾ ਭਰਤਾ ਹੈ । ਪ੍ਰੇਮ ਕਰ ਕੇ ਦੋਵੇਂ ਸੋਭਾ ਪਾਂਵਦੇ ਹੋਣ ।’ ਤਾਂ ਓਹ ਸਦਾ ਨਿਹਕਾਮ ਹੋ ਕੇ ਹਜ਼ੂਰ ਕੀਰਤਨ ਕਰਣ ਤੇ ਬਰੀਰ ਦੇ ਨਿਰਵਾਹ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਬਰਧਾ ਸੰਜੁਗਤ ਸੇਵਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸੇ ਥੀਂ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨ^੪ ।

੧ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ । ੨ ਥਿਨਾਂ ਹਵਾ ਤੋਂ । ੩ ਵਾਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ।

੪ [ਕੀਰਤਨ ਵਿੱਚ ਕਥਾ] ਜੋ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ਕੀਰਤਨ ਵਿੱਚ ਕਥਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ, ਉਹ ਅਗਿਆਨੀ ਹਨ । ਹਾਂ ! ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅਟ-ਪਟੀ ਕਥਾ ਕਰੋ ਕੇ ਕੀਰਤਨ ਵਿੱਚ ਬੁ-ਗਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਅਰ ਨਾ ਮਨਕਲਪਿਤ ਗੁਰਮਤ ਵਿਰੁਧ ਪ੍ਰਸੰਗ ਘੜਨੇ ਚਾਹੀਏ ।

੫ ਇਸ ਸਾਖੀ ਤੋਂ ਰਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਭ ਸਿਖਿਆ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨੀ ਯੋਗਤ ਹੈ ।

ਕੁਸਲ

ਕੁਸਲ ਦਾ ਅਰਥ ਕਲਯਾਣ ਅਤੇ ਆਨੰਦ ਹੈ । ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ 'ਕੁਸਲ ਹੋ' ਆਖਦੇ ਹਨ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਾਸਤਵ ਕੁਸਲ ਦੱਸ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸੁਮਾਰਗ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ।

[੧੭੫] ਗਉੜੀ ਗੁਆਰੇਗੀ ਮਹਲਾ ੫ (੭੧)

ਕਿਨ ਬਿਧਿ ਕੁਸਲੁ ਹੋਤ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ! ॥

ਕਿਉ ਪਾਈਐ ਹਰਿ ਰਾਮ ਸਹਾਈ ? ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਕੁਸਲੁ ਨ ਗ੍ਰਿਹਿ ਮੇਰੀ ਸਭ ਮਾਇਆ ॥ ਉਚੇ ਮੰਦਰ ਸੁੰਦਰ ਛਾਇਆ ॥...

ਹਸਤੀ ਘੋੜੇ ਦੇਖਿ ਵਿਗਾਸਾ ॥ ਲਸਕਰ ਜੋੜੇ ਨੇਬ ਖਵਾਸਾ ॥...

ਰਾਜੁ ਕਮਾਵੈ ਦਹ ਦਿਸ ਸਾਰੀ ॥ ਮਾਣੈ ਰੰਗ ਭੋਗ ਬਹੁ ਨਾਰੀ ॥...

ਏਕੁ ਕੁਸਲੁ ਮੈ ਕਉ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਤਾਇਆ ॥

ਹਰਿ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੇ ਸੁ ਹਰਿ ਕਿਆ ਭਗਤਾ ਭਾਇਆ ॥

ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਸਮਾਇਆ ॥੪॥

ਇਨਿ ਬਿਧਿ ਕੁਸਲੁ ਹੋਤ, ਮੇਰੇ ਭਾਈ ॥

ਇਉ ਪਾਈਐ ਹਰਿ ਰਾਮ ਸਹਾਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ਦੂਜਾ ॥

[੩੩੨] ਗਉੜੀ ਕਬੀਰ (੪੫)

ਮੈ ਕਉ ਕੁਸਲੁ ਬਤਾਵਹੁ ਕੋਈ ॥

ਕੁਸਲੁ ਕੁਸਲੁ ਕਰਤੇ, ਜਗੁ ਬਿਨਸੈ ਕੁਸਲੁ ਭੀ ਕੈਸੇ ਹੋਈ ? ॥

ਕੁਸੰਗਤਿ

[੫੨੦] ਮਹਲਾ ੫, ਵਾਰ ਗੁਜਰੀ ੨ (੧੦)

ਤਿਨ੍ ਸੰਗਿ ਸੰਗੁ ਨ ਕੀਚਈ, ਨਾਨਕ, ਜਿਨਾ ਆਪਣਾ ਸੁਆਉ^੧ ॥

[੫੮੫] ਵਡਹੰਸ ਵਾਰ, ਮਹਲਾ ੩ (੧)

ਮੈ ਜਾਨਿਆ ਵਡ ਹੰਸ^੨ ਹੈ, ਤਾ ਮੈ ਕੀਆ ਸੰਗੁ ॥

ਜੇ ਜਾਣਾ ਬਹੁ ਬਪੁੜਾ, ਤ ਜਨਮਿ ਨ ਦੇਈ ਅੰਗੁ ॥੨॥

[੧੦੬੮] ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩, ਸੋਲਹੇ (੨੪)

ਕੁਸੰਗਤਿ ਬਹਹਿ, ਸਦਾ ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿ, ਦੁਖੇ ਦੁਖੁ ਕਮਾਇਆ ॥੧੧॥ -

[੧੨੫੩] ਸਾਰੰਗ, ਸੂਰਦਾਸ

ਛਾਡਿ ਮਨ, ਹਰਿ ਬਿਮੁਖਨ ਕੋ ਸੰਗੁ ॥

[੧੩੪੩] ਪ੍ਰਤਾਤੀ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀ (੩)
ਦੁਸਟੀ ਸਭਾ ਵਿਗੁਚੀਐ, ਬਿਖੁ ਵਾਤੀ^੧ ਜੀਵਣ ਬਾਦ ॥

[੧੩੪੪] ਸਲੋਕ—ਕਬੀਰ
ਕਬੀਰ ਮਾਰੀ ਮਰਉ ਕੁਸੰਗ ਕੀ ਕੇਲੇ ਨਿਕਟਿ ਜੁ ਬੇਰਿ ॥
ਉਹ ਝੁਲੈ ਉਹ ਚੀਰੀਐ, ਸਾਕਤ ਸੰਗੁ ਨ ਹੇਰਿ ॥੮੮॥

[੧੩੪੫] ਸਲੋਕ—ਕਬੀਰ
ਕਬੀਰ ਸਾਕਤ ਸੰਗੁ ਨ ਕੀਜੀਐ ਦੁਰਹਿ ਜਾਈਐ ਤਾਗਿ ॥
ਬਾਸਨੁ ਕਾਰੋ ਪਰਸੀਐ, ਤਉ ਕਛੁ ਨ ਲਾਗੈ ਦਾਗੁ ॥੧੩੧॥

[੧੩੪੬] ਸਲੋਕ—ਕਬੀਰ
ਕਬੀਰ ਚਾਵਲ ਕਾਰਨੇ ਤੁਖ ਕਉ ਮੁਹਲੀ ਲਾਇ^੨ ॥
ਸੰਗਿ ਕੁਸੰਗੀ ਬੈਸਤੇ, ਤਬ ਪੂਛੈ ਧਰਮ ਰਾਇ^੩ ॥੧੩੨॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੩੪
ਵੜੀਐ ਕਜਲ ਕੰਠੜੀ ਮੁਹੁ ਕਾਲਖ ਭਰੀਐ।...
ਤਿਉ ਠਗ ਸੰਗਤਿ ਬੇਮੁਖਾ ਜੀਅ ਜੋਖਹੁ ਭਰੀਐ ॥੧੫॥

ਕਬਿਤ—ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ
ਕੋਇਲਾ ਸੀਤਲ ਕਰ ਕਰਤ ਹੈ ਸਿਆਮ ਰਹੇ,
ਪਰਸਿ ਤਪਤ ਪਰਦਗਧ ਕਰਤ ਹੈ।
ਬੁਕਰ ਕੇ ਬਾਟਤ ਕਲੇਵਰਹਿ ਲਾਗੈ ਛੋਤਿ^੪,
ਕਾਟਤ ਸਰੀਰ ਪੀਰ ਧੀਰ ਨ ਧਰਤ ਹੈ।
ਫੂਟਤ ਜਿਉ ਗਾਗਰ^੫ ਪਰਤ ਹੀ ਪਖਾਨ ਪਰਿ,
ਪਾਹਨ ਪਰਤ ਪੁਨਿ ਗਾਗਰ ਹਰਤ ਹੈ।
ਤੈਸੇ ਹੀ ਅਸਾਧ ਸੰਗਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹੂੰ ਬਿਰੋਧ ਬੁਰੇ,
ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਦੁਖ ਦੋਖ ਨ ਟਰਤ ਹੈ ॥੩੮੮॥

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਮਹ

ਆਂ ਹਜ਼ੂਮੇ ਬਦ ਕਿਹ ਸ਼ੈਤਾਨੀ ਬਵੱਦ।
ਆਕੁਬਤ ਅਜ਼ ਵੈ ਪਸ਼ੋਮਾਨੀ ਬਵੱਦ^੬ ॥੨੫॥

ਰਹਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਦੇਸਾ ਸਿੰਘ ਦਾ
ਦੁਰਜਨ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਸੁਖ ਨਾਹੀ। ਕਰਿ ਵਿਚਾਰ ਦੇਖੋ ਮਨ ਮਾਹੀ।

੧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਜ਼ਹਿਰ ਜੇਹਾ ਅਸਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ।

੨ ਤੁਕ ਦਾ ਅਨ੍ਹੈ ਇਉਂ ਹੈ—ਤੁਖ ਕਾਰਨੇ ਚਾਵਲ ਕਉ ਮੁਹਲੀ ਲਾਇ। ਤੁਖ (ਫਿਲਕਾ) ਕੁਸੰਗ ਹੈ।

੩ ਧਰਮ ਨਾਯਕ ਬਰਨ ਵਾਲਾ। ੪ ਅਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ, ਚੱਟਣ ਤੋਂ ਭਿੱਟ ਅਤੇ ਕੱਟਣ ਤੋਂ ਰੋਗ।

੫ ਘੜਾ, ਥੁੰਡ। ੬ ਉਹ ਇਕੱਠ ਭੈੜਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸ਼ੈਤਾਨ-ਪੁਣਾ (ਬਦੀ) ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਫੇਕਤ ਨੂੰ ਪਛਤਾਉਣਾ ਪਵੇ।

ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰੁਤ ੫, ਅੰਸੂ ੩੯
ਨੀਚ ਸੰਗ ਨਹਿ ਕੀਜੈ ਮਿੱਤ੍ਰ^੧। ਬਚਨਹਾਰ ਕਾ ਝੁਠ ਚਰਿਤ੍ਰ ॥੨੧॥

ਰੁਤ ੫, ਅੰਸੂ ੪੬

ਚੋਰ ਜਾਰ ਬਟਪਾਰ ਜੁਆਰੀ। ਕ੍ਰਿਤਘਨ ਬੰਚਕ ਚਲੀ ਕੁਚਾਰੀ^੨।
ਸੁਪਨੇ ਮਹਿ ਭੀ ਇਨ ਕੀ ਸੰਗਤਿ। ਕਰੈ ਨ ਕਬਿਹੂੰ ਥਿਰੇ ਨ ਪੰਗਤਿ ॥੨੨॥
ਬਿਸ਼ਿਯਨਿ ਤੇ ਬਿਸ਼ਈ ਨਰ ਬੁਰੇ। ਲਖਿ ਦੁਰਜਨ ਤਤਛਿਨ ਪਰਹਰੇ।
ਜਥਾ ਅਗਨਿ ਤੇ ਲੋਹ ਤਪਾਯੋ। ਦਿਪਤਿ^੩, ਜਾਤਿ ਨਹਿ ਹਾਥ ਛੁਹਾਯੋ^੪ ॥੨੩॥

ਕੁੱਠਾ ਅਤੇ ਝਟਕਾ

ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੁਠਾ (ਕੁਸਤਰ) ਜੀਵ ਦਾ ਮਾਸ ਸਿੱਖ ਮੱਤ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ੇਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਵ ਮਾਰਣ ਵਿੱਚ ਹੱਦੋਂ ਵਧ ਕੇ ਬੇ-ਰਹਿਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਅੱਧਾ ਜ਼ਿਬਹ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਤੜਫ ਤੜਫ ਕੇ ਚਿਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਣ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਭਯ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਜੋ ਜੀਵ 'ਤੇ ਉਸ ਦਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਸੁਖਮ ਅਸਰ ਮਾਸ ਖਾਣ ਵਾਲੇ 'ਤੇ ਅਵੱਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

‘ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ’ ਕਹਿ ਕੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਦੇ ਇਕ ਪ੍ਰਹਾਰ (ਝਟਕੇ—Jerk) ਨਾਲ ਸਿਰ ਅਲੱਗ ਕਰਨ ਦਾ ਨਾਮ ਝਟਕਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਝਟਕੇ ਦਾ ਮਾਸ ਇਸ ਲਈ ਵਿਧਾਨ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਤਾਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਹਾਰ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਹੋਂਦਾ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਜੀਵ ਮਾਰਨ ਵਿੱਚ ਨਿਰਦੋਸ਼ਤਾ ਘੱਟ ਹੋਂਦੀ ਹੈ^੫। ਜੇ ਇਕ ਵਾਰ ਨਾਲ ਸਿਰ ਧੜ ਤੋਂ ਜੁੜਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਟਕਾ ਆਖੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਖਾਣਾ ਨਿੰਦਿਤ ਹੈ। ਝਟਕਾ

੧ ਨਾ ਨੀਚ ਦਾ ਸੰਗ ਕਰੋ, ਨਾ ਮਿੱਤਰ ਬਣਾਓ। ੨ ਬਦ-ਚਲਨ, ਕੁਚਾਲੀ।

੩ ਦੀਪਤ, ਦਗ-ਦਗਾਉਂਦਾ।

੪ ਜਿਵੇਂ ਅੱਗ ਨਾਲੋਂ ਅੱਗ ਦਾ ਤਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਲੋਹਾ ਹੱਥ ਨਾਲ ਚੁੱਕਣਾ ਔਖਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵਿਸ਼ਈ ਅਤਿ ਦੁਖਦਾਈ ਹੈ।

੫ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕਿਸੇ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਵਾਰ ਨਾਲ ਝਟਕਿਆ ਜੀਵ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਸ਼ਾਬਾ ਵਿਧਾਨ ਹੈ। ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਬੋਲੀ ਨਿੰਦਤ ਨਹੀਂ। ਮਸ਼ੀਨ ਅਥਵਾ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਨਾਲ ਛਿਨ ਭਰ ਵਿੱਚ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ਦਾ ਮਾਸ ਭੀ ਝਟਕਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

[ਝਟਕੇ ਬਾਬਤ ਝਗੜਾ] ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਲੋਂ ਝਟਕੇ ਬਾਬਤ ਇਤਰਾਜ਼ ਅਰ ਨਵੇਂ ਦਿਨ ਝਗੜੇ ਹੁੰਦੇ ਦੇਖ ਕੇ ਅਸੀਂ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਨਿਰਮੂਲ ਵਿਵਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਭੀ ਝਟਕੇ ਦਾ ਨਿਸ਼ੇਧ ਨਹੀਂ। ਕੁਰਾਨ ਮਸ਼ੀਦ ਦਾ ਕੋਵਲ ਇਹ ਹੁਕਮ ਹੈ—‘ਰੱਬ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਚਿਨ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਜੀਵ ਜ਼ਿਬਹ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਹਰਾਮ ਹੈ ਸੂਰਤ ਬਕਰ, ਆਯਤ ੧੭੩)। ‘ਅਰ ਜਿਸ ਪਰ ਅੱਲਾ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਹਲਾਲ ਹੈ।’ ਸੂਰਤ ਅਨਆਮ, ਆਯਤ ੧੧੯)। ਇਸ ਆਗਾਜ਼ ਅਨੁਸਾਰ “ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ” ਜਿਸ ਜੀਵ ਦੇ ਬਧ ਸਮੇਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਲਈ ਵੀ ਹਲਾਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜੇ ਝਟਕੇ ਦੇ ਮਾਸ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਸੂਰ ਦੇ ਮਾਸ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਅਗੰਜਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਧੋਖਾ [ਝਟਕਾ ਅਤੇ ਸੂਰ] ਦੇ ਕੇ ਭੜਕਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸੂਰ ਦੇ ਮਾਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ‘ਗੋ-ਮਾਸ’ ਵਿਵਰਜਿਤ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਬੰਦੂਕ ਨਾਲ ਭੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ^੧।

ਤਨਖਾਹਨਾਮਾ

ਲੈ ਤੁਰਕਨ ਤੇ ਮਾਸ ਜੁ ਖਾਵੈ। ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਵਹ ਸਿਖ ਨ ਭਾਵੈ।

ਰਹਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਦੇਸਾ ਸਿੰਘ ਦਾ

ਕੁਠਾ ਹੁਕਾ ਚਰਸ ਤਮਾਕੂ। ਗਾਂਜਾ ਟੋਪੀ ਤਾੜੀ ਖਾਕੂ।

ਇਨ ਕੀ ਓਰ ਨ ਕਬਹੂ ਦੇਖੇ। ਰਹਤਵੰਤ ਸੇ ਸਿੰਘ ਵਿਸੇਖੇ।

ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ

ਜੇ ਇਸ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੇ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਣਾ ਕਹਿਆ ਹੈ ਜਹਾਂ ਤਕ ਅਨ^੨ ਹੈ ਸੋ ਸਭ ਖਾਣੇ ਉੱਚਿਤ ਹੈ, ਅਰੁ ਜੋ ਖਟ ਕਰਮੀ ਕਹਿਤੇ ਹੈ ਅਮੁਕਾ ਅਮੁਕਾ ਅੰਨ ਨਾ ਖਾਈਐ, ਸੋ ਸਭ ਭ੍ਰਮ^੩ ਹੈ, ਅੰਨ ਸਭ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੈ, ਏਕ ਇਹ ਖਾਣੇ ਵਾਲਾ ਅਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਕੇ ਸੰਗ ਸਿਉਂ ਵਿਗੜ ਗਇਆ, ਕੁਚੀਲ^੪ ਹੋਇ ਗਇਆ, ਬੁੱਕਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਪਵਨ^੫। ਕੰਦ ਮੂਲ ਤਰਕਾਰੀ ਸਾਗ ਜਹਾਂ ਤਕ ਹੈ, ਸੋ ਸਭ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੈ, ਜੋ ਇਨ ਵਸਤੂਆਂ ਮੇਂ ਆਪਣੀ ਦੇਹੀ ਮਾਫ਼ਕ (ਅਨੁਕੂਲ) ਹੋਵੇ ਸੋ ਸਭ ਖਾਏ, ਮਾਸ ਮੱਛੀ ਖਾਣੇ ਮੇਂ ਭੀ ਬਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਅਖੇੜ ਬ੍ਰਿੱਤਿ^੬ ਕਰ ਖਾਏ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰ ਨਾਲ ਮਾਰੇ ਉਸੀ ਕੋ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਕਰ ਜਾਣੈ, ਅਰ ਜੋ ਬਿਕਾਰ ਕਰ ਨਾ ਸਕੈ ਤਾਂ ਝਟਕੇ ਕਾ ਖਾਏ^੭।

ਕੁਰਹਤੀਆ^੮

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨ ਕੀਤੀ ਰਹਿਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਆਚਰਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ

੧ ਗੁਰ ਹੁਕਮ ਬਖਾਨਾ।

‘ਆਮਿਖ ਆਨਹੁ ਭਾਂਡ ਇਕ ਝਟਕੈ ਨਿਜ ਪਾਨਾ’ ॥੧੮॥

ਤਬਹਿ ਗੁਲਾਬੇ ਖੋਜਿ ਕੈ ਦੇ ਮੋਲ ਸੁ ਲਯਾਏ।

ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕੇ ਇਕ ਲੈ ਗਯੋ, ਤਹਿ ਖਰੇ ਟਿਕਾਯੋ।

ਤੁਪਕ ਮਾਰਿ ਝਟਕਾ ਕਰਜੋ ਤਾ ਸਬਦ ਉਚੇਰੇ।

(ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰੁਤ ੬, ਅੰਸੂ ੪੫)

੨ ਖਾਣ ਯੋਗ ਪਦਾਰਥ।

੩ ਇਸ ਭ੍ਰਮ ਦੇ ਜਾਣਨ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਵਾਸ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਅਧਯਾਯ

੩, ਸਲੋਕ ੬-੬੧ ਅਤੇ ਮਨੁ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਅਧਯਾਯ ੫, ਸਲੋਕ ੧੭ ਤੋਂ ੨੦। ੪ ਅਪਵਿੱਤ੍ਰ।

੫ ‘ਪਾਪੀ ਸਿਉ ਤਨ ਗਭਿਆ ਬੁਕਾ ਪਈਆ ਡਿਤੁ ॥’ (ਵਾਰ ਆਸਾ)। ੬ ਸ਼ਿਕਾਰ।

੭ [ਜਨਮਤ ਦਾ ਅਸਰ] ਇਸ ਵੇਲੇ ਸੂਰਬੀਰ ਸਿੱਖ ਕੌਮ (Martial race) ਵਿੱਚ ਜਨਮਤ ਦਾ ਅਸਰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਝਟਕੇ ਤੋਂ ਨਫਰਤ ਫੈਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਈ ਧਰਮ ਆਗੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਾਸ ਦਾ ਮੂਲੋਂ ਤਤਾਕ ਕਰੋ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਾਸ ਖਾਣਾ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਮਾਸ ਦਾ ਤਤਾਕ ਤੀ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਅੰਗ ਨਹੀਂ। ਮਾਸ ਦਾ ਵਰਤਣਾ ਅਥਵਾ ਨਾ ਖਾਣਾ ਅਧਿਕਾਰ (ਗ੍ਰੰਥੀ, ਪੁਜਾਰੀ, ਰਾਜ ਕਰਮਚਾਰੀ, ਯੋਧਾ ਸਿਪਾਹੀ ਆਦਿਕ) ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਖੋ-ਹਵਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ। ਜੇ ਲੋਕ ਸੁਖਮ ਬੁਧਿ ਨਾਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਸ ਸਿੱਧਾਂਤ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ੮ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦੇਖੋ, ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਰਹਿਤ।

ਕੁਰਹਤੀਆ ਹੈ ।

ਰਹਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਦੇਸਾ ਸਿੰਘ ਦਾ

ਜੇ ਕੁਰਹਤੀਏ ਜਗ ਦਰਸਾਵਤ । ਪਾਹੁਲ ਪੀਏ ਕੁਕਰਮ ਕਮਾਵਤ ।
ਤਿਨ ਸੋ ਬਰਤਨ ਨਾਹਿ ਮਿਲਾਵੈ । ਰਹੇ ਅਲਗ ਪਰਮ ਸੁਖ ਪਾਵੈ ।

ਕੁਰਬਾਨੀ—ਬਲਿਦਾਨ

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਬਲਾ ਟਾਲਣ ਲਈ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਮੱਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖ ਪਸ਼ੂ ਆਦਿਕ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਿਧਾਨ ਨਹੀਂ, ਕਿੰਤੂ ਆਪਾ ਭਾਵ ਤਜਾਰਾ ਕੇ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਭਾਵ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਕੌਮ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ ਅਰਪ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਪਰੋਪਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੰਤਵਯ ਬਣਾ ਲੈਣਾ, ਉੱਤਮ ਕੁਰਬਾਨੀ ਹੈ । ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ, ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ, ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਅਤੇ ਧਰਮ ਵੀਰ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ।

[੬੬੮] ਜੈਤਸਰੀ ਮਹਲਾ ੪ (੬)

ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਅਰਥਿ ਸਰੀਰੁ ਲਗਾਇਆ^੧,

ਗੁਰ ਸਾਧੂ ਬਹੁ ਸਰਧਾ ਲਾਇ ਮੁਖਿ ਧੁੜਾ ॥ [ਸ਼ੁਧਾ]

ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ ਹਰਿ ਸੋਭਾ ਪਾਵਹਿ, ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਲਗਾ ਮਨਿ ਗੁੜਾ ॥

[੬੬੨] ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ (੧੦)

ਨਾਨਕ ਸਿਰੁ ਦੇ ਛੁਟੀਐ ਮਨਿ ਤਨਿ ਸਾਚਾ ਸੋਇ ॥

[੧੧੦੨] ਮਹਲਾ ੫, ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ (੨੩)

ਪਹਿਲਾ ਮਰਣੁ ਕਬੂਲਿ, ਜੀਵਣ ਕੀ ਛਡਿ ਆਸ ॥

ਹੋਹੁ ਸਤਨਾ ਕੀ ਰੇਣੁਕਾ, ਤਉ ਆਉ ਹਮਾਰੈ ਪਾਸਿ ॥

[੧੪੧੨] ਮਹਲਾ ੧, ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ (੨੦)

ਜਉ ਤਉ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਣ ਕਾ ਚਾਉ ॥ ਸਿਰੁ ਧਰਿ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ ॥

ਇਤੁ ਮਾਰਗਿ ਪੈਰੁ ਧਰੀਜੈ ॥ ਸਿਰੁ ਦੀਜੈ ਕਾਣਿ ਨ ਕੀਜੈ ॥

[੫੪] ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ, ਅਧਯਾਯ ੫

ਸਾਧਨਿ ਹੇਤਿ ਇਤੀ ਜਿਨਿ ਕਰੀ ॥ ਸੀਸੁ ਦੀਯਾ ਪਰੁ ਸੀ ਨ ਉਚਰੀ ॥੧੩॥

ਕੁਲਕਾਨ—ਕੁਲ ਗੀਤ

ਸੱਤ੍ਯ ਧਰਮ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਅਗਯਾਨੀਆਂ ਦੀ ਅੰਧ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ

੧ ਦੇਖੋ, ਰਿਗ ਵੇਦ ਮੰਡਲ ੧, ਮੰਤ੍ਰ ੨੪, ੨੫, ੨੬ ਅਤੇ ਮੰਡਲ ੫ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ ੨ । ੨ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਅਰਥ ਸ਼ਰੀਰ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਵਿਸ਼ੁ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਸਦਾ ਤਤਪਰ ਰਹਿਣਾ ।

ਕਲਪੀ ਹੋਈ ਕੁਲਗੀਤੀ, ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਤਜਾਗ ਯੋਗਜ ਮੰਨੀ ਹੈ।

[੫੯੦] ਵਾਰ ਵਡਹੰਸ, ਮਹਲਾ ੧ (੧੦)

ਜਾਲਉ ਐਸੀ ਗੀਤਿ ਜਿਤੁ ਮੈ ਪਿਆਰਾ ਵੀਸਰੈ॥

ਨਾਨਕ ਸਾਈ ਭਲੀ ਪਗੀਤਿ ਜਿਤੁ ਸਾਹਿਬ ਸੇਤੀ ਪਤਿ ਰਹੈ॥

[੧੩੭੩] ਸਲੋਕ—ਕਬੀਰ

ਕਬੀਰ ਦੁਨੀਆ ਕੇ ਦੋਖੇ^੧ ਮੁਆ ਚਾਲਤ ਕੁਲ ਕੀ ਕਾਨਿ॥

ਤਬ ਕੁਲੁ ਕਿਸ ਕਾ ਲਾਜਸੀ ਜਬ ਲੇ ਧਰਹਿ ਮਸਾਨਿ॥੧੬੬॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੫

ਜੰਮਣਿ ਭਦਣਿ ਮੰਗਣੇ ਮਰਣੇ ਪਰਣੇ^੨ ਕਰਦੇ ਢੋਏ।

ਗੀਤੀ ਰੂੜੀ ਕੁਲ ਧਰਮ ਚਰੁ ਅਚਾਰ ਵੀਚਾਰ ਵਿਖੋਏ^੩।

ਕਰਿ ਕਰਤੂਤਿ ਕੁਸੂਤ^੪ ਵਿਚਿ ਪਾਇ 'ਦੁਲੀਓ ਗੈਣ ਚੰਦੋਏ'।...

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਗੁਰ ਸਬਦ ਵਿਣੁ ਮਰਿ ਮਰਿ ਜੰਮਨਿ 'ਦਈ ਵਿਗੋਏ'॥੧੦॥

ਕੁੜੀ ਮਾਰ

ਸਿੱਖ ਮਤ ਵਿੱਚ ਬੇਟੀ ਪੁੱਤ੍ਰ ਭੁਲ ਹੈ। ਕੁੜੀ ਮਾਰ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ—ਸਾਖੀ ਕੰਨਯਾ ਪ੍ਰਥਾਇ

ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿਆ—‘ਸੁਣ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ! ਇਹ ਬਠੀ ਭਾਰੀ ਹੋਤਿਆ ਹੈ, ਕੰਨਿਆ ਦਾ ਦਰਬ ਲੈਣਾ ਤੇ ਕੰਨਿਆ ਮਾਰਨੀ, ਪਰ ਸੰਸਾਰ ਇਸ ਹੋਤਿਆ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਰਹਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਪਦਾਰਥ ਲੈ ਕੇ ਖਾਂਦੇ ਹੋਨ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਤਿਆ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ’।’

ਰਹਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਦੇਸਾ ਸਿੰਘ ਦਾ

ਕੁੜੀ ਮਾਰ ਆਦਿਕ ਹੋ ਜੇਤੇ। ਮਨ ਤੇ ਦੂਰ ਤਿਆਗੋ ਤੇਤੇ।

ਰਹਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਚੌਪਾ ਸਿੰਘ ਦਾ

ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਕੰਨਯਾ ਨਾ ਮਾਰੇ, ਕੁੜੀ ਮਾਰ ਨਾਲ ਨਾ ਵਰਤੇ, ਕੰਨਯਾ ਕਾ ਪੈਸਾ ਨਾ ਖਾਇ।

ਕੇਸ਼

ਸਿੰਘਾਂ ਲਈ ਦਸਮੇਸ਼ ਦੀ ਆਗਾਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਕੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਰੱਖਯਾ ਕਰਨ। ਕੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤ੍ਰੈ ਮੁਦਾ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਦੇਖੋ, ਤ੍ਰੈ ਮੁਦਾ ਸ਼ਬਦ।

੧ ਦੁਨੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ਦੁਸ਼ਿਤ (ਕਨੰਕਿਤ)। ੨ ਵਿਆਹ ਸਮੇਂ। ੩ ਵਿਖਾਵੇ ਦੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ।

੪ ਨੌਕ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲਾਜ ਵਿੱਚ ਕੁਸੂਤੇ ਵਸੇ ਹੋਏ। ੫ ਹੇਠ ਗਲੀਚੇ ਤੇ ਉੱਪਰ ਬਾਨਦਾਰ

ਸਾਧਵਾਨ। ੬ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੁਆਰਾ ਖੰਜਲ ਕੀਤੇ ਹੋਏ।

੭ ਆਰਮ ਬਲ, ਜੈ—ਸਤਕਾਰ।

ਕਪਾਲ (ਸਿਰ ਦੀ ਥੋਪਰੀ) ਉੱਪਰ ਜੋ ਰੋਮ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਾ ਕੇਸ ਹੈ, ਪਰ ਸਿੱਖ ਮਤ ਵਿੱਚ ਦਾੜੀ ਅਤੇ ਮੁੱਛਾਂ ਦੇ ਰੋਮ ਭੀ ਕੇਸ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ। ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਕੇਸਧਾਰੀ ਸਿੱਧ ਹੋਏ ਹਨ, ਯਥਾ—

[੫੦੦] ਗੁਜਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੨੦)

ਕੇਸ ਸੰਗਿ ਦਾਸ ਪਗ ਝਾਰਉ ਇਹੈ ਮਨੋਰਥ ਮੋਰ ॥

[੭੪੫] ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ (੪੨)

ਕੇਸਾ ਕਾ ਕਰਿ ਬੀਜਨਾ ਸੰਤ ਚਉਰੁ ਢੁਲਾਵਉ ॥

[੧੩੩੫] ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮਹਲਾ ੪ (੨)

ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਓ ਗੁਰਿ ਮੀਠਾ ਗੁਰ ਪਗ ਝਾਰਹ ਹਮ ਬਾਲ ॥

ਗਿਆਨ ਰਤਨਵਲੀ ਟੀਕਾ ਸੈਤਾਲੀਵੀ ਪੌੜੀ ਦਾ

‘ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ, “ਤਿੰਨ ਬਾਤਾਂ ਤੂੰ ਕਰ—ਇਕ ਸਿਰ ਤੇ ਕੇਸ ਰੱਖਣੇ, ਦੂਜਾ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਦਾ ਜਾਪੁ ਜਪਣਾ, ਤੀਸਰਾ ਇਹ ਕਿ ਸਾਧੁ ਸੰਤ ਆਂਵਦੇ ਜਾਂਵਦੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਟਹਿਲ ਕਰਨੀ।”

ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ

ਕੇਸ ਲੜਕੇ ਦੇ ਜੁ ਹੋਇ, ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੁਰਾ ਨਾ ਮੰਗੀ, ਕੇਸ ਓਹੀ^੧ ਰੱਖੇ, ਨਾਮ ਸਿੰਘ ਰੱਖੇ।

ਗੁਰੂ ਸ਼ੋਭਾ, ਅਧਿਆਇ ੧੮

ਬਚਨ ਗੁਰੂ ਦੇਵ ਕੇ ਗਿਆਨ ਐਸੇ ਕਿਯੋ ਮੁਕਤਿ ਕੀ ਜੁਕਤਿ ਐਸੇ ਬਿਚਾਰੀ।

ਰਚਨ ਕਰਤਾਰ ਜੋ ਰਚੀ ਆਕਾਰ ਤੇ, ਜਪੇਗੀ ਜਾਪ ਸਬ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਾਰੀ।

ਤਤ ਬੀਚਾਰ ਕੈ ਜੀਤ ਬੋਲੀ ਛੁਤੇ, ਮਾਰਿ ਦੂਤਨ ਕਿਯੋ ਭਸਮ ਛਾਰੀ।

ਭਯੋ ਜੈਕਾਰ ਤ੍ਰਈ ਲੋਕ ਚੌਦਹ ਭਵਨ ਅਚਲ ਪ੍ਰਤਾਪ ਗੁਰੂ ਕੇਸ ਧਾਰੀ ॥੫੯॥

ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਸਭ ਕੇਸ ਰੱਖਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਕੱਟਣਾ ਵੱਡਾ ਪਾਪ ਅਤੇ ਅਪਰਾਧ ਦਾ ਦੰਡ ਸੀ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦੇਖੋ, ਅਥਰ ਵੇਦ, ਅ: ੬, ਮੰਤ੍ਰ ੩੦ ਅਤੇ ੧੩੬। ਯਜੁਰ ਵੇਦ, ਅ: ੧੯, ਮੰਤ੍ਰ ੯੨। ਯਮ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸ਼: ੫੩ ਤੋਂ ੫੮। ਆਪਸਤੰਬ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਅ: ੧, ਸ਼: ੩੨-੩੩। ਪਾਰਾਸ਼ੁਰ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਅ: ੯, ਸ਼: ੫੨ ਤੋਂ ੫੪, ਤਥਾ ਅ: ੧੦, ਸ਼: ੧੨। ਮਨੁ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਅ: ੭, ਸ਼: ੯੧ ਅਤੇ ਅ: ੮, ਸ਼: ੨੮੩। ਭਾਗਵਤ ਸਕੰਧ ੧, ਅ: ੭, ੫੫ ਅਤੇ ਸਕੰਧ ੧੦, ਅ: ੫੪, ਸ਼: ੩੫।

ਬਾਈਬਲ ਵਿੱਚ ਭੀ ਕੇਸ ਮੁੰਡਨ ਬਾਬਤ ਇਕ ਅਨੇਕਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੈ :—ਜ਼ੇਰਹ

੧ ਨਰੂ ਨਾਮਕ ਜਿਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਤਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼।

੨ ਜੋ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹਨ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਦੇਖੋ, ਤਨਮਾਹ ਬਥਦ ਭੁਟ ਨੌਟਾਂ ਸਮੇਤ।

(Zerrh) ਦਾ ਨਿਵਾਸੀ ਸੈਮਸਨ (Samson) ਵੱਡਾ ਬਲਵਾਨ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸ਼ੇਰ ਮਾਰਿਆ, ਖੋਤੇ ਦੀ ਹੱਡੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਆਦਮੀ ਮਾਰ ਮੁਕਾਏ। ਇਕ ਵਾਰ ਵੈਰੀਆਂ ਨੇ ਸੰਗਲਾਂ ਨਾਲ ਜਕੜ ਕੇ ਸੈਮਸਨ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਇਹ ਸਾਰੇ ਬੰਧਨ ਤੋੜ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਦੇਲਿਲਹ (Delilah) ਨਾਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦੇਲਿਲਹ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਲਾਲਚ ਦੇ ਕੇ ਸੈਮਸਨ ਤੋਂ ਮਹਾਂਬਲੀ ਹੋਣ ਦਾ ਭੇਤ ਪੁੱਛਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਸੈਮਸਨ ਨੇ ਦੇਲਿਲਹ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮੁੰਨਿਆ ਗਿਆ, ਇਸ ਕਾਰਨ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਇਤਨੀ ਤਾਕਤ ਹੈ। ਵੈਰੀਆਂ ਨੇ ਦੇਲਿਲਹ ਤੋਂ ਇਹ ਰਾਜ਼ ਮਲੂਮ ਕਰ ਕੇ ਜੁੱਤੇ ਪਏ ਸੈਮਸਨ ਦੇ ਕੋਸ਼ ਕਟਵਾ ਦਿਤੇ ਅਰ ਸਵੇਰੇ ਆ ਕੇ ਚੁਫੇਰਿਓਂ ਘੇਰ ਕੇ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਕੜ ਲਿਆ। ਸੈਮਸਨ ਨੇ ਛੁਟਕਾਰੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਮਾਰਿਆ, ਪਰ ਕੁਛ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਵੈਰੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਦੇਖੋ, Judges [ਥਾਂਡ ੧੩ ਤੋਂ ੧੬]।

ਕੌੜਾ ਅਤੇ ਮਿੱਠਾ

[੧੪੭] ਮਹਲਾ ੧, ਵਾਰ ਮਾਝ (੨੧)

ਤੁਮੀ ਤੁਮਾ ਵਿਸੁ, ਅਭੁ ਧਤੂਰਾ ਨਿੰਮੁ ਫਲੁ॥
ਮਨਿ ਮੁਖਿ ਵਸਹਿ ਤਿਸੁ, ਜਿਸੁ ਤੂੰ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਹੀ॥

[੩੨੦] ਮਹਲਾ ੫, ਵਾਰ ਗਉੜੀ ੨ (੧੧)

ਬਿਖੈ ਕਉੜਤਣਿ ਸਗਲ ਮਾਹਿ ਜਗਤਿ ਰਹੀ ਲਪਟਾਇ॥
ਨਾਨਕ ਜਨਿ ਵੀਚਾਰਿਆ ਮੀਠਾ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਉ॥

[੭੦੮] ਮਹਲਾ ੫, ਵਾਰ ਜੈਤਸਰੀ (੧੧)

ਨਚ ਰਾਜ ਸੁਖ ਮਿਸਟੰ, ਨਚ ਭੋਗ ਰਸ ਮਿਸਟੰ, ਨਚ ਮਿਸਟੰ ਸੁਖ ਮਾਇਆ॥
ਮਿਸਟੰ ਸਾਧਸੰਗਿ ਹਰਿ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਮਿਸਟੰ ਪ੍ਰਭ ਦਰਸਨੰ॥

[੧੩੭੮] ਸਲੋਕ—ਫਰੀਦ

ਫਰੀਦਾ ਸਕਰ ਖੰਡੁ ਨਿਵਾਤੀ ਗੁੜੁ ਮਾਖਿਉ ਮਾਂਝਾ ਦੁਧੁ॥
ਸਭੇ ਵਸਤੂ ਮਿਠੀਆਂ ਰਬ ਨ ਪੁਜਨਿ ਤੁਧੁ॥੨੭॥

ਕੌੜਾ (ਫਿੱਕਾ) ਅਤੇ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲ

ਬੋਲਣ ਦੀ ਸਿਖਤਾ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ, ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਅਤੇ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਤੋਂ

੧ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਚਿਤ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਅਤੇ ਮੁਖ (ਥਾਣੀ) ਵਿੱਚ ਉੱਪਰ ਲਿਖੀ ਵਸਤੂਆਂ ਜੇਹੀ ਕੁੜਤਣ ਵਸਦੀ ਹੈ। ੨ ਨਬਾਤ, ਮਿਸਰੀ।

੩ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਫੁਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਮਿਠਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਸਿੱਖੇ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਸਭ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਦੇ। ਅਸਭਯ ਲੋਕ ਦੁਖਦਾਈ ਵਚਨਾਂ ਨਾਲ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਦੁਖਾ ਕੇ ਆਪ ਬੇਅੰਤ ਦੁੱਖ ਭੋਗਦੇ ਹਨ।

[੪੭੩] ਮਹਲਾ ੧, ਵਾਰ ਆਸਾ (੨੦)

ਨਾਨਕ ਫਿਕੈ ਬੋਲਿਐ ਤਨੁ ਮਨੁ ਫਿਕਾ ਹੋਇ ॥
ਫਿਕੈ ਫਿਕਾ ਸਦੀਐ, ਫਿਕੈ ਫਿਕੀ ਸੋਇ ॥
ਫਿਕਾ^੧ ਦਰਗਹ ਸਟੀਐ ਮੁਹਿ ਬੁਕਾ ਫਿਕੇ ਪਾਇ ॥
ਫਿਕਾ ਮੁਰਖੁ ਆਖੀਐ ਪਾਣਾ^੨ ਲਹੈ ਸਜਾਇ ॥੧॥

[੫੪੯] ਮਹਲਾ ੩, ਵਾਰ ਬਿਹਾਗੜਾ (੪)

ਆਪਣਾ ਆਪੁ ਨ ਪਛਾਣੈ ਮੂੜਾ, ਅਵਰਾ ਆਖਿ ਦੁਖਾਏ ॥
[੯੩੩] ਰਾਮਕਲੀ, ਓਅੰਕਾਰੁ ਮਹਲਾ ੧ (੨੮)
ਟੂਟਿ ਪਰੀਤਿ ਗਈ ਬੁਰ ਬੋਲਿ^੩ ॥

[੧੦੨੭] ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧, ਸੋਲਹੇ (੭)

ਕਿਸ ਹੀ ਮੰਦਾ ਆਖਿ ਨ ਚਲੈ ਸਚਿ ਖਰਾ ਸਚਿਆਰਾ ਹੇ ॥

[੧੩੮੪] ਸਲੋਕ—ਫਰੀਦ

ਇਉ ਫਿਕਾ ਨ ਗਾਲਾਇ^੪, ਸਭਨਾ ਮੈ ਸਚਾ ਧਣੀ ॥
ਹਿਆਉ ਨ ਕੇਹੀ ਠਾਹਿ, ਮਾਣਕ ਸਭ ਅਮੋਲਥੇ^੫ ॥੧੨੯॥
ਸਭਨਾ ਮਨ ਮਾਣਿਕ ਠਾਹਣੁ ਮੂਲਿ ਮਚਾਂਗਵਾ^੬ ॥
ਜੇ ਤਉ ਪਿਰੀਆ ਦੀ ਸਿਕ ਹਿਆਉ ਨ ਠਾਹੇ ਕਹੀ ਦਾ^੭ ॥੧੩੦॥

[੧੫] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧ (੪)

ਜਿਤੁ ਬੋਲਿਐ ਪਤਿ ਪਾਈਐ ਸੋ ਬੋਲਿਆ ਪਰਵਾਣੁ ॥
ਫਿਕਾ ਬੋਲਿ ਵਿਗੁਚਣਾ, ਸੁਟਿ ਮੁਰਖ ਮਨ ਅਜਾਣ ॥

[੬੯] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੩, ਅਸਟਪਦੀ (੨੪)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਬੋਲਹਿ, ਸਭ ਆਤਮ ਰਾਮੁ ਪਛਾਣੀ ॥

[੨੭੧] ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ ੫ (੭)

ਸਾਧਸੰਗਿ ਹੋਇ ਸਭ ਕੀ ਰੇਨ ॥ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਮਨੋਹਰ ਬੈਨ ॥

੧ ਥਦ-ਜੁਥਾਨ। ੨ ਜੁੱਤੀਆਂ ਦੀ। ੩ ਬੁਰੇ ਬਚਨਾਂ ਤੋਂ। ੪ ਰਹੁ, ਬੋਲ।

੫ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਨਾ ਢਾਹ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਅਮੋਲਥੇ ਰਤਨ ਹਨ।

੬ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਮਾਣਿਕ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੰਨਣਾ (ਢਾਹੁਣਾ) ਮੂਲੋਂ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ।

੭ ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਪਛਾਣੇ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਭੁੱਖੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਰਿਦਾ ਨਾ ਢਾਹ।

[੪੭੩] ਮਹਲਾ ੧, ਵਾਰ ਆਸਾ (੧੯)

ਮੰਦਾ ਕਿਸੈ ਨ ਆਖੀਐ, ਪੜਿ ਅਖਰੁ ਏਹੋ ਬੁਝੀਐ^੧ ॥

[੨੯੯] ਬਿਤੀ ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੨)

ਕੋਮਲ ਬਾਣੀ ਸਭ ਕਉ ਸੰਤੋਖੈ^੨ ॥

[੫੬੬] ਵਡਹੰਸੁ ਮਹਲਾ ੧, ਛੰਤ (੧)

ਜਿਥੈ ਜਾਇ ਬਹੀਐ ਭਲਾ ਕਹੀਐ ਸੁਰਤਿ ਸਬਦੁ ਲਿਖਾਈਐ ॥

[੮੫੩] ਮਹਲਾ ੩, ਵਾਰ ਬਿਲਾਵਲੁ (੯)

ਮੀਠਾ ਬੋਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਅਨਦਿਨੁ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਉ ॥

[੧੦੫੧] ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ, ਮਹਲਾ ੩ (੮)

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲ ਤਿਨ ਜਨ ਕਉ ਲਾਗੇ, ਜੋ ਬੋਲਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਤਾ ਹੇ ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੬

ਅਕਥ ਕਥਾ ਵੀਚਾਰਿ ਕੈ ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਾ ਵਰਜਿ ਰਹਾਏ ।

ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ ਅਵੇਸੁ ਕਰਿ^੩, ਮਿਠਾ ਬੋਲਣੁ ਮਨ ਪਰਚਾਏ । (੧੦)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਿਠਾ ਬੋਲਣਾ ਜੋ ਬੋਲੈ ਸੋਈ ਜਪੁ ਜਾਪੈ^੪ । (੧੮)

ਵਾਰ ੮

ਮਿਠਾ ਬੋਲਣੁ ਨਿਵ ਚਲਣੁ ਹਥਹੁ ਦੇ ਕੈ ਭਲਾ ਮਨਾਏ । (੨੪)

ਵਾਰ ੧੨

ਹਉ ਤਿਸ ਦੇ ਚਉਖੰਨੀਐ ਮੰਦਾ ਕਿਸੈ ਨ ਆਖਿ ਵਖਾਣੈ । (੫)

ਵਾਰ ੨੬

ਮਿਠਾ ਬੋਲਣੁ ਨਿਵ ਚਲਣੁ ਹਥਹੁ ਦੇਇ ਨ ਆਪੁ ਗਣਾਇਆ । (੪)

ਵਾਰ ੩੯

ਮਿਠਾ ਬੋਲਣੁ ਨਿਵ ਚਲਣੁ ਖਟਿ ਖਵਾਲਣੁ ਆਸ ਨਿਰਾਸੀ ।...

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਬੰਦ ਖਲਾਸੀ ॥੧੭॥

ਕਬਿੱਤ—ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ

ਮਧੁਰ ਬਚਨ ਸਮਸਰਿ ਨ ਪੁਜਸਿ ਮਧੁ^੫,

ਕਰਕ ਸਬਦ^੬ ਸਰਿ ਬਿਖੁ ਨ ਬਿਖਮ^੭ ਹੈ ।

ਮਧੁਰ ਬਚਨ ਸੀਤਲਤਾ ਮਿਸਟਾਨ ਪਾਨ,

ਕਰਕ ਸਬਦ ਸਤਪਤ^੮ ਕਟੁ ਕਮ ਹੈ^੯ ।

੧ ਇਹ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋਣ ਦਾ ਫਲ ਹੈ । ੨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਦੀ (ਆਨੰਦ ਦਿੰਦੀ) ਹੈ ।

੩ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਸਾ ਕੇ ।

੪ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਜਪ (ਮੰਤ੍ਰ ਜਪ) ਮਿਠਾ ਬੋਲਣਾ ਹੈ ।

੫ ਸ਼ਹਿਰ ।

੬ ਕੌੜਾ ਸਬਦ । ੭ ਦੁਖਦਾਈ ।

੮ ਤਪਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਰਿਦਾ ਭਸਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।

੯ ਸਭ ਕੌੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕੋੜੇ ਬਚਨ ਤੋਂ ਘਟ ਹੋਣ ।

ਮਧੁਰ ਬਚਨ ਕੈ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਅਉ ਸੰਤੋਖ ਸਾਂਤਿ,
ਕਰਕ ਸਬਦ ਅਸੰਤੋਖ ਦੇਖ ਸ੍ਰਮ ਹੈ^੧।
ਮਧੁਰ ਬਚਨ ਲਗਿ^੨ ਅਗਮ ਸੁਗਮ ਹੋਇ^੩,
ਕਰਕ ਸਬਦ ਲਗਿ ਸੁਗਮ ਅਗਮ ਹੈ ॥੨੫੬॥

ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ

ਦੁਖਾਵੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਾਹੀ, ਮੁਖ ਤੇ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲੇ, ਜੋ ਕੋਈ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਕਹੇ
ਮਨ ਬਿਖੇ ਕਿਛੁ ਲਿਆਵੇ ਨਾਹੀ ।

ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰੁਤ ੫, ਅੰਸੂ ੮੬
ਮਧੁਰ ਕਹੈ ਸਭਿ ਕੇ ਤ੍ਰਿਪਤਾਵੈ। ਫੀਕਾ ਬੋਲ ਨ ਕਿਸੀ ਦੁਖਾਵੈ^੪ ॥੨੦॥

ਕੰਘਾ

ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕੰਘੇ ਦੀ ਵੱਡੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਕੰਘਾ ਕਿਸ
ਥਾਨ ਅਥਵਾ ਧਾਤੂ ਜਾਂ ਦੰਦ ਆਦਿ ਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਇਹ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ
ਕੁਝ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਰਹਿਤ ਦੀ ਕੋਈ ਖਾਸ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ।

ਤਨਖਾਹ ਨਾਮਾ

ਕੰਘਾ ਦੋਨੋਂ ਵਕਤ ਕਰ^੫ ਪਾਗ ਚੁਨੈ ਕਰਿ ਬਾਂਧਈ^੬।
ਦਾਤਨ ਨੀਤ ਕਰੀਏ, ਨਾ ਦੁਖ ਪਾਵੈ ਲਾਲ ਜੀ^੭। [ਦਾਤਨ]

ਕੰਨ੍ਹਾ ਦਾ ਧਨ ਲੈਣਾ ਪਾਪ ਹੈ

ਤਨਖਾਹ ਨਾਮਾ

ਧੀਅ ਭੈਣ ਕਾ ਪੈਸਾ ਖਾਇ। ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਧੱਕੇ ਯਮ ਲਾਇ।

ਰਹਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਚੌਪਾ ਸਿੰਘ ਕਾ

ਕੰਨ੍ਹਾ ਦਾ ਪੈਸਾ ਨਾ ਖਾਇ।

ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰੁਤ ੫, ਅੰਸੂ ੩੮
ਕੰਨ੍ਹਾ ਦੇਵੈ ਸਿੱਖ ਕੋ, ਲੇਵੈ ਨਹਿ ਭੁਫ ਦਾਮ। (੩੧)

੧ ਜੁੱਧ ਅਤੇ ਕਲੇਸ਼ਦਾਯਕ ਹੈ। ੨ ਤੋਂ, ਜੇ।

੩ ਮੁਸ਼ਕਲ ਆਸਾਨ ਹੋਇ। ੪ ਦਸਮੇਸ਼ ਦਾ ਸੰਗਤਿ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼।

੫ ਕੰਘਾ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਹੁਮਾਨ ਅੰਗੇ ਫਿਛਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਏ। ਹੁਮਾਨ 'ਤੇ ਡਿੱਗੇ ਕੇਸ ਅਤੇ ਕੰਘੇ ਨਾਲ ਨਿਕਲੇ ਹੋਏ, ਕਿਸੇ ਗੁੱਬੀ ਜਾਂ ਬਰਤਨ ਵਿੱਚ ਸਾਫ਼ ਰੱਖਣੇ ਚਾਹੀਏ, ਤਾਂ ਕਿ ਉਡ ਕੇ ਖਾਨ ਪਾਨ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾ ਮਿਲ ਜਾਣ। ਜਦ ਇਹ ਕੇਸ ਬਹੁਤ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋ ਜਾਣ, ਤਾਂ ਅਗਨਿ ਭੇਟ ਕਰ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਏ। ਨਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰਨੇ ਜਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਦੱਬਣੇ ਯੋਗਜ ਨਹੀਂ।

੬ ਕੁਟੇ ਬਿਨਾਂ ਦਸਤਾਰ ਕੱਸੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

੭ ਦੋਹੇ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ—ਜੋ ਕੇਸ ਬਿਨਾਂ ਮੇਲ ਅਤੇ ਸਵਾਹ ਕੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਦਸਤਾਰ ਆਦਿ ਪੇਸ਼ਿਜ ਜੋ ਸੁਧਾਰ ਕੇ ਪਹਿਰਦਾ ਹੈ, ਮੁੱਗ ਦਾਤਨ ਚੁਲੀ ਆਦਿ ਨਾਲ ਨਿਰਮਲ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਨੇਕ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਸੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਕ੍ਰਿਤਘਨ—ਲੂਣ ਹਰਾਮ^੧ ਕ੍ਰਿਤਗਜ—ਨਮਕ ਹਲਾਲ

[੧੪੩] ਮਹਲਾ ੧, ਵਾਰ ਮਾਝ (੧੧)

ਮਨਮੁਖ ਲੂਣ ਹਰਾਮ, ਕਿਆ ਨ ਜਾਣਿਆ ॥

ਬਧੇ ਕਰਨਿ ਸਲਾਮ, ਖਸਮ ਨ ਭਾਣਿਆ ॥

[੧੯੫] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੪੫)

ਜਿਸ ਕਾ ਦੀਆ ਪੈਨੈ ਖਾਇ ॥ ਤਿਸੁ ਸਿਉ ਆਲਸੁ ਕਿਉ ਬਨੈ, ਮਾਇ ? ॥੧॥

ਖਸਮੁ ਬਿਸਾਰਿ ਆਨ ਕੰਮਿ ਲਾਗਹਿ ॥ ਕਉਡੀ ਬਦਲੇ ਰਤਨੁ ਤਿਆਗਹਿ ॥੧॥

ਰਹਾਉ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਤਿਆਗਿ ਲਾਗਤ ਅਨ ਲੋਭਾ ॥ ਦਾਸਿ ਸਲਾਮੁ ਕਰਤ ਕਤ ਸੋਭਾ ॥੨॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਖਾਵਹਿ ਖਾਨ ਪਾਨ ॥ ਜਿਨਿ ਦੀਏ ਤਿਸਹਿ ਨ ਜਾਨਹਿ ਸੁਆਨ ॥੩॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਹਮ ਲੂਣ ਹਰਾਮੀ ॥ ਬਖਸਿ ਲੇਹੁ, ਪ੍ਰਭ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥੪॥

[੧੯੫] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੪੭)

ਖਾਦਾ ਪੈਨਦਾ ਮੁਕਰਿ ਪਾਇ ॥ ਤਿਸ ਨੋ ਜੋਹਹਿ ਦੂਤ ਧਰਮ ਰਾਇ ॥੧॥

ਤਿਸੁ ਸਿਉ ਬੇਮੁਖੁ, ਜਿਨਿ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਦੀਨਾ ॥

ਕੋਟਿ ਜਨਮ ਭਰਮਹਿ ਬਹੁ ਜੂਨਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥...

ਜੀਉ ਪ੍ਰਾਣ ਜਿਨਿ ਮਨੁ ਤਨੁ ਧਾਰਿਆ ॥ ਸੋਈ ਠਾਕੁਰੁ ਮਨਹੁ ਬਿਸਾਰਿਆ ॥੩॥

[੨੬੧] ਗਉੜੀ ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ, ਮਹਲਾ ੫

ਲੂਣ ਹਰਾਮੀ ਗੁਨਹਗਾਰ ਬੇਗਾਨਾ ਅਲਪ ਮਤਿ ॥

ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਜਿਨਿ ਸੁਖ ਦੀਏ ਤਾਹਿ ਨ ਜਾਨਤ ਤਤ ॥

ਲਾਹਾ ਮਾਇਆ ਕਾਰਨੇ ਦਹ ਦਿਸਿ ਦੂਢਨ ਜਾਇ ॥

ਦੇਵਨਹਾਰ ਦਾਤਾਰ ਪ੍ਰਭ, ਨਿਮਖ ਨ ਮਨਹਿ ਬਸਾਇ ॥

ਲਾਲਚ ਭੂਠ ਬਿਕਾਰ ਮੋਹ ਇਆ ਸੰਪੈ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥

ਲੰਪਟ ਚੋਰ ਨਿੰਦਕ ਮਹਾ ਤਿਨਹੁ ਸੰਗਿ ਬਿਹਾਇ ॥

ਰੂਧੁ ਭਾਵੈ ਤਾ ਬਖਸਿ ਲੇਹਿ ਖੋਟੇ ਸੰਗਿ ਖਰੇ ॥

ਨਾਨਕ ਭਾਵੈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਾਹਨ ਨੀਰਿ ਤਰੇ ॥੫੨॥

[੩੧੫] ਮਹਲਾ ੫, ਵਾਰ ਗਉੜੀ ੧ (੨੯)

ਨਰਕ ਘੋਰ ਬਹੁ ਦੁਖ ਘਟੇ ਅਕਿਰਤਘਣਾ ਕਾ ਬਾਨੁ ॥

[੭੦੬] ਵਾਰ ਜੈਤਸਰੀ, ਮਹਲਾ ੫ (੪)

ਅਕਿਰਤਘਣਾ ਹਰਿ ਵਿਸਰਿਆ ਜੋਨੀ ਭਰਮੇਤੁ ॥

੧ ਲੂਣ (ਨਮਕ) ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਖਾਈਦਾ ਹੈ, ਤਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਥੋੜਾ ਖਾ ਕੇ ਤੀ ਅਹਿਸਾਨ ਫ਼ਰਮੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ। ਕ੍ਰਿਤਘਨ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪਾਮਲ ਸ਼ਬਦ ਤੀ ਵੇਖੋ।

[੧੦੦੧] ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ (੮)

ਮੂੜੇ, ਤੈ ਮਨ ਤੇ ਰਾਮੁ ਬਿਸਾਰਿਓ ॥

ਲੂਣੁ ਖਾਇ ਕਰਹਿ ਹਰਮਖੋਰੀ, ਪੇਖਤ ਨੈਨ ਬਿਦਾਰਿਓ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

[੧੦੮੬] ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ, ਮਹਲਾ ੫ (੨੪)

ਅਕਿਰਤਘਣੈ ਕਉ ਰਖੈ ਨ ਕੋਈ, ਨਰਕ ਘੋਰ ਮਹਿ ਪਾਵਣਾ ॥੨॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੩੦

ਲੂਣੁ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਖਾਇ ਕੈ ਰਣ ਅੰਦਰਿ ਲੜਿ ਮਰੈ ਸੁ ਜਾਪੈ।

ਸਿਰ ਵਢੈ ਹਥੀਆਰੁ ਕਰਿ ਵਰੀਆਮਾ ਵਰਿਆਮੁ ਸਿਵਾਪੈ। (੧੪)

ਵਾਰ ੩੫

ਨਾ ਤਿਸੁ^੧ ਭਾਰੇ ਪਰਬਤਾਂ ਅਸਮਾਨ ਖਹੰਦੇ।

ਨਾ ਤਿਸੁ ਭਾਰੇ ਕੋਟ ਗੜ੍ਹ ਘਰ ਥਾਰ ਦਿਸੰਦੇ।

ਨਾ ਤਿਸੁ ਭਾਰੇ ਸਾਇਰਾਂ ਨਦ ਵਾਹ ਵਹੰਦੇ।

ਨਾ ਤਿਸੁ ਭਾਰੇ ਤਰੁਵਰਾਂ ਫਲ ਸੁਫਲ ਫਲੰਦੇ।

ਨਾ ਤਿਸੁ ਭਾਰੇ ਜੀਅ ਜੰਤ ਅਣਗਣਤ ਫਿਰੰਦੇ।

ਭਾਰੇ ਭੁਈਂ ਅਕਿਰਤਘਣ^੨ ਮੰਦੀ ਰੂ ਮੰਦੇ ॥੮॥

ਮਦ ਵਿਚਿ ਰਿਧਾ ਪਾਇ ਕੈ ਕੁਤੇ ਦਾ ਮਾਸੁ।

ਧਰਿਆ ਮਾਣਸ ਖੋਪਰੀ^੩ ਤਿਸੁ ਮੰਦੀ ਵਾਸੁ।

ਰਤੂ ਭਰਿਆ ਕਪੜਾ ਕਰਿ ਕਸਣੁ ਰਾਸੁ।

ਢਕਿ ਲੈ ਚਲੀ ਚੁਹੜੀ ਕਰਿ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸੁ।

ਆਖਿ ਸੁਣਾਏ ਪੁਛਿਆ ਲਾਹੇ ਵਿਸਵਾਸੁ^੪।ਨਦਰੀ ਪਵੈ ਅਕਿਰਤਘਣੁ ਮਤੁ ਹੋਇ ਵਿਣਾਸੁ^੫ ॥੯॥

ਚੋਰੁ ਗਇਆ ਘਰਿ ਸਾਹ ਦੇ ਘਰ ਅੰਦਰਿ ਵੜਿਆ।

ਕੁਛਾ ਕੂਟੈ ਭਾਲਦਾ ਚਉਥਾਰੇ ਚੜ੍ਹਿਆ।

ਸੁਇਨਾ ਰੁਪਾ ਪੰਡ ਬੰਨ੍ਹਿ ਅਗਲਾਈ ਅੜਿਆ^੬।

ਲੋਭ ਲਹਰਿ ਹਲਕਾਇਆ ਲੂਣ ਹਾਂਡਾ ਫੜਿਆ।

ਚੁਖਕੁ^੭ ਲੈ ਕੇ ਚਖਿਆ ਤਿਸੁ ਕਖੁ ਨ ਖੜਿਆ।ਲੂਣੁ ਹਰਾਮੀ ਗੁਨਹਗਾਰੁ ਧੜੁ ਧੰਮੜ ਧੜਿਆ^੮ ॥੧੦॥

੧ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਨੂੰ। ੨ ਫਿਤਘਨ, ਜੋ ਥੀਤੇ ਉਪਕਾਰ ਨੂੰ ਹੁੱਲਾ ਦੇਵੇ, ਅਹਿਸਾਨ ਫ਼ਰਾਮੋਸ਼, ਨਾਸ਼ੁਕਰ।

੩ ਖੋਪਰੀ, ਥਪਾਲੀ। ੪ ਸੈਸਾ। ੫ ਏਵੰ ਅਪਵਿੱਤ੍ਰ (ਭਰਿਸ਼ਟ) ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ।

੬ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਤਾਪਿਆ (ਵਧਿਆ)। ੭ ਥੋੜਾ ਜੇਹਾ, ਤਨਿਕ।

੮ ਧੜਾ-ਧੜ ਲਾਠੀ ਮੁਦਗਰ ਆਦਿਕ ਨਾਲ ਤਾੜਿਆ। ਧੰਮੜ (ਬੁੱਧੇ) ਵਾਛਾ ਪੁੜੀਦਾ (ਬੁੱਟੀਦਾ) ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਦਬਯਰ ਫੁੱਪਾ ਬਨਾਉਣ ਵੇਲੇ ਗਲੇ ਹੋਏ ਚੰਮ ਨੂੰ ਬੁੱਟਦੇ ਹਨ।

ਖਾਏ ਲੂਣ ਗੁਲਾਮ ਹੋਇ ਪੀਹਿ ਪਾਣੀ ਢੋਵੇ ।
 ਲੂਣ ਖਾਇ ਕਰਿ ਚਾਕਰੀ ਗਣਿ ਟੁਕ ਟੁਕ ਹੋਵੇ ।
 ਲੂਣ ਖਾਇ ਧੀ ਪੁਤ੍ਰ ਹੋਇ ਸਭ ਲਜਾ ਧੋਵੇ^੧ ।
 ਲੂਣ ਵਟੋਟਾ^੨ ਖਾਇ ਕੈ ਹਥ ਜੋੜਿ ਖੜੋਵੇ ।
 ਵਾਟ ਵਟਾਉ ਲੂਣ ਖਾਇ ਗੁਣ ਕੰਠਿ ਪਰੋਵੇ^੩ ।
 ਲੂਣ ਹਰਾਮੀ ਗੁਨਹਗਾਰ^੪ ਮਰਿ ਜਨਮੁ ਵਿਗੋਵੇ ॥੧੧॥

ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰਾਸਿ ੩, ਅੰਸੁ ੪੫

ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਤਪ ਮਖ^੫ ਕੈ ਕਰਿਬੋ ਰੋਤਿ ਨ ਪਰਉਪਕਾਰ ਸਮਾਨ ।
 ਕਲਮਲ ਕਰਨਿ ਅਨੇਕਨਿ ਗੀਤੀ ਕ੍ਰਿਤਘਟ ਕੇ ਸਮ ਕੋਇ ਨ ਜਾਨਿ^੬ । (੨੩)

ਗੁਰੁ ਵਿਲਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦, ਅਧਯਾਯ ੬

ਨਿਮਕ ਹਲਾਲ ਨਾਥ ਕਾ ਕਰੀਏ । ਮਰਨ ਜੀਅਨ ਅਸਪੁਜ ਪਰ ਧਰੀਏ ।
 ਸੁਆਮੀ ਕਹ ਜੈ ਰਨ ਮਧ ਤਯਾਗੀ । ਇਹਾਂ ਨਿੰਦ ਨਰਕ ਤਿਹ ਆਗੀ ॥੧੮੮॥
 ਤਾਂ ਕੈ ਮਾਸ ਗੀਧ ਨਹੀਂ ਲੈਗੀ । ਨਿਮਕ ਹਰਾਮ ਜਾਨ ਤਜ ਦੇਹੀ ।
 ਅਗੇ ਸੁਰਗੁ ਨ ਇਹਾਂ ਜਸੁ । ਸਾਤ ਮੁਠੀ ਤਾਂ ਕੈ ਸਿਰ ਭੱਸ^੭ ॥੧੮੯॥
 ਜੈ ਸਨਮੁਖ ਹੈ ਤਯਾਗਤ ਪ੍ਰਾਨ । ਸਫਲ ਜਨਮ ਤਾਂ ਕੈ ਤੂੰ ਜਾਨ ।
 ਜਿਤਕ ਰਕਤ ਧਰ ਗਿਰਤ ਸੁ ਭੁੰਦ । ਤਿਤਕ ਬਰਖ ਭਰ ਭੁਗਤ ਮੁਕੰਦ^੮ ॥੧੯੦॥

ਕ੍ਰਿਪਣ (ਸੂਮ)

[੨੬੯] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ ੫ (੫)

ਗੋਬਿੰਦ ਭਜਨ ਬਿਨੁ ਬ੍ਰਿਥੇ ਸਭ ਕਾਮ ॥

ਜਿਉ ਕਿਰਪਨ ਕੇ ਨਿਰਾਰਥ^{੧੦} ਦਾਮ ॥

[੪੭੯] ਆਸਾ, ਕਬੀਰ (੧੬)

ਸੁਮਹਿ ਧਨੁ ਰਾਖਨ ਕਉ ਦੀਆ, ਮੁਗਧੁ ਕਰੈ ਧਨੁ ਮੇਰਾ ॥
 ਜਮ ਕਾ ਭੰਡੁ ਮੁੰਡ ਮਹਿ ਲਾਗੈ, ਖਿਨ ਮਹਿ ਕਰੈ ਨਿਬੇਰਾ^{੧੧} ॥੩॥

- ੧ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਮ ਨਾ ਕਰੇ । ੨ ਕੁਮਾਸ਼ਤਾ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਟੁੱਟ ਖਾ ਕੇ ।
 ੩ ਰਸਤੇ ਜਾਂਦਾ ਜੋ ਕਿਸੇ ਦਾ ਬੋੜਾ ਉਪਕਾਰ ਸਿਰ ਲੈ ਲਵੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਭੀ ਕਦੇ ਨਾ ਭੁਲਾਵੇ ।
 ੪ ਲੂਣ ਤੋਂ ਤਾਵ ਹੈ ਕਿ ਬੋੜਾ ਜੇਹਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਖਾ ਕੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਭੁਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਿੱਠਾ ਖਾ ਕੇ ਘਰ ਛੁੱਟ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਏ । ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਪਕਾਰ ਨਹੀਂ ਵਿਸਾਰਣਾ ਚਾਹੀਏ । ਕ੍ਰਿਤਗਤ ਹੋਣਾ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਮੁਖ ਨਿਯਮ ਹੈ । ੫ ਯਗਜ ।
 ੬ ਭਾਈ ਲੋਧੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ੭ ਨਮਕ ਹਰਾਮ ਭੀਖਨ ਖਾਨ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰ ਕੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਦਾ ਕਥਨ ।
 ੮ ਸੁਆਹ । ੯ ਸਲੋਕ ਆਦਿ ਮੁਥਤਿ ਦਾ ਆਨੰਦ । ੧੦ ਨਿਕੀਮੇ, ਨਿਰਾਰਥਕ, ਵਿਅਰਥ । ੧੧ ਇਹ ਵੈਸਲਾ ਕਿ ਧਨ ਸੂਮ ਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰਸ ਦਾ ।

[੬੬੮] ਜੈਤਸਰੀ ਮਹਲਾ ੪ (੬)

ਸਾਕਤ ਬੰਧ ਭਏ ਹੈ ਮਾਇਆ ਬਿਖੁ ਸੰਚਹਿ ਲਾਇ ਜਕੀੜਾ^੧॥
ਹਰਿ ਕੈ ਅਰਥਿ ਖਰਚਿ ਨਹ ਸਾਕਹਿ, ਜਮਕਾਲੁ ਸਹਹਿ ਸਿਰਿ ਪੀੜਾ॥੧॥

[੭੧੨] ਟੋਡੀ ਮਹਲਾ ੫ (੪)

ਧਾਇ ਧਾਇ ਕ੍ਰਿਪਨ ਸ੍ਰਮੁ ਕੀਨੋ, ਇਕਤ੍ਰ ਕਰੀ ਹੈ ਮਾਇਆ॥
ਦਾਨੁ ਪੁੰਨੁ ਨਹੀ ਸੰਤਨ ਸੇਵਾ, ਕਿਤ ਹੀ ਕਾਜਿ ਨ ਆਇਆ॥੧॥

[੭੨] ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ, ਅਧਯਾਯ ੧੩

ਕਬਹੂੰ ਰਣ ਜੁਝਯੋ ਨਹੀਂ ਕਛੁ ਦੇ ਜਸੁ ਨਹੀ ਲੀਨ॥
ਗਾਂਢ ਬਸਤਿ ਜਾਨਯੋ ਨਹੀ, ਜਮ ਸੈ ਕਿਨ ਕਹਿ ਦੀਨ ?॥੨੨॥

ਕਬਿੱਤ—ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ

ਜੈਸੇ ਮਧੁ^੧ ਮਾਖੀ ਸੀਚਿ ਸੀਚਿ ਕੈ ਇਕਤ੍ਰ ਕਰੈ,
ਹਰੈ ਮਧੁ ਆਇ^੨ ਤਾ ਕੇ ਮੁਖਿ ਭਾਰੁ ਭਾਰਿ ਕੈ।
ਜੈਸੇ ਬਛ ਹੇਤ ਗਊ ਸੰਚਤ ਹੈ ਖੀਰ; ਤਾਹਿ,
ਲੇਤ ਹੈ ਅਹੀਰੁ ਦੁਹਿ ਬਛਰੇ ਬਿਭਾਰਿ ਕੈ^੩।
ਜੈਸੇ ਧਰ ਖੋਦਿ ਖੋਦਿ ਕਰਿ ਬਿਲ ਸਾਜੈ ਮੁਸਾ,
ਪੈਸਤ ਸਰਪੁ ਧਾਇ ਖਾਇ ਤਾਹਿ ਮਾਰਿ ਕੈ।
ਤੈਸੇ ਕੋਟਿ ਪਾਪ ਕਰਿ ਮਾਇਆ ਜੋਰਿ ਜੋਰਿ ਮੁਖ,
ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਭਾਡਿ ਚਲੈ ਦੋਨੋ ਕਰ ਝਾਰਿ ਕੈ^੪॥੫੫॥

ਕ੍ਰੋਧ

[੪੦] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੪ (੬੬)

ਓਨਾ ਪਾਸਿ ਦੁਆਸਿ^੧ ਨ ਭਿਟੀਐ ਜਿਨ ਅੰਤਰਿ ਕ੍ਰੋਧੁ ਚੰਡਾਲ॥

[੨੫੯] ਗਉੜੀ ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੪੪)

ਰੋਸੁ^੨ ਨ ਕਾਹੁ ਸੰਗ ਕਰਹੁ ਆਪਨ ਆਪੁ ਬੀਚਾਰਿ^੩॥

[੯੩੨] ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੧ ਦਖਣੀ, ਓਅੰਕਾਰੁ

ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਕਾਇਆ ਕਉ ਗਾਲੈ॥ ਜਿਉ ਕੰਚਨ ਸੋਹਾਗਾ ਢਾਲੈ॥ (੧੮)

੧ ਜਫੀ ਪਾ ਕੇ, ਪਯਾਰ ਨਾਲ ਘੁੰਟ ਕੇ। ੨ ਬਹਿਦ ਦੀ ਮੱਖੀ।

੩ ਸ਼ਹਿਦ ਚੋਣ ਵਾਲਾ। ੪ ਹਟਾ ਕੇ, ਪਖੇ ਬਰ ਕੇ।

੫ ਇਸ ਕਬਿੱਤ ਤੋਂ ਸੂਮਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਜੋ ਧਨ ਨੂੰ ਅੱਛੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਖਰਚਦੇ ਅਤੇ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ੨ ਧਨ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾਏ ਬਿਨਾਂ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

੬ ਦੂਜੀ ਵਾਰ। ੭ ਗੁੱਸਾ। ੮ ਆਪਣੇ ਜੇਹਾ ਸਭ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰੋ—ਦੁਜਿਆ ਉੱਤੇ ਗੁੱਸੇ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣੇ ਗਿਰੇਵਾਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮੂੰਹ ਪਾ ਕੇ ਵੇਖੋ।

[੧੩੫੮] ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ, ਮਹਲਾ ੫ (੪੭)

ਹੇ ਕਲਿ ਮੂਲ ਕ੍ਰੋਧੰ, ਕਦੰਚ ਕਰੁਣਾ ਨ ਉਪਰਜਤੇ ॥

ਬਿਖਯੰਤ ਜੀਵੰ ਵਸੰ ਕਰੋਤਿ, ਨਿਰਤੰ ਕਰੋਤਿ ਜਥਾ ਮਰਕਟਹ^੧ ॥

ਤਨਖਾਹ ਨਾਮਾ

ਸਿਖ ਹੋਇ ਜੋ ਕਰੇ ਕਰੋਧ। ਕੰਨਯਾ ਮੂਲਿ ਨ ਦੇਵੈ ਸੋਧ।

ਧੀ ਭੈਣ ਕਾ ਪੈਸਾ ਖਾਇ।

ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਧਕੇ ਯਮ ਲਾਇ।

[ਧੀ ਭੈਣ ਦਾ ਪੈਸਾ]

ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰਾਸਿ ੧੧, ਅੰਸੁ ੧੭

ਗੁਰੁ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼

ਜਬਿ ਨਰ ਕੋ ਉਰ ਕ੍ਰੋਧ ਉਪਾਇ। ਕੋ ਅਸ ਪਾਪ ਜੁ ਕਰਿ ਨ ਸਕਾਇ ? ॥੩੬॥

ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਗੁਰਦੇਵ ਮਹਾਨੇ। ਕਰਤਿ ਅਵਗਯਾ ਕਛੂ ਨ ਜਾਨੇ।

ਜੋ ਹੈ ਅਥਧ^੨, ਬਧਹਿ ਤਿਨ ਤਾਈਂ। ਨਿਸ਼ਠੁਰ^੩ ਥਾਕ ਕਹੈ, ਸਮੁਦਾਈ ॥੩੭॥

ਉਪਜੇ ਕ੍ਰੋਧ ਅਪਰ ਕਯਾ ਕਹਿਨੇ। ਪ੍ਰਾਨ ਬਿਨਾਸਹਿ^੪, ਜਾਇ ਨ ਸਹਿਨੇ।

ਖਟ ਰਸ

[੧੪੧੩] ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ, ਮਹਲਾ ੩ (੧੨)

ਬਹੁ ਰਸ ਸਾਲਣੇ ਸਵਾਰਈ ਖਟ ਰਸ ਮੀਠੇ ਪਾਇ ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੧੭

ਖਟੁ ਰਸ^੧ ਮਿਠ ਰਸ ਮੇਲਿ ਕੈ ਛਤੀਹ ਭੋਜਨ ਹੋਨਿ ਰਸੋਈ ॥੮॥

ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਪਹਰਨਾ (ਖਾਨ ਪਾਨ ਪਹਰਾਨ)

[ਪੰਜ ਭੋਜਨ] ਵਿਦੁਆਨਾਂ ਨੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ^੨ ਦੇ ਭਖਜ, ਭੋਜਜ, ਲੇਹਜ, ਪੇਯ ਅਤੇ ਚੌਬਜ ਮੰਨੇ ਹਨ। ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਰਤਣ ਵਿੱਚ ਅਵਿਦਯਾ ਅਤੇ ਵਹਿਮ ਭਰੇ ਯਕੀਨ, ਤ੍ਰਮ ਮੂਲਕ ਅਸੁੱਧੀ ਸੁੱਧੀ ਅਰ ਪੁੰਨ

੧ ਬਾਂਦਰ। ੨ ਅਵਧਜ, ਨਾ ਮਾਰਨ ਯੋਗਤ।

੩ ਕਰਤਾ, ਕਰੋਤਾ। ੪ ਆਤਮਘਾਤ (ਸੁਦਕਸ਼ੀ) ਕਰ ਲੈਣਾ ਹੈ।

੫ ਮਿੱਠਾ, ਸਲੂਣਾ, ਚਰਪਰਾ, ਤਿੱਖਾ, ਥਸੈਲਾ, ਖੱਟਾ ਅਤੇ ਕੌੜਾ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਲੇਖ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਰਸ ਨਾਲ ਛੀ ਮੇਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਖਟ ਰਸਾਂ ਦੇ ੩੬ ਰਸ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਹੀ ਛਤੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਜਨ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ।

੬ ਓ) ਭਖਜ—ਜੇ ਦੇਵਦਾੜਾਂ ਦੀ ਸਹਾਯਤਾ ਨਾਲ ਪਦਾਰਥ ਖਾਧੇ ਜਾਣ, ਜਿਵੇਂ ਰੋਟੀ, ਪੂਰੀ, ਕਚੋਰੀ ਆਦਿ।

ਅ) ਭੋਜਜ—ਜੇ ਕੇਵਲ ਦਾੜਾਂ ਦੀ ਸਹਾਯਤਾ ਨਾਲ ਖਾਧੇ ਜਾਣ, ਜਿਵੇਂ ਫੁੱਲੇ ਦਾਣੇ ਬਦਾਮ ਆਦਿ।

੮) ਲੇਹਜ—ਜੇ ਜੀਭ ਨਾਲ ਚੁੱਟੇ ਜਾਣ, ਨਾਪਸੀ ਰਟਨੀ ਆਦਿ।

੯) ਪੇਯ—ਜੇ ਪੀਤੇ ਜਾਣ, ਦੁੱਧ, ਦਰੀ, ਸ਼ਰਬਤ ਆਦਿ।

੧੦) ਚੌਬਜ—ਜੇ ਚੂਸੇ ਜਾਣ, ਅੰਬ ਗੰਨਾ ਆਦਿ।

ਪਾਪ ਨਹੀਂ ਮੰਨੇ ਗਏ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ^੧। ਸ਼ਰੀਰ ਦੀ ਅਰੋਗਤਾ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰੱਖ ਕੇ ਨਿਰਮਲ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਖਾਨ ਪਾਨ ਪਹਰਾਨ ਵਿਧਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸੰਜਮ ਨਾਲ ਨਿਰਵਾਰ ਹੋ ਸਕੇ ਅਤੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਮਨ ਤਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਹੇ।

[੧੬] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧ (੫)

ਸੋ ਕਿਉ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰੀਐ ਜਾ ਕੇ ਜੀਅ ਪਰਾਣ ॥

ਤਿਸੁ ਵਿਣੁ ਸਭੁ ਅਪਵਿਤ੍ਰੁ ਹੈ, ਜੇਤਾ ਪੈਨਣੁ ਖਾਣੁ ॥

[੧੬] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧ (੭)

ਬਾਬਾ, ਹੋਰੁ ਖਾਣਾ ਖੁਸੀ ਖੁਆਰੁ ॥

ਜਿਤੁ ਖਾਧੈ ਤਨੁ ਪੀੜੀਐ, ਮਨ ਮਹਿ ਚਲਹਿ ਵਿਕਾਰੁ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥...

ਬਾਬਾ, ਹੋਰੁ ਪੈਨਣੁ ਖੁਸੀ ਖੁਆਰੁ ॥

ਜਿਤੁ ਪੈਧੈ ਤਨੁ ਪੀੜੀਐ, ਮਨ ਮਹਿ ਚਲਹਿ ਵਿਕਾਰੁ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

[੮੫] ਮਹਲਾ ੪, ਵਾਰ, ਸਿਰੀਰਾਗ (੮)

ਹਰਿ ਚੇਤਿ ਖਾਹਿ ਤਿਨਾ ਸਫਲੁ ਹੈ, ਅਚੇਤਾ ਹਥ ਤਭਾਇਆ^੨ ॥

[੧੨੧] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੩, ਅਸਟਪਦੀ (੨੦)

ਮਨੁ ਮੈਲਾ ਹੈ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ॥ ਮੈਲਾ ਚਉਕਾ ਮੈਲੈ ਥਾਇ ॥

ਮੈਲਾ ਖਾਇ^੩ ਫਿਰਿ ਮੈਲੁ ਵਧਾਏ, ਮਨਮੁਖ ਮੈਲੁ ਦੁਖੁ ਪਾਵਣਿਆ ॥੭॥

੧ ਉਮਰ ਵਧਾਉਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰ ਕੇ, ਯਸ ਵਾਸਤੇ ਦੱਖਣ, ਧਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ, ਪੱਛਮ ਸੱਚ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ, ਉੱਪਰ ਵਲ ਮੂੰਹ ਕਰ ਕੇ ਭੋਜਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ।

(ਮਨੁ ਅ: ੩, ਬ: ੫੨)

ਜੇ ਕਪੜੇ ਨਾਲ ਸਿਰ ਦੱਫ ਕੇ, ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰ ਕੇ ਜੁੱਤੀ ਪਹਿਰ ਕੇ ਰੋਟੀ ਖਾਣਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਭੋਜਨ ਨੂੰ ਰਾਖਸ਼ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। (ਮਨੁ ਅ: ੩, ਬ: ੨੩੨)

ਭੋਜਨ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪੈਰ ਗਿੱਲੇ ਹੋਣੇ ਲੋੜੀਏ, ਵਸਤੂ ਨਾਲ ਪੁੰਝ ਕੇ ਖੁਸ਼ਕ ਕਰ ਲੈਣੇ ਮਹਾਂ ਪਾਪ ਹੈ। (ਲਘੁ ਅਤ੍ਰਿ ਸੰਹਿਤਾ, ਅ: ੫)

੭੭ ਹੱਥ ਨਾਲ ਖਾਣਾ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣੇ ਤੁਲਜ ਹੈ। (ਕ੍ਰਿਪ ਅਤ੍ਰਿ ਸੰਹਿਤਾ, ਅ: ੫)

ਜੇ ਲੋਹੇ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਅੰਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਅੰਨ ਵਿਸ਼ਟਾ ਦੇ ਤੁਲਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਨਰਕ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਅਤ੍ਰਿ ਸੰਹਿਤਾ)

ਜੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਰੱਖਤ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਵਲ ਖਾਂਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਦਰੱਖਤ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਨੂੰ ਚੰਡਾਲ ਫੇਰ ਦੇਵੇ, ਤਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਸੁਧੀ ਲਈ ਪ੍ਰਾਯਸਚਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ।

(ਲਘੁ ਅਤ੍ਰਿ ਸੰਹਿਤਾ, ਅ: ੫)

ਲਸਨ, ਗਾਜਰ, ਕੱਠਾ, ਖੁੰਝ ਅਤੇ ਰੋਹ (ਖਾਦ) ਪਾ ਕੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਸਾਗ ਨਾ ਖਾਵੇ, ਦੇਵਤਾ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਵੇ ਬਿਨਾਂ ਮਾਸ ਨਾ ਖਾਵੇ, ਜੇ ਮਾਸ ਖਾਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਠੀਨ ਅਰੁ ਰੋਹੂ ਮੱਛੀ ਦਾ [ਮਾਸ] ਖਾਵੇ, ਹੋਰ ਮੱਛੀ ਨਾ ਖਾਵੇ। ਸੋਹ ਕੋਹ, ਕੱਢੂ, ਸ਼ਹਾ ਅਤੇ ਉਠ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੀਕਾ ਖਾਵੇ।

(ਮਨੁ, ਅ: ੫, ਸ: ੫ ਤੋਂ ੪੧)

੨ ਜੇ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਸਿਮਰਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਅੱਗੇ ਮੰਗਣ ਵਾਸਤੇ ਹੱਥ ਪਸਾਰਦੇ ਹਨ।

੩ ਮੈਲਾ ਖਾਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ—ਅਪਵਿੱਤਰ ਖਾਣਾ, ਹਰਾਮ ਖਾਣਾ, ਅਧਰਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਖਾਣਾ।

[੩੦੬] ਮਹਲਾ ੪, ਵਾਰ ਗਉੜੀ ੧ (੧੧)

ਜੋ ਮਨਿ ਚਿਤਿ ਇਕੁ ਅਰਾਧਏ ਤਿਨ ਕੀ ਬਰਕਤਿ ਖਾਹਿ ਅਸੰਖ ਕਰੋੜੇ ॥...

ਜੋ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੇ ਖਾਏ ਪੈਨਦੇ, ਸੇ ਮੁਏ ਮਰਿ ਜੰਮੇ ਕੋੜੇ ॥

[੪੭੨] ਮਹਲਾ ੧, ਵਾਰ ਆਸਾ (੧੮)

ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਹੈ ਦਿਤੋਨੁ ਰਿਜਕੁ ਸੰਬਾਹਿ ॥

[੪੬੭] ਮਹਲਾ ੧, ਵਾਰ ਆਸਾ (੭)

ਓਨੀ ਦੁਨੀਆ ਤੋੜੇ ਬੰਧਨਾ ਅੰਨੁ ਪਾਣੀ ਥੋੜਾ ਖਾਇਆ^੧ ॥

[੫੧੧] ਮਹਲਾ ੩, ਵਾਰ ਗੁਜਰੀ (੯)

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ^੨ ਖਾਣਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੈਨਣਾ, ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਵਡਾਈ ਹੋਇ ॥

[੭੯੦] ਮਹਲਾ ੧, ਵਾਰ ਸੂਹੀ (੧੬)

ਸਉ ਓਲਾਮੇ ਦਿਨੇ ਕੇ ਰਾਤੀ ਮਿਲਨਿ ਸਹੰਸ ॥

ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹਣੁ ਛਡਿ ਕੈ ਕਰੰਗੀ ਲਗਾ ਹੰਸੁ ॥

ਵਿਟੁ ਇਵੇਹਾ ਜੀਵਿਆ ਜਿਤੁ ਖਾਇ ਵਧਾਇਆ ਪੇਟੁ ॥

ਨਾਨਕ ਸਚੇ ਨਾਮ ਵਿਣੁ ਸਭੇ ਦੁਸਮਨੁ ਹੇਤੁ ॥੨॥

[੧੦੩੪] ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧, ਸੋਲਹੇ (੧੪)

ਬਹੁ ਸਾਦਹੁ ਦੁਖੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਵੇ ॥

[੧੨੫੫] ਮਲਾਰ ਮਹਲਾ ੧ (੩)

ਅਧਿਕ ਸੁਆਦ ਰੋਗ ਅਧਿਕਾਈ, ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਹਜੁ^੧ ਨ ਪਾਇਆ ॥

[੧੩੩੧] ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮਹਲਾ ੧ (੧੩)

ਖਾਇਆ ਮੈਲੁ ਵਧਾਇਆ, ਪੈਧੈ ਘਰ ਕੀ ਹਾਣਿ^੨ ॥

ਬਕਿ ਬਕਿ ਵਾਝੁ ਚਲਾਇਆ, ਬਿਨੁ ਨਾਵੇ ਬਿਖੁ ਜਾਣਿ ॥

ਕਬਿੱਤ—ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ

ਜੈਸੇ ਕਾਚੇ ਪਾਰੋ ਖਾਤ ਉਪਜੈ ਬਿਕਾਰ ਗਾਤਿ,

ਰੋਮ ਰੋਮ ਕੈ ਪਿਰਾਤਿ^੧ ਮਹਾ ਦੁਖ ਪਾਈਐ।

ਜੈਸੇ ਤਉ ਲਸਨ ਖਾਏ ਮੋਨਿ ਕੈ ਸਭਾ ਮੈ ਬੈਠੇ,

ਪ੍ਰਗਟੈ ਦੁਰਗੰਧ ਨਾਹਿ ਦੁਰਤਿ ਦੁਰਾਈਐ।

੧ ਮਿਤ ਅਹਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬੂਧੀ ਨਿਰਮਲ ਤੇ ਸਰੀਰ ਅਰੋਗ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਵਿਚਾਰ ਅਰ ਪਰਮਾਰਥ ਦੋਵੇਂ ਸੁਧਰਦੇ ਹਨ। ੨ ਅਰੋਗਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਧਰਮ ਕਿਰਤ ਨਾਲ ਕਮਾਇਆ ਹੋਇਆ।

੩ ਇਹ ਵਿਚਾਰ।

੪ ਜਿਸ ਪਹਿਨਣ ਨਾਲ ਘਰ ਦੀ ਹਾਨਿ ਹੋਵੇ, ਅਜਿਹਾ ਪਹਿਰਨਾ ਅਯੋਗ ਹੈ।

੫ ਭੁਟ ਕੇ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ।

ਜੈਸੇ ਮਿਸਟਾਨ ਪਾਨਿ ਸੰਗਮ ਕੈ ਮਾਖੀ ਲੀਲੇ^੧,
 ਹੋਤ ਉਕਲੇਦੇ^੨ ਖੇਦੁ ਸੰਕਟ ਸਹਾਈਐ।
 ਤੈਸੇ ਹੀ ਅਪਰਚੇ ਪਿੰਡ ਸਿਖਨ ਕੀ ਭਿਖਿਆ ਖਾਏ,
 ਅੰਤ ਕਾਲ ਭਾਰੀ ਹੋਇ ਜਮਲੋਕ ਜਾਈਐ^੩ ॥੫੧॥

ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ

ਪ੍ਰਸਾਦ ਜਬ ਤਯਾਰ ਹੋਇ ਏਕ ਜਗਹ ਅੱਛੀ ਬਨਾਇ ਕੈ ਬਤਰੰਜੀ, ਕੰਬਲ,
 ਲੋਈ ਕਿਛੁ ਹੋਰ ਕਪੜਾ ਹੋਵੇ ਵਿਛਾਏ, ਤਿਸ ਪਰ ਬੈਠ ਕਪੜਿਆਂ ਨਾਲ ਛਕੈ^੪
 ਚਉਂਕੇ ਕਾ ਭ੍ਰਮ ਨਾ ਕਰੈ, ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੈ ਅਕਾਲ ਦੀ ਬਖਸ਼ [ਚੌਂਕਾ]
 ਹੈ। ਅਰ ਉਸ ਵਖਤ ਜੁ ਪ੍ਰਸਾਦ ਪਰੋਸ ਕੈ ਅਗੇ ਰੱਖੀਐ ਧਯਾਨ ਪਰਮ ਗੁਰੂ^੫
 ਕਾ ਕਰੈ, ਅਰ ਮਨ ਬਚ ਭ੍ਰਮ ਕਰੈ ਜੋ 'ਏ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਕੋਈ ਜੀਅ
 ਤਲਬਦਾਰ^੬ ਭੇਜ ਜੋ ਮਾਲਸੇ ਦਾ ਏਹ (ਪ੍ਰਸਾਦ) ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੋਵੇ, ਕਬੂਲ ਹੋਵੇ।'
 ਅਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਸਹਜ^੭ ਆਵੈ ਤਾਂ ਜਾਣੈ ਜੋ ਆਪ ਬਣ ਆਇਆ ਤੇ^੮, ਇਸ
 ਵਿੱਚ ਭੇਦ ਨਾਹੀ। ਅੱਛੀ ਜੁਗਤਿ ਨਾਲ ਆਦਰ ਨਾਲ ਖੁਲਾਵੈ ਖੁਸ਼ੀ ਲੇਵੇ,
 ਜੋ ਕਦਾਂਚ ਆਪ ਤੇ ਕੋਈ ਨ ਆਵੇ, ਤਾਂ ਆਪ ਖੁਲਾਇ ਲਿਆਵੇ, ਸਬੱਬ ਪਾਇ
 ਕੈ ਹੱਕ ਨਾ ਆਵੈ ਤਾਂ ਇਕ ਅਹਾਰ ਪਰੋਸਵਾਇ ਕੈ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜੁਦਾ ਕਰ
 ਛੱਡੇ, ਫੇਰ ਜੋ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਖਾਲਸਾ, ਖੁਧਿਆਰਥੀ ਆਵੈ ਉਸ ਨੂੰ
 ਦੇਵੇ, ਏਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦਰਗਹ ਕਬੂਲ ਪੰਵਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਫੇਰ^੯ ਨਾਹੀ।

ਅੰਨ ਬਹੁਤ ਭੁੱਖ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਖਾਣਾ, ਭਰੇ ਉੱਪਰ ਭਰੇ ਨਾਹੀ। ਜੋ ਖਟ ਕਰਮੀ
 ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ਅਮੁਕਾ ਅਮੁਕਾ ਅੰਨ ਨਾ ਖਾਈਐ, ਸੋ ਸਭ ਭਰਮ ਹੈ^{੧੦}, ਅੰਨ
 ਸਭ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੋਨ।

ਪ੍ਰਸਾਦ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਸਭ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੈ, ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਜੋ ਰਿਜ਼ਕ ਪੁਰਹੰ ਕਰ
 ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਜਹਾਂ ਜਹਾਂ ਇਸ ਕਾ ਰਿਜ਼ਕ ਰਲਾਇਆ ਹੈ ਤਹਾਂ ਤਹਾਂ ਤੇ ਬਿਨ
 ਉਪਾਇ ਆਇ ਮੁੰਹਿ ਪਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਸ ਤੇ ਇਸ ਕੋ ਕਹਿਆ ਹੈ ਜੋ ਆਇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ
 ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਕਰ ਖਾਏ, ਪਰ ਦੁੰਹ ਦਾ ਖਾਣਾ ਬਿਬਰਜਿਤ ਹੈ, ਪ੍ਰਥਮੇ—ਜੋ ਕੋਈ ਅਪਨੇ

੧ ਨਿਗਲ ਜਾਵੇ। ੨ ਡਾਕੀ, ਕੜ, ਵਸਨ। ੩ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਰਮਤ ਵਿਚ ਪਰਚਾ

ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਵਿਭਚਾਰਣੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੇਕ ਇਸ਼ਟ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੋਜਨ ਖਾਣ ਤੋਂ।

੪ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਿ ਚੋਕੀ, ਫੁਰਸੀ, ਮੂੜੇ ਆਦਿਕ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਨਾ ਛਕੇ,
 ਸਿੱਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਮ ਕਾਫੀ, ਦਰੀ ਆਦਿਕ ਫੁਰਸ ਉਤੇ ਅਤੇ ਕਪੜੇ ਪਹਿਨ
 ਕੇ ਭੋਜਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਅਜੇਹਾ ਵਹਿਮ ਨਾ ਕਰੇ। ੫ ਅਕਾਲ, ਵਾਹਗੁਰੂ। ੬ ਭੋਜਨ ਦਾ
 ਅਭਿਲਾਖੀ, ਭੁੱਖਾ। ੭ ਬਿਨਾਂ ਖੁਲਾਏ, ਆਪਣੇ ਆਪ।

੮ ਵਾਹਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪ ਸੰਜੋਕ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ੯ ਸੀਸਾ।

੧੦ ਦੇਖੋ, ਵਾਸਤਵ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਅ: ੩, ਸ: ੬੦-੬੧ ਅਤੇ ਮਨੁ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਅ: ੫, ਸ: ੧੭ ਤੋਂ ੨੦।

ਗੁਰੂ ਤੇ ਬੇਮੁਖ ਹੋਵੇ । ਦੁਤੀਆ—ਜੋ ਕੋਈ ਦਾਵਾ^੧ ਬੰਨ੍ਹੇ ਅਰੁ ਕਹੇ ‘ਅਮੁਕਾ ਮੇਰੇ ਈਹਾਂ ਖਾਇ ਗਇਆ ਹੈ ।’

ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਕੇ ਇਸ਼ਟ ਪ੍ਰਸਾਦ ਨੂੰ ਨਾ ਖਾਏ, ਇਸ ਤੋਂ ਬੁੱਧਿ ਮਲੀਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਉਂ ਵਿਸ਼ ਅਪਨਾ ਅਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਦੇਹਿ ਮੈ, ਤਿਉਂ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਕੇ ਇਸ਼ਟ ਕਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮਤਿ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਰੁ ਸਿਦਕ ਏਕ ਕੇ ਸਉਂ ਟਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਉਂ ਇਸਤਰੀ ਖਸਮ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਰੁ ਬਿਗਾਨੇ ਮਰਦ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਅਕਵਾ ਜੂਠਾ ਉਸ ਦਾ ਲੈ ਖਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਦੁਰਾਚਾਰਣਿ ਬਦਨਾਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਇਹ ਸਿਵਾਇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੇ ਸਿਉਂ ਹੋਰਸ ਉਪਾਸਨਾ ਕਾ ਸਤ ਮਨਹਿ ਹੈ ।

ਅਮਲ ਕੋਈ ਖਾਏ ਨਹੀਂ, ਅਮਲ ਖਾਣਾ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮਨਹਿ ਹੈ, ਜੋ ਦੇਹ ਨੂੰ ਸੁਸਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਿਮਰਣ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਸੇ ਫੇਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਕਰਣੇ ਨਾਹੀਂ ਦੇਂਦਾ, ਅਰੁ ਬਦ-ਅਮਲਾਂ ਨੂੰ ਦੌੜਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਸਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਚਾਂਹਦਾ ਹੈ, ਸਵਾਦ ਕਰ ਕੇ ਬਦ-ਅਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ^੨ ।

ਰਹਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾ
ਲੋਭ ਕਰ ਖਾਇ ਔਰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕੈ ਨਿੰਦੇ ਸੇ ਤਨਖਾਹੀਆ ਹੈ ।

ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਐਨ ੧, ਅੰਸੂ ੩
ਸਿਖ ਢਿਗ ਹੋਇ ਅਚਾਵਹਿ ਨਾਂਹੀ । ਤੋ ਦੁਖਨ ਜਾਨਹੁ ਤਿਸ ਮਾਂਹੀ ॥੫੮॥
ਨਿਰਧਨ ਸਿਖ ਤੇ ਜਾਚਹਿ ਨੀਕਾ । ਦੋਸ਼ ਲਖਹੁ ਅਚਾਵਹਿ ਤਿਸ ਹੀ ਕਾ^੩ ।

ਮਾਲਸਾ

ਮਾਲਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਸੁੱਧ ਨਿਰਮਲ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਮਿਲਾਵਟ, ਇਸੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤੀਏ ਸਿੱਖਾਂ (ਸਿੰਘਾਂ) ਦਾ ਨਾਉਂ

੧ ਇਹ ਦਾਵਾ ਕਿ ਮੈਂ ਦਾਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਕ ਹਾਂ ।

੨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰ ਪੁਰੁਸ਼ ਵਿੱਚ ਪਤੀ ਜੇਹਾ ਭਾਵ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਲੈਣਾ ਅਕਵਾ ਜੂਠਾ ਖਾਣਾ ਮਨਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਇਸ਼ਟ ਮੰਨ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਨਿਸ਼ੇਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

੩ [ਅਭੀਮ ਸੁੱਖਾਂ] ਉਹ ਲੋਕ ਗੁਰਮਤ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਵੀਰੋ ਹਨ ਜੋ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰੱਤੀ ਅਭੀਮ ਅਤੇ ਮਾਸਾ ਸੁੱਖਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਵਿਧਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਭੰਗ ਦੀ ਦੇਗ ਨੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ‘ਸੁਖ ਨਿਧਾਨ ਦੀ ਦੇਗ’ ਆਖਦੇ ਹਨ (ਪਰ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਜੋ ‘ਦੁਖ ਨਿਧਾਨ’ ਹੈ) ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਪੁਚਾਇਆ ਹੈ। ਖੋਕ ਹੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭੰਗੀ ਕਵੀਆਂ ਪੁਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਆਪਣੀ ਭੈੜੀ ਵਾਦੀ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਨੇਮ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਭੰਗੀ ਬਣਾਇਆ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਲ ਪੁਰਬਾਰਥ ਆਦਿਕ ਸ਼ੁਭ ਕੁਣਾਂ ਦਾ ਸਤਮਾਨਾਸ ਕੀਤਾ ।

੪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਮਰੱਥਾ ਵਾਲਾ ਸਿੱਖ ਪਾਸ ਹੁੰਦੇ ਗੁਰੁਤਾਈ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਨਾ ਫਕਾਵੇ ਤਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਿਰਧਨ ਸਿੱਖ ਤੋਂ ਜੋ ਚੰਕੇ ਪਦਾਰਥ ਮੰਗੇ, ਜੋ ਉਹ ਦੇ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਤਾਂ ਮੰਗਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਹੈ ।

ਖਾਲਸਾ ਰੱਖਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਨਿਰਮਲ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਹੈ।

[੬੫੫] ਸੋਗਠਿ ਕਬੀਰ (੩)

ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਜਨ ਭਏ ਖਾਲਸੇ^੧ ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਜਿਹ ਜਾਨੀ^੨ ॥

[੭੧੨] ਤੇਤੀ ਸਵੱਯੇ^੩ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਜਾਗਤ ਜੋਤ^੪ ਜਪੈ ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ^੫, ਏਕ ਬਿਨਾ ਮਨ ਨੈਕ ਨ ਆਨੈ ॥

ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਤੀਤ ਸਜੈ, ਬ੍ਰਤ^੬ ਗੌਰ ਮਝੀ^੭ ਮਟ^੮ ਭੂਲ ਨ ਮਾਨੈ ॥

ਤੀਰਥ^੯ ਦਾਨ^{੧੦} ਦਇਆ^{੧੧} ਤਪ^{੧੨} ਸੰਜਮ^{੧੩},

ਏਕ ਬਿਨਾ^{੧੪} ਨਹ ਏਕ^{੧੫} ਪਛਾਨੈ ॥

ਪੂਰਨ ਜੋਤ ਜਗੈ ਘਟ ਮੈ ਤਬ ਖਾਲਸ ਤਾਹਿ ਨਖਾਲਸ^{੧੬} ਜਾਨੈ ॥੧॥

ਤਨਖਾਹ ਨਾਮ

ਖਾਲਸਾ ਸੋਇ ਜੋ ਨਿੰਦਾ^{੧੭} ਤਿਆਗੈ। ਖਾਲਸਾ ਸੋਇ ਲੜੇ ਹੁਇ ਆਗੈ।...

ਖਾਲਸਾ ਸੋਇ ਪਰ ਦ੍ਰਿਸਟਿ^{੧੮} ਤਿਆਗੈ। ਖਾਲਸਾ ਸੋਇ ਨਾਮ ਰਤ ਲਾਗੈ ॥੨੮॥

੧ ਵੰਤ ਕਥਾ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ ਕਿ ਦਮਦਮੇ ਦੇ ਮਥਾਮ ਦਥਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਖਾਲਸੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਾ ਖਾਲਸੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਅਸਤਰ ਹੈ। ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚ ਹੀ ਖਾਲਸੇ ਪਾਠ ਹੈ।

੨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੇਵਲ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਉਪਾਸਨਾ ਮੁਖ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਭੀਤੇ ਹੋਏ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਉਪਾਸਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ।

੩ ਕਈ ਜਿਲਦਾਂ ਵਿੱਚ ੩੨ ਸਵੱਯੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਸਵੱਯਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

੪ ਮਹਾਂ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ—‘ਤਿਸ ਥੈ ਚਾਨਣਿ ਸਭ ਮਹਿ ਚਾਨਣੁ ਹੋਇ ॥’

(ਧਨਾਸਰੀ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੬੬੩)

੫ ਗਤ ਦਿਨ, ਨਿਰੰਤਰ। ੬ ਏਕਾਦਸ਼ੀ, ਰੋਜ਼ਾ ਆਦਿਕ।

੭ ਕਥਰ ਅਤੇ ਸਮਾਧ।

੮ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੂਰਤੀ ਸਥਾਪਨ ਭੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਐਸਾ ਮੰਦਿਰ ਅਥਵਾ ਯੋਗੀ ਆਦਿਕਾਂ ਦਾ ਮਠ।

੯ ਗੰਗਾ ਗਯਾ ਆਦਿਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਨਾਨ ਮਾਤ੍ਰ ਤੋਂ ਲੋਕ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਪਰਾਪਤੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

੧੦ ਭੁਲਾ ਅਤੇ ਗ੍ਰਹ ਆਦਿਕਾਂ ਦਾ ਦਾਨ।

੧੧ ਢੁੰਡੀਆਂ ਜੋਹੀ ਦਯਾ ਕਿ ਸਾਹ ਨਾਲ ਭੀ ਜੀਵ ਨਾ ਮਰੇ ਅਰ ਨਿਰਮਲ ਪਾਣੀ ਪੀ ਕੇ ਜੀਵ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਭਾਙੀ ਨਾ ਹੋਵੀਏ। ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਯਥਾਰਥ ਦਯਾ ਦਾ ਭਾਵ ਸਮਝੇ ਬਿਨਾਂ, ਕਿਸੇ ਪਲ੍ਹ ਦਾ ਮਾਰਣਾ ਤਾਂ ਪਾਪ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਪਸ਼ੂ ਅਰ ਨੌਕਰਾਂ ਨਾਲ ਚੰਡਾਲਾਂ ਜੇਹਾ ਵਰਤਾਉ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਦੁਖੀ ਦੀਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਯੋਗ ਲਈ ਦਾਨ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਤਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਵੈਰੀਆਂ ਅੱਗੇ ਗਰੀਬਾਂ ਖੜੀਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਸਸਤ੍ਰ ਸੁੱਟ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਿੱਤ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਗਾਈਆਂ ਦੇ ਬਧ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਦਸਮੇਸ਼ ਨੇ ਅੰਧ ਵਿਥੁਸੀਆਂ ਦੀ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਦਯਾ ਦਾ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਤਜਾਗ ਦੁਰਮਾਇਆ ਹੈ।

੧੨ ਪੰਚਾਗਨੀ ਜਲ ਧਾਰਾ ਆਦਿ।

੧੩ ਅਗਯਾਨ ਅਤੇ ਕੁਮ ਕਰ ਕੇ ਹਠ ਸਾਥ ਦਿੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਚਿਤ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਰੋਕਣਾ, ਜਿਸ ਲਈ ਵਾਹਗੁਰੂ ਨੇ ਬਖਸ਼ੀਆਂ ਹਨ।

੧੪ ਇਕ ਅਕਾਲ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ੧੫ ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਸਾਧਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਨੂੰ ਭੀ।

੧੬ ਪੂਰਾ ਖਾਲਿਸ, ਅਤੰਤ ਨਿਰਮਲ।

੧੭ ਗੁਣਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਮਲ ਦੋਸ਼ ਬਾਪਣੇ ਨਿੰਦਾ ਹੈ।

੧੮ ਪਰ-ਇਸਤਰੀ, ਪਰ-ਧਨ ਵੱਲ ਝੁਕੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਕਰੇ।

ਖਾਲਸਾ ਸੋਇ ਗੁਰੂ ਹਿਤ ਲਾਵੈ। ਖਾਲਸਾ ਸੋਇ ਸਾਰ ਮੁਹਿ ਖਾਵੈ^੧।

ਖਾਲਸਾ ਸੋ ਨਿਰਧਨ ਕੋ ਪਾਲੈ। ਖਾਲਸਾ ਸੋਇ ਦੁਸ਼ਟ^੨ ਕਉ ਗਾਲੈ।

ਖਾਲਸਾ ਸੋਇ ਜੁ ਚੜ੍ਹੈ ਤੁਰੰਗ^੩।

[ਘੋੜੇ ਦੀ ਸਵਾਰੀ]

ਖਾਲਸਾ ਸੋਇ ਕਰੈ ਨਿਤ ਜੰਗ^੪।

[ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਘਮਸਾਨ]

ਰਹਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾ

ਖਾਲਸਾ ਸੋ, ਜਿਨ ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਸ਼ੇਰਾ ਅਧਿ: ੫

ਹੁਕਮੁ ਨ ਮਾਨਹਿ ਖਸਮ ਕਾ ਜਿਨਿ ਰਾਹੁ ਬਤਾਇਆ।

ਜੀ, ਉਇ ਕਪਟੀ ਹੋਇ ਨ ਖਾਲਸਾ ਕੇਤਾ ਸਮਝਾਇਆ ॥੫੮॥੧੭੪॥

ਬਿਨਸੈ ਸਗਲ ਕਲੇਸ ਗਯੋ ਜੰਜਾਲ ਸਾ।

ਬੁਕਯੋ ਆਵਨ ਜਾਨ, ਮਿਟੀ ਸਬ ਲਾਲਸਾ।

ਜੀ, ਖਾਲਸ ਜਪਿ ਗੋਬਿੰਦ, ਭਯੋ ਹੈ ਖਾਲਸਾ ॥੭੨॥੧੮੮॥ [ਖਾਲਸਾ]

ਅਧਿਆਇ ੬, ਕਬਿੱਤ

ਬਚਨ ਕਿਯੋ ਕਰਨਹਾਰ ਸੰਤਨ ਕਿਯੋ ਬਿਚਾਰ,

ਸੁਪਨੋਂ ਸੰਸਾਰੁ ਜਾਨ ਕਾਹੇ ਲਪਟਾਈਐ ?।

ਬਿਖਿਆਨ ਸੋ^੧ ਤਜਿ ਸਨੇਹ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੀ ਸਿਖ ਲੇਹ,

ਬਿਨਸੈ ਛਿਨ ਮਾਹਿ ਦੇਹਿ, ਜਮ ਪੁਰਿ ਨ ਜਾਈਐ।

ਸੀਸ ਨ ਮੁੰਡਾਵ ਮੀਤ ! ਹੁੱਕਾ ਤਜਿ ਭਲੀ ਗੀਤ, [ਕੇਸ਼]

ਮਨ ਮੈ ਕਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸੰਗਤਿ ਮੈ ਜਾਈਐ।

੧ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਸਨਮੁਖ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਹਾਰੇ।

੨ ਅਮਨ ਭੰਗ ਕਰਤਾ, ਦੇਸ਼ ਭੱਖ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਮਰ।

੩ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਸਿੰਘ ਪੂਰਾ ਸਿਪਾਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ।

ਕਬਿੱਤ—ਜਾਨੇ ਸਾਰ ਬਾਣੀ ਕੋ, ਅਸਾਰ ਕੋ ਤਿਆਗ ਕਰੇ,

ਮਾਯਾ ਜਾਲ ਮਾਹਿ ਸਦਾ ਰਹਿਤ ਮਰਾਲ ਸਾ।

ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਅਤਿ ਉੱਦਮੀ, ਉਦਾਰ ਤਾਹੀ,

ਸੁੰਦਰ ਦਿਦਾਰੀ, ਧਾਰੈ ਤਨਿਕ ਨ ਆਲਸਾ।

ਸ਼ਸਤ੍ਰਨ ਕੋ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਨੇਮੀ ਯੁੱਧ ਕਰਤੱਬਨ ਕੋ,

ਮਹਾਂ ਸੈਮਯ ਰੂਪ, ਪਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨ ਕਰਾਲਸਾ।

ਅਸੁ ਕੋ ਸਵਾਰ, ਬੀਰ ਰਸ ਕੋ ਅਗਾਰ,

ਸਤ ਸੈਨਾ ਕੋ ਸਿੰਗਾਰ, ਦਸਮੇਸ਼ ਜੁ ਕੋ ਖਾਲਸਾ।

੪ ਯੁੱਧ ਵਿਦਯਾ ਅਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਨਿੱਤ ਅਭਿਆਸ ਕਰੇ, 'ਮੁਖ ਤੇ ਹਰਿ, ਚਿਤ ਮੈ ਜੁੱਧੁ ਬਿਚਾਰੈ' ਇਸ ਪਾਸੇ ਅਗਲਾ ਭਾਗ। ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਵੱਡਾ ਅਰ ਦੇਗਾ ਕਰੇ। ਦੇਖੋ, ਇਸ ਵਿਸ਼ਯ ਪਰ ਤਗਤ ਰਤਨਾਵਲੀ ਵਿੱਚ ਕੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਾਲੂਮ ਸਾਰ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼— 'ਆਪਿ ਉਪਾਧਿ ਕਿਸੈ ਨਾਲ ਨਾ ਕੀਜੈ, ਜੇ ਜੁਧ ਜ਼ਰੂਰ ਆਇ ਬਣੇ, ਤਾਂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਬੇੜਿਆਂ ਕੀ ਸ਼ਕਾ ਨਾ ਕੀਜੈ।' ੫ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲੋਂ।

ਜੀਵਨ ਦਿਨ ਚਾਰ, ਸਮਝ ਦੇਖਿ ਬੁਝ ਮਨ ਬਿਚਾਰ,
ਵਾਹਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਕਮਾਈਐ ॥੧॥੧੯੭॥

[ਅਧਿ: ੧੮]

ਖਾਲਸਾ ਖਾਸ ਕਹਾਵੈ ਸੇਈ। ਜਾ ਕੈ ਹਿਰਦੈ ਭਰਮੁ ਨ ਹੋਈ।
ਭਰਮ ਭੇਖ ਤੇ ਰਹੈ ਨਿਆਰਾ। ਸੋ ਖਾਲਸਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਮਾਰਾ^੧। (੪੩)
ਸਰਬ ਆਨੰਦ ਗੋਬਿੰਦ ਕੇ ਜਾਪ ਤੇ, ਜਪੇ ਨਿਤ ਨੀਤ ਕੈ ਪ੍ਰੀਤਿ, ਮੀਤਾ!
ਸਰਬ ਕੇ ਤੰਤ^੨ ਯਹਿ ਮੰਤ^੩ ਗੁਰਦੇਵ ਕੋ, ਏਕ ਮਨ ਜੀਤ ਕੈ ਜਗਤ ਜੀਤਾ^੪।
ਸਰਬ ਜੰਜਾਰ^੫ ਬੇਕਾਰ ਛਿਨ ਮੈ ਤਜੇ, ਸਰਨ ਗੁਰਦੇਵ ਸੁਨਿ ਗਯਾਨ ਗੀਤਾ।
ਭਯੋ ਜੈਕਾਰ ਤ੍ਰਈ ਲੋਕ ਚੌਦਹ ਭਵਨ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਖਾਸ ਕੀਤਾ ॥੫੮॥

(ਅਧਿ ੫)—ਕਿਯੇ ਸਦਿ ਬਚਨਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਾਰਨ ਕਰਨ,
ਸਰਬ ਸੰਗਤਿ ਆਇ ਅੰਤ ਮੇਰਾ ਖਾਲਸਾ।
ਮਾਨੇਗਾ ਹੁਕਮ ਸੋ ਤੇ ਹੋਵੇਗਾ ਸਿਖ ਸਹੀ,
ਨਾ ਮਾਨੇਗਾ ਹੁਕਮ, ਸੋ ਤੇ ਹੋਵੇਗਾ ਬਿਹਾਲਸਾ।
ਪਾਂਚ ਕੀ ਬੁਸੰਗਤਿ ਤਜਿ ਸੰਗਤਿ ਸੋ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰੇ,
ਦਯਾ ਐ ਪਰਮ ਧਾਰਿ ਤਿਆਗੇ ਸਬ ਲਾਲਸਾ।
ਹੁਕਾ ਨਾ ਪੀਵੈ, ਸੀਸ ਦਾੜੀ ਨਾ ਮੁੰਡਾਵੈ, [ਕੇੜ]

ਸੋ ਤੇ ਵਾਹਗੁਰੂ ਵਾਹਗੁਰੂ ਵਾਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ॥੩੧॥੧੪੭॥ [ਖਾਲਸਾ]

ਗੁਰੂ ਬਿਲਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦, ਅਧਯਾਯ ੯

‘ਇਹ ਪਰਮ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਜੋਇ। ਇਹ ਅਸਕੇਤ ਕੋ ਬਿਰਦ ਸੋਇ ॥੧੧੭॥
ਬੁਰਕਾ ਅਕਾਲ ਦੀਨੋ ਸੁ ਆਪ। ਵਿਚ ਧਾਰ ਅਧਿਕ ਗੁਰ ਕੋ ਪ੍ਰਤਾਪ।
ਇਹ ਜਗਤ ਮੱਧ ਤੇ ਕਾਢ ਨਾਥ। ਦੈ ਅਮੀ ਸੁੱਧ ਕੀਨੋ ਸਨਾਥ ॥੧੧੮॥
ਨਿਜ ਦਏ ਮੰਤ੍ਰ ਮੱਧਿ ਕਾਨ ਗੁੜ। ਇਹ ਭਯੋ ਬੇਰ ਜੋ ਹੁਤਾ ਮੁਢ।
ਸਸਤ੍ਰੈ ਅਸਤ੍ਰੈ^੧ ਨਾਨਾ ਸੁਬੁੱਧ। ਤਿਹ ਗੁਰੂ ਦਯਾਲ ਕਰ ਡਾਰ ਸੁੱਧ ॥੧੧੯॥
ਬਲ ਧਾਰ ਅਧਿਕ ਕੇਹਰ ਸਮਾਨ। ਤਿਨ ਕਰਜੈ ਉਦਮ ਤਰਨੇ ਜਹਾਨ।

- ੧ ਅਸਾਡਾ ਪੂਰਣ ਗੁਰੂ ਕਲਗੀਧਰ ਖਾਲਸਾ। ੨ ਤਤ੍ਵ, ਸਾਰ। ੩ ਮੰਤ੍ਰ। ੪ ‘ਮਨਿ ਜੀਤੇ ਜਗੁ ਜੀਤ’ (ਜਪੁ)। ੫ ਜੰਜਾਲ। ੬ ਕਲਗੀਧਰ ਸੁਆਮੀ ਦਾ ਖਾਲਸੇ ਪ੍ਰੀਤਿ ਉਪਦੇਸ਼।
੭ [ਸਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ] ਚਲਾਉਣ ਵੇਲੇ ਜੋ ਹਥਿਆਰ ਹੱਥੋਂ ਨਾ ਛੱਡਿਆ ਜਾਵੇ। (ਅਰਥਾਤ ਅਮੁਕਤ) ਉਹ ਸਸਤ੍ਰ ਹੈ ਜੇਹਾ ਕਿ ਖੜਕ ਕਟਾਰ ਆਦਿਕ। ਜੋ ਛੱਡਿਆ ਜਾਵੇ (ਅਰਥਾਤ ਮੁਕਤ) ਉਹ ਅਸਤ੍ਰ ਹੈ ਜੇਹਾ ਕਿ ਚੱਢ ਤੀਰ ਆਦਿਕ। ਜੋ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਹੀ ਚਲਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅੱਗ ਵੈਕਿਆ ਤੀ ਜਾ ਸਕੇ (ਅਰਥਾਤ ਮੁਕਤਾਮੁਕਤ) ਉਹ ਸਸਤ੍ਰਾਸਤ੍ਰ ਹੈ ਜੇਹਾ ਕਿ ਨੇਜਾ ਗਦਾ ਆਦਿਕ। ਅਸਤ੍ਰ ਉਸ ਹਥਿਆਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਅਸਤ੍ਰ ਚਲਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਜੈਸੇ ਕਮਾਟ ਅਤੇ ਬੰਦੂਕ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਸਤ੍ਰ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਅਸਤ੍ਰ ਹੈ, ਜੈਸੇ ਢਾਲ ਆਦਿਕ। ਮੰਤ੍ਰ ਮੁਕਤ ਸਸਤ੍ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਅਸਤ੍ਰ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਸਸਤ੍ਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੇਵਲ ਅਸਤ੍ਰ ਪਦ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਥਾਂ ਸਸਤ੍ਰ ਦਾ ਅਰਥ ਬੋਧਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਜੋ ਸਬਦ ਰਹਤ^੧ ਬਾਣੀ ਬਿਚਾਰ। ਜਿਹ ਲਯੋ ਸਮਝਿ ਆਛੇ ਸੁਧਾਰ ॥੧੨੦॥
 ਬਰ ਅਮਰ ਲੋਕ ਦੇਹੀ ਮੰਝਾਰ। ਜਿਹ ਲਖਯੋ ਆਛੇ^੨ ਤਜ ਕੈ ਜੰਜਾਰ।
 ਸੋ ਆਨ ਜਾਨ ਤੇ^੩ ਗਯੋ ਛੁਟ। ਤਿਹ ਲਯੋ ਅਮੀ ਅਨਹਤ ਸੁ ਲੁਟ ॥੧੨੧॥

ਅਧਯਾਯ ੧੨

ਲੈ ਆਇਸ ਗੁਰਦੇਵ ਕੀ^੪ ਸ੍ਰੀ ਖਾਲਿਸ ਮਹਾਰਾਜ^੫।
 ਪ੍ਰਕਟ ਕਰਯੋ ਜਗ ਖਾਲਸਾ, ਹਿੰਦ ਤੁਰਕ ਸਿਰਤਾਜ ॥੧੨੨॥
 ਝੂਠ ਪੰਥ ਸਭ ਤਯਾਗ ਕੈ, ਏਕ ਪੰਥ ਦ੍ਰਿਢ ਕੀਨ।
 ਪਰਮ ਜੋਤਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ^੬ ਜਯੋ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਕਹ ਦੀਨ ॥੧੨੩॥

ਤੋਸੀਫੋ ਸਨਾ

ਹਮ ਫਲਕ ਬੰਦਹ ਸੰਗਤਾਨ ਸ਼ਰਾ। ਹਮ ਮਲਕ ਬੰਦਹ ਖਾਲਸਾਨਸ ਰਾ^੭।

ਖਾਲਸਾ, ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਆਦਿਕਾਂ ਤੋਂ ਧਾਰਮਿਕ ਨਿਯਮਾਨੁਸਾਰ ਨਿਰਾਲਾ ਹੈ^੮

ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਸ਼ਹਨਸ਼ਾਹ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕ ਫੌਜਾਂ ਕਵਾਯਦ, ਲਿਬਾਸ, ਫਰਜ਼ ਵਿੱਚ ਭਿੰਨ ਹੋਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਭੀ, ਮੰਤਵਜ (ਅਮਨ ਕਾਯਮ ਰੱਖਣਾ, ਉਪਦ੍ਰਵੀਆਂ ਦਾ ਦਮਨ ਕਰਨਾ, ਦੇਸ਼ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਣਾ) ਇਕ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਖਾਲਸਾ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਨਿਯਮਾਨੁਸਾਰ ਭਿੰਨ ਹੈ, ਪਰਸਪਰ ਈਰਖਾ ਵਿਰੋਧ ਜਾਂ ਸਾਡੇ ਕਾਰਣ ਦੇਸ਼ ਭਾਈਆਂ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਨਹੀਂ। ਛੁੱਟ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਭਿੰਨਤਾ ਨੂੰ ਨਿੰਦਿਤ ਜਾਣਦਾ ਹੈ।

੧ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਰਹਤ ਮਰਯਾਦਾ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਕਰਨੀ। ੨ ਅੱਛੀ ਤਰਹ।

੩ ਚੋਰ ਜਾਣਨ ਤੋਂ। ੪ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ।

੫ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਕੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ।

੬ ਜਯੋਤਿ ਰੂਪ ਕਰਤਾਰ ਨੇ।

੭ ਉਸ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸੁਰਕ ਅਤੇ ਸਭ ਦੇਵਤੇ ਸੇਵਕ ਹਨ।

੮ ਕਬਿੱਤ—

ਮਾਨਤ ਹੈ ਏਕ ਜੋ ਅਨਾਦੀ ਅੰ ਅਨੰਤ ਨਿਤਜ
 ਤਿਸ ਹੀ ਤੇ ਜਾਨਤ ਹੈ ਸਰਬ ਘਸਾਰੇ ਹੈ।
 ਕ੍ਰਿਤ ਕੀ ਉਪਾਸਨਾ ਨ ਕਰੇ ਕਰਤਾਰ ਤਯਾਕ,
 ਏਕ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਕੀਓ ਆਪਣੇ ਅਧਾਰੇ ਹੈ।
 ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ ਭੇਦ ਕ੍ਰਮ ਮਨ ਤੋਂ ਮਿਟਾਇ ਕਰ,
 ਸਭ ਸੋ ਸਹੋਦਰ ਸੋ ਕਰਤ ਪਯਾਰੇ ਹੈ।
 ਹਿਤਯਾਗੀ ਜਕ ਬੈ, ਪੈ, ਜਲ ਮਾਹਿ ਪੰਕਜ ਜਯੋ,
 ਗੁਰਦੇਵ ਨਾਨਕ ਕੋ ਖਾਲਸਾ ਨਿਆਰੇ ਹੈ।

[੧੧੩੬] ਤੈਰਉ ਮਹਲਾ ੫ (੩)

ਨਾ ਹਮ ਹਿੰਦੂ ਨ ਮੁਸਲਮਾਨ ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੩੮

ਮੁਸਲਮਾਣਾ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੁਇ ਰਾਹ ਚਲਾਏ।...

ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਧਿਆਇੰਦੇ ਹਉਮੈ ਗਰਬਾਏ।

ਮਕਾ ਗੰਗ ਬਨਾਰਸੀ ਪੂਜ ਜਾਰਤ ਆਏ।

ਰੋਜੇ ਵਰਤ ਨਮਾਜ ਕਰਿ ਭੰਡਉਤਿ ਕਰਾਏ।

ਗੁਰੁ ਸਿਖ ਰੋਮ ਨ ਪੁਜਨੀ ਜੋ ਆਪੁ ਗਵਾਏ ॥੯॥

ਬਹੁ ਸੁੰਨੀ ਸ਼ੀਅ ਰਾਫਜੀ ਮਜ਼ਹਬ ਮਨਿ ਭਾਟੇ।...

ਈਸਾਈ ਮੁਸਾਈਆਂ ਹਉਮੈ ਹੋਰਾਏ।

ਹੋਇ ਵਿਰੰਗੀ ਅਰਮਨੀ^੧ ਰੂਮੀ ਗਰਬਾਟੇ।...

ਗੁਰੁ ਸਿਖ ਰੋਮ ਨ ਪੁਜਨੀ ਗੁਰ ਰਟਿ ਢਿਕਾਟੇ ॥੧੧॥

ਵਾਰ ੩੯

ਫੇਦ ਕਤੇਬ ਵਖਾਣਦੇ ਸੂਫੀ^੨ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਣਾ।...

ਕਲਮਾ ਸੁੰਨਤ ਸਿਦਕ ਧਰਿ ਪਾਇ ਜਨੇਉ ਤਿਲਕੁ ਸੁਖਾਣਾ।

ਮਕਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦਾ ਗੰਗ ਬਨਾਰਸ ਦਾ ਹਿੰਦੂਵਾਣਾ।

ਰੋਜੇ ਰਖਿ ਨਿਮਾਜ ਕਰਿ, ਪੂਜਾ ਵਰਤ ਅੰਦਰਿ ਹੋਰਾਣਾ।

ਚਾਰਿ ਚਾਰਿ ਮਜ਼ਹਬ^੩ ਵਰਨ^੪, ਛਿਅ ਘਰਿ^੫ ਗੁਰੁ ਉਪਦੇਸੁ ਵਖਾਣਾ।...

ਖਿੰਜੋਤਾਣੁ ਕਰੇਨਿ ਪਿਛਾਣਾ ॥੧੦॥

‘ਅਮਲੀ ਖਾਸੇ ਮਜਲਸੀ ਪਿਰਮੁ ਪਿਆਲਾ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਆ।

ਮਾਲਾ ਤਸਬੀ ਤੋੜਿ ਕੈ ਜਿਉ ਸਉ ਤਿਵੈ ਅਠੋਤਰੁ ਲਾਇਆ।

ਮੇਰੁ ਇਮਾਮੁ ਰਲਾਇ ਕੈ ਰਾਮੁ ਰਹੀਮੁ ਨ ਨਾਉ ਗਣਾਇਆ।

ਦੁਇ ਮਿਲਿ ਇਕੁ ਵਜੂਦੁ ਹੁਇ ਚਉਪੜ ਸਾਰੀ ਜੋੜਿ ਜੁਝਾਇਆ।...

ਗੁਰ ਗੋਵਿੰਦ ਖੁਦਾਇ ਪੀਰੁ ਗੁਰਸਿਖ ਪੀਰੁ ਮੁਰੀਦੁ ਲਖਾਇਆ।

ਸਚੁ ਸਬਦ ਪਰਗਾਸੁ ਕਰਿ ਸਬਦੁ ਸੁਰਤਿ ਸਚੁ ਸਚਿ ਮਿਲਾਇਆ।

ਸਚਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਸਚੁ ਭਾਇਆ ॥੧੧॥

੧ ਅਰਮੇਨੀਆ ਦੇ ਨਿਵਾਸੀ। ੨ ਮੰਤਕੀ, ਗਯਾਨੀ।

੩ ਹਨਫੀ, ਸਾਫ਼ਈ, ਮਾਲਕੀ, ਹੰਬਲੀ। ੪ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਭੌਤੀ, ਵੈਸ਼, ਸੂਦਰ।

੫ ਸਾਖਵ, ਪਾਤੰਜਲ, ਨਯਾਯ, ਵੈਸ਼ੇਸ਼ਿਕ, ਮੀਮਾਂਸਾ, ਵੇਦਾਂਤ।

੬ ਇਸ ਪੌੜੀ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਸਾਡੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉੱਪਰ ਲਿਖੇ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ ਤਯਾਗ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ, ਸੱਚ ਦੇ ਖੋਜੀ ਹੋ ਕੇ ਸੱਤ੍ਯ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਯਾਨ ਰਤਨਾਵਲੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—

ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਹਾਜੀਆਂ ਪੁੱਛਿਆ—“ਹੇ ਫਕੀਰ ! ਤੂੰ ਹਿੰਦੂ ਹੈਂ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ?”
ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਬੋਲਿਆ—“ਮੈਂ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੁਹਾਂ ਦਾ ਗਵਾਹ ਹਾਂ।”

ਰਹਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਚੌਪਾ ਸਿੰਘ
ਖਾਲਸਾ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਤੇ ਨਿਆਰਾ ਰਹੇ।

ਰਹਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਦਯਾ ਸਿੰਘ
ਖਾਲਸਾ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੀ ਕਾਣ ਕੋ ਮੇਟੇ।

ਗੁਰੂ ਬਿਲਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦, ਅਧਿ: ੧੨
ਦੋ ਤੇ ਤੀਨ ਪੰਥ ਕਰ ਲੈਹੈ...

ਲੈ ਆਇਸ^੧ ਗੁਰਦੇਵ ਕੀ ਸ੍ਰੀ^੨ ਖਾਲਸ ਮਹਾਰਾਜ।
ਪ੍ਰਕਟ ਕਰਯੋ ਜਗ ਖਾਲਸਾ, ਹਿੰਦ ਤੁਰਕ ਸਿਰਤਾਜ ॥੧੨੨॥

ਨਵੀਨ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼
ਪੁਨ ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕਨ ਤੇ ਨਜਾਰਾ। ਰਚੇ ਪੰਥ ਯਹਿ ਬਲੀ ਅਪਾਰਾ।
ਇਸੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਵਾਸਤੇ ਦੇਖੋ, ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਇਤਿਹਾਸਕ !
ਪ੍ਰਸੰਗ, ਅਧਯਾਯ ੮੫

“ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕਨ ਤੇ ਹੈ ਨਿਆਰਾ। ਫਿਰਕਾ ਇਨ ਕਾ ਅਪਰ ਅਪਾਰਾ।
ਬਜਾਹਿ ਨਕਾਹਿ ਨ ਏਹੁ ਕਰਾ ਹੈ। ਭੁਗਤ ਅਨੰਦ ‘ਆਨੰਦ’ ਪੜਾ ਹੈ।
ਸਿੰਘ ਸਿੰਘਣੀ ਜੋ ਮਰ ਜੈ ਹੈ। ਬਾਣਤ ਹਲੂਆ ਤੁਰਤ ਬਨੈ ਹੈ।
ਕਿਰਿਆ ਕਰਮ ਕਰਾਵਤ ਨਾਹੈ। ਗੰਗਾ ਹਭੀਆਂ ਪਾਵਤ ਨਾਹੈ।
ਕਰਤ ਦੁਸੈਰਾ ਗ੍ਰੰਥ ਪੜਾਵਤ। ਅੰਨ ਬਸਨ ਗ੍ਰੀਬਨ ਕੋ ਦਿਆਵਤ।...
ਕੰਠੀ ਜੰਝੂ ਤਿਲਕ ਨ ਧਰਹੈ। ਬੁੱਤ ਪਰਸਤੀ ਕਦੇ ਨ ਕਰਹੈ।
ਏਕ ਰੱਬ ਕੀ ਕਰਤ ਬੰਦਗੀ। ਰਖਤ ਨ ਔਰਨ ਕੀ ਮਛੰਦਗੀ।
ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਕਤੇਬ ਭੁਰਾਨ। ਪੜਤ ਨ ਸੁਨਤ, ਨ ਮਾਨਤ ਕਾਨ।
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੋ ਕਬੀ ਕਲਾਮ। ਤਾਂ ਪਰ ਰਖਤ ਇਮਾਨ ਤਮਾਮ।...

ਅਧਿਆਇ ੭੪
ਆਬਹਿਯਾਤ^੩ ਪਿਲਾਵਤ ਤਾਹੂੰ। ਇਕ ਹੀ ਬਰਤਨ ਮੇ ਸਭ ਕਾਹੂੰ।
ਖਾਣਾ ਭੀ ਇਕਠੇ ਸਭ ਖੈ ਹੈਂ। ਸਕੇ ਬੀਰ ਆਪਸ ਮੇਂ ਬੈ ਹੈਂ।
ਜਾਤਿ ਗੋਤ ਕੁਲ ਕਿਰਿਆ ਨਾਮ। ਕਰਮ ਧਰਮ ਪਿਤ ਮਾਤਾ ਕਾਮ।
ਪਿਛਲੇ ਸੋ, ਤਜ ਦੇਤ ਤਮਾਮ।...
ਬਲਕੇ ਜੇਊ ਦੀਨ ਮੈ ਐ ਹੈ। ਮੌਕਾ ਪਾ, ਫਿਰ ਇਨ ਮੈ ਜੈ ਹੈ।

੧ ਆਗਿਆ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੀ।

੨ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸੁਆਮੀ।

੩ ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਨਾਦਰ ਬਾਹ ਨਾਲ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਸੂਬੇ ਨੇ ਕੀਤਾ।

੪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ।

ਤਿਸ ਕੋ ਭੀ ਇਹ ਸੁਧਾ ਛਕਾਇ। ਲੇਤ ਮਜਬ ਮੈ ਤੁਰਤ ਮਿਲਾਇ^੧।...
 'ਤੱਤੁ ਖਾਲਸਾ ਗੁਰ ਕਾ ਜਾਹਰ। ਕਹਿਤ ਚੁਰਾਸੀ ਤੈ ਹੈ ਬਾਹਰ।
 ਹਿੰਦੂ ਅੰਧੇ ਤੁਰਕੂ ਕਾਏ। ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਬ ਤੈ ਸਿਆਏ।
 ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਿੰਦੂਨ ਤੈ ਨਜਾਰੀ। ਗੀਤਿ ਇਨੋ ਮੈ ਹੈ ਭਲਿ ਸਾਰੀ। ...
 ਪ੍ਰੇਤ ਪੀੜ ਗ੍ਰਹਿ ਪੀੜ ਨ ਮਾਨਤ। ਮੜੀ ਮਸਾਣੀ ਕੋ ਨ ਪਛਾਨਤ।
 ਗੰਗਾਦਿਕ ਤੀਰਥ ਨਹਿ ਜਾਵੈ। ਸੂਤਕ ਪਾਤਕ ਨਾਂਹਿ ਮਨਾਵੈ।
 ਜੰਤੂ ਤਿਲਕ ਨ ਛਾਪਾ ਧਾਰੈ। ਸ਼ਰਾ ਹਿੰਦੂਆਂ ਕੀ ਨਹਿ ਪਾਰੈ।
 ਬੰਦੀ ਧੌਤੀ ਤੁਲਸੀ ਮਾਲੈ। ਹੋਮ ਸਰਾਧ ਨ ਖਜਾਹਿ^੨ ਸੰਭਾਲੈ।...
 ਮਾਨਤ ਤਜੇ ਨਿਜ ਮਜਬ ਚੰਗੇਰਾ। 'ਹਿੰਦੂ' ਕਹੇ ਤੈ ਖਿਝਤ ਬਧੇਰਾ।...
 ਗੀਤਿ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਾਰੀ ਜੇਤੀ। ਤਜ ਰਾਖੀ ਇਨ ਸਬ ਬਿਧਿ ਤੇਤੀ।
 ਬਨੇ ਰਹਿਤ ਸਭ ਸਕੇ ਬਿਰਾਦਰ। ਇਕ ਕੋ ਦੂਸਰ ਦੇਵਤ ਆਦਰ।
 ਹੈ ਇਨ ਮੈ 'ਇਤਫਾਕ ਮਹਾਨ। ਸਿਖ, ਸਿਖ ਪੈ ਵਾਰਤ ਪ੍ਰਾਨ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੱਖਣ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਜਦ ਪੁਸ਼ਕਰ ਪਰ
 ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉੱਤਰ ਹੋਇਆ, ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ
 ਸੂਰਜ ਦੇ ਐਨ ੧, ਅੰਸ਼ ੩੫ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ :—

ਬਿਪ੍ਰ ਬਨਕ ਤੇ ਆਦਿਕ ਜਾਲ। ਚਲਿ ਆਏ ਚੇਤਨ^੩ ਦਿਜ ਨਾਲ।
 ਕਰਿ ਕਰਿ ਨਮੋ ਪ੍ਰਵਾਰਤਿ ਬੈਸੇ। 'ਕੋਨ ਜਾਤਿ' ? ਭੂਭਤਿ ਭੇ ਐਸੇ ॥੪੨॥

੧ ਦੇਖੋ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੇਤੀਹਵੀਂ ਵਾਰ ਵਿੱਚ ਕੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—

ਦੁਹੁ ਮਿਲਿ ਜੇਮੇ ਦੁਇ ਜਟੇ ਦੁਹੁ ਜਟਿਆ ਦੁਇ ਰਾਹ ਚਲਾਏ।
 ਹਿੰਦੂ ਆਖਨਿ ॥੧॥ ਰਾਮੁ ਮੁਸਲਮਾਣਾਂ ਨਾਉ ਖੁਦਾਏ।
 ਹਿੰਦੂ ਪੁਰਬਿ ਸਉਹਿਆ, ਪਛਮਿ ਮੁਸਲਮਾਣੁ ਨਿਵਾਏ।
 ਗੋਗ ਬਨਾਰਸਿ ਹਿੰਦੂਆਂ ਮਥਾ ਮੁਸਲਮਾਣੁ ਮਨਾਏ।
 ਵੇਦ ਕਤੋਬਾ ਚਾਰਿ ਚਾਰਿ ਚਾਰ ਵਰਨ ਚਾਰਿ ਮਜਹਬ ਚਲਾਏ।
 ਪੰਜ ਰਤ ਦੋਵੇ ਜਟੇ ਪਉਟੁ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰੁ ਛਾਏ।
 ਇਕ ਥਾਉਂ ਦੁਇ ਨਾਉਂ ਧਰਾਏ ॥੨॥
 ਕੁਟੈ ਜੁਲਾਹਾ ਤੰਦੁ ਗੀਦਿ ਇਕੁ ਸੂਤੁ ਕਰਿ ਰਾਣਾ ਵਾਣਾ।
 ਦਰਜੀ ਪਾਤਿ ਵਿਗਾਤਦਾ ਪਾਣਾ ਮੁਲ ਨ ਲਹੈ ਵਿਕਾਣਾ।
 ਕਤਰਦਿ ਕਤਰੈ ਕਤਰਣੀ ਹੋਇ ਦੁਮਹੀ ਚੜਦੀ ਸਾਣਾ।
 ਸੂਈ ਸੀਵੈ ਜੋਤਿ ਕੈ ਵਿਛੜਿਆ ਕਰਿ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਣਾ।
 ਸਾਹਿਬੁ ਇਕੋ ਰਾਹਿ ਦੁਇ ਜਗ ਵਿਚਿ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਣਾ।
 ਗੁਰਸਿਖੀ ਪਰਧਾਨੁ ਹੈ ਪੀਰ ਮੁਗੀਦੀ ਹੈ ਪਰਵਾਣਾ।
 ਦੁਖੀ ਦੁਬਾਜਰਿਆ ਹੋਰਾਣਾ ॥੩॥

੨ [ਕੱਤ ਖਾਲਸਾ] ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਅਗਯਾਤ ਆਣਮੀ 'ਤੱਤੁ ਖਾਲਸੇ' ॥ ਇਕ ਨਵਾਂ ਫਿਰਕਾ ਸਮਝ
 ਬੈਠੇ ਹਨ। ੩ ਜੋ ਸ਼ਾਧ ਖਾਸ ਬਰ ਕੇ ਖਿਤਰ ਦੇ ਮਰਨ ਦੀ ਤਿਥਿ ਪਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ,

ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਮਹੀਨੇ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕਯਾਹ 'ਖਜਾਹੀ ਬਾਧ' ਹੈ। [ਖਜਾਹੀ ਬਾਧ]

੪ ਇਸ ਗੁਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਚਾਰੇ ਫ਼ੌਜਾਂ ਦੀ ਕਿਟਤੀ ਭੀ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਮਹਾਂ ਨਿਰਬਲ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

੫ ਪੁਸ਼ਕਰ ਵਿੱਚ ਚੇਤਨ ਪੰਡਿਤ ਮੁਖੀਆ ਸੀ।

ਸੰਗ ਆਪ ਕੇ ਕੇਸਨ ਧਾਰੀ। ਕਯਾ ਇਨ ਕੀ ਦਿਹੁ ਜਾਤਿ ਉਚਾਰੀ।
ਬੁਝਤਿ ਹੈ ਲਖਿ ਬੇਸ ਨਵੀਨਾ। ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਇਮ ਕਿਨਹੁ ਨ ਕੀਨਾ॥੪੩॥
ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਗੁਰ ਫੁਰਮਾਵਨਿ ਕੀਆ। 'ਤਯੋ ਖਾਲਸਾ ਜਗ ਮਹਿ ਤੀਆ'।
ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਦੁਹਿਨ ਤੇ ਨਜਾਰੋ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਕੋ ਦਾਸ ਬਿਚਾਰੋ॥੪੪॥

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਕਲਗੀਧਰ ਸ਼ਾਮੀ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਹੋਈ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨੋਤਰ ਹੋਇਆ :—

‘ਰਾਹ ਦੇਇ, ਕੋ ਤੁਮ ਕੋ ਭਾਯੋ?...’

ਕਿਸ ਮਗ ਕੋ ਇਤਕਾਦ ਰਖੰਤੇ ?। ਹਿੰਦੂ ਕਿ ਤੁਰਕ ਯਥਾ ਬਰਤੰਤੇ ?॥੭॥
ਸੁਨਿ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਫਰਮਾਏ। ‘ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਚਲਤ ਜਿਸ ਭਾਏ।
ਖੈਰਖਾਹ ਹਮ ਦੋਨਹੁ ਕੋਰ। ਦੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਜਥਾ ਹਿਤ ਹੇਰਿ॥੮॥
ਜਿਸ ਨੇ ਦੋਨੋਂ ਮਹਿ ਇਕ ਮਾਨਜੋਂ। ਸਰਬ ਤਰਫਦਾਰੀ ਹਿਤ ਹਾਨਜੋ।
ਜੇ ਬਗਰਤਿ ਦੈ ਪੱਖ ਬਨਾਏ। ਤਿਨ ਸੋ ਮੇਲ ਨ ਕਰਹਿ ਕਦਾਏ॥੧੫॥
ਦੋਨਹੁ ਮਹਿ ਇਕ, ਬਾਦ ਨ ਕੋਈ। ਹਮਰੋ ਪੰਥ, ਸਮਝੀਏ ਸੋਈ’॥੧੬॥

ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਮਹਿਮਾ

(ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ ੭੧੬-੧੭)

ਜੁੱਧ ਜਿਤੇ ਇਨਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਇਨਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸੁ ਦਾਨ ਕਰੇ॥
ਅਘ ਅਉਘ^੧ ਟਰੇ ਇਨਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਇਨਹੀ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਭੁਨ ਧਾਮ ਭਰੇ॥
ਇਨਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸੁ ਬਿਦਿਆ ਲਈ, ਇਨਹੀ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਭ ਸਤ੍ਰ ਮਰੇ॥
ਇਨਹੀ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੇ ਸਜੇ ਹਮ ਹੈ, ਨਹੀ ਮੇ ਸੇ ਗਰੀਬ ਕਰੋਰ ਪਰੇ^੨॥੨॥
ਸ੍ਰੇਯਾ—ਸੇਵ ਕਰੀ ਇਨਹੀ ਕੀ ਭਾਵਤ, ਅਉਰ ਕੀ ਸੇਵ ਸੁਹਾਤ ਨ ਜੀ ਕੋ॥
ਦਾਨ ਦਯੋ ਇਨਹੀ ਕੋ ਭਲੋ^੩, ਅਰੁ ਆਨ ਕੋ ਦਾਨ ਨ ਲਾਗਤ ਨੀਕੋ॥
ਆਗੇ ਫਲੈ ਇਨਹੀ ਕੋ ਦਯੋ, ਜਗ ਮੈ ਜਸੁ ਅਉਰ ਦਯੋ ਸਭ ਫੀਕੋ॥
ਮੇ ਗ੍ਰਹ ਮੇ ਤਨ ਤੇ ਮਨ ਤੇ, ਸਿਰ ਲਉ ਧਨ ਹੈ ਸਬ ਹੀ ਇਨਹੀ ਕੋ॥੩॥

ਸਰਬ ਲੋਹ

(ਪੰਨਾ ੫੩੧-੩੨)

ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੋ ਰੂਪ ਹੈ ਖਾਸ। ਖਾਲਸਹ ਮਹਿ ਹਉਂ ਕਰਹੁ ਨਿਵਾਸ।...
ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੀ ਸੋਭਾ ਸ਼ੀਲ। ਖਾਲਸਾ ਬੰਧੁ ਸਖਾ ਸਦ ਡੀਲ^੧॥੩॥
ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੋ ਭਵਨ ਭੰਡਾਰਿ। ਖਾਲਸਹਿ ਕਰਿ ਮੇਰੋ ਸਦਕਾਰਿ॥੪॥

੧ ਤੀਜਾ, ਤਾਵ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਤਟਸਥ ਹੋਇਆ, ਹਿਤਕਾਰੀ ਮੁਨਸਿਫ਼।

੨ ਏਹ ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ [ਐਨ ੧, ਅੰਸ਼ ੫੦]।

੩ ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਸਮੁਦਾਯ।

੪ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਮੰਨ ਕੇ ਇਹ ਕਥਨ ਹੈ। ‘ਜਿਉ ਜਲ ਤਰੰਗ ਫੇਨੁ ਜਲ ਹੋਈ ਹੈ ਸੇਵਕ ਨਾਕੁਰ ਭਏ ਏਕਾ॥’ (ਸਾਹੰਗ ਮਹਲਾ ੫)

੫ ਭਾਵ ਹੈ—ਦਾਨ ਕੌਮ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਲਈ ਖਰਚ ਹੋਵੇ।

੬ ਦੇਹ, ਬਰੀਰ।

ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਪ੍ਰਾਨ। ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਕੀ ਜਾਨ॥੫॥
 ਹੋਂ ਖਾਲਸਹਿ ਕਹੁ ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੇ। ਓਤ ਪੋਤ ਸਾਗਰ ਬੁੰਦੇਰੇ॥੧੦॥
 ਸੇਵ ਖਾਲਸਹਿ ਕੀ ਸਫਲ, ਪੂਜਾ ਸਤ੍ਰੁਨ^੧ ਅਰਘ ਪਾਦ^੨।
 ਦਾਨੁ ਮਾਨੁ ਸਮੁ ਮਾਨ ਕਰਿ, ਖੋੜਸਿ ਬਿਧਿ^੩ ਕਹੁ ਸ੍ਰਾਦ॥੫॥

[ਸੋਲਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਪੂਜਾ]

ਰਹਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਦੇਸਾ ਸਿੰਘ ਕਾ
 ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਖਾਲਸਾ ਹਈਏ। ਜਾਂ ਕੀ ਟਹਲ ਪਰਮ ਸੁਖ ਲਹੀਏ।
 ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ

ਜੋ ਚਾਹੇ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਾਂ, ਤਾਂ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹੇ ਸਭ ਨਿਸਾ^੪ ਹੋਵਸੀ ਅਰ
 ਜੋ ਚਾਹੇ ਕਿ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਂ, ਜਿੱਥੇ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਇਕੱਠ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਜਾਇ ਕੈ ਅਦਬ
 ਨਾਲ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੇ ਪ੍ਰਤੀਤਿ ਕਰ ਕੈ, ਦਰਸ਼ਨ ਗੁਰੂ ਕਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ।

ਰਹਤਨਾਮਾ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਸਿੰਘ ਦਾ
 ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਮਾਨੀਅਹਿ ਪਰਗਟ ਗੁਰੂ ਕੀ ਦੇਹ।
 ਜੋ ਸਿਖ ਮੇਂ ਮਿਲਥੇ ਚਹਿ ਖੋਜ ਇਨ੍ਹੁ ਮਹਿ ਲੇਹੁ^੫॥੨੪॥

ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਰੀਤਿ

ਗਿਆਨ ਰਤਨਾਵਲੀ, ਟੀਕਾ ੧੨ਵੀਂ ਪੌੜੀ ਦਾ
 ਜੋ ਸਿੱਖ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣੇ^੬ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀਆਂ ਰਹਿਤਾਂ ਭੀ ਰੱਖੇ,
 ਤਿਸ ਨੂੰ ਗਿਆਨ^੭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਰਹਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਦੇਸਾ ਸਿੰਘ ਦਾ
 'ਰਹਤਵਾਨ ਜਗ ਸਿੰਘ ਜੇ ਕੇਈ। ਗੁਰ ਕੇ ਲੋਕ ਬਸੈਗੇ ਤੇਈ।
 'ਰਹਨੀ ਰਹੈ ਸੋਈ ਸਿਖ ਮੇਰਾ। ਉਹ ਠਾਕੁਰੁ, ਮੈਂ ਉਸ ਕਾ ਚੇਰਾ॥੮੬॥
 ਰਹਤ ਬਿਨਾ ਨਹਿ ਸਿੰਘ ਕਹਾਵੈ। ਰਹਤ ਬਿਨਾ ਦਰ ਚੋਟਾਂ ਖਾਵੈ।...
 ਰਹਤ ਬਿਨਾ ਸੁਖ ਕਬਹੂ ਨ ਲਹੈ। ਤਾਂ ਤੇ ਰਹਤ ਸੁ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰ ਗਹੈ॥੮੭॥

੧ ਉਸਤਤਿ ਕਰਨਾ। ੨ ਚਰਣ ਧੋਣ ਲਈ ਜਲ ਦੇਣਾ।

੩ ਖੋੜਸੇਪਚਾਰ, ਪੁਰਾਣੇ ਰੀਝਾਂ ਵਿੱਚ ਪੂਜਾ ਦੇ ਸੋਲਾਂ ਸਾਧਨ—

ਆਵਾਹਨ, ਆਸਨ ਪੈਰ ਧੋਣੇ, ਮੁਖ ਧੋਣ ਲਈ ਜਲ, ਆਚਮਨ, ਸਨਾਨ, ਵਸਤ੍ਰ, ਰੂਸ਼ਣ ਸੁਗੰਧ,
 ਫੁੱਲ, ਧੂਪ, ਦੀਪ, ਪ੍ਰਸਾਦ, ਨਮਸਕਾਰ, ਦਰਬਣਾ ਅਤੇ ਵਿਸਰਜਨ (ਵਿਦਾਇਗੀ)।

੪ ਭਲੀ। ੫ ਹੁਣ ਇਹ ਪਾਠ ਅਨਪੜ੍ਹ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਮਨਖਸ਼ਤ ਦਿਉਂ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ—
 ਗੁਰੂ ਰੀਝ ਜੀ ਮਾਨੀਏ ਪ੍ਰਗਟ ਗੁਰੂ ਕੀ ਦੇਹ।

ਜਾਂ ਕਾ ਹਿਰਦਾ ਸੁਧ ਹੈ ਖੋਜ ਸ਼ਬਦ ਮੇਂ ਲੇਹ।

੬ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਸੁਣੇ। ੭ ਇਹ ਗਿਆਨ, ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਕੀ ਵਸਤ ਹੈ।

੮ ਦਸਮੇਸ਼ ਦਾ ਸੰਗਤਿ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼।

ਗੁਰੂ ਬਿਲਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦, ਅਧਿਆਯ ੯
 ਔ ਮੂਢ ਜੀਵ ਜੋ ਰਹਤ ਤਯਾਗ। ਨਿਜ ਧਸਿਓ ਮੱਧ ਸੰਸਾਰ ਭਾਗ ॥੧੨੨॥
 ਗੁਰੂ ਵਾਕ ਸੁੱਧੁ ਨੀਕੇ ਵਿਸਾਰ। ਸੇ ਲਖੋ ਖਰ ਸੁ ਤਵਨੈ ਕੁਮਾਰ^੧।

ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰੁਤ ੫, ਅੰਸੂ ੩੮

ਦਸਮੇਸ਼ ਦਾ ਕਥਨ—

ਭੇਖ ਨ ਪਜਾਰੋ ਮੋਹਿ ਕੇ, ਵਰਨ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਿਯ ਕਾਹਿ।
 ਰਹਤ ਸੁ ਪਜਾਰੀ ਮੋਹਿ ਕਉ, ਸਿਦਕ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਿਯ ਆਹਿ ॥੫੦॥

[੫੨੯] ਸਰਬ ਲੋਹ

ਐਸੇ ਗੁਣ ਹਰਿ ਖਾਲਸਹਿ ਬਖਸੈ ਭਗਤ ਗਿਆਨੀ ਰਾਜ ਜੋਗੇਸੁਰ।
 ਛਤ੍ਰਿਯ ਬ੍ਰਿਤਿ ਅਨਨ੍ਯੁਪਾਸਕ, ਤਯਾਗੀ ਹਠੀ ਸੂਰ ਭਵਨੇਸੁਰ।
 ਅਸੁ ਖਾਲਸਹਿ ਖਾਲਸ ਪਦ ਪ੍ਰਾਪਤਿ, ਨਿਰੰਕਾਰਿ ਸੁ ਸਰੂਪ ਮਹਾਨ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ ਸਿਖਨ ਪ੍ਰਤਿ ਭਾਸਨਿ, ਮੁੱਢਿਤ ਕੱਛ ਕੇਸ ਕ੍ਰਿਪਾਨ^੨।

[੪੯੬] ਸਰਬ ਲੋਹ

ਧਰਮ ਪੰਥ ਖਾਲਸ ਪ੍ਰਚੁਰ ਭਯੋ ਸਤਿ ਬਿੰਦੁ ਪੁਨਯ ਰੂਪ ਜਏ।
 ਕਛ ਕੇਸ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਤ੍ਰੈ ਮੁਦ੍ਰਾ ਗੁਰ ਭਗਤਾ ਰਾਮਦਾਸ ਭਏ ॥੫॥ (ਤ੍ਰੈ ਮੁਦ੍ਰਾ)
 ਕਾਲ ਉਪਾਸਕ ਛਤ੍ਰਿਯ ਧਰਮਾ, ਰਣ ਕਟਿ ਕਸਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਏ।
 ਤਾ ਮਹਿ ਪੰਚ-ਚਾਲਿਸ^੩ ਪ੍ਰਵਾਨਾ ਪੰਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਖਾਲਸਹਿ ਠਏ^੪।

ਰਹਤਨਾਮਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉੱਤਰ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਕਾ

ਗੁਰਸਿਖ ਰਹਿਤ ਸੁਨਹੁ ਮੇਰੇ ਮੀਤ !।

ਉਠਿ ਪ੍ਰਭਾਤ ਕਰੇ ਹਿਤ ਚੀਤ^੫।

[ਨਿੱਤਨੇਮ]

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪੁਨ ਮੰਤ੍ਰੁ ਸੁ ਜਾਪ। ਕਰ ਇਸਨਾਨ ਪੜ੍ਹੇ ਜਪੁ ਜਾਪ।
 ਸੰਧਿਆ ਸਮੇਂ ਸੁਨੇ ਰਹਰਾਸਿ^੬। ਕੀਰਤਨ ਕਥਾ ਸੁਨੈ ਹਰਿ ਜਾਸ^੭।
 ਸਬਦ ਸੁਨੈ ਗੁਰ ਹਿਤ ਚਿਤ ਲਾਇ। ਗਿਆਨ ਸਬਦ ਗੁਰ ਸੁਨੇ ਸੁਨਾਇ।
 ਵਿਸਾਹ ਪ੍ਰੀਤਿ ਗੁਰ ਬਬਦ ਜੁ ਧਰੇ। ਗੁਰ ਕਾ ਦਰਸਨ ਨਿਤ ਉਠ ਕਰੇ^੮।
 ਗੁਰਸਿਖ ਸੇਵ ਕਰੇ ਚਿਤ ਲਾਇ। ਆਪਾ ਮਨ ਕਾ ਸਗਲ ਮਿਟਾਇ।

੧ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਕ੍ਰਮਿਯਾਰ ਦੇ ਗਧੇ ਜੇਹਾ ਜਾਣੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਲਕੀਧਰ ਸੁਆਮੀ ਨੇ ਬੋਰ ਦੀ ਖੱਲ ਪਹਿਨਾ ਕੇ ਬੋਰ ਜੇਹਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਗਧੇ ਦਾ ਸੁਰ ਸੁਣ ਕੇ ਪੁਰਾਣੀ ਖੁਰਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰ ਕੇ ਵੇਰ ਗੁੱਟ ਦਾ ਲਾਦੂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ੨ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਅਤੇ ਚਾਲੀ ਮੁਥਤੇ।

੩ ਸਰਬ ਲੋਹ ਵਿੱਚ ਪੰਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦਾ ਅਰਥ ਕੀਤਾ ਹੈ—

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਚਾਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ, ਪੰਜ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਦਾ ਭੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਭਾਵ ਹੈ। ੪ ਚਿੱਤ ਦੇ ਪਰੇਮ ਨਾਲ। ੫ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਸੁਣੇ, ਅਥਵਾ ਆਪ ਪੜ੍ਹੇ। ੬ ਹਰਿਯੋਗ। ੭ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਦਰਸਨ ਪਾਠ।

ਰਹਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਦੇਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾ
 ਪ੍ਰਥਮ ਰਹਤ ਯਹ ਜਾਨ, ਖੰਡੇ ਕੀ ਪਾਹੁਲ^੧ ਛਕੇ।
 ਸੋਈ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਅਵਰ ਨ ਪਾਹੁਲ ਜੋ ਲਏ^੨ ॥੬॥
 ਪਾਂਚ ਸਿੰਘ ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇਵੈ। ਤਾਂ ਕੋ ਸਿਰ ਧਰਿ ਛਕਿ ਪੁਨ ਲੇਵੈ।
 ਪੁਨ ਮਿਲਿ ਪਾਂਚਹੁ ਰਹਤ^੩ ਜੁ ਭਾਖਹਿ। ਤਾਂ ਕੋ ਮਨ ਮੈਂ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਿ ਰਾਖੈ ॥੭॥
 ਭੁੜੀ ਮਾਰ ਆਦਿਕ ਹੋ ਜੇਤੇ। ਮਨ ਤੇ ਦੂਰ ਤਿਆਗੇ ਤੇਤੇ।
 ਬਾਣੀ ਮਾਹਿ ਨੇਹ ਨਿਤ ਕਰਨੋ। ਚੁਗਲੀ ਨਿੰਦਾ ਅਰ ਪਰਹਰਨੋ ॥੮॥...
 ਵਾਹ ਗੁਰੂ ਨਿਤ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ। ਵਾਹਗੁਰੂ ਕੋ ਹਿਰਦੈ ਧਾਰੇ।
 ਆਗੇ ਆਵਤ ਸਿੰਘ ਜੋ ਪਾਵੈ। ਵਾਹਗੁਰੂ ਕੀ ਫਤਹਿ ਬੁਲਾਵੈ ॥੯॥...
 ਦਸ ਨਖ ਕਰ ਜੋ ਕਾਰ ਕਮਾਵੈ। ਤਾਂ ਕਰ ਜੋ ਧਨ ਘਰ ਮੈ ਆਵੈ ॥੧੦॥...
 ਤਿਹ ਤੇ ਗੁਰ ਦਸਵੰਧ ਜੁ ਦੇਈ। ਸਿੰਘ ਸੁਜਸ ਬਹੁ ਜਗ ਮਹਿ ਲੇਈ।
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਖਰ ਜੋ ਹੈ, ਭਾਈ। ਸਿੰਘ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੀਖੇ ਜਾਈ^੪।
 ਔਰ ਜੁ ਵਿਦਯਾ^੫ ਜਹਿ ਤਹਿ^੬ ਹੋਈ। ਅਵਰਨ ਤੇ^੭ ਭੀ ਲੇਵੈ ਸੋਈ।
 ਪਰ ਬੇਟੀ ਕੋ ਬੇਟੀ ਜਾਨੈ। ਪਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੋ ਮਾਤ ਬਖਾਨੈ।
 ਅਪਨਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੋ ਰਤ^੮ ਹੋਈ। ਰਹਿਤਵਾਨ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੰਘ ਸੋਈ।
 ਬੱਛ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਨ ਕਬਹੂੰ ਤਜਾਗੈ। ਸਨਮੁਖ ਲਰੈ, ਨ ਰਣ ਤੇ ਭਾਗੈ।
 ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਖਾਲਸਾ ਹਈਏ। ਜਾਂ ਕੀ ਟਹਲ ਪਰਮ ਸੁਖ ਲਹੀਏ ॥੧੨॥
 ਖੇਤੀ ਵਣਜ ਵ ਸਿਲਪ^੯ ਬਣਾਵੈ। [ਖੇਤੀ, ਸੌਦਾਗਰੀ, ਦਸਤਕਾਰੀ]
 ਔਰ ਟਹਿਲ ਜੋ ਮਨ ਮੇ ਭਾਵੈ।

੧ ਦੇਖੋ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਸਕਾਰ। ੨ ਚਰਨਘਾਲ ਆਦਿਕ।

੩ ਰਹਤ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦੇਖੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਸਕਾਰ ਅਤੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਰਹਤ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਸਾਰਾ ਪਾਠ, ਤਥਾ ਤਨਖਾਹਾਂ। ੪ ਧਰਮ ਦੀ ਵਿਦਯਾ ਸਿੱਖ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹਨੀ ਚਾਹੀਏ। ਜੋ ਵਿਧਰਮੀ ਤੋਂ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਉਹ ਧਰਮ ਦੇ ਤੰਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦੇ। [ਵਿਦਯਾ] ੫ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਅਰਬੀ, ਫ਼ਾਰਸੀ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਆਦਿਕ ਅਨੇਕ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਵਿਦਯਾ। [ਫ਼ਾਰਸੀ] ਕਿਸੇ ਚਾਲਾਕ ਅਨਯਮਤੀਏ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਲਿਖ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਫ਼ਾਰਸੀ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਨੀ ਚਾਹੀਏ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਲਗੀਧਰ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੇ ਆਪ ਕਵੀ ਸਨ ਅਤੇ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੇਹੇ ਅਨਨਯ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਫ਼ਾਰਸੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

੬ ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ, ਉਥੋਂ ਵਿਦਯਾ ਹਾਸਿਲ ਕਰੋ, ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਇਹ ਆਗਯਾ ਕਿ ਸਮੁੰਦਰ ਪਾਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਆਰਯਪੁਣਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਮੰਨ ਕੇ ਬੁੱਧ ਨਾ ਰਹੇ। (ਦੇਖੋ, ਪਾਰਾਸਰ, ਸੰਖ ਅਤੇ ਵਿਹਤ ਨਾਭਦੀਯ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ) ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੰਕੋਚ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਦਯਾ ਦੀ ਪਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਏ।

੭ ਅਨਯ ਮਜ਼ਹਬ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਤੋਂ। ੮ ਪ੍ਰੀਤੀਵਾਨ, ਸਨੇਹੀ, ਜੇਹਾ ਇਸਤਰੀ ਲਈ 'ਪਤਿਵ੍ਰਤ ਧਰਮ' ਹੈ, ਤੇਹਾ ਹੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਲਈ ਇਸਤ੍ਰੀਵ੍ਰਤ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਤੋਂ ਛਿੱਗੇ ਹੋਏ ਦੋਵੇਂ ਪਤਿਤ ਹਨ। ੯ ਦਸਤਕਾਰੀ, ਹੁੰਨਰ।

ਦਿਝੁ ਹੁਇ ਸੋਇ ਕਾਰ ਕਮਾਵੈ। ਚੋਰੀ ਡਾਕੇ ਕਬਹਿ ਨ ਜਾਵੈ॥੨੪॥
 ਮੁਸਲੀ ਭੂਮਟਿ ਦੂਤੀ ਚੇਲੀ^੧। ਬਿਭਚਾਰਨਿ ਜੋ ਫਿਰਹਿ ਇਕੇਲੀ।
 ਅਵਰ ਜੁ ਆਨ ਵਰਣ^੨ ਕੀ ਨਾਰਿ। ਇਨ ਸੋ ਸਿੰਘ ਨ ਕਰੇ ਪਿਆਰ^੩॥੨੫॥
 ਪਯਾਰ ਕਰੈ ਹੋਵਹਿ ਕੁਲ ਹਾਨੀ^੪। ਤਾਂ ਤੇ ਇਨ ਕੋ ਤਜੈ ਗਯਾਨੀ।
 ਕੁੱਠਾ ਹੁੱਕਾ ਚਰਸ ਤਮਾਕੂ। ਗਾਂਜਾ ਟੋਪੀ^੫ ਤਾੜੀ^੬ ਖਾਕੂ^੭॥੩੦॥

[ਹੁੱਕਾ, ਚਰਸ, ਤਮਾਕੂ, ਗਾਂਜਾ, ਚੰਡੂ]

ਇਨ ਕੀ ਓਰ ਨ ਕਬਹੂ ਦੇਖੇ। ਰਹਿਤਵੰਤ ਜੋ ਸਿੰਘ ਬਿਸੇਖੇ।
 ਸਸਤ੍ਰਹੀਨ^੮ ਕਬਹੂ ਨ ਹੋਈ। ਰਹਿਤਵੰਤ ਮਾਲਸਾ ਸੋਈ।
 ਸਨਿਆਸੀ ਬੈਰਾਗੀ ਜੇ ਵੇ। ਔਰ ਉਦਾਸੀ ਜੋਗੀ ਤੇ ਵੇ॥੩੩॥
 ਜੰਗਮ ਬਾਮੀ ਅਵਰ ਜਿ ਕੋਈ। ਤਾਂ ਕਾ ਜੂਠਾ^੯ ਕਬੀ ਨ ਲੋਈ। [ਜੂਠਾ ਖਾਣਾ]
 ਆਪ ਸਿੰਘ ਜੋ ਰਾਜਾ ਹੋਈ। ਨਿਰਧਨ ਸਿੰਘਨ ਪਾਲੇ ਸੋਈ॥੪੦॥
 ਪਰਦੇਸੀ ਸਿੰਘਨ ਜਬ ਦੇਖੇ। ਇਨ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰੈ ਬਿਸੇਖੇ॥੪੧॥
 ਮਧੁਰ ਬਚਨ ਸਬਹਨ ਸੰਗ ਭਾਖੇ। ਚਾਕਰ ਸਿੰਘਨ ਹੀ ਕੋ ਰਾਖੇ^{੧੦}॥੪੨॥
 ਸਿੰਘ, ਸਿੰਘ ਸੋ ਨੇਹ ਸੁ ਕਰਨੇ। ਬੈਰ ਭਾਵ ਮਨ ਤੇ ਪਰਿਹਰਨੇ।...
 ਪਰ ਨਾਰੀ, ਜੁਆ, ਅਸਤ^{੧੧}, ਚੋਰੀ ਮਦਰਾ^{੧੨} ਜਾਨ।
 ਪਾਂਚ ਐਬ ਯੇ ਜਗਤ ਮੋ, ਤਜੈ ਸੁ ਸਿੰਘ ਸੁਜਾਨ॥੪੪॥ [ਪੰਜ ਐਬ]
 ਰਣ ਕੀ ਜਾਇ, ਨ ਕਬਹੂੰ ਭਾਗੇ।...ਛੱਤ੍ਰੀ ਧਰਮ ਸੁ ਦ੍ਰਿੜੁ ਕਰਿ ਧਾਰੇ।
 ਨਿਮਤ ਸੁਭਾਵ^{੧੩} ਨ ਕਬਹੂੰ ਤਿਆਗੇ। ਦੁਰਜਨ^{੧੪} ਦੇਖ ਦੂਰ ਤੇ ਭਾਗੇ॥੫੩॥

੧ ਕਿਸੇ ਦੇਵਤਾ ਅਥਵਾ ਪਿਤਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਦੱਸ ਕੇ ਖੇਡਣ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਦੇਵ ਦਾਸੀ। ੨ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਹੋਰ ਮੱਤ ਦੀ। ੩ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ।

੪ ਆਸਾ ਇਸਟ ਉਪਾਸਨਾ ਇਸਤਰੀ-ਪਤੀ ਦੀ ਇਕ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਸੰਤਾਨ ਸਿੱਖ ਧਰਮ-ਧਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਕੁਲ ਦੇ ਲੋਪ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਡਰ ਹੈ।

੫ ਚਿਨਮ। ੬ ਤਾੜ ਦੀ ਮਦਿਰ।

੭ ਚੰਡੂ, ਅਫ਼ੀਮ ਦਾ ਧੂੰਆਂ ਤਮਾਕੂ ਵਾਂਗ ਪੀਣਾ।

੮ 'ਸਿੱਖ' ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਰੱਖਣਾ ਐਸਾ ਹੈ ਜੈਸਾ ਹਿੰਦੂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਆਂ ਲਈ ਜਨੇਊ।

੯ ਬਹੁਤ ਅਗਯਾਨੀ ਸਿੱਖ, ਫੇਖੀ ਫਕੀਰਾਂ ਦਾ ਜੂਠਾ, 'ਸੀਤ ਪ੍ਰਸਾਦ' ਅਥਵਾ 'ਪ੍ਰਸਾਦੀ' ਕਹਿ ਕੇ ਖਾਦੇ ਅਤੇ ਧਰਮ ਤੋਂ ਪਤਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

੧੦ ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਹੋਰ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰ ਹੀ ਨਾ ਰੱਖੇ। ਸਿੱਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ ਕੌਮ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਐਸੇ ਲਾਭਕਾਰ ਆਦਮੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੋ, ਜੋ ਰਾਜ ਕਾਜ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਭਾਉਣ। ਜਿਸ ਰਾਜ ਵਿਚ ਕੌਮੀ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਮੁਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਰਾਜ ਵਿਰੁੱਧ ਬੰਦਲ ਦੀ ਛਾਉਂ ਹੈ। ੧੧ ਭੂਠ।

੧੨ [ਸ਼ਰਾਬ] ਜੋ ਇਹ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣੀ ਮਨ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਧਰਮ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ ਹਨ। ਸ਼ਰਾਬ ਹੋਰ ਅਪਵਿੱਤ੍ਰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਜੇਹੀ ਹੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਵਿੱਚ ਨਿੰਦਿਤ ਹੈ, ਪਰ ਵੈਦ ਦੇ ਕਹੇ ਔਸ਼ਧ ਦੇ ਤੌਰ ਪੂਰ ਖਾਸ ਰੋਗ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਸਿੱਖ ਨਰਕ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਜੇ ਔਸ਼ਧ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਮਸਤੀ ਅਤੇ ਖੁਮਾਰੀ ਲਈ ਪੀਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਪੂਰੇ ਤਨਖਾਹੀਏ ਹਨ।

੧੩ ਨਿੰਮ੍ਹ ਸੁਭਾਉ। ੧੪ ਚੋਟਾ, ਪਾਮਰ।

ਦੁਰਜਨ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਸੁਖ ਨਾਹੀ । ਕਰ ਬਿਚਾਰ ਦੇਖਹੁ ਮਨ ਮਾਂਹੀ ।
 ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਮਦ ਮਾਨ । ਇਨ ਕੋ ਥੋਰੇ ਕਰੇ ਸਿਯਾਨ ॥੫੪॥
 ਬਿਨੈ^੧ ਬਿਬੇਕ ਧਰਮ ਦ੍ਰਿੜੁ ਰਾਖੈ । ਮਿਥਯਾ ਬਚਨ ਨ ਕਬਹੂੰ ਭਾਖੈ ॥੫੫॥
 ਜਗਤ ਮਾਹਿ ਪੰਥ ਹੋ ਜੇਤੇ । ਕਥ ਹੀ ਨਿੰਦਹਿ ਨਾਹੀ ਤੇਤੇ^੨ ॥੬੦॥
 ਬਾਦੀ^੩ ਲੇ ਕਰ ਨਯਾਯ ਨ ਕਰੀਏ । [ਰਿਸ਼ਵਤ]
 ਝੂਠੀ ਸਾਖਾ^੪ ਕਬਹੂੰ ਨ ਭਰੀਏ ॥੬੪॥ [ਗਵਾਹੀ]
 ਜੋ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਨੇ ਲਗੇ ਹਾਥ ਸੁਚੇਤ^੫ ਕਰੇਇ ।
 ਏਕਾਕੀ^੬ ਬਹਿ ਖਾਇ ਨਹਿ, ਅਵਰਨ ਕੋ ਭੀ ਦੇਇ ॥੬੫॥ [ਵੰਡ ਕੇ ਛਕਣਾ]
 ਰਹਿਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਹੈ ਜੋਈ । ਕਰ ਉਪਾਇ ਧਨ ਖਾਣੇ ਸੋਈ ।
 ਤਾਂ ਹੀ ਕਰ ਘਰ ਕੋ ਨਿਰਬਹੈ । ਪੂਜਾ ਭੂਲ ਨ ਕਬਹੂੰ ਗਹੈ ॥੭੧॥
 ਜੇ ਕੋ ਸਿੰਘ ਪੁਜਾਰੀ ਅਹੈ । ਸੋ ਭੀ ਪੂਜਾ ਬਹੁਤ ਨ ਗਹੈ ॥੭੨॥
 ਤਨ ਨਿਰਬਾਹ ਮਾਤ੍ਰੁ ਸੋ ਲੇਵੈ । ਅਧਿਕ ਹੋਇ ਤਉ ਜਹਿ ਤਹਿ ਦੇਵੈ ।...
 ਜੇ ਕੁਰਹਤੀਏ ਜਗ ਦਰਸਾਵਤ ।
 ਪਾਹੁਲ ਪੀਇ ਕੁਕਰਮ ਕਮਾਵਤ । [ਕੁਰਹਿਤੀਆ]
 ਤਿਨ ਸੋਂ ਬਰਤਨ ਨਾਹਿ ਮਿਲਾਵੈ । ਰਹਿ ਅਲਗ ਪਰਮ ਸੁਖ ਪਾਵੈ ॥੭੫॥

ਤਨਖਾਹ ਨਾਮਾ

ਨੰਦ ਲਾਲ ! ਤੁਮ ਬਚਨ ਸੁਨ, ਸਿਖ ਕਰਮ ਹੈ ਏਹੁ—
 ਨਾਮ ਦਾਨ ਇਸ਼ਨਾਨ ਬਿਨ, ਕਰਹਿ ਨ ਅਨ ਸਿਉ^੧ ਨੇਹੁ ॥੨॥
 ਕੰਘਾ ਦੋਨਉ ਵਕਤ ਕਰ, ਪਾਗ ਚੁਨਹਿ ਕਰ ਬਾਂਧਈ ।
 ਦਾਤਨ ਨੀਤ ਕਰੇਇ^੨, ਨ ਦੁਖ ਪਾਵਹਿ ਲਾਲ ਜੀ ! ॥੧੩॥

ਰਹਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਚੋਪਾ ਸਿੰਘ ਦਾ

੧. ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਸ਼ਰਾਬ ਕਬੀ ਨ ਪੀਵੇ ਸਾਖ^੧ ।
 'ਜਿਤੁ ਪੀਤੈ ਮਤਿ ਦੂਰਿ ਹੋਇ ਬਰਲੁ ਪਵੈ ਵਿਚਿ ਆਇ^{੧੦} ।'
੨. ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਕੰਨਯਾਂ ਨਾ ਮਾਰੇ, 'ਕੂੜੀ ਮਾਰ' ਨਾਲ ਨਾ ਵਰਤੇ ।
੩. ਕੰਨਯਾਂ ਕਾ ਪੈਸਾ ਨਾ ਖਾਇ ।
੪. ਨਾਤਾ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖ ਨਾਲ ਕਰੈ ।

੧ ਨਿਰ-ਅਭਿਮਾਨਤਾ, ਹਲੀਮੀ । ੨ ਜੋ ਹੋਰ ਮੱਤਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਮੱਤ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ । ੩ ਰਿਸ਼ਵਤ । ੪ ਗਵਾਹੀ ।
 ੫ ਹੱਥ ਧੋ ਕੇ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਲਵੇ, ਜਲ ਸਾਬੁਨ ਆਦਿ ਨਾਲ ਹੱਥ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਕੇ ਨਿਰਮਲ ਬਸਤਰ ਨਾਲ ਪੁੰਝ ਕੇ ਖੁਸ਼ਕ ਕਰ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਏ । ਗਿੱਲੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਣਾ ਜਾਂ ਵਰਤਾਣਾ ਨਿੰਦਿਤ ਹੈ । ੬ ਇਕੱਲਾ । ੭ ਹੋਰ ਪਾਖੰਡ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ । ੮ ਦੇਖੋ, ਦਾਤਨ ।
 ੯ ਪ੍ਰਮਾਣ, ਸ਼ਹਾਦਤ । ੧੦ ਵਾਰ ਬਿਹਾਗੜਾ, ਮਹਲਾ ੩ ।

੫. ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਜੰਝੂ ਟਿੱਕੇ ਦੀ ਥਾਣ ਨਾ ਕਰੇ^੧।
੬. ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਗਰੀਬ ਕੀ ਰਸਨਾ ਕੋ ਗੁਰੂ ਕੀ ਗੋਲਕ ਜਾਣੇ।
੭. ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਭੱਦਣ ਨਾ ਕਰਾਵੇ।
੮. ਪ੍ਰਾਣੀ ਕਾ ਸਰੀਰ ਅੰਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੀਰਤਨ ਕਰਾਵੇ, ਯਥਾ ਸ਼ਕਤਿ ਪ੍ਰਸਾਦ^੨ ਸਾਥ ਲੇ ਜਾਇ।
੯. ਧਰਮ, ਕਿਰਤ ਕੇ ਨਵੇ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਰੂ ਅਰਥ ਦਸਵੰਧ ਦੇਵੇ।
੧੦. ਧਰਮਸਾਲੀਆ ਪੀਰ ਔਰ ਮਸੰਦ ਨਾ ਬਣੇ^੩।
੧੧. ਰਸੋਈਆ ਸਿੱਖ ਰੱਖੇ।
੧੨. ਲੰਗਰ ਮੇਂ ਨਾ ਗੰਹਾ ਬਾਲੇ, ਨਾ (ਗੋਹੇ ਦਾ) ਚੌਕਾ ਦੇਵੇ।
੧੩. ਚੌਰੀ ਜਾਰੀ ਨਾ ਕਰੇ।
੧੪. ਜੁਆ ਨਾ ਖੇਡੇ। [ਜੁਆ]
੧੫. ਪ੍ਰਸਾਦ ਵਰਤਾਉਂਦਾ ਬੋਲੇ ਨਾ, ਬੋਲੇ ਤਾਂ ਮੁਖ ਕੋ ਰੁਮਾਲ ਸੇ ਢਕੇ, ਪਿੰਡਾ ਖੁਰਕੇ ਤਾਂ ਹੱਥ ਧੋਇ ਲਵੇ। [ਬੁੱਧੀ]
੧੬. ਕਾਰਯੋਂ ਕੇ ਆਇ ਮੇਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ।
੧੭. ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਨਾ ਜਾਣੇ।
੧੮. ਧਰਮ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰੇ, ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਲਿਆਵੇ।
੧੯. ਗੁਰੂ ਕੀ ਬਾਣੀ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਨਾ ਪੜ੍ਹੇ, ਨਾ ਸੁਣੇ^੪।
੨੦. ਗੁਰੂ ਕੀ ਛੜ੍ਹੇ ਮਿਲਣੇ ਵਖਤ ਬੁਲਾਵੇ।
੨੧. ਸਿੱਖ ਕੇ ਸੰਕਟ ਕੋ ਜਯੋਂ ਤਯੋਂ ਕਰ ਕੇ ਦੂਰ ਕਰੇ।
੨੨. ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਗੋਰ, ਮੜੀ, ਸਤੀ, ਮਸੀਤ, ਮੁੱਲਾਂ, ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨੇ।
੨੩. ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਪਾਠ ਸਿਖਾਲੇ।
੨੪. ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਇਕ ਅਸਥਾਨ ਸਾਧੁ ਸੰਗਤਿ ਦਾ ਬਨਾਵਣਾ, ਜਹਾਂ ਸਾਧੁ ਸੰਗਤਿ ਇਕੱਤ੍ਰ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਆਇਆ ਗਿਆ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ਕਰੇ।
੨੫. ਆਗਯਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਮੰਨਣੀ।
੨੬. ਅਮਲ ਪ੍ਰਸਾਦੇ ਦਾ ਰੱਖਣਾ^੫।
੨੭. ਬਸਤ੍ਰ ਰੱਖਣੇ।

੧ ਜਨੇਊ ਸਿਰਲੇਖ ਦੇਖੋ। ੨ ਬੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ।

੩ ਭਾਵ-ਆਪ ਪੁਜਨ ਨਾ ਬਣੇ, ਅਰ ਨਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਧਨ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਮਝੋ। ਧਰਮਸਾਲਾ ਅਥਵਾ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਸੇਵਕ ਹੋ ਕੇ ਰਹੋ ਅਰ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮਾਲਿਕ ਮੰਨੋ।

੪ ਇਥਣ ਬਾਣੀ ਮੰਨ ਕੇ। [ਅਮਲ] ੫ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਅਮਲਾਂ ਦੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਸਦਾ ਤਜਾਗ ਕਰਨਾ ਭੈੜੀ ਵਾਦੀ ਪਾ ਕੇ ਸ਼ਰੀਰ ਨੂੰ ਪਰਾਧੀਨ ਅਰੁ ਨਿਰਮਲ ਕਰ ਲੈਣਾ ਬੁੱਧੀਵਾਨਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ।

੨੮. ਮਸੰਦਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣਾ।

੨੯. ਰਣ ਮੇਂ ਪਿੱਠ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ।

੩੦. ਸਿੱਖ ਸੇ ਬੁਰਹਿਤ ਹੈ ਜਾਯ—ਸਭ ਕੇ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਖੜਾ ਹੋਵੇ—ਤਨਖਾਹ ਲਗਾਵਾ ਕਰ ਬਖਸ਼ਾਵੇ^੧। [ਤਨਖਾਹ ਬਖਸ਼ਾਵਣੀ]
ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਨੇ ਵਕਤ ਅਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ^੨।

ਰਹਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾ

ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ—ਮਟ, ਬੁਤ, ਤੀਰਥ, ਦੇਵੀ, ਦੇਵਤਾ, ਬਰਤ,
ਪੂਜਾ, ਅਰਚਾ, ਮੰਤ੍ਰ, ਜੰਤ੍ਰ^੩, ਪੀਰ^੪, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਪੁੱਛਣਾ^੫, ਸੁੱਖਣਾ^੬,
ਤਰਪਨ, ਗਾਯਤ੍ਰੀ, ਕਿਤੇ ਵੱਲ ਚਿਤ ਦੇਵੇ ਨਾਹੀ।

ਖਾਲਸਾ ਸੇ ਜਿਨ ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਹੈ।
ਕਿਸੀ ਕਾ ਕਾਰਜ ਹੋਵੇ ਉਸ ਕੋ ਸਵਾਰੇ।

੩੧. ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾਵੇ ਮਾਰਗ ਮੇਂ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਧਾਰੇ।

੩੨. ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕੁਝਮਾਈ ਕਰੇ ਨਾਹੀ ਤਿਸ ਨੂੰ ਲੋਚ ਕੇ ਕਰੇ ਕਰਾਵੇ,
ਬੁਸਿੱਖ ਹੋਵੇ ਤਿਸ ਕੋ ਸਿੱਖ ਕਰੇ^੭।

੩੩. ਸੁਰਮਈ, ਸ਼੍ਰੋਤ, ਪੀਤ, ਹਰਿਤ ਵਸਤ੍ਰ ਧਾਰੇ।

[ਰੰਗ]

੧ ਸਿੱਖ ਤੋਂ ਜੋ ਬੁਧਰਮ ਹੈ ਜਾਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲੁਕਾਵੇ ਨਾ, ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਕਟ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸੇ ਤੋਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਵੇ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਉਸ ਬੁਧਰਮ ਤੋਂ ਰੁਕੇ।

ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਆਖਦੇ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਪੰਗ ਤੇ ਬੱਛ ਉਤਰ ਕਈ ਹੈ, ਮੈਂ ਤਨਖਾਹੀਆ ਹਾਂ, ਮੇਰੀ ਵੱਲ ਬਖਸ਼ੋ। ਪਰ ਕਦੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਬੁਠ ਬੋਲਿਆ ਹੈ, ਦਗਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਬਚਨ ਕਰ ਕੇ ਨਹੀਂ ਪਾਲਿਆ, ਪਰ-ਧਨ, ਪਰ-ਲਿਸਤਗੀ ਵੱਲ ਮਨ ਲਲਚਾਇਆ ਹੈ ਆਦਿਕ...। ਇਸ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਬੱਢਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੱਚੀ ਸਿੱਖੀ ਦਿਨੋਂ-ਦਿਨ ਲੋਪ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦਿਖਾਵੇ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਵੱਲ ਰਹੀ ਹੈ।

੨ ਨਾਲਚ ਜਾਂ ਖਾਸ ਵੇਰ ਕਾਰਣ ਹਠ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਨਾ ਤੰਗ ਕਰਨਾ।

੩ ਬਹੁਤ ਅਗਯਾਨੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸੁਣਨੇ ਚਾਹੀ ਆਦਿਕ ਵਿੱਚ ਮੜ੍ਹ ਕੇ ਸਿਰ ਘੁੰਮਦੇ ਜਾਂ ਗਲ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸਿੱਖ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ।

[ਰਵੀਰ, ਰਾਵੀਚ]

੪ ਬਈ ਧਰਮੇ ਪਰਿਤ ਇਸਤਰੀਆਂ ਅਤੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਨਗਾਓ ਆਦਿਕ ਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਪੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਬਰਾਂ ਅਤੇ ਥਾਨ ਪੂਜਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਬੀਰਨੀ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਪਰੇ ਤਨਖਾਹੀਏ ਹਨ।

੫ ਠੱਗ ਵਿਦਯਾ ਵਿੱਚ ਭੜਾ ਇਸਤਰੀ ਪੁਰੁਸ਼ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਪੀਰ, ਵ੍ਰਤ ਅਥਵਾ ਦੇਵਤਾ ਬੋਲਦਾ ਦੱਸ ਕੇ ਮੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇ ਕੇ ਧਨ ਠੱਗਦੇ ਹਨ। [ਪ੍ਰਫਿਆ]

੬ [ਸੁੱਖਣਾ] ਮੰਨਤ। ਸੁੱਖ ਦੀ ਪਰਾਪਤੀ ਅਤੇ ਕਸ਼ਟ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਾ ਤੋਂ ਵਰ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਭੋਟਾ ਦੇਣ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਗਯਾ ਕਰਨੀ, 'ਸੁੱਖਣਾ' ਅਥਵਾ 'ਮੰਨਤ' ਅਧਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਭੀ ਕਈ ਅਗਯਾਨੀ ਦੇਖੀਏ ਹਨ ਜੋ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ—ਜੇ ਮੇਰਾ ਅਮੁਕ ਕੰਮ ਗੁਰੂ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਤਦ ਮੈਂ ਇਤਨੇ ਰੁਪਏ ਦਾ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕਰਾਵਾਂਗਾ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਤੋਗ ਪਵਾਵਾਂਗਾ, ਮੰਦਿਰ ਚਿਣਵਾਵਾਂਗਾ; ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਫਕਾਵਾਂਗਾ, ਆਦਿਕ। ਪਰ ਐਸਾ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਨਿਯਮ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ। ਭੋਕ ਹੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰਾਬੀ ਆਗੂਆਂ 'ਤੇ ਜੋ ਟਕੇ ਦੇ ਨਾਲਚ ਐਸੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ੭ ਅਨਯਧਰਮੀ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਬਣਾ ਕੇ ਸਾਥ ਕਰੇ।

੩੪. ਸਿੰਘਾਂ ਕੋ ਬਰਾਬਰ ਕਾ ਭਾਈ ਸਮਝੇ ।
 ੩੫. ਪਾਂਚ ਸਿੰਘ ਮਿਲ ਕਰ ਰਹਤ ਬਿਬੇਕ ਕਾ ਗੁਰਮਤਾ^੧ ਕਰੇ । [ਗੁਰਮਤਾ]
 ੩੬. ਨਾਕ ਥਾਂ ਨ ਛੇਦੇ, ਅਖੰਡ ਰਹੇ^੨ ।
 ੩੭. ਚੌਥੇ ਦਿਨ ਕੇਸੀ ਸਨਾਨ ਕਰੇ^੩ । [ਕੇਸ ਸਨਾਨ]
 ੩੮. ਲੰਗਰ ਮੇਂ ਚੌਕਾ ਮਿੱਟੀ ਕਾ ਦੇਵੇ । [ਲੰਗਰ ਵਿੱਚ ਪੋਚਾ]
 ੩੯. ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੀ ਕਾਣ ਕੋ ਮੇਟੇ^੪ ।
 ੪੦. ਏਕਾਦਸੀ ਆਦਿਕ ਬਰਤ ਨਾ ਧਾਰੇ ।
 ੪੧. ਜਿਸ ਜਲ ਮੇਂ ਹੱਥ ਪਵੇ ਸੋ ਨਾ ਪੀਵੇ^੫ । [ਸੁਧੀ]
 ੪੨. ਆਨੰਦ ਬਿਨਾ ਬਿਵਾਹ ਨਾ ਕਰੇ ।
 ੪੩. ਘੋੜੇ ਔਰ ਬਸਤ੍ਰ ਕੀ ਸਾਰ ਰੱਖੇ^੬ ।

ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰੁਤ ੩, ਅੰਸੂ ੫੦

ਬਹੁਰ ਸਭਾ ਮਹਿੰ ਸਤਿਗੁਰੂ^੭ ਸੁਮਤਿ ਸਤਿਨਿ ਕੋ ਦੈਨ ।
 ਤਯਾਗਨ ਭੁਮਤਿ ਬਿਕਾਰ ਕੋ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਉਚਰੇ ਬੈਨ ॥੧॥
 ਸਿੱਖ ਹੋਇ ਕਿਸ ਕਰਜ ਨ ਲੇਵੇ । ਜੇ ਕਰਿ ਲੇਯ, ਭਾਵ ਕਰਿ ਦੇਵੇ ।
 ਸੁਨੇ ਨ ਝੂਠ, ਨ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹੇ । ਸੰਗ ਝੂਠ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਗਹੇ ॥੩॥
 ਸਤਿਸੰਗੀ ਹੁਇ ਸਾਚ ਕਮਾਵੇ । ਸੰਗ ਸਾਚ ਕੇ ਪ੍ਰੀਤਿ ਵਧਾਵੇ ।
 ਸਚ ਉਰ ਧਰਹਿ ਮ੍ਰਿਜਾਦਾ ਸਾਚੀ । ਛਲ ਬਿਨ ਹੋਵੇ ਸਾਚ ਉਬਾਚੀ^੮ ॥੪॥
 ਸਚਿ ਕੇ ਸੰਗ ਜੀਵਕਾ ਜੋਈ । ਤਿਸ ਕੋ ਕਰਹਿ, ਦੰਭ ਬਿਨੁ ਹੋਈ ॥...

੧ ਵੈਸਨਾ, ਪੰਜਾ ਤੋਂ ਘਟ ਨਾ ਹੋਣ ।

੨ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਵਿੱਚ ਇਸਤਰੀ ਅਤੇ ਪੁਰੁਸ਼ ਨੂੰ ਨੱਕ ਕੰਨ ਵਿੰਨ੍ਹਣਾ ਮਨ੍ਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਦਸਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਅਖੰਡ ਅੰਗ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ, ਉਹ ਮਨਮਤੀਏ ਹਨ । [ਅੰਗ ਵੇਧਨ]

੩ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕੇਸੀ ਵਿੱਚ ਮੈਲ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇਵੇ । ਬਹੁਤ ਅਯਾਸੀ ਸਿੱਖ, ਕੇਸੀ ਨੂੰ ਖਾਹ ਅਤੇ ਸਾਬਣ ਨਾਲ ਸਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਸੁਗੰਧ ਵਾਲਾ ਤੇਲ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦੇ । ਉਹ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੇਸੀ ਵਿੱਚ ਦਹੀਂ ਆਦਿਕ ਉਹ ਵਸਤੂ ਪਾਣੀ ਚਾਹੀਏ ਜੋ ਖਾਣ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਤੇਲ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਮਸੀਦਾ ਦੇ ਸਿਰ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਫਰਮ ਅਤੇ ਕਲਪਿਤ ਕਥਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੇਸ ਨਿਰਮਲ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਸਤੂ ਨਾਲ ਸਨਾਨ ਕੀਤਿਆਂ ਦੁਰਗੰਧ ਨਾ ਫੈਲੇ, ਉਹੀ ਕੇਸੀ ਸਨਾਨ ਵਾਸਤੇ ਉੱਤਮ ਹੈ ।

੪ ੫੩੭ਵੇਂ ਕਬਿੱਤ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—

‘ਬਿਨ ਤੇਲ ਮੇਲੇ ਸਿਰ ਕੇਸ ਹੁੰ ਭਯਾਨ ਹੋ’।

੫ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਪੱਕਾ ਰਹੋ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਕਾਰ ਗੁਰਮਰਯਾਦਾ ਨਾਲ ਕਰੋ ।

੬ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਆਦਿਕ ਪਦਾਰਥ ਅਤੀ ਨਿਰਮਲ ਹੋਣ । ਅਕਸਰ ਜੋ ਹੱਥ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਨੌਹ ਮੇਲੇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਨਾ ਸੰਕੋਚ ਮੈਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਸਨਾਨ (ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ) ਦੇ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

੭ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਦੀ ਪਰਖ ਰੱਖੋ ਅਤੇ ਪੱਕਾ ਸਵਾਰ ਅਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਅਭਿਆਸੀ ਹੋਵੇ ।

੮ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ । ੯ ਕਹੇ, ਬੋਲੇ ।

ਸਿੱਖ ਹੋਇ ਕਿਸ ਜੂਠ ਨ ਖਾਵੈ^੧।

ਸਿੱਖ ਹੋਇ ਧਨ ਪ੍ਰੇਮ ਨ ਲਾਵੈ^੨ ॥੯॥... [ਜੂਠਾ ਖਾਣਾ]

ਸੀਤਲ ਜਲ ਕੇ ਅੰਗੀਕਾਰੈ। ਜੇ ਨਹਿ ਸ਼ਕਤਿ ਤਪਤ ਕਰਿ ਬਾਰੈ^੩।

ਬਿਨ ਇਸ਼ਨਾਨ, ਨ ਦਿਵਸੁ ਬਿਤਾਵੈ। [ਇਸ਼ਨਾਨ]

ਬਿਨ ਇਸ਼ਨਾਨ, ਨ ਤੋਜਨ ਖਾਵੈ^੪ ॥੧੦॥...

ਪ੍ਰਜਾ ਸਕਲ ਚਹੁ ਬਰਨਨ ਸਹਿਤ। ਇਨ ਤੇ ਰਾਖੇ ਨਜਾਰੀ ਰਹਤ ॥੧੫॥

ਸਭਿ ਕੈ ਸੰਗ ਰਖੇ ਬਿਵਹਾਰੈ^੫। ਨਿਸਚਾ ਨੇਮ ਇਨਹੁ ਤੇ ਨਜਾਰੈ।

ਜਗਤ ਜੂਠ^੬ ਤੇ ਰਹੀਐ ਦੂਰ। [ਹੁੱਕਾ]

ਪਹਿਰੈ ਨਹੀਂ, ਕਸੁੰਭਾ ਰੂਰ^੭ ॥੧੬॥... [ਸੁਹਾ ਰੰਗ]

ਕੱਛ ਬਿਹੀਨ ਚਿਰਕਾਲ ਨ ਰਹੈ। ਇਕ ਤਜਿ ਦੁਤੀ ਤੁਰਤ ਹੀ ਗਹੈ ॥੧੭॥

ਸਿਮਰਨਿ ਸੋਤਿ ਨਾਮ ਕੋ ਧਰੈ। ਸੁਪਤਨ ਸਮੈ ਸੋਹਿਲਾ ਰਹੈ^੮।

ਬਿਘਨ ਅਨੇਕਨਿ ਕੋ ਹੁਇ ਨਾਸ਼। ਸਦਾ ਧਰੈ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਆਸ ॥੧੮॥

ਦੋਹਰਾ—ਗੁਰ ਕੀ ਪਾਹੁਲ ਸਿੱਖ ਲੇ, ਰਹਿਤ ਕਮਾਵੈ ਗੁੰਥ^੯।

ਜਿਸ ਬੇੜੇ ਚੜ੍ਹ ਸੇਵਿ ਸੋ^{੧੦}, ਭਰਮੈ ਅਪਰ ਨ ਪੰਥ ॥੧੯॥...

ਸੁਤ ਬਰਜਹਿ ਨਹਿ ਬਿਰਹਿ ਕੁਸੰਗਤਿ।

ਤਿਮ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਰਖ ਬਰਜ ਕੁਪੰਗਤਿ^{੧੧}।

ਗੁਰੁ ਮੰਤ੍ਰ ਕੋ ਨਿਸ ਦਿਨ ਰਹੈ। ਨਿਤ ਉਠਿ ਘਰ ਕੇ ਬਾਰਜ ਕਰੈ ॥੨੧॥

ਧਨ ਪ੍ਰਜਾ ਪਰ ਨਹਿ ਲਲਚਾਇ। ਨਿਤ ਕੜਾਹ ਰੰਚਕ ਲਾਗਿ ਖਾਇ^{੧੨}।...

ਭੋਖਨ ਕੀ ਬਾਣੀ ਕੋ ਤਜੈ। ਖਾਇਨ ਅਸਨ ਸੀਤਲਾ ਜਜੈ^{੧੩}। (੨੬) [ਬਾਹੀਅੜਾ]

੧ ਕਿਸੇ ਅਨਯਮਤੀ ਅਤੇ ਕੁਰਹਿਤੀਏ ਦਾ ਜੂਠਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲੱਜਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ ਜੋ ਜੂਠ ਨੂੰ 'ਸੀਤ ਪ੍ਰਸਾਦ' ਅਥਵਾ 'ਪ੍ਰਸਾਦੀ' ਬਹਿ ਕੇ ਖਾਏ ਹਨ। ੨ ਮਾਯਾ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਖਚਿਤ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ੩ ਜੇ ਠੰਢੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ ਤਾਂ ਜਲ ਤੱਤਾ ਕਰ ਲਵੇ।

੪ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਾਉਣ ਤੋਂ ਆਲਸ ਨਾ ਕਰੇ। ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਤਾਤਪਰਯ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੇ ਸਫ਼ਰ ਵਿੱਚ ਸਨਾਨ ਨਾ ਬਣ ਸਕੇ ਤਾਂ ਰੁੱਖਾ ਹੀ ਰਹੇ, ਅਥਵਾ ਰੋਗ ਵਿੱਚ ਵੈਦ ਦੇ ਵਰਜਣ ਪੁਰ ਵੀ ਸਨਾਨ ਕਰੇ। ੫ ਸੰਸਾਰਿਕ ਬਿਵਹਾਰ। ੬ ਤਮਾਖੂ, ਹੁੱਕਾ।

੭ ਸੁੰਦਰ ਰੰਗ ਸਮਝ ਕੇ। ੮ ਪੜ੍ਹੇ। ੯ ਗੁਰੁ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਯਮ ਧਾਰਨ ਕਰੇ, ਜੋ ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋਣ, ਉਹ ਤਿਆਗੇ। ੧੦ ਦੁਹ ਬੇੜੀ ਕੋ ਪਾਰ ਨ ਪਰਈ। ਇਕ ਬੇੜੀ ਨਿਸਚੈ ਨਰ ਤਰਈ ॥੯੮॥ (ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੬, ਅਧਿਆ ੬)

੧੧ ਜਿਸ ਪੰਗਤਿ ਵਿੱਚ ਬੈਠਣ ਤੋਂ ਮਨਮਤ ਆਵੇ, ਗੁਰਮਤ ਦਾ ਧਰਮ ਵਿਸਰ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਦਾਚਾਰ ਵਿਗੜੇ। ੧੨ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੁ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਜਾਣ ਕੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਆਪ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਏ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸੰਗਤਿ ਵਿੱਚ ਭਰਤਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਏ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਆਪਣੇ ਵਰਤਾਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋਰ ਤਾਈਆਂ ਨਾਲ ਵੰਡ ਕੇ ਖਾਣਾ ਯੋਗ ਹੈ। ਜੇ ਪੁਜਾਰੀ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੇ ਛੇਨੇ ਮੰਜੀ ਹੇਠ ਲੁਕੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਸਿੱਖ ਦੁਹਰਿਆਂ ਬਰਤਾਰਿਆਂ ਲਈ ਹੱਥ ਅੱਡਦੇ ਹਨ, ਸੋ ਦੋਵੇਂ ਤਨਖਾਹੀਏ ਹਨ। ੧੩ ਨਾ ਸੀਤਲਾ ਆਦਿਕ ਦੇਵੀਆਂ ਪੂਜੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਰ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਅੰਨ (ਬਾਹੀਅੜਾ ਆਦਿਕ) ਨਾ ਖਾਵੇ।

ਬੰਚਕ ਬਿਪਰ ਦਰਬ, ਮੁਸ ਲੇਯੈ।

ਭੇਖੀ ਸਿੱਖ ਭੁਲਾਵੈ ਜੇਯੈ। (੨੭) [ਭੇਖੀ ਸਿੱਖ]

ਇਨ ਕੇ ਤਯਾਗਤਿ ਬਿਲਮ ਨ ਲਾਵੈ। ਤਜਹਿ ਕੁਸੰਗੀ ਸੰਗ ਜਿ ਪਾਵੈ।

ਪਾਵਨ ਤਨ, ਪਾਵਨ ਕਰਿ ਥਾਨ। ਘ੍ਰਿਤ ਮੈਦਾ ਲੇ ਖੰਡ ਸਮਾਨ॥੨੮॥

ਕਰਹਿ ਕੜਾਹ, ਜਪੁ ਪਾਠ ਸੁ ਠਾਨੈ।

ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਅਰਦਾਸ ਬਖਾਨੈ। (੨੯) [ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ]

ਬਿਨਾ ਬਯਾਹ ਬਿਨ ਪਠੇ ਅਨੰਦੈ। ਪਰ ਤ੍ਰਿਯ ਰਮਹਿ ਨ, ਹੇਤੁ ਅਨੰਦ॥੩੦॥

ਕਰਹਿ ਦੰਤਧਾਵਨ ਜਲ ਸਾਥੈ।

ਪਾਠਿ ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਟੇਕਹਿ ਮਾਥਾ। (੩੧)

ਬਹੁਤ ਕਰਮ ਸੰਸਾਰ ਕੋ, ਪਿਤਾ ਪਿਤਾਮਾ ਦੇਵ॥

ਨਹਿ ਮਾਨਹਿ ਸਿਖ, ਸੀਖ ਲੇ, ਰਖਿ ਭਰੋਸ ਗੁਰਦੇਵ॥੩੨॥...

ਮੇਰੇ ਘਰ ਜੋ ਆਇਓ ਗੁਰੁ ਬਬਦ ਥਰਿ ਹੇਤ।

ਗੁਰ ਸਿੱਖਯਾ ਸੁਣ ਧਾਰੀਐ, ਰਹਿਣੀ ਰਹੈ ਸੁਚੇਤ॥੩੩॥

ਰੁਤ ੫, ਅੰਸੂ ੧੫

“ਸਤਿਗੁਰ ਬੋਲਿ ਸੁਨਾਇਓ, ਸੁਨਹੁ ਬਿਸੰਤਰ ਗੀਤਿ।

ਬਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਹੋਵਨਾ, ਮੋ ਪਦ ਰਾਖਹੁ ਪ੍ਰੀਤਿ॥੩॥

ਦਸ ਅਵਤਾਰ ਗੁਰ ਦੇਕ ਸਮ, ਜਯੋ ਜਾਨੈ ਜੋ ਮੇਰ।

ਇਕ ਦਸਮੇਂ ਗੁਰ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ, ਬਾਣੀ ਸਤਿਗੁਰ ਹੋਰਿ॥੪॥

੧ ਦਰਬਚਕ ਵਿਪੁ ਅਤੇ ਫਲ ਕਪਟ ਨਾਲ ਧਰਮ ਪਤਿਤ ਕਰ ਕੇ ਧਨ ਠੱਗਣ ਵਾਲੇ ਜੋ ਮੁੱਲਾ ਮੁਜਾਵਰ ਆਦਿਕ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਯਾਗ ਕਰੋ।

੨ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਕਪਟ ਭੇਖ-ਧਾਰੀ ਅਨਯਮਤੀਏ ਬਹੁਤਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਨਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦੇ, ਐਸਿਆ ਦੇ ਵਿਸ਼ਯ ਹੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਬਖਿੱਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :—

ਕਉ ਮੁਖ ਥਾਘੁ ਜੇਸੇ ਬਸੇ ਮਿਕ ਮਾਲ ਬਿਏ,
ਭੰਗਨਾ ਪਹਿਰਿ ਜਿਉ ਬਿਲਈਆ ਖੜ ਮੋਹਈ।

ਜੇਸੇ ਬਗ ਧਿਆਨ ਧਾਰਿ ਕਰਤ ਅਹਾਰ ਮੀਨ,
ਕਨਿਕਾ ਸਿੰਕਾਰ ਸਾਜਿ ਬਿਤਥਾਰ ਜੋਹਈ।

ਪੰਚ ਬਟਵਾਰੋ ਭੇਖਧਾਰੀ ਜਿਉ ਸਘਾਤੀ ਹੋਇ,
ਅੰਤਿ ਵਾਸੀ ਭਾਰਿ ਮਾਰੇ ਦ੍ਰੋਹ ਕਰ ਦ੍ਰੋਹਈ।

ਕਪਟ ਸਨੇਹ ਕੈ ਮਿਲਤ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਮੈ,
ਚੰਦਨ ਸੁਗੰਧ ਥਾਸੁ ਗਠੀਲੋ ਨ ਬੋਹਈ॥੨੪੦॥

੩ ਅਨੰਦ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਗੁਰੁ ਗੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਆਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਬਹੁਤ ਅਗਯਾਨੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਪੁਨਰ ਵਿਆਹ ਦਾ ਨਾਉਂ ‘ਅਨੰਦ’ ਅਤੇ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਾਦੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ‘ਵਿਵਾਹ’ ਸਮਝ ਰੱਖਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਭੁੱਲ ਹੈ। ੪ ਦੇਖੋ, ਦਾਤਨ ਸਿਰਲੇਖ।

੫ ਪਿਤ੍ਰ ਅਤੇ ਦੇਵ ਕਰਮ। ੬ ਬਿਸੰਤਰ ਦਾਸ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰ ਕੇ ਸਭ ਸੰਗਤਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੁ ਜੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ। ੭ ਦੇਕਾਦਸਮ, ਗਯਾਰਵਾਂ।

ਆਸ ਗੁਰੂ ਕੀ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿਖ, ਕਾਜ ਸੰਸਾਰੀ ਕੀਨ। [ਨਾਤਾ ਸਿੱਖ ਨਾਲ ਕਰੇ]
ਬੋਲ ਗਰੀਬੀ ਸਿੱਖ ਕਰਿ ਕੰਨਯਾਂ ਦੇਇ ਮਸਕੀਨ^੧॥੭॥...

ਚਰਨ ਪਾਹੁਲੀ ਖੰਡ ਦੇ, ਸਿਖ ਕਾ ਨਾਤਾ ਮਾਨ^੨।

ਜਹਾਂ ਨ ਹੋਵੈ, ਤਹਿ ਕਰਹੁ ਵੈ ਤੇ ਅਪਨੀ ਬਾਨ^੩॥੮॥...

ਬੜੇ ਲਘੂ ਕੋ ਤੇਦ ਨਹਿ ਸਿਖਯਾ ਲੇਵੈ ਸਿੱਖ।

ਬਰਣ ਜਾਤ ਕੋ ਦੂਰ ਧਰਿ, ਐਸੇ ਸਿੱਖ ਸੁਲੱਖ॥੧੧॥

ਦੇਵੈ, ਲੇਵੈ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰਿ, ਖਾਵੈ ਕਰਜ ਦੁਵਾਇ।

ਸਿੱਖੀ ਪਦ ਜੋ ਦਗਾ ਕਰਿ, ਠੋਰ ਨ ਕਤਹੂੰ ਪਾਇ॥੧੨॥... [ਦਗਾ]

ਜੀਵਨ ਜਾ ਕਾ ਧਰਮ ਹਿਤ, ਚਲਨਾ ਗੁਰ ਕੀ ਗੋਤਿ^੪।

ਭੋਜਨ ਜਾਂ ਕਾ ਦੇਹ ਹਿਤ, ਰਹੈ ਵੇਰਾਗੀ, ਮੀਤ !॥੧੪॥

ਰੁਤ ੫, ਅੰਸੂ ੨੫

ਪੰਥ ਰਚਯੋ ਮੈਂ ਧਰਮ ਹਿੱਤ^੫, ਪੂਜਾ ਦਾਨ ਨ ਖਾਇ।

ਲੋਭ ਬੰਧ ਮਾਨਤਿ ਨਹੀਂ ਬੁਕਰ ਜੋਨੀ ਪਾਇ^੬॥੧੫॥...

ਖੰਡੇ ਕੀ ਪਾਹੁਲ ਜਿਨਹੁ ਸੋ ਬਸਤ੍ਰਿਨਿ ਕੋ ਧਾਰਿ।

ਕਰੈ ਜੀਵਕਾ ਆਪਨੀ ਪਰਾਲਬਧ ਅਨੁਸਾਰ॥੧੦॥

ਰਣ ਮਹਿ ਸੁਆਮੀ ਧਰਮ ਕੋ, ਪੀਠ ਨ ਰਿਪੁ ਕੋ ਦੇਹਿ।

ਸਨਮੁਖ ਹੁਇ ਬਸਤ੍ਰਿਨਿ ਹਰਹਿ, ਸੁਰਪੁਰਿ ਕੋ ਜਸ ਲੇਹਿ॥੧੧॥

ਤਜਿ ਧੀਰਜ ਰਣ ਤੇ ਭਜਹਿ, ਜਗ ਮਹਿ ਲੇ ਅਪਵਾਦ^੭। [ਕਾਯਰਤਾ]

ਮਰੈ ਪਾਪ ਫਲ ਭੋਗਿ ਹੈ, ਪਾਇ ਨ ਕਿਤ ਅਹਿਲਾਦ^੮॥੧੨॥

ਜਾਤਿ ਬਰਣ ਕੀ ਕਾਨ ਤਜਿ, ਮਿਲਹਿ ਖਾਲਸੇ ਸੰਗ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੋ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਿ, ਮਨ ਰਪ^੯ ਗੁੜਾ ਰੰਗ॥੧੩॥

ਰੁਤ ੫, ਅੰਸੂ ੩੮

ਏਕ ਮਜਰਬ ਰਹਿਨਾ ਭਲਾ, ਦੋ ਮੈਂ ਰਹੈ ਨ ਕੋਇ।

ਮੇਰੇ ਸਿੱਖ ਕਹਾਇ ਕੈ, ਭਰਮੈ ਪਾਪੀ ਸੋਇ॥੧੧॥...

੧ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹੰਕਾਰੀ ਨਾਲ ਨਾਤਾ ਨਾ ਕਰੇ।

੨ ਚਰਣ ਪਾਹੁਲੀਆ ਸਿੱਖ ਆਪਣੀ ਕੰਨਿਆਂ ਖੰਡੇ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦੇਵੇ।

੩ ਜੋ ਚਰਣ ਪਾਹੁਲੀਏ ਨੂੰ ਖੰਡੇ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਾਲਾ ਜੋਗ ਵਰ ਨਾ ਮਿਲੇ, ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਜੇਰੇ (ਚਰਣ-ਪਾਹੁਲੀਏ) ਨਾਲ ਨਾਤਾ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਭੀ ਬਿਨਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸਾਥ ਨਾਤਾ ਨਾ ਰੱਖੇ, ਸਭ ਸੰਬੰਧ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਣ, ਇਹ ਸਿੱਧਾਂਤ ਹੈ।

੪ ਗੁਰ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ। ੫ ਉੱਦਮੀ ਹੋ ਕੇ ਕਿਰਤ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਮੁਹਤਾਜ ਨਾ ਬਣਨਾ, ਇਹ ਧਰਮ।

੬ ਜੋ ਲੋਭ ਦੇ ਬੰਧਨ ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਮੇਰੇ ਇਸ ਸਿਖਯਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ, ਉਹ ਮੇਲ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਧਰਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਭੋਜਨ ਨਹੀਂ ਫਰਦਾ। ਸੁਰ ਦੀ ਜੂਨੀ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੭ ਸੁਆਮਿ ਸੇਵਾ ਦਾ ਜੋ ਮੁਖ ਧਰਮ ਹੈ, ਉਹ ਪਾਲੇ।

੮ ਨਿੰਦਾ, ਬਦਨਾਮੀ।

੯ ਆਨੰਦ, ਖੁਸ਼ੀ।

੧੦ ਰੰਗੇ।

ਦਿਜ, ਬਿਨ ਕੇਸ ਜੋ ਪਾਹੁਲ ਧਾਰੇ। ਤਿਸ ਪਾਖੰਡੀ ਦੂਰ ਨਿਵਾਰੇ^੧। (੨੧)
 ਭੇਸ ਕੇਸ ਧਰਿ ਆਨ ਸਿਖ, ਪੁਜਤਿ ਤੁਛਨ ਦੇਵ^੨।
 ਤਾਂਹਿ ਨ ਪਾਨੀ ਦੀਜੀਏ, ਮੇਰਾ ਸਿੱਖ ਸੁ ਸੇਵ॥੨੩॥
 ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਭੇਖੀਆ ਜੀਵਨ ਕੇ ਤਿਨ ਕਾਜ^੩।
 ਧਰੇ ਕੇਸ, ਚੰਡਾਲ ਸਮ, ਦੇਇ ਦਾਨ ਹੁਇ ਪਾਜ॥੨੪॥
 ਮੜੀ ਮਸਾਣੀ ਗੋਰ ਨ ਮਾਨੈ। ਭੇਖੀ ਕੋ ਨਹਿ ਦੇਵੈ ਦਾਨੈ।
 ਬਿਨ ਬੁਝੇ, ਦੇਵਨਿ ਕੋ ਜਜੈ। ਮੈਂ ਛੋਡਾ, ਸੋ ਸਿਖ ਮਮ ਤਜੈ।
 ਮੇਰਾ ਸਿੱਖ ਸੁ ਤੀਰਥ ਜਾਵੈ^੪। ਦੇਇ ਅਤਿਥ ਕੇ ਭੋਗ ਭੁਗਾਵੈ॥੨੫॥
 ਦੇਯ ਜੁ ਦਾਨ ਪਰਥ ਕੋ ਮਾਨਿ^੫। ਗੁਰੁ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ, ਗੁਰੁ ਸਥਾਨ।
 ਵੇਖੇ ਨਾਂਹਿ ਤੀਰਥਨ ਪਾਂਡੇ^੬। ਕਰੇ ਭੇਖ ਬਨ ਆਵਹਿ ਆਂਡੇ॥੨੬॥
 ਰਹੇ ਇਕਾਂਤ ਪ੍ਰੀਤ ਜਨ ਦੂਰ। ਮਮ ਬਿਚਾਰ ਸੋ, ਨਿਤ ਭਰਪੂਰ।...
 ਕੰਨਯਾਂ ਦੇਵੈ ਸਿੱਖ ਕੋ, ਲੇਵੇ ਨਹਿ ਬੁਛ ਦਾਮ।
 ਸੋਈ ਮੇਰਾ ਸਿੱਖ ਹੈ, ਪਹੁੰਚੇ ਲੈ, ਮਮ ਧਾਮ॥੨੭॥
 ਸਰਵਰ ਗੁੱਗਾ ਪੀਰ ਜੇ, ਜੋਗੀ ਭੂਤ ਨ ਸੇਵ।
 ਗੁਰ ਪੂਜੈ ਸਭਿ ਕਾਜ ਮਹਿ, ਪਹੁੰਚਹਿ ਮਮ ਘਰ ਦੇਵ^੭॥੨੮॥...
 ਸਿੱਖ ਸਿੱਖਨੀ ਮਿਲਿ ਬਹੈ, ਚਰਚਾ ਕਰੇ ਅਪਾਰ^੮।
 ਭਜਨ ਸਿਖਾਵੈ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕੋ, ਨਿਤ ਭਜਿ ਬਾਰੰ ਬਾਰੁ॥੨੯॥
 ਮੇਰਾ ਸਿੱਖ ਗਰੰਥ ਕੀ, ਪੂਜਾ ਲੇ ਅਰਦਾਸ^੯।

੧ ਮੈਂ ਮਨ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਹਾਂ, ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ? ਐਸਾ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਤਿ ਇਹ ਕਥਨ ਹੈ।

੨ ਜੋ ਲਿਬਾਸ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਕਾਲ (ਵਾਹਗੁਰੂ) ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੁ, ਸ਼ਿਵ ਆਦਿ ਤੁਛ ਦੇਵਤਾ ਪੂਜਦਾ ਹੈ।

੩ [ਭੇਖੀ ਸਿੱਖ] ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੇਲੇ (ਕਾਲਨੇਮੀ ਦਾ ਅਵਤਾਰ) ਭੇਖ-ਧਾਰੀ ਜੋ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਆ ਵੜੇ ਸੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਗਾੜੇ ਹੋਏ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਨਿਯਮ ਹੁਣ ਤੋਂ ਤੀ ਸੁਧਰਣ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਏ। ੪ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਾਸਤੇ।

੫ ਤੀਰਥਾਂ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਗੁਰਪੁਰਬ ਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਦਿਨ ਪਰਥ ਮਨਾਵੇ, ਪਰ ਦਾਨ ਦੇਵੇ, ਗੁਰੁ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਗੁਰੁ ਅਸਥਾਨ।

੬ [ਹੁਕਮਨਾਮਾ] ਕਈ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਪਾਂਡਿਆਂ ਪਾਸ ਬਨਾਉਣੀ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਸਿੱਖ ਭਰਮ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਕਲਗੀਧਰ ਸੁਆਮੀ ਦੇ ਦਸਤਖਤਾਂ ਦੇ ਜਾਣੂ ਹਨ, ਉਹ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਫਰੇਬ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ੭ ਨਿਸਚੈ ਕਰ ਕੇ।

੮ [ਇਸ਼ਕੀ ਵਿਦਯਾ] ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਦਯਾ ਵਿੱਚ ਨਿਪੁਨ ਕਰਨਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਹ ਗੁਣ ਚਰਚਾ (ਅਰਥਾਤ ਪੰਡਨ ਮੰਡਨ) ਕਰ ਸਕਣ, ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਆਲ੍ਹਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਨਿੱਤ ਧਰਮ ਚਰਚਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਸੰਬੰਧੀ ਗੁਰਮਤ ਦੇ ਪੱਕੇ ਗਿਆਤ ਹੋ ਜਾਣ।

੯ ਗਰੰਥੀ ਸਿੱਖ, ਪਾਠ ਦੀ ਪੂਜਾ ਬਿਨਾਂ ਮੰਗੇ ਜੋ ਮਿਲੇ, ਉਹ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਕੇ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰੇ।

ਲਿਖਿ ਖਾਵੈ, ਝੂਠਾ, ਚੁਗਲ, ਸੋ ਮੇਰਾ ਨਹਿੰ ਦਾਸ^੧ ॥੪੬॥

ਰੁਤ ੫, ਅੰਸੂ ੩੯

ਸੁਨਹੁੰ ਸਿੱਖ ! ਮਮਤਾ ਨਹਿੰ ਕਰਨੀ^੨। ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਕੀ ਸੇਵਾ ਧਰਨੀ।
ਨੀਚ^੩ ਸੰਗ ਨਹਿੰ ਥੀਜੈ ਮਿੱਤ੍ਰ। ਬਚਨਹਾਰ^੪ ਕਾ ਝੂਠ ਚਰਿਤ੍ਰ^੫ ॥੨੭॥
ਜੋ ਮੇਰਾ ਸੁਭ ਸਿੱਖ ਕਹਾਵੈ। ਪਾਹੁਲ ਲੇ ਸੁਭ ਕਰਮ ਕਮਾਵੈ।...
ਅਸੁਰ ਝੂਠ ਕੀ ਸੇਵਾ ਤਜੈ। ਪਾਹਨ ਕੀ ਪੂਜਾ ਨਹਿੰ ਜਜੈ।
ਪਾਹਨ ਪੂਜਾ ਕਲਿ ਕਾ ਭਾਉ। ਮੜੀ ਮਸਾਣੀ ਝੂਠ ਸੁਆਉ ॥੨੮॥
ਡਿੰਭ ਬਰਹਿ ਮੁੰਦਹਿ ਜੇ ਨਾਕ। ਜਪਨੀ^੬ ਫੇਰੈ ਬਡਾ ਨਪਾਕ।

ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰੁਤ ੫, ਅੰਸੂ ੪੬

ਛੁਪਤਿ ਕਿ ਨਗਨ ਬਿਨਾ ਧਨ ਕੋਇ। ਦਿਹੁ ਭੋਜਨ ਛਾਦਨ ਤਿਸ ਜੋਇ ॥੧੧॥
ਦੇਖਿ ਦੁਖੀ ਕੇ ਦਇਆ ਉਪਾਵਹੁ। ਜਥਾ ਬਕਤਿ ਤਿਸ ਕਸ਼ਟ ਮਿਟਾਵਹੁ। [ਦਯਾ]
ਬਰਨ ਦਇਆ ਕੋ ਪੁੰਨ ਘਨੇਰਾ। ਦਇਆ ਕਰਤਿ ਹੁਇ ਬਡਿਹੁ ਬਡੇਰਾ ॥੧੨॥
ਜੇ ਜੇ ਬਡੇ, ਦਯਾ ਉਰ ਧਾਰੈਂ। ਮਨ ਕੋਮਲ ਤੇ ਕਸ਼ਟ ਨਿਵਾਰੈਂ।
ਕਰਹਿ ਦੀਨ ਕੋ ਸੁਖੀ ਬਿਸਾਲਾ। ਆਇ ਪ੍ਰਮੇਸੁਰ ਬਡੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ ॥੧੩॥
ਸਚੁ ਬੈਲਹੁ ਸੁਖਿ ਦੇਤਿ ਬਡੇਰਾ। ਤਜਹੁ ਕੂਰ ਦੁਖ ਦਾਯ ਘਨੇਰਾ।...
ਪਰ ਤ੍ਰਿਯ ਪਰ ਧਨ ਪਰ ਕੀ ਅੰਸ਼। ਨਹਿ ਲਿਹੁ, ਲੇਹਿ ਜੁ ਕਰਹਿ ਬਿਪ੍ਰੰਸ^੭ ॥੧੪॥
ਅਪਨੇ ਤੇ ਨਿਰਬਲ ਕੋ ਜਾਨਿ। ਤਿਸ ਪੁਰ ਕੋਪ ਨ ਕਰਹੁ, ਸੁਜਾਨ !।
ਬਿੱਦਿਆ ਕੇ ਸਰੂਪ ਹੈ ਤਨ ਕੋ। ਬੁਧਿ ਬਿਸਾਲ ਕੇ ਦੀਰਘ ਧਨ ਕੋ ॥੧੫॥
ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਤੇ ਗਰਬ ਨ ਧਰੀਯਹਿ। ਦਾਤਾ ਈਸੁਰ ਏਕ ਬਿਚਰੀਅਹਿ।...
ਕਰਹਿ ਸੁਕਰਮ ਧਰਹਿ ਅਭਿਮਾਨ। ਨਿਵਲ ਜਾਤਿ ਜਿਉਂ ਗਜ ਇਸ਼ਨਾਨ^੮।

- ੧ ਜੋ ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਦਦਾ ਹੈ, ਝੂਠ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚੁਗਲੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੇਰਾ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ।
ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਦਦੇ ਮਨੁੱਖ ਹਨ, ਲਿਖਾਰੀ ਨੂੰ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਗੁਰੁਬਾਣੀ
ਲਿਖ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਲਿਖਾਈ ਲਏ ਦੇਵੇ, ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਲਿਖਾਰੀ ਨੂੰ ਕਾਗਜ਼
ਸਿਆਹੀ ਆਦਿਕ ਸਾਮਾਨ ਅਤੇ ਖਾਣ ਲਈ ਉੱਤਮ ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਵਸਤੂ ਆਦਿਕ ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਸਮਝ
ਕੇ ਨਿਰਬਾਹ ਵਾਸਤੇ ਦੇਣ। ਇਸ ਵਿਸ਼ਯ ਦੇਖੋ, ਬੁਲੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੁ ਅਮਰਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼—
ਪੇਖੀ ਲਿਖਹੁ ਸੁਫਲ ਗੁਰੁਬਾਣੀ। ਗੁਰੁ ਨਮਿਤ ਦੀਜਹਿ ਸਿੱਖ ਜਾਨੀ ॥੪੩॥
ਜੇ ਕੋ ਆਪ ਦਰਬ ਦੇ ਜਾਇ। ਧਰਿ ਸੇਤੋਖ ਬਰਤਿਯਹਿ ਪਾਇ।
ਨਹੀ ਆਪ ਜਾਰਹੁ ਕਿਸ ਪਾਸੀ। ਇਹ ਸੇਵਾ ਬਡ ਫਲਹਿ ਪ੍ਰਕਾਸੀ ॥੪੪॥

(ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰਾਗ ੧, ਅੰਸੂ ੪੦)

ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਪੇਖੀਆਂ ਦੀ ਲਿਖਾਈ ਲੈਣੀ ਨਿਸ਼ੇਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ।

੨ ਆਪਣੀ ਜਾਤਿ ਅਤੇ ਕੌਮ ਦੀ ਮਮਤਾ ਕਰ ਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਓਪਰਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਨਾ।

੩ ਪਾਮਰ, ਕੁਕਰਮੀ। ੪ ਵਚਨ ਆਖ ਕੇ ਫਿਰ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਦਾ।

੫ ਆਚਰਣ। ੬ ਮਾਲਾ। ੭ ਨਾਸ਼, ਤਬਾਹ।

੮ 'ਤੀਰਥ ਬਰਤ ਅਰੁ ਦਾਨ ਕਰਿ ਮਨ ਮੈ ਧਰੈ ਗੁਮਾਨੁ ॥

ਨਾਨਕ ਨਿਰਵਲ ਜਾਤ ਭਿਹ, ਜਿਉ ਕੁੰਚਰ ਇਸ਼ਨਾਨੁ ॥

(ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੯, ੧੪੨੮)

ਅਪਨੋ ਜਸ, ਪਰ ਨਿੰਦ ਨ ਕਰੈ। ਕਰੈ, ਤ ਇਸ ਤੇ ਭੀ ਅਘ ਲਹੈ ॥੧੯॥
 ਦਾਨ ਕਰਯੋ ਮੁਖ ਤੇ ਨਹਿੰ ਭਾਖੈ। ਸਦਾ ਛਪਾਵਨ ਕੋ ਅਭਿਲਾਖੈ।
 ਮਧੁਰ ਕਹੈ ਸਭਿ ਕੋ ਤ੍ਰਿਪਤਾਵੈ। ਫੀਕਾ ਬੋਲ ਨ ਕਿਸੀ ਦੁਖਾਵੈ ॥੨੦॥
 ਧਰਮ ਕ੍ਰਿੱਤ ਕਰ ਦਰਬ ਕਮਾਵੈ। ਬੰਟ ਅਤਿਭੰਨਿ ਕੋ ਪੁਨ ਖਾਵੈ।
 ਉਪਰ ਬਸਤ੍ਰ ਨ ਰਖੈ ਮਲੀਨ। 'ਤਿਮ ਕਾਯਾ ਕੋ ਨਿਤ ਮਲ ਹੀਨ ॥੨੧॥ [ਸੁੱਧੀ]
 ਚੋਰ ਜਾਰ ਬਟਪਾਰ ਜੁਆਰੀ। ਕ੍ਰਿਤਘਨ, ਬੰਚਕ, ਛਲੀ ਕੁਚਾਰੀ^੧।
 ਸੁਪਨੇ ਮਹਿੰ ਭੀ ਇਨ ਕੀ ਸੰਗਤਿ। ਕਰੇ ਨ ਕਬਿਹੁ ਥਿਰੈ ਨ ਪੰਗਤਿ ॥੨੨॥...
 ਜਨ ਸੁਸ਼ੀਲ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਕਰੀਏ। ਜਿਨ ਮਿਲਿਤੇ ਅਵਗੁਨ ਪਰਹਰੀਏ।
 ਸੁਨੀਅਹਿ ਅਵਤਾਰਨ ਇਤਿਹਾਸ^੨। ਸਤਿਗੁਰਦਸਜਿਮ ਕਰੇ ਬਿਲਾਸ ॥੨੩॥
 ਬਹੁਰ ਬ੍ਰਹਮ ਕੋ ਨਿਰਨੈ ਜਹਾਂ। ਸੁਖਮ ਬੁਧਿ ਕਰਿ ਸੁਨੀਅਹਿ ਤਹਾਂ।

ਗੁਰੁ ਬਿਲਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦, ਅਧਯਾਯ ੧੨

ਪਾਂਚਨ ਸੋ ਕਹ ਮੇਲ ਨ ਕਰੀਯੈ।
 ਨਾਮ ਦਾਨ ਨਿਸ ਦਿਨ ਉਰ ਧਰੀਯੈ। [ਪੰਜ ਮੇਲ]
 ਮੀਨਾ ਔਰ ਮਸੰਦੀਆ ਜਾਨ। ਪੀਰਮਲ ਰਮਰਈ ਯਜੁ ਆਨ ॥੪੭॥
 ਪਾਂਚਮ ਕੋ^੩ ਜਾਨਤ ਤੁਮ, ਭਰਾਤ। ਛਪੀ ਨਹੀਂ ਕਛੁ ਯਾ ਮੈ ਬਾਤ।...
 ਬਿਖਿਆ, ਕਿਰਿਆ^੪ ਭਦਨ ਤਯਾਗਹੁ।
 ਜਟਾ ਜੁਟ^੫ ਰਹਬੋ ਅਨੁਰਾਗਹੁ। [ਭੱਦਨ]
 ਬਬਦ ਬਿਨਾ^੬ ਅਨ ਜਾ^੭ ਨਹੀ ਮੇਲਾ।
 ਨਿਸ ਦਿਨ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਸੋ ਕੇਲਾ ॥੧੦੮॥

ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ

ਸਭ ਤੇ ਵੱਡੀ ਗਹਿਤ ਏਹ ਹੈ ਜੋ ਮਿਥਯਾ ਨ ਬੋਲੇ, ਮਰਦ ਪਰ-ਨਾਰੀ ਕਾ
 ਸੰਗ ਨਾ ਕਰੇ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਿਗਾਨੇ ਮਰਦ ਨੂੰ ਨਾ ਦੇਖੇ^{੧੦}। ਲੋਭ ਨਾ ਕਰੇ, ਕ੍ਰੋਧ
 ਨਾ ਕਰੇ, ਅਹੰਕਾਰ ਨਾ ਕਰੇ, ਬਹੁਤ ਮੋਹ ਨਾ ਕਰੇ, ਨਿੰਦਿਆ ਨਾ ਕਰੇ।
 ਬਾਦ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਨਾ ਕਰੇ, ਬਾਦ ਤੇ ਦੁੱਖ ਹੈ, ਸੁਲਹਕੁਲ ਰਹੇ।

■ ਮੇਲੀ ਕੱਛਾ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਫਰਨੀ ਚਾਹੀਏ, ਜੋ 'ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਚਲਾਯਾ' ਵਾਕ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਚੱਲਦੇ ਹਨ। ੨ ਕੁਚਾਲੀ, ਬਦ-ਚਲਨ।

੩ ਅਵਤਾਰ ਆਦਿਕ ਸ਼ਿਰੋਮਣਿ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਸੁਣ ਕੇ ਬਹੁਤ ਨਾਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਵੇਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਮਹਿਮਾ ਚਿੱਤ ਵਸਦੀ ਹੈ।

੪ ਸਿਰ ਗੁੰਮ। ੫ ਹਿੰਦੂ ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਮ੍ਰਿਤਕ ਕ੍ਰਿਆ ਆਦਿਕ ਕਰਮ।

੬ ਅਮੁੰਭਿਤ, ਅਰਥਾਤ ਕੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਬੇ-ਅਦਬੀ ਨਾ ਕਰੇ, ਜਮਾਂਦਰੂ ਰੋਸ ਰੱਖੇ।

੭ ਗੁਰੂ ਬਬਦ ਬਿਨਾ। ੮ ਹੋਰ ■ ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਬਬਦ ਨਹੀਂ।

੯ ਆਨੰਦ, ਮਿਨਾਪ, ਪ੍ਰੀਤੀ। ੧੦ ਮੰਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ।

ਨਵੀਨ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਅਧਿਆਯ ੬੪

ਬੁੰਦੀ ਮੁੱਛਾਂ ਸਿੱਧੇ ਦਾੜ੍ਹੇ^੧, ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਤ ਦੁ ਵਖਤੇ।
 ਸਿੰਘ ਬਿਹੰਗਮ ਮੁੱਖੋਂ ਨ ਮੰਗਦੇ, ਭਾਵੇਂ ਭੁੱਖੇ ਰਹਿੰਦੇ।
 ਬੁਰੀ ਵਸਤੂ ਪੂਜਾ ਕੇ ਕਹਿਤੇ, ਧਰਮਸਾਲ ਨਾ ਬਹਿੰਦੇ^੨।
 ਗੁਰ ਕੇ ਭਾਣੇ ਪਰ ਖੁਸ਼ਿ ਰਹਿੰਦੇ, ਧਰਮ ਕ੍ਰਿਤ ਕਰ ਖਾਤੇ।
 ਮਿਤ ਸੁਤ ਪਿਤ ਕੇ ਮਰੇ ਸ਼ੋਕ ਨਾ ਕਰਤੇ^੩, ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਤੇ^੪।
 ਮਝੀ ਮਸਾਣੀ ਬੜੇ ਦਿਵਾਲੇ, ਸੀਸ ਨ ਕਾਹਿ ਝੁਕਾਤੇ।
 ਰਾਮ ਰਾਮ ਸਲਾਮ ਨ ਰਟਤੇ^੫, ਗੱਜ ਕਰ ਫਤੇ ਗਜਾਤੇ।
 ਪੱਖ ਸਿੱਖ ਕਾ ਸਿੱਖ ਕਰਤ ਅਸ, ਸੀਸ ਦੈਨ ਲੋ ਜਾਤੇ।
 ਬਿਨਾਂ ਅਨੰਦ ਪੜ੍ਹਾਏ ਤ੍ਰੀਮਤ ਕੋ ਨਹਿ ਅੰਗ ਛੁਹਾਤੇ।

ਨਵੀਨ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਅਧਿਆਇ ੬੭

ਹੁਤੇ ਸਿੰਘ ਸਭ ਹੀ ਸੰਤੋਖੀ, ਗੁਰੁ ਬਿਹਾਰ ਨਿਬਾਹਿਤ।
 ਮਤਸਰ^੬ ਕਰਤ ਨ ਕੋਇ ਕਾਹਿ ਸੋ, ਜਤ ਸਤ ਹਠ ਤਪ ਚਾਹਿਤ।
 ਆਪਸ ਮਾਹਿ ਪਯਾਰ ਸਭਿ ਰਾਖੇ, ਜੈਸ ਸਹੋਦਰ^੭ ਭਾਈ।
 ਪੇਖਿ ਸਿੰਘ ਕੋ ਸਿੰਘ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ, ਕਰੈ ਸੇਵ ਅਧਿਕਾਈ॥੪॥
 ਦੋਹਰਾ—ਦਰਬ ਕਹੀਂ ਤੇ ਜੋ ਕੋਉ ਲਜਾਵੈ ਸਿੰਘ ਕਮਾਇ॥
 ਸੋ ਨਿਜ ਵਿਗ ਨਹਿ ਰਾਖਹੀ, ਦੇਤ ਖਜਾਨੇ^੮ ਪਾਇ॥੫॥
 ਅਸਨ ਬਸਨ ਜੋਤਿਕ ਬਰਤਾਰੇ। ਮਿਲੈ ਖਜਾਨੇ ਲੋਹਿ ਮੁਦ ਧਾਰੇ।
 ਹੁਤੀ ਗੀਤਿ ਸਿੰਘਨ ਕੀਤ ਬਿਯਹਿ। ਦੁਇ ਦੁਇ ਕੱਛਾਂ ਸਭ ਕੇ ਲਘੁ^੯ ਰਹਿ।
 ਖੱਦਰ ਚੌਸੀ^{੧੦} ਕੇ ਦਸਤਾਰੇ। ਸਾਵੇ ਉਤੇ ਹਜ਼ੂਰੀ^{੧੧} ਭਾਰੇ।
 ਇਕ ਇਕ ਤੂਰਾ ਗਾਤੀ^{੧੨} ਹੋਤੇ। ਦੂਸਰ ਤੂਰਾ ਸਭਿ ਕੰਮ ਦੇਤੇ।...

੧ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾੜ੍ਹੀ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਮਹਾਰਾਜਾ ਬੇਰ ਸਿੰਘ ਲਾਹੌਰ ਪਤਿ ਨੇ ਚਲਾਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਦਾੜ੍ਹੀ ਦਾ ਨਿਰਮਲੇ ਸੰਤਾਂ ਵਾਂਗ ਇਕ ਪਾਸੇ ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ ਜਾਂ ਜੁੜੀ ਕਰਨੀ ਅਰ ਜੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਦਾੜ੍ਹੀ ਵਿੱਚ ਉੜ੍ਹਕਨਾ ਅਥਵਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦਾੜ੍ਹੀ ਬੰਨ੍ਹਣੀ ਧਰਮ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਕੇਵਲ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵੇਰ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ਿਬ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਜੋਗੀ ਇਕ ਤਬਦੀਲੀ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾੜ੍ਹੀ ਦੇ ਰੋਮ ਨਾ ਕੱਟ ਕੇ, ਜਿਵੇਂ ਜਿਸ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੋਵੇ ਦਾੜ੍ਹੀ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦਾੜ੍ਹੀ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲਾ ਰਹਿਤ ਵਿਰੁੱਧ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ੨ ਪੂਜਾ ਲੈਣ ਦੀ ਖਾਤਿਰ ਮਸੰਦਾਂ ਵਾਂਗ।

੩ ਰੋਣਾ, ਸਿਆਪਾ ਆਦਿ। ੪ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਹਿੰਦੇ।

੫ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਫਤੇ ਦੀ ਥਾਂ ਰਾਮ ਰਾਮ ਅਤੇ ਸਲਾਮ ਨਹੀਂ ਆਖਦੇ।

੬ ਹਸਦ, ਈਰਖਾ। ੭ ਸਭਾ, ਮਾਂ ਜਾਯਾ। ੮ ਪੰਥ ਦੇ ਸਾਥੇ ਖਜਾਨੇ ਵਿੱਚ।

੯ ਸਨਾਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਦੋ ਦੋ ਛੋਟੀਆਂ ਕੱਛਾਂ ਸਭ ਪਾਸ ਰਹਿੰਦੀਆਂ, ਛੋਟੀ ਕੱਛ ਅੰਦਰ, ਅਤੇ ਪਜਾਮੇ ਦੀ ਥਾਂ ਗੋਡਿਆਂ ਵਾਲੀ ਕੱਛ ਉੱਪਰ ਪਹਿਨਿਆਂ ਕਰਦੇ। ੧੦ ਜਿਸ ਦੀ ਤਾਣੀ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਸੌ ਸੂਤ ਦੀ ਤਾਰ ਹੋਵੇ। ੧੧ ਇਕ ਹੱਥ ਮੂੰਹ ਪੁੰਡਣ ਨੂੰ, ਦੂਜਾ ਕੱਛ ਬਦਲਣ ਲਈ। ਕਛਹਿਰਾ ਬਦਲਣ ਵਾਲੇ ਸਾਵੇ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਪੁੰਡਦੇ ਸੋ। ਹਰ ਵੇਲੇ ਪਾਸ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਨਾਉਂ 'ਹਜ਼ੂਰੀ ਸਾਫਾ' ਹੈ। ੧੨ ਕੁੜਤੇ ਦੀ ਥਾਂ ਸਰੀਰ ਪਰ ਲਪੇਟੀ ਹੋਈ ਚਾਦਰ।

ਇਸ ਤੇ ਅਧਿਕ ਨ ਰਖਤ ਕਦਾਂਈ। ਰਹਿਤ ਭਜਨ ਮੈਂ ਲੀਨ ਸਦਾਈ।
 ਪੇਟੀ ਚਿਲਤੇ^੧ ਖੋਲ ਸੰਜੋ ਥੇ। ਸਸਤਰ ਮਣ ਮਣ ਸਭ ਢਿਗ ਹੋਤੇ।
 ਕੱਦਾਵਰ ਥੇ ਬਲੀ ਅਪਾਰੀ। ਹਮ ਉਨ ਕੀ ਇਕ ਸ਼ਕਤਿ ਨਿਹਾਰੀ।
 ਉਨ ਸਿੰਘਨ ਕੇ ਸਸਤ੍ਰ ਜੋਈ। ਆਹਿ ਪਰਜੇ ਅਬ ਭੀ ਕਿਤਿ ਕੋਈ।
 ਸਾਂਗ ਬਾਲ ਸੰਜੋਇ ਆਹਨੀ। ਤੇਗੋਂ ਤੋੜੇਦਾਰ ਵਾਹਿਨੀ^੨।
 ਜਾਨ ਜੁ ਐਸ ਜਮਾਨੈ ਕੈ ਹੈ। ਤਿਨ ਕੋ ਕੋਊ ਚਲਾ ਨ ਸਕੈ ਹੈ^੩।
 ਇਸ ਤੇ ਪਰਾਕਰਮ^੪ ਉਨ ਕੇਰੈ। ਸਹੀ ਹੋਤ ਹੈ ਅਤਿ ਬਧੇਰੈ।
 ਹੁਤੋ ਸੁਭਾਵ ਪੰਥ ਕਾ ਤਬ ਯਹਿ। ਲੂਟ ਮਾਰ ਤੈਂ ਜੋ ਕਿਛੁ ਮਿਲ ਜਹਿ।
 ਜਥੇਦਾਰ^੫ ਕੋ ਲਜਾ ਸੋ ਦੇਤੇ। ਜੋ ਵਹਿ ਦੇਤ ਬਰਤ ਸੋ ਲੇਤੇ।
 ਅਤਸਹਿਤਾ^੬ ਮਤਸਰ ਨਾ ਰਖਤੇ। ਬਲਕੇ ਦੂਸਰ ਕੋ ਦੈ ਖੁਸ਼ਿ ਥੇ।
 ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਲਖ ਪੰਥ ਖਾਲਸੈਂ। ਟਹਿਲ ਕਮਾਤੇ ਦੇਕ ਢਾਲ ਹੈ।...
 ਜਵਾਂ ਮਰਦ ਥੇ ਸੂਰਬੀਰ ਅਤਿ। ਸਤਵਾਦੀ ਇਤਕਾਦੀ ਗੁਰਮਤ।
 ਕਾਮ ਪਰਤ ਥਾ ਜੋ ਕੁਛ ਕਥ ਹੀ। 'ਕਰਤ ਗੁਰਮਤਾ' ਮਿਲ ਕਰਿ ਸਭ ਹੀ।
 ਜਥੇਦਾਰ ਜੋ ਕੁਛ ਕਹਿ ਦੇਤਾ। ਸੋਈ ਪੰਥ ਮਾਨ ਸਭ ਲੇਤਾ^੭।
 ਮਨ ਤਨ ਧਨ ਸਭ ਗੁਰ ਕਾ ਲਖਤੇ। ਦਾਈਏ^੮ ਸੀਸ ਦੈਨ ਲੋ ਰਖਤੇ।
 ਸਿੰਘ ਮਿਲਨ ਜੋ ਨਿਜ ਘਰ ਜਾਵਤ। ਆਵਤ ਔਰਹਿ ਸੰਗ ਲਜਾਵਤ।

ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਬੋਲੇ

ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤੇ ਵਾਕ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਗੜਗੱਜ ਬੋਲੇ' ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਪੁਰਾਣੇ ਸਿੰਘ ਜੋ ਵਾਕ ਬੋਲਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਹੁਣ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਰਹੇ, ਸਮੇਂ ਦੇ ਫੇਰ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਭੁੱਲ ਗਏ ਹਨ। ਜੋ ਬੋਲੇ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕੇ ਹਨ, ਉਹ ਅੱਖਰ ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਥਾਂ ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ :—

ਉਗਰਾਹੀ

ਭਿੱਖਯਾ, ਗਜਾ ਕਰਨਾ।

ਉਜਾਗਰ

ਦੀਵਾ, ਚਰਾਗ।

ਉਜਾਗਰੀ

ਲਾਲਟੈਣ।

- ੧ ਚਿਲਤਾ, ਕੁਤਤੋ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਕਵਚ, ਖੜਤਾਨ। ੨ ਬੰਦੂਕ। ੩ ਦੇਖੋ ਮਾਈ ਭਾਗ ਕੌਰ ਦੀ ਸਾਂਗ ਦਾ ਵਲ, ਜੋ ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਣਜਾਨ ਆਦਮੀ ਅਸ਼ਟਭੁਜੀ ਦੇਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰਯਾਸਤ ਨਾਭਾ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਅਜਾਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੰਦੂਕ ਅਤੇ ਰੋਗੇ ਆਦਿਕ ਸਸਤ੍ਰ। ੪ ਪਰਾਕ੍ਰਮ। ੫ ਸਰਦਾਰ, ਸਿਰੋਮਣਿ ਸਿੰਘ, ਯੂਥ ਪਤਿ। ੬ ਦੂਜੇ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਨਾ ਸਹਾਰਣੀ, ਅਸਹਜਤਾ। ੭ ਜਥੇਦਾਰ, ਸਭ ਪੰਥ ਦੀ ਰਾਯ ਲੈ ਕੇ, ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ, ਫੈਸਲਾ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਸਭ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਦਿੰਦਾ, ਇਕੱਲੇ ਜਥੇਦਾਰ ਨੂੰ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਅਭਿਮਤਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ੮ ਸੰਕਲਪ, ਹਠ, ਪ੍ਰਣ।

ਅਸਵਾਰਾ	ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ । ੨. ਬੂਚ, ਪ੍ਰਸਥਾਨ । ੩. ਮੌਤ ਮਰਨਾ ।
ਅਸਵਾਰਾ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਕਾਸਨਾ]	ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਕੁਮਾਲ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨਾ ।
ਅਸਵਾਰਾ ਕਰਨਾ	ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨੀ, ਬੂਚ ਕਰਨਾ । ੨. ਪ੍ਰਲੋਕ ਗਮਨ ।
ਅਕਾਲ ਚਾਨ	ਸੋਟਾ, ਭੰਡਾ ।
ਅਕਾਸ਼ਪਰੀ	ਬੱਕਰੀ ।
ਅਕਾਸ਼ੀ ਦੀਵਾ	ਸੂਰਜ ਅਤੇ ਚੰਦਰਮਾ ।
ਅਕਾਸ਼ੀ ਫੌਜ	ਬਹੀਦੀ ਫੌਜ, ਅਜ਼ਰੀਬੀ ਸੈਨਾ ।
ਅਕਾਲ ਬਾਂਗਾ	‘ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ’ ਦਾ ਜੈਕਾਰਾ ।
ਅਕਾਲੀ	ਅਕਾਲ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ । ੨. ਨੀਲਾ ਬਾਣਾ ਧਾਰੀ ਸਿੰਘ, ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ।
ਅਖੰਡ ਪਾਠ	ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਉਹ ਪਾਠ ਜੋ ਲਗਾਤਾਰ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇ, ਜਦ ਤੀਕ ਭੋਗ ਨਾ ਪਵੇ ਭਵ ਭੀਕ ਕੁਮਾਲ ਨਾ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ । ਇਹ ਪਾਠ, ੧੩ ਪਹਿਰ ਤੋਂ ੧੬ ਪਹਿਰ ਅੰਦਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
ਅਤੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ	ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਉਹ ਪਾਠ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਕੱਲਾ ਪਾਠੀਆ ਇਕੋ ਆਸਨ ਬੈਠ ਕੇ ਨਿਰੰਤਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਅੱਠ ਅਥਵਾ ਨੌਂ ਪਹਿਰ ਅੰਦਰ ਸਮਾਪਤ ਕਰੇ ।
ਅਤੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠੀ	ਇਕੱਲਾ ਪਾਠੀਆ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪਾਠ ਇਕੋ ਆਸਨ ਬੈਠ ਕੇ ਸਮਾਪਤ ਕਰੇ ।
ਅੰਬੱਕ	ਮਰੀਅਲ ਟੱਟੂ, ਜੋ ਘੋੜਾ ਹਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ।
ਅਥੱਕ ਸਥਾਰੀ	ਜੁੱਤੀ, ਜੋੜਾ ।
ਅਨਹਰ ਬਥਦ	ਘੁਰਾੜੇ ਮਾਰਨੇ ।
ਅਵਲਾਰੂਨ	ਰਜ਼ਾਈ, ਲੋਫ਼ ।
ਅਵਲਾਰੂਨੀ	ਕੁਲਾਈ ।
ਅਰਦਾਸਾ	ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ, ਫਿਨਯ ।
ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਣਾ	ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੇ ਆਰੰਭ ਜਾਂ ਸਮਾਪਤੀ ਤੇ ਕਰਤਾਰ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ, ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਨੀ ।
ਅਰਦਾਸੀਆ	ਅਰਦਾਸ-ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ।
ਅਰਾਬਣ]	
ਅਰਾਕੀ]	ਘੋੜਾ, ਘੋੜੀ । ੨. ਟੈਰ, ਟੈਰਾ ।
ਅਬੰਗ ਬਬੰਗ ਹੋਣਾ	ਲੇਟਣਾ, ਸੌ ਜਾਣਾ ।

ਆਗੂ ਲਾਹੁਣੇ	ਕਤਲਾਮ ਕਰਨੀ, ਵੱਢ ਟੁੱਕ।
ਆਕੜ ਭੰਨ	ਰੋਗ, ਬੀਮਾਰੀ, ਬੁਖਾਰ।
ਆਖੀ ਹੋਣਾ	ਹਵਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਪੈਣਾ, ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਹੋਣਾ।
ਆਨੰਦ	ਪੂਰਣ ਤ੍ਰਿਪਤ। ੨. ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਆਹ।
ਐਰਾਪਰ	ਝੋਟਾ, ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਮਹਿਬਾਸੂਰ ਭੀ ਹੈ।
ਅੰਗ-ਸੰਗ	ਸਹਾਇਕ, ਸਾਥੀ। ੨. ਕਰਤਾਰ, ਵਾਹਗੁਰੂ।
ਅੰਗੀਠਾ	ਚਿਤਾ, ਚਿਖਾ।
ਅੰਜਨੀ	ਰਾਤ। ੨. ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ।
ਅੰਨ ਮਤੀਆ	ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹੋਰ ਧਰਮ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ।
ਅੰਨ੍ਹਾ	ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਕ ਹਿੰਦੂ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਬ ਦਾ ਪਯਾਰ ਨਹੀਂ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ	ਪ੍ਰਾਤਹਕਾਲ, ਤੜਕਾ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤੀ	ਸਲੂਟੀ, ਕੜੀ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤੀਆ	ਜਿਸ ਨੇ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਹੈ।
ਇਕਟੰਗੀ ਬਟੋਰਾ	ਬੈਂਗਣ-ਬਤਾਉਂ।
ਇੰਦ੍ਰ	ਮੇਘ, ਬੱਦਲ।
ਇੰਦ੍ਰ ਜਲ	ਬਰਖਾ ਦਾ ਪਾਣੀ।
ਇੰਦ੍ਰਾਈ	ਹਵਾ, ਪੌਣ, ਵਾਯੂ।
ਇੰਦ੍ਰਾਈ ਜੱਫੀਆਂ	ਸੁਹਾਵੀ ਹਵਾ ਫੁਹੰਦੀ ਹੈ।
ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ	
ਇਲਾਖੀ	ਭੁਲਾਹੀ। ੨. ਭੁਲਾਹੀ ਦੀ ਦਾਤਣ।
ਬਹੀਦ	ਧਰਮ ਲਈ ਪ੍ਰਾਣ ਢਾਰਨ ਵਾਲਾ ਯੋਧਾ।
ਬਹੀਦ ਜੰਜ	ਬਹੀਦਾਂ ਦੇ ਜੰਗ ਅਤੇ ਦਾਹ ਦਾ ਅਸਥਾਨ।
ਬਹੀਦੀ	ਬਹੀਦ ਦੀ ਪਦਵੀ। ੨. ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਕੁਰਬਾਨੀ।
ਬਹੀਦੀ ਸੋਧ	ਕੁਦਰਤੀ ਭੁੱਖ, ਅਕਾਲ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਈ ਪੀੜਾ।
ਬਹੀਦੀ ਦੇਵ	੨. ਕੁਰਹਿਤੀਏ ਨੂੰ ਬਹੀਦਾਂ ਵਲੋਂ ਹੋਈ ਤਾੜਨਾ।
	ਭੰਗ ਦੀ ਮਿੱਠੀ ਦੇਗ। ੨. ਬਹੀਦਾਂ ਨਮਿੱਤ ਤਯਾਰ ਕੀਤਾ ਲੰਗਰ।
ਬਹੀਦੀ ਪ੍ਰਸਾਦ	ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ। ੨. ਪੰਜ ਸਿੰਘਾਂ ਲਈ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਭੋਜਨ।
ਬਹੀਦੀ ਫੌਜ	ਬਹੀਦ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ। ੨. ਅਕਾਲ ਦੀ ਗੁਪਤ ਫੌਜ।
ਬਹੀਦੀ ਮਾਰ	ਬਹੀਦ ਸਿੰਘਾਂ ਵਲੋਂ ਹੋਈ ਤਾੜਨਾ। ੨. ਕੁਕਰਮੀ ਨੂੰ ਬਹੀਦ ਸਿੰਘਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਦੁੱਖ।
ਸੱਚ ਖੰਡ	ਗੁਰ ਪੁਰ। ੨. ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ। ੩. ਗੁਰਦੁਆਰਾ

ਸੱਚ ਖੰਡ ਵਾਸਾ	ਅਭਿਚਲ ਨਗਰ, ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ।
ਸੱਚਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ	ਗੁਰ ਪੁਰ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ। ਪ੍ਰਲੋਕ ਰਾਮਨ।
ਸਜਣਾ	ਸਤਿਗੁਰੂ।
	ਤਿਆਰ ਹੋਣਾ। ੨. ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਬੈਠਣਾ। ੩. ਬਸਤ੍ਰ ਵਸਤ੍ਰ ਪਹਿਰਨੇ।
ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ	ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਜੈਕਾਰਾ। ੨. ਭਟਕਾ ਬੂਚ ਅਤੇ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੇ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤਾ ਜੈਕਾਰਾ, ਜਯਪ੍ਰਨਿ।
ਸਦਾ ਗੁਲਾਬ	ਕਿੱਕਰ, ਬਬੂਲ।
ਸਦਾ ਗੁਲਾਬ ਦਾ]	
ਮੁਖ ਮਾਂਸਦਾ	ਕਿੱਕਰ ਦੀ ਦਾਤਣ।
ਸਫਾ ਜੰਗ	ਟਕੁਆ, ਕੁਹਾੜੀ।
ਸਬਜ ਪੁਲਾਉ	ਜਾਗ।
ਸਬਜ ਮੰਦਰ	ਥਿਛ, ਥਿਛ ਹੇਠ ਨਿਵਾਸ।
ਬਬਦ	ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਦ, ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਛੰਦ।
ਬਬਦ ਕੀਰਤਨ	ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਗਾਇਨ।
ਬਬਦ ਛੇਟ	ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਪੂਜਾ।
ਸਮੁੰਦਰ	ਦੁੱਧ।
ਸਮੁੰਦਰ ਧਾਰੀ	ਦੁਧਾ-ਧਾਰੀ।
ਸਰਦਾਈ	ਘੋਟੀ ਹੋਈ ਭੰਗ। ੨. ਛੱਪੜ ਦਾ ਪਾਣੀ।
ਸਰਦੋਨਾ	ਠੰਢ, ਸੀਤ, ਪਾਲਾ।
ਸਰਦੋਨਾ ਮੁੱਠੀਆਂ ਝਰਦਾ ਹੈ:	ਪਾਲਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਕਾਂਝਾ।
ਸਰਬ ਰਸ	ਲੂਣ, ਨਮਕ, ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਰਾਮ ਰਸ ਭੀ ਹੈ।
ਸਰਬ ਲੋਚ	ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ। ੨. ਲੋਹਾ, ਬਸਤ੍ਰ।
ਸਰਬ ਲੋਹੀਆ	ਉਹ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਕੇਵਲ ਲੋਹੇ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਛਕਦਾ ਹੈ।
ਸਲੋਤਰ	ਮੋਟਾ ਕੁਝਕਾ, ਮਧਰਾ ਅਤੇ ਮੋਟਾ ਭੰਡਾ। ੨. ਭੰਗ ਘੋਟਣਾ।
ਸਵਾਇਆ	ਬੋੜਾ, ਕਮ, ਘਟ।
ਸਵਾਰਾ	ਦੇਖੋ, ਅਸਵਾਰਾ।
ਸਵਾਰਾ ਕਰਨਾ	ਦੇਖੋ, ਅਸਵਾਰਾ ਕਰਨਾ।
ਸਵਾ ਲੱਖ	ਇਕ, ਏਕ।
ਸਵਾ ਲੱਖ ਫੌਜ	ਇਕ ਸਿੰਘ।
ਸਾਉਗੀ	ਹਰਾ ਛੋਲੂਆ।
ਬਾਹ ਜਹਾਂ	ਪੋਸਤ ਦਾ ਬੂਟਾ।

ਸਾਕਤ	ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇ-ਮੁਖ, ਮਾਯਾ ਦਾ ਦਾਸ। ੨. ਧਰਮ ਤੋਂ ਪਤਿਤ।
ਸਾਖਤ	ਦੇਖੋ, ਸਾਕਤ।
ਸਾਰ	ਲੋਹਾ, ਫੌਲਾਦ, ਬਸਤ੍ਰ।
ਸਾਫੀ	ਮੁੰਗੀ।
ਬਿਕਰੀ	ਨੱਕ ਚੁੰਢੀ, ਛੋਟਾ ਮੋਚਨਾ। ਕੰਡਾ ਕੱਢਣ ਦੀ ਚਿਮਟੀ।
ਬਿਕਾਰੀ	ਵਿਭਚਾਰੀ, ਪਰ-ਇਸਤਰੀ ਗਾਮੀ।
ਸਿੰਘ	ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੱਖ।
ਸਿੰਘਣੀ	ਸਿੱਖ ਮੱਤ ਦੀ ਨਾਰੀ।
ਸਿਰਖਿੰਡੀ	ਸ਼ੱਕਰ।
ਸਿਰਗੁੰਮ	ਜਿਸ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਕੇਸ ਮੁਨਾਏ ਹਨ। ੨. ਚੁੰਡੀਆ, ਜੈਨੀ।
ਸਿਰ ਘਸਾ	ਮੋਨਾ, ਮੁੰਡਿਤ। ੨. ਜੈਨੀ ਸਾਧ, ਚੁੰਡੀਆ। ੩. ਸੰਨਯਾਸੀ।
ਸਿਰਜੋੜ	ਸ਼ਾਧ।
ਬੀਬ ਮਹਿਲ	ਟੁੱਟੀ ਹੋਈ ਛੰਨ; ਜਿਸ ਵਿਚਦੀਂ ਅਕਾਸ਼ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇ।
ਸੁਕਮਾਂਜ	ਨਿਰਾਹਾਰ—ਭੁੱਖਾ।
ਸੁਖਈ ਸਿੰਘ	ਭੰਗ ਘੋਟ ਕੇ ਪਿਆਉਣ ਵਾਲਾ।
ਸੁਖਦੇਈ	ਤੁਲਾਈ, ਹੇਠ ਵਿਛਾਉਣ ਦਾ ਰੂੰ ਦਾਰ ਵਸਤ੍ਰ।
ਸੁਖ ਨਿਧਾਨ	ਭੰਗ, ਬਿਜੀਆ।
ਸੁੱਖਾ	
ਸੁਚਾਲਾ	ਲੰਡਾ, ਭੁੱਡਾ, ਤਿਮਰ ਲੰਗੀਆ।
ਸੁਚੇਤਾ	ਝਾੜਾ। ੨. ਪੰਜ ਇਸ਼ਨਾਨਾ।
ਸੁਚੇਤਾ ਭਾਸ਼ਨਾ	ਪੰਜ ਇਸ਼ਨਾਨਾ ਕਰਨਾ, ਹੱਥ ਪੈਰ ਤੇ ਮੂੰਹ ਧੋ ਕੇ ਭਯਾਰ ਹੋਣਾ।
ਸੁਚੇਤੇ ਜਾਣਾ	ਸ਼ੌਂਚ ਲਈ ਬਾਹਰ ਜਾਣਾ, ਜੰਗਲ ਜਾਣਾ।
ਸੁਜਾਖਾ	ਚਲਨੀ, ਛਾਣਨੀ। ੨. ਗਯਾਨੀ।
ਸੁੰਦਰੀ	ਝਾੜੂ, ਝੁਹਾਰੀ, ਬਹੁਕਰ।
ਸੁਨਹਿਰਾ	ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਯਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸਰਬ ਲੋਹ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ। ੨. ਭੁੰਡਾ।
ਸੁਨਹਿਰੀਆ	ਉਹ ਗੁਰੁਭਾਈ, ਜਿਸ ਨੇ ਇਕ ਪਾਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਹੈ।
ਸੁਰਗ	ਮੁਸੀਬਤ, ਵਿਪਦਾ। ਨਿੰਦਾ, ਸੁਖਪਤੀ।
ਸੁਰਗਦੁਆਰੀਆ	ਨਕਦਾ।
ਸੁਰਗਥਾਸ	ਗਾੜੀ ਨੀਂਦ ਵਿੱਚ ਸੋਣਾ, ਮੌਤ।
ਸੁਰਮਈ	ਸੁਰਮੇ ਰੰਗਾ, ਨੀਲਾ, ਕਾਲਾ।
ਸੁਰਮਈ ਦਾਲਾ	ਲੋਹੇ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਰਿੱਧੀ ਦਾਲ। ਮਾਹਾਂ ਦੀ ਦਾਲ।
ਸੁਬੇਦਾਰ	ਝਾੜੂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸਿੱਖ।

ਸੁਰਮਾ	ਅੰਧਾ, ਨੇਤ੍ਰਹੀਨ।
ਸੇਊ	ਪਿਉਂਦੀ ਬੇਰ।
ਬੇਰ ਦੇ ਕੰਨ	ਭੰਗ ਛਾਨਣ ਦੇ ਰੁਮਾਲ ਦੇ ਲੜ।
ਸੋਝਾ ਦੇਣਾ	ਮਾਂਜਣਾ, ਸਾਫ਼ ਕਰਨਾ। ੨. ਕੁਰਹਿਤੀਏ ਨੂੰ ਤਾੜਨਾ।
ਸੋਧ	੩. ਅਪਰਾਧੀ ਨੂੰ ਦੇਂਡ ਦੇ ਕੇ ਸਿੱਧਾ ਕਰਨਾ।
	ਬੁੱਧੀ, ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ। ੨. ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁਰਹਿਤੀਏ ਦੀ
	ਤਨਖਾਹ ਲਾ ਕੇ ਕੀਤੀ ਬੁੱਧੀ।
ਸੋਧਣਾ	ਕੁਰਹਿਤੀਏ ਨੂੰ ਤਾੜ ਕੇ ਬੁੱਧ ਕਰਨਾ। ੨. ਮੁਲਕ ਛੱਡੇ
	ਕਰਨਾ। ੩. ਚੰਦਾ ਵਸੂਲ ਕਰਨਾ।
ਸੰਖੀ	ਮਾਸ ਦੀ ਹੱਡੀ।
ਸੰਤੋਖਣਾ	ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਰੁਮਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਲਪੇਟਣਾ।
	੨. ਕਾਰਜ ਸਮਾਪਤ ਕਰਨਾ।
ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ	ਤਲਵਾਰ, ਕ੍ਰਿਪਾਨ।
ਰਜਾਰ ਮੇਖੀ	ਗੋਦੜੀ, ਟਾਕੀਆਂ ਵਾਲੀ ਗੋਦੜੀ।
ਹਜੂਰ ਸਾਹਿਬ	ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਅਬਿਚਲ ਨਗਰ।
ਹਜੂਰੀਆ	ਜਿਸ ਨੇ ਅਬਿਚਲ ਨਗਰ ਦੀ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ੨. ਜੋ
	ਹਜੂਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।
ਹਜੂਰੀ ਪਰਨਾ	ਹੱਥ ਮੂੰਹ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਤੋਲੀਆ।
ਹੱਥ ਸੁਚੇਤ ਕਰਨੇ	ਹੱਥ ਧੋਏ।
ਹਰਨ ਹੋਣਾ	ਭੱਜਣਾ, ਨੱਠਣਾ।
ਹਰਨੀ	ਮੱਖੀ। ੨. ਚੁੱ ਧੁਕਾ।
ਹਰਾ	ਸੁੱਕਾ, ਖੁਸ਼ਕ।
ਹਰਾ ਕਰਨਾ	ਸੁਕਾਉਣਾ, ਖੁਸ਼ਕ ਕਰਨਾ। ੨. ਧੋਣਾ, ਸਾਫ਼ ਕਰਨਾ।
ਹਾਜਰੀ ਭਰਨੀ	ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਅਤੇ ਸੰਝ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰ
	ਹੋਣਾ।
ਹਿਮੰਚਲ	ਹਜਮ, ਹਜਮ ਹੋਇਆ ਪਦਾਰਥ।
ਹਿਰਨ ਖੁਰੀ	ਭਗ, ਯੋਨੀ।
ਹੀਰਾ	ਚਿੱਟਾ ਕੇਸ਼।
ਹੀਰੇ ਚੁਗਾਏ	ਚਿੱਟੇ ਕੇਸ ਮੋਚਨੇ ਆਦਿ ਨਾਲ ਪੁੱਟਏ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਿੰਘ
	ਤਨਖਾਹੀਆ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। .
ਹੁਕਮ ਸੱਤ	ਮਰਨਾ, ਚਲਾਣਾ ਕਰਨਾ।
ਹੁੰਝਾ	ਤਹਮਤ, ਤੰਬਾ।
ਹੋਲਾਂ	ਇਲਾਚੀਆਂ।

ਹੋਲਾ ਖੇਡਣਾ	ਜੰਗ ਕਰਨਾ। ੨. ਮਹੱਲਾ ਖੇਡਣਾ।
ਹੋਲਾ ਮਹੱਲਾ	ਚੇਤ ਵਦੀ ੧ ਦਾ ਤਜੋਹਾਰ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਸਿੰਘ ਨਕਲੀ ਜੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ।
ਹੰਕਾਰਿਆ ਹੋਇਆ	ਪਾਟਿਆ, ਲੀਰਾਂ ਹੋਇਆ।
ਹੰਨਾ	ਲਿੰਗ, ਇੰਦ੍ਰੀ। ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਘੋੜਾ ਭੀ ਹੈ। ਦੇਖੋ, ਘੋੜਾ।
ਕਸਤੂਰਾ	ਸੂਰ।
ਕਸਤੂਰੀ ਖੋਪਾ	ਸੂਰ ਦੀ ਸਾਂਠ।
ਕੱਚਾ ਪਿੱਲਾ	ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿੱਚ ਦਿੱਲਾ। ਸਿੰਘ ਧਰਮ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਢੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਧਾਰਦਾ।
ਕੱਚਾ, ਭੋਲਾ	ਸਿੰਘ ਧਰਮ ਵਿਰੁੱਧ ਭੋਲੀ। ੨. ਝੂਠਾ ਵਚਨ।
ਕੱਚੀ ਥਾਣੀ	ਗੁਰੁਥਾਣੀ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹੋਰ ਥਾਣੀ। ੨. ਅਕਾਲ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਥਾਣੀ।
ਕਛਹਰਾ	ਕੱਛ।
ਕੱਟਾ	ਹਾਥੀ।
ਕਠੋਰਾ	ਕਾਠ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ।
ਕਪੜਾ ਬੀਜ	ਬੜੇਵਾਂ।
ਕਮਰਕਸਾ ਕਰਨਾ	ਕਮਰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਤਿਆਰ ਹੋਣਾ। ੨. ਪੁਲੋਕ ਗਮਨ, ਮਰਨਾ।
ਕਮਰਕਸਾ ਖੁਲ੍ਹਾਉਣਾ	ਆਏ ਅਭਯਾਗਤ ਨੂੰ ਨਿਵਾਸ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ।
ਕਰਦੋਨਾ	ਛੱਟੀ ਕਰਦਾ।
ਕਰਾੜੀ	ਮੂਲੀ।
ਕਲਗਾ	ਗੰਜਾ।
ਕਲਗੀਧਰ	ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ।
ਕਝਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ	ਤਿਹਾਵਲ, ਪੰਚਾਮ੍ਰਿਤ।
ਕਝਾਕਾ	ਭੁੱਖ। ਨਿਰਾਹਾਰ ਰਹਿਣਾ। ੨. ਮੁਸੀਬਤ।
ਕਾਜਾ	ਭੁੱਖਾ, ਅੰਨ ਦਾ ਨਾ ਮਿਲਣਾ, ਨਿਰਾਹਾਰ।
ਕਾਜਾ ਖੋਲ੍ਹਣਾ	ਭੋਜਨ ਕਰਨਾ।
ਕਾਸੀ	ਮੁਰਗਾ।
ਕਾਠ ਗਝ	ਚਿਤਾ, ਚਿਖਾ।
ਕਾਣਾ	ਤੁਰਕ ਮੁਸਲਮਾਨ।
ਕਾਨੂੰਗੋ	ਖੁੰਡਾ, ਛਟੀ।
ਕਾਰਦਾਰ	ਵਾਹੁੜਾ।
ਕਾਰ ਭੋਟ	ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਮਿੱਤ ਬੰਧਾਨ ਦੀ ਪੂਜਾ।

ਬੀਰਤਨ	ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਦਾ ਗਾਉਣਾ।
ਬੁਹੀ	ਦਾਤੀ, ਦਾਤੀ।
ਬੁਹੀ ਦਾ ਬਿਕਾਰ	ਦਾਤੀ ਨਾਲ ਘਾਹ ਅਥਵਾ ਖੇਤੀ ਵੱਢਣੀ।
ਭੁੱਠਾ	ਮੁਸਲਮਾਨ ਗੱਤਿ ਨਾਲ ਮਾਰੇ (ਜਿਥੇ ਕੀਤੇ) ਜੀਵ ਦਾ ਮਾਸ।
ਬੁਣਕਾ	ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦਾ ਕਣ ਮਾੜ੍ਹ ਭੋਗ। ੨. ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ।
ਬੁਤਬਦੀਨ	ਬੁਕਰ, ਭੁੱਠਾ।
ਬੁਰਹਿਤ	ਖਾਲਸਾ ਧਰਮ ਵਿਰੁੱਧ ਆਚਾਰ।
ਬੁਰਲਾ	ਗਰਾਰਾ, ਚੁਲੀ।
ਬੁਝੀ ਮਾਰ	ਬੰਨਯਾ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਬੰਨਯਾ ਵੇਚਣ ਵਾਲਾ।
ਬੇਸਰ	ਹਲਦੀ, ਬਸਾਰ।
ਕੋਠਲ	ਮੰਜਾ, ਚਾਰਪਾਈ।
ਕੋਠਲਕਸ	ਵਿਛਾਈ। ੨. ਸੇਜ ਬੰਦ।
ਕੋਠਵਾਲ	ਚਾਕੂ, ਕਲਮ ਭਰਾਸ਼।
ਕੰਘਾ ਕਰਨਾ	ਸਿਰ ਭੰਨਣਾ, ਤਬਾਹ ਕਰਨਾ। ੨. ਕੇਸ ਸਾਫ ਕਰਨੇ।
ਕ੍ਰਿਪਾਨ	ਤਲਵਾਰ। ੨. ਕਰਦ।
ਖੰਸੀ ਵੇਜ	ਇਸਤਰੀਆਂ ਦਾ ਟੋਲਾ।
ਖਸੁਰਾਂ	ਬੇਰਾਂ ਦੀਆਂ ਭੁਕੜੀਆਂ।
ਖੜਗ ਕੇਰੁ	ਅਕਾਲ।
ਖੜੇ ਦਾ ਖਾਲਸਾ	ਹਾਜ਼ਿਰ ਨੂੰ ਛਾਂਦੇ ਦਾ ਮਿਲਣਾ ਅਤੇ ਗੈਰ ਹਾਜ਼ਿਰ ਦਾ ਖਾਲੀ ਰਹਿਣਾ।
ਖਾਰ ਸਮੁੰਦਰ	ਲੱਸੀ, ਤਰ੍ਹ, ਛਾਛ।
ਖਾਲਸਾ	ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘ।
ਖਿਸਕੁ	ਲਿੰਗੋਟ, ਕੋਪੀਨ।
ਖਿੱਚੜ ਪਲਾਉ	ਖਿੱਚੜੀ। ੨. ਬੇਰੀ ਦੇ ਡੁੱਲ।
ਖੁਸ਼ਕ ਪਲਾਉ	ਚਬੀਣਾ, ਭੁੰਨੇ ਦਾਣੇ।
ਖੁਰਮਾ	ਬੇਰ।
ਖੋਤੀ	ਚਿਲਮ।
ਖੰਡ	ਸੁਆਹ, ਭਸਮ।
ਗਹਰਾ ਗੱਠਾ	ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਆਦਿ ਤਰ ਭੋਜਨ। ੨. ਜੰਗ ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਬਹੁਤ ਧਨ।
ਗਜਗਾਹ	ਲੋਹੇ ਦਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਪਰ ਖੰਡਾ ਅਤੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸਰਬ ਲੋਹ ਦੇ ਅਰਧ ਚੰਦ੍ਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ

ਗੱਜਣਾ	ਦੁਮਾਲੇ ਉੱਪਰ ਸਜਾਉਂਦੇ ਹਨ।
ਗਧੀ	ਉੱਚੇ ਸੁਰ ਨਾਲ ਗਰਜਨਾ, ਸਿੰਘ ਨਾਦ ਕਰਨਾ।
ਗਧੀ ਚੁੰਘਣੀ	ਹੁੱਕਾ।
ਗੱਫਾ	ਹੁੱਕਾ ਪੀਣਾ।
ਗੱਫਾ ਲਾਉਣਾ	ਧਨ। ੨. ਉੱਤਮ ਤਰ ਭੋਜਨ। ੩. ਲੁੱਟ ਦਾ ਮਾਲ।
ਗਰਝੇ	ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਕੇ ਉੱਤਮ ਭੋਜਨ ਛਕਣਾ।
ਗੜ੍ਹ	ਚਾਉਲ।
ਗੜ੍ਹ ਤੋੜਨਾ	ਜੰਗਲ, ਸੰਘਣਾ ਬਣ। ੨. ਵਾੜਾ, ਭਾਫਿਆਂ ਦਾ ਵਲਗਣ।
ਗਿੱਦੜ	ਕਾਰਜ ਸਿੱਧ ਕਰਨਾ, ਮੁਸ਼ਕਲ ਕੰਮ ਨੂੰ ਆਸਾਨ ਕਰਨਾ।
ਗਿੱਦੜ ਰੰਗਾ	੨. ਵਾੜ ਤੋੜ ਕੇ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੋਣਾ।
ਗੁਣ ਗ੍ਰਾਹੀ	ਕਾਇਰ, ਭਗੋੜਾ। ੨. ਕਮਾਈ ਨਾ ਕਰਕੇ ਮੰਗਣ ਵਾਲਾ।
ਗੁੱਦੜ	ਭਗਵੇ ਵਸਤੂ ਪਾ ਕੇ ਭੀਖ ਮੰਗਣ ਵਾਲਾ।
ਗੁਪਤਾ	ਭੱਜ।
ਗੁਪਾਲ ਫਲ]	ਝੁੱਧ ਦੀ ਮਲਾਈ।
ਗੁਪਾਲ ਨੱਛੂ]	ਗੁੰਗਾ।
ਗੁਥਿੰਦੀਆ	ਮੁਰਗੀ ਦੇ ਆਂਡੇ।
ਗੁਥਿੰਦੇ	ਗਾਜਰਾਂ।
ਗੁਰਦੁਆਰਾ]	ਖਰਬੂਜੇ।
ਗੁਰਦੁਆਰਾ]	ਗੁਰਧਾਮ, ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਮੰਦਿਰ।
ਗੁਰਮਤ	ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਜ਼ਹਬ। ੨. ਗੁਰੂ ਸਿੱਧਾਂਤ।
ਗੁਰਮਤਾ	ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਕੀਤਾ ਮੰਤ੍ਰ, ਮਸ਼ਵਰਾ।
ਗੁਰਮਤਾ ਸੋਧਣਾ	ਮੰਤ੍ਰ ਕਰਨਾ, ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ।
ਗੁਰ ਮਰਜਾਦਾ	ਉਹ ਗੀਤਿ ਰਸਮ ਜੋ ਗੁਰਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਗੀਤਿ।
ਗੁਰਮੁਖ	ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਰਹਿਤਵਾਨ, ਆਮਿਲ ਸਿੱਖ।
ਗੁਰਮੁਖੀ	ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਚੀ ਹੋਈ ਲਿਖਤ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
ਗੁਰਮੁਖੀ ਦਸਤਾਰਾ	ਸਿੱਧੀ ਪੱਗ, ਪੁਰਾਤਨ ਸਿੰਘਾਂ ਜੇਹੀ ਸਜਾਈ ਹੋਈ ਦਸਤਾਰ।
ਗੁਰਮੁਖੀ ਦਾੜ੍ਹਾ	ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਦਾੜ੍ਹੀ।
ਗੁਰਮੁਖੀ ਪਾਸਾਦਾ	ਮੋਟੀ ਰੋਟੀ. ਮੰਨੀ।

ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਰਤਾਰਾ	ਇਕੋ ਜੇਹਾ ਛਾਂਦਾ, ਸਭ ਨੂੰ ਸਮਾਨ ਵਰਤਾਰਾ।
ਗੈਬੀ ਫੌਜਾਂ	ਬਹੀਦਾਂ ਦੀਆਂ ਗੁਪਤ ਫੌਜਾਂ।
ਗੋਪਾਲ ਚੰਦਨ	ਬਖਸ਼ ਉੱਪਰ ਲਾਉਣ ਦਾ ਲੇਪ, ਮਰਹਮ।
ਗੋਲਕ	ਗੁਰੂ ਨਿਮਿਤ ਅਰਪਿਆ ਧਨ, ਜੋ ਗਾਗਰ ਆਦਿ ਪਾਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
ਗੰਗਾ ਜਲ	ਬਰਾਬ, ਮਦਿਰਾ।
ਗੰਢਲ	ਜਿਸਨੇ ਕੁਰਹਿਤ ਕਰਕੇ ਦੁਬਾਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਹੈ, ਪਾਸੜ।
ਗਾਯਾਨੀ ਸਿੰਘ	ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਥਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਿੰਘ।
ਘਮਸਾਣ	ਜੰਗ, ਯੁੱਧ। ੨. ਝਗੜਾ ਬਿਖੇੜਾ।
ਘੱਲੂਘਾਰਾ	ਭਯੋਂਕਰ ਯੁੱਧ। ੨. ਤਬਾਹੀ, ਸਰਬ ਨਾਸ਼।
ਘਾਟ	ਜੰਗ, ਯੁੱਧ।
ਘਾਲਾ-ਮਾਲਾ	ਬਿਨਾ ਨਿਰਣਾ ਕੀਤੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਟਾਲ ਦੇਣਾ। ੨. ਕੁਰਹਿਤੀਏ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਸੋਧੇ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਉਣਾ।
ਘੁਸਮੁਸਾ	ਕੰਨਾ ਬਾਤੀ, ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਮੰਤ੍ਰ ਨਾ ਕਰਨਾ।
ਘੋੜਾ	ਲਿੰਗ, ਦੇਖੇ ਹੰਨਾ। ਜੋੜਾ, ਚੁੱਤੀ।
ਘੋੜਾ ਕਾਜੇ ਕਰਨਾ	ਯਤ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ।
ਘੋੜਾ ਦੇੜਾਉਣਾ	ਮੈਥੁਨ (ਭੋਗ) ਕਰਨਾ।
ਚਕਰੀ	ਸਿਰ ਉੱਪਰ ਪਹਿਰਣ ਦਾ ਛੋਟਾ ਚੱਕ੍ਰ।
ਚੱਕ੍ਰ	ਸਿਰ ਅਥਵਾ ਗਲ ਪਹਿਰਨ ਦਾ ਗੋਲ ਸ਼ਸਤ੍ਰ। ਇਹ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।
ਚੱਟਣ ਪਲਾਉ	ਚਟਣੀ।
ਚੜਾਈ	ਦੇਖੋ, ਚੜਾਈ।
ਚਤੋਬਗਥੁ ਤੋੜਨਾ	ਪੇਸ਼ਾਬ ਕਰਨਾ।
ਚਰਨ ਦਾਸੀ	ਚੁੱਤੀ, ਖੜਾਉ।
ਚਲਾਕਣ	ਚੰਬੀ।
ਚਲਾਕਾ	ਮੋਟਾ ਸੁਆ।
ਚਲਾਣਾ	ਮਰਣਾ, ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗਣੇ।
ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ	ਉਤਸ਼ਾਹ, ਉਮੰਗ। ੨. ਤਰੱਕੀ।
ਚੜ੍ਹਾਈ	ਬੂਚ, ਪ੍ਰਸਥਾਨ। ੨. ਧਾਵਾ, ਹਮਲਾ। ੩. ਚਲਾਣਾ, ਮਰਣਾ।
ਚਾਂਦਨੀ ਪੁਲਾਉ	ਚੁਆਰ (ਜਵਾਰ) ਭੁੰਨੀ ਹੋਈ।
ਚਿਤੋਬਗਥੁ ਤੋੜਨਾ	ਦੇਖੋ, ਚਤੋੜ ਗਥੁ ਤੋੜਨਾ।
ਚਿਮਨੀ ਫੇਗਮ	ਅਫੀਮ।

ਚੀਰਾ	ਪੇਸ਼ਾਬ।
ਚੀਰਾ ਕੁਦਾਉਣਾ]	ਪੇਸ਼ਾਬ ਕਰਨਾ।
ਚੀਰਾ ਓਜਾਉਣਾ]	
ਚੁਗਲ	ਪੇਸ਼ਾਬ ਦੇ ਡੋਡੇ।
ਚੁਗਲ ਮਲਨੇ	ਪੇਸ਼ਾਬ ਦੇ ਡੋਡੇ ਮਲਨੇ।
ਚੁਟਕਾ ਪ੍ਰਸਾਦ	ਲੂਣ ਅਤੇ ਪੀਸੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਮਿਰਚਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੁੱਖੀ ਰੋਟੀ ਖਾਈਦੀ ਹੈ।
ਚੁੱਪ	ਖੰਡ।
ਚੁਬਾਰੇ ਚੜ੍ਹਿਆ	ਦੇਖੋ, ਚੌਬਾਰੇ ਚੜ੍ਹਿਆ।
ਚੁਰਾਸੀ	ਸਿੰਘਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕ।
ਚੁਲਾ	ਭੋਜਨ ਪਿੱਛੋਂ ਜਲ ਨਾਲ ਮੁਖ ਦੀ ਸਫਾਈ ਅਤੇ ਅਥਾਹ ਅੱਗੇ ਕ੍ਰਿਤਗਤਤਾ ਭਰੀ ਅਰਦਾਸ।
ਚੂਨਾ	ਆਟਾ।
ਚੂਰਮਾ	ਕੂੜੀ, ਭੋ, ਨੀਰਾ।
ਚੌਬਚੀਨੀ	ਲਾਲ ਮਿਰਚਾਂ, ਦੇਖੋ ਲੜਾਕੀ।
ਚੌਕੀ	ਚਾਰ ਰਾਗੀਆਂ ਦੀ ਟੋਲੀ। ੨. ਕੀਰਤਨ ਮੰਡਲੀ। ੩. ਮੁਕਰਿਰ ਵੇਲੇ 'ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ। ੪. ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਰੱਖਣ ਦੀ ਟਿਕਟਿਕੀ।
ਚੌਥਾ	ਲੂਣ, ਸਰਵ-ਰਸ।
ਚੌਥਾ ਪੌੜਾ	ਮਜ਼ਹਬੀ ਸਿੰਘ, ਰੰਘਰੇਟਾ ਅਤੇ ਰਵਿਦਾਸੀਆ ਸਿੰਘ।
ਚੌਥਾਰੇ ਚੜ੍ਹਿਆ	ਬੋਲਾ, ਬਹਿਰਾ।
ਚੰਡੀ	ਅਗਨਿ। ੨. ਤਲਵਾਰ। ੩. ਲੜਾਈ।
ਛਕਣਾ	ਸਜਣਾ, ਬੋਝਾ ਸਹਿਤ ਹੋਣਾ। ੨. ਭੋਜਨ ਕਰਨਾ।
ਛਕ੍ਧਾਰ	ਅਫੀਮ, ਅਫਯੂਨ।
ਛਰਰਾ ਛੱਡਣਾ	ਖੜੇ ਖੜੇ ਪੇਸ਼ਾਬ ਕਰਨਾ।
ਛਾਂਦਾ	ਵਰਤਾਰਾ, ਭਾਗ, ਹਿੱਸਾ।
ਛਾਲ ਮਾਰਨੀ	ਭਿੱਗਾ ਪੈਣਾ।
ਛਾਵਣੀ	ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਭੇਰਾ।
ਛਿੱਲੜ	ਰੁਪੈਯਾ।
ਛੇਵਾ	ਤੇਲ।
ਜਹਾਜ਼	ਗੱਡਾ। ੨. ਸਿੱਖ ਧਰਮ।
ਜਹਾਜ਼ ਚੜ੍ਹਨਾ	ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਖਾਲਸਾ ਕੌਮ ਵਿੱਚ ਮਿਲਣਾ।

ਜੱਕਾ	ਦਹੀਂ, ਦਧਿ।
ਜਗਤ ਜੂਠ	ਹੁੱਕਾ।
ਜਗੰ ਨਾਥੀ	ਤਾਉੜੀ, ਹਾਂਡੀ।
ਜਕਾ	ਯੂਥ, ਟੋਲਾ, ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਝੁੰਡ।
ਜਥੇਦਾਰ	ਟੋਲੇ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ।
ਜਮ ਭੰਡ	ਮੁਖੀਏ ਸਿੰਘ (ਜਥੇਦਾਰ) ਵਲੋਂ ਮਿਲੀ ਸਜਾ।
ਜਮਰਾਜ ਦੀ ਧੀ	ਦੇਖੋ, ਧਰਮਰਾਜ ਦੀ ਧੀ।
ਜਲ ਖਿੱਚ ਸਿੰਘ	ਬਹਾਰ, ਝਿਉਰ।
ਜਲ ਭੋਰੀ	ਮੱਛੀ।
ਜਲੇਬੀ	ਸੰਭ ਦੀ ਫਲੀ।
ਜੜ ਪੁੱਟ	ਮੋਚਨਾ।
ਜਾਨ ਭਾਈ	ਸਵਾਰੀ ਦਾ ਘੋੜਾ।
ਜੁਆਂ ਦੀ ਪੀਘ	ਜਨੇਊ, ਜੰਝੂ।
ਜੇਕਾਰਾ	ਉੱਚੀ ਧੁਨਿ ਨਾਲ 'ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ' ਦਾ ਸਿੰਘ ਨਾਦ, ਅਕਾਲ ਥਾਂਗੇ।
ਜੋਠੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਊਣਾ	ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਦੇਹ ਤਿਆਗ ਕੇ ਆਪਣੀਜੋਤਿਵਿੱਚਲੀਨਹੋਣਾ।
ਜੋੜ ਮੇਲ	ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ। ੨. ਗੁਰਪੁਰਬ ਵਾਲੇ ਦਿਹਾੜੇ ਹੋਈ ਇਕੱਝਤਾ।
ਜੋੜ ਮੇਲਣੀ	ਸੁਦੀ। ੨. ਮਿੱਠੀ ਥਾਣੀ।
ਜੰਗਲ ਜਾਣਾ	ਸੁਚੇਤੇ (ਬੋਚ) ਜਾਣਾ।
ਜੁਲਾ	ਅੱਗ।
ਜੁਲਾ ਵਮਣੀ	ਬੰਦੂਕ। ੨. ਤੋਪ।
ਝਟਕਾ	ਇਕ ਥਾਰ ਨਾਲ 'ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ' ਕਹਿ ਕੇ ਜੀਵ ਦਾ ਸਿਰ ਧੜ ਜੁਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨. ਝਟਕੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ਦਾ ਮਰਾਂ ਪ੍ਰਸਾਦ।
ਝੋਲਾ	ਢੱਡਾ ਝੋਲਾ।
ਟਹਲਾ	ਸੇਵਾ।
ਟਹਲੂਆ	ਪੈਰ ਝਾੜਨ ਦਾ ਕੁਮਾਲ, ਹੱਥ ਮੂੰਹ ਸਾਫ ਕਰਨ ਦਾ ਪਰਨਾ।
ਟਾਂਗੂ	ਥਿਛ ਉੱਪਰ ਬੈਠਾ ਆਦਮੀ, ਜੋ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਦੂਰੋਂ ਆਉਂਦਾ ਦੇਖ ਕੇ ਮਖਰ ਦੇਵੇ।
ਟੁੱਕਰ	ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵਲੋਂ ਮਿਲੀ ਜਾਗੀਰ ਅਤੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ।
ਟੇਢ ਗਿਆਨ	ਲੇਟਣਾ।
ਠਾਕੁਰ	ਅੰਡਕੋਸ਼, ਪਤਾਲੂ।

ਠਾਣਾ	ਆਸ਼ੂਮ, ਫੇਰਾ।
ਠੀਕਰ	ਦੇਹ, ਸਰੀਰ।
ਠੀਕਰੀ	ਰੁਪੈਯਾ।
ਠੱਠ	ਮਟਕਾ, ਚਾਟੀ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਣੀ ਕੱਢਣ ਦਾ ਮਟਕਣਾ।
ਠਲਾ	ਸੂਰ ਦੇ ਮਾਸ ਦੀ ਬੋਟੀ।
ਠਾਇਣ	ਮਾਯਾ। ੨. ਵਿਭਚਾਰਿਨ ਇਸਤਰੀ।
ਠੋਕਲ	ਗੋਡਿਆਂ ਵਾਲੀ ਕੱਛ, ਦਿੱਲੀ ਝੋਲੀ ਦੀ ਕੱਛ।
ਢਹਿੰਦੀ ਕਲਾ	ਗਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨ, ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ।
ਢਾਈ ਲੱਖ	ਦੋ ਸਿੰਘ।
ਢਾਲਾ	ਸਿਪਰ, ਢਾਲ।
ਢਾਲੇ ਹੇਠ	ਪਨਾਹ ਵਿੱਚ। ੨. ਸਹਾਇਤਾ ਵਿੱਚ।
ਢਹਰੋਭ	ਪਰਾਉਂਠਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਤਹਿ ਵਿੱਚ ਘੀ ਲਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪੱਕ ਕੇ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਤਹਿਆਂ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।
ਢਮਰ	ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬੈਠਣ ਦਾ ਸਿੰਘਾਸਨ, ਮਾਸ ਕਰਕੇ ਅਕਾਲ ਬੁੰਗਾ, ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ, ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਅਬਿਚਲ ਨਗਰ।
ਢੱਠ ਮਾਲਸਾ	ਦਬਮੇਸ਼ ਦੀ ਰਹਿਤ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਣ ਵਾਲਾ ਰਹਿਤਵਾਨ ਸਿੰਘ।
ਢਨਖਾਹ	ਧਰਮ ਦੰਡ। ੨. ਕੁਰਹਿਤ, ਖਾਲਸਾ ਧਰਮ ਵਿਰੁੱਧ ਕਰਮ।
ਢਨਖਾਹੀਆ	ਕੁਰਹਿਤੀਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਧਰਮ ਵਿਰੁੱਧ ਕਰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ।
ਢਰ ਪੁਲਾਉ	ਖੁਸ਼ਕ ਰੋਟੀ, ਬਿਨਾਂ ਘੀ ਅਤੇ ਸਾਗ ਦਾਲ ਦੇ ਭੋਜਨ।
ਢਰਾਰਗੀ	ਬਹੁਤ ਅਧਿਕ, ਜ਼ਰੂਰਤ ਤੋਂ ਜਾਂਦਾ।
ਢਾਥਾ	ਪੇਸ਼ਾ।
ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ	ਸਨਪਥਧ ਸ਼ਸਤ੍ਰ-ਵਸਤ੍ਰ ਪਹਿਨ ਕੇ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ।
	੨. ਸਾਵਧਾਨ, ਰਹਿਤ ਵਿੱਚ ਪੱਕਾ।
ਤਿਟੰਗੀ	ਗਾਯਤ੍ਰੀ, ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਦਾ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ।
ਤਿਮਰ ਨਿਗੀਆ	ਲੰਛਾ, ਝੁੱਡਾ। ਸੁਚਾਲਾ ਭੀ ਲੰਛੇ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ।
ਤੁਰਕ	ਮੁਸਲਮਾਨ।
ਤੁਰਕਈ	ਮੁਸਲਮਾਨੀ।
ਤੁਰਕਈ ਨਾਲ ਚੁੱਧ	ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਭੋਗਣੀ।
ਤੋੜਾ	ਸਰਬ ਲੋਹ ਦਾ ਜੰਜੀਰ, ਜੋ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਦੁਮਾਲੇ 'ਤੇ ਸਜਾਉਂਦੇ ਹਨ। ੨. ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਫੀਤਾ।
ਤੋੜਾ ਝਾੜਨਾ	ਬੰਦੂਕ ਚਲਾਉਣੀ।
ਥਹਿ ਪਈਆਂ	ਬੜੀਆਂ।

ਥਾਏਦਾਰ	ਗਧਾ, ਖੋਤਾ।
ਦਸਤਾਰਾ	ਪੱਗ।
ਦੱਛ	ਬੱਕਰਾ।
ਦਬਸੂ-ਘੁਸਬੂ	ਰਹਿਤ ਵਿੱਚ ਦਿੱਲਾ। ੨. ਭਾਇਰ।
ਦਮੜਾ	ਰੁਪੇਯਾ, ਪੈਸਾ, ਨਕਦੀ।
ਦਾਣੀਆ	ਹਠ, ਪ੍ਰਣ। ੨. ਦਾਫਾ।
ਦਾਖ	ਪੀਲੂ, ਮਾਲ ਦੇ ਫਲ।
ਦਾਲਾ	ਦਾਲ।
ਦਾੜਾ	ਦਾੜੀ, ਗੀਸ।
ਦੀਦਾਰੇ	ਦਰਸ਼ਨ।
ਦੁਸਾਂਗਾ, ਦੁਸਾਂਗੀ	ਪਜਾਮਾ, ਘੁਟੁੰਨਾ, ਸਲਵਾਰ, ਸੁੱਕਣ।
ਦੁਬਾਲਾ	ਬੰਬਲ, ਭੂਰਾ।
ਦੁਨਾਲੀ	ਸਲੰਘ ਭਾਏ ਚੁੱਕਣ ਦਾ ਸੰਦ।
ਦੁਬਾਸਰਾ	ਇਕ ਇਸ਼ਟ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਦੂਜੇ ਮੱਤ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਵਾਲਾ।
ਦੁਭਰਸੀ	ਚੋਲੀ, ਅੰਗੀਆ।
ਦੁਮਾਲਾ	ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਦਾ ਉੱਚਾ ਦਸਤਾਰਾ।
ਦੇਗ	ਲੰਗਰ, ਪਾਕਸ਼ਾਲਾ। ੨. ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ।
ਦੇਗ ਸਜਾਉਣੀ	ਭੋਜਨ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ।
ਦੇਗ ਮਸਤ	ਲੰਗਰ ਦਾ ਨਾ ਪੱਕਣਾ, ਖਾਣ ਪੀਣ ਲਈ ਸਮਾਨ ਦਾ ਨਾ ਹੋਣਾ।
ਦੇਟਦਾਰ	ਧਰਮ ਦੰਡ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ, ਤਨਖਾਹੀਆ।
ਧਨੰਤਰ	ਨਿਮੇ।
ਧਰਮਰਾਜ ਦੀ ਧੀ	ਨੌਦ।
ਧਰਮਰਾਜ ਦੀ ਧੀ ਨਾਲ	
ਚੁੱਧ ਕਰਨਾ	ਸੌਣਾ।
ਧਰਮਰਾਜ ਦਾ ਖੁੱਰਰ	ਰਾਪ।
ਧਰਮਰਾਜ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸੇਫਾ ਕਰਦਾ ਹੈ :	ਤਾਪ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।
ਧੂਝ ਕੱਟ	ਘੱਗਰਾ, ਲਹਿੰਗਾ।
ਨਹੇਰਨਾ ਸਿੰਘ	ਨਾਈ।
ਨਝੀ ਮਾਰ	ਰੁੱਕਾ ਪੀਣ ਵਾਲਾ।
ਨਾਖਾ	ਗੋਲ੍ਹਾ।
ਨਿਬਾਨ ਸਾਹਿਬ	ਝੰਡਾ, ਧੁਜਾ

ਨਿਹਕਲੰਕ	ਘੜਾ, ਕੁੰਭ।
ਨਿਹੰਕ ਸਿੰਘ	ਉੱਚੇ ਦੁਮਾਲੇ ਅਤੇ ਨੀਲੇ ਬਾਣੇ ਵਾਲਾ ਸਿੰਘ।
ਨਿਰਥਾਣੀਆ	ਉਦਾਸੀਨ (ਉਦਾਸੀ) ਸਾਧੂ।
ਨਿਰੰਕਾਰੀ	ਨਿਰਾਕਾਰ ਦੇ ਪੂਜਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰਸਿੱਖ। ੨. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ।
ਨੀਲਵਰਣੀ	ਗਧੀ।
ਨੁਗਦਾ	ਭੰਗ ਛਾਣਨ ਪੁਰ ਜੋ ਰੁਮਾਲ ਵਿੱਚ ਫੌਗ ਬਚਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਵੱਟੀ ਹੋਈ ਗੋਲੀ।
ਨੁਗਦਾ ਮਾਰਨਾ ।	ਨੁਗਦੇ ਦੀ ਗੋਲੀ ਵੇਰੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲੈ ਕੇ ਕੰਧ ਅਥਵਾ ਖਿੱਛ ਨਾਲ ਮਾਰਨੀ, 'ਆਇਆ ਨੁਗਦਾ, ਤੇਰੇ ਬਾਲ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਚੁਗਦਾ', ਆਦਿਕ ਵਾਕ ਕਹਿ ਕੇ ਨੁਗਦਾ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਮਾਰਨਾ।
ਨੇਤਰ ਠੰਢਾ	ਸੁਰਮਾ, ਅੰਜਨ। ੨. ਸੁਰਮਚੂ।
ਪਟਕਾ	ਜੋ ਜੀਵ ਇਕ ਵਾਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਵੱਢਿਆ (ਫਟਕਿਆ) ਗਿਆ। ੨. ਪਟਕੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ਦਾ ਮਾਸ।
ਪਠਾਲ ਮੋਚਨੀ	ਕਸੀ, ਕਹੀ।
ਪਰਿਭ	ਧਰਮ ਤੋਂ ਡਿੱਗਿਆ ਹੋਇਆ। ਚਾਰ ਤਨਖਾਹ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
ਪਰਸ ਰਾਮ	ਬੁਹਾੜਾ।
ਪਰਸਾ	ਜਲ।
ਪਰਸਾਦਾ	ਰੋਟੀ।
ਪਰਸਾਦਾ ਵੱਟਛ ਕਰਨਾ	ਰੋਟੀ ਭੰਨਣੀ।
ਪਰੀ	ਭੇਡ।
ਪਲਟਾ	ਪੁਰਚਟਾ।
ਪਾਹੁਲ	ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ।
ਪਾਸਕ	ਦੇਖੋ, ਗੰਦਲ।
ਪਾਲਕਾ	ਕਾਠੀ, ਜ਼ੀਨ।
ਪਾਲਕਾ ਸਜਾਉਣਾ	ਕਾਠੀ ਪਾਉਣੀ, ਘੋੜੇ ਉੱਪਰ ਜ਼ੀਨ ਪਾਉਣਾ।
ਪੂਰੀ	ਬਣ ਦੇ ਪੱਤੇ, ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਗਲੂਟ ਦੀ ਵੇਲ ਦੇ ਪੱਤੇ।
ਪੈਂਟੜਰੰਗ	ਹਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਟੱਟੂ, ਗਧਾ।
ਪੈਂਟ ਪ੍ਰਕਾਸ਼	ਪੱਖਾ।
ਪੰਚਾਮ੍ਰਿਤ	ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ।

ਪੰਜ ਦਿਬਨਾਨਾ	ਹੱਥ, ਪੈਰ, ਮੂੰਹ ਧੋਣਾ।
ਪੰਜ ਕਥਾਰੀ	ਜਿਸ ਨੇ ਕੋਸ, ਕ੍ਰਿਪਾਨ, ਕੱਛ, ਕੰਘਾ, ਕਛਾ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।
ਪੰਜੱਖਾ	ਥਾਣਾ।
ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ	ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮੁਹਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ। ੨. ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੰਜ ਸਿੰਘ।
ਪੰਜ ਪੀਰੀਆ	ਵਿਸ਼ਨੁ, ਸੁਰਜ, ਸ਼ਿਵ, ਗਣੇਸ਼, ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ। ੨. ਕਈ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਪੀਰ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ।
ਪੰਜ ਮੁਕਤੇ	ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ, ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ, ਈਸਰ ਸਿੰਘ, ਫਤੇ ਸਿੰਘ।
ਪੰਜ ਮੇਲ	ਮੀਟੇ, ਮਸੰਦ, ਧੀਰਮਲੀਏ, ਰਾਮਰਾਈਏ, ਸਿਰ ਗੁੰਮ।
ਪੰਜ ਰਤਨਾ	ਰਾਜਰ, ਮੂਲੀ, ਸਲਗਮ, ਬੈਂਗਣ, ਕੱਦੂ ਮਿਲਾ ਕੇ ਬਣਾਇਆ ਸਲੂਣਾ।
ਪੰਜ 	ਪੰਜ ਸਿੰਘ।
ਪੰਜਥਾ	ਘੀ, ਘ੍ਰਿਤ।
ਪੰਜਾ	ਹੱਥ ਦੇ ਪੰਜੇ ਦੇ ਆਥਾਰ ਦਾ ਬਸਤ੍ਰ, ਜੋ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਦੁਮਾਲੇ ਤੇ ਪਹਿਰਦੇ ਹਨ।
ਪੰਥ	ਖਾਲਸਾ ਕੌਮ।
ਪੀਮਾ	ਬ੍ਰਾਹਮਣ।
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾ ਸਿੰਘ	ਦਿਨ। ੨. ਮੀਨਾਰ।
ਫਤੇ ਕੁਮੇਰ	ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਸੈਣਾ।
ਫਤੇ ਗਜਾਉਣੀ	ਆਪੋ-ਵਿੱਚੀ ਮਿਲਣ ਸਮੇਂ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ ਉੱਚੇ ਸੁਰ ਨਾਲ ਭੁਲਾਉਣੀ। ੨. ਵਿਦਾ ਹੋਣਾ। ੩. ਮਰਨਾ।
ਫਤੇ ਗਜਾ ਗਿਆ	ਚਲਾ ਗਿਆ। ੨. ਮਰ ਗਿਆ। ੩. ਪਾਟ ਗਿਆ। ੪. ਢਹਿ ਗਿਆ।
ਫਿਰਨੀ	ਚੱਕੀ।
ਫਿਰਨੀ ਦੀ ਸਫਾਰੀ	ਚੱਕੀ ਨਾਲ ਦਾਣੇ ਪੀਹਣੇ।
ਫੌਜ	ਰਮਤਾ ਇਕ ਸਿੰਘ।
ਫੌਜਾਂ	ਰਮਤੇ ਕਈ ਸਿੰਘ।
ਬਸਾਵਾ	ਤਵਾ।
ਬਸੰਤ ਬੌਰ	ਮੱਕੀ।
ਬਸੰਤਰ	ਅਗਨਿ।
ਬਟੇਰਾ	ਬੈਂਗਣ, ਬਤਾਉਂ।

ਬਦਾਣਾ	ਦੇਖੋ, ਬੇਦਾਣਾ।
ਬਦਾਮ	ਚਟੇ, ਛੋਲੇ।
ਬਦਾਮ ਛਕਾਏ	ਛੋਲੇ ਚੱਬਾਏ।
ਬੱਬਰੂ	ਖਮੀਰ ਪਰਸਾਏ।
ਬਾਜ	ਖੁਰਪਾ, ਰੰਥਾ।
ਬਾਜ ਉਡਾਉਣਾ]	
ਬਾਜ ਦਾ ਬਿਕਾਰ]	ਖੁਰਪੇ ਨਾਲ ਘਾਹ ਖੋਤਣਾ। ਘਾਸ ਖੁਰਚਨਾ।
ਬਾਣਾ	ਬਾਟੀ, ਗੁੰਘਾਪਾਤਰ। ੨. ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਯਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਵਰਤਨ।
ਬਾਣੇ ਦਾ ਜਾਂਝੀ	ਜਿਸ ਨੇ ਇਕ ਬਾਣੇ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਹੈ, ਸੁਨਹਿਰੀਆ।
ਬਾਮੁਣ	ਪਿੱਪਲ।
ਬਾਮੁਣੀ	ਖੀਰ, ਭਸਮਈ।
ਬਿਹੰਗਮ	ਵਿਚਰਣ ਵਾਲਾ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਇਕ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਦਾ।
ਬਿਖਯਾ	ਤਮਾਖੁ (ਤੰਬਾਕੂ)।
ਬਿਚਿੱਤ੍ਰ ਸਿੰਘੀਆ	ਲੁਥਾਣਾ ਸਿੰਘ। ੨. ਰਾਜਪੂਤ ਸਿੰਘ।
ਬਿਬੇਕ	ਗਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਵਿਚਾਰ। ੨. ਖਾਲਸਾ ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਜੁੱਧੀ।
ਬਿਬੇਕੀ	ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਸਿੰਘ। ੨. ਪੂਰੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ।
ਬਿਰਦ	ਲਿਥਾਸ। ਧਰਮ ਚਿੰਨ੍ਹ।
ਬਿਰਦ ਬਾਣਾ	ਖਾਲਸਾ ਧਰਮ ਦਾ ਲਿਥਾਸ।
ਬਿਰਾਸਣਾ	ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਬੈਠਣਾ। ੨. ਲੇਟਣਾ।
ਬੁੰਗਾ	ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਦਾ ਅਸਥਾਨ। ੨. ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦੁਮਾਲਾ।
ਬੁੱਧ ਅਵਤਾਰ	ਲੂਲਾ, ਟੁੰਡਾ।
ਬੁੱਦੀ	ਬੱਕੁਲੀਆਂ, ਉਥਲਿਆ ਹੋਇਆ ਅੰਨ।
ਬੇਦਾਣਾ	ਕਰੀਰ ਦਾ ਬਾਣਾ, ਕਰੀਰ ਦੇ ਫੁੱਲ।
ਬੇ-ਮੁਹਰਾਜੀ	ਦੁਸ਼ਾਂਗੀ ਲੱਕੜ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਾਫਾ ਫਸਾ ਕੇ ਸਰਦਾਈ ਛਾਣੀਦੀ ਹੈ।
ਬੋਲਾ	ਬੋਲੀ, ਭਾਸ਼ਾ। ੨. ਵਚਨ, ਵਾਕ।
ਬੰਦਈ ਕੱਛ	ਗੋਡਿਆਂ ਵਾਲੀ ਫਿਲੀ ਕੱਛ, ਡੋਕਲ।
ਥ੍ਹਮ ਰਸ	ਇੱਖ, ਕਮਾਦ।
ਭਗਮੁਖੀ	ਕਟਕ, ਗੰਦਮ।
ਭਗੌਤਾ, ਭਗੌਰੀ	ਖੜਗ, ਕ੍ਰਿਪਾਨ, ਤਲਵਾਰ।

ਭਰਥਰੀ	ਢੁੱਟਾ, ਸਾਨ੍ਹ।
ਭਾਉਨੀ	ਸ਼ੁਧਾ।
ਭਾਈ	ਗੁਰਭਾਈ। ੨. ਗ੍ਰੰਥੀ। ੩. ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰੇਕ ਸਿੱਖ ਦੀ ਪਦਵੀ।
ਭਾਜਾ	ਤਰਕਾਰੀ, ਭਾਜੀ।
ਭਾਣਾ	ਅਕਾਲ ਦਾ ਹੁਕਮ, ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਰਜ਼ਾ।
ਭਾਣਾ ਬਰਤਣਾ	ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਦਾ ਹੋਣਾ। ੨. ਮਰਣਾ।
ਭੁਇ ਸੁਰ	ਗੋਗਲੂ, ਬਲਗਮ।
ਭੁਜੰਗਣ, ਭੁਜੰਗੀ	ਲੜਕੀ, ਲੜਕਾ। ੨. ਤਯਾਰ-ਬਰ-ਤਯਾਰ ਸਿੰਘਣੀ, ਸਿੰਘ।
ਭੁਟੇਰਾ	ਭੁੱਤਲ ਵਿੱਚ ਪਕਾਇਆ ਆਟੇ ਦਾ ਪਿੰਨਾ, ਬਿਨਾਂ ਤਵੇ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਪਕਾਇਆ ਆਟੇ ਦਾ ਗੋਲਾ।
ਭੂਤਨੀ	ਅੰਧੇਰੀ, ਝੱਖੜ। ੨. ਰੇਲ ਟਰੇਨ। ੩. ਮੋਟਰਕਾਰ।
ਭੋਂਸੁਰ	ਦੇਖੋ, ਭੁਇ ਸੁਰ।
ਮਸਰ	ਵਸਤੂ ਦਾ ਅਭਾਵ, ਘਾਟਾ। ੨. ਬੰਦ, ਦੇਖੋ ਲੰਗਰ ਮਸਤ।
ਮਸਤ ਗਯਾ	ਉਹ ਮਸੀਤ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੨. ਮਸੀਤ ਦੇ ਬਾਂ ਬਣਾਇਆ ਗੁਰਦੁਆਰਾ।
ਮਸਰਾਨਾ	ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ, ਪੁਰਾਣਾ। ੨. ਮੁੱਕਿਆ ਹੋਇਆ। ੩. ਰੋਗੀ।
ਮਸਾਣੀ	ਗੁਦਾ।
ਮਸਾਣੀ ਦਾ ਸੁਰ ਢਿੱਲਾਮਰੋੜ, ਦਸਤ ਆਦਿ ਦਾ ਹੋਣਾ।	
ਮਸਾਲਾ	ਲੱਕੜਾਂ, ਈਧਨ। ੨. ਨੇਤਰ।
ਮਸੰਦ	ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਲਈ ਧਨ ਉਗਰਾਹੁਣ ਵਾਲਾ। ੨. ਗੁਰੂ ਦੇ ਧਨ ਨੂੰ ਹੜੱਪਣ ਵਾਲਾ ਪੁਜਾਰੀ।
ਮਹਾਸੁਰ	ਦੇਖੋ, ਐਰਾਪਤ।
ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਸਾਦ	ਭਟਕੇ ਦਾ ਮਾਸ। ੨. ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ।
ਮਖਮਲੀ ਫਰਸ਼	ਹਰੇ ਘਾਹ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ।
ਮਜ਼ਹਬੀ	ਬੂਹੜੇ ਤੋਂ ਸਿੰਘ ਸਜਿਆ ਹੋਇਆ ਪੁਰਖ।
ਮਨਮਤ	ਗੁਰਮਤ ਵਿਰੁੱਧ ਮਨ ਭਾਉਂਦਾ ਕੀਤਾ ਕਰਮ।
ਮਨ-ਮਰੀਆ]	ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਾਯਾ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਮਨ-ਮਰਜ਼ੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
ਮਨਮੁਖ]	ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਾਯਾ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਮਨ-ਮਰਜ਼ੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
ਮਰਚੋਨਾ	ਕਾਲੀਆਂ ਮਿਰਚਾਂ।
ਮਰੋੜ ਚੁਲਾ	ਪਾਣੀ ਨਾ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਕੇਵਲ ਮੂੰਹ ਉੱਪਰ ਹੱਥ ਫੇਰ ਕੇ ਸਾੜ

	ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ।
ਮਲਿਕਾ	ਬਿੱਲੀ।
ਮਝੋਲੀ	ਦੇਹ, ਬਰੀਰ।
ਮਾਰਾਬਕਾਰਾ	ਸਿੰਘ ਨਾਦ ਕਰ ਕੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ।
ਮਾਰੂ ਗਾਉਣਾ	ਰੋਣਾ, ਪਿੱਟਣਾ, ਦੁੱਖ ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਰ। ੨. ਚਲਾਏ ਸਮੇਂ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਦੇ ਬਬਦ ਗਾਉਣੇ।
ਮਿਠਿਆਈ	ਸ਼ਕਰਕੰਦੀ।
ਮਿਠਤ	ਬੇਰੀ।
ਮੀਟਾ	ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੀ ਫੰਸ਼ ਦਾ ਸੋਈ, ਜਿਸ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਛਕਿਆ।
ਮੁਆਮਲਾ ਲੈਣਾ	ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਗਜਾ ਕਰ ਕੇ ਅੰਨ, ਦੁਧ, ਚੰਦਾ ਆਦਿ ਲੈਣਾ।
ਮੁਸਕਾ ਕੱਸਦੀਆਂ	ਦਾੜ੍ਹੇ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਣਾ।
ਮੁਸਲੀਧਰ	ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ।
ਮੁਹੰਮਦੀ ਇਸ਼ਨਾਨ	ਕੱਛ ਬਿਨਾਂ ਨੰਗੇ ਨ੍ਹਾਉਣਾ।
ਮੁਹੰਮਦੀ ਸਵਾਰੀ	ਸੁਤਰ, ਊਠ।
ਮੁਹੰਮਦੀ ਪੋਲਾ	ਉਸਤਰਾ।
ਮੁਖ ਮਾਂਸਣਾ	ਦਾਤਣ।
ਮੁਖਹਰਾ	ਮੁੱਛਾਂ।
ਮੁਤਹਿਰਾ	ਭੰਡਾ, ਬਰਦਾਈ ਘੋਟਣ ਦਾ ਸੈਣਾ।
ਮੁਰਗਾਈਆਂ	ਗੱਠਾ, ਗੰਢਾ, ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਣੀ ਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਤਰਕਾਰੀ।
ਮੁੰਹਤਾਈ	ਕੈਂਚੀ।
ਮੇਵੜਾ	ਅਰਦਾਸੀਆ, ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
ਮੈਦਾ	ਆਟਾ।
ਮੈਦਾਨ ਜਾਣਾ	ਸੁਚੇਤੇ ਫਿਰਨ ਲਈ ਜੰਗਲ ਜਾਣਾ।
ਮੋਰਚਾ ਨਾਉਣਾ	ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੇ ਕਰਨ ਦਾ ਆਰੰਭ ਕਰਨਾ। ੨. ਜੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ।
ਮੋਰ ਧੁਜ	ਦਿਵਾਨਾ ਸਾਧ, ਸੋਢੀ ਮੋਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਦਾ ਉਦਾਸੀ।
ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ	ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਛੋਟੀ ਪਲੰਗੀਰੀ।
	੨. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ ਥਾਂ 'ਤੇ ਬਣਾਇਆ ਚਬੂਤਰਾ।
ਰਹਈ	ਗੁਰਮਤ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਰਹਿਤ ਰੱਖਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ।
ਰਹਈ ਬਹਈ	ਧਰਮ ਰੀਤੀ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰ, ਮਜ਼੍ਹਬ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਆਚਰਣ।
ਰਹਰ	ਸਿੱਖ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਧਾਰਣਾ।

ਰਹਬਨਆ	ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਨਿਯਮ ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ ਗ੍ਰੰਥ।
ਰਹਤੀਆ	ਰਹਿਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ। ੨. ਰਵਿਦਾਸੀਏ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੱਖ।
ਰੱਜੀ	ਕੜਛੀ।
ਰਣਸਿੰਗਾ	ਪੱਦ, ਵਾਉਕਾ।
ਰਣਸਿੰਗਾ ਬਜਾਉਣਾ	ਪੱਦ ਮਾਰਨਾ।
ਰਾਮ ਚੌਕਾ	ਭੋਜਨ ਪਕਾਉਣ ਸਮੇਂ ਚੌਕੇ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ 'ਤੇ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਚੌਕਾ ਮੰਨਣਾ।
ਰਾਮ ਜੰਗਾ	ਬੰਦੂਕ।
ਰਾਮ ਭੋਲ	ਬੋਕਾ।
ਰਾਮ ਬਾਗ਼	ਸੰਸਾਰ, ਵਿਸ਼ੁ। ੨. ਜੰਗਲ।
ਰਾਮ ਰਸ	ਲੂਣ, ਇਸ ਨੂੰ ਸਰਬ ਰਸ ਅਤੇ ਰੂਪ ਰਸ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ।
ਰਾਮ ਰੋਟੀ	ਉਹ ਜਗੀਰ, ਜੋ ਕਿਲ੍ਹੇ ਰਾਮਗੜ੍ਹ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਖਾਲਸੇ ਵਾਸਤੇ ਸੀ। ੨. ਗਜੇ (ਉਗਰਾਹੀ) ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਦਾ।
ਰਾਮ ਲੱਛੂ	ਮਤੀਰਾ।
ਰੂਪਾ	ਗੱਠਾ, ਪਿਆਜ਼।
ਰੂਪ ਕੌਰ	ਥਾੜਨੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਕਾਇਮ ਰਹੇ।
ਰੂਪ ਰਸ	ਲੂਣ, ਨਮਕ।
ਰੇਬਮ	ਸਣ, ਸਨੁਕੜਾ।
ਰੇਬਮੀ ਨਾਲਾ	ਸਣ ਦੀ ਰੱਸੀ ਦਾ ਨਾਲਾ।
ਰੋੜ	ਮੋਠ।
ਰੋੜੂ ਪ੍ਰਸਾਦ	ਭੋਲਿਆਂ ਦਾ ਅਚਾਰ।
ਰੰਘੜ	ਰੂਤ। ੨. ਅਹੰਕਾਰੀ।
ਰੰਘੜੀ	ਮੱਕੀ ਦੀ ਛੱਲੀ। ੨. ਕੋੜਾ ਬੋਲਣ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ।
ਲਖਨੇਰਾ	ਕਾਣਾ।
ਲਖਬਾਹਾ	ਇਕ ਭਾਂਹ ਵਾਲਾ, ਟੁੰਡਾ।
ਲੱਛੂ	ਟਿੱਡੋ।
ਲਵੇਰਾ	ਖੋਦਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਦਾੜੀ ਨਹੀਂ।
ਲੜਾਕੀ	ਲਾਲ ਮਿਰਚ, ਇਸ ਨੂੰ ਚੰਬਚੀਨੀ ਭੀ ਸੱਦਦੇ ਹਨ।
ਲਾਂਗਰਾ ਸਿੰਘ	ਭੋਜਨ ਪਕਾਉਣ ਵਾਲਾ।
ਲਾਚਾ	ਉੱਨ ਦਾ ਆਸਨ।
ਲਾਚੀ ਦਾਣਾ	ਘਾਸਘਾਹ।

ਲੇਖੇ ਲਾਉਣਾ

ਵਰਤ ਲੈਣਾ, ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਵਰਤਾ ਕੇ ਛਕ ਲੈਣਾ।

ਨਰ

ਤਵੀ।

ਨੋਹ ਨੇਗਰ

ਤਵੀ ਅਤੇ ਦੇਗ, ਭਾਵ ਖਾਨ-ਪਾਨ ਦਾ ਸਾਮਾਨ।

ਨੰਗਰ ਮਸਤ

ਨੰਗਰ ਮਸਰਾਨਾ

ਨੰਗੀ ਭੁੱਖੀ

ਫਹੀਰ

ਰਸਦ ਦਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਅੱਗ ਨਾ ਪੈਣੀ।

ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਲੋਕ। ੨. ਕੁਰਹਿਤੀਏ ਅਤੇ ਕੁਕਰਮੀ।

ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਵਿਚਰਣ ਵਾਲਾ ਜਥਾ, ਰਹਿਤਵਾਨ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਜਮਾਤ, ਜੋ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਯਾਤ੍ਰਾ ਅਤੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦੀ ਸੰਧਨਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਦੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਫਿਰ ਕੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਟੋਲਾ।

ਫਹੀਰ ਪਾਉਣਾ

ਬੁਝ ਕਰਨਾ। ੨. ਪ੍ਰਲੋਕ ਗਮਨ।

ਫਹੀਰੀਆ

ਫਹੀਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ, ਫਹੀਰ ਦਾ ਮੈਂਬਰ।

ਫਟਾਉ

ਰਾਹੀ, ਪਾਂਧੀ। ਵਿਨਾਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲਾ।

ਫਰਤਾਵਾ

ਫੱਡਾ ਕੜਛਾ। ੨. ਫੰਡਣ ਵਾਲਾ।

ਫੇਲ੍ਹੇ ਸਿਰ ਵਾਲਾ

ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਕੇਸ ਨਹੀਂ, ਰੋਡਾ।

ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰਤਾ

ਭਗਤ ਰਤਨਾਵਲੀ—ਸਾਖੀ ੧੩੮

ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਬਖਸ਼ੀ।

ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਹੁਤ ੬, ਅੰਸੂ ੪੧

‘ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਅਰੁ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਤੀਜੇ ਬਰ ਥੀਰ।

ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਪੰਚਮ, ਤਿਨਹੁੰ ਬਿਠਾਯੋ ਦੇ ਕਰਿ ਧੀਰ।

ਗੁਰਤਾ ਅਰਪਨਿ ਲਗੇ ਖਾਲਸੇ^੨, ਪੰਚ ਸਿੰਘ ਤਹਿ ਸੋਹਿੰ ਬਰੀਰ। [ਪੰਥ ਨੂੰ ਗੁਰਤਾ]

‘ਪੰਚਹੁੰ— ਮਹਿੰ ਨਿਤ ਵਰਤਤਿ ਮੈਂ ਹੋ, ਪੰਚ ਮਿਲਹਿ ਸੇ ਪੀਰਨ ਪੀਰ॥੨॥

ਗੁਰ ਘਰ ਕੀ ਮਿਰਜਾਦਾ ਪੰਚਹੁੰ, ਪੰਚਹੁੰ ਪਾਹੁਲ ਪੂਰਬ ਪੀਨ।

ਹੁਇ ਤਨਖਾਹੀਆ ਬਖਸ਼ਹਿ ਪੰਚਹੁੰ, ਪਾਹੁਲ ਦੇਂ ਮਿਲਿ ਪੰਚ ਪ੍ਰਬੀਨ।

੧ ਚਮਕੌਰ ਵਿੱਚ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰਤਾ ਦੇਣ ਦਾ ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੈ।

੨ ਜਦ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ‘ਗੁਰੁ’ ਪਦਵੀ ਹੈ, ਤਾਂ ‘ਬਾਣੀ ਗੁਰੁ, ਗੁਰੁ ਹੈ ਬਾਣੀ’, ਇਹ ਵਾਕ ਕਿਵੇਂ ਸਫਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਇਸ ਸ਼ੰਕੇ ਦਾ ਉੱਤਰ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਗੁਰੁ ਕੀ ਦੇਹ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਣੀ (ਗੁਰੁ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ) ਆਤਮਾ ਹੈ, ਬਾਣੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਵਿਹਾਰ ਪਰਮਾਰਥ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪੰਥ ਪੂਰਣ ਗੁਰੁ ਰੂਪ ਹੈ। ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਸਵਰੰਤਰ ਹੋ ਕੇ ਖਾਲਸਾ ਗੁਰੁ ਪਦਵੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਹੀਂ।

ਲਖਹੁ ਪੰਚ ਕੀ ਬਡ ਬਡਿਆਈ, ਪੰਚ ਕਰਹਿ ਸੋ ਨਿਫਲ ਨ ਚੀਨ ।
 ਭੋਜਨ ਛਾਦਨ ਪਾਂਚਨ ਅਰਪਹਿ, ਅਰਜ ਕਰਹਿ ਤਿਨ ਬਾਂਡਤਿ ਲੀਨ ॥੩॥
 ਇਮ ਪਾਂਚਨ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਕਹਿ ਕੈ, ਤੀਨ ਪ੍ਰਕ੍ਰਮਾ ਫਿਰਿ ਕਰਿ ਦੀਨਿ ।
 ਅਰਪੇ ਬਸਤ੍ਰ ਜਿਗਾ ਅਰੁ ਕਲਗੀ, ਨਿਜ ਕਰ ਤੇ ਸਿਰ ਬੰਧਨਿ ਕੀਨਿ ।
 ਬਸਤ੍ਰ ਗਾਤਰੇ ਤਬਿ ਪਹਿਰਾਏ ਕਟ ਕਸਾਇ ਕਰਿ ਬਿਲਮ ਬਿਹੀਨ ।
 ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਫਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਚੀਨ ॥੪॥

[੪੯੭] ਸਰਬ ਲੋਹ

ਪਾਵਨ ਪੰਥ ਖਾਲਸਹਿ ਪ੍ਰਗਟਯੋ ਚਾਰ ਵਰਨ ਆਸ਼੍ਰਮ ਸੁਭ ਪੰਥਾ ॥੧॥
 ਇਨ ਕੇ ਦਰਸ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੋ ਦਰਸਨ, ਬੋਲਨੁ ਗੁਰੁ ਸਬਦੁ ਗੁਰੁ ਗੰਥਾ ।
 ਦ੍ਰਾਦਸਿ ਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੁ ਏ ਕਹਿਯਤਿ ਦ੍ਰਾਦਸਿ ਤਾਨੁ ਪ੍ਰਗਟ ਹਰਿ ਸੰਤਾ ।
 ਪ੍ਰਤਖਜ ਕਲਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਧਣੀਛੇ ਗੰਥਿ ਪੰਥ ਖਾਲਿਸ ਵਰਤੰਤਾ ।

ਖਿਮਾ

[੨੨੩] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀ (੭)

ਖਿਮਾ ਗਹੀ ਬ੍ਰੁਤੁ ਸੀਲ ਸੰਤੋਖੰ ॥ ਰੋਗੁ ਨ ਬਿਆਪੈ ਨਾ ਜਮ ਦੋਖੰ ॥

[੨੩੩] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੩, ਅਸਟਪਦੀ (੮)

ਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਹਮ ਕਉ ਸਰੀਰ ਸੁਧਿ ਭਈ ॥

ਹਉਮੈ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਸਭ ਅਗਨਿ ਬੁਝਈ ॥ ਬਿਨਸੇ ਕ੍ਰੋਧ, ਖਿਮਾ ਗਹਿ ਲਈ^੧ ॥

[੫੫੧] ਮਹਲਾ ੩, ਵਾਰ ਬਿਹਾਗੜਾ (੯)

ਮਨੁ ਬਠੋਰੁ ਸਬਦਿ ਭੇਦਿ ਤੂੰ ਸਾਂਤਿ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥

ਸਾਂਤੀ ਵਿਚਿ ਕਾਰ ਕਮਾਵਣੀ ਸਾ ਖਸਮੁ ਪਾਏ ਬਾਇ ॥

ਨਾਨਕ ਕਾਮਿ ਕ੍ਰੋਧਿ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਓ ਪੁਛਹੁ ਗਿਆਨੀ ਜਾਇ ॥੧॥

[੯੩੭] ਰਾਮਕਲੀ ਓਅੰਕਾਰੁ, ਮਹਲਾ ੧ (੪੯)

ਖਿਮਾ ਵਿਰੂਣੇ ਖਪਿ ਗਏ ਖੂਹਣਿ^੨ ਲਖ ਅਸੰਖ ॥

ਗਣਤ ਨ ਆਵੈ ਕਿਉ ਗਣੀ ? ਖਪਿ ਖਪਿ ਮੁਏ ਬਿਸੰਖ^੩ ॥

[੧੩੭੨] ਸਲੋਕ—ਕਬੀਰ

ਕਬੀਰਾ ਜਹਾ ਗਿਆਨੁ ਤਹ ਧਰਮੁ ਹੈ^੪, ਜਹਾ ਬੁਠੁ ਤਹ ਪਾਪੁ ॥

੧ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੰਕਾਰ ਆਦਿਕ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਬਰ ਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ੨ [ਖੂਹਣਿ] (ਅਕੋਹਿਣੀ) ਸੈਨਾ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਇਉਂ ਹੈ—੨੧੮੭੦ ਹਾਥੀ, ੨੧੮੭੦ ਰਥ, ੬੫੬੧੦ ਘੋੜੇ, ੧੦੬੩੫੦ ਪੈਦਲ। ੩. ਬਿਨਾਂ ਸੰਖਯਾ, ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ।

੪ ਜਿਸ ਧਰਮ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਯਯਾਨ ਹੈ, ਉਹੋ ਧਰਮ ਧਾਰਣ ਯੋਗਤ ਹੈ, ਅਗਯਾਨ ਕਲਪਿਤ ਧਰਮ ਦੇ ਧਾਰਨ ਤੋਂ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਦੇ ਆਨੰਦ ਤੋਂ ਵੰਚਿਤ ਰਹੀਦਾ ਹੈ।

ਜਹਾ ਲੋਭੁ ਤਹ ਕਾਲੁ ਹੈ, ਜਹਾ ਖਿਆ ਤਹ ਆਪਿ ॥੧੫੫॥

[੧੩੭੮] ਸਲੋਕ—ਫਰੀਦ

ਫਰੀਦਾ ! ਜੇ ਤੈ ਮਾਰਨਿ ਮੁਕੀਆਂ ਤਿਨ੍ਹਾ ਨ ਮਾਰੇ ਘੁੰਮਿ^੧ ॥

ਆਪਨੜੈ ਘਰਿ ਜਾਈਐ ਪੈਰ ਤਿਨ੍ਹਾ ਦੇ ਚੁੰਮਿ ॥੨॥

[੧੩੭੮] ਸਲੋਕ—ਫਰੀਦ

ਫਰੀਦਾ ! ਬੀਉ ਪਵਾਹੀ ਦਭੁ^੨ ॥ ਜੇ ਸਾਈ ਲੋੜਹਿ ਸਭੁ ॥

ਇਕੁ ਛਿਜਹਿ ਖਿਆ ਲਤਾੜੀਅਹਿ^੩ ॥ ਤਾਂ ਸਾਈ ਦੇ ਦਰਿ ਵਾੜੀਅਹਿ ॥੧੬॥

[੭੦੯] ਹਜ਼ਾਰੇ ਸ਼ਬਦ, ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਅਲਪ ਅਹਾਰ ਸੁਲਪ ਸੀ ਨਿੰਦਾ ਦਯਾ ਛਿਆ ਤਨ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ (੧)

ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ—ਸਾਖੀ ੧੫੫

ਨਿਵਣਾ ਸਭ ਅੱਗੇ, ਖਿਆ ਕਰਨੀ, ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਣਾ, ਏਹ ਬਚਨ ਤ੍ਰੈ ਦ੍ਰਿਸ਼ੁ ਰੱਖਣੇ ।

ਸਾਧੁ ਸੰਗਤ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ

ਖਿਆ ਕਰਨੀ, ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਵੱਡੇ ਹੋਣਾ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਰੱਖਣੀ ।

ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਰਾਸਿ ੧, ਅੰਸੂ ੪੦

^੧ਸਹਿਨ ਸੀਲਤਾ ਛਿਆ ਧਰੀਜੈ । ਕਿਸ ਕੇ ਸੰਗ ਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਰਚੀਜੈ ।

ਬਾਕ ਕਠੌਰ ਅਨਾਦਰ ਕਰੇ । ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਤਪਹਿ ਨ ਰਿਸਿ ਕਥਿ ਧਰੇ ॥੨੯॥...

ਮਧੁਰ ਗਿਰਾ^੪ ਸਭਿ ਸੰਗ ਉਚਾਰਹੁ । ਕਹਿਨ ਕਠੌਰ ਨਹੀਂ ਰਿਸ ਧਾਰਹੁ ॥੩੧॥

ਰਾਸਿ ੧੧, ਅੰਸੂ ੧੭

^੬ਕਰਨੀ ਛਿਆ ਮਹਾਂ ਤਪ ਜਾਨ । ਛਿਆ ਕਰਨਿ ਹੀ ਦੇਬੇ ਦਾਨ ।

ਛਿਆ ਸਕਲ ਤੀਰਥ ਅਸ਼ਨਾਨ । ਛਿਆ ਕਰਤਿ ਨਰ ਕੀ ਕਲਿਆਨ ॥੪੩॥

ਛਿਆ ਸਮਾਨ ਆਨ ਗੁਨ ਨਾਂਹੀ । ਯਾਂ ਤੇ ਛਿਆ ਧਰਹੁ ਮਨ ਮਾਂਹੀ ।

ਖੋਜਣਾ

[੪੩੪] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧, ਪਟੀ (੨੭)

ਭਭੈ, ਭਾਲਹਿ ਸੇ ਫਲੁ ਪਾਵਹਿ... ॥

[੯੩੨-੩੫] ਰਾਮਕਲੀ ਓਅੰਕਾਰੁ, ਮਹਲਾ ੧ (੧੯)

ਖੋਜਤ ਖੋਜਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਆ ॥...

੧ ਬਦਲੇ ਵਾਸਤੇ ਪਰਤ ਕੇ । ੨ ਪਹੇ (ਗਸਤੇ) ਦੀ ਦੱਤ ਹੋ ਜਾ ।

੩ ਇਕ ਤੋੜਦਾ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਲਤਾੜਦਾ ਹੈ ।

੪ ਗੋਪੀ ਮੋਹਣ, ਰਾਮ ਅਤੇ ਅਮਰੂ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ।

੫ ਮਿੱਠੀ ਬਾਣੀ । ੬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਆਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ।

ਭਭੇ ਭਾਲਹਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁਝਹਿ, ਤਾ ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ਪਾਈਐ ॥ (੪੧)

[੧੨੫੫] ਮਲਾਰ ਮਹਲਾ ੧ (੩)

ਖੋਜੀ ਉਪਜੈ^੧ ਬਾਦੀ ਬਿਨਸੈ, ਹਉ ਬਲਿ ਬਲਿ ਗੁਰ ਕਰਤਾਰਾ ॥

ਗਹਣਾ—ਜੇਵਰ—ਭੂਸ਼ਣ

ਗਹਿਣਿਆਂ ਨਾਲ ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖ ਆਪਣੇ ਤਾਈਂ ਸ਼ਿੰਗਾਰਦੇ ਅਤੇ ਵਿਥਾ ਧਨ ਖੋਹਦੇ ਹਨ ਅਰ ਚੋਰ ਭਾਊਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤਕ ਖੋ ਬੈਠਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਸਾਢੇ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਅਗਯਾਤ ਹਨ, ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਗਹਣਾ ਕਰਤਾਰ ਸਿਮਰਣ, ਸਦਾਚਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹਨ^੨।

[੧੦੯] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫ (੫੦)

ਨਾਮੁ ਸਚੇ ਕਾ ਗਹਣਾ ॥੩॥

[੭੦੨] ਜੈਤਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੨)

ਹਰਿ ਨਾਮ ਰੰਗ ਆਭਰਣੀ^੩ ॥੨॥

ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦, ਅ: ੨੩

ਪੁਨੰ ਸੰਗ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਸੁਨਾਈ। ਬਿਨਾ ਤੇਗ ਤੀਰੰ ਰਹੇ ਨਾਹ ਭਾਈ ! ॥੧੮॥

ਇਹੈ ਮੋਰ ਆਗਿਆ ਸੁਨੈ ਹੇ ਪਿਆਰੇ। ਬਿਨਾ ਤੇਗ ਕੇਸੰ ਦਿਵੈ ਨ ਦਿਦਾਰੇ ॥

ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਰੁਤ ੩ ਅੰਸੂ ੨੩

ਜਬਿ ਹਮਰੇ ਦਰਸਨ ਕੇ ਆਵਹੁ। ਬੰਨ ਸੁਚੇਤ ਤਨ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਜਾਵਹੁ ॥੭॥

ਕਮਰਕਸਾ ਕਰਿ ਦੇਹੁ ਦਿਖਾਈ। ਹਮਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਇ ਅਧਿਕਾਈ ॥

ਗਵਾਹੀ

[੬੯] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਅਸਟਪਦੀ ਮਹਲਾ ੧ (੮)

ਸਚੀ ਸਾਖੀ ਉਪਦੇਸੁ ਸਚੁ, ਸਚੇ ਸਚੀ ਸੋਇ ॥

੧ ਵਿੱਧਿ (ਤਰੱਕੀ) ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।

੨ [ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਹਿਣੇ] ਭੋਕ ਹੈ ਕਿ ਅਸਾਡੇ ਕਵੀਆਂ ਅਤੇ ਮੁਸੱਵਰਾਂ ਦੀ ਭੂਧਿ ਪਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਸ ਦਰਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਭੂਸ਼ਣਾਂ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵੇਖ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਤੀ ਗਹਿਣੇ ਪਹਿਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿੱਧ ਕਰ ਵਿਖਾਇਆ। ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੋਨਾ ਅਤੇ ਰਤਨ ਪਹਿਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਭਲਾ ਲੋਚਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਲੋਹਾ ਆਪਣਾ ਭੂਸ਼ਣ ਬਣਾਓ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛਾਪ, ਛੱਲੇ, ਕੜੇ, ਕੰਠੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦੇ ਹਾਰ ਪਰਕਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੌਕ ਕੰਨ ਬੰਨ੍ਹਣੇ ਵਰਜਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਨੀਂ ਕੁੰਡਲ ਲਟਕਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿਗਾ ਅਤੇ ਖੜਗ ਪਹਿਰੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿਗਾ ਅਤੇ ਕਲਗੀ ਸੀਸ ਸਜਾਈ ਹੈ ਅਰ ਰਤਨ ਜਟਿਤ ਖੜਗ ਪਹਿਰਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਕੋਈ ਭੂਸ਼ਣ ਧਾਰਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

੩ ਭੂਸ਼ਣ।

[੮੯੪] ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ (੩੬)

ਸੰਤਨ ਕੀ ਸੁਣਿ ਸਾਚੀ ਸਾਖੀ ॥ ਜੋ ਬੋਲਹਿ ਜੋ ਪੇਖਹਿ ਆਖੀ ॥

[੧੦੩੨] ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ, ਮਹਲਾ ੧ (੧੨)

ਲੈ ਕੈ ਵਢੀ^੧ ਦੇਨਿ ਉਗਾਹੀ, ਦੁਰਮਤਿ ਕਾ ਗਲਿ ਢਾਹਾ ਹੇ ॥੩॥

ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਦੇਸਾ ਸਿੰਘ ਕਾ

ਬਾਢੀ ਲੈ ਕਰ ਨਜਾਯ ਨ ਕਰੀਏ। ਭੂਠੀ ਸਾਖਾ^੨ ਕਬਹੂੰ ਨ ਭਰੀਏ ॥੬੪॥

ਗੁਣ—ਅਵਗੁਣ (ਅੰਗੁਣ)

[੨੦] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧ (੧੭)

ਬਿਨੁ ਗੁਣ ਕਾਮਿ ਨ ਆਵਈ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਤਨੁ ਖੇਹ ॥

[੩੬] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੩ (੫੯)

ਗੁਣਵੰਤੀ ਸਚੁ ਪਾਇਆ, ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਤਜਿ ਵਿਕਾਰ ॥

[੫੬] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀ (੬)

ਜੇਹਾ ਰਾਖੇ^੩ ਭੇਹਾ ਲੁਟੈ^੪, ਬਿਨੁ ਗੁਣ ਜਨਮੁ ਵਿਣਾਸੁ ॥

[੩੬੭] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੪ (੫੭)

ਗੁਣ ਵਿਗੁਣ ਮਾਇਆ ਮਲੁ ਧਾਰੀ ॥

ਵਿਣੁ ਗੁਣ ਜਨਮਿ ਮੁਏ ਅਹੰਕਾਰੀ ॥੩॥

ਸਰੀਰਿ ਸਰੋਵਰਿ ਗੁਣ ਪਰਗਟਿ ਕੀਏ^੫ ॥

ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਥਿ ਤਤੁ ਕਢੀਏ ॥੪॥

[੪੧੮] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀ (੧੩)

ਅਉਗਣ ਛੋਡਹੁ ਗੁਣ ਕਰਹੁ ਐਸੇ ਤਤੁ ਪਰਾਵਹੁ ॥

[੬੫੧] ਮਹਲਾ ੩, ਵਾਰ ਸੋਰਠਿ (੨੩)

ਸਰੀਰੁ ਜਲਉ ਗੁਣ ਬਾਹਰਾ, ਜੋ ਗੁਰ ਕਾਰ^੬ ਨ ਕਮਾਇ ॥

[੭੫੨] ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀ (੩)

ਜੇ ਚਲਹਿ ਗੁਣ ਨਾਲਿ, ਨਾਹੀ ਦੁਖੁ ਸੰਤਾਪਣਾ ॥

[੭੫੫] ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੩, ਅਸਟਪਦੀ (੩)

ਗੁਣਕਾਰੀ ਗੁਣ ਸੰਘਰੈ^੭, ਅਵਰਾ ਉਪਦੇਸੇਨਿ ॥

ਸੇ ਵਡਭਾਗੀ ਜਿ ਓਨਾ ਮਿਲਿ ਰਹੇ ਅਨਦਿਨੁ ਨਾਮੁ ਲਏਨਿ ॥੯॥

੧ ਜਿਸ ਦੇ ਲੈਣ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਭਰੀਓ ਦਾ ਯਤਨ ਵੱਢੀਏ (ਹੱਕ ਭਲਈ ਕਰੀਏ) ਉਹ ਵੱਢੀ (ਗਿਸਵਰ) ਹੈ।

੨ ਗਵਾਹੀ, ਬਹਾਦਤ। ੩ ਬੀਜਦਾ ਹੈ। ੪ ਵੱਢਦਾ ਹੈ।

੫ ਮਨੁੱਖ ਦੇਹ ਰੂਪੀ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਵਾਹਗੁਰੂ ਨੇ ਗੁਣ ਰੂਪ ਰਤਨ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤੇ ਹਨ।

੬ ਗੁਰੂ ਦੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਕਾਰ, ਰਾਵ ਗੁਣ ਧਾਰਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼।

੭ ਸੰਗ੍ਰਹ (ਜਮ੍ਹਾਂ) ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਣ ਕੀ ਸਾਝ ਸੁਖ ਉਪਜੈ ਸਚੀ ਭਗਤਿ ਕਰੇਨਿ ॥

[੭੬੫] ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੧ (੪)

ਗੁਣਾ ਕਾ ਹੋਵੈ ਵਾਸੁਲਾ^੧ ਕਢਿ ਵਾਸੁ ਲਈਜੈ ॥

ਜੇ ਗੁਣ ਹੋਵਨਿ ਸਾਜਨਾ ਮਿਲਿ ਸਾਝ ਕਰੀਜੈ^੨ ॥ [ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਸਾਝ]
ਸਾਝ ਕਰੀਜੈ ਗੁਣਹ ਕੇਰੀ ਛੋਡਿ ਅਵਗਣ ਚਲੀਐ ॥

[੧੧੨੭] ਭੈਰਉ ਮਹਲਾ ੧ (੬)

ਗੁਣੀ ਗੁਣੀ ਮਿਲਿ ਲਾਹਾ ਪਾਵਸਿ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮਿ ਵਡਾਈ ॥

[੧੨੪੬] ਮਹਲਾ ੧, ਵਾਰ ਸਾਰੰਗ (੨੨)

ਨਾਨਕ ਸੇ ਨਰ ਅਸਲਿ ਖਰ, ਜਿ ਬਿਨੁ ਗੁਣ ਗਰਬੁ ਕਰੰਤਿ^੩ ॥੨॥ [ਖੋਤੇ]

[੧੩੬੮] ਸਲੋਕ—ਕਬੀਰ

ਕਬੀਰ ਰਸ ਕੋ ਗਾਡੇ^੪ ਚੁਸੀਐ, ਗੁਨ ਕਉ ਮਗੀਐ ਰੋਇ^੫ ॥

ਅਵਗੁਨੀਆਰੇ ਮਾਨਸੈ ਭਲੇ ਨ ਕਹਿਹੈ ਕੋਇ ॥੭੨॥

[੪੭੧] ਵਾਰ ਆਸਾ (੧੪)

ਕਰਿ ਅਉਗਣ ਪਛੋਤਾਵਣਾ ॥

[੫੯੫] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੧ (੧)

ਨਾਨਕ ਅਉਗੁਣ ਜੇਤਝੇ ਤੇਤੇ ਗਲੀ ਜੰਜੀਰ ॥

ਜੇ ਗੁਣ ਹੋਨਿ ਤ ਕਟੀਅਨਿ ਸੇ ਭਾਈ ਸੇ ਵੀਰ^੬ ॥

[੧੨੦੩] ਸਾਰੰਗ ਮਹਲਾ ੫ (੪)

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਬ ਹੀ ਮਨ ਛੁਟੀਐ ਜਉ ਸਗਲੇ ਅਉਗਨ ਮੇਟਿ ਧਰਹਾ ॥

[੧੩੮੧] ਸਲੋਕ—ਫਰੀਦ

ਫਰੀਦਾ ਜਿਨ੍ਹੀ ਕੰਮੀ ਨਾਹਿ ਗੁਣ ਤੇ ਕੰਮਝੇ ਵਿਸਾਰਿ ॥

ਮਤੁ ਸਰਮਿੰਦਾ ਥੀਵਹੀ ਸਾਂਈ ਦੇ ਦਰਥਾਰਿ ॥੫੯॥

✱

੧ ਬੋਲਾ, ਭੱਬਾ ।

੨ [ਮਿਲਵਰਤਣ] ਗੁਣਵਾਨਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਵਰਤਣ (Co-operation) ਕਰੋ ਅਤੇ ਔਗੁਣਾਂ ਅਰ ਔਗੁਣਿਆਰਿਆਂ ਨਾਲ ਨਾ ਮਿਲਵਰਤਣ (Non-co-operation) ਰੱਖੋ ।

੩ [ਗਬੇ] ਗੁਣੀ ਹੋਣ ਤੇ ਹੋਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਖਰ ਅਤੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਅਭਾਵ ਹੋਣ ਪਰ ਸਰਵਗਜ਼ਤਾ ਦਾ ਦਾਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਸਲ ਖਰ ਹਨ ।

੪ ਗੰਨਾ ।

੫ ਗੁਣ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਭਾਵੇਂ ਬਿਤਨਾ ਕਸ਼ਟ ਉਠਾਉਣਾ ਪਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਖ ਸਮਝੀਏ, ਭਾਵ ਹੋਏ ਪਰ੍ਹੇ ਯਤਨ ਕਰੀਏ ।

੬ ਗੁਣ ਹੀ ਪਯਾਰੇ ਸੰਬੰਧੀ ਹਨ ।

ਗੁਣ-ਗ੍ਰਾਹਕਤਾ

[੬੦] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀ (੧੧)

ਗਿਆਨ ਪਦਾਰਥੁ ਪਾਈਐ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸੋਝੀ ਹੋਇ ॥

ਨਿਰਮਲੁ ਨਾਮੁ ਨ ਵੀਸਰੈ ਜੇ ਗੁਣ ਕਾ ਗਾਹਕੁ ਹੋਇ ॥

[੩੬੧] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੩ (੪੧)

ਗੁਣਸੰਗ੍ਰਹੁ ਵਿਚਹੁ ਅਉਗੁਣ ਜਾਹਿ ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸਮਾਹਿ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਗੁਣਾ ਕਾ ਗਾਹਕੁ ਹੋਵੈ ਸੋ ਗੁਣ ਜਾਣੈ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਬਦਿ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੈ ॥...॥

ਜੇ ਗੁਣ ਸੰਗ੍ਰਹੈ ਤਿਨੁ ਬਲਿਹਾਰੈ ਜਾਉ ॥ ਦਰਿ ਸਾਚੇ ਸਾਚੇ ਗੁਣ ਗਾਉ ॥

[੧੦੮੬] ਮਹਲਾ ੧, ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੧ (੧)

ਵਿਣੁ ਗਾਹਕ ਗੁਣੁ ਵੇਚੀਐ ਤਉ ਗੁਣੁ ਸਹਘੋ ਜਾਇ ॥

ਗੁਣ ਕਾ ਗਾਹਕੁ ਜੇ ਮਿਲੈ ਤਉ ਗੁਣੁ ਲਾਖ ਵਿਕਾਇ ॥

[੧੦੮੭] ਮਹਲਾ ੩, ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੧ (੧੮)

ਲੋਕੁ ਅਵਗਣਾ ਕੀ ਬੰਨੈ ਗੰਠੜੀ ਗੁਣ ਨ ਵਿਹਾਝੈ ਕੋਇ ॥

ਗੁਣ ਕਾ ਗਾਹਕੁ ਨਾਨਕਾ ਵਿਰਲਾ ਕੋਈ ਹੋਇ^੧ ॥

[੧੩੬੫] ਸਲੋਕ—ਬਥੀਰ

ਸੰਤਹੁ ਮਾਖਨੁ ਖਾਇਆ ਛਾਡਿ ਪੀਐ ਸੰਸਾਰੁ ॥੧੮॥

ਗੁਰੁ ਬਿਲਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦, ਅਧਯਾਯ ੧੯

“ਜਲਜ ਸਿਥਾਲ” ਦੋਉ ਜਲ ਮਾਹੀ। ਦਾਦਰ ਨੀਚ ਸਿਥਾਲ ਸੁ ਖਾਹੀ।

ਨਹੀ ਜਾਨ ਰਸ ਕੌਲ ਪਰਾਗਾ^੨। “ਕੀਚ ਸਿਥਾਲ ਭਾਡਿ ਰਸੁ ਪਾਗਾ ॥੧੩੩॥

ਕੋਟ ਕਲਪ ਪਾਹਨ ਜਲ ਬਸੈ। ਤਨਕ ਨ ਤਾਸ ਅੰਗ ਪੁਨ ਰਸੈ^੩।

ਤਿਮ ਸਾਕਤ ਸੰਤਨ ਕੇ ਪਾਸਾ। ਨਿਸ ਦਿਨ ਗੁਨ ਤੇ ਰਹਤ ਨਿਰਾਸਾ ॥੧੩੪॥

ਗੁਨ ਕੋ ਤਯਾਗ ਔਗੁਨੇ ਗਹੈ। ਦਾਦਰ ਕਮਲ ਸਿਥਾਲਨ ਚਹੈ।

ਗਊ ਭੈਸ ਤਨ ਜੋਕ ਲਗਾਈਐ। ਛੀਰ ਨ ਗਹੈ ਰੁਧਰ ਕੋ ਪੀਐ ॥੧੩੫॥

੧ ਸਸਤਾ, ਬਿਨਾਂ ਬਦਰ।

੨ ਗੁਰਮੁਖ ਅਵਗਣਾ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਗੁਣ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਿਆਪਾ ਕਰਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਤੋਂ ਭੀ ਸੁਭ ਸਿਖਿਆ ਲਈ ਹੈ, ਯਥਾ—

ਹੈ ਹੈ। ਬਰਿ ਕੈ ਓਹਿ। ਬਰੇਨਿ ॥ ਭਲਾ ਪਿਟੈਨਿ ਸਿਰੁ ਖੋਹੇਨਿ ॥

ਨਾਉ ਲੈਨਿ ਅਰੁ ਕਰਨਿ ਸਮਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਬਲਿਹਾਰੈ ਜਾਇ ॥੬॥

(ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ)

੩ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼।

੪ ਪਾਣੀ ਦਾ ਜਾਲਾ।

੫ ਵੱਲ ਦਾ ਮਿਠਾਸ।

੬ ਚਿੱਕੜ, ਪਾਣੀ ਦਾ ਮੈਲ ਰੂਪ ਜਾਲਾ ਅਤੇ ਡੰਡੀ ਦੇ ਰਸ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਹੈ।

੭ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਪੂਜਯ ਹੋਂਦਾ ਹੈ

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੩੬

ਰਾਤੀ ਨੀਂਗਰ^੧ ਖੇਲਦੇ ਸਭ ਹੋਇ ਇਕਠੇ।
ਰਾਜਾ ਪਰਜਾ ਹੋਵਦੇ ਕਰਿ ਸਾਂਗ ਉਪਠੇ।
ਇਕਿ ਲਸਕਰ ਲੈ ਧਾਵਦੇ ਇਕਿ ਫਿਰਦੇ ਨਠੇ।
ਠੀਕਰੀਆਂ ਹਾਲੇ ਭਰਨਿ ਉਇ ਖਰੇ ਅਸਠੇ^੨।
ਖਿਨ ਵਿਚਿ ਖੇਡ ਉਜਾੜਦੇ ਘਰੁ ਘਰੁ ਨੂੰ ਝੁਠੇ^੩।
ਵਿਣੁ ਗੁਣੁ ਗੁਰੁ ਸਦਾਇਦੇ ਓਇ ਖੋਟੇ ਮਠੇ^੪॥੬॥

ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰਾਸਿ ੩, ਅੰਸੁ ੩੮

‘ਗੁਣ ਬਿਹੀਨ ਪੂਜਾ ਕਹਾਂ? ਬਿਦਯਾ ਬਿਨ ਮਾਨਾ?।
ਸੀਤ ਕਹਾਂ ਬਿਨ ਸੂਰਤਾ? ਮਨ ਬਿਤਿ ਬਿਨ ਧਯਾਨਾ?।

ਗੁਰ—ਸਤਿਗੁਰ—ਗੁਰ—ਗੁਰ

ਅਗਯਾਨ ਵਿਨਾਸ਼ਕ, ਸੱਤਯ ਅਤੇ ਹਿਤ ਉਪਦੇਸ਼ਣਾ ਦਾ ਨਾਉਂ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਵਿੱਚ ਰੂਢੀ ਸ਼ਕਤਿ ਹੈ, ਜੋ ਕਰਤਾਰ ਵਲੋਂ ਸੰਸਾਰ ਮਾਝੁ ਦੇ ਉਧਾਰ ਵਾਸਤੇ ਜਗਤ-ਗੁਰੂ ਥਾਪੇ ਗਏ ਹਨ।

[੭੨] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧ (ਜੋਗੀ ਅੰਦਰਿ)

ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰੁ ਐਸਾ ਜਾਣੀਐ, ਜੋ ਸਭਸੈ ਲਏ ਮਿਲਾਇ ਜੀਉ^੧॥

[੫੬] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਅਸਟਪਦੀ, ਮਹਲਾ ੧ (੧੦)

ਸੁਖ ਦਾਤਾ ਦੁਖ ਮੇਟਣੈ ਸਤਿਗੁਰੁ ਅਸੁਰ ਸੰਘਾਰੁ^੨॥੩॥

[੧੬੮] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੪ (੫੨)

ਜਿਸੁ ਮਿਲਿਐ ਮਨਿ ਹੋਇ ਅਨੰਦੁ ਸੈ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਹੀਐ॥

ਮਨ ਕੀ ਦੁਬਿਧਾ ਬਿਨਸਿ ਜਾਇ ਹਰਿ ਪਰਮ ਪਦੁ ਲਹੀਐ॥੧॥

[੨੮੬] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ, ਮਹਲਾ ੫ (੧੮)

ਸਤਿ ਪੁਰਖੁ^੩ ਜਿਨਿ ਜਾਨਿਆ ਸਤਿਗੁਰੁ ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਉ॥

੧ ਖੋਰੇ। ੨ ਚਪਲ, ਚੜ੍ਹਰ। ੩ ਤੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

੪ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜੇ ਦਾ ਸ਼ਾਂਗ ਬਣਾਉਣ ਨਾਲ ਬਾਲਕ ਰਾਜਾ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੇ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਦੇਲਾ ਤਕੀਆ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠਣ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸਿਰ ਪਰ ਚੌਰ ਫਿਰੋਣ ਕਰ ਕੇ ਰੋਏ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ, ਗੁਰੂ ਉਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗੁਣ ਹਨ।

੫ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦਾਤੂ ਜੀ, ਆਪਣੀ ਕਰਤੂਤ ਤੇ ਪਛਤਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰ ਕੇ ਆਖਦੇ ਹਨ। ੬ ਜਾਤਿ ਵਰਣ ਦੀ ਡਮੀਝ ਛੱਡ ਕੇ।

੭ ਕੁਕਰਮ ਰੂਪ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ਕ। ੮ ਕਰਤਾਰ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ।

ਤਿਸ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸਿਖ ਉਧਰੈ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਉ ॥

[੩੦੨] ਮਹਲਾ ੪, ਵਾਰ ਗਉੜੀ ੧ (੫)

ਸਤਿਗੁਰੁ ਅੰਦਰੁ ਨਿਰਵੈਰੁ ਹੈ, ਸਭੁ ਦੇਖੈ ਥ੍ਰਹਮੁ ਇਕੁ ਸੋਇ ॥...

ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਭਨਾ ਦਾ ਤਲਾ ਮਨਾਇਦਾ, ਤਿਸ ਦਾ ਬੁਰਾ ਕਿਉ ਹੋਇ ॥

[੫੯੪] ਵਾਰ ਵਡਹੰਸ, ਮਹਲਾ ੪ (੧੯)

ਧਨੁ ਧਨੁ ਹਰਿ ਗਿਆਨੀ ਸਤਿਗੁਰੁ ਹਮਾਰਾ,

ਜਿਨਿ ਵੈਰੀ ਮਿਤ੍ਰੁ ਹਮ ਕਉ ਸਭ ਸਮ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਦਿਖਾਈ ॥

[੯੬੦] ਮਹਲਾ ੫, ਵਾਰ ਰਾਮਕਲੀ ੨ (੭)

ਸਤਿਗੁਰੁ ਨਿਰਵੈਰੁ ਪੁਤ੍ਰੁ ਸਤ੍ਰੁ ਸਮਾਨੇ ਅਉਗਣ ਕਟੇ ਕਰੇ ਸੁਧੁ ਦੇਹਾ ॥

[੧੨੦੬] ਸਾਰੰਗ ਮਹਲਾ ੫ (੧੩)

ਬਲਿਹਾਰੀ ਗੁਰਦੇਵ ਚਰਨ ॥

ਜਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ਪਾਰਥ੍ਰਹਮੁ ਧਿਆਈਐ ਉਪਦੇਸੁ ਹਮਾਰੀ ਗਤਿ ਕਰਨ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਦੂਖ ਰੋਗ ਭੈ ਸਗਲ ਬਿਨਾਸੇ ਜੋ ਆਵੈ ਹਰਿ ਸੰਤ ਸਰਨ ॥੧॥

ਆਪਿ ਜਪੈ ਅਵਰਹ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵੈ ਵਡ ਸਮਰਥ ਤਾਰਨ ਤਰਨ ॥੧॥

ਜਾ ਕੋ ਮੰਤ੍ਰੁ ਉਤਾਰੈ ਸਹਸਾ ਉਟੇ ਕਉ ਸੁਭਰ ਤਰਨ ॥...

ਹਰਿ ਰਸਹਿ ਅਘਾਨੇ ਸਹਜਿ ਸਮਾਨੇ ਮੁਖ ਤੇ ਨਾਹੀ ਜਾਤ ਬਰਨ ॥

ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨਾਨਕ ਸੰਤੋਖੇ ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਭੁ ਜਪਿ ਜਪਿ ਉਧਰਨ ॥੪॥੧੩॥

[੧੨੬੪] ਮਲਾਰ ਮਹਲਾ ੪ (੪)

ਥ੍ਰਹਮੁ ਬਿੰਦੈ^੧ ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਹੀਐ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਸੁਣਾਵੈ ॥

ਤਿਸੁ ਗੁਰ ਕਉ ਛਾਦਨ ਭੋਜਨ, ਪਾਟ ਪਟੇਬਰ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਸਤਿ ਕਰਿ^੨,

ਮੁਖਿ ਸੰਚਰੁ; ਤਿਸੁ ਪੁੰਨ ਕੀ ਫਿਰਿ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ^੩ ॥੪॥

[੧੪੨੧] ਮਹਲਾ ੪, ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ (੨)

ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਹੈ ਜਿਨਿ ਸਚੁ ਜਾਤਾ ਸੋਇ ॥

ਜਿਤੁ ਮਿਲਿਐ ਤਿਖ ਉਤਰੈ ਤਨੁ ਮਨੁ ਸੀਤਲੁ ਹੋਇ ॥

ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਤਿ ਪੁਰਖੁ ਹੈ ਜਿਸ ਨੋ ਸਮਤੁ^੪ ਸਭ ਕੋਇ ॥

ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨਿਰਵੈਰੁ ਹੈ ਜਿਸੁ ਨਿੰਦਾ ਉਸਤਤਿ ਤੁਲਿ ਹੋਇ ॥

ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੁਜਾਣੁ ਹੈ ਜਿਸੁ ਅੰਤਰਿ ਥ੍ਰਹਮੁ ਵੀਚਾਰੁ ॥

ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਹੈ ਜਿਸੁ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥

੧ ਜਾਣਦਾ ਹੈ । ੨ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ, ਬੁੱਧ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ।

੩ ਇਹ ਅਕਯ ਪੁੰਨ ਹੈ, ਪਾਖੰਡੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਕੇ ਧਨ ਆਦਿ ਵਿਚਾ ਖੋਹਣਾ ਹੈ ।

੪ ਸਮਤੁ, ਸਮਤਾ ।

ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੈ ਜਿ ਸਚੁ ਦਿੜਾਏ ਸੋਇ॥
ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਜਿਸ ਤੇ ਨਾਮੁ^੧ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ॥

ਤਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੧੩

ਸਉਦਾ ਇਕਤੁ ਹਟਿ ਹੈ ਸਾਹੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੂਰਾ।
ਅਉਗੁਣ ਲੈ ਗੁਣ ਵਿਕਟੈ^੨ ਵਚਨੈ ਦਾ ਸੂਰਾ।
ਸਫਲੁ ਕਰੈ ਸਿੰਮਲੁ ਬਿਰਖੁ ਸੋਫਰਨੁ ਮਨੂਰਾ।
ਵਾਸਿ ਸੁਵਾਸੁ ਨਿਵਾਸੁ ਕਰਿ ਥਾਉ ਹੰਸੁ ਨ ਉਰਾ^੩।
ਘੁਘੁ ਸੁਭੁ ਸੁਭਾਇਦਾ ਸੰਖ ਮੋਤੀ ਚੁਰਾ^੪।
ਵੇਦ ਬਤੇਬਹੁ ਬਾਹਰਾ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਹਜੂਰਾ॥੨੧॥

ਵਾਰ ੧੫

ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੀਰਥੁ ਛਡਿ ਕੈ ਅਠਿਸਠਿ ਤੀਰਥ ਨਾਵਟ ਜਾਹੀ।
ਬਗੁਲ ਸਮਾਧਿ ਲਗਾਇ ਕੈ^੫ ਜਿਉ ਜਲ ਜੰਤਾਂ ਘੁਟਿ ਘੁਟਿ ਖਾਹੀ।
ਹਸਤੀ ਨੀਰਿ ਨਵਾਲੀਅਨਿ ਬਾਹਰਿ ਨਿਕਲਿ ਖੋਹ ਉਭਾਹੀ।
ਨਦੀ ਨ ਝੁਥੈ ਤੂੰਬੜੀ ਤੀਰਥੁ ਵਿਸੁ ਨਿਵਾਰੈ ਨਾਹੀ।
ਪਥਰੁ ਨੀਰ ਪਖਾਲੀਐ ਚਿਤਿ ਕਠੰਰੁ ਨ ਭਿਜੈ ਗਾਹੀ^੬।
ਮਨਮੁਖ ਭਰਮ ਨ ਉਤਰੈ ਭੰਡਲਭੂਸੇ ਖਾਇ ਭਵਾਹੀ।
ਗੁਰੂ ਪੂਰੇ ਵਿਣੁ ਪਾਰ ਨ ਪਾਹੀ॥੧੦॥

ਵਾਰ ੨੬

ਸਤਿਗੁਰ ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨੁ ਹੈ ਗੁਣ ਕਰਿ ਬਖਸੈ ਅਵਗੁਣਿਆਰੇ।
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਵੇਦੁ ਹੈ ਪੰਜੇ ਰੋਗ ਅਸਾਧ ਨਿਵਾਰੇ।
ਸੁਖ ਸਾਗਰੁ ਗੁਰੁ ਦੇਉ ਹੈ ਸੁਖ ਦੇ ਮੇਲਿ ਲਏ ਦੁਖਿਆਰੇ।
ਗੁਰ ਪੂਰਾ ਨਿਰਵੈਰੁ ਹੈ ਨਿੰਦਕ ਦੋਖੀ ਬੇਮੁਖ ਤਾਰੇ।
ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਨਿਰਭਉ ਸਦਾ ਜਨਮ ਮਰਣ ਜਮ ਡਰੈ ਉਤਾਰੇ।
ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਸੁਜਾਣੁ ਹੈ ਵਡੇ ਅਜਾਣ ਮੁਗਧ ਨਿਸਤਾਰੇ।
ਸਤਿਗੁਰੁ ਆਗੂ ਜਾਣੀਐ ਬਹੁ ਪਕੜਿ ਅੰਧਲੇ ਉਧਾਰੇ।
ਮਾਣੁ ਨਿਮਾਣੇ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੇ^੭॥੧੯॥

ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਰਸਿ ਪਰਸਿਐ ਬੰਚਨੁ ਕਰੈ ਮਨੂਰ ਮਲੀਟਾ।
ਸਤਿਗੁਰੁ ਬਾਵਨੁ ਚੰਦਨੋ ਵਾਸੁ ਸੁਵਾਸੁ ਕਰੈ ਲਾਖੀਟਾ।

੧ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿੱਧਾਂਤ।

੨ ਵੇਚਦਾ ਹੈ।

੩ ਕਾ ਹੰਸ ਤੋਂ ਘੋਟ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ।

੪ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਉੱਤਮ ਮੋਤੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ੫ ਬਗੁਲੇ ਵਾਂਗ ਸਮਾਧਿ ਲਾ ਕੇ। ੬ ਕਦੇ ਵੀ।

੭ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਦੇ ਮਾਣ ਦਾਤਾ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੇ।

ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਪਾਰਿਜਾਤੁ ਸਿੰਮਲੁ ਸਫਲੁ ਕਰੈ ਸੰਗਿ ਲੀਣਾ ।
 ਮਾਨ ਸਰੋਵਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਾਗਰੁ ਹੰਸੁ ਜਲਹੁ ਦੁਧੁ ਪੀਣਾ ।
 ਗੁਰ ਤੀਰਥੁ ਦਰੀਆਉ ਹੈ^੧ ਪਸੁ ਪਰੇਤ ਕਰੈ ਪਰਬੀਣਾ ।
 ਸਤਿਗੁਰ ਬੰਦੀਛੋੜੁ ਹੈ ਜੀਵਣ ਮੁਕਤਿ ਕਰੈ ਓਡੀਣਾ^੨ ।
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਨ ਅਪਤੀਜੁ^੩ ਪਤੀਣਾ ॥੨੦॥

ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਸਾਹੁ ਹੈ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਜਗੁ ਤਿਸ ਦਾ ਵਣਜਾਰਾ ।
 ਰਤਨ ਪਦਾਰਥ ਬੇਸੁਮਾਰ ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਲਖ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰਾ ।
 ਪਾਰਿਜਾਤ ਲਖ ਬਾਗ ਵਿਚਿ ਕਾਮਧੇਣੁ ਦੇ ਵਗ ਹਜਾਰਾ ।
 ਲਖਮੀਆਂ ਲਖ ਗੋਲੀਆਂ ਪਾਰਸ ਦੇ ਪਰਬਤੁ ਅਪਾਰਾ ।
 ਲਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਲਖ ਇੰਦ੍ਰ ਲੈ ਹੁਇ ਸਕੈ ਛਿੜਕਨਿ ਦਰਬਾਰਾ ।
 ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਚਰਾਗ ਲਖ ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਨਿਧਿ ਬੋਹਲ ਅੰਬਾਰਾ ।
 ਸਭੇ ਵੰਡ ਵੰਡਿ ਦਿਤਿਓਨੁ ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਕਰਿ ਸਚੁ ਪਿਆਰਾ ।
 ਭਗਤਿ ਵਡਲੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨਿਰੰਕਾਰਾ ॥੨੨॥

ਕਬਿੱਤ—ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ

ਸਤਿਗੁਰ ਸਤਿ, ਸਤਿਗੁਰ ਮਤਿ ਸਤਿ ਰਿਦੈ,
 ਭਿਦੈ ਨ ਦੁਤੀਆ ਭਾਉ ਤ੍ਰਿਗੁਨ ਅਤੀਤ ਹੈ ।
 ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰ ਪੂਰਨ ਸਰਬ ਮਈ,
 ਏਕ ਹੀ ਅਨੇਕ ਮੇਕ ਸਗਲ ਕੇ ਮੀਤ ਹੈ ।
 ਨਿਰਵੈਰ ਨਿਰਲੇਪ ਨਿਰਾਧਾਰ ਨਿਰਲੇਭ,
 ਨਿਰੰਕਾਰ ਨਿਰਬਿਕਾਰ ਨਿਰਚਲ ਚੀਤ ਹੈ ।
 ਨਿਰਮਲ ਨਿਰਮਲ ਨਿਰੰਜਨ ਨਿਰਾਹਾਰ,
 ਨਿਰਮੋਹ ਨਿਰਭੇਦ ਅਛਲ ਅਜੀਤ ਹੈ ॥੧੫੦॥
 ਜੈਸੇ ਰਾਜਨੀਤਿ ਰੀਤਿ ਚਕ੍ਰਵੈ^੧ ਚੈਤਨ ਰੂਪ^੨,
 ਤਾ ਤੇ ਨਿਹਚਿੰਤ ਨਿਰਭੈ ਬਸਤ ਲੋਗ ਜੀ ।

੧ [ਗੁਰ ਦਰਿਆਉ] 'ਗੁਰੁ ਦਰੀਆਉ ਸਦਾ ਜਲੁ ਨਿਰਮਲੁ ਮਿਲਿਆ ਦੁਰਮਤਿ ਮੇਲੁ ਹਰੈ ॥
 ਸਤਿਗੁਰਿ ਪਾਇਐ ਪੂਰਾ ਨਾਵਣੁ ਪਸੁ ਪਰੇਤਹੁ ਦੇਵ ਕਰੈ ॥' (ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮਹਲਾ (੧ ਪੰਨਾ ੧੩੩੫)
 (ਪ੍ਰਾਜਰ ਬਿਜਰ) ਗੁਰੁ ਤੀਰਥ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਕ ਖੁਆਜਾ (ਪ੍ਰਾਜਰ
 ਬਿਜਰ) ਨਾਮਕ ਪੀਰ, ਜੋ ਸਥਾਨੀਆਂ ਦਾ ਦੇਵਤਾ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਵਰਣ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਹੈ, ਆਪਣਾ
 ਪੂਜਨ ਬਾਧ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ 'ਗੁਰੁ ਦਰਿਆਉ' ਸੱਦਦੇ ਹਨ । ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦਾ
 ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਖੁਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਸਿਟ ਕੇ ਜਲ ਵਿਗਾੜਦੇ ਹਨ । ਅਜੇਹੇ ਸਿੱਖਾਂ
 ਨੂੰ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਉਪਾਸਕ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦਾ ਸਿੱਖ ਕਹਿਣਾ ਮਹਾਂ ਅਯੋਗ ਹੈ ।
 ੨ ਦੁੱਖ ਨਾਲ ਵਜਾਕੂਲ (ਉਦੀਰਣ) ਪੁਰੁਸ਼ ਨੂੰ, ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ।
 ੩ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਰਧਾ । ੪ ਚੱਕ੍ਰਵਰਤੀ ਰਾਜਾ । ੫ ਆਲਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੁਖਮ ਬੁਧਿ ਵਾਲਾ ।

ਤੈਸੇ ਗੁਰ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਲਿਵ,
ਤਾਂ ਤੇ ਨਿਰਦੋਖ ਸਿਖ ਨਿਜ ਪਦ ਜੋਗ ਜੀ ॥੩੫॥

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਮਹ

ਮੁਰਸ਼ਿਦੇ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਮੇ ਬਾਬਦ ਬਸੇ।
ਮੁਰਸ਼ਿਦੇ ਕਾਮਿਲ ਕੁਜਾ ਯਾਬਦ ਕਸੇ^੧ ॥੪੨੧॥
ਮੁਰਸ਼ਿਦੇ ਕਾਮਿਲ ਇਲਾਜੇ ਦਿਲ ਕੁਨੱਦੇ।
ਈਂ ਮੁਰਾਦੇ ਦਿਲ ਬ-ਦਿਲ ਹਾਸਿਲ ਕੁਨੱਦੇ^੨ ॥੪੫੮॥
ਨਾਮਿ ਬੇ-ਮੁਰਸ਼ਿਦ ਮ-ਯਾਵਰ ਬਰ-ਜ਼ਬਾ। [ਨਿਗੁਰਾ]
ਮੁਰਸ਼ਿਦੇ ਕਾਮਿਲ ਦਿਹਦ ਅਜ਼ ਹੱਕ ਨਿਸ਼ਾ^੩ ॥੪੨੦॥

ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਚਾਲ (ਗੀਤ)

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੨੬

ਦੁਨੀਆਵਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਹੋਇ ਦੇਇ ਮਰੈ ਪੁਤੈ ਪਾਤਿਸਾਹੀ।
ਦੋਹੀ ਫੇਰੈ ਆਪਣੀ ਹੁਕਮੀ ਬੰਦੇ ਸਭ ਸਿਪਾਹੀ।
ਕੁਤਬਾ ਜਾਇ ਪੜਾਇਦਾ^੧ ਕਾਜੀ ਮੁਲਾਂ ਕਰੈ ਉਗਾਹੀ।
ਟਕਸਾਲੈ ਸਿਕਾ ਪਵੈ^੨ ਹੁਕਮੇ ਵਿਚਿ ਸੁਪੇਦੀ ਸਿਆਹੀ^੩।
ਮਾਲੁ ਮੁਲਕੁ ਅਪਣਾਇਦਾ ਤਖਤ ਬਖਤ ਚੜ੍ਹਿ ਬੇਪਰਵਾਹੀ।
ਬਾਬਾਣੈ ਘਰਿ ਚਾਲ ਹੈ^੪ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਾਡੀ ਰਾਹੁ ਨਿਬਾਹੀ।
ਇਕ ਦੋਹੀ ਟਕਸਾਲ ਇਕ ਕੁਤਬਾ ਤਖਤੁ ਸਚਾ ਦਰਗਾਹੀ।
ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲੁ ਦਾਇ ਦਿਲਾਹੀ ॥੩੧॥

☆

- ੧ ਹਰ ਵਿਦਯਾ ਗੁੱਨਰ ਦੇ ਉਸਤਾਦ (ਗੁਰੂ) ਬਹੁਤ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਪੂਰਨ ਗੁਰੂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਿੱਥੋਂ ਲੱਭਦਾ ਹੈ ? ਭਾਵ ਦੁਰਲੱਭ ਹੈ।
- ੨ ਪੂਰਨ ਗੁਰੂ ਦਿਲ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਵਿਕਾਰ ਰੂਪ ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
- ੩ ਨਿਗੁਰੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਜੀਤ ਉੱਤੇ ਨਾ ਲਿਆ। ਨਿਗੁਰੇ ਕਾ ਹੈ ਨਾਉਂ ਬੁਰਾ ॥ (ਆਸਾ ਪਟੀ, ਮ: ੩) ਵਾਹਗੁਰੂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਹੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
- ੪ ਇਮਾਮ ਤੋਂ ਮਸਜਿਦ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ (ਖੁਤਬਾ) ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ।
- ੫ ਆਪਣੇ ਨਾਉਂ ਦਾ ਨਵਾਂ ਸਿੱਕਾ।
- ੬ ਅਦਲ ਬਦਲ। ਬਾਪ ਦੇ ਹੁਕਮ ਰੱਦ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ੭ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਉਲਟ ਚਾਲ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਇਥੇ ਰੂਪ ਹਨ, ਅਰ ਇਕ ਜਾਮੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਕੀਤੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਦੂਜੇ ਜਾਮੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋਚਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਨਾਉਂ ਦੀ ਬਾ 'ਨਾਨਕ' ਵਰਤਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰੁ ਚੇਲਾ, ਚੇਲਾ ਗੁਰੁ

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੨੬

ਆਪੁ ਗਣਾਇ ਨ ਪਾਈਐ ਆਪੁ ਗਵਾਇ ਮਿਲੈ ਵਿਰਲੇਈ।
ਆਪੁ ਗਵਾਏ ਆਪੁ ਹੈ ਸਭ ਕੋ ਆਪਿ ਆਪੇ ਸਭੁ ਕੋਈ।
ਗੁਰੁ ਚੇਲਾ ਚੇਲਾ ਗੁਰੁ ਹੋਈ॥੬॥

ਬਾਬਾਣੀ ਪੀੜੀ^੧ ਚਲੀ ਗੁਰੁ ਚੇਲੇ ਪਰਚਾ ਪਰਚਾਇਆ।
ਗੁਰੁ ਅੰਗਦੁ ਗੁਰੁ ਅੰਗੁ ਤੇ ਗੁਰੁ ਚੇਲਾ ਚੇਲਾ ਗੁਰੁ ਭਾਇਆ।
ਅਮਰਦਾਸੁ ਗੁਰੁ ਅੰਗਦਹੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਦਾਇਆ।
ਗੁਰੁ ਅਮਰਹੁ ਗੁਰੁ ਰਾਮਦਾਸੁ ਗੁਰੁ ਸੇਵਾ ਗੁਰੁ ਹੋਇ ਸਮਾਇਆ।
ਰਾਮਦਾਸਹੁ ਅਰਜਣੁ ਗੁਰੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬ੍ਰਿਖਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲੁ ਲਾਇਆ।
ਹਰਿਗੋਵਿੰਦੁ ਗੁਰੁ ਅਰਜਨਹੁ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਆਦੇਸੁ ਬਰਾਇਆ।
ਸੁਭੈ ਸੁਭੈ^੨ ਨ ਲੁਕੈ ਲੁਕਾਇਆ॥੭॥

ਗੁਰਦਾਸ ਕਵਿ^੩

ਗੁਰੁ ਬਰ ਅਕਾਲ ਕੇ ਹੁਕਮ ਸਿਉਂ ਉਪਜਿਓ ਬਿਗਿਆਨਾ।
ਤਬ ਸਹਿਜੇ ਰਚਿਓ ਖਾਲਸਾ ਸਾਬਤ ਮਰਦਾਨਾ।...
ਇਉਂ ਤੀਸਰ ਪੰਥ ਰਚਾਇਅਨੁ ਵਡ ਸੂਰ ਗਹੇਲਾ।
ਵਾਹ! ਵਾਹ! ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪੇ ਗੁਰੁ ਚੇਲਾ॥੧੬॥

ਗੁਰੁ ਦੀਖਿਆ—ਗੁਰੁ ਮੰਤ੍ਰ—ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਆਦਿਕ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਵੇਲੇ ਜੋ ਗੁਰੁ ਮੰਤ੍ਰ ਅਤੇ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਗੁਰੁ ਦੀਖਣਾ ਹੈ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਲੇਖ ਅਨੁਸਾਰ ਵਾਹਗੁਰੂ ਗੁਰੁ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ^੪ ਅਤੇ—

ੴ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ

ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ^੫।

੧ ਨਾਦੀ ਵੰਸ਼। ੨ ਸੂਰਯ।

੩ [ਗੁਰਦਾਸ ਕਵਿ] ਇਹ ਕਵਿ ਗੁਰਦਾਸ, ਬਲਗੀਯਰ ਦੇ ਜੋਤੀ-ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਇਕ ਪੋਤੀ ਉੱਪਰ ਉਦਾਹਰਣ ਰੂਪ ਹੈ, ਕਈ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ੪੦ ਵਾਰਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਇਹ ਵਾਰ ੪੧ ਵਾਂ ਨੰਬਰ ਦੇ ਕੇ ਲਿਖ ਦਿੱਤੀ, ਜੋ ਭਾਰੀ ਭੁਲ।

੪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਹੈ ਜਪਿ ਹਉਮੈ ਖੋਈ। (ਵਾਰ ੧੩/੨)

੫ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿਮਰਣੁ ਪਰਵਾਣੈ। (ਵਾਰ ੬/੧੬)

[ਗੁਰਦਕਿਸ਼ਣਾ] ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਗੁਰੁ ਦੀਕਸ਼ਾ ਦੀ ਕੋਈ ਗੁਰਦਕਿਸ਼ਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਕੇਵਲ ਉਪਕਾਰ ਲਈ ਹੈ, ਦੇਖੋ ਭੈਰਉ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ੧—

‘ਇਹੁ ਧਨੁ ਮੇਰੇ ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਉ ॥ ਗਾਠਿ ਨ ਬਾਧਉ ਬੇਚਿ ਨ ਖਾਉ ॥’

ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨੀਚ ਆਖ ਕੇ ਗੁਰੁ ਦੀਕਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਪਣਤਾ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਨਾ ਦਕਸ਼ਣਾ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੁ ਮੰਤ੍ਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

[੨੬੦] ਗਉੜੀ ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ, ਮਹਲਾ ੫

ਸਾਧੂ ਕੀ ਮਨ ਓਟ ਗਹੁ, ਉਕਤਿ ਸਿਆਨਪ ਤਿਆਗੁ ॥

ਗੁਰ ਦੀਖਿਆ ਜਿਹ ਮਨਿ ਬਸੈ ਨਾਨਕ ਮਸਤਕਿ ਭਾਗੁ ॥੪੮॥

[੨੬੩] ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ, ਮਹਲਾ ੫ (੨੨)

ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕੀ ਪੂਰੀ ਦੀਖਿਆ ॥ ਜਿਸੁ ਮਨਿ ਬਸੈ ਤਿਸੁ ਸਾਧੂ ਪਰੀਖਿਆ ॥

[੫੧੧] ਮਹਲਾ ੩, ਵਾਰ ਗੁਜਰੀ ੧ (੯)

ਏ ਮਨ ਗੁਰ ਕੀ ਸਿਖ ਸੁਣਿ, ਹਰਿ ਪਾਵਹਿ ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨੁ ॥

ਹਰਿ ਸੁਖ ਦਾਤਾ ਮਨਿ ਵਸੈ, ਹਉਮੈ ਜਾਇ ਗੁਮਾਨੁ^੧ ॥

[੧੧੪੦] ਭੈਰਉ ਮਹਲਾ ੫ (੧੯)

ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਦੀਖਿਆ ਕੈਸੇ ਗਿਆਨੁ ? ॥

[੫੧] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੫ (੨੪)

ਦੁਖੁ ਕਲੇਸੁ ਨ ਭਉ ਬਿਆਪੈ ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰੁ ਹਿਰਦੈ ਹੋਇ ॥

[੫੨੧] ਮਹਲਾ ੫, ਵਾਰ ਗੁਜਰੀ ੨ (੧੩)

ਪਾਪਭਿਆ ਪਛਾੜਿ ਬਾਣੁ ਸਚਾਵਾ ਸੰਨਿ ਕੈ^੨ ॥

ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰੁ ਚਿਤਾਰਿ ਨਾਨਕ ਦੁਖੁ ਨ ਬੀਵਈ ॥

[੧੦੪੦] ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧, ਸੋਲਹਾ (੨੦)

ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰੁ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਰਸਾਇਣੁ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ ॥੫॥

[੧੩੫੬] ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ, ਮਹਲਾ ੫

ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰੁ ਹੀਣਸੁ ਜੋ ਪ੍ਰਾਣੀ ਧ੍ਰਿਗੰਤ ਜਨਮ ਭ੍ਰਸਟਣਹ ॥

ਕੂਕਰਹ ਸੂਕਰਹ ਗਰਧਭਹ ਥਾਕਹ ਸ੍ਰਪਨਹ ਤੁਲਿ ਖਲਹ ॥੩੩॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੬

ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਤਿ ਸਰੂਪੁ ਹੈ ਧਿਆਨ ਮੂਲੁ ਗੁਰ ਮੁਰਤਿ ਜਾਣੈ ।

੧ ਹੋਮੇ ਦਾ ਖ਼ਤਾਲ । ੨ ਸਿੰਨੁ (ਸੰਧਾਨ) ਕੇ ।

‘ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ’ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ^੧ ਸਿਮਰਣੁ ਪਰਵਾਣੈ ।
 ਚਰਣ ਕਵਲ ਮਕਰੰਦ ਰਸੁ ਪੂਜਾ ਮੂਲੁ ਪਿਰਮ ਰਸੁ ਮਾਣੈ ।
 ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵ ਸਾਧਸੰਗਿ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਅੰਦਰਿ ਆਣੈ^੨ । (੧੯)

ਵਾਰ ੧੩

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਹੈ ਜਪਿ ਹਉਮੈ ਖੋਈ । (੨)

ਕਬਿੱਤ—ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ

ਸਤਿਗੁਰ ਚਰਨ ਸਰਨਿ ਚਲ ਜਾਇ ਸਿਖ,
 ਤਾ ਚਰਨ ਸਰਨਿ ਜਗਤੁ ਚਲਿ ਆਵਈ ।
 ਸਤਿਗੁਰ ਆਗਿਆ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨੈ ਸਿਖ,
 ਆਗਿਆ ਤਾਹਿ ਸਕਲ ਸੰਸਾਰਹਿ ਹਿਤਾਵਈ^੧ ।
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਾ ਭਾਇ ਪ੍ਰਾਨ ਪੂਜਾ^੨ ਕਰੈ ਸਿਖ,
 ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ਅਗ੍ਰਭਾਗ ਲਿਵ ਲਾਵਈ ।
 ਸਤਿਗੁਰ ਸੀਖਿਆ ਦੀਖਿਆ ਹਿਰਦੈ ਪ੍ਰਵੇਸ ਜਾਹਿ,
 ਤਾ ਕੀ ਸੀਖ ਸੁਨਤ ਪਰਮ ਪਦ ਪਾਵਈ ॥੮੭॥

ਗੁਰਦੁਆਰਾ

ਜਿਸ ਥਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਸ ਸਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਚਰਣ ਪਏ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ (ਐਤਿਹਾਸਿਕ) ਘਟਨਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਜਿਥੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ, ਲੰਗਰ, ਵਿਦਯਾ, ਕੀਰਤਨ ਆਦਿ ਦਾ ਗੁਰੂ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੰਗਯਾ ਹੈ ।

ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਨੇ ਹਰਿਮੰਦਿਰ ਬਣਾ ਕੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ^੧ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੂੰ ਗ੍ਰੰਥੀ ਥਾਪ ਕੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਲਈ ਪੂਰਨੇ ਪਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ।

[੧੦੭] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫ (੪੪)

ਸੋ ਸਚੁ ਮੰਦਰੁ ਜਿਤੁ ਸਚੁ ਧਿਆਈਐ^੨ ॥...

੧ ੧੯ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੇ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

੨ ਧਾਵਤ ਮਨ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਆਣੈ । ੩ ਹਿਤਕਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ ।

੪ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਰਪਨ ।

੫ ਜੇ ਅਸਾਡੇ ਪਾਸ ਹਰਿਮੰਦਰ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਨਾ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਅੱਜ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਗੈਲਰੀ ਬਣਾਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਅਕਯਾਨੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹੱਥੀ ਕਪਾਲ ਫ਼ਿਯਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ।

੬ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਸਾ ਧਰਤਿ ਸੁਹਾਵੀ ਜਿਤੁ ਵਸਹਿ ਹਰਿ ਜਨਾ,
ਸਚੇ ਨਾਮ ਵਿਟਹੁ ਕੁਰਬਾਣੇ ਜੀਉ ॥

[੩੧੦] ਮਹਲਾ ੪, ਵਾਰ ਗਉੜੀ ੧ (੧੭)

ਸਾ ਧਰਤੀ ਭਈ ਹਰੀਆਵਲੀ, ਜਿਥੇ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਬੈਠਾ ਆਇ^੧ ॥

[੪੫੦] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੪, ਛੰਤ (੧੨)

ਜਿਥੇ ਜਾਇ ਬਹੇ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੋ ਥਾਨੁ ਸੁਹਾਵਾ ਰਾਮ ਰਾਜੇ ॥
ਗੁਰਸਿਖੀ ਸੋ ਥਾਨੁ ਭਾਲਿਆ ਲੈ ਧੁਰਿ ਮੁਖਿ ਲਾਵਾ ॥

[੬੫੦] ਮਹਲਾ ੪, ਵਾਰ ਸੋਰਠਿ (੧੯)

ਧਨੁ ਧੰਨੁ ਸੁਹਾਵਾ ਸੋ ਸਰੀਰੁ ਥਾਨੁ ਹੈ ਜਿਥੇ ਮੇਰਾ ਗੁਰੁ ਧਰੇ ਵਿਖਾ^੨ ॥

ਕਬਿੱਤ—ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ

ਬਾਹਰ ਕੀ ਅਗਨਿ ਬੁਝਤ ਜਲ ਸਰਿਤਾ ਕੈ,
ਨਾਉ ਮੈ ਜਉ ਅਗਨਿ ਲਾਗੈ ਕੈਸੇ ਕੈ ਬੁਝਾਈਐ ? ।

ਬਾਹਰ ਸੈ ਭਾਗਿ ਓਟ ਲੀਜੀਅਤ ਕੋਟ ਗੜ,
ਗੜ ਮੈ ਜਉ ਲੁਟਿ ਲੀਜੈ, ਕਹੋ, ਕਤ ਜਾਈਐ ? ।

ਚੋਰਨ ਕੈ ਕ੍ਰਾਸ ਜਾਇ ਸਰਨਿ ਗਹੈ ਨਰਿੰਦ,
ਮਾਰੈ ਮਹੀਪਤਿ ਜੀਉ ਕੈਸੇ ਕੈ ਬਚਾਈਐ ? ।

ਮਾਇਆ ਡਰ ਡਰਪਤ ਹਾਰਿ ਗੁਰਦੁਆਰੈ ਜਾਵੈ,

ਤਹਾ ਜਉ ਮਾਇਆ ਬਿਆਪੈ, ਕਹਾ ਠਹਰਾਈਐ^੩ ॥੫੪੪॥

[ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ] ਜੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤਦ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ, ਵਿਦਯਾ, ਦਾਨ, ਅਨਾਥਾਂ ਦਾ ਪਾਲਨ, ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਦਸਤਕਾਰੀ ਆਦਿ ਉੱਤਮ ਕਰਮ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਪੂਰਣ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ।

ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸਿਰ ਦੁਕ ਕੇ ਜਾਣਾ

ਸਿੰਘ ਅਥਵਾ ਸਹਜਧਾਰੀ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਸਤਾਰ,

੧ ਜਿਥੇ ਬਾਬਾ ਪਿਰੂ ਧਰਿ ਪੂਜਾ ਆਸਣੁ ਥਾਪਣਿ ਸੋਆ ।' (ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੧/੨੭)

੨ ਦੇਖੋ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਲਈ ਜੰਗਲ ਦੀ ਡੁਮੀ ਜੋ ਦਸਮੇਸ਼ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਅੱਜ ਬਾਗ ਦੀ ਸ਼ਬਲ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਭਰੀ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀ ਹੈ । ੩ ਕਦਮ ।

੪ ਇਸ ਕਬਿੱਤ ਦਾ ਤਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅਤੇ ਧਰਮਸ਼ਾਲੀਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਨਮੂਨਾ ਬਣ ਕੇ ਦੱਸਣਾ ਲੋੜੀਏ । ਜੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਨਰਥ ਹੋਣ ਤਾਂ ਸੁਧਾਰ ਦਾ ਦੂਜਾ ਕੋਹੜਾ ਠਿਕਾਣਾ ਹੈ ? ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਬਚਨ ਹੈ :—

'ਥਾਨਸਟ ਜਗ ਭਰਿਸਟ ਹੋਏ ਡੁਬਤਾ ਇਕ ਜਗੁ ॥' (ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਨਾ ੬੬੨)

ਸਰਬੰਦ ਪਹਿਨ ਕੇ ਹਾਜ਼ਿਰ ਹੋਣ । ਨੰਗੇ ਸਿਰ ਬੈਠਣਾ ਨਿਸ਼ੇਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ^੧ ।

ਜੇ ਲੋਕ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਮੰਦਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨੰਗੇ ਸਿਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਸਿੱਖ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਨੰਗੇ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਏ ਅਤੇ ਸਿਰ ਢਕ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਰਤਨ ਆਦਿ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਨਣਾ ਚਾਹੀਏ ।

ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜੁੱਤੀ ਉਤਾਰ ਕੇ ਜਾਣਾ

ਫ਼ਰਸ਼ 'ਤੇ ਬੈਠਣ ਸਮੇਂ ਜੁੱਤੀ ਸਮੇਤ ਬੈਠ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਗੰਦੇ ਥਾਈਂ ਫਿਰਣ ਤੋਂ ਜੁੱਤੀ ਅਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜੁੱਤੀ ਉਤਾਰ ਕੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਏ ਅਤੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਭੀ ਜੋੜਾ ਉਤਾਰ ਕੇ ਬੈਠਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਪਵਿੱਤਰ ਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜੁੱਤੀ ਉਤਾਰ ਕੇ ਜਾਣਾ ਬਾਈਬਲ (Bible) ਵਿੱਚ ਭੀ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ^੨ ਅਤੇ 'ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ਼' ਵਿੱਚ ਭੀ ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੈ^੩ ।

ਕਿਤਨੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿਰ 'ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਸਫ਼ਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਥਵਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਾਲਕੀ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਜੁੱਤੀ ਉਤਾਰ ਕੇ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਚੌਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨੀਏ ਸਿੱਖ ਜੁੱਤੀ ਉਤਾਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਅਵਿਦਯਾ ਅਤੇ ਭ੍ਰਮ ਮੂਲਕ ਕਰਮ ਹੈ, ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਜੁੱਤੀ ਉਤਾਰ ਕੇ ਜਾਣਾ ਯੋਗਯ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਜੁੱਤੀ ਦੀ ਭਿੱਟ ਅਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਤਦ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਖੰਘਾਰ, ਕੁੱਤੇ ਆਦਿ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਮਲ ਮੂਤ੍ਰ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਤਨਾ ਵਧ ਕੇ ਅਪਵਿੱਤ੍ਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਕੰਕਰ ਕੰਡਾ ਆਦਿ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਅੜਦਲ ਵਿੱਚ ਜੋ ਸਿੱਖ ਸੇਵਕ ਚੱਲਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਨਗਨ ਚਰਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਵਾਕ—

‘ਪਗ ਉਪੇਤਾਣਾ ॥ ਆਪਣਾ ਕੀਆ ਕਮਾਣਾ’ ॥’

ਅਤੇ—ਦਸਮੇਸ਼ ਦਾ ਵਾਕ—

‘ਬੰਦਰਾ ਸਦੀਵ ਪਾਇ ਨਾਗੇ ਈ ਫਿਰਤ ਹੈ’ ॥

ਸਦਾ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਸਾ ਕੇ ਪਾਖੰਡ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਚਾਹੀਏ ।

☆

੧ ਤਾਰਤ ਦੇ ਰਾਜ ਦਰਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਰ ਢਕ ਕੇ ਜਾਣਾ ਅਦਬ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ । ਮੁਸਲਮਾਨ ਵੀ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਢਕ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ।

੨ Put off thy shoes from off the feet, for the place where on thou standest is holy ground. (Exodus III. 5)

Loose thy shoes from off thy feet, for the place where on thou standest is holy. And Joshua did so. (Joshua V, 15)

੩ ਦੇਖੋ, ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ਼ ‘ਤਾਰਾ ਹਾ’ ਕੁਝ ੧, ਆਯਤ ੧੨ ।

੪ ਵਾਰ ਆਸਾ (੫) ੧੫ ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ (੭੧) ਪੰਨਾ ੧੭ ।

ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਪੈਰ ਧੋ ਕੇ ਜਾਣਾ

ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸਾਫ਼ ਪੈਰਾਂ ਅਤੇ ਸਾਫ਼ ਜੁਰਾਬਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਏ, [ਜੁਰਾਬਾਂ] ਮੈਲੇ ਪੈਰ ਅਤੇ ਮੈਲੀਆਂ ਜੁਰਾਬਾਂ ਲੈ ਜਾਣੀਆਂ ਨਿੰਦਿਤ ਹਨ^੧। ਕਈ ਥਾਈਂ ਪੈਰ ਧੋਣ ਲਈ ਭੁੰਡ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਪੈਰ ਧੋ ਕੇ ਜਲ ਗੰਦਾ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਗਿੱਲੇ ਪੈਰੀਂ ਜਾ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਫਰਸ਼ ਅਰ ਵਿਛਾਈ ਦੇ ਵਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਦਾਗੀ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਜਿਥੇ ਪੈਰ ਧੋਣ ਦੀ ਗੱਤਿ ਹੋਵੇ, ਉਥੇ ਪੈਰ ਪੁੰਝਣ ਲਈ ਵਸਤ੍ਰ ਦਾ ਭੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਜੇ ਐਸਾ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਸੁੱਕੇ ਪੈਰੀਂ ਜਾਣਾ ਹੀ ਉੱਤਮ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਜੁੱਤੀ ਦੇ ਸਪਰਸ਼ ਤੋਂ ਪੈਰ ਭਿੱਟ ਨਹੀਂ ਹੋਂਦੇ। ਬਾਜ਼ਾਰ ਗਲੀ ਵਿਚਦੀਂ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪੈਰ ਜ਼ਰੂਰ ਧੋਣੇ ਚਾਹੀਏ।

ਗੁਰੁਪਰਵ—ਗੁਰੁਪੁਰਬ

[ਪਰਵ] ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਉਤਸਵ ਦਾ ਦਿਨ ਪਰਵ (ਧਰਮ) ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਨ, ਦੂਜੇ, ਤੀਜੇ, ਚੌਥੇ, ਪੰਜਵੇਂ, ਛੇਵੇਂ, ਸੱਤਵੇਂ, ਅੱਠਵੇਂ ਅਤੇ ਨੌਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਗੁਰੁ-ਗੱਦੀ 'ਤੇ ਵਿਰਾਜਣ ਦੇ ਦਿਨ, ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜਾ ਅਤੇ ਸਿੰਘਾਸਣ 'ਤੇ ਵਿਰਾਜਣ ਦਾ ਦਿਨ, ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਨ, ਇਹ ੧੨ ਗੁਰੁਪਰਵ ਹਨ।

ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਦੇ ਦਿਨ ਪਰਵ ਨਹੀਂ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਨ, ਕੋਈ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਦੇ ਦਿਨ ਆਖ ਕੇ ਮਨਾਉਣੇ ਚਾਹੀਏ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੧

ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਗੁਰਪੁਰਬਿ ਕਰਿ^੨ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ। (੧)

ਵਾਰ ੭

ਤੀਰਥ ਪੁਰਬ ਸੰਜੋਗ ਵਿਚਿ ਦਸ ਪੁਰਬੀ ਗੁਰਪੁਰਬਿ ਨ ਪਾਇਆ^੩। (੧੦)

੧ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਸ਼ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਭੀ ਸਾਫ਼ ਜੁਰਾਬਾਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਏ। ਮੈਲਾ ਵਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕੇ ਨਹੀਂ ਥੋਠਣਾ ਚਾਹੀਏ। ਕਈ ਅਗਿਆਨੀ ਲੋਕ ਜੁਰਾਬਾਂ ਪਹਿਨ ਕੇ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਅਯੋਗ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕੇਵਲ ਅਵਿਦਯਾ ਦਾ ਕਰਮ ਹੈ।

੨ ਗੁਰੁਪਰਵਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਗੁਣਾਨੁਵਾਦ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਵਯਾਖਯਾਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਚਾਰ, ਵਿਦਯਾ ਸੰਬੰਧੀ ਪ੍ਰਯਤਨ ਥਰ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸ਼੍ਰਿਤਗਤ ਹੋਣ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਏ। ਇਹ ਬਾਤ ਲਿਖਦੇ ਸਾਨੂੰ ਲੱਜਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸਾਡੇ ਕਈ ਅਗਿਆਨੀ ਭਾਈ ਅਨਯਮਤ ਦੇ ਤਿਉਹਾਰ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹੋਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਗੁਰੁਪਰਵਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਮਾਂ ਦਾ ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਂ ਨਾਲ ਪਯਾਰ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਰਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ।

੩ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਉਤਸਵ ਅਤੇ ਦਸ ਪੁਰਬ (ਅਸ਼ਟਮੀ, ਚੋਦੇ, ਅਮਾਵਸ, ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ, ਸੰਵਾਤਿਤ

ਵਾਰ ੯

ਪਹਿਲੇ ਗੁਰਿ ਉਪਦੇਸ ਦੇ ਸਿਰ ਪੈਰੀ ਪਾਏ।
 ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਕਰਿ ਧਰਮਸਾਲ ਸਿਖ ਸੇਵਾ ਲਾਏ।
 ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਤੈ ਸੇਵਦੇ ਗੁਰਪੁਰਖ ਕਰਾਏ।
 ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਖ ਕੀਰਤਨੁ ਸਚਿ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ।
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਾਰਗੁ ਸਚ ਦਾ ਸਚੁ ਪਾਰਿ ਲੰਘਾਏ।... (੧੭)

ਗੁਰੁਬਾਣੀ

ਸਤਿਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਾ-ਨਸ਼ੀਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਮੁਖ ਤੋਂ
 ਅਕਾਲ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਬਾਣੀ ਦੀ 'ਗੁਰੁਬਾਣੀ' ਸੰਗਯਾ ਹੈ।

[੩੬] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੩ (੫੮)

ਮਨ ਰੇ, ਸਦਾ ਅਨੰਦੁ ਗੁਣ ਗਾਇ॥

ਸਚੀ ਬਾਣੀ ਹਰਿ ਪਾਈਐ ਹਰਿ ਸਿਉ ਰਹੈ ਸਮਾਇ॥

[੬੭] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੩, ਅਸਟਪਦੀ (੨੨)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ਚਾਨਣੁ, ਕਰਮਿ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਏ॥੧॥

[੯੬] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੪ (੭)

ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬਾਣੀ॥ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਕੈ ਮਨਿ ਪਿਆਰੀ ਬਾਣੀ॥

ਉਪਦੇਸੁ ਕਰੇ ਗੁਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ, ਗੁਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਰਉਪਕਾਰੀਆ ਜੀਉ॥੪॥

[੩੦੮] ਮਹਲਾ ੪, ਵਾਰ ਗਉੜੀ ੧ (੧੪)

ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਜਾਣਹੁ, ਗੁਰਸਿਖਹੁ !

ਹਰਿ ਕਰਤਾ ਆਪਿ ਮੁਹਹੁ ਕਢਾਏ॥

[੩੭੬] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ (੨੩)

ਭਗਤਿ ਭੰਡਾਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਲਾਲ॥ ਗਾਵਤ ਸੁਨਤ ਕਮਾਵਤ ਨਿਹਾਲ॥

ਯਾ ਵਡਤਿਪਾਤ, ਉੱਤਰਾਯਣ, ਦਥਿਟਾਯਣ, ਚੰਦ੍ਰ ਗ੍ਰਹਣ, ਸੂਰਯ ਗ੍ਰਹਣ) ਗੁਰੁਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ
 ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਨਯਮਤੀਆਂ ਦੇ ਪਰਵ, ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਤਿਉਹਾਰ ਸਮਝ ਕੇ ਨਹੀਂ ਮਨਾਉਣੇ ਚਾਹੀਏ,
 ਪਰ ਜੇ ਕਿਸੇ ਮੱਤ ਦੇ ਤਿਉਹਾਰ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਗੁਰਪੁਰਖ ਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਮਨਾਉਣਾ
 ਇਹ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਨਯਮਤੀ ਤਿਉਹਾਰ ਮਨਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਵਾਸਤੇ
 ਦੇਖੋ, ਵੈਸਾਖੀ।

੧ ਸਾਮਾਨਯ ਕਰ ਕੇ ਆਤਮਗਣਾਨੀਆਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੀ ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਆਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੈਸੇ ਭਾਈ
 ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦਸਵੀਂ ਵਾਰ ਦੀ ਛੇਵੀਂ ਪੋਤੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :—

ਸੁਖੁ ਰਾਜੇ ਹਰੀ ਚੰਦ ਘਰਿ ਨਾਰਿ ਸੁ ਤਾਰਾ ਲੋਚਨ ਰਾਣੀ।

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਗਾਵਦੇ ਰਾਤੀ ਜਾਇ ਸੁਣੈ ਗੁਰਬਾਣੀ।

ਪਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਅਸਾਡੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਲਈ ਇਹ ਬਥਰ ਹੇ।

[੩੮੭] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ (੬੭)

ਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਿਉ ਰੰਗੁ^੧ ਲਾਇ ॥ ਗੁਰੁ ਕਿਰਪਾਲੁ ਹੋਇ ਦੁਖੁ ਜਾਇ ॥

[੩੮੭] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ (੧੦੮)

ਸੋ ਛੁਟੈ ਮਹਾ ਜਾਲ ਤੇ ਜਿਸੁ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਨਿਰੰਤਰਿ^੨ ॥

[੪੪੨] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੪, ਛੰਤ (੧)

ਰਤਨਾ ਰਤਨ ਪਦਾਰਥ ਬਹੁ ਸਾਗਰੁ ਭਰਿਆ ਰਾਮ ॥

ਬਾਣੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਲਾਗੇ ਤਿਨ੍ ਹਥਿ ਚੜਿਆ ਰਾਮ ॥

[੪੪੯] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੪, ਛੰਤ (੯)

ਜਿਨਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਮਨਿ ਭਾਈਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤਿ ਛਕਿ ਛਕੇ ॥

ਗੁਰ ਤੁਠੈ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਚੁਕੇ ਧਕ ਧਕੇ^੩ ॥

[੫੮੯] ਮਹਲਾ ੩, ਵਾਰ ਵਡਹੰਸ (੯)

ਰਤਨੁ ਗੁਰੁ ਕਾ ਸਬਦੁ ਹੈ ਬੁਝੈ ਬੁਝਣਹਾਰੁ ॥

[੬੧੬] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫ (੨੭)

ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਕੀ ਬਾਣੀ ਜਪਿ ਅਨਦੁ ਕਰਹੁ ਨਿਤ ਪ੍ਰਾਣੀ ॥

[੬੨੮] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫ (੭੭)

ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਆਈ ॥ ਤਿਨਿ ਸਗਲੀ ਚਿੰਤ ਮਿਟਾਈ ॥

[੬੨੮] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫ (੮੧)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਵਹੁ ਭਾਈ ॥ ਓਹ ਸਫਲ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਈ ॥

[੬੨੯] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫ (੮੨)

ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਕੀ ਬਾਣੀ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਮਨਿ ਭਾਣੀ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸਿ ਵਖਾਣੀ ॥ ਨਿਰਮਲ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ॥

[੬੩੫] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀ (੧)

ਸਬਦੁ ਗੁਰ ਪੀਰਾ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰਾ, ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਜਗੁ ਬਝਿਰਾਨੰ ॥

[੭੫੯] ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪, ਅਸਟਪਦੀ (੧੧)

ਮੈ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਤੀ ਪਿਰਹੜੀ^੪ ਕਿਉ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਜੀਵਾ ਮਾਉ ? ॥

ਮੈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਆਧਾਰੁ ਹੈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਲਾਗਿ ਰਹਾਉ ॥੮॥

[੭੯੭] ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੩ (੪)

ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਜਿਸ ਨੋ ਮਤਿ ਆਵੈ ਸੋ ਸਤਿਗੁਰ ਮਾਹਿ ਸਮਾਨਾ ॥

੧ ਪ੍ਰੇਮ ।

੨ ਗੁਰ ਸਬਦ ਇਕ ਰਸ ਮਨ ਵਸਿਆ ਹੈ ।

੩ ਦਿਲ ਦੇ ਡਿਕਰ ।

੪ ਪੀਤੀ ।

ਇਹ ਬਾਣੀ ਜੋ ਜੀਅਹੁ ਜਾਣੈ ਤਿਸੁ ਅੰਤਰਿ ਰਵੈ^੧ ਹਰਿ ਨਾਮਾ ॥

[੯੨੦] ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੩, ਅਨੰਦੁ (੨੩)

ਆਵਹੁ ਸਿਖ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੇ ਪਿਆਰਿਹੋ ਗਾਵਹੁ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ॥

ਬਾਣੀ ਤ ਗਾਵਹੁ ਗੁਰੁ ਕੇਰੀ ਬਾਣੀਆ ਸਿਰਿ ਬਾਣੀ ॥

(੨੪)

ਸਤਿਗੁਰੁ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕਚੀ ਹੈ ਬਾਣੀ ॥...

ਕਹਦੇ ਕਚੇ ਸੁਣਦੇ ਕਚੇ ਕਚੀ ਆਖਿ ਵਖਾਣੀ ॥...

ਚਿਤੁ ਜਿਨ ਥਾ ਹਿਰਿ ਲਇਆ ਮਾਇਆ, ਬੋਲਨਿ ਪਏ ਰਵਾਣੀ^੨ ॥

(੨੫)

ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਰਤੰਨੁ ਹੈ ਹੀਰੇ ਜਿਤੁ ਜੜਾਉ ॥

ਸਬਦੁ ਰਤੰਨੁ ਜਿਤੁ ਮੰਨੁ ਲਾਗਾ ਏਹੁ ਹੋਆ ਸਮਾਉ^੩ ॥

ਸਬਦੁ ਸੇਤੀ ਮਨੁ ਮਿਲਿਆ ਸਚੈ ਲਾਇਆ ਭਾਉ ॥

[੯੩੫] ਰਾਮਕਲੀ ਓਅੰਕਾਰੁ, ਮਹਲਾ ੧ (੪੦)

ਬਾਣੀ ਬਿਰਲਉ ਬੀਚਾਰਸੀ ਜੇ ਕੋ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ ॥

ਇਹ ਬਾਣੀ ਮਹਾਪੁਰਖ^੪ ਕੀ ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ਹੋਇ ॥

[੯੮੨] ਨਟ ਮਹਲਾ ੪, ਅਸਟਪਦੀ (੪)

ਬਾਣੀ ਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਹੈ ਬਾਣੀ ਵਿਚਿ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਾਰੇ ॥

ਗੁਰੁ ਬਾਣੀ ਕਹੈ ਸੇਵਕੁ ਜਨੁ ਮਾਨੈ ਪਰਤਾਪਿ ਗੁਰੁ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥੫॥

[੧੦੨੮] ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧, ਸੋਲਹਾ (੮)

ਪ੍ਰਭੁ ਬੇਅੰਤ ਗੁਰਮਤਿ ਕੋ ਪਾਵਹਿ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਮਨ ਕਉ ਸਮਝਾਵਹਿ ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨਹੁ ਇਉ ਆਤਮ ਰਾਮੈ ਲੀਨਾ ਹੇ ॥੧੪॥

[੧੦੪੩] ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ਸੋਲਹਾ (੨੨)

ਵਾਚਹਿ ਪੁਸਤਕ ਵੇਦ ਪੁਰਾਨਾਂ ॥ ਇਕ ਬਹਿ ਸੁਨਹਿ ਸੁਨਾਵਹਿ ਕਾਨਾਂ ॥

ਅਜਗਰ ਕਪਟੁ ਕਹਹੁ ਕਿਉ ਖੁਲੈ ? ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਭਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥੧੧॥

ਕਰਹਿ ਬਿਭੂਤਿ ਲਗਾਵਹਿ ਭਸਮੇ ॥ ਅੰਤਰਿ ਕ੍ਰੋਧੁ ਚੰਡਾਲੁ ਸੁ ਹਉਮੈ ॥

ਪਾਖੰਡ ਥੀਨੇ ਜੋਗੁ ਨ ਪਾਈਐ, ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਅਲਖੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥੧੨॥

ਤੀਰਥ ਵਰਤ ਨੇਮ ਕਰਹਿ ਉਦਿਆਨਾਂ^੫ ॥

ਜਤੁ ਸਤੁ ਸੰਜਮੁ ਕਥਹਿ ਗਿਆਨਾਂ ॥

ਰਾਮ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਕਿਉ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ? ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਭਰਮੁ ਨ ਜਾਇਆ ॥੧੩॥

੧ ਬਸਦਾ ਹੈ, ਅਸਰ ਕਰਦਾ ਹੈ । ੨ ਸੁਭਾਵਿਕ ਪਰਿਪਾਟੀ ।

੪ ਕਰਤਾਰ । ੫ ਬਟਵਾਸ ।

੩ ਸ਼ਿੰਗਾਰ, ਆਧਾਰ ।

ਨਿਉਲੀ ਕਰਮ ਭੁਇਅੰਗਮ ਭਾਠੀ ॥ ਰੇਚਕ ਕੁੰਤਕ ਪੂਰਕ ਮਨ ਹਾਠੀ^੧ ॥
ਪਾਖੰਡ ਧਰਮੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਹੀ ਹਰਿ ਸਉ^੨, ਗੁਰ ਸਬਦ ਮਹਾ ਰਸੁ ਪਾਇਆ ॥੧੪॥
ਕੁਦਰਤਿ ਦੇਖਿ ਰਹੇ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਸਭੁ ਬ੍ਰਹਮੁ ਪਛਾਨਿਆ ॥
ਨਾਨਕ ਆਤਮ ਰਾਮੁ ਸਥਾਇਆ, ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਆ ॥੧੫॥

[੧੦੬੬] ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩, ਸੋਲਹਾ (੨੨)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਰਤੀ ਜਗ ਅੰਤਰਿ, ਇਸੁ ਬਾਣੀ ਤੇ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਪਾਇਦਾ ॥

ਡਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੩

ਗੁਰ ਬਾਣੀ ਮਨ ਧ੍ਰਾਪਿ^੩ ਨਿਜ ਘਰਿ ਆਵਈ। (੭)

ਵਾਰ ੫

ਸਤ ਸਤ ਸੰਜਮ ਹੋਮ ਜਗ ਜਪੁ ਤਪੁ ਦਾਨ ਪੁੰਨ ਬਹੁਤੇਰੇ।
ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਨਿਧਿ ਪਾਖੰਡ ਬਹੁ ਤੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਅਗਲੇਰੇ^੪।
ਵੀਰਾਰਾਧਣ^੫ ਜੋਗਣੀ ਮੜੀ ਮਸਾਣ ਵਿਡਾਣ^੬ ਘਨੇਰੇ।
ਪੂਰਕ ਕੁੰਤਕ ਰੇਚਕਾ^੭ ਨਿਵਲੀ ਕਰਮ^੮ ਭੁਇਅੰਗਮ ਘੇਰੇ^੯।

[ਪੂਰਕ, ਕੁੰਤਕ, ਰੇਚਕ, ਨਿਉਲੀ ਕਰਮ, ਭੁਜੰਗਮ ਨਾਡੀ]

ਸਿਧਾਸਣ ਪਰਚੇ ਘਟੇ ਹਠ ਨਿਗ੍ਰਹ ਬਉਤਕ ਲਖ ਹੇਰੇ।
ਪਾਰਸ ਮਣੀ^{੧੦} ਰਸਾਇਣਾ^{੧੧} ਕਰਮਾਤ ਕਾਲਖ ਆਨੇਰੇ। [ਰਸਾਯਣ]
ਪੂਜਾ ਵਰਤ ਉਪਾਰਣੇ ਵਰ ਸਰਾਪ ਸਿਵ ਸਕਤਿ ਲਵੇਰੇ^{੧੨}।
ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਗੁਰ ਸਬਦ^{੧੩} ਵਿਣੁ ਬਾਉ ਨ ਪਾਇਨਿ ਭਲੇ ਭਲੇਰੇ।
ਬੂੜ ਇਕ ਗੰਢੀ ਸਉ ਫੇਰੇ^{੧੪} ॥੭॥

ਵਾਰ ੧੬

ਸਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਢੇਦ ਲਖ ਮਹਾਂ ਭਾਰਥ ਰਾਮਾਇਣ ਮੇਲੇ।

੧ ਮਨ ਹਠ ਕਰਮ, ਦੇਖੋ ਜੋਗ। ੨ ਸਾਥ, ਸੇ। ੩ ਕ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਕੇ।

੪ ਬਹੁਤ, ਅਨੇਕ। ੫ ਬਵੰਜਾ ਵੀਰਾਂ ਦਾ ਸੇਵਨ। ੬ ਨੌਗਣ ਵਾਲੇ ਪਾਖੰਡ ਧਰਮ।

੭ ਸੁਸ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਖਿੱਚਣਾ ਪੂਰਕ, ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਕੁੰਤਕ, ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਰੇਚਕ ਹੈ।

੮ ਨੋਲੀ ਅਥਵਾ ਨਿਵਲੀ ਕਰਮ ਯੋਗ ਦੇ ਖਟ ਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੇ ਬਲ ਕਰ ਕੇ ਪੇਟ ਅਰ ਅੰਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਧਾਣੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਥਨ ਕਰਨਾ।

੯ ਭੁਜੰਗਮ ਨਾਡੀ ਹੈ (ਜਿਸ ਦਾ ਦੂਜਾ ਨਾਉਂ ਕੁੰਡਲਿਨੀ ਹੈ) ਸੁਖਮਨਾ ਨਾਡੀ ਦਾ ਦਰ ਕਿਵਾੜ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਬੰਦ ਬੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦੇ ਬਲ ਕਰ ਕੇ ਜਦ ਭੁਜੰਗਮ ਪਰ੍ਹੇ ਹਟਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਦ ਸੁਖਮਨਾ ਦੁਆ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੀ ਗਤੀ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਘੇਰੇ (ਭ੍ਰਮ ਚੱਕ੍ਰ) ਵਿੱਚ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ। ੧੦ ਚਿੰਤਾਮਣਿ।

੧੧ ਰਸਾਯਣ ਦੇ ਠਰਕ ਨੇ ਗਿਣਨੇ ਅਗਯਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਘਰ ਦਰ ਤੋਂ ਖੋਹ ਕੇ ਸਦਾ ਲਈ ਡਿੱਖ ਮੰਗ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ੧੨ ਲੋਗੇ ਹੋਏ। ੧੩ ਗੁਰਬਾਣੀ।

੧੪ ਇਕ ਬੂਟ ਨੇ ਰਹਮ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕ ਗੰਢਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾ ਰੱਖੀਆਂ ਹਨ।

ਸਾਰ ਗੀਤਾ^੧ ਲਖ ਭਾਗਵਤ ਜੋਤਕ ਵੇਦ ਚਲੰਤੀ ਖੇਲੇ^੨।
 ਚਉਦਹ ਵਿਦਿਆ ਸਾਅੰਗੀਤ^੩ ਥ੍ਰਹਮੇ ਬਿਸਨ ਮਹੇਸੁਰ ਭੇਲੇ^੪।
 ਸਨਕਾਦਿਕ ਲਖ ਨਾਰਦਾ ਸੁਕ ਬਿਆਸ ਲਖ ਸੇਖ ਨਵੇਲੇ^੫।
 ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਸਿਮਰਣ ਘਣੇ ਦਰਸਨ ਵਰਨ ਗੁਰੂ ਬਹੁ ਚੇਲੇ।
 ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰ ਗੁਰਾਂ ਗੁਰੂ^੬ ਮੰਤ੍ਰ ਮੂਲ ਗੁਰ ਬਚਨ ਸੁਹੇਲੇ^੭।
 ਅਕਥ ਕਥਾ ਗੁਰੁ ਸਬਦੁ ਹੈ ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਨਮੋ ਨਮੋ ਕੇਲੇ^੮।
 ਗੁਰਮੁਖ ਸੁਖ ਫਲੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ॥੨੦॥

ਵਾਰ ੧੭

ਤੀਰਥਿ ਪੁਰਥਿ ਸੰਜੋਗ ਲੋਗ ਚਹੁ ਕੁੰਡਾਂ ਦੇ ਆਇ ਜੁੜਦੇ।
 ਚਾਰਿ ਵਰਨ ਛਿਅ ਦਰਸਨਾਂ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰਦੇ।
 ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ ਹੋਮ ਜਗ ਵਰਤ ਨੇਮ ਕਰਿ ਵੇਦ ਸੁਣਦੇ।
 ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਸਿਮਰਣ ਜੁਗਤਿ ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਸਥਾਨ ਪੁਜਦੇ।
 ਬਗਾ ਬਗੇ ਕਪੜੇ ਕਰਿ ਸਮਾਧਿ ਅਪਰਾਧਿ ਨਿਵੰਦੇ^੯।
 ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਸੁਣਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੰਥ ਨ ਚਾਲ ਚਲੰਦੇ।
 ਕਪਟ ਸਨੇਹੀ ਫਲੁ ਨ ਲਹੰਦੇ ॥੩॥

ਵਾਰ ੨੪

ਗੁਰ ਮੂਰਤਿ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਹੈ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਵਿਚਿ ਪਰਗਟੀ ਆਇਆ। (੨੫)

- ੧ ਸਾਰ ਗੀਤਾ। ੨ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਖੇਡਣਾ ਤੰਤ੍ਰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ।
 ੩ ਸੰਗੀਤ ਆਦਿਕ ਚੌਦਾਂ ਵਿਦਯਾ, ਚਾਰ ਵੇਦ ਛੀ ਵੇਦਾਂਗ (ਸਿਕਸ਼ਾ-ਸਿੱਖਿਆ, ਕਲਪ, ਵਯਾਕਰਣ, ਨਿਰੁਕਤ, ਜੌਤੋਰਸ਼, ਫੰਦਾ), ਮੀਮਾਂਸਾ, ਨਯਾਯ, ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣ ਇਹ ਚੌਦਾਂ ਵਿਦਯਾ ਵਿਸ਼ਨੁ ਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਯੁਰ ਵੇਦ ਧਨੁਰ ਵੇਦ, ਕਾਪਰਥ ਵੇਦ ਅਤੇ ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ, ਇਹ ਚਾਰ ਹੋਰ ਮਿਲਾਈਆਂ ਜਾਣ, ਤਾਂ ਅਠਾਰਾਂ ਵਿਦਯਾ [ਅਠਾਰਾਂ ਵਿਦਯਾ] ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿੱਚ ਚੌਦਾਂ ਵਿਦਯਾ ਇਹ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ—

ਸ੍ਰੀ ਅੰਬਰ, ਜਲਤਰਨ, ਚਕਿਤਸਾ, ਔਰ ਹਸਾਇਨ।
 ਜੋਤਕ ਜੋਤ ਪ੍ਰਬੀਨ, ਰਾਗ ਖਟ ਰਾਗਨਿ ਗਾਇਨ।
 ਕੋਠ ਚਲਾ ਵਯਾਕਰਨ ਔਰ ਬਾਜੰਤ੍ਰ ਬਜਾਇਨ।
 ਤੁਰਹਿ ਤੋਰ, ਨਟ ਨਿੱਤ ਔਰ ਸਰ ਧਨੁਖ ਚਲਾਇਨ।
 ਕਯਾਨ ਕਰਨ ਔ ਚਾਰੁਰੀ, ਦੇਤ ਨਾਮ ਵਿਦਯਾ ਬਰੇ।
 ਏਹ ਚਤੁਰ ਦਸ ਜਗਤ ਮੇਂ ਚਤੁਰ ਸਮਝ ਮਨ ਮੇਂ ਧਰੇ।

- ੪ ਸਾਰੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰੀਏ। ੫ ਨਵੇਂ ਨਾਉਂ ਲੈਣ ਵਾਲੇ।
 ੬ ਉੱਪਰ ਲਿਖੇ ਸਭ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਹੈ।
 ੭ ਸਭ ਗ੍ਰੰਥ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ, ਸਰਬ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਸਾਰ, ਸੁਖਦਾਯਕ ਗੁਰੁਬਚਨ ਹਨ।
 ੮ ਗੁਰੁ ਸਬਦ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਅਕਥ ਅਤੇ ਪਰ੍ਹੇ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ ਔਰ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਜੋ ਸੱਚਾ ਅਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।
 ੯ 'ਅਪਰਾਧੀ ਦੁਣਾ ਨਿਵੇ' (ਵਾਰ ਆਸਾ)।

ਕਬਿੱਤ—ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ

ਜੈਸੇ ਤਉ ਸਕਲ ਨਿਧਿ ਪੂਰਨ ਸਮੁੰਦ ਬਿਖੇ,

ਹੰਸ ਮਰਜੀਵਾ^੧ ਨਿਹਚੈ ਪ੍ਰਸਾਦੁ^੨ ਪਾਵਈ।...

ਤੈਸੇ ਗੁਰਬਾਨੀ ਬਿਖੇ ਸਕਲ ਪਦਾਰਥ ਹੋ,

ਜੇਈ ਜੇਈ ਖੋਜੈ ਸੋਈ ਸੋਈ ਨਿਪਜਾਵਈ^੩ ॥੫੪੬॥

ਸਤਿਗੁਰ ਮਹਿ ਸਬਦ ਸਬਦ ਮਹਿ ਸਤਿਗੁਰ ਹੈ,

ਨਿਗੁਨ ਸਗੁਨ ਗਿਆਨ-ਧਿਆਨ ਸਮਝਾਵੈ ਜੀ ॥੬੦੮॥

ਗਯਾਨ ਰਤਨਾਵਲੀ, ਟੀਕਾ ੨੭ਵੀਂ ਪੌੜੀ ਕਾ

ਜਿਥੇ ਬਾਬੇ ਦਾ ਸਬਦ ਪੜ੍ਹੀਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਥੇ ਮਝੀਆਂ ਅਰ ਮੱਟਾਂ ਦੀ, [ਮਟ] ਅਗਯਾਨੀਆਂ ਅਰ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਘਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। [ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਾ]

ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉੱਤਰ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ

ਭੀਨ ਰੂਪ ਹੈ ਮੋਹ ਕੇ ਸੁਨਹੁ ਨੰਦ ! ਚਿਤ ਲਾਇ।

ਨਿਰਗੁਣ ਸਰਗੁਣ ਗੁਰ ਸਬਦ^੪ ਕਹਹੁ ਤੋਹਿ ਸਮਝਾਇ ॥੬॥...

ਸਬਦ ਸੁਨੈ ਗੁਰ ਹਿਤ ਚਿਤ ਲਾਇ। ਗਿਆਨ ਸਬਦ ਗੁਰ ਸੁਨੈ ਸੁਨਾਇ।...

ਵਿਸਾਹ ਪ੍ਰੀਤਿ ਗੁਰ ਸਬਦ ਜੁ ਧਰੇ। ਗੁਰ ਕਾ ਦਰਸਨ^੫ ਨਿਤ ਉਠ ਕਰੇ।...

ਗੁਰਸਿਖ ਸੇਵ ਕਰੇ ਚਿਤ ਲਾਇ। ਆਪਾ ਮਨ ਕਾ ਸਗਲ ਮਿਟਾਇ।...

ਐਸੇ ਗੁਰਸਿਖ ਸੇਵ ਕੀ, ਮੋਹਿ ਪਹੁਚੈ ਆਇ^੬।

ਸੁਨਹੁ, ਨੰਦ ! ਚਿਤ ਦੇਇ ਕਰਿ ਮੁਕਤਿ ਬੈਠੁਠੈ ਪਾਇ ॥੧੬॥

ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰਾਸਿ ੫, ਅੰਸੁ ੪੨

‘ਸੁਨਹਿ ਸਬਦ ਜੇ ਨਰ ਅੱਗਯਾਨੀ। ਤਿਨ ਕੇ ਕਲਮਲ ਹੋਵਹਿ ਹਾਨੀ ॥੩੬॥

ਜੱਗਯਾਸਾ^੭ ਕੋ ਪਾਇ ਅਗਾਰੇ। ਅੱਭਯਾਸੇ ਲਹਿ ਗਯਾਨ ਸੁਖਾਰੇ।

ਭਗਤਨਿ ਕੀ ਦਿਓ ਭਗਤੀ ਹੋਇ। ਗਯਾਨੀ ਗਯਾਨ ਸੁ ਗਾਓ ਜੋਇ ॥੩੭॥

ਜੋ ਨਰ ਪਵਹਿ ਮਾਨ ਕੇ ਕਾਰਨ। ਦੁਰਿ ਦੁਰਿ ਕਰਹਿ ਸਮੂਹ ਬਿਕਾਰਨਿ।

ਨਿਸ਼ਚਾ ਨਹੀ ਗਯਾਨ ਕੋ ਪਾਵੈ। ਸਭਿ ਮਹਿ ਗਯਾਨੀ ਨਾਮ ਕਹਾਵੈ ॥੩੮॥

ਹੰਕਾਰੀ ਸਤਿਸੰਗ ਨ ਕਰੇ। ਬਭਿਆਈ ਧਨ ਹਿਤ ਸਭਿ ਧਰੇ।

ਤਿਸ ਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇ ਨ ਗਯਾਨ। ਕਿਮ ਦਰਗਾਹਿ ਪਾਇ ਸੋ ਮਾਨ ॥੩੯॥

੧ ਮਰਜੀਉਤਾ, ਗੀਤਾ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਫਲ, ਰਤਨਾਂ ਦਾ ਲਾਭ।

੩ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ ਹੈ। ੪ ਤ੍ਰਿਕੁਟਾਤੀਤ ਸਰਵ ਵਯਾਪੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ, ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ। ੫ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਠ। ੬ ਅਜੇਹੇ ਗੁਰੂਸਿੱਖ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮੈਨੂੰ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ, ਤਾਵ ਮੇਰੀ ਸੇਵਾ ਹੈ। ੭ ਕਿਸ਼ਨਾ ਅਤੇ ਖੰਡੂ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼। ੮ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਗਯਾਨ ਦੀ ਇੱਛਾ।

ਰਾਸਿ ੯, ਅੰਸੁ ੮

ਪਾਠ ਕਰੈਂ ਹਮ ਨਿਤ ਗੁਰਬਾਨੀ। ਅਰਥ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਗੀਤਿ ਨ ਜਾਨੀ ॥੩੫॥
 ਜੋ ਮਾਰਗ ਗੁਰ ਸਬਦ ਬਤਾਇਵ। ਸੋ ਹਮ ਤੇ ਨਹਿ ਜਾਇ ਕਮਾਇਵ।
 ਪਾਠ ਕਰਨ ਕੇ ਨੇਮ ਨਿਬਾਹੈ। ਪਢੈਂ ਸਦਾ ਬਾਨੀ ਅਵਗਾਹੈਂ ॥੩੬॥
 ਕਯਾ ਹੋਵੈ ਗਤਿ ਅੰਤ ਹਮਾਰੀ। ਇਹ ਸੰਦੇਹ ਨਿਤ ਰਿਦੇ ਮਝਾਰੀ।...
 ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਗਾਇ ਕਛੁ ਨਹਿ ਕਹਯੋ। ਸਭਿ ਕੋ ਮਨ ਮੈਂ ਸੰਸੈ ਰਹਯੋ।
 ਤਿਹ ਛਿਨ ਹੋਇ ਤੁਰੰਗ ਅਸਵਾਰ। ਗਮਨੇ ਬਾਹਰ ਹੇਤੁ ਬਿਕਾਰ ॥੩੮॥
 ਬਰਖਾ ਹੋਇ ਹਟੀ ਤਿਸ ਕਾਲਾ। ਸੂਰਜ ਨਿਕਸਯੋ ਦਯੋਤ^੧ ਬਿਸਾਲਾ।
 ਮਗ ਮਹੁੰ ਹੰਭੀ^੨ ਪੁਰਾਤਨ ਹੇਰੀ। ਤਹਾਂ ਠੀਕਰੀ ਚਮਕ ਘਨੇਰੀ^੩ ॥੩੯॥
 ਘ੍ਰਿਤ ਬਾਸਨ ਕੀ ਝੂਟੀ ਪਰੀ। ਬਿਤ ਹੁਇ ਗੁਰੁ ਮੰਗਾਵਨਿ ਕਰੀ।
 ਨਿਜ ਕਰ ਮਹਿ ਧਰਿ ਬਾਕ ਬਖਾਨਾ। 'ਬਾਨੀ ਪਾਠ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਤੁਮ ਠਾਨਾ ॥੪੦॥
 ਤਿਸ ਕੋ ਉੱਤਰ ਲੀਜਹਿ ਸਾਰੇ। ਜੋ ਗੁਰ ਸਬਦ ਕਮਾਵਹਿ, ਪਯਾਰੇ !।
 ਸੋ ਜਨੁ ਭੁਗਤਿ ਮੁਕਤਿ ਸੁਖ ਪਾਵੈਂ। ਚਲਹਿ ਪੰਥ, ਜੋ ਸਬਦ ਬਤਾਵੈ ॥੪੧॥
 ਪਾਠ ਸਧਾਰਨਿ ਜੋ ਨਿਤ ਕਰੇ। ਨੇਮ ਨਿਬਾਹਨਿ ਮੈਂ ਅਨੁਸਰੇ।
 ਪਾਠ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਰੈ ਗਤਿ ਐਸੀ। ਸੁਨਹੁ ਬ੍ਰਹਮ ਹਮ ਭਾਖਹਿ ਜੈਸੀ ॥੪੨॥
 ਜਿਮ ਠਿਕਰੀ ਬਹੁ ਬਰਖ ਬਿਤਾਈ। ਲਗੇ ਤੇਜ ਨਿਕਸੀ ਚਿਕਨਾਈ।
 ਤਿਮ ਜੇ ਪਠਹਿ ਨੇਮ ਗੁਰਬਾਨੀ। ਅੰਤ ਦੇਤਿ ਕੱਲ੍ਹਾਨ ਮਹਾਨੀ ॥੪੩॥
 ਰਹੀ ਚਿਕਨਤਾ ਠੀਕਰਿ ਮਾਂਹਿ। ਤਯੋਂ ਬਾਨੀ ਗੁਨ ਰਹਿ ਮਨ ਤਾਂਹਿ।
 ਅੰਤ ਕਾਲ ਫਲ, ਕਰਹਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ। ਜਥਾ ਬੁਸਮ ਤਿਲ ਪਾਇ ਸੁਬਾਸੇ^੪ ॥੪੪॥

ਰਾਸਿ ੧੦, ਅੰਸੁ ੨੧

‘ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਗਾਇ ਉਚਾਰੇ’। ‘ਸੁਨਹੁ ਸਿੱਖ ! ਤੁਮ ਹੋ ਮਮ ਪਯਾਰੇ ॥੧੨॥
 ਗੁਰ ਅਨਭੈ ਬਿਚ ਬਾਨੀ ਰੂਪ। ਯਾਂ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਅਮਿਤ ਅਨੂਪ।
 ਭਵ ਅਗਨੀ ਸਾਗਰ ਕਹੁ ਤਰਨੀ^੫। ਸਤਿਗੁਰ ਸਿੱਖਨਿ ਕੋ ਸੁਖ ਕਰਨੀ ॥੧੩॥
 ਪਾਠਕ ਰਿਦੈ ਬਿਕਾਰਨਿ ਹਰਨੀ। ਹਰਨੀ ਤਿਸਨਾ ਸਿੰਘਨਿ ਬਰਨੀ^੬।

੧ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗਾਇ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ। ੨ ਚਾਲਾਕ ਘੋੜਾ।
 ੩ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ। ੪ ਹਾਡੀ। ੫ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਭਾਂਡੇ (ਹਾਂਡੀ) ਦੀਆਂ (ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਘੀ ਪਾਇਆ ਹੈ) ਠੀਕਰੀਆਂ ਦੇਖੀਆਂ, ਜੋ ਧੁੱਪ ਦੇ ਅਸਰ ਨਾਲ ਚਮਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।
 ੬ ਝੁੱਲਾ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਤਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। [ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਦਾ ਅਦਬ] ੭ ਸੱਤਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਇਕ ਵਾਰ ਪਲੰਘ ਪਰ ਵਿਰਾਜ ਰਹੇ ਸੇ, ਦੋ ਸਿੱਖ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ਼ਬਦ ਗਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਲਈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਫੇਤੀ ਨਾਲ ਪਲੰਘ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਹੇਠ ਬੈਠਣ ਲੱਗੇ, ਤਾਂ ਗੋਡੇ ਪਰ ਸੱਟ ਵੱਜੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਆਖਿਆ ‘ਮਹਾਰਾਜ! ਸ਼ਬਦ ਤਾਂ ਆਪ ਦੀ ਹੀ ਰਚਨਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਇਸ ਦਾ ਦੇਨਾ ਮਾਨ ਬਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ? ਇਸ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਖਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ੮ ਥੋੜੀ, ਨੇਕਾ। ੯ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ-ਮਿੱਕੀ ਨੂੰ ਖੋਰਣੀ ਹੈ।

ਬਰਨੀ ਗੁਰਦੁਖ ਤਰੁ ਕੋ ਕਰਨੀ^੧। ਕਰਨੀ ਗਯਾਨ ਅਗਨਿ ਕੋ ਅਰਨੀ^੨॥੧੪॥
 ਜੋ ਸਿਖ ਗੁਰਬਾਨੀ ਭੈ^੩ ਕਰੈ। ਬਿਨ ਪ੍ਰਯਾਸ^੪ ਤਵ ਸਾਗਰ ਤਰੈ।
 ਗੁਰਬਾਨੀ ਮਹਿਮਾ ਮਹੀਯਾਨੇ^੫। ਜੇ ਮਿਰਯਾਦਾ ਹਮ ਨਹਿ ਠਾਨੇ॥੧੫॥
 ਤੋ ਸਿਖ ਭੈ ਨ ਕਰੈਗੋ ਕੋਈ। ਬਿਨ ਭੈ ਕਰੇ, ਸ਼੍ਰੇਯ^੬ ਨਹਿ ਹੋਈ।
 ਗੁਰਬਾਨੀ ਕੋ ਭੈ ਹਮ ਧਰਿ ਕੈ। ਤਜਯੋ ਪ੍ਰਯੋਕ ਬੀਘ੍ਰਤਾ ਕਰਿ ਕੈ^੭॥੧੬॥
 ਜੋ ਸਿੱਖ ਹੈ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਕਮਾਵੈ। ਸ਼ਬਦ ਕਮਾਇ ਪਰਮ ਪਦ ਪਾਵੈ।
 ਭਗਤਿ ਪ੍ਰਤੀਤਿ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਤਨ ਮੈਂ। ਤਿਹ ਗੁਰਬਾਨੀ ਭੈ ਨਹਿ ਮਨ ਮੈਂ॥੧੭॥
 ਬਿਨ ਭੈ, ਭਗਤਿ ਨ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇ। ਭਗਤਿ ਬਿਨਾ ਨ ਗਯਾਨ ਅਵਿਲੋਇ।
 ਗਯਾਨ ਬਿਨਾ ਮੁਕਤੀ ਕਿਮ ਪਾਇ। ਮੁਕਤਿ ਬਿਨਾ ਨ ਅਨੰਦ ਸਮਾਇ॥੧੮॥...
 ਬਿਨ ਭੈ ਭਗਤਿ ਨ ਜਗਤ ਤਰਾਵੈ। ਤੀਰਥ ਬ੍ਰਤ ਜਗ ਜੋਗ ਕਮਾਵੈ^੮॥੧੯॥
 ਜੋ ਗੁਰ ਭਗਤਿ ਸੁ ਸਿਖ ਹੈ ਮੇਰਾ। ਗੁਰਬਾਨੀ ਭੈ ਤਿਸੈ ਘਨੇਰਾ।
 ਜਿਨ ਭੈ ਅਦਬ ਨ ਬਾਨੀ ਧਾਰਾ। ਜਾਨਹੁ ਸੋ ਸਿਖ ਨਹੀਂ ਹਮਾਰਾ^੯॥੨੦॥...
 'ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਜਾਂਹਿ ਮਨ ਲਾਗਾ। ਕੋਟਿ ਜਨਮ ਕੋ ਸੋਢਤਿ ਜਾਗਾ॥੨੧॥
 ਮਨ ਜਾਗੇ ਬੀ ਇਹੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ। ਪ੍ਰਿਯ ਲਾਗਹਿ ਉਰ ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਨੀ।
 ਧਨ ਸਿੱਖ ਜਿਨ ਕੇ ਉਰ ਭਾਈ। ਸਮ ਸਲਿਤਾ^{੧੦} ਮਨ ਮੀਨ ਬਨਾਈ॥੨੨॥
 ਪਰਮਸਿੱਖ ਜਿਨ ਕੇ ਮਨ ਕਾਨਨ। ਬਿਚਰਹਿ ਨਿਤ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਪਚਾਨਨ^{੧੧}।
 ਤਾਰੋ^{੧੨} ਭਰਮ ਭਿਰਜੋ ਨਰ ਭੋਲਹਿ। ਗੁਰਬਾਨੀ ਤਾਰੀ^{੧੩} ਸੰਗ ਖੋਲਹਿ॥੨੩॥
 ਭਗਤਿ ਵਿਰਾਗ ਗਯਾਨ ਗੁਨ ਘਨੇ। ਪ੍ਰਵਿਸਹਿ ਕੋਸ਼ਠ, ਸੋ ਤਬਿ ਚੁਨੇ।
 ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਨੀ ਚੰਦਨ ਬਾਵਨ। ਮਨ ਦਾਸਨਿ ਤਰੁ ਕਰਹਿ ਸੁਖਾਵਨ^{੧੪}॥੨੪॥
 ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਅਰਥ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਸੁੱਧ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ

ਸਰਬ ਲੋਹ

ਜਿਨ ਮਨ ਅੰਤਰ ਸਬਦ ਗੁਰੂ ਕਾ ਰਿਦੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਾਏ।

੧ ਦੁੱਖ ਰੂਪ ਥਿਫ ਨੂੰ ਹਥਨੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਖੇੜਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ੨ ਗਯਾਨ ਅਗਨੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਠ ਦਾ ਅਰਨੀ ਨਾਮਕ ਜੰਤੂ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਘਸਾਉਣ ਨਾਲ ਅੱਗ ਛੋਤੀ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ, ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਯੋਗੀ ਅਤੇ ਹਵਨ ਵਾਸਤੇ ਅਰਨੀ ਦੀ ਅਕਨੀ ਮਹਾਂ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

੩ ਅਦਬ। ੪ ਯਤਨ। ੫ ਵੱਡੀ। ੬ ਕਲਯਾਣ।

੭ ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਅਤੇ ਮਹੰਤਾਂ ਜੰਤਾਂ ਦੀ ਬੁਧਿ ਪਰ ਸ਼ੋਕ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਆਪ ਪਲੰਘ ਉਤੇ ਅਥਵਾ ਗਦੇਲਾ ਤਬੀਆ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਗਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੇਠ ਡਰਾਉਂਦੇ ਉਤੇ ਬੈਠਾਨਦੇ ਹਨ, ਅਥਵਾ ਆਪ ਸਵਾਰੀ ਉਤੇ ਬੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਪੈਦਲ ਚੱਲਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਬਾਣੀ ਦਾ ਅਦਬ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਉਹ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਨਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਤਨਖਾਹੀਏ ਹਨ। ੮ ਭਾਵੇਂ ਅਨੇਕ ਤੀਰਥ ਵ੍ਰਤ ਜੋਗ ਅਤੇ ਜੋਗ ਆਦਿਥ ਕਮਾਵੇ। ੯ ਨਦੀ। ੧੦ ਪੰਚਾਨਨ, ਸਿੰਹ। ੧੧ ਤਾਲਾ, ਜੇਦਰਾ। ੧੨ ਭੁੰਜੀ, ਚਾਬੀ। ੧੩ ਸੁਰੰਧਿਤ।

ਮਿਟੇ ਅੰਧੇਰ ਭੰਗਾਰ ਚਿਰਨ ਕੋ ਸਬਦ ਪ੍ਰਕਾਸ ਕਰਾਏ ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੧

ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨਮੁ ਸਕਾਰਥਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਿ ਸਮਝਿ ਸੁਣੇਹੀ^੧ । (੩)

ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰਾਸਿ ੧, ਅੰਸੁ ੧੧

^੨ਜਪੁ ਜੀ ਅਰਥ ਬਿਚਾਰਨ ਕਰੇ । ਸੁਸੁ ਸੁਸੁ ਅੰਤਰਿ ਨਿਤਿ ਧਰੇ ॥੨੪॥

ਰਾਸਿ ੨ ਅੰਸੁ ੧੮

^੩ਜਿਮੁ ਨਿਸ ਦਿਨ ਘਰ ਕਾਜ ਸੁਧਾਰੇ ।

ਤਯਾਗਹੁ ਕਬਹੂੰ ਨ, ਲਾਗਹਿ ਪਯਾਰੇ ॥੩੨॥

ਤਥਾ ਪਯਾਰ ਧਾਰਹੁ ਗੁਰਬਾਣੀ । ਪਠਨਿ ਸੁਨਨਿ ਕੀਜਹਿ ਗੁਚਿ ਠਾਨੀ ।

ਧਰਜੇ ਅਰਥ ਜੋ ਸਬਦ ਮਝਾਰਾ । ਬਾਰ ਬਾਰ ਉਰ ਕਰਹੁ ਬਿਚਾਰਾ ॥੩੩॥

ਕਯਾ ਗੁਰੁ ਕਹੈ, ਕਰੈ ਹਮ ਕਹਾਂ । ਸਨੈ ਸਨੈ ਮੋਰਹੁ ਮਨ ਮਹਾਂ^੪ ।

ਰਾਸਿ ੫, ਅੰਸੁ ੪੧

^੫ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਵਿੰਦ ਕਹੈ । ਸਭਿ ਕਾਸਟ ਮਹਿ ਅਗਨੀ ਰਹੈ ॥੪੩॥

ਬਿਨਾ ਮਥੇ ਨਹਿ ਨਿਬਸਿ ਪ੍ਰਕਾਸੈ । ਕਾਰਜ ਕਰਹਿ ਨ ਸੀਤ ਬਿਨਾਸੈ ।

ਜਥਾ ਦੁਗਧ ਮਹਿ ਘ੍ਰਿਤ ਮਿਲਿ ਰਹਯੋ । ਮਥਨ ਕਰੇ ਬਿਨ ਕਿਨਹੁ ਨ ਲਹਯੋ ॥੪੪॥

ਤਿਮ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਸਬਦ ਮਝਾਰਾ । ਆਤਮ ਗਯਾਨ ਬਸੈ ਸੁਖ ਸਾਰਾ ।

ਪਾਠ ਕਰੇ ਹੁਇ ਪੁੰਨ ਮਹਾਨਾ । (ਪਰ) ਨਾਹਿਨ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਆਤਮ ਗਯਾਨਾ ॥੪੫॥

ਜਬਿ ਬਿਚਾਰ ਕਰਿ ਰਿਦੇ ਬਸਾਵੈ । ਸਭਿ ਬਿਵਹਾਰਨਿ ਬਿਖੇ ਕਮਾਵੈ ।

(ਤਬ) ਗਯਾਨ ਪ੍ਰਕਾਸੈ ਆਨੰਦ ਪਾਵੈ । ਜਨਮ ਮਰਨ ਕੋ ਕਸਟ ਮਿਟਾਵੈ ॥੪੬॥

ਰੁਤ ੩, ਅੰਸੁ ੩੪

^੬ਸਿੱਖਹੁ ਸੁਨਹੁ ਸੀਖ ਇਹੁ ਮੇਰੀ । ਬਾਨੀ ਪਢਹੁ ਬੁੱਧ ਗੁਰ ਕੇਰੀ^੭ ।

੧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਹੈ, ਜੋ ਸਮਝ ਨਾਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਅਤੇ ਸਮਝ ਨਾਲ ਸੁਣਦੇ ਹਨ ।

੨ ਕੁੰਜਰ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ।

੩ ਜਾਪਾ, ਮੇਯਾ, ਕਨ੍ਹਯਾ ਅਤੇ ਤੁਲਸਾ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ।

੪ ਮਹਾ ਚਪਨ ਮਨ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨਾ ਨਾਮ ਮੌਤੋ ।

੫ ਨਿਵਲਾ ਨਿਹਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਪ੍ਰਥਮ ਗੀਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨੂੰ ਆਤਮ ਗਯਾਨ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ । ਇਸ ਦੇ ਉਤਰ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ।

੬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ।

੭ ਬਾਣੀ ਬੁੱਧ ਉਹੀ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਰਥ ਝੋਧ ਹੋਵੇ । ਹਰੇਥ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਗਯਾਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦੇ । ਅਸ਼ੁੱਧ ਜਾਣ ਹੋਣ ਦਾ ਇਹ ਕਾਰਣ ਤੀ ਹੈ ਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਗਯਾਨੀਆਂ ਦੀ ਟਕਸਾਲ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਰ ਹੁਣ ਦੇ ਜੁੱਥੀ ਤਥਾ ਸਕੂਲ ਮਾਸਟਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਵਯਾਕਰਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਯਤਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਬੁੱਧ ਪਾਠ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਅਰ ਪੁਸਤਕ ਪੜ੍ਹ-ਛੇਦ ਕਰ ਕੇ ਲਿਖੇ ਅਰ ਛਾਪੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬੇੜੀ ਵਿਦਯਾ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਭਰਨਾਈ ਹੈ । ਜੇ ਪੜ੍ਹ-ਛੇਦ ਕਰ ਕੇ ਗੁੱਥਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋਵੇ ਤਦ ਅਰਥ ਗਯਾਨ ਰਹਿਤ ਲੋਕ ਤੀ ਬੁੱਧ ਪਾਠ ਕਰ ਸਕਣ । ਬੁਫਰ ਹੈ, ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਹੁਣ ਇਸ ਖਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ।

ਪਵੈ ਮਹਾਤਮ ਲਹੈ ਬਿਸਾਲ । ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ ਮਹਿ ਹੋਇ ਨਿਹਾਲ^੧ ॥੨੮॥
ਜੇ ਕਬੁਧ ਹੁਇ, ਪਵੀਐ ਬੁਧ ਕਰਿ । ਬਿਗਰੀ ਵਸਤੁ ਸੁਧਾਰਹਿ ਜਿਮ ਘਰ^੨ ।

ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ

ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਦੇ ਅਨੇਕ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉਲਥੇ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਬਾਣੀ ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਫੈਲਾਈ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਪੂਰਣ ਗਿਆਨ ਹੋਵੇ ।

ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਦੀ ਤੀਜੀ ਰਾਸ਼ੀ ਦੇ ਅੰਸੂ ੪੧ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਹ ਆਸ਼ਯ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ :-

ਸਹਸਕ੍ਰਿਤ ਅਰੁ ਤੁਰਕਨਿ ਭਾਸ਼ਾ । ਇਸ ਮਹਿ ਲਿਖਿ ਲੈ ਹੈ, ਬੁਧਿ ਰਾਸਾ ।

ਸਭਿ ਉਪਰਿ ਪਸਰਹਿ ਇਹ ਧਾਈ । ਜਿਸ ਜਲ ਪਰ ਸੁ ਚਿਕਨਤਾ ਪਾਈ ॥੭॥

ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਦੀ ਨਾਗਰੀ ਉਰਦੂ ਆਦਿਕ [ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਦੇ ਅਨੇਕ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨਕਲ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਇਸ ਭਾਤ ਦਾ ਖਾਸ (ਬੋਲੀਆਂ) ਵਿੱਚ ਨਕਲ]

ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਜ਼ਰਾ ਭੀ ਨਾ ਬਦਲੇ ਜਾਣ, ਉਚਾਰਣ ਉਹੀ ਰਹੇ, ਪਰ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਜੋੜ (ਹਿਜੇ— Spelling) ਉਹ ਭਾਸ਼ਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਣ, ਜਿਸ ਦੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਾਣੀ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :-

ਗਿਆਨ ਦੀ ਥਾਂ	ਗ਼ਾਨ
ਖਟ ਦੀ ਥਾਂ	ਥਟ
ਕਰਮ ਦੀ ਥਾਂ	ਕਰਮ
ਦਰਸਨ ਦੀ ਥਾਂ	ਦਰਸ਼ਨ
ਰਿਣ ਦੀ ਥਾਂ	ਰੁਣ
ਰਿਖਿ ਦੀ ਥਾਂ	ਰੁਖਿ ਆਦਿ ^੧

ਜੇ ਇਸ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਨਕਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਦਾ ਅਰਥ ਵਿਚਾਰ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਅਰ ਨਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਲਈ ਰੁਚੀ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ ।

੧ ਆਨੰਦ । ੨ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਇਕ ਮੂਰਖ ਮੰਡਲੀ ਭੀ ਹੈ, ਜੋ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਜਾਣਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਅਸ਼ੁੱਧ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਸੁਧਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਦਸਮੇਸ਼ ਦੀ ਮਨੋਹਰ ਬਾਵਰੀ ਰਚਨਾ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇਤਨੀ ਵਿਗਾੜੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸੋਧਣਾ ਹੁਣ ਅਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

੩ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਲਈ ਵੇਖੋ, ਜੋ ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿੱਚ ਪਾਠ ਹੋ—

“ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਸਦਾ ਸਮਦਰਸੀ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਭੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਰਸੀ ॥”

ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਣਾ ਚਾਹੀਏ :-

‘ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਸਦਾ ਸਮਦਰਸੀ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਭੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਰਸੀ ॥’

ਇਸ ਨਿਯਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ, ਨਾਗਰੀ ਅਤੇ ਫਾਰਸੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਛਾਪੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਲਾਭ ਦੀ ਥਾਂ ਹਾਨਿ ਹੋਈ ਹੈ।

ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਦਾ ਰਸ ਅਭਿਆਸੀ ਹੀ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ

ਬਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਉਸ 'ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੀ ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਦੇ ਰਹਸਜ ਦਾ ਗਿਆਤਾ ਅਤੇ ਰਸ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

[੫੨੧] ਮਹਲਾ ੫, ਵਾਰ ਗੁਜਰੀ ੨ (੧੨)

ਕੜਛੀਆ ਫਿਰੰਨਿ ਸੁਆਉ ਨ ਜਾਣਨਿ ਸੁਵੀਆ ॥

ਸੇਈ ਮੁਖ ਦਿਸੰਨਿ ਨਾਨਕ ਰਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸਿ^੧ ॥

ਕਬਿੱਤ—ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ

ਜੈਸੇ ਅਹਿਨਿਸਿ ਮਦ ਰਹਤ ਭਾਂਜਨ ਬਿਖੈ,

ਜਾਨਤ ਨ ਮਰਮ ਕਧਉ ਕਵਨ ਪ੍ਰਕਾਰੀ ਹੈ।

ਤੈਸੇ ਗੁਰ ਸਬਦ ਕੇ ਲਿਖਿ ਪੜਿ ਗਾਵਤ ਹੈ,

ਬਿਰਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਪਦੁ ਹਿਤਕਾਰੀ ਹੈ। (੫੩੦)

ਗੁਰੁਭਾਈਆਂ ਨਾਲ ਪਯਾਰ

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੭

ਗੁਰੁਭਾਈ ਸੰਤੁਸਟੁ ਕਰਿ^੧ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲੁ ਪਿਰਮੁ ਚਖਾਇਆ। (੧੩)

ਕਬਿੱਤ—ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ

ਜੈਸੇ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਕੇਰੀ ਸੇਵਾ ਸਰਵਨ^੨ ਕੀਨੀ,

[ਸਰਵਨ]

ਸਿਖ ਬਿਰਲੇ ਈ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਠਹਿਰਾਵਈ।

ਜੈਸੇ ਲਛਮਨ ਰਘੁਪਤਿ ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਮੈ,

ਕੋਟਿ ਮਧੇ ਕਾਹੁ ਗੁਰ ਭਾਈ ਬਨਿ ਆਵਈ^੩।

ਜੈਸੇ ਜਲ ਬਰਨ ਬਰਨ ਸਰਬੰਗ ਰੰਗ^੪,

ਬਿਰਲੇ ਬਿਬੇਕੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਸਮਾਵਈ।

੧ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸੀਆ ਤੋਂ ਛੁਟ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਠੀ ਅਤੇ ਕਬੱਲਤ ਕੜਛੀ ਝੁੱਲ ਹਨ, ਜੋ ਸਭ ਰਸਾਂ ਵਿੱਚ ਫਿਰ ਕੇ ਭੀ ਰਸ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੀ। ੨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰ ਕੇ।

੩ ਸਿੰਧੂ ਨਾਉਂ ਦਾ ਸਪੁੱਤਰ, ਜਿਸ ਦਾ ਜਗਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਮ ਸਰਵਨ ਹੈ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਅੰਧਕ ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਦੀ ਅਦੁਰੀਯ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਤ ਵੇਲੇ, ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਰਾਜਾ ਦਬਰਕ ਨੇ ਇਕ ਚੀਲ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਜੰਗਲੀ ਜੀਵ ਸਮਝ ਜੇ ਬਬਦ ਵੇਖੀ ਤੀਰ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

੪ ਧੰਨ ਹੈ ਉਹ ਸਿੱਖ, ਜੋ ਗੁਰੁਭਾਈਆਂ ਨਾਲ ਰਾਮ ਲਛਮਨ ਜੇਹਾ ਸਨੇਹ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

੫ ਨਦੀਆਂ ਦੇ ਅਨੇਕ ਰੰਗ ਤੋਂ ਭਾਵ ਜਾਤੀ ਵਰਣਿ ਹੈ, ਗੁਰੁ ਸੰਗਤਿ ਸਮੁਦ੍ਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਇਕ ਰੂਪ ਹੋਈਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਸਿਖ ਸੰਘਿ ਮਿਲੇ ਬੀਸ ਇਕ ਈਸ ਈਸ,

ਪੂਰਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੈ ਕਾਹੂ ਅਲਖ ਲਖਾਵਈ ॥੧੦੩॥

ਨਵੀਨ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਅਧਯਾਯ ੭੪

ਬਨੇ ਰਹਤ ਸਭ ਸਕੇ ਬਿਰਾਦਰ । ਇਕੁ ਕੋ ਦੂਸਰ ਦੇਵਤ ਆਦਰ ।

ਗੁਰਮਤ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਸਿੱਧਾਂਤ ਗੁਰਮਤ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਮਨਮਤ ਹੈ ।

ਕਬਿੱਤ—ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ

ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ^੧ ਚੰਚਲ ਅਚਲ ਭਏ,

ਮਹਾਂ ਮਲ ਮੁੜਧਾਰੀ ਨਿਰਮਲ ਕੀਨੇ ਹੈਂ ।

ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਜੋਨਿ ਕੈ^੨ ਅਜੋਨਿ ਭਏ,

ਕਾਲ ਸੇ ਅਕਾਲ ਕੈ ਅਮਰ ਪਦ ਦੀਨੇ ਹੈਂ ।

ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਹਉਮੈ ਖੋਇ ਹੋਇ ਰੇਨੁ,

ਤ੍ਰਿਭੁਟੀ ਤ੍ਰਿਬੇਨੀ^੩ ਪਾਰਿ ਆਪਾ ਆਪ ਚੀਨੇ ਹੈਂ ।

ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਬਰਨ ਅਬਰਨ ਭਏ^੪,

ਭੈ ਭ੍ਰਮ ਨਿਵਾਰਿ ਭਾਰਿ ਨਿਰਭੈ ਕੈ ਲੀਨੇ ਹੈਂ ॥੨੪॥

ਗੁਰਮਤਾ

ਸਿੱਖ ਨਿਯਮ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਮਸ਼ਵਰਾ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ, ਜੋ ਸਭ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਯੋਗ ਹੈ ।

ਭਾਈ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰਹਤਨਾਮਾ

ਪਾਂਚ ਸਿੰਘ ਮਿਲ ਕਰ ਰਹਤ ਬਿਬੇਕ ਕਾ ਗੁਰਮਤਾ ਕਰੇ^੫ ।

ਨਵੀਨ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਅਧਯਾਯ ੬੪

ਕਾਮ ਪਰਤ ਥਾ ਜੋ ਕਛੁ ਕਥ ਹੀ । ਕਰਤ ਗੁਰਮਤਾ ਮਿਲ ਕਰ ਸਭ ਹੀ ।

ਜਥੇਦਾਰ ਜੋ ਕਛੁ ਕਹਿ ਦੇਤਾ । ਸੋਈ ਪੰਥ ਮਾਨ ਸਭ ਲੇਤਾ^੬ ।

੧ ਗੁਰਮਤ ਦੀ ਸੱਤਾ ਕਰਕੇ, ਗੁਰਮਤ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ । ੨ ਤੋਂ, ਸੇ ।

੩ [ਤ੍ਰਿਭੁਟੀ] ਇਤਾ, ਪਿੰਗਲਾ, ਸੁਖਮਨਾ ਅਤੇ ਧਯਾਤਾ, ਧਯਾਨ, ਧਯੋਕ ।

੪ ਜਾਤਿ ਵਰਣਾ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਭਏ ।

੫ ਵਧ ਚਾਹੇ ਕਿਤਨੇ ਹੋਣ, ਪਰ ਪੰਜਾਂ ਤੋਂ ਘਟ ਗੁਰਮਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਗੁਰਮਤੇ ਨਈਂ Quorum ਪੰਜਾਂ ਦਾ ਹੈ ।

੬ ਗੁਰਮਤੇ ਦਾ ਸਾਰ ਜਥੇਦਾਰ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਸਭ ਨੂੰ ਜੋ ਸੁਣਾ ਦਿੰਦਾ, ਉਸ ਦੀ ਤਾਮੀਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਜਾਣ ਕੇ ਸਭ ਕਰਦੇ ।

Joha Malcolm ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ Sketch of the Sikhs

ਗੁਰੂ ਮਰਯਾਦਾ—ਗੁਰੂ ਗੀਤ

ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਚਲਾਈ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਸੰਸਕਾਰ ਆਦਿ ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਜਾਣ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਗੀਤ ਹੈ ।

[੨੧੪] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੪ (੧੫੯)

ਜਉ ਲਉ ਪੋਟ^੧ ਉਠਾਈ ਚਲਿਅਉ ਤਉ ਲਉ ਡਾਨ ਭਰੇ^੨ ॥

ਪੋਟ ਭਾਰਿ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਮਿਲਿਆ ਤਉ ਨਾਨਕ ਨਿਰਭਏ^੩ ॥

[੬੦੨] ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੩ (੬)

ਕਰਮ ਕਰਹਿ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਨ ਪਛਾਣਹਿ ਮਰਿ ਜਨਮਹਿ ਵਾਰੋ ਵਾਰਾ ॥

[੬੬੭] ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੪ (੪)

ਹਮ ਅੰਧੁਲੇ^੪ ਅੰਧ ਬਿਖੈ ਬਿਖੁ ਰਾਤੇ ਕਿਉ ਚਾਲਹ ਗੁਰ ਚਾਲੀ ॥

ਸਤਗੁਰੁ ਦਇਆ ਕਰੇ ਸੁਖਦਾਤਾ ਹਮ ਲਾਵੈ ਆਪਨ ਪਾਲੀ^੫ ॥੧॥

• ਵਿੱਚ ਜੋ ਗੁਰਮਤ ਸੰਬੰਧੀ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਪੜ੍ਹਨ ਯੋਗ ਹੈ—

"When the chiefs meet upon this solemn occasion it is concluded that all private animosities ceases, and that every man sacrifices his personal feelings at the shrine of the general good, and actuated by principles of pure patriotism thinks of nothing but the interests of religion and the common wealth to which he belongs. When the chiefs and principal leaders are seated the Adi—Granth and Daswen Padshah ka Granth are placed before them. They all bend their heads before these scriptures and utter." Wahguru ji ka Khalsa Wahguru ji ki Fateh !

Karah Prashad next receives the salutation of the assembly, who then rise and the Akalis pray aloud. The members then resume their seats and partake of the Karah Prashad in token of their general and complete union in one cause. The Akalis then announce Sirdars, this is Gurumata. on which prayers are again said aloud. The sacred Granth is betwixt us, let us swear by our scriptures to forget all internal dispute and to be united. This moment of religious fervour and ardent patriotism is taken to reconcile all animosities. They then proceed to consider the danger with which they are threatened, to settle the best plans for everthing it, and to choose the generals who are to lead their armies against the common enemy.

੧ ਸੁਧਰਮ ਵਿਰੁੱਧ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਥੋੜਾ ।

੨ ਦੰਡ, ਸੁਰਮਾਨਾ ।

੩ ਲੋਕ ਲਾਜ ਅਗਿਆਨ ਮਿਲੀ ਕੁਰੀਤ ਦਾ ਭਯ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ।

੪ ਅਗਿਆਨੀ, ਧਰਮ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਤੋਂ ਭੁੱਲੇ ਹੋਏ ।

੫ ਪੈਲੇ, ਲੜ ।

ਗੁਰਸਿਖ ਮੀਤ, ਚਲਹੁ ਗੁਰ ਚਾਲੀ ॥

ਜੋ ਗੁਰੁ ਕਹੈ ਸੋਈ ਤਲ ਮਾਨਹੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਨਿਰਾਲੀ ॥੧॥

[੭੬੩] ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ (ਗੁਣਵੰਤੀ)

ਇਤੁ ਮਾਰਗਿ ਚਲੇ ਭਾਈਅਤੇ ਗੁਰੁ ਕਹੈ ਸੁ ਕਾਰ ਕਮਾਇ ਜੀਉ ॥

ਤਿਆਗੋਂ ਮਨ ਕੀ ਮਤਭੀ ਵਿਸਾਰੇਂ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਜੀਉ ॥

ਗੁਰਮੁਖ-ਸਨਮੁਖ ਅਤੇ ਮਨਸੁਖ-ਵੇਮੁਖ

ਜੇ ਗੁਰੁ ਦੇ ਸੰਮੁਖ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੁ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼^੧ 'ਤੇ ਪੂਰਾ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੁਰਮੁਖ ਅਥਵਾ ਸਨਮੁਖ ਸੰਗਯਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਆਚਰਣ ਵਾਲੇ ਮਨਮਤੀਏ ਮਨਮੁਖ ਅਥਵਾ ਵੇਮੁਖ (ਵਿਮੁਖ) ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ 'ਗੁਰਮੁਖ' ਪਦਵੀ ਮਹਾ ਉੱਚ ਹੈ।

[੨੨] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧ (੨੧)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੂੜੁ ਨ ਭਾਵਈ ਸਚਿ ਰਤੇ ਸਚ ਭਾਇ^੧ ॥

ਸਾਕਤ ਸਚੁ ਨ ਭਾਵਈ ਕੂੜੇ ਕੂੜੀ ਪਾਇ ॥

[੬੬] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੩, ਅਸਟਪਦੀ (੨੪)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਭੋਲਹਿ ਸਭ ਆਤਮ ਰਾਮੁ ਪਛਾਣੀ ॥

ਏਕੋ ਸੇਵਨਿ ਏਕੁ ਅਰਾਧਹਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ॥੬॥

[੧੨੩] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੩, ਅਸਟਪਦੀ (੨੩)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੇ ਸਚੁ ਲਿਖਹਿ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਜੇ ਜਨ ਸਚੇ ਪਾਵਹਿ ਮੋਖ ਦੁਆਰੁ ॥

ਸਚੁ ਕਾਗਦੁ ਕਲਮ ਮਸਵਾਣੀ^੨ ਸਚੁ ਲਿਖਿ ਸਚਿ ਸਮਾਵਣਿਆ ॥੭॥

[੧੨੫] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੩ ਅਸਟਪਦੀ (੨੬)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਦਰਿ ਸੋਭਾ ਪਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ ਗਵਾਏ ॥

ਆਪਿ ਤਰੈ ਕੁਲ ਸਗਲੇ ਤਾਰੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨਮੁ ਸਵਾਰਣਿਆ ॥

[੧੩੧] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੩ ਅਸਟਪਦੀ (੩੬)

(ਪ੍ਰਸ਼ਨ)

ਕਉਣੁ ਸੁ ਮੁਕਤਾ ਕਉਣੁ ਸੁ ਜੁਗਤਾ ? ॥

ਕਉਣੁ ਸੁ ਗਿਆਨੀ ਕਉਣੁ ਸੁ ਬਕਤਾ ? ॥

ਕਉਣੁ ਸੁ ਗਿਰਗੀ ਕਉਣੁ ਉਦਾਸੀ,

ਕਉਣੁ ਸੁ ਕੀਮਤਿ ਪਾਏ ਜੀਉ ? ॥੧॥

ਕਿਨਿ ਬਿਧਿ ਬਾਧਾ ਕਿਨਿ ਬਿਧਿ ਛੂਟਾ ? ॥

ਕਿਨਿ ਬਿਧਿ ਆਵਣੁ ਜਾਵਣੁ ਤੂਟਾ ? ॥

੧ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ। ੨ ਸਿਆਹੀ, ਰੋਸ਼ਨਾਈ।

ਕਉਣ ਕਰਮ ਕਉਣ ਨਿਹਕਰਮਾ ਕਉਣੁ ਸੁ ਕਹੈ ਕਹਾਏ ਜੀਉ ? ॥੨॥
 ਕਉਣੁ ਸੁ ਸੁਖੀਆ ਕਉਣੁ ਸੁ ਦੁਖੀਆ ? ॥
 ਕਉਣੁ ਸੁ ਸਨਮੁਖ ਕਉਣੁ ਵੇਮੁਖੀਆ ? ॥
 ਕਿਨਿ ਬਿਧਿ ਮਿਲੀਐ ਕਿਨਿ ਬਿਧਿ ਬਿਛੁਰੈ,
 ਇਹ ਬਿਧਿ ਕਉਣੁ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਜੀਉ ? ॥੩॥
 ਕਉਣੁ ਸੁ ਅਖਰੁ ਜਿਤੁ ਧਾਵਤੁ ਰਹਤਾ ? ॥
 ਕਉਣੁ ਉਪਦੇਸੁ ਜਿਤੁ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਸਮ ਸਹਤਾ ? ॥
 ਕਉਣੁ ਸੁ ਚਾਲੁ ਜਿਤੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਧਿਆਏ,
 ਕਿਨਿ ਬਿਧਿ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਏ ਜੀਉ ? ॥੪॥

ਉੱਤਰ—

ਗੁਰਮੁਖਿ ਮੁਕਤਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜੁਗਤਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬਕਤਾ ॥
 ਧੰਨੁ ਗਿਰਹੀ ਉਦਾਸੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੀਮਤਿ ਪਾਏ ਜੀਉ ॥੫॥
 ਹਉਮੈ ਬਾਧਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਛੂਟਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਵਣੁ ਜਾਵਣੁ ਤੂਟਾ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਰਮ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਿਹਕਰਮਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਰੇ ਸੁ ਸੁਭਾਏ ਜੀਉ ॥੬॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖੀਆ ਮਨਮੁਖਿ ਦੁਖੀਆ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਨਮੁਖੁ ਮਨਮੁਖਿ ਵੇਮੁਖੀਆ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਿਲੀਐ ਮਨਮੁਖਿ ਬਿਛੁਰੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬਿਧਿ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਜੀਉ ॥੭॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਖਰੁ ਜਿਤੁ ਧਾਵਤੁ ਰਹਤਾ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਉਪਦੇਸੁ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਸਮ ਸਹਤਾ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਚਾਲੁ ਜਿਤੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਧਿਆਏ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਏ ਜੀਉ ॥੮॥

[੩੧੦] ਮਹਲਾ ੪, ਵਾਰ ਗਉੜੀ ੧ (੧੭)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਿਤਾ ਮਨਮੁਖਿ ਹਾਰਿਆ ॥

[੧੬੭] ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫ (੧੮)

ਪ੍ਰਭ ਅਪਨੇ ਕਾ ਭਇਆ ਬਿਸਾਸੁ ॥ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਤੁ ਤਿਸ ਕੀ ਰਾਸਿ ॥
 ਨਾਨਕ ਕਉ ਉਪਜੀ ਪਰਤੀਤਿ ॥ ਮਨਮੁਖ ਹਾਰ ਗੁਰਮੁਖ ਸਦ ਜੀਤਿ ॥

[੧੬੨] ਰਾਮਕਲੀ ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ, ਮਹਲਾ ੧ (੩੭)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਗਵਾਵੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਗਲੀ ਗਣਤਾ ਮਿਟਾਵੈ ॥

[੧੦੫੮] ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ਸੋਲਹਾ (੧੫)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ ਬੈਣੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ ਨੈਣੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ ਕਮਾਵੈ ਕਰਣੀ ॥
 ਸਦ ਹੀ ਸਚੁ ਕਹੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਅਵਰਾ ਸਚੁ ਕਹਾਇਦਾ ॥੫॥...
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਸੁਖੁ ਕਮਾਏ ॥ ਮਰਣੁ ਜੀਵਣੁ ਕੀ ਸੋਝੀ ਪਾਏ ॥

ਮਰਣੁ ਜੀਵਣੁ ਜੋ ਸਮ ਕਰਿ ਜਾਣੈ ਜੋ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਇਦਾ ॥੧੨॥

[੧੪੧੮] ਮਹਲਾ ੩, ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ (੪੪)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁਢੇ ਕਦੇ ਨਾਹੀ ਜਿਨ੍ਹਾ ਅੰਤਰਿ ਸੁਰਤਿ ਗਿਆਨੁ^੧ ॥

[੧੩੮] ਮਹਲਾ ੨, ਵਾਰ ਮਾਝ (੨)

ਦੇਂਦੇ ਥਾਵਹੁ ਦਿਤਾ ਚੰਗਾ^੨ ਮਨਮੁਖਿ ਐਸਾ ਜਾਣੀਐ ॥ [ਮਨਮੁਖ]

[੩੦੩] ਮਹਲਾ ੪, ਵਾਰ ਗਉੜੀ ੧ (੮)

ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਨ ਮੰਨੈ ਓਹੁ ਮਨਮੁਖੁ ਅਗਿਆਨੁ ਮੁਠਾ ਬਿਖੁ ਮਾਇਆ ॥

ਓਸੁ ਅੰਦਰਿ ਬੂਝੁ ਬੂਝੋ ਕਰਿ ਬੁਝੈ,

ਅਣਹੋਦੇ ਝਗੜੇ ਦਯਿ ਓਸ ਦੇ ਗਲਿ ਪਾਇਆ ॥

ਓਹੁ ਗਲ ਫਰੋਸੀ ਕਰੇ ਬਹੁਤੇਰੀ ਓਸ ਦਾ ਬੋਲਿਆ ਕਿਸੈ ਨ ਭਾਇਆ ॥

ਓਹੁ ਘਰਿ ਘਰਿ ਹੰਢੈ ਜਿਉ ਰੰਨ ਦੁਹਾਗਣਿ,

ਓਸੁ ਨਾਲਿ ਮੁਹੁ ਜੋੜੇ ਓਸੁ ਭੀ ਲਛਣੁ^੩ ਲਾਇਆ ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ ਸੁ ਅਲਿਪਤੋ ਵਰਤੈ,

ਓਸ ਦਾ ਪਾਸੁ ਛਡਿ ਗੁਰ ਪਾਸਿ ਬਹਿ ਜਾਇਆ ॥

[੩੧੬] ਮਹਲਾ ੪, ਵਾਰ ਗਉੜੀ ੧ (੩੧)

ਮਨਮੁਖ ਮੂਲਹੁ ਭੁਲਿਆ ਵਿਚਿ ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ॥

ਝਗੜਾ ਕਰਦਿਆ ਅਨਦਿਨੁ ਗੁਦਰੈ ਸਬਦਿ ਨ ਕਰਹਿ ਵੀਚਾਰੁ ॥...

ਨਾਨਕ ਮਨਮੁਖਾ ਨਾਲੇ ਝੁਟੀ ਭਲੀ ਜਿਨ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਪਿਆਰੁ ॥੧॥

[੩੧੮] ਮਹਲਾ ੩, ਵਾਰ ਗਉੜੀ ੧ (੨੬)

ਮਨਮੁਖੁ ਅਗਿਆਨੁ ਦੁਰਮਤਿ ਅਹੰਕਾਰੀ ॥ ਅੰਤਰਿ ਕ੍ਰੋਧੁ ਜੁਐ ਮਤਿ ਹਾਰੀ ॥

ਬੂਝੁ ਕੁਸਤੁ^੪ ਓਹੁ ਪਾਪ ਕਮਾਵੈ ॥ ਕਿਆ ਓਹੁ ਸੁਣੈ ਕਿਆ ਆਖਿ ਸੁਣਾਵੈ ?

ਅੰਨਾ ਬੋਲਾ^੫ ਉਝੜਿ ਪਾਇ ॥ ਮਨਮੁਖੁ ਅੰਧਾ ਆਵੈ ਜਾਇ ॥

ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਭੇਟੇ ਥਾਇ ਨ ਪਾਇ ॥

[੫੦੮] ਮਹਲਾ ੩, ਵਾਰ ਗੁਜਰੀ ੧ (੧)

ਨਾਮੁ ਨ ਚੇਤਹਿ ਸਬਦੁ ਨ ਵੀਚਾਰਹਿ ਇਹੁ ਮਨਮੁਖ ਕਾ ਆਚਾਰੁ ॥

[੫੧੧] ਮਹਲਾ ੩, ਵਾਰ ਗੁਜਰੀ ੧ (੮)

ਮਨਮੁਖੁ ਊਧਾ ਕਉਲੁ^੬ ਹੈ ਨਾ ਤਿਸੁ ਭਗਤਿ ਨ ਨਾਉ ॥...

੧ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਜਗਾਨ ਬਲ ਨਾਲ ਵਿਕਾਰ ਭਰਿਤ ਹੈ, ਜੋ ਕਦੇ ਹੋਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹਾਰਦਾ, ਕਰਮ ਯੋਗੀ ਹੈ, ਉਹ ਕਦੇ ਬੁੱਢਾ ਨਹੀਂ। ਆਲਸੀ ਹਿੰਮਤ-ਹੀਣ ਮਨਮੁਖ, ਜਵਾਨ ਹੋਣ ਪੂਰ ਤੀ ਬੁਢਿਆ ਤੋਂ ਗਏ ਗੁਜ਼ਰੇ ਹਨ। ੨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨਾਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਪਦਾਰਥ ਚੰਗੇ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਤਾਵ-ਕਰਤਾਰ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਮਾਯਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਬਦਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੩ ਲਾਛਣ, ਕਲੰਕ।

੪ ਨਿੰਦਿਤ (ਬੁਤਸਿਤ) ਕਰਮ, ਨੀਚ ਕਰਮ। ੫ ਰਾਹ ਝੁੱਲ ਕੇ।

੬ ਮੂਧਾ ਕਮਲ ਰਿਦਾ ਰੂਪ ਕਮਲ ਮੁਰਤਾ ਕੇ ਉਲਟ ਗਿਆ ਹੈ।

ਤਿਸ ਕਾ ਅੰਦਰੁ ਚਿਤੁ^੧ ਨ ਭਿਜਈ ਮੁਖਿ ਫੀਕਾ ਆਲਾਉ ॥

[੫੯੧] ਮਹਲਾ ੩, ਵਾਰ ਵਡਹੰਸ (੧੩)

ਮਨਮੁਖੁ ਥਾਇਰੁ ਥਰੂਪੁ ਹੈ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਨਕੁ ਨਾਹਿ ॥

[੬੦੧] ਸੋਗਠਿ ਮਹਲਾ ੩ (੫)

ਆਪਸ ਕਉ ਬਹੁ ਭਲਾ ਕਰਿ ਜਾਣਹਿ ਮਨਮੁਖਿ ਮਤਿ ਨ ਥਾਈ ॥

[੭੫੫] ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੩, ਅਸਟਪਦੀ (੩)

ਮਨਮੁਖ ਮਨੁ ਨ ਭਿਜਈ ਅਤਿ ਮੈਲੇ ਚਿਤਿ ਕਠੋਰ ॥

ਸਪੈ ਦੁਧੁ ਪੀਆਈਐ ਅੰਦਰਿ ਵਿਸੁ ਨਿਕੋਰ^੨ ॥

[੮੩੧] ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀ (੧)

ਮਨਮੁਖ ਕਥਨੀ ਹੈ ਪਰੁ ਰਹਤ ਨ ਹੋਈ ॥

[੯੫੦] ਮਹਲਾ ੩ ਵਾਰ ਰਾਮਕਲੀ ੧ (੯)

ਮਨਮੁਖ ਬੋਲਿ ਨ ਜਾਣਨੀ ਓਨਾ ਅੰਦਰਿ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ॥

ਓਇ ਥਾਉ ਕੁਥਾਉ ਨ ਜਾਣਨੀ ਓਨ ਅੰਤਰਿ ਲੋਭੁ ਵਿਕਾਰੁ ॥

[੧੦੫੪] ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩, ਸੋਲਹਾ (੧੧)

ਸੇ ਮਨਮੁਖ ਜੋ ਸਬਦੁ ਨ ਪਛਾਣਹਿ ॥ ਗੁਰ ਕੇ ਭੈ ਕੀ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਹਿ ॥

[੧੪੧੫] ਮਹਲਾ ੩, ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ (੨੧)

ਮਨਮੁਖ ਬੋਲੇ ਅੰਧੁਲੇ ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਅਗਨੀ^੩ ਕਾ ਵਾਸੁ ॥

ਥਾਣੀ ਸੁਰਤਿ ਨ ਭੁਝਨੀ ਸਬਦਿ ਨ ਕਰਹਿ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ॥

ਓਨਾ ਆਪਣੀ ਅੰਦਰਿ ਸੁਧਿ ਨਹੀ ਗੁਰ ਬਚਨਿ ਨ ਕਰਹਿ ਵਿਸਾਸੁ ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੫

ਗਜ ਮ੍ਰਿਗ ਮੀਨ ਪਤੰਗ ਅਲਿ^੪ ਇਕਤੁ ਇਕਤੁ ਰੋਗਿ ਪਚੰਦੇ^੫ ।

ਮਾਣਸ ਦੇਹੀ ਪੰਜਿ ਰੋਗ ਪੰਜੇ ਦੂਤ^੬ ਕਸੂਤੁ ਕਰੰਦੇ ।

ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਭਾਇਣੀ ਹਰਖ ਸੰਗ ਬਹੁ ਰੋਗ ਵਧੰਦੇ ।

ਮਨਮੁਖ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਲਗਿ ਭੰਤਲਕੂਸੇ ਖਾਇ ਭਵੰਦੇ ।

ਸਤਿਗੁਰ ਸਚਾ ਪਾਤਸਾਹ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਾਡੀ ਰਾਹੁ ਚਲੰਦੇ ।

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਚਲਣਾ ਭਜਿ ਗਏ ਠਗ ਚੋਰ ਭਰੰਦੇ ।

ਲੈ ਲਾਹਾ ਨਿਜਿ ਘਰਿ ਨਿਬਹੰਦੇ^੭ ॥੨੦॥

੧ ਅੰਤਰਬਰਣ । ੨ ਮਾਨਸ । ੩ ਕ੍ਰੋਧ, ਰਸੇ ਕੁਣ । ੪ ਰੋਗ ।

੫ [ਵਜਸਨ] ਹਸਤੀ ਸਪਰਸ਼, ਮ੍ਰਿਗ ਸਬਦ, ਮੀਨ ਰਸ, ਪਤੰਗ ਰੂਪ, ਭ੍ਰਮਰ ਗੰਧ ਰੋਗ ਬਰ ਕੇ ਨਾਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ ਹੈ । ਰੋਗ ਦਾ ਅਰਥ ਵਜਸਨ ਹੈ ।

੬ ੧. ਕਾਮ । ੨. ਕ੍ਰੋਧ । ੩. ਲੋਭ । ੪. ਮੋਹ ਅਤੇ ੫. ਅਹੰਕਾਰ । ੭ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੬

ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਿਠਾ ਬੋਲਣਾ ਜੋ ਬੋਲੈ ਸੋਈ ਜਪੁ ਜਾਪੈ^੧।
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਖੀ ਦੇਖਣਾ ਬ੍ਰਹਮ ਧਿਆਨੁ ਧਰੈ ਆਪੁ ਆਪੈ^੨।
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਨਣਾ ਸੁਰਤਿ ਕਰਿ ਪੰਚ ਸਬਦੁ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਅਲਾਪੈ^੩।
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਿਰਤਿ ਕਮਾਵਣੀ ਨਮਸਕਾਰੁ ਭੰਡਉਤਿ ਸਿਵਾਪੈ^੪।
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਾਰਗਿ ਚਲਣਾ ਪਰਦਖਣਾ ਪੂਰਨ ਪਰਤਾਪੈ^੫॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਖਾਣਾ ਪੈਨਣਾ ਜਗ ਭੋਗ ਸੰਜੋਗ ਪਛਾਪੈ^੬।
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਵਣੁ ਸਮਾਧਿ ਹੈ ਆਪੇ ਆਪਿ ਨ ਥਾਪਿ ਉਥਾਪੈ^੭।
 ਘਰ ਬਾਰੀ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਲਹਰਿ ਨ ਭਵਜਲ ਭਉ ਨ ਬਿਆਪੈ।
 ਪਾਰਿ ਪਏ ਲੰਘਿ ਵਰੈ ਸਰਾਪੈ^੮॥੧੮॥

ਵਾਰ ੧੯

ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੰਡਿਤੁ ਹੋਇ ਜਗੁ ਪਰਬੋਧੀਐ^੧।
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਪੁ ਗਵਾਇ ਅੰਦਰੁ ਸੋਧੀਐ^੨।
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਨ ਥਾਮੁ ਕਰੋਧੀਐ।
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੈ ਨਿਰਵੈਰੁ ਨ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧੀਐ।
 ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਉਪਦੇਸੁ^੩ ਸਹਜਿ ਸਮੋਧੀਐ।

੧ ਗੋਮੁਖੀ ਵਿੱਚ ਹੱਥ ਪਾ ਕੇ ਮਾਲਾ ਦੇ ਮਣਕੇ ਘਸਾਉਂਦੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਜਪ ਨਹੀਂ, ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਣਾ ਹੀ ਜਪ ਹੈ। ੨ ਅੱਖਾਂ ਮੀਚ ਕੇ ਝਗੁਲੇ ਵਤ ਸਮਾਧੀ ਲਾਉਣੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ, 'ਏਹੁ ਵਿਸੁ ਸੰਸਾਰੁ ਤੁਮ ਦੇਖਦੇ ਏਹੁ ਹਰਿ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈ, ਹਰਿ ਰੂਪੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ ॥' (ਅਨੰਦੁ) ਇਸ ਪਰ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਹੀ ਧਿਆਨ ਹੈ।

੩ ਚੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬੁੱਜੇ ਦੇ ਕੇ ਘੰਟਾ, ਵੀਣਾ, ਮਿੱਦੰਗ ਆਦਿਕ ਪੰਜ ਵਾਜੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਸੁਣਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਸ਼ਾਂਤਿਦਾਇਕ ਨਹੀਂ, ਮਨ ਨਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਨਾ ਹੀ ਅਨਹਤ ਸ਼ਬਦ ਹੈ।

[ਪੰਚ ਸ਼ਬਦ] ਪੰਜ ਸ਼ਬਦ ਪੰਜ ਵਾਜਿਆਂ ਦੇ—ਤਤ (ਤਾਰ ਅਤੇ ਤੰਦ ਦੇ ਵਾਜੇ), ਵਿਤ (ਓਮ ਦੇ ਮੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਵਾਜੇ), ਘਨ (ਧਾਤੂ ਦੇ ਛੈਣੇ ਘੰਟੇ ਆਦਿਕ), ਨਾਦ (ਘੜਾ, ਆਦਿ), ਸੁਸ਼ਿਰ (ਫੂਕ ਨਾਲ ਵਜਾਉਣ ਦੇ ਵਾਜੇ)। ੪ ਹੱਥਾਂ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਧਰਮ ਬਿਰਤ ਕਰਨੀ ਹੀ ਦੰਤਵਤ ਹੈ।

੫ ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਦੇਵਤੇ ਦੀਆਂ ਚਾਰ, ਕਿਸੇ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਅੱਧੀ, ਪਰੀਕ੍ਰਮਾ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿੰਤੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਦਿਦਾਰ ਨਈ ਚਲ ਕੇ ਜਾਣਾ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਪਰੀਕ੍ਰਮਾ ਹੈ।

੬ ਪਸ਼ੂ ਅਤੇ ਰਤਨ ਰੂਪ ਸਾਮਗਰੀ ਨੂੰ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਨਿਰਾਕਾਰ ਭਸਮ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਯੋਗ ਨਹੀਂ; ਕਿੰਤੂ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵੰਡ ਖਾਣਾ ਹੀ ਯੋਗ ਹੈ।

੭ ਐਸੇ ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਏਕਾਗਰ ਮਨ ਹੋ ਕੇ ਸੁਖਪਤਿ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਹੋਣਾ ਹੀ ਮਹਾਨ ਸਮਾਧੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਥਾਪ ਉਥਾਪਣ ਲਈ ਯੋਗ ਅਭਿਆਸੀ ਸਹਾਇਕਾ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।

੮ ਵਰ ਸਰਾਪ ਦੇਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਦੀ ਆਸ਼ਾ ਅਤੇ ਪਾਖੰਡੀਆਂ ਦੇ ਵਰ ਸਰਾਪ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ ਉਹ ਅਗਿਆਨ ਦੇ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।

੯ ਜੇ ਪੰਡਿਤ ਹੋ ਕੇ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਤਨ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਉਹ ਗੁਰਮੁਖ ਪਦ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਹੀਂ।

੧੦ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣਾ ਅੰਦਰੁ ਸੋਧੀਏ।

੧੧ ਖੜੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੂਦ ਵੈਸ, ਉਪਦੇਸ਼ ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਕਉ ਸਾਭਾ॥ (ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫)

ਧੰਨੁ ਜਣੇਦੀ ਮਾਉ ਜੋਧਾ ਜੋਧੀਐ^੧॥੧੮॥

ਵਾਰ ੨੨

ਚਲਣੁ ਹੁਕਮੁ ਰਜਾਇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਣਿਆ।
ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੰਥਿ ਚਲਾਇ ਚਲਣੁ ਤਾਣਿਆ।
ਸਿਦਕੁ ਸਬੁਰੀ ਪਾਇ ਕਰਿ ਸੁਕਰਾਣਿਆ^੨॥੧੯॥

ਵਾਰ ੩੪

ਰਤਨ ਮਣੀ ਗਲਿ ਬਾਂਦਰੈ ਕਿਹੁ ਕੀਮ ਨ ਜਾਣੈ।
ਕਤਛੀ ਸਾਉ^੩ ਨ ਸੰਮੁਲੇ ਤੋਜਨ ਰਸੁ ਖਾਣੈ।
ਭਭੁ ਚਿਕੜਿ ਵਾਸੁ ਹੈ ਕਵਲੇ ਨ ਸਿਵਾਣੈ।
ਨਾਭਿ ਕਬੂਰੀ^੪ ਮਿਰਗ ਦੇ ਫਿਰਦਾ ਹੋਰਾਣੈ।
ਗੁਜਰੁ ਗੋਰਸੁ^੫ ਵੇਚਿ ਕੈ ਖਲਿ ਸੂਤੀ ਆਣੈ।
ਬੇਮੁਖ ਮੁਲਹੁ ਘੁਥਿਆ ਦੁਖ ਸਹੈ ਜਮਾਣੈ॥੨੦॥
ਸਾਵਣਿ ਵਣਿ ਹਰੀਆਵਲੇ ਸੁਕੈ ਜਾਵਾਹਾ^੬।
ਸਭ ਕੇ ਸਰਸਾ^੭ ਵਰਸਦੈ ਝੁਰੇ ਜੋਲਾਹਾ^੮।
ਸਭਨਾ ਰਾਤਿ ਮਿਲਾਵੜਾ ਚਕਦੀ ਦੋਰਾਹਾ।
ਸੰਖੁ ਸਮੁੰਦਹੁ ਸਖਣਾ^੯ ਰੋਵੈ ਦੇ ਧਾਹਾ।
ਰਾਹਹੁ ਉਝੜਿ ਜੋ ਪਵੈ ਮੁਸੈ ਦੇ ਫਾਹਾ^{੧੦}।
ਤਿਉ ਜਗ ਅੰਦਰਿ ਬੇਮੁਖਾ ਨਿਤ ਉਭੈ ਸਾਹਾ^{੧੧}॥੨੧॥
ਕੌਰਝੁ ਮੋਨੁ ਨ ਰਿਝਈ ਕਰਿ ਅਗਨੀ ਜੋਸੁ।...
ਟਿਥੈ ਨੀਰੁ ਨ ਠਾਹਰੈ ਘਟਿ ਵਰਸਿ ਗਇਚਿਸੁ।
ਵਿਣੁ ਸੰਜਮਿ ਰੋਗੀ ਮਰੈ ਚਿਤਿ ਵੈਦ ਨ ਰੋਸੁ।...
ਬੇਮੁਖ ਪੜੈ ਨ ਇਲਮ ਜਿਉ ਅਵਗੁਣ ਸਭਿ ਓਸੁ॥੨੨॥

੧ ਸਾਗੀ ਪੋਤੀ ਦਾ ਸਾਰ ਇਹ ਹੈ :-

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਜਗਤ ਨੂੰ ਨਾਭ ਪ੍ਰਥਾਇਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪ ਕਮਾ ਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਤਕ ਸੰਤੋਖ ਆਦਿਬ ਬੁਭ ਕੁਣ ਵਸਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਅਤੇ ਵੈਰ ਦਾ ਤਯਾਗ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਜਾਤੀ ਭਰਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤ੍ਰ, ਨੂੰ ਸਮਾਨ ਧਰਮ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ-‘ਪੁਰਜਾ ਪੁਰਜਾ ਕਟਿ ਮਰੈ ਕਬਹੂ ਨ ਭਾਭੈ ਖੇਤੁ॥ ਪਰ ਅਮਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮਹਾਨ ਜੋਧਾ ਦੀ ਪਦਵੀ ਨਾਲ ਭੂਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਐਸੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਜਣਨ ਵਾਲੀ ਮਾਤਾ ਧੰਨ ਹੈ।

੨ ਗੁਰਮੁਖ, ਸਿਦਕ ਸਬਰ ਅਤੇ ਸ਼ੁਕਰੀਯਹ ਦੇ ਅਭਾਸੀ ਹਨ। ੩ ਰਸ, ਸਵਾਦ।

੪ ਕਸਤੂਰੀ। ੫ ਦੁੱਧ ਅਤੇ ਮੱਖਣ। ੬ ਜਵਾਸਾ। ੭ ਆਨੰਦ ਹੋਂਦਾ ਹੈ।

੮ ਜੁਲਾਹੇ ਦੀ ਤਾਣੀ, ਪਾਣੀ ਭਰੀ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਧੁੱਪ ਵਿੱਚ ਵੈਲਾ ਕੇ ਖੁੱਚ ਵੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

੯ ਵਿਛੜਿਆ ਹੋਇਆ। ੧੦ ਧਾਤਵੀਆਂ ਤੋਂ ਲੁੱਟਿਆ ਅਤੇ ਪਾਹੇ ਲਟਕਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੧੧ ਨੰਮੇ ਦੁੱਖ ਤਰੇ ਹਾਹੁਕੇ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਵੜੀਐ ਕਜਲ ਕੋਠੜੀ ਮੁਹੁ ਕਾਲਖ ਤਰੀਐ ।
 ਕਲਰਿ ਖੇਤੀ ਬੀਜੀਐ ਕਿਹੁ ਕਾਜੁ ਨ ਸਰੀਐ ।
 ਟੁਟੀ ਪੀਘੇ ਪੀਘੀਐ ਪੈ ਟੋਏ ਮਰੀਐ ।
 ਕੰਨਾਂ ਫੜਿ ਮਨਤਾਰੂਆਂ^੧ ਕਿਉ ਦੁਤਰੁ ਤਰੀਐ ।
 ਅਗਿ ਲਾਇ ਮੰਦਰਿ ਸਵੈ ਤਿਸੁ ਨਾਲਿ ਨ ਫਰੀਐ^੨ ।
 ਤਿਉ ਠਗ ਸੰਗਤਿ ਬੇਮੁਖਾਂ ਜੀਅ ਜੋਖਹੁ ਡਰੀਐ^੩ ॥੧੫॥
 ਗੰਗ ਜਮੁਨ ਗੋਦਾਵਰੀ ਕੁਲਖੇਤ^੪ ਸਿਧਾਰੇ ।
 ਮਥੁਰਾ ਮਾਇਆ^੫ ਅਯੁਧਿਆ ਕਾਸੀ ਕੇਦਾਰੇ ।
 ਗਇਆ ਪਿਰਾਗ ਸਰਸੁਤੀ ਗੋਮਤੀ ਦੁਆਰੇ^੬ ।
 ਜਪੁ ਤਪੁ ਸੰਜਮੁ ਹੋਮ ਜਗਿ ਸਭ ਦੇਵ ਜੁਹਾਰੇ^੭ ।
 ਅਖੀ ਪਰਣੈ ਜੇ ਭਵੈ ਤਿਹੁ ਲੋਅ^੮ ਮਝਾਰੇ ।
 ਮੂਲਿ ਨ ਉਤਰੈ ਹਤਿਆ ਬੇਮੁਖ ਗੁਰਦੁਆਰੇ^੯ ॥੧੬॥
 ਬਹੁਤੀ ਘਰੀ ਪਰਾਹੁਣਾ ਜਿਉ ਰਹੰਦਾ ਭੁਖਾ ।...
 ਜਿਉ ਬਹੁ ਮਿਤੀ ਵੇਸੁਆ ਤਨਿ ਵੇਦਨਿ ਦੁਖਾ ।
 (ਤਯੋ) ਵਿਣੁ ਗੁਰ ਪੂਜਨਿ ਹੋਰਨਾ ਬਰਨੇ ਬੇਮੁਖਾ ॥੧੭॥

ਵਾਰ ੩੫

ਚਾਕਰ ਸਭ ਸਦਾਇੰਦੇ ਸਾਹਿਬ ਦਰਬਾਰੇ ।
 ਨਿਵਿ ਨਿਵਿ ਬਰਨਿ ਜੁਹਾਰੀਆ ਸਭ ਸੋਹਬੀਆਰੇ^{੧੦} ।
 ਮਜਲਸ ਬਹਿ ਬਾਵਾਇੰਦੇ^{੧੧} ਬੋਲ ਬੋਲਨਿ ਭਾਰੇ ।
 ਗਲੀਏ ਤੁਰੇ^{੧੨} ਨਚਾਇੰਦੇ ਗਜਗਾਹ ਸਵਾਰੇ ।
 ਰਣ ਵਿਚਿ ਪਇਆ ਜਾਣੀਅਨਿ ਜੋਧ ਭਜਣਹਾਰੇ^{੧੩} ।
 ਤਿਉ ਸਾਂਗਿ ਸਿਵਾਪਨਿ ਸਨਮੁਖਾਂ ਬੇਮੁਖ ਹਤਿਆਰੇ^{੧੪} ॥੧੮॥

ਕਬਿੱਤ--ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਧਸੰਗੁ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵ,
 ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮੁ ਸਰਬਾਤਮ ਕੈ ਜਾਨੀਐ ।

੧ ਅਣਤਾਰੂਆਂ ਦਾ, ਜੋ ਤਰਨ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ । ੨ ਅਜੇਹੇ ਮੂਰਖ ਦਾ ਸੰਗ ਨਾ ਫੜੀਏ (ਕਰੀਏ) ।

੩ ਵਿਮੁਖ ਠੱਗਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਤੋਂ ਇਲਾਕਾ, ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਜਾਨ ਜਾਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਹੈ ।

੪ ਕੁਰੁਕਸ਼ੇਤ੍ਰ । ੫ ਹਰਿਦਵਾਰ ਤੋਂ ਕਨਖਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦੀ ਆਬਾਦੀ । ੬ ਦੁਾਰਿਕਾ ।

੭ ਨਮਸਕਾਰ ਬਰੇ, ਪੂਜੇ । ੮ ਲੋਭ । ੯ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਤੋਂ ।

੧੦ ਨੇਜਾ, ਬਰਫੀਯਾਗੀ । ੧੧ ਗਰਬ ਦੀਆਂ ਗੱਪਾਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ ।

੧੨ ਤੁਰੰਗ, ਘੋੜੇ । ੧੩ ਯੋਧੇ ਅਤੇ ਭਗੋਤੇ ।

੧੪ ਪਰੀਖਯਾ ਲਈ ਕੀਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਧ ਵੇਲੇ ਸਮੁਖ ਅਤੇ ਵਿਮੁਖ ਦੀ ਪਰਖ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਸਹਜ ਸੁਭਾਇ ਰਿਦੈ ਭਾਵਨੀ ਭਗਤਿ ਭਾਇ,
 ਬਿਹਸਿ ਮਿਲਨ ਸਮ ਦਰਸ ਧਿਆਨੀਐ ।
 ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਨਿਵਾਸ ਦਾਸ ਦਾਸਨ ਦਾਸਾਨ ਮਤਿ,
 ਮਧੁਰ ਬਚਨ ਮੁਖਿ ਬੇਨਤੀ ਬਖਾਨੀਐ ।
 ਪੂਜਾ ਪ੍ਰਾਨ ਗਿਆਨ ਗੁਰ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਅਗ੍ਰਭਾਗ,
 ਆਤਮ ਅਵੇਸ ਪਰਮਾਤਮ ਨਿਧਾਨੀਐ ॥੧੩੭॥

ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਕ੍ਰਿਤ ਭਗਤ ਰਤਨਾਵਲੀ ਟੀਕਾ ੧੮ਵੀਂ ਪੌੜੀ ਦਾ
 ਕੁੱਲਾ, ਭੁੱਲਾ ਤੇ ਭਗੀਰਥ, ਤਿੰਨੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆਏ ਅਤੇ ਅਰਦਾਸ
 ਕੀਤੀ—‘ਜੀ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਸ ! ਅਸੀਂ ਜਨਮਾਂ ਤੇ ਜੂਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਪਾਂਦੇ
 ਆਏ ਹਾਂ, ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਜੋ ਅਸਾਡਾ ਜਨਮ ਮਰਣ ਕੱਟੇ ।’ ਤਾਂ ਬਚਨ ਹੋਇਆ,
 ‘ਤੁਸੀਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰੋ ਤੇ ਮਨਮੁਖਾਂ ਦੇ (ਕਰਮ) ਤਿਆਗੋ ।’ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਰਦਾਸ
 ਕੀਤੀ ਜੀ—‘ਜੀ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਸ ! ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਤੇ ਮਨਮੁਖਾਂ ਦੇ ਕੀ ਕਰਮ ਹਨ ?’ ਤਾਂ
 ਬਚਨ ਹੋਇਆ, ‘ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਗੁਰਮੁਖ ਹਨ, ਤਿੰਨੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਮਨਮੁਖ ਹਨ,
 [ਗੁਰਮੁਖ ਮਨਮੁਖ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ] ਇਕ ਗੁਰਮੁਖ ਹਨ, ਇਕ ਗੁਰਮੁਖ ਭਰ
 ਹਨ, ਇਕ ਗੁਰਮੁਖ ਤਮ ਹਨ। ਗੁਰਮੁਖ ਓਹ ਹਨ ਜੋ ਭਲੇ ਸਾਥ ਭਲੇ ਅਰ ਭੁਰੇ ਸਾਥ
 ਭੁਰੇ ਹੋਣ । ਗੁਰਮੁਖ ਤਰ ਓਹ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੋਟੇ ਕਰਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪਿੱਠ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਤੇ
 ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਵੱਲ ਮੁਖ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਇਕ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਚੰਗਿਆਈ
 ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਓਹ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਦੀਵ ਚੰਗਿਆਈ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ
 ਹਨ, ਉਸ ਦੀ ਭਲਿਆਈ ਵਿਸਾਰਦੇ ਨਹੀਂ ਤੇ ਆਪਣੀ ਭਲਿਆਈ ਚਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।
 ਭੁਰੇ ਕਰਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਤੇ ਭਲੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।
 ਜਿਸ ਦਾ ਕੰਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੀਕਰ ਆਂਦਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਭ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਭਲਿਆਈ ਹੀ ਕਰਦੇ
 ਹਨ। ਗੁਰਮੁਖ ਤਮ ਓਹ ਹਨ ਜੋ ਗਿਆਨ ਸੰਪੰਨ ਹਨ। ਸਭਸ ਨਾਲ ਭਲਾ ਹੀ ਕਰਦੇ
 ਹਨ, ਜੋ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਭੁਰਾ ਭੀ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਓਸ ਨਾਲ ਭੀ ਭਲਾ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।
 ਮਨਮੁਖ ਓਹ ਹਨ ਜੋ ਸਦਾ ਵਿਕਾਰ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਭਲਿਆਈ
 ਕਰੇ ਜੋ ਵਿਸਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਬੁਰਿਆਈ ਜੋ ਕੋਈ ਕਰੇ ਤਾਂ ਵਿਸਾਰਦੇ ਨਹੀਂ। ਮਨਮੁਖ
 ਤਰ ਉਹ ਹਨ ਕੋਈ ਭਲਾ ਭੁਰਾ ਹੋਵੇ ਸਭਸ ਨਾਲ ਬੁਰਿਆਈ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਨਮੁਖ
 ਤਮ ਉਹ ਹਨ : ਜੋ ਭਲੇ ਨਾਲ ਭੀ ਬੁਰਿਆਈ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਅਗਲਾ ਫਿਰ ਭਲਿਆਈ
 ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਹ ਫਿਰ ਬੁਰਿਆਈ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਬਦ ਬਾਣੀ ਦੀ ਸਮਝ ਕੁਛ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ
 ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸੁਣਨਾ ਤੇ ਭਲਿਆਈ ਕਰਨੀ ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਫਲਦੀ ਤੇ
 ਬੁਰਿਆਈ ਅਸਾਨੂੰ ਫਲ ਦੇਂਦੀ ਹੈ।’

੧ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅੰਗੇ ਜੋ ਪ੍ਰਾਣ ਪ੍ਰਜਾ (ਜੀਵਨ) ਅਰਪਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਰਹਿ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼
 ‘ਤੇ ਪੂਰਾ ਅਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਹਾਨਿਧਿ (ਆਤਮ-ਧਨ) ਲੱਭਦਾ ਹੈ।

ਸਮੁੰਦੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ ਪਾਸ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ 'ਜੀ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ! ਸਨਮੁਖ ਕੌਨ ਹੈਨ ਤੇ ਵੇਮੁਖ ਕੌਨ ਹੈਨ ?' ਬਚਨ ਹੋਇਆ—'ਜੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਭੇਜੀਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਕੰਮ ਕਰ ਆਂਵਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਨਮੁਖ ਚਲਿਆ ਆਂਵਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੰਮ ਵਿਗਾੜ ਆਂਵਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਨਮੁਖ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਤੈਸੇ ਜੇਹੜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹੈਨ, ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹੈਨ ਤੇ ਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹੈਨ, ਸੋ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਜੇ ਕਾਮ ਕਰੋਧ ਵਿੱਚ ਆਰਜਾ ਬੀਤਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਵੇਮੁਖ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ।' ਭਾਈ ਸਮੁੰਦੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ—'ਜੇ ਤੇਰੀ ਦਇਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਨਮੁਖ ਹੋਈਏ।' ਤਾਂ ਬਚਨ ਹੋਇਆ—'ਜੇ ਸਿੱਖ ਸਨਮੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਕੀ ਦਯਾ ਆਪੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।'

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉੱਤਾਰਧ, ਅਧਯਾਯ ੪੩

ਮੈਤ੍ਰਿਯ ਕਰੁਨਾ ਦੇ ਲਖੇ, ਮੁਦਤਾ ਤੀਜੀ ਜਾਨ।

ਚਤੁਰ ਉਪੇਖਯਾ ਜਿਸ ਬਿਖੇ, 'ਸਨਮੁਖ ਸੇ ਪਹਿਚਾਨ' ॥੨੬॥...[ਸਨਮੁਖ]

'ਮੁਨਿ ਕੈ ਬਲੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਤਬਿ ਹੀ। ਮਨਮੁਖ ਕਰਮ ਤਜਹੁ ਜੇ ਸਭਿ ਹੀ ॥੪੩॥

ਤਬਿ ਹੋਵਹਿ ਕਲ੍ਯਾਨ ਤੁਮਾਰਾ। ਬਹੁਰ ਨ ਪਾਵਹੁਗੇ ਸੰਸਾਰਾ'^੧।

ਪ੍ਰਸਨ ਕੀਨ ਤਿਨ ਦੇ ਕਰ ਜੋਰੇ। 'ਮਨਮੁਖ ਕਰਮ ਕਹਉ, ਜੋ ਛੋਰੇ' ॥੪੪॥

ਤਬਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ, ਸਗਰੀ ਬਿਧਿ^੨ ਬਰਨੀ। 'ਰਿਦੇ ਈਰਖਾ ਸਭਿ ਸੋਂ ਕਰਨੀ।

ਜਗਤ ਪਦਾਰਥ ਸੁਖ ਜੇ ਸਾਰੇ। ਸਭਿ ਕੇ ਮਿਟਿ ਕਰਿ ਹੋਹਿ ਹਮਾਰੇ'^੩ ॥੪੫॥

ਸਦਨ ਬਿਭੁਤਿ ਅਪਰ ਕੋ ਦੇਖੀ। ਪੀਰਾ^੪ ਪਾਵਹਿ ਰਿਦੇ ਵਿਸੇਖੀ।

ਸਰਬ ਨਰਨ ਕੋ ਸੱਤ੍ਰੁ ਜਾਨਹਿ। ਸੰਗ ਨ ਕਿਸੇ ਭਲਾਈ ਠਾਨਹਿ ॥੪੬॥

ਇਕ ਮਨਮੁਖ ਕੋ ਕਰਮ ਇਹ ਤਯਾਗਹੁ ਉਰ ਤੇ ਸੈਇ।

ਦੂਸਰ ਹਉਮੈ ਮਨ ਕਰੈ ਸਭਿ ਸੋਂ ਨਿਰਦਯ'^੫ ਹੋਇ ॥੪੭॥

੧ ਕਾਲੂ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨੇ 'ਸਨਮੁਖ' ਸਿੱਖ ਦਾ ਲੱਛਣ ਕਥਨ ਕੀਤਾ, ਕਿ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਗੁਣ ਹਨ ਉਹ ਗੁਰਮੁਖ ਹੈ। ਮੈਤ੍ਰੀ— ਸਭ ਨਾਲ ਪਯਾਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸਭ ਦੇ ਸੁਖ ਲਈ ਜਤਨ ਕਰਨਾ, ਬਹੁਤਾ— ਸਭ ਉੱਤੇ ਦਯਾ ਕਰਨੀ, ਅਤੇ ਪਰਾਏ ਦੁੱਖ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਹੋਣਾ,। ਮੁਦਿਤਾ—ਧਨ ਵਿਦਯਾ ਆਦਿਕ ਵਿੱਚ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਦੇਖ ਕੇ ਪ੍ਰਸਨ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਈਰਖਾ ਨਾ ਕਰਨੀ। ਉਪੇਖਯਾ—ਪਾਮਰ ਲੋਕ ਜੋ ਸੁਭ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਤੋਂ ਵਿਕਾਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਡਰ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਯਾਗ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮ ਰਹਿਣਾ।

੨ ਭਗਤਾ ਓਹਰੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੁਕਤੀ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ? ਇਸ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵਚਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ੩ ਜਨਮ ਮਰਨ।

੪ ਮਨਮੁਖਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਕਥਾ। ਈਰਖਾ, ਹੰਕਾਰ, ਨਿੰਦਿਆ ਅਤੇ ਮਨਹਠ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਉਹ 'ਮਨਮੁਖ' ਹਨ।

੫ ਮਨਮੁਖ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਭ ਦੇ ਸੁਖ ਅਤੇ ਪਦਾਰਥ ਮਿਟ ਕੇ, ਕੇਵਲ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਹੀ ਰਹਿਣ।

੬ ਪੀੜਾ। ੭ ਦਯਾ ਬਿਨਾ, ਬੇ-ਗਹਿਮ।

ਜੇ ਨਿਜ ਤੇ ਘਟ ਦੇਖਹਿ ਤੇਈ। ਤਿਹ ਕੋ ਮਤਿ ਨਹਿ ਕੈਸੇ ਦੇਈ।
 ਹਾਸੀ ਕਰੈ ਧਰੈ ਹੰਕਾਰਾ। 'ਇਹੁ ਨਹਿ ਸਮ ਮਮ ਬੁਧਿ ਉਦਾਰਾ' ॥੪੮॥
 ਪੁਨ ਤੀਜੀ ਨਿੰਦਾ ਪਹਿਚਾਨ। ਤਯਾਗਿ ਦੀਜੀਏ ਕਥਿ ਨ ਬਖਾਨ।
 ਜੋ ਬਿਸ਼ੇਖ ਅਪਨੇ ਤੇ ਹੋਇ। ਤਿਹ ਕੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਹੈ ਕੋਇ ॥੪੯॥
 ..ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰਨੀ, ਜਰ ਬਰ ਤਿਹ ਤੇ ਜਾਇ।
 'ਦੇਖਯੋ ਸੋ ਮੇਰੇ ਅਹੈ' ਇਸ ਬਿਧਿ ਨਿੰਦ ਅਲਾਇ ॥੫੦॥
 ਸਮਸੋ ਗਰਬ ਅਸੂਯਾ^੧ ਧਰਿਹੀਂ 'ਉਹ ਨਰਕਯਾ ? ਹੋ ਗੁਣ ਭਰਪੂਰਿਹੀਂ ?'
 ਚੌਥੀ ਹਠ ਬ੍ਰਿਤੀ^੨ ਅਸ ਜੋਇ। ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨ ਮੰਨੇ ਕੋਇ ॥੫੧॥
 ਭੱਦਪਿ ਹਠ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪੁਨ ਕਹਿਹੀਂ^੩। ਚਤੁਰ ਕਰਮ ਮਨਮੁਖਿ ਕੇ ਅਹਿਹੀਂ।
 ਤਿਨ ਕੋ ਤਯਾਗ ਕਰਹੁ ਤੁਮ ਐਸੇ। ਸਿਸਰ ਬਿਖੇ ਤਰੁ ਪੱਤ੍ਰਨ ਜੈਸੇ^੪ ॥੫੨॥

ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰਾਸ਼ਿ ੩, ਅੰਸੂ ੬੪

“ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਸੁਭ ਜੁਗਤਿ ਬਖਾਨੀ। ਹੀਰਾ ਫਟਕ^੫ ਦੁ ਏਕ ਸਮਾਨੀ ॥੨੪॥
 ਹੀਰਾ ਨਿਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਖਰਾਵੈ। ਸਰਬ ਰੰਗ ਕੇ ਉਪਰ ਛਾਵੈ।
 ਫਟਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਰੈ ਨਹਿ ਕਾਹੂ। ਅੰਤਰ ਇਤੋ ਦੁਹਨਿ ਕੇ ਮਾਂਹੂ ॥੨੫॥
 ਤਿਮ ਗੁਰਮੁਖ ਕੀ ਕਰੋ ਪਛਾਨ। ਜਿਸ ਸੰਗਤਿ ਮਹਿ ਕਰਹਿ ਬਖਾਨ।
 ਤਿਸ ਕੋ ਤੇਜ ਸਤਿਨਿ ਪਰ ਛਾਵੈ। ਕਯੋਕਿ ਸਦਾ ਸੋ ਸਚੁ ਕਮਾਵੈ ॥੨੬॥...
 ਜਿਮ ਚੰਦਨ ਬਾਵਨ ਤਰੁ ਸੀਤਲ। ਚਰੁ ਦਿਸਿ ਮਹਿ ਅਹਿ ਲਪਟੈ ਹੀ ਤਲ।
 ਤਉ ਨ ਸੀਤ ਤਜਿ ਬਿਖ ਕੋ ਲੇਤਿ। ਸਰਪਨ ਕੇ ਸੀਤਲ ਕਰਿ ਦੇਤਿ ॥੨੭॥
 ਤਿਮ ਗੁਰਮੁਖ ਜੇ ਧਸਹਿ ਕੁਸੰਗ। ਤਹਿ ਤੀ ਦੇਤਿ ਆਪਨੋ ਰੰਗ।

ਗੁਰਮੁਖ ਪੰਥ

ਨਿਰਮਲ (ਖਾਲਿਸ) ਪੰਥ ਦਾ ਹੀ ਇਹ ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਉਂ ਹੈ।

੧ ਪਰਾਏ ਗੁਣਾਂ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ ਦੇਖਣਾ, ਹਸਦ, ਈਰਖਾ।

■ [ਹਠ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ] ਹਠਵਿੱਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ, ਇਕ ਤਯਾਗ ਯੋਗਜ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਸ ਥਾਂ ਹੈ, ਦੂਜੀ ਹਠਵਿੱਤੀ ਗੁਰਮਤ ਦਾ ਨਿਯਮ ਰੂਪ ਧਾਰਣ ਯੋਗਜ ਹੈ, ਜਿਸ ਬਾਬਤ ਅਰਦਾਸ ਵਿੱਚ ਰੋਜ਼ ਸੁਣੀਦਾ ਹੈ—‘ਹਠੀਆ ਜਪੀਆ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਧਯਾਨ ਧਰ ਕੇ ਬੋਲੇ ਵਾਹਗੁਰੂ’—ਉੱਤਮ ਹਠਵਿੱਤੀ ਦਾ ਲੱਛਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨਿਯਮ ਦਾ ਯਥਾਰਥ ਗਯਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਦ੍ਰਿੜ ਧਾਰਣਾ, ਅਰ ਅਗਯਾਨੀ ਅਥਵਾ ਅਨਯਾਈਆ ਦੇ ਕਥਨ ਪਰ, ਜਾਂ ਦੁੱਖ ਅਥਵਾ ਲੋਭ ਦੇਣ ਪੁਰ ਸਚੇ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਨਾ ਤਯਾਗਣਾ। ਇਸ ਹਠਵਿੱਤੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਗਯਾਨ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ, ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਅਰ ਸਿੱਖ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੨ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਹੀ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ੪ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਸ਼ਿਰ ਰੁੱਤ (ਮਾਘ-ਫੱਗਣ) ਵਿੱਚ ਬਿਛ ਆਪਣੇ ਪੱਤੇ ਤਯਾਗ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

੫ ਤੀਰਥ, ਮੂਲਾ, ਮੁਕੰਦਾ, ਨਿਹਾਨੂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼। ੬ ਬਲੋਰ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੩
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੰਥ ਨਿਰੋਲੁ^੧ ਨ ਰਲੇ ਰਲਾਈਐ।...
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੰਥੁ ਅਲੋਲੁ^੨ ਸਹਜਿ ਸਮਾਈਐ। (੫)

ਕਬਿੱਤ—ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੰਥੁ ਰਾਹੇ ਜਮ ਪੁਰਿ ਪੰਥ ਮੇਟੇ,
 ਗੁਰਸਿਖ ਸੰਗਿ ਪੰਥ ਦੂਤ^੩ ਸੰਤ ਤਿਆਗੇ ਹੈ। (੫੭)

ਗੁਰੂ ਆਗਿਆ ਮੰਨਣੀ

[੨੮] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੩ (੩੮)
 ਤਿਨ ਕਾ ਜਨਮੁ ਸਫਲੁ ਹੈ ਜੋ ਚਲਹਿ ਸਤਗੁਰ ਭਾਇ ॥
 ਭੁਲੁ ਉਧਾਰਹਿ ਆਪਣਾ ਧੰਨੁ ਜਣੇਈ ਮਾਇ ॥
 [੩੧] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੩ (੪੬)
 ਗੁਰ ਕੈ ਭਾਣੈ ਜੋ ਚਲੈ ਦੁਖੁ ਨ ਪਾਵੈ ਕੋਇ ॥੩॥
 ਗੁਰ ਕੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ^੪ ਹੈ ਸਹਜੇ ਪਾਵੈ ਕੋਇ ॥

[੩੭] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੩ [੫੬]
 ਮਨ ਮੇਰੇ, ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਭਾਣੈ ਚਲੁ ॥
 ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਸਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਵਹਿ ਤਾ ਸੁਖ ਲਹਹਿ ਮਹਲੁ ॥੧॥

[੬੬੬] ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੪ (੧੧)
 ਸੇਵਕ ਸਿਖ ਪੂਜਣ ਸਭਿ ਆਵਹਿ ਸਭਿ ਗਾਵਹਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਉਤਮ ਬਾਨੀ ॥
 ਗਾਵਿਆ ਸੁਣਿਆ ਤਿਨ ਕਾ ਹਰਿ ਥਾਇ ਪਾਵੈ,
 ਜਿਨ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਆਗਿਆ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨੀ ॥

[੮੩੨] ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੩, ਅਸਟਪਦੀ (੧)
 ਗੁਰਿ ਕਹਿਆ ਸਾ ਕਾਰ ਕਮਾਵਹੁ ॥ ਸਬਦੁ ਚੀਨ੍ਹਿ ਸਹਜ ਘਰਿ ਆਵਹੁ ॥
 ਸਾਚੈ ਨਾਇ ਵਡਾਈ ਪਾਵਹੁ ॥੨॥

[੧੨੪੮] ਮਹਲਾ ੩, ਵਾਰ ਸਾਰੰਗ (੨੯)
 ਗੁਰ ਕਾ ਕਹਿਆ ਜੇ ਕਰੇ ਸੁਖੀ ਹੂ ਸੁਖੁ ਸਾਰੁ ॥
 ਗੁਰ ਕੀ ਕਰਣੀ ਭਉ ਕਟੀਐ ਨਾਨਕ ਪਾਵਹਿ ਪਾਰੁ ॥੧॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੨੮
 ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਕਰਮੁ ਦੇਹੁ ਗੁਰ ਫੁਰਮਾਏ ਗੁਰਸਿਖ ਕਰਣਾ। (੧੦)

੧ ਬਿਨ-ਮਿਲਾਵਟ ਸ਼ੁੱਧ ਅਕਾਲੀ ਧਰਮ । ੨ ਚਪਲਤਾ (ਨਾਟਕ ਚੋਟਕ) ਰਹਿਤ ।
 ੩ ਪੰਜ ਰਾਮਾਦਿ ਅਤੇ ਪੰਜ ਸ਼ਬਦ ਸਪਰਸ਼ ਆਦਿ । ੪ ਪਰਮ ਆਨੰਦ, ਮੁਕਤਿ ।

ਕਬਿੱਤ—ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ

ਸਤਿਗੁਰ ਆਗਿਆ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨੈ ਸਿਖ,
ਆਗਿਆ ਤਾਹਿ ਸਕਲ ਸੰਸਾਰਹਿ ਹਿਤਾਵਈ। (੮੭)
ਪੂਜਾ ਪ੍ਰਾਨ ਗਿਆਨ ਗੁਰ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਅਗੁਭਾਗ,
ਆਤਮ ਅਵੇਸ ਪਰਮਾਤਮ ਨਿਧਾਨੀਐ^੧॥੧੩੭॥

ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰਾਸ਼ਿ ੧, ਅੰਸੂ ੧੧

ਸਤਿਗੁਰੁ ਅਰ ਪ੍ਰਭੁ ਜਥਾ ਰਜਾਇ। ਤਿਸ ਪਰ ਰਾਜੀ ਰਹਿਨ ਸਦਾਇ॥੨੫॥
ਮੁੱਖਯ ਧਰਮ ਸਿੱਖੀ ਕੈ ਏਹੀ। ਜੋ ਧਾਰਹਿ ਸਿਖ ਗੁਰੁ ਸਨੇਹੀ।
ਜਿਮ ਪਤਿਥੁੱਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲੱਛਨ। ਪਤਿ ਆਗਯਾ ਮਹਿ ਸੁਖੀ ਬਿੱਚਛਨ॥੧੬॥
ਪ੍ਰਭੁ ਆਗਯਾ ਮਹਿ ਤਥਾ ਸਦੀਵਾ। ਰਹੁ ਰਾਜੀ ਬਨਿ ਗੁਰਮੁਖ 'ਜੀਵਾ' !...
ਸਿਮਰਹੁ ਸੱਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ। ਤਯਾਗਹੁ ਤਨ ਹੰਤਾ ਇਮ ਨੀਤਿ।

ਗੁਰੁ ਸਮੁੰਦੁ ਹੈ

[੧੫੦] ਮਹਲਾ ੧, ਵਾਰ ਮਾਝ (੨੬)

ਗੁਰੁ ਸਮੁੰਦੁ ਨਦੀ ਸਭਿ ਸਿਖੀ ਨਾਤੇ ਜਿਤੁ ਵਡਿਆਈ॥

[੧੦੪੩] ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧, ਸੋਲਹਾ (੨੨)

ਸੇਵਹੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸਮੁੰਦੁ ਅਥਾਹਾ॥ ਪਾਵਹੁ ਨਾਮੁ ਰਤਨੁ ਧਨੁ ਲਾਹਾ^੧॥

ਗੁਰੁ ਸਰਾਫੁ ਹੈ

[੪੧੩] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧, ਅਸਟਪਦੀ (੫)

ਆਪੁ ਵੀਚਾਰੈ ਸੁ ਪਰਖੇ ਹੀਰਾ॥ ਏਕ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਤਾਰੈ ਗੁਰ ਪੂਰਾ॥...
ਐਸਾ ਸਾਰੁ ਸਰਾਫੀ ਕਰੈ॥ ਸਾਚੀ ਨਦਰਿ ਏਕ ਲਿਵ ਤਰੈ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥

[੮੮੦] ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੪ (੧)

ਰਤਨੁ ਜਵੇਹਰੁ ਲਾਲੁ ਹਰਿ ਨਾਮਾ ਗੁਰਿ ਕਾਢਿ ਤਲੀ ਦਿਖਲਾਇਆ॥
ਭਾਗਹੀਣ ਮਨਮੁਖਿ ਨਹੀ ਲੀਆ ਕ੍ਰਿਣ ਓਲੈ ਲਾਖੁ ਛਪਾਇਆ॥

ਗੁਰੁ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਿੱਤ੍ਰ (ਤਸਵੀਰਾਂ)

ਗੁਰੁ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਜਿਤਨੇ ਚਿੱਤ੍ਰ ਵੇਖੀਏ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਮਨ-ਕਲਪਿਤ

੧ ਜਿਸ ਸਿੱਖ ਨੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਅਰਪੀ ਹੈ, ਗੁਰਮਤ ਦਾ ਗਿਆਨ ਪਾ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਆਗਯਾ ਪਾਲਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਆਤਮ ਮੰਡਲ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਪਦਵੀ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।

੨ ਜੀਵੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼।

੩ ਨਾਮੁ ਮੁਕਤਿ ਲਈ ਅਤੇ ਧਨ ਭੋਗ ਵਾਸਤੇ, ਭਾਵ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੋਖ ਭੋਗ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ।

ਹਨ, ਇਸੇ ਲਈ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ। ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਹਜ਼ਰਤ ਈਸਾ ਦੇ ਚਿੱਤ੍ਰ, ਮੁਸੱਵਰ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਬੁਧਿ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਚਿੱਤ੍ਰ ਦੇ ਸਨ, ਜੋ ਇਸ ਵੇਲੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼ਕਲ ਦੇ ਧੂਰਪ ਐਮਰੀਕਾ ਆਦਿ ਦੇ ਅਜਾਯਬ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੇਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਿਆਣੇ ਈਸਾਈਆਂ ਨੇ ਇਸ ਕੁਰੀਤ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਚਿੱਤ੍ਰਕਾਰਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਕਰ ਕੇ ਮਸੀਹ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅੰਤ ਤਕ ਦੀਆਂ ਇਕ ਮਤ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਖਿਚਵਾਈਆਂ, ਜੋ ਸਰਵ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਸਹੀ ਮੰਨੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਚਿੱਤ੍ਰ ਉਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਕੋ ਸ਼ਕਲ ਦੇ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਲਪਨਾ ਭੀ ਸੱਤ੍ਯ ਰੂਪ ਹੋ ਗਈ।

ਅਸਾਡੇ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਅਜੇਹਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਇਤਿਹਾਸ ਖੋਜੀ ਅਤੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ੍ਰਕਾਰ ਮਿਲ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮਨੋਹਰ ਮੂਰਤੀਆਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਤਮਿਕ ਭਾਵ, ਮੂਰਤੀ ਵੇਖਦੇ ਹੀ ਸਾਕਸ਼ਾਤ ਹੋ ਜਾਣ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ, ਜੇਹਾ ਚਾਹੀਏ ਤੇਹਾ ਅਸਰ ਚਿੱਤ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤ ਚਿੱਤ੍ਰਕਾਰ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਅਗਯਾਤ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਕੱਦ ਲੰਮਾ, ਸਰੀਰ ਪਤਲਾ ਅਥਵਾ ਭਾਰੀ ਹੈ। ਰੰਗ ਅਤੇ ਅਵਸਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਅਕ੍ਰਿਤਿ ਕੇਹੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਏ^੧।

ਕੋਈ ਮੁਸੱਵਰ, ਕਵੀਆਂ ਦੀ ਮਿਥਯਾ ਕਲਪਨਾ ਨੂੰ ਸੱਤ੍ਯ ਮੰਨ ਕੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਚਿੱਤ੍ਰਾਂ ਸਮਾਨ ਭੂਸ਼ਣ ਪਹਿਨਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸਬੰਧ ਬਣਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ^੨।

ਕਾਲ ਦਾ ਗਯਾਨ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘੋੜੇ ਦਾ ਸਾਜ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕਿਰਚ ਜੇਹਾ ਲਿਖਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਦੇ ਭੇਦ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ ਅਰ ਬਾਜ਼ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਤੋਂ ਨਾਵਾਕਿਫ਼ ਚਿਤੇਰੇ, ਸੈਫ ਜਾਂ ਸਿਰੋਹੀ ਅਤੇ ਚੂਹਮਾਰ ਜਾਂ ਉਕਾਬ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਬਣਾ ਕੇ, ਘੋੜੇ ਦੀ ਚਾਲ ਤੋਂ ਅਗਯਾਤ ਇਕ ਪਾਸੇ ਦੇ ਦੋ ਪੈਰ ਚੱਲਦੇ ਵਿਖਾ ਕੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੋਂ ਹਾਸਯ ਅਤੇ ਸ਼ੋਕ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋਂਦੇ ਹਨ। ਐਸੇ ਹੀ ਹੋਰ ਅਨੰਤ ਭੂਸ਼ਣ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨ ਦੁਖੀ ਹੋਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹੁ ਹੈ

[੧੮੯] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੧੭)

ਜਾ ਕੈ ਹਰਿ ਧਨੁ ਸੈ ਸਚ ਸਾਹੁ ॥

੧ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਤੋਂ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਵੱਡਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਦਾੜੀ ਕਾਲੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੀਸ ਉੱਪਰ ਤੋਤੇ ਦਾ ਪਿੰਜਰਾ ਲਟਕਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਤਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਧ ਹੋਂਦੇ ਹਨ।

੨ ਜੋ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੌਕ, ਬੰਨ ਵਿੰਨੁਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੁਕਮ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਭੂਸ਼ਣ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਆਗਯਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁੰਡਲ ਪਹਿਨਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ।

[੪੪੯] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੪, ਛੰਤ (੧੭)

ਗੁਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਚਾ ਸਾਹੁ ਹੈ, ਸਿਖ ਦੇਇ ਹਰਿ ਰਾਜੇ^੧ ॥

[੫੪੩] ਬਿਹਾਗੜਾ ਮਹਲਾ ੫, ਛੰਤ (੩)

ਜਿਨੀ ਸਚੁ ਵਟੰਜਿਆ, ਹਰਿ ਜੀਉ, ਸੇ ਪੂਰੇ ਸਾਹਾ ਰਾਮ ॥

ਗੁਰੁ ਸੂਰਵੀਰ ਹੈ

[੧੬੩] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੩ (੩੭)

ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ, ਭੋਟਿਆ ਗੁਰੁ ਸੂਰਾ^੨ ॥

[੪੫੪] ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫, ਛੰਤ (੩)

ਢਾਠੀ ਭੀਤਿ ਭਰੰਮ ਕੀ^੩ ਭੋਟਤ ਗੁਰੁ ਸੂਰਾ, ਰਾਮ ਰਾਜੇ ॥

[੧੦੭੩] ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫, ਸੋਲਹਾ (੨)

ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰੇ ॥

ਸਰਣਿ ਕੇ ਦਾਤੇ, ਬਚਨ ਕੇ ਸੂਰੇ^੪ ॥

ਗੁਰੁ ਕੁੰਜੀ ਬਰਦਾਰ ਹੈ

[੮੦] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੫, ਛੰਤ (੩)

ਸੋਹੰਦੜੇ ਹਭ ਠਾਇ^੫ ਕੋਇ ਨ ਦਿਸੈ ਝੁਜੜੇ^੬ ॥

ਖੁਲ੍ਹੜੇ ਕਪਾਟ^੭ ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰ ਭੋਟਭੇ ॥

[੧੨੪] ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੩, ਅਸਟਪਦੀ (੨੫)

ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਅੰਤਰਿ ਆਨੇਰਾ ॥ ਨ ਵਸਤੁ ਲਹੈ, ਨ ਚੁਕੈ ਫੇਰਾ ॥

ਸਤਿਗੁਰਹਥਿਕੁੰਜੀ, ਹੋਰਤੁ ਦਰੁਖਲੈ ਨਾਹੀ, ਗੁਰੁ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਮਿਲਾਵਣਿਆ ॥੭॥

[੧੨੩੭] ਮਹਲਾ ੨, ਵਾਰ ਸਾਰੰਗ (੧)

ਗੁਰੁ ਕੁੰਜੀ ਪਾਹੁ ਨਿਵਲੁ^੮, ਮਨੁ ਕੋਠਾ ਤਨੁ ਛਤਿ ॥

ਨਾਨਕ, ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਮਨ ਕਾ ਤਾਰੁ ਨ ਉਘੜੈ, ਅਵਰ ਨ ਕੁੰਜੀ ਹਥਿ ॥੧॥

ਗੁਰੁ ਖੇਵਟ (ਮਲਾਹ) ਅਤੇ ਬੋਹਿਥ (ਜਹਾਜ਼) ਹੈ

[੫੩੯] ਬਿਹਾਗੜਾ ਛੰਤ, ਮਹਲਾ ੪ (੨)

ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਪੋਤੁ^੯ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੁਝੀਏ !

੧ ਹਰਿ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਪੁੰਜੀ ।

੨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅੰਮਲਾਕੀ ਕਾਯੰਗਤਾ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਜਿਸ ਨੇ ਵਿਗਾਰ ਰੂਪੀ ਸ਼ੌਤਰੂਆਂ ਉਤੇ ਫਤੇ ਪਾਈ ਹੈ। ੩ ਭਰਮ ਦਾ ਗੜ੍ਹ ਦਹਿ ਪਿਆ। ੪ ਸਤਰ ਪ੍ਰਤਿਗਤ ।

੫ ਸਭ, ਹਰ ਜਗਾ । ੬ ਦੂਜਾ । ੭ ਭੁਮ ਅਤੇ ਅਵਿਦਯਾ ਦੇ ਕਿਵਾੜ ।

੮ ਗੁਰੁ ਪਾਸ ਜਿੰਦੇ, (ਕੁਫਲ) ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਹੈ । ੯ ਵਹਿਤ, ਬੋਟ, ਜਹਾਜ਼ ।

ਗੁਰ ਖੇਵਟ^੧ ਸਬਦਿ ਤਰਾਇਆ ਰਾਮ ॥

[੪੦] ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੪ (੬੭)

ਸਤਿਗੁਰੁ ਬੋਹਿਥੁ ਹਰਿ ਨਾਵੁ ਹੈ, ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਚੜਿਆ ਜਾਇ ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਭਾਣੈ ਜੋ ਚਲੈ, ਵਿਚਿ ਬੋਹਿਥ ਬੈਠਾ ਆਇ ॥

[੫੫੨] ਮਹਲਾ ੩, ਵਾਰ ਬਿਹਾਗੜਾ (੧੦)

ਨਾਮਿ ਰਤਾ^੨ ਸਤਿਗੁਰੁ ਹੈ, ਕਲਿਜੁਗ ਬੋਹਿਥੁ ਹੋਇ ॥

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ

ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੁਆ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਮਹਾਮਾਨਯ ਪੁਸਤਕ ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਏਕਤ੍ਰ ਕਰ ਕੇ ਸੰਮਤ ੧੬੬੦ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਰਾਮਸਰ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਤੋਂ ਲਿਖਾਉਣਾ ਆਰੰਭਿਆ । ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਭਗਤ ਆਦਿਕਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਕੇ ਸੰਮਤ ੧੬੬੧ ਵਿੱਚ ਸਮਾਪਤ ਕੀਤਾ । ਇਸੇ ਸਾਲ ਭਾਈ ਸੁਦੀ ੧ ਨੂੰ ਹਰਿਮੰਦਿਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮਤ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਅਸਥਾਪਨ ਕਰ ਕੇ ਥਾਣਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਜੀ ਨੂੰ ਗ੍ਰੰਥੀ ਥਾਪਿਆ ।

[ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਥੀੜਾਂ] ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਥੀੜਾਂ (ਜਿਲਦਾਂ) ਦੇਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ:—ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ । (੨) ਭਾਈ ਬੰਨੋ ਦੀ । (੩) ਦਮਦਮੇ ਵਾਲੀ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇਹਾਂ ਥੀੜਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਉਂ ਹੈ:—

(੧) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋ ਥੀੜ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਕਲਮ ਤੋਂ ਲਿਖਵਾਈ, ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਉਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਵਾਲੀ ਹੋ ਗਿਆ । ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗੁ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਤੀਕ ੩੦ ਰਾਗ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਲ ਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦ ਸਲੋਕ ਪੌੜੀ ਆਦਿ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਤੀਕ ੫੭੫੧ ਹੈ । ਇਹ ਥੀੜ ਹੁਣ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਜਿਲਦ ਕਿਤਾਬੀ ਅਰ ਸਾਰੇ ਪੱਤਰੇ ੯੭੫ ਹਨ^੩, ਹਾਸ਼ੀਆ ਹਰੇਕ ਪੱਤਰੇ ਦਾ ਨਵਾਂ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਲਮ ਤੋਂ 'ਜਪੁ' ਦੇ ਆਦਿ ਦਾ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਨੇ ੫੪੧ ਪੁਰ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਹਨ ।

ਆਸਾ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ—'ਰਹੁ ਰਹੁ ਗੀ ਬਹੁਗੀਆ'—ਅਤੇ

੧ ਕੈਵਰਤ, ਮਲਾਹ । ੨ ਨਾਮ-ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਰੰਗਿਆ ।

੩ ਪੰਨਿਆਂ ਦਾ ਅੰਗ ਤਤਕਰੇ ਤੋਂ ਲੁਭੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਸ਼ੈਸ਼ਵਿਰ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਦੂਜੇ ਸਫੇ 'ਤੇ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ।

‘ਕਰਵਤੁ ਭਲਾ ਨ ਕਰਵਟ ਤੇਰੀ’—ਏ ਮੱਧ—‘ਦੇਖਹੁ ਲੋਗਾ’—ਨੰਬਰ ੩੫ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖ ਕੇ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਅੱਖਰ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਰ ਅੰਗਾਂ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਹੈ^੧। ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਮੀਰਾਂ ਬਾਈ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖ ਕੇ ਫੇਰ ਉੱਪਰ ਕਲਮ ਫੇਰੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਬਹੁਤ ਸਿੱਖ ਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਨੇ ਨੌਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਲਈ ਖਾਲੀ ਪੱਤਰੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਸਨ, ਪਰ ਇਹ ਖਿਆਲ ਗਲਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੱਤਰੇ ਅਜੇਹੀ ਥਾਂ ਖਾਲੀ ਹਨ ਜਿਸ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਜੈਸੇ ਪੰਨਾ ੬੦ ਦਾ ਇਕ ਪਾਸਾ ਖਾਲੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਪੰਜਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਪੱਤਰੇ ਖਾਲੀ ਹਨ, ਆਦਿ ਅਰ ਨੌਵੇਂ ਮਹਲ ਦੇ ਸਲੋਕਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਪੱਤਾ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ।

(੨) ਮਾਂਗਟ ਨਿਵਾਸੀ ਭਾਈ ਬੰਨੇ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਘਰ ਲੈ ਜਾਣ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮੰਗ ਕੇ, ਅਥਵਾ ਲਾਹੌਰ ਜਿਲਦ ਬੰਧਵਾਉਣ ਸਮੇਂ, ਜੋ ਨਕਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁਝ ਵਾਧੂ ਬਾਣੀ ਦਰਜ ਕੀਤੀ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਭਾਈ ਬੰਨੇ ਦੀ ਬੀੜ (ਅਰ ਖਾਰੀ ਬੀੜ) ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਭੀ ੩੦ ਹੀ ਰਾਗ ਹਨ ਅਰ ਸ਼ਬਦ ਸਲੋਕ ਆਦਿ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ੫੭੫੭ ਹੈ। ਇਹ ਬੀੜ ਹੁਣ ਭਾਈ ਬੰਨੇ ਦੀ ਔਲਾਦ ਪਾਸ ਹੈ। ਜਿਲਦ ਕਿਤਾਬੀ ਸ਼ਕਲ ਦੀ ਹੈ, ਪੱਤਰੇ ੪੬੭ ਹਨ। ਭਾਈ ਬੰਨੇ ਦੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚ ਵਾਧੂ ਬਾਣੀ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਹ ਹੈ:—

ੳ) ਰਾਗ ਸੋਰਠਿ ਵਿੱਚ—‘ਅਉਧੁ ਸੋ ਜੋਗੀ ਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ॥

ਇਸ ਪਦ ਕਾ ਜੋ ਕਰੇ ਨਿਬੇਰਾ ॥’ ਸ਼ਬਦ ਹੈ^੨।

ਅ) ਰਾਮਥਲੀ ਵਿੱਚ ਮ: ੫—‘ਰਣ ਭੁੰਝਨੜਾ’—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਦੋ ਤੁਕਾਂ ਦੇ ਥਾਂ, ਪੂਰੇ ਚਾਰ ਪਦ ਹਨ।

ੲ) ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਮੀਰਾਂ ਬਾਈ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ।

ਸ) ਸਾਰੰਗ ਵਿੱਚ ਸੂਰ ਦਾਸ ਦਾ—‘ਛਾਡਿ ਮਨ, ਹਰਿ ਬਿਮੁਖਨ ਕੋ ਸੰਗ’—ਸਾਰਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ।

ਹ) ਅੰਤ ਵਿੱਚ—‘ਜਿਤੁ ਦਰਿ ਲਖ ਮਹੰਮਦਾ’—‘ਏਸੁ ਕਲੀਓਂ ਪੰਜ ਭੀਤੀਓਂ’—ਅਤੇ—‘ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਨ ਰਹੀਆ ਨਾਨਕਾ’—ਸਲੋਕ ਮ: ੧ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਤਿੰਨ ਸਲੋਕ ਹਨ।

ਕ) ‘ਬਾਇ ਆਤਸ ਆਬ’—ਮਹਲਾ ੧ ਦਾ ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਪਦਾਂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ।

੧ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਪੰਚਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖਵਾਇਆ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਦੀ ਸੋਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਨਕਲ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਅਯੋਗਜ ਜਾਣ ਕੇ ਮਿਟਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

੨ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਭਾਈ ਬੰਨੇ ਦੀ ਹੋਰ ਕਾਪੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਖ) 'ਆਸਨ ਸਾਧ ਨਿਰਾਲਮ ਰਹੈ'—ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਹੋ ਕੇ—'ਨਾਨਕ ਕਹੈ ਬੈਰਾਗੀ ਸੋਈ'—੨੫ ਪਦਾਂ ਦੀ ਰਤਨਮਾਲਾ ਨਾਮਕ ਬਾਣੀ ਹੈ।

ਗ) ਹਕੀਕਤ ਰਾਹ ਮੁਕਾਮ, ਸਿਵ ਨਾਭਿ ਰਾਜੇ ਦੀ ਵਾਰਤਿਕ ਪਾਠ ਹੈ।

ਘ) ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸਿਆਹੀ ਦੀ ਬਿਧਿ ਲਿਖੀ ਹੈ।

ਜੇ ਰਾਮਕਲੀ ਅਤੇ ਸਾਰੰਗ ਦਾ ਨੰਬਰ ਛੱਡ ਦੇਈਏ, ਤਦ ਕੇਵਲ ਸੱਤ ਨੰਬਰ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਅਜਾਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨਾਭੇ ਇਕ ਪੁਰਾਣੀ ਲਿਖਤ ਦਾ ਅਸਵਾਰਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਪੱਤਰੇ ੭੪੧ ਹਨ। ਉਸ ਵਿੱਚ 'ਮਹਲਾ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ' ਸ਼ਬਦ ਹਰ ਥਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਜਰੀ ਵਿੱਚ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਜੋ ਭਾਈ ਬੰਨੋ ਦੀ ਤੇ ਹੋਰ ਬੀੜਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ:—

ਨਵ ਨਿਧਿ ਪਰਸੀ ਕਾਇ ਰੇ ਚਿੰਤਾ ਅਚਿੰਤ ਬਲਪ ਤਰੋ ॥

ਕੇਣ ਪਾਸਿ ਹਉ ਮਾਗਤ ਆਛਉ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਲਾਜੈ ਲਾਛ ਬਰੋ ॥੧॥

ਗੋਬਿੰਦ ਗੋਬਿੰਦ ਗੋਬਿੰਦੇ ॥

ਗੋਬਿੰਦ ਬਿਨੁ ਮੈ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਚਉ ਨਾਮ ਵਖਾਣਉ ਗੋਬਿੰਦ ਕਾ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਗੋਬਿੰਦ ਕੇਰੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾਸੀ ਸਨਿਆਸੀ ਸਿਵ ਰਾਚੀ ਲੇ ॥

ਤਾ ਚੀ ਦਾਸੀ ਮਹਾ ਅਸਟ ਸਿਧਿ ਨਾਹੀ ਕਾਜੁ ਹਮਾ ਤਿਸੁ ਸੇਤੀ ॥੨॥

ਧਾਤੁਰ ਬਾਜੀ ਰਸਾ ਉਪਜੀ ਲੇ ਤਜਿ ਲੇ ਏਹ ਕੁਬੁਧੀ ॥

ਮਨਿ ਭੀਤਰਿ ਬੀਚਾਰਿ ਨ ਦੇਖਹਿ ਗੋਬਿੰਦ ਭਗਤਿ ਭਲੀ ਰਸੁ ਸੁਧੀ ॥੩॥

ਗੋਬਿੰਦ ਕੇਰੀ ਬਾਤ ਸੁਣੀਜੈ ਕਹੁ ਕਿਨਿ ਦੇਖਿਆ ਨੈਣੀ ॥

ਗੋਬਿੰਦ ਨਾਮ ਚਰਿਤ ਸਦਾ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦੁ ਸਦਾ ਸੰਤ ਕੀ ਬੈਣੀ ॥੪॥

ਗੋਬਿੰਦ ਕੇਰੀ ਭਾਉ ਭਾਗਵਤੁ ਮਾਨ ਮਛਰ ਮਦ ਰਹਤਾ ॥

ਬਦਤ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਸੁਨਿ ਰੇ ਪਰਾਨੀ ਮਾਗਉ ਜੋ ਸੰਸਾਰਿ ਬਿਰਕਤਾ ॥੫॥

ਐਸੇ ਹੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਾਲਿਆਂ ਪਾਸ ਸੰਮਤ ੧੮੪੨ ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਇਹ ਬੀੜ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਨਾਮਦੇਵ ਦਾ ਛੀ ਨੰਬਰ ਦਾ ਇਕ ਵਾਧੂ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਹੈ—'ਸਾਤ ਸਮੁੰਦ ਜਾਂ ਕੀ ਹੈ ਕਿਰਣੀ ਧਰਤੀ ਜਾ ਕਾ ਬੇਟੇ ॥'

(੩) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਮੀ ਨੇ ਦਮਦਮੇ ਦੇ ਮਕਾਮ ਸੰਮਤ ੧੭੬੨-੬੩ ਵਿੱਚ ਜੋ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਲਿਖਵਾਇਆ, ਅਰ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤੀ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਬੀੜ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਉਂ ਦਮਦਮੇ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਜੈਜਾਵੰਤੀ ਸੰਮਤ ੩੧ ਰਾਗ ਹਨ, ਅਰ ਸ਼ਬਦ ਸਲੋਕ ਪੰਛੀ ਆਦਿ ਦੀ ਜਪੁ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਤੀਕ ਗਿਣਤੀ ੫੮੬੭ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿੱਚ—‘ਸੋ ਪੁਰਖੁ’—ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਚਾਰ ਸ਼ਬਦ ਹਨ, ਅਰ ੧੧੫ ਸ਼ਬਦ ਸਲੋਕ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਤੇ ਇਕ ਸਲੋਕ ‘ਬਲੁ ਹੋਆ ਬੰਧਨ ਛੁਟੇ’— ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੋਰਠਿ ਵਿੱਚ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਤੁਕ ਪਹਿਲਾਂ ‘ਖਾਲਸੇ’ ਪਾਠ ਵਾਲੀ ਸੀ, ਕਲਗੀਧਰ ਨੇ ‘ਖਾਲਸੇ’ ਸ਼ਬਦ ਬਦਲਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਭੁੱਲ ਹੈ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਾਠ ‘ਖਾਲਸੇ’ ਹੈ। ਇਹ ਦਮਦਮੇ ਵਾਲੀ ਜਿਲਦ ਸੰਮਤ ੧੮੧੮ ਵਿੱਚ ਕੁਪਰਹੀੜੇ ਦੇ ਜੰਗ ‘ਵੱਡੇ ਘੱਲੂਘਾਰੇ’ ਵਿੱਚ ਖਾਲਸਾ ਦਲ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ, ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਦੀਆਂ ਕਈ ਨਕਲਾਂ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਸਨ^੧।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਪਦ, ਸ਼ਬਦ, ਸਲੋਕ, ਛੰਤ, ਪੌੜੀ ਆਦਿ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਇਉਂ ਹੈ :—

ਅਮਰਦਾਸ ਸਤਿਗੁਰੂ	੮੬੬
ਅਰਜਨ ਸਤਿਗੁਰੂ	੨੩੧੨
ਅੰਗਦ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਕੇਵਲ ਸਲੋਕ)	੬੩
ਸੱਤਾ ਬਲਵੰਡ, ਵਾਰ ਰਾਮਕਲੀ ੩, ਪਦ	੮
ਸਧਨਾ	੧
ਸੁੰਦਰ, ਰਾਮਕਲੀ ਸਦ੍ਰ, ਪਦ	੬
ਸੂਰਦਾਸ ^੨	੨
ਸ੍ਰੋਤ	੧
ਕਬੀਰ ਜੀ	੫੩੪
ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਸਲੋਕ	੧
ਜੈ ਦੇਵ	੨
ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਤਿਗੁਰੂ	੧੧੫
ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ	੫
ਧੰਨਾ	੪
ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਸਤਿਗੁਰੂ	੯੪੭
ਨਾਮਦੇਵ	੬੨
ਪਰਮਾਨੰਦ	੧
ਪੀਪਾ	੧

੧ ਗੁਜਾਨੀ ਗੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬੀੜ ਕਾਬੁਲ ਹੈ ਪਰ ਅਸੀਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੀ ਮਾਰਫਤ ਅਤੇ ਖੁਦ ਕਾਬੁਲ ਜਾ ਕੇ ਪੂਰਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰ ਲੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬੀੜ ਉਥੇ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਅਰ ਨਾ ਹੁਣ ਹੈ।

੨ ‘ਜਾਰੇਗ’ ਵਿੱਚ ਸੂਰ ਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕੇਵਲ ਇਕ ਤੁਕ ਹੈ :—
ਭਾਡਿ ਮਨ, ਹਰਿ ਬਿਮੁਖਨ ਕੋ ਸੋਕ॥’

ਫਰੀਦ ਜੀ	੧੨੩
ਬੇਣੀ	੩
ਭੱਟਾਂ ਦੇ ਸਵੈਯੇ	੧੨੩
ਭੀਖਨ	੨
ਮਰਦਾਨਾ, ਵਾਰ ਬਿਹਾਗੜਾ ਵਿੱਚ ਸਲੋਕ	੩
ਰਵਿਦਾਸ	੪੦
ਰਾਮਦਾਸ ਸਤਿਗੁਰੂ	੬੩੮
ਰਾਮਾਨੰਦ	੧

ਕਈ ਇਤਿਹਾਸ ਲੇਖਕ ਅਤੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਗਣਾਨੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਾਰਾਂ ਪੁਰ ਨੌਂ ਪੁਨੀਆਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਚੜ੍ਹਾਈਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਭਾਰੀ ਭੁੱਲ ਹੈ। ਪੁਨੀਆਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਨੇ ਹੀ ਰਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ਗਾਉਣ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੱਸਣ ਲਈ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ।

ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ 'ਗੁਰੂ' ਸ਼ਬਦ ਸੰਮਤ ੧੭੬੫ ਤੋਂ ਲਾਉਣਾ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਅਬਿਚਲ ਨਗਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੁਤਾ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਆਧਾਰ ਰੂਪ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ^੧।

ਕਈ ਨਾਦਾਨ ਸਿੱਖ, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਨਾਲ ਭੀ 'ਗੁਰੂ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਗੁਰਮਤ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ। ਦੇਖੋ, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸ਼ਬਦ।

[੧੮੫] ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (੧੦੦)

ਹਮਧਨਵੰਤ ਭਾਗਠ^੧ ਸਚਨਾਇ ॥ ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਵਹ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਪੀਉ ਦਾਦੇ ਕਾ ਖੋਲਿ ਡਿਠਾ ਖਜਾਨਾ^੨ ॥ ਤਾ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਭਇਆ ਨਿਧਾਨਾ^੩ ॥੧॥
ਰਤਨ ਲਾਲ ਜਾ ਕਾ ਕਛੂ ਨ ਮੋਲੁ^੪ ॥ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰ ਅਖੁਟ ਅਤੋਲ ॥੨॥

੧ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਥੀਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਕੌਹੜੀ ਥੀੜ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਸਮੇਸ਼ ਨੇ ਅਬਿਚਲ ਨਗਰ ਗੁਰੁਤਾ ਦਿੱਤੀ। ਅਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਉਹ ਥੀੜ ਸੀ, ਜੋ ਦਸਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਨੌਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਥਾਣੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਕੇ ਦਸਮੇ ਦੇ ਮਕਾਮ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਈ ਸੀ, ਅਰ ਜੋ ਵੱਡੇ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਵਿੱਚ ਪੰਥ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਜਾਈ ਰਹੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਥਾਪੀਆਂ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ਹੀਦ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਈ ਕਰਵਾ ਲਈਆਂ ਸਨ। ਪਰ ਜੇ ਕੋਈ ਭੀ ਥੀੜ ਦਸਮੇਸ਼ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਵੇਲੇ ਉਪਸਥਿਤ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਤਦ ਭੀ ਗੁਰੁਤਾ ਅਰਪਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਦਿੱਖਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ? ਕੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦਿੱਲੀ ਮੌਜੂਦ ਸਨ? ਧੜਾਨ ਅਤੇ ਵਾਕ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰੁਤਾ ਅਰਪੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

੨ ਖੁਸ਼ ਨਸੀਬ।

੩ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਆਦਿਕ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਗੁਰੁਥਾਣੀ ਰੂਪ ਖਜਾਨਾ।

੪ ਆਨੰਦ।

੫ ਉੱਤਮ ਉਪਦੇਸ਼, ਲਾਲ ਆਦਿਕ ਅਮੋਲਕ ਰਤਨ।

“ਅਮੁਲੀਕ ਲਾਲ ਦੇਹਿ ਰਤਨ ॥” ਸੁਖਮਨੀ (੨੪)।

ਖਾਵਹਿ ਖਰਚਹਿ ਰਲਿ ਮਿਲਿ ਭਾਈ ॥ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ਵਧਦੋ ਜਾਈ ॥੩॥

[੯੮੨] ਨਟ ਮਹਲਾ ੪, ਅਸਟਪਦੀ (੪)

ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ ਵਿਚਿ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਾਰੇ ॥

ਗੁਰੁ ਬਾਣੀ ਕਹੈ ਸੇਵਕੁ ਜਨੁ ਮਾਨੈ ਪਰਤਪਿ ਗੁਰੂ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥੫॥

[੧੪੨੯] ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਮਹਲਾ ੧^੧

ਬਾਲ ਵਿਚਿ ਤਿੰਨਿ ਵਸਤੁ ਪਈਓ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਵੀਚਾਰੋ^੧ ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਠਾਕੁਰ ਕਾ ਪਇਓ ਜਿਸ ਕਾ ਸਤਸੁ ਅਧਾਰੋ^੨ ॥

ਜੇ ਕੋ ਖਾਵੈ ਜੇ ਕੋ ਭੁੰਢੈ^੩ ਤਿਸ ਕਾ ਹੋਇ ਉਧਾਰੋ ॥

ਏਹ ਵਸਤੁ ਤਜੀ ਨਹ ਜਾਈ ਨਿਤ ਨਿਤ ਰਖੁ ਉਰਿ ਧਾਰੋ ॥

ਤਮ ਸੰਸਾਰੁ ਚਰਨ ਲਾਗਿ ਤਰੀਐ ਸਤੁ ਨਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮ ਪਸਾਰੋ^੪ ॥੧॥

ਗੁਰੁ ਬਿਲਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੬, ਅਧਯਾਯ ੪

ਗੁਰੂ ਦਰਸ ਜਿਹ ਦੇਖਨਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗ੍ਰੰਥ ਦਰਸਾਇ।

ਬਾਤ ਕਰਨਿ ਗੁਰ ਸੋ ਚਹੈ ਪੜੈ ਗ੍ਰੰਥ ਮਨ ਲਾਇ ॥੪੧੩॥

ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰੁਤ ੫, ਅੰਸੂ ੧੫

ਦਸ ਅਵਤਾਰ ਗੁਰ ਏਕ ਸਮ ਜਜੋਂ ਜਾਨੈ ਸੋ ਮੇਰ^੧।

ੴਕਦਸ਼ਮੇ ਗੁਰ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਬਾਣੀ ਸਤਿਗੁਰ ਹੋਰਿ ॥੪॥

ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਸਿੰਘ ਕਾ

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੇ ਬਚਨ ਸਿਉ ਪ੍ਰਗਟ ਚਲਾਯੋ ਪੰਥ।

ਸਭ ਸਿੱਖਨ ਕੋ ਬਚਨ ਹੈ ਗੁਰੁ ਮਾਨੀਅਹੁ ਗ੍ਰੰਥ^੨ ॥੩੦॥

੧ ਸਮਾਪਤੀ ਪੁਰ ਇਹ ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਮੁਹਰ ਰੂਪ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਹਾਤਮ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

੨ ਇਸ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਰੂਪ ਬਾਲ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਮੁਖ ਪਦਾਰਥ ਪਾਏ (ਪਰੋਸੇ ਗਏ) ਹਨ, ਸਤੜ, ਸੰਤੋਖ ਅਤੇ ਆਤਮ ਵਿਚਾਰ, ਏਹ ਮਾਨੋ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦੀ ਤ੍ਰਿਭਾਵਲੀ ਹੈ।

੩ ਮੁਕਤਿ ਦਾਸਕ ਸਵਾਮੀ ਦਾ ਨਾਮ ਇਸ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਜਲ ਪਰਿਪੂਰਣ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਤੜ ਸੰਤੋਖ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਆਦਿਕ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਹੈ। ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ-ਨਾਮ ਉਪਾਸਕ ਹੀ ਸਭ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਆਨੰਦ-ਰਸ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

੪ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਝੁਕਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਆਪ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਰਸ ਲੈਂਦਾ ਅਤੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਨੰਦ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ੫ ਅਗਿਆਨ ਅੰਧਕਾਰ ਨਾਲ ਅਛਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੰਸਾਰ, ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਣੀ ਲੱਗ ਕੇ ਤਰੀਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਭਿਆਸੀਆਂ ਦਾ ਅੰਧੇਰਾ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਪਸਾਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

੬ ਉਹ ਮੇਰਾ ਹੈ।

੭ ਏਕਾ ਦਸ਼ਮ-ਗੁਰਾਰਵਾਂ।

੮ ਇਹ ਦੋਹਾ ਬਹੁਤ ਜਗ੍ਹਾ ਰੋਜ਼ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਵਿਰਲੇ ਹਨ। ਜੋ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਬੋਲ-ਬੁਝੇਲ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਪੱਗਾਂ ਉਤਾਰਦੇ ਹਨ, ਦਾੜ੍ਹੀਆਂ ਪੁੱਟਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਾਮੂਲੀ ਕਿਤਾਬ ਤੋਂ ਵਧ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ।

ਸਰਵ ਲੋਹ

ਗੁਰੂ ਅਪਨ ਮੈਂ ਖਾਲਸੇ ਦੀਨਾ, ਦੁਤਿਯ ਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ।
ਬੋਲਨ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਬਦ ਸੰਭਾਖਨ ਨਾਮ ਗੋਬਿੰਦ ਕੀਰਤਨ ਸੰਥਾ।...
ਸਤਿਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਅੰਸ ਕਲਾ ਪ੍ਰਭ ਤਿਨ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਬਨਾਏ।
ਨਾਮ ਉਪਾਸਨ ਨਾਮ ਅਰਾਧਨ ਨਾਮਹਿ ਜਪਿ ਤ੍ਰਿਪਤਾਏ।

ਕਵਿ ਕੁਲ ਦੇ ਰਤਨ ਸੰਤ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ
ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :-

- ੳ) ਆਨੰਦ ਕੋ ਘਰ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੋ ਸਰ ਹੈ,
ਕਿ ਦੇਵਨ ਕੋ ਤਰੁ ਹੈ ਕਿ ਗਯਾਨ ਕੋ ਸਮਾਜ ਹੈ।
ਕਾਲੁ ਹੂੰ ਕੋ ਕਾਲ ਹੈ ਕਿ ਗੀਤਿ ਹੀ ਕੀ ਪਾਲ ਹੈ,
ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਕੋ ਮਾਲ ਹੈ ਕਿ ਭਵ ਕੋ ਜਹਾਜ਼ ਹੈ।
ਵੇਦ ਕੋ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਯੋ ਰੂਪ ਸ਼ਾਂਤਿ ਹੈ,
ਕਿ ਮੋਖ ਹੂੰ ਕੋ ਕਾਂਤਿ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਵਿਰਾਜ ਹੈ।
ਰਾਗਨ ਕੋ ਬਾਗ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵਨ ਕੋ ਭਾਗ ਹੈ,
ਕਿ ਧਰਾ ਕੋ ਸੁਹਾਗ ਹੈ ਕਿ ਗ੍ਰੰਥ ਮਹਾਰਾਜ ਹੈ।
- ਅ) ਏਕ ਹੀ ਚਵਾਏ ਫਲ ਚਾਰੋਂ ਫਲ ਦੇਤ ਜੋਈ,
ਯਾ ਮੈ ਕੋਟਿ ਜੀਵਨ ਕੇ ਚੀਤਿ ਆਛੇ ਪੱਸਗੇ।
ਪਾਤਕੀ ਮਲੀਨ ਅਕੁਲੀਨ ਛੀਨ ਦੀਨਨ ਕੇ,
ਜਾਂ ਕੇ ਨੈਕ ਦੇਖਤੇ ਕਰੋਰੋਂ ਪਾਪ ਨੱਸਗੇ।
ਆਲਸੀ ਅਭਾਗੀ ਭੀਰੁ ਭੋਗਨ ਕੇ ਰਾਗੀ ਮੂਢ,
ਥਾਨੀ ਕੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੇ ਸੁ ਪ੍ਰੇਮ-ਸੁਧਾ ਰਸਗੇ।
ਫਸਗੇ ਫਬੀਲੇ ਰੰਗ ਰੂਪ ਜੋ ਨਿਹਾਰੇ ਨੈਨ,
ਗ੍ਰੰਥ ਮਹਾਰਾਜ ਜੁ ਹਮਾਰੇ ਮਨ ਬਸਗੇ।
- ੲ) ਤੋ ਲੋ ਹੀਯੇ ਧੀਰਜ ਪੁਮਾਨ ਕੇ ਬਸੇਰੋ ਕੀਨ,
ਜੋ ਲੋ ਮ੍ਰਿਗਨੈਨੀ ਨ ਕਟਾਛ ਥਾਨ ਮਾਰਜੋ ਹੈ।
ਤੋ ਲੋ ਤਮ ਤੋਮ ਹੈ ਜਹਾਨ ਮੈ ਘਨੇਰੋ ਨੀਚ,
ਜੋ ਲੋ 'ਮਾਰਤੰਡ' ਨ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕੋ ਬਿਥਾਰਜੋ ਹੈ।
ਤੋ ਲੋ ਦੂਖ ਦਾਰਦ ਸੋ ਦੀਨਤਾ ਦਿਖਾਈ ਦੇਤ,
ਜੋ ਲੋ ਦੇਵ ਤਰੁ ਕੇ ਸਮੀਪ ਨ ਪਧਾਰਜੋ ਹੈ।
ਤੋ ਲੋ ਪੀਨ ਪਾਪਨ ਕੇ ਝੁੰਡਨ ਕੇ ਝੁੰਡ ਗਾਜੋਂ,
ਜੋ ਲੋ ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਨ ਨਿਹਾਰਜੋ ਹੈ।

- ਸ) ਪੰਨਜ ਕੁਲ ਗੋਤ੍ਰ ਤਾਂ ਕੋ ਜਨਨੀ ਜਨਕ ਪੰਨਜ,
 ਪੂਜਨੀਯ ਸੋਈ ਚੰਦ੍ਰ ਸੂਰਜ ਵਰਨ ਕੋ।
 ਕੇਸਰੀ ਨਿਹਾਲ ਸੋ ਨਿਹਾਲ ਹੈ ਪ੍ਰਨਾਮ ਤਾਂ ਕੋ,
 ਹੋਤ ਭਾ ਪ੍ਰਮੋਦ ਵਾਂ ਕੋ ਲਾਖੋਂ ਹੀ ਵਰਨ ਕੋ।
 ਨੈਕ ਜੋ ਨਿਹਾਰੈ ਕੋਟਿ ਪਾਤਕ ਪਲੈ ਹੈ ਬੇਗ,
 ਚਾਰੋਂ ਫਲ ਦੇਤ ਚੋਖੇ ਚਾਰੋਂ ਹੀ ਵਰਨ ਕੋ।
 ਪ੍ਰੀਤਿ ਸੋ ਪ੍ਰਤੀਤਿ ਸੋ ਅਭੀਤਿ ਹੈ ਉਚਾਰਜੋ ਜਾਸ,
 ਗ੍ਰੰਥ ਮਹਾਰਾਜ ਜੂ ਕੋ ਏਕ ਹੀ ਵਰਨ ਕੋ।
- ਹ) ਸ਼੍ਰੋਨ ਕੰਠ ਕੀਏ ਖੁਸ਼ੀ ਮੌਜ ਬੇਸੁਮਾਰ ਬੇਸ਼,
 ਗੰਠ ਜੋ ਅਨਾਦਿ ਕੀ ਝਟਾਕ ਹੀਏ ਖੋਲ੍ਹ ਹੈ।
 ਕੇਸਰੀ ਨਿਹਾਲ ਭਾਗ ਭਾਲ ਕੇ ਭਲਾਈ ਭੂਰਿ,
 ਪ੍ਰੰਸ ਕੋ ਅਘੋਘ ਭਾਰੀ ਮੋਦ ਮੈ ਝਕੋਲ ਹੈ।
 ਭੂਲਤੋ ਪ੍ਰਪੰਚ ਭੂਪ ਭੀਤਿ ਕੋ ਜੁ ਭੋਨ ਭੀਮ,
 ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਧਾ ਸਿੰਧੁ ਮੈ ਧਕੋਲ ਜੀਵ ਘੋਲ ਹੈ।
 ਹੋ ਰਹਜੋ ਅਲੋਲ ਚੀਤ ਛੋਰ ਕੋ ਕਲੋਲ ਝੋਲ,
 ਏਕ ਏਕ ਬੋਲ ਗ੍ਰੰਥ ਨਾਥ ਕੋ ਅਮੋਲ ਹੈ।
- ਕ) ਕਾਹੂੰ ਕੋ ਭਰੋਸੇ ਹੈ ਜਮੀਨ ਕੋ ਜਮਾਨੇ ਬੀਚ,
 ਕਾਹੂੰ ਕੋ ਭਰੋਸੇ ਜੋਰ ਚਾਕਰੀ ਜਹਾਜ਼ ਪੈ।
 ਕਾਹੂੰ ਕੋ ਭਰੋਸੇ ਭਾਰੀ ਸ਼ਾਹ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮੀਤ,
 ਕਾਹੂੰ ਕੋ ਭਰੋਸੇ ਹੈ ਕੁਟੰਬੀ ਕਰੈਂ ਕਾਜ ਪੈ।
 ਕਾਹੂੰ ਕੋ ਭਰੋਸੇ ਦੇਵਬਾਨੀ ਅਰੁ ਪਾਰਸੀ ਕੋ,
 ਕਾਹੂੰ ਕੋ ਭਰੋਸੇ ਸੰਤਗੀਰੀ ਕੀ ਮਿਜਾਜ਼ ਪੈ।
 ਕਾਹੂੰ ਕੋ ਭਰੋਸੇ ਚਾਰੁ ਚਾਤਰੀ ਚਲਾਕੀ ਚੋਖ,
 ਮੈ ਕੋ ਤੋ ਭਰੋਸੇ ਏਕ ਗ੍ਰੰਥ ਮਹਾਰਾਜ ਪੈ।
- ਖ) ਦਰਸ ਪਰਸ ਕੀਨੇ ਗ੍ਰੰਥ ਮਹਾਰਾਜ ਜੂ ਕੋ,
 ਪਾਪ ਜਨਮਾਂਤਰ ਕੇ ਪੁੰਨ ਰੂਪ ਧਾਰਤੇ।
 ਦਾਰਦ ਘਨੇਰੇ ਸੇ ਅਨੇਕ ਧਾ ਵਿਭੂਤਿ ਹੋਤ,
 ਹੋਤ ਹੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਆਛੋ ਭਾਰੀ ਅੰਧਕਾਰ ਤੇ।
 ਮੰਦ ਧੀ ਸੁਬੱਧ ਹੈ ਛਨੇਕ ਮੈਂ ਅਨੇਕ ਭਾਂਤਿ,
 ਰੋਗ ਤੇ ਪ੍ਰਮੋਦ ਭਲੀ ਗੀਤਿ ਦੁਰਾਚਾਰ ਤੇ।
 ਜੇਤੇ ਰਿਪੁ ਝੁੰਡਨ ਕੇ ਝੁੰਡ ਅਪਕਾਰੀ ਨੀਚ,
 ਤੇਤੇ ਮੀਤਿ ਹੈ ਕੋ ਨੀਤ ਕਾਜ ਕੋ ਸਵਾਰਤੇ।

- ਗ) ਹੋਤੇ ਜਥੈ ਭੋਰ ਤਥੈ ਹੋਤ ਹੈ ਘਨੇਰੇ ਦੁਖ
 ਚੋਰਨ ਥੇ ਝੁੰਡ ਕੋ ਚਕੋਰਨ ਕੀ ਪਾਲ ਕੋ।
 ਹੋਤੇ ਜਥੈ ਚੰਦਮਾ ਅਕਾਸ਼ ਮੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤਥੈ,
 ਹੋਤ ਹੈ ਸੰਕੋਚ ਕੰਜ ਪੰਥ ਸਯਾਮਾਬਾਲ ਕੋ।
 ਹੋਤ ਹੈ ਚਵਾਈ ਜਥੈ ਸੂਰਬੀਰ ਸਿੰਘਨ ਕੀ,
 ਤਥੈ ਭੂਮੀ ਹੀਯੋ ਹਾਲੈ ਦੁੱਜਨ ਕਰਾਲ ਕੋ
 ਹੋਤ ਹੈ ਸੁ ਪਾਠ ਜਥੈ ਗ੍ਰੰਥ ਮਹਾਰਾਜ ਜੂ ਕੋ,
 ਤਥੈ ਕਾਲੋ ਹੋਤੇ ਮੁਖ ਕਾਲ ਕਲਿ ਕਾਲ ਕੋ।
- ਘ) ਜੇਤੇ ਦੇਵ ਰਾਛਸ ਅਧੀਨ ਹੈ ਅਧੇਨ ਹੂੰ ਤੇ
 ਜਾਂਹਿ ਕੀ ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਬੀਚ ਜਾਗਤੀ ਸੁ ਜੋਤ ਹੈ।
 ਕੇਸਰੀ ਨਿਹਾਲ ਜਾਂ ਕੇ ਨੈਕ ਹੂੰ ਧਯਾਨ ਧਾਰੇ,
 ਪਾਪ ਜੋ ਬਿਦਾਰੇ ਜਾਤ ਪੁੰਨ ਤੋ ਉਦੋਤ ਹੈ।
 ਭਾਨੁ ਸੋ ਪਧਾਰੇ ਜਹਾਂ ਟਾਰੇ ਅੰਧਕਾਰ ਕਲੂ
 ਭੂਲੇ ਹੂੰ ਨਿਹਾਰੇ ਤੇ ਕ੍ਰਿਤਾਂਤ ਦੁਖੀ ਰੋਤ ਹੈ।
 ਝਾਕੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਮਹਾਰਾਜ ਕੀ ਬਿਲੋਕੀ ਜਥੈ
 ਝਾਕੀ ਈਸ ਦੂਸਰੇ ਕੀ ਲਾਲਸਾ ਨ ਹੋਤ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅਦਬ

ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਾਹੀ ਫ਼ਰਮਾਨ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਦਰਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਕਰਮਚਾਰੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਜਾ ਦੇ ਲੋਕ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਖਲੋ ਕੇ ਹੁਕਮ ਸੁਣਦੇ ਹਨ, ਬੈਠ ਅਤੇ ਤੋਪਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਲਾਮੀ ਹੋਂਦੀ ਹੈ, ਝੁਕ ਕੇ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਆਗਯਾ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅਦਬ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਰਤੱਵਜ ਹੈ।

[ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਮੂਰਤਿ-ਪੂਜਾ ਨਹੀਂ] ਜੋ ਤਰਕਵਾਦੀ ਅਗਯਾਨੀ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਨੂੰ ਮੂਰਤਿ-ਪੂਜਾ ਕਲਪਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਨਹੀਂ।

ਇਕ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਥਾਂ ਜਦ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਲੈ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ, ਤਦ ਸੀਸ ਉੱਪਰ ਜਾਂ ਸਵਾਰੀ 'ਤੇ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਅਤੇ ਚੌਰ ਕਰਦੇ ਲੈ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਏ।

ਕਈ ਸੱਜਣ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਸਵਾਰੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਜਲ ਛਿੜਕਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਕੇਵਲ ਅਵਿਦਯਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਛ ਝੁੰਦਾਂ ਛਿੜਕਨ ਤੋਂ ਗਰਦ ਨਹੀਂ ਦਬ ਸਕਦੀ।

ਜੇ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂਪਰਵ ਆਦਿ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਛਿੜਕਾਉ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਯੋਗਜ ਹੈ।

[ਤਾਜੀਮ] ਹਰੇਕ ਸਿੱਖ ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਤਾਜੀਮ ਦੇਵੇ।

[ਸੰਖ-ਘੜਿਆਲ] ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਅੱਗੇ ਸੰਖ ਅਤੇ ਘੜਿਆਲ ਬਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸੋਭਦਾ ਨਹੀਂ, ਕਜੌਂਕਿ ਇਹ ਵਾਜਾ ਇਸ ਸਮੇਂ ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੇ ਵਿਮਾਨਾਂ ਅੱਗੇ ਹੀ ਵੱਜਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਵਾਰੀ [ਨਗਾਰਾ ਨਿਸ਼ਾਨ] ਅੱਗੇ ਨਗਾਰਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੀ ਪੰਥ ਦੀ ਥਾਪੀ ਹੋਈ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ੋਭਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਲੈਣਾ

ਧਰਮ ਸਥਾਨਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਅਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਉੱਪਰ ਚੰਦੋਆ, ਹੇਠ ਰਾਜ ਸਿੰਘਾਸਨ ਅਤੇ ਚੌਰ ਫੇਰਨਾ ਅਵੱਸ਼ਜ਼ ਹੈ।

ਫ਼ਰਸ਼ ਦੀ ਖ਼ਾਸ ਵਿਛਾਈ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਛੱਤ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤਿ ਲਈ, ਤੱਪੜ, ਦਰੀ, ਚਾਂਦਨੀ, ਕਾਲੀਨ ਆਦਿਕ ਸਮਾਨ ਹੋਵੇ। ਕਿਸੇ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਅਥਵਾ ਮਹੰਤ ਸੰਤ ਗੁਟੀ ਗਜਾਨੀ ਲਈ ਆਸਨ ਗਦੇਲਾ ਤਕੀਆ ਆਦਿ ਨਹੀਂ ਵਿਛਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਜੋ ਸੁਭਾਵਿਕ ਪੰਨੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਪੰਨੇ (ਅਰਥਾਤ ਜਪੁ ਵੱਲ) ਜੋ ਸ਼ਬਦ ਮੁੱਢ ਹੋਵੇ ਅਥਵਾ ਜਿਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਆਦਿ ੧ੳ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦਾ ਪਾਠ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਨ ਪਿੱਛੋਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਜੇ ਸ਼ਬਦ ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤਦ ਪੱਤਰਾ ਪਰਤ ਕੇ ਪਾਠ ਆਰੰਭਣਾ ਲੋਭੀਏ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਪਰੀਛਾ ਵਾਕਰ ਫਲ ਸਮਝਣਾ ਅਗਯਾਨ ਹੈ।

ਕਈ ਗ੍ਰੰਥੀ, ਦੋਪਹਰ ਵੇਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਮੱਧ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਸੰਭ ਸਮੇਂ ਪੰਨੇ ਦੇ ਅੰਤ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਮਨ—ਬਲਪਿਤ ਰੀਤਿ ਹੈ।

ਨੀਤਿ, ਵਿਦਯਾ, ਭਾਈਚਾਰਿਕ ਮੁਆਮਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਸੰਗਤਿ ਅਤੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਹੋਵੇ ਅਰ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੁਰਸੀਆਂ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਚਤ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ।